

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MİLLET MECLİSİ 3. DÖNEM
(1969-1973)
YASAMA FAALİYETİ

I. CİLT

Prof. Dr. Recep BOZTEMUR

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 158

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

MİLLET MECLİSİ 3. DÖNEM
(1969-1973)
YASAMA FAALİYETİ

I. CİLT

(Haz.: Prof. Dr. Recep BOZTEMUR)

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 978 - 975 - 8805 - 94 - 5 (Tk. No.)
ISBN : 978 - 975 - 8805 - 95 - 2 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümüdür. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876'da Kanun-ı Esasi'nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir 'parlamento geleneği' oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul'dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara'da 23 Nisan 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda oluşturulan ve Millî Mücadele'yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek "Gazi Meclis" olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis'te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tural'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarımay, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 14 ncü, Millet Meclisi'nin 3 ncü dönemi olan 1969-1973 yasama yılları, sadece çok önemli değişimleri barındıran bir dönem değildi, aynı zamanda Türk siyasal hayatının sonraki yıllarını da belirleyen gelişmeleri de içeriyordu. 12 Ekim 1969 genel seçimleri sonunda Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, hükümeti kurma görevini, % 46,6 oyla ve 256 milletvekiliyle Meclis'te temsil edilen Adalet Partisinin lideri Isparta milletvekili Süleyman Demirel'e verdi. Süleyman Demirel 7 Kasım 1969 tarihinde hükümet programını Meclis'e sundu ve 12 Kasım 1969'da güvenoyu aldı. Ancak Demirel hükümeti, 14 Şubat 1970 tarihinde A.P.'li 41 milletvekilinin bütçe aleyhine oy vermesi ve sonuçta bütçenin reddedilmesi üzerine istifa etti. 6 Mart 1970 tarihinde bu dönemin İkinci Demirel Hükümeti kuruldu.

Adalet Partisi'nden ayrılan ve aralarında Saadettin Bilgiç, Faruk Sükan, Mehmet Turgut, Yüksel Menderes, Mutlu Menderes, Talat Asal, Nilüfer Gürsoy, Bahri Dağdaş, Hasan Değer, Kubilay İmer gibi isimlerin bulunduğu 41 milletvekili, Ferruh Bozbeyli başkanlığında, 1970 yılında Demokratik Parti'yi kurdular.

Millî Güvenlik Kurulu üyeleri, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celâl Eyicioğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından imzalanan ve Millet Meclisi Başkanlığına hitaben yazılan muhtıra, 12 Mart 1971 tarihinde Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil başkanlığında toplanan 70 nci birleşimde okundu. Genelkurmay Başkanı kuvvet komutanlarının, Parlâmento ve hükümetin tutumunu eleştiren, demokratik düzen içinde Anayasanın kapsadığı tedbirlerin süratle alınmasını öngören, bu yapılmadığı takdirde Türk Silahlı Kuvvetlerinin idareyi doğrudan doğruya ele almaya kararlı olduğunu belirten 12 Mart Muhtırası üzerine Demirel istifa etti. Dönemin İkinci Demirel Hükümeti'nin görevi böylece sona erdi.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, hükümeti kurma görevini partisi CHP'den istifa eden Kocaeli bağımsız milletvekili Nihat Erim'e verdi. Nihat Erim büyük çoğunluğu T.B.M.M. dışından teknokratlarla partilerüstü bir hükümet kurarak 26 Mart 1971 tarihinde göreve başladı. 2 Nisan 1971 tarihinde okunan Hükümet Programında, Hükümetin İkinci Beş Yıllık Planda ve 1971 bütçesinde yapılacak zorunlu değişiklikler dışında ele alınan işleri yürüteceğini, bu faaliyette hükümetin reformcu ve dinamik bir yapıda olacağını ifade eden Nihat Erim hükümete yol gösterecek ilkeleri, Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması, idari ve ekonomik yapının modernleştirilmesi, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi konusunda kararlı adımlar atılması, ülkedeki huzursuzluk ve asayişsizliğin hızla giderilmesi olarak açıkladı. Erim, ilk olarak toprak ve tarım reformu, millî eğitim reformu, malî reformlar, hukuk ve adalet reformu, devlet idaresinin yeniden düzenlenmesi

ve enerji ve tabii kaynaklarla ilgili reformu ele alacaklarını belirtti. Erim'e göre reformların temel hedefleri, ekonomik ve siyasal bağımsızlık içinde kalkınma olanaklarının hızla hazırlanması, laiklik ilkesinin tam olarak uygulanması, öğretim birliğinin sağlanması, devlet kesiminin etkin bir şekilde çalışır hale getirilmesi, özel kesimin toplum yararına uygun bir çalışma düzeni, güvenlik ve kararlılık içinde kalkınmaya katkıda bulunması, gelir dağılımını düzeltecek vergi, bütçe, kredi ve başka tedbirlerin alınması, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirlerin alınması, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi, sağlık sosyal yardım ve başkaca kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bunlardan yararlanmada eşitlik sağlanması, gençliğin temel sorunlarının ele alınması olacaktı. Ancak Birinci Erim Hükümeti, bu reformların birçoğunu gerçekleştirilmeden, 3 Aralık 1971'de kabinde yer alan 11 bakanın istifası nedeniyle sona erdi.

Hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından 10 Ekim 1971'de milletvekilliğinden istifa eden ve 14 Ekim 1971'de kontenjan senatörlüğüne atanan Nihat Erim'e yeniden verildi. Erim, partilerüstü yeni bir hükümet kurdu ve 22 Aralık 1971 tarihinde güvenoyu aldı. Ancak Nihat Erim 17 Nisan 1972'de sağlık nedeniyle istifa etti. İstifa üzerine hükümeti kurma görevi Suat Hayri Ürgüplü'ye verildi, ancak Ürgüplü'nün hazırladığı hükümet listesi Cumhurbaşkanı Sunay tarafından 12 Mart Muhtırasına uygun olmadığı gerekçesiyle reddedildi.

Bu dönemde CHP'de de önemli gelişmeler gerçekleşti. 12 Mart döneminde, muhtıranın Ortanın Soluna karşı verildiğini söyleyen ve hükümete katılma konusunda Genel Başkan İsmet İnönü ile aralarında ihtilaf çıktığını öne süren CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, 14 Mayıs 1972 tarihinde yapılan kurultayda İsmet İnönü yerine CHP Genel Başkanlığına seçildi.

Erim'den sonra hükümet Cumhuriyet Senatosu Van üyesi Ferit Melen tarafından kuruldu. Melen, AP, CHP ve MGP'den oluşan bir koalisyon hükümeti kurdu. Aslında MGP, Ferit Melen'in 1967'de, Turhan Feyzioğlu ve Orhan Öztrak ile birlikte kurucuları arasında yer aldığı Güven Partisiydi. GP, 17 Ocak 1971 tarihinde ismini değiştirerek Millî Güven Partisi adını aldı. Üç partinin desteklemesine rağmen Melen hükümetinin görev süresi de kısa oldu.

4 Kasım 1972 tarihinde CHP Parti Meclisi, Melen hükümetinde bulunan altı bakanın çekilmesine ve hükümete verilen desteğin sona ermesine karar verdi. Bu karar üzerine İnönü partisinden ve milletvekilliğinden istifa ettiğini açıkladı. İsmet İnönü 25 Aralık 1973 tarihinde vefatına kadar TBMM'de tabii senatör olarak hizmet etti. Bülent Ecevit'in ara rejim iktidarlarını desteklememe kararı, partiden başka ayrılmalara da neden oldu. CHP eski genel sekreteri Kemal Satır ve arkadaşları CHP'den ayrılarak Cumhuriyetçi Parti'yi kurdular. Bu milletvekilleri, Millet Meclisi'nin 3 ncü döneminin son yasama yılında CP adı altında hizmet ettiler. CP ve MGP 1973 yılında birleşerek Cumhuriyetçi Güven Partisi adını aldı.

6 Nisan 1973'de Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Başbakan Melen 7 Nisan 1973'de istifa etti. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyesi Naim Talû'yu hükümeti kurmakla görevlendirdi. Talû, AP, CGP ve bağımsız milletvekilleriyle bir koalisyon protokolü imzalayarak 15 Nisan 1973 tarihinde hükümeti kurdu ve 26 Nisan 1973 tarihinde güvenoyu aldı.

Ekim 1973 genel seçimleri sonunda hükümeti kurma çalışmaları başladı. Bu seçimlerde % 33,3 oy alarak 185 milletvekiliyle birinci parti olarak Meclis'te yer alan CHP ile AP arasında uzlaşma olmadı ve hükümet kurulamadı. Hükümet kurulamadığı için görevine devam eden Talû'ya hükümeti kurma görevi yeniden verildi. Talu, CHP, AP ve CGP'yi bir araya getirmeye çalıştı. AP kabul etmeyince Talû 10 Ocak 1974'de istifa etti. Yeni hükümet, CHP ve MSP koalisyonu olarak kuruldu ve Ocak 1973 ile Eylül 1974 arasında görev yaptı.

1969-1973 döneminde Millet Meclisi, yukarıda özetlenen siyasal koşullar altında, bir yandan gayret ve fedakârlık, diğer yandan iç çekişmeler, partiler arasında derin görüş ayrılıkları ve şiddetli mücadeleler içinde görev yaptı. Kıbrıs bunalımı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs'a müdahalesini hazırlayan olaylar, Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri ve hazırlık döneminden geçiş dönemine geçme tartışmaları, Türkiye-ABD ilişkileri ve haşhaş sorunu, Türk-Yunan ilişkileri, Orta Doğu sorunları, CENTO ve RCD ile ilişkiler, Türkiye-NATO tartışmaları gibi dış politika konuları ile 12 Mart Muhtırasının yarattığı ara rejimin sona ermesi, laiklik tartışmaları, toplumsal ve iktisadî bunalımlar ve bunun yarattığı toplumsal muhalefet, devlet idaresinin iyileştirilmesi, personel kanunu, vergi tartışmaları, kalkınma ve sanayileşme sorunları, toprak reformu, tarım, orman ve hayvancılık üretiminin ve su ürünlerinin artırılması için alınması gereken önlemler, eğitim sisteminde reform, gelir dağılımının sosyal adalete uygun hale getirilmesi gibi iç politika konuları dönemin en önemli tartışma konuları arasındaydı.

Bu dönem Millet Meclisi'nin çıkardığı yasaların sayısı 598'dir. 1961 Anayasası'nı değiştiren 1188, 1254, 1255, 1421, 1488, 1699 sayılı kanunlar bu dönemde yer aldı. Bunların içinde en kapsamlı olan ve 1961 Anayasası'nın özgürlüklere yönelik yapısını sınırlandıran 1488 sayılı kanunun 1982 Anayasası'nın alt yapısını hazırladığının söylenmesi yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Millet Meclisi, Anayasa değişiklikleri yanında, 1961 Anayasası'nın, Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ve 12 Mart Muhtırasının öngördüğü önemli reform kanunlarını da gerçekleştirdi. Birkaç örnek vermek gerekirse, Millî Eğitim Temel Kanunu, Üniversite Personel Yasası, Üniversiteler Kanunu, Danıştay, Yargıtay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Noterlik kanunları, Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkileri, Harp Okulları, Harp Akademileri, MSB Teşkilat kanunları, Nüfus Yazımı, Nüfus Sayımı,

Genel Kadro, Dernekler kanunları, Gümrük kanunu, Toprak ve Tarım Reformu Öntedbirler Yasası, Toprak ve Tarım Reformu, Madencilik Reformu, Petrol Reformu Kanunları bu Meclis'in yaptığı yasama faaliyeti içindedir. Birçok bakanlığın teşkilat kanunu da bu dönemde tamamlanmıştır.

Bununla birlikte, 1960'lı yılların sonunda ortaya çıkan ve 1970'li yılların başlarında hızlanan gençlik olaylarının, toplumsal, siyasal ve iktisadî bunalımlar doğurmasına karşılık, Millet Meclisi'nde Gençlik ve Spor Bakanlığı'na ilişkin doğrudan bir yasama faaliyetinde bulunulmamıştır. Meclis, gençlik sorunlarının nedenlerini toplumsal ve iktisadî gelişmelerde aramak ve bu alanda yasa faaliyeti yapmak yerine, toplumsal huzursuzlukları asayişe yönelik tedbirlerle önleme tercihini yapmış görünmektedir. Ayrıca, I. Erim Hükümeti Bakanlar Kurulu'nun bir bakanlığı olarak oluşturulan ve Cumhuriyet Senatosu üyesi İsmail Hamit Özer Derbil'in bakanlığı altında 26 Mart 1971-11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı ile TBMM dışından Talat Halman'ın bakanlığı altında 14 Temmuz 1971-11 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapan Kültür Bakanlığı çalışmaları hakkında yasama faaliyeti bulunmamaktadır.

Millet Meclisi'nin 1969-1973 döneminde gerçekleştirdiği yasama faaliyeti, bu ciltlerde ilgili bakanlıklar altında tarih ve numara sırasıyla gösterilmektedir. Bütün kanunlaştırma faaliyetleri Millet Meclisi 3 ncü dönem Tutanak Dergisi'nin ciltlerinde yer alan birleşimlere atıf yapmaktadır. Millet Meclisi'nin dört yıllık yoğun çalışması sonucunda yaptığı kanun yapma faaliyetinin iki ciltte bütünüyle ele alınması mümkün olmadığından bu ciltlerde yer alan yasalar hakkındaki bilgilerin birer rehber niteliğinde okunması ve gerektiğinde Tutanak Dergisi ile Kanunlar Dergisi ciltlerinde araştırma yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada T.B.M.M.'nin ağ sayfalarında bulunan tutanaklar da kullanılmıştır. Ağ sayfalarında sistematik araştırma yapılması ve istenen bilgilere daha kolay ulaşılması mümkündür. Hatta ağ sayfalarında bulunan tutanaklar sınıflandırılmamış olsaydı bu çalışmanın bu süreçte tamamlanmasının daha uzun zaman alacağını da belirtmem gerekmektedir. Ancak çok olmasa da ağ sayfalarında yer alan bazı bilgilerin eksik, bazı atıfların hatalı bulunması nedeniyle araştırmacıların yine de özgün, birinci el belgeler olan tutanaklardan yararlanmaları, en azından özgün belgelerle karşılaştırmalı bir çalışma içine girmeleri çalışmanın sağlığı açısından önerilmektedir.

1969-1973 döneminin milletvekillerinin biyografilerini kapsayan araştırmamı 2007 yılında tamamladım. 2011-2015 yılları arasında ise Millet Meclisi'nin yasama, denetleme ve bütçe faaliyeti hakkında tutanaklar yanında dönemin gazete ve dergileri ile ikinci el kaynakları inceleme fırsatım oldu. Bu süreçte, TBMM'de kurulmuş bulunan Türk Parlamento Çalışma Grubunun ve bu çalışmayı koordine eden Prof. Dr. Hikmet Özdemir'in önemli yardımlarından yararlandım, kendisine ve

Çalışma grubu çalışanlarına Őukranlarımı sunarım. Yine de çalışmanın hatalarından ben sorumluyum.

Yukarıda belirttiğim gibi, bir tarih ğrencisi için dört yıllık bir dönem oldukça uzun bir sre ve bu çalışmanın daha da iyi olabilmesi için bir on yıl daha çalışmak gerektiğini dşnyorum. 1969-1973 dönemi Türk Parlamento Tarihini alıştığım sürede büyük desteğini, ilgisini ve yardımını esirgemeyen Muteber Boztemur ile ilk gençlik yıllarını babasıyla geçirmek yerine sabırla ve olgunlukla çalışmasını izleyen, yetiştiği yıllarda da destekleyen Deniz Orhun Boztemur'a iten teşekkürlerimi sunarım. Onların desteği olmasaydı bu beş ciltlik çalışma hiç gerçekleşemezdi.

Recep Boztemur
16 Kasım 2015
ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ MİLLET MECLİSİ	
3. DÖNEM.....	VII
ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ 1969 - 1973	VII
KANUN NO 1188 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68. maddesinin kaldırılması hakkında Kanun.....	1
KANUN NO 1254: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını 73. maddesinin değiştirilmesine ve Anayasaya geçici bir madde eklenmesine dair Kanun ...	2
KANUN NO 1255: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun.....	5
KANUN NO 1421: 9.7.1961 tarihli ve 334 sayılı TC Anayasasının 56. ve 82. maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun	8
KANUN NO 1488: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği....	13
KANUN NO 1699: TC Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148. maddelerinin bazı fıkralarına değiştirilmesi ve 2 geçici madde eklenmesi hakkında kanun	93
BAŞBAKANLIK.....	107
ADALET BAKANLIĞI	155
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI.....	315
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI.....	445
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI	577

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

MİLLET MECLİSİ

3. DÖNEM

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ

1969 - 1973

KANUN NO 1188 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68. maddesinin kaldırılması hakkında Kanun

İzmir milletvekili Şükrü Akkan ve İzmir Cumhuriyet Senatosu üyesi Beliş Beler ve 227 arkadaşının Anayasasının 68 nci maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11 nci maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 14 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 93 ncü birleşiminde görüşüldü.

Teklifin gerekçesi, 1961 Anayasasının Türkiye'nin teminatlı bir demokrasi rejimi içinde payidar kalmasına ve Türklerin eşit olarak bütün haklarına sahip kalmasına çalışmasına rağmen Anayasada yer alan bazı müeyyidelerin bizatihi Anayasasının ruh ve maksadına aykırı düştüğünü ve bu temel kanundaki temel hakları ortadan kaldırdığını belirtiyordu. Gerekçe, bu yaptırımların ceza hukukunun af müessesesinin, modern ve çağdaş ceza felsefesinin ve hür milletler Anayasasına imza koyan Türkiye'nin medeni bir toplum olarak yaşayabilmesi yolunda kabul ettiği hak ve hürriyetler manzumesinin esaslarına da aykırı düştüğünü ifade ediyordu.

1961 Anayasasının tanzimi ve referanduma arzı sırasında Türk toplumunun içinde bulunduğu vasat bakımından o gün için mazur görülebilen bu müeyyidelerin artık devamının meşru ve mazur gösterecek hiçbir sebep kalmadığını belirten gerekçe, Türkiye Cumhuriyetinin modern ve çağdaş dünya milletleri Anayasasına paralel bir değer taşıyan temel kanunda değiştirilmesi veya çıkarılması düşünülen hükümlerin 68 nci madde ile geçici 11 nci maddede yer alan mâni tedbirler olduğunu ifade ediyordu. 68 nci madde, hiçbir ihtirazi kayıt dermeyan edilmeden ağır hapis cezası ile neticelenmiş bir mahkûmiyeti, af halinde dahi seçilmeye mâni bir hal olarak ortaya koyuyordu. Mer'i 38 sayılı Tedbirler Kanununa göre sırf mâni tedbir mülâhazasıyla mahkûm olmuş veya dâvaları görülmekte olan binlerce vatandaş bulunduğunu, bunların memleketin namuslu, haysiyetli, ahlâklı, bilgili fikir adamları ile basın mensupları olduğunu belirten gerekçe, af kanunlarıyla iadesi kabul olunan hakların başında siyasi mahkûmiyetlerin geldiğini, dünya hukuk ve politika tarihinde en çok müsamaha gören ve görmesi lâzım gelen ve en çok affa tabi tutulması gereken mahkûmiyetler ve mahkûmların siyasi suç ve suçlular olduğunu, bu kategorideki mahkûmiyetlerin de 68 nci maddeden istisna edilmesinin zorunlu olduğunu belirtiyordu.

Aynı gerekçe ile değiştirilmesi öngörülen bir diğer hükmün de Anayasasının geçici 11 nci maddesi olduğunu belirten gerekçe, bu maddenin aynen devamını lüzumlu gösterecek hiçbir ortam ve sebep kalmadığını, esasen bu maddenin gelişindeki garabet ve isabetsizliğin maddenin geçici hükümler arasında yer alması ve hiçbir gerekçe ihtiva etmemesi ile sabit olduğunu belirtiyordu. Tasarı, bu yüzden bahsi geçen iki maddenin değiştirilmelerinin memleket menfaatleri ve realitelerine uygun olduğunu, huzur ve sükûnu sağlayacağını ve Türk demokrasisinde ileri bir aşama oluşturacağını belirtiyordu.¹

¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 93 (14 Mayıs 1969), s. 506 vd.; 900 Sıra Sayılı B asma Yazı: İzmir Milletvekili Şükrü Akkan ve İzmir Cumhuriyet Senatosu Üyesi Beliş Beler ve 227 arkadaşının Anayasasının 68 nci maddesinin değiştirilmesine ve eçici 11 nci maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu.

Kanun teklifi, 14 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 93 ncü birleşimde Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Yıldırım (Erzurum) tarafından verilen gündeme alınma, 48 saat geçmeden görüşme ve öncelik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı. Birleşim teklifin kabul edilmesiyle sona erdi.²

Teklifin ikinci görüşmeleri, 15 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 94 ncü birleşimde gerçekleştirildi. Bu birleşimde Anayasa Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Yıldırım (Erzurum), kanun teklifinin Komisyonunda ve Millet Meclisi Genel Kurulunda birinci müzakeresi yapılırken teklif hakkında söz alan siyasi parti grupları sözcülerinin çoğunluğunun bu kanun teklifinin topluma huzur sağlayıcı vasfını belirterek biran evvel çıkarılması lüzumunda ittifak ettiklerini, bu görüş birliği muvacehesinde teklifin biran evvel kanunlaşmasını sağlamak maksadıyla İçtüzüğün 76 nci maddesi gereğince gündeme alınarak ikinci görüşmesinin yapılmasını teklif etti. Teklifin kabul edilmesiyle görüşmeler başladı ve kanun kabul edildi. Aynı birleşimde yapılan açık oylamada, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 nci maddesinin değiştirilmesi ve 11 nci geçici maddesinin kaldırılmasına mütedair kanun teklifi, oylamaya katılan 339 milletvekilinden 309 kabul, 29 ret, 1 çekinse olarak kabul edildi.³

6 Kasım 1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 12 Kasım 1969 tarih ve 13349 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1254: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını 73. maddesinin değiştirilmesine ve Anayasaya geçici bir madde eklenmesine dair Kanun

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 354 üyesi tarafından verilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73 ncü maddesinin değiştirilmesine ve Anayasaya geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi 8 Nisan 1970 tarihinde toplanan 66 ncü Birleşimde Anayasa Komisyonuna havale edildi.⁴ Teklif ve Anayasa Komisyonu raporu 67 ncü Birleşime geldi.⁵

1961 Anayasası halkoyu tarafından kabul edildikten sonra ilk genel seçimler Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu için Ekim ayında yapılmış bulunuyordu. Anayasa hükümleri bakımından, Cumhuriyet Senatosunun üçte bir ilk yenileme seçiminin 1963 yılında yapılması söz konusu iken Cumhuriyet Senatosu seçimleriyle ilgili yasanın seçimlerin Haziran ayında yapılmasına dair hükmüne dayanılarak Cumhuriyet Senatosunun ilk yenileme seçimleri 1964 Haziranında yapılmış ve böylece her yıl seçim yapılması sonucu doğmuştur. Bu durumun yarattığı sakıncaların ortadan kaldırılabilmesi, seçimlerin Anayasa'ya uygun bir biçimde her yıl değil, iki yılda bir yapılmasını sağlayıcı hukukî esasları belirlemek amacıyla Millet Meclisi Anayasasının 73 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasında önerilen değişikliği görüşerek, Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleriyle milletvekili genel seçimi arasında bir

² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 93 (14 Mayıs 1969), s. 429-465.

³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 94 (15 Mayıs 1969), s. 509-525.

⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 66 (8 Nisan 1970), s. 153.

⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 67 (10 Nisan 1970), s. 185.

bağlantı kurmak istemekteydi. Böylece Senato yenileme seçimleri ya milletvekili genel seçimleriyle bir arada olacak veya genel seçimlerin yapılmasından sonra gelen ikinci yılda ve Seçim Kanununun belirlediği tarihte yapılabilecekti. Kanun teklifinin 2 nci maddesi, 73 ncü maddedeki değişiklik sebebiyle, 7 Haziran 1970 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimlerinin de ertelendiğini hükme bağlayacaktı.⁶

1961 Anayasası'nda ilk değişiklik, "Anayasa ve hukuk dışı davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidarın" mensuplarına tekrar seçme ve seçilme hakkını tanıyan ve 1965-69 yasama döneminde bütün siyasal partilerin anlaşmasıyla yapılan ve Anayasanın 68 nci maddesini değiştiren, geçici 11 nci maddesini de yürürlükten kaldıran değişiklik olmuştu. 1969 seçimlerinin ardından 1970 yılında Senato üçte bir yenileme seçimlerinin yapılacak olması ve bu seçimlerin doğuracağı siyasal çekişme ortamını önleyebilmek açısından Senato seçimlerinin geriye bırakılması 1961 Anayasasının ikinci değişikliği olarak gündeme geldi ve bu konuda yapılacak Anayasa değişikliği konusunda Meclis'teki siyasal partiler arasında Nisan 1970'de uzlaşma sağlandı.

Senato seçimlerinin ertelenmesi konusunda 354 milletvekili tarafından hazırlanan yasa önerisi 13 Nisan 1970 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmeye başlandı. Güven Partisi grubu adına Siirt milletvekili Nebil Oktay, ülkenin dört yılda bir yapılan milletvekili seçimleri, Senato araseçimleri ve yerel seçimler nedeniyle ülkenin hemen hemen her yıl seçim ortamında olması ve bunun bütçeye ağır yük getirmesi nedeniyle Senato seçimlerinin ertelenmesi hakkındaki yasa tasarısına partisinin destek verdiğini açıkladı. CHP grubu adına söz alan Reşit Ülker (İstanbul), Anayasa'da yapılmak istenen değişikliğin Anayasanın sistemine ve Anayasa koyucusunun görüşlerine uygun olduğunu, bu geciktirmenin görev yapmakta olan senatörlerin sürelerinin uzatılması amacını taşımadığını belirtti. Bu nedenle CHP grubunun, teklifin Anayasaya uygun bir teklif olduğunu ve memlekete faydalı olacağı inancında olduğunu vurgulayarak olumlu oy kullanacağını söyledi. AP grubu adına kürsüye gelen Kemal Şensoy (Ordu), ülkede her yıl seçim ortamına girilmesi gerçeğinin 1963 yılında yapılması gereken Cumhuriyet Senatosunun üçte bir ilk yenileme seçiminin, ilgili kanunun seçimlerin Haziran ayında yapılmasına dair hükmü sebebiyle 1964 yılı Haziran ayında yapılmış olmasından kaynaklandığını, sonuçta her yıl seçim yapılması gibi Anayasanın lâfzına ve ruhuna aykırı düşen fiilî bir durumun ortaya çıktığını belirterek bunun siyasi tansiyonu yükselttiğini ve vatandaşta seçimlere katılımı azaltan psikolojik bir hava yarattığını vurguladı. Şensoy, teklifin kanunlaşması halinde Anayasanın 4, 10, 11 ve 55 nci maddelerine aykırı bir durumun söz konusu olacağı itirazlarına Anayasa hukuku açısından yanıt vererek AP grubunun Anayasa değişikliği için olumlu oy kullanacağını açıkladı.⁷

⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 239-240; Ek: "Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Raporu" (9 Nisan 1970 – Esas No. 2/318, Karar No. 8), s. 5-6.

⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 238-241.

Anayasa değişikliği hakkında kendi adına söz alan Maraş milletvekili İbrahim Öztürk, Anayasa değişikliğinin gerçek sebebinin, bazı çevrelerin öne sürdüğü “bu Anayasanın bünyemize uymadığı, buhranlara sebebiyet verdiği, sol akımların kaynağı olduğu” inancından kaynaklandığını düşündüğünü belirtmiştir. Öztürk, bunalımların ve çıkmazların nedeninin Anayasa değil, onun sosyal adalet ve güvenlik ilkelerini kapsayan hükümlerini uygulamaya koymayan zihniyet olduğunu, Senato seçimlerinin ertelenmesinin memleketin hiçbir dâvasını halletmeyeceğini, değişikliğin “seçimlerin ertelenmesinin ancak savaş halinde olabileceğini” öngören 74 ncü madde ile çelişeceğini ve bu maddede değişiklik yapılmadıkça Senato seçimlerinin ertelenemeyeceğini belirterek Anayasa değişikliği hakkındaki olumsuz görüşünü açıkladı. Öztürk, ülkedeki istikrarsızlığın nedeninin her yıl seçim ortamına girilmesi olmadığını, aksine Anayasanın öngördüğü reformların yapılmaması, Parlamento ve Hükümetin bu alanlarda olumlu çaba göstermemesi, Türk halkını ekonomik gerilikten kurtaracak ana dâvalar yerine Parlatonun talî ve şekli meseleler üzerinde durması, Genel Kurul ve komisyonların arzu edildiği gibi çalışmaması, seçim sisteminin bozukluğu nedeniyle halkın gerçek vekillerini seçememesi, başsorumlu mevkilerde bulunanların suistimal şâibelerinin bulunması gibi nedenler olduğunu ekledi. Öztürk, gerçek Anayasa değişikliğinin tarımsal reform, üniversite ve eğitim reformu, vergi adaletini sağlayan ve herkese iş alanları açan reformlar olacağını da belirtti.⁸

Tasarı üzerine söz alan Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer, sık yapılan seçimler nedeniyle uygulanan seçim yasaklarının yarattığı olumsuzlukların önlenmesi için Senato seçimlerinin, milletvekilleri seçimleri gibi dört yılda bir, Ekim ayının son haftasında, mahalli seçimlerin de aynı yıl Haziran ayı içerisinde yapılmasını önerdi. Hatay milletvekili Talât Köseoğlu da Anayasa değişikliğinin iki yönlü eleştiriye uğrayabileceğini, ertelemenin bir yıl dört ay daha fazla çalışma olanağı yaratarak Senato üyelerine biraz daha uzun bir zaman senatörlük yapma imkanı sağladığı, bunun da seçimlerin öne alınmasında olduğu gibi Senato tarafından itirazla karşılanabileceği endişesi taşıdığını açıkladı.⁹ Müzakerelerin ardından maddeler okundu ve kabul edildi:

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 73 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

d) Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi.

Madde 73. — Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerinin üçte biri her iki yılda bir yenilenir.

⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 242-243.

⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 244.

Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı yıla rastlayan yenileme seçimleri, Millet Meclisi genel seçimleriyle birlikte ve rastlamıyanları ise, genel seçimlerden sonra gelen ikinci yılda, genel seçimler için kanunun belirttiği ayda yapılır.

74 ncü maddeye göre seçimlerin geriye bırakılması yahut 69 ncu veya 108 nci maddeye göre seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hallerinde, Cumhuriyet Senatosunun yenileme seçimleri de Millet Meclisi seçimleriyle birlikte yapılmak üzere geriye bırakılmış veya öne alınmış olur. Bundan sonraki Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri 3 ncü fıkra hükümlerine göre yapılır.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin süresi biter veya bu üyeliklerde her hangi bir sebeple boşalma olursa, Cumhurbaşkanı, bir ay içinde yeni üyeleri seçer.

Boşalan bir üyeliğe seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına 11 nci geçici madde olarak aşağıdaki madde eklenmiştir:

Yenileme seçimimin geriye bırakılması.

GEÇİCİ MADDE 11. — 7 Haziran 1970 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu yenileme seçimleri, Anayasamın 73 ncü maddesinde yapılan değişiklik sebebiyle geriye bırakılmıştır.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Tasarı, 17 Nisan 1970 tarihinde kabul edildi ve 22 Nisan 1970 tarih ve 13 478 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1255: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 346 üyesi tarafından verilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi 8 Nisan 1970 tarihinde toplanan 66 ncı Birleşimde Anayasa Komisyonuna yönlendirildi.¹⁰ Tasarı ve Komisyon raporu, ekinde Kastamonu milletvekili Sabri Keskin ve 22 milletvekilinin 131 nci madde değişikliğine ilişkin teklifleri ile birlikte 13 Nisan 1970’teki 68 nci Birleşime geldi. Bu birleşimde Anayasa Komisyonu Başkanı Kemal Bağcıoğlu’nun (Çanakkale) verdiği, Kanun teklifinin önemine ve kamuoyunu yakından ilgilendirmesine binaen teklifin gündeme alınması ve basılıp dağıtılmasından itibaren 48 saat geçmeden gündemdeki diğer maddelere takdimen öncelikle görüşülmesi hakkında verdiği önerge kabul edildi.¹¹

Bu tasarı Anayasamın 73 ncü maddesinde değişiklik yapan 1254 sayılı Kanunla aynı gün görüşüldü. Anayasamın ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgili 131 nci maddesine, orman içinde veya hemen yakınında oturan halkın geçimiyle birlikte ormanların korunmasını kolaylaştıracak ve orman tahriplerini önleyecek tarzda bir

¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 66 (8 Nisan 1970), s. 153.

¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 248.

açıklık getirilmesi ve genel af çıkarılmasını engelleyen ibarenin Anayasa metninden çıkarılması nedenlerine dayanarak Anayasanın 131 nci maddesinde değişiklik yapılması istenmekteydi.¹²

Kanun teklifi üzerine grubu adına söz alan ilk üye Antalya milletvekili Ömer Buyrukçu, ormanların korunması ve orman köylülerinin durumlarının iyileştirilmesini öngören bu değişikliğin partisinin Meclis grubu tarafından desteklendiğini, ancak ağaçlandırma çalışmalarıyla orman genişletmeyi öngören hükmün vatandaşla devleti karşı karşıya getirebileceği endişesi taşıdıklarından bu hükmün çıkarılması gerektiğini belirtti. Tasarı hakkında söz alan CHP Trabzon milletvekili Ali Rıza Uzuner, ekonomik kalkınmada ihmal edilmiş olan orman köylülerinin durumlarını ilgilendiren bu Anayasa değişikliğinin bir af kanunu niteliği taşıdığını, Anayasa değişikliğinin yapılması sırasında ticari amaçlarla ya da kaçakçılık ve yağma amaçlarıyla işlenen orman suçlarının affını önlenmesi için Anayasa değişikliğine 6831 sayılı Orman Kanununun 2 nci maddesinde de yer alan orman suçlarının hiç bir şekilde affa uğramaması maddesinin eklenmesi gerektiğini belirtti.

CHP grubu adına söz alan Zonguldak milletvekili Bülent Ecevit, orman köylüsü durumunu iyileştiren bu yasa değişikliğinin CHP grubu tarafından desteklendiğini, ancak fiilen orman niteliğini yitirmiş olan eski ormanlık alanlardan o bölgelerin yoksulluk içinde yaşayan orman köylülerinin yararlanmasının Anayasa değişikliğinde açıkça ifade edilmesi gereği bulunduğunu açıkladı. Ecevit, bu Anayasa değişikliği doğrultusunda yeni yasaların çıkartılarak orman köylüsünün, ormanların işletilmesine ve gözetilmesine katkıda bulunacağı, orman köylülerinin orman niteliğini yitirmiş bölgelerden topağa ve iklime zarar vermeksizin en verimli şekilde yararlanabilecekleri bir durumun yaratılması gerektiğini vurguladı.¹³ GP grubu adına söz alan Siirt milletvekili Mehmet Nebil Oktay, G.P.'nin Anayasa değişikliğini desteklediğini, ancak "orman suçlarına af getirilemez" fıkrasının hakkaniyete aykırı olduğunu belirtti. AP adına söz alan Orhan Cemal Fersoy, bu Anayasa değişikliğinin partisinin seçim beyannamesinde yer alan bir konu olduğunu, dolayısıyla parti grubunun bunu desteklediğini, ancak orman suçları için bir genel af çıkarma yetkisinin Meclis'in elinden alınamayacağını belirtti. Anayasa Komisyonu Başkanı Kemal Bağcıoğlu'nun Anayasa değişikliğinin eskiden olduğu gibi yalnızca ormanları ilgilendirmediği, orman köylülerinin durumlarının iyileştirilmesi ve ormanların geliştirilmesine yönelik olduğu konusundaki açıklamalarından sonra AP grubu adına söz alan Talât Köseoğlu, bu Anayasa değişikliğinin felsefesinin, ilk olarak orman içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılmasında devlete sorumluluk yüklenmesine, ikinci olarak orman niteliğini kaybetmiş durumda olan

¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), 249-250; Ek: "Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Raporu" (11 Nisan 1970 – Esas No. 2/319, 2/66, Karar No. 9), s. 1-2, 8.

¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13. 4. 1970), s. 257-258.

yerlerin hukuksal durumunun tespit edilmesine, üçüncü olarak orman suçlarının affedilmesinin zorunlu oluşuna dayandığını anlattı ve AP grubunun bu değişikliği desteklediğini belirtti.

Tasarının maddeleri üzerine söz alan Sadi Koçaş, Vahit Bozatlı, Kenan Mümtaz Akışık, Adil Turan, Hasan Tosyalı ve Hilmi İşgüzar, orman suçlarını işleyen kişilerin af yasalarından yararlanamayacağını Anayasada kalmasını ve bu suçlardan dolayı Devletin hakkının mahfuz tutulmasını teklif eden önermelerini savundular. Kenan Mümtaz Akışık, ormanlar konusunda Parlamento'nun zamanın gerektirdiği düzenlemeleri yapabilmesine olanak tanımak amacıyla, tasarıda "Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır,, şeklinde yer alan cümlenin "Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların gereğinde yeniden sınırlandırılması için icap eden kanunları koyar ve tedbirleri alır" biçiminde değiştirilmesi için önerge verdi.¹⁴ Değişiklik önermeleri kabul edilmedi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 346 milletvekili tarafından Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin maddelerinin görüşülmesine, Anayasa Komisyonu Başkanı Kemal Bağcıoğlu'nun (Çanakkale) ivedilik teklifi üzerine Meclis İhtüzüğü'nün 106 ncı maddesi gereğince ilk müzakere üzerinden beş gün geçmesine gerek kalmadan 14 Nisan 1970 Salı günü toplanan 69. Birleşimde görüşüldü:

Madde 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 131 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

c) Ormanların ve orman köylüsünün korunması, ormanların geliştirilmesi.

Madde 131. — Devlet, ormanlarının korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.

Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından, ormanın gözetilmesinde ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliği yapmasını sağlayıcı tedbirler ve gereken hallerde başka yere yerleştirme kanunla düzenlenir.

Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvalık, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar bulunan topraklarla şehir,

¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 68 (13 Nisan 1970), s. 269-270.

kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir daraltma yapılamaz. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz.

Ormanların tahribedilmesine yol açan hiçbir siyasi propaganda yapılamaz.¹⁵

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Ormanların ve orman köylüsünün korunmasıyla ilgili bu Anayasa değişikliği tasarısına verilen değişiklik önereleri arasında Antalya milletvekili Ömer Buyrukçu'nun "Devletle orman köy kooperatiflerinin işbirliği" önerisi, Sadi Koçaş'ın "Devlet ormanlarını her hangi bir suretle yakanlar, kesenler ve buraları açanlar, işgal edenler, tesis kuranlar için genel af çıkarılamaz. Affedilen orman suçlarında idarenin hakları saklıdır" fıkrasının eklenmesi teklifi, Kenan Mümtaz Akışık'ın kanunun 1 nci fıkrasında yer alan "genişletilmesi" sözcüğünün yerine "gerektiğinde yeniden sınırlandırılması" ibaresinin eklenmesine dair önerisi, Hilmi İşgüzar ile Ali Rıza Uzun'er'in "...bilim ve fen bakımından; iklim, su ve toprak rejimine zarar vermiyen ve orman niteliğini tam olarak kaybetmiş...tarım alanlarında...orman sınırlarında daraltma yapılamaz" teklifi Anayasa Komisyonu'nun önerilere katılmaması üzerine kabul edilmedi.

Görüşmeler sırasında Şinasi Özdenoğlu, Anayasanın 131 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısının 1 nci maddesinin en sonuna "Devlet ormanlarının yok olmasını veya tahrip sonucu küçülmesini mümkün kılacak suçlar için genel af çıkarılamaz" fıkrasının eklenmesini teklif etti. Özdenoğlu, açıklamasında, D. P. iktidarı süresince 1950, 1954, 1956 ve 1958 yıllarında af kanunu çıkarıldığını, bunlardan 1950 yılında çıkarılmış olan 5677 Af Kanununun özel af niteliği taşıdığını, orman suçlarının affının da köylüden çok ormanlara zarar veren orman ve toprak yağmacıları cezadan kurtardığını belirtti, ancak önerisi desteklenmedi.

Tasarı, 17 Nisan 1970 tarihinde kabul edildi ve Resmî Gazete'nin 22 Nisan 1970 tarih ve 13478 sayılı nüshasında yayımlandı.

KANUN NO 1421: 9.7.1961 tarihli ve 334 sayılı TC Anayasasının 56. ve 82. maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Anayasanın 56 ncı (Siyasi Partilere Hazine Yardımı) ve 82 nci (Milletvekili ödenekleri) Madde Değişiklikleri:

1961 Anayasasının 82 nci maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yolluklarının özel kanunla tesbit edildiğini, T. B. M. M. üyelerinin ödeneklerinin 1 nci derecedeki devlet memurunun aylığını ve ödeneğin de onun yarısını geçemeyeceğini, T. B. M. M. üyelerinin aylık ve ödeneklerine her ne sebeple olursa olsun yapılacak zam ve ilâvelerin ancak bu zam ve ilâveleri takibeden milletvekilleri genel seçiminden sonra uygulanacağını kabul etmekteydi. Anayasanın bu hükmüne göre çıkarılan 1962 tarihli ve 1 sayılı kanun bu esaslara uygun olarak düzenlenmişti. 1965 yılında çıkarılan Devlet Memurları Kanunu, 3656, 3659 ve 7244 sayılı kanunların öngördüğü barem sistemini terkederek gösterge ve katsayı

¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 69 (14 Nisan 1970), s. 293.

esasına dayalı olarak devlet memurlarının aylıklarının Genel Bütçe Kanunu ile tesbit edilecek şekilde hükme bağlamıştı. T. B. M. M. üyelerinin ödenek ve yolluklarını düzenleyen 1 sayılı kanun da, 657 sayılı kanunun 236 nci maddesinde belirtildiği gibi gösterge ve katsayı sistemine göre değiştirilmişti. 657 sayılı kanunun 1 Mart 1966'dan itibaren ertelenmekte olan malî hükümleri 1327 sayılı kanunun 93 ncü maddesiyle yürürlüğe konularak milletvekillerinin ödenek ve yolluklar 1 Mart 1970 tarihinden geçerli olmak üzere 1 Eylül 1970 tarihinde ödenmeye başlamıştı.

Ancak Anayasa Mahkemesi, bütçe kanunları yoluyla bile olsa her çeşit yasama tasarrufları sonucu meydana gelecek olan zam ve ilâvelerden (657, 1327 ve 1328 sayılı kanunlarla oluşan ödemelerden) T. B. M. M. üyelerinin genel seçimleri beklemezsizin faydalandırılmalarının Anayasanın 82 nci maddesinin son fıkrasına aykırı olduğuna karar vermiş ve bu ödemelerin yapılmasına olanak sağlayan 1017 sayılı kanunu 19 Şubat 1969 tarihinde 869/14 sayı ile iptal etmişti.¹⁶ Yasama organı üyelerine söz konusu ödemelerin yapılabilmesi için Cumhuriyet Senatosu idare amirleri Ziya Ayrım ve Necip Mirkelâmoğlu ile tabii üye Muzaffer Yurdakuler ile 301 milletvekili Anayasanın 82 nci maddesinin son fıkrası hükmünün kaldırılmasına ilişkin kanun teklifini sunmuşlar ve Anayasa Komisyonu bu önerinin Anayasanın ilgili maddesine açıklık getireceği ve personel reformu esprisine uygun olacağı fikrini benimsemiştir.¹⁷

Aynı gün, Anayasanın siyasal partilere yapılacak devlet yardımını düzenleyen 56 ncı maddesinde bir değişiklik önerisi de görüşüldü. Bu değişiklik önergesi, Meclisin 220 üyesinin Anayasanın 56 ncı maddesine bir fıkra eklenerek devlet yardımından yararlanmada son genel seçimlerde yüzde beş oy almış olma koşulunu yerine getirmeyi yeterli sayan bir düzenlemeyi içermektedir. Anayasa Komisyonu da, Anayasa Mahkemesine başvurularda siyasal partilerin Mecliste gruba sahip olmaları ve son seçimlerde yüzde on oy almış olmaları koşulunun devlet yardımında yüksek bir oran olacağını, bunun eşitlik ilkesini zedeleyeceğini, dolayısıyla yüzde beş oy almış olmanın devlet yardımı alabilmek için yeterli olduğunu belirtmiştir.¹⁸ Komisyon, bu değişiklik önergesinin, çalışmaları kolaylaştıracağı gerekçesiyle 82 nci madde değişikliği ile birlikte görüşülmesinin uygun olacağı önerisinde bulunmuştur.

56 ncı madde değişikliği üzerine ilk söz alan Sivas milletvekili Mustafa Timisi, “bir siyasi partinin kurulması, seçime girebilmesi ... için en az 15 ilde, seçim başlangıç tarihinden 6 ay önce tüm teşkilâtını kurmuş olması” gerekeceğinden böyle bir siyasi partinin seçime girebilmesi durumunda kamuoyuna mal olduğunu, çok

¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 204.

¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), Ek 341: “Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Raporu” (25 Mayıs 1971, Esas No. 2/524, Karar No. 10), ss. 5-6, 8.

¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), Ek 341'e İnci ek: “Millet Meclisi Anayasa Komisyonu Raporu” (7 Haziran 1971, Esas No. 2/524, 2/526, Karar No. 12), ss. 4-6.

partili düzen içinde kendini kabul ettirmiş olacağını, seçimlerdeki oy oranı yüzde 5 düzeyinden düşük de olsa devlet yardımından mahrum bırakılmasının hakkaniyete ve Anayasanın 12 nci maddesinde belirtilen eşitlik ilkesine aykırı olacağını vurguladı. Timisi, daha önce aynı konuda Anayasa Mahkemesi'ne başvurulduğunda mahkemenin buna ilişkin kararında siyasi partilere devlet yardımının partilerin bir bölümü bakımından değil, tümü bakımından yapılması gerektiğini belirttiğini ve mevcut siyasi partilerin, Mecliste grup kurmamış da olsalar eşit oranda, aynı miktarda devlet yardımından yararlanması gerektiğini vurguladı.¹⁹ Anayasanın 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değişiklik önergelerinin tümü üzerine söz alan bir başka üye İçel milletvekili Celal Kargılı'ydı. Celal Kargılı, 12 Mart Muhtırası'nı doğuran koşulların ve sorunların yaşandığı bir dönemde siyasi partilere Hazine yardımı öneren teklifin ve milletvekillerinin aylıklarının artması sonucunu verecek olan ödeneklerin ödenmesini sağlayacak değişikliğin kabul edilmemesi gerektiğini belirtti.²⁰

Tasarının maddeleri üzerine söz alan Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar, kanunların kendileri gibi Anayasa maddelerinde yapılan değişikliklerin de Anayasanın ruhuna, özüne ve Anayasa hukukuna aykırı olamayacağını söyleyerek başladığı konuşmasında 56 ncı maddeye eklenmek istenen fıkranın son milletvekili genel seçimlerinde geçerli oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasi partilere Hazine yardımının kanunla düzenleneceği hükmünün eşitlik ilkesine aykırı olduğunu açıkladı. Anayasa Mahkemesi'nin 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 74 ncü maddesinde geçerli oyun yüzde 5-10'unu alan siyasi partilere 500 000 lira, yüzde 11-20'sini alan siyasi partilere 1 milyon lira, yüzde 21-30'unu alan siyasi partilere 2 milyon lira, yüzde 31-40'ını alan siyasi partilere 2,5 milyon lira, yüzde 41-50'sini alan siyasi partilere 3 milyon lira, yüzde 50 den fazla oy alan siyasi partilere ise her yıl 3,5 milyon lira yardım yapılması şeklindeki yardım oranlarını iptal ettiğini belirtti. Hilmi İşgüzar, geçerli oyların en az yüzde 5'ini alan partilere yardım yapılacağı esasının sosyal adalet anlayışına aykırı olacağını, son seçimlerde geçerli oyun yüzde 2,80'ini alan Birlik Partisi'nin, geçerli oyun yüzde 3,22'sini alan Millet Partisi'nin, geçerli oyun yüzde 3,03'ünü alan Milliyetçi Hareket Partisinin, geçerli oyların yüzde 2,68'ini alan Türkiye İşçi Partisi'nin ve geçerli oyların yüzde 2,18'ini alan Yeni Türkiye Partisi'nin Meclis'te grubu olsun olmasın aldıkları oy oranında Hazine yardımından yararlandırılmaları gerektiğini vurguladı.²¹

1969 Seçimlerinde 258.000 oy alan Birlik Partisi İstanbul milletvekili Haydar Özdemir, tasarı metninin Anayasa Mahkemesi'nin vermiş bulunduğu karara ve hukuk mantığına uygun şekilde düzenlenmesi ve partiler arasında olası ayrımları önlemek

¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 194-196.

²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 196-197.

²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 199-204.

için maddenin “seçime girmiş ve temsilcisi bulunan partilere yardım yapılır, yardım alınan oy oranına göre düzenlenir” biçiminde yazılmasını önerdi. İçel milletvekili Celal Kargılı'nın maddenin reddi talebini dile getirdiği konuşmasından sonra söz alan İstanbul milletvekili Orhan Birgit ve DP Konya milletvekili İbrahim Ethem Kılıçoğlu, partilere Hazine yardımının gereğini belirten konuşmalar yaptılar. Haydar Özdemir, maddenin görüşülmesi sırasında bir değişiklik önergesi sunarak maddenin, “son milletvekili genel seçimlerine iştirak etmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partilere aldıkları oy oranında Devletçe yapılacak yardım, kanunla düzenlenir” biçiminde, Demokratik Parti Grup Başkanvekili Hasan Korkmazcan ise değişiklik önergesinde maddenin “milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az % 5'ini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde 45 üyesi bulunan siyasi partilere devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir” biçiminde yazılmasını önerdiler.²² Ancak yapılan oylama sonucunda bu değişiklik önermeleri reddedildiler. Anayasanın 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 1 nci maddesinin açık oylamasına 351 üye katıldı, 311 kabul, 39 red ve 1 çekinse oy kullanılarak 1 nci madde üçte iki çoğunluğun üstünde müsbet oy sağladı.

Anayasa değişikliğiyle ilgili kanun teklifinin 2 nci maddesi, Anayasa'nın 82 nci maddesini düzenliyor ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yolluklarının kanunla düzenleneceğini; ödeneğin, aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluğun da ödeneğin yarısını aşamayacağını hükme bağlıyordu. Maddenin, Komisyon tarafından değiştirilmiş biçimde değil, teklif edildiği gibi oylanmasını isteyen Ordu milletvekili Ferda Güley'in, Denizli milletvekili Hasan Korkmazcan'ın ve Orhan Öztrak, Turhan Feyzioğlu ve İhsan Kabadayı'nın sundukları değişiklik önermeleri kabul edilmedi. Bu değişiklik önermelerinin amacı, hem Anayasa değişikliklerinin tabi olduğu usul hükümlerine uygunluk, hem de aşılmaması gereken 1 nci derecede devlet memuru aylığı ölçüsüne riayet açıklamalarıyla gerekçelendirildi. Bu değişiklik önerilerinin reddedilmesi sonucunda madde üzerinde yapılan oylamada, 9.7. 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 3 ncü maddesinin açık oylaması 309 kabul, 27 red ve 4 çekinse oyla kabul edildi. Bu suretle Anayasanın 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifinin 1 nci müzakeresi tamamlanmış oluyordu.

Anayasanın 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 1 nci müzakeresi 11 Haziran 1971 günü yapılan birleşimde tamamlandıktan sonra ikinci müzakere Meclis İktüzüğü gereğince Anayasa Komisyonu Başkanı Adana milletvekili Cevdet Akçalı'nın önergesi üzerine 17 Haziran 1971 günü öncelikli olarak görüşülmeye başlandı. Anayasa değişiklikleri hakkındaki kanun tekliflerinin ikinci müzakeresinde teklifin tümü üzerinden değil yalnızca maddeler üzerinden

²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 211-213.

yapılması gerektiğinden maddelerdeki değişiklik önereleri görüldü. Kanun teklifinin birinci maddesi üzerinde değişiklik önergesi olmadığından madde sorunsuzca oylandı ve 331 kabul, 35 red, 2 çekinse, 1 boş oy sonucunda kabul edildi. Böylece, Anayasanın 56 ncı maddesine bir fıkra eklenmek suretiyle yapılmak istenilen Anayasa değişikliğine Anayasanın emrettiği üçte ikinin üstünde müsbet oy sağlanmış oldu.²³

Ancak kanun teklifinin ikinci maddesine ilişkin olarak verilen önerinin gerekçesinde, T. B. M. M. üyelerine ödenecek olan ödenek ve yollukların teklifi veren üyelerin amacını aştığı belirtilmekteydi. Kanun teklifi, 1961 Anayasasında esasen var olan birinci derecede devlet memurunun aylığını tavan kabul ederek yasayla tesbit edilebilecek âzami rakamı benimsemişken Anayasa Komisyonunun çoğunlukla kabul ettiği metin, bunun yerine «En yüksek devlet memurunun almakta olduğu miktar» deyimini kullanmaktaydı. Turhan Feyzioğlu (Kayseri), Orhan Öztrak (Tekirdağ), Emin Paksüt (Ankara), İhsan Kabadayı (Konya) ve Turgut Topaloğlu (Ankara), verdikleri değişiklik önergesinde, yasanın bu haliyle kabul edilmesinin uygulamada sorunlara yol açacağı düşüncesiyle usul ve esas bakımından sakıncalı bulunan bu metin yerine, 1961 Anayasasında var olan deyim kullanılması ve Cumhuriyet Senatosu İdare Âmirleri'nin yasa önerisindeki metnin 82 nci madde olarak kabulünü istediler. Kabulü üçte iki oy çokluğu gerektiren değişiklik önergesinin açık oyla yapılan oylaması sonucunda önerge reddedildi.²⁴ Ardından, kanun teklifinin ikinci maddesi için yapılan oylama sonucunda madde 326 kabul, 35 red, 1 çekinse, 1 boş oy ile T. B. M. M. tarafından kabul edildi.

Anayasa değişikliği ile ilgili kanun teklifinin yürürlük tarihiyle ilgili değişiklik önergesi yine Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt, Orhan Öztrak ve İhsan Kabadayı tarafından verildi. Değişiklik önergesinin gerekçesi, yasa hükmünün hem yayınlandığı tarihte yürürlüğe girecek olmasının, hem de 15 ay önceden itibaren geçerli kabul edilmesinin hukuki bir çelişki doğuracağı, T. B. M. M. üyelerinin 1 Mart 1971 den itibaren aylık ve ödenek almamış bulunmalarından doğan durumun Anayasa düzeni içinde kanun yoluyla halledilmesi gerektiğiydi.²⁵

Değişiklik önergesi reddedildikten sonra madde üzerinde yapılan oylama sonucunda kanun teklifinin üçüncü maddesi de 323 kabul, 35 red, 5 çekinse, 1 boş oyla kabul edildi. Kanun teklifinin tümü, oylamayı çabuklaştırmak için verilmiş bulunan açık oy önergesi gereğince açık oya sunuldu ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun

²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 364.

²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 363, 365.

²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 365.

teklifinin tümü 328 kabul, 34 red, 2 çekinse oyla kabul edilerek Anayasa değişikliği gerçekleştirildi. 17 Haziran 1971 tarihinde kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanunun metni aşağıdaki gibi oldu:

9.7. 1961 tarihli ve 334 sayılı T. C. Anayasasının 56 ncı ve 82 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun:

Madde 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56 ncı maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

«Son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasi partilere Devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir.»

Madde 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 82 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

«Madde 82. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenğin yarısını aşamaz.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.»

Madde 3. — İşbu kanunun 1 nci maddesi yayımlandığı ve yine 2 nci maddesi 1. 3. 1970 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.²⁶

30 Haziran 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen Anayasa değişikliği, 2 Temmuz 1971 tarih ve 13883 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1488: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi’nin 422 üyesi tarafından önerilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında değişiklik teklifi, 20 Ağustos 1971 günü toplanan 152 nci birleşimde Millet Meclisi Başkanlığı’na sunuldu ve Anayasa Komisyonuna havale edildi.²⁷ Komisyonunda iken iki üyenin daha katılımıyla öneri sahibi sayısı 430’a çıkan teklif ve Anayasa Komisyonu raporu 25 Ağustos 1971 günü toplanan 154 ncü birleşimde Meclis Başkanlığı’na ulaştı ve gündeme alınmasına karar verildi.²⁸

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi’nin 430 üyesinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 27 Ağustos 1971

²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 361, 362, 365.

²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 152 (20 Ağustos 1971), s. 75.

²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 154 (25 Ağustos 1971), s. 149.

günkü 156 ncı birleşiminde görüşülmeye başlandı. A.P. grubu adına İbrahim Aytaç, C. H. P. grubu adına Necdet Uğur, D. P. grubu adına Hasan Korkmazcan ve M. G. P. grubu adına Nebil Oktay tarafından anayasa değişikliklerinin 30 Ağustos 1971 Pazartesi günü hariç birinci müzakeresi bitinceye kadar görüşülmesi önerildi ve öneri kabul edildi. Anayasa'nın 33 maddesi (15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 152 nci maddeleri) ile bir yürürlük maddesi ve 9 geçici madde söz konusu değişikliğe konu olacaktı.²⁹

Millet Meclisi'nde grubu bulunan partiler arasında varılan bir uzlaşma sonucu ortaya çıkan bu Anayasa değişiklikleri, 1961'den beri on yıldır uygulanmakta olan Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini bütünü ile koruyarak hazırlandığı genel gerekçesine dayandırılmaktaydı. Değişikliğe konu olacak maddelerin değiştirilme gerekçeleri ise kanun teklifinde şöyle yer almaktaydı:

1961 Anayasasının temel hakların özü ile ilgili olan 11 nci maddesinin kenar başlığı ve madde metninin değiştirilmesi, özgürlüklerin sınırsız olmadığı ve olmayacağı gerekçesine sığınarak yapılmak istenmekteydi. Kamu hukuku kurallarına göre hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması gerektiği ve hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasının önlenmesi amaçlandığı gerekçeye kaydedilmişti. Anayasada yer alan hak ve özgürlüklere dayanılarak, insan hak ve hürriyetlerinin yok edilemeyeceği, aynı şekilde nitelikleri Anayasanın ikinci maddesinde açıkça belirtilen Türkiye Cumhuriyeti'ne zarar verilemeyeceği, anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiçbirisinin dil, ırk, sınıf, din ve mezhep kavgası yaratarak Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğuna dair temel ilkeyi bozma serbestliği anlamında yorumlanamayacağı gerekçede belirtilmişti. Bu amaçla kanun teklifi, 11 nci madde metnine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 29 ncu ve 30 ncu maddeleriyle Avrupa İnsan Hakları Anlaşmasının 17 nci maddesinde yer alan ve hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını engellemeyi amaçlayan iki fıkra eklenmesini öneriyordu. 11 madde, bu değişikliklerle, hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılması hallerinin ceza hükümleriyle yaptırıma bağlanmasını öngörüyordu.

15 nci maddenin 2 nci fıkrasında yapılması öngörülen değişiklik, kişilerin üstleriyle özel kâğıtları ve eşyasının mahkeme kararı olmaksızın, yetkili merciin emriyle aranabileceği halleri daha açıklıkla belirtmeyi hedef tutmaktaydı. Yürürlükteki madde bu olanağı kamu düzeninin gerektirdiği hallerle sınırlandırmaktaydı. Kamu düzeni yanında millî güvenlik özel sebebinin de zikredilmesi ve bu yetkinin mahkeme kararı olmaksızın kullanılabilmesi, gecikmede sakınca bulunması koşuluna bağlanıyordu. Aynı şekilde benzer nitelikte olan konut dokunulmazlığı ile ilgili 16 ncı maddenin 2

²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), s. 319 vd.: 419 Sıra Sayılı Ek: "Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi 430 üyesinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici Maddeler Eklennesi Hakkında Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu".

nci fıkrasında da bu ibare kullanılmıştı. Yapılan değişlikle 16 ncı madde arasında paralellik sağlamak ve aramanın doğal sonucunu Anayasa hıkmı olarak belirtmek amacıyla “... ve bunlara el konulamaz” ibaresinin eklenmesi uygun gırlıyordu.

Duşunce ve inanç hak ve hırriyetleriyle ilgili 19 ncu maddede, bu hak ve oğzgırlıklerin kıtıye kullanılması halleri yırrırlıkteki maddede olduğu gibi aynen korunuyor, ancak son fıkrada, “derneklerin yetkili mahkemece kapatılacağı” şeklindeki hıkmı “... gerçek ve tızel kişiler hakkında kanunun gısterdiği hıkmımler uygulanır” haline getiriliyordu. Bıylece, dernek niteliği taşımayan tızel kişiler hakkında da yaptırımların uygulanabilmesi olanağı sağlanıyordu. 29 ncu maddede yapılan değişlikle, derneklerin belli şartlar altında, mahkeme kararı olmaksızın yetkili merciin emriyle faaliyetten alıkonulması hıkmı bağlanmaktaydı. Kanun teklifi, 19 ncu maddenin yasakladığı fiilleri işleyen gerçek kişilerin ve dernekler ile dernekler dışında kalan tızel kişilerin tabi olacakları hıkmımlerin yasayla dızenleneceğini ve haklarında kanunda gısterilen yaptırımların uygulanacağını oğngırlıyordu. Dernekler hakkında ise, ayrıca, 29 ncu maddenin ve o maddeye dayanılarak çıkarılmış kanun hıkmımlerinin uygulanması ve her iki halde de 31 nci madde hıkmının saklı olduğu belirtiliyordu.

Anayasa değişikliği oğnerisi, basın oğzgırlığıyla ilgili olarak 22 ncu maddede Anayasal rejimin korunması ve gıclendirilmesi için basın hırriyetinin kıtıye kullanılmasını oğnleme ve basının sorumluluk sınırlarını daha belirli şekilde çizme amacını gıden hıkmımler getiriyordu. Maddenin 3 ncı fıkrasında, basın ve haberalma oğzgırlığının bağlı olacağı esaslar arasına “devletin ılkesi ve milletiyle bıtınlığını, kamu dızenini ve millı gıvenliğin gerektirdiği gizliliği korumak” hali de ilıve ediliyordu.

Maddenin 5 nci fıkrasında yapılması oğnerilen değişlik, gazete ve dergilerin 15 ve 16 ncı maddelerde olduğu gibi belli ve oğnemli sebeplerin varlığı halinde, kanunla yetkili kılınan merciin emri ile toplatılabilmesine olanak tanımayı amaçlıyordu. Bu sebepler, “devletin ılkesi ve milletiyle bıtınlığının, millı gıvenliğin, kamu dızeninin ve genel ahlıkın korunması” olarak sayılıyordu. Bu fıkra hıkmının uygulanabilmesi, “gecikmede sakınca bulunması” koşuluna bağlanıyor, ayrıca toplatma kararı veren merciin bu kararını “en geç yirmi dırt saat içinde mahkemeye bildirmesi” oğngırlıyordu. Değişlik oğnergesi, mahkemenin, bu kararı en geç 3 gın içinde onaylamaması durumunda toplatma kararının hıkmısız kalacağını ifade ediyordu. Maddenin yırrırlıkteki son fıkrası, Tırkiye’de yayımlanan gazete ve dergilerin kapatılmasına ancak “57 ncu maddede belirtilen fiillerden mahkım olma” halinde olanak tanımaktayken değişlik oğnergesi, kapatma nedenlerini, gazete ve dergilerin “millı gıvenliğe, kamu dızenine, genel ahlıkta, insan hak ve hırriyetlerine dayanan millı, demokratik, lık ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya devletin ılkesi ve milletiyle bılınmezliği temel hıkmıne” aykırı yayınlar yapması olarak sıralamaktaydı.

Anayasanın, kişilerin ve siyasal partilerin basın dışı haberleşme araçlarından (radyo ve televizyon, devlet tarafından kurulan veya devletten malî yardım alan haber ajansları) faydalanma hakları ile ilgili 26 ıncı maddede istenen değişiklik, haberleşme araçlarının yayın esaslarını yeniden düzenlemek amacıyla amacıyla sunuldu. Bu değişiklik, halkın haber alması, düşünce ve kanaatlere ulaşması ve kamu oyunun serbestçe oluşumuyla ilgili haberleşme haklarının “devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğinin ve genel ahlâkın korunması” amacıyla sınırlanabileceği kayıt altına alınıyordu.

Kanun teklifinde, Anayasanın 29 uncu maddesiyle ilgili olarak dernek kurma hakkının herkes için, izne bağlı olmaksızın kullanılabilir bir hak olduğu ve derneklerin kurulmasında önceden izin almama esasının korunduğu belirtilmekteydi. Bununla birlikte bu hakkın kötüye kullanılmasının önlenmesi için maddede üç büyük değişikliğin yapılması teklif edildi.

i. Maddenin 1 nci fıkrasında belirtilen derneklerin kurulmasında kanunda gösterilen şekil ve usullere uyulması gerektiği bir kez daha vurgulanıyor, kamu düzeninin, genel ahlâkın, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün ve millî güvenliğinin korunması amaçlarıyla dernek kurma hakkının sınırlanabileceğinin maddeye eklenmesi teklif ediliyordu.

ii. Maddeye eklenen 2 nci fıkrada, derneklere girme ve çıkma serbestliğinin Anayasa hükmüyle korunması gerekçesi altında “hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve bir dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı” ilkesinin hüküm altına alınması öneriliyordu.

iii. Yasa teklifi, derneklerle ilgili Anayasa maddesinin değişiklik gerekçesinde derneklerin, topluma zarar verebilecek tehlikeli faaliyetleri olabileceği düşüncesini ve bâzı derneklerin mahkeme kararı olmaksızın faaliyetten alıkonulması gereğini öne sürüyordu. Bu nedenle öneri, 15 ve 16 ncı maddelere konulan kısıtlamaların bu maddeye de getirilmesini teklif ediyordu. Derneklerin, kanunun gösterdiği hallerde hakim kararıyla kapatılabileceği gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması amaçlarıyla kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle hâkim kararına kadar faaliyetten alıkonulabileceği hükme bağlanmak isteniyordu. Derneklerin kapatılmasının önlem niteliğinde olması, mahkemelerce kapatma konusunun incelenmesinde hızlı hareket etmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması, kapatmaya yetkili merciin en büyük mahallî mülki âmir olması gerektiği ve önlem niteliğindeki bu kararın mahkemece kapatılmama kararı verildiği takdirde yürürlükten kalkacağı teklifte belirtiliyordu.

Yakalanan veya tutuklanan kişiler hakkındaki delillerin eksiksiz toplanmasının yirmidört saatlik süre içinde mümkün olmadığı gerekçesiyle Anayasanın gözaltı süresiyle ilgili olan 30 ncu maddesinin değiştirilmesi isteniyor, hâkim önüne çıkarma süresinin bireysel suçlarda kırksekiz saate, kanunun açıkça belli ettiği hallerde

toplu olarak işlenen suçlarda yedi güne çıkarılması öneriliyordu. Hangi suçların toplu olarak işlenmiş sayılacağına dair Ceza Yasasına da açık hükümler getirilmesi gerektiği bildiriliyordu.

Kanun teklifinde, Anayasanın 32 nci maddesinde geçen “tabii hâkim” deyiminin değiştirilerek “bir kimsenin kanunen tabi olduğu mahkeme” deyiminin benimsenmesinin gerekçesi, her iki deyim arasında hiçbir fark olmadığı ve kavram karışıklığını önleme amacıyla açıklanmaktaydı. Teklif, yargı önüne çıkma hakkını da içeren “tabii hakim” hakkını, suç işleyen kimselerin kanunen tabi olduğu ve suçun işlendiği zaman yürürlükteki yasanın görevli ve yetkili saydığı mahkeme olarak algılanmakta ve hakkın alanını sınırlandırmaktaydı. Buna ek olarak, sözü edilen hakkın “tabi olunan mahkeme” ile daraltılmasının, belirtilen esasa uygun olarak ihtisas mahkemelerinin kurulmasına engel olmadığı, ancak olağanüstü mahkemelerin kurulmasına dayanak oluşturmayacağı ve sıkıyönetim için konulan kanun hükümlerinin saklı kalacağı yasa önerisinde belirtiliyordu.

Anayasanın 38 nci maddesi, kamu yararının gerektirdiği hallerde, devlet ve kamu tüzel kişilerinin, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları kısmen veya tamamen kamulaştırma veya bunlar üzerinde idari irtifaklar kurma yetkisini düzenlemekteydi.

Temel olarak toprak reformu amacıyla yapılan kanun teklifinin 38 nci madde metninde yapılmasını önerdiği Anayasa değişikliği bir kaç başlık altında özetlenebilir:

i. Birinci fıkra hükmü aynen korunmakta, fakat eklenen ikinci fıkra ile “gerçek değer” deyimini yerine «vergi değeri» esası kabul edilmekteydi. Bu fıkra ile vergi değerinin, mâlikin kanunla gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği değer olduğu ve kamulaştırma bedelinin bu değeri aşamayacağı hükme bağlanmak isteniyordu. Eklenen fıkra, malikin bildirimiminin, yalnız vergi hukuku bakımından değil, aynı zamanda kamulaştırma bedelinin tesbiti bakımından da dikkate alınması ve esas kabul edilmesiyle gerekçelendiriliyor, ancak devletin ve kamu tüzel kişilerin kamulaştırma faaliyetlerinde gerçek değer yerine çoğunlukla daha az bildirilen vergi değeri üzerinden ödeme aypması amaçlanıyordu. Kamulaştırma ile ilgili bu hükmün, vergi reformlarına engel olmayacağı da bildiriliyordu.

ii. 38 nci maddeye eklenen üçüncü fıkra ile kamulaştırılan taşınmaz mal karşılığının vergi değerinden az takdir edilmesi halinde, malikin itiraz ve dâva hakkının saklı tutulacağı belirtiliyordu.

iii. Kanun teklifinde, 38 nci madde metninde yer alan “çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi” hükmüne, dış ödemeler dengesinde önemli bir yer işgal eden turizm gelirlerini artırmak ve kıyılardan yararlanmayı kolaylaştırmak amacıyla yeni bir unsur olarak “kıyıların korunması ve turizm” ifadesinin eklenmesi de isteniyordu. Ancak, turizm yatırımlarını azaltmamak için taksitle ödeme halinde taksit süresinin on yıl olarak tesbiti ve turizm alanında diğer kamulaştırma konularından farklı olarak “toprak” sözcüğü kullanılmak suretiyle, toprak dışında kalan her türlü tesisin bedellerinin taksitlendirilmeyip peşin ödenmesi, ödeme ve taksit düzenlemelerinin kanunla yapılması gerektiği öneriliyordu.

Anayasa değişikliği önerisi, 1961 Anayasasının işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin sendika haklarıyla ilgili 46 ncı maddesinin 2 nci fıkrasının madde metninden çıkarılmasını talep ediyordu. Kamu görevlilerinin sendika haklarının kaldırılması, kamu hizmetinin gereği olarak toplu sözleşme, grev, lokavt gibi kurumlara yer vermeye olanak bulunmayan kamu kuruluşlarının sendikal faaliyetlerde bulunamamaları gerekçesine dayandırılıyordu. Kamu kuruluşları örgütlenmelerinin sendika olarak adlandırılmasının kavram kargaşası yarattığı, sendika teriminin etkisiyle bu kavrama olduğundan başka bir anlam yüklendiği, dolayısıyla işçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin meslekî çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla kuracakları tüzel kişiliklere sendika değil kuruluş denmesi gerektiği ve kuruluşların tabi olacakları hükümlerin özel bir kanunla düzenlenmesinin uygun olacağı belirtiliyordu. Bu maddeden çıkarılan hükmün kanun teklifinin amacına uygun bir şekilde, kamu görevlilerinin sendika kurma haklarının bulunmadığını belirten 119 ncu maddeye ekleneceği de açıklanıyordu.

Kanun teklifi, Anayasanın 46 ncı maddesinde kullanılan “çalışanlar” terimi yerine “işçiler” deyiminin kullanılmasını, maddede var olan işçi ve işverenlerin önceden izin almaksızın sendika ve sendika birlikleri kurma, sendikalara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarının korunmasını, ancak bu hakkın kullanılmasının “devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması” amacıyla ve kanunla sınırlanabileceği önerisinin kabul edilmesi gerektiğini istiyordu. Sendikaların kuruluşlarının ve üyeliğe giriş ile üyelikten ayrılma yöntemlerinin kanunla belirleneceği hüküm altına alınıyor, ancak yasal düzenlemelerin işçilerin önceden izin almaksızın sendika kurma, serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarını kısıtlayamayacağı belirtiliyordu.

Yasa önerisi, hızlı nüfus artışı nedeniyle askerlik yükümü altında olup muvazzaflık devresinde bulunanların sayısının da bir artış gösterdiği, bunun devlet için büyük bir yük oluşturduğu ve hızlı bir kalkınma çabası içinde bulunan Türkiye’de mevcut insangücünden en verimli şekilde faydalanmak gerektiği düşünceleriyle Anayasanın millî savunma hak ve ödevi ile ilgili 60 ncı maddesinde de değişiklik getirmekteydi. Kenar başlığı da dâhil olmak üzere maddede yapılması amaçlanan değişiklik, milli savunma hak ve ödevinin askerlik ya da başka kamu hizmetleri şeklinde yerine getirme olanağını getirmekteydi.

Vergi ödevini düzenleyen 61 nci maddeye eklenen fıkra ile yasayla belirlenen yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak ve yasanın göstereceği ölçü ve esaslara uygun olmak koşuluyla vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarını tesbit etme ve ekonomik hayatın ve Kalkınma Plânının gereklerine göre vergi oranlarında ve vergi hadlerinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kuruluna tanınıyordu.

Anayasanın 64 ncü maddesinde önerilen değişiklikle bakanlar kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin tanınması öneriliyordu. Meclislerin kanun yapmada belli usullere uymak zorunda kalması nedeniyle gecikmeler meydana gelmesi, ekonomik ve toplumsal koşulların değişmesinin sonucunda bâzı hukuk kurallarının bu usuller dışında yürürlüğe konulabilmesi gereksiniminin doğması

değişikliğin gerekçeleri olarak açıklanmaktaydı. Bakanlar kuruluna tanınması önerilen kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini düzenleyen hükmün, Anayasanın Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerini belirleyen 64 ncü maddesine eklenmesi uygun görülmekteydi. Hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesinin, Anayasanın 5 nci maddesinde belirtilen yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olması ilkesini zedelememek ve yasama meclislerince esasları önceden yasayla belirlenen sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla sınırlı olması öngörülmüştü. Ancak Anayasanın 64 ncü maddesinde yapılması teklif edilen değişiklik, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kendi yasama yetkisini bakanlar kuruluna devredeceği hükümler içeriyordu:

i. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini, çıkarılacak kararnamelerin amacını, kapsamını, ilkelerini, süresini ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerini gösteren bir yetki kanunu ile bakanlar kuruluna vermesi teklif ediliyordu.

ii. Teklifte, kararnamelerin Resmî Gazete'de yayınlandığı gün yürürlüğe girmesi ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onamasına sunulması öneriliyor, yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarihin de tesbit olunabileceği belirtiliyordu.

iii. Yetki kanunları ve bunlara dayanılarak çıkarılacak kararnamelerin iç tüzüklerin kanunların görüşülmesi hakkındaki kurallarına göre ve diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanması öneriliyordu.

iv. Yayınlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onamasına sunulmayan kararnamelerin bu tarihte ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce reddedilen kararnamelerin red kararının Resmî Gazete'de yayınlandığı tarihte yürürlükten kalkması, kararnamelerin değiştirilerek kabul edilmesi durumunda ise değiştirilmiş hükümlerinin bu değişikliklerin Resmî Gazete'de yayınlandığı tarihte yürürlüğe girmesi teklifte yer alıyordu.

v. Kanun teklifi, kanun hükmünde kararnamelerle Anayasanın birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetlerle dördüncü bölümünde yer alan siyasal hak ve ödevlerin düzenlenemeyeceğini öngörüyordu.

vi. Kanun hükmünde kararnamelerin Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tâbi olacağı belirtiliyordu.

Anayasanın Millet Meclisi'nin hükümeti denetleme işlevini düzenleyen 89 ncü maddesinde önerilen değişiklik, gensoru önergelerinin ancak siyasi parti grupları adına grup yetkilisinin veya en az on milletvelinin imzasıyla verilmesini, gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaması hakkındaki görüşmenin önergenin verilmesini takibeden üç birleşim içinde yapılmasını ve işlemlerde çabukluğu sağlama ve Meclis'in çalışmalarının dengeli bir şekilde yürütülebilmesi için gensoru önergelerinin önceden bastırılıp dağıtılması ve görüşme usüllerinin içtüzük hükümleriyle düzenlenmesini öneriyordu.

Anayasanın Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı kurumlarını düzenleyen 110 ncu maddesine, uygulamaya açıklık getirmek üzere Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkilerinin, bakanlığın Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlarıyla ilişkilerinin kanunla düzenleneceği hükme bağlayan bir son fıkra eklenmesi teklifte yer alıyordu.

Anayasanın, Millî Güvenlik Kurulunun, “kanunun gösterdiği bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden kurulacağını” hükme bağlayan 111 nci maddesinin birinci fıkrasına başbakanın da eklenmesi, Millî Güvenlik Kurulunda kuvvet temsilciliği görevinin Kuvvet Komutanları tarafından yerine getirileceği gerekçesiyle Kuvvet temsilcileri yerine Kuvvet komutanları ibaresinin konulması, son fıkrada ise Millî Güvenlik Kurulunun milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında temel görüşleri bakanlar kuruluna tavsiye etmesi kanun teklifinde sunuluyordu.

İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı bu eylem ve işlemlerden zarara uğrayan kimselerin yargı yoluna başvurmalarını düzenleyen 114 ncü maddenin, uygulamada yargı denetimi deyiminin bâzı hallerde yanlış anlamalara yol açmış olması, yargının re'sen murakabede bulunması ve idarenin yerine geçerek idari eylem ve işlemler tesis etmesine imkân verici bir yetki gibi anlaşılması gerekçeleriyle kanun teklifinde yeniden yazılması önerildi. Öngörülen değişiklik, yargı yetkisinin yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak biçimde kullanılmayacağı hükmünün getirilmesi önerisiydi. İkinci fıkraya yargı kararları ile idari eylem ve işlem tesis edilemeyeceği esasının konulması, madde başlığının da bu gerekçelere göre değiştirilmesi istenmekteydi.

46 ncı maddenin değişiklik gerekçesine uygun olarak işçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin sendika kurma haklarının kaldırılması nedeniyle 119 ncu maddeye ek bir fıkra olarak kamu hizmetlilerinin meslekî çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşların bağlı olacağı esasların yasayla düzenleneceği hükmünün eklenmesi teklif ediliyor, madde başlığında da kamu hizmetlilerinin sendikalara üye olamayacakları hususu belirtiliyordu.

Anayasanın üniversitelerle ilgili 120 nci maddesinde yapılmak istenen değişikliklerin gerekçeleri de şöyle açıklanmaktaydı:

i. Birinci fıkrada, devlet eliyle ve kanunla kurulan üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğe sahip olduğu hükmünün yerine üniversitelerin ancak devlet eliyle ve özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla kurulacağı, üniversite özerkliğinin bu madde hükümleri içinde uygulanacağı ve üniversite binalarıyla eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmayacağı esasları getiriliyordu.

ii. İkinci fıkrada, üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organları tarafından yönetilmesi ilkesine, bu yönetimin ancak devletin gözetimi ve denetimi altında bulunacağı hükmünün eklenmesi teklif ediliyordu.

iii. Anayasa üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının serbestçe araştırma ve yayında bulunabilme hakkı tanınıyor, ancak bu hakkın suç işleme serbestliği anlamında yorumlanamayacağı yönünde sınırlandırılması teklif edilmekteydi.

iv. Kanun teklifinde, devletin gözetim ve denetim hakkının nasıl kullanılacağı, üniversite organlarının sorumlulukları, öğrenim ve öğretim özgürlüğünü engelleyici eylemleri önlemek için gerekli tedbirlerinin alınması, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyesi ve yardımcılarının görevlendirilmesi, öğrenim ve öğretimin özgürce, çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve Kalkınma Plânı ilkelerine uygun olarak yürütülmesi esaslarının kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

v. Değişiklikle, üniversitelerin bütçelerinin genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulması ve denetlenmesi hükme bağlanmak isteniyordu.

vi. Organları, öğretim üyeleri ve öğrencileriyle birlikte üniversitelerin sorumluluk duygusu ve dayanışma içinde öğrenim ve öğretime devam etmelerinin sağlanmasının zorunlu olduğu gerekçesiyle olağanüstü önlemlere başvurmak düşüncesiyle maddeye yeni bir fıkranın eklenmesi istenmekteydi. Bu yeni fıkra, öğrenim ve öğretim özgürlüğünün tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncı giderilememesi halinde bakanlar kurulunun üniversitelerin veya bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarının yönetimine el koymasını ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunmasını, konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birleşik toplantısında karara bağlanmasını teklif ediyordu. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulama usulleri ile süresi hakkında bakanlar kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamının kanunla düzenleneceği kanun teklifinde belirtiliyordu.

121 nci maddede önerilen değişikliklerle, devlet tarafından kurulan radyo ve televizyonun, tarafsızlık içinde Anayasanın temel ilkelerine uygun ve bu ilkeleri yayma, benimsetme ve güçlendirme yönünde yayınlar yapması amaçlanıyordu. Maddenin birinci fıkrası ile, yönetim ve denetimde te yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesinin zedelenemeyeceği hüküm altına alınıyor, 3 ncü fıkrada ise, haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde uyulması gereken kurallar belirtiliyordu.

Sıkıyönetim ile ilgili 124 ncü maddede yapılması teklif olunan değişiklikle sıkıyönetimi gerektiren hallere yeni bir hüküm eklenerek sıkıyönetimi gerektiren durumların kapsamı genişletilmek istenmekteydi. Böylece, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması durumunda da sıkıyönetim ilanı mümkün olabilecekti. Anayasanın bakanlar kuruluna tanıdığı bir aylık süre ile sıkıyönetim ilanı yetkisinin T. B. M. M. tarafından kısaltılması hükmünün Anayasada yer aldığı gerekçesiyle bu sürenin iki aya çıkarılması teklif ediliyordu. Maddenin son fıkrasına 123 ncü madde hükmüne paralel olarak savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun ortaya çıkması halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümlerin düzenleneceği hüküm ekleniyordu.

Sayıştay'ın kamu iktisadi teşebbüslerin denetlemesini düzenleyen 127 nci maddenin 3 ncü fıkrasına Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan ve millî güvenlik bakımından gizlilik arz eden devlet mallarının T. B. M. M. adına denetlenmesi usullerinin yasayla düzenlenmesinin hükme bağlanması eklenmek isteniyordu.

Anayasanın hakimlik mesleğini düzenleyen 134 ncü maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen askerî hâkimlerin yaş hadleri hükmüne ek olarak yükselme ve emekliliklerinin de kanunla düzenleneceğinin hüküm altına alınması teklif ediliyordu. Değişiklik, askerî yargı ile ilgili 138 nci maddenin son fıkrası ile uygunluk sağlanması gerekçesine dayandırılıyordu. Ayrıca, kanunun bu konuları, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre düzenleyeceği belirtiliyordu.

Anayasanın Cumhuriyet Savcılarının idare ve yargı kuruluşları içindeki durumunu düzenleyen 137 nci maddesinde önerilen değişiklik, idari görevleri bakımından Adalet Bakanına bağlı olması gereken savcıların yargı görevlerinin gerektirdiği teminata sahip kılınmaları zorunlu olduğu gerekçesiyle Cumhuriyet Savcılarının özlük işleri ile haklarındaki disiplin işlemlerinin Adalet Bakanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulundan seçilen 3 asıl ve 2 yedek üye ile Adalet Bakanlığı müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kurulan Yüksek Savcılar Kurulu eliyle yürütülmesiydi. Böylece Cumhuriyet Savcılarının Adalet Bakanlığı ile olan ilişkileri esasa bağlanmak isteniyordu. Yine aynı gerekçeyle, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları dışındaki kurul kararlarının kesin olması öngörülüyor, bu cezalarda Adalet Bakanına ve hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısına, bu kararın bir defa daha incelenmesini isteme hakkı tanınıyordu. Bu istemin şeklinin ve süresinin kanunla düzenleneceği de Anayasa teklifinde yer alıyordu.

Bakanlık müsteşarı veya Özlük İşleri Genel Müdürünün izin, hastalık veya başka sebeplerle toplantılara katılamamaları halinde kendilerine vekâlet etmekte olanların bu görevi yerine getirmeleri, Yargıtay'dan seçilen asıl üyelerin yokluğunda yedek üyelerin kurula katılmaları ve Adalet Bakanının bulunmadığı zamanlarda kurula Cumhuriyet Başsavcısının başkanlık etmesi de öneriliyordu.

Askeri yargıyı düzenleyen 138 nci maddede, maddenin tümü aynen korunarak son fıkrada, askeri savcılık görevlerini yapan askeri hâkimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkilerinin kanunla düzenleneceği hükmü getirilmek isteniyordu.

Yargıtayın kuruluşu ile ilgili 139 ncu maddede aşağıdaki değişiklikler öneriliyordu:

i. Menşeleri ve yetişmeleri aynı olan ve mesleklerinin her kademesinde bir meslekten diğerine geçmeleri mümkün olan hâkim ve cumhuriyet savcılarının Yargıtay'a üye seçilebilme konusunda farklı işleme tabi tutulmalarının hakkaniyete aykırı olduğu gerekçesiyle birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerin yanısıra, birinci sınıfa ayrılmış cumhuriyet savcılarının da Yargıtay üyeliğine seçilebilmelerine olanak tanınması teklif ediliyordu.

ii. Birinci Başkan ile Cumhuriyet Başsavcısının seçimlerinin Yargıtay Genel Kurulunca yapılması esasını koruyor, ancak ikinci başkanların Genel Kurulca seçilmelerinde güçlükler olduğu gerekçesiyle ikinci başkanların seçilmeleri usulünün kanunla düzenlenmesi isteniyordu.

iii. Yargıtay Birinci Başkanının, Cumhuriyet Başsavcısının ve ikinci başkanların görev sürelerinin dört yıl olması ve süresi dolanların yeniden seçilebilmeleri olanağı hükme bağlanmak isteniyordu.

Danıştay'ın görev ve yetkilerini düzenleyen 140 ncı maddede Danıştay üyelerinin Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulu tarafından boş yer sayısı kadar ayrı ayrı gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesi tarafından seçilmesi usulü korunuyordu. Ancak, Danıştay başkanının, başkanunsözcüsünün ve daire başkanlarının üyeler arasından Genel Kurulca seçilmesinin işin gereğine çok daha uygun olduğu ve aynı sistemin Yargıtayda da uygulanması öngörüldüğü gerekçesiyle üçüncü ve dördüncü fıkralarda Danıştay başkanı ile başkanunsözcüsünün Genel Kurul tarafından seçilmesine yönelik değişiklik isteniyordu. Yine Yargıtaydaki sisteme uygun olarak Danıştay başkanı, başkanunsözcüsü ve daire başkanlarının görev sürelerinin dört yıl olması, süresi dolanların yeniden seçilebilmelerinin mümkün olduğunun hükme bağlanması ve daire başkanlarının seçim usullerinin ise kanunla düzenlenmesi teklif ediliyordu. Maddeye eklenen son fıkra ile askerî kişilerle ilgili idari dâvaların, askerî hizmetin özelliğinin gereği olarak Askerî Yargıtay'da kurulacak özel bir dairede incelenmesi ve bu dairenin kuruluşu ile üyelerinin atanmalarının kanunla düzenlenmesi esasının kabul edilmesi öneriliyordu.

Anayasanın Askerî Yargıtay'ı düzenleyen 141 nci maddesinde yapılması önerilen değişiklik iki konuyu kapsamaktaydı:

i. 140 ncı maddenin son fıkrasına uygun bir biçimde birinci fıkraya eklenmesi istenilen hükümle askerî nitelikteki idari eylem ve işlemlerin yargı denetiminin Askerî Yargıtay bünyesinde kurulacak özel bir daireye bırakılmaktaydı. Askerlik mesleğinin özelliği ve diğer mesleklerden farklı hiyerarşik düzeni olduğu gerekçesiyle bu hükmün fıkraya eklenmesinde zorunluluk görüldüğü, bu dairenin kuruluşu, üye-lerinin nitelikleri ve atanma usullerinin askerlik mesleğinin gereklerine uygun olarak kanunla düzenleneceği belirtiliyordu.

ii. Askerî hâkimlerin, hâkimlik nitelikleri yanında askerî rütbe ve kıdem hiyerarşisine de tabi bulunmaları nedeniyle Askerî Yargıtayda başkanlık, ikinci başkanlık ve daire başkanlıkları ile başsavcılık görevlerinin, diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi, seçim sistemine bağlanması sakıncalı görülerek bunların rütbe ve kıdem sıralarına göre atanmalarının kabul edilmesi teklifte yer alıyordu.

143 ncü maddede önerilen değişiklikte, uygulamada görülen aksamalar ve sakıncalar gerekçe gösterilerek Yüksek Hakimler Kuruluna Yasama Meclislerinden ve birinci sınıfa ayrılmış hâkimler arasından üye seçilmesi usulünden vazgeçilmesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca seçilmeleri ve süresi dolanların yeniden seçilebilmeleri esasının kabul edilmesi isteniyordu. Kurul bünyesinde müfettiş hâkimlik kurumunun yaratıldığı,

bu nedenle kurul üyelerinin sayısının azaltıldığı teklifte yer alıyordu. Maddenin son fıkrasında Adalet Bakanının, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına katılabileceği ve başkanlık yapacağı belirtildiğinden bakanın oy kullanabilmesini sağlamak için fıkra metninden “oylamaya katılamaz” ibaresinin çıkarılması teklif ediliyordu.

Yüksek Hakimler Kurulunun görev ve yetkilerini gösteren 144 ncü maddede, mahkemelerin bağımsızlığının korunması, hâkimlik teminatının güçlendirilmesi ve dış etkilerden bağımsız olması gerektiği nedeniyle Yüksek Hâkimler Kurulunun, hâkimlerin özlük işleri ve haklarındaki disiplin işlemleri hakkında kesin karar verebilmesine yönelik değişiklik öneriliyordu. Bu kurulun yüksek dereceli hâkimlerden oluştuğu gerekçesiyle kurul kararlarına karşı başkaca teminat yolu düşünülmesine ihtiyaç olmadığı, bu nedenle kurul kararları aleyhine başka mercilere başvurulamayacağına, ancak disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesinin Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hakim tarafından istenebileceğinin hükme bağlanması isteniyordu. Disiplin ve meslekten çıkarma cezalarının bir defa daha incelenmesine ait istemin şekil ve süresinin kanunla düzenleneceği teklifte belirtiliyordu. Bu maddede de uygulamanın ortaya koyduğu bir ihtiyacı karşılamak amacıyla, kurula bağlı ve sürekli olarak görev yapmak üzere bir müfettiş hâkimlik ihdasının zorunlu ve faydalı olacağı öngörülmekteydi.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşunu ve üyelerin seçimini düzenleyen 145 nci maddede, Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerin zamanında ve amaca uygun şekilde sonuçlanmasını temin için seçimlerde salt çoğunluk esasının kabul edilmesi ve adaylığa başvurma ile seçim esas ve usullerinin düzenlenmesi öngörülmüyordu. Başvuran adayların, Meclislerin oyuna sunulmadan önce nasıl bir ön incelemeye tabi tutulacaklarının ve bunun hangi kurullarca yapılacağına kanunla düzenlenmesi teklif ediliyor, uygulamada güçlükler olduğu gerekçesiyle Yasama Meclislerince seçilecek birer üyenin üniversiteler tarafından gösterilecek adaylar arasından seçilmesini öngören fıkranın maddeden çıkarılması öneriliyordu. Bu gerekçelerle, Anayasa Mahkemesinin başkan ve başkanvekili seçiminde de salt çoğunluk esasının kabul edilmesinin gerekli olduğu kanun teklifinde yer alıyordu.

Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen 147 maddede istenen değişiklik teklifinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasarruflarının, Anayasada belirtilen istisnalar dışında ve Anayasada gösterilen şekil, usul ve esaslara göre Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu ve Anayasa Mahkemesinin Yasama Meclislerinin içtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetlemeye yetkili olduğu belirtilmekte, ancak Anayasa Mahkemesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasa yapıcı olarak yaptığı Anayasa değişikliklerinin denetlemesinin söz konusu olamayacağına maddeye girmesi istenmekteydi. Teklif, Anayasanın sadece kanunları ve içtüzükleri denetlemek üzere Anayasa Mahkemesine verdiği denetleme yetkisinin Anayasa değişikliklerine genişletilemeyeceği, Anayasa değişikliklerinin Anayasanın 155 nci maddesinde kanunlardan farklı şekil şartlarına bağlandığı,

Anayasa değişikliklerinin kanunların tabi olduğu müzakere usüllerine tabi olmakla beraber söz konusu yasama işleminin bir kanun değil, bir Anayasa olduğu ve bu değişikliklerden bâzıları aleyhine iptâl dâvaları açılabilirdi için Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişiklikleri üzerinde denetim yetkisi bulunup bulunmadığı konusuna açıklık kazandırmak gereği bulunduğu, Anayasa Mahkemesinin denetiminin müzakere, şekil ve usüle yönelik olduğu ve esasa teşmil edilemeyeceği gerekçelerine dayandırılmaktaydı.

Kanunların ve Yasama Meclisleri içtüzüklerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine doğrudan iptâl dâvası açılmasını düzenleyen 149 ncu maddede istenilen değişiklikler dava hakkını sınırlandırmaktaydı. Kanun teklifi, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında grup kuracak sayıya sahip siyasi partilere bu hakkın tanındığını belirterek yüzde on oranından daha az oy alan ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grup kuramamış bulunan siyasal partilerin bu madde hükmünden yararlanmalarının doğru olmadığını belirtiyordu.

Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi hükmünü düzenleyen 151 nci maddenin üçüncü fıkrasında Anayasa Mahkemesinin işin kendisine gelişiyle sonuçlandırılması arasındaki üç aylık sürenin altı aya çıkarılması teklif ediliyordu. Değişikliğin gerekçesi, Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçesinin yazılmadan açıklanamayacağı şeklinde 152 nci maddede yapılması öngörülen değişikliğin doğal bir sonucu olarak incelemeye ve gerekçelerin yazılmasına yeter zaman bırakmak şeklinde açıklanıyordu.

Anayasa Mahkemesinin kararlarını düzenleyen 152 nci maddede yapılması öngörülen değişiklikler şunlardı:

i. Birinci fıkraya mahkeme kararlarının gerekçelerinin yazılmadan açıklanamayacağı hükmünün eklenmesi isteniyordu. BU eklemenin nedeninin, gerekçesi olmayan iptal kararı gereğinin, gerekçe bilinmediği için yasama ve yürütme organlarınınca yerine getirilmesinde ortaya çıkan güçlükler ve kamuoyunda doğan tereddütler olarak açıklanıyordu.

ii. İkinci fıkrada, iptal edilen kanun veya tüzüğü veya bunların iptal edilen hükümlerinin, ancak gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayınlandığı tarihte yürürlükten kalkması öngörülüyordu.

iii. İkinci fıkranın son cümlesinde Anayasa Mahkemesine iptal kararını altı aya kadar yürürlüğe sokma yetkisi tanıyan sürenin, iptal nedeniyle yeniden çıkarılacak veya değiştirilecek yasanın hazırlanması ve görüşülmesi için daha uzun bir zamana gereksinim olduğu gerekçesiyle bir yıla çıkarılması önerilmekteydi.

Anayasa değişiklikleriyle eklenmesi istenen geçici maddeler ve gerekçeleri de şöyle özetlenebilir:

12 nci geçici madde ile, olağanüstü koşulların, 10 Ekim 1971 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde boş bulunan üyelerin seçimlerinin ertelenmesini zorunlu kıldığı gerekçesiyle ertelenen seçimlerin, 12 Ekim 1973 tarihinde olması gereken milletvekilleri genel seçimleriyle birlikte yapılmasını öneriliyordu. Olağanüstü koşulların Cumhurbaşkanı tarafından

Cumhuriyet Senatosuna üye seçilmesine engel olmayacağı düşünüldüğünden Anayasanın 73 ncü maddesinin 5 nci fıkrasının hükümlerinin saklı kalacağı teklifte yer alıyordu.

13 ncü Geçici Madde, Anayasanın 139 ncu maddesinde yapılması öngörülen değişiklik gereğince, Yargıtay Birinci Başkanı ve Cumhuriyet Başsavcısının Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte görevlerinde dört yılı doldurmuş olmaları durumunda yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde seçimlerinin yenileneceğini, Yargıtayın kuruluş, işleyiş ve ikinci başkanlarının seçim usüllerinin düzenleneceği yasanın Anayasa değişikliklerinin yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde çıkarılacağını, Yargıtay ikinci başkanlarından kanunun yürürlüğe girdiği tarihte dört yıllık görev süresini dolduranların yerine yapılacak seçimini yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yapılacağını hükme bağlıyordu.

Anayasanın 140 ncı maddesinde yapılan değişikliğe uygun olarak Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte dört yıllık görev sürelerini doldurmuş olan Danıştay Başkanı ile başkanın sözcülüğü için yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeniden seçim yapılmasını öngören bir geçici madde teklif ediliyordu. Geçici madde 14'de ayrıca, 114 ve 140 ncı maddelerde yapılması öngörülen değişiklikler gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanununun, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde çıkarılması ve daire başkanlarından dört yıllık görev süresini dolduranların yerine yapılacak seçimlerin bu yasanın yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yapılması hükme bağlanıyordu.

Geçici madde 15 ile 45 sayılı Kanunla kurulmuş olan Cumhuriyet Başsavcılığı bölümlerinden ve bu bölümlerde Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Savcısı unvanlarıyla görev yapan Cumhuriyet savcılarının, 45 sayılı Kanunda, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılacak değişiklikler kanunlaşınca kadar eskisi gibi görevlerine devam etmeleri, ancak, gerek menşeleri ve gerekse yetiştirme tarzları bakımından hâkimlere eşdeğer olan ve ayrıca nitelikleri, kadroları ve yaptıkları görev bakımından Yargıtay üyeliği ile eşit durumda bulunan Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcıları ile Yargıtay Cumhuriyet Savcılarından bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunanların Yargıtay üyesi olacakları ve kadrolarının Yargıtaya geçirileceği hükme bağlanıyordu.

Geçici madde 16, Anayasanın 143 ve 144 ncü maddelerinde yapılması öngörülen değişikliklere uygun olarak 45 sayılı Kanunun bu değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde yeniden düzenlenmesini ve Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görevlerinin 45 sayılı Kanunun değişik hükümlerine göre yapılacak seçim sonuçlarına kadar devam edeceğini öngörüyordu.

Geçici madde 17, Anayasanın 46 ve 119 ncu maddelerinde yapılması öngörülen değişiklikler gereğince, kamu hizmetlilerinin meslekî çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla kuracakları kuruluşların bağlı olacakları hükümleri düzenleyen kanunun, bu değişikliklerin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde çıkarılacağını, çıkarılacak yasanın mevcut kamu personeli sendikalarının

varlıklarının bu kuruluşlara geçirilmesine ait hükümleri düzenleyeceğini, mevcut kamu personeli sendikalarının faaliyetlerinin, bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte sona ereceğini, yeni yasanın yürürlüğe girmesine kadar geçecek sürede kamu personeli sendikalarının varlıklarının korunması ve diğer konularda Medeni Kanun hükümleri uyarınca gerekli tedbirlerin alınacağını düzenliyordu.

Geçici madde 18, Anayasanın 134, 138 ve 141 nci maddelerinde yapılması öngörülen değişiklikler gereğince, askerî yargı ile ilgili kanunların bu değişikliğin yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içerisinde değiştirileceğini ve yapılması gereken seçim ve atamaların kanun değişikliklerinin yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay içinde yapılması gerektiğini hükme bağlıyordu.

Geçici madde 19, Anayasanın 137 nci maddesinde yapılan değişiklikle yeniden kurulacak olan Yüksek Savcılar Kurulunun kurulmasını ve işleyişini düzenleyecek olan kanunun, bu değişikliğin yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde çıkarılmasını ve bu kanun yürürlüğe girinceye kadar, 2556 ve 45 sayılı kanunların değişiklik ve ekleriyle birlikte uygulanmasına devam edileceğini hükme bağlıyordu.

Geçici madde 20, Anayasada yapılması öngörülen değişiklikler ve Anayasaya eklenen geçici maddeler gereğince çıkarılması veya değiştirilmesi gereken kanunlardan, geçici 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ncu maddelerin kapsamı dışında kalan maddelerle ilgili olanların, bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde tamamlanmasını hüküm altına alıyordu.

Millet Meclisi'nin 27 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 156 ncı birleşiminde Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında ilk oturum başladığında Anayasa değişikliklerinin tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi adına İsmet İnönü (Malatya), Adalet Partisi adına Süleyman Demirel (Isparta), Demokratik Parti Grubu adına Cevat Önder, Millî Güven Partisi adına Emin Paksüt söz aldılar.

İsmet İnönü, ordunun 12 Mart 1971'de Cumhurbaşkanına verdiği muhtırayla ülkenin anarşi dolayısıyla tehlike içinde bulunduğunu, reformların yapılmadığını, Atatürk ilkelerinin uygulanmadığını dile getirdiğini; demokratik kurallar içinde bir hükümetin teşkil olunarak bu eksiklere çare bulunmasının gerektiğini, buna imkân olmadığı takdirde kendisinin vazife yapacağını ileri sürdüğünü belirterek konuşmasına başladı. İnönü, siyasal hayatın 27 Mayıs 1960'dan sonra yeniden bir geçiş dönemine girmiş olduğunu ve ve siyasal partilerin Cumhurbaşkanının teklif ettiği gibi bir araya gelerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tarafsız, partilerüstü bir hükümet kurulmasına yardımcı olarak buhranın çözüm yoluna girdiğini, bunun da olumlu bir gelişme olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtti.

İnönü, Nisan ayı başlarında Büyük Millet Meclisi'nden büyük çoğunlukla güven oyu alan Nihat Erim Hükümeti'nin karşısında bulunduğu sorunların, ülkenin içinde bulunduğu anarşi ortamı, muhtırada belirtilen reformların gerçekleştirilmesi, ülke ekonomisinin yaşamakta olduğu büyük bir malî kriz ve kötü ekonomik koşullar altında derinleşen bir malî darlığın halledilmesi olduğunu söyledi. Öğrenci hareketlerinin yarattığı asayiş sorunları yanında üniversitelerin gençlere yön verecek ve öğrenci taleplerini karşılayacak olmaktan uzak olduğunu, öğrenim ve öğretim özgürlüğünün

kalmadığını, büyük şehirlerde her gün bombaların patladığını, soygunlar yapıldığını ve yerli ya da yabancı kimselerin kaçırıldığını özetledi. Aşırı solu temsil eder görünen gençlerin faaliyetlerine karşılık aşırı sağın da kendi komandolarını harekete geçirdiğini, bu komandoların faaliyetlerinin hükümetin himayesi altında olduğunu söylediğini, aşırı sağcı örgütlerin yıllardan beri sürekli olarak hazırlanarak Yargıtay Başkanı Ümran Öktem'in 1969'daki cenaze töreninde olduğu gibi lâik Cumhuriyet ilkelerini ortadan kaldırmaya yönelik eylemlerle kendi güçlerini kanıtlamaya çalıştıklarını belirtti. CHP Genel Başkanı, Nihat Erim Hükümeti'nin geniş çaplı sıkıyönetim ilân etmesinden sonra bile İsrail Başkonsolosunun kaçırılması gibi olaylar olmakla birlikte aşırı sağ ve sol örgütlerle mücadelede iki ay gibi bir sürede olumlu sonuçlar alınmaya başladığını söyledi.

İnönü, asayiş sorunlarının çözüme kavuşturulmaya başlanmasından sonra, Haziran 1971'de Nihat Erim'in Anayasa değişiklikleri siyasi partilerle temaslarda bulunduğunu, Temmuz ayının ortalarına doğru bu çalışmalardan sonuç alamadığını ilan ettiğini ve Anayasa değişikliği konusundaki çabalarının bundan sonrasının Meclisteki partiler tarafından yapılmasını önerdiğini anlattı. Böylece, Meclis'e yeni ihtiyaçlara göre yeni maddeler de eklenmiş olarak Başbakanın ikinci teklifinin geldiğini, Meclis Başkanı'nın önerileriyle bu değişiklik önerilerinin siyasi partilerin ortak komisyonunda görüşüldüğünü, bu çalışmalara kendi Meclis grubundan üyelerin katıldığını ve değişikliklerin esası üzerinde uzlaşma sağlandığını belirtti. İnönü, 1961 Anayasası'nın kabul edildiği andan itibaren geçmiş iktidar partisinin ülkedeki huzursuzluklardan ve güçlüklerden Anayasanın sorumlu olduğunu iddia etmesinin ve Anayasa değişikliklerinin CHP tarafından kabul edilmiş olmasının, CHP'nin siyasal ve ekonomik sorunlardan Anayasayı sorumlu tutması anlamına gelmediğini vurguladı. İsmet İnönü, henüz Anayasadan tek bir sözcüğün bile değişmemiş olduğu halde Erim Hükümeti'nin Anayasal sınırlar içinde yasal süreçleri ve kanun egemenliğini uygulaması sonucu asayişin sağlanmış olmasının bunun en açık kanıtı olduğunu belirtti.

CHP Genel Başkanı, partisinin Anayasa değişikliklerini kabul etmesinin Anayasanın suçlu olduğunu göstermeyeceğini bir kez daha vurguladıktan sonra, CHP'nin anayasa deneyimlerinin uygulamada gösterdiği eksikleri daha açıkça ve daha kolayca tamir etmek için değişikliğe inandığını, daha da önemlisi Anayasaya kanun hükmünde kararname, malî reformlar, toprak reformunun malî hükümlerinde olduğu gibi yeni hükümlerin ancak anayasa değişikliği sonucu getirilebileceğinin olanaklı olması nedeniyle değişikliklerin kabul edildiğini açıkladı.³⁰

İsmet İnönü, Anayasa değişikliklerinde öncelikli konu olarak üniversitelerin ele alındığını, değişikliklerle öğretim üyelerinin siyasal akımlardan uzak, siyasal etkilerin üstünde bir otorite ile görevlerini yapmalarının ve üniversitenin öğrencilerine hakim olmalarının sağlanmasının amaçlandığını, öğrenme ve öğretme özgürlüğü anlamında üniversite özerkliğinin korunduğunu ve üniversitelerin devletin yönetimi ve

³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 251-254.

gözetimi altında alındığını belirtti. Anayasa değişiklikleriyle TRT'nin tarafsız olarak gerçekleri değerlendirmesi sorumluluğunun doğrudan doğruya Hükümet üzerinde bırakıldığını ve TRT'nin Hükümet yönetimine verildiğini aktardıktan sonra İnönü, Erim Hükümeti'nin gerçekleştirmek istediği en önemli değişikliklerden birinin de Anayasanın 38 nci maddesinde önerilen toprak reformu olduğunu vurguladı. İnönü, Anayasanın bir 11 nci maddesinde yapılmak istenen ve temel hakların sınırlandırılması ile ilgili değişiklik üzerinde siyasal partiler arasında uzlaşmazlık çıktığını, CHP'nin maddede kullanılmak istenen sınıf terimi üzerinde anlaşmaya varmadığını, Anayasa değişikliklerinin oylanmasına kadar üzerinde anlaşılabilir bir metnin ortaya çıkacağını umduğunu söyledi.

Anayasa değişikliklerinin 1961 Anayasasının özünü hiçbir şekilde değiştirmediğini, Anayasanın bütün kurumları, varlıkları ve yaptırımları ile yaşayacağını vurgulayan İnönü, ordu müdahalesinin de ülkenin çaresiz bir bunalım içinde bulunduğu kanısı millet tarafından yaygın şekilde benimsendiği zaman bir görev bilinci içinde gerçekleştirildiği, içinde bulunulan dönemin geçici olduğu ve askerinin demokratik kurallar içinde anarşinin önlenmesi için çareler üretilmesi amacıyla bu müdahaleyi yaptığını belirtti. Kendisinin bizzat Genelkurmay Başkanından, ordunun yönetime el koymak bir yana, sıkıyönetimle dahi fazla meşgul olmasını mahzurlu gördüğünü ve sıkıyönetimin ordunun kendi görevleriyle meşgul olmasını engellediğini öğrendiğini açıkladı, dolayısıyla ordunun demokratik rejimin işleminde ve geleceğinde hiçbir zaman tehdit oluşturmayacağına inandığını söyledi. Ordunun yasalarla sınırlı olduğunu, yasaların resmî siyaset kurumlarının ve Meclisin emri altında olduğunu, siyasal partilerin görevlerini dikkatle yerine getirmeleri durumunda ordunun da bir an önce görevine dönme zorunluluğunda olduğunu hakkı ile bildiğini belirtti.³¹

Anayasa değişiklikleri konusunda Cumhuriyet Halk Partisi'nin üzerinde uzlaşma sağlanamamış 11 nci madde dışında diğer değişiklikleri benimsediğini ve getirilen yaptırımların yerinde olduğunu vurgulayan İnönü, siyasal partilerin birbirlerine anlayışla yardımcı olmaları durumunda demokratik rejimin geçiş dönemini atlatacağını ve ilerleyeceğini belirterek konuşmasını bitirdi.

Adalet Partisi Grubu adına kürsüye gelen Süleyman Demirel, on yıldan beri yürürlükte olan 1961 Anayasası'nın bazı maddelerinin bu süre içinde edinilen deneyimlerle ve devlet ve millet hayatında beliren yeni ihtiyaçlarla değiştirilmesi gereğinin doğduğunu, bunun için biraraya gelen siyasal partilerin gerekli değişiklikleri yaparak ortak bir metin halinde Meclis'e sunduklarını belirterek konuşmasına başladı.

Demirel, Adalet Partisi'nin Anayasada zorunlu gördüğü değişikliklerin aslında 1969 seçim beyannamesinde belirtildiği gibi daha fazla olduğunu, ancak partisinin acil olduğu ve üzerinde mutabakat sağlanabildiği için gündemdeki değişikliklerle yetindiğini belirtti. 1924 ile 1961 Anayasaları arasında bir karşılaştırma yapan Demirel, 1961 Anayasası'nın İnsan Hakları Evrensel Beynamesi, Avrupa

³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 257-258.

İnsan Hakları Anlaşması gibi uluslararası temel belgelerde yer alan düşünceleri vurguladığını ve çağın devletin belirgin özelliği olan toplumsal ve ekonomik sorunlara işaret ettiğini söyledi. Anayasanın yürürlükte olduğu geçmiş on yılda yaşanan deneyimlerle ülkede özgürlükçü, demokratik yönetimi istikrara kavuşturmak zorunluluğu doğduğunu, 1961 Anayasasının en belirgin eksikliğinin hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmalarının yaptırıma bağlanmamış olduğunu ve yapılan anayasa değişiklikleriyle Anayasanın hürriyetçi niteliğinin güçlendirildiğini açıkladı.

Demirel'e göre, 1961 Anayasasında, millet iradesine dayanan siyasi iktidarların ve parlamento çoğunluğunun yetkilerini daima kötüye kullanacağı endişesinden hareket edilerek aşırı sınırlama ve kayıtlamalar konulmuştur. Yürütmenin hiçbir eylem ve işleminin hiçbir şekilde yargının denetimi dışında bırakılmıyacağı hükme bağlanmış, hatta yargı denetimi çoğu zaman faal idarenin ve yürütmenin yerini almıştır. Demirel, değişikliklerin, anayasa kurumları arasında yetki, görev ve sorumluluk dengesinin kurulmasını ve yönetimin etkin kılınmasını amaçladığını belirtti.³²

Demirel, konuşmasında, ulusal bilincin ve ülkede birlik ve beraberlik ruhunun zaafa uğramadan daima güçlü tutulması, bölücü ve ayırıcı davranışlara karşı iç barışın korunması, dolayısıyla nitelikleri Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı temel ilkelerin yaşatılması ve Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerin dil, ırk, sınıf, din ve mezhep çatışmaları yaratacak biçimde kötüye kullanılmasının önlenmesi gereğini vurguladı. Anayasanın 11 nci maddesinde yapılması önerilen değişikliklerin bu amaçları karşılamak ve rejimin güvenliğinin tehlikeye düşmesini önlemek amacıyla yapılmak istendiğini belirtti.

Hür teşebbüs hakkının insan haklarına dayalı demokratik hukuk devletin en önemli özelliklerinden biri olduğunu söyleyen Demirel, devletin başlıca görevinin can ve mal güvenliğini sağlamak ve yurttaşların mülkiyet haklarına saygı duymak olduğunu, ancak kamu yararının gerektirdiği hallerde taşınmaz malların kamuya intikali zorunlu olduğunda kamulaştırma faaliyetlerinin bireylere zarar vermemesi ve kamulaştırılan taşınmaz malların karşılığının peşin ödenmesi gerektiğini belirtti. Demirel, Anayasa değişikliği teklifinin taşınmaz mal karşılığına bir tavan getirmekte olduğunu, bunun da mal sahibinin beyan edeceği vergi değeri olarak tesbit edildiğini, bundan daha az bir karşılık ödenmesi durumunda mal sahibinin itiraz ve dâva hakkı olduğunu, böylece yurttaşların kamulaştırılan taşınmaz mallarının gerçek karşılığını alma olanağına sahip olduklarını söyledi. Kamuoyunda kamulaştırma bedellerinin taksitlendirilerek 20 yıl gibi çok uzun bir zaman içinde ödeneceği eleştirilerine karşı Demirel, kanun koyucunun ödemelerin şeklini tesbit ederken kamulaştırılan taşınmazların değerinin tümünün bir defada ödenmesine karar verebileceği gibi taksitlendirme yoluna giderek peşin ödeme miktarlarını ve taksit sürelerini de düzenleyebileceğini, fakat her durumda ödeme süresinin 20 yılı aşmayacağını ve

³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), s. 260.

küçük toprak sahiplerinin topraklarının kamulaştırılması durumunda kamulaştırma bedellerinin peşin ödenmesine engel bir Anayasa hükmünün olmadığını belirtti. Böylece Demirel'e göre Anayasanın 38 nci maddesinde yapılan değişiklikler, mülkiyet hakkına zarar verecek şekilde yorumlanamayacak, henüz bir hükümet kararnamesi olan toprak reformu stratejisi gibi değerlendirilemeyecekti.

Üniversiteler konusunda Anayasada yapılması teklif edilen değişikliklerin üniversitelerin gelişmelerini sağlama amacı güttüğünü söyleyen Demirel, öğretim ve öğrenim özgürlüğünün tehlikeye düşmesi durumunda bundan zarar görecektir olan üniversiteler ile kamu düzeni olduğunu, dolayısıyla getirilen teklifin, üniversite özerkliğinin her türlü müdahaleye ve anarşiye karşı korunmasına, üniversitelerin bütün yurda yayılma ve gelişme olanaklarını sağlanmasına ve üniversite mensuplarının serbestçe araştırma ve yayınlar yapmalarının teminat altına alınmasına hizmet edeceğini belirtti. TRT konusunda getirilen teklifin de devletin niteliklerinin ve Anayasa ile kurulan düzenin korunmasını, basın ve yayının topluma uygun sorumluluk alanlarında düzenlemeler yapılırken bu kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin teminat altına alınmasını, TRT'nin tarafsızlığının korunmasını, haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal cumhuriyetin, millî güvenliğinin ve genel ahlâkın gereklerine uyulmasını ve haberlerin doğruluğunun sağlanmasını amaçladığını belirtti. Demirel, Anayasa değişikliklerinin kabulü ile 1961 Anayasasının yeni bir kimliğe bürüneceğini ve demokratik rejimin güçleneceğini, yapılan değişikliklerle Anayasa kurumlarının değişen iktidarlara, ortama ve koşullara göre değişmeyen bir görev yapma ve yetki kullanma alışkanlığı kazanacağını söyledi.

Konuşmasını İnönü'ye yanıt vererek sürdüren Demirel, Adalet Partisi iktidarının meşruiyetten, kanun hâkimiyetinden ve hukuk devleti anlayışından ayrılmadığını, aşırı saği himaye ettiği şeklindeki görüşlerin mahkemelerde görülen davaların da gösterdiği gibi asılsız olduğunun anlaşıldığını, Türkiye'de anarşiyi yaratan örgütlü gençlerin ülkeyi içinden ele geçirmeye memur edilmiş komünist çeteleri olduğunu, aynı şekilde Adalet Partisi iktidarının ülkeyi malî bir krize götürdüğü iddialarının da temelden yoksun bulunduğunu açıkladı. Partisinin millî hâkimiyete dayanan demokratik rejime bağlılığı nedeniyle demokrasinin geleceğini sağlam temellere oturtmak ve millî varlığın sürekliliğini korumak amacıyla Adalet Partisi'nin anayasa değişikliklerini desteklediğini belirterek konuşmasını tamamladı.

Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı, Demirel'in ardından Anayasa değişikliklerinin tümü hakkında konuşmasını yapmak üzere Demokratik Parti grubu adına Erzurum milletvekili Cevat Önder'i kürsüye davet etti. Cevat Önder, 25 Mayıs 1971 tarihinde Anadolu Ajansı muhabirinin görüştüğü Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle'nin Anayasa değişiklikleri konusunda partilerinin görüşünü en özlü biçimde anlattığını ifade etti. Bu görüşmeye dayanarak Önder, Demokratik Parti'nin, uygulamadan doğan aksamaların giderilmesi için Anayasanın yeniden gözden geçirilmesi ve uzun vâdeli bir uygulama olanağına kavuşturulmasının zorunlu hale geldiğine inandığını, anayasa değişiklikleriyle Türkiye Cumhuriyetinin

ve hürriyetçi demokratik düzeni koruyucu önlemler alınacağını ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasının önleneceğini düşündüğünü belirtti. Demokratik Parti'nin, yasama faaliyetlerinin hızlı ve verimli bir şekilde başarılabilmesi için çift meclisli parlamenter düzenin devam edip etmemesi gerektiği konusunu da tartışmaya açmak istediğini, yasaların müzakerelerinde Millet Meclisi'nde ve Senato'da ikişer müzakere yapılması gerekirken ivedilik kararıyla birer müzakere ile yetinildiğini, bunun da meclisler arasında usül, süre ve yönetim çatışmaları yarattığını, gensoru, genel görüşme, meclis araştırması ve meclis soruşturması gibi denetim kurumlarının açıklığa kavuşturularak yasama faaliyetini engelleyici olmaktan çıkarılmaları ve yeni hükümler getirilerek yürütmenin güçlendirilmesi gerektiğini, meclisler ve hükümet dışında kalan anayasal kurumların anayasaya aykırı davranışları halinde Anayasa Mahkemesi ve Danıştayın denetimine alınmalarının zorunlu olduğunu, özerk Anayasa kurumlarının özerkliklerinin yeniden tanımlanmasının gerekliliğini ve içtüzüklerde yer alması gereken ve usüle ilişkin bâzı hükümlerin Anayasadan çıkarılmalarının tartışılmasının yararlı olacağını düşündüklerini aktardı.³³ Önder, Anayasa reformunu doğuran etkenler ile 12 Mart müdahalesini meydana getiren nedenlerin farklı olduğunu vurgulayarak 12 Mart'ın sorumluluğunu iktidar partisine yüklediği konuşmasında, zamanın sorumlu iktidarı uyarıları dinlemiş olsaydı mevcut Anayasa düzeninde 12 Mart müdahalesine gerek kalmayacağını, Anayasa değişiklikleri konusunun 12 Mart 1971 müdahalesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir durum olmadığını, Anayasada değişiklik yapmadan da büyük bir ölçüde huzurun, güvenliğin ve asayişin korunabileceğini ve reformların yapılabileceğini belirtti. Önder, Anayasada yer alan hak ve özgürlükleri demokratik düzeni yok etmek için kullanılmayacağını, yasama ve yürütmenin yargı denetimine tabi olması nedeniyle yargının bu kurumların üzerinde yer aldığını, dolayısıyla Anayasadaki kuvvetler ayrılığı dengesinin yargı lehine bozulduğunu, üniversite özerkliğinin bir amaç değil bilim ve araştırma özgürlüğünün sağlanması amacıyla konulduğunu, TRT özerkliğinin ise yayınlarda tarafsızlığı ve dürüstlüğü temin etmek için kabul edildiğini belirterek Demokratik Parti'nin anayasa değişiklikleri konusundaki görüşlerini sundu. Önder, son olarak Demokratik Parti'nin Anayasa değişiklikleri konusunda mutabık olduğunu, ancak kamulaştırmaları düzenleyen 38 nci maddenin eşitsizlikler doğuracağı, malları kamulaştırılan kimselerin mağdur olacağı ve partisinin mülkiyet ve miras haklarına saygı duyması nedenleriyle 38 nci madde değişikliğine muhalefet edeceklerini açıkladı.

156 ncı birleşimin ikinci oturumu, Anayasa değişikliklerinin tümü hakkında söz alan Millî Güven Partisi milletvekili Emin Paksüt'ün konuşmasıyla devam etti. Paksüt, partisinin, Anayasada yazılı hükümlerin ve ilkelerin zaman içinde yanlış yorumlandığını ve maksatlı yorumların neden olduğu kavram karışıklıkları bulunduğunu, 1961'de yeterince ve açıkça fark edilemeyen bâzı ihtiyaçlara uygun düzeltmeler gerektiği ve 1961 koşullarından farklı olarak 1971 Türkiye'sinde

³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 266-267.

doğmuş bulunan yeni gereksinimlere cevap verecek biçimde Anayasa'ya bâzı hükümlerin eklenmesinin zorunlu olduğu kanısında bulunduğunu açıkladı.³⁴ Emin Paksüt, Anayasa'da yer alan hak ve özgürlüklerin, insan hak ve hürriyetlerini zedelemek amacıyla kullanılmayacağını, dolayısıyla Anayasa değişikliklerinin gerçek nedeninin hak ve özgürlüklerden anarşi ve düzensizlik yaratma amacıyla yararlanılmayacağını hükme bağlamak olduğunu belirtti. Üniversite özerkliğinin bilim ve araştırma hürriyeti anlamına geldiğini, ancak bilim ve araştırma hürriyetinin suç işleme serbestliği mânasına gelmeyeceği ve üniversitelerin ülke koşullarından farklı değerlendirmelere tabi olamayacağını belirten Paksüt, üniversitelerde bilim ve öğretim özgürlüğünün ve TRT'nin bağımsız yapısının korunarak özerkliğinin sağlanacağını açıkladı. Kamulaştırmayı ilgilendiren 38 nci madde değişikliği konusunda görüşlerini de dile getiren Paksüt, kamulaştırmanın, bir kamu yararı için bir kamu kurumu tarafından, kanuna dayanarak ya da kanun çıkararak özel mülkiyetteki malın bedei ödenerek yapılacağını, aksinin hukuk devleti ilkelerine aykırı olacağını söyledi. Kamulaştırma bedelinin temel olarak peşin ödeneceğini, ancak çok sınırlı olarak çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, iskân projelerinin gerçekleştirilmesi ve turizm ve kıyıların korunması söz konusu olduğunda ödemenin taksitlendirilebileceğini vurguladı.

Anayasa değişikliklerinin tümü üzerinde şahısları adına söz alanlardan İstanbul milletvekili Hüseyin Dolun, değişikliklerin genellikle olumlu olmakla birlikte bazılarının yurttaşlar arasında olumsuz etkiler ve huzursuzluklar yaratabileceğini, değişikliklerin özellikle vergi adaletsizliğine yol açabileceğini ve işsizlik sigortası kanununun çıkmamasının ekonomik sıkıntılar doğurabileceğini, memur sendikalarının kaldırılması durumunda demokratik hakların zarar görebileceğini vurguladı.³⁵

Anayasa değişikliklerinin tümü üzerinde tek olumsuz değerlendirmeyi TİP İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar yaptı. Aybar, içinde bulunulan olağanüstü koşullar altında, anayasa hukukçuları ve öğretim üyelerinin gözetiminde veya tutuklu bulunduğu bir dönemde Anayasa'nın değiştirilmesinin yadırganacak bir konu olduğunu ve anayasa sorunlarının serbestçe tartışılmadığı bir zamanda Anayasa değişikliklerinin uygun olmadığını belirtti. 12 Mart Muhtırası'nın anayasa değişiklikleri öngörmediğini, Muhtıra'dan sonra kurulan hükümetin programında anayasa değişikliğinin yer olmadığını, Başbakanın Muhtıra'nın belirttiği biçimde anayasanın öngördüğü reformları yapmak üzere geldiğini vurgulayan Aybar, kanun teklifinde anayasa değişikliğinin genel gerekçesinin bulunmadığını, aksine değişiklik istenen madde gerekçelerinin bulunduğunu, dolayısıyla değişiklik önergesinden 1961 Anayasası'nın yaşanan huzursuzluklardan ve toplumsal olaylardan sorumlu tutulduğunun ve hükümete fazla yetki tanınmak istendiğinin anlaşıldığını vurguladı.

³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), s. 282.

³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 288-289.

Aybar, bu düşüncelerin yanlış olduğunu, toplumsal gelişmelerden anayasanın sorumlu tutulamayacağını, olayların faillerinin Anayasanın hiçbir maddesine dayanmadıklarını ve anayasayı öne sürerek bu faaliyetlere girişmediklerini, aksine anayasaya karşı gizli örgüt kurduklarının yargı önünde ortaya çıktığını belirterek anayasal özgürlüklerin kötüye kullanıldığı iddiasına iltifat etmenin mümkün olmadığını söyledi.

Aybar, Anayasa değişikliğini gerektiren en önemli nedenin toplumsal gelişmeler ve çelişkiler olduğunu ve 1961 Anayasası'nın sahip olduğu demokratik felsefenin kimi toplumsal sınıfları rahatsız ettiğini belirtti. Anayasa'nın ikinci maddesinin gerekçesinde devletin ekonomik olarak güçsüz bulunan işçi ve ücretliler gibi yurttaşların korunacağını açık olduğunu vurgulayan Aybar, emekçilerin anayasal sınırlar içinde yönetimden, toplum içindeki vergi adaletsizliğinden, adaletsiz millî gelir dağılımından ve işsizlikte yakındığını, anayasaların da toplumsal mutluluğu sağlayacak ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal gelişmelere uygun olmasının gerektiğini ifade etti. Aybar, konuşmasının sonunda anayasanın özgürlükleri korumak kılıfı altında temelden ve kısıtlayıcı bir yönde değiştirilmek istendiğini, bunun demokratik gelişmeleri engelleyeceğini, dolayısıyla kanun teklifine kırmızı red oyu vereceğini açıkladı.³⁶

Mehmet Ali Aybar'ın konuşmasından sonra görüşmeler hakkında verilen yeterli önergeleri oylandı ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin maddelerine geçilmesi 2 red, 2 çekinse oya karşılık 370 oyla kabul edildi. Böylece kanun teklifinin tümü üzerindeki müzakereler tamamlanarak maddeler üzerinde görüşmelere geçildi.

Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması hakkındaki 11. madde ile ilgili Necdet Uğur (İstanbul), Kemal Demir (Bolu), Şeref Bakşık (İzmir), İsmail Hakkı Birler (Tokat) dahil olmak üzere 13 parlamenter tarafından verilen ilk değişiklik önergesi kanunun birinci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini öngörmekteydi:

1. Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması:

Madde 11. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacıyla veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olma niteliğini veya dil, ırk, sınıf, din, mezhep farklarına dayanarak temel ilkeleri millî, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Cumhuriyeti ortadan kaldırmak için kullanılamaz.

³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 291-292.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunla gösterilir.

Madde hakkındaki ikinci değişiklik önergesi, Anayasanın özüne ve ruhuna aykırı olan sınırlandırma anlayışına tümenden karşı çıkıyordu. İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar, önergesinde maddenin temel hak ve hürriyetlerin korunması, özüne dokunulamaması biçiminde değiştirilmesi gereğine işaret ediyordu:

Madde 11. Kişinin hak ve hürriyetleri, başkalarının aynı nitelikteki hak ve hürriyetleriyle çevrelenmiştir. Temel hak ve hürriyetler zamanaşımına uğramaz. Bunlar, Anayasada nitelikleri belirtilen Türkiye Cumhuriyetinin; insan haklarının, sosyal ve iktisadi haklara dayalı demokratik kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması amacı ile, Anayasamn ruhuna ve sözüne uygun olarak, ancak kanunla düzenlenir. Bu kanun genel niteliktedir. Özel bir hali hedef alamaz. Kanun, kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlâk, millî güvenlik, olağanüstü hal, sıkı yönetim gibi nedenlerle de olsa, bir temel hakkın özüne dokunamaz. Ne Devlet, ne gerçek veya tüzel kişiler, temel hak ve hürriyetleri yok etme hakkına sahiptir. Devlet dâhil hiç kimse, temel hak ve hürriyetleri, insanın maddi, mânevi varlığının serbestçe gelişmesini engellemek veya iktisaden zayıf olanları sömürmek veya demokratik müesseseleri normal görevlerini yapamaz hale getirmek veya demokratik cumhuriyet rejimini ortadan kaldırmak amacıyla kötüye kullanamaz. Temel hak ve hürriyetleri bu şekilde kötüye kullandıkları Anayasa Mahkemesince sabit görülenler, bu mahkemenin kararı ile temel hak ve hürriyetleri kullanma hakkının tamamından veya bir kısmından, geçici veya temelli olarak yoksun edilebilirler. Bu kişiler, ayrıca yetkili mahkeme tarafından, fiiller için kanunda öngörülen cezaya çarptırılır.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu hakkındaki, Devletin şeklini belirten Anayasa ilkesi, demokratik hayatın başlıca unsurlarından biri olan sosyal sınıfların varlığını; bunların, iktisadi, sosyal, siyasi alanda, Anayasaya uygun olarak yürüttükleri mücadeleleri inkâr ve yasaklama sonucu çıkartılacak biçimde yorumlanamaz.³⁷

Mehmet Ali Aybar'ın, özgürlüklerin kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla sınırlandırılmasının demokratik geleneklere aykırı olduğunu vurgulayan bu önergesi, önceki değişiklik önergesi ile birlikte, Anayasa Komisyonu'nun ilk önerdiği kanun teklifiyle karşılaştırılmak için Anayasa Komisyonu başkanı Cevdet Akçalı'nın teklifi üzerine komisyona geri gönderildi.

Anayasa Komisyonu, Anayasa'nın 15 nci maddesinin değişikliğini aşağıdaki gibi teklif etmişti:

II. Özel hayatın korunması:

a) Özel hayatın gizliliği :

Madde 15. — Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), ss. 294-295.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

Madde üzerinde değişiklik önergesi sunan Mehmet Ali Aybar, söz alarak yasanın açıkça gösterdiği ve kamu düzeninin korunmasının gerekli kıldığı ve gecikmesinde kesin sakınca bulunan hallerde, kanunla yetkili kılınan merciin gerekçeli yazılı emri ile de bir kimsenin üstünün, özel kâğıtları ve eşyasının aranabileceğini ve bunlara el konulabileceğini belirttikten sonra kararı veren yetkili merciin, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirmesi gerektiğini, mahkemenin bu kararı 24 saat içinde omaylamaması durumunda kararın hükümsüz olması gerektiğini, el konmuş özel kâğıtlar ile eşyaların sahibine iade edilmesinin zorunlu olduğunu ve yetkili merciin haksız arama kararından maddi veya mânevi her hangi bir zarar görmüş olan kimsenin, yetkili merci aleyhinde dava açma hakkının saklı kalması gerektiğini vurguladı. Madde hakkında Demokratik Parti grubu adına söz alan Cevat Önder, Aybar'ın belirtmiş olduğu dava hakkının, Anayasa'nın 31 inci maddesinin mahkemeye müracaat hakkını tanıdığı gerekçesiyle karşı çıktı. 15 inci maddeye eklenen "millî güvenlik", "gecikmede sakınca bulunan haller" ve "bunlara el konulamaz" ibarelerinin Anayasa'nın 16 ncı maddesi ile benzerliği sağlamak amacıyla konulduğunu, maddenin yerinde olduğunu ve Demokratik Parti olarak Anayasa değişikliğine katıldıklarını belirtti. Bu konuşmanın ardından Aybar'ın değişiklik önergesi oylandı ve büyük ekseriyetle önerge reddedildi.

Anayasa'nın düşünce ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen 19ncü maddesi hakkında yapılan tartışmalar oldukça hararetle geçti. A.P. Grubu adına söz alan Mevlüt Yılmaz, yaptığı konuşmada 19 ncu maddede getirilen din ve vicdan özgürlüğünün, devletin dinsel konulara müdahale etmemesi olarak algılanması, ülkede dinsel özgürlüklerin sağlanması ve imam-hatip okullarının önünün açılması olarak yorumladığını belirtti. Çıkan tartışma üzerine C.H.P.adına söz alan İsmail Hakkı Birler, değişiklik önerisinin amacının saptırıldığını, tartışılması gerekenin dinsel özgürlükler olmadığını, imam-hatip tartışmalarının yersiz olduğunu, söz konusu değişiklik teklifinin siyasetçilerin din propagandası yapmalarının, din adamlarının ise politikayla uğraşmalarının önlenmesi amacıyla yapıldığını vurguladı. 15 ve 19 uncu maddeler üzerine yapılan oylama Anayasa değişikliği tekliflerinin Meclis tarafından büyük çoğunlukla kabul edildiğini gösterdi. Buna göre 19 uncu madde de aşağıdaki gibi biçimlendi:

IV. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri.

a) Vicdan ve din hürriyeti :

Madde 19. — Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmıyan îbadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz.

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, Kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.³⁸

Millet Meclisi'nin 28 Ağustos 1971 günkü 157 nci birleşimi, Başkan Sabit Osman Avcı ile kâtip üyeler Sivas milletvekili Enver Akova ve Ordu milletvekili Memduh Ekşi'nin yönetiminde açıldı. Gündemin ilk maddesi Anayasa'nın 22 nci maddesinin görüşülmesiydi. 22 nci madde aşağıdaki şekilde değiştirilmek isteniyordu:

VI. Basın ve yayımla ilgili hükümler.

a) Basın hürriyeti

Madde 22. — Basın hürdür; sansür edilemez.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, millî güvenliği ve millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, Kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin veya genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, Kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararını veren yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirir. Mahkeme bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler millî güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlâka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan millî demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

Madde hakkında A.P. Eskişehir milletvekili Şemsettin Sönmez söz alarak demokratik rejimle yönetilen ülkelerin hemen hepsinin anayasalarında basının özgür olduğu ve sansüre tabi olmadığını belirttikten sonra demokratik düzenin

³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 156 (27 Ağustos 1971), s. 298.

korunabilmesi için Devletin, basın ve haber alma özgürlüğünü sağlayacak önlemleri alabileceğinin anayasal teminat altına alınmasını olumlu bulduğunu söyledi. C.H.P. Ankara milletvekili Orhan Birgit, yasa teklifinde geçen kanunun gazete ve dergileri toplamakla açıkça yetkili kıldığı mercilerin neler olduğunu ve toplatma kararının hükümsüz sayılması durumunda tazminat hükümleri nasıl uygulanacağını Komisyonun yanıtlamasını istedi. Anayasa Komisyonu Başkanı Adana milletvekili Cevdet Akçalı, yetkili merciin Cumhuriyet Savcısı, adli zabıta veya en büyük mülki âmir olabileceğini, verilmiş olan tedbir kararının her hangi bir surette hükümsüz kalması durumunda tedbir kararına maruz kalan kimsenin zararlarının, Anayasanın teminat altına aldığı hükümler dairesinde Devlet tarafından ödeneceğini söyleyerek soruları yanıtladı.

İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar Millet Meclisi Başkanlığına sunduğu bir önerge ile Anayasa'nın 22 nci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin tadil edilmesini teklif etti. Aybar'ın sunduğu değişiklik önergesi basın özgürlüğü üzerine getirilmek istenen sınırlamaları kaldırmak amacını güdüyordu. Aybar, basın özgürlüğünün, vicdan, din, inanç, düşünce, bilim, sanat özgürlüklerine uygun olarak, insan haklarına, sosyal ve iktisadî haklara dayalı demokratik kamu düzeninin, genel ahlâkın ve kişi şeref ve haysiyetinin korunması amacıyla, ancak kanunla düzenleneceğini, hâkim tarafından verilebilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konulamayacağını, gazete, dergi ve kitapların ancak gerekçeli hâkim kararıyla kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde mümkün olabileceğini, gazete ve dergilerin ancak 57 nci maddede belirtilen fiillerden mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabileceğini içeren önergesini Meclis kürsüsünden sözlü olarak da aktardı.³⁹ Mehmet Ali Aybar, getirilen değişiklik teklifinin Anayasanın 22 nci maddesine önemli şekilde müdahalede bulunduğunu ve basın özgürlüğünü zedelediğini belirtti. Temel hakların Anayasa içinde sınırlanmaması gereğinin demokrasinin en önemli özelliği olduğunu söyleyen Aybar, temel hakların kötüye kullanılması durumunda ancak kötüye kullanma fiilinin cezalandırılması gerektiğini, getirilen teklifin hak ve özgürlükleri demokrasiyle bağdaşmayacak şekilde sınırlandırdığını ve hakların kötüye kullanılmalarda durumunda yargı denetiminin ve yargı güvenliğinin var olduğunu vurguladı. Mehmet Ali Aybar'dan sonra kürsüye gelen Eskişehir milletvekili Seyfi Öztürk, 1954 yılında T.B.M.M. tarafından kabul edilen Avrupa İnsan Hakları ve Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin 10 ncu maddesinin millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün, kamu düzeninin, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli haberlerin ifşasının önlenmesi ve adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla sınırlanabileceğini belirttiğini söyledi. Bu sınırlamaların basın hürriyetini zedelediğini, özgürlüklerin geniş şekilde kullanılmasında sorumluluk sınırlarını tâyin eden bir konu olduğunu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerin bu değişikliklerle önlenmek istendiğini belirtti.

³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 157 (28 Ağustos 1971), ss. 325-326.

Demokratik Parti Grubu adına söz alan Erzurum milletvekili Cevat Önder, Mehmet Ali Aybar'ın teklifinde yer alan Anayasal özgürlüklerin kaynakta sınırlanamayacağı, ancak ceza kanunları ile sınırlanabileceği konusuna değinerek 1961 Anayasası yapılırken ilham alınan Alman Anayasası'nın 18 nci ve İtalyan Anayasası'nın 21 nci maddelerinde yer alan sınırlamaların şimdi Anayasa'ya eklenmek istendiğini, basın ve yayım özgürlüklerini tanıyan maddenin bu değışiklik teklifiyle böylece dengelendiğini belirtti. Söz alan Mehmet Ali Aybar, önerisinde prensip olarak düzenleyici kayıtları temel aldığı, örnek verilen Batı anayasalarında olduğu gibi basın için haddinden fazla sınırlandırmalara gidilmesini önlemek amacı güttüğünü söyledi. Aybar'ın önergesinin kabulü için Meclisin 2/3 kabul oyuna gerek duyulduğu için önerge oya sunuldu ve 1 kabul oyuna karşılık bu bir oyun dışındaki oylarla reddedildi.

Anayasa değışikliği öneren kanun teklifinde yer alan 26 ncı madde aşağıda belirtilen değışiklikleri kapsıyordu:

e) Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı.

Madde 26. — Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın haberleşme ve yayım araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması halleri dışımda kalan bir sebebe dayanarak halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz.

Madde üzerinde değışiklik önergesini Meclis Başkanlığı'na sunan Mehmet Ali Aybar, basın dışı haberleşme araçlarından yararlananlar arasına sendika konfederasyonlarının da eklenmesi gerektiği ve maddenin, yararlanma hakkını belirleyen kanunun Cumhuriyetin, insan haklarına, sosyal ve iktisadî haklara dayalı demokratik kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması amacı dışında kamu oyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici biçimde düzenleyemeyeceği şeklinde değıştirilmesini teklif etti. Anayasa Komisyonu'nun katılmadığı değışiklik önergesinin oylanması sonucunda yalnızca 1 kabul oyuna karşılık kalan oyların tamamıyla önerge reddedildi.

Dernek kurma hakkını düzenleyen 29 ncu maddede yapılması teklif edilen değışiklik aşağıdaki gibiydi:

b) Dernek kurma hakkı:

Madde 29. — Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadiyle sınırlar koyabilir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, hâkim kararına kadar kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Anayasanın 29 ncu maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin tadili için önermesini sunan Mehmet Ali Aybar, dernek kurma hakkı üzerine konmak istenen sınırlamalara karşı çıkmak amacıyla, kanun metninin bu hakkın kullanılmasının insan haklarına, sosyal ve iktisadî haklara dayalı demokratik kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması amacı ile ancak kanunla düzenlenebileceği şeklinde düzenlenmesini teklif etti. Aybar'ın derneklerin, Anayasanın ruhuna ve sözüne uygun olarak kanunun açıkça belirttiği hallerde ancak mahkeme kararı ile kapatılabileceğini de öneren değişiklik önergesi, Anayasa Komisyonu'nun da karşı çıkmasıyla 1 kabul oyuna karşılık büyük çoğunlukla reddedildi.

Anayasa'nın 29 ncu maddesinde yapılan değişikliğin ardından 30 ncu madde görüşmeleri, Maclis Başkanı Sabit Osman Avcı'nın maddeyi okutmasıyla başladı:

VIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler:

a) Kişi güvenliği :

Madde 30. — Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delilerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadiyle veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır.

Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir.

Yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınmaz. Yakalanan veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir.

Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğrıyacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.

İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar, Millet Meclisi Başkanlığı'na Anayasa'nın 30 ncu maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin değiştirilmesi için önermesini sundu. Aybar, kanun teklifinin birinci fıkrasına tutuklamanın olağanüstü bir tedbir olduğu ve sanığın mahkemede tutuksuz olarak kendini savunmasının insan varlığına ve kişi dokunulmazlığına saygılı olmanın bir gereği olduğu ibaresinin, dördüncü fıkrasına da yirmidört saat içinde hâkim önüne çıkarılmayan tutuklunun hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamayacağı, yakalanan veya tutuklanan kimsenin yakınlarının durumdan derhal haberdar edilmesi gerektiği, yakalanan veya tutuklananlara eziyet ve işkence yapılamayacağı, insan haysiyetiyle

bağdaşmayan bir işlem ve davranışta bulunulamayacağı, yakalanan veya tutuklanan kişilerin yalnızca sanık olduklarından hükümlülerle aynı yerde bulundurulamayacağı ve onlarla aynı işlemlere tabi tutulamayacağı ve bu madde hükümlerinin, sıkıyönetim ve olağanüstü hal dâhil olmak üzere askerî yargı hakkında da uygulanacağı ifadelerinin eklenmesini istedi.

Önerge sahibi olarak, önergesini açıklamak için kürsüye çıkan Mehmet Ali Aybar, kişi dokunulmazlığını güvence altına alma amacını güden 30 ncu maddenin değişiklik önerisinde bu teminatı kaldıran yönde düzenleme yapıldığını, yeni teklifin getirdiği hükümde tutukluluk halinin yirmidört saatten kırksekiz saate çıkarıldığını, yakalananların suçlu da olsa sanık olduğu süre içinde insanlık onuruna yakışır bir şekilde saygılı davranılmasının demokrasinin gereği olduğunu ve yirmidört saat zarfında hâkim önüne çıkarılması, gerekiyorsa tutuklanması, yoksa serbest bırakılması gerektiğini ve yakalanan ve tutuklananların zaman geçirmeden yakınlarına haber verilmesi gerektiğini vurguladı. Aybar, son olarak yakalama ve tutuklama sırasında kişinin sanık olduğunun kabul edilmesi ve sanığa suçlu muamelesi yapılmaması gerektiğinin Anayasa'da tescil edilmesinin gerekli olduğunu vurgulayarak konuşmasını tamamladı.

Madde hakkında A. P. Grubu adına söz alan Kayseri milletvekili Hayrettin Nakiboğlu, 30 ncu maddede yer alan yirmidört saatlik tahkikat süresinin yeterli olmadığını, Batı anayasalarında bu sürenin kırksekiz saat olduğunu, örneğin İtalyan Anayasası'na göre hâkimin gerekli gördüğü hallerde bu kırksekiz saate bir kırksekiz saat daha eklenebildiğini ve çok sanıklı suçlarda bu sürelerin de yetersiz olduğunu belirtti. Sivas milletvekili Vahit Bozatlı, Türkiye'de işlenen suçların yaklaşık olarak üçte ikisinin gizli kaldığını ve yetkili mercilere bildirilmediğini söyleyerek mevcut Anayasa'nın zabıtaya tanıdığı yetkiler ile ülkede yeteri kadar asayiş temin etme gücüne sahip olmadığını, dolayısıyla tutukluluk süresinin kırksekiz saate çıkarılmasıyla polis ve savcılığın bir süre daha suçluyu nezarete tutma ve delilleri toplama olanağına kavuşacağını belirterek yapılmak istenen değişikliğin ülkedeki gerçeklere uygun ve geeksini mlere cevap verici nitelikte olduğunu belirtti. Bu konuşmanın ardından Aybar'ın değişiklik önergesi oylandı ve 1 kabul oyuna karşılık Meclis üyelerinin tamamının red oylarıyla önerge reddedildi.

Anayasa'nın 32 nci maddesinde yapılmak istenen değişiklikler de maddenin kınması üzerine tartışıldı:

c) Kanuni yargı yolu.

Madde 32. — Hiç kimse, kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

Bu madde üzerinde değişiklik önergesi sunan Mehmet Ali Aybar, önergesinde maddenin tabî yargı yolu olarak düzenlenmesi gerektiğini, hiç kimsenin tabî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamayacağını ve bir kimseyi tabî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü

merciler kurulamayacağını savundu ve önergesinde tabî hâkimin tanımını yaptı: “Herkesin tabî hâkimi, kanunla, olaydan önce ve hâkim niteliğindeki ve hâkimlik teminatı olan kişilerden kurulmuş; Devletin yargı görevinin yerine getirilmesinde, mahkemeler arasındaki yetki ve görev taksimatında normal yeri bulunan bağımsız mahkemelerdir”⁴⁰.

Aybar’ın bu değişiklik teklifi üzerine Meclis Başkanlığı’na verilen ve maddeler için verilen önergeler üzerinde yapılan konuşmaların beşer dakika ile sınırlandırılmasına ilişkin önerge C.H.P. milletvekillerinin itirazlarına rağmen oylandı ve kabul edildi. Önergesi üzerine söz alan Aybar, 32 nci madde üzerinde yapılan değişiklik teklifinin temelini kanunî yargı olduğunu, dolayısıyla değişikliğin, işlevi olağanüstü nitelikte olan bir mercii kanun yolu ile mahkeme haline getirdiğini belirtti. Yürürlükteki Anayasa’nın 32 nci maddesinin tabî yargı yolunu benimsediğini, bunun da mahkemenin suçtan önce kurulması, suç fiilinin işlenmeden önce mahkemenin oluşturulmuş olması, hâkimler arasından seçmiş, hâkim teminatına sahip hâkimlerin atamalarının yapılması ve mahkemenin olaydan önce işlemeye başlamış olması anlamına geldiğini açıkladı. Sıkıyönetim mahkemelerinin tabî yargı mercii değil, olağanüstü yargı kurumları olduğunu belirten Aybar, olaydan sonra kurulmuş olan sıkıyönetim mahkemelerinin devletin yargı hiyerarşisinde mahkemeler arasında tabî olarak görev ve yetki bölümünde yeri olmadığını belirtti. Mehmet Ali Aybar’ın önergesi yine 1 kabul oyuna karşılık diğer üyelerin oylarıyla reddedildi.

Bu maddenin tartışılmasından sonra Meclis İçtüzüğü’nün 140 ncı maddesi gereğince 1961 Anayasası’nın 22 nci, 28 nci, 29 ncu, 30 ncu ve 32 nci maddeleri açık oya sunularak oylandı. Buna göre,

22 nci madde 344 üyenin katılımı, 340 kabul, 3 red, 1 çekinse oy

26 ncı madde 354 üyenin katılımı, 352 kabul, 1 red, 1 çekinse oy

29 ncu madde 354 üyenin katılımı, 352 kabul, 1 red, 1 çekinse oy

30 ncu madde 355 üyenin katılımı, 353 kabul, 1 red, 1 çekinse oy

32 nci madde 342 üyenin katılımı, 339 kabul, 2 red 1 çekinse oy ile Anayasanın 155 inci maddesinin öngördüğü 2/3 kabul oyu sağlanarak maddeler kabul edildi.

Anayasa’nın kamulaştırma ve kamulaştırma ödemelerinin şekil ve sürelerini düzenleyen 38. maddesi üzerinde A. P. Grubu adına Nurettin Ok ve Mesut Erez, D.P. Grubu adına Cevat Önder, Bahri Dağdaş ve Necati İsfendiyar Çakıroğlu, C. H. P. Grubu adına Kemal Demir, G.P. adına İhsan Kabadayı, şahısları adına İbrahim Öztürk, Celâl Kargılı, Reşit Ülker, Enver Akova, Mazhar Arıkan, Necati Çakıroğlu ve İbrahim Etem Kılıçoğlu söz aldılar. Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı, verilen bir önerge ile maddeler üzerindeki konuşmaların on dakika ile sınırlandırılmasının kabul edildiğini ve grupları adına söz alan parlamenterlerin isterlerse on dakikanın

⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 157 (28 Ağustos 1971), s. 335.

tamamını kullanabileceklerini, isterlerse bunu aynı grup adına konuşan diğer üye ile paylaşabileceklerini hatırlattıktan sonra komisyondan geldiği haliyle maddeyi okuttu:

c) Kamulaştırma :

Madde 38. — Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Ödenecek karşılık, taşınmaz malın tamamının kamulaştırılması halinde o malın malikinin kanunda gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği vergi değerini; kısmen kamulaştırmalarda da, vergi değerinin kamulaştırılan kısma düşen miktarını aşamaz.

Kamulaştırılan taşınmaz mal karşılığının vergi değerinden az takdir edilmesi halinde malikin itiraz ve dâva hakkı saklıdır.

Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mal ve kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir.

Kanunun taksitle ödemeyi öngördüğü hallerde çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi için konulacak süre yirmi yılı; kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda ise bu süre on yılı aşamaz. Bu takdirde, taksitler eşit olarak ödenir ve kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçinin hakkaniyet ölçüleri içinde geçinebilmesi için zaruri olan ve kanunla gösterilen kısım ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli her halde peşin ödenir.

Adalet Partisi Grubu adına Nurettin Ok, Parlamento'da madde üzerinde oluşan anlaşma zemininden partisinin memnuniyetini belirterek başladığı konuşmasında,

1961 Anayasası'nın 38 nci maddesinde getirilen değişiklik ile Anayasa'nın öngördüğü 10 yıllık kamulaştırma ödeme süresinin 20 yıla çıkarıldığını ve kamulaştırılan taşınmaz malın bedelinin vergi esasına göre belirlendiğinin kamulaştırmada kötüye kullanımları önleyeceğini vurguladı. Toprakların kamulaştırılması durumunda ödemenin en çok 20 yıl içinde vergi esasından yapılacak olmasının vergilerin gerçek değeri üzerinden beyan etmek zorunluluğunu getireceğini belirten Nurettin Ok, kıyıların ve turizme elverişli alanların da kamulaştırılması durumunda ödemelerin 10 yıl içinde yapılacak olmasının spekülasyonun engel olunması ve devletin bu alanlar üzerindeki tasarruf hakkını kullanması amacını güttüğünü açıkladı. Toprakların kamulaştırılması ve ödeme süreleri konusunda kamuoyunda varolan endişelere gerek olmadığını söyleyen

Ok, ödemelerin ve taksitlerin yasayla belirleneceğini belirtti. Ok, küçük çiftçilerin topraklarının kamulaştırılması durumunda bedellerinin peşin ödeneceğini ve değişikliğin mülkiyet hakkını büyük çapta zedelemeyeceğini açıkladı.

28 Ağustos 1971 tarihinde yapılan 157 nci birleşimin öğleden sonraki oturumunda D.P. Grubu adına söz alan Erzurum milletvekili Cevat Önder, yapılan değişiklikle, 1924 ve 1961 Anayasa metinlerinde yer alan kamulaştırmalarda gerçek karşılık deyimi yerine kamulaştırılacak taşınmazın beyana bağlı vergi değerini aşamayacak olan ödenecek karşılık deyiminin getirildiğini belirtti. 6830 sayılı İstimlâk Kanununun 3 ncü maddesine göre istimlâkın, değer pahası peşin verilmek şartıyla yapılacağını öngördüğünü söyleyen Önder, Anayasa değişikliğinden sonra tam kamulaştırmalarda mükelleflerin beyan ettiği vergi değerinden daha az tesbit edilmesi durumunda adalete aykırı durumların ortaya çıkabileceğini ve malları kamulaştırılan kişilerin mağdur olabileceklerini açıkladı. Maddenin “kısmî kamulaştırmalarda vergi değerinin kamulaştırılan kısma düşen miktarını aşamaz” denilen fıkrasında vergi değerinin eşit bölünüp ödenmesi durumunda da haksızlıkların ortaya çıkabileceğine değinen Önder, maddenin “Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçları ile kamulaştırılan taşınmaz malın...” denilen 4 ncü fıkrasında toprak yerine taşınmaz malın denmesiyle toprak üzerine inşa edilmiş bine ve müstemilatının da kamulaştırılmaya konu olacağını ve bunun da olası haksızlıklara yol açacağını söyledi. Kamulaştırmada bedelin peşin ödeneceği vurgulanmışken taksitlendirme yolunun açık tutulmasının da istisnaî bir durum oluşturduğunu, bunun da çiftçileri mağdur edebileceğini belirterek Anayasa değişikliğinin Komisyona iadesini istedi.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Bolu milletvekili Kemal Demir, yapılması öngörülen Anayasa değişikliklerinin en önemli maddelerinden birisinin kamulaştırmayı düzenleyen 38 ncü madde olduğunu belirterek konuşmasına başladı ve 1961 Anayasasında var olan kamulaştırma maddesi metni ile değişiklik getiren yasa arasında üç önemli fark olduğunu söyledi. Bunların, ilk olarak 1961 Anayasası'nda kamulaştırmaya esas olan değer gerçek değer olarak yer alması, yeni metnin malikin beyan edeceği vergi değeri üzerinden tesbit edilmesi, ikinci olarak kamulaştırma bedelinin malik tarafından bildirilen değer rakamını aşamayacağı ve kısmî kamulaştırmada, kamulaştırılan kısmın payına düşecek olan miktarın üstüne çıkamayacağı, üçüncü olarak da kamulaştırmada peşin ödemenin esas olması, ancak devletin malî gücü ve ekonomik koşullar nedeniyle 1961 Anayasass'ndaki 10 yıllık taksitlendirme süresinin 20 yıllık bir tavan süreye çıkarılması olduğunu belirtti. 1961 Anayasası'nda öngörülen toprak reformu ilkelerinin Demokratik Parti hariç diğer siyasi partilerin uzlaşmasıyla ve Parlâmentonun reformcu bir kimlikle bu metin değişikliğiyle gerçekleştirmeyi başardıktan ve anayasal güvence altına aldıktan sonra sözü edilen üzerinde değişikliklerin çıkarılan kanunlarla işlemeze hale getirilmesinin hukuk mantığına uymayacağını söyleyerek konuşmasını tamamladı.

Millî Güven Partisi Grubu adına söz alan Ankara milletvekili Emin Paksüt, 1961 Anayasası'nın kendisinin reformcu bir niteliğe sahip olduğunu, yapılan değişikliklerin Anayasa'nın bu niteliğine daa da açıklık kazandıracığını belirtti. Madde üzerinde şahsı

adına söz alan Maraş milletvekili İbrahim Öztürk, Anayasa'nın mülkiyet hakkının ancak kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılığı peşin ödenmek koşuluyla kamulaştırmanın mümkün olabileceğini kesin hükme bağladığını, kamulaştırma ödemelerinin vergi değeri üzerinden yapılacağını emreden değişikliğin yapılmasıyla Anayasa'nın 37 nci maddesinde öngörülen toprak reformunu gerçekleştirme olanağını yaratmanın mümkün olabileceğini söyledi. Kütahya milletvekili Mesut Erez, devletin kamulaştırma bedelini mutlaka peşin ödemesinin esas olduğunu, ancak çiftçinin topraklandırılması ya da ormanların devletleştirilmesi gibi Hazineye büyük malî külfet yükleyecek olan büyük kamulaştırmaların peşin bedel ile yapılmasına Hazinesin olanakları yetmeyebileceğinden taksitle ödemelerin kabul edilmesinin gerektiğini, 10 yıl, 20 yıl gibi sürelerin tavan süreler olduğunu ve Maliyenin imkânlarının uygun olması durumunda bu sürenin kısalmabileceğini belirtti. Erez'in konuşmasının ardından rilen yeterlik önergesi aleyhinde konuşan Bahri Dağdaş, Nihat Erim Hükümeti'nin programında toprak reformu stratejisinin bulunduğunu, 38 nci madde görüşmeleri vesilesiyle bu stratejiyi tartışmanın mümkün olabileceğini belirtti ve görüşmelere devam edilmesini istedi. Gerçek değer tesbit edilmediği bir ülkede kamulaştırma işlemlerinin vergi adaletsizliği doğuracağını belirten Dağdaş, maddenin tartışılması halinde maddede belirtilen vergi değeri üzerinden ödemenin yanlışlığının ortaya çıkacağını belirterek yeterlik önergesinin reddedilmesini istedi.

Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, 38 nci maddeye açıklık getirmek amacıyla yaptığı konuşmasında, 38 nci maddenin mal sahibine, malının bedelini serbestçe beyan etme imkânını verdiğini, malların bedellerini düzenlenmesinde kanun koyucunun kısa sürede vergi değerini belirleyecek önlemleri alacağını, kamulaştırmada ana ilkenin kamulaştırma bedelinin peşin ödenmesi olduğunu, taksitle ödemenin istisnaî bir durum oluşturduğunu, kanun koyucunun zorunlu gördüğü hallerde taksitlendirmeye gidilebileceğini ve maddede belirtilen on ve yirmi yıllık sürelerin taksitlendirmenin tavanı olduğunu vurguladı. Kanun koyucunun kısmen peşin, kısmen taksitle ödemeyi öngörmesi durumunda taksitlerin, bedelin peşin kısmı çıktıktan sonra kalan kısım için uygulanacağını belirten Akçalı, 38 nci maddeye göre toprağını doğrudan doğruya işleyen çiftçinin geçinebilmesi için zorunlu olan miktar ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedelinin ödenmesi hallerinde kanun koyucunun taksitlendirme yetkisine sahip olmayacağını söyledi. Anayasa'nın küçük toprak sahibine ödenen paranın peşin ödenmesini veya taksitlendirilmesini tamamen kanun vâzına bıraktığını, ödemelerin ve taksitlerin yasayla düzenlenmesi gerektiğini açıklayan Akçalı, Anayasa Komisyonu'nun 38 nci maddeyi benimsediğini belirtti.

Millî Güven Partisi Grubu adına yapılan on dakikalık konuşmayı tamamlamak üzere söz isteyen Turhan Feyzioğlu, Anayasa değişikliklerinin bir uzlaşmanın sonucu olarak hazırlandığını ve 38 nci maddenin bir taraftan toprak reformunu, büyük iskân projelerinin gerçekleşmesini ve kıyıların korunmasını daha etkili şekilde sağlayabilecek hale getirilmesi, diğer yandan bu maddenin mülkiyete karşılıksız el koymayı sağlayan ve mülkiyet hakkını zedeleyen bir gasp maddesi olmasını önlemek amacının bu uzlaşmayı doğurduğunu belirtti. 38 nci maddenin getirdiği

en önemli yeniliklerden birinin vergi dürüstlüğü ile kamulaştırma bedeli arasında kurulacak dengenin devlet gelirleri açısından sağlayacağı fayda ile kamulaştırma faaliyeti sırasında bilirkişi marifetiyle mal bedelinden daha fazla kamulaştırma bedelleri alınmasını önleneceğini belirten Feyzioğlu, toprak reformu, iskân projeleri ve orman kamulaştırmalarında eskiden var olan taksitlendirmenin kamu yararı olan turizm projeleri için de söz konusu edildiğini, ödemeler ile taksitlerin yasalarla düzenleneceğini vurguladı ve partisinin maddeyi desteklediğini açıkladı. Maddenin komisyona iadesi hakkında Demokratik Parti tarafından verilen bir önerenin reddedilmesi üzerine D.P. milletvekillerinin sunduğu değişiklik önergesi görüşüldü ve u değişiklik önergesi de kabul edilmedi.

38 nci madde üzerinde bir başka değişiklik önergesi de Mehmet Ali Aybar tarafından verildi. Önergesi hakkında konuşmak üzere kürsüye gelen Aybar, maddede yapılmak istenen değişikliğin ülkenin gereksinim duyduğu toprak reformunun gerçekleştirilmesine olanak sağlayacağını düşündüğünden olumlu karşıladığını, ancak kıyıların korunması ve turizm işleri için yapılacak kamulaştırmaların da 20 yıllık süreye dahil edilmesi gerektiğini, aksi halde kıyıların korunmasında spekülasyonların önlenmesinin mümkün olamayacağını belirtti. Aybar'ın önergesinin de reddedilmesinden sonra 38 nci madde için oylama yapıldı ve Anayasa'nın kamulaştırmaları düzenleyen 38 nci maddesi 380 üyenin katılımı, 347 kabul, 30 red, 3 çekinse oy ile kabul edildi.

1961 Anayasası'nın sendika kurma hakkını düzenleyen 46 ncı maddesi üzerindeki görüşmeler tasarının okunmasıyla başladı:

e) Sendika kurma hakkı.

Madde 46. — İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir.

Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Türk-İş Başkanvekilliğinden İstanbul milletvekili seçilen Hasan Türkay madde üzerinde söz isteyerek eski maddede kullanılan "çalışanlar" terimi yerine yeni maddede "işçiler" dendiğini, bunun da sendikalarla ilgili olmayan kimselerin "çalışanlar" adı altında sendikalarda görevlendirilmelerinin önlenmesinin amaçlandığını, değişiklik metninde kullanılan "işçiler" tabirinin tartışmaya yer bırakmayacak bir ifade tarzı olduğu için, işçi sendikalarının başında işçi niteliğini taşıyanların yönetici olabileceklerini, dolayısıyla yapılmak istenen değişikliğini yerinde olduğunu söyledi. Türkay, sendika hakkına konabilecek sınırların diğer maddelere de getirildiğini ve uygun gördüğünü belirtti. Sınırlama hükmünün hükümetler tarafından yerinde kullanılması durumunda meşrûyetçi sendikaların, başka bir deyişle demokratik rejimin yanında olan sendikaların hiçbir zaman bu kanundan endişe etmeyeceklerini, ancak hükümetlerin, bu kanun hükmünü kötüye kullanmaları durumunda işçi

haklarında bir sınırlandırmanın söz konusu olabileceği endişesini ifade etti. İstanbul milletvekili Hüseyin Dolun, memurların sendika haklarını düzenleyen ikinci fıkranın madde metninden çıkarıldığını belirterek Komisyondan Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde yeni bir kanunla kapatılan sendikaların, öğretmen örgütlerinin taşınır ve taşınmaz mallarının devredileceğini, bu altı aylık sürede aidat toplayamayacak olan sendikalarının üyelerine vermiş oldukları taahhütleri nasıl yerine getireceklerini ve sendikal uğraşlarını nasıl sürdüreceklarını sordu. Eskişehir milletvekili Seyfi Öztürk, memur sendikalarının, memurların hak ve çıkarlarını temsil etmekten öte doğrudan doğruya özel politika ile uğraştıklarını, fiilî siyaset içine girdiklerini ve anarşi olaylarına kaynak olduklarını belirterek başladığı konuşmasında, değişiklikle memurlara verilmiş olan bir hakkın geri alınmasının söz konusu olmadığını, hakkın kullanılmasının yeni bir hukuksal niteliğe büründürüldüğünü söyledi. 1961 Anayasası'nda memur sendikalarının grev hakkı olmadığı halde bu hakkı başka bir isim altında kullandıklarından yapılmak istenen değişikliğin, hakkın kötüye kullanılmasını önlediğini vurgulayan Öztürk, devlet otoritesini zaafa düşürecek davranışlar nedeniyle gerek duyulan değişikliğin sendikal faaliyetlere sınırlar getirilmesi gerektiğini doğurduğunu açıkladı.

Türkiye Kamu Personeli Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri iken C.H.P. Ankara milletvekili seçilen Ahmet Sakıp Hiçerimez, 1961 Anayasası'nın ve ona dayanarak çıkarılan 624 sayılı Sendikalar Kanunu'nun tanıdığı memurların sendikal haklarının maddeden çıkarılması durumunda 580 küsûr sendikanın kapatılacağını ve bu sendikalara üye olan yüzbinlerce memurun mağdur olacağını belirtti. Ancak, Türk Parlamentosu'nun kısa bir süre içinde memurların hakkı olan sendikal özgürlüğü yeniden gerçekleştireceğine inandığını ifade ederek konuşmasını tamamladı. İzmir milletvekili Burhanettin Asutay, 46 ncı maddenin değiştirilmesiyle memur sendikalarının ortadan kalkacağını, Anayasa'nın 119 ncü maddesine göre memurların örgütleri hakkında yeni bir kanun getirileceğini söyleyerek Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarih ile memurların yeni bir teşkilât kurma tarihleri arasında geçecek zaman içinde memur sendikalarının mallarının, tasarruflarının ve durumlarının nasıl düzenleneceğini Komisyon'a soru olarak yöneltti.

Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, Komisyondan sorulan soruları, 46 ncı maddenin birinci fıkrasının sendika kurma hakkının sınırlandırılmasının yeni bir yasa çıkarılmasına bağlı olduğunu, hükümetin bir kanun hükmüne dayanmadan 46 ncı maddeye dayanarak sendikal hakları kısıtlamaya hakkı olmadığını açıklayarak başladı. Memur sendikalarının kapatılmalarıyla l varlıklarının ne olacağı sorusunun yanıtının geçici 16 ncı maddenin gerekçesinde açıkça yazılı olduğunu belirten Akçalı, buna göre kamu personeli sendikalarının varlıklarının muhafazası ve diğer konularda Medeni Kanun hükümleri uyarınca gerekli tedbirlerin alınacağını söyledi.

Millet Meclisi Başkanlığı'na sunduğu önerge ile Anayasa'nın 46 ncı maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifinin tadilini isteyen Mehmet Ali Aybar, 46 ncı maddede yalnızca işçiler yerine tüm çalışanların sendika hakkının tanınması gerektiğini, sendikal haklara getirilen sınırlamaların son derece sakıncalı olduğunu, "devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün..." deyiminin temeli itibariyle sınıfsal

bir hak olan sendika ve grev hakkını önlemek amacıyla kullanıldığını ve memurların sendika kurmalarını yasaklamanın demokratik anlayışla bağdaşmayacak bir tutum olduğunu belirterek maddenin sunduğu önergeye uygun olarak değiştirilmesini talep etti. Aybar'ın Anayasa Komisyonu'nun katılmadığı önergesi üç kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi.

1961 Anayasası'nın vatan hizmetini düzenleyen 60 ncı maddesi hakkında milletvekilleri söz istemediği ve verilmiş bir önerge bulunmadığı için madde Komisyon'dan geldiği haliyle oylamaya konuldu:

V. Vatan Hizmeti.

Madde 60. — Vatan hizmeti, her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu ödevin, Silâhlı Kuvvetlerde veya kamu hizmetlerinde ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir.

Vergi ödevini düzenleyen 61 nci madde Meclis Başkanlığı tarafından üyelerin bilgisine sunuldu:

VI. Vergi ödevi.

Madde 61. — Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi, resim ve harçlar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur.

Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalarak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nisbet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir.

Bu maddenin son fıkrasının metinden çıkarılması hakkında Mehmet Ali Aybar'ın önergesi Anayasa Komisyonu tarafından uygun bulunmadı ve madde Komisyon'dan geldiği haliyle oylandı.

T.B.M.M.'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 64 ncü maddede değişiklik yaparak Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi tanıyan Anayasa değişikliği aşağıdaki şekilde düzenlenmişti:

II. T. B. M. M. nin görev ve yetkileri.

a) Genel olarak.

Madde 64. — Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır.

Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve Türkiye Büyük Millet Meclisine kararnameler, Anayasanın ve yasama meclisleri içtüzüklerinin kanunların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre, ancak, komisyonlarda ve genel kurullarda diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler, bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetler ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Anayasa Mahkemesi, bu kararnamelerin Anayasaya uygunluğunu da denetler.

Madde hakkında sunduğu önergesinde 64 ncü madde hakkındaki kanun teklifinin birinci fıkradan sonra gelen fıkralarının metinden çıkarılmasını teklif eden Mehmet Ali Aybar, madde ile Hükümete kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisi verilmek istenmesinin 1961 Anayasası'nın yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu ve bu yetki devredilemeyeceğini belirten 5 nci maddesiyle çeliştiğini ve Hükümete kanun gücünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesinin mümkün olmadığını belirtti. Bu açıklamasına rağmen Aybar'ın önerisi kabul edilmedi ve 64 ncu madde de okunan şekliyle açık oya sunuldu. Oylama sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin 46 ncı, 60 ncı, 61 nci ve 64 ncü maddeleri hakkında ortaya çıkan sonuçlar Anayasa'nın 155 nci maddesinde öngörülen üçte iki kabul zorunluluğunu sağlayarak kabul edildi:

46 ncı madde: 330 üyenin katılımı, 326 kabul, 4 red

60 ncı madde: 345 üyenin katılımı, 344 kabul, 1 red

61 nci madde: 344 üyenin katılımı, 343 kabul, 1 red

64 ncü madde: 336 üyenin katılımı, 332 kabul, 4 red

64 ncü maddenin kabulüyle Türk Anayasa Hukuku tarihine kanun hükmünde kararnameler ilk kez girmiş oluyordu. Anayasa değişiklikleri üzerindeki müzakereler 89 ncu madde görüşmeleri ile devam etti:

b) Gensoru :

Madde 89. — Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisindedir. Gensoru önergesi bir siyasi parti grubu adına veya en az 10 milletvekilinin imzasıyla verilir.

Gençerü önergelerinin günde me alınıp alınmıyacağı, verilişinden sonraki üç birleşim içinde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir Bakan konuşabilir.

Gençerü önergelerinin gerektiğinde önceden basılıp dağıtılmasını ve Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesini düzenleyici hükümler içtüzükte gösterilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte gençerünün görüşme günü de belli edilir.

Gençerünün görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gençerü görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur.

Madde üzerine söz isteyen Maraş milletvekili İbrahim Öztürk, Anayasada yer alan soru, Meclis araştırması ve soruşturması, genel görüşme gibi yolların hiçbirisinin Meclisin Hükümeti denetlemede gençerünün taşıdığı niteliği, önemi, hukuksal ve siyasi sonucu taşımayacağını belirttiği konuşmasında yapılacak olan değişikliklerle milletvekillerinin elinden bu denetleme aracının alınmakta olduğunu ve Meclisin çalışmasını sağlamak gerekçesiyle yetkinin gruplara tanındığını söyleyerek değişikliği eleştirdi. Milletın temsilcilerini denetim görevinden yoksun bırakan ve bunu parti disipliniyle hareket edecek gruplara tanıyan bu değişikliğin hukuka, demokrasiye ve Anayasaya aykırı olacağını belirten Öztürk, değişikliğin Meclis içinde çoğunluk gruplarını egemenlik ve diktatoryasına yol açabileceği tehlikesine değindi.

Adalet Partisi Grubu adına söz alan Çankırı milletvekili Nurettin Ok, 1961 Anayasası'nın 89 ncu maddesine göre Meclis çalışmalarının aylarca hiçbir kanunun, tasarının veya teklifin görüşülemeden gençerularla engellediğini, düzenlenen madde ile gençerü önergesinin ciddi ve yerinde kullanılmasını sağlayacak etkin bir denetim yoluna kavuşulacağını söyledi. Değişiklikle, 89 ncu maddenin ilk şeklinde belirtilen biçimde gençeruların verilişlerini takip eden ilk birleşimde görüşülmesi hükmüne göre, Meclis müzakereleri tıkanma olasılığının kaldırılacağını ve değişikliklerle Meclis çalışmalarının engellenmemesi için gençerü önergelerinin gündeme alınıp alınmayacağına gençeruların verilişinden sonraki 3 birleşim karar verileceğini belirtti.

Millet Meclisi'nin 157 nci birleşiminin 3 ncü oturumu aynı gün saat 21.00'de başladı. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin 89 ncu madde üzerindeki görüşmeleri kaldığı yerden devam etti. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, gençerü önergeleri hakkında oluşacak soruları gidermek amacıyla, gençeruların verildiğinden itibaren üç gün içinde değil, üç birleşim içinde görüşüleceklerini, bu maddeye göre bir gençerünün Millet Meclisi'nde görüşülebilmesi için tâyin edilen âzami

sürenin üç birleşim olduğunu ve birleşimden anlaşılması gerekenin Meclis İçtüzüğü gereğince belirlenen normal birleşimler olduğunu, ayrıca bir karar almaya gerek duyulmaksızın Meclisin toplanması gereken birleşimlerin kastedildiğini açıkladı. 89 ncu maddede yapılacak bu değişikliklerin yasama faaliyetini gensorularla engellenmesinin önlenemeyeceği görüşlerine katılmadığını belirten Akçalı, Meclisin denetleme görevi yanında kanun yapma görevini de dengeli bir şekilde yürütmesinin esas olduğunu vurguladı.

İçel milletvekili Celal Kargılı madde üzerine söz aldığı konuşmasında, Anayasa değişikliği ile milletvekillerinin sahip oldukları gensoru ve hükümeti denetleme haklarından mahrum bırakılmalarının Partilerarası Anayasa Değişikliği Komisyonuna katılan siyasi partilerin ve Nihat Erim Hükümetinin affedilmez tarihî bir hatası olduğunu belirtti. Sahip oldukları gensoru haklarının, suistimal edilmesi olasılığına karşı bir önlem olarak milletvekillerinin ellerinden alınması ve parti grubuna verilmesinin hukuka ve demokrasiye aykırı olduğunu söyleyen Kargılı, Parlamento'nun bu hakkı yok etmemesini isteyerek sözleri tamamladı. Mensup olduğu C.H.P.'nden ayrılarak bağımsız milletvekili olarak kalan Celal Kargılı'nın eleştirisine yanıt veren Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, Başkanlık Divanına katılmak için grup teşkil edebilmede kabul edilmiş bir ölçünün 10 milletvekili olduğunu ve Celal Kargılı'nın gruplar dışı durumunun Anayasa değişikliği yapmada ölçü alınmayacağını söyledi.

M.P. Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar, Millet Meclisi'nin gensoru yoluyla Hükümeti denetlemesinin demokrasinin ve millî iradenin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu belirttiği konuşmasında, milletvekillerinden bu denetim aygıtının alınmasının kabul edilemez olduğunu, örneğin 1969 Seçim Kanunu görüşmelerinde gensorularla yasaların engellenmesi ve hakkın istismarının söz konusu olmadığı Anayasa Mahkemesi'nin yasayı iptal etme kararının kanıtladığını, on kişilik grup kuramayacak bağımsız milletvekillerinin de gensoru ile hükümeti denetleme işlevlerinin bulunması gerektiğini, aksi durumda parti grubu hâkimiyetinin oluşacağını, dolayısıyla Anayasa'ya göre milletin bütünü temsil eden milletvekillerinden bu hakkın alınmasının Anayasa'nın ruhuna aykırı olarak yorumlanacağını söyledi.

Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer, bazı milletvekillerinin Meclis'in kanun faaliyetini engellemek için gensoru müessesesini suistimal ettiğini ve Meclis'in çalışamaz hale getirildiğini söyleyerek anayasa değişikliğinin yerinde olduğunu vurguladı. Siyasî partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduğunu ve Türkiye'nin de İngiltere ve Amerika'da olduğu gibi iki partili bir sisteme doğru ilerlemekte olduğu için millî bakiye sisteminin arttığı olan küçük partilerin giderek tasfiye edileceğini, gensoruların ancak on milletvekili ile grup kurabilen partilere tanınmasının uygun olacağını açıkladı. A.P. İstanbul milletvekili Mehmet Yardımcı da Türk milletinin verdiği oylarla milletvekillerinin Parlamento'da grup kurmalarını sağladığını, grup kuramayacak milletvekillerinin de gensorularla Meclis'i meşgul etme haklarının olmaması gerektiğini belirtti.

İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar, millî hâkimiyeti temsil edenlerin siyasal partiler olmadıklarını, seçilen milletvekillerinin sadece seçildikleri bölgenin değil, bütün Türkiye'nin ve Türk milletinin temsilcisi olarak görevlendirildikleri için ulusal egemenliğin temsilcileri olduklarını, 1969 seçim sonuçlarına göre Meclis'te grubu olmayan milletvekillerinin geçerli oyların yüzde onsekizden fazlasını aldıkları için bu değişiklik bu büyük kütleyi temsil eden milletvekillerinden gensoru hakkının alınmak istendiğini söyledi. Gensoru hakkının Meclis'te söz ve fikir hürriyetinin gereği olduğu için kaldırılmaması gerektiğini vurguladı. BU konuşmanın ardından Hilmi İlgüzar, Celâl Kargılı ve Mehmet Ali Aybar tarafından verilen üç farklı değişiklik önergesi oya sunuldu ve kabul edilmedi. 89 ncu madde Meclis'in açık oyuna sunulduğu millî savunma ile ilgili 110 ncu ve millî güvenlik kuruluyla ilgili 111 nci madde görüşmelerine geçildi:

VIII. Millî Savunma.

a) Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı:

Madde 110. — Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin komutanıdır.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

Millî Savunma Başkanlığının görev ve yetkileri, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet komutanlıklarıyla ilişkileri kanunla düzenlenir.

b) Millî Güvenlik Kurulu :

Madde 111. — Millî Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği Bakanlar ile Kuvvet Komutanlarından kuruludur.

Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı başkanlık eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar.

Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye eder.

Okunan 110 ncu ve 111 nci maddeler üzerinde söz isteyen üye olmadığı ve verilmiş önerge de bulunmadığı için bu maddeler Komisyondan geldikleri şekliyle açık oya sunuldu. Meclis, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu düzenleyen 114 nci madde müzakerelerine başladı:

c) Yargı yolu:

Madde 114. — İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlıyacak tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.

İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak dâvalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

114 ncü madde hakkında değişiklik önergesi sunarak söz isteyen Mehmet Ali Aybar, maddenin, idari mahkemelerin, daha geniş bir terimle idari yargının yetkilerini kısıtlayıcı nitelikte olduğunu belirtti. Konuşmasında idari mahiyetteki fonksiyonları engelleyecek nitelikte kararlar alınamayacağı hükmünün idarî kazanın en önemli yargı yolu olan iptal davasına sınırlama getirdiğini, örneğin Danıştay'ın idarenin hukuka aykırı işlemlerine karşı iptal davası açması durumunda bunun idarenin icraatına müdahale sayılarak Anayasaya aykırılık yönünden bu kararların durdurulmasının söz konusu olacağını söyleyen Aybar, bu durumun kamu menfaatini temelden zedeleyeceğini belirtti. Aybar, idarenin işlemleri nedeniyle hukuk devleti ilkesi tahribata uğradığı zaman tazminat vererek hakkın yeniden tesisinin mümkün olmadığını söyledi ve milletvekillerinden önergesine itibar edilmesini istedi.

Afyon Karahisar milletvekili Hasan Dinçer, maddenin yargının yetkilerini kısıtlayacak bir anlam taşımadığını, ancak idari yargının, Anayasanın kendisine verdiği yetkileri tecavüz eden uygulamasını dikkate alarak bu uygulamaları düzenlemek amacıyla yargı ile idarenin yetki belirlemek amacı güdüldüğünü açıkladı. Maddede geçen yargı denetimi tabirinin yargının idare üzerinde vesayet hakkı anlamına gelmediğini, yargı denetiminin idarenin işlem ve eylemleri karşısında yargı yolunun açık olması anlamına geldiğini, bunun da yargıya bir tür ön kontrol hakkı tanımadığı için bu teklifle, yasanın matlabının yargı denetimi yerine yargı yolu olarak değiştirildiğini açıkladı. Böylece idarenin her türlü eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olması ibaresinin idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır şeklinde değişmesinin idari yargının uygulamadaki yanlışlarını düzeltmek amacına yönelik olduğunu vurguladı. Maddede iki yenilik bulunduğunu belirten Dinçer, bunların yargı yetkisinin, yürütme görevinin yerine getirilmesini sınırlandıracak şekilde kullanılamayacağı ve yargının idarî eylem ve işlem niteliğinde karar veremeyecek olması şeklinde belirlendiğini, bunun nedeninin de yargının kendisini idare yerine koyarak keyfi tasarruflarını önleme amacı taşıdığını belirtti. Mehmet Ali Aybar'ın önergesinin reddinden sonra 114 ncü madde de açık oya sunuldu ve Meclis 119 ncü madde görüşmelerine başladı:

c) Memurların siyasi partilere ve sendikalara girememesi:

Madde 119. — Memurlar ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kuruluşlarında görev alanlar, siyasî partilere ve sendikalara üye olamazlar. Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında, siyasi kanaatlerinden dolayı her hangi bir ayırım yapamazlar.

Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmetlilerinin meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir.

Değiştirilmek istenen 119 ncu madde, Ankara milletvekili Sakıp Hiçerimez tarafından son paragrafı üzerindeki bir eksiklik bulunduğu gerekçesiyle eleştirildi. Hiçerimez, 46 ncı maddenin değişikliğinin, 624 sayılı kanunun memurların Anayasal bir hak olarak kullandıkları sendikalaşma özgürlüğünü kaldırdığını ve sendikaların yerine kurulmaları öngörülen yeni kuruluşların meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşlar deyimiyle karşılanmasının eksik kalacağı kanaatini taşıdığını ifade etti. Hiçerimez, aynı birleşimin önceki oturumunda tartışılan 46 ncı maddeye yeniden değinerek 119 ncu maddenin son fıkrasının metninin “işçi niteliğinde olanlar dışındaki kamu hizmeti personelinin ortak meseleleri, kültürel, sosyal ve iktisadî hak ve menfaatlerini korumak, özellikle meslekî gelişmeyi ve aralarındaki yardımlaşmayı sağlamak amacı ile...” şeklinde değiştirilmesi gerektiğini öne sürdü. Memurların sendikal haklarının kaldırılmasını savunan milletvekillerinin, Türkiye’nin subayların ve polislerin ve benzeri bâzı kamu görevlilerinin sendikalaşamayacaklarına ilişkin İnsan Hakları beyannamesini imzalamış olduklarını iddia ettiklerini belirten Hiçerimez, gelecek kuşaklara bir not düşmek amacıyla Türkiye’nin de imzaladığı aynı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin “herkesin, menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır” diyen 23 ncü maddesinin 4 ncü bendini okudu. Hiçerimez, kamu çalışanlarının sendikalarının kaldırılmasının yanlış olduğunu, bu sendikaların devlete karşı değil, verilen sözlere rağmen 1966’dan 1970’e kadar Personel Kanunuu’nu çıkarmayan hükümete karşı olduklarını söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁴¹

119 ncu madde hakkında görüşlerini açıklayan Mehmet Ali Aybar, maddenin devlet memurlarının ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinde çalışanların siyasi partilere girmesini engelleyen bir hüküm içerdiğini, memurların mensup oldukları partiden dolayı partizanlık yapmaları durumunda yürürlükteki mevzuatın bunu yaptırıma bağlayacağını açık olduğunu söyledi ve memurların siyasal haklarını koruyan önergesinin milletvekillerince desteklenmesini istedi.

Eskişehir milletvekili İsmet Angı, memur sendikalarının Anayasa’da tanınan direnme hakkına dayanarak grev hakkını kazanabilmek için gösteriler düzenlediklerini ve siyasileştiklerini belirtti. Memurların siyasetle uğraşmalarının Anayasa’ya aykırı olduğunu söyleyen Angı, 119 ncu madde değişikliğiyle memurların hak ve menfaatlerinin Anayasa’ya uygun olarak kanunla düzenleneceğini ifade etti. Söz konusu değişikliğin A.P. Hükümeti tarafından değil, tarafsız bir Hükümet tarafından getirildiğini, birtakım siyasi amaçlarla ele geçirilen sendikaların siyasi partilerin yan kuruluşları olmalarının önlenmesi ve memurların hak ve çıkarlarının korunması

⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 157 (28 Ağustos 1971), s. 387.

amacıyla değişikliğin yapılması gerektiğini, bu amaçla yapılan değişikliği A.P.'nin de desteklediğini ifade etti. Sakıp Hiçerimez'in konuşması üzerine söz alan İstanbul milletvekili Hasan Türkay, Batı'da işçi ve memur sendikalarının kendi ülkelerinin çıkarlarını savunarak gelişebildiklerini, Türkiye'deki sendikaların ise memurların meslekî sorunlarıyla ilgilenmek yerine kendilerine karşı gördükleri iktidarları zor durumda bırakmayı amaçladıklarını, dolayısıyla Parlamento'nun memur sendikalarının haklarını kısıtlama yoluna gittiğini söyledi. Türkay, memur sendikalarının liderlerinin siyasî faaliyetler içinde bulduklarını, çeşitli hükümetler döneminde farklı politikalar izlediklerini, bazı sendika liderlerinin kendi şahsi çıkarları uğrunda görevlerini kötüye kullandıkları için memur sendikalarının kapatılması yoluna gidildiğini belirtti.

119 ncu madde üzerinde söz alan eski Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk, Hasan Türkay'ın yaptığı gibi Sakıp Hiçerimez'in konuşmasına yanıt vererek 1966-1969 yıllarındaki arasındaki Meclis müzakereleri ve komisyon zabıtlarının incelenmesi durumunda Personel Kanunu hakkında verilmiş bir sözün olmadığının görülebileceğini, dolayısıyla Sakıp Hiçerimez'in eleştirisinin doğru olmadığını söyledi. Aslında memur sendikaları mücadelesinin özünün sendikaların üyelerinden topladıkları aidat konusu olduğunu iddia eden Öztürk, memur sendikalarının grev hakkı olmadığı için grev fonu olarak kullanılmayan bu paraların hükümete karşı direnme, boykot, işi yavaşlatma gibi eylemler için kullanıldığını, memur sendikalarının kapatılmasıyla bu durumun sona erdirilmesinin amaçlandığını söyledi. Son olarak madde üzerine söz istemiş olan Denizli milletvekili Osman Soğukpınar, sendika liderlerinin meşru yollardan seçilerek göreve geldiklerini, memur sendikalarının haksızlıklara karşı direnme haklarını kullandıklarını ve A.P. hükümeti zamanında Personel Kanunu'nun çıkarılmamasıyla haksızlıklara uğradıklarını söyleyerek protestolar arasında konuşmasını tamamladı. Madde üzerinde Denizli milletvekili Hasan Korkmazcan ile sataşma olduğu gerekçesiyle Ahmet Sakıp Hiçerimez söz istemiş olmalarına rağmen görüşmelerin kifayetine ilişkin yeterli önergelerin Meclis üyeleri arasında geçen gürültülü tartışmalar arasında kabul edildi. İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar'ın, 119 ncu maddeyi, memurların sendikalara üye olabilmelerine olanak sağlayacak şekilde tadil etmek amacıyla verdiği değişiklik önergesi de bir kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi.

1961 Anayasası'nın 89 ncu, 110 ncu, 111 nci, 114 ncü ve 119 ncu maddelerinde değişiklik yapan önergeler üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasıyla söz konusu maddeler açık oya sunuldu ve şu sonuçlar elde dildi.

89 ncu madde : 354 üyenin katılımı, 347 kabul, 7 red oyu

110 ncu madde: 354 üyenin katılımı, 353 kabul, 1 red oyu

111 nci madde : 352 üyenin katılımı, 351 kabul, 1 red oyu

114 ncu madde: 349 üyenin katılımı, 347 kabul, 2 red oyu

119 ncu madde: 338 üyenin katılımı, 334 kabul, 4 red oyu

Bu sonuçlara göre, yukarıdaki maddelerdeki Anayasa değişiklikleri, Anayasanın 155 nci maddesinin öngördüğü 2/3 çoğunluk sağlanarak kabul edildi.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi'nin 430 üyesi tarafından Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında teklifinin müzakerelerine, 29 Ağustos 1971 Pazar günü Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil'in başkanlığında yapılan 158 nci birleşimde devam edildi. Gündemin ilk maddesi üniversite ve basın özerkliğini düzenleyen Anayasa'nın 120 nci maddesi idi:

IV. Özerk üniversite, tarafsız radyo-televizyon, haber ajansları.

a) Üniversiteler.

Madde 120. — Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz.

Üniversiteler, Devletin gözetimi ve denetimi altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan Devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usülleri ve üniversite organlarının sorumluluğu öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma plânı ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir.

Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Üniversitelerle, onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarıncı giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulanma usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir.

Adalet Partisi grubu adına madde üzerinde söz alan Eskişehir milletvekili Orhan Oğuz, 1961 Anayasası'nın üniversite özerkliğini, öğrenim ve öğretim hürriyetinin dış müdahalelerden uzak olarak güven içinde gerçekleşmesini temin amacıyla tanıdığını, ancak geçmiş yılların deneyimlerinin üniversite özerkliğinin siyasi iktidarların müdahaleleri nedeniyle değil, aksine üniversite kendi bünyesindeki rahatsızlıklar nedeniyle işlemediğini belirterek konuşmasına başladı. Üniversitelerde

ve kimi fakültelerde öğrenme ve öğretme özgürlüğünün tamamen ortadan kalktığını belirten Oğuz, üniversite rektörlerinin bu konuda çözüm arayışı içinde olduklarını, rektörlerin 1970 Ocak ayı başında Karma Bütçe Komisyonunda yapmış oldukları konuşmalardan örnekler vererek açıkladı. Üniversitelerin öğrenim, öğretim ve araştırma hürriyetine kavuşturulması için yeniden düzenlenmeleri gerektiğine olan inancını belirten Oğuz, akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesine yardım etmek amacıyla getirilen değişikliklerin, bir dış müdahale olmaksızın üniversitelerin kendi organları eliyle yönetilmelerine olanak tanıyacağını söyledi. Konuşmasında, üniversitelerin akademik ve yönetsel organlarında görev alan yetkililerin bilimsel çalışmaların dışında politik ve ideolojik bir faaliyetin içine girmemeleri, üniversite yöneticilerinin, öğretim üye ve yardımcılarının her türlü akademik çalışmalarında özgür ve serbest olmaları, fakat bu özgürlüklerini, kendilerine tanınan hürriyetlerin ortadan kaldırılması, kamu düzeninin bozulması ve Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğüne zarar verici şekilde kullanılmaması gerektiğini vurgulayan Oğuz, aksi durumda değişikliklerin Hükümete, harekete geçmek ve üniversite idaresine el koymak imkanı tanıdığını ifade etti. Getirilen teklifin, üniversite özerkliğini her türlü müdahaleye ve anarşik hareketlere karşı koruduğu, üniversitelerin yurt sathına yayılmasını sağlayacağı, değişik modellerde üniversite kuruluşların gelişmesine imkân vereceği, bilimsel çalışmalara aykırı olan tekelleşme eğilimlere ve tutucu davranışlara karşı olduğu ve tüm üniversite kuruluşları kapsadığı için A.P. tarafından olumlu karşılandığını ve bu konuda gerekli yasama faaliyetinin hemen yapılmasını arzuladıklarını belirtti.

M.G.P. Grubu adına kürsüye gelen Turhan Feyzioğlu, üniversite özerkliği konusunda iki temel gerçeğin göz önünde tutulması gerektiğini vurguladı. Bunların ilkinin, özgür bir ülkenin üniversitesinin de özgürlüğü olduğunu belirten Feyzioğlu, üniversitelerin ancak faşist ve komünist ülkelerde siyasi iktidarların emrinde olduğunu, özgür ve demokratik ülkelerde üniversite öğretim üyelerinin geleceklerinin Millî Eğitim Bakanına bırakılmayacağını belirtti. Üniversite özerkliğinin ikinci önemli gerçeğinin üniversite ve yüksek okulların Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının dışında ve üstünde kuruluşlar olmadıkları, devlet içinde devlet gibi hareket edemeyecekleri gerçeği olduğunu ifade eden Feyzioğlu, üniversitelerin suç işleme özgürlüğünün hüküm süreceği yerler olmadıklarını, ülkeyi bölmeye, parçalamaya ve içinden yıkmaya çalışanların sığınağı haline getirilemeyeceğini söyledi. Kendilerinin üniversitelerde meydana gelen yasa dışı eylemleri belgeleyerek Meclis'e taşıdıklarını belirten M.G.P lideri, bunların önemsiz, mahallî, basit vakıalar olduğuna dair meseleyi küçümseyen beyanlarla karşılaştıklarını ve olayların önlenemediğininanlattı. Dolayısıyla gelinen noktanın 120 nci maddeye verilen yeni şekille bütün bu olayları önleme gayretinin ortaya çıktığını açıkladı. Üniversite özerkliğinin önemine ve üniversitenin idari işlerinin siyasi iktidarın etkilerine açık bırakılmasının yanlışlığına değinen Feyzioğlu, 120 nci madde değişikliğinin dengeli bir şekilde yazıldığını, devletin gözetimi ve denetimi altında üniversitelerin bu maddenin sınırları içinde özerk olacaklarını ve mutlak özerkliğin söz konusu olmadığını vurguladı. Madde metninde yer alan ve üniversitelerde suç

işleme hürriyetinin bulunmadığının ve suçluların üniversite binalarında ve eklerinde takip edilebileceğinin açıkça belirtilmesinin maddenin getirdiği yeniliklerden bir olduğunu belirten Feyzioğlu, üniversitelerde serbestçe araştırma ve yayımda bulunma özgürlüğünün suç işleme hürriyeti anlamına gelmediğini açıkladı. Anayasa değişiklikleri ile üniversite sorunlarının çözümlenmiş sayılamayacağını, kısa zamanda Üniversiteler Kanunu'nun da çıkarılması gerektiğini belirten Feyzioğlu, M.E.B. çatısı altında, örneğin öğretmen yetiştiren yüksek okullara üniversiter bir statü kazandırma çabalarının yanlışlığını belirterek konuşmasını tamamladı.

Üniversite özerkliği konusunda Demokratik Parti'nin görüşlerini sunmak için söz alarak kürsüye gelen D.P. Rize milletvekili Hasan Basri Albayrak, özerkliğin geçici olmamasının veya üniversitelere yalnız ilmî özerklik verilmesi yolundaki fikir ve görüşlerin partilerarası komisyonda kabul edilmemesinin memnuniyet verici olduğunu, üniversitelerin ciddî ve ilmî tutum içinde kendilerini yönetmelerinin gerekli görüldüğünü, özerk üniversitelerin gerçek görevlerinin bilimsel çalışmayla birlikte düşünmeye alışmış, araştırma, inceleme yeteneği gelişmiş, görev bilincine ve sorumluluk duygusuna sahip vatansever insanlar yetiştirmek olduğunu belirtti. 120 nci madde değişikliğinin üniversitelerin suç işleme yerleri olmaktan çıkarılması için getirildiğini ifade eden Albayrak, bu madde ile konulan hükümlerin verilmiş hakların geri alınması anlamına gelmemesi gerektiğini, üniversitelerin bilimsel faaliyetler yerine siyasetle uğraşmaları durumunda kendilerine müdahale edilmelerinin bilimsel özerkliğin bir gereği olduğunu söyleyerek konuşmasını bitirdi.

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Tokat milletvekili İsmail Hakkı Birler,

12 Mart öncesinde üniversitelerde meydana gelen olayların ve 12 Mart'tan sonra üniversite üzerinde ileri sürülen düşüncelerin 120 nci maddenin yeniden düzenlenmesi gereğini ortaya çıkardığını, fakat üniversitelerin sahip olduğu idari ve bilimsel özerkliğin öğrenci olaylarının tek ve gerçek sorumlusu olmadığını ifade etti. Partisinin idari özerklikten yoksun bir bilimsel özerklik düşünemediğini belirten Birler, üniversitelere bilimsel özerkliğin tam olarak sağlanabilmesi için idari özerkliğin yanında malî özerkliğin de tanınması gerektiği inancında olduklarını ifade etti. 120 nci maddeye eklenen son fıkra ile üniversitelere tanınmış olan bilimsel ve idari özerkliğin zedeleneyeceğinin tartışıldığını belirten Birler, üniversitelere tanınan bilimsel özgürlüğün, araştırma ve yayımda bulunma hürriyetinin kötüye kullanılması durumunda ve üniversite organlarının bu kötüye gidişe çare bulamamaları halinde Bakanlar Kuruluna verilen müdahale yetkisinin, üniversitelerin daha titiz, daha dikkatli çalışan ve Anayasa ile kendilerine verilmiş olan görevi ciddiyetle yerine getiren kurumlar haline gelmelerine katkıda bulunacağını belirtti.

Sivas milletvekili Enver Akova, 120 nci madde metninde bahsedilen özerklik teriminin oldukça genel anlaşıldığını, bu terimin idari özerklik anlamına gelip gelmediğini ve yine maddede belirtilen “üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır” hükmünün suç işleyen bir öğretim

üyesinin üniversitenin yetkili organları tarafından cezalandırılmadığı takdirde Bakanlar Kurulu'nun durumunun ne olacağını Anayasa Komisyonundan öğrenmek istedi. Şemsettin Sönmez (Eskişehir), Anayasanın 120 nci maddesinde yapılan değişikliğin son derece isabetli olduğunu, özerkliğin üniversitelerde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olamayacağı ibaresi ile öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirlerinin, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyelerinin görevlendirilmesinin ve öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma plânı ilkelerine göre yürütülmesi esaslarının kanunla düzenlenecek olmasının yerinde olduğunu belirtti. Sönmez, üniversitelerin bilimsel faaliyetlerden başka işlerle uğraşmaması ve Türk üniversitelerinin Nobel ödüllü bilim adamları yetiştirebilmesi için millî eğitime, ilk ve orta eğitimde okuyan gençlere de ilgi gösterilmesi gerektiğini vurgulayarak konuşmasını tamamladı.

Erzurum milletvekili Rıfki Danışman, Komisyondan, Anayasa temel ilkeleri tesbit eden bir doküman olduğuna göre, üniversite deyiminin üniversitenin işlevlerinin mi dikkate alınarak, yoksa kelime mânasında mı kullanıldığını yazılı olarak sordu. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, üniversite deyiminin dar mânası ile değil, fonksiyonlar da dikkate alınarak kullanıldığını belirtti. Kastamonu milletvekili Hasan Tosalı'nın üniversite yöneticilerinin, öğretim üyelerinin veya öğrencilerin temel hak ve hürriyetlere ve üniversite özerkliğine sığınarak Anayasa'ya, özellikle Anayasa'nın 11 nci madde hükümlerine ve kanunlara aykırı ve hareket etme, öğretim ve eğitim yapma hakkına sahip olup olmadıkları, bu tür hareketlerde bulunanlara karşı uygulanacak yaptırımların neler olduğu sorusuna Cevdet Akçalı, Anayasa hükümlerin bütün şahıs ve kurumları bağlayan temel hukuk kuralları olduğu, üniversitelerin ve öğretim üyelerinin, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde ve ders kitaplarında, Türk Anayasasına sadakatle mükellef oldukları, aksine davranışın Anayasa ihlâli anlamına geleceği yanıtını verdi. Akçalı, üniversite mensuplarının Anayasa'nın 11 nci maddesinde konulan esasların dışına çıkmayacaklarını, böyle bir durum olduğu takdirde devletin yetkili makamlarının 120 nci maddenin birinci bendindeki açık hükme dayanarak suçlular hakkmda kovuşturma yapabileceğini ve bu durumun yoğunlaşması halinde 120 nci maddenin son fıkrasına dayanılarak Bakanlar Kurulunun gerekli tedbirleri alacağını ifade etti.

Müzakerelerin yeterliliği hakkında Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu ve Amasya milletvekili Salih Aygün tarafından verilen önerge aleyhinde söz alan İbrahim Öktem (Bursa), 120 nci madde hakkında grup sözcülerinin yaptıkları açıklamaların ve değişiklik metninin tatmi edici olmadığını, 12 Mart olaylarının bütün kusurunun önyargılı bir biçimde özerk üniversiteye yüklenmek istendiğini, oysa Millî Eğitim Bakanlığının sıkı gözetim ve denetimi altında bulunan diğer yüksek okullar ve akademilerde meydana gelen öğrenci olaylarının ODTÜ, Ankara Üniversitesi ve diğer üniversitelerdeki olayları kat kat aştığını, dolayısıyla 120 nci madde ile getirilen sınırlamaların üniversite özerkliğini zedelediğinin tartışılması gerektiği için yeterli önergelerin reddini istedi. Yeterlik önergelerin kabul edilmesi üzerine verdiği değişiklik önergesi ile İbrahim Öktem, Anayasa'nın

değiştirilen 120 nci maddesine yürürlükteki yasanın sonuncu fıkrası olan “siyasi partilere üye olma yasağı, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarını hakkında uygulanamaz. Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar” fıkrasının eklenmesini teklif etti. İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar da verdiği değişiklik önergesinde, 120 nci maddenin ilgili hükümlerinin, üniversitelerin kendileri tarafından seçilen öğretim görevlileriyle öğrencilerin katıldığı organlar eliyle yönetilmeleri ve denetlenmeleri, üniversite organlarının, öğretim üyeleri ve yardımcılarının üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle ve sebeple olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmamaları, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının tam bir serbestlik içinde araştırmada bulunmaları ve düşüncelerini, görüşlerini ve araştırmalarının sonuçlarını tam bir serbestlikle yayınlamaları, üniversitelerde ve bunlara bağlı lokal ve alanlarda suç işlenmesi veya suç işlenmesi için teşebbüse geçilmesi veya silâh veya benzeri şeylerin depolanması halinde, ilgili fakülte ve üniversite yönetim organlarının duruma derhal el koyarak gerekli kesin tedbirleri almaları, emniyet kuvvetlerinin üniversiteye çağırılmasının, bu kesin tedbirler arasında olduğu ve üniversitenin normal görevini yerine getirmemesi ve suç işlenen bir yer haline gelmesinden yöneticilerin ve yönetim kurullarının da sorumlu olduğu hususları ile değiştirilmesini teklif etti.

Aybar’ın önergesi aykırılık derecesi itibarıyla maddenin tümünü ilgilendirdiğinden önce bu önerge işleme alındı. Mehmet Ali Aybar, önergesi üzerine yaptığı konuşmasında, demokratik bir toplumda üniversite özerkliğinin siyasi iktidarın etkilerinden uzak olması anlamına geldiğini ve hükümetin müdahaleleriyle üniversitede ne bilim hürriyetinden ne de idari özerklikten söz edilebileceğini söyledi. Üniversitelerde suç işlenmesi, eğitimin aksamaması ve üniversitelerde içinde silâh depoları oluşması durumunda demokratik bir anlayışla dışarıdan müdahale edilmeden bu sorunların çözülmesinin gerekli olduğunu ifade eden Aybar, özerk bir üniversitenin yönetimine öğrencilerin de katılmasının gerekli olduğunu belirtti. Bu durumda üniversitede suç işlenmesi söz konusu olduğunda üniversite yönetiminde yer alan öğretim üyeleriyle öğrencilerin birlikte sorumlu tutulacaklarını, böylece üniversitenin özerkliği zedelenmeden üniversitelerde suç işlenmesinin demokratik tedbirlerle önlenmesinin mümkün olduğunu ifade etti. Aybar’ın önergesinin üç kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedilmesinin ardından İbrahim Öktem kürsüye gelerek değişiklik teklifini açıkladı. Öktem, Anayasa’nın 120 nci maddesinin son fıkrasının bu değişikliklerle kaldırıldığını, böylece özerkliği kötüye kullandığı düşünülen üniversite yöneticileri ve öğretim üyelerinin cezalandırılmak istendiğini, değişikliğin Nihat Erim, Turhan Feyzioğlu gibi siyasetle ilgilenen öğretim üyelerinin üniversiteden uzaklaştırılması sonucunu doğuracağını belirtti. İbrahim Öktem’in verdiği önergenin de 26 kabul oyuna karşı reddedilmesiyle 120 nci madde Meclis’in açık oyuna sunuldu.

Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil’in, Turhan Feyzioğlu’nun söz istemesi ve kendisinin siyasi faaliyetlerine öğretim üyeliğini bıraktıktan sonra başladığını açıklamasının ardından yeterlik önergesinin oya sunulduğu ve kabul edildiği gerekçesiyle Anayasa Komisyonu Başkan Cevdet Akçalı’ya Komisyona yöneltilen

soruları tavzih için söz hakkı tanımaması usul hakkında oldukça hararetli tartışmalara yol açtı. Başkanvekili Turhangil, 120 nci madde müzakerelerine 121 nci madde görüşmelerini başlatarak son verebildi. Radyo ve televizyon ile haber ajanslarının kuruluş ve yönetimleriyle ilgili olan Anayasa 121 nci madde değişikliği Partilerarası Komisyon'dan aşağıdaki biçimde gelmişti:

b) Radyo ve Televizyonun idaresi ve haber ajansları:

Madde 121. — Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla kurulur. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.

Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.

Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Madde üzerinde D. P. grubu adına söz alan İlhan Darendelioğlu (İstanbul), konuşmasına, giderek yaygınlaşan ve ülkenin neredeyse tamamını ilgilendiren radyo ve televizyon yayınlarının, yıllardır kendinden beklenen tarafsızlığı ve özerkliği zaman zaman ve belirli programların yapım ve yayımında ihlâl ettiğini, başlangıçta küçük şikâyetler halinde beliren eleştirilerin Türk kamuoyunun ortak tepkisi haline gelerek arttığını belirterek başladı. TRT'ye tanınan özerkliğin, kurumun kendi iç bünyesinde bağımsızlığını sağlamak, başka bir deyimle, kurumsal işbölümünün atama, terfi işlerinin ve her türden yönetsel tasarrufların tarafsızlıkla yapılabilmesi için verildiğini anlatan Darendelioğlu, özerkliğin, “huzur bozucu anarşik hareketleri teşvik ve tahrik edici program ve beyanlara yer vermesi... [ve]... Devlet nizamını yıkmaya matuf hareketler için alet olabilmesi...”⁴² anlamına gelmediğini vurguladı. TRT'nin bültenlerinde TİP ve DEV – GENÇ'in faaliyet ve bildirimlerine dikkati çekecek kadar yer verildiğini, DEV-GENÇ'in düzenlediği Merzifon haşhaş mitingi, Ordu fındık mitingi ve Salihli üzüm mitingi gibi eylemlerinin TRT'de haber olmasının halkı tedirgin ettiğini söyledi. Değiştirilmek istenen 121 nci maddenin son cümlesinde “Devlet tarafından kurulan veya devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığının esas” olduğu belirtildiğine göre Atatürk'ün 1920 yılında kurduğu en büyük haber kurumu olan Anadolu Ajansı'nın yansızlığının sağlanması gerektiğini ifade etti. Maliye Bakanlığı tarafından Anadolu Ajansı'nın hisse senetlerinin satışa çıkarılmasında siyasi, iktisadi veya idari düşünceler olabileceğini, bunun Anadolu Ajansı'nın tarafsızlığına gölge düşürebileceğini, dolayısıyla bu

⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 158 (29 Ağustos 1971), s. 480.

kurumun bağımsızlığının sağlanması gerektiğini açıklayan Darendelioğlu, 121 nci maddenin değişiklik metninde özerklik yerine dört kez bağımsızlık geçtiğini ve bu yaklaşımın uygun olduğunu belirtti.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sadi Koçuş (Konya), İlhan Darendelioğlu'nun Anadolu Ajansı'ndaki devlet hisselerinin satışı konusunu açıklamak üzere kürsüye geldi ve Anadolu Ajansı'nda Hazine'nin hissesinin % 90'ın üzerinde olduğunu, şahıs hisselerinin % 1-2 olmasına rağmen Anadolu Ajansı'nın yönetiminin bu azınlık hisse sahiplerinin elinde olduğunu söyledi. Sadi Koçuş, verdiği rakamın Turhan Bilgin (Erzurum) tarafından % 51 olarak düzeltilmesinden sonra, Ticaret Kanunu'ndan önce yapılan Anadolu Ajansı tüzüğüne göre devletin hissesi ne olursa olsun Yönetim Kurulunda on oydan başka oyla temsil edilemediğini, % 1-2 hissesi olan hisse sahiplerinin toplam oylarıyla Yönetim Kurulunda çoğunluğa sahip olabildiklerini açıkladı. Ticaret Kanunu'na aykırı olan bu durumunun dava ile çözümlenmesi mümkünken Maliye Bakanlığı müşavirlerinin önerileriyle Anadolu Ajansı'ndaki devlet hisselerinin diğer devlet kurumlarına devredilmesiyle yönetimde çoğunluğu sağlamak amacının güdüldüğünü aktardı. Koçuş, Anadolu Ajansı'na hükümetten baskılar yapıldığı iddialarını ise ne Başbakanın, ne de Başbakan yardımcılarının Ajansın çalışmalarına baskı yapmadıklarını söyleyerek yanıtladı.

C.H.P. grubu adına söz alan İsmail Hakkı Birler, Anayasa değişiklikleri uzun ve yorucu bir süreç olduğu için Partilerarası Komisyonunda yalnızca madde metinlerinin değil madde gerekçelerinin de uzun sürelerle müzakere edildiğini ve madde gerekçeleri üzerinde dört siyasi parti temsilcilerinin uzlaşısının sağlanılmaya çalışıldığını belirtti. Cumhuriyet Halk Partisi grubu olarak Partilerarası Komisyonunda varılan mutabakata duyulan sadakatle 120 nci maddenin açık oylamasına olumlu oy kullanacaklarını, benzer şekilde 121 nci maddede Komisyonunda radyo ve televizyonların ve haber ajanslarının idaresinde tarafsızlığın sağlanmasını istediklerini belirtti. Birler, Anayasa'nın 26 ncı maddesi hükümleri çerçevesinde, kamuoyunun serbestçe oluşmasını ve doğru haber alabilmesini sağlamak Devletin görevlerinden olduğu için TRT'nin vatandaşın doğru haber alabilmesini temin edecek şekilde bir çalışmak zorunda olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamladı.

Birleşimin sabah oturumunda müzakereleri tamamlamak için yeterli zaman kalmadığı gerekçesiyle 121 nci madde üzerindeki görüşmelere ara verilerek 120 nci maddenin açık oylamasına geçildi. Oylama sonucunda, 120 nci madde 339 milletvekilinin katılımı, 335 kabul ve 4 red oyunun kullanılmasıyla Anayasanın 155 nci maddesinin öngördüğü üçte iki kabul oyu sağlanarak kabul edildi.

158 nci birleşimin ikinci oturumu Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında 121 nci madde görüşmeleri ile devam etti. M.G.P. grubu adına söz alan Turhan Feyzioğlu (Kayseri), TRT'nin bir siyasi parti emrinde olamayacağını, siyasi iktidar emrinde bir devlet radyosu ve televizyonu düşünülmemeyeceğini söyleyerek konuşmasına başladı. Radyo ve televizyonun, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde çalışan millî siyasî partiler arasında Anayasanın temel ilkeleri çerçevesinde tarafsız kalması gerektiğini vurgulayan Feyzioğlu, bu tarafsızlığın gerektirdiği şekilde TRT'nin,

devletin dayandığı temelleri, milletin güvenliğini, genel ahlâkını, milletin bütünlüğünü, milletin mânevi değerlerini yıkmaya çalışan zararlı akımlardan uzak olması gerektiğini belirtti. Bu açıklamalarıyla partisinin 121 nci maddede değişiklik yapan metni onayladığını ifade etmiş olan Feyzioğlu, değişikliklerin, hem TRT'nin siyasi iktidar karşısında tarafsızlığını sağlayıcı, hem de TRT'nin millîlik niteliğini sağlamlaştırıcı olduğunu vurguladı. Getirilen teklifin, TRT'nin millî güvenliğinin gereklerine saygılı olmasını gerektirdiğini belirten Feyzioğlu, ulusal güvenliği temel olarak almış TRT'nin millî güvenliği yıkmak isteyen faaliyetleri yayınlamayacağı, böylece TRT hakkında tarafılık şikâyetlerini ortadan kaldıracak bir yapıya kavuşturmayı amaçladığını ifade etti.

Adalet Partisi grubu adına konuşan Ali Nâili Erdem (İzmir), geniş kitleleri bilgi sahibi kılması açısından radyo ve televizyonun tarafsızlığının son derece önemli olduğunu, bu tarafsızlığın ancak devlet televizyonuyla sağlanabileceğini ve komisyon tartışmaları sırasında radyo ve televizyon yayınlarının özel sektöre bırakılmasının olanaklı olamayacağını belirtti. 1961 Anayasası yapılırken TRT ile ilgili 121 nci maddeden beklenen hususun, Türkiye Radyo ve Televizyonunun siyasi iktidarın emrinde olmaması keyfiyeti olduğunu, fakat uygulama süreci içerisinde özerklik kurumunun Anayasanın esprisi ve ilkeleri içerisinde kullanılmadığını, TRT yayıncılığında kişisel bâzı tutum ve davranışların etkili olduğunu belirten Erdem, Anayasa'nın tanıdığı özgürlüklerin özgürlükleri yok etme amacıyla kullanılmayacağını, bu değişikliklerle TRT yayınlarının artık ideolojik çerçeveler içinde değil, yasal sınırlar içinde yapılacağını vurguladı.

Madde üzerinde şahsı adına söz alan Turhan Bilgin (İçel), Sadi Koçuş'ın sabahki oturumda hükümet adına yapmış olduğu konuşmada Anadolu Ajansı'nda Hazinesinin yüzde 90 hisseye, şahısların yüzde 10 hisseye sahip oldukları açıklamasının doğru olmadığını, 1920 yılında 20 000 lira sermayeli bir anonim şirket olarak kurulan ve Ticaret Kanunu hükümlerine göre faaliyet gösteren Anadolu Ajansı'nın yüzde 49 hissesinin Hazineye, yüzde 51 hissesinin şahıslara ait olduğunu açıkladı. Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Başbakan Nihat Erim'e yazdığı ve Başbakan Erim'in Anadolu Ajansı'na müdahale ettiğini belgeleyen ve kurumun yönetim kurulunu istifaya davet etmesini protesto eden yazısını Meclis kürsüsünden okuyan Bilgin, Anadolu Ajansı'nda 950 hisseye sahip olan devletin Yönetim Kurulunda daima 10 oya sahip olduğunu ve hiç bir iktidarın bunu değiştirme gayreti içinde olmadıklarını; çünkü bu statünün tarafsızlığa engel olacağını düşünmediklerini söyledi. Bilgin, iktidarın Anadolu Ajansı'nda devletin sahip olduğu hisseleri devlet bankalarına dağıtarak toplam oyları etkilemek ve olağanüstü bir kongre ile yönetim kurulunu değiştirmek amacı güttüğünü belirtti. Bu durumun, iktisadî devlet kuruluşlarını politize edeceği, Ajans çalışanlarının 212 sayılı Kanun gereğince tazminat alamaması ve birikmiş tazminatlarının ortadan kaldırılması sonucunu doğuracağı ve Ajans'ın tarafsızlığını zedeleyeceği gerekçeleriyle durdurulması gerektiğini belirterek konuşmasını bitirdi. Turhan Bilgin'i yanıtlamak üzere söz isteyen Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sadi Koçuş, Anadolu Ajansı'nın oluşturulan 2000 hissenin 955'inin Hazine'nin

olduğunu, geriye kalan hisseler içinde şeref hissesi olarak Falih Rıfki Atay'a 75, Bahadır Dülger'e 50, Yusuf Hikmet Bayur'a 25, Ahmet Ağaoğlu'na 75 ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na 75 hisse verildiğini, geriye kalan hisse sahiplerinden bir çoğu vefat etmiş, vârisleri de ortaya çıkmamış olduğu için Ajans'ta umumi heyete katılmadıklarını belirtti. Ajans yönetiminde hak iddia ederek yönetim kuruluna katılanların, Hikmet Bayur, Ağaoğlu'nun vârisleri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfki Atay'ın temsilcisi ve Bahadır Dülger'in vârisleri olduğunu ifade eden Koçaş, bu kişilerin ellerinde toplam 300 olduğunu, sahipsiz hisselerle birlikte büyük çoğunluğun Hazine'ye ait olduğunu açıkladı. Koçaş, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile görüştüklerini, görüşmeleri sırasında konuşulanlar ile Karaosmanoğlu'nun mektubu arasında farklılıklar olduğunu, bu mektuba usulünce yanıt verildiğini fakat yönetim kurulu hakkında bir işlem yapılmadığını, bunun da hükümetin Ajans yönetimine baskıda hatta telkinde bulunmadığının kanıtı olduğunu aktardı. Hükümetin Anadolu Ajansı'nın hisselerinin iktisadi devlet teşekküllerine satılmasının amacının çoğunluk hisselerine rağmen her yıl zarar eden kurumun zararını ödeyen devletin kontrolünü sağlamak olduğunu ifade eden Koçaş, böylece Anadolu Ajansı'nın devlete ve millete en iyi şekilde hizmet eder hale getirileceğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.

121 nci madde üzerinde görüşlerini açıklamak üzere kürsüye gelen Mehmet Ali Aybar (İstanbul), getirilen değişiklik teklifinin TRT'nin özerkliğini esas almadığını, yalnızca tarafsız bir kurum halinde bırakmak istediğini belirtti. TRT'nin özerkliğinin üniversitelerin özerkliği ile bir tutulamayacağını, üniversite özerkliğinin tarihî bir gelişimin sonucu olduğunu, ancak TRT gibi teknolojik gelişmenin yarattığı yeni bir kurumun, üniversitede olduğu gibi kişiliğine bağlı bir hak olarak özerkliğinin söz konusu edilemeyeceğini ifade eden Aybar, TRT'nin, kitleleri etkileyen olağanüstü gücü karşısında demokratik rejimin korunabilmesi için TRT yayınlarının tarafsızlığının mutlak olarak sağlanması gerektiğini belirtti. Bununla birlikte demokratik kurallar çerçevesinde TRT'nin tarafsızlığının sağlanabilmesi için özerkliğinin tanınmasının gerekli olduğunu vurgulayan Aybar, radyo ve televizyonun tarafsızlığı için TRT'nin yönetim organlarına atamalar yapılırken çeşitli görüş ve düşüncelerin Anayasa çerçevesi içinde temsili esasına dayalı bir sistemin benimsenmesi gereğine değindi ve radyo ve televizyon kuruluşlarının yönetim kurullarının ve yöneticilerinin mahkemeler önünde sorumluluğunun ancak özerkliğin tanınmasıyla mümkün olabileceğine işaret etti.

Muğla milletvekili Ahmet Buldanlı ve Burdur milletvekili Mehmet Özbey tarafından sunulan yeterlik önerileri aleyhinde söz alan Turhan Bilgin (Erzurum), Anadolu Ajansı'nın hisselerinin Ticaret Sicili'ne kaydının yapıp yapılmadığının anlaşılması, hisselerin Emlâk Kredi Bankası'na, İller Bankası'na veya Toprak Mahsulleri Ofisi'ne satışlarının tartışılması için milletvekillerinin yeterlik önergesi aleyhinde oy kullanmalarını istedi. Yeterlik önergelerinin 80 kabul oyuna karşılık 56 red oyu ile kabul edilmesi üzerine Mehmet Ali Aybar ve Turhan Özgüner tarafından verilen değişiklik önerileri görüşüldü, önerileri veren milletvekillerinin açıklamalarından sonra oya sunulan öneriler kabul edilmedi. Meclis Başkanı Sabit

Osman Avcı, 121 nci maddeyi yeniden okutarak Meclis'in açık oyuna sunularak sıkıyönetim ve savaş durumunu düzenleyen 124 ncü madde görüşmelerine geçildi. 124 ncü madde Partilerarası Komisyon tarafından aşağıdaki biçimde yazılmıştı:

b) Sıkıyönetim ve savaş hali.

Madde 124. — Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması sebebiyle Bakanlar Kurulu, süresi iki ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamıyla de kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin Birleşik toplantısında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümler kanunla gösterilir.

124 ncü madde üzerinde söz isteyen üye olmadığı için madde hakkında Mehmet Ali Aybar'ın verdiği değişiklik önergesi görüşülmeye başlandı. Aybar, hukuk metinlerinde, özellikle anayasalarda kavram kargaşasına kesinlikle yol açılmaması gerektiğini, aslında maddede yer alan “Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın...” deyiminin, getirilmek istenen “Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün...” deyimini de kapsadığını, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarından birinin Cumhuriyeti soyut bir kavram olarak değil, Anayasanın birinci ve ikinci maddelerinde sayılan nitelikleri ve ikinci maddenin gönderme yaptığı başlangıç kısmındaki ilkeleri kapsayacak biçimde tanımladığını, dolayısıyla maddeye eklenmek istenen “vatanın ülkesi ve milletiyle bölünmezliği” kavramının gereksiz olduğunu ifade etti. Aybar, benzer şekilde “Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri...” deyiminin Anayasa Mahkemesi tarafından tanımlanan Cumhuriyet kavramı içinde olduğunu, bu tabire de gerek duyulmaması gerektiğini belirtti. Sıkıyönetimi düzenleyen 124 ncü madde değişikliğinde var olan bir aylık sürenin iki aya çıkarılmasına gerek görmediğini, sıkıyönetim uygulamasının demokratik haklara saygılı olması gerektiğini ve sıkıyönetim uygulamaları sırasında hakların özüne dokunulamayacağı kaydının değişiklik metnine konmasını isteyen Aybar, değişiklik önergesinin desteklenmesini istedi. Ancak Mehmet Ali Aybar'ın değişiklik önergesi bir kabul oyuna karşılık Meclis'in diğer üyelerinin oylarıyla reddedildi. 158 nci

birleşim Anayasa'nın 127 nci ve 134 ncü madde değişikliği görüşmeleriyle devam etti. Bu maddeler hakkında söz isteyen veya değişiklik önergesi sunan milletvekili olmadığından maddeler okunduğu şekilde Millet Meclisi'nin açık oyuna sunuldu.

II. Sayıştay; Silâhlı Kuvvetlerin mallarının ve kamu iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi:

Madde 127. — Sayıştay genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi kanunla düzenlenir.

III. Hâkimlik mesleği :

Madde 134. — Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunla belli edilir.

Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiç bir görev alamazlar.

Görüşmeler, Cumhuriyet savcılarının görev ve yetkilerini düzenleyen 137 nci madde tartışmalarıyla devam etti:

VI. Savcılık:

Madde 137 — Cumhuriyet savcıları, idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Cumhuriyet savcılarının Yargıtay üyeliğine seçilmeleri dışımda kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kurulundur. Bu Kurulun kararları kesin olup, bunlar aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Ancak disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini Adalet Bakanı ve hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısı isteyebilir.

Yüksek Savcılar Kurulu, Adalet Bakanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asil ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kuruludur. Adalet Bakanı bulunmadığı zaman Kurula Cumhuriyet Başsavcısı Başkanlık eder.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Adalet Bakanlığı Cumhuriyet savcılarını geçici yetki ile görevlendirerek bu kararı ilk toplantısında Kurulun onamasına sunar. Bakanlık Merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak Cumhuriyet savcılarını, muvafakatlarını alarak, atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Cumhuriyet savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma Adalet Bakanlığı müfettişleri veya üst dereceli Cumhuriyet savcıları eliyle yapılır.

Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, toplantı ve karar yeter sayısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilecek asil ve yedek üyelerin seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Cumhuriyet Başsavcısı, yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tabidir.

Madde üzerinde C.H.P. grubu adına söz alarak partisinin görüşlerini yansıtmak üzere kürsüye gelen İsmail Hakkı Birler (Tokat), getirilen yeni metin ile Cumhuriyet savcılarının özlük işlerini belirleyen yeni bir kurumsal yapının oluşturulduğunu, bu kurumsal yapıyla hem savcılarının görevlerinin gereği olarak Adalet Bakanı ile olan ilişkilerinin sağlam esaslara bağlanmasının ve Adalet Bakanlığı'ndan ayrı, bağımsız bir kimlik kazandırılmasının, hem de savcılığın sahip olması gereken bütün teminatlara sahip kılınması amacının güdüldüğünü belirtti. Birler, Adalet Bakanı'nın başkanlığında, bakanlık müsteşarı ve özlük işleri müdürünün katılımıyla, üçü Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunda seçilen yüksek hâkim, biri Cumhuriyet Başsavcısı olan ve dördü Yargıtay'dan gelen yedi kişiden kurulacak olan Yüksek Savcılar Kurulunun, savcılarının atanmaları, terfileri, nakilleri ve emekliliğe ayrılmaları, haklarında uygulanacak disiplin cezaları ve meslekten çıkarılmaları gibi işlemleri yapmasını savcı teminatının göstergesi olarak ifade etti.

Cumhuriyet savcılarının, madde yürürlüğe girdikten sonra ve gerekli kanun değişikliklerinin yapılmasını ardından hiçbir dış baskı altında kalmaksızın Anayasa'nın Cumhuriyet'in ve devletin kendilerinden beklediği görevleri yapmak üzere teminata kavuşacaklarını ifade eden Birler, C.H.P. grubunun madde hakkında olumlu oy kullanacağını belirterek sözlerini tamamladı. Demokratik Parti grubu adına söz alan Cevat Önder (Erzurum), Yüksek Savcılar Kurulunun bu madde ile kurulmuş olmasının savcılarının statülerinin, özlük işlerinin ve görevleri ile sorumluluklarının güvence altına alınmış olduğunu söyledi. A. P. Grubu adına konuşan Kevni Nedimoğlu (Zonguldak), Anayasa değişikliği münasebetiyle savcılar için yerine getirdikleri hizmetin önemi bakımından yönetsel ve yargısal açıdan gerekli teminatın sağlanmasının çok yerinde olduğunu ve Adalet Partisi grubu olarak getirilen maddeyi tamamiyle desteklediklerini ifade etti. Madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner'in de (İçel), iki defa Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen savcılarının teminatını düzenleyen bu konunun yapılan değişiklikle Mecliste

yeniden bir müzakereye lüzum olmaksızın halledildiğini ve değişikliğin olumlu olduğunu belirtmesinden sonra söz isteyen başka üye ve verilen değişiklik önergesi olmadığından 137 nci madde çık oya sunuldu. Meclis Askerî Yargıyı düzenleyen 138 nci madde müzakerelerine başladı:

VII. Askerî Yargı.

Madde 138. — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait dâvalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmıyan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile askerî mahallerde görevlerini ifa ettikleri sırada askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir.

Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahibolması şarttır.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hakimlerin refakatinde buldukları komutanlarla ilişkileri mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Mehmet Ali Aybar'ın, 138 nci maddenin değiştirilmesi hakkındaki teklifin son fıkrasına askerî yargı organlarının kuruluşu ve işleyişi ile askerî hâkimlerin özlük işleri ve ilişkilerinin, “yargı görevinin bağımsızlığı, tabîî hâkim, hâkimlik teminatı ilkelere göre ve bu ilkelere gölge düşürmeden askerlik hizmetinin özellikleri de göz önünde bulundurularak kanunla düzenlenir” şeklinde değiştirilmesine yönelik önergesi kabul edilmedi. Meclis Başkanı, maddeyi tekrar okutarak açık oya sundu. Görüşmeler Yargıtay'ı düzenleyen 139 ncu ve Danıştay'ı düzenleyen 140 nci maddeler ile devam etti:

I. Yargıtay

Madde 139. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli dâvalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcılarını ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay, Birinci Başkanı ile Cumhuriyet Başsavcısını, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer.

Yargıtay Birinci Başkanı ile ikinci başkanlarının ve Cumhuriyet Başsavcısının görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve ikinci başkanların seçim usulleri kanunla düzenlenir.

Madde üzerinde konuşmak isteyen üye ve verilen değişiklik önergesi olmadığından 140 ncı maddenin okunmasına geçildi:

II. Danıştay

Madde 140. — Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir.

Danıştay, idarî uyuşmazlıkları ve dâvaları görmek ve çözümlmek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Danıştay, Başkanını ve Başkanun sözcüsünü, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer. Başkan, daire başkanları ve Başkanun sözcüsünün görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, yargılama ve daire başkanlarının seçimi usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Asker kişilerle ilgili idarî dâvalar Askerî Yargıtayda kurulacak özel dairede görülür.

140 ncı madde hakkında söz isteyen İbrahim Öztürk (Maraş), geçmiş uygulamaların, Danıştay kararlarının idare tarafından yerine getirilmediğini ve idarenin eylem ve işlemlerinden zarar görenlere yalnızca tazminat ödenmekle yetinildiğini, bu tutumun da ülkeyi 12 Mart'a getiren sebeplerden biri olduğunu ifade etti. Hakları zarar gören yüzlerce memura Hazine'den tazminatların ödendiğini, fakat kişisel kusur sahiplerine rücu edilmediğini belirten Öztürk, bunun önlenmesi ve partizan tasarrufların durdurulabilmesi için Anayasaya bir yaptırım konulması gerektiğinden bahsetti. Maddenin son fıkrasında "Asker kişilerle ilgili idari dâvalar Askerî Yargıtayda kurulacak özel idarede görülür" ibaresinin hukuk ve idare sistemine uymadığına değinen Öztürk, idari tasarruflardan doğan uyuşmazlıkların, genel mahkemeler dışında kurulan idari mahkemelerde çözümlenmesi gerektiğini, bu mahkemelerin de üst merciinin Danıştay olduğunu ifade etti ve askerî tasarrufların Askerî Yargıtay'da değil, Danıştay'da çözümlenmesi, hatta Askerî Danıştay olasılığının da düşünülmesi gerektiğini belirtti. İbrahim Öztürk'ün verdiği Danıştay seçilerinde "daire başkanlarının" eksik bırakıldığına dair önergesi ile Mehmet Ali

Aybar'ın verdiği son fıkranın maddeden çıkarılmasına yönelik önermeler reddedildi ve madde açık oya sunuldu. Askerî Yargıtay ile ilgili 141 nci madde okunarak müzakerelere geçildi:

III. Askerî Yargıtay :

Madde 141. — Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî nitelikteki idarî eylem ve işlemlerin yargı denetimi, özel dairece yapılıır. Bu dairenin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve atanmaları askerlik gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Askerî Yargıtay üyeleri en az albay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, ikinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve üyeler hakkındaki disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığının, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

141 nci maddeye getirilen değişiklik, idari dâvaların Askerî Yargıtay içinde oluşturulacak dairelerde görülmesini öngörüyordu. Değişiklikle, asker kişilerin yükselme, atanma, değiştirilme ve emeklilik gibi işlerinde idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların Danıştay yerine Askerî Yargıtay içinde kurulacak dairelerde çözümlenmesi gerektiği öngörülüyordu. Bu konularda kimi endişeleri olduğunu belirterek söz alan Sezai Orkunt (İstanbul), asker kişilerin idari işlemleriyle ilgili olarak Yargıtay içinde özel dairelere atanacak hâkimlerin rütbesinin Askerî Yargıtay hâkiminin rütbesinden yüksek olması durumunda Askerî Yargıtay'ın disiplin ve işleyişinde sorunlar olabileceğini, bunun giderilmesi için Komisyonun maddeyi yeniden görüşmesi gerektiğini ifade etti. A.P. Grubu adına söz alan Orhan Cemal Fersoy (İstanbul), askerî kişilerin askerlik hizmetleri dolayısıyla idarî tasarruflardan dolayı açacakları idarî dâvaların Danıştay'da değil, Askerî Yargıtay'da kurulacak özel bir dairede hükme bağlanmasına yönelik değişikliğin yeni bir hüküm olduğunu, bunun ise askerliğin geleneklerinin daha uzman bir kuruluşu gerektirmesi nedeniyle yapıldığını açıkladı. Bu değişiklik teklifinin, askerî teamüllere uygun olarak idarî sorunların çözümlenmesini hukuk kuralları içinde yapmak amacıyla getirildiğini, dolayısıyla hukukun genel kurallarına aykırılığın söz konusu olmadığını belirten Fersoy, Askerî Yargıtay'da rütbe hiyerarşisinin değil, yargı kararlarının hükmedici olduğundan endişe edilecek bir sorun olmadığını vurguladı. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı'nın madde metninde geçen iki küçük basım yanlısını düzeltmesinden sonra madde açık oya sunuldu ve Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kuruluş ve görevleriyle ilgili 143 ncü ve 144 ncü maddeler okunarak müzakere edilmeye başlandı:

C) YÜKSEK HÂKİMLER KURULU

I. Kuruluş :

MADDE 143. — Yüksek Hâkimler Kurulu, onbir asıl ve üç yedek üyeden kuruludur. Üyeler, Yargıtay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Yüksek Hâkimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile kendi içinden Başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hâkimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder.

II. Görev ve yetkileri :

MADDE 144. — Yüksek Hâkimler Kurulu, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz. Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hâkim isteyebilir.

Bir hâkimin, her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar Yüksek Hâkimler Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde bir hâkim hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Yüksek Hâkimler Kurulundan isteyebilir.

Bir mahkemenin veya bir hâkimin kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hâkimler Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma Yüksek Hâkimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş hâkimler birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca atanır. Müfettiş hâkimlerin nitelikleriyle atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödeme ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

144 ncü madde üzerinde Eskişehir milletvekili Seyfi Öztürk, Tokat milletvekili İsmail Hakkı Birler, Erzurum milletvekili Cevat Önder ve Ankara milletvekili Emin Paksüt tarafından maddenin 5 nci fıkrasında yer alan müfettiş hâkimlerin birinci sınıfa ayrılmış hâkimler arasından seçilmesini düzenleyen cümleden “birinci

sınıfa ayrılmış” sözcüklerinin çıkarılmasına yönelik 4 imzalı bir önerge verilmesi üzerine madde Komisyon’a havale edildi. Bu nedenle bu madde hakkında bir işlem yapılmadı. Görüşmeler, Anayasa Mahkemesi hakkındaki maddeler ile devam etti:

Madde 145

D) ANAYASA MAHKEMESİ

I. Kuruluş :

a) Üyelerin seçimi :

Madde 145. — Anayasa Mahkemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanunsözcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanı da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelerden birini, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay veya Sayıştayda Başkanlık, üyelik, Bassavcılık, Başkanunsözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

II. Görev ve yetkileri :

Madde 147. — Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler.

Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanunsözcüsünü, Askerî Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir.

Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatıyla yargılamasında savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.

147 nci madde üzerinde değişiklik önergesi veren ve söz isteyen Mehmet Ali Aybar (İstanbul), yeni maddenin, Anayasa Mahkemesine, Anayasa değişikliğine ilişkin kanunların Anayasaya şekil bakımından uygun olup olmadığını denetleme yetkisi tanıdığını, bunun da 1961 Anayasası ile kamu hukukunun ulaştığı ileri aşamadan geri dönmek anlamına geldiğini belirtti. Aybar, yasaların, Meclis tarafından Anayasanın Cumhuriyet ilkesine, ikinci maddesinin gönderme yaptığı başlangıç kısmındaki temel ilkelere ve hukuka uygun olarak çıkarılmasıyla Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisi içinde olacağını, 1961 Anayasasının bunu hükme bağladığını, Anayasa değişikliklerinin özüne ilişmeden şekil bakımından Anayasaya uygunluğunun denetlenmesinin ise Anayasa Mahkemesine verilen bu görev yanında gereksiz olduğunu ifade etti. Mehmet Ali Aybar'ın "Anayasa değişikliklerinin Anayasa'da gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler" ifadesinin maddeden çıkarılmasına yönelik olarak sunduğu önerge Meclis tarafından kabul edilmedi ve madde komisyondan geldiği haliyle okunarak açık oya sunuldu. Başkan, yasaların ve Meclis içtüzüklerinin Anayasa'ya aykırılığı durumunda açılacak iptal davalarıyla ilgili 149 ncu maddeyi okutarak müzakereleri başlattı:

IV. İptal dâvası :

a) Dâva hakkı :

Madde 149. — Cumhurbaşkanı; Yasama Meclislerindeki siyasî parti grupları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî partiler ile son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu alan siyasî partiler; Yasama Meclislerinden birinin üye tamsayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri; kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hakimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve üniversiteler, kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal dâvası açabilirler.

1961 Anayasası'ndaki özgün haliyle bu madde, Meclis'te üyesi bulunan siyasî partilere iptal davası hakkı tanımaktayken, değişiklik dava hakkını Meclis'te grubu bulunan partilerle sınırlandırıyordu. Madde hakkında söz isteyerek eleştirilerini bu konuda yoğunlaştıran Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunmayan partilerin aldıkları toplam oyun 1.264.597 olduğunu, bunun ise geçerli oyların % 14 tekabül ettiğini belirtti ve değişiklikle bu partilerin Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma haklarının ellerinden alındığını ifade etti. Bu hakkın küçük partilerden alınmak yerine, Anayasanın üstünlüğünü sağlayabilmek için iptal hakkının sendika konfederasyonlarına da tanınmasını istediğini belirterek değişiklik önergesini sundu. Haydar Özdemir (İstanbul), 149 ncu madde değişikliğiyle Meclis'te temsilcisi bulunan siyasî partilerin veya bunların Meclis gruplarının Anayasaya aykırılık nedeniyle ellerindeki itiraz haklarının alınmasının yanlış bir tutum olacağını, siyasî partilerin temsilcilerine 1961 Anayasası ile tanınan iptal hakkının daha akılcı, hukuksal ve demokratik olduğunu, dolayısıyla yargı yolunun küçük partilere kapatılmaması gerektiğini söyledi. Haydar Özdemir'in

iptal davasını Meclis'teki siyasî parti temsilcilerine ve Mehmet Ali Aybar'ın sendika konfederasyonlarına tanınması önerilerini içeren önermeleri Meclis çoğunluğu tarafından kabul görmedi. Bu madde de diğer maddelerle birlikte açık oya sunulmak üzere açık oya sunuldu ve sonuçlar aşağıda belirtildiği gibi ortaya çıktı:

- 121 nci madde: 355 üyenin katılımı, 354 kabul, 1 red oyu
- 124 ncü madde: 368 üyenin katılımı, 367 kabul, 1 red oyu
- 127 nci madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
- 134 ncü madde: 370 üyenin katılımı, 370 kabul oyu
- 137 nci madde: 367 üyenin katılımı, 364 kabul, 3 red oyu
- 138 nci madde: 368 üyenin katılımı, 366 kabul, 1 red, 1 çekinse oy
- 139 ncu madde: 370 üyenin katılımı, 367 kabul, 3 red oyu
- 140 ncı madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
- 141 nci madde: 371 üyenin katılımı, 371 kabul oyu
- 143 ncü madde: 372 üyenin katılımı, 360 kabul, 3 red oyu
- 145 nci madde: 371 üyenin katılımı, 371 kabul oyu
- 147 nci madde: 368 üyenin katılımı, 366 kabul, 2 red oyu
- 149 ncu madde: 365 üyenin katılımı, 360 kabul, 5 red oyu⁴³

Millet Meclisi'nin 158 nci birleşiminin 3 ncü oturumu 29 Ağustos 1971 tarihinde saat 21.00'de başladı. Başkan Sabit Osman Avcı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklif için yapılan görüşmeleri 151 nci maddeyi okutarak başlattı:

c) Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi:

Madde 151. — Bir dâvaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar dâvayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümlerle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar.

Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümlü olarak dâvayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.

⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 158 (29 Ağustos 1971), s. 517.

151 nci maddenin son fıkrasının son cümlesinin “Ancak, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar, Anayasa Mahkemesinin kararı Resmî Gazete ile yayımlanır, mahkemeler buna uymak zorundadır” şeklinde değiştirilmesini isteyen Turhan Özgüner’in değişiklik önergesi Komisyon tarafından kabul görmedi ve önerge oylanarak reddedildi. Madde açık oya sunularak Anayasa Mahkemesinin kararlarının kesinliği ile ilgili 152 nci madde okundu:

V. Anayasa Mahkemesinin kararları :

MADDE 152. — Anayasa mahkemesinin kararları kesindir. Kararlar, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesince, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun veya içtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararı geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerinde verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

İçel milletvekili Turhan Özgüner’in “Kararlar, ancak gerekçeli olarak ve Resmî Gazete yolu ile açıklanır” şeklinde değiştirilmesini istediği birinci fıkra değişikliği kabul edilmedi. Meclis, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nı değiştiren kanun teklifinin geçici maddelerle ilgili ikinci maddesini görüşmeye başladı:

MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir:

Geçici Madde 12. — Cumhuriyet Senatosu üyelerinden üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyelikler için 10 Ekim 1971 gününde yapılacak seçimler, 12 Ekim 1973 de yapılması gereken milletvekilleri genel seçimiyle birlikte yapılmak üzere, ertelenmiştir. Cumhuriyet Senatosu üyelerinden süresi dolanların üyelik sıfatları, seçim yapılmıncaya kadar devam eder.

Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerden süresi dolanlar hakkında 73 ncü maddenin 5 nci fıkrası hükmü uygulanmaya devam olunur.

Geçici Madde 13. — Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay Birinci Başkanlığı ile Cumhuriyet Başsavcılığı görevlerinde bulunanlardan bu görevlerde 4 yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve ikinci Başkanlarının seçim usulleri hakkındaki Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Geçici Madde 14. — Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğü görevlerinde bulunanlardan bu görevlerde dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.

Anayasanın 114 ve 140 nci maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanunu, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Daire Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde seçim yapılır.

Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğüne ve daire başkanlıklarına yeniden seçilemeyenler Danıştay üyesi olurlar.

Geçici Madde 15. — Bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcılığı veya Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunanlar Yargıtay üyesi olurlar.

Bunlara ait kadrolar da Yargıtaya, üye kadrosu olarak geçer.

45 Sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununda gerekli değişiklikler yapıncaya kadar Cumhuriyet Başsavcılığı bölümleriyle Yüksek Savcılar Genel Kurulu ve bölümleri ve bunlara mensubolanlar görevlerine devam ederler.

Geçici Madde 16. — Anayasanın 46 ve 119 ncu maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetleri sendikalarının faaliyeti sona erer.

Kamu hizmetlileri kuruluşlarının kuruluşuna ve sendikaların varlıklarının bu kuruluşlara intikaline ait hükümler kanunla düzenlenir. Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır.

Geçici Madde 17. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 138 ve 141 nci maddeleri gereğince, askerî yargı ile ilgili kanunlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir.

Yukardaki fıkraya göre çıkarılacak yeni kanunların gerektirdiği seçim ve atanmalar, bu kanunların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde yapılır.

Geçici Madde 18. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 137 nci maddesinde sözü geçen Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu ve çalışma usulleri ile ilgili kanun, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde çıkarılır.

Yukardaki fıkarda belirtilen kanunun yürürlüğe girmesine kadar 2556 ve 45 sayılı kanunların değişiklik ve ekleriyle birlikte uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 19. — 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 ve 144 ncü maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir.

Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görev süresi, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun değişik şekline göre yapılacak seçim sonuçlarının kesinleşmesi tarihine kadar devam eder.

Geçici Madde 20. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişiklikler veya bu Anayasaya eklenen hükümler gereğince kanunlarda yapılması zorunlu olan ve geçici 13, 14, 15, 16, 17, 18 ve 19 ncü maddelerin kapsamı dışında kalan diğer kanunlar ve kanun değişiklikleri, bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde tamamlanır.

Ordu milletvekili Cengiz Ekinci'nin, geçici 20 nci maddede öngörülen bir yıllık sürenin bütün kanunların çıkarılması için yeterli olmayacağı, dolayısıyla bu sürenin iki yıla çıkarılması gerektiği yönünde verdiği değişiklik önergesi kabul edilmedi.

Geçici 20 nci maddenin kısa görüşmesiyle 11 ve 144 ncü maddeler dışında Anayasa değişiklikleri görüşmeleri ve oylamaları tamamlanmış bulunuyordu. 144 ncü madde hakkında Anayasa Komisyonu, Meclis Başkanlığı'na, maddenin son fıkrasının değiştirilmesine dair Eskişehir milletvekili Seyfi Öztürk, Tokat milletvekili İsmail Hakkı Birler, Erzurum milletvekili Cevat Önder ve Ankara milletvekili Emin Paksüt tarafından verilen değişiklik önergesinin Komisyon tarafından benimsenerek kabul edildiğini bildirdi. Maddeden “birinci sınıfa ayrılmış” ibaresinin çıkarılmasıyla kanun koyucuya hüküm koymakta serbestlik tanınacağı gerekçesiyle gönderilen madde metni açık oya sunuldu.

11 nci madde üzerinde verilmiş bulunan değişiklik önergeleri sonucunda Anayasa Komisyonunun yeniden oluşturduğu metin milletvekillerinin bilgisine sunuldu:

II - Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması :

Madde 11. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığını korunması amacıyla veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.

11 nci madde hakkında söz isteyen Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Anayasa değişikliklerinin en önemli maddesinin 11 madde olduğunu belirterek başladığı konuşmasında, demokrasilerde temel hak ve hürriyetlerin Anayasa içinde sınırlandırılmayacağını, sınırlama için temel hak ve hürriyetlerin özü ile

bağdaşmayan terimlerin ve kavramların Anayasaya girmesi durumunda temel hak ve özgürlüklerin sıradan kanunlarla kolayca zedelenmesinin önünün açılacağını ifade etti. Yapılmak istenen değişikliklerin 1961 Anayasasının özüne aykırı olduğunu vurgulayan Aybar, “Temel hakların özü” konusunda Anayasanın 11 nci maddesinin, “Temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir” hükmüyle ancak genel bir sınırlamaya sahip olduğunu, bunun arkasından maddenin, yasaların, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamayacaklarının belirtildiğini ifade etti. 11 nci maddenin matlabında dahi temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlandırılması ve kötüye kullanılmamasının vurgulanmasının özel bir anlam içerdiğini vurgulayan Aybar, değişikliklerin temel hak ve hürriyetleri koruyucu mahiyette olmadıklarını, aksine belirli bir kitlenin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bir anlam taşıdığını belirtti. Değişiklik teklifinde hakların özüne dokunulamayacağı belirtildiği halde maddenin başlığında dahi sınırlandırma ibaresinin bulunmasının hak ve hürriyetleri geniş ölçüde sıradan kanun yaptırımına bağladığını söyleyen Aybar, madde metninde getirilen “Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünün...” kavramının da yanlış anlamalara yol açacak belirsiz bir terim olduğunu, Anayasa’da yer alan üniter devlet vurgusu nedeniyle bu tür kavramlara ihtiyaç duyulmaması gerektiğini belirtti.

D.P. grubu adına söz isteyen Cevat Önder (Erzurum), 11 maddede yapılan değişikliğin Anayasasının özgürlükçü yapısını değiştirmediğini, maddenin değiştirilmesi ile hürriyetlerin kötü niyet sahibi bâzı kimselerin amaçlı yorumlarına olanak tanımayacak bir şekilde düzenlenmesinin mümkün olacağını belirtti. Anayasanın başka bir çok maddesinde temel hak ve özgürlükleri güvence altına aldığını ifade eden Önder, değişikliklerle, İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi ile 1954 yılında Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer alan hususların madde metnine alındığını açıkladı. 11 nci madde değişikliği ile Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin, insan hak ve hürriyetlerini ortadan kaldıracak biçimde ve dil, ırk, sınıf, din, mezhep ayrımları amacıyla kullanılamayacağını güvence altına alındığını belirten Önder, demokratik, millî, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilen Türkiye Cumhuriyeti’nin bu niteliklerinin zedelenmesinin önlenmesinin amaçlandığını ifade etti.

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Turhan Feyzioğlu (Kayseri), partiler arasında madde üzerinde sağlanan uzlaşmanın demokrasiyi zedelemek amacıyla değil, aksine demokrasiyi kurtarmak amacıyla sağlandığını vurguladı. Feyzioğlu, yeni madde metninde özgürlüklerin kanunla sınırlanmasını mümkün kılan nedenlerin kamu düzeninin, millî güvenliğin, kamu yararının, genel ahlâkın korunmasına ek olarak devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin ve genel sağlığın korunması olarak sayıldığını, hakların kötüye kullanılması nedeniyle bu duruma bir açıklık getirmek amacıyla buna gereksinim duyulduğunu belirtti. 11 maddenin Anayasal hakların, hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak için kullanılamayacağını, özgürlüklerin Türk devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmak için kullanılamayacağını ve hak ve hürriyetlerden

hiçbirinin dil, ırk, sınıf, din ve mezhep arımına dayalı olarak Cumhuriyeti ortadan kaldırmak için kullanılamayacağını teminat altına aldığını söyleyen Feyzioğlu, değişikliğin demokratik rejimi korumak amacıyla gerçekleştirileceğini, partisinin de değişikliğe bu nedenle destek verdiğini açıkladı.

A.P. grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), 1961 Anayasası'nda genel olarak bulunan "herkesin hürriyetin hududunun, başkalarının hudud-u hürriyeti" olduğu gerçeğinin uygulamasında kötü niyetli ve amaçlı davranışlar nedeniyle hakkın kötüye kullanılmalarının ortaya çıktığını, dünyanın çeşitli yerlerinde dil, din, mezhep ve sınıf çatışmalarının ülkelerin iç barışını tehdit ettiğini, Türkiye'de de 1961-1971 yılları arasında gelişerek şiddetini artıran ve devletin bekâsını, ulusun varlığını tehdit eden gelişmeler karşısında 11 nci maddede dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin ortadan kaldırılması kastı ile hak ve hürriyetler kullanılmamasının amaçlandığını ifade etti. Öztürk, Anayasanın basın hürriyetini düzenleyen 22 nci maddesinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen 28 nci maddesinde, dernek kurma hakkını düzenleyen 29 ncu maddesinde ve diğer maddelerde millî güvenlik, genel ahlâk kamu düzeni gibi çeşitli sınırlamalar olduğunu ve hakların kötüye kullanılmamasını düzenleyerek bir çerçeve madde olan 11 nci maddenin kanun koyucuya gerekli sınırlamaları yapma olanağı sağladığını belirtti.

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Necdet Uğur (İstanbul), 11 nci maddenin birinci fıkrasının temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve diğer koşulların gerektirdiği nedenlerle Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabileceğini söylediğini, ancak Anayasadaki bütün temel hak ve hürriyetlerin bu maddede yazılı olan unsurlarla sınırlandırıldığı anlamına gelmediğini belirtti. Her hak ve hürriyetin hangi nedenlerle sınırlanıp sınırlanmayacağını ilgili maddede belirtildiğini, örneğin bilim, sanat ve araştırma özgürlüğünün, üniversitede yapılan araştırmaların sınırlandırılmadığını ya da seyahat özgürlüğünün ancak millî güvenlik ve salgın hastalık nedeniyle yasayla sınırlandırılabilirliğini ifade eden Uğur, 11 nci maddenin bir çerçeve madde olarak getirdiği sınırlamaların diğer maddeleri kapsamayacağını söyledi. Maddenin üçüncü fıkrasının, Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisinin insan hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamayacağını belirttiğini söyleyen Uğur, hak ve özgürlüklerin ülke bütünlüğünü, devletin üniter yapısını ve Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamayacağını güvence altına aldığını söyleyen Uğur, 1961 Anayasası'nın temel niteliklerinin bu değişikliklerle hak ve özgürlükler açısından çok fazla bir değişime uğramadığını, Cumhuriyetin nitelikleri içinde sayılan laiklik, millilik, demokratiklik ve sosyalizm nitelikleriyle demokratik sosyalizme dahi açık olduğunu ifade etti.

M.G.P. grubu adına söz isteyen Turhan Feyzioğlu (Kayseri), üniversite öğretim üyelerinin bilim ve sanat yayınları ile araştırmalarının sınırlanmamış olmasının, sanat adı altında Türk devletinin ülke bütünlüğüne kasteden yıkıcı faaliyetlerde

bulunabileceği anlamına gelmediğini söyledi. 11 maddede getirilen sınırlamaların, kendisinden önce konuşan Necdet Uğur'un düşüncelerinin aksine, daha sonraki maddelerde anılan kişi hakları, sosyal ve iktisadî haklar, siyasî haklar ve ödevler konularını kapsayıcı olduğunu iddia eden Feyzioğlu, anayasa hukukunda hürriyetlerin hiç birinin sınırsız olmadığı beyan edildiğine göre, düşünce özgürlüğünün eyleme dönüşmesi, açıklanması, yayınlanması durumunda toplum yaşamının gereği olarak bazı kuralların konulmasının doğal olduğunu belirtti. Anayasa'da yer alan direnme hakkının bazı kişilerin direniş komiteleri kurarak devlet yaşamını tahrip etmeye çalışmalarına olanak tanıyan bir hak olmadığını, bu hakkın İnsan Hakları Beyannamelerinde yer alan zalim bir yönetimin kamu hürriyetlerini ortadan kaldırması halinde zulme karşı direnme hakkı anlamına geldiğini vurgulayan Feyzioğlu, direnme hakkının ülkede komünist ya da faşist bir diktanın, parti diktasının, çoğunluk ya da azınlık tahakkümünün kurulmak istenmesine karşı demokratik hakların korunması amacıyla söz konusu edilebileceğini ifade etti.

Konya milletvekili Faruk Sükan, 11 nci madde hakkında Anayasa Komisyonu'nun, toplanma ve gösteri yürüyüşleri yapma hakkının ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabileceğini hükme bağlayan Anayasanın 28 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kamu yararı ifadesinin genel ahlâk, millî güvenlik ve genel sağlık kavramlarını kapsayıp kapsamadığı hakkındaki sorusunu yanıtlamasını istedi. Sükan, ayrıca 11 nci maddede yer alan sınırlamaların Anayasanın diğer bütün bölümlerindeki maddeleri de kapsayıp kapsamadığını Komisyon'dan sordu. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana), 11 nci maddenin sınırlamalarının genel olarak temel hak ve hürriyetlerin tümüne şâmil olduğunu, aslında 11 nci maddede yapılan bu değişikliğin Anayasa'ya bu açıklığı getirmek için yapıldığını belirtti. Hasan Akçalıoğlu'nun sorduğu, tadilatından evvel ve sonra, Anayasa'nın sosyalizme açık olup olmadığına dair sorusu, Akçalı tarafından sosyalizm sözcüğünün Anayasa'da kullanılmadığı, 1961 Anayasası'nın temel felsefesinde bir değişikliğin söz konusu olmadığı şeklinde yanıtlandı. Rasim Cinisli'nin (Erzurum) dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımlarına olanak tanımayan Anayasa'ya göre 11 nci maddenin yeni şeklinin yeni ayrımlara yol açmayacağı ve toplumu meydana getiren bölümlerden birine veya birkaçına dayanılarak diğerleri aleyhine vaziyet alınamayacağı görüşlerinin Komisyonca uygun bulunup bulunmadığı sorusuna da Cevdet Akçalı, Anayasa'daki hakların, diğer haklarla sınırlı olduğu, Anayasa'nın çeşitli maddelerinde gösterdiği haklar arasında bir denge sağlandığı ve hiçbir hakkın diğerinden önemli addedilip bu dengenin bozulmasının mümkün olmadığı yanıtını verdi. Mehmet Ali Aybar, vermiş olduğu değişiklik önergesi hakkında söz alarak 11 nci maddenin özgürlükleri ve hakları kaynağında sınırlandırdığını, ancak demokratik anayasalarda buna olanak olamayacağını belirtti ve 11 nci maddede devletin milleti ve ülkesiyle bölünmezliği ilkesi, Cumhuriyet ilkesi, genel ahlâk ve kamu düzeni gibi belirsiz kavramlarla sınırlandırıldığını söyledi. Batı demokrasilerinde anayasaların sola, sosyalizme ya da aşırı sola dayanan sol partilere kapalı olmadığını ve çeşitli ülkelerde komünist partilerinin bulunduğunu söyleyen Aybar, Anayasa'nın 11 nci maddesinin özgürlüklerin dengeli ve düzenli bir

şekilde kullanmaya uygun demokratik bir yönde değiştirilmesini teklif etti. Aybar'ın önergesinin Meclis üyelerinin çoğunluğu tarafından reddedilmesinden sonra 11 nci maddenin değiştirilmiş hali açık oya sunuldu.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun görev ve yetkilerini düzenleyen ve Komisyon'da yeniden incelenen 144 ncü madde değiştirilmiş haliyle yeniden okundu:

II. - Görev ve yetkileri.

Madde 144. — Yüksek Hâkimler Kurulu, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz. Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hâkim istiyebilir.

Bir hâkimin her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar Yüksek Hâkimler Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde, bir hâkim hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Yüksek Hâkimler Kurulundan istiyebilir.

Bir mahkemenin veya bir hâkimin kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hâkimler Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Hâkimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş Hâkimler, hâkim ve Cumhuriyet savcılarını ile bu mesleklerden sayılanlar arasında Yüksek Hâkimler Kurulunca atanır. Müfettiş hâkimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

11 nci madde de Komisyonca değişiklik yapılan şekliyle tekrar okutuldu ve diğer maddelerle birlikte açık oya sunuldu:

II. - Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılmaması:

Madde 11. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.

Müzakereleri tamamlanmış ve verilmiş değişiklik önermeleri üzerinde gerekli işlemler yapılmış bulunan 11, 144, 151, 152 nci maddeler ile görüşmeleri tamamlanmış bulunan geçici 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20 nci maddeler açık oya sunuldu:

- 151 nci madde: 370 üyenin katılımı, 369 kabul, 1 red oyu
152 nci madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
144 ncü madde: 366 üyenin katılımı, 365 kabul, 1 red oyu
11 nci madde: 366 üyenin katılımı, 362 kabul, 2 red, 2 çekinse oy
Geçici 12 nci madde: 356 üyenin katılımı, 352 kabul, 4 red oyu
Geçici 13 ncü madde: 370 üyenin katılımı, 369 kabul, 1 red oyu
Geçici 14 ncü madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
Geçici 14 ncü madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
Geçici 16 ncü madde: 364 üyenin katılımı, 363 kabul, 1 red oyu
Geçici 17 nci madde: 369 üyenin katılımı, 368 kabul, 1 red oyu
Geçici 18 nci madde: 368 üyenin katılımı, 367 kabul, 1 red oyu
Geçici 19 ncü madde: 366 üyenin katılımı, 365 kabul, 1 red oyu
Geçici 20 nci madde: 368 üyenin katılımı, 367 kabul, 1 red oyu

Bu sonuçlarla, Anayasanın 11, 144, 151, 152 nci maddelerinin açık oylaması sonucunda kabul edildiği anlaşıldığından, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddelerinin aşağıdaki şekilde değiştirildiğini" öngören 1 nci maddesi, geçici maddeler ekleyen 2 nci maddesi ve değişikliklerin yayımı tarihinde yürürlüğe gireceğini öngören 3 ncü maddesi açık oya sunuldu.

Bu sırada İbrahim Öktem, Süleyman Mutlu, Mehmet Çeli ve Vehbi Meşhur tarafından 1961 Anayasası halkoyuyla kabul edildiğinden, yapılan değişiklikler de Anayasasının dörtte birini değiştirdiğinden değişikliklerin halkoyuna sunulması ve kabul edildiğinde derhal Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesini öngören değişiklik önergesi verildi. Önergenin reddinin ardından yapılan oylama işlemi sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkmda teklifin 1 nci maddesi 361 üyenin katılımı, 359 kabul, 2 red oyu; teklifin 2 nci maddesi, 362 üyenin katılımı, 360 kabul, 2 red oyu ve teklifin 3 ncü maddesi, 363 üyenin katılımı, 361 kabul, 2 red oyu ile Anayasanın 155 nci maddesinin öngördüğü 2/3 kabul oyu sağlanarak kabul edildi.⁴⁴

⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 158 (29 Ağustos 1971), s. 547.

Anayasa değişiklik teklifinin ikinci görüŖmelerinin 5 Eylül 1971 Pazar günü başlamasına ve görüŖmelerin bitimine kadar Pazar günleri dâhil her gün saat 10,00'dan 13,00'e, 15,00'ten 19,00'a ve 21,00'den 24,00'e kadar çalışılmasına dair Kemal Demir, Vefa Tanır, Hasan Korkmazcan ve Orhan Dengiz tarafından verilen önerge kabul edildi. Böylece, 1971 Anayasa değişikliklerinin birinci müzakeresi T.B.M.M. tarafından tamamlanmış oldu.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi'nin 430 üyesinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında verdiği üç maddelik kanun teklifinin görüŖmeleri 5 Eylül 1971 Pazar günü başladı. İçtüzük uyarınca bu görüŖmelerde teklifin tümü üzerinde müzakere açılmayacak, görüŖmeler doğrudan doğruya maddeler üzerinde yapılacaktır. Hakkında değişiklik önergesi verilmemiş bulunan maddeler yalnızca okunarak geçilecek, üzerinde değişiklik önergesi bulunan maddeler ise müzakereye tabi olacaktır.

Kanun teklifinin, Anayasanın 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddelerini değiştiren birinci çerçeve maddesinin belirlediği 11 nci madde yeniden okunarak Mehmet Ali Aybar'ın (İstanbul) verdiği değişiklik önergesi görüŖülmeye başlandı. Önerge üzerine söz alan Aybar, önceki konuşmalarında belirttiği gibi, demokratik anayasalarda hakların ve özgürlüklerin Anayasa içinde sınırlanamayacağını, bunun temel ve vazgeçilmez bir ilke olduğunu, hakları kötüye kullananlara karşı Anayasa Mahkemesinin kararları ile hakları kullanmaktan mahrum etme yaptırımının uygulanabileceğini söyledi. İşçi sınıfının ve emekçi zümrelerin meslekî ve siyasî bağımsız bir güç olarak serbestçe örgütlenmeleri ve toplumsal ve siyasal işlerde söz sahibi olmalarının demokrasinin vazgeçilmez bir özelliği haline geldiğini vurgulayan Aybar, demokrasilerde kişinin vazgeçilmez, devredilmez, dokunulmaz, zamanaşımına uğramaz hakları olduğunu, düşünce, inanç, bilim ve sanat özgürlükleri ile basın hürriyetinin Anayasal teminat altında yer aldığını, bilimin, bilimsel araştırma ve yayımların, bilimsel metotların, teoriler ve varsayımların yasaklanamayacağı gibi bilimsel bir kuram olan Marksizmin de hiçbir demokraside yasak olarak kabul edilemeyeceğini belirtti. Anayasanın anayasa dışı yollarla cebir ve şiddet kullanarak iktidarı ele geçirmeyi, muhalefeti tasfiye ederek iktidarda kalmayı ve demokratik kurumları yok etmeyi yasakladığını belirten Aybar, demokratik bir rejimde hak ve özgürlükler gibi sol düşüncenin de Anayasa teminatı altında bulunması gerektiğini vurgulayarak konuşmasını tamamladı. Anayasa Komisyonu'nun değişiklik önergesine katılmadığını beyan etmesinden sonra oya sunulan önerge bir kabul oyuna karşılık diğer bütün oylarla reddedildi.

Özel hayatın gizliliğini düzenleyen 15 nci maddede bir değişiklik önergesi bulunmadığından madde Meclis'te okunduğu şekliyle açık oya sunulmak üzere kabul edildi. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetlerini düzenleyen 19 ncu madde hakkında Tokat milletvekili Hüseyin Abbas değişiklik önergesi vererek maddenin son fıkrasına "Din eğitim ve öğrenimi, müspet ilimle birlikte Devletin veya görevlendireceği kısmî ve tam muhtariyete haiz bir kuruluş tarafından gene müspet ilme haiz dinî bilgilerde yeterli olan din adamları tarafından yapılır" ve "Hiç kimse Allah'ı, dini, dinî inanç ve

ibadetleri, din büyüklerini, dince kutsal sayılan kitapları tahkir ve tezyif edici beyanda bulunamaz, yayın yapamaz, aksini yapanlar kanunla cezalandırılır” ibarelerinin eklenmesini istedi. Hüseyin Abbas, önergesi üzerinde söz alarak demokratik rejimle yönetilen bâzı Batı Avrupa ülkelerinin ya resmî din olarak bir dini kabul ettiklerini ya da ülkelerinin hâkim dinini devlet tarafından anayasalarında himaye ve teminat altına aldıklarını belirterek Türkiye’de dinsel yaşamı düzenleyen devletten ayrı, bağımsız bir kurumun olmadığını, mevcut Diyanet İşleri Başkanlığının din görevlilerinin idarî işlemleri yapan ve kimi konularda danışma makamı olan bir kurum olduğunu, bunun ise dinî yaşamın başıboş bırakılması, çoğunluğun inandığı dinin kurallarını öğrenememesi ve din sömürücülerine alet olması sonucunu doğurduğunu vurguladı. Yurttaşların inandıkları dinin kurallarını dinsel alanda ehil ve müspet bilimlerde yeterli kişiler tarafından öğrenilmesi gerektiğini belirten Abbas, devletin resmî okullarında lâik esaslara göre yapılan öğretim yanında, dinî bilgilerde ehliyetli ve müspet ilimde yeterli din adamları tarafından din eğitiminin yapılmasının zorunlu olduğunu söyledi ve çoğunluğu Müslüman olan ülkede dine karşı yapılacak saldırıların huzursuzluk doğuracağını ve dince kutsal sayılan varlıkların anayasal teminat altına alınması gerektiğine değindi. Anayasa komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana), Hüseyin Abbas’ın konuşmasına yanıt olarak “din ve ibadet hürriyetinin, gerek anayasada, gerekse ceza kanunlarında teminat altına alınmış olduğunu, dini tahkir ve tezyif etmenin suç oluşturduğunu söyledi. Hüseyin Abbas’ın önergesi dokuz kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi.

Basın özgürlüğünü düzenleyen 22 nci madde, basın dışı haberleşme araçlarından yararlanma hakkını düzenleyen 26 ncı madde, dernek kurma hakkını düzenleyen 29 ncu madde, kişi güvenliğini düzenleyen 30 ncu madde ve kanunî yargı yolu ile ilgili 32 nci madde hakkında verilmiş değişiklik önergesi olmadığından maddeler açık oya sunuldu. Kamulaştırmayı düzenleyen 38 nci madde hakkında Demokratik Parti grubu adına Necati Çakıroğlu, Cevat Önder ve Talât Asal tarafından verilen değişiklik önergesi, Anayasa Komisyonunun önergeye katılmadığını beyan etmesi ve üzerinde söz alan üye olmadığı için oya sunuldu ve yirmi kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi. Sendika kurma hakkını düzenleyen 46 ncı madde, vatan hizmetini düzenleyen 60 ncı madde, vergi ödevini düzenleyen 61 nci madde ve T.B.M.M.’nin görev ve yetkilerini düzenleyen 64 ncü madde üzerinde değişiklik önergesi olmadığından oya sunularak hakkında değişiklik önergesi verilen 89 ncu maddeye geçildi. Gensoru yetkisiyle ilgili 89 ncu madde üzerinde değişiklik önergesi sunan Mehmet Ali Aybar (İstanbul) maddeyi 1961 Anayasası’nda yer alan eski haliyle teklif etmekteydi. Önergesi hakkında söz alarak kürsüye gelen Aybar, gensoru hakkının yalnızca Meclis’te grubu bulunan milletvekilleri tarafından kullanabilecek şekilde getirilen değişikliğin milletvekillerinin önemli bir yetkisini kısıtladığını, görevlerini eksiksiz yapmalarını engelleyeceğini belirterek millet hâkimiyetinin temsilcileri parti grupları olmadığından gensoru önergesi verme yetkisinin öncelikle milletvekillerine tanınması gerektiğini söyledi. Aybar, milletvekillerinin bu hakkı kullanmalarının her ne surette olursa olsun kısıtlanamayacağı hükmünün de maddeye eklenmesini isteyerek konuşmasını tamamladı. Benzer bir önergeyle 89 ncu maddenin Anayasa

değişikliğinden önceki eski şeklinin muhafazasını teklif eden İçel milletvekili Celâl Kargılı, gensoru hakkının geçmişte kötüye kullanıldığı iddiasıyla hiçbir zaman milletvekillerinin elinden alınamayacağını ve gensoru önergesi yetkisi yoluyla yapılacak hükümet denetiminin siyasî parti gruplarına ya da 10 milletvekilinin birlikte hareketlerine tanınmasının doğru olmadığını söyleyerek kendi önergesinin kabul edilmesini ve maddenin Anayasadaki eski şekline döndürülmesini istedi. Her iki önerge de oya sunularak Meclis çoğunluğu tarafından reddedildi.

Millî savunma ile ilgili 110 ncu madde ve Millî Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 111 nci madde hakkında değişiklik önergesi bulunmadığından müzakereleri tamamlanmış bulunan maddeler oylandı ve aşağıdaki sonuçlar elde edildi:⁴⁵

- 11 nci madde: 358 üyenin katılımı, 355 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 15 nci madde: 363 üyenin katılımı, 360 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 19 ncu madde: 363 üyenin katılımı, 358 kabul, 4 red, 1 çekinse oy
- 22 nci madde: 353 üyenin katılımı, 350 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 26 ncı madde: 361 üyenin katılımı, 358 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 29 ncu madde: 361 üyenin katılımı, 358 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 30 ncu madde: 363 üyenin katılımı, 380 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 32 nci madde: 358 üyenin katılımı, 355 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 38 nci madde: 362 üyenin katılımı, 329 kabul, 32 red, 1 çekinse oy
- 46 nci madde: 349 üyenin katılımı, 345 kabul, 3 red, 1 çekinse oy
- 60 nci madde: 362 üyenin katılımı, 359 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 61 nci madde: 352 üyenin katılımı, 359 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 64 ncü madde: 361 üyenin katılımı, 355 kabul, 5 red, 1 çekinse oy
- 89 ncu madde: 357 üyenin katılımı, 349 kabul, 7 red, 1 çekinse oy
- 110 ncu madde: 362 üyenin katılımı, 359 kabul, 2 red, 1 çekinse oy
- 111 nci madde: 361 üyenin katılımı, 358 kabul, 2 red, 1 çekinse oy

5 Eylül 1971 Pazar günü Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında açılan öğleden sonraki ikinci oturumda T.B.M.M. üyeleri idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu düzenleyen 114ncü madde müzakerelerine başladı. Madde hakkında değişiklik önergesi veren İstanbul milletvekili Mehmet Ali Aybar, yapılan değişikliğin idarenin yargı denetiminin altında bulunması ilkesine sınırlamalar getirdiğini, oysa idarenin hiçbir eylem ve işleminin yargı denetiminden çıkarılmamasının demokrasinin en önemli teminatlarından biri olduğunu ve idarenin kanuna aykırı bir tasarrufundan zarar görmüş olan kimseye gerekli tazminatın ödenerek idareye iptal edilen kararı yerine getirmeme olanağının tanınmasının hukuk devleti ilkesine uymayacağını ifade etti. Aybar'ın önergesinin çoğunluk oylarıyla reddedilmesinin üzerine madde açık oya sunuldu. Hakkında değişiklik önergesi verilmemiş olan ve memurların siyasî

⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), ss. 722-723.

partilere ve sendikalara girme haklarını sınırlayan 119 ncu madde okunarak geçildi. Üniversite özerkliği hakkındaki 120 nci madde için Mehmet Ali Aybar (İstanbul) ve Hasan Tosyalı'nın (Kastamonu) verdikleri iki değişiklik önergesi görüşülmeye başlandı. Önergesi üzerine söz alan Aybar, maddenin, üniversite yönetim kurullarının ve yöneticilerinin rızası alınmaksızın üniversitede suç işlendiğine kanaat getiren üniversite dışı makamların suçları kovuşturabilmelerine olanak tanıdığını, bunun da üniversite özerkliğini temelden zedelediğini ifade etti. Üniversitelerde öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınca giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu'nun üniversitelerin veya üniversitelere bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların yönetimine el koymasının da özerkliğe aykırı olduğunu belirten Aybar, özerk üniversitelerin bu suçları kendi imkânlarıyla ve kendi iç düzenleriyle önlemeye çalışmaları gerektiğini, eğer önleyemeyecek olurlarsa üniversite organlarının zabıta kuvvetlerini kendilerinin davet etmeleri gerektiğini belirtti. Aybar, verdiği önergesinde açıkladığı gibi öğretim üyelerinin üniversite yönetimine katılmaları durumunda üniversitede işlenen suçlardan, eğitimin ve öğretimin kesilmesinden bu kurulların ve yöneticilerin sorumlu tutulabileceğini ve bu sorumluluğun yetkili kurulları suçların işlenmesinin önüne geçmek için gerekli tedbirleri almalarını sağlayacağını, böylece üniversite özerkliğinin korunabileceğini ifade etti. Önerge iki kabul oyuna karşılık çoğunluğun oylarıyla reddedildi. 120 nci maddenin üçüncü fıkrasının metinden çıkarılmasını ve dördüncü fıkrasının değiştirilmesini isteyen Hasan Tosyalı, maddenin, “üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar” diyen üçüncü fıkrasının metinden çıkarılması ve kanuna aykırı eylemlerde bulunan öğretim üyelerinin görevden alınmalarının sağlanması gerektiğini belirtti. Tosyalı, maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen serbestçe öğretim ve yayında bulunma olanağının frenlenmesi gerektiğini, bunun da maddeye “ancak Anayasanın 11 nci maddesinin metnine ve ruhuna sadık kalmak şartıyla, buna karşı olmamak şartıyla” ibaresinin eklenmesinin zorunlu olduğunu ifade etti. Hasan Tosyalı'nın, üçüncü fıkranın metinden çıkarılmasını isteği 30 kabul oyuna karşı çoğunlukla, dördüncü fıkraya ekleme yapma isteği ise çoğunlukla reddedildi.

Radyo ve televizyonun idaresi ve haber ajansları ile ilgili 121 nci madde üzerinde verilmiş bulunan 4 ayrı değişiklik önergesi bulunmaktaydı. İstanbul milletvekili İsmail Arar, maddenin birinci fıkrasının “Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.” biçiminde değiştirilmesi için sunduğu önergeyi Anayasa Komisyonu kabul etti ve önergenin görüşülmek üzere Komisyona havalesini istedi. İçel milletvekili Turhan Özgüner, maddenin üçüncü fıkrasının benzer şekilde değiştirilmesi, İstanbul milletvekili İlhan Darendelioğlu üçüncü fıkrada geçen kültür sözcüğünün millî kültür haline getirilmesi, Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı birinci fıkraya “Radyo ve televizyon istasyonları,

yayınların Türkiye'nin bütün bölgelerinde aynı netlikte dinlenecek ve seyredilecek şekilde ve takatta ancak, Devlet eliyle....” tabirinin eklenmesi için değişiklik önergesi sundular. Önergeler komisyona verildi.

Sıkıyönetim ve savaş halini düzenleyen 124 ncü madde, Sayıştay, silahlı kuvvetlerin mallarının ve kamu iktisadî teşebbüslerinin denetlenmesi ile ilgili 127 nci madde, hâkimlik mesleğini düzenleyen 134 ncü madde ve savcılarının görev ve yetkilerini düzenleyen 137 nci madde üzerinde değişiklik önergesi bulunmuyordu. Askerî yargı ile ilgili 138 nci madde hakkında İstanbul milletvekili İsmail Arar tarafından verilen ve maddenin ikinci fıkrasında geçen “askerî mahallere” deyimine “kanunda gösterilen askerî mahallere” şeklinde değiştirilmesini isteyen önerge görüşülmek üzere Komisyona havale edildi. Yargıtayın kuruluşunu düzenleyen 139 ncu madde hakkında değişiklik önergesi olmadığından, hakkında önerge verilen Danıştay'ın kuruluşuyla ilgili 140 ncı madde görüşülmeye başlandı.

İsmail Arar (İstanbul), Meclis Başkanlığı'na sunduğu önergede, 140 ncı maddenin “Asker kişilerle ilgili idarî dâvalar Askerî Yargıtayda kurulacak özel dairede görülür” şeklindeki son fıkrasının metinden çıkarılmasını ve yerine “Asker kişilerle ilgili idarî eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askerî Yüksek İdare Mahkemesince yapılır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, başkan ve üyelerinin nitelikleri ile atanmaları, disiplin ve özlük işleri; hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir” şeklindeki fıkranın eklenmesini istedi. Komisyonun bu önergeye katılması üzerine önerge Komisyona verildi. 140 ncı madde değişikliğine uygun olarak Askerî Yargıtay'la ilgili 141 nci maddede de değişiklik isteminde bulunan İsmail Arar (İstanbul), verdiği önerge ile 141 nci maddenin birinci fıkrasına “Askerî Yargıtay; askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli dâvalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar” cümlesinin eklenmesini istedi. Bu madde de sonra görüşülmek üzere Komisyona havale edildi.

Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kuruluşunu düzenleyen 143 ncü madde, görev ve yetkileriyle ilgili 144 ncü madde ve Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuyla ilgili 145 nci madde hakkında değişiklik önergesi verilmedi. Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri hakkındaki 147 nci madde üzerinde Mehmet Ali Aybar (İstanbul) değişiklik önergesi verdi. Aybar, maddenin birinci fıkrasında belirtilen Anayasa Mahkemesi'nin anayasa değişikliklerinin şekil şartlarına uygunluğunu denetlemesinin değiştirilerek anayasa değişikliklerinin de Anayasa Mahkemesi denetimine tabi olmasını istedi. Önergesi üzerine söz alan Aybar, 147 nci maddede yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin kısıtlanmak istendiğini, Anayasa Mahkemesi'nin 16 Haziran 1970 tarihli kararında Anayasa değişikliklerinin de özü ve şekli bakımından Anayasaya uygunluklarını denetleyebileceği konusunda bir karar almış olduğunu, Büyük Millet Meclisi'nin, Anayasa koyucusu olarak görev yaptığı zaman yaptığı değişikliklerin yargı denetimine bağlı olmamasının hukuk devleti anlayışı ile çeliştiğini, dolayısıyla önergesiyle Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa değişikliklerinin

esasına ve şekline bakma yetkisini tanıyan bir fıkra ilâve edilmesini teklif ettiğini ve kabul edilmesini istediğini belirtti. Aybar'ın önergesi bir kabul oyuna karşılık büyük çoğunlukla reddedildi.

Yasaların ve Meclis İçtüzüklerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla ilgili olarak dava açma hakkını düzenleyen 149 ncu madde hakkında Nuri Eroğan (İstanbul) iki, Mehmet Ali Aybar bir değişiklik önergesi verdi. Eroğan'ın önergeleri maddeye bir fıkra daha eklenerek Anayasa Mahkemesi'nin açılmış iptal davalarını bir yıl içinde karara bağlaması ve bu süre içinde karara bağlanmamış davaların açılmamış sayılmasıyla ilgiliydi. Mehmet Ali Aybar'ın önergesi ise yapılan değişiklikle, Meclis'te temsilcisi bulunan siyasî partilerin sahip oldukları dava açma hakkının ortadan kaldırılmamasını teklif ediyordu. Aybar, önergesi üzerine söz alarak, dava açma hakkının demokratik düzenin ve hukuka bağlı devlet ilkesinin gereği olduğunu, sunduğu değişiklik önergesiyle yürürlükte olan Anayasa maddesinde Meclis'te temsilcisi bulunan partilere de tanınmış bulunan dava açma hakkının aynen muhafaza edilmesini ve bu hakkın kendi alanlarıyla ilgili konularda işçi konfederasyonlarına da genişletilmesini önerdi. Mehmet Ali Aybar'ın önergesi iki kabul oyuna karşılık reddedilirken Nuri Eroğan'ın önergeleri görüşülmek üzere Komisyona havale edildi.

Yasaların Anayasaya aykırılığı iddialarının diğer mahkemelerde ileri sürülmesi ile ilgili 151 nci madde üzerinde İçel milletvekili Turhan Özgüner, iptal davası açılması durumunda mahkemelerde esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar Anayasa Mahkemesinin kararı Resmî Gazete ile yayımlanırsa, mahkemelerin buna uymak zorunda olduğuna ilişkin bir önerge ile duruşmalar sonuçlanmış ise mahkemenin evrak üzerinde tetkikat yaparak Anayasa Mahkemesi kararına uymasına ilişkin ikinci bir önerge sunarak söz hakkı istedi. Mahkemelerde Anayasaya aykırılık hakkındaki duruşmaların sonuçlanması, ancak kararın kesinleşmemiş olması durumunda mahkemenin evrak üzerinde incelemeye dayalı olarak Anayasa Mahkemesi kararına uyması gerektiğini, duruşmaların sonuçlanmasından sonra gelen Anayasa Mahkemesi kararı karşısında yargıcın ne yapması gerektiğini ve önergelerinin Anayasa Komisyonu tarafından kabul edilmemesinin gerekçelerini öğrenmek istediğini ifade etti. Turhan Özgüner, maddeye, mahkemelerin Anayasa Mahkemesinin kararına, bu kararın Resmî Gazetede gerekçesiyle ilân edilmesiyle uyması yükümlülüğünün eklenmesini de istedi.

Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı Komisyndan sorulan soruya yanıt vermek üzere söz aldı ve Resmî Gazetede çıkan bütün karar ve kanunların yayımlandığı tarihte Türkiye'nin her tarafına dağıtılmış sayılacağını ve herkesin bu kararlara uymasının zorunlu olduğunu söyledi. Kararların kesinleşmelerinin tamamen Usul Hukukuna ait bir konu olduğunu ifade eden Akçalı, bu kanunda bir boşluk olması durumunda Usul Hukukunda ve Anayasa Mahkemesi Kuruluş Kanununda bu boşlukların doldurulabileceğini, Anayasaya böyle bir hükmün konulması zorunluluğunun olmadığını belirtti. Turhan Özgüner'in değişiklik önergeleri Meclis tarafından reddedildi. Anayasa Mahkemesinin kararlarının kesinliği hakkındaki 152 nci madde ile ilgili olarak verdiği değişiklik önergesinde Turhan Özgüner (İçel), kararların ancak gerekçeli olarak ve Resmî Gazete ile

açıklanmasının maddeye eklenmesini istedi. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı, kararların açıklanmasıyla, kararın geçerli olmasının birbirinden ayrılması gerektiğini ve kararların Resmî Gazetede ilân edildiği andan itibaren geçerli kabul edilerek yürürlüğe konmasının zorunlu olduğunu belirtti. Turhan Özgüner'in bu değişiklik önergesi de bir kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi.

Anayasa Komisyonuna havale edilmiş olan 121 nci madde değişiklik önergelerinin görüşülmesinden sonra Meclis Başkanlığı'na sunuldu. Komisyon, İçel milletvekili Turhan Özgüner'in değişiklik önergesini sadece redaksiyon değişikliği olarak gördüğünden reddettiğini, Kastamonu milletvekili Hasan Tosalı'nın radyo ve televizyon istasyonlarının Türkiye'nin her tarafında dinlenilecek nitelikte olması isteğinin zaten görevin icaplarından olduğundan reddettiğini, İstanbul milletvekili İlhan Darendelioğlu'nun millî kültür ifadesinin eklenmesi isteğini reddettiğini ve İstanbul milletvekili İsmail Arar tarafından verilmiş olan önerge 121 nci maddenin birinci fıkrasının daha iyi bir ifadeye kavuştuğundan kabul ettiğini, üçüncü fıkrada geçen millî ve demokratik sözcükleri arasında unutulmuş virgülün eklenmesini kabul ettiğini bildirdi.

Anayasa değişikliğini öngören yasanın ikinci maddesinde yer alan geçici maddelerden hakkında değişiklik önergesi verilmemiş olan geçici 12 nci, geçici 13 ncü ve geçici 14 ncü maddeler okunarak açık oya sunuldu.

Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcılığı veya Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunanların Yargıtay üyesi olacaklarını hükme bağlayan geçici 15 nci madde hakkında değişiklik önergesi veren Maraş milletvekili İbrahim Öztürk, geçici 15 nci madde ile Yargıtay'a 40 civarında üye tayin edildiğini, oysa Anayasaya göre Yargıtay'a üye tayini seçimle olacağından maddenin haksızlığa neden olacağını, dolayısıyla bu maddenin tasarıdan tamamen çıkarılmasını talep etti. Anayasa Komisyonunun katılmadığını beyan ettiği bu önerge yedi kabul oyuna karşılık çoğunlukla reddedildi ve madde açık oya sunuldu. Değişiklik önergesi verilmeyen geçici 16 ncı maddenin okunmasından sonra Anayasanın değiştirilen 134, 138 ve 141 nci maddeleri gereğince askeri yargı ile ilgili kanunların, değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirileceğini öngören geçici 17 nci madde hakkında İstanbul milletvekili İsmail Arar değişiklik önergesi sundu. Bu madde ile ilgili anamaddeler önergeleriyle birlikte komisyona havale edildiğinden geçici 17 nci madde de görüşülmek üzere Komisyona gönderildi. Geçici 18 nci madde, geçici 19 ncü madde ve geçici 20 nci madde hakkında değişiklik önergesi verilmedi.

Müzakereleri ve haklarında verilen değişiklik önergelerinin bütün işlemleri tamamlanmış olan 114, 119, 120, 124, 127, 134, 137, 139, 143, 144, 145, 147, 151 ve 152 nci maddeler ile 121 nci madde için komisyonun hazırlamış olduğu son metin T.B.M.M.'nin açık oyuna sunuldu ve aşağıdaki sonuçlar elde edildi⁴⁶:

⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), ss. 752-753.

- 114 ncü madde: 371 üyenin katılımı, 339 kabul, 2 red
119 ncu madde: 370 üyenin katılımı, 363 kabul, 4 red
120 nci madde: 367 üyenin katılımı, 363 kabul, 4 red
124 ncü madde: 374 üyenin katılımı, 372 kabul, 2 red
127 nci madde: 375 üyenin katılımı, 373 kabul 2 red
134 ncü madde: 376 üyenin katılımı, 374 kabul, 2 red
137 nci madde: 374 üyenin katılımı, 372 kabul, 2 red
139 ncu madde: 374 üyenin katılımı, 373 kabul, 1 red
143 ncü madde: 370 üyenin katılımı, 370 kabul
144 ncü madde: 376 üyenin katılımı, 374 kabul, 2 red
145 nci madde: 375 üyenin katılımı, 373 kabul 2 red
147 nci madde: 372 üyenin katılımı, 371 kabul, 1 red
151 nci madde: 374 üyenin katılımı, 372 kabul, 2 red
152 nci madde: 375 üyenin katılımı, 372 kabul 3 red
121 nci madde (Anayasa Komisyonu önergesi) 359 üyenin katılımı, 356 kabul,
3 red Geçici 12 nci madde: 346 üyenin katılımı, 343 kabul, 3 red
Geçici 13 ncü madde: 350 üyenin katılımı, 348 kabul, 2 red
Geçici 14 ncü madde: 352 üyenin katılımı, 350 kabul, 2 red
Geçici 15 nci madde: 351 üyenin katılımı, 349 kabul, 2 red
Geçici 16 ncı madde: 349 üyenin katılımı, 347 kabul, 2 red
Geçici 18 nci madde: 351 üyenin katılımı, 349 kabul, 2 red
Geçici 19 ncu madde: 352 üyenin katılımı, 350 kabul, 2 red
Geçici 20 nci madde: 348 üyenin katılımı, 346 kabul, 2 red

5 Eylül 1971 Pazar günü yapılan 162. birleşimin son oturumu, Anayasa Komisyonuna havale edilen ve Komisyonun değişiklik önergesi sunduğu 121 nci maddenin önceki oturumda kabul edildiği şekliyle okunması ve açık oya sunulmasıyla başladı. Hakkında değişiklik önergesi verilen 138, 140, 141 nci maddeler ve bu maddelerle ilgili geçici 17 nci madde Anayasa Komisyonunu talebi üzerine Komisyonda incelenmek üzere iade edildi. Hakkında Nuri Eroğan tarafından değişiklik önergesi verilen 149 ncu madde üzerinde görüşmeler tamamlanarak verilen önergeler reddedildi ve bu madde de açık oya sunuldu. Anayasa Komisyonu, 138 nci maddenin 2 nci fıkrasının değiştirilmesine dair verilen tâdil önergesinin benimsendiğini ve maddenin buna göre yeniden düzenlendiğini, 140 ncı maddenin kabul edilmiş metninden son fıkrasının çıkarılması ve bunun yerine bir fıkra eklenmesine dair verilen önergenin kabul edildiğini ve madde metninin buna göre yeniden düzenlendiğini, 141 nci maddenin birinci fıkrasının değiştirilmesine ve son fıkrasının redaksiyonundaki yanlışın düzeltilmesine ait önergenin kabul edildiğini ve fıkraların yeniden tanzim edildiğini bildirdi. Açık oylama sonucunda Anayasanın

138 ve 140 ncı maddeleri hakkında Komisyon tarafından verilen değişiklik önermeleri büyük çoğunlukla kabul edildi. Değişikliklerin kabul edilmesinin ardından T.B.M.M. tarafından oylanan maddelerde aşağıdaki sonuçlar alındı⁴⁷:

121 nci madde: 346 üyenin katılımı, 344 kabul, 2 red

138 nci madde: 346 üyenin katılımı, 324 kabul, 20 red, 2 çekinir oy

140 ncı madde: 348 üyenin katılımı, 315 kabul, 33 red

149 ncü madde: 347 üyenin katılımı, 344 kabul, 3 red

Görüşmeler, hakkında verilmiş olan değişiklik önermeleri bulunan 141 madde ve Komisyona havale edilen geçici 17 nci madde ile devam etti. T.B.M.M. 141 nci madde üzerindeki değişiklik önermelerini büyük çoğunlukla reddetti, Anayasa Komisyonu tarafından değişiklik önermesi benimsenen geçici 17 nci maddenin değişikliğini kabul etti. Açık oylama sonucunda bu maddeler de kabul edildi⁴⁸:

141 nci madde: 339 üyenin katılımı, 323 kabul, 15 red, 1 çekinir

Geçici 17 nci madde: 343 üyenin katılımı, 328 kabul, 15 red

Böylece, Anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin esas maddeleriyle geçici maddeleri üzerindeki bütün müzakereler tamamlanmış, değişiklik önermeleri hakkında gerekli bütün işlemler yapılmış, maddeler eski şekliyle veya değişik metin haliyle açık oyla gerekli çoğunluğu sağlayarak kabul edilmiş bulunuyordu. Anayasa değişiklikleri teklifinde yer alan uzun başlığı yerine “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi” ibaresi de Komisyon tarafından kabul edildikten sonra değişiklik teklifinin çerçeve maddeler okundu ve maddelerin oylamasına geçildi:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği:

Madde 1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 ncı maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 2. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

Madde 3. Bu Anayasa değişiklikleri ve eklenen geçici maddeler yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki teklifin 1 nci maddesi için 346 kabul 2 red oyu, 2 nci maddesi için 345 kabul 2 red oyu, 3 ncü maddesi için 345 kabul 2 red oyu kullanıldı⁴⁹. Bu sonuca göre, Anayasanın öngördüğü üçte ikinin üstünde kabul

⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), s. 769.

⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), s. 771.

⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), s. 773.

oyu sağlanmış ve maddeler Meclisce kabul edilmiş oldu. Anayasa değişikliğinin tümünün oylanmasından önce, Meclis İktüzüğü'nün 110 ncu maddesi gereğince lehte söz alan Şevket Doğan (Kayseri), Meclisin yasama görevini başarıyla yerine getirdiğini ve kabul edilen değişikliklerin gerektirdiği uygulama kanunlarının da zaman geçirmeksizin çıkarılmasının zorunlu olduğunu ifade etti. Değişikliklerin aleyhinde söz alan Celâl Kargılı (İçel), Anayasa değişikliklerinin demokratik ve ileriye dönük olmadığını, 12 Mart Muhtırasından önce Demirel iktidarının Anayasada yapmak istediği değişiklikleri yasal hale getirdiğini ve böylece 12 Mart Muhtırasının özüne uygun olmadığını belirtti. Anayasa değişiklikleriyle özerk kuruluşların sahip oldukları yetki ve kuvveti iyi kullanamadığı gerekçesi ile yapılan değişikliklerle bu yetkilerin çoğunun hükümete bağlanmak istendiğini ifade eden Kargılı, Anayasanın öngördüğü reform kanunlarının çıkarılmamış olduğunu, bu reformların yapılması durumunda anayasa değişikliklerine gerek kalmayacağını belirtti. Bursa milletvekili İbrahim Öktem, kabul edilecek Anayasa değişiklikleriyle hak ve hürriyetlerin belli bir ölçüde sınırlandırılmış olduğunu, ancak parlamentonun demokratik bir düzen oluşturmak amacıyla bu değişiklikleri yapmak zorunda olduğundan kendisinin oyunun olumlu olacağını ifade etti.

Gece yapılan son oturum sona ermekle birlikte Meclis Başkanı'nın talebi üzerine oturuma devam kararı alındı ve Anayasa değişikliği teklifinin tümü oylandı. Son oylamaya 360 üye katıldı ve 12 Mart döneminin Anayasal hak ve özgürlükleri sınırlandıran değişiklikleri 358 kabul ve 2 red oyuyla kabul edildi⁵⁰. Böylece, Anayasanın öngördüğü üçte ikinin üstünde kabul oyu sağlamış ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki Anayasa değişikliği teklifi T.B.M.M. tarafından kabul edilmiş oldu. Anayasa değişikliği teklifinin kabulü münasebetiyle Başbakan Nihat Erim (Kocaeli) söz alarak gerekli olan bu Anayasa değişikliklerinin Meclis'teki partilerin tümünün birleşerek ortak bir çalışma sonucunda başarmalarını isabetli bulduğunu, kabul edilen değişikliklerin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını Batı demokrasilerinden geriye götürmediğini, aksine bu değişikliklerin Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde bulunabileceğini, Anayasa Mahkemesinin, Danıştay'ın, Yargıtay'ın, yargıç teminatının, mahkemelerin bağımsızlığının korunduğunu, değişikliklerin ana hürriyetlerin hiç birine dokunmadığını belirtti. Anayasanın temelinin hür demokratik düzene, Atatürk milliyetçiliğine, karma ekonomi, özel mülkiyet, özel teşebbüs sistemine dayalı olduğunu ifade eden Erim, bu ilkelere aykırı olmayan sosyal devlet, sosyal demokrasi ve demokratik sosyalizmin Türkiye'de de yaşayabileceğini, Anayasanın sosyal demokrasiye değil, Marksizm, Leninizm, Maoizm veya anarşizm gibi bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde tahakküm fikrini güden akımlarla faşizme ve teokratik sistemlere karşı olduğunu vurguladı. Erim, Anayasa değişikliklerinin Türkiye'de demokrasiyi güçlendirmiş olduğuna inandığını belirterek bu eseri yaratan Meclis'i kutlayarak konuşmasını tamamladı.⁵¹

⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), s. 782.

⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 162 (5 Eylül 1971), s. 782-783.

Cumhuriyet senatosu tarafından 20 Eylül 1971 tarihinde kabul edilen kanun teklif, 22 Eylül 1971 tarih ve 13964 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1699: TC Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148. maddelerinin bazı fıkralarına değiştirilmesi ve 2 geçici madde eklenmesi hakkında kanun

T.B.M.M.’nin 397 üyesinin, 9 Temmuz 1961 tarihli 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5 maddesinin değiştirilmesine ve 2 geçici madde eklenmesine dair teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 7 Şubat 1973 tarihinde toplanan 52 nci birleşiminde müzakere edildi. Teklif, Anayasanın 30, 57, 136, 138 ve 148 nci maddelerinin bazı fıkralarına değiştirilmesine ilişkin idi.

Teklifin gerekçesi, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 15 nci maddesiyle kabul edilmiş bulunan otuz günlük gözetim altında tutma süresinin, sözü geçen maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından, 14 Ekim 1972 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan, esas 1971/31, Karar 1972/5 sayılı, 15 ve 16 Şubat 1972 tarihli kararıyla iptal edilmesi üzerine otuz günlük gözetim altında tutma süresinin işletelemeye hale gelmesi nedeniyle 30 ncu maddenin değiştirilmesi gereğinin ortaya çıktığını belirtiyordu. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev ve yetki alanına giren suçluluk halleriyle genel olarak sıkıyönetim veya savaş halinde kırk sekiz saatten veya yedi günden fazla bir sürenin kabul edilmesinin kesin bir ihtiyaç olduğunu belirten gerekçe, Anayasada genellikle kabul edilecek bu farklı sürenin kısaltılmasının kişi hürriyetlerini esas alan Anayasanın ruhuna daha uygun düşeceği dikkate alınarak 30 ncu maddede bu sürenin yedi günden on beş güne çıkarılması gerektiğini açıklıyordu.

57 nci maddede yapılan değişiklik maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının birleştirilmesini öngörüyordu. Bu değişiklik, hesap verme ve denetim prensibinin gayesi dışında bir genişlikle uygulanmasını önlemek ve uygulama güçlüklerini gidermek amacıyla yapılmıştı. Hesap vermenin hangi hallerde ve ne suretle olacağı ve denetimin hangi hallerde ve nasıl yapılacağı hususlarının düzenlenmesi Siyasî Partiler Kanununa bırakılıyordu.

136 ncı maddeye 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 nci fıkralar eklenmesini öngören değişiklik; son yıllarda yeni suç ve suçluluk kavramları ortaya çıkması nedeniyle suçların ve suçluların kovuşturulması ve yargılanması için yeni usuller aranması ve bulunmasının zorunlu hale geldiği gerekçe gösterilerek, “devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren” suçların kovuşturulmasında ve yargılanmasında gerek ceza etkisini artırmak için süratli yargılamayı sağlamak ve gerekse özellik arz eden bu suçların, ihtisaslaşmış mahkemelerde görülmesini mümkün kılmak için Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasını öneriyordu.

136 ncı maddeye eklenen fıkralar; Devlet Güvenlik Mahkemelerinin ihtiyaca göre belli bölgelerde görev yapmak üzere kurulmasını ve yetki alanlarının önceden tespit edilmesini; her Devlet Güvenlik Mahkemesinin bir başkan, dört üye ile iki yedek üyeden kurulmasını, başkanın iki asıl ve bir yedek üye birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcılarını arasından, iki asıl ve bir yedek üyenin ise birinci sınıf askerî

hâkimlerden atanmasını; her Devlet Güvenlik Mahkemesi nezdinde birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından atanacak bir savcı ile Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından atanacak yeteri kadar savcı yardımcısının bulunmasını; Devlet Güvenlik Mahkemesi başkanlığı, üyeliği, yedek üyeliği, savcılığı ve savcı yardımcılığı atamalarında Bakanlar Kurulunca her boş yer için bir misli aday gösterilmesini, başkan, asıl ve yedek hâkim üyelerin Yüksek Hâkimler Kurulunca; savcı ve yardımcılarının Yüksek Savcılar Kurulunca, askeri hâkimlerden atanacak üye, yedek üye ve savcı yardımcılarının ise özel kanunlarında gösterilen usule göre atanmalarını; Devlet Güvenlik Mahkemesi başkan, üye, savcı ve savcı yardımcılarının üç yıl için atanmalarını, bu süre içinde aslî görevleri ile ilişkilerinin kesilmesini ve sürenin bitiminde yeniden atanmalarının mümkün olmasını; Devlet Güvenlik Mahkemesine atanan hâkim, Cumhuriyet savcısı ve askerî hâkimlerin özlük hakları ve disiplin işlerinin tâbi oldukları kanunlara göre yürütülmesini; Devlet Güvenlik Mahkemelerinden verilen kararların temyiz merciinin, Yargıtay'da yalnız bu mahkemelerin kararlarını incelemek üzere kurulacak özel daire veya daireler olmasını; Genel Kurul görevini ise Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunun yapmasını; Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümlerin kuruluş kanununda gösterilmesini, Anayasanın teminatı altında bulunan savunma hakkını zedelemeyecek biçimde süratli yargılamayı sağlayıcı hükümler ile ceza hükmü taşıyan genel ve özel kanunlarda yazılı hangi suçların görev kapsamına gireceği hususlarının kanunda yer almasını, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görevlendirilen hâkim, savcı ve savcı yardımcılarını ile diğer görevlilerin, ödenek ve yollukları ile mahkemelerini ve görevlilerin güvenliğini sağlayıcı hususların kanunda düzenlenmesini gerektiriyordu.

138 nci maddenin 4 ncü fıkrasında yapılan değişiklik, savaş halinin özellikleri ve savaş halinde belirecek ihtiyaçlar göz önünde tutularak, askerî mahkemelerde, hâkim niteliğine sahip üyelerin çoğunlukta bulunması şartının aranmaması gerektiğini kabul zorunluğu gerekçesiyle, dördüncü fıkraya "...savaş hali dışında" ibaresinin eklenmesini öngörüyordu.

148 nci maddenin 2 nci fıkrasının gerekçesi, Anayasa Mahkemesinin, siyasî partilerin kapatılmasıyla ilgili dâvalara da duruşmalı olarak bakmasında yarar görülmesiydi. Bu amaçla, ikinci fıkrada değişiklik yapılmıştı.

Anayasa'ya Geçici 21 nci maddeyi ekleyecek olan 6 ncı madde, sıkıyönetimin kaldırıldığı tarihte sıkıyönetim mahkemelerinin baktığı davalar sonuçlanıncaya kadar bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin devam etmesini öngörüyordu.

Geçici madde 22'nin gerekçesi ise son yasama yılındaki durum göz önünde tutularak Meclis'te grubu bulunup seçimlere girmeye hak kazanmış partilere 56 ncı maddede gösterilen şartlar aranmaksızın devlet yardımı yapılmasının öngörüldüğünü açıklıyordu.⁵²

⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 52 (7 Şubat 1973), s. 266 vd.; 794 Sıra Sayılı basma yazı: T. B. M. M. 397 üyesinin, 9 Temmuz 1961 tarihli 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5 maddesinin değiştirilmesine ve 2 geçici madde eklenmesine dair teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu.

7 Şubat 1973 tarihinde toplanan 52 nci birleşimde Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana) tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle tasarı müzakere edildi. Tümü üzerinde Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), 1971 yılında Anayasanın 35 esas maddesinin değiştirildiğini ve 9 geçici madde eklendiğini, ancak bu değişikliklerin beliren ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olmadığı gibi yeterli de bulunmadığını söyledi. Adalet Partisi grubunun devletin güvenliği ile ilgili değişiklik tekliflerinin hemen müzakereye açılmasını yerinde, lüzumlu ve isabetli bir davranış olarak gördüğünü belirten Öztürk, devlet nizamını yıkmak isteyen, sınıf menfaatlerini koruyorum diye sınıf kavgasını tahrik eden, ülke bütünlüğünü bölmek isteyen, komünist rejimi Türkiye'ye getirmek için her türlü propagandaya eyleme geçen kimselerin karşılarında bu devlet güvenlik mahkemesini görünce ürpereceklerini, bu mahkemenin namuslu, sade, nizam sever vatandaşın hayatını devam ettirebilmesi için, şer kuvvetlerin caydırıcı istikamette yürümelerini, caydırıcı tesirlerini görmeleri için kurulmakta olduğunu ifade etti.

Demokratik Parti grubu adına söz alan Hasan Korkmazcan (Denizli), 1961 Anayasasının 6 ncı defa değiştirilmesi için toplandıklarını, Anayasanın 12 yıllık uygulama döneminde uygulayıcılardan büyük çoğunluğunun iyi sınav vermediğini, bu dönemde Anayasa yıkıcılığının, ya Anayasanın tanımadığı hakların propagandasının, savunuculuğunun ve silahlı eyleminin yapılarak ya da Anayasanın tanıdığı yetkileri kullanamayan, suçlu Anayasadır avuntusunun siperine çekilerek alanları anarşiye terk ederek ortaya çıktığını ve bunun Türkiye'deki Anayasa bunalımının özeti olduğunu söyledi. D.P.'nin partiler arası Anayasa Komisyonunda varılan mutabakata uygun olarak Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasına taraftar olduğunu belirten Korkmazcan, Demokratik Partinin Anayasa ve yapılıması düşünülen değişiklikler üzerindeki görüşlerini açıkladı.

Cumhuriyetçi Parti grubu sözcüsü İlhami Sancar (İstanbul) Anayasa değişiklik teklifini özetledikten sonra Anayasanın öngördüğü ekonomik ve sosyal düzenin henüz kurulamadığını, bu düzenin kurulabilmesi için kısır çekişmelerin, mutlak ihtiyaç hissedilmeyen ve müstaceliyeti olmayan Anayasa tadillerinin bir yana bırakılması gerektiğini belirtti.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Orhan Cemal Fersoy (İstanbul), Demokratik Parti Sözcüsünün dile getirdiği eski Demokrat Partililerin siyasî haklarının iadesi konusunun, Adalet Partisinin kurulduğu 1961 tarihinden beri, A.P. politikasında önemli bir yer işgal eden bir husus olduğunu, 1961-1964 döneminde Adalet Partisinin bu konuda, bulunduğu koalisyonlar içinde veya dışında, muhalefet veya koalisyon ortağı olarak meseleye bütün gücünü katmak suretiyle 1965 dönemine kadar ancak cezaevlerinde hükümlü olarak bulunan eski Demokrat Partililerin salıvermesi neticesini doğuracak idarî tasarrufların sonuçlandırılması neticesini alabildiğini, 1965 seçimlerinde iktidar olarak genel siyasî afla mağdur bulunan zevatı medenî haklarına ulaştırdığını belirtti. Demokrat Partililerin siyasî haklarının iadesi meselesini 14 ve 15 Mayıs 1969'da yeniden A.P.'nin gündeme getirdiğini, ancak Anayasa Mahkemesinin

işari oyla yapılan oylamanın şekil noksanı sayarak iptal ettiğini söyleyen Fersoy, Anayasa Mahkemesinin bu bozma kararından sonra Adalet Partisi meselenin peşini bırakmadığını, ancak yeni bir Anayasa değişikliği teklifinin Meclise 28. 1. 1971 günü sunulmasından 42 gün sonra 12 Mart Muhtırasının verildiğini ifade etti. Fersoy, D.P. sözcüsü Hasan Korkmazcan'ın, Ali Fuat Başgil'in kitabından aldığı paragrafları Meclis'e sunduğunu iddia edince Samet Güldoğan (Elâzığ) şiddetle ve hakaretlerle itiraz etti. Oturumun sonlarında Fersoy'un konuşması tartışmalar arasında sona erdi.⁵³

Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı'nın başkanlığında başlayan ikinci oturumda Demokratik Parti grubu adına ikinci kez söz isteyen Hasan Korkmazcan (Denizli), Adalet Partisi grubunun siyasî haklarını iade edilememiş olmasını, 1969 seçimlerinden sonra yapılan Anayasa değişikliğinin usul yönünden bozulmuş olmasına ve bu usulî hatayı o zamanki Meclis Başkanı Ferruh Bozbeyleli'nin yapmış olmasına bağladığını, ancak aslında Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişikliği meselesinde gerekirse Anayasanın felsefesi, bütünlüğü istikametinden meselenin sadece usulüne değil esasına da bakabileceğini söylediğini, Korkmazcan bir önceki konuşmasında, Ali Fuat Başgil'in kitabından da yararlandığını, ancak kendisinin bir olağanüstü mahkemenin zabıtlarını derleyip, toplayıp kitap yazdığında onun istismarına hiçbir zaman çıkmadığını söylediğinde A.P. sıralarından müdahaleler geldi. Tartışma büyüdü, A.P. ve D.P. sıralarından gürültüler, anlaşılmayan müdahaleler oldu, hitabet kürsüsü ve A.P. sıraları önlerinde A.P. ve D.P. milletvekilleri arasında karşılıklı yumruklaşma ve tekmelemeler gerçekleşti. Meclis Başkanı, A.P. ve D.P. sıralarından karşılıklı lâf atmalar, ayağa kalkıp kürsü önünde toplanmalar, gong sesleri, karşılıklı münakaşaları ve itişmeler arasında birleşime yarım saat ara verdi.⁵⁴

8 Şubat 1973 tarihinde toplanan 53 ncü birleşimde, Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan İsmail Hakkı Birler (Tokat) kürsüye geldiği sırada, Turhan Bilgin (Erzurum) ve Zeki Çeliker (Siirt) arasında küfürleşmeler oldu. Gürültüler, D.P. ve A.P. sıralarından ayakta karşılıklı bağrışmalar arasında konuşmasını sürdüren Birler, Yassıada Yüksek Adalet Divanınca hüküm giymiş olanların siyasî haklarının iadesi konusunun bazı siyasî partiler arasında tartışma konusu yapılmaya devam edildiğini, C.H.P.'nin eski Demokratik Partililere siyasal haklarını kullanabilme olanağını verecek bir Anayasa değişikliğine başından beri taraftar olduğunu ifade etti. Getirilen Anayasa değişiklikleri konusunda da görüşlerini sunan Birler, Devlet Güvenlik Mahkemesi hâkim ve savcılarının atanmalarında Bakanlar Kuruluna her boş yer için bir misli aday gösterme yetkisini veren hükmün yargı bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı ilkeleriyle bağdaşmayacağını, bunun yerine olağanüstü bir yargı mercii mahiyeti almaksızın, kurulmasında görüş birliği sağlanan Devlet Güvenlik mahkemelerinde görev alacak hâkim ve savcılarının seçiminde yeni atama usulleri ve

⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 52 (7 Şubat 1973), s. 148-183.

⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 52 (7 Şubat 1973), s. 183-189.

atama mercileri yaratılmamasının önerdiklerini vurguladı. Millet Meclisi Anayasa Komisyonunda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi üyelerinin 136 ncı ve geçici 21 nci maddeye karşı muhalefet ettiklerini söyleyen Birler, sıkıyönetim kaldırıldığı halde mahkemelerin devam etmesinin mahzurları olacağını ifade etti.

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Emin Paksüt (Ankara), M.G.P.'nin gelen teklifin tümünü benimsediğini, bu teklifin altına imza koyduğunu, bu müzakerelerin sonunda tekliflerin sahiplerinden bir grup olarak elbette teklife müspet oy vermek kararında olduklarını belirtti. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasının hukuk devletini, insan haklarını zedelediğini belirten Paksüt, C.H.P. ile ihtilâfın hâkimlerin tayin edilmesinde ortaya çıktığını, hükümetlerin aday göstermesine itimat edilmesi gerektiğini söyledi.

Anayasa değişikliği teklifinin tümü üzerinde yedi üyenin görüşmesinden sonra Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen önerge işleme konu ve kabul edildi.

Yirmi iki milletvekilinin, T.B.M.M.'nin 397 üyesinin, 9 Temmuz 1961 tarihli 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 5 maddesinin değiştirilmesine ve iki geçici madde eklenmesine dair teklifinin, tümü üzerindeki görüşmeler bittikten sonra maddelere geçinmesinin, maddelerinin ve maddelerin görüşmesi bittikten sonra teklifin tümünün açık oya sunulmasını teklif eden önergeleri hakkında yapılan açık oylamaya 337 milletvekili katıldı, önerge 321 kabul, 16 ret oyu ile kabul edildi.

Kanun teklifinin, Anayasanın 30 ncu madde 4 ncü fıkrasındaki tutukluluk süresini değiştiren 1 nci maddesi üzerinde Mehmet Ali Aybar (İstanbul) ilk sözü aldı ve bu tedbirin demokrasiye karşı olması nedeniyle eleştirdi. Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), Anayasanın kişi güvenliğine, dokunulmazlığına, özel bir itina gösterdiğini, bu maddenin kamu ve devlet güvenliğinin sağlanması için ihtiyaçlardan doğan bir madde olarak getirildiğini ifade etti. Mehmet Atagün (Kırklareli), on beş günlük sürenin toplu suç işleyenler hakkında uygulanması gerektiğini ve tek kişi olarak suç işleyen meselâ bir kitap yazmış olan kişinin, böyle bir hüküm altında 15 günlük bir gözaltına konma hususunun demokratik ve hukuk devleti ile insan hakları ile pek bağdaşmadığını belirtti.

Konuşmaların ardından Celâl Kargılı (İçel) maddenin tasarıdan çıkarılması, Mehmet Ali Aybar (İstanbul) gözaltı süresinin 24 saat olması, Mehmet Atagün (Kırklareli) gözaltı süresinin sadece toplu suçlarda on beş gün olması yönünde değişiklik önergeleri sundular. Bu önergeler reddedildi.⁵⁵

Teklifin, Anayasanın 57 nci maddesinin 2 nci ve 3 ncü fıkrasını değiştiren 2 nci maddesi, partilerin iç çalışmaları, faaliyetleri, Anayasa Mahkemesine hangi hallerde ve ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece malî denetimlerinin hangi hallerde

⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 53 (8 Şubat 1973), s. 270-304.

ve nasıl yapılacağına demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenleneceğini hükme bağlıyordu. 2 nci madde üzerinde söz isteyen olmadı ve değişiklik önergesi verilmedi.

Anayasanın 136 nci maddesine ek 2, 3, 4, 5, 6, 7 nci fıkralar ekleyerek Devlet Güvenlik Mahkemelerini kuran 3 ncü madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan İsmail Birler (Tokat), mahkemelere Bakanlar Kurulunun değil, Yüksek Hâkimler Kurulunun aday göstermesi düşüncelerini yineledi ve Devlet Güvenlik Mahkemesinde görev alacak hâkim ve savcıların atama usulleriyle ilgili getirilen teklif metninde ısrar edilmesinin Anayasanın temel ilkelerine ve genel yargı sistemine aykırılık teşkil edeceğini; büyük ölçüde güvensizlik anlamı çıkacak bir şekilde kabulünde ısrar edilmesi halinde ise Cumhuriyet Halk Partisi grubunun maddenin tümüne karşı olacağını belirtti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), Bakanlar Kurulunun hâkim adayını göstermesi durumunda yargı bağımsızlığının zedelenmeyeceğini tekrarladı. Mevlüt Ocakçioğlu (Niğde) bu mahkemenin kuruluşuna, hâkimlerinin atama usulü sebebiyle karşı olduğunu belirtti. Mehmet Ali Aybar (İstanbul), hâkimlerinin tayini önemli bir ölçüde hükümetin elinde bulunacağından bu mahkemelerin siyasi özellik göstereceklerini, maddenin Anayasanın 32 nci maddesine aykırılık teşkil edeceğini ifade etti. Adalet Partisi grubu adına ikinci defa Seyfi Öztürk (Eskişehir) söz aldı Devlet Güvenlik Mahkemesinin ne olağanüstü bir mahkeme, ne de siyasî mahiyette bir mahkeme olmadığını vurguladı. Madde hakkında Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) görüşlerini sunduktan sonra Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen yeterlik önergesinin aleyhinde Necmettin Erbakan (Konya) söz aldı. Erbakan, mahkemelerin aslında anarşik olaylar, silahlı hareketler, memleket güvenliğini tehdit eden hareketler için getirilmesi ve memleketin asıl ihtiyacı olan mahkemenin kurulması gerektiğini belirtti. Yeterlik önergesinin kabul edilmesi üzerine madde üzerindeki müzakereler tamamlandı.

Mehmet Ali Aybar (İstanbul) ve Celâl Kargılı (İçel) verdikleri önergelerle 3 ncü maddenin metinden çıkarılmasını talep ettiler. Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Mehmet Atagün (Kırklareli); Necmettin Erbakan (Konya), Hüseyin Abbas (Tokat) ve Hüsametdin Akmumcu (Isparta) müştereken ve C.H.P. grubu adına Turhan Özgüner (İçel) İsmail Hakkı Birler (Tokat) ve Selçuk Erverdi (Erzurum) maddenin değiştirilmesi için önermelerini sundular.

Üzerinde görüşmeleri ve verilen değişiklik önermeleri hakkında işlemleri tamamlanmış bulunan 1 nci ve 2 nci madde, yani Anayasanın 30 ncu maddesinin değiştirilmesi ile 57 nci maddesinin değiştirilmesine ait teklifler açık oya sunuldu. Konya seçim bölgesinden başlanarak oylar toplandı.

Anayasa Komisyonu Başkanlığından verilen bir önerge, teklifin 3 ncü maddesine ait önergeler hakkında komisyon adına görüşlerini bildirebilmek için önergelerin Komisyona iade edilmesini talep etti. Önergeler komisyona havale edildi.

Teklifin, Anayasanın 138 nci maddesinin 4 ncü fıkrasını değiştiren 4 ncü maddesi, askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması gerektiğini, ancak savaş halinde bu şartın aranmayacağını hükme bağladı.

Madde hakkında Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Mehmet Atagün (Kırklareli), Turhan Özgüner (İçel) görüşlerini açıkladı ve madde üzerindeki görüşme tamamlandı. Mehmet Atagün (Kırklareli) ve Mehmet Ali Aybar (İstanbul) değişiklik önermeleri sundular.

Başkan, birleşimin sonunda açık oylama sonuçlarını açıkladı. T.C. Anayasasının 30 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasını değiştiren 1 nci maddenin açık oylamasına 324 üye katıldı, 305 kabul, 18 ret, 1 çekinse oy kullanıldı. Bu suretle Anayasanın 155 nci maddesinin gerektirdiği 300'ün üstündeki çoğunluk sağlanmış ve madde Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş oldu. Anayasanın 57 nci maddesinin 2 nci ve 3 ncü fıkrasını değiştiren madde 2'nin açık oylamasına 331 üye katıldı, 330 kabul, 1 ret oyu kullanıldı. Bu madde de kabul edildi.⁵⁶

Kanun teklifinin müzakereleri 9 Şubat 1973 tarihinde toplanan 54 ncü birleşimde devam etti. Bir önceki birleşimde sunulan önermeler müzakere edildi. Mehmet Ali Aybar (İstanbul) önermesini izah için söz aldı, ancak önergesi reddedildi. Mehmet Atagün (Kırklareli) önermesini geri aldı. 4 ncü madde tekrar okunarak oturumun sonunda İçtüzüğü'nün 140 ve 142 nci maddeleri gereğince işlem görmek üzere müzakeresi tamamlandı.

Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana) 3 ncü madde üzerinde verilen değişiklik önermelerinin müzakeresinin tamamlanmasını talep etti. Mehmet Ali Aybar (İstanbul) önermesini izah sadedinde söz alarak mahkemelerin siyasi olmaması gerektiğini belirterek maddeye muhalif kalacağını beyan etti. Mehmet Atagün (Kırklareli) önermesini geri aldı. 3 ncü madde hakkındaki diğer önerge sahiplerinden Necmettin Erbakan (Konya) söz alarak bu maddenin sadece lâiklik tatbikatı için getirildiğini, kendilerinin lâikliğe karşı olmadıklarını, asıl lâikliği ortadan kaldıran, lâiklik tatbikatına karşı bulduklarını, ülkede bütün batı medenî memleketleriyle asla mukayese edilemeyecek bir lâiklik anlayışının Anayasaya aykırı olarak tatbikatta hüküm sürdüğünü, "Allaha şükür" diyen insanların ağır ceza mahkemelerinde inlediğini belirtti. Erbakan'ın bu konuşmasına A.P., C.P., C.H.P., M.G.P. ve D.P. sıralarından gürültülerle itirazlar yükseldi. Erbakan ve iki milletvekili tarafından sunulan önerge reddedildi. C.H.P. grubu adına sunulan önerge hakkında İsmail Hakkı Birler (Tokat) önergeyi açıklamak üzere söz aldı. Önerge oya sunulduğunda 36'nın dışında büyük çoğunlukla önerge kabul edilmedi.

2 nci fıkradaki "devlet güvenliğini ilgilendiren" deyiminin "devlet güvenliğini tehdit eden" biçiminde değiştirilmesi için Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Turhan Özgüner (İçel) ve Reşit Ülker (İstanbul) tarafından verilen önerge de reddedildi.

Kanun teklifinin, Anayasanın 148 nci maddesinin 2 nci fıkrasını değiştiren 5 nci maddesi, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar ile siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışındaki işleri, dosya üzerinde

⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 53 (8 Şubat 1973), s. 304-323.

inceleyeceğini, ancak gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağıracağını düzenleyen 5 nci maddesi üzerinde görüşecek üye ve verilmiş değişiklik önergesi bulunmadı.

Teklifin 6 ncı maddesi, Anayasaya geçici 21 nci maddeyi ekliyordu:

Geçici Madde 21. — Sıkıyönetimin kaldırıldığı tarihte sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte bulunan davalar sonuçlandırılmaya kadar bu mahkemelerin, görev ve yetkileri devam eder. Kamu davası açılmamış dosyalar ise niteliklerine ve yürürlükteki hükümlerine göre görevli ve yetkili mahkemelere verilir.

Madde üzerinde söz isteyen Mehmet Ali Aybar (İstanbul), sıkıyönetimin istisnaî bir rejim olduğunu, sıkıyönetim komutanlarının haklarının ve kendilerine tanınan yetkilerin demokratik espri ile ve sıkıyönetimin ilânı nedeniyle sınırlı olması nedeniyle mahkemelerin görevlerine devam etmeleri hususunun Anayasaya ve demokrasiye aykırı bir hüküm olduğunu söyledi ve bu maddenin tekliften çıkarılmasını önerdi. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına İsmail Hakkı Birler (Tokat), sıkıyönetim kalktıktan sonra devamı arzu edilen ve sağlanmak için bir geçici madde getirilen mahkemenin adının dahi sıkıyönetim mahkemesi olamayacağını, bu mahkemeye ancak bir askerî mahkeme denilebileceğini, bu mahkemelerin sürmesinin pek çok sakıncaları olacağından maddeye iltifat edilmemesini ifade etti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Cevat Önder (Erzurum), 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 23 ncü maddesinde sıkıyönetim kalktığı takdirde, sıkıyönetim mahkemelerinin ve sıkıyönetim savcılarının ellerindeki bütün işleri sona erdirinceye kadar vazifelerine devam edecekleri hükmünün bulunduğunu, ancak bu hükmün 14 Ekim 1972 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanan Anayasa Mahkemesi kararıyla iptal edildiğini, bu maddenin Anayasa'ya konulmasıyla sıkıyönetim mahkemelerinin ellerinde kamu davası açılmış olan hususları tamamlamaları olanağı sağlanacağını belirterek maddenin aynen kabulünü talep etti. D.P. adına İlhan Egemen Darendelioğlu da (İstanbul) görüşlerini açıkladı. M.G.P. adına Emin Paksüt (Ankara) söz aldı. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Turhan Özgüner (İçel), Türkiye'de bir Ceza Kanunu ve ceza mahkemeleri varken başka yargı mercii aramanın, hele Devlet Güvenlik Mahkemesi kurulduktan sonra bunun yanında, sıkıyönetim de devam etsin demenin son derece gereksiz bir iddia olacağını ifade etti. Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) Anayasa Mahkemesinin iptal kararını okuyarak maddenin bu şekilde geçmesinin Anayasaya aykırı olacağını ifade etti. Madde üzerindeki görüşmelerin böylece tamamlanmasından sonra önergeler müzakere edildi.

Mehmet Ali Aybar (İstanbul) ve Celâl Kargılı (İçel), maddenin tekliften çıkarılması için, C.H.P. grubu adına İsmail Hakkı Birler (Tokat) ve Selçuk Erverdi (Erzurum) değiştirilmesi için önerge verdiler. Darendelioğlu'nun konuşmasında Mehmet Ali Aybar'a saldırı olduğu tutanakların incelenmesinden anlaşıldığından Sabit Osman Avcı Aybar'a söz hakkı verdi. Aybar'ın konuşmasından sonra kendisinin ve Celal

Kargılı'nın önermeleri işleme konuldu. Önergeler reddedildi. C.H.P. grubu adına Tokat milletvekili İsmail Hakkı Birlir ve Erzurum milletvekili Selçuk Erverdi'nin önermeleri tekrar okundu ve 56'ya karşılık büyük çoğunlukla reddedildi.

Anayasaya geçici 22 nci madde ekleyen 7 nci madde, 1 Kasım 1972 tarihinde T.B.M.M.'de grubu bulunup da 30 Mart 1973 tarihine kadar grubunu muhafaza etmiş ve Milletvekili Genel Seçimlerine katılma niteliği kazanmış olan siyasî partilere de Anayasanın 56 ncı maddesindeki şartlar aranmaksızın kanunun öngördüğü ölçüye göre devletçe yardım yapılacağını hükme bağlıyordu.

Madde üzerinde Mehmet Ali Aybar (İstanbul) daha evvelki partilere yardım hususundaki kanunun Anayasa Mahkemesince ilke olarak partilere yardımın Anayasaya aykırı olması nedeniyle iptal edildiğini, bu maddenin metinden çıkarılması gerektiğini belirtti. Demokratik Parti grubu adına Hasan Korkmazcan (Denizli), Necmettin Erbakan (Konya), Hüseyin Abbas (Tokat), Mustafa Timisi (Sivas), Celâl Kargılı (İçel) görüşlerini açıkladı. Madde üzerinde görüşmelerin tamamlanmasından sonra Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Celâl Kargılı (İçel) ve Hüseyin Abbas (Tokat) tarafından ayrı ayrı verilen ve maddenin tekliften çıkarılmasını öneren önermeler müzakere edildi. Necmettin Erbakan (Konya), Hüseyin Abbas (Tokat) ve Hüsamettin Akmumcu'nun (Isparta) müştereken, Mustafa Timisi'nin (Sivas) şahsen verdiği değişiklik önermeleri de görüşüldü. Önergelerin tamamı reddedildi.

Anayasa değişiklikleri ve eklenen geçici maddelerin yayımı tarihinde yürürlüğe gireceğine ilişkin 8 nci madde de okunduktan sonra Anayasanın 136 ncı maddesinde değişiklik yapan 3 ncü, Anayasanın 138 nci maddesinde değişiklik yapan 4 ncü madde, Anayasanın 148 nci maddesinde değişiklik yapan 5 nci madde ile Anayasaya geçici 21 nci madde ilâvesini öngören 6 ncı madde ve Anayasaya geçici 22 nci madde ilâvesini öngören 7 nci madde ve yürürlük maddesi olan 8 nci madde ayrı ayrı kupaların kürsünün üzerine konularak ve her kupa üzerinde de hangi maddeye ilişkin olduğuna dair levhalar bulundurulmuş açık oylamaya geçildi. Oylama işlemine hangi seçim çevresinden başlanacağına dair ad çekildi ve oylama işlemine Samsun seçim bölgesinden başlandı. Samsun milletvekillerinden başlanarak oylar toplanmaya başlandı. Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı açık oylama sonuçlarını açıkladı.

Buna göre, 136 ncı maddeye 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 nci fıkralar ekleyen Anayasa değişiklik teklifinin 3 ncü maddesinin yapılan açık oylamasına 359 üye katıldı, 292 kabul, 67 ret oyu kullanıldı. Bu maddede gerekli 2/3 çoğunluk sağlanamamış olduğundan, ikinci görüşme sırasında, İktüzükteki buna ait hükümler üzere işleme alınacaktı.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 138 nci maddesinin 4 ncü fıkrasını değiştiren 4 ncü maddenin açık oylamasına 361 üye katıldı; 352 kabul, 6 ret ve 3 boş oy çıktı. Bu madde Anayasanın 155 nci maddesinde gerekli 2/3 oy çoğunluğunun üstünde oy toplamış olduğundan kabul edildi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 148 nci maddesinin 2 nci fıkrasını değiştiren Anayasa değişiklik teklifinin 5 nci maddesinin yapılan açık oylamasına 357 üye katıldı; 352 kabul, 3 ret, 2 boş oy çıktığından bu madde de kabul edildi.

Anayasaya geçici 21 nci madde ekleyen Anayasa değişiklik teklifinin 6 nci maddesinin yapılan açık oylamasına 357 üye katıldı; 288 kabul, 69 ret oyu kullanıldı. Gerekli 2/3 oy çokluğu sağlanamadı.

Anayasaya geçici 22 nci madde ekleyen Anayasa değişiklik teklifinin 7 nci maddesinin açık oylamasına 358 üye katıldı, 333 kabul, 21 ret, 1 çekinse, 3 boş oy kullanıldı. Bu madde kabul edildi.

Teklifin yürürlük maddesi olan 8 nci maddesinin açık oylamasına 355 üye katıldı, 351 kabul, 4 ret, 1 boş oy kullanılarak madde kabul edildi.⁵⁷

Bu görüşmelerin üzerinden beş gün geçtikten sonra ikinci kez görüşülmesi gereken Anayasa değişiklikleri, Millet Meclisi'nin 15 Şubat 1973 tarihinde toplanan 58 nci birleşimde müzakere edildi. Anayasa Komisyon Başkanı Cevdet Akçalı (Adana) yaklaşmakta olan bütçe müzakerelerini gerekçe göstererek teklifin öncelikle ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesini talep etti ve bu teklif kabul edilerek müzakereler başladı.

Grup başkanvekilleri, A.P. grubu adına Orhan Dengiz, C.H.P. grubu adına Ahmet Durakoğlu, D.P. grubu adına Hasan Korkmazcan, M.G.P. grubu adına Vefa Tanır ve C.P. grubu adına Sezai Orkunt, 2 nci görüşmesi yapılan Anayasa değişikliği teklifinin görüşülmesi sırasında yapılacak konuşmaların 10'ar dakika ile sınırlandırılmasına karar verilmesini teklif ettiler. Bu önerge de kabul edildi.

Meclis Başkanı, Anayasa değişiklikleri için ikinci kez görüşmede teklifin tümü üzerinde görüşme cereyan etmeyeceğini, maddeler üzerinde verilmiş değişiklik teklifleri üzerinde görüşmeler yapılacağını, maddelerin ve maddeler üzerinde verilmiş değişiklik tekliflerinin bütün işlemleri tamamlandıktan sonra, sonunda teklifin tümünün açık oya sunulacağını anımsattı.

1 nci madde okunduktan sonra Mehmet Ali Aybar (İstanbul) değişiklik önergesi verdi. Aybar önergesini izah sadedinde söz aldı ve bir kimsenin 15 gün hâkim huzuruna çıkarılmadan gözaltında bulundurulmasına katiyen razı olmadığını, bu sürenin 24 saate indirilmesi gerektiğini ifade etti. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana), madde tanzim edilirken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5 nci maddesindeki esprinin tamamen muhafaza edilerek hareket edildiğini belirtti. Aybar'ın vermiş olduğu değişiklik önergesi 15 üyenin dışındaki büyük çoğunlukça reddedildi. Maddenin üzerinde başka değişiklik önergesi verilmedi. On beşten fazla imzayı taşıyan ve Anayasa değişikliği teklifinin, maddelerinin ve tümünün açık oya sunulmasını teklif eden önerge Meclis Başkanlığına sunuldu.

⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 54 (9 Şubat 1973), s. 339-382.

Teklifin 2 nci maddesi üzerinde değişiklik önergesi olmadığından görüşme açılmadı. 3 ncü madde üzerinde değişiklik önergesi olduğundan Ahmet Durakoğlu (Sivas) söz aldı ve usul hakkında konuşarak birinci defa ret olunmuş olan bir maddenin ikinci defa yeniden önerge üzerinde metin bulunmadığı halde önergeyi işleme koymak suretiyle ve Anayasa tadili oluşu bakımından mümkün olmayacağını, aslında verilen önergenin de oylanmaması gerektiğini belirtti.

Adalet Partisi grubu adına Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale) lehte söz alarak 155 nci maddenin ikinci fıkrasına atıfla, Anayasa değişiklik teklifinin kabulünün 1 nci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabi olduğundan bir usul hatası bulunmadığını ifade etti. Aleyhinde söz alan Turhan Özgüner (İçel) Anayasanın 155 nci maddesinin bir Anayasa değişikliğinin Meclisin tam üye sayısının üçte birini en az bulması, yani değişiklik önergesinin en az 150 imza ile gelmesi gerektiğini; gelen önergenin müzakereden sonra üçte iki en az oy alması; yani 300'ü aşması ve nihayet ivedilikle görüşülmemesi gerektiğini belirttiğini, Anayasanın 136 ve geçici 21 nci maddesinin Anayasanın emrettiği üçte iki oy nisabını bulamadığını, bunun da ret anlamına geldiğini ifade etti.

Demokratik Parti grubu adına lehte söz alan Ferruh Bozbeyli (İstanbul), 155 nci maddeye göre Anayasa değişikliği teklifinin 1/3 nisap zarureti bulunmakla birlikte değişiklik önermeleri bakımından 1/3 nisap zarureti olmadığını, tek bir imza ile de değişiklik önergesi verilebileceğini, maddenin birinci müzakere sırasında reddedildiğini, ancak teklif metninden çıkmadığından ikinci müzakere sırasında bu madde ile ilgili değiştirge önermelerinin görüşülebileceğini, oya sunulabileceğini ve bu değiştirge önermeleri kabul edildiği takdirde, Millet Meclisi için kabul edilmiş bir metin haline geleceğini ifade etti.

Meclis Başkanı Sabit Osman Avcı, zapta geçmesi açısından 134, 138, 140 ve 141 nci maddelerle ilgili değişiklik tekliflerini Cumhuriyet Halk Partisi adına İsmail Hakkı Birler'in imzaladığını; çok önemli bir usul müzakeresi olduğu için Ahmet Durakoğlu'nun "Birinci müzakerede kabul edilmemiş olan bir metnin, ikinci müzakerede verilen değişiklik önermeleri üzerinde işlem yapılamaz" şeklindeki ileri sürdüğü öneriyi oya sunacağını; Ahmet Durakoğlu'nun teklifi kabul edilirse, birinci müzakerede kabul edilmemiş olan Anayasaya değişiklik teklifinin üçüncü ve altıncı maddeleri üzerinde müzakere yapılamayacağını; eğer reddedilirse Başkanlığın görüşünün kabul edilmiş olacağını belirtti. Ahmet Durakoğlu'nun teklifi oya sunularak 29'un dışındaki büyük çoğunluğun oyları ile teklif kabul edilmedi. Böylece Başkanlığın görüşü kabul edilmiş olduğundan değişiklik önermeleri üzerindeki müzakerelere devam edildi.

Madde yeniden okunduktan sonra Mehmet Ali Aybar (İstanbul) tarafından verilen ve maddenin metinden çıkarılmasını talep eden önerge oya sunularak 25'in dışında büyük çoğunlukla kabul edilmedi. Mehmet Atagün (Kırklareli) tarafından verilen ve 3 ncü maddenin 1 nci fıkrasına "ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır" cümlesinin eklenmesini talep eden önergeye Komisyon katıldığını ve buna

dair gerekçeli raporlarını sunduklarını belirtti. Ordu milletvekillerinden başlanarak oylar toplandı. Açık oylama sonunda, değişiklik önermesine 375 üyenin 303 kabul, 73 ret oyu şeklinde oy verdikleri anlaşıldı. Bu suretle değişiklik önergesi kabul edilmiş oldu. Bu değişiklik önergesi gereğince, Komisyonca hazırlanan Anayasa değişiklik teklifi metni okundu ve açık oya sunulacağı belirtildi.

Anayasa değişikliği teklifinin 4 ncü maddesine geçildi. Bu maddenin metinden çıkartılmasını öneren ve Mehmet Ali Aybar (İstanbul) tarafından verilen değişiklik önergesi 7'nin dışında büyük çoğunluk tarafından kabul edilmedi.

5 nci madde üzerinde değişiklik teklifi olmadığından bu madde açık oya sunulmak üzere 6 ncı maddeye geçildi. 6 ncı madde üzerinde M. Ali Aybar (İstanbul) tarafından verilen maddenin metinden çıkarılması önergesi kabul edilmedi. Mehmet Atagün (Kırklareli) tarafından verilen değişiklik önergesi ise 307 kabul, 70 ret, 1 boş oyla kabul gördü.

7 nci madde üzerinde Mehmet Ali Aybar (İstanbul) tarafından verilen 5 oyun dışındaki büyük ekseriyetle kabul edilmedi.

Böylece 1 nci madde, birinci müzakerede kabul edildiği şekliyle, 2 nci madde, aynı şekilde, 3 ncü madde, yapılan değişik şekliyle, 4 ncü madde, birinci müzakeredeki şekliyle, 5 nci madde eski şekliyle, 6 nci madde yapılan değişik şekliyle, 7 nci ve 8 nci madde eski şekliyle metinde olduğu gibi açık oya sunuldu.

Hangi seçim çevresinden oylamaya başlanacağına dair ad çekildi ve Çorum milletvekillerinden başlanarak oylar toplandı. Başkan Sabit Osman Avcı, maddeler hakkında yapılan açık oylamaların sonuçlarını Meclis'e sundu:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 30 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasını değiştiren madde 1 in ikinci açık oylamasına 375 üyenin katıldığı, 351 kabul, 24 ret oyu kullanıldığı ve Anayasanın gerektirdiği 2/3'ün üstünde oy çokluğu sağlamak suretiyle maddenin kabul edildiği;

57 nci maddenin 2 ve 3 ncü fıkrasını değiştiren 2 nci maddenin ikinci açık oylamasına 386 üyenin katıldığı; 373 kabul, 13 ret oyu kullanıldığı;

136 ncı maddeye 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 nci fıkralar ekleyen 3 ncü maddenin ikinci açık oylamasına 388 üyenin katıldığı, 309 kabul, 77 ret, 2 boş oy çıktığı;

138 nci maddenin 4 ncü fıkrasını değiştiren 4 ncü maddenin ikinci açık oylamasına 378 üyenin katıldığı, 350 kabul, 26 ret, 1 çekimser, 1 boş oy kullanıldığı;

148 nci maddenin 2 nci fıkrasını değiştiren 5 nci maddenin ikinci açık oylamasına 384 üyenin katıldığı, 373 kabul, 11 ret oyu kullanıldığı;

Anayasaya geçici 21 nci maddeyi ekleyen 6 ncı maddenin ikinci açık oylamasına 388 üyenin katıldığı, 312 kabul, 76 ret, bir boş oy kullanıldığı;

Geçici 22 nci madde ekleyen 7 nci maddenin ikinci açık oylamasına 379 üyenin katıldığı, 364 kabul, 15 ret, 3 boş oy çıktığı;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148 nci maddelerinin bazı fıkralarının değiştirilmesi ve iki geçici madde eklenmesi hakkındaki teklifin 8 nci maddesinin ikinci açık oylamasına 381 üyenin katıldığı, 373 kabul, 7 ret, 1 boş oy çıktığı anlaşıldı.

Böylece Anayasanın gerektirdiği üçte ikinin üstünde kabul oyu sağlanmış olduğundan maddeler kabul edildi.

Teklifin tümü açık oya sunulmadan vereceği oyun rengini belli etmek üzere İçtüzüğün 137 nci maddesi gereğince Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına İsmail Hakkı Birler söz aldı ve DGM'lerin kurulması, sıkıyönetim mahkemelerinin devam etmesi ve birinci oylamada şahit oldukları bir usulsüzlük nedeniyle tümünün oylanması ile ilgili bu oylamada da grubunun ret oyu kullanacağını ifade etti. Sabit Osman Avcı oyların ad üzerinde tasnif yapıldığını ve bir oylama neticesinin tasnif sonucunda farklı çıkması durumunda İçtüzüğe göre Başkanlık Divanının bir sonraki birleşimde gereğini yapacağını, böyle bir durumun gerçekleşmediğini açıkladı.

Anayasa değişiklik teklifinin tümü, açık oy isteyen önergedeki isimlerin Genel Kurul'da bulunup bulunmadığı tespit edildikten sonra Bolu milletvekillerinden başlanarak oylandı. Oyların ayırımı yapıldığında, teklifin tümünün açık oylamasına 372 milletvekilinin katıldığı, 308 kabul, 63 ret, 1 çekinse ve 1 boş oyun kullanıldığı tespit edildi. Böylece Anayasanın gerektirdiği 2/3'ün üstünde oy çokluğu sağlanarak Anayasa değişiklik teklifi Millet Meclisi tarafından kabul edildi.⁵⁸

15 Mart 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 20 Mart 1973 tarih ve 14482 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 58 (15 Şubat 1973), s. 617-656.

BAŞBAKANLIK

KANUN NO 1262: Vakıflar Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilâtı hakkındaki kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir fıkra ek maddelerle geçici maddeler eklenmesine dair Kanun

Vakıflar Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilâtı hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine, bu kanuna bir fıkra ve ek maddelerle bâzı geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Maliye ve Plân komisyonları raporları 15 Nisan 1970 tarihli 70 nci Birleşimde dağıtımına girdi. 20 Nisan 1970 tarihinde toplanan 72 nci Birleşimde Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin, gündemde bulunan tasarının bütün işlere takdimen, öncelik ve ivedilikle görüşülmesi hakkında önergesi kabul edilerek görüşmeler başladı.⁵⁹ Tasarının tümü üzerine G.P. adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya) Türkiye'de vakıfların tarihçesinden söz ettikten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü Yasası olan 6760 sayılı kanunun teşkilatında ve işleyişinde aksaklıklar olduğunu; Vakıflar Genel Müdürlüğünün satın alma, satma, inşaat yapma, kira gibi işlerde 1050 ve 2490 sayılı kanunlara tabi tutulmasının işlerini yapmasına ve verimli çalışmasına engel olduğunu ve bu tasarının mevcut kanundaki eksiklikleri gidereceğini belirtti.⁶⁰ Tasarı hakkında söz alan Hüsamettin Başer (Nevşehir), Sami Arslan (Denizli), Kemal Kaya (Kars) ve Nuri Eroğan (İstanbul) tasarının çok önemli olduğunu ve desteklenmesi gerektiğini ifade ettiler. Bu konuşmalar üzerine tasarının maddelerine geçildi.⁶¹

MADDE 1. — 6760 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilâtı hakkındaki Kanunun 2, 9, 10 ve 11 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 2. — Vakıflar Genel Müdürlüğü merkez kuruluşu, Genel Müdürün yönetimi altında iki genel müdür yardımcısı ile mütehassıs müşavirlerden ve aşağıda yazılı dairelerden kurulur.

1. Teftiş Kurulu Başkanlığı,
2. Hukuk Müşavirliği,
3. Âbide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı,
4. Mülhak Vakıflar Müdürlüğü,
5. Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü,
6. Emlâk Müdürlüğü,
7. İşletmeler ve iştirakler Müdürlüğü,
8. Arşiv ve Yayım Müdürlüğü,
9. Muhasebe Müdürlüğü,

⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 72 (20 Nisan 1970), s. 384.

⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 72 (20 Nisan 1970), s. 385-386.

⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 72 (20 Nisan 1970), s. 388-393.

10. Özlük işleri Müdürlüğü,

11. Levazım ve Daire Müdürlüğü.

Madde 9. — Genel Müdürlük merkez ve illerdeki yapı, onarım ve tesisatın mimarlık, mühendislik ve şehircilik hizmetlerini gerektirdiğinde, kısmen veya tamamen, ücret karşılığında kendi kuruluşundan başkasına yaptırabilir. Bu hizmetleri yarışma konusu da yapabilir.

Genel Müdürlük, yapı onarım ve tesisat işleri için gerektiğinde yevmiyeli veya mukaveleli teknik eleman çalıştırabilir.

Yukarda yazılı işler için yapılacak harcamalar ve verilecek ücretler ona ait ödenek veya fondan ödenir.

Madde 10. — Vakıflar Genel Müdürlüğü kuruluşundaki veznedar ve veznedar yardımcıları ile fiilen bu görevlerden birini yapan memurlara ve kıymet muhafızlarına, Genel Müdürlükçe aylıkları tutarının % 30 - % 50 sine kadar aylık kasa tazminatı verilebilir.

Madde 11. — Merkez ve iller kuruluşundaki memurlara bütçede yer alan gelirlerin tahsilatından (temettü ve faizler, yardım ve bağışlar, işletmelerle icra dairelerinden yapılacak tahsilat ve taşınır taşınmaz mal satış bedelleri hariç) % 5 e kadar tahsil aidatı verilebilir.

Bu kanunun 1 nci maddesi ile değiştirilen 10 ncu maddesinde yazılı kasa tazminatından faydalananlar (Veznedar ve veznedar yardımcıları ile fiilen bu görevleri yapanlar hariç) ile ek 5 nci maddesi uyarınca ödenek alanlara tahsil aidatı verilmez.

MADDE 2. — Aynı kanunun 17 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

8. 3. 1934 tarih ve 2387 sayılı Vakıf Akaar ve arazinin ve mahsûllerinin ne suretle kiraya verileceği ve idare olunacağı hakkındaki Kanun, 20. 4. 1936 tarih ve 2950 sayılı Vakıf malların taksitle satılması ve kiraya verilmesi ve satış paralarının kullanılması ve emaneten idare edilen mülhak vakıflardan idare ve tahsil masrafı alınması hakkında Kanunun 4 ncü maddesi, 27. 12. 1937 tarih ve 3294 sayılı Vakfa ait hisseli mahlûl yerlerin hissedarlarına ne suretle satılacağına dair Kanun, 21. 8. 1940 tarih ve 3913 sayılı Vakıf menba suları ile orman ve zeytinliklerin işletilmesi hakkında Kanun ile ek ve değişiklikleri ve 27. 6. 1956 tarih ve 6760 sayılı Kanunun 8 nci maddesi kaldırılmıştır.

MADDE 3. — Aynı kanuna aşağıdaki ek maddeler eklenmiştir:

EK MADDE 1. — 6760 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinin birinci fıkrasında bahsi geçen (1) ve (3) sayılı cetvellerde yazılı kadrolar kaldırılmış ve bunların yerine ilişik (1) ve (3) sayılı cetvellerde yazılı kadrolar konulmuştur.

EK MADDE 2. — 2762 sayılı Kanunun 12 nci maddesine göre vakıf akaar ve toprakları (Mâhlûl ve metruk yerler dâhil) satışından elde edilecek paralar, aynı kanunun 3668 sayılı Kanunla değişik 32 nci maddesinde bahsolunan taviz bedelleri ile Genel Müdürlüğün en son yıla ait kesin hesabı sonucu hâsıl olan gelir fazlasından idare meclisince kararlaştırılacak miktardaki para, özel bir fon hesabında toplanır.

Mülhak vakıfların akaar ve toprak (Mâhlûl ve metruk yerler dâhil) satış bedellerinin bu fona katılmasında mütevellisinin muvafakati aranır.

Bu fondan Genel Müdürlük Devlet Plânlama Teşkilâtının müspet görüşünü aldıktan sonra İdare Meclisinin kararı ve Başbakanın onayı ile ticari, sımai, zirai ve eğitim sahalarında işletmeler ve sermayesinin en az % 51 i vakıflara aid olmak üzere şirketler kurabilir veya sermayesi vakıfları hissesi ile Devlet ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hissesi toplamı % 51 den az olmamak üzere kurulmuş veya kurulacak iştiraklere katılabilir.

Bu fonla ilgili harcamalar ve yapılan işlemler 1050 sayılı Muhasebe Umumiye, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve ihale, 3611 sayılı Bayındırlık Bakanlığı vazife ve Teşkilâtı hakkındaki kanunlar ile ek ve değişiklikleri hükümlerine tâbi değildir.

EK MADDE 3. — Tarihî veya mimari kıymeti haiz bulunduğu tesbit edilen muhafazası gerekli âbide ve eski eserlerin onarım ve restorasyonu ile diğer vakıf taşınmaz malların inşaat ve onarımlarında ve bu işler için lüzumlu malzemenin satın alınmasında, vakıf taşınmaz malların kiraya verilmelerinde, mahsûllerinin satışlarında ve taşınmaz mal satın alınmasında, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz.

EK MADDE 4. — Genel Müdürlük memurları bu kanuna göre kurulacak işletme ve şirketlerin ve iştiraklerin idare meclisi veya murakıplıklarında görev alabilirler.

EK MADDE 5. — Gureba Hastanesinde çalışan tabip, diş tabibi, eczacı, biyolog, kimyager, kimya mühendisi, kimya lisansiyeye ve veteriner hekimlere; (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı teşkilâtında çalışmakta olup hususiyet arz eden yer ve hizmetlerde görevlendirilen sağlık personeline ödenek verilmesine dair 14. 5. 1964 tarih ve 472 sayılı Kanun) hükümleri uygulanır.

EK MADDE 6. — Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılan her türlü bağışlar, bağış yapanın göstereceği şartlara uygun surette kullanılabilir veya sarf olunur. Taşınmaz mallar özel bir deftere kaydedilir.

Paralar ile diğer menkul kıymetler ve taşınmaz malların gelirleri ayrı bir fon hesabında toplanır.

Bu fon ile ilgili harcamalar ve işlemler, ek ikinci maddenin son fıkrası hükmüne tabidir.

EK MADDE 7. — Genel Müdürlüğün İdare Meclisi Başkanı ve üyeleriyle genel müdür ve genel müdür yardımcılarını kadrolarını işgal edenlere, müktesep maaş derecelerine bakılmaksızın ilişik (6) sayılı cetvelde yazılı miktarlarda tahsisat verilir.

Bu kadrolara atananlardan yıllık izinlerini kullananlar ile, yurt içine ve yurt dışına geçici bir görevle gönderilenler hariç, görevleri başında bulunmayanlara görevlerinden ayrı buldukları sürece tahsisat verilmez. Hastalık sebebiyle görevi başına gelemiyenlere bu yüzden görevlerine devam etmedikleri günlerin toplamı bir yılda 60 günü geçmemek kaydıyla bu tahsisat ödenir. Tahsisatla ilgili diğer hususlarda, 5027 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi hükmü uygulanır.

Bu ödeme 26. 6. 1964 tarih ve 484 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi hükümlerine tabidir.

İşletmeler, şirket ve iştiraklerde görev alanlara bu tahsisat verilmez.

MADDE 4. — Değişik 9 ve 11 nci maddeler ile ek 2 ve 3 ncü maddelerde belirtilen hususların ne suretle uygulanacağı bir yönetmelikle düzenlenir.

MADDE 5. — Aynı kanuna aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 1. — Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte Genel Müdürlük merkez ve iller kuruluşlarında çalışanlardan unvanlarında değişiklik yapılmış olan veya olmıyan veya hizmetleri kaldırılmış olanlar, üç ay içinde müktesep derece aylıkları ile maaş derecelerine uygun görevlere yeniden atanabilirler.

Geçici görev, hastalık, izin gibi kanuni sebeplerle görevi başında bulunmayanların, Genel Müdürlük kuruluşunda aylıklı bir göreve atanmaları halinde işe başlama kaydı aranmaksızın aylıkları verilir.

GEÇİCİ MADDE 2. — Bu kanunun ek 2 nci maddesine göre şirket ve işletmeler kuruluncaya kadar mevcut işletmeler hakkında 3913 sayılı Kanun, ek ve değişiklikleri hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde yazılı kadrolardan ilişik (4) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar, bu kanunun yürürlüğe girmesini takibeden malî yılda kullanılmaz.

MADDE 6. — Bu kanunun 4 ncü maddesi kanunun yayımı tarihinden üç ay sonra, diğer maddeleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7. — Bu kanunun hükümlerini Başbakan yürütür.

Tasarıyla Vakıflar Genel Müdürlüğünün Merkez ve Taşra teşkilatında kullanılmayan pek çok kadro kaldırılmış, yerlerine Merkez örgütünde bir Genel Müdür, iki Genel Müdür Yardımcısı, üç Müşavir, bir Teftiş Kurulu Başkanlığı, iki Baş Müfettiş, dokuz müfettiş, beş Müfettiş Yardımcısı ile Hukuk Müşavirliği, Âbide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Mülhak Vakıflar Müdürlüğü, Âbideler Şubesi, Yeni Vakıflar Bürosu, Yapı İşleri Şubesi, Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Emlâk Müdürlüğü, Alım Satım Bürosu, Yayın Bürosu, Muhasebe Müdürlüğü, Bütçe Bürosu, Kiralama Bürosu, Tesbit ve Sicil Bürosu, Hesap Tetkik Bürosu, Gelir Bürosu, İştirakler ve Fon Hesabı Bürosu, Arşiv ve Yayın Müdürlüğü gibi yeni ofislerde pek

çok kadro ihdas edildi.⁶² Tasarı, 27 Nisan 1970 tarihinde yapılan 74 ncü Birleşimde 291 toplam üyeden 279 kabul, 7 ret ve 5 çekinses oy alarak kabul edildi. Kanun, 29 Nisan 1970 tarihli ve 13 505 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1268: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun bazı vergilerden ve bütün harç ve resimlerden muaf tutulmasına dair Kanun

Trabzon milletvekili Selâhattin Güven ve 18 arkadaşının, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun bâzı vergilerden ve bütün harç ve resimlerden muaf tutulmasına dair kanun tasarısı 21 Ocak 1970 tarihli 28 nci Birleşimine ulaştı ve Maliye ve Plân Komisyonlarına gönderildi.⁶³

1921 yılında kurulan ve kamu yararına çalışan derneklerden olan Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu amacı, çocukların memlekete ve insanlığa yararlı olacak şekilde yetişmelerini sağlamak, haklarını korumak, yoksul ve kimsesiz çocukları himaye etmek, bakımlarını, eğitimlerini yapmak amacıyla yuvalar ve gündüz bakımevi kurmak; yoksul ve emzikli annelere yardım etmek ve sağlığını korumak; yoksul okul çocuklarına okuma araç ve gereçleriyle giyim eşyası vermek; tüzüğünde yazılı diğer hizmet ve görevlerini yapmak olarak belirlenmişti. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu yurt içinde 67 il ve 310 ilçede örgütlenmiş, bir hemşire koleji, yirmi bir çocuk yuvası, bir okul öncesi Çocuk Eğitim Uzman Okulu, on gündüz bakımevi, yüz on dört poliklinik, iki aşevi, bir süt damlası ve bir doğum evi olmak üzere öğretim tesislerine, bakım ve eğitim tesislerine sahipti. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun başlıca gelir kaynakları ise taşınmaz malların kira gelirleri, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve ÇEK arasında bölüşülen fitre ve zekât gelirleri, (gelirin % 20 si), Kurumun bâzı iktisadi işletmelerinin gelirlerinden oluşuyordu. 1969 yılı itibariyle bu gelirlerin toplamı 5 - 6 milyon TL civarındaydı. Kurumun gider açığı 15 milyondtu ve giderler genellikle hamiyetperver vatandaşların aynî ve nakdî yardımlarıyla karşılanıyordu. Devlet bütçesinden Kuruma yapılan sosyal yardım miktarı da 400 000 TL’den 50 000 TL’ya indirilmişti. Bu nedenlerle görevlerini yapmada güçlüklerle karşılaşan Kurumun özel bir kanunla Bina ve Arazi Vergisinden, Kurumlar Vergisinden, bilûmum harç ve resimlerden muaf tutulması ve böylece Anayasa’nın 36 ncı maddesi hükmüne göre, ailenin, ananın ve çocuğun korunması hususunda Devletin yapmakla yükümlü bulunduğu göreve yardımcı olan bu kuruluşa dolaylı olarak yardım etme imkânı sağlanması isteniyordu.

Selâhattin Güven (Trabzon) ve 18 milletvekilinin önerdiği tasarıya yine Trabzon milletvekili Ahmet Şener de katıldı ve kanun teklifi ile Maliye ve Plân komisyonları raporları 25 Mart 1970 tarihli 60 ncü Birleşimde Meclis’te dağıtıldı.⁶⁴ Tasarı 30 Mart 1970 tarihinde toplanan 62 nci Birleşimde Plân Komisyonu Başkanvekili Rize

⁶² Kaldırılan teşkilat bölümleri ve ihdas edilen büro, kadro, kadro dereceleri, sayı ve maaşları için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 233-240.

⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 28 (21 Ocak 1970), s. 254.

⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 60 (25 Mart 1970), s. 677.

milletvekili Erol Yılmaz Akçal'ın verdiği öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifi kabul edilerek görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü hakkında söz alan Turan Özgüner (İçel) Meclisin geçen döneminde Getirilmesine rağmen kadük olan teklifin yeniden geldiğini, kanun teklifinin çok isabetli olduğunu ve Kuruma Devlet bütçesinden gerekli tahsisatın yeteri kadar verilmesi gerektiğini söyledi. Tasarının tümü üzerine söz alan Ahmet Güner (Zonguldak) Kanun teklifinin çok isabetli olduğunu, ancak Kurum Merkezinin büyük şehirlerin dışında bulunan Çocuk Esirgeme kurumlarının faaliyetlerini gerektiği kadar denetlemediğini vurguladı. Böylece vergi muafiyetinden elde edilecek paraların ancak merkezdeki imkânlarla tahsis edileceğini açık olduğunu, oysa Kurumun vilâyet merkezlerinin dışına çıkarak ilçelerde de faaliyet göstermesi gerektiğini ifade etti. Kanun teklifini veren Ahmet Şener (Trabzon) söz alarak noksanları olsa da tasarının bazı çözümler getirdiğini; Kurumu Hazineden yardımlarla, ülkedeki zengin kurumların, Devlet müesseselerinin, İktisadi Devlet Teşekküllerinin yardımlarıyla geliştirmek olanağının bulunduğunu ifade etti.⁶⁵ Plân Komisyonu adına Plan Komisyonu Başkanvekili Yılmaz Akçal (Rize) da Kurumun daha çok büyük merkezlerde faaliyet göstermesinin nedeninin Türkiye nüfusunun büyük merkezlerde toplanması olduğunu, Bütçeden Çocuk Esirgeme Kurumuna yapılan yardımın azaltılması meselesinin gelecek bütçe müzakerelerinde halledilebileceğini ve son zamanlarda hayır sahibi vatandaşların Kuruma olan ilgilerinin arttığını belirtti. Müzakerelerin ardından maddelerin oylanmasına geçildi.⁶⁶

Madde 1. — Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Bina ve Arazi vergisinden, Kurumlar Vergisinden ve bütün harçlar ve resimlerden muafır.

Madde 2. — Bu kanun yayın tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

28 Mayıs 1970 tarihinde Millet Meclisi'nin 90 ncı Birleşiminde kabul edilen kanun, 6 Haziran 1970 tarih ve 13 512 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1309: Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruluşu hakkında Kanun

11 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 79 ncu Birleşimde Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruluşu hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporlarının gündeme alınmasına karar verildi. Tasarı ve raporlar Meclis'te 9 Mayıs 1970 tarihinde Meclis'te dağıtıma girmişti.⁶⁷

Tasarı hakkında Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi tarafından 8 Ocak 1970 tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan gerekçesinde 1945'ten itibaren Devlet Tiyatrosunun yeteri kadar tecrübe sahibi olduğu ve

⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 62 (30 Mart 1970), s. 42-44.

⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 62 (30 Mart 1970), s. 44-45.

⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 79 (11 Mayıs 1970), s. 667.

tiyatronun bir bölümü halinde kurulmuş olan operanın da ileri ülkeler düzeyinde kurduğu orkestrasiyla tiyatrodan ayrılması gerektiği bildiriliyordu. Balenin de hiç yoktan oluşturulduğu ve üstün derecelere ulaştığı, solist kadrosunun dünyanın on büyük operalarında bulunan solist kadrosu derecesine çıktığı ve opera tekniğine uygun geniş bir koro teşkil edildiği belirtilerek tek idare altında yürütülen “Opera ve Bale” ve “temsil” bölümlerinin artık milletlerarası teamülün gerektirdiği esaslar dâhilinde iki ayrı müstakil sanat müessesesi halinde idare edilmelerinin gerektiği söyleniyordu. Bu arada mevcut kadrolar ile personelin, bütçenin, binalar ve aksesuar, demirbaş, mefruşat, tesisatın da bu iki kurum arasında teknik gereklere göre bölünmesi ve her iki kurumun başına iki ayrı yönetimin getirilmesi öngörülüyordu. Bu ayırımın tiyatro ve operanın kendi sahalarında gelişmesine yol açacağı söylenildiği gerekçede hazırlanan kanunun bütçeye de ek bir malî külfet yüklemeyeceği vurgulanıyordu. Devamlı olarak değişiklik arz edecek ücretlere göre kadrolar oluşturulması gerektiğinden Devlet Opera ve Balesi sanatkârların ve teknisyenlerinin istihdam şekli sözleşmeli olacak, dolayısıyla kurumun kadro cetvelleri ile bütçesi her yıl Bakanlar Kurulunca kabul olunacaktı. Dolayısıyla tasarı Opera ve Bale için bir kadro cetveli sunmuyordu.⁶⁸

12 Haziran 1970 tarihli 102 nci Birleşimde Niğde milletvekili Nuri Kodamanoğlu tarafından verilen Devlet Tiyatrosu Kanununun bâzı maddelerini değiştiren tasarı ile Devlet Opera ve Balesi kurulması hakkındaki kanun tasarısının kapsam itibariyle aynı mahiyet ve bünyede bulunduğundan birlikte görüşülmesi önergesi kabul edildi. Tasarı hakkında söz alan olmadığından maddelerin okunmasına geçildi:

Madde 1. — Ankara’da, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz bir “Devlet Opera ve Balesi” Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Devlet opera ve balesi bir genel müdür tarafından yönetilir.

Madde 2. — Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü, lüzum ve imkân gördüğü diğer şehirlerde de, Millî Eğitim Bakanının onayı ile bir müdür yönetiminde Devlet Opera ve Balesi müdürlükleri kurabilir.

Genel Müdürlük ve müdürlükler bakanlığın onayı ile yurt içi, yurt dışı turneler tertip edebilir, millî ve milletlerarası festivaller düzenleyebilir.

Madde 3. — a) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünün bir Sanat Kurulu vardır.

Bu Kurul Genel Müdür Başkanlığında Genel Müzik İşleri Yöneticisi, Başrejisör ve Bale Başkoreografi ile, iki senelik süre için Genel Müdürlükçe seçilen bir sanatkârdan teşekkül eder.

⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 102 (12 Haziran 1970), s. 391 ve devamı: 134 Sıra Sayılı Basmayazı: Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruluşu hakkında kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları

Müdürlüklerde Müdürün Başkanlığında Müzik İşleri Yöneticisi, Başrejisör ve Bale Başkoreografi ile iki senelik süre için Müdürlükçe seçilen bir sanatkârdan teşekkül eden bir Sanat Kurulu vardır. Bu Kurulun görevleri sanatla ilgili konularda Genel Müdüre ve Müdürlere yardımcı olmak, reportuvarın hazırlanmasında mütalâa vermektir.

b) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünün bir teknik kurulu vardır. Bu Kurul Genel Müdür veya Yardımcısının Başkanlığında Genel Müzik İşleri Yöneticisi, Başkorrepetitör, Başrejisör, Koro Şefi, Başkoreograf, Bale Başöğretmeni, Sanat Teknik Müdürü, Başdekoratör ile iki yılda bir orkestra, koro, solo ve bale sanatçılarının kendi aralarından seçecekleri birer sanatçıdan teşekkül eder. Müdürlüklerde de Müdür veya Yardımcısının başkanlığında Müzik İşleri Yöneticisi, Başkorrepetitör, Başrejisör, Koro Şefi, Başkoreograf, Bale Başöğretmeni, Teknik İşleri Yöneticisi ve Başdekoratör ile iki yılda bir orkestra, koro, solo ve bale sanatçılarının kendi aralarından seçecekleri birer sanatçıdan teşekkül eden bir Teknik Kurul mevcuttur. Teknik kurulların görevleri, Devlet Opera ve Balesine alınacak sanatkâr, uygulamacı uzman memur ve uzman memurlarla stajiyerleri imtihan etmek, değerlendirmelerini yapmak, bilgi ve görgülerini artırmak üzere yurt dışına göndermek, yurt içinde kabil olmayacağı sıhhi kurul raporu ile tesbit edilen Devlet Opera ve Balesi mensuplarının tedavilerini yurt dışında yaptırmak ve bu kanunla verilen sair işleri görmektir.

c) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünün bir Disiplin Kurulu vardır. Disiplin Kurulu Genel Müdür veya Yardımcısının başkanlığında Genel Müzik İşleri Yöneticisi, Başrejisör, Başkoreograf, Bale Başöğretmeni, Teknik Müdür, Hukuk Müşaviri ile iki yılda bir orkestra, koro, solo ve bale sanatçılarının kendi aralarından seçecekleri birer sanatçıdan teşekkül eder.

Müdürlük Disiplin Kurulu da Müdür veya Yardımcısının Başkanlığında Müzik İşleri Yöneticisi, Başrejisör, Başkoreograf, Bale Başöğretmeni, Teknik İşler Yöneticisi ile Hukuk Müşaviri, iki yılda bir orkestra, koro, solo ve bale sanatçılarının kendi aralarından seçecekleri birer sanatçıdan teşekkül eder.

Madde 4. — a) Genel Müzik Yöneticisi (Başorkestra Şefi niteliğinde), Orkestra şefleri ve yardımcıları, Başrejisör, rejisörler ve yardımcıları, koro sanatçıları, opera ve solistleri, orkestra sanatçıları, Koro Şefi ve yardımcıları, Başkoreograf, Bale Başöğretmeni, koreograflar, Kordöbale Şefi ve yardımcıları, bale öğretmenleri, bale sanatkârları, kostüm kraatörleri, Sanat Teknik Müdürü, bale notatörleri, dekoratörler, Başdekoratör, şan pedagogları, Başkorrepetitör Devlet Opera ve Balesi sanatkâr memurlarıdır.

b) Repetitörler, Korrepetitörler, Başdramaturg ve Dramaturglar, Teknik Müdür, Başrealizatör, Başışık Uzmanı, Basperukacı, Orkestra Müdürü (Müzisyen), Sulförler, Lutiyeler, Kondüvitler, Bale Piyanistleri Devlet Opera ve Balesi uygulamacı uzman memurlarıdır.

c) Işık uzmanları, perukacılar, realizatörler, sahne uzmanları, atelye şefleri, butaforlar, kaşörler, kostümcüler, sahne marangozları, sahne demircileri, sahne makinistleri, kopistler, sahne müdürü ve yardımcıları, akortçular, desinatörler, makyajcılar, aksesuaracılar, sahne kunduracıları, saz tamir atelyesi şefi ve yardımcıları, opera yardımcı sınıf elemanları ile Teknik Kurul tarafından görevlerinin özelliği belirtilecek ihtisası bulunan elemanlar da Devlet Opera ve Balesi uzman memurları adını alırlar.

Madde 5. — Devlet Opera ve Balesinde: a) Genel Müdür, opera, bale ve müzik alanında başarıları ile tanınmış sanatkârlar arasından Millî Eğitim Bakanının teklifi üzerine müşterek kararname ile ve 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmüne göre,

b) Genel Müdür Yardımcısı, Genel Müdürün teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanı; sair memur ve hizmetliler de Genel Müdür tarafından,

c) Yabancı uzmanlar Genel Müdürün teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanı tarafından sözleşme ile,

d) Yerli ve yabancı misafir sanatkârlar, geçici süreli sözleşme ile Genel Müdür tarafından görevlendirilirler.

Sözleşmeli personelin sözleşmelerinin yenilenmesi de yapılışındaki usule tabidir.

Madde 6. — Diğer şehirlerde kurulacak Devlet Opera ve Balesi müdürlüklerinde:

a) Müdür, opera, bale ve mimik alanında başarıları ile tanınmış sanatkârlar arasından Genel Müdürün teklifi üzerine, Millî Eğitim Bakanı tarafından ve 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmüne göre,

b) Yabancı uzmanlar müdürün teklifi ve Genel Müdürün tasvibi ile Millî Eğitim Bakanı tarafından sözleşme ile,

c) Yerli ve yabancı misafir sanatkârlar geçici süreli sözleşme ile müdür tarafından,

d) Her çeşit memur ve hizmetliler müdür tarafından görevlendirilirler. Sözleşmeli personelin sözleşmelerinin yenilenmesi de yapılışındaki usule tabidir.

Madde 7. — Devlet Konservatuvarı mezunları, stajiyer kadrolarına göre idari sözleşmeye tabi olmaksızın Devlet Opera ve Balesine alınırlar. Bunlar bir yıl süre ile stajiyer olarak çalıştırılırlar. Bu sürenin bitiminde teknik kurul tarafından sınava tabi tutularak başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelere ayrılarak sanatkârlığa alınırlar ve idari sözleşmeye bağlanırlar.

Sınav sonucunda başarı gösteremiyenler veya bunlardan teknik kurul kararı ile bir yıl daha staja tabi tutulmasına lüzum görülenler için ikinci yıl sonunda yeniden yapılacak sınavda başarı sağlayamazlarsa görevden çıkarılırlar.

Bunlardan mecburi hizmeti olanlar Millî Eğitim Bakanlığının uygun göreceği hizmetlerde çalıştırılırlar.

Stajiyerler, staj süresi içinde idari sözleşmeli sanatkârlara ait haklardan yararlanırlar ve yükümlülüklerden sorumlu olurlar.

Madde 8. — Devlet Opera ve Balesinde Devlet Konservatuvarı mezunları dışından da sanatkâr istihdam edilebilir. Bu gibi sanatkârlar, teknik kurul tarafından sınava tabi tutularak gösterecekleri başarı ve kabiliyet derecesine göre kurulca tesbit edilecek ücretlerle sanatkâr olarak ve idari sözleşme ile hizmete alınırlar. Memleketin, opera ve bale sahne hayatında öteden beri yüksek başarı ile tanınmış olanlar, teknik kurul kararı ile sınavsız olarak alınabilirler. Kendileri ile idari sözleşme yapılıır. Ücretleri yukardaki esaslara göre kurulca tesbit edilir.

Madde 9. — Çalışmakta olan sanatkârlara, uygulatıcı uzmanların ve uzman memurların mütaakip sözleşme devresinde alabilecekleri ücret miktarı, gösterecekleri ehliyet ve başarıya göre sözleşmelerinin yenilenmesinde teknik kurulca tesbit edilir ve kararlaştırılır. Ücretleri indirmeye ve yükseltmeye teknik kurul yetkilidir. Ancak, bu indirme ve yükseltme emeklilikle kazanılan hakları ihlâl edemez. Mukavelenin feshi halinde genel hükümler uygulanır.

Madde üzerinde söz alan Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), Devlet Opera ve Balesi'nde çalışacak personelin sözleşme ve maaş durumlarının Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanı tarafından açıklanmasını istedi. Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya), Opera ve Devlet Tiyatrosu sanatçılarına, uzman memurlarına ve diğer görevlilerine yeni bir ücret statüsü tanzim edildiğini, bu ücret statüsünün kanunun yürürlüğe gireceği 1 Marttan itibaren geçerli olacağını ve bunun 657 sayılı kanunla çelişir hali olmadığını söyledi. Burhanettin Asutay'ın (İzmir) sorduğu emekliliğe ilişkin sorusu da Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar tarafından yanıtlandı. Ayrıca Turhan Özgüner (İçel) tarafından belirtilen sözleşmeli personelin yapacakları mukavelelerin harçtan muaf tutulması talebi Nuri Bayar tarafından aynı maddenin 1949'tan beri Devlet Tiyatrosu Kanununda da olduğu şeklinde cevaplandı ve bu konuda verilen değişiklik önergesi Meclis tarafından kabul edilmedi.⁶⁹

Madde 11. — Devlet Konservatuvarında parasız yatılı okuyanlardan Devlet Opera ve Balesi sanatkârlığına alman stajiyer ve sözleşmeli sanatkârların burada geçirdikleri süre mecburi hizmetlerine mahsubedilir.

Madde 12. — a) Devlet Opera ve Balesi sanatkârları, uygulatıcı uzman memurlar ile uzman memurları ve stajiyerler tesbit edilecek ehliyet ve iktidarları nazarı itibara almadan aşağıda gösterilen ücretlerle çalıştırılırlar.

Stajiyer ayda 1 200 TL

Uzman memurlar ayda 800 TL. - 3 500 TL

Uygulatıcı uzman memurlar ayda 1 000 TL. - 4 250 TL.

Sanatkâr memurlar ayda 1 500 TL. - 5 500 TL

b) Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü ile Opera ve Bale müdürlerine en yüksek sanatkâr memur ücretine ilâve olarak, Bakanlar Kurulunca tâyin edilecek miktarda idare ve temsil ödeneği verilir.

⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 102 (12 Haziran 1970), s. 344.

c) Devlet Opera ve Balesi sanatkârları, içkili gazino ve benzeri yerlerde çalışamazlar. Aksi halde, genel müdürlük ve müdürlüklerce re'sen sözleşmelerini feshedilir.

12 nci madde üzerinde önergesini tekrar eden İçel milletvekili Turhan Özgüner (b) bendinde Bakanlar Kurulunca tâyin edilecek miktarda ibaresi yerine, “ayda 500 lira” ibaresinin kabulünü teklif etti; ancak bu teklif, Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar'ın Personel Kanunu çıkıncaya kadar aynen muhafaza edilmesi gerektiğini belirtmesi üzerine geri alındı.

Madde 13. — iki ayrı görevi aynı zamanda yapan sanatkarlara, ikinci görevi için ve bu görevin devamınca, almakta oldukları aylık ücretlerinin tutarını ve bir ayı geçmemek ve yılda bir defa olmak üzere teknik kurulca tesbit edilecek miktarda ek ücret ödenebilir.

Madde 14. — 6388 sayılı Kanun hükümleri, Devlet Opera ve Balesi sanatkârları, uygulatıcı uzmanlar hakkında da uygulanır. Uzman memurlar aynı kanunun 3 ncü maddesi hariç diğer hükümlerinden faydalanırlar.

Madde 15. — Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünce ve Devlet Opera ve Balesi Müdürlüklerince tertip edilecek yurt içi turne faaliyetlerine katılacak sanatkâr memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla diğer görevlilere ödenecek harcırah yevmiyeleri 75 lirayı geçmemek üzere her yıl teknik kurulca tesbit edilir. Turnelerdeki ikâmet yerleri genel müdürlükçe temin edilir ve parası da genel müdürlükçe ödenir. Turne ile ilgili seyahatlerin zamanı ve hangi vasıtalar ile yapılacağı genel müdürlükçe tâyin olunur. Harcırah yevmiyelerinden her hangi bir kesinti yapılamaz ve otel ücreti tenzil edilemez. Yurt dışı turne faaliyetlerine ait yolluk ve harcırahlar hakkında genel hükümler uygulanır.

Madde 16. a) Devlet Opera ve Balesi sanatkârlarını, diğer idari sözleşmeli memurlarını görgü ve bilgi ve ihtisaslarını artırmak maksadiyle yol parası ve almakta oldukları aylık ücretlerini müessese bütçesinden vermek suretiyle âzami bdr yıla kadar ve beş yıl içerisinde bir defaya mahsus olmak üzere yabancı memleketlere göndermeye Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ve müdürlükleri yetkilidir.

Bu hususlar için ilgili teknik kuruldan karar alınır.

Bu madde uyarınca kendilerine izin verilmiş olanların memuriyetleri ile buna ait her türlü hak ve yükümlülükleri saklı kalır.

b) Devlet Opera ve Balesi mensuplarının hastalık veya her türlü estetik cerrahi dâhil, ameliyat ve müdahaleye mâruz kalmaları halinde, lüzum ve zaruretlere göre yurt içinde veya dışında muayene ve münferiden veya refakatte tedavi ettirmeye gerekli ilâç, protez ve sair masrafları ile cenaze masraflarını yapmaya Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ve müdürlükleri yetkilidir.

Tedavi, ameliyat ve müdahalenin yurt dışında yapılması gerektiği takdirde bu konuda teknik kuruldan karar alınır.

e) Bilgi ve görgü maksadiyle yabancı memleketlere gönderilen sanatkâr ve diğerk görevliler yurda dönüşlerinde yabancı memleketlerde kaldıkları sürenin bir buçuk katı kadar mecburi hizmetle yükümlüdürler.

Madde 17. — Devlet Opera ve Balesi mensupları, 7244, 263 ve 819 sayılı kanunlarla tanınan haklardan yararlanırlar. İdari sözleşmeli memurlara ödenecek meblâğ, idari sözleşmelerle belli edilen aylıklara ilâve edilmek suretiyle hesaplanır.

Madde 18. — 657 sayılı Kanunla değerlendirme, sınav ve ödül kurullarına verilen görevler, teknik kurul tarafından ifa edilir.

Madde 19. — Sanatkârların, uygulatıcı uzman ve uzman memurların sözleşme, tedavi, ayrılış ölüm tazminatı, izin, yolluk, inceleme seyahati, disiplin işleri ile opera ve balenin iç yönetim işleri ve 3 ncü maddede gösterilen kuruların çalışma esasları tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenir.

Madde 20. — Devlet Opera ve Balesinin gelirleri:

a) Genel Bütçenin Millî Eğitim Bakanlığı kısmının “Eğitim kurumları” giderleri tertibinden ayrılan ödenek,

b) Temsil ve konserlerden elde edilecek hasılat,

c) Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayımlar hasılatı,

d) Opera ve bale faaliyetinden yararlanan iller özel idareleri ile belediyelerince yapılabilecek bağışlar,

e) Her türlü bağışlar ile diğerk çeşitli gelirler,

f) Yurt içi ve yurt dışı festival gelirlerinden elde edilecek hâsılattan ibarettir.

Madde 21. — A) Devlet Opera ve Balesinin Bütçesi ve kadroları Genel Müdürlükçe hazırlanıp

Bakanlar Kurulunca onanır.

B) Kurulacak opera ve balelerin bütçeleri ve kadroları müstakil olarak müdürlüklerince hazırlanır, Genel Müdürlüğün tasvibinden sonra Bakanlar Kurulunca onanır.

Madde 22. — Devlet Opera ve Balesinin Bakanlar Kurulunca onanacak bütçe ve kadroları ile bunlara dayanılarak yıl içinde yapılacak giderlere ve gelirlere ait evrak, tetkik ve vize edilmek üzere kesinhesap cetvelleri ile birlikte yıl sonlarından itibaren en çok üç ay içinde Sayıştaya gönderilir.

Madde 23. — Devlet Opera ve Balesi muamelâtında 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz. Müessesenin alım ve satım muameleleri ile hesap usulleri Maliye ve Millî Eğitim bakanlıklarınca müştereken tesbit olunacak esaslara göre yürütülür.

Devlet Opera ve Balesinin hâsılatı ve muameleleri her türlü vergi, harç ve resimlerden muafır.

23 ncü madde üzerinde söz isteyen Baha Müderrisoğlu (Konya), bu kurumda Muhasebei Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma Kanununun uygulanmamasının sebeplerini sordu ve Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya) tiyatro ve opera gibi her gün değişen şartlara uyumu zorunlu olan kurumlara esneklik tanınması gerektiğini söyledi.

Madde 24. — Devlete ait binalardan Devlet Opera ve Balesi için lüzum görülenler Millî Eğitim Bakanlığının teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca eşya ve tesisleri ile beraber bu müesseselere parasız olarak tahsis edilebilir.

Madde 25. — İstanbul Kültür Sarayı ile Ankara'daki Büyük Tiyatro binalarını, bunların müstemilâtı ve tesislerini müştereken ve munhasıran, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü kullanırlar.

Madde 26. — 5441 ve 6629 sayılı kanunlarda opera ve baleye ilişkin hükümler kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1. — 5441 ve 6629 sayılı kanunlara göre faaliyette bulunan Devlet Tiyatrosunun, Büyük Tiyatro binasındaki mobilya, mefruşat, gardrop, aksesuar, dekor ve sair malzemesi arasından Devlet Opera ve Balesine devredilecek olanların listesi, Maliye Bakanlığınca seçilecek bir, Millî Eğitim Bakanlığından Bakanlıkça seçilecek iki, tiyatro ve opera uzman ve idarecilerinden seçilecek üçer kişi olmak üzere dokuz kişiden ibaret bir heyet tarafından tesbit ve tanzim edilir.

Yapılacak bu tesbite göre heyetçe hazırlanacak liste en geç altı ay içinde Millî Eğitim Bakanlığının tasvibine sunulur.

Geçici Madde 2. — Devlet Opera ve Balesi sanatkârları ve mütehasıs hizmetlileri ile Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü arasında imzalanmış olan sözleşmeler, bu kanunun yürürlüğe girmesiyle Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile akdedilmiş sayılır.

Sakarya milletvekili Nuri Bayar, Kanun tasarısının 26 ncı maddesinin sonuna 27nci madde olarak “274 ve 275 sayılı kanunların hükümleri Devlet Opera ve Balesi mensuplarına uygulanmaz” maddesinin eklenmesini talep etti ve önergesini açıkladı. Önerge kabul edilerek 27 nci madde metne eklendi.

Madde 29. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 30. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarının 15 Haziran 1970 tarihinde toplanan 103 ncü Birleşimde yapılan oylamasına 226 milletvekili katıldı ve tasarı 208 kabul, 15 ret, 3 çekinser oyla kabul edildi. Tasarı 23 Temmuz 1970 tarih ve 13557 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1310: 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine, bir maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bazı maddelerin eklenmesine dair Kanun 11 Mayıs 1970 tarihinde Meclis’te dağıtılan

5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kuruluşu hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine bir maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bâzı maddelerin eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporlarının gündeme alınmasına 79 ncu Birleşimde karar verildi.⁷⁰ Tasarı 22 Şubat 1967 tarihinde hazırlanmış ve Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi tarafından 2 Aralık 1969 tarihinde Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulmuştu.

Tasarı, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğüne bağlı Opera ve Bale bölümlerinin Millî Eğitim Bakanlığının 16. 5. 1966 tarih ve 448 sayılı emirleriyle ayrılması düşünüldüğünden 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü kuruluşu hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesini, bir maddesinin kaldırılmasını ve bu kanuna bâzı maddelerin ilâvesini öngörüyordu.⁷¹

1 Haziran 1940 tarihinde 3829 sayılı Kanunla kurulmuş olan Devlet Konservatuvarı bünyesinde tatbikat sahnesi temsilleri adıyla Devlet Tiyatrosunda 5441 sayılı Kanunun 16 Haziran 1949 tarihinde kabul edilmesine kadar çeşitli yerli ve yabancı eserler ve operalar sahneye konulmuştu. Başlangıçta sadece Küçük Tiyatro ve Büyük Tiyatro'da tiyatro ve opera temsilleri yapılırken 1966 yılına kadar bu iki tiyatroya Ankara'da Üçüncü Tiyatro, Oda Tiyatrosu, Yeni Sahne, Altındağ Tiyatroları eklenmiş ve tiyatro sayısı altıya yükselmişti. Ayrıca Bursa'da Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu, İzmir, Adana, Kayseri ve Eskişehir'de de Devlet Tiyatroları açılarak tiyatro sayısı on bire ulaşmıştı. Her yıl yapılan Anadolu turneleri, İzmir Fuarı Açık hava ve İstanbul temsilleri ve yurt dışı turne faaliyetleriyle Devlet Tiyatrosu'nun işlevleri hayli genişlemiş bulunuyordu. 1949 yılından 1965 - 1966 sezonu sonuna kadar 99 yerli tiyatro eseri, 159 yabancı tiyatro eseri, 6 yerli, 86 yabancı opera eseri, 3 yerli, 28 yabancı bale eseri ile toplam 428 eser sahneye konularak 19 922 seansta temsil verilmiş ve bu suretle 6 466 800 seyirciye hizmet verilmişti. Teknik gereksinimler, kalifiye uzman personel, dekor, kostüm, bina, tiyatro sahnesi ve orkestra yeri gibi artan ihtiyaçlar 5441 sayılı Kanunda yapılacak düzenlemeler ile karşılanmaya çalışıldı. Kanun tasarısı, yeni tiyatrolar açılmasını, bir dramaturji bölümü kurulmasını, sanat ve disiplin işlerinin ayrılarak bir disiplin kurulunun oluşturulmasını, tiyatrodaki istihdam edilen çeşitli personelin memur kadrosuna alınmasını, ikinci iş yapan sanatkârlar ve uzman memurlara ek ödeme yapılmasını, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü için makam tazminatı ödenmesini, Devlet Tiyatroları memurlarının 657 sayılı Devlet memurları Kanununun tanıdığı sosyal haklardan yararlandırılmasını, Genel Müdürle sanatkârlar ve uzmanlar arasında yapılan sözleşmelerin "idari sözleşme" olarak tanımlanmasını öngörüyordu.

⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 79 (11 Mayıs 1970), s. 667.

⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 102 (12 Haziran 1970), s. 391 ve devamı: 135 Sıra Sayılı Basmayazı: 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine bir maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bâzı maddelerin eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları.

5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kuruluşu hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine, bir maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bâzı maddelerin eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları 12 Haziran 1970 tarihinde toplanan 102 nci Birleşimde ele alındı:

Madde 1. — 10 Haziran 1949 tarihli ve 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanunun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 ve 18 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1. — Ankara’da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz, “Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Devlet Tiyatroları bir Genel Müdür tarafından yönetilir. Genel Müdürün emrinde yeteri kadar Genel Müdür yardımcısı bulunur. Genel Müdürlük Bakanın onayı ile yurt içinde ve yurt dışında millî ve milletlerarası festivaller ile turneler tertibedilebilir.

Genel Müdürlük malî, idari ve teknik imkânların müsaadesi içinde Ankara’da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir. İhtiyaca göre Ankara dışında ve İstanbul’da Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak tiyatrolar tercihan rejisör niteliğinde bir müdür yönetiminde kendi kadrosundaki sanatkâr ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatkâr, uzman memurlarla çalıştırılabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulundurulabilir.

1 nci madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), maddenin üçüncü fıkrasında Bakanın onayı ile yurt içinde ve yurt dışında festivaller ile turneler düzenlenebileceği hükmünde yurt içinde de Bakanın onayının alınmasının uygulamayı zorlaştıracığından gerekli olmadığı yönünde tahrir verdiğini; Hüseyin Baytürk (Zonguldak), Ankara ve İstanbul dışında tiyatro kurulması yetkisinin Genel Müdürün yetkisi içinde olmaması gerektiğini belirttiler.⁷²

Madde 2. — Devlet Tiyatrolarında oynanacak eserler edebî kurul tarafından seçilir. Bu kurul sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 kişi ile genel müdür, başrejisör, başdramaturg ve bir sanatkârdan teşekkül eder. Kurul başkanını kendi üyeleri arasından seçer. Edebî kurul salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çokluğu ile karar verir. Başdramaturg emrinde yeteri kadar dramaturg bulunur.

Edebî kurulun tiyatrodaki memur bulunmayan üyelerine her toplantı için 100 lira hakkı huzur verilir.

5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanunun görüşülmesine 15 Haziran 1970 tarihinde toplanan 103 ncü Birleşimde de devam edildi. Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil madde üzerinde ilk sözü Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Hüseyin Baytürk’e verdi. Baytürk, eserlerin seçiminin edebî kurul tarafından değil, dramaturglar tarafından yapılması, edebî kurulun kaldırılması ve maddede denildiği gibi bu görevlerin Dramaturglar Kuruluna verilmesi gerektiğini, bunun da maddede arttırılmış olan huzur hakkına lüzum bırakmayacağını belirtti.

⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 102 (12 Haziran 1970), s. 356-357.

Turhan Özgüner (İçel), devlet tiyatrolarında seçilecek eserler üzerinde Millî Eğitim Bakanlığı dolayısıyla siyasi iktidara etkin bir rol verildiğini, bu kurulun kalkması gerektiğini söyledi. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), bu maddeye göre kurulacak Devlet tiyatrosunun merkezîyetçi esasa göre oluşturulacağını ve tiyatroculuğun kaderini doğrudan doğruya Millî Eğitim Bakanının iradesine teslim ettiğini, bu maddenin komisyonca geri alınması gerektiğini belirtti. Hasan Tosyalı (Kastamonu), İstanbul Ankara'dan daha büyük ve İstanbul'daki Opera Sarayı Ankara'dakinden daha yüksek bir kapasiteye sahip olduğundan İstanbul Opera Sarayı'nın maddede belirtildiği gibi Genel Müdürlüğe bağlı rejisör yetkisinde bir müdür ile idare edilmek yerine İstanbul'da da tam yetkili bir müdür bulundurmanın gerekli olduğunu savundu. Madde hakkında verilen takrirlerden Turhan Özgüner'in hakkı huzur yerine toplantı ödeneği denmesi önerisi kabul gördü.⁷³

Madde 3. — A) Devlet Tiyatrolarının sanat, teknik ve bu kanunda gösterilen işlerine bakmak üzere; Edebî Kurul Başkanı, başrejisör, sanat teknik müdürü, müzik işleri yöneticisi, genel müdürün görevlendireceği bir sanatkârdan mürekkep “Sanat ve Yönetim” Kurulu vardır. Genel Müdür, bu kurulun başkanıdır.

B) Devlet Tiyatrolarının disiplin işlerine bakmak üzere başrejisör, hukuk müşaviri, özlük işleri müdürü, Devlet Tiyatrosu personelinin kendi aralarından gizli oyla seçeceği bir sanatkârdan mürekkep “Disiplin Kurulu” vardır.

Genel Müdür veya yardımcılarının biri bu kurulun başkanıdır. Sanat ve Yönetim Kurulu ile Disiplin Kurulu salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Tasarının 3 ncü maddesi üzerinde söz alan Hüseyin Baytürk (Zonguldak), maddede bulunan Edebî Kurul Başkanına gerek olmadığını, Sanat Teknik Müdürü diye yeni bir pozisyon oluşturulduğunu, tiyatro personelinin kendi aralarından gizli oyla seçeceği sanatkârdan oluşan disiplin kurulunun böyle oluşması halinde kurulun umum müdürün, dolayısıyla iktidarın emrinde olacağını ve tasarı gerekçesinde belirtildiği gibi on bir tiyatronun çoğunun işlemediğini belirtti.

Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar söz alarak genel müdürün yönetim kurulunun başkanı olduğunu ve eski kanunda disiplin işlerine bakan heyet yönetim kurulu iken bu kanunla disiplin işlerine bakacak bir kurulun oluşturulduğunu söyledi.⁷⁴

Madde 4. — Devlet tiyatrolarında;

A) Genel Müdür. Millî Eğitim Bakanının teklifi üzerine sahne hayatında başarılarıyla tanınmış sanatkârlar arasından müşterek kararname ile ve 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmüne göre,

⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 399-404.

⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 404-406.

B) Başrejisör, Genel Müdür yardımcıları ve yabancı uzmanlar Genel Müdürün teklifi üzerine Millî Eğitim Bakanı tarafından,

C) Edebî Heyetin sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 üyesi Millî Eğitim Bakanı tarafından, sanatkâr üyesi ise Devlet Tiyatrosu sanatkârları arasından Genel Müdür tarafından,

D) Devlet Tiyatroları kadrosunda bulunan diğer her çeşit görevliler Genel Müdür tarafından, göreve alınırlar.

Madde üzerinde söz alan Ahmet Güner (Zonguldak), tasarının bütün maddelerinde tiyatro genel müdürü Hükümetin Başbakanından daha güçlü ve denetimsiz bir yetkiye sahip böyle bir kanun tasarısının müzakeresi bitinceye kadar salonu terk ettiğini bildirdi. Ahmet Buldanlı (Muğla), sanatçıların içinden gelen bir genel müdür yerine Türk tiyatrosunda, sanatında, edebî hayatında eser vermiş, söz sahibi olmuş bir otorite veya otoriteler arasından seçilmesi gerektiğini söyledi. Hüseyin Baytürk (Zonguldak), genel müdür seçiminin etkili üç beş rejisör ve başrejisör arasından seçileceğine siyasi ve idari bilim mezunlarından seçilmesinin yöneticiliği bazı kişilerin tekelinde olmaktan kurtaracağını ve genel müdüre tanınan göreve alma yetkisinin aşırı olduğunu belirtti. Turhan Özgüner (İçel), her haliyle Millî Eğitim Bakanına bağlı memurlar durumundaki bir kurula sahne hayatını yönetme yetkisinin tanınmasının antidemokratik olduğunu ve güdümlü bir şekilde yürütmek anlamına geldiğini ifade etti. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), iktisadi devlet teşebbüslerinin genel müdürleri Bakanlar Kurulu kararıyla atanırken devlet tiyatrolarının genel müdürünün Millî Eğitim Bakanının inhasıyla Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imza koyduğu bir müşterek kararnameyle tâyin edilmesinin uygun olmadığını ve Bakanlar Kurulu kararıyla atanması gerektiğini vurguladı. Özdenoğlu, ayrıca, maddenin c bendiyle ilgili olarak “edebî kurulun üç üyesinin Millî Eğitim Bakanınca üniversitelerin tiyatro bölümlerinin göstereceği isimler arasından seçilir” ibaresinin eklenmesini istedi. Nuri Kodamanoğlu (Niğde), dünyanın her yerinde olduğu gibi sanat yönetiminin gerçekten güçlü sanatkârlara verilmesi gerektiğini ve sanat yöneticisine büyük yetkiler tanınacağına göre sanat ve sahne hayatında başarısı ile tanınmış kişilerden Genel Müdür seçilmesinin doğru olduğunu söyledi. Kodamanoğlu, genel müdürün müşterek kararname ile atanmasının sebebini de tiyatronun devlet tiyatrosu olması nedeniyle devletin tensilcisi Cumhurbaşkanı'na söz sahibi olmak hakkı tanınması olduğunu belirtti. Hatiplerin konuşmalarına yönelik takrirler Meclis tarafından kabul görmedi ve maddelere devam edildi.⁷⁵

Madde 5. — A) Başrejisör, rejisör aktör ve aktrisler, reji asistanları, müzik işleri yöneticisi ile başkorrepetitör, tiyatro orkestrası, korusu ve balesi ile müzikli tiyatro icracıları, sanat teknik müdürü ve dekoratörler, kostüm kreatörleri Devlet Tiyatroları Sanatkâr memurlarıdır.

⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 406-415.

B) Başdramaturg, ve dramaturglar, teknik müdür, başrealizatör, başışık uzmanı, başperukacı, korrepetitör, bale piyanisti de Devlet Tiyatroları uygulamacısı uzman memurlardır.

C) Kondüvitler, suflörler, atelye şefleri, sahne makyajcıları ve perukacıları, atelye ressamı, butaforlar, sahne ışıkçıları, sahne şef. Makinist ve makinistleri, sahne marangozları, sahne demircileri, sahne terzileri, sahne kunduracıları, kaşörler, sahne âmirleri ve yardımcıları, sahne kostümcüleri, aksesuarıcılar, sahne uzmanları ile sanat ve yönetim kurulu tarafından görevlerinin özelliği belirtilecek ihtisası bulunan elemanlar da Devlet Tiyatroları uzman memurları adını alırlar.

6388 sayılı Kanun hükümleri Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü uygulamacı uzman memurları hakkında da uygulanır. Uzman memurlardan kondüvit ve suflörler 6388 sayılı Kanunun Devlet Tiyatroları sanatkârlarına şâmil olan hükümlerinden diğer uzman memurlar da aynı kanunun 3 ncü maddesi hariç diğer hükümlerinden faydalanırlar.

Devlet Tiyatroları sanatkâr memurları, uygulamacı uzman memurları ve uzman memurları sanat ve yönetim kurulu karan üzerine Genel Müdürle aralarında yapılacak bir yıl süreli idari sözleşmelerle göreve alınırlar. Yapılacak idari sözleşmelere bu maddede belirtilen hizmet özellikleri de yazılır. Bunların sözleşmelerinin sonunda hizmete devamları da aynı usule tabidir.

Malî hakları ve özellikleri bu kanun içinde kalmak ve Devlet memuru niteliklerine hâle gelmemek üzere sanatkâr memurlar, uygulamacı uzman memurlar ve uzman memurların hizmete alınma, hizmete devamı şekilleri ile sair özellik ve yükümlülükleri idari sözleşmelerinde belirtilir.

Madde üzerinde söz alan Hüseyin Baytürk (Zonguldak), opera ile ilgili bütün sanatların bu maddeye dahil olduğunu, Devlet Tiyatrosu bünyesinde bir opera kurulacak idiyse operanın ayrılması için neden yasa yapıldığını kanuna göre konservatuar mezunu sözleşme ile işe alındığında 800 lira verilirken, mezun olmayana neden 1 500 lira verildiğini sordu. Baytürk, ayrıca 5 nci maddedeki “operada mevcut ve lüzumu halinde operadan temin edilecek sanatkârların” tâbirinin maddeden çıkarılması için önerge verdi. Sorulara cevap vermek üzere kürsüye gelen Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz (Eskişehir), kanun çıkmadan, bir kadro tahsis edilmeden tâyin yapılamayacağını, Baytürk tarafından söylenen icraat varsa bunu ihbar kabul edip araştıracağını söyledi.⁷⁶ Hüseyin Baytürk’ün önergesi reddedildi ve maddelerin müzakeresine devam edildi:

Madde 6. — Devlet konservatuarları mezunları, stajyer kadrolarına göre idari sözleşmeye tabi olmaksızın Devlet Tiyatrolarına alınırlar. Bunlar bir yıl süre ile stajyer olarak çalışırlar. Bu sürenin bitiminde sanat ve yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutularak başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelere ayrılarak sanatkârlığa alınırlar ve idari sözleşmeye bağlanırlar. Sınav sonucunda başarı gösteremiyenler veya

⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 416-418.

bunlardan sanat ve yönetim kurulu kararı ile bir yıl daha staja tabi tutulmasına lüzum görülenler için ikinci yıl sonunda yeniden yapılacak sınavda başarı sağlayamazlarsa görevden çıkarılırlar. Bunlardan mecburi hizmeti olanlar Millî Eğitim Bakanlığının uygun göreceği hizmetlerde çalıştırılırlar.

Stajyerler, staj süresi içinde idari sözleşmeli sanatkârlara ait haklardan yararlanırlar ve yükümlülüklerden sorumlu olurlar.

Madde 7. — Devlet Tiyatrolarına ilk defa idari sözleşme ile girecek sanatkârlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar sanat ve yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutulurlar. Sınav sonunda başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelendirilirler. Memleketin sahne hayatında öteden beri yüksek başarılarıyla tanınmış olanlar, sanat ve yönetim kurulu kararıyla sınavsız olarak Devlet Tiyatroları sanatkârlığına alınabilirler. Bunlarla da idari sözleşme yapılır.

Madde 8. — Sanat ve Yönetim Kurulu bareme, kıdeme ve süreye bakılmaksızın sözleşmelerinin yenilenmesi sırasında sanatkâr memurlara, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla sair idari sözleşmeli görevlilerin derecelerini göstermiş oldukları ehliyete göre kararlaştırır. Ücretleri indirmeye ve yükseltmeye sanat ve yönetim kurulu yetkilidir. Ancak bu indirme, yükseltme emeklilikle iktisabedilen hakları ihlâl edemez. Mukavelenin feshi halinde genel hükümler uygulanır.

8 nci madde üzerinde söz alan Hüseyin Baytürk (Zonguldak), sanatçıların maaşlarının indirme yetkisinin bir kurula tanınmasının antidemokratik olduğunu ve bu hükmün maddeden kaldırılmasını istedi. Hilmi İşgüzar (Sinop), ücretlerin indirilmesini ve sınırlandırılmasını derpiş eden 8 nci maddenin 2 nci fıkrasının sanatçılar üzerinde baskı oluşturacağını ve fıkranın çıkarılması gerektiğini söyledi. Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya), maddenin sanatçının memuriyet hakkı müktesebini koruduğunu, maddenin sanatçılara çalışma şartları bakımından ihraz ettiği duruma ve kabiliyetine göre ödenecek fazla ücreti tanzim eden bir madde olduğunu ifade etti.⁷⁷

Madde 9. — Genel Müdürle sanatkâr memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar ile sair sözleşmeli görevliler arasında yapılacak idari sözleşmeler noter huzurunda yapılmış sözleşmeler hükmündedir. Ve hiçbir harç, vergi ve resme tabi değildir.

9 ncu madde üzerinde görüşmek isteyen Turhan Özgüner (İçel), kanunun bir maddesiyle sözleşmeye resmî hüviyet verilemeyeceğini, resmî senedin, noter huzurunda yapılması gerektiğini ve noter huzurunda yapılmış hükmünde ise, harç veya tabi olduğu vergiden kaçınılamayacağını ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), yapılan sözleşmenin noter senedi şeklinde olmasa bile Ticaret Kanununda gösterilen şekillerden birinin bu maddeye alınmasının yerinde olacağını belirtti.

⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 419-421.

İsmail Hakkı Alaca (Kars) sözleşmenin sahteliği sabit oluncaya kadar muteber bir vesika mahiyetinde olduğunu belirterek maddenin uygunluğunu beyan etti. Turhan Özgüner'in takriri Meclis tarafından kabul edilmedi.

Madde 10. — A) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü sanatkârları, uygulatıcı, uzman memurları ve stajiyerler tesbit edilecek ehliyet ve iktidarları nazarı itibara alınarak aşağıda gösterilen ücretlerle çalıştırılırlar.

Stajiyerler ayda 1 200 TL.

Uzman memurlar ayda 800 - 3 500 TL.

Uygulatıcı uzman memurlar ayda 1 000 — 4 250 TL.

Sanatkâr memurlar ayda 1 500 — 5 500 TL.

B) Devlet Tiyatroları Genel Müdürüne en yüksek sanatkâr memur ücretine ilâve olarak Bakanlar Kurulunca tâyin edilecek miktarda idare ve temsil ödeneği verilir.

C) Sanatkârlar işkili gazino ve buna benzer yerlerde çalışamazlar. Aksi halde sözleşmeleri genel müdürlükçe re'sen feshedilir.

Madde üzerinde söz alan Hüseyin Baytürk (Zonguldak), sanatçılara takdir edilen miktarların 657 sayılı Kanunla veya gelmesi beklenen Personel Kanunu ile ilişkisi bakımından gerekçede bulunan atfın açık olmadığını, takdir edilen para miktarının az olduğunu ve Bakanlar

Kurulunca tâyin edilecek idare ve temsil ödeneğinin maaşın % 50'si veya % 100'ü gibi belirli bir oranın belirlenmesi gerektiğini söyledi. Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya), 657 sayılı Personel Kanununun yeni şekliyle bütün bu ödemelerin kalkacağını, maddenin şimdilik böyle geçmesinde fayda olduğunu açıkladı. Hilmi İşgüzar (Sinop), sanatçılara takdir edilen ücretleri yetersiz bulunduğunu söyledi.⁷⁸

Madde 12. — Devlet Tiyatrolarının gelirleri:

a) Genel bütçenin Millî Eğitim Bakanlığı kısmının “Eğitim kurumları giderleri” tertibinden ayrılan ödenek,

b) Temsillerden elde edilecek hâsılat,

c) Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayınlardan temin olunacak gelirler,

d) Tiyatro faaliyetinden yararlanan il özel idareleri ile belediyelerince yapılacak bağışlar,

e) Her çeşit bağışlar ve diğer çeşitli gelirler,

f) Tertiplenecek Millî ve Milletlerarası festivallerden elde edilecek hâsılatın ibarettir.

⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 423-424.

Madde 18. — A) Devlet Tiyatroları sanatkârlarını ve diğer idari sözleşmeli memurlarını görgü, bilgi ve ihtisaslarını artırmak amacıyla, yol parasını ve almakta oldukları aylık ücretleri müessese bütçesinden ödenmek suretiyle en çok bir yıla kadar ve 5 yıl içinde bir defaya mahsus olmak üzere, yabancı ülkelere göndermeye Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Bu konuda sanat ve yönetim kurulundan karar alınır.

Bu madde uyarınca kendilerine izin verilmiş, olanların memuriyetleri ile buna ait her türlü hak ve yükümlülükleri saklı kalır.

B) Devlet Tiyatroları mensuplarının hastalık veya her türlü estetik, cerrahi ameliyat ve müdahaleye mâruz kalmaları halinde, lüzum ve zaruretlere göre yurt içinde veya dışında münferiden veya refakat ile muayene ve tedavi ettirmeye gerekli ilaç, protez ve sair masrafları ile cenaze masraflarını yapmaya Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü yetkilidir. Tedavi, ameliyat ve müdahalenin, yurt dışında yapılması gerektiği takdirde, bu konuda sanat ve yönetim kurulundan karar alınır.

C) Bilgi ve görgü maksadiyle yabancı memleketlere gönderilen sanatkâr ve diğer görevliler yurda dönüşlerinde yabancı memleketlerde kaldıkları sürenin birbuçuk katı kadar mecburi hizmetle yükümlüdürler.

18 nci maddede Şinasi Özdenoğlu (Ankara) tarafından bir önerge ile yapılan yazım düzeltimi kabul edildi. İsmail Hakkı Alaca (Kars) söz alarak sanatkâr kelimesinin tercih edilmesi gerektiğini belirtti. İlyas Kılıç (Samsun) yurt dışına gidecek sanatçıların neden 4489 sayılı Kanuna tabi olmadıkları sorusuna Plan Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya), değişen koşulları gerekçe göstererek yanıtladı. Hilmi İşgüzar da (Sinop) yurt dışına gidecek memurlar arasında bir ikiliğin meydana geldiğini ve bu maddenin 4489 sayılı Kanunla bağdaştırılması gerektiğini ifade etti. Hüseyin Baytürk (Zonguldak) de yurt dışına gidecek sanatkârlara sadece yol parası ile maaş verildiğini, bunun yetersiz olduğunu ve 4489 sayılı Kanuna konulan hakların maddî kısımlarının bu maddede de yer alması gerektiğini söyledi. Ancak bu yönde verilen takrirler kabul edilmedi.⁷⁹

Madde 2. — 10 Haziran 1949 tarihli 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanuna aşağıdaki maddeler eklenmiştir:

Ek madde 1. — İstanbul Kültür Sarayı ile Ankara'daki Büyük Tiyatro binalarını, bunların müstemilâtı ve tesisleri, müştereken ve münhasıran Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kullanılır.

Ek madde 2. — Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünce tertibedilecek yurt içi turne faaliyetlerine katılacak sanatkâr memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla diğer görevlilere ödenecek harcırah yevmiyeleri 75 lirayı geçmemek üzere her yıl sanat ve yönetim kurulunca tesbit edilir. Turnelerdeki ikâmet yerleri Genel Müdürlükçe temin edilir ve parası da Genel Müdürlük bütçesinden ödenir. Turne ile ilgili seyahatlerin zaman ve hangi vasıtalar ile yapılacağı Genel

⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 424-428.

Müdürlükçe tâyin olunur. Harcırah yevmiyelerinde her hangi bir kesinti yapılamaz ve otel ücreti tenzil edilmez. Yurt dışı turne faaliyetlerine ait yolluk ve harcırahlar hakkında genel hükümler uygulanır.

Ek made 3. — İki ayrı görevi aynı zamanda yapan sanatkârlara, ikinci görevi için, bu sanatkârın almakta olduğu ücretin bir aylık tutarını geçmemek ve yılda bir defa olmak üzere sanat ve yönetim kurulunca tesbit edilecek miktarda ek ücret ödenebilir.

Ek madde 4. — Devlet tiyatro mensupları 7244, 263 ve 819 sayılı kanunlarla tanınan haklardan yararlanırlar, idari sözleşmeli memurlara ödenecek meblâğ, idari sözleşmelerle belli edilen aylıklara ilâve edilmek suretiyle hesaplanır.

Ek madde 5. — 657 sarılı Kanunla değerlendirme, sınav ve ödül kurullarına verilen görevler, sanat ve yönetim kurulu tarafından ifa edilir.

Plân Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya) komisyon adına bir önerge vererek aşağıdaki ek maddenin ilave edilmesini talep etti, bu teklif kabul edildi:

Ek madde 6. — 274 ve 275 sayılı kanunların hükümleri Devlet Tiyatrosu mensupları için uygulanmaz.

Madde 3. — 5441 sayılı Kanunun 17 nci maddesi kaldırılmıştır.

Madde 4. — 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir:

Geçici madde 5. — Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü kuruluşu Kanunu kabul edilip yürürlüğe girinceye kadar 5441 sayılı Kanunun opera ile ilgili hükümleri uygulanır.

Madde 5. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 6. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Kanunun tümü üzerinde görüşmek isteyen Şinasi Özdenoğlu (Ankara), kanunun, Türk tiyatro sanatını ve devlet tiyatroculuğunu merkezîliğe ve Bakanın iradesine teslim eden, Türk tiyatrosunun gelişmesine engel olabilecek hükümler içeren ve Türk toplumu içerisinde fikirlerin demokratik hayat içerisinde gelişmesine engel olacak tarzda tek taraflı bir kanun metni olarak kabul edildiğini söyledi. Kanunun dünyanın terk etmiş olduğu bir sistemi getirdiğini vurgulayan İşgüzar, Millî Eğitim Bakanlığını ve Bakanın baskısını devlet tiyatroları kurumlarının üzerine koyduğunu ve üzülerək kırmızı oy vereceklerini söyledi. Kanunun lehinde söz alan Kemal Kaya (Kars), Devlet Tiyatrolarının devlete ve millete hitap edeceğini, bu bakımdan Maarif Vekâletine bağlı olmasının yerinde olduğunu belirtti.⁸⁰

5441 sayılı Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine, bir maddesinin kaldırılmasına ve bu kanuna bâzı maddelerin eklenmesine dair kanun tasarısı, 16 Haziran 1979 tarihinde toplanan 104 ncü Birleşimde 222 kabul, 27 ret ve 6 çekinser oyla kabul edildi. Kanun 23 Temmuz 1970 tarih ve 13557 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 103 (15 Haziran 1970), s. 430-432.

KANUN NO 1477: 3829 sayılı Devlet Konservatuvarı hakkında Kanuna bir ek madde eklenmesine dair Kanun

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 3829 sayılı Devlet Konservatuvarı hakkında kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 24 Mart 1971 tarihinde toplanan 76 ncı birleşiminde Meclis Başkanlığı tarafından Millî Eğitim ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁸¹ Kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları, 16 Haziran 1971 tarihinde toplanan 114 ncü birleşimde Meclis'in gündeminde yer aldı.⁸²

Tasarı, Devlet Tiyatrosu, Devlet Opera ve Balesi ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası gibi sanat kurumlarının devlet konservatuvarlarında meslek öğretmenliği yapabilecek Türk sanatçıları kadrolarına çektikleri ve bu nedenle konservatuvarlar öğretmen sıkıntısı çektikleri için, devlet konservatuvarlarında, müzik ve sahne sanatlarının çeşitli dallarında sözleşme ile yabancı uzman ve öğretmen istihdamını sağlayarak hem duyulan ihtiyacı gidermek hem de yabancı öğretmenlerin bilgi ve birikimlerinden yararlanmak amacıyla hazırlandı.⁸³

2 Temmuz 1971 günü 124 ncü birleşimde, Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alınan tasarının tümü üzerinde söz alan Mustafa Rona (Artvin), 1940 senesinde çıkan kanunla idare edilen Ankara ve İzmir Devlet konservatuvarlarının çalıştırdığı yabancı uzman ve öğretmenler hususunda yeni Personel Kanunu nedeniyle sıkıntıya düştüklerini, Kanununun 4 ncü maddesinin b fıkrasının Maliye Bakanlığı ile Devlet Personel Dairesinin görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca sözleşmeli olarak yabancı uzman çalıştırmaya olanak verdiğini, konservatuvarlarda halen çalışan uzmanlardan bir kısmının mukavelesinin Mart ayında bitmiş olduğunu, ancak uzmanların ücretsiz çalıştıklarını, bazı uzman ve öğretmenlerin sözleşmelerinin de 1971 Haziran sonunda bitmiş olduğunu belirterek kanuna bir madde eklenerek 15 kadar olan bu yabancı uzman ve öğretmen çalıştırma sorununun çözülebileceğini ifade etti. Mehmet Arslantürk (Trabzon), 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yürürlüğe girmesinden itibaren konservatuvarlarda öğretmenlik yapan yabancılara paraları ödenemediğinden hem bu durumu önlemek ve hem de öğretmen ihtiyacını karşılamak için bu tasarının kabulünü istirham etti.⁸⁴

Kanunun tümü üzerinde başkaca görüşmek isteyen milletvekili olmadığından maddelere geçilerek 3829 sayılı Devlet Konservatuvarı hakkında kanuna bir madde eklendi ve Devlet Konservatuvarlarında sözleşme ile yabancı uzman ve öğretmenlerin

⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 76 (24 Mart 1971), s. 371.

⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 114 (16 Haziran 1971), s. 301.

⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 200 vd. 345 Sıra Sayılı Basmayazı: 3829 sayılı Devlet Konservatuvarı hakkında kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları.

⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 196-198.

görevlendirilebileceği hükme bağlandı. 26 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 155 nci birleşimde tasarı üzerinde Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişiklikler görüşüldü ve konservatuarlarda devlet sanatçısı unvanını kazanmış yerli uzman ve öğretmenlerin de çalıştırılabileceği kabul edildi. Kanun, 7 Eylül 1971 tarih ve 13949 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1527: Vakıflar Genel Müdürlüğü 1972 yılı Bütçe Kanunu

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1972 yılı Bütçe kanunu tasarısı ve Bütçe Karma Komisyonu raporuna dair Cumhuriyet Senatosu ve Bütçe Karma Komisyonu başkanlıkları tezkereleri, Millet Meclisi’nin 19 Şubat 1972 tarihinde toplanan 43 ncü birleşiminde görüşüldü. Bütçe üzerinde ilk sözü, Millî Güven Partisi grubu adına Mehmet Türkmenoğlu (Kayseri) aldı ve katma bütçeli, tüzel kişiliği haiz, Başbakanlığa bağlı bir Genel Müdürlük olarak vakıfları idare eden bu kurumun tarihçesini anlattıktan sonra, vakıfların, selâtin camileri, mescit, mabet, imaret, medrese, mektep ve kütüphanelerle, bedestenler, hanlar, hamamlar, köprü, türbe, saray ve kervansaraylarla, sebiller, çeşmeler, aşhane, şifahane, hastahane ve rasathanelerle içtimaî, hayrî ve ilmî müesseselerle iştigal ettiğini, Vakıfların 1972 yılı bütçesinin geçen yıl bütçesine nazaran % 14 artış gösterdiğini ve bunun olumlu olduğunu ifade etti. Genel müdürlüğün hizmet alanlarına ve bütçelerine değinen Türkmenoğlu, yurtlarda okuyan öğrenciler, imaretlerde doyurulan çocuklar, fakir çocuklara verilen burslar, âmâ ve muhtaç aylıklarının çok yetersiz olduğunu kaydetti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Hilmi Türkmen (İçel), vakıfların kuruluş amaçlarını açıkladıktan sonra sözü Fatih Sultan Mehmet’in şehrin zenginlerini çeşitli vakfiyelerde bulunmaya davet etmesine getirdi ve Fatih’in Ayasofya Kilisesini cami haline getirmesi ve ilk Cuma namazının bizzat kendisinin kıldırmasını vurgulayıp bir hükümet kararıyla müze olan Ayasofya’nın tekrar cami yapılmasını talep etti. Türkmen, 2›nci Erim Hükümeti’nden vakıf kurumlarıyla ilgilenmesini isteyerek sözlerini tamamladı. Adalet Partisi grubu adına söz alan Lâtif Aküzüm (Kars), Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1972 yılı bütçesinin gelir ve gider toplamının 1 101 200 000 lira olduğunu ve 1971 yılı bütçesine nazaran 22 milyon lira kadar bir fazlalık arz ettiğini, vakıf yolu ile intikal etmiş eski eserlerin sayısının 3 500’ü geçtiğini ve 2›nci 5 Yıllık Plan döneminde, 105 milyon lira sarf edilerek 512 eserin onarım ve restorasyonunun yapılacağını ifade etti. Vakıfların hayrî ve sosyal hizmetlerinden bahseden Aküzüm, öğrenci yurtlarının miktarının ve öğrenci sayısının artırıldığını, imaret ve körlere yardım hizmetlerinin kapsamının genişletildiğini, 100 yüksekokul öğrencisine burs verildiğini, Vakıf Gureba Hastahanesi bütçesine 1972 yılında 3 milyon 900 000 lira ödenek konulduğunu, Bezmi Âlem Valide Sultan Vakfının yeni hastane binası inşaatının sürdüğünü, vakıfların gayrimenkul envanterinin yapıldığını ve 43 836 parça gayrimenkul tespit edildiğini, vakıf zeytinlikleri işletmesinin geliştirildiğini, Türkiye Vakıflar Bankası’nın öz kaynaklar toplamının 1 885 000 000 liraya, mevduatının 1 567 000 000 liraya yükseldiğini ve Vakıflar İdaresinin yeni yatırımlarla geliştirildiğini belirtti. C.H.P. grubu adına söz alan Nejat Çuhadar (Maraş), 1924 yılında 429 sayılı kanunla kurularak başarılı bir teşkilâta kavuşturulan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün dar imkânlar içerisinde hayrî ve sosyal hizmetler,

âbide ve eski eserlerin onarılması ve ekonomik faaliyet ve teşebbüslerle iştilal ettiğini, ancak bu hizmetleri için bütçesinde yeterli ödeneğin ayrılmadığını, teşkilâtın dar imkânlarla karşı karşıya bırakıldığını gördüklerini ifade etti. Öğrenci yurtlarının yetersizliğini, Vakıf Gureba Hastanesinin tıp hizmetlerine cevap vermekten uzak olduğunu, âbide ve eski eserlerin inşaat ve onarımlarına ayrılan ödeneğin iki misline çıkarılmasının gerektiğini, vakıflardaki din görevlilerinin perişan durumda olduklarını ve bu 300-400 din görevlisinin Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesine alınarak Personel Kanunu kapsamına girmelerinin sağlanmasının önemini vurgulayan Çuhadar, vakıfların ekonomik faaliyet ve teşebbüslerini de değerlendirdi.⁸⁵

Gruplar adına görüşmelerden sonra kişisel görüşlerini arz etmek üzere ilk sözü Turgut Artaç (Kars) aldı ve 105 milyon lira civarında olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün bütçesinin geniş hizmetleri karşılayacak miktarda olmadığını ifade etti. Baha Müderrisoğlu (Konya), Genel Müdürlüğün çalışmalarından örnekler verdi. Devlet Bakanı İlyas Karaöz (Cumhuriyet Senatosu Muğla üyesi), Genel Müdürlüğün çalışmaları ve ifa ettiği hizmetler hakkında kısa açıklamalar yaptı ve milletvekillerinin sorularını yanıtladı. Hasan Tosyalı (Kastamonu), Kastamonu'da bir vakıflar bölge müdürlüğünün açılmasını, Vakıflar idaresince bir yurt yapılmasını, köy ve bucak camilerine daha çok yardım yapılmasını ve vakıflara bağlı camilerde çalışan din görevlilerinin Diyanet İşleri Başkanlığında birleştirilmesini talep etti.⁸⁶

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1972 yılı Bütçe kanunu tasarisının 1 nci maddesi, kuruma, cari harcamalar için 54 390 604 lira, yatırım harcamaları için 32 925 000 lira, sermaye teşkili ve transfer harcamaları için 13 845 465 lira olmak üzere toplam 101 161 069 lira ödenek verilmesini, 2 nci maddesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün gelirlerinin 101 161 009 lira olarak tahmin edildiğini, 3 ncü maddesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1972 bütçe yılında elde edilecek gelirlerin tarh ve tahsiline 1972 bütçe yılında da devam olunacağını, 4 ncü maddesi, Genel Bütçe Kanununun 15 nci maddesi hükmünün, Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı döner sermayeli kuruluşlar hakkında da uygulanacağını, 5 nci maddesi, yapılacak inşaatla ilgili olarak kamulaştırılacak veya satın alınacak arsa için ödenek yetmediği takdirde aktarma yapmaya Maliye Bakanının yetkili olduğunu, 6 ncı maddesi, yıl içinde husule gelecek gelir fazlalarını ödenek kaydetmeye Maliye Bakanının yetkili olduğunu, 7 nci maddesi, gider bölümlerinden yapılacak harcamalara ait formülün, bağlı cetvelde gösterildiğini, 8 nci maddesi, 500 000 liraya kadar kısa süreli avans almaya ve hesaplar açtırmaya Genel Müdürlüğün yetkili olduğunu, 9 ncü maddesi, ödenekler yetmediği takdirde

⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 21, Birleşim 43 (19 Şubat 1972), s. 342-351.

⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 21, Birleşim 43 (19 Şubat 1972), s. 351-362.

ödenek miktarlarını artırmaya Maliye Bakanının yetkili olduğunu, 10 ncu maddesi, gelir fazlasını ödenek kaydetmeye Maliye Bakanının yetkili olduğunu hükme bağladı.⁸⁷

Kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 20 Şubat 1972 tarihinde toplanan 44 ncü birleşiminde açık oya sunuldu. Tasarı, oylamaya katılan 230 milletvekilinden 228 kabul ve 2 ret oyu olarak kanunlaştı.⁸⁸ Kanun, 28 Şubat 1972 tarih ve 14113 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1568: 24.12.1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek ve ek geçici maddeler ilâvesi hakkında Kanun

Nihat Erim'in başbakanlığı sırasında Bakanlar Kurulu tarafından 15. 10. 1971 tarihinde hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması kararlaştırılan 24. 12. 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek ve geçici maddeler ilâvesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 10 Aralık 1971 tarihinde toplanan 13 ncü birleşiminde ele alındı.⁸⁹

Tasarı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu yasasında, Anayasa değişikliklerine uygun bazı düzenlemeler yapmak amacıyla getirildi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerini değiştiren ve buna bâzı yeni maddeler ekleyen Anayasa değişikliği hakkındaki kanun, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ile ilgili olarak 121 nci maddeyi yeniden düzenlenmişti. Yeni 121 nci madde, kamu tüzel kişiliği halinde kurduğu Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun idaresini özerklik yerine tarafsızlık temel ilkesine dayandırılıyordu. 121 nci maddeye göre tarafsızlık ilkesi, yönetimde, denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda dikkate alınacak, tarafsızlık her türlü radyo ve televizyon yayınlarında da göz önünde bulundurulacaktı. Ayrıca 121 nci madde, kurumun yayınlarında uyulması gereken temel ilkeleri belirleyerek haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesi, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, radyo ve televizyon yayınlarının genel ilkeleri haline getirmişti. Hükümet, kanun tasarısının gerekçesinde, Anayasanın bu hükmüne göre TRT Kurumunu yönetiminde tarafsız kılmak, denetiminde bugüne değin karşılaşılan güçlükleri gidermek, yayınlarının

⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 21, Birleşim 43 (19 Şubat 1972), s. 363-364.

⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 21, Birleşim 44 (20 Şubat 1972), s. 439.

⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 315.

genel yönünü tespit etmek için 359 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin Anayasanın temel ilkeleri yönünde değiştirilmesi gereği yüzünden bu tasarıyı sunduklarını belirtiyordu.⁹⁰

Öncelikle ele alınması öngörülen ve Meclis tarafından Anayasa değişikliği kapsamında reform hüviyetinde çıkarılması düşünülen Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununda değişiklik yapan kanun tasarısı hakkında, Meclis'in 10 Aralık 1971 tarihinde toplanan 13 ncü birleşiminde 58 numaralı Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) öncelik ve ivedilik önergesi verdi. Önergenin kabul edilmesinin ardından Demokratik Parti grubu adına Rasim Cinisli (Erzurum) söz aldı ve 1961 Anayasası'nda özerk bir kamu tüzel kişisi olarak yer alan ve 24 Aralık 1963 tarihinde kabul edilen 359 No'lu Kanunla kuruluş ve işleyişi tanzim edilen TRT'nin hukukunda Anayasa değişikliği nedeniyle ortaya çıkan mevzuat boşluğunu doldurmak için bu tasarının getirildiğini belirtti. TRT'nin kuruluş devresinden itibaren Anayasanın kendisine yüklediği ve Türk Milletinin kendisinden beklediği görevi yerine getiremediğini söyleyen Cinisli, bunda, kurumun yetişmiş eleman ve yeterli teknik imkânlarla sahip bulunmaması kadar, görevlilerin hizmet maksadını aşan tutumları da rol oynadığını ifade etti. TRT'nin yaygın ve haklı şikâyetlerin hedefi olduğunu, ideolojik cezbeyle kendisini kaptırarak kamuoyunu serbestçe oluşturma adı altında Türk toplumunu kendi istediği istikamette telkin altında tutmakta ısrar ettiğini, sorumluluk tanımayan TRT'nin güvenlik kuvvetlerinin takibinden kaçan suçlularla özel irtibatlar kurduğunu ve ideolojik maksatlarla adam kaçıran, sabotaj yapan, banka soyan bir kanun kaçağının saklandığı yerden verdiği beyanatı dahi yayınladığını söyleyen Cinisli, millî kültürün esas olan Türk dili olmak üzere folklor, musiki, aile ve komşuluk münasebetleri, millî duygular ve millî tarih şuurunun uzun süre TRT'nin yozlaştırıcı cenderesinde bırakıldığını ve böylece özel olarak icat edilen TRT dili ile din, ahlâk, kültür ve sanat alanındaki moral güç ve mânevi değerlerin sistemli bir şekilde tahrip edilmeye çalışıldığını iddia etti. TRT uygulamalarından doğan şikâyetleri millî felsefeye aykırı eğitim ve kültür yayınları, siyasi partiler ve çeşitli kurumlarla Anayasa çerçevesi içindeki fikir gruplaşmaları arasında tarafsızlığın sağlanamaması ve idare bakımından özerkliğin devlette karşı bağımsızlık şeklinde yorumlanması olduğunu söyleyen Cinisli, Anayasa'daki 121 nci madde değişikliğiyle TRT'nin özerkliğinin kaldırıldığını, tarafsızlığın amaç olduğunu, tarafsızlık ilkesinin, yönetimde, denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda göz önünde tutulacağı gibi, her türlü radyo ve televizyon yayınlarının da tarafsızlık esaslarına göre yürütüleceğini ifade etti.⁹¹

⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 352 vd; 434 Sıra Sayılı Basma Yazı: 24. 12. 1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek ve geçici maddeler ilâvesi hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Ulaştırma, Millî Eğitim, Dışişleri, Sanayi ve Ticaret, Maliye, Anayasa ve Plân komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 58 numaralı Geçici Komisyon raporu.

⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 315-321.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), 1963'den itibaren ortaya dökülen şikâyetlerin müşterek noktasının TRT'nin tarafsız yayın yapma esasında toplandığını, tartışma konusunun hep TRT'nin bir partinin borazanı olduğu, tek taraflı yayın yaptığı, tarafsız olmadığına haklı olarak zaman zaman ortaya atıldığını, özerklik kavramının kasıtlı, kasıtsız ters yorumlara ve yanlış uygulamalara sebep olduğunu ve asıl gaye olan tarafsızlığın bir tarafa bırakıldığını belirtti. Tasarının, yönetim kurulunun teşekkül tarzı için yeni bir seçim şekli getirdiğini ve TRT Seçim Kurulu adında bir kurul oluşturulduğunu belirten Öztürk, Yargıtay, Danıştay, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Askerî Yargıtay başkanlarının TRT Yönetim Kuruluna üye seçecek olmalarının sakıncalarından söz etti. Adalet Partisi grubunun daima TRT'nin tarafsızlığını müdafaa ettiğini ve hiçbir zaman şu veya bu partiden yana neşriyat yapılmasını istemediğini söyleyen Öztürk, konuşmasını TRT'nin devletten yana, hür demokratik nizamdan yana olmasını, kamu düzenini koruyucu istikamette yayın yapmasını ve bölücü parçalayıcı olmak yerine birleştirici olmasını temenni ederek tamamladı.⁹²

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Nebil Oktay (Siirt), kurulduğu günden itibaren devlet radyosunun çalışmalarının tartışma konusu olduğunu, TRT'nin siyasi iktidar emrinde tarafsızlıktan uzak bir tarzda çalışmalarından şikâyet edildiğini ve radyo ve televizyonunun devletin ve milletin yüksek menfaatlerini korumakta yeteri kadar dikkatli olmaması nedeniyle aşırı solun tehlikeli bir şekilde TRT bünyesine sızmasının büyük, yaygın ve haklı şikâyetlere yol açtığını söyleyerek TRT'nin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin millî güvenliğinin ve genel ahlâkın gereklerine uygun hareket etmekte yükümlü olduğunu ifade etti. Birleşimde, tasarı üzerinde şahısları adına Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Enver Akova (Sivas), Ekrem Kangal (Sivas) ve İlyas Kılıç (Samsun) söz aldılar.⁹³

Tasarının görüşülmesine 13 Aralık 1971 Pazartesi günü toplanan 14 ncü birleşimde devam edildi. İlk sözü C.H.P. grubu adına Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep) aldı ve Anayasanın 2nci bölümü içinde 121 nci maddesinin 2nci fıkrasında haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî demokratik, lâik ve sosyal cumhuriyetin, millî güvenliğinin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanmasıyla organlarının seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir denilerek Radyo ve Televizyon Kurumu'nun tarafsızlığının ve görevlerinin belirtildiğini, bu tarafsızlığın seçim, yönetim ve denetimdeki tarafsızlık

⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 321-328.

⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 328-346.

anlamında olduğunu, tasarıda kusurlar, eksiklikler olabileceğini, ancak bunların tarafsızlık ilkesini sağlamak için iyileştirilebileceğini, Komisyondan gelen tasarıya C.H.P.'nin olumlu oy vereceğini ifade etti.⁹⁴

Tasarı üzerinde kişisel görüşlerini arz etmek üzere Sami Arslan'ın (Denizli) söz almasından sonra Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) kürsüye geldi. Çerçel, TRT'nin tarafsızlığının sağlanması için tasarının getirdiği yenilikleri anlattı. İhsan Ataöv (Antalya), TRT'nin yayınlarında tarafsız davranmadığını, Maliye Bakanı Cihat Bilgehan TRT'ye maliye müfettişlerini gönderdiğinde TRT'nin özerkliğe sığınarak müfettişleri binaya sokmadığını, kanunun verilecek tadil önerleriyle daha da iyileşeceğini umduğunu söyledi. Sivas milletvekili Ekrem Kangal'ın verdiği yeterli önergesi aleyhinde Mevlüt Yılmaz (Balıkesir) konuştu. Kifayet önergesinin kabulünden sonra maddelere geçildi ve Meclis Başkanı tasarının 1 nci maddesini okuttu:

24. 12.1963 tarih ve 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek ve ek geçici maddeler ilâvesi hakkında kanun

MADDE 1. — 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanununun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10,18, 24, 25, 27, 28, 31, 33, 34, 46 ve 47 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kuruluş

Madde 1. — Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu adıyla tarafsız bir kamu tüzel kişisi kurulmuştur. Kurumun kısa adı TRT dir. Merkezi Ankara'dadır.

1 nci madde üzerinde şahsı adına söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), özel bir müessese olmadığına göre ve özel reklâmlardan ve ilân bedellerinden beslenip yaşamadığına göre, bir devlet müessesesi olan TRT'nin bundan sonraki tutumunda Anayasanın ruhuna bağlı ve saygılı olarak, hiçbir zümreye hiçbir tâviz tanımadan ve onları bir ayrıcalıklı işleme tabi tutmadan fikirlerini, düşüncelerini, haberlerini bütün milleti ilgilendirecek şekilde düzenleyip yayın yapmasının şart olduğunu ifade etti. Turhan Özgüner (İçel), TRT'nin özerkliği, başına buyruklu ve hesap vermekten kaçınma olarak gördüğünü, yanlış tatbikatlar neticesinde özerk deyimine duyulan alerjinin Meclis'i tarafsız deyimine sürüklediğini, maddeye tarafsızlıktan ne anlaşılması ve nasıl tatbik edilmesi lâzım geldiği hususunda sarahat getirilmesi gerektiğini belirtti.⁹⁵

Tasarının 1 nci maddesinin görüşülmesine 24 Aralık 1971 günü toplanan 20 nci birleşimde devam edildi. Söz alan Hüsamettin Başer (Nevşehir), uygulamada tarafsızlığın çok bir mana ifade etmediğini, maddeye açıklık verilerek “hür ve demokratik rejime bağlı” ibaresinin konulması gerektiğini belirtti ve komisyonun

⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 14 (13 Aralık 1971), s. 371-374.

⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 14 (13 Aralık 1971), s. 374-397.

bu maddeyi geri alarak üzerinde inceleme yapmasını talep etti. Mevlüt Yılmaz (Balıkesir), özerklik kelimesine nasıl itirazlar vâki olduysa, tarafsızlık kelimesine de itirazlar olacağını, şikâyetleri önlemek açısından tarafsızlık kelimesine bir vuzuh getirmek lâzım geldiğini vurguladı. Geçici Komisyon Sözcüsü Nuri Kodamanoğlu (Niğde), TRT'nin tarafsız olacağını, ancak TRT'nin Anayasanın siyasi tercihleri mevzuu bahis olduğunda taraf olacağını ve Anayasadan yana olacağını, kurumun millî bir müessese olarak vazife göreceğini, bu tarafsızlığın fiilen sağlanması için teşkilâtta, denetim maddelerinde, organlarında, genel müdürün görev ve yetkilerinde ve sair maddelerde pekiştirilmeye çalışıldıklarını ifade etti.⁹⁶

C.H.P. grubu adına söz alan Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), Adalet partisi milletvekillerinin özerklikten duydukları rahatsızlığı eleştirdi ve tarafsızlığın da kötüye kullanılabilceğini, suiistimal edilmemesi için tedbirler getirilmek istendiğini, ancak tarafsızlığın da açıklamasının en geniş biçimde 2 nci maddede yayın esasları başlığı altında sıralandığını belirtti. Madde üzerinde şahsı adına söz alan Şinasi Özdenoğlu(Ankara), TRT üzerindeki endişelerinin, kurumu halk huzurunda, büyük kitleler ve millet karşısında her türlü hesabı vermiş bir müessese olarak görmek olduğunu, bu kurumun, en iyiyi, en güzeli, en doğruyu savunan ve her türlü şaibemin ötesinde bir kurum haline getirme mücadelesini yaptıklarını söyledi. Hasan Tosyalı (Kastamonu), TRT'nin özerklik vasfından tarafsızlık vasfına geçirildiğini, millî bir devlet kuruluşu haline getirildiğini ve 1 nci maddenin olduğu gibi geçirilmesinin isabetli olacağını söyledi.⁹⁷

TRT Kanun tasarısının 1 nci maddesi hakkında Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen önerge reddedildi ve madde kabul gördü. TRT'nin görev ve yayın esaslarını düzenleyen 2 nci maddenin okunmasının ardından Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) söz alarak bu maddeyi önergelerle birlikte Komisyona geri istedi. Bu talep kabul edildi ve 2 nci madde Komisyona geri verildi. Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun organlarını, Yönetim Kurulu, Genel Müdür, Koordinasyon Kurulu, TRT Seçim Kurulu, Genel Danışma Kurulu, Siyasi Yayınlar Hakem Kurulu olarak düzenleyen 3 ncü madde ile Yönetim Kurulunu düzenleyen 4 ncü maddenin de Komisyona iadesi kabul edildi. Yönetim Kurulunun görevlerine ilişkin olan 5 nci madde hakkında söz alan olmadı. Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer'i verdiği önerge kabul edilmedi ve madde olduğu gibi geçti. Tasarının Yönetim Kurulu toplantılarını düzenleyen 6 ncü maddesi kabul edildi. Genel Müdür ve yardımcılarını düzenleyen 9 ncu maddesi ise verilen önergelerle birlikte Komisyon Başkanı tarafından geri istendi.⁹⁸

⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 20 (20 Aralık 1971), s. 619-622.

⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 20 (20 Aralık 1971), s. 622-625.

⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 20 (20 Aralık 1971), s. 625-630.

Tasarının maddelerinin görüşülmesine 27 Aralık 1971 günü toplanan 21 nci birleşimde devam edildi. TRT'nin genel danışma kurulunu düzenleyen 10 ncu maddesi hakkında ilk sözü Hilmi İşgüzar (Sinop) aldı. Üyelerin hemen hemen bütün devlet müesseselerinden ve bakanlıklardan seçilmesi ve ziraat odaları, Köy işleri Bakanlığı ve halkevlerini kapsaması nedeniyle halkı temsil etmesinin olumlu olduğunu, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin birer temsilcisine de yer verilmesinin yerinde olacağını belirten İşgüzar, bu hususta bir önerge verdiğini ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), 9 ncu ve 3 ncü maddeler ile ilişkisi sebebiyle 10 ncu maddenin de komisyona iadesinde fayda gördüklerini belirtti. Burhanettin Asutay (İzmir), maddenin 8 nci bendinde, Ankara, İstanbul ve İzmir'de en çok sarı basın kartı sahibi üyesi bulunan gazeteci derneklerinden birer kişinin kurul üyesi olması öngörüldüğünü, oysa Anadolu'da neşredilen binleri aşkın gazetelerin kurmuş oldukları derneklerden birer kişinin de temsil edilmesi gerektiğini ifade etti. Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) söz aldı ve 3 ncü madde ile ilgisi olması bakımından bu maddeyi komisyonda tekrar tezekkür etme zarureti olduğunu söyleyerek önergelerle birlikte maddenin komisyona verilmesini talep etti. Bu talep Meclisçe kabul gördü.⁹⁹

Tasarının, devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınları düzenleyen 8 nci maddesi ve kurumun sermayesini düzenleyen 24 ncü maddesi görüşüldü. 24 ncü madde üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir) sermayenin 1,5 milyar liraya yükseltilmesini talep eden bir önerge sundu. Kurumun kârının dağıtımı ve yedek akçeyi düzenleyen 25 nci madde ile bütçe yardımını düzenleyen 27 nci madde kabul edildi. Yatırım program ve bütçenin hazırlanmasını düzenleyen 28 nci maddenin yazımının değiştirilmesi hakkında Turhan Özgüner'in (İçel) verdiği önerge üzerine redaksiyon bakımından önergeyle birlikte maddeyi Komisyona iade edildi. Tarife ve ruhsatıyeleri düzenleyen 31 nci madde hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Hilmi İşgüzar (Sinop), A.P. grubu adına Seyfi Öztürk (Eskişehir), C.H.P. grubu adına Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Turhan Özgüner (İçel), Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman), Hasan Ali Gülcan (Antalya), Komisyon adına Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) ve Bahri Karakeçili (Urfa) söz aldılar. Komisyon başkanı Rıza Çerçel'in talebi üzerine maddenin önergelerle birlikte Komisyona geri verilmesi kabul edildi. Uygulanacak genel hükümlere ilişkin 33 ncü madde kabul edildi. Yüksek Denetleme Kurulunun denetimini düzenleyen 34 ncü madde hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara) ve A.P. grubu adına Seyfi Öztürk (Eskişehir) söz aldı. Çalışma süresinin geri kalan kısmı bu maddenin müzakeresini bitirmeye kâfi gelmediğinden birleşim sona erdi.¹⁰⁰

Tasarının görüşülmesine 3 Ocak 1972 günü toplanan 23 ncü birleşimde devam edildi.

⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 21 (21 Aralık 1971), s. 661-665.

¹⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 21 (21 Aralık 1971), s. 665-686.

34 ncü madde üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir), Turhan Özgüner (İçel), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Ahmet Buldanlı (Muğla) ve Hilmi İşgüzar'ın (Sinop) söz almasından sonra Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) kürsüye geldi ve madde hakkında açıklama yaptı. 33 ncü maddenin, bu kanundaki özel hükümler ile düzenlenen hususlar dışında kalan konularda kurum hakkında İktisadi Devlet Teşekküllerine uygulanan genel hükümlerin uygulanacağını belirttiğini ve bu hükümlerin uygulanmasında ilgili Bakanlığın Başbakanlık olarak tanımlandığını söyleyen Çerçel, İktisadi Devlet Teşekküllerinin denetiminin 3460 ve 440 sayılı kanunların hükümleri dairesinde cereyan ettiğini, TRT'nin de bir İktisadi Devlet Teşekkülü olması dolayısıyla 440 sayılı Kanunun koymuş olduğu prensibe tabi olacağını ifade etti. Madde üzerinde Şinasi Özdenoğlu (Ankara) ve Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen iki önerge kabul edilmedi ve kurumun Yüksek Denetleme Kurulunun denetimine tabi tutan madde kabul edildi.¹⁰¹

Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar), personelle ilgili hükümleri düzenleyen 46 ncü maddenin Yönetim Kurulunun tarzı teşekkülü hakkındaki 4 ncü madde yeni bir şekilde tanzim edildiğinden 4 ncü maddenin müzakeresinden sonra görüşülmesini talep etti. TRT Kurumu personeli hakkında bu kanun hükümleri ve 1027 sayılı Kanunun ek geçici 10 ncu maddesi hükmü uygulanacağına dair 47 nci maddesi üzerinde Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Ahmet Buldanlı (Niğde), Turhan Özgüner (İçel), Ahmet Şener (Trabzon), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Hilmi İşgüzar (Sinop), Yaşar Bir (Sakarya) A.P. grubu adına Seyfi Öztürk (Eskişehir), Burhanettin Asutay (İzmir) ve Ahmet Buldanlı (Muğla) söz aldılar.¹⁰²

47 nci madde müzakereleri 7 Ocak 1972 günü toplanan 25 nci birleşimde de devam etti. Bu birleşimde söz alan Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) maddenin en mühim mevzuu olan TRT personeline verilecek tazminat konusu hakkında açıklamalarda bulundu. Birleşimde, madde üzerinde Şinasi Özdenoğlu (Ankara) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) ile Suna Tural (Ankara) tarafından verilmiş bulunan iki değişiklik önergesi görüşüldü. Bu önergeler reddedilirken Komisyon Başkanı tarafından maddede bulunan tekerrürler giderildi ve madde okunan şekli ile kabul edildi.¹⁰³

Çerçeve maddesi olan 2 nci madde 359 sayılı Kanunun 42 nci maddesine, yurt dışından getirilecek radyo ve televizyon vericileri, stüdyo cihazları, işletme malzemesi ve yedekleri ile yayınlarda kullanılan alet ve edevat, damga resmi dâhil, Gümrük Vergi ve Resimleri, Belediye hissesi ve harçlarından muaf olduğuna ve uzun metrajlı konulu filmler hariç, yurt dışından getirteceği her çeşit televizyon filmleri

¹⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 23 (3 Ocak 1972), s. 10-23.

¹⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 23 (3 Ocak 1972), s. 23-41.

¹⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 25 (7 Ocak 1972), s. 65-70.

hakkında, 2/11551 sayı ve 19 Temmuz 1939 tarihli filmlerin ve film senaryolarının kontrolüne dair nizamname hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin fıkraların eklenmesi hakkındaydı. Madde hakkında Suna Tural (Ankara) ve Turhan Özgüner (İçel) söz aldı. Ordu milletvekili Orhan Vural tarafından verilen değişiklik önergesi, maddenin 1 nci fıkrasına haber filmlerini de ithal edici mahiyetteydi. Önerge kabul edildi.¹⁰⁴

Kurumun hizmet birimleri arasında iş birliğinin ve bütünlüğün gerçekleştirilmesi, radyo ve televizyon yayınlarının yayın ilkelerine uygunluğunu ve Kurum bünyesinde verimli ve ahenkli bir çalışma düzeninin sağlanması için, Genel Müdüre yardımcılık edecek Koordinasyon Kurulu hakkındaki ek 1 nci madde üzerinde Turhan Özgüner (İçel), Ahmet Buldanlı (Muğla), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Geçici Komisyon adına M. Selahattin Kılıç (Adana) görüşlerini sundu. Turhan Özgüner'in (İçel) ek 1 nci maddenin tasarı metninden çıkarılmasını isteyen önergesi kabul edilmedi. Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) tarafından verilen bir önerge ile ek madde, Genel Müdüre yardımcı olmak üzere, kuruluş tarzı ve görevi bir yönetmelikle belirtilecek olan koordinasyon kurulu kurulur haline getirildi. TRT'nin, radyo ve televizyonla yapılacak okul içi ve halk eğitimi ile ilgili yayınlarının Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenleneceğine ve program planlamalarında ilgili bakanlıkların görüşünü alacağına ilişkin ek 2 nci madde üzerinde Mevlüt Yılmaz (Balıkesir), TRT'nin dinî konularda Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte çalışması gerektiğini ve bu itibarla bir önerge verdiğini söyledi. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Atatürkçü felsefeye bağlı olunması gerektiği, dolayısıyla TRT'nin her şeyden önce lâik esaslara göre çalışacak bir kurum olmasının baş koşul olduğunu ifade etti. Madde hakkında A.P. grubu adına Seyfi Öztürk (Eskişehir) söz aldı ve TRT'nin bağlı olması gereken ilkeleri belirtti. Hüseyin Abbas (Tokat), TRT'nin okul içi ve halk eğitimi ile ilgili yayınları yanında Diyanet İşleri ile de istişare etmesini istediğini belirtti ve bu konuda bir önerge verdi. Konunun çok dağıldığı gerekçesiyle Geçici Komisyon adına Selahattin Kılıç (Adana) söz aldı ve TRT'nin, Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği etmesi keyfiyetinin, öğretici yayınlar, halk eğitimi, okul yayınları yapması gereğinden doğduğunu, bunun dışındaki yayınlar için gerekli bakanlık ve kurumlarla işbirliği öngörüldüğünü belirtti. Mevlüt Yılmaz (Balıkesir) ve Hüseyin Abbas'ın (Tokat) verdiği önergeler reddedildi. Madde Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel'in (Afyon Karahisar) önerdiği şekilde kabul edildi.¹⁰⁵

TRT Kurumu radyo ve televizyon işletmelerinin 275 sayılı Toplu Sözleşme ve Grev ve Lokavt Kanununun 20 nci maddesinin 8 nci fıkrasında öngörüldüğü anlamda eğitim ve öğretim kurumu sayılacaklarına ilişkin ek 3 ncü madde üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir), Yargıtay'ın TRT'nin, eğitime yardımcı bir kurum olduğuna, ancak eğitim yapan bir kurum olmadığına dair bir İçtihat kararı verdiğini ve maddenin

¹⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 25 (7 Ocak 1972), s. 70-72.

¹⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 25 (7 Ocak 1972), s. 72-88.

kurumda çalışan işçilerin grev hakkını ellerinden alacağı gerekçesiyle itirazını belirtti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), Anayasanın değişen 121 nci maddesine göre yeni bir kanun yapıldığını, 12 Mart Muhtırasından sonra, memleketin içinde bulunduğu şartları nazara alarak devlet kesiminde yeni bir düzenleme gerçekleştiğini, kurumlara, kuruluşlara yeni hüviyet ve şekil verildiğini, dolayısıyla geçmiş uygulamaları, alışkanlıkları, birtakım meselelerde elde edilmiş hakları koruma düşüncesi içerisinde olursa dahi Anayasanın değişen 35 maddesinin bunların birçoğunu yeni birtakım şekil ve tanımlara götürdüğünü, kendilerinin kanun koyucu ve kanun yapıcı olarak bir madde tedvin ettiklerini ve TRT'yi eğitim kurumu saydıklarını, bunun da Parlâmentonun bir takdiri olduğunu söyleyerek ülke çıkarları ve kamu düzeninin korunması için buna bulunduğunu, Adalet Partisi'nin çeşitli nedenlerle ve mâruz sebeplerle sevk edilmiş olan bu tasarının aynen benimsenmesinde millî yarar olduğunu kabul ettiklerini beyan etti. Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), ek 4 ncü madde gereğince, TRT'nin eğitim müesseselerinden sayılması kadar tabii ve faydalı hiçbir şey olmadığını, Meclis'in yaptığı yeni TRT Kanununda Türk milletinin millî menfaatine aykırı gelecek olan lokavta, greve de Meclis olarak bir sınır koymak durumunda olduklarını ifade etti. Madde üzerinde Şevket Yılmaz (Adana), Burhanettin Asutay (İzmir) ve Seyfi Öztürk (Eskişehir) söz aldılar.¹⁰⁶

Ek maddelerin müzakeresi 10 Ocak 1972 tarihinde toplanan 26 ncü birleşimde de sürdü. Ek 4 ncü madde üzerinde Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) açıklamalar yaptıktan sonra ek geçici 4 ncü maddenin tasarıdan çıkarılmasını teklif eden Şevket Yılmaz (Adana) ve Burhanettin Asutay'ın (İzmir) önermeleri oya sunuldu, fakat aynı mealde olan tahrir kabul edilmedi. Ek geçici 4 ncü madde oya sunularak Meclis tarafından benimsendi. Birleşimde ek geçici 1, ek geçici 2, ek geçici 3, ek geçici 4 ve ek geçici 5 nci maddeler kabul edildi. Ek geçici 1 nci madde üzerinde yalnızca Ahmet Buldanlı (Muğla) söz aldı.¹⁰⁷

Ancak, komisyona önermelerle birlikte geri verilen ek 1 nci maddesi ile 2, 3, 4, 9 ncu maddeleri üzerinde partiler arasında görüşmeler sona ermediğinden A.P. grubu adına Orhan Dengiz, Demokratik Parti grubu adına Vedat Önsal ve Millî Güven Partisi grubu adına Nebil Oktay tarafından verilen müşterek bir tahrirle bu maddelerin müzakeresinin bir sonraki birleşime ertelenmesi önerildi. Önerge kabul edildi.¹⁰⁸

Millet Meclisi'nin 14 Ocak 1972 tarihinde toplanan 28 ncü birleşiminde Komisyon'dan gelen ve kurumun görev ve yayın esaslarını düzenleyen 2 nci madde görüşüldü. Madde üzerinde söz almak isteyen milletvekili bulunmadığından

¹⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 25 (7 Ocak 1972), s. 88-98.

¹⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 26 (10 Ocak 1972), s. 116-121.

¹⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 26 (10 Ocak 1972), s. 122.

önergelere geçildi. Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen üç, Hasan Tosyalı (Kastamonu) tarafından verilen iki ve Nuri Kodamanoğlu (Niğde), Mevlüt Yılmaz (Balıkesir) ve Fahri Uğrasızoğlu (Uşak) tarafından verilen birer takrir Meclis tarafından kabul görmedi. Adalet Partisi, Demokratik Parti ve Millî Güven Partisi tarafından verilmiş müşterek bir takrir TRT'nin açık oturumlarda da karşıt görüşlere imkân ölçüsünde yer verilmesi esastır cümlesinin maddeye eklenmesini talep eden önergeleri kabul edildi.¹⁰⁹

TRT Kurumunun organlarını düzenleyen 4 ncü madde üzerinde Hüseyin Abbas (Tokat) söz aldı ve yönetim kurulunda Diyanet İşleri Başkanlığından bir asil âza bulunmasını talep etti. C.H.P. grubu adına Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), C.H.P. dışındaki partilerin üzerinde uzlaşarak getirdikleri metni geniş tabanlı ve kapsayıcı olmaması nedeniyle eleştirdi. Burhanettin Asutay da (İzmir) söz alarak Hükümetin bu kurumu kendine bir âlet etme gayreti içinde olduğunu ve 4 ncü maddenin böylece oluşturulduğunu söyledi ve kendisinin bu hususun değiştirilmesi için bir önerge vermiş olduğunu ifade etti. Asutay, C.H.P.'nin davet edilmediği bir toplantıda diğer üç partinin kendilerinin fikrini almadan bu maddeyi getirmelerinin adaletsiz, mürüvvetsiz ve insafsız bir oyun olduğunu belirtti. Hüsamettin Başer (Nevşehir) üniversitede görevli bazı profesörlerin ideolojik eylemler peşinde ülkeyi anarşiye sürüklediklerini ve bunların TRT'ye seçilmeleri durumunda milletvekilleri gibi hür ve demokratik rejime ve Anayasaya bağlı yemin etmeleri gerektiğini söyledi. Adalet Partisi grubu adına söz alan Ali Naili Erdem (İzmir) bu maddelerin tedvininde ne bir kastın, ne bir art niyetin, ne bir maksada matuf kötü düşüncenin içinde olmadıklarını, Halk Partisinin temsilcisi milletvekilinin diğer üç parti temsilcisinin önerdikleri metni kabul etmeyip toplantıyı terk ettiğini belirtti. D.P. grubu adına söz alan Hasan Korkmazcan (Denizli) yönetim kurulunun fonksiyonları ile tedvin edilmekte olan 4 ncü maddede yönetim kurulunda yer alması düşünülen kuruluşların mutabakat halinde olduğunu ifade etti. Burhanettin Asutay (İzmir), maddeyi komisyonun geri aldığını ve komisyonun yeniden tedvin etmesi gerektiğin, şimdi üç partinin anlayışı ile getirilen önerge üzerinde partilerin görüşme yapmaları gerektiğini, dolayısıyla komisyonun bunu sanki, partilerin uzlaştığı bir maddeymiş gibi sunduğunu ve üç partinin teklifi olarak gelmesinin komisyonun oyunu olarak nitelemekte haksızlık içinde olmadığını ifade etti. Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) Asutay'ın eleştirilerine cevap vermek üzere söz aldı. C.H.P. grubu adına söz alan Sadrettin Çanga (Bursa), siyasi partiler arasında bir centilmen anlaşması ne zaman yapılmışsa, Cumhuriyet Halk Partisinin hepsine riayet ettiğini, Demokrat Parti devrinde radyonun ne şekilde kullanıldığı, Cumhuriyet Halk Partisinin bu radyodan neler çektiği ortadayken Cumhuriyet Halk Partisinin, tarafsız bir TRT Kanunu çıkarılması için gayret gösterdiğini, C.H.P.'nin siyasi parti gruplarının bir araya gelerek, TRT'nin tarafsızlığını zedeleyici her türlü tedbirlerin karşısında sonuna kadar mücadeleyle kararlı olduğunu ifade etti.

¹⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (4 Ocak 1972), s. 244-251.

Madde hakkında Millî Güven Partisi grubu adına Emin Paksüt (Ankara) ve verilen kifayet önergesi aleyhinde Necdet Uğur (İstanbul) görüştüktan sonra Turhan Özgüner (İçel), Tufan Doğan Avşargil (Kayseri), Burhanettin Asutay (İzmir), Mevlüt Yılmaz (Balıkesir) ve Hüseyin Abbas (Tokat) tarafından verilen önergeler görüşüldü ve reddedildi.

Nihayet, A.P. grubu adına Ali Naili Erdem, D.P. grubu Adına Hasan Korkmazcan ve M.G. P. grubu adına M. Nebil Oktay tarafından müşterek önerge ile verilen ve TRT'nin organlarını, Yönetim Kurulu, Genel Müdür, Koordinasyon Kurulu, TRT Seçim Kurulu, Genel Danışma Kurulu, Siyasi Yayınlar Hakem Kurulu olarak belirleyen 3 ncü madde üzerinde konuşmak isteyen milletvekili olmadığından Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen ve Danışma Kurulu ibaresinden Genel sözcüğünün çıkarılmasını talep eden taktir görüşüldü ve reddedildi. Kurumun yönetim kurulunu, Genel Müdür, Bakanlar Kurulu kararnamesiyle atanacak üç üye, üniversitelerin akademik konularda karar vermeye yetkili en yüksek organlarının seçtiği ikişer temsilci ile akademiler arası kurulun seçtiği iki temsilciden meydana gelen ve Başbakanın çağrısı üzerine Ankara'da toplanan kurulca a) Hukuk, ekonomi veya siyasal bilim, b) elektrik veya elektronik, c) Türk tarihi ve edebiyatı dallarında görev yapan öğretim üyelerinden tespit edilecek ikişer aday arasından TRT Seçim Kurulunca seçilecek birer üye, devlet konservatuarları öğretim kurulları, İstanbul Belediyesi Konservatuarı Batı müziği bölümü öğretmenleri, Devlet Tiyatrosu sanatkârları, Devlet Opera ve Balesi sanatkârları ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası sanatkârlarının kendi aralarında seçecekleri ikişer temsilci ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürü ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürünün, Başbakanın çağrısı üzerine Ankara'da toplanarak tespit edecekleri iki aday arasından TRT Seçim Kurulunca seçilecek bir üye, Millî Eğitim Bakanlığı Türk Musikisini Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu üyeleri, İstanbul Belediyesi Konservatuarı Türk Musikisi bölümü öğretmenleri, İstanbul Belediyesi Konservatuarı Türk Musikisi Sanat Kurulu üyeleri, İstanbul Belediyesi Konservatuarı Türk Musikisi İcra Heyeti sanatkârları, İstanbul Belediyesi Konservatuarı Halk Musikisi Tatbikat Topluluğu sanatkârlarının kendi aralarından seçecekleri ikişer temsilcinin Başbakanın çağrısı üzerine Ankara'da toplanarak tespit edecekleri iki aday arasından TRT Seçim Kurulunca seçilecek bir üye, Ankara, İstanbul ve İzmir'de sarı basın kartı taşıyan üyelerinin sayısı en çok olan Gazeteciler Cemiyetleri tarafından seçilecek birer, en fazla sayıda işçiyi temsil eden İşçi Sendikaları Konfederasyonunca seçilecek üç, en fazla sayıda işvereni temsil eden işveren Sendikaları Konfederasyonunca seçilecek üç, Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonunca seçilecek üç, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğince seçilecek üç, Türkiye Ziraat Odaları Birliğince seçilecek üç temsilciden meydana gelen ve Başbakanın çağrısı üzerine Ankara'da toplanan Kurulca ikisi basın mensubu olmak üzere tespit edilecek dört aday arasından, biri basın mensubu olmak üzere TRT Seçim Kurulunca

seçilecek iki üye olarak belirleyen ve hükümetçe seçilen üyeler dışındaki yönetim kurulu üyelerinin görev sürelerini üç yıl olarak belirleyen 4 ncu madde değişikliği oya sunuldu ve kabul edildi.¹¹⁰

Genel müdürün Bakanlar Kurulu kararnamesi ile atanacağına ve kurumun genel müdür tarafından temsil olunacağına, genel müdür ile yardımcılarının görev ve niteliklerine ilişkin 9 ncu madde hakkında C.H.P. grubu adına Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep) söz aldı ve TRT kanun tasarısında, TRT'nin yönetiminde, gözetiminde ve denetiminde ağırlık noktasının genel müdüre kaydırılmış olmasının en önemli noktalardan birisi olduğunu vurguladı. C.H.P.'nin dışındaki üç partinin getirdiği metnin Komisyondan ilk çıkan metinden farklı olduğunu belirten Çolakoğlu, kurumu hükümetin emrine amade kılacak, yanlış uygulamalara sebebiyet verecek deyimlerden kanun metninde sakınılması gerektiğini ifade etti. A.P. grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), maddede genel müdürün görevinden alınması meselesini partiler arası görüşmeler sonunda yeni bir hal şekline bağladıklarını ve genel müdürün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve devletin dış politikasının ilgilendirdiği hususlarda ve ayrıca devlet memurluğu niteliğinin kaybedilmesi hallerinde Bakanlar Kurulu kararıyla görevinden alınmasının nedeninin eski metindeki TRT Seçim Kurulunun bu konuda kararsızlığı olduğunu beyan etti. Tarafsızlık konusunun maddeden ayrılmasının nedeninin de kurumun tarafsızlığı ihlâl edip etmediğini hükümetim takdirine bırakmamak olduğunu kaydeden Öztürk, tarafsızlığın takdirinin dört üniversite rektörü, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterinin içinde bulunduğu ve Cumhurbaşkanı tarafından seçilen beş kişilik TRT Seçim Kurulunun olumlu mütalaasına bırakılmasının TRT genel müdürüne Anayasanın 121 nci maddesinin derpiş etmiş olduğu teminatı sağlayacağını belirtti. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), maddenin dördüncü bendinde, genel müdürün göreviyle ilgili olarak ağır bir hizmet kusuru işlediği hallerde Başbakanın veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerden birinin yazılı olarak TRT Seçim Kuruluna başvurması ve bu kurulun olumlu görüşünü bildirmesi üzerine genel müdürün Bakanlar Kurulu kararnamesiyle görevinden alınabileceğinin belirtildiğini ve hizmet kusuru deyiminin muğlak bir ifade olduğunu, hizmet kusurunun idari bir kuruluş olan TRT Seçim Kurulu tarafından değil, yargı kuruluşu tarafından belirlenmesi gerektiğini ifade etti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Hasan Korkmazcan (Denizli), tarafsızlığın ihlâlinde veya ağır hizmet kusuru işlendiği hallerde TRT Seçim Kurulunun mütalâasının alınmasının zorunlu olduğunu, bu duruma karşı Danıştay'a müracaat yolunun açık olduğunu, idari işlem yapma yetkisine sahip olan organların, o idari işlemi yaparken bir takdir yetkileri bulunduğunu ve bu takdir yetkisinin kanunlar çerçevesi içerisinde kullanılacağını belirtti.¹¹¹

¹¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (4 Ocak 1972), s. 251-272.

¹¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (4 Ocak 1972), s. 272-279.

İlyas Kılıç (Samsun) ve Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen takrirler kabul edilmedi. Grup başkanvekilleri tarafından verilen ve maddeyi üç partinin uzlaşmasıyla son haline getiren takrir ve madde okundu ve kabul edildi.

Daha evvel okunan ve üzerinde üç milletvekilinin görüştüğü 10 ncu madde hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara) söz aldı. Özdenoğlu, maddenin birçok meslek kuruluşundan, seçimle 29 kişilik bir genel danışma kurulu getirdiğini, buna neden ihtiyaç duyulduğunun ve görevinin açık olmadığını, ayrıca kalabalık kurulların verimli çalışma yapamadıklarını ifade etti ve 10 ncu maddenin tasarıdan çıkarılması için bir önerge takdim ettiğini belirtti. Geçici Komisyon Başkanı Rıza Çerçel (Afyon Karahisar) söz isteyerek danışma kurulunun yeni getirilmiş bir müessese olmadığını, 359 sayılı kanunda bu kurulun bulunduğunu belirtti. Fuat Avcı (Denizli) ve Şinasi Özdenoğlu (Ankara) tarafından verilen aynı mealdeki önergeler kabul edilmedi. Hasan Korkmazcan ve Nebil Oktay'ın, danışma kurulunun, genel müdürün çağrısı üzerine yılda bir kere toplanmasını talep eden önergeleri ise kabul gördü. Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar'ın (Sinop) müşterek verdikleri önerge ile Yusuf Ziya Yağcı'nın (Ankara) ve Turhan Özgüner'in (İçel) önergeleri kabul edilmedi.¹¹²

Bu birleşimde, ayrıca, 28 nci madde üzerinde Turhan Özgüner (İçel) verilen önerge görüşüldü. Komisyon tarafından yeniden düzenlenen 31 nci madde hakkında Suna Tural (Ankara), Hilmi İşgüzar (Sinop) müştereken, Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman), Burhanettin Asutay (İzmir), Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve Turhan Özgüner'in (İçel) önergeleri okundu, oylandı ve kabul görmedi. Birleşimde sırasıyla 46 nci, 1 nci, ek 1 nci, ek geçici 2 nci ve 3 ncü maddeler de görüşüldü ve kabul edildi.

Kanunun tümü üzerinde söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), tarafsızlık ilkesi üzerinde en ufak bir tavizin TRT'yi yeni ve daha büyük bunalımlara götüreceğini savunduklarını, tarafsızlık ilkesinin sorumsuzluk haline getirilmemesini temin edecek hükümlerin tasarı metninde yer almasını savunduklarını, TRT mensuplarının özlük hakları konusunda bir imtiyazı önleyecek, ama hak ettiklerini mutlaka verecek ve devlet personel sisteminin bütünlüğü ile çelişmeyecek bir statünün kabulü doğrultusunda görüşlerini ifade ettiklerini belirtti. Tarafsızlığın Anayasanın 121 nci maddesinde yerini aldığını ve radyo ve televizyon istasyonlarının devlet eliyle kurulmasının hem Anayasa emri hem de millî güvenliğin ve millî bütünlüğün vazgeçilmez bir gereği olduğunu söyleyen Özdenoğlu, tarafsızlığın kanun koyucusundan çok uygulayıcının vicdanında olduğunu, tarafsızlık için uğraşan Meclis'in ileride bunun uygulamalarının ne yönde olacağını göreceğini, verimli, yaratıcı bir yönetimin yetki ve sorumluluklarının açıkça belli olması anlamına geldiğini ve bu açıdan bakıldığında dört başı mamur bir kanun yaptıkları kanısında olmadığını ifade etti. Tasarının getirdiği danışma kurulunun fazla lüzumsuz bir kuruluş olduğunu, ek 1 nci maddenin hatalı bir hüküm taşıdığını, TRT Seçim Kurulunun tarafsızlığını yüzde yüz temin edecek bir hüküm getirilmediğini belirten Özdenoğlu, tasarıdaki maddelerin getirdiği yönetmeliklerin Meclis'te yaptıkları

¹¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (4 Ocak 1972), s. 279-284.

konuşmalar doğrultusunda çıkarılması için uğraşılması gerektiğini bildirdi. TRT’de, âdil ve tarafsız davranma konusunda kötü sınav vermiş duygusal kadronun tasfiye edilmesi, yıpranmamış tarafsız bir kadronun yerini alması gerektiğini belirten Özdenoğlu, bu kanunla TRT de yeni ve verimli bir hizmet döneminin başlayacağına inanmak istediğini, 12 Martın hedeflerine, köklü reformlara, inançlı, yüzde yüz tarafsız Atatürkçü felsefede hiçbir suretle tâviz vermeyecek bir TRT’den övünç duyacaklarını söyleyerek konuşmasını tamamladı.

Son olarak söz alan TRT Genel Müdürü Musa Ögün, Meclis üyelerinin ciddi ve yorucu bir mesai sonunda TRT Kanununu çıkarmış bulduklarını, bu suretle TRT’ye, milletine daha çok, daha iyi hizmet imkânlarını bahşetmiş olduklarını söyleyerek hükümet adına şükranlarını arz etti.¹¹³

Tasarı, 21 Ocak 1972 tarihinde toplanan 31 nci birleşimde Millet Meclisi tarafından kabul edildi. Tasarı, oylamaya katılan 233 milletvekilinden 176 kabul, 56 ret ve 1 çekinse oy aldı. Cumhuriyet Senatosunca 29 Şubat 1972 tarihinde kabul edilen tasarı kanunlaşmış oldu. Kanun 8 Mart 1972 tarih ve 14122 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1659: Türk Kanunu Medenisinin birinci kitabının ikinci babı üçüncü faslının değiştirilmesi, bazı vakıfların vergi muafiyetinden faydalandırılması hakkındaki 903 sayılı Kanunun 2. maddesi ile Türk Medeni Kanununun 453. maddesine eklenen ikinci fıkranın değiştirilmesi hakkında kanun

Gümüşhane Milletvekili Nurettin Özdemir ve 44 arkadaşının, Türk Kanunu Medenisinin birinci kitabının ikinci babı üçüncü faslının değiştirilmesi, bu kanuna bâzı madde ve fıkralar eklenmesi, bâzı vakıfların vergi muafiyetinden faydalandırılması hakkındaki 903 sayılı Kanunun 2 nci maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 23 Ocak 1973 tarihinde toplanan 41 nci birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine Mehmet Atagün (Kırklareli) tarafından sunulan öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlandı.

Teklifin tümü üzerinde görüşmek isteyen üye bulunmadığından maddelere geçildi ve 903 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle Türk Medenî Kanununun 453 ncü maddesine eklenen 2 nci fıkrayı “ancak, vakfın gelirinin % 20’si veya bu vakıflara bağışlanan yahut ölüme bağlı tasarruf suretiyle tashih edilen malların gelirinin % 20’si kendisine bırakılan mahfuz hisseli mirasçılar tenkis davası açamazlar” şeklinde değiştiren 1 nci madde kabul edildi.¹¹⁴

13 Şubat 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 21 Şubat 1973 tarih ve 14455 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

¹¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (4 Ocak 1972), s. 284-299.

¹¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 41 (23 Ocak 1973), s. 287-288.

KANUNNO 1701: Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50.yıldönümünün kutlanması hakkında kanun

Bakanlar Kurulunca hazırlanan ve Başbakan Nihat Erim tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulan Cumhuriyetin ilânının 50 nci Yıldönümünün kutlanması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim ve Plan komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 29 Kasım 1972 tarihinde toplanan 11 nci birleşiminde ele alındı.

Tasarının gerekçesi, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunun 50 nci yıldönümünü kutlama programının millet ve devlet olarak el ele ve tam bir ahenk içinde düzenlenip yürütülmesi ve millî bir saf halinde gerçekleştirilmesi amacının Bakanlar Kurulunun sorumluluğuna alındığını, gerekli malî, idarî ve düzenleyici tedbirlerin tasarıda öngörüldüğünü açıklıyordu.

Tasarıda, kutlama programının ilke ve esasları belli edilmiş, Bakanlar Kurulunun bir 50 nci Yıl Kutlama Yüksek Kurulu kurması ve bu kurul eliyle hizmetleri düzenlemesi, uzmanlar komitelerine danışılması ve lüzumlu ödenek, araç ve gereçlerin Komisyon emrine verilmesi için gerekli hükümleri içeriyordu.

Tasarı, hizmetlerin, Komisyonun kuracağı alt kurul ve komiteler eliyle merkez ve il teşkilâtı arasında koordinasyon içinde gerçekleştirilmesi ve yürütülmesinin sağlanması amacını da güdüyordu.

Bu itibarla, tasarı, kanunun kapsamını açıklayarak, kutlama programının ilke ve esaslarını düzenleme, 50 nci Yıl Kutlama Yüksek Kurulu ve Danışma Komitesini oluşturma, bu kurulun kuracağı alt kuruluşları ve uygulama komiteleri ile jürileri düzenleme ve çalışma konularını belirleme, kamu kuruluşlarına, 50 nci Yıl Kutlama Yüksek Kurulunun alacağı kararlara uyma yükümlülüğü getirme, kutlama programının ve şenliklerin süresini düzenleme, seçim yasalarına ilişkin hükümleri belirleme, kutlama giderleri için tesis olunacak fona, yapılacak harcamalara ilişkin hükümleri koyma, hatıra paralarının basımı ve tedavüle çıkarılması konusunda hüküm oluşturma ve kutlama esasları ve yetki düzeni içinde hazırlanması gerekli yönetmelik konularını belirleme amacıyla hazırlanmış on üç maddelik bir tasarıydı. Ayrıca Komisyon Sivas ilinde bir üniversite kurulmasını da tasarıya eklemiştir.¹¹⁵

Tasarı, 29 Kasım 1972 tarihinde toplanan 11 nci birleşimde Bütçe Plân Komisyonu Başkanı Kevni Nedimoğlu tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edilmeye başlandı. Kanunun tümü üzerinde Demokratik Parti grubu adına söz isteyen Nuri Eroğan (İstanbul), 50 nci yılı kutlama programı ile gelen hükümete yaptığı programı tam, kâmil bir şekilde tatbik etmesini, Atatürk'e lâyık evlâtlar, lâyük bir parlamento olduklarını ispat etmek mevkiinde bulduklarını gösterecek şekilde kutlamayı canı gönülden temenni ettiklerini belirtti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), Milli Mücadele'de Kastamonu'nun önemini anlatarak vilâyet hudutları içerisine yollar, sahilde limanı, iskelesi, balıkçı barınağı yapılmadığını, bir yüksekokulu ve bir büyük ihtisas

¹¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 29, Birleşim 11 (29 Kasım 1972), s. 346 vd.İ 761 Sıra Sayılı Basma Yazı: Cumhuriyetin İlânının 50 nci Yıldönümünün kutlanması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları.

hastanesi bulunmadığını, Kastamonu'dan İstiklâl Harbinin cephanelerinin çekildiği ilçelerine yol olmadığını belirterek 50 yıl sonra Cumhuriyetin Millet Meclisi'nden Kastamonu'da Sivas gibi bir üniversitenin nüvesinin hazırlıklarının yapılmasını talep etti.

Söz sırası Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Ekrem Kangal'a (Sivas) geldi. Kangal, Cumhuriyetin ulusal boyutunun yanında bir de evrensel yönü bulunduğunu, Cumhuriyetin ilânı ile ülkenin Batı âlemine yaklaştığını, Atatürk'ün sosyal ve ekonomik alanda gerçekleştirdiği tüm devrimlerin saygı ile izlendiğini, dolayısıyla bu günün uluslararası âlemde de değerlendirilmesi gerektiğini ifade etti.¹¹⁶

Tasarının müzakereleri, 15 Aralık 1972 tarihinde toplanan 21 nci birleşimde sürdü. Şahısları adına söz alanlardan İlhan Ersoy (Kütahya) böyle büyük bir günü kutlamak için aslında kanuna gerek olmadığını, üniversite kurulacaksa başta Kütahya olmak üzere 4 ncü maddenin (c) fıkrasının sonuna, üniversite ve yüksekokulu bulunmayan en az 5 ilde yeni fakülteler açılması gerektiğini söyledi. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), kanunun getirdiği kutlama ve yapım programının çok yetersiz olduğunu, bir kaç konuşma, festival ve kutlama, bir üniversite ve 200 ilkokulun bu kutlamanın önemine yakışmayacağını ve bu tasarı ile Atatürk'ün büyük hedeflerine yaraşır bir 50 nci yıl kutlanamayacağını belirtti ve tasarının Komisyonca geri alınmasını talep etti. Devlet Bakanı İsmail Arar (İstanbul) Türkiye'nin ekonomi bakımından az gelişmiş bir ülke olma çemberini kırarak henüz arzu edilen refah düzeyine belki varamadığını, ancak bunun Cumhuriyet devrinde elde edilen büyük başarıları inkâr için, görmemezlikten gelmek için veya geleceğe bakarken karamsar olmak için bir neden teşkil etmemesi gerektiğini vurguladı. Plan Komisyonu sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara), Atatürk'ün Cumhuriyetin 10 ncü yıldönümünü kutlaması gibi 50 nci yılın kutlanması gerektiğini, Devlet Demiryollarının bir tamir atelyesi, bir de kapasitesi düşük çimento fabrikasından başka Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana herhangi bir eser yapılamamış Sivas'ta Cumhuriyetin şan ve şerefi ile ilgili bir üniversite kurulmasının uygun olacağını ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Orhan Dengiz (Uşak) teknik ve sonuçları bakımından üniversite kurulacak yerlerin tekrar ele alınması ve bu maddenin içerisine bir başlangıç, bir ikaz, bir istikamet verme mahiyetinde olduğu için, yalnız bir yerin değil, birkaç yerin adının konmak suretiyle hükümetin üniversitelerle işbirliği yaparak bu istikamette bir çalışma yapmasının faydalı olacağına inandığını ifade etti.

Burhanettin Asutay (İzmir) tarafından verilen yeterlik önergesi aleyhinde Abidin İnan Gaydalı (Bitlis) söz aldı, ancak yeterlik Meclisçe onaylandı.

Maddelere geçilmesi kabul edilerek tasarının Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yıldönümünün bu kanun esasları içinde kutlanacağına dair 1 nci maddesi kabul edildi. Kutlama Programının Bakanlar Kurulunca teşkil edilecek 50 nci Yıl Kutlama

¹¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 29, Birleşim 11 (29 Kasım 1972), s. 292-298.

Yüksek Kurulu tarafından düzenleneceğine ilişkin 2 nci maddesi üzerinde Hüsamettin Başer (Nevşehir), İlyas Kılıç (Samsun), Tufan Doğan Avşargil (Kayseri), Ertuğrul Akça (Manisa), Demokratik Parti grubu adına Kadri Eroğan (Sivas) söz aldı.

Cumhuriyetin 50 nci yıldönümünün kutlanmasının 26 Ekim 1973 günü saat 13'te başlaması ve 30 Ekim 1973 günü saat 24,00'te sona ermesi hakkında olan 3 ncü madde kabul edildi. Cumhuriyetin 50 nci Yıldönümü münasebetiyle, 1973 yılı içinde yurdun her tarafında konferans, kongre, seminerler ve festivaller tertibi; kitap, broşür, film ve öğretici malzeme yayını; madalya, pul, rozet dağıtımı ve tedavülü ile sair hususların ayrıca programlanacağı; okulu olmayan köylerde program dışı 200 tane ilkokul yaptırılarak, 29 Ekim 1973'te Cumhuriyet ilkokulları olarak açılması hazırlıklarının ikmal edileceği; Anadolu'da, yükseköğrenim kuruluşu bulunmayan ve Cumhuriyetin temelini atıldığı Sivas'ta yeni bir üniversitenin kuruluş hazırlıklarının 29 Ekim 1973 yılına kadar tamamlanacağı ve İzmir'de yapılmakta olan 9 Eylül Kurtuluş Zafer Anıtının tamamlanmasının sağlanacağına ilişkin 4 ncü madde üzerinde Demokratik Parti grubu adına Kadri Eroğan (Sivas), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Bahattin Uzunoğlu (Samsun), Plan Komisyonu sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara), Baha Müderrisoğlu (Konya) Salih Aygün (Amasya) söz aldı. Komisyonun 4 ncü maddeyi önergelerle birlikte geri alma teklifi Genel Kurul tarafından kabul edildi.

Cumhuriyetin 50 nci yılını kutlama amacıyla yapılacak her türlü törenler, toplantılar, yayınlar ve diğer faaliyetler hakkında seçim yasakları hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin 5 nci madde üzerinde Musa Doğan (Kars) söz aldı. Kamu kuruluşlarının kutlama programlama hazırlık ve uygulaması için 50 nci yıl Kutlama Yüksek Kurulunun talep edeceği teknik ve idarî personeli hizmet için lüzumlu araç, gereç ve malzemeyi bu komisyon emrine vermekle yükümlü olduklarına ilişkin 6 ncı madde kabul edildi. Hazırlanacak program ve yatırım harcamalarını karşılamak üzere 1972-1973 yılları için Maliye Bakanlığı bütçesinden her iki yıl ayrılacak 60'ar milyon Türk Lirası tutarındaki ödenek, kutlama, amacı için zel ve tüzel kişiler tarafından yapılacak bağışlar ve yayın, film, rozet ve benzeri faaliyet ve satışları gelirlerinden oluşacak bir fon oluşturulmasına ilişkin 7 nci madde önergeleriyle birlikte Komisyon tarafından geri istendi ve bu talep kabul edildi.

Cumhuriyetin 50 nci yıldönümünün hatırası olarak 25 milyon TL tutarında altın ve gümüşten mamul paraların tedavüle çıkarılması hususunda Maliye Bakanlığının yetkili kılınmasına ilişkin 8 nci madde kabul edildi. Kutlama programı harcamalarına dair 50 nci yıl Kutlama Yüksek Kuruluna verilecek yetkilerin Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edileceğine ilişkin madde üzerinde Naime İkbâl Tokgöz (İstanbul) ve Şinasi Özdenoğlu (Ankara) söz aldı.¹¹⁷

Tasarının müzakereleri 12 Ocak 1973 tarihinde toplanan 39 ncü birleşimde devam etti. Bu birleşimde, 21 nci birleşimde geri alınan 4 ncü madde ile 7 nci madde hakkında Komisyon raporu sunuldu. Rapor hakkında C.H.P. grubu adına Ekrem

¹¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 30, Birleşim 21 (15 Aralık 1972), s. 323-348.

Kangal (Sivas), Komisyonun, Sivas'ta yeni bir üniversitenin kuruluş hazırlıklarının 29 Ekim 1973 tarihine kadar ikmal Edilmesi şeklindeki düzenlemesini savundu. İlhan Ersoy (Kütahya), ülkede birçok bölgenin üniversite ve fakülteye ihtiyacı olduğunu, bunun için bir önerge verdiklerini ifade etti. Turgut Artaç (Kars) maddenin Cumhuriyet kutlamaları kapsamında okul yapımı hususunda görüşerek okulu olmayan 200 köyde okul yapılması gerektiğini belirtti. Hüseyin Balan (Ankara) tarafından verilen yeterli önergesi aleyhinde Mehmet Kazova (Tokat) söz aldı. Yeterliğin kabul edilmesiyle 4 ncü madde üzerinde hemen her ilden milletvekilleri tarafından verilen ve kendi bölgelerinde üniversite kurulmasını talep eden değişiklik önermeleri görüşüldü. Önergelerin müzakeresi sonunda kurulacak okul sayısı 200'den 300'e çıkarıldı. Ayrıca Sivas ilinde yeni bir üniversite yanında her hangi bir fakülte ve yüksekokulu bulunmayan beş ilde fakülte açılabilmesi hazırlık ve incelemelerinin tamamlanacağı kabul edildi. 4 ncü maddenin, İzmir'de yapılmakta olan 9 Eylül Kurtuluş Zafer Anıtının tamamlanmasına ilişkin d fıkrasının yerine Komisyon, zihnî ve ruhî gelişimi geri kalmış, eğitim ve öğretimi güç olan çocuklar için yatılı bir özel eğitim müessesesi kurulması fıkrasını önerdi. Bu hususu Meclis kabul etti. İzmir 9 Eylül Kurtuluş Zafer Anıtı e fıkrası olarak düzenlendi. Hazırlanacak program ve yatırım harcamaları için oluşturulacak fon hakkındaki 7 nci madde de müzakerelerden ve önergelerden sonra kabul edildi.

Cumhuriyetin ilânının 50 nci yıldönümünün kutlanması hakkında kanun tasarısının bu birleşimde yapılan açık oylamasına 35 milletvekili katıldı, 34 kabul, 1 ret oyu çıktı.¹¹⁸

Tasarının 22 Ocak 1973 tarihinde toplanan 40 ncı birleşimde yapılan açık oylamasında ise tasarı, oylamaya katılan 277 milletvekilinden 275 kabul, 1 ret ve 1 çekinse oylama kabul edildi.¹¹⁹

Tasarı üzerinde Cumhuriyet Senatosu tarafından değişiklikler yapıldı. Değişiklikler Millet Meclisi'nin 30 Mart 1973 günü toplanan 86 ncı birleşiminde görüşüldü. Senato'nun yaptığı en önemli değişiklik Sivas'ın yanında beş ilde daha kurulması düşünülen fakültelerin hazırlıkları fıkrasının çıkarılmasıydı. Değişiklikler Meclis tarafından benimsendi. Kanunun başlığı da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50 nci Yıldönümünün kutlanması hakkında kanun olarak değişmesi benimsendi.¹²⁰

Kanun 5 Nisan 1973 tarih ve 14498 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

¹¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 39 (12 Ocak 1973), s. 154-205.

¹¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 40 (22 Ocak 1973), s. 229.

¹²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 86 (30 Mart 1973), s. 392-396.

KANUN NO 1703: Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun

Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 5 nci maddesinin 1 nci fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Ticaret, Maliye ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 30 Mart 1972 tarihinde toplanan 86 ncı birleşiminde Devlet Bakanı Doğan Kitaplı tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarı, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.'nın plânlanan hizmetlerinin yürütülmesini, donmuş tasarruf mevduatı limitinin genişletilmesini ve Türk sanayiine katkıda bulunma imkânlarının artırılmasını sağlama amacıyla sermayesinin çoğaltılması için hazırlanmıştı.

Tasarının tümü üzerinde söz alan Hasan Korkmazcan (Denizli) çoğunluk olmadığından görüşmenin usulsüz olacağını ifade etti. Demokratik Parti sıralarından beş üyenin ayağa kalkmasıyla Adana seçim çevresinden başlamak suretiyle ad okunarak yoklama yapıldı ve gerekli çoğunluğun olmadığı tespit edildi.¹²¹

Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 5 nci maddesinin 1 nci fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı, 3 Nisan 1973 tarihinde toplanan 88 ncı birleşimde müzakere edildi. Tasarının 1 nci maddesi, Bankanın itibarî sermayesinin her biri (500) beşyüz Türk Lirası kıymetinde (200 000) iki yüz bin hisseye ayrılmış olarak (100 000 000) yüz milyon Türk Lirası olduğuna ve bu miktarın Bakanlar Kurulu Kararı ile bir misli artırılabilmesine ilişkindi. Madde üzerinde söz isteyen bulunmadı ve madde kabul edildi.

Tasarının lehinde söz alan Sadi Binay (Bilecik) bankanın itibarî sermayesinin bir misli ve hükümete verilen yetki ile iki misline ulaşmasıyla diğer bankalarla fırsat eşitliğine kavuştuğunu ve piyasada hakiki rekabet imkânına ulaştığını ifade etti. Kanunun tümü oya sunularak kabul edildi.¹²²

10 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 18 Nisan 1973 tarih ve 14511 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1760: 53 sayılı Devlet İstatistik Enstitüsünün Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanuna bir ek madde eklenmesine dair kanun

53 sayılı Devlet İstatistik Enstitüsünün kuruluş ve görevleri hakkındaki Kanuna bir ek madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Plân Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Bütçe Plân Komisyonu Başkanı yerine Sözcü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

¹²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 86 (30 Mart 1973), s. 396-398.

¹²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 88 (3 Nisan 1973), s. 474-475.

Tasarının 1 nci maddesi, Devlet İstatistik Enstitüsünün Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanuna bir ek madde ekleyerek Devlet İstatistik Enstitüsünün özel bir meslek bilgisine ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerinde, zarurî hollere münhasır olmak üzere, Maliye Bakanlığı ile Devlet Personel Dairesinin görüşlerine dayanarak Bakanlar Kurulu Kararı ile sözleşmeli yerli ve yabancı personel çalıştırabileceğini hükme bağladı.¹²³

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1776: Atatürk Orman Çiftliği arazisinden 107 dönüm beş yüz metrekarelik kısmının Ankara Belediyesine satılması hakkında kanun

Cumhuriyet Senatosu Ankara üyesi Yiğit Köker ve 2 arkadaşının Atatürk Orman Çiftliği arazisinden 167 dönüm 500 metrekarelik kısmının Ankara Belediyesine satılması hakkında kanun teklifi ve Tarım, İçişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 21 Haziran 1973 tarihinde toplanan 131 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Naci Çerezci (Niğde) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlandı.

Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Ali Rıza Uzuner (Trabzon), kanun teklifinin karşısında olduğunu belirterek konuşmasına başladı. Uzuner, Atatürk'ün Orman Çiftliğini, Türkiye'nin tarım bakımından kalkındırılması ve yoksulluklar içinde bulunan bir şehrin yeşermesi, ziraat alanındaki gelişmeleri içe ve dışa karşı göstermek bakımından fevkalâde başarılı bir atılım yaptığını ve bu vasiyetnameye sadık kalarak, Atatürk Orman Çiftliğinin sahasını geliştirmek gayretleri gütmek gerekirken, bu sahadan şu veya bu sebeple, şu veya bu maksatla Ankara Belediyesine bir sahanın tefrik edilmesinin çok isabetsiz bir karar olacağı düşüncesini ifade etti.

Adalet Partisi grubu adına söz alan İlhan Ersoy (Kütahya), teklifin hal yapılmak üzere getirildiğini, bahsi geçen yerin Atatürk Orman Çiftliği içerisinde olmadığını, eskiden Atatürk Orman Çiftliği içerisinde mütalâa edilen, Ankara Yenimahalle yolu üzerinde halen kömür deposu olarak kullanılan bir mezbelelik olduğunu, ayrıca 1965'ten itibaren Ankara Nazım Plân Bürosunun burayı hal yeri olarak tespit ettiğini belirtti.

Cumhuriyetçi Güven Partisi grubu adına söz alan Sezai Orkunt (İstanbul) kanun tasarısında belediye ihtiyacı olabileceğini, ancak tarihî bir yadigâr olan Orman Çiftliğinin içinden herhangi bir parçanın alınarak, etrafında bütün çirkinliklerin toplanacağı bir hal haline getirmenin aklın, idrakin kabul edeceği bir durum olmadığını vurguladı.

Plan Komisyonu sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara), adı geçen yerin Ankara Nazım Plân Bürosunca toptancı hal yeri olarak kabul edildiğini, buranın tamamıyla bir bataklık halinde bulunduğunu, çok kötü durumda olan Ankara Toptancı Halinin bu yere nakledilebilmesi için bu kanun teklifinin getirildiğini ifade etti.

¹²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 153.

Ömer Buyrukçu (Antalya) bu kanunla Atatürk Orman Çiftliğinin, daralmış halinden daha dar bir hale getirileceğini, hal için başka geniş sahalardan bulunabileceğini ve kanun tasarısına olumlu oy verilememesi gerektiğini belirtti.

Mustafa Kemal Güneş (Kırşehir), kendisinin Tarım Komisyonu üyesi olduğu sırada Komisyon üyelerinin mahallinde bir etüt yaptıklarını ve mevzu bahis olan arazinin tamamen Atatürk Orman Çiftliği ile ilişkisinin kesildiğini, İstanbul-Ankara Asfaltı, Konya-Samsun yolu ve garajlardan Yenimahalle'ye giden bir üçgen içerisinde açıkta ve bir mezbelelik olarak Çubuk Çayı da içinden geçen bir saha olduğunu müşahede ettiklerini, Komisyon üyesi olarak müspet oy kullanılmasını talep etti.

C.G.P. grubu adına yeniden söz alan Sezai Orkunt (İstanbul), söz konusu yerin ormanlık olarak düzenlenmesini talep etti.

Gençlik ve Spor Bakanı Celaleddin Coşkun (Cumhuriyet Senatosu Aydın üyesi) teklifin çok yerinde olduğunu ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Hayrettin Turgut Tokar'ın (Ankara) tasarımı savunan görüşmesinden sonra maddelere geçilmesi hususu oya sunularak kabul edildi.

Kanun teklifinin 1 nci maddesi, 5659 sayılı kanun meriyete girdiği tarihte Atatürk Orman Çiftliği hudutları dahilinde bulunan araziden kadastronun 2107 ada 3 parselini teşkil eden 78 500 metrekare ve kadastronun 2107 ada 6 parselinden müfrez A parselini teşkil eden 80 000 metrekare ki ceman 167 dönüm 500 metrekarelik kısmının, Ankara şehri imar nâzım plânı gereğince yapılması mukarrer yeni toptancı hali için Ankara Belediyesine, Çiftlik Yönetim Kurulu ile Belediye arasında tespit ve emsalinin satış ve günün rayicine göre Tarım Bakanlığınca tasvip olunacak bedelle ve satış bedeli 5 yılda ve beş eşit taksitte faizsiz olarak ödenmek kaydıyla satılmasına izin verilmesine ilişkin idi.

Madde üzerinde söz alan Reşit Ülker (İstanbul), söz konusu Atatürk Orman Çiftliğinin tarihi bir yer olduğunu ve olduğu gibi muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon) özellikle hal gibi fevkalâde gürültü yaratan, büyük trafiği olan, ayrıca kaçınılmaz pisliği olan bir nesneyi getirip Ankara'nın Atatürk Çiftliğine monte etmenin mantıkla ve özür dileyerek kendi anlayışıyla katiyen bağdaşmadığını belirtti. İlhan Ersoy (Kütahya) imar plânını yapma yetkisinin ve Ankara Nâzım Plân Bürosunun kurulmasının kanunlarının Meclisten çıktığını, bu kuruluşları yaptıkları işlemlerin kabul edilmesi gerektiğini, bu arazi üzerinde kamu hizmeti görüleceğini söyledi. Konuşmalardan sonra madde oya sunularak kabul edildi.¹²⁴

Kanun, 26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edildi. Ancak kanun, Cumhurbaşkanı tarafından 10 Temmuz 1973 tarih ve 4-735 sayılı yazıyla Anayasanın 93 ncü maddesi gereğince yeniden görüşülmek üzere geri gönderildi.

¹²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 131 (21 Haziran 1973), s. 450-460.

ADALET BAKANLIĞI

KANUN NO 1234: 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bazı maddelerinin yeniden düzenlenmesine ve bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun

22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesine ve bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ilk kez Meclis gündemine 5 Aralık 1969 günü toplanan 14ncü Birleşimde geldi ve Adalet Komisyonuna havale edildi.¹²⁵ Komisyon raporu 15 Aralık'ta dağıtıldı ve gündeme alınmasına karar verildi. Cumhuriyet Savcılarının atanma ve nakillerine ilişkin yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesince 18 Aralık 1967 tarihinde iptal edilmesinden sonra hazırlanmış bulunan yasa tasarısı, yasama organının dört yıllık süresinin sona ermesi sebebiyle kanunlaşmamıştı. Bu kanun çıkıncaya kadar hizmetin geçici tedbirlerle görülmesine imkân veren yasa hükümlerinin de Anayasa Mahkemesince 23 Aralık 1969 tarihinden geçerli olmak üzere iptal edilmesine karar verilmiş bulunması karşısında gerek atama ve nakil ve gerekse geçici görevle ilgili olmak üzere hazırlanmış bulunan 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesi ve bâzı maddelerinin değiştirilmesi gerekiyordu. Söz konusu tasarı savcılık hizmetlerinin görülebilmesi için gerekliydi.

Tasarı, 18 Aralık 1970 tarihinde toplanan 17 nci Birleşimde gündeme geldi. C.H.P. grubu adına söz alan Vahit Bozatlı'nın (Sivas) uzun ve gerekçeli konusunun ana teması daha evvelki düzenlemelerde olduğu gibi Anayasa Mahkemesi'nin bu yasayı da iptal edeceği, dolayısıyla komisyonda usulüne uygun görüşmek için komisyona iade edilmesiydi.¹²⁶ Tasarı, 17 nci birleşimde¹²⁷, 24 Aralık 1970 tarihli 19 ncu Birleşimde¹²⁸, 9 Ocak 1970 tarihli 23 ncü Birleşimde¹²⁹ ve 12 Ocak 1970 tarihinde toplanan 24 ncü Birleşimde¹³⁰ görüşüldü. 24 Ocak 1970 günü toplanan ve 313 milletvekilinin katıldığı 24 ncü Birleşimde yapılan açık oylamada tasarı 210 kabul, 98 ret ve 5 çekinse oyla kabul edildi.¹³¹

Ancak kanun Cumhurbaşkanlığı'nın 22 Şubat 1970 tarih ve 4-129 sayılı yazısıyla Anayasa'nın 93. Maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere Millet Meclisi'ne iade edildi.¹³² Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, ret gerekçesini şöyle açıkladı:

¹²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 14 (5 Aralık 1969), s. 404.

¹²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 17 (19 Aralık 1969), s. 526-529.

¹²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 17 (19 Aralık 1969), s. 519-543.

¹²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 19 (24 Aralık 1969), s. 605-632.

¹²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 23 (9 Ocak 1970), s. 67-84.

¹³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 24 (12 Ocak 1970), s. 94-99.

¹³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 24 (12 Ocak 1970), s. 115.

¹³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 47 (23 Şubat 1970), s.178.

Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 12 Şubat 1970 tarihli ve 489 – 1787 sayılı yazı karşılığıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunduğu bildirilen 1234 numaralı kanunu, ekli gerekçede belirtilen sebeplerden dolayı uygun bulmadığımdan, ilişik olarak takdim ediyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93 ncü maddesi gereğince bir daha görüşülmesini rica ederim.

Cevdet Sunay
Cumhurbaşkanı

GEREKÇE

22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesi ve bâzı maddelerinin değiştirilmesi için hazırlanmış olan 1234 sayılı ilişik Kanununun; Anayasa Mahkemesinin bu konudaki, yasama organını da bağlayıcı iptal kararları ile bu kararlardan T. C. Resmî Gazetenin 18 Nisan 1968 tarihli ve 12878 sayılı nüshasında yayınlanmış bulunan gerekçesi karşısında, Anayasanın 137 nci maddesinde öngörülen teminatı, mezkûr gerekçede belirtilen mazurları tamamen gidermiş bir şekilde sağlayıcı ve Anayasanın 8 nci, 152 nci maddelerine uyulduğunu kuşkusuz bir surette gösterir mahiyette olmadığına kanaat getirdim.

Bu sebeple; Anayasayı saymak ve savunmak görevimin icabını yerine getirmek üzere, Anayasaya aykırı olmaktan başka Anayasanın ihlâlî gibi ağır bir durum tevlidedebileceği anlaşılan

1234 sayılı Kanunun bir daha görüşülerek Anayasaya göre tedvin edilmesi lüzumunu önemle arz ederim.

Cevdet Sunay
Cumhurbaşkanı

Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu 1970 yılında yeniden gündeme gelecekti.

KANUN NO 1238: 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerine fıkralar ve kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkında Kanun

Diyarbakır Milletvekili Behzat Egilli ile 4 arkadaşının, 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi, bu kanunun 186 ncı maddesine bir fıkra ve kanuna bir geçici madde eklenmesi ve bu kanunla 22 Nisan 1962 gün ve 44 sayılı 14 Temmuz 1965 gün ve 657 sayılı ve 23 Ekim 1969 gün ve 1186 sayılı kanunların bâzı maddelerinin kaldırılması hakkında kanun teklifi 22 Ocak 1970 günü toplanan 29 ncu Birleşime geldi ve Adalet Komisyonuna yönlendirildi.¹³³ Tasarı, 6 Şubat 1970 tarihli 42 nci Birleşime Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akdoğanlı ile Çankırı Milletvekili Hazım Dağlı'nın, Erzincan Milletvekili Sadık Perinçek

¹³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 29 (22 Ocak 1970), s. 282.

ve 21 milletvekilinin, Kırklareli Milletvekili MehmetAtagün'ün, Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Elâzığ Milletvekili Mehmet Aytuğ'un ve Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Âdil Altay'ın, 1130 sayılı Avukatlık Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifleri ve Adalet Komisyonu raporu halinde ulaştı.¹³⁴ Tasarı 9 Şubat 1970 tarihinde toplanan 43 ncü Birleşimde Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı tekinel'in verdiği öncelik ve ivedilik önergesi kabul edilerek görüşüldü¹³⁵:

MADDE 1. — 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 16, 35, 90, 104, 108, 188, 196, geçici 1, geçici 3, geçici 4 ve geçici 7 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Aranacak şartlar

Madde 16. — Bu kanunun 3 ncü maddesinin (a), (1b) ve (e) ibendlerinde yazılı şartları haizolanlar ve 5 nci maddede gösterilen engeli bulunmayanlar staj yapacakları yer barosuna bir dilekçe ile başvururlar.

Yalnız avukatların yapabileceği işler

Madde 35. — Kanun işlerinde ve hukukî meselelerde mütalâa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dâvaetmek ve savunmak, adlî işlemleri takibetmek, hu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız baroda yazılı avukatlara aittir.

Baroda yazılı avukatlar birinci fıkradakiler dışında kalan resmî dairelerdeki bütün işleri de takibedebilirler.

Dâva açmaya yeteneği olan herkes kendi dâvasına ait evrakı düzenleyebilir, dâvasını bizzat açabilir ve işini takibedebilir.

Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulleri kanunları ile diğer kanun hükümleri saklıdır.

Seçilme yeterliği, engelleri ve seçimin şekli

Madde 90. — Yönetim kurulu üyeleri levhada yazılı ve avukatlıkta en az beş yıl kıdemli olan avukatlar arasından seçilir, Üye sayısı yüzden az olan barolarda beş yıllık kıdem şartı aranmaz.

Haklarında avukatlığa engel bir suçtan dolayı son soruşturma açılmasına karar verilmiş veya geçmiş beş yıl içinde disiplin kurulunca verilerek kesinleşmiş bir kararla kınama, para veya işten çıkarılma cezalarıyla tecziye edilmiş olanlar yönetim kurulu üyesi seçilemezler.

Oyların tasnifi, Baro Genel Kurulundan ad çekme ile ayrılan üç veya beş avukat tarafından açık olarak yapılır. Adaylığını koymuş olanlar tasnif kuruluna ayrılamazlar.

¹³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 42 (6 Şubat 1970), s. 929.

¹³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 43 (9 Şubat 1970), s. 980-986.

Yönetim kurulu üyeleri gizli oy ile seçilirler. Oy puslasına, seçilecek asıl üye tamsayısının yarısından en az bir fazla isim yazılması zorunludur. Bundan noksan isim yazılmış oy puslaları geçerli değildir. Oy puslasına seçilecek asıl üye sayısından fazla ad yazıldığı takdirde, sondan başlanarak fazla adlar hesaba katılmaz.

Adaylar aldıkları oyların sayısına göre sıralanır ve en çok oy alandan başlanmak üzere önce asıl, sonra yedek üye seçilmiş olanlar bu sıraya göre tesbit edilir. Adayların aldıkları oylarda eşitlik halinde meslek kıdemi fazla olan, kıdemleri de eşitse, adayların yaşlısı sırada önalır. Yedek üyeler aldıkları oy sayısına göre buldukları sıra göz önünde tutularak kurulda göreve çağırılır. Seçim yeterliğini kaybeden yönetim kurulu üyelerinin görevi kendiliğinden sona erer.

Seçilme yeterliği ve engelleri

Madde 104. — 90 ncı madde hükümleri disiplin kurulu üyeleri hakkında da kıyasen uygulanır. Seçim sonucu, yönetim kurulu tarafından düzenlenen bir tutanak ile Türkiye Barolar Birliğine bildirilir.

Kuruluşu ve görevi

Madde 108. — Baro Genel Kurulu, baronun malî işlemlerini denetlemek üzere en çok üç kişiyi denetçi seçer; aynı sayıda da yedek denetçi seçilir.

Seçim gizli oyla yapılır. 90 ve 92 nci maddeler hükümleri denetçiler hakkında da kıyasen uygulanır.

Topluluk sigortasına giremeyenler

Madde 188. — Emekliliğe tâbi bir görevde çalışmakta olanlar, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girenler (aynı kanunun 85 nci maddesindeki isteğe bağlı sigortadan faydalananlar dâhil), geçici 2 nci maddedeki borçlanmak hakkından faydalananlar T. C. Emekli Sandığından emeklilik veya mâlûllük aylığı almakta olan yahut 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre yaşlılık veya malûllük sigortasından faydalanan bulunana ve aynı kanunun geçici 20 nci maddesindeki şartlara uygun olarak faaliyette bulunan sandıklara tabi bulunan veya bu sandıklardan faydalanmış olanlar 186 nci madde uyarınca topluluk sigortasına giremezler.

Avukatın yukarıki fıkraya göre topluluk sigortasına girememesi, avukatlık mesleğinin icrasına engel teşkil etmez.

Emekliliğe tabi görevden önceki avukatlığın kıdeme sayılması

Madde 195. — Bu kanun gereğince topluluk sigortasına girmiş olup sigortalılığı devam eden bir avukat emekliliğe tabi bir göreve veya hizmete atandığı yahut seçildiğinde, sigortalılığına esas alınan avukatlık süresinin üçte ikisi kıdemine eklenerek intibakı yapılır ve görev veya hizmet aylığı ile emeklilik keseneğine esas aylığı yükseltilir.

GEÇİCİ MADDE 1. — 7 Temmuz 1969 tarihinden sonra 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 80 nci maddesi gereğince barolarla Sosyal Sigortalar Kurumu arasında yapılacak sözleşmelere esas teşkil eden ilk tip sözleşme, bu kanunun geçici 10 ncu maddesi uyarınca Türkiye Barolar Birliğinin yapacağı ilk toplantıyı takibeden üç ay içinde Çalışma Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Sosyal Sigortalar Kurumu

arasında yapılacak görüşmelerle tesbit edilir. Hazırlanan tip sözleşme, Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu tarafından, bir hafta içinde bütün barolara gönderilir. Topluluk sigortasına girmeye mecbur olan avukatların bağlı oldukları barolar, tip sözleşmeye göre topluluk sigortası sözleşmesi yapmak üzere tip sözleşmenin baroya gelişi tarihinden itibaren iki ay içinde Sosyal Sigortalar Kurumuna başvururlar. Sözleşmeler, baronun başvurma tarihinden itibaren en geç üç ay içinde yürürlüğe konur.

A) Topluluk sigortasına tabi oldukları tarihte 30 yaşını geçmiş bulunan avukatlardan, 55 yaşını doldurmakla beraber 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 60 ncı maddesinde yazılı şartları yerine getiremediklerinden yaşlılık sigortasından aylık bağlanmasına hak kazanamıyan ve:

a) Sigortalılıklarının başladığı tarihten önceki on yıl içinde en az 2 000 gün baro levhasında kayıtlı avukat olduklarını tevsik eden,

b) Sigortalılık süresince her yıl en az ortalama 200 gün sigorta primi ödemiş olan,

c) En az beş yıl sigortalı bulunan avukatlara, sigortalılık süresi 15 yılı doldurmuş olanlar gibi Sosyal Sigortalar Kanununun 61 nci maddesindeki esaslara göre yaşlılık aylığı bağlanır, ...

(a) bendinde sözü geçen avukatlık süresi, avukatların sigortalılıklarının başladığı tarihten itibaren en geç iki yıl içinde ilgili barolardan alınarak Sosyal Sigortalar Kurumuna verilecek belgelerle tesbit edilir.

Barolar bu çalışma 'belgelerini düzenlemekten kaçınırlarsa, sigortalı avukatların ilgili baro yönetim kurulu başkan ve üyelerinden zarar ve ziyan istemek hakları saklıdır.

Avukatlık süresini gösteren belgelerin gerçeğe uymadığı bir hükümle tesbit edildiği takdirde gerek bunu düzenleyenler, gerekse ilgili sigortalılar, Sosyal Sigortalar Kurumunun bu yüzden uğrayacağı zararları yüzde elli fazlasiyle ve kanuni faizi ile birlikte adı geçen kuruma ödemekle yükümlüdür.

Bu gibiler hakkında ayrıca ceza kovuşturması da yapılır.

B) Topluluk sigortasına tabi oldukları tarihte 30 yaşını geçmiş bulunan avukatlardan, 50 yaşını doldurup, erken yaşlanmış oldukları tesbit edilen ve Sosyal Sigortalar Kanununun 60 ncı maddesinde yazılı şartları yerine getiremediklerinden aylık bağlanmasına hak kazanamıyanlara (A) fıkrasındaki şartlarla, sigortalılık süreleri 15 yılı doldurmuş olanlar gibi, Sosyal Sigortalar Kanununun 61 nci maddesindeki esaslara göre yaşlılık aylığı bağlanır.

GEÇİCİ MADDE 3. — 7 Temmuz 1969 tarihinde veya bu tarihle 1 Ocak 1971 tarihi arasında T. C. Emekli Sandığında iştirakçi durumunda bulunanların, emeklilik keseneği ödedikleri görev veya hizmetten önce T. C. Emekli Sandığı Kanununa tabi olmadan ve Sosyal Sigortalar kapsamına da girmeden geçirdikleri fiilî avukatlık sürelerinin daha önce başka kanunlarla borçlanılan süreler ile birlikte onbeş yılı geçmiyecek kısmı, 5434 sayılı Kanuna 23 Şubat 1965 gün ve 545 sayılı Kanunun 5

nci maddesi ile eklenen maddedeki esaslara göre borçlanmaları şartıyla emekliliğe esas hizmetlerine eklenir. Şu kadar ki, bu kimselerin adlarına borç kaydedilecek miktar borçlandırılan sürenin geçtiği tarihlerde kesilen kesenek ve karşılıklar oranına göre tesbit olunur.

Bu madde hükmünden faydalanmak için, ilgilinin, 1 Nisan 1971 tarihine kadar T. C. Emekli Sandığına yazılı olarak başvurması şarttır.

GEÇİCİ MADDE 4. — 7 Temmuz 1969 tarihinde veya bu tarihle 1 Ocak 1971 tarihi arasında T. C. Emekli Sandığında iştirakçi durumunda bulunanlardan, emekli keseneği ödedikleri görev veya hizmetten önce T. C. Emekli Sandığına tabi olmadan ve Sosyal Sigortalar kapsamına da girmeden avukatlık yapan ve ondan önce de emekliliğe tabi bir görev veya hizmette bulunanların T. C.Emekli Sandığı ile ilişkileri bulunan devreler arasındaki fiilî avukatlık sürelerinin daha önce başka kanunlarla borçlanılan süreler ile birlikte onbeş yılı geçmiyecek kısmı geçici 3 ncü madde uyarınca borçlanmaları şartıyla aynı madde hükümlerine göre emekliliğe esas hizmetlerine eklenir.

Geçici 3 ncü maddenin son fıkrası hükmü bu halde de uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 7. — a) 7 Temmuz 1969 tarihinden önce hukuk fakültelerinden mezun olanlar bu tarihten itibaren üç yıl içinde,

b) 7 Temmuz 1975 tarihine kadar hukuk fakültelerinden mezun olanlar, mezuniyet tarihinden itibaren üç yıl içinde,

Avukatlık stajı için başvurdukları takdirde, ilk altı ayı mahkeme, ikinci altı ayı avukat yanında olmak üzere bu kanun hükümleri uyarınca bir yıl staj yaparlar ve bu kanunun 15 nci maddesinin birinci fıkrası, 23 ncü maddesinin birinci fıkrası, 24 ncü maddesinin son fıkrası ve 26 ncü maddesi hükümleri yerine 3499 sayılı Avukatlık Kanununun 14 ncü maddesinin son fıkrası, 16 ncü maddesinin 1 ve 2 ncü fıkrası, 17 ncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ve 5178 sayılı Kanunla değişen 19 ncü maddesi hükümleri bunlar hakkında uygulanır. Bunlar, bu kanunun 3 ncü maddesinin (d) bendi ile avukatlık sınavına dair 28, 29, 30, 31, 32 ve 33 ncü maddeleri hükümlerine tabi değildir.

7 Temmuz 1969 tarihinde avukatlık stajına başlamış olup da henüz bitirmemiş durumda bulunanlar hakkında 3499 sayılı Avukatlık Kanununun staj hükümleri ve o kanuna göre hazırlanmış olan yönetmelik uygulanır.

MADDE 2. — 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 186 ncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

«Topluluk sigortasına tabi olan avukatlar hakkında bu kanundaki özel hükümlere aykırı olmamak kaydı ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 5.1. 1961 gün ve 228 sayılı Kanun ve bu kanunların ek ve tadilleri hükümleri uygulanır.»

MADDE 3. — 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun geçici ikinci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu maddeye aşağıdaki iki fıkra eklenmiştir:

Birinci fıkranın değişik (A) bendi:

A) Emekli keseneği ödedikleri memuriyet veya hizmetten 7 Temmuz 1969 tarihinden önce her ne sebeple olursa olsun ayrılmış olanlar, kendilerine emeklilik veya malûllük aylığı bağlanmamış olmak şartıyla, 7 Temmuz 1969 tarihine kadar Sosyal Sigortaya da tabi olmaksızın geçen fiilî avukatlık sürelerinin tamamını veya bu sürenin emekliliğe esas olan eski hizmetlerinin süresi ile birlikte 25 yılı doldurmaya yetecek kısmını aşağıdaki hükümlere göre borçlanabilirler.

Fiilî avukatlık süresinin tamamını borçlananlar aşağıdaki (B) bendi hükümlerine göre T. C. Emekli Sandığı ile ilgilerini devam ettirebilirler. Bunlardan T. C. Emekli Sandığı ile ilgilerini devam ettirmek istemiyenlerle fiilî avukatlık süresinin bir kısmını borçlanmak suretiyle emekliliğe esas hizmet sürelerini 25 yıla çıkarmış olanlara aşağıdaki hükümlere göre emekli aylığı bağlanır. Geçici ikinci maddeye eklenen fıkralar:

«Bu madde hükümlerinden faydalananların, (A) bendi uyarınca borçlandıkları veya (B) bendi uyarınca T. C. Emekli Sandığı ile ilgilerini devam ettirdikleri sürelerin tamamı, emekliliğe tabi görevden son defa ayrıldıkları maaş veya ödenekteki kıdemlerine eklenmek suretiyle bu görev veya hizmetin en az yükselme süresine göre iki veya üç yılda bir terfi etmiş veya ediyormuşçasına intibakları yapılır.»

«Bu maddenin 9 ncu fıkrasında T. C. Emekli Sandığına başvurma için konulmuş bir aylık süreyi geçirmiş olanlar, 1 Ocak 1971 tarihine kadar başvurmaları şartıyla bu madde hükümlerinden faydalanabilirler.»

MADDE 4. — 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun geçici 17 nci maddesinin 4 ncü ve son fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Değişik 4 ncü fıkra:

«Yukardaki fıkralar uyarınca vekâlet görevini yapmak hakkı o yer avukat veya dâvavekilleri sayısının üçü bulması halinde kendiliğinden sona erer. Sona erme tarihinden itibaren üç ay içinde, ilgili şahsın aynı baro bölgesi içinde üç avukat veya dâvavekili bulunmayan başka bir yere naklederek büro açması halinde, listedeki kaydı, nakledilen yer işaret edilmek suretiyle devam eder. İlgili üç aylık süre içinde başka bir baroya başvurduğu takdirde, dosyası getirilmek suretiyle başvurduğu baronun listesine kaydı yapıp ayrıldığı baronun listesinden de adı silinerek vekâlet görevine devam eder. Üç aylık süre içinde aynı baro bölgesindeki başka bir yere nakil yapılarak büro açılmaması veya bu süre dolmadan başka bir baroya nakil için başvurulmaması halinde ilgilinin adı listeden silinir.»

Değişik son fıkra:

«Bu maddenin üçüncü fıkrası 7 Temmuz 1977 tarihinde yürürlükten kalkar.»

MADDE 5. — 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir:

GEÇİCİ MADDE 18. — Geçici 3 ve 4 ncü maddeler uyarınca borçlanılarak emekliliğe esas hizmetlerine eklenen sürelerin üçte ikisi, ilgililerin halen buldukları görevin veya hizmetin en az yükselme süresine göre iki veya üç yılda bir değerlendirilmek suretiyle intibakları yapılır ve (böylece görev veya hizmet aylıkları ile emeklilik keseneğine esas aylıkları yükseltilir.

MADDE 6. — a) 19 Mart 1969 gün ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 189, 196, 197 ve 198 nci maddeleri,

b) 23 Ekim 1969 gün ve 1186 sayılı Kanunun 19 ve 22 nci maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 7. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 8. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarı, 26 Şubat 1970 tarihinde kanunlaştı, 7 Mart 1970 tarih ve 13 439 numaralı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1250: Yargıtay Teşkilâtına raportör kadroları eklenmesine ve 3656 sayılı Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı bölümünde değişiklik yapılmasına dair Kanun

Zonguldak Milletvekili Kevni Nedimoğlu ve 10 milletvekili Yargıtay Teşkilâtına raportör kadroları eklenmesine ve 3656 sayılı Devlet Memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı bölümünde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi ve Adalet ve Plân komisyonları raporları Millet Meclisi’nin 23 Şubat 1970 tarihli 47 nci Birleşimine geldi.¹³⁶ Tasarı 20 Mart 1970 tarihinde toplanan 58 nci Birleşimde Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanı Sakarya milletvekili Nuri Bayar tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesi kabul edilerek görüşülmeye başlandı:¹³⁷

Görev ve atama

Madde 1. — Yargıtay Teşkilâtında bulunan ve Yargıtay Başkanı ile daire başkanlarının vereceği görevleri yapan, hâkimlik ve savcılık meslekinden olmıyan, Hukuk Fakültesi mezunu raportörlerin de atanma ve sair özlük işlerinde, Hâkimler Kanununun 7 nci babında yazılı, Yargıtay memurlarına ilişkin hükümler uygulanır.

Ödenek

MADDE 2. — Birinci maddede gösterilen raportörlere aylıklarından başka ilişik (1) sayılı cetvelde yazılı miktarda ödenek verilir.

¹³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 47 (23 Şubat 1970), s. 174.

¹³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 58 (20 Mart 1970), s. 622.

Ödeneklerin verilmesinde 5017 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

Kadrolar

MADDE 3. — 3656 sayılı Devlet memurlarının aylıklarının tevhit ve teadülüne dair Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı bölümünden ilişik (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar kaldırılmış ve yerine (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE — Bu kanuna bağlı (2) sayılı cetvelde gösterilen, kaldırılan kadrolarda olup da 5439 sayılı Kanun gereğince Yargıtayda fiilen görev ifa etmekte olan hukuk mezunu başkâtiplerin (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolara atanmaları, bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç bir ay içerisinde yapılır. Bunların raportör kadrolarına atanmalarına kadar geçecek sürede eski görevleri devam eder.

MADDE 4. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarıyla Adalet Bakanlığı İller örgütüne 28 Hukuk mezunu başkatip ve Yargıtay'a 30 Hukuk Fakültesi mezunu raportör, kadrosu ihsas edildi, bazı derecelerin ödenek miktarları belirlendi.¹³⁸ Geçici Madde 3 hakkında Maliye Bakanı Mesut Erez (Kütahya) söz alıp üzerinde çalışılmakta olan Devlet Memurları Kanunu'nun bu maddeyi gereksiz kılacak olmasını söyledi. Ancak kanun 14 Nisan 1970 tarihindeki görüşmelerde aynen benimsendi. 22 Nisan 1970 tarih ve 13478 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1260: 21.2.1967 tarih ve 832 sayılı Sayıştay Kanununda değişiklik yapılması ve bu kanuna geçici üç madde eklenmesi hakkında kanun

21 . 2 . 1967 tarih ve 832 sayılı Sayıştay Kanununda değişiklik yapılması ve bu kanuna geçici üç madde eklenmesi hakkında kanun teklifi Millet Meclisi İdare Âmirleri tarafından hazırlandı ve Maliye, Sayıştay, Anayasa ve Plân komisyonlarına gönderildi.¹³⁹ Teklif ve Geçici Komisyon raporu Meclis'te 17 Nisan 1970 tarihli 71 nci Birleşimde dağıtıldı. Sayıştay denetimini daha etkin bir hale getirmek amacını güden tasarının görüşülmesine 20 Nisan 1970 tarihli 72 nci Birleşimde Geçici Komisyon Başkanı Kevni Nedimoğlu'nun (Zonguldak) verdiği ivedilik önergesiyle başlandı. Tasarının maddeleri, üzerlerinde söz alan üye olmadan kabul edildi:¹⁴⁰

MADDE 1. — 21. 2. 1967 tarih ve 832 sayılı Sayıştay Kanununun 8 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

¹³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 58 (20 Mart 1970), s. 622-623; Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 205-206.

¹³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 53 (9 Mart 1970), s. 375.

¹⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 72 (20 Nisan 1970), s.379-384.

Savcı ve yardımcılarının nitelikleri, atanmaları

Madde 8. — Sâyiştay Savcısı ve yardımcıları, Sayıştay Birinci Başkanının mütalâası alındıktan sonra Maliye Bakanlığınca yapılacak teklif üzerine ortak kararname ile atanırlar. Bunların, Hukuk, Siyasal Bilgiler, İktisat fakülteleriyle, İktisadi ve Ticari İlimler akademilerinden veya öğretim itibariyle bunlara denkliği Millî Eğitim Bakanlığınca onanmış yurt içindeki veya dışındaki fakülte veya yüksek okullardan birini bitirmiş ve sonradan malî ve iktisadi konularla ilgili görevlerde en az on yıl haşan ile çalışmış olmaları şarttır.

MADDE 2. — Aynı kanunun 10 ncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Genel Sekreter ve yardımcuları

Madde 10. — Birinci Başkanın seçeceği bir üye Sayıştay Genel Sekreterliği görevini yapar.

Genel Sekretere, Birinci Başkanın onayı ile dördüncü ve daha yukarı derecelerdeki meslek mensuplarından en çok üç yardımcı verilir.

MADDE 3. — Aynı kanunun 11 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Raportör ve denetçilerin atanmaları

Madde 11. — Raportör, uzman denetçi, baş denetçi; ve denetçiler, memurlar seçim ve disiplin kurulu kararı ve Birinci Başkanın onayı ile atanırlar.

MADDE 4. — Aynı kanunun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Daireler Kurulu

Madde 15. — Daireler Kurulu, Temyiz Kuruluna seçilen başkan ve üyelerin dışında kalan başkan ve üyelere kurulur.

En kıdemli daire başkanı kurula başkanlık eder.

Kurul üye tamsayısının en az üçte ikisi ile toplanır. Kanuni mezuniyet veya münhal üyelik sebebiyle toplantı yeter sayısının sağlanamadığı hallerde, dairelerden kurula ayrılmış bulunan üye sayısını aşmamak ve o toplantıya münhasır olmak kaydıyla kurul başkanı tarafından yeter sayıyı sağlayacak kadar üye toplantıya davet edilebilir. Oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf üstün tutulur.

Daireler Kurulu 105 nci madde gereğince verilecek Sayıştay mütalâasını tesbit eder.

Daireler Kurulu (bu kanunla kendisine verilmiş olan diğer görevleri yapar ve Birinci Başkan tarafından incelenmesi istenen konularla isimleri görüşerek karara bağlar.

Savcı doğrudan doğruya veya kurul başkanının çağrısı üzerine oy hakkı olmamak şartıyla kurula katılabilir.

MADDE 5. — Aynı kanunun 16 nci maddesinin 5 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Kurul üye tamsayısının en az üçte ikisi ile toplanır. Kanuni mezuniyet ve münhal üyelik sebebiyle toplantı yeter sayısının sağlanamadığı hallerde, dairelerden kurula seçilmiş bulunan üye sayısını aşmamak ve o toplantıya münhasır olmak kaydıyla kurul başkanı tarafından yeter sayıyı sağlayacak kadar üye toplantıya da ret edilebilir. Mevcudun çoğunluğu ile karar verir.

Oyların eşitliği hainde başkanın bulunduğu taraf üstün tutulur.

MADDE 6. — Aynı kanunun 23 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Genel Sekreter

Madde 23. — Genel Sekreter yönetim işlerinde Birinci Başkanın yardımcısıdır.

Birinci Başkan, kendisine bu kanunla verilmiş yönetime ilişkin görevlerden bir kısmını kendi adına yürütme görevini /Genel Sekretere verebilir.

Genel Sekreter, denetim gruplarıyla şubelerini ve idari şubeleri Birinci Başkan adına yönetir ve denetler.

Meslekî araştırma, inceleme ve yayım işlerini düzenler.

Genel Sekreter Genel Kurula ve Daireler Kuruluna üye sıfatıyla katılır.

Genel Sekreter yardımcıları, Genel Sekretere verilmiş görevlerin yerine getirilmesinde yardımcı olurlar. Bunlar arasındaki iş bölümü Genel Sekreterce yapılır.

MADDE 7. — Aynı kanunun 30 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Tescil ve önceden vizeye tabi işlemler

Madde 30. — Sayıştayın denetimime tabi daire ve kurumlarca harcamaya ilişkin olarak yapılan, sözleşmelerle her türlü bağitlar tescille, genel ve katma bütçeli dairelerin kadro ve ödenek dağıtım işlemleri önceden vizeye tabidir.

Sözleşmeler ile bağitların, dayamakları ile birlikte, bağit tarihimden itibaren üç gün içinde Sayıştaya gönderilmeleri zorunludur. Bu sözleşme ve bağitlar Sayıştayca tescil edilmedikçe uygulanamaz.

Ancak, Sayıştay Genel Kurulunca bütçe rejimi, niteliği, konusu veya tutarı itibariyle tescilden istisna edilen sözleşmelerle, ivedilik ve gizlilik sebebiyle eksiltmeden istisnasına Bakanlar Kurulunca karar verilen hususlar ve yabancı memleketlerde yapılan satın almalara ilişkin sözleşmeler bu hükmün dışındadır.

MADDE 8. — Aynı kanunun 31 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Harcamaların kısa dönemde incelenmesi

Madde 31. — Genel ve katma bütçelerden yapılan harcamalar Sayıştayca harcamadan sonra ve aylık olarak incelemeye tabi tutulabilir. Bu suretle incelenecek hesaplara ilişkin belge, kayıt, defter ve cetvellerin Sayıştaya gönderilme süreleri ve bu tarz incelemenin hangi yerlerdeki hesaplara uygulanacağı Maliye Bakanlığının mütalâası alınarak Genel Kurulca tesbit edilir.

Denetçiler tarafımdan yapılan inceleme sonucumda mevzuata uygun görülmiyen işlemler 48 nci maddede yazılı esaslar dairesinde gerekçesi ile birlikte sorumlulara bildirildikten ve yazılı savunmaları alındıktan sonra rapor, hesabın tümü hakkında düzenlenir.

Bu kanun gereğince yapılacak inceleme ve denetlemeler sırasında harcamaların ilişkin bulunduğu mevzuat yorumu müsait görüldüğü takdirde keyfiyet Sayıştay görüşü tesbit edilmek üzere Birinci Başkanlığa bildirilir ve alınacak sonuca göre işlem yapılır.

MADDE 9. — Aynı kanunun 32 nci maddesi aşağıdaki sakilde değiştirilmiştir:

Vize ve tescilde uygulanacak usul

Madde 32. — Vize edilmek veya tescile tabi tutulmak üzere Sayıştay a gönderilen kadro ve ödenek dağıtım işlemleriyle sözleşme ve bağitlardan mevzuata uygun bulunanlar incelemeyi yapan denetçi ve grup şefi tarafından vize veya tescil edilir. Mevzuata uygun bulunmayanlar düzeltilip tamamlanmak üzere denetçi ve grup şefinin yazılı düşüncesiyle birlikte dairesine geri gönderilir.

Alınacak karşılık üzerine bunlar ya vize veya tescil edilir, ya da bir müzekkere ile Birinci Başkanlığa verilir.

Birinci Başkan bu işlemleri görüşünü bildirmesi için dairelerden birine verir.

İşlem dairece de mevzuata uygun görülmezse ilgili belgeler daire kararı gereğince dairesine geri gönderilir. İlgili itâ âmirinin bu karara usulü dairesinde itirazda bulunması halinde, Birinci Başkan bu belgeleri incelemek üzere Daireler Kuruluna verir. Bu kurulca tereddüt konusunun mevzuata uygun olduğuna karar verildiği takdirde işlem vize veya tescil edilir, itiraz yerinde görülmeyip işlemin mevzuata aykırı bulunduğu karar altına alırsa işlemle ilgili belgeler karar gereğince dairesine geri gönderilir.

Daireler Kurulunca vize veya tescilinden kaçınılan, mevzuatın açıkça yasaklamadığı kadro ve ödenek dağıtım işlemleri ile sözleşmeler ve bağitlar itâ âmirlerinin sorumluluğu yüklenmeleri halinde keyfiyetin Sayıştaya gerekçesiyle bildirilmiş olması şartıyla uygulanabilir. Bu takdirde Sayıştayca, kabul edilmeyen hususlara ilişkin ödeme ve harcamalardan doğacak sorumluluk o itâ âmirine aittir.

Bu sorumluluk ödeme ve harcamanın yapıldığı yıla ait sayman hesabının yargılanması sarasında hükme bağlanır.

Birinci derecede âmiri itâ bulunan bakanların sorumluluğu yüklenmeleri halinde keyfiyet yapılan ödeme ve harcama miktarları ile birlikte, usulüne göre, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlıklarına bildirilir.

Bir işlemin vize veya tescil edilmiş olması sorumluları bağlamıyacağı gibi Sayıştayın yargı yetkisini de kısıtlamaz.

MADDE, 10. — Aynı kanunun 33 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Kesin geri çevirme

Madde 33. — Sayıştayın tescil veya vizesinden kaçınıp gerekçeli bir önergeyle dairesine geri çevirdiği 32 nci maddedeki işlemlerden maddi hataya veya ödenek veya kadro yetersizliğine ilişkin olanları hakkındaki reddi kesindir.

MADDE 11. — Aynı kanunun 36 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Tescile tabi olmıyan sözleşmelerin Sayıştaya gönderilmesi

Madde 36. — 30 ncu madde gereğince tescile tabi tutulmıyan sözleşmelerle dayanaklarının birer örneği yedi gün zarfında Sayıştaya gönderilir.

MADDE 12. — Aynı kaunun 37 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

İnceleme süresi

Madde 37. — Kadro ve ödenek dağıtım işlemlerinin vizesi üç, sözleşmelerin tescili on beş gün içinde sonuçlandırılır.

MADDE 13. — Aynı kanunun 92 nci maddesinin (b) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

b) (a) fıkrasında sayılanlar dışında kalan meslek mensupları ile savcı yardımcılarında işgal ettikleri kadro aylık derecelerinin tekabül ettiği derecede bulunan adliye (hâkim ve savcılar ile yardımcılara verilen ödenek miktarları esas olmak üzere adliye hâkim ve savcılar hakkındaki kanun hükümleri gereğince ödenek verilir.

Ancak, denetçi yardımcılardan, denetçi kadroları karşılık gösterilmek suretiyle atanmış bulunanlar, denetçi yardımcısı ödeneğini alırlar.

Uzman denetçiler, genel kurul, temyiz kurulu, daireler kurulu başraportörleri ve savcı başyardımcıları ile raportör, başdenetçi ve savcı yardımcılardan üçüncü ve daha yukarı derece aylığını alanlar birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerin ödeneğini alırlar.

MADDE 14. — Aynı kanunun 94 ncü maddesinin (c) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

e) Genel sekreter yardımcıları hakkında ilk derecede genel sekreter, ikinci derecede birinci başkan tarafından düzenlenir.

MADDE 15. — Aynı kanunun 99 ncu maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Başkan ve üyeler dışındaki meslek mensuplarının görevleriyle ilgili veya görev sırasında bir suç işlemesi halinde Birinci Başkan tarafından görevlendirilecek bir üyenin başkanlığında bir uzman denetçi, bir başdenetçi veya raportörden teşekkül eden bir kurul ilk soruşturmayı yaparak düzenliyeceği fezlekeyi Memurlar Seçim ve Disiplin Kuruluna verir. Bu kurul yargılamanın lüzumuna veya menine karar verir.

Karar sanığa, varsa şikâyetçiye tebliğ edilir, ilgililerin, tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde karara itirazları halinde dosya bir defada Yüksek Disiplin Kurulunda incelenir. Bu kurulca da yargılamanın lüzumuna karar verilirse dosya Yargıtaya tevdi olunur. Kurulca verilen kararlar ilgililere tebliğ edilir.

MADDE 16. — Aynı kanunun:

a) 4 ncü maddesinin başlığı «Başkan ve üyelerin nitelikleri» şeklinde değiştirilmiş ve bu maddenin ilk cümlesindeki “ile Genel Sekreteri”, (C) fıkrasının (a) bendindeki “Genel Sekreterliğinde”,

b) 27 nci maddesinin son fıkrasındaki “Genel Sekreter”,

c) 90 nci maddesinin üçüncü fıkrasındaki “genel sekreter” ile “ve yardımcıları”,

d) 91 nci maddesinin yedinci fıkrasındaki “Genel Sekreter”,

e) 92 nci maddesinin (a) fıkrasındaki “ve Genel Sekreter)

Deyimleri çıkarılmıştır.

MADDE 17. — Aynı kanunun:

a) 8 ncü maddesinin birinci bendinin (b), ikinci bendinin (a) fıkraları,

b) 4 ncü maddesinin (D) fıkrası,

c) 34 ve 35 nci maddeleri,

Kaldırılmıştır.

MADDE 18. — Aynı kanuna ekli:

a) (1) sayılı cetvelden bu kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde yazılı kadrolar çıkarılmış, bu kanuna ekli (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar eklenmiştir.

b) (2) sayılı cetvel kaldırılmıştır.

e) (3) sayılı cetvel kaldırılmış, yerine bu kanuna ekli (3) sayılı cetvel konulmuştur.

GEÇİCİ MADDE 1. — Sözleşmelerin tescil ve incelenmesinde bu kanunun yayımlandığı tarihi izliyen malî yıl başına kadar eski hükümler uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 2. — 832 sayılı Kanunun 30 ncü maddesi gereğince Sayıştayın vizesine tabi işlemlerden, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar vize edilmek üzere gönderilmiş bulunanlar eski hükümlere göre sonuçlandırılır.

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Sayıştay kuruluşunda görevli olup, kadroları kaldırılmış bulunan savcı, savcı başyardımcıları, savcı yardımcılığı; genel kurul, temyiz kurulu, daireler kurulu raportörleri ve daire tabibi yeni bir atanma işlemine lüzum kalmaksızın bu kanunla kabul edilen yeni kadrolara atanmış sayılırlar ve müktesep hak aylıklarını almaya devam ederler.

MADDE 19. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 20. — Bu kanun hükümlerini Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi yürütür.

Tasarının cetvelleriyle Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı, Savcı, Savcı Başyardımcısı, Savcı Yardımcısı, Şube Müdürü, Şube Müdür Yardımcısı, Genel Kurul Raportörü, Kâtip, Temyiz Kurulu Raportörü, Daireler Kurulu Raportörü,

Daire Tabibi gibi kadrolar sağlanıp 4 ncü ve 5 nci derecelere 400, 6 ncü dereceye 350, 7, 8, 9 ncu derecelere 250 ve 10 ve daha yukarı derecelere 200 TL ödenerek ödeneklerin artırılması kararlaştırıldı.¹⁴¹ 21 Mayıs 1970 tarihinde kabul edilen kanun 28 Mayıs 1970 tarihli ve 13 504 sayılı resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1307: 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bazı maddelerinin yeniden düzenlenmesine ve bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun

Millet Meclisi’ne sunulan 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesine ve bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı 25 Şubat 1970 tarihli 48 nci Birleşimde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁴² 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesi ve bâzı maddelerinin değiştirilmesi için kabul edilmiş olan 1234 sayılı Kanun Anayasa Mahkemesi tarafından 1967’de Anayasa’ya aykırılık nedeniyle iptal edilmişti. Hükümetin tasarı üzerinde değişiklik yapmadan yasayı yeniden Meclis’e getirmesi ve geçirmesi üzerine tasarı, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından, Anayasa’nın 8 nci ve 152 nci maddelerine aykırı görüldüğünden ve Anayasa’yı ihlale yol açabileceği düşünüldüğünden 22 Şubat 1970 tarihinde bir kez daha görüşülmek üzere Millet Meclisi’ne geri gönderilmişti. Kanuna ilişkin yeni tasarı ve Cumhurbaşkanlığı geri gönderme tezkeresi ile Adalet Komisyonu raporu, 15 Mayıs 1970 tarihli 81 nci Birleşimde gündeme alındı.¹⁴³

Kanun tasarısının birinci maddesi ile yeniden düzenlenmiş bulunan 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 77 nci maddesi Cumhuriyet savcılarının atanma ve nakilleri ile ilgili hükümleri kapsıyordu. Bu kanun tasarısı ile düzenlenen ve değiştirilen diğer maddeler üzerinde bir sorun olmamakla birlikte 77 nci madde ile teşkil edilen atama ve nakil kurulunun bünyesi konusunda görüş ayrılıkları vardı ve 77 nci madde ile oluşturulmak istenilen kurulun Anayasa’ya aykırı olacağı görüşü hâkim oldu. Hükümet, Anayasa’nın hâkimler için özel hükümleri getirmiş olduğunu, bir Yüksek Hâkimler Kurulu kurduğunu ve mahkemelerin bağımsızlığı esasından hareket ederek hâkimlere uygulanacak esasları açıklamış bulunduğu halde, Cumhuriyet savcıları için böyle hükümler getirmemiş olduğunu vurgulayarak 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun ilgili maddeleri ile savcıların özlük işlerini düzenlemeyi amaçlıyordu. Bunun yanında, atama ve nakil konusunun sadece siyasi bir şahıs olan Adalet Bakanına bırakılması hususundan yeniden düzenlenen 77 nci madde ile vazgeçilerek bu sahada da teminat sağlayan bir hüküm getirmeyi amaçlayan Hükümet, Hâkimler Kanununun 85 nci maddesi hükmü gereğince Cumhuriyet Savcılığı teşkilâtı Adalet Bakanının idaresi altında olduğundan Cumhuriyet Savcılarını atayacak ve nakledecek kurulda Bakanlığın

¹⁴¹ Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 222-226.

¹⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 48 (25 Şubat 1970), s. 200.

¹⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 81 (15 Mayıs 1970), s. 731.

temsil edilmesinin Anayasa'nın 137 nci maddesine aykırı olmadığını ileri sürüyordu. Hükümet, kurulun vereceği son kararın kesin olacağından ve Adalet Bakanı'nın tanzim edeceği kararnamede bu karara uyacağını ifade edeceğinden, atama ve nakil kurulunun kimliği ve oluşum tarzı ile tabi olacağı hükümlerin Anayasanın 137 nci maddesinin ilk fıkrası ile karşılaştırıldığı takdirde bu kurulun taraflı hareket edeceği sonucuna varmanın mümkün olmadığını düşünüyordu.¹⁴⁴

Tasarı, 4 Haziran 1970 tarihinde toplanan 96 ncı Birleşimde Adalet Bakanı Ziya Önder tarafından verilen öncelik ve ivedilik tavrının kabulü üzerine görüşülmeye başlandı. Kanunun tümü üzerinde Güven Partisi grubu adına söz alan Hamdi Hamamcıoğlu (Afyon Karahisar), bu defa getirilen kanun tasarısının da Anayasa Mahkemesince iptalden evvelki şeklinden başka hiç bir yenilik getirmediğini, savcılığın, adli kaza görevlerinin yanında cezaevlerinin yönetilmesi, infazın sağlanması, personelinin maaş ve ücretlerinin ödenmesi gibi bir takım idari vazifeleri nedeniyle teminat sağlayıcı yola gitmenin haksızlık olduğunu düşündüklerini ve getirilmesi gereken tasarının hem Anayasanın hükmüne uygun hem de savcıların idari görevlerini aksatmayacak bir metin olması gerektiğini ifade etti. Tasarının 77 nci maddesi gereğince Adalet Bakanlığında 4 ve Savcılar Kurulundan 3 üyeye oluşacak bir kurulun tarafsız kalmasını Beklemenin uygun olamayacağını belirten Hamamcıoğlu, 77 nci madde ile kurulacak kurulun Yargıtay Başsavcısının başkanlığı altında, Savcılar Kurulunun bölüm başkanlarından ad çekmek suretiyle seçilecek üç bölüm başkanı, Adalet Bakanlığının Zatişleri Genel Müdürü, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü ve Teftiş Heyeti Başkanından, Adalet Bakanlığında üç ve Yüksek Savcılar Kurulundan dört üyeye kurulması durumunda kurulun Adalet Bakanı'nın nüfuzu altında olmaktan kurtulabileceğini söyledi. Kanun tasarısındaki atama ve nakil plânını bölgesel adaletsizlik ve 89 ncu maddedeki Adalet Bakanına tanınan yetki müessesesinin kötüye kullanılabilceğini de eleştiren Güven Partisi sözcüsü, açıkladığı konularda değişiklik önermeleri vereceklerini söyledi.¹⁴⁵

C.H.P. grubu adına söz alan Vahit Bozatl (Sivas), siyasi iktidarın, tasarının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğinden bu yana hiç bir şey yapmadan, keyfi biçimde bu tasarımı yeniden gündeme getirdiğini, A. P. çoğunluğunun her seçimde olduğu gibi gelecek seçimlerde de Devlet kuvvetlerini kullanarak seçmeni baskı altına almak ve partisine oy temin etmek çabası içinde olduğunu söyledi. Tasarının, savcılarını siyasi çıkarları için kullanma imkânı verdiğini ve yargı gücünün bağımsızlığını sağlaması gerekirken iktidarın savcılar üzerinde baskı kurmayı amaçladığını belirten Bozatl, tasarının Anayasanın 137 nci maddesine uygun hale getirilmesini ve düzeltilmesini talep etti. A. P. grubu adına söz isteyen Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale), C.H.P. sözcüsü Vahit Bozatl'nın A.P. iktidarı için

¹⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 96 (4 Haziran 1970), s. 121 ve devamı; Sıra Sayısı 1 e 1, 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun bâzi maddelerinin yeniden düzenlenmesine ve bâzi maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun ile Cumhurbaşkanlığı geri gönderme tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 96 (4 Haziran 1970), s. 99-101.

söylediklerinin doğru olmadığını belirttikten sonra Anayasanın 137 nci maddesinin savcılarını hâkimler gibi tamamıyla bağımsız mütalâa etmediğini, maddenin birinci fıkrasıyla ikinci fıkrasında bir ayırım yapılarak atama ve nakillerde savcılarını hâkimlerden ayırdığını, savcılarının Adalet Bakanına hem bakanlıkla ilişkileri hem de malî infaz konularında idari yönden bağılı olduğunu vurgulayan Bağcıoğlu, Anayasanın 137 nci maddesinin savcılara hâkimler gibi teminat getirmediğini, dolayısıyla tasarının Anayasa'ya uygun olduğunu söyledi. C.H.P. grubu adına ikinci defa söz alan Vahit Bozatl (Sivas), açık rejimin bütün teminat müesseselerinin savcılar hakkındaki tasarının Anayasaya kesin olarak aykırı olduğunu söylemelerine rağmen A. P.'nin Parlâmentodaki milletvekili adedinin üstünlüğüne dayanarak özünde Anayasaya uygun olmadığı kesinlikle belirilmiş bir kanunu çıkarmak istemesinin savcılarını ve toplumu baskı altına almak anlamına geleceğini ifade etti. Adalet Partisi adına ikinci defa söz alan Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale) Ceza Usulü Muhakemeleri Kanununun 148 nci maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dâvanın sonunda Anayasa Mahkemesinin verdiği 22. 9. 1964 tarihli ve 140/62 sayılı kararda Adalet Bakanının yürütme organının temsilcisi olarak adalet cihazının işlemesinin siyasi sorumluluğu taşımakta olduğuna ve savcılarının da görev bakımından yürütme organı ile ilişkisi bulunduğuna işaret edildiğini söyleyerek hukukun hakimlerle savcılarını bir tutmadığını, dolayısıyla tasarının Anayasa'ya uygun olduğunu bir defa daha ifade etti.¹⁴⁶

Tasarı üzerinde şahsı adına söz alan Reşit Ülker (İstanbul), Anayasa Mahkemesi'nin, iptal kararında, savcılarının tayin işlemlerinin Bakanlığa bağılı yüksek görevlilerden kurulu bir kurulun düşüncesinin alınmış olması ve Başbakan ile Cumhurbaşkanınca imzalanmış kararname ile yapılmasının savcılar için herhangi bir teminat sağlamadığı ve bundan dolayı Anayasanın 137 nci maddesine aykırı olduğu sonucuna varıldığını söylediğini ifade etti ve getirilen tasarının

Cumhurbaşkanı'nın iade yazısında söylediğini gibi Anayasa'nın ihlâlî gibi ağır bir durum yaratabileceğini belirtti. Ülker, A. P. iktidarının bu tasarıyla kendi iktidarı bakımından çok hayati ve çok zaruri gördüğünü ve uğrunda Anayasa Mahkemesi kararlarını hiçe saydığını, Anayasayı ve Cumhurbaşkanının vetosunu göz önüne almadığını ve Anayasayı ihlâlâle girecek bir duruma girmeyi göze aldığını belirtti.

Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) söz alarak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilenin 77 nci madde olduğunu, bu maddenin Cumhuriyet savcılarını ve yardımcılarının tayin ve nakil işlerinin Adalet Bakanlığının başkanlığında bir heyet tarafından yapıldığını ve Adalet Bakanının Bakanı bu heyettin vermiş olduğu mütalâayı reddetmek

Hakkının bulunduğunu, dolayısıyla bütün tasarının Anayasa'ya aykırılığının söylenmesinin doğru olmadığını belirtti. Anayasa Mahkemesinin kararları kesin olduğundan iptal edilen 77 nci madde yerine yeni bir tasarı getirildiğini ve iptal gerekçesine göre getirilen metin ile iptal edilen metin arasında farklılıklar

¹⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 96 (4 Haziran 1970), s. 101-109.

yapıldığını belirten Tekinel, Anayasa Mahkemesinin kararlarına harfiyen uymak gibi bir mecburiyet olmadığını ve yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde olduğunu söyleyerek yeni bir kanun yapıldığını, bunun da hukuken uygun olduğunu ifade etti.¹⁴⁷

Gıyasettin Karaca (Erzurum) şahsı adına söz aldı ve kanunların Anayasaya aykırı olup olmadığı yetkisi T. B. M. M.'ne değil, T. B. M. M.'nin kararlarını da iptal edebilmek yetkisini tanıdığı, Anayasa Mahkemesine tanındığını ve kanunun siyasi iktidarın siyasi baskı vasıtası olduğu için buna tahammül edemeyen Cumhuriyet savcıları Anayasa Mahkemesine giderek Meclisin kararını iptal ettirdiklerini, dolayısıyla şimdi Anayasa Mahkemesinin ve Cumhurbaşkanının gerekçesine uygun bir şekilde tasarının tekriri müzakereden evvelki şekline yönelecek bir şekilde çıkarılmasını istedi. Hüsamettin Başer'in (Nevşehir) verdiği yeterlik önergesi aleyhinde söz alan Hakkı Gökçe (Malatya), bu tasarıdan evvel çıkarılan ve iptal edilen kanunun Anayasaya aykırı olduğunu, söz konusu kanunun ise doğrudan doğruya Anayasanın ihlâli mahiyetinde bulunduğu için aleyhte söz istediğini belirtti. Ancak önerge oylanıp kabul edildikten sonra yapılan kapalı oylamada Genel Kurulda çoğunluğun bulunmadığı anlaşıldı. Tasarının maddelerine geçilmesi hususu 5 Haziran 1970 tarihinde toplanan 97 nci Birleşime bırakıldı.¹⁴⁸

94 ncü Birleşim tasarının maddelerine geçilmesi için açık oylama yapılması hususunda verilen 20 imzalı bir takririn okunması ve 172 kabul, 67 ret, 1 çekinse oyla kabul edilmesiyle başladı ve maddelere geçildi:

Madde 1. — 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 77 ve 89 ncu maddeleri aşağıda yazılı olduğu üzere yeniden düzenlenmiştir.

Cumhuriyet Savcılığı meslekine atama ve nakil

Madde 77. — Cumhuriyet savcıları, Cumhuriyet savcı yardımcıları ve Cumhuriyet Başsavcı yardımcıları Adalet Bakanlığı Müsteşarının Başkanlığında bir Cumhuriyet ikinci Başsavcısı, iki Yargıtay Cumhuriyet Savcısı ile Bakanlık Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza işleri Genel Müdürü ve Zatişleri Genel Müdüründen müteşekkil atama ve nakil kurulunca aşağıda yazılı olduğu üzere alınacak (kesin karar gereğince Adalet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanının ortak kararnamesi ile atanır ve nakledilir.

Atama ve nakil kurulu üye tamsayısının çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılanların çoğunluğu ile karar verir. Oylarda eşitlik halinde Başkanın katıldığı tarafın oyu üstün tutulur.

Atama ve nakil kuruluna (katılacak Cumhuriyet ikinci Başsavcısı ile Yargıtay Cumhuriyet savcıları 69 ncu maddede gösterilen Yüksek Savcılar Kuruluna katılmıyan Cumhuriyet İkinci başsavcıları ile Yargıtay Cumhuriyet savcıları

¹⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 96 (4 Haziran 1970), s. 109- 117.

¹⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 96 (4 Haziran 1970), s. 121.

arasından Yüksek Savcılar Kurulunda yapılacak ad çekme üzerine iki yıl süre ile seçilirler. Bir Cumhuriyet 2 nci Başsavcısı ile, iki Yargıtay Cumhuriyet Savcısı da atama ve nakil kurulunun Başsavcılığa mensup üye noksanını tamamlamak üzere yedek üye olarak aynı usulle tesbit edilir.

Başsavcılığa mensup atama ve nakil kurulu üyelerinin süreleri dolduğunda yerlerine seçilecek yeni üyeler belli oluncaya kadar görevleri devam eder.

Atama ve Nakil Kurulu Başkanının engeli halinde kurula, kurul üyesi Cumhuriyet ikinci Başsavcısı ve her ikisinin engeli halinde kurulun meslekte en kıdemli üyesi Başkanlık eder.

Atama ve nakiller hizmetin en iyi şekilde görülmesini sağlayacak ilkeleri kapsıyan bir atama ve nakil plânına göre yapılır. Bu amacın sağlanmasına engel olmamak şartıyla atama ve nakil esasları adli kazanın bölgeleri, dereceleri ve bu bölgelerdeki en az hizmet süreleri ile ilgililerin sicil ve sair özel durumları gibi konularla ilgili objektif kurallar plânla düzenlenir.

Atama ve nakil plânı, atama ve nakil kurulunca hazırlanarak Resmî Gazetede yayımlanır.

Plânın yürürlük süresi iki yıldır, ikinci yılın Aralık ayı içinde plânda hizmetin icabı olarak değişiklik yapılması gerekiyorsa yapılan bu değişiklik, yoksa plânın iki yıl aynen uygulanmasına devam olunacağı, Ocak ayında Resmî Gazete ile ilân olunur. Şu kadar ki, yargı çevrelerinden birinin sosyal veya ekonomik şartlarında meydana gelen değişiklik sebebiyle derecesinin değiştirilmesi veya bir yerdeki yargı teşkilâtının genişletilmesi, yahut değiştirilmesi veya yeni yargı çevreleri meydana getirilmesi hallerinde plânın adli kaza bölgelerinde gerekli değişiklik her zaman yapılabilir.

Adalet Bakanlığı Zatişleri Genel Müdürlüğü kanuna, atama ve nakil plânına uygun olarak hazırlıyacağı kararname taslağını incelemek üzere atama ve nakil kuruluna tevdi eder. Atama ve Nakil Kurulu, kararname taslağının incelenmeye hazır olduğunun Bakanlık Zatişleri Genel Müdürlüğüne bildirildiği günü takiben 3 gün içinde toplanır, inceleme sonucu ilk toplantı günü dâhil olmak üzere en geç 7 gün içinde Bakanlığa bildirilir. Resmî tatil günleri bu sürelerin hesabında nazara alınmaz.

Atama ve Nakil Kurulu, kararname taslağındaki tasarrufların kanuna ve atama ve nakil plânına uygun olup olmadığını, incelemekle görevlidir. Kurul ekseriyeti, incelediği kararname taslağına uygun gördüğü takdirde aynen; tasarruflardan kanun veya atama ve nakil plânına uygun bulmadıklarını, dayandığı kanun veya atama ve nakil plânı maddesini de açıkça göstererek gerekçesi ile Adalet Bakanlığına gönderir.

Adalet Bakanı, kurulun görüşünü uygun bulursa taslakta bu yolda değişiklik yaptırır. Uygun görülmiyen hususlar Bakanın bu konudaki görüşü ile birlikte atama ve nakil kuruluna intikal ettirilir. Atama ve Nakil Kurulu Bakanlığın yazısının gelişini takibeden 3 gün içinde toplanarak; ilk toplantı günü de dâhil olmak üzere

3 gün içinde kararını verir. Sürelerin hesabında resmî tatil günleri nazarla alınmaz. Atama ve nakil Kurulu Bakanın görüşünü kanuna ve atama ve nakil plânına uygun bulmadığı sonucuna varırsa yeni görüşünü karara bağlar.

Atama ve Nakil Kurulunun bu kararın kesin olup, kararname taslağının son şeklini almasında esas tutulur. Atama ve Nakil Kurulu kararname taslağı hakkında bu maddede gösterilen görüşlerini ve kararlarını kanuni süreler içinde vermediği takdirde kararname taslağını kanuna ve atama ve nakil plânına uygun bulmuş sayılır.¹⁴⁹

Madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Vahit Bozatlı (Sivas), konunun doğrudan doğruya rejimin meşruiyeti ve Anayasanın ihlâli ile ilgili olduğunu, Anayasa Mahkemesi'nin 1968 yılında "savcıların atama ve nakillerinin gerek Adalet Bakanının ve gerekse onun murakabesi altındaki genel müdürler tarafından yapılmasının Anayasanın 137 nci maddesine aykırı düşeceği açıktır" dediğini, tasarının Meclis'e yeniden getirilmiş olmasının A.P. tarafından Mahkemenin kararına uyulduğu şeklinde anlaşıldığını, ancak sadece şeklen bir uyma olduğunu belirtti. Bozatlı, bu tasarıyla savcıların tâyin ve nakillerinin hükümet elinde kalması konusunda ısrar edilmesinin Adalet Partisi çoğunluğunun istibdadının var olduğunu gösterme amacıyla getirilmiş olduğu kanısında olduklarını ifade etti.¹⁵⁰

Başkan, 77 nci maddenin geçici yetkiler kısmını okumadığını fark edip ilgili bölümü Meclis'e sundu:

Geçici yetki :

Madde 89. — Gerekli hallerde 77 nci maddede yazılı kurulun kararı alınarak Cumhuriyet savcı yardımcıları ile Cumhuriyet Başsavcı yardımcılara ve Cumhuriyet savcılara asli görevlerine ilâveten diğer adli görevleri dahi geçici olarak ifa ettirmeye Adalet Bakanlığı yetkilidir. Bir yargı çevresinin savcısız kalmasını gerektiren vefat, hastalık, ilgililerin görevlerini veya görev yerlerini terk etmeleri gibi âcil hallerde hizmetin aksamaması için yetki Adalet Bakanlığınca verilerek en kısa süre içerisinde Atama ve nakil Kurulunun onayına sunulur.

Bu şekilde görevlendirilen yetkilinin kurulca değiştirilmesi halinde, o yer için kurulun yetkili kılacağı ilgilinin gelip işe başlamasına kadar, önceki yetkilinin yaptığı bütün işlemler geçerli sayılır.

Kendi yargı çevreleri dışında geçici olarak görevlendirilenler o yerde dört aydan fazla çalıştırılmazlar. Ancak, görevi başında bulunmayan Cumhuriyet savcı veya Cumhuriyet savcı yardımcısının uzun sürecek bir hastalığı bahis konusu ise bu süre uzatılabilir.

¹⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Cilt 6, Birleşim 97 (5 Haziran 1970), s. 125-127.

¹⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 97 (5 Haziran 1970), s. 128-129.

Birinci fıkrada yazık olanların, gerektiğinde Bakanlık, hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilmesi doğrudan doğruya Adalet Bakanlığınca yapılır ve bunlar hakkında üçüncü fıkradaki dört aylık süre hükmü uygulanmaz.¹⁵¹

Madde üzerinde söz sırası Güven Partisi grubu adına Mehmet Nebil Oktay'a verildi. Oktay, Güven Partisi'nin, gerek Anayasadaki tedvin şekli ve gerekse savcıların ifa ettiği vazife itibariyle hâkim teminatı ile Savcı teminatını aynı paralelde görmediğini açıklayarak başladığı konuşmasında, Cumhuriyet savcılarının vazife ifasında her türlü siyasi gücün tesirinden kurtarılmaları gerektiğini söyledi ve 77 nci maddede oluşturulan kurulda Adalet Bakanlığı temsilcilerinin ağırlıklı olarak yer almasını eleştirdi. Tasarının Anayasaya aykırı olduğunu ve böyle çıkması durumunda yine Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edileceğini belirten Oktay, atama kurulunun ekseriyetinin de Cumhuriyet savcılarında oluşması durumunda tepki duyulmayacağını, savcılara tanına dört aylık yetki müessesesinin ise mutlak surette tasarıdan çıkarılması gerektiğini bildirdi.

A. P. grubu adına söz alan Salih Aygün(Amasya), hâkimlik mesleği ile savcılık mesleğinin yapı bakımından ayrı birer meslek olduğunu, savcılık mesleğinin vazife kapsamının % 70'ini idareciliğin teşkil ettiğini, dolayısıyla Anayasanın da ikisini de aynı paralelde görmeyerek, savcılarını hâkimlik statüsüne uygun şekilde bağımsızlığa kavuşturmadığını söyledi. Yetki konusunda da acil durumlarda Adliye [sic] Bakanı'nın işi icabı ve vaziyete göre bir savcıyı salâhiyetle göndermesinin gerçeklere uygun olduğunu belirten Aygün, yasanın Anayasaya aykırı olmadığını ve hemen çıkmasında fayda olduğunu belirtti.

C.H.P. grubu adına ikinci defa söz alan Hüdai Oral (Denizli), 1961 Anayasası'nın bir tepki anayasası olduğunu ve dayanağını bütün devlet faaliyetlerinin yargı denetimi altında bulunmasının teşkil ettiğini; yasama organının bütün teşrii faaliyetlerinin yargı denetimine tabi tutulması için Anayasa Mahkemesi'nin bir Anayasa organı olarak kurulduğunu söyleyerek başladığı konuşmasında tasarının Anayasa'ya aykırılığını Anayasa Mahkemesinin verdiği kararın gerekçeleri doğrultusunda açıkladı.

Hüsamettin Başer (Nevşehir), demokratik idarenin oya dayandığını, yapılan kanunların nihayetinde Anayasa Mahkemesine gittiğini ve bu kanunun Anayasaya aykırı olmadığını ifade etti. Reşit Ülker (İstanbul), savcılarının nakil ve tâyinlerini yapacak kurulun kuruluşunda Bakanlık ileri gelenlerinin çoğunluğu oluşturmasının Anayasanın 137 nci maddesinde yer alan savcılık teminatına aykırı olduğunu, Meclis'in Anayasa Mahkemesinin kararını yorumlama yetkisine sahip olmadığını ve Anayasa Mahkemesi'nin açık kararına rağmen verilecek kararın Anayasa Mahkemesi ile Meclisler arasında ve Türkiye'de bunalım yaratacak nitelikte ciddi ve vahim olduğunu söyledi.

Adalet Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) söz aldı ve tasarının tümü üzerinde söylediği görüşlerini tekrarlayarak iptal edilen kanun maddelerinin, 2 556 sayılı Hâkimler Kanununun 63 ncü maddesi ve 2 nci maddesi ile 45 sayılı

¹⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 97 (5 Haziran 1970), s. 129.

Kanunun 77/1 nci maddesi olduğunu; 63 ncü maddeden farklı olarak savcıların atama, nakil ve tâyinlerinde Adalet Bakanına yetki veren hükmün kısıtlandığını ve Adalet Bakanının bu yetkisini kullanmadan evvel bakanlık genel müdürlerinden müteşekkil heyetin istişari mütalâasını alması şartına bağladığını belirtti.

Adalet Partisi iktidarının Anayasa Mahkemesinin iptal kararına rağmen eski metinde ısrar etmediğini vurgulayan Tekinel, getirilen metnin iptal edilen 77 ve iptal edilen Hâkimler Kanununun 63 ncü maddesi ile bir ilişkisi olmadığını iddia etti. Devlet Bakanı Refet Sezgin de (Çanakkale) tasarının hem Anayasanın hükümlerine hem de Anayasa Mahkemesinin bozma kararının gerekçelerine uygun bir tasarı olduğunu ve iktidarın ne savcılar ne de toplum üzerinde baskı kurma amacını taşımadığını söyledi. Hilmi İşgüzar (Sinop) yasanın çıkmamasının savcılar açısından hak kaybına sebep olmakla birlikte savcılara hâkim teminatının kavuşturulması ve tasarının değiştirilmesi gerektiğini bildirdi. Tasarının tamamı görüşülüp sonuçlanıncaya kadar görüşmelerin devamını öneren Turhan Özgüner'in tavrı uygun bulunarak verilen değişiklik önermeleri üzerine görüşmeler devam etti.¹⁵² Değişiklik önermelerinin müzakeresi ve reddi üzerine tasarının ikinci maddesine geçildi:

Madde 2. — 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 90 ve 95 nci maddeleri aşağıda yazılı olduğu üzere değiştirilmiştir:

Adaylık:

Madde 90. — Kanun hükümleri dairesinde adaylığa kabul etmek, hâkim ve savcılık mesleklerinin yardımcılık sınıflarına atanmalarına kadar geçen süre içinde yetiştirmek, haklarında disiplin cezası uygulamak, adaylığa son vermek ve sair özlük işlerini yürütmek Adalet Bakanlığına aittir.

Yardımcılık sınıfına geçeceklerin istekleri, adaylık devresinde görülen istidatları ve teşkilâtın ihtiyacı göz önünde tutularak hâkimlik ve savcılık mesleklerinden hangisine alınacakları, Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurullarının ilgili bölümleri arasında birlikte kararlaştırılır.

İkinci fıkra gereğince meslekleri tesbit edilenlerin görevleri ve görev yerleri ad çekmek suretiyle tesbit olunur. Bunlardan hâkimlik meslekine ayrılanların ad çekmeleri ve atanmaları Yüksek Hâkimler Kurulunca yapılır. Savcılık meslekine ayrılanlar ise Adalet Bakanlığınca ad çektirmeden sonra Adalet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanının ortak kararı ile atanırlar.

Bakanlık hizmetlerinden hâkimlik veya savcılık mesleklerine geçme:

Madde 95. — Hâkimlik ve savcılık mesleklerinden bakanlık hizmetlerine alınanlar, Adalet Bakanının veya kendilerinin istekleri üzerine Yüksek Hâkimler Kurulunca hâkimlik mesleki içinde veya 77 nci madde gereğince savcılık mesleğinde bir göreve, bakanlık hizmetlerinde iktisabettikleri haklar alınmak suretiyle atanabilirler.

¹⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 97 (5 Haziran 1970), s. 150-156.

Geçici madde 1. — Bu kanunun 1 nci maddesi ile yeniden düzenlenen 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 77 nci maddesi gereğince hazırlanacak ilk atama ve nakil plânı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki ay içinde yürürlüğe konur ve yürürlüğe girdiği yılı takibeden yılın Aralık ayı sonuna kadar geçerlidir.

Geçici madde 2. — Bu kanunun 1 nci maddesi ile yeniden düzenlenen 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 77 nci maddesi gereğince teşekkül edecek olan atama ve nakil kurulunun Cumhuriyet Başsavcılığına mensup asıl ve yedek üyelerinin seçimi bu kanunun yürürlüğe girdiği günden itibaren en geç 15 gün içerisinde yapılır.

Madde 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.¹⁵³

Kanunun tümü üzerinde lehte söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), kabul edilen kanunun ülkenin içinde bulunduğu adli, sosyal, idarî bütün düzensizlikleri, anarşiyi önleyecek şekilde icraya, memur statüsünde olan savcuyu tâyin yetkisi verdiğini ve icranın en keskin kılıcı olan savcuyu dilediği yere tâyin edemeyen, savcuyu dilediği yerde kullanamayan bir hükümetin icra görevini yerine getiremeyeceğini vurguladı. Tasarının aleyhinde söz alan İsmail Hakkı Birler (Tokat) bu tasarının Cumhurbaşkanı vetosu ile yeniden önlerine geldiğini ve kanunun Türkiye’de savcılarının halen içinde bulunduğu durumu değiştirmeyeceğini söyleyerek tasarının bu haliyle yeniden Meclis’e gelmesi olasılığının bulunduğunu belirtti.

26 Haziran 1970 tarihinde kabul edilen tasarı 6 Temmuz 1970 tarihli ve 13540 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1320: 2556 sayılı Hakimler Kanununun 5457 sayılı Kanunla 5. maddesine bir geçici madde eklenmesine dair Kanun

2556 sayılı Hâkimler Kanununun 5457 sayılı Kanunla değişik 5 nci maddesine bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı 5 Şubat 1970 günü toplanan 41 nci Birleşimde Adalet ve Plân komisyonlarına havale edildi.¹⁵⁴ Tasarının gerekçesinde hâkim ve savcılarının teminini düzenleyen 2556 sayılı Hâkimler Kanununda bu kadrolara eleman alınmasının ya hukuk mezunlarının görecekları staj sonunda atanmalarının ya da aynı kanunun özel hükümlerinde yazılı olduğu üzere mesleğe avukatlıktan, profesörlükten ve sair tesbit edilmiş kanallardan eleman gelmesinin düzenlendiği belirtilmekte ve hâkim ve savcılarının tamamının kadro maaşlarının ikinci veya üçüncü üst derecesinde maaş almakta oldukları ve büyük bir kısmının da kadrosuzluk sebebiyle terfi edemedikleri açıklanmaktaydı. Cumhuriyet savcılarının 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 77 nci maddesi hükümleri gereğince Adalet Bakanı tarafından atanmasına dair Bakanlığın yetkisinin, Anayasa Mahkemesinin

¹⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 97 (5 Haziran 1970), s. 156-158.

¹⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 5, Birleşim 41 (5 Şubat 1970), s. 875.

18.12.1967 tarihli ve 967/45 sayılı Kararı ile iptal edilmesi üzerine söz konusu tarihten itibaren hâsıl olan boşluğu dolduracak yeni bir hüküm tesis edilemediğinin belirtildiği gerekçede Cumhuriyet savcılıklarında münhal bulunan kadronun 180'i geçtiği vurgulanmaktaydı. Ayrıca başkâtiplerin gerektiğinde Cumhuriyet savcılıklarına vekâlet edebilmelerine dair hükmün de Anayasa Mahkemesince daha önce iptal edilmiş, olması sonucu, tek savcılı kazalarda bunların ayrılması durumunda bu hizmeti görebilecek ikinci bir savcının bulunması zorunluğu da ortaya çıkmıştı. Tek savcılı kazaların sayısı 400 kadardı ve savcı atanmak suretiyle takviye edilmesi yoluna gidildiğinde münhal kadro sayısı 1600'e ulaşacaktı. Dolayısıyla tasarı mevcut münhallerin kapatılabilmesi için bir yıllık staj süresini bitirmiş olan hâkim adaylarının derhal savcılık mesleğine ayrılmalarının sağlanmasını öngörüyor, böylece boşalacak stajyer kadrolarına da sıra bekleyen 700 kadar hukuk mezununun atanmasını öngörüyordu. Bir yıl staj sonunda atanacakların eksik yapacakları staj sürelerinin yardımcılık sınıfında geçecek terfi sürelerine eklenmesiyle iki yıl staj yapmış olan emsallerinden daha rüçhanlı bir duruma geçmeleri önlenmiş ve meslek açısından eşitlik sağlanmış olacaktı.¹⁵⁵

Tasarı 20 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 131 nci Birleşimde ele alındı. Adalet Bakanı Yusuf Ziya Önder, bu bir maddelik kanunun kabul edilmesi durumunda hâkim ve savcı stajyerlerinin iki yıllık sürelerinin bir yıla indireceğini, böylece var olan 173 kadroya 100 savcının tâyin edilebileceğini belirten bir öncelik ve ivedilik önergesi verdi ve önerge kabul edildi. Kanunun tümü üzerinde görüşmek isteyen Kemal Kaya (Kars), aslında stajyerlik kurumunun iyi işlemediğini ve hiç staj yapmadan hâkim muavini tâyin etmenin daha doğru olacağını veya staj müessesesinin 45 sayılı Hâkimler Kanununun gösterdiği şekilde işletilmesinin, stajyerleri yetiştirmek için mahkemelerin kurulmasının ve onların nezdinde stajlarını tam olarak yapmaları gerektiğini belirtti. İsmail Hakla Birler (Tokat), Adalet Bakanlığı'nın 203 münhal kadrosu bulunurken iki yıllık staj devresini 1970 yılı sonuna kadar bitirecek 33 elemanı bulunduğunu belirterek zorunluluk gereği bir yılını başarı ile tamamlamış olanların tâyinine imkân veren bu kanunun kabulüyle 167 kişilik bir kadronun kazanılacağını söyledi.¹⁵⁶

Hüsametdin Başer (Nevşehir) tasarı hakkında söz alarak stajın bir seneye inmesine dair gelen tasarrufların yerinde olduğunu, iki yıllık sürenin zaman kaybından başka hiçbir şeye yaramadığını söyledi. Başer, gerek Adalet Bakanlığı'nın gerekse Yüksek Hâkimler Kurulu'nun sicili temiz avukatlardan da mesleğe eleman alma yoluna gitmeleri durumunda ihtiyacın karşılanabileceğini sözlerine ekledi. Mehmet Kazova ve Baha Müderrisoğlu bu kanun bitinceye kadar müzakerenin devamı hususunda takrir verdiler ve kabul gördü. İhsan Kabadayı (Konya) kürsüye

¹⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), Ek: 213 Sıra Sayılı Basma Yazı: 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 5457 sayılı Kanunla değişik 5 nci maddesine bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet ve Plân komisyonları raporları.

¹⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), s. 597-599.

gelerek Adalet Bakanlığı tarafından yapılan tâyinler iptal edilmiş ve durdurulmuş olduğundan Anadolu'da birçok kazanın savcısız kaldığı için savcılık görevlerinin hiç yürütülemediğini, bu kanun çıkmasıyla birçok yerdeki savcı yokluğunun giderilebileceğini belirtti. Baha Müderrisoğlu (Konya) Adalet Bakanlığı'nın savcılarının staj müddetinde iyi yetiştirilmesine önem vermesi ve uzun süre avukatlık yapmış ve iyi yetişmiş hukukçuların staj görmeden savcı olarak tâyin edilmelerinin olanaklı kılınması gerektiğini ifade etti.¹⁵⁷

Başkanvekili Fikret Turhangil'in maddeleri okutup oylatmasıyla tasarı aşağıdaki gibi kabul edildi:

2556 sayılı Hâkimler Kanununun 5457 sayılı Kanunla değişik 5 nci maddesine bir geçici madde eklenmesine dair Kanun

MADDE 1. — 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 5457 sayılı Kamunla değişik 5 nci maddesine aşağıdaki geçici madde eklenmiştir :

GEÇİCİ MADDE — 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 5457 sayılı Kanunla değişik 5 nci maddesinde yazılı şekilde staja başlamış bulunan adaylardan, bir yıllık staj süresini bitirmiş veya bitirecek olan adayların, kadro icaplarına göre yardımcılık sınıflarına atanmalarını sağlamak üzere 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 90 ncı maddesinde yazılı bölümlerden hâkimlik ve savcılık mesleklerine ayırma işleminin yapılmasını istemeye, iki yıl süreyle Adalet Bakanı yetkilidir.

Ancak, iki yıldan az staj yaparak hâkimlik veya savcılık mesleklerinin yardımcılık sınıfına atanacakların geri kalan staj süreleri hâkim veya savcı yardımcılığında geçecek yükselme sürelerine eklenir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür.

Aynı oturumda kabul edilen tasarı Resmî Gazete'nin 7 Ağustos 1970 tarih ve 13572 sayılı nüshasında yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUNNO 1401: Tedbirsizlik ve dikkatsizlik neticesi ölüme ve yaralanmaya sebebiyet vermektен hükümlü 1940 doğumlu Emin oğlu Eliften doğma Assb. Kd. Baş Çvş. Ceylân Kökten hakkında özel af Kanunu

Ceylan Kökten'in cezasının affı hakkında kanun tasarısı, TBMM'nin 4 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 76 ncı birleşiminde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁵⁸ Tasarı, 4 Mart 1971'de toplanan 65 nci birleşimde Adalet Komisyonu raporu ile birlikte ele alındı. Ceylan Kökten 24 Ekim 1968 tarihinde idaresindeki 1507266 plâka sayılı askerî araçla askerî görev icabı Taşucu- Silifke yolunda seyrederken 4 metre genişliğindeki Kuruçay Köprüsüne fazla süratli yaklaşmak ve yolun sağını takip etmemek suretiyle gösterdiği dikkatsizlik ve tedbirsizlikle aracın köprü korkuluğunu kırarak susuz dereye yuvarlanması sonucu bir erin ölümüne ve diğer iki görevlinin

¹⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), s. 599-601.

¹⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 76 (4 Mayıs 1970), s. 560.

yaralanmasına sebep olmaktan hüküm giymişti. Ancak yapılan yargılama sırasında bu kazada yaralandığını beyan eden Asb. Refik Özgen hüküm kesinleştikten sonra vicdan azabı duyduğunu belirterek Adana 1 nci Noterinde 26 Kasım 1969'da verdiği ifadesinde kendisinin aracın içinde değil, sonradan köprüye çıkıp dereye düşerek yaralandığını ve fakat sakat veya maluliyet durumunu düşünerek yanlış şekilde ilk ve son soruşturmalarda ifade verdiğini; Üstgm. Yusuf Oğuz da Diyarbakır 2 inci Noterliğinde hükmün kesinleşmesinden sonra verdiği yeminli ifadesinde buna tanık olduğunu ifade etti. Yeni delillerle iade-i mulhakeme yapıldıysa da Askeri Yargıtay 4 ncü Ceza Dairesi usul hatası sebebiyle muhakemenin iadesi talebini kabul etmedi. Tasarı, usul hatasıyla reddedildiği anlaşıldığı için sonradan telâfisi mümkün olmayan ve cezanın infazı sonucu ordudan ilişkisinin kesilmesi gerekecek olan hükümlünün uğrayacağı cezanın ancak özel af yoluyla kaldırılabilceği düşüncesiyle hazırlanmıştı.¹⁵⁹

16 Nisan 1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde görüşülen Ceylan Kökten'in cezasının affi hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu Adalet Bakanı İsmail Arar'ın öncelik ve Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürü Melih Ezgü'nün temsil edeceğine dair önergesiyle başladı. Kanunla tedbirsizlik ve dikkatsizlik neticesi ölüme ve yaralanmaya sebep olmaktan iki sene altı ay hapis ve rütbesinin geri alınması cezalarına hükümlü 1940 doğumlu Eminoglu Eliften doğma Assb. Kd. Başçvş. Ceylan Kökten'in mahkûm olduğu cezaları, bütün hukukî neticeleriyle affedildi.¹⁶⁰ 4 Mayıs 1971 tarihinde kabul edilen kanun 10 Mayıs 1971 tarih ve 13832 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1404: Üstü onbaşıya fiilen taarruzdan hükümlü 1946 doğumlu Mehmetoğlu Şerife'den doğma Halil Çelik hakkında özel af Kanunu

Halil Çelik'in cezasının affi hakkında kanun tasarısı 4 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 76 ncı birleşimde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁶¹ Tasarı ve komisyon raporu 16 Nisan 1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde görüşüldü. Halil Çelik, askerlik hizmeti sırasında üstü onbaşıya fiilen taarruz suçundan Kara Kuvvetleri Komutanlığı Askeri mahkemesince verilen 5 Mayıs 1958 gün ve 968/264 sayılı 7 ay 15 gün müddetle hapse mahkûm edilmiş ve bu cezası Askerî Yargıtayca onanmıştı. Halil Çelik, terhis edilen bir arkadaşının kendisine bıraktığı battaniye konusunda üstü onbaşı ile önce münakaşa etmiş ve onbaşının kendisine müessir fiilde bulunması üzerine kendisi de fiilen taarruzda bulunmuştu. Terhisinin ardından, 1971 yılına gelindiğinde polis memuru bulunan Halil Çelik'in cezası 6 ayı geçtiği için memuriyetten men edilmesi gündeme gelecekti. Oysa, incelenen dosyasında söz konusu olayda vahîm bir netice doğuracak ve askerî disiplini kökünden sarsacak bir

¹⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 612 vd. 292 sıra sayılı ek: Ceylan Köktenin, cezasının affi hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 561-562.

¹⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 76 (4 Mayıs 1970), s. 560.

konu olmadığı cihetle, halen sivil hayatında devlet memuru olarak çalışan hükümlüye verilen cezanın infazında sosyal bir fayda mülâhaza edilmediğinden hükmedilen cezasının bütün neticeleriyle birlikte Meclis'in özel affına karar verilmişti. Hazırlanan af kanunu teklifinde üye Himmet Erdoğan ve Mümin Kırılınm muhalefet şerhleri bulunuyordu, dolayısıyla teklif ekseriyetle hazırlanmıştı.¹⁶²

Üstü onbaşıya fiilen taarruzdan hükümlü 1946 doğumlu Mehmetoğlu Şerife'den doğma Halil Çelik hakkında özel af kanun teklifi 16 Nisan 1971'de Meclis'te görüşülmeye başlandığında söz alan Hilmi Okçu (Manisa) Meclisler tatile girerken umumiyetle bu tür özel afların geldiğini, hükümet de yeni kurulduğu için özel af yerine basın da dâhil olmak üzere genel bir tasarrufların getirilmesinin faydalı olacağını belirtti. Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) söz konusu teklifin, bir vatandaşın Dilekçe Komisyonuna müracaatı üzerine, Dilekçe Komisyonunun raporu halinde Adalet Komisyonuna gelmiş olduğunu ve Adalet Komisyonunda tanzim edilen rapor ile Meclis huzuruna bir af talebi getirilmiş bulunduğunu söyledi. Koraltan, bu olayda bir ferdilik veya şahsîlikten ziyade, bir kanuni hakkın istimali söz konusu olduğundan Komisyonun müspet mütalâa ile teklifi getirdiklerini sözlerine ekledi. Yaşar Akal (Samsun) üç özel af talebinin ikisinin geçtiğini, üçüncüsünün de geçmek üzere olduğunu belirterek bunların gerekçelerinde cemiyete yararlı insan kazandırmak öngörüldüğünü, Yüce Meclisin atfetine bir veya iki kişinin mazhar olup aynı durumda olan binlerce kişinin ıstırapı ile ilgilenmemenin doğru olmayacağını ve yeni hükümetin sabıkalı şahıslardan nasıl faydalanılacağı yolunda bir kanun tasarısı hazırlaması gerektiğini ifade etti.

Mehmet Aslan (Hatay) Hatay'ın Samandağ kazasında lise öğrencisi Ali oğlu Enver Özen'in 1968 senesinde ehliyetsiz olarak bisiklet kullanırken yine ehliyetsiz olan bir başka bisikletli ile çarpışarak ölümüne sebebiyet verdiğini, 1 sene 2 aya mahkûm olduğunu, liseyi bitiren ve üniversiteye devam edecek olan bu talebenin tevkif edildiğini, affı için 2 yıl önce Meclise müracaat etmiş olmasına rağmen cevap alamadığını söyledi. Hayrettin Hanağası (Elâzığ) bu affın hiyerarşi, askerlik disiplini ve otorite tesisi yönünden uygulamada ileride ihtilâflara yol açacağını, örnek olmaması ve bu işlerin tekrar etmemesi bakımından bu gibi afların sakıncalı olduğunu belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop) Dilekçe Komisyonuna müracaat etmemiş, sayıları belki binlere yaklaşık aynı şekilde taksirli suç işlemiş memurların bulunduğunu, hükümetlerin adaletli ve objektif kanunların çıkarılmasındaki vazifesini dikkate alarak, daha önce Meclise, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra, 1933'ten beri genel bir af kanununun çıkarılmadığını öne sürerek bâzı büyük adli hataların da mevcudiyetini dikkate almak suretiyle bir genel af kanununun çıkarılması için bir teklif vermiş bulduklarını, bunun henüz komisyondan gelmediğini, bu üç özel affın faydalı olduğunu, ancak yeni hükümetten genel bir af kanununu Büyük Millet Meclisine getirilmesini beklediklerini ifade etti. Osman

¹⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 612 vd. 305 sıra sayılı ek: Halil Çelik'in cezasının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu.

Soğukpınar (Ankara) trafik kazalarına sebebiyet vermekten, çeşitli suçlardan yatan binlerce vatandaşı tekrar topluma kazandırmak için Meclisin elini uzatması gerektiğini bildirdi. Burhanettin Asutay (İzmir) tartışmaların uzaması ve genel bir af kanununu talepleri üzerine, iki affin gerçekleştiğini, eşitlik açısından üçüncüsünün kabulü gerektiğini belirtti. Bunun üzerine tartışmalar uzamadı ve kanun teklifi kabul edildi.¹⁶³ 1 Haziran 1971 tarihinde oylanarak kabul edilen teklif, 6 Haziran 1971 tarih ve 13857 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1405: Tedbirsizlik ve dikkatsizlik neticesi ölüme sebebiyet vermekten hükümlü 1947 doğumlu Hüseyinoğlu Gülsüm’den doğma öğretmen Osman Nuri Vural hakkında özel af Kanunu

Tedbirsizlik ve dikkatsizlik neticesi ölüme sebebiyet vermekten hükümlü 1947 doğumlu Hüseyinoğlu Gülsüm’den doğma öğretmen Osman Nuri Vural’ın cezasının affına dair kanun tasarısı 18 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 82 nci birleşimde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁶⁴ Kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu 4 Mart 1971 tarihli 65 nci birleşimde gündeme alınmak üzere Meclis Başkanlığı’na sunuldu. Hükümlü Osman Nuri Vural Mazıdağı kazası Ömürlü köyünde öğretmendi. Görevi sırasında çevrede hırsızlık ve soygunculuk gibi suçların çoğalmasından dolayı öğrencisi Ramazan Katar’ın babasına ait av tüfeğini edinmişti. İddiaya göre 25 Mart 1968 tarihinde çiftelyi yatağının başucunda iken öğrencisi penceresinin kepenklerini dışarıdan kapatmaya gittiği sırada silahın âni olarak patlaması ile öğrencinin boynundan vurularak ölümüne sebebiyet vermiş ve Mazıdağı Asliye Ceza Mahkemesince 2 sene hapis ve 250 lira ağır para cezası ile cezalandırılmasına mahkûm edilmişti. Suçunu samimî olarak ikrar ettiği ve kasti bir şekilde bu suç işlemeyeceği, dikkatsizliği ve tedbirsizliği neticesi suça sebebiyet verdiği kabul edilerek hafifletici sebepler nedeniyle T.C.K. 59 ncu maddesi gereğince cezasının 1/6’sının indirilerek 1 yıl 8 ay hapsine karar verilmişti. Yargıtay 4 ncü Ceza Dairesinin 27 Kasım 1969 tarihinde onaması ile Vural hüküm giymişti. Sonradan şahitler İbrahim Katar (maktulün kardeşi) ile Şehmuz Erboğa, Tahir Angay ve Turan Baygün’ün ifadeleriyle olayın kaza olduğu, maktulün babasının dahi müdahil olarak dâhil olmadığı bu dâva sonucu hükmedilen cezanın infazı halinde altı nüfuslu ailesine bakan 1947 doğumlu genç öğretmenin istikbali heder olacağından, bu cezanın infazında ferdî ve sosyal bir fayda görmeyen Adalet Komisyonu, Vural’ın Meclis’in özel af lütuf ve atıfetine lâyık görülmesine karar verilerek bu özel af kanun tasarısını hazırlamıştı. Dilekçe Karma Komisyonu üyelerinden Kâtip Hasan Akçalıoğlu (Antalya) karara çekimser, üye Hilmi Türkmen (İçel) ile üye Kemal Kaçar (Kütahya) ise karara muhalif kaldılar.¹⁶⁵

¹⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 562-566.

¹⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 82 (18 Mayıs 1970), s. 779.

¹⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 612 vd. 293 sıra sayılı ek: Osman Nuri Vural’ın cezasının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu.

16 Nisan 1971 günü tasarı Meclis'te görüşüldü. Kanun tasarısının tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından Osman Nuri Vural'ın mahkûm olduğu ceza, bütün hukukî neticeleriyle affedildi.¹⁶⁶ 1 Haziran 1971 tarihinde kabul edilen kanun, 6 Haziran 1971 tarih ve 13857 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1426: Kâmil Akman hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Salihli ilçesinin Eski Cami Mahallesi 1028 hanesinde naklen kaydedilen Ali Nacioğlu, Ayşe'den doğma 20 . 10 . 1945 doğumlu Kâmil Akman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşimde Adalet Komisyonuna havale edildi.¹⁶⁷ Kâmil Akman 6 Şubat 1967 tarihinde Cevat Bingöl'ü parasına tamahen ve taammüden öldürmekten sanıktı. Kâmil Akman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Erzurum Ağır Ceza Mahkemesinden verilen hükmün tasdiki ve sonraki kanuni muamelenin ifasına dair tezkere, Adalet Bakanlığı tarafından 29. 11. 1968 tarihli ve 47461 sayıyla Yargıtay'a gönderilmiş, Yargıtay da 1. 7. 1967 tarih ve Esas: 967/1707, Karar: 1742 sayılı ilâmiyle mahkûmiyet dosyasını Adalet Bakanlığı'na sunmuştu. Dosya, bir önceki toplantı yılı Adalet Komisyonunca görüşülüp karara bağlandıktan sonra Millet Meclisi gündemine intikal etmiş, ancak, aynı toplantı yılında Genel Kurulda müzakeresi yapılamadığından 17 Şubat 1971 tarihinde Meclis Başkanlığı'na yeniden sunulmuştu.¹⁶⁸

Kâmil Akman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki dosya ve Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 günü toplanan 107 nci birleşimde ele alındı. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel yerine sözcü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen öncelik ve ivedilik tavrı kabul edildi. Raporun tümü üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), bütün dünyada artık idam cezalarından dönüldüğünü, gruplarından bâzı üyelerin idam cezalarının kaldırılması yolunda teklifler yaptıklarını, bu tekliflerin Adalet Komisyonuna intikal ettiğini ve gündemde sıra beklediğini, vurguladı ve idamların Türk Ceza Kanununun özellikle 450 nci maddesine dayandığını, toplumda sosyal ve ekonomik nedenlerle birçok Kâmil Akmanlar bulunduğunu ve idam cezası vermek yerine Meclis'in bu sosyal ve ekonomik sorunlara eğilmesi gerektiğini ifade etti.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 562.

¹⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 182.

¹⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 30 ve 30'a 1 sıra sayılı ek: Salihli ilçesinin, Eski cami mahallesi 1028 hanesinde naklen kaydedilen Ali Nacioğlu Ayşe'den doğma 20 . 10 . 1945 doğumlu Kâmil Akman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 9-11.

Konuşmanın ardından tasarının 1 nci maddesi kabul edilerek ölüm cezasının yerine getirilmesine karar verildi. 8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1427: Kemal Uluköylü hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Akyazı ilçesi Merkez Yeniköyü hane 18, cilt 8, sayfa 125 te kayıtlı Hüseyinoğlu, Fatma’dan olma 13 . 3 . 1940 doğumlu Kemal Uluköylü’nün ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşimde Adalet Komisyonuna verildi.¹⁷⁰ Kemal Uluköylü, Niyazi İyiyazıcı’yı taammüden öldürmekten sanıktı. Kemal Uluköylü’nün ölüm cezasına çarptırılması hakkında Sakarya Ağır Ceza Mahkemesinden verilen hükmün tasdikine ve sonraki kanuni muamelenin ifasına dair Adalet Bakanlığı 2. 11. 1967 tarihli ve 37988 sayılı tezkeresi, Yargıtay’da görüşüldükten sonra Yargıtay, 14. 10. 1967 günlü ve Esas : 967/698, Karar : 2368 sayılı ilâmı ile mahkûmiyet dosyasını Adalet Bakanlığı’na göndermiş, kanun teklifi 28 Ocak 1971 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunulmuştu.¹⁷¹

Teklif, 3 Haziran 1971 günü toplanan 107 nci birleşimde ele alındı. Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen öncelik önergesinin kabulüyle kanun teklifi müzakere edildi. Kanunun 1 nci maddesi, Yargıtay 1 nci Ceza Dairesinin 14. 10. 1967 gün ve 1967/698 esas, 1967/2368 karar sayılı ilâmı ile kesinleşen ölüm cezasının yerine getirilmesine ilişkindi. 1 nci madde üzerinde söz isteyen Ahmet Güner (Zonguldak), 1966 yılının Şubat ayında olan hâdise hakkında ağır ceza mahkemesince ve Yargıtayca 1967 yılında kesinleşmiş olmasına rağmen dört sene sonra Meclis’e geldiğini, bu durumda güven verici bir adlî işlem yürütme iddiasının boşlukta kaldığını, Adalet Bakanından, bu gibi kararların Meclise daha erken gelmesi için kanunlarda gereken değişikliğin yapılmasını beklediklerini ifade etti. Maddelerin kabulüyle kanun teklifi kabul edildi.¹⁷²

8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1428: Nurettin Kahraman hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Van’ın Gürpınar ilçesi Hoşap bucağı Işıkpınar köyü, hane 37, cilt 5, sayfa 52 de kayıtlı Necmettinoğlu, Emine’den olma 1.1.1947 doğumlu Nurettin Kahraman’ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi Millet Meclisi’nin 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşiminde Meclis Başkanlığı’na sunuldu ve

¹⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 182.

¹⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 47 ve 47’ye 1 nci ek: Akyazı ilçesi Merkez Yeniköy’ü hane 18, cilt 8, sayfa 125 te nüfusa kayıtlı Hüseyinoğlu, Fatmadan olma 13 . 3 . 1940 doğumlu Kemal Uluköylü’nün, ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 12-13.

Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁷³ Nurettin Kahraman 5. 1. 1967 tarihinde Saime Baydaş'ı ırzına geçmeye muvaffak olamamaktan mütevellit infial ile boğmak suretiyle öldürmekten sanıktı. Kahraman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Van Ağır Ceza Mahkemesinden verilen hüküm, Adalet Bakanlığının 22. 7. 1968 tarihli ve 29251 sayılı tezkeresiyle Yargıtay'a gönderilmiş, Yargıtay, 1. 6. 1968 gün ve Esas: 967/2478, Karar: 968/1646 sayılı ilâmiyle mahkûmiyet dosyasını kesinleştirmişti.¹⁷⁴

Nurettin Kahraman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 günü toplanan 107 nci birleşimde Adalet Komisyonu sözcüsü Sivas milletvekili Tevfik Koraltan'ın ivedilik önergesinin kabulü üzerine ele alındı. Teklifin tümü üzerinde görüşmek isteyen üye bulunmadığından teklif kabul edildi.¹⁷⁵

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1429: Mahmut Yel hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

İzmir iline bağlı Çeşme ilçesinin Merkez Çiftlik köyü nüfusunun 101 hane, 7 cilt 45 nci sayfasında kayıtlı Şükrüoğlu, Zehra'dan doğma 10 . 8 . 1929 doğumlu Mahmut Yel'in ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi'nin 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşiminde Meclis Başkanlığı'na sunuldu ve Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁷⁶ Mahmut Yel, 28. 10. 1967 tarihinde, 1961 doğumlu B.D.'un fiili livata suretiyle ırzına geçme suçunun delil ve emarelerini ortadan kaldırmak maksadıyla adı geçeni kuyuya atıp öldürmekten sanıktı. Mahmut Yel'in ölüm cezasına çarptırılması hakkında İzmir Birinci Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm, Yargıtay'ın 11. 4. 1969 gün ve esas: 969/527, karar: 1075 sayılı ilâmiyle kesinleşmiş ve Adalet Bakanlığı'na sunulmuştu. Başbakan Süleyman Demirel Adalet Komisyonu raporunu 2 Mart 1970 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sundu.¹⁷⁷

¹⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 182.

¹⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 46 ve 46'ya 1 nci sıra sayılı ek: Van'ın Gürpınar ilçesi Hoşap bucağı Işıkpınar köyü hane 37, cilt 5, sayfa 52 de kayıtlı Necmettin oğlu, Emine'den olma 1 . 1 . 1947 doğumlu Nurettin Kahraman'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 11-12.

¹⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 183.

¹⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 77 ve 77'ye 1 nci sıra sayılı ek: İzmir iline bağlı Çeşme ilçesinin Merkez Çiftlik köyü nüfusunun 101 hane, 7 cilt ve 45 nci sayfasında kayıtlı Şükrüoğlu, Zehra'dan doğma 10 . 8 . 19.29 doğumlu Mahmut Yel'in ölüm cezasına çarptırılmasına dair Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

Kanun teklifi, 3 Haziran 1971 günü toplanan 107 nci birleşimde Adalet Komisyonu sözcüsü Tefik Koraltan (Sivas) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulü üzerine müzakere edildi. Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan Turhan Özgüner (İçel), aynı gün, başka bir dosya vesilesiyle idama karşı konuştuğu halde, teyit ve samimiyetini ispat için, bu dosyada tam aksine ve idam gereğini müdafaa amacıyla söz aldığını belirtti. Özgüner, bu dosyadaki suçun ağırlığı nedeniyle idamın gerekli olduğunu savundu. Müzakereden sonra kanun teklifi kabul olundu.¹⁷⁸

8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1430: Faik Vartekli ve Kadriye Partici hakkındaki ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair Kanun

Turgutlu’nun Hamidiye mahallesi 846 hane, cilt 27 ve sayfa 20 de nüfusa kayıtlı olup, Kurtuluş mahallesi, Yasemin sokak 8 numarada oturur Yakupoğlu Yaşar’dan doğma 1. 9. 1936 doğumlu Faik Vartekli, Turgutlu Hamidiye mahallesi 846 hane, cilt 27, sayfa 20 de nüfusa kayıtlı olup evlilik dolayısıyla Hamidiye mahallesi 295 haneye gitmiş Kurtuluş mahallesi, Yasemin sokak 8 numarada oturur Yakup kızı Yaşar’dan doğma 1. 4. 1947 doğumlu Kadriye Partici’nin ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi’nin 27 Şubat 1970 tarihli 49 ncu birleşiminde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁷⁹

Faik Vartekli ve Kadriye Partici, Aysel Malsever’i (Altınbaş) ziynet eşyasına temânen ve müştereken öldürmekten sanıktı. Haklarında Manisa Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm, Yargıtay’ın 18. 12. 1969 gün ve Esas : 1969/2780, Karar: 1969/3350 sayılı ilâmiyle kesinleşmiş ve mahkûmiyet dosyası ile Adalet Komisyonu raporu Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı’na 13. 5. 1970 tarihinde sunulmuştu.¹⁸⁰

Faik Vartekli ile Kadriye Partici’nin ölüm cezasına çarptırılmaları hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşiminde Adalet Komisyonu sözcüsü Tefik

¹⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 13-14.

¹⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 49 (27 Şubat 1970), s. 247.

¹⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 160 ve 160’a 1 nci sıra sayılı ek: Turgutlu’nun Hamidiye mahallesi 846 hane, cilt 27 ve sayfa 20 de nüfusa kayıtlı olup, Kurtuluş mahallesi, Yasemin sokak 8 numarada oturur Yakupoğlu Yaşar’dan doğma 1 . 9 . 1936 doğumlu Faik Vartekli, Turgutlu Hamidiye mahallesi 846 hane, cilt 27, sayfa 20 de nüfusa kayıtlı olup evlilik dolayısıyla Hamidiye mahallesi 295 haneye gitmiş Kurtuluş mahallesi, Yasemin sokak 8 numarada oturur Yakup kızı Yaşar’dan doğma. 1 . 4 . 1947 doğumlu Kadriye Partici’nin ölüm cezasına çarptırılmaları hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

Koraltan (Sivas) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle görüşüldü. Adalet Komisyonu raporu üzerinde görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından teklif oya sunuldu ve kabul edildi.¹⁸¹

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1431: Hacı Ahmet Tonya hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Düzce'nin Gökaya bucağının Hacı Süleymanbey köyü hane 106/2, cilt 19, sayfa 60 numarasında nüfus siciline kayıtlı Mehmet Alioğlu, Şerife'den doğma 1 . 8 . 1330 Tonya-İskenderli doğumlu Hacı Ahmet Tonya'nın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi'nin 1 Nisan 1970 tarihli 63 ncü birleşiminde Adalet Komisyonuna sunuldu.¹⁸²

Hacı Ahmet Tonya, 1958 doğumlu H. K. 'ü zorla kaçırmaktan ve ormana götürüp ırzına geçtikten sonra bu suçunun meydana çıkmamasını sağlamak ve suç delillerini yok etmek için adı geçeni boğarak öldürmekten sanıktı. Ölüm cezasına çarptırılması hakkında Düzce Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm Yargıtay'ın 27. 1. 1970 gün ve esas: 1969/3519, karar: 1970/271 sayılı ilâmiyle kesinleşmiş, bu işe ilişkin mahkûmiyet dosyası dizi pusulasıyla birlikte Adalet Bakanlığı'na sunulmuştu.¹⁸³

Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulan Hacı Ahmet Tonya'nın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan milletvekili bulunmadığından, Hacı Ahmet Tonya hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁸⁴

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

¹⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 15-16.

¹⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 63 (1 Nisan 1970), s. 65-66.

¹⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 301 sıra sayılı ek: Düzce'nin Gökaya bucağının Hacı Süleyman köyü hane 106/2, cilt 19, sayfa 60 numarasında nüfus siciline kayıtlı Mehmet Alioğlu, Şerife'den doğma 1.8. 1330 Tonya – İskenderli doğumlu Hacı Ahmet Tonya'nın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 22-23.

KANUN NO 1432: Hüseyin Bulut hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Kastamonu iline bağlı Taşköprü ilçesinin Çoroğlu köyü, 13 hane, 8 cilt ve 19 sayfa numarasında nüfusa kayıtlı İbrahim oğlu, Hikmet'ten doğma 1. 7. 1948 doğumlu Hüseyin Bulut'un ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Meclis Başkanlığı'na, 28 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 90 ncı birleşimde sunuldu ve Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁸⁵

Hüseyin Bulut, Şakir Yıldırım ile Yusuf Yıldırım'ı aynı kasıt altında taammüden öldürmekten sanıktı. Hakkında Kastamonu Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm, Yargıtay'ın 31. 5. 1969 tarihli ve esas: 1968/3044, karar: 1969/1695 sayılı ilâmiyle kesinleşmişti. Bu işe ilişkin mahkûmiyet dosyası ve Adalet Komisyonu raporu Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunuldu.¹⁸⁶

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan milletvekili bulunmadığından, Hüseyin Bulut hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁸⁷

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1433: Mevlût Balcı ve Zekeriya Balcı haklarındaki ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair Kanun

Sakarya iline bağlı Akyazı kazasının Kanlıçay köyü 48 hane, 34/67 cilt ve sayfa numarasında nüfusa kayıtlı Nuri oğlu, Selfinaz'dan doğma 1927 Şavşat doğumlu Mevlût Balcı ile Sakarya ilinin Erenler köyü 581 hane, 38/107 cilt ve sayfa numarasında nüfusa kayıtlı Nuri oğlu, Selfinaz'dan doğma 1939 Şavşat doğumlu Zekeriya Balcı'nın ölüm cezalarına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşimde Adalet Komisyonuna verildi.¹⁸⁸

Mevlût Balcı ile Zekeriya Balcı, Sakarya Ağır Ceza Mahkemesi tarafından, müştereken, Fadime Uzunoğlu'nun parasını gasbettikleri gibi, işledikleri bu suçu gizlemek ve delil ve emarelerini ortadan kaldırmak amacıyla birlikte boğarak öldürmekten ölüme mahkum edilmişlerdi. Haklarındaki hüküm, Adalet Bakanlığının 13. 6. 1968 tarih ve 22711 sayılı tezkeresiyle Yargıtay'a gönderilmiş ve Yargıtay'ın

¹⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 5, Birleşim 90 (28 Mayıs 1970), s. 854.

¹⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 303 S. Sayılı basmayazı: Kastamonu iline bağlı Taşköprü ilçesinin Çoroğlu köyü, 13 hane, 8 cilt ve 19 sayfa numarasında nüfusa kayıtlı İbrahim oğlu, Hikmet'ten doğma 1. 7. 1948 doğumlu Hüseyin Bulut'un ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 24-25.

¹⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 182.

2. 5. 1968 gün ve esas: 967/2557, Karar: 968/1301 sayılı ilâmiyle kesinleşmişti. Mahkûmiyet dosyası ve Adalet Komisyonu raporu, Başbakan Süleyman Demirel tarafından 13. 5. 1970 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığı'na ulaştırıldı.¹⁸⁹

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan milletvekili bulunmadığından, Mevlût Balcı ile Zekeriya Balcı hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁹⁰

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1434: Ahmet Balıkçı hakkındaki Ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Bartın ilçesi Tuzcular köyü hane 15, cilt 19, sayfa 32 de kayıtlı Şabanoglu, Hatice'den doğma, Şubat 1946 Bartın doğumlu Ahmet Balıkçı'nın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Meclis Başkanlığı'na 27 Nisan 1970 tarihinde toplanan 74 ncü birleşimde sunuldu ve Adalet Komisyonuna verildi.¹⁹¹

Ahmet Balıkçı, aynı sebep ve saik altında Akif Dadak, Arif Dadak ve Cemile Dadak'ı taammüden öldürmek ve ikiz kardeşi Fatma Dadak'ı aynı sebep ve saik ile taammüden öldürmeye tam derecede teşebbüsten ve ruhsatsız silâh taşımaktan sanıktı. Hakkında Bartın Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm Adalet Bakanlığının 15. 4. 1970 tarih ve 14081 sayılı tezkeresiyle Yargıtay'a gönderilmiş, Yargıtay'ın 27. 1. 1970 gün ve Esas : 1969/1372 Karar : 1970/272 sayılı ilâmiyle hüküm kesinleşmişti. Mahkûmiyet dosyası, dizi pusulası ve Adalet Komisyonu raporu, Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunuldu.¹⁹²

¹⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 159 ve 159 a 1 nci ek Sıra Sayılı basmayazılar: Sakarya iline bağlı Akyazı kazasının Kanlıçay köyü 48 hane, 34/67 cilt ye sayfa numarasında nüfusa kayıtlı Nurioğlu Selfnazdan doğma 1927 Şavşat doğumlu Mevlût Balcı ile Sakarya ilinin Erenler köyü 581 hane, 88/107 cilt ve sayfa numarasında nüfusa kayıtlı Nurioğlu, Selfnazdan doğma 1939 Şavşat doğumlu Zekeriya Balcı'nın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 16.

¹⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 74 (27 Nisan 1970), s. 498.

¹⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 302 Sıra Sayılı Basmayazı: Bartın ilçesi Tuzcular köyü hane 15, cilt 19, sayfa 32 de kayıtlı Şabanoglu Hatice'den doğma Şubat 1946 Bartın doğumlu Ahmet Balıkçı'mn, ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan milletvekili bulunmadığından, Ahmet Balıkcı hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁹³

8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1435: Cemil Yıldız hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Mardin ilinin Ömerli ilçesi Merkez Bucağı Hırba Bellik (Sivritepe) köyü hane 7, cilt 28/1 ve sayfa 60 numarada nüfusa kayıtlı Ahmetoğlu, Hamdiye’den doğma 1933 doğumlu Cemil Yıldız’ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi’nin 19 Kasım 1969 tarihinde toplanan 7 nci birleşiminde Meclis Başkanlığı’na sunuldu ve Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁹⁴

Cemil Yıldız, gasp suçunun icrasını kolaylaştırmak, işlemek ve bundan hâsıl olacak faydayı temin etmek maksadıyla 30-31. 10. 1966 günü Naim Kulaksız ile Muammer Çelebi’yi aynı sebep ve kasıt altında öldürmekten sanıktı. 1933 doğumlu Cemil Yıldız’ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Manisa Ağır Ceza Mahkemesince verilen hüküm, Yargıtayca 23. 9. 1968 tarih ve Esas 968/513, Karar: 968/2337 sayılı ilâmıyla kesinleştirilmiş ve dosya Adalet Bakanlığı’na gönderilmişti. Dosya ve Adaley Komisyonu raporu, Meclis Başkanlığı’na Başbakan Süleyman Demirel tarafından sunuldu.¹⁹⁵

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan Mehmet Aytuğ (Elâzığ), idam cezaları hakkındaki kanunları yapmanın Meclis’e Anayasanın 64 ncü maddesi tarafından verildiğini, ancak söz konusu suçların 1966 yılı gibi çok zaman önce işlendiğini, bu kanunların 1969 seçimleriyle gelen milletvekillerinden çok daha önce gündeme alınması gerekirken şimdi gündeme alınmasının kendisinde iyi hisler yaratmadığını belirtti. Mustafa Karaman (Gümüşhane), Türkiye’de adalet mekanizmasının çok yavaş çalıştığını, Mustafa Orhan Daut (Manisa), bir soygun sırasında şöför ile yanındakini hunharca

¹⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 16.

¹⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 7 (19 Kasım 1969), s. 183.

¹⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 295 Sıra Sayılı Basmayazı: Mardin ilinin Ömerli ilçesi merkez bucağı Hırbabelik (Sivritepe) köyü hane 7, cilt 28/1 ve sayfa 60 numarada nüfusa kayıtlı Ahmedoğlu, Hamdiye’den doğma 1933 doğumlu Cemil Yıldız’ın, ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

öldüren bu şakilerin cezalandırılmalarının adaletin tecellisi açısından önemli olduğunu söyledi. Konuşmaların ardından maddelere geçilerek Cemil Yıldız hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁹⁶

8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1436: Nail Kır hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Eskişehir’in Alpu nahiyesinin Kozan köyü hane 06, cilt 51, sayfa 158 de nüfus siciline kayıtlı Mehmet ve Habibe’den doğma 10. 4. 1946 doğumlu Nail Kır’ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi’nin 12 Haziran 1970 tarihinde toplanan 102 nci birleşiminde Adalet Komisyonuna gönderildi.¹⁹⁷

Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi, Nail Kır’ı, Emin Kır’ı taamüden öldürmekten ölüm cezasına çarptırmış, hüküm Yargıtay tarafından 3. 9. 1970 gün ve esas: 1969/1379 Karar: 1970/629 sayılı ilâmiyla kesinleşmişti. Dosya Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı’na sunuldu.¹⁹⁸

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı.Okunan ivedilik takriri aleyhinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), İçtüzükteki öncelik ve ivediliği gerektiren hallerin belirtildiğini, 1960’larda veya ondan az evvel, az sonra işlenmiş suçların kesinleştiğini, dosyaların Meclis’in ikinci döneminin gündemine girmiş dosyalar olduğunu, dolayısıyla öncelik ve ivedilik iddiasını ciddiye almanın mümkün olmadığını söyledi. Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil açıklama yaparak kanun tekliflerinin uzun zaman evvel Meclise intikali kanaatinde olduklarını, müzakere ettiğimiz hususun 12. 6. 1970 tarihinde komisyona geldiğini ve Genel Kurula 24. 2. 1971’de havale edildiğini söyleyerek Meclis açısından büyük bir gecikme değil, dört aylık bir süre olduğunu belirtti. Kanunun tümü üzerinde görüşmek isteyen üye bulunmadığından maddelere geçilerek Nail Kır hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.¹⁹⁹

8 Temmuz 1971’de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

¹⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 17-21.

¹⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 102 (12 Haziran 1970), s. 314.

¹⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 296 Sıra Sayılı Basmayazı: Eskişehir’in Alpu nahiyesinin Bozan köyü hane 66, cilt 51, sayfa 158 de nüfus siciline kayıtlı Mehmet ve Habibe’den doğma 10 . 4 . 1946 doğumlu Nail Kır’ın, ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

¹⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 21-22.

KANUN NO 1437: Mehmet Karabaş (Karataş) hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair Kanun

Bor ilçesinin Kemerhisar Nahiyesine bağlı Badak köyünün hane 12, cilt 30, sayfa 8 numarasında kayıtlı iken aynı ilçenin Kale mahallesi 127 nci hanesi nüfusuna naklen kayıt ve tescil edilmiş Mehmetoğlu Hüsnü'den doğma 6. 5. 1933 doğumlu Mehmet Karabaş'ın ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi'nin 9 Aralık 1970 tarihli 19 ncu birleşiminde Adalet Komisyonuna havale edildi.²⁰⁰

H. G.'ü cebir ve şiddetle ırzına geçmeğe kalkıştığı sırada ika eylediği cebir ve şiddet neticesi adı geçen ölümüne sebebiyet vermektan sanık Mehmet Karabaş hakkında Niğde Ağır Ceza Mahkemesince verilen ölüm cezası hükmü, Yargıtay'ın 16. 6. 1970 gün ve esas: T969/2416, karar: 1970/1979 sayılı ilâmiyle kesinleşmişti. Dosya, Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı'na sunuldu.²⁰¹

Adalet Komisyonu raporu, 3 Haziran 1971 tarihinde toplanan 107 nci birleşimde, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Okunan Adalet Komisyonu raporu hakkında söz alan milletvekili bulunmadığından maddelere geçilerek Mehmet Karabaş hakkındaki ölüm cezasının yerine getirilmesine dair kanun kabul edildi.²⁰²

8 Temmuz 1971'de kabul edilen kanun, 17 Temmuz 1971 tarih ve 13898 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1490: Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerine fıkralar ilâve edilmesi hakkında Kanun

Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerine fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 2 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 124 ncü birleşiminde Adalet Komisyonuna havale edildi.²⁰³ Tasarı ve Adalet Komisyonu raporu, İstanbul milletvekili İ. Hakkı Tekinel'in TCK'nın bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerine fıkralar ilâvesine dair kanun teklifi ile birlikte Meclis Başkanlığı'na 21 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 134 ncü birleşimde geldi ve gündeme konuldu.²⁰⁴

²⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 169.

²⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 35 vd.; 294 Sıra Sayılı Basmayazı: Bor ilçesinin Kemerhisar nahiyesine bağlı Badak köyünün hane 12, cilt 30, sayfa 8 numarasında kayıtlı iken aynı ilçenin Kale mahallesi 127 nci hanesi nüfusuna naklen kayıt ve tescil edilmiş Mehmedoğlu, Hüsnü'den doğma 6. 5. 1933 doğumlu Mehmet Karabaş'ın, ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

²⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 107 (3 Haziran 1971), s. 16-17.

²⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 154.

²⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 134 (21 Temmuz 1971), s. 608.

Tasarı, 1926 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu'nda toplu olarak işlenen suçlara ilişkin öngörülmeleyen bazı boşlukları doldurmak amacıyla getirilmişti. Tasarının gerekçesi, bazı grupların toplu olarak eylemlere teşebbüs ettikleri, bu hareketlerin başlıcalarının fabrika ve imalâthane gibi işyerlerinin, üniversite, yüksekokullar ve yurtlar gibi resmî yerlerin işgali suretiyle fiili durumlar yaratılması, umuma tahsis edilmiş olan taşıt araçlarının hareketten alıkonulması ve cezaevi ayaklanmaları gibi suçların önlenmesinin ve uygulamaya açıklık getirilmesinin gerektiğini ifade ediyordu. Kanun teklifiyle, Türk Ceza Kanununun 201 nci maddesi değiştirilerek işyerlerinin cebir ve şiddet veya tehdit ile işgalinde öngörülen cezaya ek olarak cebir ve şiddet kullanmaksızın veya tehdit etmeksizin bir işyerinin her hangi bir suretle kısmen veya tamamen işgal edilmesi halinin suç olduğu da hükme bağlanıyordu. Ayrıca bir tahribat meydana getirilmişse, bu durumun cezanın artırılması için bir neden oluşturduğu göz önünde tutularak ceza artırımına gidiliyordu. Değişikliklerin, 275 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanununun işçi ve işverene sağladığı haklara dokunmadığı gerekçede belirtilmişti. Teklif, devlet memurlarının görevlerini yapmaya yahut yapmamaya icbar için şiddet veya tehdit gösteren kimselerin cezalandırılmasını öngörüyor, görev yerinin işgali ve memurların vazifesini görme imkânının engellenmesi hali bağımsız bir suç olarak belirliyordu. Ayrıca, toplu bir hareket niteliğinde bulunan cezaevi ayaklanmalarının, kamuya tahsis edilmiş taşıt araçlarına yönelik eylemlerin, yol kesme, adam kaçırma, gemi ve uçak kaçırma eylemlerinin cezalandırılmasını hükme bağlıyordu. Teklifte, yasaya aykırı okul ve dersane açanlar, izinsiz öğretmen çalıştıranlar, hakaret suçlarını işleyenler, enerji nakil hatlarına zarar verenler, ateşli silahları, mermiler, fişekleri gayri kanuni olarak yurda sokanlar, taşıyanlar veya imal edenler, meskun mahalde bomba, dinamit patlatanlar, suçlulara yataklık edenler, yasal olmayan biçimde yazı, pankart, afiş asanlar ve resmi ilanları kaldıranlar hakkında ağırlaştırılmış hükümlerle ilgili maddelerin değiştirilmesi öngörülüyordu.²⁰⁵

Tasarı, Millet Meclisi'nin 6 Ağustos 1971 tarihli 144 ncü birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine Sivas milletvekili Tevfik Koraltan tarafından verilen ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde Demokratik Parti grubu adına söz isteyen Rasim Cinisli (Erzurum), tasarıyla işgal fiilinin suç olarak kabul edildiğini söyleyerek “su kullananın, toprak işleyenindir” sözünü söyleyenlerin, boykot ve işgalin devrimci bir eylem olduğunu belirtenlerin, devrimci gençlere engel olunacağına onlara kulak verilmesi gerektiğini savunanların, üniversite ve yüksek okulları arenaya çevirenlerin, atış poligonu haline getirenlerin, fidyecilerle pazarlık eden öğretim üyelerinin, boykot yapan devlet memurlarının, öğretmenlerin, kara, deniz ve hava taşıt vasıtalarını seferden alıkoyanların cezalandırılacağını ve Demokratik Parti grubunun bu

²⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 580 vd.; 177 Sıra Sayılı Basmayazı ve 177'ye 1 nci ek: Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerine fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı ve İstanbul milletvekili İ. Hakkı Tekinel'in Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerine fıkralar ilâvesine dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu.

tadil tasarısındaki görüşlerle mutabık olduğunu söyledi. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), tasarının gerekçesinde belirtildiği gibi, yürürlüğe girdiği 1926 yılından itibaren 27 defa değişikliğe uğrayan Türk Ceza Kanununun, genel bir revizyonu gerektirdiğini, ancak günlük ve mevsimlik olaylar nedeniyle acele değişiklikler yapmanın sakıncaları olduğunu, yapılan tüm değişikliklerin cezaları artırıcı yönde olduğunu ve 1961 Anayasasının getirdiği hak ve hürriyetler doğrultusunda değişiklikler yapılmadığını belirtti. Kanun değişiklikleri yapılırken ilk koşulun yönü ve yöntemi bakımından Anayasa ile çelişkiye düşmemek ve hak ve hürriyetlerin özüne dokunmamak olduğunu söyleyen Seydibeyoğlu, getirilen değişikliklerin cezaları ağırlaştırıcı olduğunu ve hak ve hürriyetleri zedeleyebileceklerini ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya), son senelerde kanunların boşluk ve noksanlıklarından faydalanılarak, bazı suçların müeyyidelerinin yetersizliğinden cesaret alan bazı grup ve şahısların fabrikaları, imalâthaneleri ve atölyeleri işgal etmek, tahrip etmek, bir kısım öğretim üyeleri desteğiyle üniversitelerde işgal ve boykotlar yapmak gibi eylemleri durdurmak için bu ceza kanunu tadilatının getirildiğini ve Türkiye'ye huzur, sükûn, asayiş ve güvenlik getireceğine inandıkları bu tasarıya Millî Güven Partisi olarak müspet oy vereceklerini ifade etti. A. P. grubu adına söz alan Fuat Avcı (Denizli), toplumun huzurunu bozan ve TCK'daki boşluklardan yararlanılarak yapılan eylemleri cezalandıracak olan değişiklik önerilerini benimsediklerini ve aslında Adalet Partisi tarafından getirilmiş olan teklifin, hükümet tarafından benimsenip genişletilerek Meclis'e sevk edilmiş olmasından memnun olduklarını belirtti. Demokratik Parti grubu adına bir kez daha söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), tasarının gerekli olduğunu, ancak biraz acele hazırlandığı intibasını uyandırdığını, cezai hüküm taşıyan metinlerin açık olması gerektiğini, talebe yurtlarının işgali, adam kaçırma, fakülte duvarlarına birtakım münasebetsiz yazılar yazma, belediye otobüslerinin hareketten alıkonulması, cezaevlerindeki ayaklanmalar gibi bazı yeni suçlar ve bu suçlara cezalar belirleyen ve cezalarda birtakım artırımlar içeren taslağın bazı suçları cezasız bırakması nedeniyle Meclis'in biraz daha cesur davranması gerektiğini ifade etti.²⁰⁶

Tasarı üzerinde şahsı adına söz alan Turhan Özgüner (İçel), getirilen tasarıda, ceza verilecek suçlarda kasıt unsurunun da aranması gerektiğini, hava korsanlığı gibi bir suçun azami ve asgari hadlerinin yetersiz olduğunu, korsanlığın cezasının çok ağır olması gerektiğini belirtti. Maraş milletvekili Zekeriya Kürşad tarafından verilen yeterlik önergesi ile Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı tarafından verilen grup adına konuşmaların 10 ar dakika, şahıslar adına konuşmaların 5 er dakika ile sınırlandırılmasını teklif eden önerge kabul edildi ve maddelere geçildi.²⁰⁷

²⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 548-559.

²⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 559-562.

Türk Ceza Kanununun 188 nci maddesine kamu hizmetlerinin görülmesine zor kullanarak engel olmak, eğitim ve öğretim kurumlarına ve yurtlara girilmesine zor kullanarak engel olmak suçlarını ve bunlara verilecek 6 aydan iki yıla kadar cezaları içeren fıkraları ekleyen 1 nci madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), maddelerin uygun olduğunu, ancak daha açık yazılmaları gerektiğini belirtti ve bununla ilgili bir önerge verdiğini söyledi. Adalet Partisi grubu adına söz alan Sabahattin Araş (Erzurum), tasarının 1 nci maddesi ile TCK'nun şahıs hürriyeti aleyhine işlenen cürümlerle ilgili 188 nci maddesine ek fıkralar getirildiğini, oysa 188 maddede yer alan suçlara para cezasının da bulunduğunu, maddenin birliğini temin için bu fıkralara da para cezalarının ilâve edilmesi gerektiğini vurguladı. Demokratik Parti Grubu adına söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), TCK'nun 89 ncu maddesi 6 aylık cezayı tecile imkân tanıdığından 1 nci fıkradaki cezanın asgari haddinin bir sene olarak tesbitini talep etti. Ayrıca para cezası da öngörülmesi, ancak miktarların azlığı nedeniyle para cezasının da yükseltilmesinin gerektiğini belirterek eski maddeyi ve yeni fıkraları bütünleştiren ve uyumlu bir madde halinde düzenleyen bir önerge verdiklerini ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), fıkroda belirtilen suçları işleyenleri vatansız, hain olarak tanımlayarak bu kimselere 6 ay ile 2 sene ceza vermenin onları bu suça teşvik etmek olduğunu, milleti içten yıkmak isteyen, dışın uşaklığını yapan millet katiline verilecek bu cezaların iki misline çıkarılmasını talep etti. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına yeniden söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), 647 sayılı kanunun 6 ncı maddesi ile tecil imkânının ağır hapiste 6 aya, hapiste de bir seneye çıkarıldığından tecil söz konusu olamayacağını, dolayısıyla ceza oranı bakımından getirilen hükümlerin yerinde olduğunu ifade etti.²⁰⁸

Madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), Türk Ceza Kanununun 89 ncu maddesinin ağır hapislerde 6 ayı, hapislerde bir seneyi tecil hududuna sokmuş olmasına rağmen 647 sayılı Kanunun, bir seneye kadar olan hapsi de tecil kapsamı içine sokmuş olduğu için, asgari olan miktarda herhangi bir değişiklik yapmanın gereksiz olduğunu belirtti. Hüsamettin Başer (Nevşehir), cezaların etkisini artırmak için asgari hadlerinin yükselmesi gerektiğini söyledi. Baha Müderrisoğlu (Konya), 6 aylık asgari cezanın az olduğunu ve yükseltilmesi gerektiğini, son fıkrada belirtilen 1 seneden 5 seneye kadar cezanın da 2 seneden başlatılmasının doğru olacağını, bunun için bir önerge verdiğini belirtti. Mustafa Kubilay İmer (Konya), tasarının esasını benimsemekle birlikte getirilen hükümlerin ihtiyacı karşılamayacağını, maddede belirtilen suçların devletin bütünlüğüne karşı oldukları göz önüne alınarak asgari ve azami hadlerinin yüksek tutularak kabul edilmesi yolunda verilen tekliflere itibar edilmesi gerektiğini ifade etti. Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan'ın (Sivas) açıklamalarından ve sorulara verdiği yanıtlardan sonra değişiklik önergeleri ele alındı. Nuri Eroğan (İstanbul) cezaların limitlerinin artırılması ve para cezaları da uygulanmasına dair, Hasan Tosyalı (Kastamonu) cezada artırım talep eden,

²⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 562-567.

Baha Müderrisoğlu (Konya) maddeye açıklık getirmeyi talep eden, C. H. P. grup sözcüsü Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) asgari haddi artırmayı teklif eden, Baha Müderrisoğlu (Konya) para cezasına hükmedilmesini teklif eden, Sabahattin Araş (Erzurum) cezada artırım ve emniyeti umumiye nezareti cezası verilmesini talep eden, Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) fıkraya “silâhla” kelimesinden sonra “sopa, şiş, muşta vesaire gibi yaralayıcı ve bereleyici vasıtalarla” ibaresinin ilâvesini teklif eden, Hasan Tosyalı (Kastamonu), yurttan çıkarılma cezasının da eklenmesini isteyen, Hüsamettin Başer (Nevşehir) forum düzenlemek için eğitime engel olanlara 8 aydan 2 seneye kadar hapis cezası verilmesini öngören önergeler sundular. Erzurum milletvekili Sabahattin Araş’ın emniyeti umumiye nezareti talep eden teklifi dışındaki önergeler reddedildi.²⁰⁹

Tasarı maddelerinin görüşülmesine 11 Ağustos 1971 günü toplanan 146 ncı birleşimde devam edildi. Bu birleşimde Cumhuriyet Başsavcı Yardımcısı Semih Özmert Adalet Bakanlığı temsilcisi olarak yer aldı. Tasarının 2 nci maddesi, Türk Ceza Kanununun 201 nci maddesini değiştiriyor ve cebir ve şiddet yahut tehdit ile sanat veya ticaret serbestisini sınırlandıranlara üç aydan iki seneye kadar hapis cezası, işin tatiline sebep olanlara sekiz aydan beş seneye kadar hapis cezası ve bu suçların silâh ile veya kendini tanınmayacak hale koyarak yahut birkaç kişi tarafından birlikte işlenmesi durumunda cezanın iki misli artırılmasını öngörüyordu. Madde üzerinde C. H. P. grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), TCK’nun 201 nci maddesine değişiklik getiren bu maddenin genel olarak uygun olduğunu, ancak cezanın iki misli artırılması hükümünün hakimın takdirine bırakılması gerektiğini, hâkimin takdir hakkını zedelememek için fıkradaki paragrafın, “ceza fiilin işleniş şekli ya da vahametine ve meydana getirilen tahribatın derecesine ve miktarına göre 1/3’ten iki misline kadar artırılarak hükmolunur” şeklinde değiştirilmesini teklif ettiklerini belirtti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Sabahattin Araş (Erzurum), maddede öngörülen suçlara misli ile ceza getirilmesini uygun gördüklerini ve ikinci maddenin üçüncü fıkrasının unutulduğu için önerge vereceklerini ifade etti. Bunun üzerine Adalet Komisyonu sözcüsü Tefvik Koraltan (Sivas) söz alarak, üçüncü fıkranın gerçekten unutulmuş olduğunu, tabı hatası olarak metne ilâve edilmediğini, Komisyonun bir önerge ile ekleyeceğini açıkladı. Komisyondan gelen ve maddeye ilave edilmesi istenen metin okundu. Fıkra, cebir ve şiddet veya tahdit olmaksızın işyeri işgallerine bir aydan bir seneye kadar hapis cezası öngörüyordu.²¹⁰

Madde üzerinde söz sırası D. P. grubu adına Nuri Eroğan’a (İstanbul) geldiğinde, sözcü, 2 nci madde metnine ilâve edilen fıkralarla fıkra sayısının yediye yükseldiğini ve tekrarlar olduğunu, ancak tasarının tümü üzerindeki görüşmelerde bu fıkraları sınırlandırmak ve düzenlemek için verdikleri önergelerine iltifat edilmediğini belirtti. Eroğan, 2 nci maddenin amacının sanat ve ticaret serbestisini korumak olduğunu,

²⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 567-579.

²¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 146 (11 Ağustos 1971), s. 625-628.

yeni metinde para bulunmadığını, ancak bunun gerekli olduğunu ve metne işyerleri yanında “müştemilâtının” da eklenmesi gerektiğini sözlerine ekledi. Şahsı adına söz alanlardan Mevlût Ocakçioğlu (Niğde), maddenin son yıllarda ortaya çıkan anarşik olaylar ve işyeri işgalleri nedeniyle düzenlendiğini ve kabulü lehinde olduğunu beyan etti. Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), maddenin sonradan eklenen üçüncü fıkrasının uygulamada 275 sayılı kanunla çeliştiğini, cebir ve şiddet veya tehdit olmaksızın yapılan işgallerde amacın, bir kanuni hakkın edinilmesi mahiyetinde olacağını düşündüklerinden fıkranın metinden çıkarılmasının uygun olacağını ve bu hususta bir önerge verdiğini ifade etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir), maddede belirtilen cezaların asgari hadlerinde yükseltme talebinde bulundu.²¹¹

Madde üzerinde değişiklik yapılmasını talep eden önergelerden Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel’in (İstanbul) üçüncü fıkranın eklenmesine yönelik önergesi kabul edildi. Nuri Eroğan (İstanbul) ve Sabahattin Araş (Erzurum), ayrı ayrı, ceza hadlerinin arttırılması ve para cezası uygulanması, Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve Baha Müderrisoğlu (Konya) müştereken cezaların arttırılması, C. H. P. grup sözcüsü Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) metindeki “ayrıca tahribat meydana getirilmişse” ibaresinin değiştirilmesi ve hakime takdir yetkisi verebilmek amacıyla cezanın üçte birden iki misline kadar arttırılarak hükmolunması ibaresinin getirilmesi, maddede yer alan “birkaç kişi tarafından birlikte işlenirse” paragrafının fıkra metninden çıkarılması ve üçüncü fıkranın çıkarılması yönünde önergeler verdiler. Komisyon Sabahattin Araş’ın (Erzurum) önergesinin bir kısmını uygun buldu ve son fıkra da ceza hadleri arttırılarak madde Meclis’in onayını aldı.²¹²

Tasarının, Türk Ceza Kanununun 236 ncı maddesini değiştiren 3 ncü maddesi, üç veya daha fazla devlet memurunun usul ve nizam hilâfına görevlerine gelmemesi ya da görev yerini terk etmesi durumunda iki aydan altı aya kadar hapis, beşyüz liradan üç bin liraya kadar ağır para cezası ve geçici olarak memuriyetten mahrumiyet cezası uygulanacağına dairdi. Madde hakkında Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), yasadaki eski metinde sadece “görevi terk etmek” söz konusuysen, yeni metinde “vazifeye gelmemenin” de eklendiğini, ayrıca eski metinde yokken yeni metinde hapis cezasının getirildiğini, birden bire iki ay hapis cezanın uygulanmasının ağır bir yaptırım oluşturacağını ve hâkime suçun işleniş şekline ve oluşturduğu sonuca göre bir takdir hakkı tanınmasının yerinde olacağını ifade etti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), eski metinde devletin zarar görmesi halinin de cezalandırıldığını, yeni metinde bunun olmadığını, devlet zarar gördüğü takdirde ayrıca bir cezanın da gerektiğini belirtti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Sabahattin Araş (Erzurum), metni ve gerekçesini olumlu karşıladıklarını ve cezanın bir misli artırılmasının uygun olacağını söyledi.

²¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 146 (11 Ağustos 1971), s. 628-631.

²¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 146 (11 Ağustos 1971), s. 631-640.

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Nebil Oktay da (Siirt) maddenin getiriliş amacına karşı bir itirazlarının olmadığını, ancak maddenin açıklığa kavuşturulması gerektiğini belirtti.²¹³

Madde hakkında Turhan Özgüner (İçel) söz alarak maddenin toplum suçunu tarif ettiğini ve tasarının tümünün cezaları arttırarak cezanın ana prensiplerine aykırı olduğunu ifade etti. Adalet Komisyonu adına söz alan Mehmet Atagün (Kırklareli), eski metin ile yeni metin arasındaki unsurların tadilatının tatbikattan doğduğunu ve Ceza Kanununa göre suç addedilmeyen, ancak topluma zarar veren bazı eylemlerin cezalandırılması gerektiğinden tasarının getirildiğini belirtti. Amasya milletvekili Salih Aygün'ün yeterlik önergesi aleyhinde Nuri Eroğan'ın (İstanbul) konuşması üzerine Salih Aygün önergesini geri aldı. Baha Müderrisoğlu (Konya), maddenin ihtiyaçtan doğduğunu, Hüsamettin Başer (Nevşehir) maddenin yerinde olduğunu belirttiler. Nuri Eroğan (İstanbul) maddenin şiddet sebebi de gerektirdiğini ve bir fıkıyla bunun maddeye eklenmesi gerektiğini söyledi. Komisyon adına açıklamalarda bulunan Mehmet Atagün (Kırklareli), bu maddede toplum suçlarını işleyen kimselerin fiillerine ait olan cezaların biran önce verilip, efkârı umumiyede ve bu nevi suç işleyecek olan kimselerde bir korku yaratılmasının amaçlandığını ifade etti. Sabahattin Araş (Erzurum) kanunun devleti zarara uğratmayı değil, zarar meydana gelmemiş bile olsa zarar kastı ile hareket etmeyi suç saydığını, dolayısıyla maddede de kasıt unsurunun bulunması gerektiğini ve bu konuda bir önerge verdiğini belirtti. Madde üzerinde Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve Baha Müderrisoğlu (Konya) müştereken üç adet, Mehmet Nebil Oktay (Siirt), Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Nuri Eroğan (İstanbul) ve Sabahattin Araş (Erzurum) değişiklik önerileri sundular. Mehmet Seydibeyoğlu'nun önergesi kabul edilince Komisyon kabul edilen önerge ve diğer taktirlerle birlikte maddeyi geri aldı.²¹⁴

Tasarının görüşülmesine 18 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 150 nci birleşimde devam edildi. Tasarının Türk Ceza Kanununun 254 ncü maddesine iki fıkra ekleyen 4 ncü maddesi, işyerlerinin kısmen veya tamamen işgal edilmesinin ve işin yapılmasının engellenmesini altı aydan üç seneye kadar hapis cezası, fiilin, cebir ve şiddet veya tehditle işlenmesi durumunda bir seneden üç seneye kadar cezalandırılması, fiilin silâhla veya kendini tanınmayacak hale koyarak yahut birkaç kişi tarafından birlikte işlenmesi durumunda iki seneden beş seneye kadar hapis cezası ve ayrıca bir tahribat meydana getirilmişse cezanın üçte birden yarıya kadar artırılabilceğini hükme bağlıyordu. 4 ncü madde hakkında C.H.P. grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), son fıkranın bir haşiv olduğunu ve 254 ncü maddenin bu hükmü kapsamı nedeniyle iki kere ceza verilecek olmasını eleştirdi. Demokratik Parti grubu adına Nuri Eroğan (İstanbul) söz aldı ve her fıkrada suçun ve cezanın gösterilmesi yerine 1 nci ve 2 nci fıkrada suçun tesbit edilmesi, sonraki fıkralarda da

²¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 146 (11 Ağustos 1971), s. 640-643.

²¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 146 (11 Ağustos 1971), s. 643-651.

ağırlaştırılma sebeplerinin ve ağırlaştırılan cezanın gösterilmesi gerektiğini belirtti. Mehmet Seydibeyoğlu'nun verdiği değişiklik önerisi üzerine son fıkra maddeden çıkarıldı ve madde kabul edildi. Bu oturumda, 11 Ağustos tarihindeki müzakereler sırasında kabul edilen bir değişiklik önergesi üzerine komisyonun geri aldığı 3 ncü madde görüşüldü ve yeni değişiklik önerilerinin kabulüyle madde yeniden komisyon tarafından geri alındı.²¹⁵

Tasarının, Türk Ceza Kanununun 261 nci maddesini değiştiren 5 nci maddesi, kanun ve nizamla aykırı olarak açılan mektep veya dersanelerin kapatılacağını ve açanların altı aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılacağını hükme bağlıyordu. Madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) söz aldı ve maddenin ruhsatsız kursları hedef alması gerektiğini belirterek kursları eklenmesini ve madde başına “ücret alınsın veya alınmasın” ibaresinin getirilmesini talep etti. Turhan Özgüner (İçel) ve Kemal Kaya (Kars) madde üzerinde söz aldılar. Verilen önergelerin reddedilmesiyle madde kabul edildi. Türk Ceza Kanununun 264 ncü maddesini değiştiren 6 ncü madde, ruhsatsız ateşli silah ve patlayıcı yapan, ithal eden veya taşıyanları üç seneden beş seneye kadar hapis ve bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası öngörüyordu. Bu suçların teşekkül halinde işlenmesi durumunda yedi seneden onbeş seneye kadar, iki veya daha fazla kimse tarafından işlenmesi halinde beş seneden on seneye kadar ağır hapis cezası öngörülüyordu. Söz konusu maddeleri satanlar veya alanlar bir seneden iki seneye kadar hapis ve beşyüz liradan iki bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacaktı. Maddeleri yerleşim yerlerinde ateşleyenler veya patlatanların da iki seneden aşağı olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştü. C.H.P. grubu adına söz alan Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), getirilen maddedeki cezaların asgari hadlerini fazla bulduklarını ifade etti. M.G.P. grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), vatan bütünlüğüne ve millete karşı her nevi patlayıcı, yakıcı, yıkıcı silâhları kullananlara bu madde ile getirilen cezaların az olduğunu, ancak kırsal bölgelerde silah taşımak zorunda kalan masum vatandaşların bu maddenin içine dâhil edilmemesi gerektiğini belirtti. Madde hakkında Turhan Özgüner, Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve Kemal Kaya (Kars) söz aldılar. Sorular üzerine Adalet Bakanı İsmail Arar (İstanbul) söz alarak milletvekillerinin eleştirileriyle endişeleri yanıtladı ve iki defa Meclise gelmiş, ilgili komisyonlarda görüşülerek benimsenmiş bu tasarının bir an önce çıkması gerektiğini belirtti. Bakandan sonra söz alan Turgut Artaç (Kars), maddede, patlayıcıları patlatanlar ile patlamayan bir maddeyi koyanların aynı şekilde ağır bir yaptırımla cezalandırılmasının haksızlık olduğunu söyledi. Değişiklik önergelerin reddedilmesini ardından madde kabul edildi.²¹⁶

²¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 751-756.

²¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 756-765.

Tasarının, TCK'nın, resmi sifata sahip memurlara veya görevlerine karşı işlenen hakaret suçlarını cezalandıran 266 ncı maddesini değiştiren 7 nci maddesi hakkında C.H.P. grubu adına Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) söz aldı ve maddede yer alan ceza hadlerinin arttırılmasını eleştirdi. Turhan Özgüner (İçel) maddeyi uygun bulduğunu, Mustafa Karaman (Gümüşhane) cezalarda hakime verilen takdir hakkının doğru kullanılmadığını, ancak maddeyi uygun bulduğunu belirttiler. Madde hakkında Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) ile Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Hüsametdin Başer (Nevşehir) tarafından müştereken verilen önergeler üzerine madde değişmiş haliyle kabul edildi.²¹⁷

Bu oturumda, TBMM, Türk Ceza Kanununun 268 nci, 296 ncı ve 304 ncü maddelerine ekler yaptı ve bazı maddeleri değiştirdi. Maddeler üzerinde Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Nuri Eroğan (İstanbul), Adalet Bakanı İsmail Arar (İstanbul) ve Turhan Özgüner (İçel) söz aldılar, Hüsametdin Başer (Nevşehir), Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Nuri Eroğan (İstanbul) ve Turhan Özgüner (İçel) önergeleriyle katkıda bulundular.²¹⁸ Tasarının 11 nci maddesi, 11 Haziran 1936 tarih ve 3038 sayılı kanunun 2 nci maddesi ile kaldırılan Türk Ceza Kanununun 384 ncü maddesi yerine, ikinci kitabın yedinci babının “nakliye ve muhabere vasıtaları aleyhinde cürümler” ile ilgili ikinci faslının ilk maddesini teşkil etmek üzere ve 384 ncü madde olarak yeniden düzenledi. Aslında madde, uçak kaçırma eylemlerini üç seneden beş seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırmayı amaç ediniyordu. Uçağın yolcu uçağı olması, cebir ve şiddet veya tehdit veya hile ile kaçırılması, uçağın tahrip edilmesi, zorla rotasının değiştirilmesi durumlarında takdir edilen ağır cezanın arttırılmasını öneren madde hakkında C.H.P grubu adına Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Turhan Özgüner (İçel) ve Hüsametdin Başer (Nevşehir) söz aldılar ve TCK'da bir boşluğu dolduran bu maddenin genel olarak olumlu bulunduğunu kayıtlara geçirdiler. Hüsametdin Başer (Nevşehir), Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Turhan Özgüner'in (İçel) verdikleri önergelerle madde nihai şeklini aldı ve kabul edildi.²¹⁹

Tasarının 12 nci maddesi, Türk Ceza Kanununun 391 nci maddesi, telgraf, telefon ve telsiz makinalarına veya alât ve edevatına veya tellerine zarar verenlerin veya elektrik cereyanlarının dağılmasına sebep olanların, telgraf veya telefon veya telsiz iletişimini kesintiye uğratanların bir seneden beş seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılacağını hükme bağlıyordu. Bu madde tartışmasız kabul edildi. 13 ncü madde, enerji naklini veya haberleşme tesislerinin irtibatını sağlayan tel, kablo veya benzeri iletkenleri çalanların cezanın üç seneden beş seneye kadar hapis cezası olacağını hükme bağladı. Tasarıyla, Türk Ceza Kanununun menkul mal, para, senet,

²¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 765-769.

²¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 769-774.

²¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 774-780.

eşya gibi malvarlığına zorla el koymayı düzenleyen 495 nci, 496 ncı, 497 nci ve 498 nci maddelerinde değişiklik getiren 14-17 nci maddeleri de, suçun ideolojik nedenlerle işlenmiş olması nedeniyle ortak bir gerekçe ile değiştirildi ve cezalar artırıldı. Bu birleşimde, son olarak, para (fidye), senet veya eşya almak amacıyla alıkoyma veya dağa kaldırma suçlarını düzenleyen 499 ncu madde de tasarının 18 nci maddesiyle değiştirildi. Nuri Eroğan (İstanbul), Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Turhan Özgüner (İçel), Baha Müderrisoğlu (Konya), Vahit Bozatlı (Sivas), Adalet Komisyonu adına Mehmet Atagün (Kırklareli) ve Adalet Bakanı İsmail Arar (İstanbul) konuşma, önerge ve sorularıyla maddenin son halini almasına katkıda bulundular.²²⁰

Tasarının görüşülmesine 19 Ağustos 1971 günü toplanan 151 nci birleşimde devam edildi. Bu birleşimde Komisyonun geri aldığı 3 ncü madde, Türk Ceza Kanununun 500 ncü maddesini değiştiren 19 ncu madde, aynı kanunun 526 ncü maddesini değiştiren 20 nci madde, 537 nci maddede değişiklik yapan 21 nci madde görüşüldü ve kabul edildi. Maddeler hakkında Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Burhanettin Asutay (İzmir), Turhan Özgüner (İçel), Turgut Artaç (Kars), Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Hüsamettin Başer (Nevşehir) konuşmalarıyla ve önergeleriyle tasarının geliştirilmesine katkıda bulundular. Yürürlük ve yürütme maddelerinin ardından Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde) tasarının lehinde ve Turhan Özgüner (İçel) aleyhinde söz aldılar. Bu konuşmaların ardından Kanunun tümü oya sunuldu ve Kanun TBMM tarafından kabul edildi.²²¹

28 Eylül 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen Kanun, 3 Ekim 1971 tarih ve 13975 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1491: Üste fiilen suçundan hükümlü 1946 doğumlu Şevketoğlu Aykut Alpergün hakkında Af Kanunu

Üste fiilen taarruz suçundan hükümlü İzmir İst. Er. Eğt. Tuğ. sabık onbaşı iken terhis edilen 1946 doğumlu Eskişehir Karacaşehir köyü nüfusunda kayıtlı Aykut Alpergün hakkında özel af kanun tasarısı Millet Meclisi’nin 31 Temmuz 1970 günü toplanan 137 nci birleşiminde Adalet Komisyonuna havale edildi.²²² Meclis’in 16 Haziran 1971 tarihinde toplanan 114 ncü birleşiminde, özel affa dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu gündeme alınmak üzere Meclis başkanlığı’na sunuldu.²²³

Aykut Alpergün, İzmir İstihkam Eğitim Tugayında onbaşı olarak askerliğini yaptığı sırada, Tugayın çavuş talimhahı onbaşılardan birinin inzibatlar tarafından dövülmesinin ardından talimhah onbaşılarının üzerlerine giydikleri parkalarının

²²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 150 (18 Ağustos 1971), s. 780-788.

²²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 151 (19 Ağustos 1971), s. 19-28.

²²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 838.

²²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 114 (16 Haziran 1971), s. 302.

yakalarından yüzlerini saklayarak eğitim tugayı sineması önünde sinemaya girenleri sıraya sokan inzibata vurarak olayın öcünü almak için çıkan kavgaya sonucunda fiilen kavgaya iştirak etmemesine rağmen hapsedilmiş ve Tugay Komutanlığı Askerî Mahkemesince verilen Esas 1968/1318 karar ve 1968/1112 sayılı hükmü ile altı ay süre ile hapsine karar verilmişti. Bu hüküm Askerî Yargıtayca da onandığı için özel aftan başka müracaat yolu kalmadığını belirtilerek Meclis'ten af talebinde bulunan dilekçe ile mahkûmiyet dosyasının incelenmesi sonucunda teklif Meclis'e gönderilmişti.²²⁴

Özel affa dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu Millet Meclisi'nin 31 Temmuz 1971 günü toplanan 140 ncı birleşiminde Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) tarafından verilen öncelik ve ivedilik takririnin kabul edilmesiyle ele alındı. Tasarının tümü üzerinde Ahmet Buldanlı (Muğla), Hilmi İşgüzar (Sinop) ve Hüseyin Abbas (Tokat) söz alarak genel af çıkarmak yerine Meclis'e getirilen özel aflarla başkalarının mağduriyetine yol açıldığını belirttiler. Turhan Özgüner'in bir sorusu üzerine söz alan Tevfik Koraltan (Sivas), genel affın sık sık çıkmaması gerektiğini, vatandaşların, özel af için yasanın kendilerine vermiş olduğu hakkı kullanarak Dilekçe Karma Komisyonuna müracaat ettiklerini ve Komisyonun bu talebi Adalet Komisyonuna havale ettiğini ifade etti. Tasarının maddelerinin kabul edilmesiyle Aykut Alpergün'ün cezası bütün hukukî neticeleriyle affedildi.²²⁵

14 Ekim 1971 tarihinde Senato tarafından da kabul edilen kanun, 21 Ekim 1971 tarih ve 13993 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1492: Tedbirsizlik, dikkatsizlik neticesi ölüme sebebiyet vermektен hükümlü 1933 doğumlu Mehmet Saitoğlu Zehra'dan doğma İbrahim Recep Ayışık hakkında Af Kanunu

Millet Meclisi'nin 24 Temmuz 1970 günü toplanan 133 ncü birleşiminde Adalet Komisyonuna havale edilen İbrahim Recep Ayışık'ın cezasının affına dair kanun tasarısı ve Komisyon raporu 17 Haziran 1971 tarihli 115 nci birleşimde gündeme alındı.²²⁶

Dilekçe Karma Komisyonu tarafından Meclis'e sunulan tasarı, 5 Nisan 1967'de İbrahim Recep Ayışık'ın kullandığı otomobilin trafik kazası yapması üzerine otomobilde bulunan dört yolcudan ikisinin ölümü üzerine İzmir 2 nci Ağır Ceza Mahkemesinin Esas 967/170, karar 968/245 sayılı hükmü ile 2 sene 6 ay hapis

²²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 364 vd.: 356 Sırasayılı basmayazı: Üste fiilen suçundan hükümlü 1946 doğumlu Şevketoğlu Aykut Alpergün hakkında Af Kanunu ve Adalet Komisyonu raporu.

²²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 283-286.

²²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 358.

ve ağır para cezasına mahkum edilmesi ve bu kazanın olmaması için elinden gelen herşeyi yaptığı halde kendisi dev böbreklerinden daimî hasta kaldığı cihetle özel dilekçe ile affedilmesi amacıyla hazırlanmıştı.²²⁷

Tasarı, 30 Temmuz 1971 günü toplanan 140 ncı birleşimde Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan'ın (Sivas) verdiği ivedilik önergesiyle görüşüldü. Usul hakkında söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), Meclis'in gündeminin çok yüklü olması nedeniyle bir müddet için murakabe görevi geriye bırakıldığı bir dönemde Türkiye'yi yerinden oynatan meseleler dururken bir şahsın affı ile meşgul olmanın yerinde olmadığını ifade etti. Tasarının tümü üzerinde söz alan İhsan Kabadayı (Konya), eşitsizlik doğurması nedeniyle özel aflardan vazgeçilmesi gerektiğini belirtti. Turhan Özgüner (İçel), kamu oyunda Meclis'in milletvekilleri akrabalarının, arkadaşlarının, dostlarının affını temin etmek için çalıştığı yaygın dedikodusunu ortadan kaldırmak için özel af yerine bir genel affın getirilmesi gerektiğini söyledi. Burhanettin Asutay (İzmir) Dilekçe Komisyonuna gelen ve usullere uyularak Meclis'e getirilen bu adli hatanın görüşülmesinin elzem olduğunu, umumi affın da ayrıca düşünülebileceğini belirtti. Hüseyin Abbas (Tokat), daha mühim meseleler varken münferit meselelerden ve zaman israfından kaçınmak gerektiğini ifade etti. Mustafa Karaman (Gümüşane) özel af taleplerinin hukuk anlayışı ve ceza hukuku prensipleriyle bağdaşmadığını ve af isteyenlerin Meclis'te tanıdıkları olduğu için af talebinde buldukları dedikodusunun olduğunu söyledi. Dilekçe Komisyonu üyesi Mehmet Yüceler'in (Kayseri), bu iddianın doğru olmadığına dair söz talebi zabta geçirildi. Hilmi İşgüzar (Sinop) mahkemenin bu olayda adli hatası olmadığını, tedbirsizlik suçundan ceza görmüş binlerce kişi bulunduğunu ve bunların bir kısmının affedilmesinin doğru olmadığını vurguladı. Fuat Azmioğlu'nun (Kütahya) verdiği yeterlik önergesinin kabulü üzerine maddelere geçildi ve tasarı kabul edildi.²²⁸

14 Ekim 1971 tarihinde Senato tarafından da kabul edilen tasarı, 21 Ekim 1971 tarih ve 13993 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1512: Noterlik Kanunu

Noterlik kanunu tasarısı ve Çalışma, Adalet, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 4 er üyeden kurulu 9 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1971 tarihinde toplanan 170 nci birleşiminde Adalet Bakanı İsmail Arar tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı.²²⁹

1 Aralık 1969 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan Noterlik kanunu tasarısının gerekçesi, 1 Eylül 1968 tarihinde yürürlüğe giren 3456 sayılı Noterlik Kanununun, 4106, 4782, 9928 ve

²²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 364 vd. :355 Sıra Sayılı Basmayazı: İbrahim Recep Ayışık'ın cezasının affına dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu.

²²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 286-294.

²²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 170 (30 Eylül 1971), s. 221-222.

7263 sayılı kanunlarla birçok değişikliğe uğramış olmasına rağmen gelişen sosyal ihtiyaçlara artık cevap verememesiydi. Bu nedenle hukukî işlemleri belgelendirme mercii olan noterliklerin iki yönden ıslahında zorunluluk duyulmuştu. Bunlar, 1. Noterlerin durumunun ıslahı, 2. Noterlik işlemlerinin ıslahı olmak üzere iki kısımda gerekçelendirilmişti. İlk olarak, hukukî işlemlerin belgelendiren ve düzenlenen kâğıtları resmî evrak haline getiren noterlerin sayısı 726 idi. Bu noterlerden yalnızca 156 adedi hukuk fakültesi mezunuydu, bunun dışında kalanların 60 adedi noter yardımcısıydı, geri kalan 510 noterlik dairesi ise mahkeme başkâtipleri tarafından yönetilmekteydi. Noterlik görevi mahkeme başkâtiplerinin görevleriyle bağdaşmadığı gibi kendi asıl görevlerini etkileyecek bir durum yarattığı ortadaydı. Bu yüzden, hükümet, noter olacakları mesleğin gerekli kıldığı özel bilgi ve tecrübelerle teçhiz etmek, her türlü niteliklerini objektif kanun süzgecinden geçirmek, bu nitelikleri taşımayanları saf dışı bırakıp, meslekte başarı sağlayanların yükselmesi, gelirin artması mümkün ve emniyetli geleceği bulunan bir mesleğe sahip kılmak amacının bu tasarının öncelikli nedeni olduğunu belirtiyordu. Böylece tasarı büyük bir yenilik olarak noterliği bir meslek haline sokma amacını güdüyordu. Tasarı, noterliklerin sınıflara ayrılması, birinci ve ikinci sınıf noterliklere dışardan atama yapılmayıp, ancak terfi veya nakil suretiyle atanmayı mümkün kılması, ücretli staj sistemi, Türkiye Noterler Birliğinin kurulup, noterlerin disiplin ve sair birçok işlemlerinin bu birliğe verilmesi, noterlerin sosyal sigortalarının sağlanması hususunda hükümler getiriyordu. Bir kimse noterliğe ancak üçüncü sınıf noterlikten başlayarak mesleğe girebilecekti. Üçüncü sınıf noterlikler, gelirleri düşük ve genellikle küçük il veya ilçelerdeki noterlikler olduğundan bu türe istekliler için pek cazip değillerdi. Bu sebeple, mesleğe girmeyi düşünen kimseler ileride daha büyük illerdeki, çok gelirlili noterliklere atanacağını bileceği için bu aşamadan işe başlama mümkün olacak, noterlik stajı görenek üçüncü sınıf bir noterlikte mesleğe başlayanlar bilgi ve tecrübe edinecek ve noterliğe hâkimlik veya avukatlık yaptıktan sonra atanan kişilerden farklı olacaktı. Birinci ve ikinci sınıf noterliklere dışardan atama yapılmaması, hem meslek içindekilerinin haklarının korunması ve hem de mesleğin bizatihi kendisi için zorunlu görülüyordu. Stajın ücretli olması yolundaki hükümler, staja rağbeti geniş ölçüde artırmak amacıyla getirilmişti. Noterlerin yetki ve sorumlulukları bakımından daha belirli hükümler getiren tasarı, noterlerin ve noterlik dairesinin kimliğini ve niteliğini kesinleştiriyor, avukatlar için var olan cezai kovuşturma konusundaki teminatı noterlere de taniyordu. Noterlerle başkâtip ve kâtiplerin görev ve sorumluluk sınırlarını ayıran tasarı noterlere vekâlet konusunda pratik hükümler getiriyor, çok noter bulunan illerde rekabetin neden olduğu aksaklıkların giderme amacını taşıyordu. Tasarıda, Türkiye Noterler Birliği'nin, noterlerin meslekî ve sosyal meselelerini çözümleme ve aralarında yardımlaşmayı kolaylaştırmak, yapılacak uluslararası toplantılarda noterlerin temsil edilmesini sağlamak ve noterlerin birçok meslekî işlemleriyle, disiplin kovuşturması görevini bu birlik aracılığıyla düzenlemek de öngörülüyordu. Kurumsal yapının yanında noterlik işlemlerine düzenlemeler öngören tasarı, noterlerin görevleri, çeşitli noterlik işlemleri ve bu işlemlerin nasıl yapılmaları gerektiği, noterlik ücretlerinin Adalet

Bakanlığınca çıkarılacak bir ücret tarifesinde toplanılması, alınacak harç, vergi ve resim karşılığında ilgili kâğıtlara pul yapıştırılması usulünün kaldırılması gibi konularda düzenlemeler yapma amacındaydı.²³⁰

Noterliği bir kamu hizmeti olarak tanımlayan ve kuruluş, yetki çevreleri, noterlerin sınıflandırılmaları, noterlik stajı, noterliğe atama usulleri gibi düzenlemeler getiren tasarı ve Çalışma, Adalet, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 4'er üyeden kurulu 9 numaralı Geçici Komisyon raporu, 18 Ekim 1971 tarihinde toplanan 180 nci birleşimde görüşüldü. Noterlik Kanunu tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanincaya kadar maddeler üzerinde değişiklik önergelerinin verileceği, değiştirme önergelerine taallük eden maddelerin müzakeresinin yapılacağı, diğerlerinin ise sadece okunmak suretiyle oya sunulacağı karara bağlanmıştı. Tasarının tümü üzerinde söz alan olmadı ve maddelere geçildi. Maddeler üzerinde Kemal Kaya (Kars) altı önerge ve Burhanettin Asutay (İzmir) bir önerge sundular. Kemal Kaya (Kars) üç defa, Vahit Bozatalı (Sivas) iki defa, Burhanettin Asutay (İzmir) ve Geçici Komisyon Sözcüsü Naci Gacıroğlu (Erzurum) birer defa söz aldılar. Geçici Komisyon Sözcüsü Naci Gacıroğlu (Erzurum) bazı mütalaa ve görüşler için 27, 28, 30, 34, 123, 151, 166 ve 166'nın 12 nci bendindeki önerge, 169, 170 ve 184 ncü maddeleri Komisyona geri almak üzere Meclis Başkanlığı'na başvurdu ve maddeler Komisyona iade edildi. Görüşmeler sırasında Samet Güldoğan'ın (Elâzığ) itirazı üzerine Noterlik Kanunu görüşülürken Mecliste sadece 25 kişi bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu birleşimde Komisyonun geri aldığı maddeler hariç, geçici maddelere kadar olan 208 maddenin okunması ve görüşülmesi tamamlandı ve kabul edildi.²³¹

Kanun tasarısının görüşülmesi, Sabit Osman Avcı başkanlığında 20 Ekim 1971 günü toplanan 181 nci birleşimde tamamlandı. Komisyonun geri alınan maddeler üzerinde çalışmalarını tamamlaması üzerine bu maddeler Başkanlık tarafından Meclis'e takdim edildi ve bir madde üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir) söz aldıktan sonra kabul edildi. Meclis, geçici maddeleri de bu birleşimde görüştü. Geçici maddeler üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir) söz aldı ve Abdullah İzmen (Giresun) bir değişiklik önergesi sundu. Komisyon tarafından bu birleşimde geri alınan geçici 3 ncü madde yeniden düzenlendi ve kabul edildi. Geçici Komisyon Başkanı Kevni Nedimoğlu (Zonguldak) ve Komisyon Sözcüsü Naci Gacıroğlu'nun (Erzurum) verdikleri önerge ile kanun tasarısının Meclise sunulan basılmış metninde bâzı hatalar bulunduğundan, ilişik cetvellerde düzeltmeler gerçekleştirildi. Sabit Osman Avcı, kanun tasarısının tümü üzerinde Hüsamettin Başer'e (Nevşehir) lehte ve Burhanettin Asutay'a (İzmir) aleyhte söz verdi. Asutay, Adalet Bakanının, maddelerin görüşülmesi sırasında değişiklik önergesi verilenler üzerinde

²³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 180 (18 Ekim 1971), s. 506 vd.; 130 ve 130'a 1 nci ek Sıra Sayılı basmayazı: Noterlik kanunu tasarısı ve Çalışma, Adalet, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 4 er üyeden kurulan 9 numaralı Geçici Komisyon raporu.

²³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 180 (18 Ekim 1971), s. 456-506.

görüşme yapılabileceğine ilişkin verdiği önerenin kabulünü ve buna dayanarak milletvekillerinin görüşlerinin kısıtlanmasını ve tasarının çabuklukla Meclis'ten geçirilmesini eleştirdi. Asutay'ın konuşmasının ardından müzakereler tamamlandı ve tasarı tümü itibarıyla açık oya sunuldu.²³²

Tasarı, ertesi gün toplanan 182 nci birleşimde oylamaya katılan 290 üyeden 265 kabul, 21 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.²³³ 18 Ocak 1972 tarihinde kanunlaşan tasarı, 5 Şubat 1972 tarih ve 14090 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1542: Bazı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine dair Kanun

Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve Cumhuriyet Senatosu Kayseri üyesi Sami Turan'ın, Orman suçları Af kanunu teklifi, Kastamonu milletvekili Sabri Keskin ve 2 arkadaşının, bâzı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine ilişkin kanun teklifi ile Siirt Milletvekili Zeki Çeliker'in, beş yıllık erteleme süresi sonunda bâzı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine ilişkin kanun teklifi ve orman ve Adalet komisyonları raporları, Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve Cumhuriyet Senatosu Kayseri üyesi Sami Turan'ın Orman Suçları Af Kanunu teklifi ve Adalet ve Orman komisyonları raporları, Millet Meclisi Başkanlığı tarafından, Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) tarafından verilen ivedilik önergesi üzerine 29 Eylül 1971 tarihinde toplanan 169 ncu birleşimde gündeme getirildi.²³⁴

Orman Suçları Af Kanunu teklifi, 30 Eylül 1971 tarihinde toplanan 170 nci birleşimde, Orman Bakanı Meclis'te hazır olmadığından ve hükümet temsil edilmediğinden bir defaya mahsus olmak üzere müzakeresi ertelendi. Nihayet teklif, 8 Ekim 1971 Cuma günü toplanan 175 nci birleşimde görüşülmeye başlandı.

Orman Suçları Af Kanunu teklifinin gerekçesi, Anayasa'nın orman suçları hakkında af kanunu çıkarılmasına mâni olmadığını, ülkeyi siyasi, iktisadi, sosyal ve adlî bakımdan huzura kavuşturmak, ıstıraplarını dindirmek, tatbikatta yapılmış olması melhuz adlî hata ve haksızlıkları düzeltmek maksadıyla çeşitli suçlar hakkında zaman zaman af kanunları çıktığı gibi orman suçları hakkında da af kanunu çıkarmanın da hukukî ve zaruri olduğunu, Cumhuriyet tarihinde 1923-1950 arasında olduğu gibi 1950-1960 arasındaki on yıl zarfında 5677, 6385, 6831-5 nci muvakkat madde, 7132 sayılı kanunlarla her nevi orman suçları cezai ve hukukî bütün neticeleriyle birlikte affedildiğini, 1960-1970 arasındaki 10 yılda üç genel af ve 7 özel af kanunu ile vatandaşların işledikleri Anayasa ihlâli, darbe-i hükümet teşebbüsü,

²³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 181 (20 Ekim 1971), s. 510-532.

²³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 182 (21 Ekim 1971), s. 553.

²³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 169 (29 Eylül 1971), s. 191-195.

cinayet, hırsızlık, ırsızlık, gasp gibi çeşitli suçların affedildiği halde orman suçu işleyenler hakkında bu on yıl içinde hiçbir af kanunu çıkarılmadığını ve orman suçu işleyenler aleyhine olan bu farklı ayırımın ıstırap verici, gayriinsani ve gayrihukukî bir haksızlık oluşturduğunu vurgulayarak iktisadi, sosyal, idari ve adlî bünyedeki bozukluk, dengesizlik ve adaletsizlik sebebi ile mâruz kaldıkları çaresizlik, fakirlik, başkaca geçim ve çalışma imkânı bulamama sebepleri ile orman suçu işlemeye mecbur kalan ve haklı veya haksız olarak takibata uğrayan, orman suçu işlemekte kullandıkları canlı malları, motorlu ve motorsuz vasıta ve aletleri müsadere edilen 4 milyondan fazla vatandaşların maddi ve manevî kayıplarını önlemek amacıyla bu teklifin hazırlandığını belirtiyordu. Teklif, 23 Nisan 1970 tarihine kadar işlenmiş orman suçlarını kapsamakla birlikte ormanı tahrip amacıyla kasten orman yakanları bu kanunun af hükümlerinin dışında bırakma hedefini güdüyor; 23 Nisan 1970 tarihinden önce, 6831 sayılı Orman Kanununda ve bu kanuna ek ve tadil olarak çıkarılmış olan orman kanunlarında yazılı orman suçlarını işleyenlerin cezai ve hukukî her nevi cezalarının bütün neticeleriyle birlikte affedilmesini, orman suçları hakkında cezai ve hukukî tahkikat ve takibat yapılmamasını, açılmış dâvaların sukut etmesini, infazına başlanmamış cezaların infaz edilmemesini, başlanmış infazlara derhal son verilmesini, orman suçlarının işlenmesinde kullanılan ve orman idaresince ve mahkemelerce müsadere edilen canlı hayvanlar, motorlu ve motorsuz vasıtalar ve aletlerden satılmamış olanlar sahiplerine derhal iade edilmesini, satılmış olanların bedellerinin en geç bir yıl içinde sahiplerine Orman İdaresince iade edilmesini, hükme bağlanmış tazminatlardan tahsil edilmeyenlerin borçlular lehine Orman İdaresince terkin edilmesini, fer'î ve mütemmim cezalar hakkında takibat yapılmamasını ve hükme bağlanmış olanların infaz edilmemesini öneriyordu.²³⁵

8 Ekim 1971 tarihinde toplanan 175 nci birleşimde kanun teklifi hakkında Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Ahmet Şener (Trabzon) ilk sözü aldı. Şener, 1950 yılında 5677 sayılı, 1954 yılında 6385 sayılı, 1956 yılında 6831 sayılı kanunun geçici beşinci maddesi, 1958 tarihinde 7132 sayılı kanunlarla çeşitli orman suçlarının affedildiğini ve orman içinde ve orman yakınında bulunan köylerde yaşayan dokuz on milyon nüfusun çaresizlik içinde ve geçim kaynağı sağlamak veya yaşadığı muhitin icabı olarak işlediklerini, Cumhuriyet Halk Partisi'nin orman suçlarının affının karşısında olmadığını, ancak bâzı zümrelerin rey istismarcılığı güderek veya hamiyete sığınarak beş senede bir, on senede bir veya iki senede bir periyodik olarak af çıkarmanın yarar getirmeyeceğini ifade etti. Affın bir gereği olduğunu ve affedildiği zaman artık bir daha suç işlemeyeceği kanısıyla affın uygulandığını söyleyen Şener, ancak Türkiye'de defalarca affedildiğini, getirilen affın çok

²³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 332 vd; 420 Sıra Sayılı basmayazı: Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Orman Suçları Af Kanunu teklifi, Kastamonu Milletvekili Sabri Keskin ve 2 arkadaşının, bâzı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine ilişkin kanun teklifi ile Siirt Milletvekili Zeki Çeliker'in, beş yıllık erteleme süresi sonunda bâzı orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine ilişkin kanun teklifi ve Orman ve Adalet komisyonları raporları.

enteresan olduğunu ve yakalanmış, mahkemeye verilmiş kişilere suç konusu olan orman emvalinin kıymetlendirilerek iade edileceğini öngördüğünü ve bunun meblağının 105 milyon lira, faizleriyle birlikte devlet bütçesinden 250-300 milyon lira tuttuğunu belirtti. Kanunun getirdiği esprinin orman suçlarının affı olduğunu, ancak suç âletlerinin ve suç vasıtaları üzerinde yakalanmış olan orman emvalinin orman suçlularına verilmesinin anlamsız olduğunu söyleyen Şener, temel olarak, gruplarının affa bir itirazlarının olmadığını, fakat orman içinde yaşayan insanların geçim seviyelerinin yükseltilmesi, Orman Bakanlığının bu konudaki çalışmalarını süratlendirmesi gerektiğini ifade etti.²³⁶

Demokratik Parti grubu adına söz alan Zeki Çeliker (Siirt), 1965 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, ormanlar içinde ve ormanların hemen civarında bulunan 15 722 köyde 7 913 621 köylü vatandaşın yaşadığını, orman köylerinde nüfus başına düşen yıllık gelir ortalamasının, ülkedeki fert başına düşen millî gelir ortalamasının yüzde 20'si civarında olduğunu, ancak köylünün kalkındırılmasının başaramadığını belirtti. Orman suçlarına getirilen afların sonuçlarının hayırlı olmadığını, 1950 yılından önce yılda ortalama 21 bin orman suçu işlenirken, 5677 sayılı Orman Af Kanunu ile artmaya başladığını, 6385 sayılı Af Kanununun etkisiyle 1954 yılında 55 bine, 1955 yılında ise 99 bine yükseldiğini söyleyen Çeliker, Ekim 1969 genel seçimleri sebebiyle orman suçlarından söz edilmeye başlanması üzerine 1967 yılında 471 adet, 1968 yılında 397 adet olan orman yangınının, 1969 Ağustos ayında hemen hızla artmaya başladığını, 1969 yılında 714'e, 1970 yılında 720'ye yükseldiğini vurguladı. Orman suçları için genel affa imkân veren Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği 23 Nisan 1970 tarihine kadar işlenmiş suçların affa konu yapıldığını ve teklifinde kanunun meriyet tarihini 23 Nisan 1970 olarak önerdiğini söyleyen Çeliker, Demokratik Parti adına Adalet Komisyonunun kabul ettiği şekli ile bu kanunun geçmesini temenni etti.²³⁷

M.G. P. grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), on beş bin orman köyü ve 10 milyon fakir, perişan ve kendi haline terk edilmiş, unutulmuş ve bu yüzden suç işlemiş diye, 300 000 kişinin mahkemelerde, hapis hanelerde sürünen ve bu vatanın dağıtı taşıtı vatan edinmiş zavallı kütle adına konuştuğunu söyleyerek teklif ettiği orman suçlarının affının, ormanların tahribi anlamına gelmediğini, orman suçu işlemeye terk edilmiş orman köylüsünün içinde bulunduğu feci durumu düzeltmek, orman köylüsüne ormanı ve orman idaresini sevdirmek suretiyle ormanı korumayı amaçladığını ifade etti. Orman köylülerinin yaşam koşullarının zorluğundan bahseden Tosyalı, suç işletilmiş olduğuna inandığı orman köylülerin affına rey verilmesini ve bir daha suç işlememesi için orman köylüsünün kalkındırılmasına yardımcı olunmasını temenni etti.²³⁸

²³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 301-304.

²³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 304-305.

²³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 305-309.

Adalet Partisi grubu adına söz alan İhsan Ataöv (Antalya), 1969 seçimlerinden önce siyasi partilerin, 1961 Anayasasındaki orman suçları için af kanunu çıkarılacağına dair hükmü kaldıracaklarını ve orman suçlarına dair bir af kanunu çıkarılacağını vadederek milletten itimat aldıklarını, 1969 seçimlerinden sonra partilerin birleşerek Anayasa'nın orman suçları için af çıkarılmayacağı hükmünü getiren çelişkili maddesini değiştirdiklerini belirtti. Ataöv, devletin orman köylüsüne ulaşamaması nedeniyle, orman köylüsü geçim darlığı içerisinde çam ağacı kesilerek değil, çalılar sökülerek bâzı açmalar yaptığını, Orman Kanununda meyve veren, sonradan yetiştirilen, sanayide kullanılan ağaç şeklinde bir açıklık verilmeden, üzeri ağaç ve ağaçlıkla kaplı olan arazi ormandır denildiği için bahçesinde çalışan insanların bile suç kapsamına girebildiklerini, ormanı kurtarmanın ilk şartının, orman içi köylerini kalkındırmak olduğunu, orman sınırlarının belirlenmesi gerektiğini, köylü ile orman ilişkilerinin kurulması için Orman Bakanlığının, orman işletmelerinin, orman idaresinin vatandaşın zaruri ihtiyaçları yönünden durumu incelemesi ve orman vasfını kaybetmiş yerlerin tespiti için Meclisten geri çekilen kanun teklifinin getirilmesi gerektiğini beyan etti.²³⁹

Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) söz aldı ve 1961 Anayasasının 131 nci maddesinin genel ve ezel bir orman suçunun affına mâni teşkil ettiğini, siyasi partilerin 1969 seçim beyannamelerinde, Anayasadaki 131 nci maddede değişiklik yapmak lüzumunu hissettiklerini ve halka vadettiklerini, nihayet 1969 genel seçimlerinden sonra Parlâmentoda grupları bulunan siyasi partilerin bu 131 nci maddeyi değiştirerek başlığını ormanların ve orman köylüsünün korunması ormanların geliştirilmesi şekline getirdiklerini belirtti. Bu tasarının, Anayasadaki bu değişiklikle getirilen yeniliğin ilk uygulaması olduğunu, eşitsizlik meydana getiren genel af meselesinin ele alındığını, bu tasarıyla, 6831 sayılı Orman Kanununun 19 ncu maddesine göre devlet ormanlarında izinsiz hayvan otlatmanın, 74 ncü maddesinde belirtilen mahallî orman idarelerinin belli mevsimlerde ormanda öngördüğü tedbirlere aykırı hareketlerin, 76 ncı maddesinde, orman içerisinde gece ikametlerine aykırı hareket edenlerin, 110 ncu maddede, orman içerisinde sönmüş sigara atana verilen cezanın, 109 ncu maddede ağaçlara vurulan damga veya orman içerisinde yapılan kesim sınırlandırmaları için konulan işaretleri kaldırma suçunun, 91 nci maddede ağaç kesme ve kaçak olarak ağaç nakletme cezasının affedileceğini, bunların küçük cezaları gerektiren suçlar olduğunu belirterek tasarıya açıklık getirdi ve komisyon gerekçesinde belirtilen miktarların tâyin ve tespit yetkisinin Meclis'e ait olduğunu belirterek sözlerini tamamladı.²⁴⁰

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına ikinci defa söz alan Ömer Buyrukçu (Antalya), C.H.P. grubunun af kanununu tamamıyla uygun gördüklerini, fakat bâzı değişiklikleri önermeleri istikametinde yaptırmak istediklerini, sadece bu af kanununun

²³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 309-312.

²⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 312-318.

değil, orman köylüsünün durumunu iyileştirecek yasal tedbirleri içeren kanun değişikliklerinin de getirilmesi gerektiğini belirtti. A.P. grubu adına ikinci defa söz alan Hilmi Biçer (Sinop), Halk Partili arkadaşı Turhan Özgüner’le birlikte, orman suçlarını işlemek zorunda kalan ve fakat aslında suç olmayacak bir hâdiseyi meydana getirmiş şahısların affedileceklerini, buna itibar edilmesini, ormandan elde edilen gelirlerin orman köylerinin kalkındırılmasında kullanılmasının orman köylülerinin yararına olacağını ifade etti. Demokratik Parti grubu adına ikinci defa söz alan Sami Arslan (Denizli), zaten dertli ve sorunlarla yüklü olan orman köylüsünün devletin ihmali nedeniyle kalkınmadığını ve gelişemediğini, mücbir sebeplerle işledikleri orman suçlarının affını sağlayacak bu kanunun biran evvel çıkmasını ve orman köylüsünün derdine derman olmasını diledi.²⁴¹

Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve Burhanettin Asutay (İzmir) tarafından verilen iki kifayeti müzakere tavrı aleyhinde Ali Rıza Uzuner (Trabzon) konuştu. Konuşmalar sırasında “gayrı ciddi önergeler” sözü geçtiği için sataşma olduğundan bahisle Burhanettin Asutay (İzmir) söz aldı ve Meclis’te dört partinin de bu kanun lehinde olduğunu ifade etti. Verilen yeterlik önergeleri oylandı ve önergeler kabul edilmedi.²⁴²

Teklifin tümü üzerindeki müzakerelere 15 Ekim 1971 Cuma günü toplanan 179 ncu birleşimde kaldığı yerden devam edildi. M.G. P. grubu adına söz alan Mehmet Türkmenoğlu (Kayseri), gruplarının af teklifine karşı olmadıklarını, ancak bu affın sadre şifa, derde deva olmadığını ve ormanı korumaya, vatandaşa suç işletmemeye yeterli olmadığını, afla 100 000’e yakın orman suçlusunun affedileceğini, orman köylüsünün durumlarının düzeltilmesi için sosyoekonomik tedbirler getiren kanunlara ihtiyaç olduğunu belirtti. Tasarı üzerinde Orman Bakanı Salâhattin İnal söz istedi ve ormancılık politikasının ormanların korunması, işletilmesi suretiyle topluma sürekli faydalar sağlanması ve yetmediği takdirde orman varlığının nispetinde artırılması üzerine kurulduğunu, devlet orman işletmelerinin bu işlevleri yerine getirmek için yeterli olmadığını, Bakanlığın, orman köylüsünün kalkındırılması için gerekli tedbirlere yönelmiş bulunduğunu belirterek kanun teklifi hakkında bilgi sundu.

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Hayrettin Uysal’ın (Sakarya), konuşmasından sonra yeterlik önergeleri oylandı ve kabul edildi.²⁴³

Bâzi Orman suçlarının affına ve bunlardan mütevellit idare şahsi haklarının düşürülmesine dair kanun teklifinin 1 nci maddesi okutuldu:

²⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 318-328.

²⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 175 (8 Ekim 1971), s. 328-332.

²⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 179 (15 Ekim 1971), s. 392-406.

Madde 1. — A) 1. 8. 1971 tarihine kadar; 6831 sayılı Orman Kanununun 19, 74, 76, 109, 110 ncu maddelerinde yazılı suçlarla, konusu yirmi kentali geçmiyen (yirmi kental dâhil) odun, beş kentali geçmiyen (beş kental dâhil) kömür, beş metrekübü geçmiyen (beş metreküb dâhil) gayrimamul ve iki metrekübü geçmiyen (iki metreküb dâhil) mamul ve yarımamul emvale ilişkin el konulmuş orman suçları ile,

B) Devlet ormanları içinde veya orman sınırlarına köy ortasından yatay bir hat ile on kilometre mesafede bulunan veya ormanların buldukları ve bu ormanlara bitişik ilçeler içindeki köyler ile sınırları içinde Devlet ormanı bulunan ve nüfusu ikibin beşyüzden (ikibin beşyüz dâhil) aşağı olan kasabalarda oturanlar tarafından; bu hudutlar içerisinde, oniki metrekübü geçmiyen (oniki metreküb dâhil) gayrimamul ve yedi onda iki metrekübe kadar (yedi onda iki metreküb dâhil) mamul ve yan mamul orman emvali ile ev, ahır, ambar, samanlık ve yayla kulübesi yapmak suretiyle işlenmiş ve 1. 8. 1971 tarihine kadar el konulmuş orman suçlarından dolayı takibat yapılmaz ve verilen cezalar infaz olunmaz.

C) Bu madde kapsamına giren suçlarda; orman idaresinin, 6831 Sayılı Orman Kanununun 112 ve 113 ncü maddelerine müstenit şahsi hakları düşer.

Madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Ömer Buyrukçu (Antalya), bazı milletvekillerinin bu maddeye tarla açmanın da eklenmesini istediklerini, çalılıklardan açılmış 15 dönüme kadar tarlaların suçlarının affedilmesi üzerinde durduklarını, oysa çalılıkların da ormandan sayılması gerektiğini, tarla açmanın ormanları yok eden en önemli etken olduğunu, dolayısıyla tarla açanların suçlarının affedilmesiyle ormanların tahribine daha da çok hız verilmiş olacağını ifade etti. A. P. grubu adına söz alan İhsan Ataöv (Antalya), ölçülerde, yani metreküp hesabında Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in beyanı ile Bakanın beyanları arasında fark olduğunu, hükümetle komisyonun bir ölçü üzerinde birleşmesi lâzım geldiğini, bu ölçü Meclisi tatmin edecek olursa gruplarının değişikliği benimseyeceğini ifade etti. İhsan Ataöv'ün komisyon ile Bakanın beyanları arasında fark olduğu hususunu aydınlığa kavuşturmak için Adalet Komisyonu Sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) söz istedi ve açıklamalarda bulundu. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), 1 nci maddenin geçim sıkıntısı sebebiyle orman suçu işlemiş olan, kendi öz evini, samanlığını yapmak için suç işleyen vatandaşa af getirdiğini, evini yapmak için Orman İdaresince verilen 2 metreküp kerestenin orman köylüsüne yetmediğini, Adalet Komisyonunun 1 nci maddenin 1 nci fıkrasında getirdiği şeklin asgari hal tarzı olduğunu, bunda budama veya değişiklik yapmanın köylüyle alay etmek olacağını ifade etti. Gıyasettin Karaca (Erzurum), kanunların birinci vasfının genel olması olduğunu, af kanunundan suçu işlemiş herkesin aynı derecede istifade etmesi gerektiğini, ancak 1 nci maddenin bu genellik hususundan yoksun olduğunu söyledi. Burhanettin Asutay (İzmir), afların suçun işlenmesine mâni olmadığını, bu af kanununun da etkili olabilmesi için köylünün eğitilmesi, iaşe ve ibatesinin sağlanması ve bütün ihtiyacını karşılanması gerektiğini ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), kanun teklifinin 6831 sayılı Orman Kanunundan istifade eden orman içi köylülerinin işledikleri suçların affını öngördüğünü, yani, genel bir af kanunu niteliğini taşımakla beraber münhasıran 6831 sayılı Orman Kanunundan istifade

edenleri içine aldığı söyledi. Turhan Özgüner (İçel), maddenin çelişkili olduğunu, orman suçlusu affedilirken hiç de suçlu olarak kabul edilemeyecek olan bahçe, bağ yapmış ve döviz getirmiş büyük kütlenin affın dışında bırakılmasının doğru olmadığını savundu. Cavit Okyayuz (İçel), af teklifinin orman dostu köylüyü ezen, üzen bir durumdan kurtarma imkânı sağlayacak olduğunu ifade etti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), bu teklifin vatandaşları yeni suçlara iten, kaçakçılığı, çıkarıcılığı teşvik eden bir mahiyet taşıdığını, hassasiyet gösterilmesi gerektiğini, Anayasa konusu olmuş ağırlıktaki bir millî dâvanın çok daha geniş ölçüde tartışılması, Meclis'te çok daha kalabalık bir topluluk önünde tartışılmasında fayda olduğunu belirtti.²⁴⁴

Madde üzerinde, maddede belirtilen ölçülerin daraltılması, maddenin değiştirilmesi, köy nüfusunun sınırlandırılmaması, ahır, ambar, samanlık kelimelerinin metinden çıkarılması gibi çeşitli konularda Mehmet Türkmenoğlu (Kayseri), Hilmi İşgüzar (Sinop), Ahmet Şener (Trabzon), Ömer Buyrukçu (Antalya) ve Zeki Çeliker (Siirt) tarafından müştereken; Hilmi Biçer (Sinop), Turhan Özgüner (İçel), Kemal Şensoy (Ordu) tarafından müştereken; Abdullah İzmen (Giresun), Vedat Timsal (Sakarya), Vehbi Eniğiz (Kocaeli) tarafından müştereken verilen ve Süleyman Mutlu (Afyon Karahisar), Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel, Burhanettin Asutay (İzmir), Mehmet Kazova (Tokat), Vahit Bozatlı (Sivas), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Ömer Buyrukçu (Antalya), Turhan Özgüner (İçel) ve Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından bireysel olarak sunulan önergeler okundu. Adalet Komisyonu Sözcüsü Tefik Koraltan (Sivas), teklifin üzerindeki görüşmelerin ve sözcülerin verdikleri önergelerin değişik istikâmetlerde ve çok sayıda oluşu nedeniyle ve Orman Bakanının beyanları da nazarı itibara alınarak, maddeyi bu fikirlerin istikâmetinde yeniden tanzim etmek üzere madde ile beraber bütün önergelerin Komisyona iadesini talep etti ve talep kabul edildi. Birleşim böylece sona erdi.²⁴⁵

Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), 18 Ekim 1971 günü toplanan 180 nci birleşimde söz aldı ve 1 nci maddede yapılacak değişikliklerin, teklif metninin diğer maddelerine de aynen sirayet edeceğinden Komisyonun birkaç gün içinde toplanacağını ve görüşlerini Meclis'e sunacağını belirterek teklifin bu birleşimde görüşülmesine maddeten imkân hâsıl olmadığını ifade etti. Böylece kanun tasarısının görüşülmesi sonraki birleşime ertelendi.²⁴⁶

²⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 179 (15 Ekim 1971), s. 406-421.

²⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 179 (15 Ekim 1971), s. 421-424.

²⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 180 (18 Ekim 1971), s. 455-456.

Komisyonu geri verilen 1 nci madde ve madde üzerinde verilen 14 değişiklik önergesi ışığında hazırlanan yeni madde, Millet Meclisi'nin 25 Ekim 1971 tarihinde toplanan 184 ncü birleşiminde ele alınabildi. Millet Meclisi Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), yeni maddede yapılan değişiklikleri açıklamak üzere söz aldı. Tekinel (İstanbul),

Komisyon olarak verdikleri iki takrirden birinin, Adalet Komisyonu metninin 1 nci maddesinde, kereste emvali ile ilgili izahlarda “ve” kelimelerinin yerine “veya” kelimesinin eklenmesi, ikincisinin ise kaçak harcamalarda yapılan evden sonra, ahır, ambar, samanlık ve yayla kulübesi ibarelerinin haşiv olması nedeniyle madde metninden çıkarıldığını belirtti. Tekinel, takdim edilen takrirlerde istenilen hususlardan, affin kapsamına alınacak ölçünün, genel olarak “5 metremikâp gayrimamul ve 2 metremikâp mamul olarak” kabul edildiği; bu affin kapsamında takibat safhasında olup hakkında henüz hüküm verilmemiş olan suçların bulunduğu; hakkında dâva açılmış, mahkûmiyete mütedair hüküm verilmiş suçluların emvalinin durumu gibi konularda maddeye açıklık getirdi, takrirlerin benimsenme-benimsenmeme nedenleri hakkında bilgi sundu ve soruları yanıtladı.²⁴⁷

C.H. P. grubu adına söz alan Ömer Buyrukçu (Antalya), 1 nci maddenin b bendinin orman sınırlarına köy ortasından yatay bir hat ile 10 km mesafede bulunan ibaresi büyük kargaşalıklara sebep olabileceğini, c fıkrasında ise orman suçu işleyenlerin af edildikten sonra müsadere mallarının kendisine iade edilecek olmasının büyük bir adaletsizlik olduğunu ifade etti. Turhan Özgüner (İçel), orman vasfını kaybettiği anlaşılan yerlerden 10 dönüme kadar olan kısmını açmış olanların affin kapsamına girmesini talep etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan İhsan Ataöv (Antalya), orman açmalarında bahçe yapmış olanların affin kapsamı dışında tutulmasının, bu insanların ilmen orman vasfını kaybetmiş olan yerlerde ağaç türünü değiştirmelerine, millî gelire katkıda bulunmalarına rağmen affin kapsamı dışında tutulmasının doğru olmayacağını belirtti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), Ceza Kanunu ve af müessesesi yönünden büyük kusurları bulunan bu kanunun Anayasaya aykırı olduğunu söyledi. Reşit Ülker (İstanbul), başlanılan işin bitirilmesi gerektiğini söyleyerek orman köylüsünün beklediği, onu bir daha suç işlemeye itmeyecek kanunların getirilmesini diledi. Başka söz isteyen olmadığından önergeler görüşüldü ve madde kabul edildi.²⁴⁸

Meclis Başkanı, kanun teklifinin 2 nci maddesini okuttu:

Madde 2. — 1 nci madde kapsamına giren suçlarda kullanılan aletlerle, canlı ve cansız her türlü taşıt araçları ve suç konusu orman emvali ve paraya çevrilmiş ise, bunların bedelleri; henüz kamu dâvası açılmamış işlerde Cumhuriyet Savcılıklarınca; kamu dâvası açılmış işlerde mahkemece ve hüküm kesinleşmiş ise hükmü veren mahkemece sahiplerine iade olunur.

²⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 184 (25 Ekim 1971), s. 699-707.

²⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 184 (25 Ekim 1971), s. 707-726.

Ancak, 1. 8. 1971 tarihinden önce kesinleşmiş bir hükme konu teşkil eden orman emvali ile alet ve canlı ve cansız her türlü taşıt araçlarının Hazineye irat kaydedilen bedelleri ve bu bedellerin taksitle ödenmesine müsaade edilen işlerde ödenmiş taksit bedelleri sahiplerine iade edilmez.

Madde üzerinde Burhanettin Asutay (İzmir), bu hükmün Orman Vekâletinin bütçesinin % 90'ının iade edilmesi ve orman çıkarıcılarının ve orman kaçakçılarının koruyucu bir kanun haline gelmesi anlamında olduğunu ve değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), hükmün, hukuk ve af tekniği ile bağdaşmadığını, suçu teşvik edeceğini, kanuni müeyyide olarak bundan daha kusurlu ve hatalı bir görüş düşünülemediğini söyleyerek 2 nci madde ile ödenecek meblağın 206 milyon lirayı bulduğunu ve bu paranın suçlulara iade edilmek yerine Orman Bakanlığı Bütçesinde açılacak orman köy ve köylülerini kalkındırma fonuna aktarılıp köy kalkınmasına harcanması gerektiğini ifade etti. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) söz aldı ve bu kanun teklifinin konusunun bir genel af olduğunu, bir genel afta hem suçun, hem de suçluluğun kaldırıldığını, dolayısıyla bu affın, suçun ve cezanın fer'i ve mütemmim neticelerine de şâmil olduğunu belirtti. Hilmi Biçer (Sinop), asıl suç affedilince onun fer'ini affetmenin değişmez bir hukuk prensibi olduğunu söyledi ve Komisyon Başkanının verdiği bir değişiklik önergesiyle maddenin tamamlanacağını ve maddenin bu şekilde kabulünü talep etti.²⁴⁹

Maddenin görüşülmesine 27 Ekim 1971 günü toplanan 185 nci birleşimde devam edildi. C.H. P. Grubu adına söz alan Ömer Buyrukçu (Antalya), bu maddenin orman suçlarını artırma ve tahribatı derinleştirme niteliği taşıdığını ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), devletin hizmet götürmemesi nedeniyle orman köylüsünün çaresizlikten suç işlediğini ve koştugu öküzü, merkebi, traktörü ve sairesi gibi emvalinin elinden alınarak köylüyü daha fazla uçurumun içerisine sürüklemeye haklarının olmadığını ifade etti. 2 nci madde üzerinde söz alan Orman Bakanı Selâhattin İnal, 2 nci maddenin getirmiş olduğu hükümlerin büyük ölçüde sakıncaları ihtiva ettiğini, suçta kullanılan aletlerin, taşıt araçlarının, orman emvalinin ve satılmış ise bedellerinin suçluya iadesinin Borçlar Kanununun genel prensiplerine ve Türk Ceza Kanununun 110 ncu maddesine aykırı olduğunu, maddenin suçluyu affederken 206 milyon lira toplamla mükâfatlandırmanın bir af kanunundan beklenen fonksiyon ve atıfet anlayışı ile uyumlu olmadığını, böyle bir hükmün, sadece bu suçluları mükâfatlandırmakla kalmayacağını, suç işlemeye yeniden teşvik edeceğini, ifade etti ve zararsız, gerçek fakir ve geçim sıkıntısı içinde bulunan köylüyü affedecek nitelikte bir af kanununun çıkarılması gerektiğini söyledi. Demokratik Parti grubu adına son sözü alan Zeki Çeliker (Siirt), maddenin, ticari gaye dışında suç işlemiş olan ve tamamen orman içi köylüsüne hitap edecek tarzda değiştirilerek kabul edilmesinin uygun olacağını belirtti.²⁵⁰

²⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 184 (25 Ekim 1971), s. 726-731.

²⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 185 (27 Ekim 1971), s. 740-745.

Madde üzerine verilen on değişiklik önergesinden biri olan Komisyon takririnde orman emvalinin iadesi maddeden çıkarıldı. Madde böylece kabul edildi. Teklifin 3 ncü maddesi, ticaretle işigal edenlerin bu hükümlerden faydalanamayacaklarını hükme bağladı. 4 ncü madde mamul, yarı mamul ve gayri mamul orman emvalini tanımlıyordu ve böylece kabul edildi.²⁵¹

Teklif, 29 Kasım 1971 günü toplanan 8 nci birleşimde yapılan oylamada, oylamaya katılan 229 milletvekilinden 219 kabul ve 10 ret oyu olarak kabul edildi.²⁵² Kanun, 22 Şubat 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edildi.

KANUN NO 1576: Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair Kanun

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın, ölüm cezalarına çarptırılmasına dair Başbakanlık tezkeresi, Millet Meclisi'nin 9 Şubat 1972 tarihinde toplanan 37 nci birleşiminde Adalet Komisyonuna havale edildi.²⁵³ Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu, 8 Mart 1972 tarihinde toplanan 57 nci birleşimde gündeme alındı.²⁵⁴

Başbakan Prof. Dr. Nihat Erim tarafından 9 Şubat 1972 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan yazı, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığından alınan 31 Ocak 1972 gün ve AD. MÜŞ. 1972/392.7. sayılı yazının, Türk Ceza Kanununun 146/1 maddesini ihlâl suçundan hükümlü bulunan Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'a ait mahkûmiyet ilâmı ile bu hükme mesnet teşkil eden dâva dosyasının fotokopilerinin gönderildiğine temas edildikten sonra, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 244 ncü maddesinin 3 ncü fıkrası gereğince, ölüm cezalarının yerine getirilmesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına vabeste bulunduğu belirtilerek gereğine delâlet edilmesi istendiğinden, dizi pusulasına bağlı 4 karton dosya ve iddianame ile gerekçeli hüküm, Askerî Yargıtay Başsavcılığının tebliğnamesi ve Askerî Yargıtay 2 nci dairesinin onama ilâmının, Anayasanın 64 ncü maddesi gereğince ilişikte sunulduğunu belirtiyordu.

Millet Meclisi'ne 7 Mart 1972 tarihinde sunulan Adalet Komisyonu Raporu ise aşağıdaki gerekçeyle ölüm cezalarının yerine getirilmesi hakkındaki kanunu içeriyordu²⁵⁵:

²⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 188 (27 Ekim 1971), s. 745-758.

²⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 8 (29 Kasım 1971), s. 154.

²⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 37 (9 Şubat 1972), s. 627.

²⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 57 (8 Mart 1972), s. 98.

²⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 233 vd.; 509 Sıra Sayılı basmayazı: Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarına çarptırılmasına dair Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu.

Adalet Komisyonu 7.3.1972

Esas No: 3/744; Karar No: 34

Yüksek Başkanlığa

Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanunla teşekkül etmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmekten sanık, Erzurum Ilıca nahiyesi Özlük köyü, hane 27, cilt 5 ve sayfa 129 da nüfus siciline kayıtlı Cemil oğlu, Mukaddes'ten doğma, 1947 doğumlu Deniz Gezmiş ile, Yozgat iline bağlı Çekerek ilçesi Kuşsaray köyü, hane 21, cilt 13/2, sayfa 88/114 te nüfus siciline kayıtlı Beşir oğlu, Mediha'dan doğma, 1947 doğumlu Yusuf Arslan ve Kayseri Sarız ilçesi Bahçeli mahallesi, hane 31, cilt 2, sayfa 45 te nüfus siciline kayıtlı, Hıdır oğlu, Selver'den doğma, 1949 doğumlu Hüseyin İnan'ın hareketlerine uyan T. C. K. nun 146/1 maddesi uyarınca ölüm cezasıyla mahkûmiyetlerine dair Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No. lu Askerî Mahkemesinden verilen 9. 10. 1971 tarih, 1971/13 esas, 1971/23 karar sayılı hüküm, Askerî Yargıtay 2 nci Dairesinin 10. 1. 1972 tarih ve 1971/457 - 1972/1 esas, 1972/1 karar sayılı ilâmı ile kesinleşmiş ve tashihi karar talebi de, Askerî Yargıtay Başsavcılığının 3. 2. 1972 tarih ve 1972/187-38 sayılı kararıyla reddedilmiş bulunduğundan, bu işe ait dosya Başbakanlığın 9. 2. 1972 tarih ve 509 5/4 - 729 sayılı tezkeresine ekli olarak 9. 2. 1972 tarihinde Komisyonumuza tevdi edilmekle tetkik edilip müzakere olunmuştur.

Mahkeme ilâmında da tafsilten yazılı olduğu üzere sanık Deniz Gezmiş ile Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın; Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya ve bu kanunla teşekkül etmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek suçlarını işlemiş buldukları anlaşılmış olduğundan, Komisyonumuzca Anayasanın 64 ncü maddesi gereğince sanık Deniz Gezmiş ile Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine mütedair ilişik kanun teklifinin Yüce Meclise sunulmasına ve öncelik ve ivedilikle görüşülmesine 6. 3. 1972 tarihinde karar verilmiştir.

Gereği yapılmak üzere işbu rapor Yüksek Başkanlığa saygıyla sunulur.

Adalet Komisyonu Başkanı	Sözcü	Kâtip	
İstanbul	Sivas	Sinop	Artvin
İ. Hakkı Tekinel	Tevfik Koraltan	Hilmi Biçer	A. Naci Budak
			Müzakerede bulundu
Oylamada bulunmadı			
Bitlis	Çorum	Elâzığ	Erzurum
K. Mümtaz Akışık	İhsan Tombuş	Mehmet Aytuğ	Sabahattin Aras
Müzakerede bulundu		Müzakerede bulundu	
Oylamada bulunmadı		Oylamada bulunmadı	

Gümüşhane	İçel	İçel	Kars
Mustafa Karaman	Mazhar Arıkan	Kabul	İ. Hakkı Alaca
Söz hakkım saklı			
Turhan Özgüner			
Kırşehir	Konya	Konya	Konya
Cevat Eroğlu	İrfan Baran	Kubilay İmer	Orhan Okay
	Müzakerede bulundu		Müzakerede bulundu
	Oylamada bulunmadı		Oylamada bulunmadı
Kütahya	Mardin	Niğde	Siirt
Fuat Azmioğlu	E. Kemal Aybar	Muhafifim.	M. Nebil Oktay
		Söz 'hakkım mahfuzdur	Müzakerede bulundu
		Mevlüt Ocakçioğlu	Oylamada bulunmadı
Tokat			
Osman Hacıbaloğlu			

Millet Meclisi'nin 10 Mart 1972 tarihinde Başkanvekili Fikret Turhangil başkanlığında toplanan 58 nci birleşiminin ilk gündem maddesi Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının infazına dair kanundu. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), Komisyon adına, gündemin birinci görüşmesi yapılacak işler bölümünün 30 sıra numarasında kayıtlı 3/734 ve 744 sayılı Adalet Komisyonu raporunun gündemdeki diğer bütün işlere takdimen öncelikle görüşülmesini talep eden bir önergeyi Meclis Başkanlığı'na sundu.

Takririn aleyhinde söz alan Bülent Ecevit (Zonguldak), ilke olarak ölüm cezalarıyla ilgili bir görüşme maddesinin bu kadar öncelikle görüşülmek istenmesini doğru bulmadığını, ölüm cezasını gerektiren konuların, üzerinde uzun uzadıya düşünmeyi, vicdan muhasebesi yapmayı gerektiren konular olduğunu belirtti. Bu cümle üzerine A.P. sıralarından "Ne vicdanı?" sesleri yükseldi. Ecevit, bu önergenin aleyhinde konuşmasının bir başka nedeninin Adalet Komisyonunda, gündemde yer alan ölüm cezaları konusundan önce ölüm cezalarının kaldırılmasını isteyen iki kanun önerisinin görüşülmesi olduğunu, bunlardan birinin, yaklaşık olarak iki yıl kadar önce verilen ve Selâhattin Hakkı Esatoğlu tarafından hazırlanmış olan ve kendisinin de imzaladığı, diğerinin ise Celâl Kargılı'nın daha sonra verdiği bir kanun önerisi olduğunu, bu kanun önerisinin gündemdeki ölüm cezalarından daha önce Adalet Komisyonunda görüşüldüğünü, maddelerine geçilmemekle birlikte daha önce o kanun önerileriyle ilgili işlemin tamamlandığını ifade etti. Gündemin tanzimi bakımından bunun doğru olmadığını belirten Ecevit, bir Parlâmentonun huzurunda ilke olarak ölüm cezasının kaldırılmasını öneren kanun teklifleri bulunduğu sırada,

bunlar görüşülmeden önce, ölüm cezalarıyla ilgili mazbataların görüşülmesini asla doğru bulmadığını sözlerine ekledi. Önergenin aleyhinde söz alan Celal Kargılı da (İçel), kendisinin imzaladığı Türk Ceza Kanunundan idam cezalarının kaldırılmasına ait kanun teklifinin bu tasarının Meclise gelişinden aylarca önce Meclise verildiğini, bu tekliflerinin Komisyonunda esastan reddedildiğini, fakat bir kanun teklifinin Komisyonunda reddedilmiş olmasının teklifin Genel Kurulda da aynı şekilde reddedileceği anlamına gelmeyeceğini ifade etti ve Komisyonunda reddedilen tekliflerin de, kabul edilen teklifler gibi, Meclis Genel Kuruluna sevk edilmeye mecbur olduğunu vurguladı. İdam cezalarının kaldırılmasına ilişkin teklifin Meclis Genel Kurulunda üç şahıs hakkında verilmiş olan idam cezalarının infazıyla ilgili tasarının görüşülmesinden daha önce görüşülmesinin sağlanmasının, sayısız hukukî, sosyal ve siyasal sakıncaların ortadan giderme ve kamu vicdanını tatmin etme yönünden şar olduğunu belirten Kargılı, Amerika Birleşik Devletleri’nde Başkan adayı Robert Kennedy ve Sharon Tate isimli bir artisti öldürerek idam cezasına mahkûm edilen “Sirhan Sirhan” ve “Manson” adlı iki kişi ile haklarında verilmiş idam cezaları kesinleşmiş daha birçok kimsenin cezalarının infazının, bu mahkûmların buldukları eyaletlerde ceza kanunlarından idam cezasının kaldırılması için açılan kampanyaların ve bu konuda getirilen tekliflerin sonuçları alınincaya kadar adli mercilerce yerine getirilmeyip bekletildiğini örnek gösterdi ve idam cezasının kaldırılmasına ilişkin tekliflerin Genel Kurulda görüşülmesi yapılmadan, bu üç şahsın idamının infazına ilişkin iznin verilmesinin görüşülmemesini istedi.²⁵⁶

Öncelik önergesinin lehinde söz alan Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale), Bülent Ecevit’in yaptığı konuşmasında acele ve yanlış müdahale ederek raporda yalnızca öncelik istenmiş “öncelikle ve ivedilikle görüşülmesi mahzurludur” demesinin tashihinin gerektiğini, ivedilik teklifinde bulunulmadığı için bu raporun diğer normal işlerde olduğu gibi, iki defa görüşülerek Meclisin iki defa manevî şuurundan maşerî vicdanından ve kafasından geçeceğini söyledi. Senelerce önce verilmiş olan idam cezalarının kaldırılması teklifini savunan Bülent Ecevit ve Celâl Kargılı’nın, bir içgüdü içerisinde değilse, Haziran ayında ölüm cezasının yerine getirilmesi hakkında Adalet Komisyonunun başka raporları görüşülürken başka idam cezalarının yerine getirilmesi hakkında kürsüye neden çıkmadıklarını sorguladı ve A.P. sıralarından kutlama sesleri yükseldi. Bağcıoğlu, Türkiye’nin mukadderatını sınırlarda korumakla mükellef şerefli Türk Ordusunun örfi idare mahkemeleri tarafından idamlarına karar verilmiş Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve diğer arkadaşının ölüm cezasının yerine getirilmesi meselesinin rejimle ilgili bir asayiş meselesi olduğunu ve bunun öncelikle görüşmesinde millî menfaatler bulunduğunu, hükümetin de bu meselenin ivedilikle görüşülmesini istemesi kadar doğal olamayacağını belirterek A.P. sıralarından alkışlar arasında sözlerini tamamladı. Takriri oya sunuldu ve kabul edildi.

²⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 107-109.

Bir açıklama yapmak üzere söz isteyen Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken, hükümetin, “idam cezasının kaldırılması” diye bir mesele üzerinde durmadığını, Türk ceza sisteminin idam cezalarında son sözü Parlamento'ya bıraktığını, her olayda her hükümlü için son sözün Yüce Meclislerde olduğunu ve hükümetin bu sistemin değiştirilmesini teklif etmek niyetinde olmadığını beyan etti.

Meclis Başkanvekili Turhangil Komisyon raporunu ve Mevlüt Ocakçıoğlu'nun muhalefet şerhini okuttu. Ocakçıoğlu, şerhinde, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın haklarındaki idam kararının infazına verilen karara muhalefetinin üç nedene dayandığını belirtti. Birinci nedenin dünya hukuk âleminin siyasî suç teşkil eden memnu fiillerin “yüksek ve umumî bir menfaat duygusu ile” işlendiğini kabul etmeleri, demokratik rejimi kabul etmiş medenî ve siyasî âlemin de siyasî suçlulara karşı saygıya dayanan bir hassasiyetin gösterilmesi gerektiği, siyasî suçlulara ölüm cezasının tatbik edilmemesi istikâmetinde karar vermeleri ve siyasî suçluların bir diğer devlete iltica etmeleri durumunda kaçtığı ülkeye iade edilmemeleri olduğunu ifade eden Ocakçıoğlu; ikinci nedenin Türkiye'de toplumsal, ekonomik eşitsizlikler ve yoksulluk itilmişlik nedenleriyle bu gençlerin ağalara, tefecilere, finans kapitale ve onların temsilcisi siyasî iktidara karşı mücadelenin yasal yollarının kapanması ve silahlı mücadele yolunun kalması, sosyal hukuk devleti olması gereken devletin fertlerine insan haysiyetine yaraşır geçim imkânları temini bakımından zaruri olan ihtiyaçlarını karşılayamaması ve sosyal adalet, ekonomik denge, sağlık ve eğitimde fırsat eşitliği sağlanamaması ve bu badireye itilen bu gençlerin kendi ıstıraplarının savunucuları olduğuna inanmaları, ancak bu işlerin asıl sorumlularının bu gençleri ateşe atanlar olduğuna inanması olduğunu belirtti. Ocakçıoğlu, muhalefet şerhinde, üçüncü nedenin ise aslında komünist olmayan, buna benzer lâfları sıkıntılılarından, öfkelerinden eden bu delikanlıların, Amerikalıları kaçırmış oldukları halde fakat çağrıya uyarak en iyi muameleyi yapmaları, öldürebilecekleri halde öldürmemeleri ve ailelerine iade etmeleri, polis öldürmek istememeleri, kendilerine bir taraf olarak hareket eden ve işkence ettiren hükümete karşı bir uyarı olarak polis kulübesinin tabanına kurşun sıkmaları, bankalardaki paraları aldıkları halde banka kredileri yolsuzluğunu ve kitabına uydurularak yapılan soygunları protesto ve bu paraları içtimai ve idarî düzensizlikleri düzene koymak için soymaları ve nihayet hareketlerinde bir hunharlık, bir şenaat derecesi görülmemesi olduğunu ve bir siyasî atıfet gerektiğini ifade ediyordu.²⁵⁷

Emin Paksüt (Ankara), muhalefet şerhinde olaylar ve bağlantıların Türk Milleti adına verilmiş kararı külliyyen tahlil etmek gayreti gösterdiğini ve meselenin anlaşılması amacıyla, Başkan'dan Türk milleti adına verilmiş olan kararın okunmasını rica etti. Meclis Başkanvekili Turhangil, bu konuya gitme imkânını bir teamül olarak yaratmak istemediklerini söyleyerek talebi reddetti. Usul bakımından söz rica eden Esat Kemal Aybar (Mardin), Millet Meclisinin ülke yararına göre, infaza veya infazın durdurulmasına karar vereceğini, devletin bütün arşivleri hükümette olduğundan

²⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 109-112.

hükümetin son sözü Yüce Meclise bırakıyorum şeklinde bir ifade ile kanaatini beyan etmekten istinkâf edemeyeceğini, ellerindeki mevcut devlet arşivleriyle, cereyan eden olaylara göre, memleket menfaatinin bu idamların infazında mı, infazın durdurulmasında mı gördüğünü açıkça beyan etmesi gerektiğini ifade etti.

D.P. grubu adına söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), uzun süreden beri Türk umumî efkârını meşgul eden, tedirgin eden olayların sanıkları hakkında, millî irade ve vicdanı temsil eden parlamentonun, Anayasanın 64 ncü maddesinin verdiği görevlerden birini yerine getirerek mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vereceğini, memleketin yüksek menfaati göz önünde tutularak ya yaşları henüz 30'a gelmemiş üç kişinin hayatlarına son verileceğini veya bunların hayatlarının bağışlanacağını belirterek bir cezanın adilane olması için, onun, maznunu suç işlemekten alıkoyacak dereceden daha şiddetli olmaması gerektiğini, esasen ölüm cezasının hiçbir hukukî esasa dayanmadığı gibi, terbiyevî bir mahiyetinin de olmadığını, Allah'ın vermiş olduğu canı, cemiyetin almaya hakkının bulunmadığını söyledi. İnsanlığın bir suçtan zarar görenlerin, suçun failinden doğrudan doğruya intikam aldıkları çağlardan, devletin suçluları ıslah ederek topluma kazandırma görevinin söz konusu olduğu çağlara geldiğini ve ölüm cezasının, bu gelişme karşısında gerilediğini belirten Eroğan, çok sayıda ülkenin ceza kanunlarından ölüm cezasının çıkarıldığını, bir kısmında ceza mevcut olduğu halde uygulamadığını, hele siyasî suçlar meselesinde bu hususta daha büyük bir titizlik gösterildiğini sözlerine ekledi. Atatürk'ün 150'likleri bile affettiğini, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Türk devletinin yok olma veya var olma meselesi ile karşı karşıya olduğu için infazların uygulandığını belirten Eroğan, ölüm cezasının isyan halinde veya kanunların yerini kargaşalık ve nizamsızlık aldığı durumda verilebileceğini, bu gençlerin sadece bir rejim değişikliği istiyor olsalardı, o zaman bunları affetmenin mümkün olabileceğini, ancak, onların bir milleti öldürmek kastıyla hareket ettiklerini ve verecekleri kararın bir kin, nefret, intikam hissinin tezahürü olmadığını, bir vatan kurtarma mücadelesi, rejim davası, bir inanış davası olduğunu ve ne pahasına olursa olsun rejimi müdafaa etmeleri gerektiğine göre verecekleri kararın tebeyyün ettiğini ifade etti. Meselenin parlamento-rejim meselesi değil topyekûn Türklüğün varlığı meselesi olduğunu söyleyen Eroğan, ülkenin Türklük âleminin baş düşmanına teslim edilemeyeceğini, ona teslim müncer her teşebbüsün, her düşüncenin görüldüğü yerde ezilmesi gerektiğini, bu melunların hayatlarının bağışlanması yolunda el kaldıracak olanlar bulunursa, bu ellerin sahiplerini son müstakil Türk devletini yok etmeye matuf olarak kabul edeceklerini ve Türklüğün onları hiç bir zaman affetmeyeceğini söyledi.²⁵⁸

Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını ilgaya ve bu kanunla teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan mene cebren teşebbüsten ve sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye tevessül eylemekten ölüm cezasına çarptırıldıklarını

²⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 114-117.

söyleyerek sözlerine başladı. Aybar, bu gençlerin işledikleri fiillerin adam kaçırma ve alıkoyma, banka soygunu, güvenlik kuvvetlerine karşı silâh kullanma, otomobil çalma gibi ağır suçlar olmakla birlikte bunların siyasî suç niteliğinde olduklarının açık olduğunu, siyasî suçluların ahlâkî redâet içinde bulunmamaları, yani suçun maddî unsurları adı suç niteliğinde olsa bile siyasî suçluların bu fiilleri siyasî maksatla ve suçluluk duygusu hissetmeden işlediklerini söyledi ve Fransa, İtalya ve Federal Almanya gibi ülkelerde siyasî suçlulara daha hafif cezalar verildiğini anımsattı. Sadece siyasî suçlara değil, hiçbir suça ölüm cezası verilemeyeceği, uygar bir toplumun ceza kanunlarında ölüm cezasının yer almasının barbarlık olduğu düşüncesinin dünyada hızla yayıldığını ifade eden Aybar, idam cezasına karşı olmanın hukukî gerekçelerini, ölüm cezasının gayrikabili tamir olması, derecelendirilememesi, korkutucu bir etkisinin bulunmaması ve ıslah edici olmaması; felsefî ve ahlâkî gerekçelerinin ise göze göz dişe diş esasına dayalı ilkel bir ceza olması ve insana hayatı toplumun vermemiş olması şeklinde sıraladı. Modern ceza hukuku nazariyelerinde toplumun ceza verme hakkının, adaletle sınırlı sosyal fayda esasına dayandırıldığını ve cezanın asıl hedefinin suçlunun toplumca kazanılması olduğunu belirten Aybar, Avrupa ülkelerinde ve A.B.D.'de ölüm cezasının uygulanması ve kaldırılması konularında örnekler vererek Türkiye'de ceza sisteminin devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren bazı fiillerde, adam öldürmenin bazı biçimleri hakkında ölüm cezasını kabul ettiğini, Adalet Bakanlığının bir açıklamasına göre 37 yılda 300 dolayında ölüm cezasının uygulandığını, bunun ortalama olarak yılda 7 idam ettiğini ve bu rakamların idam cezanın Türk kanunlarında muhafazası için sosyal bir zorunluk olmadığını ortaya koyduğunu ifade etti. Aybar, ölüm cezasının demokratik ilkelerle çelişmediğini savunanların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ölüm cezalarının tanındığını ve Anayasanın 64 ncu maddesinde var olduğunu ileri sürdüklerini, ancak 64 ncu maddenin esprisinin idam cezası gibi tamiri imkânsız bir cezanın uygulanmadan önce bir defa gözden geçirilmesi olanağını sağlamak olması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ölüm cezası hükmünün var olmasının ise sözleşmeyi imzalayan devletlerden bir kısmının kanunlarında ölüm cezasının bulunması olduğunu belirtti.

Ölüm cezasına çarptırılan üç gencin aslında suça itildiklerini ve suç işleme nedenlerini irdeleyen Mehmet Ali Aybar, Başbakan'ın, Türkiye'deki anarşik olayları, bir ucu İskandinavya'da, öteki ucu Orta Doğu'da, merkezi Doğu Almanya olan uluslararası bir komploya bağladığını, bu komplonun başında Sovyetler Birliği mi, Çin mi, bir başkası mı olduğunu açıklamadığını, ancak bir dış komplonun varlığını kabul edebilmek için yurt içindeki ihtilâlcî örgütün, dışarıdan paraca, silâhça beslenmesi, dışarıdan sevk ve idare edilmesi gibi delillerin ortaya konması gerektiğini, fakat duruşmalarda, Başbakan'ın bu iddialarını doğrulayacak hiçbir delilin ortaya çıkmadığını, tersine, banka soygunlarının, fidye almaların örgüte para bulmak için yapıldığının anlaşıldığını ifade etti. İspat edilmedikçe dışarıdan yönetilen bir komplo karşısında olunduğuna inanmayacağını belirten Aybar, buna karşılık içeriden birtakım kışkırtmalar yapıldığının, gençlerin kanunsuz eylemlere itelendiğinin anlaşıldığını söyleyerek bu karanlık oyunların yakın ve uzak etkenlerinin bulunduğunu belirtti. Uzak amillerin; Türkiye'nin 200 yıldır

geri bırakılmış bir ülke olmaktan kurtulamamış olmasının yarattığı çeşitli etkenler şeklinde özetlenebileceğini belirten Aybar, yakın amil olarak gençlerin, kurtuluşun solda olduğuna inandıkları halde, sola hayat hakkı tanınmamasını, solun boyuna kanun dışına itelenmesini gösterdi. Buna örnek olarak, Anayasaya göre kurulmuş, kanunsuz hiçbir davranışı olmayan bir parti ve Anayasa savunucusu legal bir kuruluş olarak Türkiye İşçi Partisi'ni gösterdiği sırada A.P. sıralarından itirazlar ve protestolar yükseldi. Mehmet Ali Aybar, İşçi Partisinin yaşadığı deneyimi aktarırken A.P. ve D.P. sıralarından gürültüler ve laf atmalar arttı. Aybar, çıkarıcı çevrelerin, solu tasfiye için tertiplerle, kışkırtmalarla hazırladıkları ortamın olgunlaştığını, Türkiye'de oyun içinde oyun oynandığını, solun kanun dışı hareketlere itelendiğini, Türkiye'nin aslında bir sol komplo ile değil, sağ komplo ile karşı karşıya olduğunu vurguladı. Üç genci, maddî fiillerinden, yani banka soyduklarından, adam kaçırdıklarından, güvenlik kuvvetlerine karşı silâh kullandıklarından dolayı ölüm cezasına çarptırılmadıklarını, Marksist, Leninist oldukları için bu fiilleri, basmakalıp bir Marksist, Leninist strateji klişesine göre değerlendirilerek cezalandırılacaklarını belirten Aybar, ceza hukukunun fiil ile netice arasında doğrudan bir rabitanın bulunmasını öngören temel ilkesi ve Ceza Kanununun 1, 64 ve 65 nci maddelerinin bu mantığa iltifat edilmesine izin vermeyeceğini belirten Aybar, Türkiye'de 27 Mayıs 1960'tan beri iki kez siyasî idam cezasının uygulandığını, bunların toplumda yarattığı huzursuzluğun hâlâ devam ettiğini, düşüncelere, inançlara saygılı olan demokrasilerde, siyasî suçlardan dolayı ölüm cezası verilmediğini ve siyasette kimin haklı, kimin haksız olduğuna, kimin yanıldığına ancak tarihin karar vereceğini ifade etti. Aybar, A.P. ve D.P. sıralarından gürültüler, tepkiler, laf atmalar ve hakaretler arasında Meclisin, tarihî bir karar vereceğini söyledi ve bu kararın siyasî suçlarda ölüm cezası uygulanamayacağına emsal teşkil etmesini temenni ederek konuşmasını tamamladı. Aybar kürsüden indiğinde D.P. milletvekillerinden Süleyman Çiloğlu ve İlhan Darendelioğlu ile Mehmet Ali Aybar arasında tartışmalar çıktı, D.P. sıralarından ayağa kalkanlar oldu, meclis Başkanı Çiloğlu ve Darendelioğlu'nu yatıştırmaya çalıştı, Aybar'ı yerine oturmaya davet etti.²⁵⁹

Demokratik Parti grubu adına söz alan Cevat Önder (Erzurum), Aybar'ın konuşması üzerine kürsüye geldiğini, kürsünün, bir önceki dönem grubu bulunan Türkiye İşçi Partisinin devamlı surette tatbik etmekte olduğu bir usule tekrar vasıta olduğunu ve beynelmilel komünizmin propagandası için partinin tek bir bedbaht mümessili tarafından tekrar kullanıldığını söyledi. İdam cezasının, Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanan Sıkıyönetim Mahkemeleri tarafından verildiğini, bütün deracattan geçtiğini, idam cezalarının tasdikinin Anayasaya göre Büyük Meclise verilmiş olan bir yetki olduğu için huzura geldiğini belirten Önder, tereddüde lüzum olmadığını ve üç kişinin ve arkadaşlarının kendilerinin Komünist, Maoist, Leninist olduklarını hem de tefahürle mahkemelerde ve her yerde ifade ettiklerini, kurdukları Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu diye bir çetenin cinayetler işlediğini,

²⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 117-126.

polis kurşun sıktığını, adam kaçırdığını, devletin itibarının, haysiyetinin payrimal olduğunu, dolayısıyla bu kişileri fikir suçlusu addetmenin mümkün olmadığını, canî ve adî suçlu olduklarını, devlet aleyhine, insanlık aleyhine suç işlediklerini belirterek Meclis'e, bunlara idam cezası vermeyeceksiniz de kime vereceksiniz sorusunu yöneltti. Kürsüye hümanist bir eda ile çıkan, idam cezalarının aleyhinde bulunanlara da 27 Mayıs'ta nerede olduklarını, Talât Aydemir, Fethi Gürcan'ın idam cezaları tasdik olurken nerede bulduklarını sormak istediğini ifade etti. Hükümeti de mütereddit gördüğünü söyleyerek Erim'in tutumunu eleştiren Önder, Türkiye İşçi Partisinin aslında illegal Komünist Partisinin bir örtüsü olduğunu iddia etti. Önder, Meclisin vereceği kararın üç kişi hakkında verilecek karar olmadığını, bu konuda Türkiye'nin istikbalinin yattığını, Türkiye'yi "sokaklar yürümekle aşınmaz" felsefesi ile bu ortamlara sokanlar hakkında da Meclisin kararını vereceğini söylediğinde D.P. sıralarından bravo sesleri, A.P. sıralarından gürültüler ve müdahaleler geldi. Önder, cezanın cemiyetin müeyyidesi olduğunu ve cezada içtimâî fayda bulunduğunu, hürriyetin korunması için ceza kanunlarının tatbik edileceğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.²⁶⁰

Celâl Kargılı (İçel), Anayasanın 64 ncü maddesinin, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine T.B.M.M.'nin karar vereceğini hükme bağladığına göre, Meclis'in sıkıyönetim mahkemelerince verilen idam cezasının eleştirisini yapmak veya bu şahısların suçlu olup olmadıklarını; anarşist ya da komünist eylemlerde bulunup bulunmadıklarını araştırmak; bunlar hakkında verilmiş olan cezaların haklılığı veya haksızlığı üzerinde durmak yahut ta bu cezaların azlığı veya çokluğu üzerinde tartışmak olmadığını, günün koşullarında bu cezaların infazından elde edilecek siyasal ve sosyal yarar ve zararların ne olabileceği üzerinde durulmasının, bu infazların, modern hukuk, Anayasa, insanlık ve uygarlık ilkeleriyle ne derece bağdaşabileceğini tespit etmenin, infazların gerçekleşmesinin kamu vicdanında doğuracağı etki ve tepkileri iyice hesaplamanın, bu şahısların neden suçlu duruma düştüklerini, onları bu suçluluğa iten ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik ve kültürel nedenlerin neler olduğunu incelemenin gerekli olduğunu ifade etti. Türk Ceza Yasasında düşman kuvvetlerine hizmeti kabul etme ile ilgili 126/1'in müebbet ağır hapis, yabancı devletlerle, Türkiye aleyhine harp açması ve hasmâne hareketlerde bulunması için anlaşma ile ilgili 127/1'in on sene ağır hapis, Türk Devletini harp ilânına mecbur kılmak için yabancı devletlerle anlaşmak ile ilgili 127/3'ün 5 sene ağır hapis, millî çıkarlar aleyhinde bulunmak üzere yabancılardan para alma ile ilgili 127/4'ün 3 sene ağır hapis, savaş zamanında Türk devleti zararına düşman askerî hareketlerini kolaylaştırmak ile ilgili 129/1'in 10 sene ağır hapis, harp zamanında düşman devlete Türk devleti aleyhine kullanabilecek şeyler verme ile ilgili 129/2'in 5 sene ağır hapis öngördüğünü söyleyen Kargılı, bu suçların, idamı istenen gençlerin işlediği suçlardan çok daha ağır suçlar olduğunu, bazı kaçakçılık, bölücülük, vurgunculuk suçlarından yargılanan insanlar hakkında idam cezasıyla

²⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 126-128.

takibat yapılmadığını örnekler vererek belirtti. İdam cezasının kaldırılması ve konu hakkında verilen önerge üzerinde komisyon ve hükümet arasında bulunan görüş ayrılıklarına değinen Kargılı, Türk Ceza Kanunundan idam cezalarının kaldırılmasına ait açılan kampanyaya her sınıf ve meslekten temsilcileri içeren, aralarında Türkiye Barolar Birliği Başkanı Profesör Faruk Erem, çeşitli meslek kuruluşları, yüzlerce profesör, öğretmen, avukat, yazar, gazetecinin bulunduğu on binlerce insanın destek verdiğini, Seyfi Öztürk'ün siyasi suçlardan dolayı verilen ölüm cezalarının kaldırılmasına ve bu cezaların yerine ağır hapis cezaları konmasına dair bir teklif hazırladığını söyledi. Talât Aydemir ve Fethi Gürcan'ın idamlarının infazı ile ilgili görüşmelerde infazlara karşı çıkan ya da bu infazlar karşısında çekinsek kalan parlamento üyelerinin isimlerini sayan Kargılı, dünyada birçok ülkenin idam cezalarını kaldırdıklarını belirtti. İdam cezasıyla cezalandırılan gençlerin sosyal ve ekonomik sorunlarıyla, ülkenin sorunlarıyla ilgilenilmediğini, sorunlara çözüm yolu aranmadığını, suça iten etkenlerin önlenmediğini, Meclisin Türk siyasi hayatına kısasa kısas ve kan gütme meselesinin sokulmasını istemiyorsa, perde arkasında duran insanlara fırsat verip, bunları yem olarak kullanarak bunların sırtından kendi kirli amellerine çalışma olanağı sağlamak istemiyorsa bu gençlerin idamının infazına oy vermemesi gerektiğini vurgulayarak sözlerine son verdi.²⁶¹

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Necdet Uğur (İstanbul), aslında sorunun Meclis tarafından, bu kişilere müebbet hapis verilerek hayatlarının sonuna kadar cemiyetten uzaklaşmış kalmalarının sağlanması veya hayatlarına son verilmesi olduğunu belirterek sözlerine başladı. Sadece idam cezalarında Anayasa tarafından Meclis'e buna karar verme yetkisinin tanındığını, bunda bir uzak görürlülük, sağduyu ve tarih dersi bulunduğunu, bunun nedeninin, toplumdaki düzen değiştikçe yasalarının da değişmesi ve siyasal suçların devamlı nitelik değiştirmeleri olduğunu belirten Uğur, Cumhuriyet'te yetişen kuşakların Türk toplumunun beklentilerini karşılayamadığını, Türk toplumunun çok daha yüksek bir gelişme düzeyine geldiği zaman, bütün ihtiyaçları çok daha iyi karşılandığı, bütün özlemlerinin yerine getirildiği bir düzeye geldiği zaman hiçbir anarşik hareketin Türk toplumunu bunalıma sürükleyemeyeceğini, bunun için çalışacaklarını ve bir gün o noktaya gelindiğinde geriye doğru baktıkları zaman bu yaşadığımız günden utanacak, mahcup olacak bir iş yapmamaları gerektiğini ifade etti. Anayasa'nın söylediği gibi, Meclis'in tarih açısından karar vereceğini belirten Uğur, gelecek kuşakların bu olaylara ve idam cezasına eğer bir başka türlü bakacaklarsa onların elinden bu hakkın alınmamasını ve birtakım insanları ölüm cezasına göndermemeyi önerdi. A.P. sıralarından gürlütüler ve anlaşılmayan müdahaleler arasında aslında akıllarda olan fakat açıkça ifade edilmeyen bir düşüncüyü söylemek istediğini, bu kişilerin içeride kalmayacakları, ya af bekleyecekleri ya da kaçacaklarından endişe edildiğini, Meclis üyelerinin bu insanların ömürlerinin sonuna kadar affedilmeden içeride kalacaklarını bilecek olsalar ille şimdi idam edilsinler demeyeceklerini sandıklarını ve eğer bir

²⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 128-135.

gün Meclis'in bu insanları affetme noktasına geleceksen, kendilerinin şimdi geleceğe ipotek koyma haklarının bulunmadığını belirtti. Uğur, A.P. sıralarından anlaşılmayan müdahaleler, gürültüler ve protestolar arasında, söyleyeceklerini, kendine karşı vicdan huzurunu, milletine karşı sorumluluğunu, bir gün tarih önünde yerini ve kendisi gibi düşünenlerin yerlerini düşündüğü için söylediğini belirterek sözlerine son verdi.²⁶²

A.P. grubu adına söz alan Seyfi Öztürk (Eskişehir), meselenin hukukî veçhesinin, Meclisin ölüm cezalarını yerine getirilmesi veya getirilmemesine karar vermek suretiyle konuya açıklık getirecek iradesini izhar etmesi olduğunu söyleyerek konuşmasına başladı. Kendinden önce konuşan ve farklı derecelerde manevî sorumluluklarının bulunduğunu iddia ettiği bazı kişilerin sorumluluktan kurtulmak için slogan birliği yaptıklarını belirten Öztürk, C.H.P. eski Genel Sekreteri Ecevit'in usul hakkında konuştuğunu ve itiraz ettiğini, ardından komünist faaliyetlerinden ve vatan ve millet bütünlüğünü bölme faaliyetlerinden dolayı Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış olduğunu iddia ettiği bir siyasî partinin eski Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın konuştuğunu, Meclisçe çok yakından tanınan ve bir zamanlar Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde işgal ve boykot olaylarının öncülüğünü yaptığını ve C.H.P. listesinden milletvekili gelip sonra ihraç edilmiş olduğunu iddia ettiği Celâl Kargılı'nın konuştuğunu, kendisinin fikirlerine asla iştirak etmediği C.H.P. Grup Başkanvekili Necdet Uğur'un da grup adına söz aldığını ve bu konuşmalar arasında bariz illiyet bağının bulunduğunu söyledi ve 12 Marta nasıl geldik diye soranlara cevap olarak 12 Marta böyle geldiklerini öne sürdü.

Meclislerin, bu konuyla ilgili olarak 1960'tan bu tarafa üç önemli olayla karşı karşıya kaldıklarını söyleyen Öztürk, bunlardan birinin, 27 Mayıs ihtilâlinde sonra kurulan fevkalâde Yassıada Mahkemesinin seçilmiş bir Parlamento ile vazife gören devrin Başbakanını ve Parlamentosunu muhakeme altına alması ve ihtilâl kanunlarına göre haklarında idam cezası vermesi, ikincisinin 27 Mayıs ihtilâlinde sonra Türkiye'de ihtilâllerin ihtilâlleri davet etmesi sonucunda Harp Okulu eski Kumandanı Kurmay Albay Talât Aydemir ile Süvari Binbaşı Fethi Gürcan ile Kurmay Yarbay Osman Deniz ve Erol Dinçer'in idamlarının Meclise gelmesi ve ikisinin tasdik edilip ikisinin onaylanmaması olduğunu belirtti. O zaman C.H.P. Genel Başkanının Başbakan olduğunu, Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar ve Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in bulunduğu Meclis'te kendisinin idamlara karşı çıkan bir konuşma yaptığını, ama Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanının hükümet temsilcisi olarak oraya gönderdiği bakanı ile teklifin karşısına çıktığını ve Cumhuriyet Halk Partisinin oylarıyla reddedildiğini öne süren Öztürk, şimdi ise öncekilerle kıyaslanamayacak yeni bir mesele ile karşı karşıya olduklarını, ancak bir cidal hareketi varmış gibi kürsüden ölüm cezalarının verilmemesi için âdetâ bir şefkat, bir atıfet yarışmasına girişildiğini ifade etti. Mehmet Ali Aybar'ın Batı'da idam cezaları uygulanmıyor demesinin komünistlerin taktiği olduğunu, Adalet Partisinin

²⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 135-139.

bölücülüğün, servet ve mülkiyet düşmanlığı yapanların, tarihî ve manevî değerleri yok etmek isteyen zihniyetin karşısında olduğunu, kanun tedbirlerini getirmesine rağmen karşılarında sert, aşılmaz birtakım Anayasa engelleri, birtakım özel engeller bulunduğunu ve bunların neticesi olarak bir Anayasa buhranı, bir hukuk buhranı ile memleketin 12 Marta geldiğini belirtti. Komünizmin milletlerarası iki stratejisi olduğunu, birinin silahlı kuvvetlerle memleketi istila etmek, diğersinin ise komünizm ideolojisini silah yapıp bir fikir ve propaganda ile ülkelerin içine girmek ve masum gençleri bu işe alet etmek olduğunu söyleyen Öztürk, Türkiye’de de yeraltı faaliyeti şeklinde illegal komünist faaliyetlerin, 1961 Anayasasının getirdiği geniş hürriyet havası içerisinde, Türkiye İşçi Partisinin komünist fikirleri yaymasıyla ve ortanın solunun bu meselenin esasını idrak edemediği için kol kanat germesiyle geliştiğini iddia etti. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanının ortanın solundan başlayarak sola vermiş olduğu tavizler nedeniyle solun geliştiğini, gençliğin politikaya alet edildiğini ve anarşinin devleti yıkma noktasına kadar geldiğini öne süren Öztürk, Cumhuriyetin korunması için Meclisin ihtiyat tedbirini uygulaması gerektiğini ifade etti.²⁶³

A. Tosyalıoğlu (Çankırı), E. Turgut (Kayseri), M. Aksoy (Urfa), N. Gacıroğlu (Erzurum), K. Emre (Muş), N. Akın (Zonguldak) ve F. Ak (Zonguldak) tarafından müştereken ve Şevki Güler (Afyon Karahisar) tarafından ayrıca verilen önergelerle müzakeremin kifayeti talep edildi. Kifayetin aleyhinde M.G.P. grubu adına söz alan Emin Paksüt (Ankara), yeterlik önergesinin anormal bir şekilde geldiğini, bu işin bir siyasî partinin kendi çevresine göre üstün görüldüğü bir anda müzakereleri kesmekle halledilir cinsten iş olmadığını; sorunun, milletin vicdanında hükümetin tutarlı bir yolda olup olmadığı, parlamentonun rejimi savunmakta kararlı olup olmadığı hususunda ortaya çıktığını, hükümetin komisyonla arasında olduğu söylenen çelişmeyi gidermek zorunda olduğunu ve Meclisin bu infaz kararlarının topluma bir şey kazandırıp kazandırmayacağı aydınlığa çıkmadan oylamaya geçilmemesi gerektiğini ifade etti.²⁶⁴

Arif Tosyalıoğlu ve beş milletvekili ile Şevki Güler tarafından verilen kifayeti müzakere önergeleri oya sunuldu ve 126’ya karşı 144 oy ile kabul edildi. Maddelere geçmek üzere açık oya başvuruldu, ad okunmak suretiyle oylama yapıldı. Oy verme işlemine 318 milletvekili katıldı, 245 kabul, 63 ret, 10 çekinse oy kullanıldı. Maddelere geçilmesi bu suretle kararlaştırıldıktan sonra Komisyon tarafından Genel Kurula arz edilen raporda öncelik ve ivedilik hususu öngörüldüğünden ivedilik hususu da oya sunuldu. Emin Paksüt (Ankara), İçtüzüğün âmir hükmü gereğince ivedilikle talebinin yazılı gerekçeye dayanması gerektiğini söyleyerek oylamaya itiraz etti.

²⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 139-147.

²⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 147-149.

Meclis Başkanı, Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair kanunun yukarıda belirtilen 1 nci maddesi okundu. Madde üzerinde söz isteyen Başbakan Nihat Erim (Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü.), Emin Paksüt'ün, Adalet Bakanlığında yüksek bir memurun Adalet Bakanlığındaki sözleriyle, Adalet Bakanına vekâlet eden Halûk Bayülken'in sözleri arasında çelişkiden bahsettiğini, hükümet politikası olarak Adalet Bakan vekili Bayülken'in kürsüden ifade ettiği görüşün hükümetin görüşü olduğunu, yani hükümetin Türkiye'deki ölüm cezaları ile ilgili ceza kanunu maddelerinde herhangi bir değişiklik öngörmediğini ve böyle bir tasarımı Meclis'e getirmek niyetinde olmadığını açıkladı.

M.G.P. grubu adına söz alan Emin Paksüt (Ankara), 12 Mart muhtırasının kuvvetli, inanılır icra makamı istediğini, Meclis'in hükümeti desteklediğini belirtti ve güven oyu verdiği veya iş başında kalmasında fayda umduğu hükümetiyle temel birtakım konularda çelişkiye düşerse Parlamentodan bir infaz kanununun çıkmasının hiçbir meseleyi halletmeyeceğini vurguladı. 18 yıl önce, 10 Mart 1954 tarihinde Parlamento'nun 6366 sayılı kanunla Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerini Koruma Anlaşmasını kabul ettiğini, bu belgenin giriş maddesinde bütün medenî milletlerin Anayasalarında yer aldığı gibi her ferdin yaşama hakkının kanun himayesi altında olduğunu ve kanunun ölüm cezasıyla cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infazı dışında hiç kimse kasten öldürülemeyeceğinin hükme bağlandığını; yani, kanunun bir suç ölüm cezasına bağlaması ve yetkili bir mahkemenin suçlu hakkında bu cezayı vermesi durumunda cezanın infaz edileceğini söylemiş olmasının kasten insan öldürmek yahut insan hayatına saygısızlık anlamına gelmeyeceğini ve onunla çelişmeyeceğini ifade etti. Bu belgede, ayaklanma veya isyanı kanuna uygun olarak bastırmak için idam cezasının uygulanacağını belirtildiğini söyleyen Paksüt, Türkiye'nin normal şartlar içinde olmadığını, bir sıkıyönetim içinde Türkiye'nin yönetilemez halde bulunduğunu, yetkililerin Türkiye'nin bir büyük tehlikeyle karşı karşıya olduğunu söylediklerini belirterek Meclis'in hukuk açısından mahkemenin vermiş olduğu kararı değerlendirmeyeceğini, Anayasa'nın tanıdığı yetkiyle bu infazların ülke ve toplum yararına olup olmayacağına karar vereceklerini ifade etti. İnfazların uygun olup olmadığı siyâsî takdir ise hükümetin açık görüşüne ihtiyacı olduğunu belirten Paksüt, hükümetin Meclisin isabetli bir karar almasına yardımcı olması gerektiğini tekrarlayarak konuşmasını tamamladı.

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Necdet Uğur (İstanbul), Adalet Partili grup sözcüsünün konuşmasının tahrik, suçlama, yakıştıрма, tahrif ve kışkırtma dolu olduğunu söyleyerek eleştirdikten sonra C.H.P.'nin yedi seneden beri muhalefette olduğunu vurgulayarak muhasebesi yapılan durumun 6-7 yıllık iktidarın neticesinde doğmuş olağanüstü şartlar ve sorunlar olduğunu ifade etti. Uğur, kendisinin Anayasal düzenin kurulamamış olduğunu söylemesinin komünistlerin sloganını kullanmakla eleştirilmesine cevap olarak Erim hükümetinin programının 1 nci sayfasını okuyarak aynı sözlerin Adalet Partisi grubu tarafından da desteklendiğini söyledi. 12 Mart Muhtırasının maddesini de okuyarak içinde bulunulan koşulların

asıl sorumluluğunun A.P. iktidarında olduğunu belirten Uğur, C.H.P.nin, gelir dağılımı adaletsizliğinden toprak adaletsizliğinden, büyük sermaye sömürsünden bahsettiğinde A.P.'nin suçlayıcı tavrından çekinmeyeceklerini belirttiğinde ve bu konuları konuşmak üzere A.P.'den değil Anayasadan yetki aldıklarını belirttiklerinde oturum yine karıştı, A:P. Sıralarından müdahaleler ve protestolar başladı. A.P.'li sözcünün konuşması sırasında C.H.P. sıralarını eliyle işaret ederek kendilerini 12 Martın sorumlularımış gibi göstermesini ve 12 Marta muhalefet kanadında olan yüzünden geldiğini söylemesini de eleştiren Uğur, 12 Marta düşen hükümetin adının niçin Adalet Partisi hükümeti olduğunu, Meclis'te çoğunlukta oldukları halde neden hükümette olmadıklarını sordu ve A.P.'nin suçlayıcı tavırlarını eleştirerek sözlerini tamamladı.²⁶⁵

1 nci madde üzerinde Demokratik Parti grubu adına söz alan M. Kubilay İmer (Konya), hükümetin fikir beyanında bulunmamasını eleştirerek başladığı konuşmasında, kendilerinin bu hükümetle anarşiye karşı mücadeleye girişilemeyeceğini düşündüklerini, koalisyon ortakları ve hükümete rey verenlerin mesuliyeti paylaşmak durumunda olduklarını söyledi. D.P.'nin komünistleri, devlet, vatan ve millet düşmanlarını affetmeyecek bir nesli ve nesilleri yetiştirmek çabası içerisinde olduğunu belirten İmer, Anayasa'nın 64 ncü maddesinde idamların infazının T.B.M.M.'ne ait olduğu kabul edildiğine göre, Anayasa değişikliği sırasında idamların kaldırılmasını savunanların teklif vermediklerini ifade etti. Hürriyetleri yok eden hürriyetlere hürriyet hakkı tanınamayacağını, hürriyet verilen birinin hürriyetleri ortadan kaldıracak olursa ona hürriyet hakkı değil, yaşama hakkı da verilmemesi gerektiğini söyleyen İmer, yılanın yavrusunun büyümesine müsaade edenlerin, yılan kendilerini soktuğu zaman şikâyetçi olmak hakkına sahip olmadıklarını ifade etti. Görüşülen kişilerin Anayasayı tebdil ve tağyir ve meclisleri ıskat suçu ile ceza gördüklerini ve bunun Türk Devletinin güvenliğiyle ilgili olduğunu belirten İmer, ülkenin bütünlüğüne, milletin varlığına ve devamlılığına baş koymuş milliyetçi bir görüş içerisinde ve komünist düşmanı olan bir partinin mensupları olarak, bunu yapanları takip etmek ve cezaları tatbik etmek durumunu müdafaada devam edeceklerini vurguladı. Devleti ortadan kaldırmak isteyen, vatan ve millet düşmanı komünistlerin, komünistlik suçuyla sıkıyönetim mahkemesince en son derecata kadar mahkûm olan ve bu durumları müsellemlerin affedilmesi durumunda Türkiye'de âdi suçluların dahi artık adam öldürme durumunda kendilerini serbest sayacaklarının kabul edilmesi gerektiğini belirten İmer, milleti, ülkeyi ve devleti düşünenlerin, bu infazların tatbik edilmesini mantıkî, hukukî, millî düşünceler içerisinde kabul etmek mecburiyetini nefislerinde hissetmesi gerektiğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.²⁶⁶

²⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 159-163.

²⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 163-167.

Reşit Ülker (İstanbul), bazı konuşmacıların, mahkemeler kararlarını vermiş, derecattan geçmiş, kesinleşmiş, Meclis'e gelmiş sözleriyle, şimdi bunun üzerinde konuşulmaz, Meclis bunu tescil etsin demek istiyorlarsa bunun Meclise büyük bir saygısızlık olacağını, Meclis'in tescil mekanizması olmadığını ve Anayasa'ya göre ölüm cezası olarak kesinleşen kararların uygulanmasına ancak Meclis'in karar vereceğini söyledi. Kişisel olarak düşüncesinin ölüm cezasının bir gün Türkiye'de de tümünden kalkması olduğunu, ama bunun istisnalarının olması gerektiğini belirten Ülker, cezalar infaz edildiği anda suç işleyenler ölecekleri için artık her şeyin bitmiş olacağını, oysa müebbet hapsin daha ağır bir ceza olduğunu ve daha vahim ve ıstırap verici bir hal olduğunu söyledi. 146 ncı maddenin 1 nci fıkrasına göre 1964'te Talât Aydemir ve arkadaşları için verilen hükme C.H.P. Genel Başkanı İnönü'nün siyasî suçlardan dolayı bu infazların yapılmamasını savunduğu gibi, kendisinin de şimdi aynı şeyi söylediğini, hukukta siyasi suçun tanımı olmamakla birlikte devlet idaresi aleyhine işlenen suçların açıkça siyasî suçlar olduğunu ve kişilerin idamıyla fikirlerin öldürülmeyeceğini ifade etti. Tarihin ve milletlerin çok kere asılanı rahmetle andığının görüldüğünü, haklarında ölüm cezası verilmiş pek çok kimsenin bir müddet sonra şerefli ve vatansever kişiler olarak anıldıklarını ve Türk kamu vicdanının siyasî suçlarda ölüm cezasını kesin bir şekilde şiddetle reddettiğini belirten Ülker, siyasî suçlara ölüm cezası verilmemesine ilişkin kanun teklifinin bulunduğunu, idamı istenen üç kişinin işledikleri suçlar arasında adam öldürme fiilinin olmadığını, TCK'ya göre komünizm propagandası, faşizm propagandası veya ırkçılık yapmanın ya da demokratik rejime aykırı herhangi bir fiili yapmanın belli cezalarla, en fazlası on seneyi aşmayan cezalara muhatap olduğunu ifade etti. Ülker'in konuşması sıklıkla müdahalelerle kesildi. Meclis'in, Türk devletinin güçlü olduğunu, bu kişilerin topluma zarar verdiklerini, ancak böyle olmasında çeşitli sebepler bulunduğunu, iktidarın ve muhalefetin görevlerini tam olarak yerine getirmediğini düşünerek bu ve bunlara benzer kimseleri bu cemiyetin içinde başlarını koparmak suretiyle değil, onlara müebbet ceza vermek suretiyle, ebedi, kuvvetli, ölmeyecek Türk Devletinin gücünü gösterebileceğini söyleyen Ülker, Meclis'in, devletin kudretini gösterdiği, kanunları çiğneyenleri yakalayıp adalete teslim ettiği, idam hükümlerinin verildiği ve fakat yeri gelince de genç insanların hata edebileceklerini düşünen, geniş ufuklu, toleranslı insafli bir Meclis olarak görünebileceğini söyleyerek sözlerini tamamladı.²⁶⁷

Muammer Erten (Manisa), Adalet Partisi sözcüsünün kendisini kaybederek yaptığı konuşmayı gelecek nesillerin ibretle okuyacaklarını söyleyerek başladığı konuşmasında, Meclis'in toplum yararı bakımından idam hükümlerinin infaz edilip edilmeyeceği hususunda bir siyasî tercih yapma durumunda olduğunu, mahkemenin suçluluk kararı üzerinde bir tartışmanın bahis konusu olmadığını ifade etti. Dünyada sadece dikta rejimi ile idare edilen memleketlerde siyasî suçlardan idam cezaları yapıldığını söyleyen Erten, demokratik bir ülke olan Türkiye'de siyasi suçlardan idam cezasına karşı olmanın en tabii bir durum olacağını belirtti. Bilim adamlarının

²⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 167-174.

siyasî suçlarda infazın, kamu vicdanında derin yaralar açabileceğini ve toplumda huzursuzluk yaratacağını ortaya koyduklarını belirten Erten, kamu vicdanının, hüküm verirken, suçun işlendiği ortama ve şartlara bakacağını, dolayısıyla suçun nasıl bir ortam içerisinde işlenmiş olduğunun üzerinde durmak gerektiğini ifade etti. Türkiye’de Anayasanın gerektirdiği reformların, sosyal ve ekonomik hakların süratle gerçekleştirilmesi gerekirken 1965’ten sonra durduğunu ve toplumda 1965’ten sonra iş başına gelen iktidarın bu reformları yapmamak için direndiği kanaatinin uyandığını söyleyen Erten, bu hakların gerçekleştirilmesi için masum olarak başlayan mücadelenin, iktidarın tutumu, devlet güçlerini bitaraf kullanmaması sonucunda yavaş yavaş bir anarşi haline geldiğini öne sürdü. Erten, iktidarın ülkeyi anarşiye getirdikten ve 12 Mart Muhtırası geldikten sonra, ülkenin durumu göz önüne alınmadan bütün bunların mesulü olarak üç kişinin idamı için uğraşılması durumunda âme vicdanında derin yaralar açılacağını, Meclis’in vereceği kararın bu kişileri suçluluktan çıkarmayacağını, sadece ölüm cezasını müebbet hapse çevirmiş olacağını belirterek sözlerini tamamladı.²⁶⁸

Başbakan Nihat Erim (C S. Cumhurbaşkanınca S. Ü.), bir önceki konuşmasında aydınlattığı konuda bazı sözcülerin tekrar izahat istedikleri için söz aldığını belirtti ve Türkiye’nin büyük bir komplo karşısında kaldığını, Türkiye’yi bölmek ve parçalamak, demokratik rejimi, Türk Devletini yıkmak için silahlı mücadeleye çıkmış olanlar bulunduğunu, sıkıyönetimin bunları tespit ederek, zararsız hale getirmek ve suçluları muhakeme etmek için ilân edildiğini, bu kanun tasarısının, yetkili mahkeme tarafından verilen bir hükmü getirdiğini, bu hükmün infaz edilip edilmemesine ait kararı Anayasaya göre Parlamento’nun vereceğini ve Parlamentonun takdir hakkını kullanmasına hükümetin etki yapmasının doğru olmayacağını ifade etti.²⁶⁹

M. Kubilay İmer (Konya), idamların kaldırılması konusundaki tekliflerin Komisyonunda müzakeresi sırasında oraya gelen Bakanlık temsilcisinin, bizatihi Başbakanın dış devletlere bu mevzuu sorduk, onların bir kısmından cevap geldi, diğerlerinden cevap gelmedi, bu bakımdan mehil isteyin dediğini ve idamlar mevzuunda hükümetin bir kararı olmadığı şeklinde bizatihi telkin yaptığını ve talimat verdiğini, bakanlık temsilcisi durumundaki memurun, açıkça, idamlar meselesindeki teklifin geriye bırakılması yolunda konuştuğunu ve talimatı Başbakan’ın verdiğini söylediğini belirterek Başbakan’dan böyle bir talimat verip vermediğini öğrenmek istedi. Nihat Erim, Adalet Bakanlığı namına Komisyonunda bulunan zata hiçbir talimat vermediğini, Adalet Bakanına, az önce konuştuğu şekilde talimat verdiğini, bunun hilâfında bir beyanın ya zühul etmiş veya talimatı aşmış bir durum olduğunu ifade etti.

²⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 174-179.

²⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 179-180.

1 nci madde üzerine söz alan Hüsametdin Akmumcu (Isparta),ülkedeiki iktisadî ve içtimaî sıkıntuların hal çaresinin, hukuk nizamını zorlayarak, hukuk kaidelerini çiğneyerek anarşi ile bulunamayacağını, gençliğin manevî değerlerden mahrum olarak yetiştirilmesi durumunda gençliğin heyecanını başka yollara kanalizetmek isteyeceğini, bu anarşik hadiseleret İlahiyat Fakültesinin, Yüksek İslâm Enstitüsünün adının karışmasının dikkat çekici olduğunu, memlekette sömürü, vurgun, soygunların sebeplerinin gençlerin hareketinde değil, gençleri bu yola sevk eden sistemin ve sistemi benimseyenlerde aramak gerektiğini söyledi.

Komünistleri besleyen, onlara fikir babalığı yapan, onları ikiye, üçe bölen, millî fikriyatın önüne çıkan bir masonik zihniyet bulunduğunu belirten Akmumcu, ilk yapılacak reformun maarifte olması, ancak bu reformun imam hatiplerin ilk kısmının kaldırılması, yüksek İslâm enstitülerine giden yolun iki sene tıkanması olmaması gerektiğini, idama mahkûm edilenlerin bilerek, isteyerek bu suçu işlediklerini ve amaçlarının, Türkiye'nin meselelerini komünizmi hakim kılarak halletmek olduğunu söyledi. Memlekette suç işleyenlerin cezalarını göreceklerini belirten Akmumcu, dünyanın diğer milletlerinde siyasî suçluların idam cezasına mahkûm edilmedikleri düşüncesinin hareket noktası yapmanın hatalı olduğunu, ayrıca ülkedeiki koşulların idam cezalarının infazına mani olucu bir tahfif sebebi düşüncesine de karşı olduğunu belirtti. Bu sırada, hatibe A.P. sıralarından bir pusula gönderildi ve okuması istendi. Akmumcu, pusulada yazan, Adalet Partisi oylarına bir mümin olarak nasıl ihanet ettin? Onu da söyle cümlelerini okudu, bütün sıralardan gülüşmeler, D. P. sıralarından alkışlar duyuldu. Akmumcu, Meclis'in, suçun vasfı siyasîdir noktasından hareket etmemesi, millî menfaatlerden hareket etmesi gerektiğini belirterek sözlerine son verdi.²⁷⁰

Ali Yılmaz'ın (Hatay) sunduğu ve madde üzerindeki görüşmelerde konunun aydınlığa kavuşması nedeniyle müzakerelerin kifayetini isteyen önergesi kabul edildi. Celâl Kargılı ve Mehmet Ali Aybar'ın aynı mealde olmak üzere verdikleri iki önerge, tasarının birinci maddesinin son cümlesinin, bu ölüm cezaları yerine getirilemez biçiminde değiştirilmesini teklif ediyordu. Celal Kargılı (İçel), önergesini izah etmek için söz aldı. Kargılı, aceleciliğin, millete ve memlekete hayır getirmeyeceğini söylediğinde A.P. sıralarından ne aceleciliği sesleri ve gürültüler yükseldi. Başkan, saatin 24,00 olduğunu, müzakerelerin 10 saatten beri devam ettiğini söyledi. Kargılı kendisine A.P. sıralarından yapılan sözlü müdahaleler üzerine, bu kadar ön fikirle hareket eden kimselerin bulunduğu bir toplumda takririni izahtan vazgeçtiğini bildirdi. Kargılı'nın önergesi oya sunuldu ve reddedildi.

Önergesini açıklamak üzere kürsüye gelen Mehmet Ali Aybar (İstanbul), hislerle takdir bir arada yürütülürse; bundan doğru bir neticeye varmanın mümkün olmayacağını, hislerden tecrit olmuş bir durumda idam cezalarının infazına izin verip vermemenin, toplumun menfaatlerine uygun düşüp düşmediğine vicdanî kanaatlerle oy vereceklerini, vicdanî kanaatin keyfi olmadığını ve kararlarını birtakım objektif

²⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 180-184.

delillere dayandıracaklarını, ancak bu üç genci idam sehпасına göndermekte Türkiye'nin hiçbir menfaati olmadığını ifade etti. Aybar, A.P. sıralarından gürültüler ve müdahaleler arasında sözlerini tamamladı. Aybar'ın takriri de oya sunuldu ve kabul edilmedi.

Komisyon adına Hilmi Biçer (Sinop) tarafından maddenin fıkra fıkra oylanmasına ilişkin verilen ve üç hükümlü hakkındaki kararın ayrı ayrı oya arz edilmesini isteyen önerge ise kabul edildi. 1 nci maddede yer alan isimler ayrı ayrı üç kez oya sunuldu. 1 nci madde ayrıca oya arz edildi. Kanunun tümü açık oya sunulmadan önce Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman), aleyhte olmak üzere son sözü istedi. Yılmaz, Meclisin bir atıfette bulunup, iktisadî, sosyal şartların birkaç seneden beri Türk gençliğini bir bunalıma sürüklediği gerekçesinden hareketle, bunun müebbet hapis şeklinde infazı cihetine gidilmesinde zaruret olduğu kanaatinde olduğunu, ancak kararın böyle tecelli etmeyeceğinin anlaşıldığını ve tecelli şekli ne olursa olsun ülke için hayırlı olmasını temenni ettiklerini söyledi ve A.P. sözcüsünün ve grubun söz ve davranışlarını eleştirdi.

Tasarının tümü açık oya sunuldu ve ad okunmak suretiyle oylar tespit edildi. Açık oylamaya 279 milletvekilinin katıldığı, 238 kabul, 53 ret, 6 çekinse oy çıktığı Başkan tarafından ilan edildi.²⁷¹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 17 Mart 1972 tarihinde kabul edilen teklif, 25 Mart 1972 tarih ve 14139 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

1576 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesinin 6 Nisan 1972 tarihli E: 1972/13, K: 1972/18 sayılı kararıyla biçim yönünden iptal edildi. Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesi, teklifin hakkında Millet Meclisinde öncelik ve ivedilik ve Cumhuriyet Senatosunda öncelik önergelerinde gerekçe gösterilmemesi ve her iki yasama meclisinde teklifin maddelerine geçilmesine karar verildikten sonra ivedilik istemleri oylanması idi. Anayasa mahkemesinin iptal kararı 7 Nisan 1972 tarihli ve 1452 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1586: Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın Ölüm Cezalarının Yerine Getirilmesine Dair Kanun

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan haklarındaki hükmün yerine getirilmesine dair 17 Mart 1972 gün ve 1576 sayılı Kanunun, Anayasa Mahkemesinin 7. 4. 1972 tarihli ve (1452 - Mükerrer) sayılı Resmî Gazetede yayınlanmış bulunan 6. 4. 1972 tarihli E: 1972/13, K: 1972/18 sayılı kararıyla biçim yönünden iptal edilmiş bulunması karşısında, Başbakan Nihat Erim, 11 Nisan 1972 tarihinde Adalet Bakanlığından alınan 10. 4. 1972 tarihli ve 15872 sayılı tezkereyi, Anayasanın 64 ncü maddesine göre gereği yapılmak üzere Meclis Başkanlığı'na sundu.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezasına çarptırılmaları hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Adalet Komisyonu raporu, 24 Nisan 1972 tarihinde toplanan 77 nci birleşiminde ikinci kez müzakere edildi. Birleşim, Adalet Komisyonu başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) tarafından, Anayasanın

²⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 58 (10 Mart 1972), s. 188.

64 ncü maddesine göre mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek yetkisinin sahibi Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu konudaki takdirini süratle kullanmasında kamu yararı olduğu gerekçesiyle verilen ve Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'a ait 11. 4. 1972 tarihli ve 5/4-2554 sayılı Başbakanlık tezkeresi ile eklerinin, Komisyonunda yapılan müzakeresi sırasında Millet Meclisi Genel Kurulunda hazırlanan kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesine ilişkin iki önerge kabul edildi.²⁷²

Okunan öncelik önergesi üzerinde aleyhte söz alan Bülent Ecevit (Zonguldak), ölüm cezalarının uygulanmaları konusunda acele etmenin, öncelik istemenin pek hoş bir şey olmadığı açısından önceliğin reddini talep ettiğini belirtti. Ecevit, ayrıca, geride bırakılan üzücü dönemin muhakemesi ve muhasebesinin yapıldığını, bu muhasebe tümü ile ortaya çıkmadan önce münferit sorumlular hakkında varılmış yargıları, Büyük Millet Meclisi olarak kesin sonuçlara ulaştırmanın ileride üzücü sonuçlar ortaya çıkarabileceğini, zaman geçtikçe, verilen bazı askerî mahkeme kararlarının yeni ortaya çıkan verilerin ışığında değişik değerlendirmeler yaparak değiştirildiğini ve aynı suçlardan dolayı bazı kimselere daha hafif cezalar verilmesinin uygun görüldüğünü ifade etti.

Aleyhte söz alan Celal Kargılı (İçel), haklarında idam cezaları verilen çok sayıda insanın, Yargıtay'a bu cezalarının tasdik edilmemesi hususunda müracaat ettiğini, hiç kimsenin Askerî Yargıtay kararlarının ne olacağı hakkında bilgi sahibi olmadığını, bu başvuruların sonuçlanana kadar tekrar tekrar Meclisin idam cezaları konusunda meşgul edilmemesi ve haklarında idam cezaları verilen şahısların, idam cezalarının yerine getirilip getirilmemesi gerektiğinin topyekûn ele alınmasında büyük yararlar olduğu için öncelik kararının kabul edilmemesini talep etti. Meclise niyabeten görev gören Adalet Komisyonunda idam cezalarının yerine getirilmesi hakkındaki tasarı görüşülürken, daha esasa girilmeden bu görüşmelerin 10 ar dakika ile kısıtlanmasına karar verilmesinin idamların biran evvel yapılmasının istendiği anlamına geldiğini söyleyen Kargılı, idamların aceleye getirilmesinde toplumsal yarar olmadığını savundu. Komisyonunda bir üyenin, idamların biran önce yapılmamasının 13 kişinin daha ölümüne sebep olduğunu ve biraz daha geciktirilirse belki 13 000 kişinin ölümüne neden olacağını iddia etmesine karşı olduğunu söyleyen Kargılı, yapılan aceleciliğin, birtakım insanları harekete sevk ederek bu insanları idam ederseniz biz de elimizdeki tutukluları öldürürüz, onları bunların karşısında rehin tutuyoruz diye beyanlarda Bulunmalarına sebep olduğunu ifade etti. Türk Ceza Kanunundan idam cezalarının kaldırılmasına ilişkin kanun teklifinin halen Millet Meclisi'nin gündeminde olduğunu belirten Kargılı, bu tekliflerin Komisyonca öncelikle görüşülmüş ve Genel Kurula sevk edilmişken, bunlar bir sonuca bağlanmadan, bu tekliflerden sonra gündeme alınan idam cezalarının yerine getirilmesine ait kanun tasarısını görüşmenin vicdanî rahatlık sağlamayacağını ifade etti.

²⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 197-199.

C.H.P.'ye mensup komisyon üyeleri Mehmet Aytuğ (Elazığ), Orhan Okay (Konya), Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde) ve Kenan Mümtaz Akışık'ın (Bitlis) muhalefet şerhi koydukları 660 sıra sayılı Adalet Komisyonu raporunun öncelikle ve gündemde bulunan bütün işlere takdimen görüşülmesiyle ilgili önergeyi oya sunuldu ve kabul edildi. Mustafa Kubilay İmer (Konya) usulî yönden bir hususu arz etmek için söz istedi. İmer, Anayasa Mahkemesinin bozma kararının teklifin maddelerine geçilmesine karar verildikten sonra ivedilik isteminin oylanması olduğundan yine şeklî yönden bir usul hatasının meydana gelmemesi için ivediliğin tekrar oylanmasını talep etti. Başkanvekili Kemal Ziya Öztürk, Anayasa Mahkemesinin aldığı karar çerçevesinde peşinen ivedilik kararını aldıklarını söyledi. İmer'in Anayasa mahkemesi kararını okumasından ve karara göre işlem yapılmasını talep etmesinin ardından teklifin ivedilikle görüşülmesi hususu tekrar oya sunuldu ve kabul edildi.²⁷³

Hüseyin Abbas (Tokat) tarafından verilen ve 660 sayılı Adalet Komisyonu raporu üzerinde geçen sefer gerekli konuşmalar yapıldığından görüşmelerin, gruplar adına 20, şahıslar adına 10'ar dakika ile sınırlandırılması ile ilgili teklif de oya sunulurken kabul edildi. Komisyon üyelerinin muhalefet şerhleri ve Adalet Komisyonu metni okundu.

Teklif üzerine ilk sözü Demokratik Parti grubu adına M. Kubilay İmer (Konya) aldı. İmer, Anayasanın 64 ncü maddesine göre kanaat ve görüşün istikâmetini çoğunlukla belirtmiş bulunan Meclise üç komünist ve anarşist şehir eşkiyasının idam hükümlerinin infazı konusunun yeniden geldiğini ve müzakerelerini bizzarur yapmakta olduklarını, önceki Meclis kararının formalitelerinin tamamlandığını ve şeklî mahiyetteki 17. 3. 1972 tarihli ve 1576 sayılı kanunla pozitif hukuk kuralı haline geldiğini belirtti. Bu üç idam hakkındaki karara kadar, daha önce çıkan ve sayısı hayli kabarık idam infazlarına ses çıkarmayan Cumhuriyet Halk Partisi ve onun Genel Başkanının, kamuoyu tarafından çok iyi bilinen sebeplerle âdetâ af havarisi kesildiklerini ve Anayasa Mahkemesinin Cumhuriyet Halk Partisinin isteği paralelinde iptal istemini alelacele müzakere ettiğini söyleyen İmer, Mahkemenin acele tavrını eleştirdi. Anayasanın 77 nci maddesine göre devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağına yemin eden milletvekillerinin devleti yıkma çabası içinde, şerefli ve kahraman Türk ordusu dışında, halk kurtuluş ordusu kurarak devleti yok etme arzusu istikametinde hareket eden vatansız, milliyetsiz, dinsiz ve Allah'ı inkâr eden komünistlere şefaahat etmelerini ve onları affetme düşüncelerini anlayamadıklarını belirten İmer, yaşama hakkını yok etmek isteyen katillere, vatan ve millet düşmanı, devleti yıkma çabasındaki komünist eşkiyalara bu ülkede yaşama hakla verilmesine karşı olmaktan devam edeceklerini ifade etti. Solun ve sosyalizmin hangi şekli olursa olsun hepsinin karşısında olduklarını söyleyen İmer, Demokratik Parti grubunun, vatan ve milletin bölünmezliği, devletin bütünlüğü

²⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 202-204.

yolunda uğruna bütün millî siyasî kuruluşları, komünizme karşı mücadelede tek cephe halinde harekete davetimizi de hatırlatarak; bu açıdan infazların lehine rey vereceklerini beyan etti.²⁷⁴

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan İsmet İnönü (Malatya), kanun tasarısının ilk çıkışında gördükleri kusurları tamir ettirmek için Anayasa Mahkemesine müracaata lüzum gördüklerini, suçluların hareketleri hakkında hissedilen aşırı teessür ve hiddetin tesiri altında bulunan umumî efkârı, C.H.P. aleyhine körüklemek için haksız yere dedikodular yapıldığını, ancak başvurularının Anayasa Mahkemesi tarafından haklı görüldüğünü ve karara bağlandığını ifade etti. C.H.P.'nin infaz kanunundaki eksiklikleri tamir ettirmeye çalışırken suçluların ceza görmemeleri, affedilmeleri fikrinde olmadıklarını ve yine öyle bir fikir taşımadıklarını belirten İnönü, suçluların suçlarının karşılığı olan cezaları görmeleri gerektiğini vurguladı. Bu cezalar hususunda özel bir kanaatleri olduğunu ve bunun siyasî suçlardan dolayı idam cezası yapılmaması dâvası olduğunu beyan eden İnönü, bunun için Büyük Meclisçe kanun çıkarılması gerektiğini, siyasî suçların adi cinayetlerden ayrılması için de özel bir kanunla Meclisçe uzun boylu tetkik edilip bir usule ve kanuna bağlanması gerektiğini ifade etti. Siyasî suçlardan dolayı kapital ceza denilen idam cezası yapılmaması için yeni harekete geçmiş olmadıklarını, demokratlardan idama mahkûm olanların, idam cezası görmemeleri için ilk gününden, o zamanki askerî idareye var güçleriyle çalıştıklarını, ancak sonuç alamadıklarını belirten İnönü, ardından siyasî idamları istemişler gibi veya idamlar yapılmasını diye uğraşmamışlar gibi aleyhlerinde siyasî propagandaların yapıldığını ve seçimlerde tez olarak aleyhlerine işlendiğini ifade etti. Anayasa Mahkemesine müracaat etmekle suçluların cezadan kurtulmalarını istemediklerini, ancak bu gençlerin idama mukabil, idamdan daha hafif bir ceza olmayan müebbet cezaya çarptırılacaklarını söyleyen İnönü, devletin bu gençlere öğreteceği ilk şeyin zorla devlete ve kanunlarına hâkim olamayacakları, ikinci görevin ise sosyal tedbirler almak, terbiye usulleri koymak, ailelerine anlatmak ve onlara müebbet hapislikleri zamanında rahat bir hayata kavuşmayarak çalışma mecburiyetinde bulduklarını ceza usulleri ile göstermek olduğunu belirtti. İnönü, Meclisin bu gençlerin cezalarını müebbet hapse çevirmesi, sonra hapis zamanlarında ıslahlarına çalışılması ve sosyal tedbirlerin aranması gerektiğini tekrarlayarak sözlerine son verdi.²⁷⁵

M.G.P. grubu adına söz alan Vefa Tanır (Konya), bu kanunun aleyhinde bulunarak cezayı azaltalım demenin Meclise verilen bu hakkı insaf noktasına çekmek olmadığını, bunun başka çıkar noktalan arama, başka bir ifade ile bundan geçinmenin yolu olduğunu söyleyerek konuşmasına başladı. Tanır, Mahkemenin verdiği kararların, polis kurşunlamaları, görev başındaki insanların öldürülmesi, banka soygunları ve adam kurşunlamak, adam kaçırmak ve fidye almak gibi adi suçlar

²⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 204-208.

²⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 208-209.

olduğunu, bunların vaktiyle C.H.P.'nin kendi çıkardığı kanunların ceza karşılığı olduğunu, C.H.P.'nin kendi zamanında kendilerinin çıkarmış olduğu kanunlara şimdi karşı geldiğini ifade etti. Bu sırada C.H.P. sıralarından bir ses Tanır'ın da Halk Partisinde olduğunu söyledi. Tanır, fertleri hayat hakkı olduğu gibi milletlerin de hayat hakkı bulunduğunu, milletin varlığına, bütünlüğüne, hürriyetine kastedenlerin kanunda yazılı cezayı göreceklerini, yabancı bir ideolojinin emrinde Türkiye Cumhuriyetini zor ve şiddet kullanarak yıkmaya kalkışan ve kendi milletlerinin hayatına kastedenlerin mahkemenin verdiği cezayı hak ettiklerini, Meclis'in vereceği kararda milletin varlığını ve hür yaşama hakkını korumak düşüncesinin rehber olacağını, Anayasa'nın 64 ncü maddesinin yetkiyi tanıdığını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi mahkemelerce verilen ölüm cezasının yerine getirilmesini yaşama hakkının ihlâli olarak kabul etmediğini belirterek sözlerini tamamladı.²⁷⁶

Şahsı adına söz alan Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın dava dosyasına göre maddî fiillerinin, banka soymak, adam kaçırmak ve alıkoymak, emniyet kuvvetlerine karşı silâh kullanmak ve silahlı gizli siyasal bir örgüt kurmak gibi fiiller olduğunu söyleyerek bu suçların Ceza Kanunundaki karşılıklarının idam cezası olmadığını, bu kişilerin fiillerinin, hükümet aleyhine halkı silâh ve patlayıcı maddeler kullanmak suretiyle isyana teşvik etmek niteliği taşıması durumunda da Ceza Kanununun 149/1 nci maddesine gireceğini ve cezasının 20 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis olduğunu vurguladı. Oysa Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın Ceza Kanununun 146 nci maddesinin 1 nci fıkrasına dayanılarak cezalandırıldıklarını, fakat bu gençlerin Anayasayı zorla değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya ve Türkiye Büyük Millet Meclisini zorla devirmeye teşebbüs etmediklerinin, böyle bir fiili işlemediklerinin açık bir gerçek olarak belirttiğini ifade eden Aybar, Meclis Başkanvekili tarafından Mahkemenin vermiş olduğu kararı eleştirdiği için uyarıldı. Meclis'ten de Aybar'a karşı, gündeme gir sesleri, yetkili mercilerin kararı var cümlesi ve anlaşılmayan müdahaleler yükseldi. Aybar, Anayasayı tağyir ve tebdil veya ilgaya ilişkin TCK 146/1 ve teşebbüse ilişkin 61 ve 62 nci maddeleri değerlendirmeye başladığında yine milletvekillerinin müdahaleleri ve Başkanın uyarısıyla karşılaştı. Aybar, devamla, kendisine yapılan işin yolsuz olduğunu, haksız verilmiş bir kararı incelerken, yapılan müdahalelerle haksız bir durumun tescili cihetine gittiğini belirterek sözlerine son verdi.²⁷⁷

İlhan Egemen Darendelioğlu (İstanbul), örfi idare komutanlığının yayınlamış olduğu bir tebliğde anlatılan bir cinayet vakasını gündeme getirerek komünistlerin Sibiry'a'da, Moskof temerküz kamplarında aynı cinayeti işlediklerini, beynelmilel komünizmin bütün dünyada katlettiği Türkün yekûnunun 6,5 milyon kişi olduğunu, şimdi de Türkiye'de aynı komünistlerin aynı cinayeti işlemiş olmalarına rağmen,

²⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 209-210.

²⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 210-213.

birtakım siyasilerin bunların siyasî sanık olduklarını beyan edecek kadar bir gaffetin içinde bulduklarını öne sürdü. Kendinden önce konuşan üyenin bir siyasî suç olmasına rağmen, Talât Aydemir'in idamına imza koymasına rağmen, bir komünistin ve 35 milyonu katletmek isteyen komünistlerin idamına rey vermeye elinin varmadığını belirten Darendelioğlu, aynı davanın mensubu olduğunu ve aynı kafa yapısına sahip bulunduğunu söyledi. Meclis'te karara bağlanacak konunun, elini kana bulamış, hıyaneti ve mutasavver cinayeti tespit edilmiş üç komünist anarşist hakkındaki idam cezasının uygulanması, başka deyişle bir formalitenin yerine getirilmesi olduğunu söyleyen Darendelioğlu, idam cezasının onaylanmasının, millete devletin ve hükümetin gücünü göstermesi ve Meclis'in komünist, rejim düşmanlarının başını ezdiğini ispat etmesi açısından önem taşıdığını belirtti ve idamların lehine oy kullanacağını söyleyerek sözlerine son verdi.²⁷⁸

Celal Kargılı (İçel), bu üç insan hakkındaki infazın yerine getirilmesinde Türkiye'nin siyasî ve sosyal bir kazancı olmayacağını belirterek, bu meselelerin daha serinkanlılıkla incelenmesi gerektiğini ortaya koyan yazıları ve yine idam cezalarının yerine getirilmesine ilişkin Meclis'te daha önce yapılan görüşmede ortaya atılan fikirleri hatırlattı. Kargılı, demokrasilerin kendinden başka her türlü fikre saygı gösterilmesini gerektiren rejimler olduğunu, demokratik rejimin, komünizmden, faşizme kadar her türlü fikrin söylenmesine tahammül eden bir rejim olduğunu, fakat bir devletin kuvvetinin komünist avına çıkmakla gösterilemeyeceğini, bu düşünceden vazgeçilmesi gerektiğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.²⁷⁹

Başkan, A. Mukadder Çiloğlu (Burdur) ve Mehmet Aksoy (Urfa) tarafından verilen yeterli önergesini okuttu. Oya sunulan önerge kabul edildi. Tasarının maddelerine geçildi ve maddeler Komisyondan geldiği gibi, Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan için ayrı ayrı okundu. Bu arada Hüseyin Abbas (Tokat) tarafından verilen ve maddeler üzerindeki gruplar adına konuşmaların 10'ar dakika, şahıslar adına konuşmaların 5'er dakika ile kısıtlanmasını talep eden önerge de oylanarak kabul edildi.

1 nci madde üzerinde söz alan Reşit Ülker (İstanbul), ölüm cezası gibi önemli bir konuda kısıtlamanın usul bakımından doğru olmadığını öncelikle belirtmek istediğini söyleyerek sözlerine başladı. Böyle bir kararla toplum yararının aranması gerektiğini, yani alınacak bu kararın Türk toplumunu muasır medeniyet seviyesine ulaştıracak bir hareket mi, yoksa zarar verici bir hareket mi olacağını düşünülmesi gerektiğini söyleyen Ülker, bu kararın, suçların siyasî suç niteliğinde olmasından dolayı toplum yararı bakımından fayda sağlamayacağını, kararla bir müsamahanın bahis mevzuu olmadığını, ölüm cezasının müebbet hapse çevrilmesinin söz konusu olduğunu belirtti. Meclis'te görüşülen dosyada, her biri teker teker ele alındığı zaman veya toplandığı zaman idam cezasına ulaşmayan bir ceza olduğunu, yalnız

²⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 213-214.

²⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 214-216.

mahiyeti siyasî suç olan 146/1'e göre idama gittiğini belirten Ülker, Cumhuriyet Halk Partisinin ve Genel Başkanının 1961'de aynı şeyi düşündüğünü söyledi ve idamlar için Millî Birlik Komitesine gönderdiği, siyasî suçlardan dolayı dünyada ölüm cezası kalmadığına ilişkin mektubu gösterdi. Milletvekillerinin bazıları mektubun göstermelik olduğunu söyleyerek müdahalelerde bulundu. Başkan, Reşit Ülker'in, süresini iki dakika geçtiği ve süresinin dışında, konunun dışında bulunduğu için mikrofonu kestiğini ifade etti. İstanbul milletvekili Reşit Ülker kürsüden indikten sonra D.P. sıralarından yer yer ayağa kalkmalar ve Reşit Ülker ile aralarında karşılıklı lâf atmalar gerçekleşti. Başkan, İdare Âmirlerini göreve davet etti.²⁸⁰

Madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), bir önceki yıl adi suçlardan gelen 14 idam dosyası hakkında infazın yapılmaması için kürsüye çıkan tek milletvekili olduğunu ve ekmek kavgasının ipe götürdüğü insanları asmakla açlığa mani olunamıyorsa ekmek kavgasının devam edeceğini söylediğini ve Meclis'i, tabanda yatan sosyal ve ekonomik nedenleri incelemeye ve sonra infazı düşünmeye davet ettiğini belirterek sözlerine başladı. Ancak, devletin ulusal şahsiyetine ve devlet kuvvetlerine karşı işlenecek suçlarda idama karşı olmayacağını söylediğini belirten Özgüner, Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Hüseyin İnan'ın işlediği suçların siyasî mahiyet taşımadığını ve idamı gerektirdiğini düşündüğü için üyesi olduğu Adalet Komisyonunda idama evet dediğini ifade etti. Adalet Komisyonunda, bu üç dosya sahibinin biri kendi oğlu olsaydı ağlaya ağlaya rejimin ayakta durabilmesi için ipini çekeceğini belirttiğini söyleyen Özgüner, parti çekişmelerini ve siyasî suç olup olmadığı münakaşalarını ölçüsünde bırakarak devletin ve rejimin ayakta durabilmesi için idamlara evet denmesi gerektiğini söyledi.²⁸¹

Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), ortanın solunda bulunan bir siyasî partinin, bir usul hatasından faydalanarak, devlet ve millet bütünlüğüne ve rejime kasteden üç idam hükümlüsünü korumak ve infazları önlemek için Anayasa Mahkemesine müracaat ettiğini söyleyerek konuşmasına başladı. Bu cümle milletvekillerinden tepki çekti ve Başkan Uğrasızoğlu'nu, karşılıklı sataşmalara imkân verecek ölçülerde yapmaması için uyardı. Anayasa Mahkemesi kararı alınırken Anayasa ve İçtüzük hükümlerine saygılı olmak bir yana, ülkeni ve devletin yüksek menfaatlerinin dahi göz önüne alınmadığını düşündüğünü söyleyen Uğrasızoğlu, Anayasada yeniden değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğunu, böyle bir kritik dönemde Nihat Erim'in, şahsî kaygılarını ön planda tutarak istifa edip gittiğini söyledi. Uğrasızoğlu, konuşmasının madde ile alakası olmadığı yönünde Başkan tarafından tekrar uyarıldı. Uğrasızoğlu, üç idam cezasının geciktirilmesinin büyük ve acı neticeleri olduğunu; ilk olarak, bu hadiseden dolayı milletin endişeye kapıldığını ve üzüldüğünü, meselenin üç kişinin hayatına son verilmesi olmadığını, asıl meselenin devlete, millete ve Cumhuriyete kasteden bir zihniyetin şu veya bu yoldan korunmak istenmesi olduğunu; ikinci

²⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 217-218.

²⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 218-219.

olarak üç idamın geciktirilmesinin, Türk devletinin himayesinde bulunan ve Türk devletinin koruması lâzım gelen görevli üç masum yabancı teknisyenin anarşistler tarafından öldürülmesine yol açtığını ve bunun manevî sorumluluğunun infazları geciktirenlere ait olduğunu söyledi. Uğrasızoğlu, üçüncü sonucun, askerî yargı organlarında meydana gelen üzüntünün yanında, sıkıyönetimin ilânına yol açan sebepleri yaratan anarşist zümrenin, yeniden bir kıpırdanış cesaretini göstermesi olduğunu ifade etti. Cumhuriyet Halk Partisine mensup dört komisyon üyesinin yeniden infazlara karşı çıkmalarını da eleştiren Uğrasızoğlu, yeniden üzücü olaylara meydan verilmemesi için, Komisyonun öncelik ve ivedilik kararına uyararak ve başka bir usul hatasına meydan vermeksizin Genel Kurulun neticeyi karara bağlaması ve bu infazların bir an evvel yerine getirilmesi gerektiğini söyledi. Uğrasızoğlu sözlerini tamamlamak üzereyken, süresini tamamlamış olmasına rağmen Anayasa Mahkemesinin tasarrufları hakkında konuştuğu gerekçesiyle Başkan tarafından hitabet kürsüsünün mikrofonu kesildi.²⁸²

Nuri Eroğan (İstanbul), idamların görüşüldüğü önceki toplantıda, tarihin, bu melunların hayatlarının bağışlanması yolunda el kaldıracak olanları son müstakil Türk devletini yok etmeye matuf hareketlerin yardımcısı olarak kabul edeceğini ve Türklüğün onları hiç bir zaman affetmeyeceğini söylediğini hatırlatarak Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı'nın 1961'de yazdığı mektuptan bahsettiğini ve o zaman da idamların aleyhinde olduğunu söylediğini, ancak o mektubun hedefine varmadığını ve sadece bir hatıradan ibaret kaldığını beyan etti. Yapılmış birçok anlaşmalarda siyasî suçluların iadesi bahis mevzuu olduğunda, siyasî suçların birtakım sınıflara ayrıldığını, devleti yıkmaya matuf hareketlerin başında olan sabotajlarda, suçluların iade edilmesine karar verildiğini söyleyen Eroğan, görüşülmekte olan kişilerin birer siyasî suçlu olmadığını, 16 ncı ve son Türk devletini yok etmeye matuf hareketler olduğunu ve cezalarının mutlaka idam olduğunu söyledi.

Mehmet Ali Aybar'ın Meclis Başkanlığı'na, Darendelioğlu'nun konuşmasında kendisine sataşma olduğu yönünde söz hakkı talebini anımsatması üzerine tutanakları inceleyen Başkan, Darendelioğlu'nun "benden önce konuşan arkadaş... bir siyasî suçlu olmasına rağmen, Talât Aydemir'in idamına imza koymasına rağmen bir komünistin ve 35 milyonu katletmek isteyen komünistlerin idamına rey vermeye eli varmıyor" ifadesini kullandığını, ancak Talât Aydemir'in idamının 1964 yılında cereyan ettiğini, o tarihte Aybar'ın esasen Parlamentoda olmadığını ve bu itibarla bunun Aybar'ın şahsına raci olmaması gerektiğini söyledi. Buna rağmen Darendelioğlu'ndan evet veya hayır şeklinde cevap isteyerek bu beyanıyla Aybar'ı mı kastettiğini sordu. Darendelioğlu, "bir siyasî partinin lideri olarak gazetelerdeki beyanı ile o günkü beyanı ile tasvip etmişlerdi" cevabını verince Başkan, yeniden soruya cevap vermesini ve Aybar'ı mı kastettiğini sordu ve hayır cevabını aldı. Aybar, Darendelioğlu'nun rücu ettiğini ve mesele kalmadığını belirtti.

²⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 219-221.

Madde üzerinde söz alan Ahmet Buldanlı (Muğla), Konunun yanlış takdim edilip yanlış müzakere yapıldığını, Meclisin üzerinde duracağı konunun, Anayasa Mahkemesinden geri gönderilen hususun yerine yetirilmesinden ibaret olduğunu söyledi ve bu suçların sosyoekonomik bir meselenin halledilememesinden ileri gelmiş olmadığını, amme vicdanının tatmini, suçluların cezalandırılması ve ibret-i müessire bakımından idamların mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini ifade etti.²⁸³

Başkaca söz isteyen bulunmadığından 1 nci madde üzerinde verilmiş değişiklik önermeleri okutuldu. Mehmet Ali Aybar (İstanbul) ve Celâl Kargılı (İçel) tarafından verilen ve maddenin a, b, c fıkralarındaki ölüm cezaları yerine getirilir ibarelerinin yerine “getirilmez” şeklinde değiştirilmesini teklif eden önermeleri okundu. Önergesini izah sadedinde söz alan Celal Kargılı (İçel), birkaç gün önce İçişleri Bakanı Ferit Kubat’tan, Türkiye’de kaç adet faili meçhul cinayet ve kaç adet hapishane kaçağı insan bulunduğunu öğrenmek için sorduğunda Türkiye’de 600’e yakın faili meçhul cinayet ve hapishane kaçağı olduğunu öğrendiğini, devletin kuvvetini sadece üç insanın idamını gerçekleştirmek olarak değil, 600’e yakın faili meçhul cinayetin faillerinin bulunması, bunların cezalandırılması, hapishane kaçaklarının yakalanıp hapishaneye atılması şeklinde devlet gücünün gösterilmesi gerektiğini söyledi. Henüz bir önceki gün verilmiş mahkeme kararlarında, aynı suçtan sanık insanların bazılarının müebbet hapse, bazılarının ise idama çarptırıldığını, idamların yerine getirilmemesinin meseleyi ebediyen ortadan kaldırmak anlamına gelmediğini, ülkede pek çok mahkemede görüşülen suçların neticesi alındıktan sonra hepsinin birden Meclis’e getirilebileceğini ifade eden Kargılı, usul yönünden bir noksanlık yapılmaması için idamlarının infazının yerine getirilmesi istenen bu üç şahsın ayın 18’inden itibaren açlık grevine girdiklerini, Meclisin bu konuda vereceği kararda vicdanlarıyla bağlı kalmasını ve Türk ulusunun sosyal ve siyasal yönden bu kararın kendi vicdanını bağlamasını temenni etti.²⁸⁴

Başkan, Mehmet Ali Aybar’a önergesi üzerinde söz verdiği Ali Avni Turanlı (Adıyaman), başkanın neden söz verdiğini, bunları kendisinin mi koruyacağını söyleyerek müdahale etti. Başkan, Turanlı’ya bir ihtar cezası vermek mecburiyetinde kaldığını belirtti. Söz alan Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Türkiye’nin demokratik bir rejim olma çabası içinde olduğunu ve demokratik hiçbir ülkede siyasî suçlardan dolayı idam cezası uygulanmadığını, siyasî suçlardan ölüm cezalarının ya dikta rejimi ile idare edilen ülkelerde, ya müstebit krallıklarda veyahut ilkel teşkilâta sahip ülkelerde cari olduğunu söyledi. Meclis’in ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar vermesinin Türkiye’ye çok faydalar sağlayacağını belirten Aybar, şiddet hareketlerinin şiddeti davetedeceğini, şiddetle huzur sağlanmayacağını, sıkıyönetimin ilânından sonra olayların şiddetini artırdığını ve son Kızıldere faciasının idam cezalarının biran önce acele ve isticial ile uygulanmasının istenmesinden doğduğunu

²⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 222.

²⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 223-224.

ifade etti. Aybar, A.P. sıralarından protesto sesleri arasında, idama mahkûm olup haklarındaki kararın infazına Mecliste müsaade edilen üç hükümlüyü kurtarmak için arkadaşlarının mezbuhane bir harekete giriştiklerini ve çaresizlik içinde sonu olmayan bir mücadeleyi göze alarak Silahlı Kuvvetlere karşı koyduklarını söylediğinde Başkan tarafından konuşma süresi sona erdiği yönünde ikaz edildi. Aybar, Meclis üyelerinden, haklı olmayan bu idam cezalarına müspet oy kullanmamalarını talep ederek sözlerini tamamladı.²⁸⁵

Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) tarafından verilen, ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair kanun tasarısının 1 nci maddesinin a, b ve c fıkralarının İctüzüğü 108 nci maddesine uygun olarak ayrı ayrı oya sunulmasını teklif eden ve Celal Kargılı ve Mehmet Ali Aybar tarafından verilen iki ayrı önerenin aynı sonuca müteveccih ve aynı mahiyette olmasından ötürü fıkra fıkra oylanmasını teklif eden iki önergesi kabul edildi. Buna göre, kanun teklifinin 1 nci maddesinin fıkraları ve her fıkra hakkında Kargılı ve Aybar tarafından verilen değişiklik önermeleri ayrı ayrı okutuldu ve oya sunuldu. 1 nci maddenin fıkraları kabul edildi, birleştirilen değişiklik önergesi ise reddedildi. Yürürlük ve yürütme maddelerinin okunmasından ve kabulünden sonra tasarının tümü üzerinde kimse söz istemedi.

Başkan, Ahmet Mukadder Çiloğlu (Burdur) ve on altı milletvekili tarafından verilen, kanunun tümü üzerindeki son oylamanın ad okunmak suretiyle yapılmasını teklif eden önergeyi, önergede isimleri bulunanların Genel Kurul'da olup olmadığının tespitini yaptıktan sonra oya sundu. Açık oylamanın hangi seçim bölgesinden başlayacağı hususunda kura çekildi ve oylamaya İstanbul ilinden başlandı. Oylama işlemi sonunda Başkan, Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair kanun tasarısının açık oylamasına 323 üyenin katıldığını, 273 kabul, 48 ret ve 2 çekinse oy çıkmak suretiyle tasarının Meclis tarafından kabul edildiğini açıkladı.²⁸⁶

Cumhuriyet Senatosu tarafından da 2 Mayıs 1972 tarihinde kabul edilen kanun, 5 Mayıs 1972 tarihinde yayınlanan 14178 sayılı Resmî Gazete'de yer aldı. Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan'ın cezaları 6 Mayıs 1972 günü infaz edildi.

KANUN NO 1596: 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kurulu ve Yargılama Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun

353 sayılı Askerî Mahkemeler kuruluşu ve yargılama usulü kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Adalet Komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 15 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 39 ncu birleşiminde ele alındı. Tasarıyı hazırlayan Millî Savunma Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 488 sayılı kanunla değiştirilen 138 nci maddesindeki değişikliğe uygun olarak ve gerekse sekiz yıllık uygulamadaki tecrübelerden

²⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 224-225.

²⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 77 (24 Nisan 1972), s. 228; 235-238.

esinlenerek 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 6, 8, 10, 11, 34, 36, 40, 52, 70, 72, 74, 75, 80, 118, 131, 136, 143, 146, 153, 160, 177, 217 ve 218 nci maddelerinin değiştirilmesi gerektiğine işaret ediyordu. Maddelerin aşağıdaki nedenlerle ve metinde belirtildiği gibi değişmesi öngörülüyordu:

Madde 6. — Anayasanın 1488 sayılı kanunla değiştirilen 138 nci maddesinin son fıkrasında, askerî savcılarının nezdinde askerî mahkeme kurulan kıta komutanı veya askerî kurum âmirinin refakatinde olacağı önerildiğinden, bu hususa açıklık vermek ve ikinci fıkradaki savcılığın askerî savcılık olduğunu belirtmek,

Madde 8. — 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 6 nci maddesinde yapılan değişikliğe uygun olarak askerî savcılarının nezdinde askerî mahkeme kurulan kıta komutanı ve askerî kurum âmirinin refakatinde olacaklarını belirtmek amacı ile maddenin birinci fıkrasına açıklık vermek ve ilâve edilen fıkra ile adlî müşavirlerin, refakatinde buldukları kıta komutanı veya askerî kurum âmirlerinin taraf oldukları hukukî ihtilâflarının çözümünde fiilen devam etmekte olan hizmetlerine kanuni bir dayanak sağlamak,

Madde 10. — 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 21 nci maddesinde, askerî hâkimlerin subay sınıfına dâhili edildikleri açıkça belirtildiğinden muvazzaf askerler başlığı ile başlayan maddenin (A) fıkrasının subaylar kelimesinden sonra parantez içindeki (Askerî hâkim ve askerî savcı ile yardımcıları dâhil) kelimelerini kaldırmak,

Madde 11. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 1488 sayılı Kanunla değiştirilen 138 nci maddesinin ikinci fıkrasında, askerî mahkemelerin asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevli bulduklarını hüküm altına almak; 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 138/2 maddesine aykırı görüldüğünden Anayasa Mahkemesince iptal edilen 11 nci madde Anayasa değişikliğine uygun olarak ve askerî mahkemelerin asker olmayan kişilerin hangi suçlarına ilişkin dâvalara bakacağı madde metninde sayılmak suretiyle 11 nci maddeyi yeniden ihya etmek,

Madde 34. — Nezdinde disiplin mahkemesi kurulan kıta komutanı veya askerî kurum âmirleri ile askerî savcılar arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını çözümleyecek bir merci, gerek 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda ve gerekse 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulleri ve Disiplin Suç ve Cezaları hakkındaki Kanunda gösterilmediği için tatbikatta zorluklarla karşılaşılması ve adaletin süratle tecellisini engellemesi nedeniyle anılan makamlar arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümleyecek bir merci tayini zorunlu ve bu merciin de Millî Savunma Bakanlığı olması uygun görülerek maddeye bir fıkra eklemek,

Madde 36. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 1488 sayılı Kanunla değiştirilen 140 nci maddesinde yapılan değişiklik; asker kişilerle ilgili eylem ve işlemlerinin yargı denetiminin, Askerî Yüksek İdare Mahkemesince yapılacağı ve böylelikle asker kişilerin bu mahkemeye tabi olacağı önerildiğinden askerî nitelikteki bazı

kurulların kuruluşu, görev, yetki ve hizmetlerini düzenleyen tüzüklerin de Danıştayca incelenme ve onaylanmasına gerekli olmaması nedeniyle ve askerî yargının ana hizmetini yürüten Askerî Adalet İşleri Başkanlığının görev ve yetkileri yönetmelikle düzenlenirken daha dar bir hizmet alanına sahip ve icrai fonksiyonu bulunmayan Askerî Adalet Teftiş Kurulunun görev ve yetkilerinin tüzükle düzenlenmesinin kabili izah olmaması nedeniyle Askerî Adalet Teftiş Kurulunun görev ve yetkilerini, değişen ihtiyaçlara göre her zaman kolaylıkla değiştirilmesi olanağı bulunan bir yönetmelikle düzenlemek amacıyla madde metninde değişiklik yapmak,

Madde 40. — Bilhassa çok sanıklı dâvalarda zaman kazanmak ve adaleti şaibe altında tutmak amacı ile tarafsızlığını şüpheye düşüren ve gerçek dışı olan birtakım sebeplere dayanılarak hâkimin reddi isteminde bulunulması mahzurunu önlemek amacı ile savaşta, 37 nci maddede yazılı sebeplerin dışındaki bir sebebe dayanılarak hâkimin reddi isteminde bulunulamayacağı esasını getirmek,

Madde 52. — Usul kanunlarının ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun öngördüğü tebligat usulleri muğlâk ve zaman alıcı olduğundan özellikle çok sanıklı dâvalarda bu hükümlere uyma zorunluğu olağanüstü hallerde görev yapan askerî yargı organlarına ait işlemlerin gecikmesine sebep olması nedeniyle adaletin tecellisinde sürat sağlamak bakımından sadece savaş haline münhasır olmak üzere tebligatın basın veya her türlü yayın ve haberleşme aracı ile yapılabileceği esasını getirmek ve ayrıca nezdinde askerî mahkeme kurulan kıta komutanı veya askerî kurum âmirlerine hüküm ve kararların tebliğini hüküm altına alan ikinci fıkranın ifade tarzında değişiklik yapmak için madde metnini yeniden düzenlemek,

Madde 70. — Maddede tutuklama istem yetkisi hüküm altına alınmış ise de nezdinde askerî mahkeme kurulan komutan veya askerî âmirinin bu konudaki isteminin, askerî mahkemeye intikalini askerî savcının ihtiyarına bırakmasının tatbikatta ihtilâflara sebebiyet vermesi nedeniyle askerî savcının anılan istemi intikal ettirebilmesinin madde metnine eklemek,

Madde 72. — Yakalanan kişinin tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırk sekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hailerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılacağı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 1488 sayılı Kanunla değiştirilen 30 ncu maddesinde önerildiğinden madde metninde gerekli değişikliği yapmak,

Madde 74. — Bu maddede; tutuklama kararına karşı sanık, askerî savcı ve nezdinde askerî mahkeme kurulan kıta komutanı veya askerî kurum âmirinin itiraz edebileceği hüküm altına alındığı hâlde tutuklama isteminin askerî mahkemeye reddi halinde başvurulacak bir merci ve yapılacak işlem hakkında her hangi bir hüküm bulunmadığından tutuklama isteminin askerî mahkemeye reddi halinde, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunundaki hükümlere mütenazır olarak askerî savcı ile nezdinde askerî mahkeme kurulan kıta komutanı veya askerî kurum âmirine de itiraz hakiki tanınması kamu yararı ve askerî gerekler açısından; ayrıca bu kararlara karşı belli bir süre içinde itiraz edilebileceği hüküm altına alınarak sürat ve müessesenin

kötüye kullanılmamasını temin etmek bakımından; madde metninde tutuklama müzekkeresi ile ilgili bir hüküm bulunmadığından madde başlığındaki müzekkere kelimesini kaldırmak,

Madde 75. — Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında; sanığın, tutuklama müzekkeresinin geri alınması isteminde bulunabileceği hüküm altına alınmış ise de; çok sanıklı dâvalarda bu müessesenin suiistimal edilerek askerî mahkemelerin işlemlerinin geciktirilmesi nedeniyle adaletin tecellisinde sürat sağlamak amacıyla anılan fıkraları kaldırmak ve beşinci fıkra değişikliğe uygun şekilde yeniden düzenlemek ve madde başlığını maddenin amacına göre tutukluluk halinin incelenmesi tarzında değiştirmek,

Madde 80. — Yakalanan kişinin, tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırk sekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılacağı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 1488 sayılı Kanunla değiştirilen 30 ncu maddesinde önerildiğinden madde metninde gerekli değişikliği yapmak,

Madde 118. — Bu maddede; iddianamenin sanığa tebliği ile kamu dâvasının açılabilmesinin hüküm altına alınması ve bunun da adaletin süratle tecellisini engellemesi nedeniyle hem Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine (Madde 163) mütenazır hükümler getirmek ve hem de tatbikatta beraberlik, kolaylık ve sürat temin etmek bakımından iddianamenin düzenlenmesi ile birlikte kamu dâvasının açılmış sayılacağı esasını getirmek ve bu amaçla maddedeki son fıkrayı çıkarmak,

Madde 131. — Duruşmada sürati sağlamak bakımından normal dönemlerde dahi uygulama olanağı bulunmayan duruşmanın tekrarlanması esasını savaş haline münhasır olmak üzere kaldırmak,

Madde 136. — Bu maddede sayılan şartların varlığı halinde, sanıkların duruşmadan varestede tutulabileceği ve böylelikle duruşmanın yokluklarında yapılabileceği hüküm altına alınması hükme bağlandığından özellikle çok sanıklı dâvalarda tutuklu sanıkların katılmaması ve adaletin tecellisini engellemeleri nedeniyle savunma hakkı kısıtlanmadan ve sadece savaş haline münhasır olmak ve adaletin tecellisinde sürat sağlamak amacıyla madde metnine yeni bir fıkra eklemek,

Madde 143. — Özellikle çok sanıklı dâvalarda sanıkların, mahkemeyi teşkil eden kişilere ve hatta görevlilere uygun olmayan söz ve davranışlarla mahkemeyi engellemelerini ve duruşmada sürat sağlamak, sanıkların uygun olmayan davranışlarını kontrol altına almak ve mahkemeyi teşkil eden kişilerle görevlilere matuf her türlü taarruzlarını önlemek amacı ile gerekli değişiklikleri yapmak,

Madde 146. — Duruşmaya yoklama ile başladıktan sonra sanığa mahkeme kurulu tanıtılıp davaya bakmalarına engel halleri hakkında bir istemi bulunup bulunmadığının sorulmasının bazı uygulamalarda bu müessesenin kötüye kullanılmasına müncer okluğundan ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda da bu konuda her hangi bir hüküm bulunmadığından kanunun 2 nci fıkrasını yürürlükten kaldırmak,

Madde 153. — Duruşmada sürati sağlamak bakımından ve sadece savaş haline münhasır olmak üzere; bir vakianın delili yalnız bir tanığın bilgi ve görgüsünden ibaret olduğu ahvalde bu tanığın mahkeme huzurunda dinlenilmesi zorunluluğundan vazgeçilerek hazırlık soruşturmasında alınmış ifadesinin okunmasıyla iktifa olunması amacı ile madde metninde gerekli değişikliği yapmak,

Madde 160. — Savunma hakkının engelleme ve propaganda aracı olarak kullanılması nedeniyle, sadece savaş haline münhasır olmak üzere yazılı savunmaların kısıtlanmasının söz konusu edilmeyeceğini, fakat yazılı savunmanın okunması veya doğrudan doğruya yapılacak sözlü savunmanın süre bakımından mahkemece sınırlanabileceğini maddeye eklemek,

Madde 177. — Çok sanıklı dâvalarda daktilo makinası ile duruşma tutanağı düzenlenmesinin çok vakit alması nedeniyle tutanakların mahkemenin uygun ve lüzum göreceği teknik araçlarla tespit olunarak sonradan düzenlenecek duruşma tutanaklarından birer suretin önceden isteyen sanık ve müdafiyeye verilmesini sağlamak amacıyla madde metninde değişiklik yapmak,

Madde 217. — Sadece savaş haline münhasır olmak üzere; dosyanın Askerî Yargıtay Başkanlığına intikalini müteakip iki ay içinde karara bağlanması zorunluluğu esasını getirmek,

Madde 218. — Bu maddedeki “şu kadar ki seksen beşinci maddenin son fıkrası hükmü saklıdır” cümlesini beşeri bir hata sonucu konulduğu ikinci fıkranın sonundan alarak birinci fıkranın sonuna koymak.²⁸⁷

Tasarı, 15 Mayıs 1972 günü toplanan 89 ncu birleşimde Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen ve Anayasanın geçici 17 nci maddesi gereğince 6 ay içerisinde çıkarılması öngörülen tasarılarından bulunmasına ve halen bu sürenin geçmesine, ayrıca kanunu uygulamada acilen ve önemli bir boşluğu dolduracak olmasına binaen tasarının ivedilikle ve diğer işlere takdimen öncelikle görüşülmesini teklif eden önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı. Tasarının tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçilmesi oylandı ve kabul edildi. 353 sayılı Askerî mahkemeler kuruluş ve yargılama usulü kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısının 1 nci maddesi, kanunun 6, 8, 10, 11, 34, 36, 40, 52, 70, 72. 74, 75, 80, 118, 131, 136, 143, 146, 153, 160, 177, 217 ve 218 nci maddelerinin değiştirilmesini hükme bağladı. Maddeler üzerinde söz alan milletvekili olmadı. Teftiş Kurulunu düzenleyen 36 ncı madde hakkında Baha Müderrisoğlu'nun (Konya), tebliğ usullerine ilişkin 52 nci madde hakkında Hüsamettin Başer'in ve duruşmanın inzibatına ilişkin 143 ncü madde hakkında

²⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 89 (15 Mayıs 1972), s. 720 vd.; 562 Sıra sayılı basma Yazı: 353 sayılı Askerî Mahkemeler kuruluşu ve yargılama usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Adalet komisyonları raporları.

Burhanettin Asutay'ın (İzmir) sorularını, Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) yanıtladı. Yalnızca Hasan Tosyalı (Kastamonu) tarafından verilen bir önerge ise kabul görmedi.²⁸⁸

Kanun tasarısının tümü işarı oya sunuldu ve kabul edildi. 8 Haziran 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 21 Haziran 1972 tarih ve 14222 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1597: 24.5.1967 tarihli ve 868 sayılı Kanunla bazı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22.4.1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu adı ile bazı maddelerinin değiştirilmesine, bazı maddelerinin kaldırılmasına ve yeni geçici maddeler eklenmesine dair Kanun

1961 Anayasası'nın yargı başlığını taşıyan 3 ncü bölümünün 134, 137, 139, 143 ve 144 ncü maddelerinde 22 Eylül 1971 tarihinde ve 1488 sayılı kanunla yapılmış olan kapsamlı değişiklikler Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'nun da değiştirilmesini gerektiriyordu. 22 Nisan 1962 tarihli Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu, 24.5.1967 tarihli ve 868 sayılı kanunla değişikliğe uğramıştı, ancak Anayasanın değiştirilen maddeleri ile eklenen geçici maddeleri kanunun yeniden gözden geçirilmesi ve değiştirilmesini gerekli kılmıştı. Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu'nun adı ile bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığının 71-358/299 sayılı yazısı ve Başbakan Nihat Erim'in imzasıyla T.B.M.M. Başkanlığı'na sunulmuştu. Kanunun gerekçesi, Anayasa değişikliklerinin yargı ile ilgili olanlarının çoğunlukla Yüksek Hâkimler Kurulu ile yeniden kurulacak olan Yüksek Savcılar Kurulunu ilgilendirdiğinden bu kuruluşların faaliyete geçmelerine kadar hizmetlerin aksamasını önlemek amacıyla yasanın zaman geçirmeksizin çıkarılmasının uygun olacağını belirtmekteydi. Gerçekçe, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu kanununun iki temel organı olan Yüksek Hâkimler Kurulu ile Yüksek Savcılar Kurulunun uygulamada güçlüklerle karşılaştığını, geçici tedbirlerle, ancak Anayasa'nın zorlamasıyla yapılan uygulamaların eleştirilere yol açtığını ve hukuksal tasarrufların kuşkuyla karşılanmasına yol açıldığını bildirerek yasanın bir an önce çıkması zorunluluğunu vurguluyordu. Gerçekten, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 6 ncı maddesinin üyelerin görev sürelerinin 4 yıl olduğunu ve üyelerin yarısının iki yılda bir yenilenmelerini hükme bağlamasına rağmen 1967 tarihinde işe başlayan üyelerin yarısının görev süreleri 1969'da, diğer yarısının ise 1971'de dolmuş, fakat yasama organlarının 6 asil ve 2 yedek üye kontenjanına 3 asil ve 2 yedek üyeyi seçememişti. 23 asil ve yedek üyeye sahip olan Yüksek Hâkimler Kurulu böylece altı eksikle, 17 üyeye sahipti ve 18 toplantı yeter sayısına ulaşamadığından fûlen çalışmıyordu. Yüksek Hâkimler Kurulu seçim heyeti de hizmetin aksamaması amacıyla görev süresi biten üyelerin yerine seçilenleri göreve başlatmamış ve eski üyelerin göreve devamlarını sağlamıştı. Ancak bu tutum da 45 sayılı Hâkimler Kanununun 14 ncü maddesine aykırıydı. 1971 Anayasa değişiklikleri ile getirilen geçici 19 ncü madde,

²⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 89 (15 Mayıs 1972), s. 713-720.

Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görev sürelerinin yeni üyeler seçilip göreve başlayana kadar devam edeceğini öngörse de, madde aynı zamanda zımnen eski üyelerin görevi yeni üyelere devretmeleri gerektiğini de belirtiyordu.

Yüksek Savcılar Kurulu için de durum benzerdi. Cumhuriyet Savcılarının sürekli veya geçici olarak atanmalarına olanak tanıyan 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun ilgili hükümleri Anayasa Mahkemesince 15 . 4 . 1971 tarihinde iptal edilmiş ve iptal hükmünün 15 .10 . 1971 tarihinde yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştı. 1971 Anayasa değişiklikleriyle getirilen geçici 18 nci madde, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu ile değişik hükümlerinin 6 aylık süre için uygulanmasına imkan verse de yasanın çıkması verilen hizmetin aksamaması için zorunlu görülmekteydi. Ayrıca 1971 yılında 114 ncü maddede yapılan anayasa değişiklikleri hâkimlerin denetimi yönünden yenilik getirmiş bulunmaktaydı. Bu maddeye dayanarak Yüksek Hâkimler Kurulu yasa değişikliği, hâkimlik teminatını da göz önünde bulundurarak müfettiş hakimlik kurumunu getirmekte ve hâkimlerin denetimlerinin kurallarını belirlemek amacını gütmekteydi.

Tasarının birinci maddesi, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun adının Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu olarak değiştirilmesini öneriyordu. Bu maddenin gerekçesi, 1488 sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliklerinden 137 nci maddede getirilen Yüksek Savcılar Kurulu kurulması hükmüne dayanıyordu. 2 nci maddede 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun Anayasa'da yapılan değişikliklere paralel olarak değişmesi gereken maddeleri ele alınıyordu. 45 sayılı kanunun 1 nci maddesinde Yüksek Hâkimler Kurulunun asil ve yedek üye sayısı 18 asil ve 5 yedek üye olarak belirtilmişken Anayasa'nın 143 ncü madde değişikliklerine göre bu sayıların 11 asil ve 3 yedek üye olması öngörülmüyordu. Yasanın 2 nci maddesinde belirtilen "hâkimlerin bütün özlük işleri hakkında karar vermek" şeklinde belirtilen hükmün, Anayasanın değişen 144 ncü maddesine uygun olarak "Adliye Mahkemeleri hâkimlerinin bütün özlük işleri hakkında karar vermek" biçiminde düzenlenmesi öneriliyordu. Yasanın 4 ncü maddesinde değişiklik yapılarak Adalet Bakanının Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına başkanlık etmesi ve oylama katılma olanağına sahip olması teklif ediliyor, aynı maddeye üçüncü bir fıkra eklenerek kurul toplantılarının gündeminin zamanında Adalet Bakanının eline geçmesi gereği belirtiliyordu. Yasanın 5 nci maddesinde, Anayasa değişikliklerine uygun olarak, Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin bazılarının yasama organları ve birinci sınıfa ayrılmış hâkimler tarafından seçilmesini öngören hükmün kaldırılması ve kurulun bütün üyelerinin Yargıtay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından seçme ve bu seçimin yöntemlerine ilişkin hükmün getirilmesi öneriliyordu. 6 ncı maddede, kurula Yargıtay'dan seçilenler dışındaki üyelere ait hükümler çıkarılarak üyelerin görev sürelerinin dört yıl olması ve iki yılda bir üye sayısının yarısının yenilenmesine dair hükmün çıkarılması; 14 ncü maddede kurul üyelerinin göreve başlayacakları tarih; 22 nci maddede Yüksek Hâkimler Kuruluna üye seçilmesi yöntemleri ve koşulları; 23 ncü maddede bu üye seçimlerine itirazların incelenmesini öneren hükümler teklif ediliyordu. Yasanın 26 ncı maddesi, kurul başkanı ile başkan yardımcısı yanında bölüm

başkanlarının da Genel Kurul tarafından seçimini düzenliyordu. 27 nci maddeye eklenen bir fıkra ile başkanın bulunmadığı zamanlarda bu görevin kimler tarafından yerine getirileceği düzenleniyordu. Kurulun üye sayısı 23'ten 14'e, asil üye sayısı da 18'den 11'e indirildiği için 28 nci maddede bölümlerin yeniden düzenlenmesi; 29 ncu maddede ise bu değişikliğe dayanarak birinci bölümün görevlerinin yeniden tanzimi öngörülmekteydi. Anayasanın 144 ncü maddesinin son fıkrasında hâkimlerin denetiminin üst dereceli hâkimlerden alınarak müfettiş hâkimlere verilmesi hükme bağlandığından 30 ncu madde değişikliğinde müfettiş hâkimlerin görevlendirilmesi teklif ediliyordu. 32 nci madde Genel Kurulun genel görevlerini aynen tekrarlıyor, birinci fıkrada Genel Kurulun üye sayısı 18 üyeden 11'e indirildiğinden maddenin buna göre düzenlenmesi öneriliyordu. 33 ncü maddeye bir fıkra eklenerek Genel Kurula disiplin cezalarına itiraza yetkili olanların taleplerinin incelenmesi görevinin tanınması isteniyor, 35 nci maddede yapılan değişiklikle eski 35 nci madde metninde geçen raportör unvanının tetkik hâkimi olarak değiştirilmesi öneriliyordu. 38 nci madde değişikliği Anayasanın 139 ncu maddesinde yapılan değişikliğe uygun olarak Yargıtay üyelerinin birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcılar ile bu mesleklerden sayılanlar arasından seçilmesini hükme bağlamayı amaçlıyordu. 39 ncu madde değişikliği Yargıtay üye seçimleri için Yüksek Hâkimler Kurulunda sürekli bir komisyonun kurulmasını, 40 ncı madde 38 nci madde değişikliğine paralel olarak Cumhuriyet savcılar ile bu meslekten sayılanların da aday listesine girebilmelerini, 41 nci madde Cumhuriyet savcılarının oylamaya katılmalarını, 42 nci madde Müfettiş Hâkimler Kurulu ve müfettiş hâkimler hakkındaki hükümleri, 43 ncü madde müfettiş hâkimlerin yapacakları denetim, inceleme ve soruşturma esaslarının belirlenmesini öneriyordu. 45 ve 46 ncı maddelere de müfettiş hâkim sözcükleri eklenecekti. 50 nci maddede ihtar ve aylık kesme cezalarına itiraz olanağını getirecek şekilde değiştiriliyor, bu maddenin atfı yaptığı fıkra numaraları ise 51 nci maddede düzenleniyordu. 55 nci madde Yüksek Hâkimler Kurulunda görev almış bulunanların özlük işlerini düzenlemeyi, 58 nci madde raportör unvanlarının tetkik hakimi olarak değiştirilmesini, 59 ncu madde özlük işleriyle ilgili yönetim kurulunun oluşturulması ve çalışmasının düzenlenmesini, 61 nci madde yasama organlarınca seçilen üyelerin madde metninden çıkarılmasını ve kurul bünyesinde kalanların kadro ve aylık işlerinin düzenlenmesini, 64 ncü madde kurul kararlarına itiraz olanağının sağlanmasını, 65 nci madde Genel Kurul veya bölümlerin toplanmasına engel olacak sayıda Başkan ve üyenin reddedilemeyeceğine dair hükmün getirilmesini amaçlıyordu. 67 nci madde değişikliği Yüksek Hâkimler Kurulu seçim kurulu kaldırıldığından bu terimin yerine seçim işlemlerinin giderleri deyiminin eklenmesini gerektiriyordu.

Anayasanın 1488 sayılı kanunla değişik 137 nci maddesine göre Yüksek Savcılar Kurulunun savcılarının özlük işleriyle ilgilenmesi hükmüne göre 45 sayılı yasanın 69 ncu maddesinde değişiklik öneriliyordu. 70 nci madde değişiklikleri Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu ve seçimini, 71 nci madde bu kurul için yapılan seçim işlemine ve seçim sonuçlarına itirazların yöntemini, 73 ncü madde kurulun görevlerini, 74 ncü madde kurulun toplantı ve karar yeter sayılarını, 77 nci madde

Cumhuriyet Savcılarını ile Cumhuriyet Başsavcılı yardımcılarının atama ve nakil işlemlerini, 89 ncu madde savcılarının görev yerlerinin değişiminde uygulanacak esasları, 90 nci madde staj hükümlerini, 94 nci maddede bakanlık hizmetlerine alınacak hâkim ve savcılarının kadro nakil işlemlerini düzenlemeyi amaçlıyordu. Anayasa Mahkemesi tarafından 77 nci maddeye atfı yapması nedeniyle iptal edilen 95 nci madde yeniden düzenleniyordu. 98 nci madde Hâkimler Kanununa bağlı cetvelde değişiklikleri öneriyor, 101 nci madde Adalet Bakanlığında ait kadrolarda bazı değişiklikleri içeriyor, 102 nci madde yürürlükteki noterlik kanununun 60 nci maddesini değiştiriyordu. Kanun tasarısının 2 nci maddesine eklenen ve 45 sayılı kanuna eklenmesi istenen 2 ve 7 nci geçici maddeler yasa değişikliğine kadar Yüksek Hâkimler Kurulunun görevine devam etmesini ve yeni kurulacak olan Yüksek Savcılar Kurulunun göreve başladığı tarihte henüz karara bağlanmamış işlerin nasıl sonuçlandırılacağını hükme bağlıyordu.

Kanun tasarısının 3 nci maddesi uygulama olanağı kalmayan maddelerin kaldırılması, kanun tasarısının 4 nci maddesi ise gerekli olan yeni geçici maddelerin eklenmesi amacını taşıyordu. Buna göre geçici 9, 10, 11, 12 ve 13 nci geçici maddeler, Yüksek Savcılar Kurulu kuruluncaya kadar görevlerin nasıl yürütüleceğini, eski kurulların görevlerinin sona ereceğini, raporörlerin unvan değişikliği nedeniyle görevlerinin devam etmeleri olanağını, Noterlik disiplin itiraz kurulunun çalışmalarını ve Yargıtay üyesi savcılarının kıdem terfi işlerini düzenliyordu.

Kanun tasarısının 5 nci maddesi, 7163 sayılı Türkiye ve Orta Doğu Âmıme İdaresi Enstitüsü Teşkilât Kanununun 15 nci maddesine bir fıkra eklenerek hâkimlik ve savcılık mesleklerinde bulunanların sınava girmeden önce enstitüye devam edebilmek için Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulundan izin alma koşulunu getiriyordu.

Kanun tasarısının 6 nci maddesi 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 79 ve 80 nci maddeleri değiştirmek amacıyla teklif ediliyordu. Anayasanın hâkimlik teminatı başlığını taşıyan 133 nci maddesi, hâkimlerin, meslekten çıkartmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olmadıkça veya meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilmedikçe azlolunamayacaklarını, mahkemenin veya kadronun kaldırılması halinde dahi maaşlarından yoksun bırakılmayacaklarını belirterek hâkimlik teminatını hükme bağlamıştı. Ancak anayasa coğrafi teminatla ilgili bir hüküm getirmemişti. Oysa yürürlükteki Hâkimler Kanununun 79 ncu maddesi, 3 cü sınıf hâkimlik 7 nci derecesine geçmiş olan hâkimlerin kendi muvafakatları olmaksızın terfi suretiyle dahi olsa mevki ve memuriyetlerinin değiştirilemeyeceğini belirtiyordu. Dolayısıyla tasarı, Yüksek Hâkimler Kurulunun düzenleyip uygulayacağı atama ve nakil yönetmeliğinde kaldırılan coğrafi teminat başlığında bulunması gereken ilkeleri göstermeyi amaçlıyor ve 2556 sayılı kanunun 79 ve ilgili 80 nci maddesini değiştirmeyi teklif ediyordu.

Kanun tasarısının 7 nci maddesi yürürlük tarihini, 8 nci maddesi yasayı yürütecek organı belirlemekteydi.

Tasarı Adalet Komisyonu tarafından görüşülme aşamasındayken İstanbul milletvekili İsmail Hakkı Tekinel 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 31 nci maddesinin 5 nci bendindeki hükmün tasarıdan çıkarılması Adalet Komisyonu tarafından kabul edildi ve 29 ncu maddeye 11 nci fıkra olarak eklendi. Ayrıca Tekinel'in 53 ncü maddeye işten el çekirme ve soruşturma sebebiyle geçici yetki vermeye ilişkin bir fıkra eklenmesini öneren bir başka kanun tasarısı da kabul edilerek hükümet teklifiyle birleştirildi.

“24 Mayıs 1967 tarihli ve 868 sayılı kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22 Nisan 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun adı ile bâzı maddelerinin değiştirilmesine, bâzı maddelerinin kaldırılmasına ve yeni geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ile İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 31 ve 53 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri” aşağıda belirtildiği gibi şekillendi:

MADDE 1. — 24 . 5 . 1967 tarihli ve 868 sayılı Kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22.4.1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun adı “Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu” olarak değiştirilmiştir.

MADDE 2. — 24 . 5 . 1967 tarihli ve 868 sayılı Kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22 . 4 . 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 1, 2, 4, 5, 6, 14, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 50, 51, 53, 55, 58, 59, 61, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 89, 90, 94, 95, 98 nci maddeleri ile geçici 2 ve 7 nci maddeleri aşağıda yazılı olduğu üzere değiştirilmiştir

MADDE 3. — 24.5.1967 tarih ve 868 sayılı Kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22.4.1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 54, 57, 62, 72, 76, 78, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 97, 99 ncu maddeleri ile geçici 1, 3 ve 4 ncü maddeleri kaldırılmıştır.

MADDE 4. — 24.5.1967 tarihli ve 868 sayılı Kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22.4.1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununa aşağıda yazılı geçici maddeler eklenmiştir.

7163 sayılı Kanunun 15 nci maddesine bir fıkra eklenmesi:

MADDE 5. — 7163 sayılı Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü Teşkilât Kanununun 15 nci maddesine aşağıda yazılı fıkra eklenmiştir.

“Hâkimlik ve savcılık mesleklerinde bulunanlarla bu mesleklerden sayılan hizmetlerde bulunanların yukardaki fıkralarda yazılı olduğu üzere açılacak imtihana girebilmeleri ve imtihanı başaranların enstitüye devamları Yüksek Hâkimler veya Yüksek Savcılar Kurulunun önceden müsaade etmesine bağlıdır.”

MADDE 5. — 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 4 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 6. — 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 79 ve 80 nci maddeleri aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 7. — Bu kanun hükümleri yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

MADDE 8. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.²⁸⁹

Kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 5 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 84 ncü oturumunda Adalet Bakanı Suat Bilge'nin ivedilik teklifi kabul edilerek görüşüldü. Adalet Partisi grubu adına söz alan Kemal Kaya (Kars), Anayasa değişiklikleri sonucunda Yüksek Savcılar Kurulunun kurulması gerekliliği nedeniyle yasanın adının “Yüksek Hâkimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu” olarak değiştirilmesinin uygun olduğunu ve yasanın Yüksek Hâkimler Kurulunu yeniden düzenlemesinin yerinde olduğunu söyledi. Bu iki kurumun yanında Yüksek Hâkimler Kurulunun bünyesinde müfettiş hâkimlerin oluşturulmasının önemli ve olumlu bir yenilik olduğunu belirten Kaya, hâkimler için coğrafi teminatın getirilmiş olmasını da hâkimlerin hali hazırda özlük işleriyle ilgili hâkimlik teminatına sahip oldukları gerekçesiyle eleştirdi. Kemal Kaya, yasada Yargıtay üyelerinin belirtilmiş olmasının Anayasanın 139 ncü maddesinde belirtilen Yargıtay üyelerinin Yüksek Hâkimler Kurulunca birinci sınıf hâkimler arasından seçileceği hükmüne aykırı olduğunu, tasarının bu maddesinin değiştirilmesi için önerge vereceklerini belirtti.²⁹⁰

Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilay İmer (Konya), Meclis'e gelmiş olan bu tasarının önceleri ayrı ayrı kanun hükümleriyle düzenlenmiş olan hâkimlerin ve savcılarının bağlı buldukları Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurumlarını bir yasa altında toplamadan daha ileri bir adım olduğunu, bu açıdan tasarının hazırlanışının ve kurumsallaşma esprisinin korunmuş olmasının yerinde olduğunu ifade etti. Ancak, Anayasanın açık hükümlerine rağmen Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin Yargıtay üyeliğine atanmasının âdetâ bir babadan evlâda geçen veraset hukukunun hükümleri gibi kabul edilmesinin yanlış olduğunu vurgulayan İmer, parti grubunun bu hükmün tasarı metninden çıkarılmasından yana olduğumuzu açıkladı. İmer, benzer şekilde tasarının 69 ve 70 nci maddelerinde Yüksek Savcılar Kurulunun Ceza Daireleri Kurulu üyeleri arasından seçileceklerle oluşturulmasının yüksek hâkimler ve savcılar arasında bir huzursuzluk doğurabileceğini ve metnin düzeltilerek fırsat eşitliğini herkese aynı ölçüler içerisinde sağlamak gerektiğini belirtti. Kubilay İmer, tasarının getirdiği müfettiş hâkimlik, hâkimlik teminatı, Adalet Bakanlığının teftiş yetkisinin elinden alınmış bulunması gibi konuların olumlu olduğu ve hâkimler ve savcılarının ilişkilerinin kurumsallaşmış olmasının yerinde olduğunu söyleyerek sözlerini tamamladı.²⁹¹

²⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 441 vd.; 508 Sıra sayılı Basma Yazı: 24. 5. 1967 tarihli ve 868 sayılı Kanunla bâzı maddeleri değiştirilmiş bulunan 22. 4. 1962 tarihli ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun adı ile bâzı maddelerinin değiştirilmesine, bâzı maddelerinin kaldırılmasına ve yeni geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ile İstanbul Milletvekili İsmail Hakkı Tekinel'in 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 31 ve 53 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Adalet komisyonu raporu.

²⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 404-407.

²⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 407-410.

Adalet Komisyonu adına söz alan Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin Yargıtay üyeliğine atanmasıyla ilgili geçici 15 nci madde hakkında ileri sürülen eleştirilerin haksız olmadığını, ancak bu maddenin Anayasanın yargı bölümüyle ilgili 132 ve izleyen maddelerinde yapılan değişikliklerde çelişkiler olduğu, söz konusu maddenin bu çelişkileri vurgulamak amacıyla getirildiği ve konunun böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdirine sunulmak amacının güdüldüğünü belirtti. Tekinel, tasarının 69 ncu maddesinde yer alan hükme göre Yüksek Savcılar Kuruluna üye seçiminin Anayasanın 137 nci maddesinin 3 ncü fıkrası ile aynı olduğunu, Yüksek Savcılar Kuruluna hâkim üye seçilmesi konusunda tasarının bir uyumsuzluk içerdiğini, ancak bunun anayasadan kaynaklandığını açıkladı.²⁹²

Kubilay İmer (Konya) yeniden söz alarak madde metni ile Anayasa'nın 137 nci madde metni arasında çelişki olduğunu, Anayasa metninde savcılar kurulu üyelerinin Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu tarafından seçileceğini hükme bağladığını, kendi üyeleri arasından seçer demediğini ifade etti ve kanun tasarısında geçen ifadenin değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Reşit Ülker (İstanbul) ise Hâkimler Kanununda hâkimlik teminatı içinde yer alan yer teminatının kaldırılması gibi çok önemli bir konunun Yüksek hâkimlerle ilgili kanunun içinde bir madde ile getirilmesinin kanun tekniği açısından yanlışlığına değindi ve böyle önemli bir değişikliğin bir bütün olarak ele alınması gereken Hakimler Kanunu içinde görüşülmesinin zorunluluğunu vurguladı. Hüsamettin Başer (Nevşehir), Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin Yargıtay genel kurulundan seçilmesi, hâkimlerin denetlenmeleri, Adalet Bakanının Yüksek Hâkimler Kuruluna ve Yüksek Savcılar Kuruluna başkanlık etmesi ve hâkimlerin coğrafi teminatı konularının son derece yararlı olduğunu ve kanunun süratle çıkarılması gerektiğini belirtti. İsmail Hakkı Birler (Tokat), 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununda 47 asil ve 2 geçici maddenin değiştirildiğini, 29 asil ve 3 geçici maddenin yürürlükten kaldırıldığını, 7 yeni geçici maddeni eklendiğini ve böylece 105 asil ve 8 geçici maddeden oluşan 45 sayılı kanunun 82 maddesinin değiştirildiğini veya kaldırıldığını belirterek kanunun 22 maddesi dışındaki bütün maddeleri gözden geçirilerek yasanın sistematığının bütünüyle değiştirildiğini söyledi. Bu değişikliğin 12 Mart'ın sonucunda ortaya çıkan reform gereksinimi olduğu iddia edilmesine rağmen adalet reformu değil yasanın tamamen değiştirilmesi anlamına geldiğini, bunun da hukuk tekniği açısından yanlış olduğunu vurguladı. Esat Kemal Aybar (Mardin), Adalet Komisyonu üyesi olarak tasarının Yüksek Hâkimler Kuruluna yeni bir seçim sistemi getiren geçici 15 nci maddesine muhalefet şerhinin olduğunu, Millet Meclisi ve Senato tarafından 4 yıl için seçilen üyelerin görevleri sona erdiğinde durumlarının ne olacağı konusunda yasada boşluk olduğunu, unvanları tetkik hâkimi yapılan raportörlerin yerlerini muhafaza etmeleri esası getirilmiş olmasına rağmen Yargıtay üyesi olmayan üyelerinin Yüksek Hâkimler Kurulu görevleri bittiğinde azledilmek gibi bir durum

²⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 410-411.

ile karşılaşacaklarını, bunun da üyelerin hukukî durumları itibariyle hâkim teminatı ve hükümlerine uygun olmadığını belirtti. Kemal Aybar, buna rağmen müfettiş hâkimlik ve hâkimlik teminatının da yeni ve yapıcı kurumlar olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamladı.²⁹³

Tasarının tümü üzerine milletvekillerinin görüşlerini sunmalarının ardından söz alan Devlet Bakanı ve Adalet Bakanı Vekili İlhan Öztrak, tasarı hakkında Adalet Komisyonunun ve Hükümetin hemen hemen bütün noktalarda görüş birliği içinde olduklarını, yalnızca 7 nci madde ile ilgili bir konuda görüş ayrılığı doğduğunu belirtti. Kanunda esaslı değişiklikler yapılmasına karşın yasanın tümünün değiştirilmemesi yoluna gidilmesinin nedeninin zaman kaybının önlenmesi olduğunu belirten Öztrak, tasarının hâkimlerin coğrafi teminatından ve denetlenememesinden doğan sorunlara yanıt getirdiğini, teminatlı hâkim anlayışı yerine hakim teminatı kavramını uygulamaya soktuğunu, bu tasarıyla birlikte hâkim teminatı kurumunun coğrafi teminatla ilgisinin kalmadığını, idarî yönden devamlı teftiş yöntemi ile Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin seçilişinde tamamen tarafsızlık ilkesinin getirilmiş olmasının bu tasarıyı bir reform tasarısı haline getirdiğini açıkladı. Son olarak Hâkimler Kanununun bazı maddelerinin bu tasarı ile birlikte değiştirilmesinin doğal olduğunu, Yüksek Hâkimler Kurulunun hâkimlerin atanmaları ve nakilleri ile ilgili bütün hususları yürütmek üzere kurulan bir kurul olduğunu, dolayısıyla hâkimlerin atanmalarıyla ilgili konularda bu tasarıyla değişiklikler yapmanın normal olduğunu belirten Öztrak, Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilâtı Kanunu tasarısının da hazırlanmakta olduğunu, bu tasarının da idarî reformların bir parçası olacağını açıklayarak sözlerini tamamladı.²⁹⁴

Bir önceki birleşimde 45 sayılı kanunun tümü üzerindeki müzakereler tamamlandığı ve maddelere geçilmesi oylandığı için, kanun tasarısının maddeleri 8 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 85 nci birleşimde müzakere edildi. Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından verilen bir önerenin kabul edilmesiyle Yüksek Hâkimler Kurulu kanun tasarısının maddeleri üzerinde gruplar adına görüşmeler¹⁵, şahıslar adına 10'ar dakika ile sınırlandırıldı. Maddelerin müzakeresine İsmail Hakkı Birler (Tokat), Hilmi İşgüzar (Sinop), Mustafa Kaptan (Sinop), Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), Gıyasettin Karaca (Erzurum), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Demokratik Parti grubu adına Kubilay İmer (Konya), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas), Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde), Adalet Komisyonu adına Hilmi Biçer (Sinop), İsmail Hakkı Alaca (Kars), Mehmet Nebil Oktay (Siirt), Kemal Kaya (Kars), Baha Müderrisoğlu (Konya), Hüseyin Abbas (Tokat), M. Zekeriya Kürşat (Maraş) konuşmalarıyla katılarak görüşlerini belirttiler.

²⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 413-422.

²⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 422-423.

Maddeler üzerinde Hüsâmettin Başer (Nevşehir), İsmail Hakkı Birler (Tokat), Adalet Komisyonu Sözcüsü Tefîk Koraltan (Sivas), Hilmi Biçer (Sinop), Ahmet Durakoğlu (Sivas), Hilmi İşgüzar (Sinop) ve Suna Tural (Ankara) müştereken, Hüseyin Abbas (Tokat), Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) ve Mustafa Kaptan (Sinop) Hüsâmettin Başer (Nevşehir) Zekeriya Kürşad (Maraş) müştereken verdikleri önergelerle yasanın yapımına katkıda bulundular.²⁹⁵

Tasarının kalan maddeleri, 12 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde görüşüldü. Bir önceki birleşimde Komisyonca geriye alınan 46 ve 74 ncü maddeler yeniden tedvin edilip Başkanlığa verildi. Komisyon raporu, 46 ncı maddenin, Yüksek Hâkimler Kurulu bölümlerinin görev taksimi göz önünde tutularak tanzim edildiğini, 74 ncü maddede, Yüksek Savcılar Kurulunun toplantı ve karar sayısının tespitine dair verilmiş önergenin aynen nazara alınmasının mümkün görülemediğini belirtiyordu. Birleşimde soruşturmanın sonucuna ilişkin 46 ncı madde ile toplantı ve karar yeter sayılarına ilişkin 74 ncü madde Komisyonun değişikliğiyle yeniden okundu ve kabul edildi. Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel tarafından tasarıya 101 nci madde olarak yeni bir maddenin eklenmesi teklifi de geri alındı. Çerçeve 1 nci ve 2 nci maddeler kabul edildikten sonra geçici maddeleri kapsayan 4 ncü çerçeve maddenin müzakeresine devam edildi. Maddeler hakkında Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına İrfan Baran (Konya), Adalet Partisi grubu adına Kemal Kaya (Kars), Adalet Komisyonu Sözcüsü Tefîk Koraltan (Sivas), Demokratik Parti grubu adına Nuri Eroğan (İstanbul), Adalet Partisi grubu adına Mehmet Atagün (Kırklareli) söz aldılar. S. Zeki Köseoğlu (Rize), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Nebil Oktay (Siirt), İsmail Hakkı Birler (Tokat), Mustafa Kubilay İmer (Konya), Reşit Ülker (İstanbul), Kemal Kaya (Kars) takrirlerini sunarak maddelerin yapımına katkıda bulundular ve bir geçici maddenin metinden çıkarılmasını sağladılar.

Tasarının, 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 4 ncü maddesini değiştiren çerçeve 5 nci maddesi müzakeresiz kabul edildikten sonra Hasan Tosyalı (Kastamonu) 2556 sayılı Hâkimler Kanununun 79 ve 80 nci maddelerini değiştiren 6 ncı maddesi üzerinde önergesini sundu. Hasan Tosyalı önergesini izah için söz aldı. Kanunun yürürlük maddesi üzerinde Kemal Kaya (Kars) söz alarak Komisyona soru yöneltti. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) soruyu yanıtladı. Kanunun tümü üzerinde ve lehinde Şinasi Özdenoğlu (Ankara) söz aldı ve Yüksek Hâkimler Kurulu ile Yüksek Savcılar Kurulunu, kuruluşu, yetkileri ve seçim usulleriyle bir arada kapsayan bu tasarının başlangıçta adı 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu iken, şimdi bu ayrılık ve aykırılığın giderildiğini, Türk adaletinin bu iki yüksek organının adı bu tasarı ile bir araya getirilerek Yüksek Hâkimler ve Yüksek Savcılar Kurulu Kanunu olduğunu, bu tasarı ile aslında gecikmiş olan bir görevin, Anayasanın 134, 137, 139, 143 ve 144 ncü maddelerinin emrinin yerine getirildiğini belirtti. Bu konuşmanın ardından tasarının tümü oya sunuldu ve kabul edildi.²⁹⁶

²⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 85 (8 Mayıs 1972), s. 456-490.

²⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 88 (12 Mayıs 1972), s. 561-581.

Cumhuriyet Senatosu tarafından bazı maddeleri yeniden görüşülmek üzere geri gönderilen tasarı, 23 Haziran 1972 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde Adalet Bakanı Fehmi Alparşlan'ın (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi) öncelik önergesinin kabulüyle ele alındı. Senatonun yaptığı değişiklikler üzerinde Reşit Ülker (İstanbul), Hilmi Okçu (Manisa), M. Salih Yıldız (Van), Hilmi İşgüzar (Sinop), Adalet Komisyonu Sözcüsü Tefvîk Koraltan (Sivas), Mustafa Kaptan (Sinop), Refet Sezgin (Çanakkale), Adalet Bakanı Fehmi Alparşlan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Hasan Ali Gülcan (Antalya), M.G.P. grubu adına M. Nebil Oktay (Siirt), D.P. grubu adına M. Kubilay İmer (Konya), Hasan Tosyalı (Kastamonu) söz aldılar ve düşüncelerini ifade ettiler. Millet Meclisi'nin, tasarının 2, 30, 43, 45, 46, 51 nci maddeler ve Geçici 10 ncu madde üzerinde Cumhuriyet Senatosu'nun yapmış olduğu değişiklikleri benimsemesiyle tasarı kabul edilmiş ve kanunlaşmış oldu.²⁹⁷

Kanun, 28 Haziran 1972 tarih ve 14229 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1600: Askerî Yargıtay Kanunu

Askerî Yargıtay hakkında kanun tasarısı ve Adalet, Millî Savunma ve Plan komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 74 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 15 Haziran 1972 tarihinde toplanan 106 nci birleşimde ele alındı.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki 1488 sayılı Kanun 22 Eylül 1971 tarihinde yürürlüğe girmesiyle değişiklik yapılması gereken kanunlardan biri de Askerî Yargıtay Kanunu idi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının hâkimlik mesleği ile ilgili 134 ncü maddesi 1488 sayılı kanunla değiştirilerek askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emekliliklerinin kanunla belli edileceğine ilişkin hükmü getirilmişti. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 141 nci maddesinde yapılan değişikliklerle;

a) Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, üyeleri hakkındaki disiplin ve özlük işlerinin, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı yanında askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmış;

b) Askerî Yargıtay üyelerinin en az albay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından seçilmesi ve Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanlarının Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanacakları öngörölmüştü.

Bu durum karşısında; Askerî Yargıtay'ın kuruluşu hakkındaki 127 sayılı Kanunun değiştirilmesi zorunlu bir hal almıştı. Ancak, yapılan değişiklikler kanunun sistematüğini tamamı ile değiştirdiğinden, Anayasanın 134 ve 141 nci maddelerine getirilen ilkelerin ışığı altında yeni bir kanun hazırlanmasının daha uygun göröldüğü gerekçede belirtiliyordu. Böylece, Anayasanın 141 nci maddesinin 4 ncü fıkrasında zikredilen sistematüğe uygun olarak altı bölüm halinde bu tasarı hazırlanmıştı. Tasarı,

²⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 112 (23 Haziran 1972), s. 694-708.

I nci bölümde kuruluş, II nci bölümde görevler ve işleyiş, III ncü bölümde yargılama usulü, IV ncü bölümde disiplin işleri, V nci bölümde özlük işleri ve VI ncü bölümde geçici hükümler ve yürürlük maddelerini kapsıyordu.²⁹⁸

15 Haziran 1972 tarihinde toplanan 106 ncü birleşimde, tasarı ile ilgili öncelik önergesi Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen tarafından verildi ve Meclis tarafından kabul edildi. Tasarı hakkında Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilay İmer (Konya), Anayasa'da yapılan son değişikliklerle ve bu değişiklik içerisinde geçici 17 nci madde gereğince gerçekleşen Askerî Yüksek idare Mahkemesi ve Askerî Yargıtay Kanunu tasarılarından Yargıtay'la ilgili olan kanun tasarısı olduğunu, Komisyonunda üyelik yaptığı için getirilen tasarının Anayasa'nın 134 ve 141 nci maddesinin 4 ncü fıkrasının hükümlerinin askerlik gerekleriyle hukuk kaidelerini birbiri içerisinde mecz etmek suretiyle yeni bir şekil ortaya koyduğunu, askerî hukukun en büyük mercii durumunda bulunan Askerî Yargıtay'ın, diğer yüksek mahkemelerin kuruluşlarına uygun bir yapı içine alındığını belirtti.²⁹⁹

Bu konuşmanın ardından maddelere geçilmesi kabul edildi. Askerî Yargıtay hakkında kanun tasarısının birinci bölümünü oluşturan kuruluş maddeleri, Askerî Yargıtay'ın Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer kanunlarla görevlendirilmiş bağımsız bir yüksek mahkeme olarak kuruluşunu, Askerî Yargıtay'ın Başkanlık, Başsavcılık ve dört daire ile bu kanunda gösterilen kurullar ve hizmet ünitelerinden teşekkül ettiğini, Askerî Yargıtay'ın kadrolarının Millî Savunma Bakanlığı kuruluş ve kadrolarında gösterileceğini; Başkanlık ve ikinci başkanlık kurumunu, Başsavcılığı, Daireleri, Daireler Kurulunu, Genel Kurulu, Başkanlar Kurulunu, Yüksek Disiplin Kurulunu, Kalemleri, İdarî Hizmet Kuruluşlarını, Seçimleri, Atanmayı, Atanma şeklini, Başsavcı yardımcılarının atanmalarını düzenleyen 15 maddeden oluşuyordu. Maddeler üzerinde söz alan olmadı. Geçici Komisyon Sözcüsü Mehmet Bilgin (Bingöl) tarafından verilen bir önerge ile tasarının adı Askerî Yargıtay Kanun Tasarısı yapıldı.

Birleşimde, kanunun yukarıda belirtilen görevler ve işleyiş, yargılama usulü, disiplin işleri, özlük işleri, geçici hükümler ve yürürlük ve yürütmeye ilişkin 46 maddesi kabul edildi. Maddeler üzerine söz alan milletvekili olmadı. Sadece, 38 nci maddenin 13 ncü fıkrasında atıfta bulunan 5 nci maddenin numarası değişmiş olduğundan bu fıkranın düzeltilmesine ilişkin olarak Geçici Komisyon Sözcüsü Mehmet Bilgin (Bingöl) bir tavrır sundu ve kabul edildi. Kanunun tümü Genel Kurulun onayına sunulmadan önce Hüsamettin Başer (Nevşehir) lehte, Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen (Cumhurbaşkanınca Senato üyesi) teşekkür mahiyetinde söz aldılar. Kanunun tümü Genel Kurul'un tasvibine sunuldu ve kabul edildi.³⁰⁰

²⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 106 (15 Haziran 1972), s. 431 vd.; 686 Sıra Sayılı basmayazı: Askerî Yargıtay hakkında kanun tasarısı ve Adalet, Millî Savunma ve Plan komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 74 numaralı Geçici Komisyon raporu.

²⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 106 (15 Haziran 1972), s. 419-420.

³⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 106 (15 Haziran 1972), s. 420-429.

27 Haziran 1972 tarihinde Cumhuriyet senatosu tarafından kabul edilen tasarı kanunlaşmış oldu. Kanun 8 Temmuz 1972 tarih ve 14239 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1602: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu

Millet Meclisi’nin 22 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 92 nci birleşiminde görüşülen Askerî Yüksek idare Mahkemesi kanunu tasarısının gerekçesi,

Silahlı Kuvvetlerin mülki idareden çok farklı özellikleri dikkate alınmadan genel idare içinde düşünülerek, yargısal denetiminin Danıştay’a bırakılmış olmasının umulan neticeyi vermediği gerekçesiyle Askerî Yüksek İdare mahkemesinin kurulması gerektiğinden bu tasarı hazırlanmıştı. Askerlerin, sivil idarenin ve hiyerarşisinin dışında bağımsız, üstün ve güçlü bir otoriteye tabi olmaları, hiyerarşi bağlantıları ve hukukî durum ve yükümlülükleri, sert müeyyideler içinde hareket imkânları, eylem ve işlemlerinin askerî bir açıdan değerlendirilmesini gerekli kılıyordu. Ayrıca Anayasanın 1488 sayılı Kanunla değiştirilen 140 ncı maddesinin son fıkrası ile asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimini yapmak üzere bir Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulması öngörülmüştü. 1488 sayılı kanunla öngörülen Anayasa değişikliği, ayrıca Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluş, işleyiş, yargılama usulleri ile başkan ve üyelerinin nitelikleri, atanmaları, disiplin ve özlük işleri, hâkimlik teminatını, askerlik hizmetlerinin gereklerine uygun şekilde düzenleyecek bir kanun çıkarılmasını gerektiriyordu. Anayasa değişikliğinin gerektirdiği koşullara göre kurulacak olan Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin, askerî idari eylem ve işlemleri denetlemesini ve yargılamasını sağlayan bu tasarının birçok hükmü 501 sayılı Danıştay Kanunundan aynen aktarılmıştı.³⁰¹

22 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 92 nci birleşimde ele alınan kanun tasarısı hakkında Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle müzakereler başladı. Tasarının tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçildi. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Anayasa ile görevlendirilmiş bağımsız bir yüksek mahkeme olduğunu hükme bağlayan 1 nci kuruluş maddesi hakkında D.P. grubu adına M. Kubilay İmer (Konya) söz aldı ve bu tasarının son yapılan Anayasa değişikliği muvacehesinde de yerinde bir tasarı olarak getirildiği ve bunun askerî mevzuatta ve Türk hukuk mevzuatında büyük bir boşluğu dolduracak bir müessesenin tesisine vesile olacağı durumunu parti olarak kabul ettiklerini ifade etti. Hilmi İlgüzar (Sinop), Anayasanın 140’ncı maddesine eklenen son fıkrası hükmüne göre getirilen bu idare mahkemesine, aslında Danıştay varken ihtiyaç olmadığını, ikinci bir kez Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kurulmasının ileride tatbikatında aksaklıklar meydana getireceğini ve hukuk ihlallerinin doğacağını belirtti. Geçici Komisyon Başkanı Esat Kemal Aybar (Mardin), 1 nci madde üzerinde komisyonda kabul edilen metnin matbaada basılırken kuruluş kelimesinin unutulduğunu, bunu ilâve etmek için bir önerge hazırladığını, Komisyon adına bunu

³⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 92 (22 Mayıs 1972), s. 820 vd.; 666 Sıra Sayılı Basma Yazı: Askerî yüksek idare mahkemesi kanunu tasarısı ve Adalet, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen beşer üyeden kurulu 74 numaralı Geçici Komisyon raporu.

takdim edeceğini belirtti. Başkan bunun kalemle eklendiğini belirterek önergeye gerek olmadığını hatırlattı. Aybar, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin disiplini sağlamak için kurulacak bir müessese olmadığını, hukuku uygulayacak, adaleti sağlayacak bir mahkeme olacağını, hazırlanan tasarının Anayasa değişikliği ile getirildiğini ifade etti. Hilmi Okçu (Manisa), bu madde itibarıyla bütün temennisinin iyi insanlar elinde iyi tatbik edilmesini istemekten başka bir şey olmadığını belirtti. Madde oya sunularak kabul edildi.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin teşkilât, personel, teminat, mahkeme organları, genel sekreterlik ve kalemler, mahkeme üyelerinin nitelikleri, seçmeleri ve atanmaları, görev süresi, Başkanunsözcüsü, başyardımcısı ve kanunsözcülerinin nitelikleri ve atanmaları, idare personelinin nitelikleri ve atanmaları, Başkanlara ve Başkanunsözcüsüne vekâlet, organların kuruluşu, üyelerin dairelere ayrılmaları, Daireler Kurulu, Başkanlar Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu, Genel Kurul, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin ve organlarının görevleri, idarî, uyuşmazlıklar ve davalar, dairelerin görevleri, Daireler Kurulunun görevleri, Yüksek Disiplin Kurulunun görevleri ve vereceği disiplin cezaları, Genel Kurulun görevleri, soruşturma usulü, görevden çekilmeye davet cezasının sonucu, görevle ilgili suçlar, askerî ve genel yargıya tabi suçlar, yargılama usulleri, idarî davaların açılması, aynı dilekçe ile dava açılabilir haller, dava açma süresi, iptal ve tam yargı davaları, doğrudan doğruya tam yargı davası açılması, dilekçeler üzerinde ilk inceleme, ilk inceleme üzerine verilecek karar, tebligat ve cevap verme, dava dosyalarının başkanunsözcülüğüne verilmesi, duruşma, duruşmalara ilişkin esaslar, duruşmalı işlerde kanunsözcülerinin istekleri, dosya dışında inceleme, Görevli olmayan yerlere başvurma, sonradan ibraz olunan evrak ve belgeler, dosyaların incelenmesi, tutanaklar, Danıştay Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun tatbik edileceği haller, Askerî Yüksek idare Mahkemesi Başkan ve üyelerin çekilmesi ve reddi, delillerin tespiti, kararlarda bulunacak hususlar, ilâmlar, tarafların kişilik ve niteliğinde değişiklik, yürütmenin durdurulması, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kararlarının sonuçları, kanun yolları, muhakemenin iadesinde süre, kararın düzeltilmesi, kanun yollarına ilişkin özel hükümler, kanun yollarında yargılama usulü, tavzih, yanlışlıkların düzeltilmesi, yargılama masrafları, yol masrafları ve yevmiyeler, mahkeme mensuplarının görevleri ve hakları, ikinci Başkanın, daire başkanlarının, üyelerin, genel sekreterliğin, Başkanunsözcüsünün ve Kanunsözcülerinin görevleri, çeşitli hükümler, görevin sona ermesi, sağlık bakımından görevin yerine getirilmemesi hali, dava hakkı, ilmî araştırma ve yayınlarda bulunabilme, çalışmaya ara verme, sürelerin bitmesi, tasnif ve yayın bürosu, tebliğ işleri ve ücretler, yargılama giderleri, üyelik hukukundan vazgeçme, içtüzük, yürürlükten kaldırılan hükümleri ilgilendiren 92 madde ile dört geçici madde birleşimde kabul edildi. Maddeler hakkında Hüsamettin Başer (Nevşehir), Hasan Tosyalı (Kastamonu) ve Gıyasettin Karaca (Erzurum) söz alarak görüşlerini ifade ettiler. M. Zekeriya Kürşad (Maraş), Hüsamettin Başer (Nevşehir),

Abdullah Naci Budak (Artvin), Gıyasettin Karaca (Erzurum), İsmail Hakkı Alaca (Kars) ve Hasan Tosyalı (Kastamonu) müştereken, Geçici Komisyon Sözcüsü Mehmet Bilgin (Bingöl) değişiklik önergeleriyle maddelerin yapımına katkıda bulundular.³⁰²

29 Mayıs 1972 günü toplanan 94 ncü birleşimde tasarının kalan ve komisyonca yeniden düzenlenen maddeleri ele alındı. 92 nci birleşimde Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından tasarıdan çıkarılması talep edilen ve Komisyonca buna karşı gerekçe yazılan, çalışmaya ara verme ile ilgili 85 nci hakkında Hasan Tosyalı (Kastamonu) söz aldı. Komisyon raporunun okunmasından sonra Başer önergesini geri aldı ve oya sunulan madde kabul edildi. Yürürlük ve yürütme maddelerinin kabul edilmesinden sonra kanun tasarısının tümü oya sunularak kabul edildi.³⁰³

4 Temmuz 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen metin kanunlaştı. Kanun, 20 Temmuz 1972 tarih ve 14251 sayılı Resmî Gazete’de yer aldı.

KANUN NO 1611: 357 sayılı Askerî Hakimler ve Askerî Savcılar Kanununun adı ile bazı maddelerinin değiştirilmesi ve üç ek, üç geçici madde eklenmesi hakkında Kanun

7 Temmuz 1972 Cuma günü 122 birleşimde Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi için toplandı. Tasarı yasaya üç ek, iki geçici madde de eklenmesini içeriyordu. Tasarı, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığının 71-1394/1274 sayı ve 16 Şubat 1972 tarihli yazısı ve Başbakan Nihat Erim’in imzasıyla Millet Meclisi Başkanlığı’na sunuldu. Tasarının genel gerekçesi, 1961 Anayasası’nda 1488 sayılı kanunla değiştirilen 134 ve 138 nci maddelerinde yapılan değişikliklerin ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerinin 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 22 ve 39 ncu maddelerinde değişiklik gerektirdiğini belirtiyordu. Kanun tasarısı, personel hukuku, terfi kuralları ve askerî öğrencilerin durumlarını yeniden düzenliyor, askerî yargıda adaylık staj süresinin 3 aya kadar indirilmesini öngörüyordu. Tasarı, askerî hâkim adaylığında ve yardımcılığında başarı ve başarısızlık durumlarının sonuçlarını, askerî hâkimliğe geçiş koşullarını, askerî hâkimlerin yükselme esaslarını, mesleki sicil durumlarını, askerî hâkimlerin rütbe terfi, rütbe kıdemliliği ve kademe ilerlemelerini, askerî hâkimlerin izinlerini, emekliye ayrılma işlemlerini ve askerî hâkimlerin Silâhlı Kuvvetlerden ayrılma esaslarını düzenlemeyi amaçlıyordu. Tasarı, Askerî Hâkimler Kanununa üç ek madde ile iki geçici madde eklenmesini ve 2 nci maddesiyle 26 Ekim 1963 tarih

³⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 92 (22 Mayıs 1972), s. 740-782.

³⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 94 (29 Mayıs 1972), s. 854-856.

ve 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun 32, 33, 35, 36 ve 37 nci maddeleri ile 27 Temmuz 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 46 ncı maddesi yürürlükten kaldırılmasını da öngörüyordu.³⁰⁴

357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun adı ile bazı maddelerinin değiştirilmesi, üç ek, iki geçici madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı 74 numaralı Geçici Komisyonun yaptığı değişikliklerden sonra Meclis gündemine alındı.

7 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 122 nci birleşimde D.P. grubu adına tasarının tümü üzerinde söz alan Mustafa Kubilay İmer (Konya), geçici komisyon çalışmalarına katıldığı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun, daha evvel kabul edilmiş bulunan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ve Askerî Yargıtay Kanunu ile koordinasyonun sağlanması amacıyla çıkarılması gerektiğini söyledi. Bu tasarının, bir yandan yüksek askerî mahkemelerde yer alan diğer yandan diğer askerî mahkemelerde çalışan savcılara ve hâkimlere uygulanacak genel hükümleri getirdiğini, kanunun niteliği açısından hâkimliği ilgilendiren hususların yanısıra askerî konuların da ele alındığını belirten İmer, bu nedenle komisyon çalışmaları sırasında hakimlik teminatı, emeklilik gibi durumlarda ilgili kişilerin öncelikle asker oluşları üzerinde önemle durulduğunu ifade etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir), Millî Savunma Bakanlığının, Anayasa değişikliklerinden sonra ortaya çıkan yeni koşullara uyum sağlamak için mevzuatı değiştirmede büyük bir gayret içinde olduğunu, askerî kanunların değişen koşullara uyumunu sağladığını ve diğer bakanlıkların da Millî Savunma Bakanlığı gibi kanunlar üzerinde ciddî çalışmalar yapması gerektiğini belirtti. Tasarının, askerî hâkimlerin mesleğe giriş ve terfii konuları ile askerî yargı hizmetlerindeki aksaklıkları giderecek yenilikleri getirdiğini belirten Başer tasarının olumlu ve yararlı olacağını söyledi. Şadi Binay (Bilecik), kendisinin Meclis'te hizmet ettiği on yıl içinde kanun tasarılarının kabul edildiğini, ancak sonra değişiklikler için aynı kanunların yine Meclis gündemine geldiğini, dolayısıyla yasaların hemen değişikliğe uğramamaları için iyi incelenmeleri ve ilgili sorunları kapsamlarına almaları gerektiğini belirtti.³⁰⁵

Tasarının tümü üzerinde görüşmeler tamamlandıktan sonra maddelere geçildi ve tasarının 1 nci çerçeve maddesi içinde yer alan ve askerî hâkimlerin birinci sınıfa ayrılmaları ile ilgili 15 nci maddeye gelindiğinde söz alan Şadi Binay (Bilecik), Anayasanın, 1488 sayılı kanunla değiştirilen 141 nci maddesinde askerî hâkimlerin sınıflandırıldığını ve Askerî Yargıtaya seçilecek hâkimlerin 1 nci sınıf hâkimler olmasını kabuledildiğini belirterek, tasarıda binbaşı, yarbay ve albaylığa yükselmeye sicil notu ortalamasının getirildiğini ancak albaylıkta bulunulan süre

³⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 122 (7 Temmuz 1972), s. 418 vd.; 712 Sıra Sayılı Basma Yazı: 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve üç ek, iki geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı ve Millî Savunma, Adalet ve Plan komisyonlarından seçilen 5'er üyeden kurulu 74 Numaralı Geçici Komisyon raporu.

³⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 122 (7 Temmuz 1972), s. 383-387.

içinde yükselmenin ve sicil notunun işleriliğine ilişkin bir madde bulunmadığını söyledi. 19 ncu madde görüşmeleri sırasında da Geçici Komisyon Sözcüsü Mehmet Bilgin'in (Bingöl) önergesi üzerine maddeye ikinci fıkra olarak "Askerî Yargıtay Kanunu ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun bu konudaki hükümleri saklıdır" tuncesinin eklenmesi benimsendi ve madde bu haliyle kabul edildi. Çeşitli nedenlerle Silahlı Kuvvetlerden ayrılacak askerî hâkim subaylar için yapılacak işlemleri düzenleyen 22 nci madde hakkında söz alan Ahmet Şener (Trabzon), kadrosuzluk nedeniyle ya da sicil sorunları yüzünden ayrılmaları belirleyen fıkraların hukuka aykırı olduğunu, fıkrada belirtilen iki yıl denenmenin hukuk mantığıyla çelişki arzettiğini, maddenin çok uzun olduğunu, kısaltılarak yeniden yazılması gerektiğini ve komisyonun bu konudaki açıklamalarını öğrenmek istediğini ifade etti. Ahmet Şener'in Komisyonun açıklama yapması için Meclis Başkanlığı'na yönelik ısrarcı tavrı sonunda Geçici Komisyon Sözcüsü Mehmet Bilgin (Bingöl) tasarının ayrılmaları düzenleyen maddesinin 926 sayılı Silâhlı Kuvvetler Personel Kanununda % 8 olarak tespit edilen albay oranına ve aynı yasanın 41 nci maddesinde düzenlenen hükümlere uygun olduğunu belirtti. Ek maddeler görüşülürken İzmir milletvekili Burhanettin Asutay "Kanunun maddelerinde gösterilen yönetmelikler 6 ay içinde çıkarılır" hükmünün ek 4 ncü madde olarak eklenmesini önerdi ve bu önerisi Komisyon ve Millet Meclisi tarafından geçici 3 ncü madde olarak benimsenerek kabul edildi.³⁰⁶

Böylece 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve üç ek, üç geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı 7 Temmuz 1972 Cuma günü yapılan 122 nci birleşimde kabul edildi. Cumhuriyet Senatosu tarafından 17 Temmuz 1972 tarihinde kabul edilen kanun 27 Temmuz 1972 tarih ve 14258 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1613: Ömeroğlu, 1942 doğumlu, Öner Şarman hakkında Af Kanunu

Polis memuru Öner Şarman hakkında özel af kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 13 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 126 ncı birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in (İstanbul) öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen Burhanettin Asutay (İzmir), özel affı istenen polis memuru Öner Şarman'ın, fevkalâde günlerin içinde ODTÜ'de gece nöbetinden döndüğünde kendi yatağında askerden gelmiş öz kardeşini hanımı ile birlikte bulduğunu, kardeşinin polis memuruna hakaret ettiğini ve silâhın tetiğine sarılan bu polis memurunun hedef gözetmeksizin şarjörü boşaltıp kardeşini ve hanımını öldürdüğünü, polis memurunun bu hareketi yapmasında bir taziyik olduğu, gayri şuurî bir hareket olduğu tespit edildiğini belirtti. Ancak birden fazla ölüm olduğu için Türk Ceza Kanununun 462 nci maddesinin uygulandığını ve 2 sene 4 ay mahkûm olduğunu, polis memurunun başka hiç kimsesinin olmadığını ve 2 yaşında

³⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 122 (7 Temmuz 1972), s. 387-399.

kızının himayesiz ve kimsesiz olduğunu ifade etti. Hasan Tosyalı (Kastamonu), polis memurunun ülkede aile ahlâkını hâkim kılmak için yaptığı bu hareketin affedilmesinin Türklük ve Müslümanlık ahlâkımıza da tamamıyla uygun olduğunu beyan ederek Meclisin bu affa iştirak etmesini temenni etti. Ahmet Buldanlı (Muğla) ve Musa Doğan (Kars), memlekette ahlakın korunduğunu göstermek için affın kabul edilmesini talep ettiler.

Maddelere geçilerek tasarının öz kardeşi ile karısını zina halinde yakalayıp öldürmekten dolayı, Altındağ Ağır Ceza Mahkemesinin 5. 11. 1971 tarih ve 1971/345 esas, 1971/339 karar sayılı kesinleşmiş hükmü ile 4 sene 2 av süre ile hapse mahkûm edilen, Ömeroğlu 1942 doğumlu, Ordu ili, merkez ilçesi, Çavuşlar köyü, Cilt 37, sayfa 60, hane 35'te nüfusa kayıtlı, halen Ankara Cezaevinde hükümlü öner Şarman'ın cezasının bütün hukukî neticeleri ile birlikte affedilmesini hükme bağladı.³⁰⁷

Cumhuriyet Senatosu tarafından 17 Temmuz 1972 tarihinde kabul edilen kanun 26 Temmuz 1972 tarih ve 14257 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1614: Efrada karşı suimuameleden hükümlü Ömer An ve Mehmet Gökmen'in özel affına dair Kanun

Zonguldak Milletvekili Cahit Karakaş ve 2 arkadaşının, efrada karşı suimuamele eden hükümlü Ömer An ve Mehmet Gökmen'in özel affına dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonunun raporu, Millet Meclisi'nin 6 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 121 nci birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in (İstanbul) meclislerin yaz tatilinin yaklaşmış olması nedeniyle görüşülmesinin geciktirilmesi halinde mevzuun kalmaması bahis konusu olacağından verdiği öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

Kanun teklifinin 1 nci maddesi, Yargıtay 1 nci Ceza Dairesinin 8. 2. 1972/TR 1972-491 esas 1972-376 karar tebliğname 1B/335 karar sayılı ilâmlarıyla kesinleşen Zonguldak Ağır Ceza Mahkemesinin 8. 12. 1971 tarih ve 1970/37 E, 1971/2412 K sayılı kararıyla T.C.K. 243/1, 59 ncu maddesi gereğince 10 ay ağır hapis ve 2 ay 15 gün memuriyetten men cezalarıyla hükümlü, Raşıtoğlu Sıdika'dan doğma 1839 doğumlu Ömer An ile Mustafaoğlu Fatma'dan doğma Mehmet Gökmen'in mahkûm olduğu cezalarını bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedilmesine ilişkindi.

Madde üzerinde görüşmek isteyen Turhan Özgüner (İçel), rapordan açık bir bilgi edinilemediği için raporu kaleme alan Komisyon sözcüsünün kendilerini bilgilendirmelerini talep etti. Adalet Komisyonu sözcüsü Mazhar Arıkan (İçel), Safranbolu Belediye Başkanı Ömer An ile Belediye Zabıta Amiri Mehmet Gökmen'in, Safranbolu ilçe belediyesine ait greyderin saatinin çalınması üzerine kendisinden önce şüphe edilen ve sonra bu işi kesinlikle işlediği anlaşılan aynı yerde YSE akaryakıtçısı Şaban Sarıkaya'nın suçun faili olduğu kanısına vararak sanık

³⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 126 (13 Temmuz 1972), s. 565-567.

gösterilenlerin halen mahkûm, sırf devlet malının çalınmış olması ve bunu yapanın ise bir resmî görevli kişi bulunması karşısında efrada kötü muamelede bulunmaları sebebiyle Türk Ceza Kanununun 6 ncı faslında yazılı hükümet memurları tarafından efrada karşı yapılacak suumuameleleri tecziye eden Türk Ceza Kanununun 243 ncü maddesinde yazılı suçu işledikleri için bu maddeye göre ceza aldıklarını söyledi. Arıkan, mazbut, sakin, sabıkasız ve insanî duygularla dolu bir kişinin ani bir tahrik ve elemle ve eğer böyle bir sebep olmasa idi bu suçu işlemesi kabil değilken suçu işlemişse, bu kimsenin özel aftan istifade etmesinin hukuk müessesesinin var oluş gayesine uygun düşeceğini de ifade etti. Turhan Özgüner (İçel) aydınlandığını, devlet malı korumakla mükellef olan kişinin bilâkis onu çalmak cüretini göstermesi üzerine infiale kapılan memurun da bir ölçüde sınırı aşır suç sayılabilecek bir durumda 2 nci bir dosyanın maznunları olarak geldiklerini ve af kanunundan kamuoyu bakımından yararlı bir netice alınacağını düşündüğünü belirtti. Mehmet Nebil Oktay (Siirt), bu affin benzer durumlarda emsal yaratabileceğini, kati surette böyle bir affin müspet neticeleri olmayacağını belirtti. Burhanettin Asutay (İzmir) devlet malının çalınması karşısında işlenen suçun ve ikrarın bir atıfete sebep olacak mahiyette olduğunu söyledi. C.H.P. sıralarından beş milletvekili ayağa kalkılar ve Genel Kurulda çoğunluğun bulunmadığını beyan ettiler. Yapılan yoklama sonucunda Genel Kurulda müzakereye devam nisabının olmadığı anlaşıldı.³⁰⁸

Teklif, 7 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 122 birleşimde görüşüldü. 1 nci madde üzerinde görüşmek isteyen milletvekili olmadığından madde oylandı ve kabul edildi.³⁰⁹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 17 Temmuz 1972 tarihinde kabul edilen kanun 26 Temmuz 1972 tarih ve 14257 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1622: Osman Yüksel hakkında Özel Af Kanunu

Ruhsatsız tabanca taşıyıp 6326 sayılı kanuna aykırı hareket etmekten 10 ay hapis ve 416,60 TL para cezasına hükümlü Bekiroğlu 1941 doğumlu Ayşe’den olma, Taşova’nın Şehli köyü nüfusunda kayıtlı Osman Yüksel hakkında özel af kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 27 Haziran 1972 tarihinde toplanan 114 ncü birleşiminde görüşüldü.

Rapor üzerinde söz isteyen Kemal Kaya (Kars) ruhsatsız silâh taşımaktan mahkûm olan Türkiye’de birçok vatandaş bulunduğunu, bir kişinin affı için kanun getirilmesi lâzım ise, bu şekilde olan bütün vatandaşları kapsayan, ateşli silâhlardan dolayı mahkûm olanlar hakkında umumî af getirmek gerektiğini ifade etti. Süleyman Mutlu (Afyon Karahisar) tabancanın ruhsatsız olmadığını açıkladı. Esat Kemal Aybar (Mardin) Temyiz Mahkemesinden geçen suçun tahfif edici sebepler olduğu iddialarını nazarı itibara almaya imkân olmadığını belirtti. Nuri Eroğan (İstanbul) bu

³⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 121 (6 Temmuz 1972), s. 358-361.

³⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 122 (7 Temmuz 1972), s. 373-374.

tür hususî aflarla mahkemelerin verecekleri kararlarda tereddütler yaratılmamasını talep etti. Kemal Kaya (Kars) mücerret silâh taşımaktan mahkûm olan bir insanın özel af teklifi ile Meclisten affedilmesin hukukun prensiplerine uymayacağını ifade etti. Turhan Özgüner (İçel) Türkiye'nin bir genel affa muhtaç olduğunu, özel af zorlamalarına gerek olmadığını; Hayrettin Uysal (Sakarya) cımbızla çeker gibi bir şahsı özel affa mazhar kılmak için hiçbir sebep olmadığını söyledi; Ahmet Buldanlı (Muğla) bu vatandaş hakkındaki hükmün müspet olmasını talep etti. Kadir Çetin (İçel) tek bir kişi için, en meşru esaslara dayansa dahi buradan özel bir af çıkmasının efkârı umumiyeye kabul ettirilemeyeceğini ifade etti.

Mustafa Kubilay İmer (Konya) ve Kemal Ataman (Ankara) tarafından verilen yeterli önergelerinin kabulünden sonra maddelere geçilmesi oya sunuldu. Af kanunu teklifi Meclis tarafından reddedildi.³¹⁰

Teklif 22 Eylül 1972 tarihinde toplanan 136 ncı birleşimde Cumhuriyet Senatosu tarafından benimsenen af kanununu kabul etti.³¹¹

Kanun, 28 Eylül 1972 tarih ve 14320 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1628: Osmanoğlu, 1936 doğumlu Ahmet Şen hakkında Af Kanunu

Osmanoğlu 1936 doğumlu Ahmet Şen hakkında Özel Af kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 7 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 122 nci birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine Hilmi Biçer tarafından verilen ivedilik ve öncelik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edildi.

Tasarının 1 nci maddesi, yeddi emelik görevini kötüye kullandığından dolayı, Arsin Asliye Ceza Mahkemesinin 23. 9. 1970 tarih ve 1969/77 esas, 1970/42 karar sayılı kesinleşmiş hükmü ile 3 ay 10 gün müddetle hapis ve 208 lira 30 kuruş ağır para cezasına mahkûm edilen, Osmanoğlu 1936 doğumlu Arsin'in Yenimahallesinden Cilt 5, Sayfa 34, Hane 32'de nüfusa kayıtlı, halen Yomra Ziraat teknisyenliğinde Yüksek Ziraat Mühendisi Ahmet Şen'in, cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedilmesini hükme bağladı.³¹²

21 Ekim 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından kabul edilen kanun, 29 Ekim 1972 tarih ve 14376 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1656: 1632 sayılı Askeri Ceza Kanununun 148. maddesinin (A) bendinin değiştirilmesine dair kanun

1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 148 nci maddesinin (A) bendinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Adalet komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 3 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 118 nci birleşiminde

³¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 114 (27 Haziran 1972), s.58-64.

³¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 136 (22 Eylül 1972), s. 32.

³¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 122 (7 Temmuz 1972), s. 382-383.

ele alındı. Tasarı, kanunun 148 nci maddesinin (A) bendi hükmünün 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu ile paralellliğini temin etmek ve asker kişilerin siyasi faaliyetleriyle ilişkilerini düzenlemek için hazırlanmıştı.

Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in verdiği öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülen kanunun tümü üzerinde Reşit Ülker (İstanbul) 148 nci maddenin askerlerin siyasetle ilgilerini tespit ettiğini, askerlerin siyasete karışmalarını, fiilî politikaya girmelerini önleyen ve ceza hükümlerini ihtiva eden yerinde bir kanun olduğunu, oy hakkı getiren tasarının yerinde olduğunu, ancak asker-siyaset ilişkilerini düzenleyen tasarının düzenlenmesinde dikkatli olunması gerektiğini ifade etti.

Suna Tural (Ankara) suçla orantılı olmayan Silâhlı Kuvvetlerden şüphelenmek kanaati veren, istismara elverişli olan, askerî mahkemelere sivil suçluları çekecek ve dolduracak olan, askerî disiplin ve otoriteyi sarsan bu teklifin kabul edilmemesi gerektiğini ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop) değiştirilen 'a' bendinde beş fıkranın ayrı ayrı suç unsurlarını sıraladığını, ancak muğlâk olduklarını belirtti. Şadi Binay (Bilecik), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Hüseyin Abbas (Tokat), Adalet Komisyonu adına Turhan Özgüner (İçel) ve Ahmet Şener (Trabzon) görüşlerini ifade ettiler. Hatiplerin görüşmelerinden sonra maddelere geçilmesi kabul edildi.³¹³

Tasarının müzakerelerine 4 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 119 ncu birleşimde devam edildi. Tasarının 1 nci maddesi 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 13. 5. 1940 tarih ve 3823 sayılı Kanunla değişik 148 nci maddesinin (A) bendinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini öngörüyordu:

Madde 148. — A) 1. Siyasî bir partiye üye olmak için müracaat eden veya her hangi bir suretle siyasî partilere girenler,

2. Siyasî amaçla toplantı yapan veya aynı amaçla siyasî gösterilere katılanlar,

3. Siyasî amaçla nutuk söyleyen, demeç veren, yazı yazan veya telkinde bulunanlar,

4. Siyasî toplantılara resmî kıyafetle katılan, veya sivil kıyafetle dinleyici olarak katılmış olup da tezahüratta bulunanlar,

5. Her hangi bir sebeple yalnız veya toplu olarak siyasî mahiyette beyanname hazırlayan, hazırlanmış beyannameyi imzalayan, imzalatan veya yayın organlarına ulaştırılan veya dağıtılanlar,

Fiil daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde;

Beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

³¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 196-212.

Madde üzerinde C.H.P. grubu adına söz alan Sadi Koçaş (Konya) 1970 yılı başında, ordu içinde bazı genç subayların neşrettikleri bir beyanname üzerine hükümetin Askerî Ceza Kanununda bazı değişiklikler yapmak üzere bir tasarıyı Meclise sunduğunu, kendilerinin de ordu mensuplarının siyâsî beyannameler neşretmeleri, dağıtmaları v.s. gibi hâllere katılmalarını, yapmalarını onaylamadıklarını, ancak aceleyle getirilen bu tasarının iftira müessesesini başlatabileceği düşüncesiyle tasarıya karşı olduklarını ifade etti.

Mehmet Ali Aybar (İstanbul) söz aldı ve bu tasarının alelade bir kanun olduğunu, değiştirilmek istenilen 148 nci maddenin (a) fıkrasıyla kanun tasarısının (a) fıkrası arasında pek az fark bulunduğunu, ancak bu farkların açıklık getirici nitelikte değil, bilâkis durumu daha da muğlak, daha da karışık yapacak halde olduğunu belirtti.

Sezai Orkunt (İstanbul) komisyonda muhalefet şerhini veren üyelerin üçünün de Silâhlı Kuvvetlerin eski mensupları olduğunu, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin siyasetin dışında olmakla beraber Silâhlı Kuvvetler mensuplarının toplumun birer parçası olarak siyasetin tamamen içinde olduklarını, 69 genç ordu mensubunun 1969'da siyâsî mahiyette beyanname yayınlamalarının hiçbir suretle kabul edilememesi hususunun tasarıya bilerek konulduğunu, ancak komisyonun tasarıdaki bazı tashihleri yapması gerektiğini ifade etti.

Gıyasettin Karaca (Erzurum) eğer Askerî Ceza Kanunu kül olarak ele alınacaksa ve iç Hizmet Kanunu da aynı şekilde düzeltilecekse, bir Askerî Ceza Kanunu manzumesi içerisinde bir tek maddenin bu kadar alelacele şekilde değiştirilmesine gerek olmadığını bildirdi.

Seyfi Öztürk (Eskişehir) tasarının bir hukukî tedbir getirdiğini, ordunun siyasetle işgalini önleyecek kaideleri koyduğunu ve müeyyideler getirdiğini belirterek Genelkurmay Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Şubesinin, 12 Mart 1972 tarihinde yayınladığı ve Maltepe Tutuklu Evinden kaçan 5 anarşiste yardım etmek iddiasıyla 8 kara, 48 hava ve 1 deniz subayı ile 11 astsubayın ordu ile ilişkileri kesildiğini belirten bildiriye okudu. Politika yapmak isteyen ordu mensuplarının emekli olduktan veya ordudan ayrıldıktan sonra partilere girebileceğini ve siyasetle uğraşabileceğini belirten Öztürk, ancak ordu mensuplarının üniforma ile ve taraf olarak politikaya girmelerinin kabul edilemeyeceğini ifade etti.

Adalet Komisyonu adına söz alan İsmail Hakkı Alaca (Kars) tadilini görüşülen bu hükmün 1970 yılının Ocak ayının 8'inde hükümet tarafından Meclise sevk edilmiş olduğu halde 2 seneden beri bu metnin müzakeresi ikmal edilip bitirilmemişken Askerî Ceza Kanununun 95 nci maddesinin yine buna benzer bir hükmünün, Anayasa değişikliği dolayısıyla Meclise gelen tasarısının Senatodan da geçip kanunlaştığını, tasarının günün zaruretleri göz önünde tutularak getirildiğini ve ordunun disiplini ve memleketin selâmetiyle de yakından ilgili olduğunu ifade etti.

C.H.P. grubu adına söz alan Orhan Kabibay (İstanbul), grubunun müzakeresi yapılan Askerî Ceza Kanununun 148 nci maddesinin (a) bendine karşı olmadığını, muhalefet şerhlerinin, askerî şahısların hiçbir suretle beyanname yayınlamayacağı

ve yasaklarla beraber, kesin sonuç alınabilmesi için, demokratik düzenin sürdürülmesi için daha birtakım tedbirlerin üzerine eğililmesi gerekeceği anlamını taşıdığını vurguladı.

Mustafa Kemal Güneş (Kırşehir) tarafından verilen yeterli önergesi aleyhinde Naci Gacıroğlu (Erzurum) söz aldı. Önerenin kabulü üzerine madde üzerinde verilmiş bulunan tavriler görüşüldü.³¹⁴ Komisyonun tavrilerle birlikte ele aldığı madde, aynı birleşimde görüşülerek kabul edildi.³¹⁵

Cumhuriyet Senatosu'nun geri gönderdiği metin Millet Meclisi'nin 6 Şubat 1973 tarihinde toplanan 51 nci birleşiminde görüşüldü. Cumhuriyet Senatosu'nda tadil edilen metin Meclis tarafından benimsendi ve tasarı kanunlaştı.³¹⁶

Kanun, 12 Şubat 1973 tarih ve 14446 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1696: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 18 Eylül 1972 tarihinde toplanan 134 ncü birleşiminde ele alındı.

Başbakan Nihat Erim tarafından Meclis Başkanlığına sunulan tasarı gerekçesi, 20. 8. 1929 tarihinden beri yürürlükte bulunan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun, değişen şart ve ihtiyaçlara cevap vermemesi nedeniyle bazı maddelerinin değiştirilmesi gereğine işaret ediyordu. Gerekçe, 35 yıllık uygulamadan elde edilen sonuçlar ve adli teşkilatın özellikleri dikkate alınarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Ceza Muhakeme Hukukuna mütaallik hükümleriyle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun çelişen maddeleri arasında gerekli uyumun sağlanmasının ve adalet ve teminat mefhumları ihlâl edilmeksizin dâvaların süratli olarak yürütülmesi ve neticelendirilmesini sağlamak amacı ile kanunda gereken değişikliklerin yapılmasının amaçlandığını belirtiyordu.

Gerekçe, uygulamada aksaklıkları görülen maddelerin düzeltilmesini ve özellikle dâvaların gecikmelerden korunması ve son soruşturmaya gitmemesi gereken işlerde, mahkemelerin işlerinin azaltılması nedeniyle delillerin gereği kadar elde edilmiş ve sanığın duruşmaya çıkarılmasına yeter bulunmaları ve ilk soruşturmanın yapılmasına lüzum kalmaması durumundan ağır cezalı işlerde ilk soruşturma zorunluluğunun

³¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 119 (4 Temmuz 1972), s. 251-279.

³¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 119 (4 Temmuz 1972), s. 292-294.

³¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 51 (6 Şubat 1973), s. 132-133.

kaldırılmasının ve bunun yerine Cumhuriyet savcısının gerek gördüğü durumlarda ilk soruşturma yapılması usulünün kabul edilmesinin bu tasarıyla amaçlandığını açıklıyordu.

Gerekçe, Cumhuriyet savcısının ilk soruşturma yapılmasını isteme yetkisinin kendisine mutlak ölçüsüz olarak verilmediğini ve savcının bu isteme yetkisini ancak işlenmiş olan cürmün önemi ve şümulü ve fillerin karartılmadan korunması ve toplanması ve hâkimin işe el koyarak gizli bir tahkikat yapmasını gerektirdiğinde kullanacağını, ilk soruşturmanın muhafazasının uygun görülmele birlikte sorgu hâkimliğine yeni bir veçhe verildiğini, sorgu hâkiminin verdiği bâzı kararların asliye hâkiminin tasdikine tabi tutulması keyfiyetinin kaldırıldığını, sorgu hâkimlerinin müstantik olduğu devirlerden arta kalan ve onlara itimat edilmediğini ifade eden bu hükme artık ihtiyaç kalmadığını belirtiyordu.

Tasarıda dâvaların süratle yürütülmesini temin için mazereti olmaksızın duruşmaya gelmeyen şahitlere uygulanacak müeyyide ile hâkimin reddi talebinin kötüye kullanılmasını önlemek maksadiyle ret talebinin vârit olınmasında veya aksi sabit olan hallerde uygulanacak ceza artırılıyor, temyiz kabiliyeti olmayan hükümler yeniden gözden geçirilerek müdafaa hakkına ve adaletin emniyetle yürütülmesine halel getirmeksizin delillerin dâvayı uzatmak amacıyla ikamesin önlemek için gereken değişikliklerin yapılması da amaçlanıyordu.

Tasarıyla, sulh hâkiminin ceza kararnamesiyle ceza tâyin etmesi dünyada ufak - tefek suçların cezalandırılmasında gitgide alanı genişleyen bir yöntem olduğu göz önünde tutularak sulh hâkiminin ceza kararnamesiyle karar verebileceği haller genişletilmek isteniyor, uygulamada eksiklik ve aksaklıkları görülen diğer bâzı maddelerin de değiştirilmesi ve bâzı maddelerin eklenmesi öngörülüyordu.

Gerekçede, tasarıda sürat ve sadeliği ve işlemlerde kısalığın amaçlandığı, kamu ve fert haklarının korunmasına ve yekdiğerine zıt menfaatlerin telifine ve tarafların eşit muameleye tabi tutulmasına matuf olan ve bu nevi hak ve menfaatler için teminat teşkil eden hükümlerden asli ve genel prensiplerden hiçbir suretle feragat edilmediği, değiştirilen maddelerin terminolojisi üzerinde durularak imkân nispetinde dilde karşılığı olan Türkçe terimlerin kullanıldığı da belirtiliyordu.³¹⁷

18 Eylül 1972 tarihinde toplanan 134 ncü birleşimde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tadiline dair kanun tasarısının öncelikle görüşülmesi için Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun) bir önerge verdi ve önerge kabul edilerek müzakerelere geçildi.

Tasarı hakkında Demokratik Parti grubu adına söz alan M. Kubilay İmer (Konya) reformların gereği olarak getirilen değişikliklerin açıklıkla ve hukuk reformundan bahsedildiği bir ortamda bu şekilde parça parça birtakım değişikliklerin değil bunların birleştirilerek getirilmesi gerektiğini ifade etti.

³¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 134 (18 Eylül 1972), s. 955 vd.; 671 Sıra Sayılı Basmayazı: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanununa bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu.

Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde), Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun müstacel olarak ele alınması gerekli bazı maddelerini değiştiren bu kanun tasarısı ile yararlı yenilikler getirildiğini belirterek bunları özetledi. Reşit Ülker (İstanbul) ilk soruşturma konusundaki tatbikatın yanlış olduğunu, getirilen değişikliğin önemli olduğunu, ancak çok dikkatli davranmak gerektiğini belirtti.

Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan değişikliklerin dört grup etrafında toplanabileceğini belirterek birinci grubun, kaideler hiyerarşisinde en üst mevkiye bulunan Anayasanın ceza muhakemesi hukukuna ait hükümleri ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun çelişen maddeleri arasında gereken ahengin tesis edilmesine çalışıldığını; ikinci kategoride, ceza davalarının süratli olarak yürütülmesi ve sonuçlandırılmasının sağlanması amacıyla usul kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapıldığını ifade etti. Bakan Alpaslan bu tasarının tümü ile büyük bir ihtiyacın mahsulü olduğunu, büyük bir ihtiyaca cevap vermek için vatandaşın haklı ıştıraplarına son vermiş olmak için hâkimlerden büyük çoğunluğu ile iş yapmak isteyenlerin işlerini kolaylaştırıcı, iş yapmaktan kaçınanları da kaçınlma sebeplerinden uzaklaştırıcı faydalı bir tasarı olduğunu söyleyerek sözlerini tamamladı.

Adalet Komisyon adına Hilmi Biçer (Sinop), D.P. grubu adına Mustafa Kubilay İmer (Konya) ve Hakkı Gökçe'nin (Malatya) konuşmalarından sonra tasarının tümü üzerindeki müzakere sona erdi ve maddelere geçilmesi hususu oya sunulurak kabul edildi.³¹⁸

Tasarının 1 nci maddesi hakkında Nuri Eroğan (İstanbul) söz aldı. Hakkı Gökçe (Malatya) ve Ahmet Durakoğlu (Sivas) birer önerge sundular. Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi) açıklamalarda bulundu. Adalet Komisyonu adına Hilmi Biçer (Sinop) 1 nci maddenin önergelerle birlikte Komisyona iadesini istedi ve bu işlem kabul edildi. 2 nci madde üzerinde Turhan Özgüner (İçel) 3 ncü madde üzerinde Hakkı Gökçe (Malatya), Nuri Eroğan (İstanbul), Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde), Ahmet Durakoğlu (Sivas) söz aldılar. Bakan Fehmi Alpaslan açıklamalar yapmak üzere kürsüye geldi. Birleşimde tasarının maddeleri görüşülmeye devam edilerek 12 nci maddeye kadar gelindi.³¹⁹

22 Eylül 1972 tarihinde toplanan 136 ncü birleşimde tasarının 12 ilâ 49 ncu maddeleri görüşüldü. Turgut Artaç (Kars), Ahmet Durakoğlu (Sivas), Adalet Komisyonu adına Mehmet Aytuğ (Elâzığ), İsmail Hakkı Gökçe (Malatya), Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan (C. Senatosu Artvin Üyesi), Salih Zeki Altunbaş (Balıkesir), Hamdi Hamamcıoğlu (Afyon Karahisar), Burhanettin Asutay (İzmir), Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara), Mustafa Kaftan (Malatya), Hilmi Okçu (Manisa),

³¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 134 (18 Eylül 1972), s. 921-935.

³¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 134 (18 Eylül 1972), s. 935-949.

Hüsamettin Başer (Nevşehir), Reşit Ülker (İstanbul), Yaşar Akal (Samsun), Yusuf Ziya Yağcı (Ankara) görüş, önerge ve açıklamalarıyla maddelerin oluşturulmasına katkıda bulundular.³²⁰

9 Ekim 1972 tarihinde toplanan 143 ncü birleşimde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan değişikliklerden ek ve geçici maddeler görüşüldü. Burhanettin Asutay'ın (İzmir) geçici maddelerden önce bir 50 nci madde eklenmesi için önerge verdi. Ceza kararnamesiyle hafif hapis cezasına hükmedilmişse itiraz üzerine duruşma yapılacağına dair bu madde kabul edildi. Ceza Kanununun birçok müesseselerine taallük eden yeni tekliflerin gelmesi üzerine Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) daha önce geri alınmış olan maddelerle tasarının tamamının komisyonda müzakere edilip komisyon teklifiyle gelmek üzere geri verilmesini talep etti ve bu teklif Genel Kurulun onayıyla kabul edildi.³²¹

13 Ekim 1972 tarihindeki 145 nci birleşimde Komisyonun geri aldığı maddelerle ilgili raporu okundu. Komisyonun önergeleri de dikkate alarak hazırladığı 1 nci madde, 14 ncü madde, Ek 5 nci madde, Burhanettin Asutay (İzmir) tarafından önerilen ek 5, 6, 7, 3 ve 9 ncu maddeler yeniden görüşüldü ve kabul edildi. D.P. grubu adına M. Kubilay İmer (Konya) tasarının aleyhinde söz aldı. Böylece tümünün müzakeresi tamamlandı. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısının tümü Genel Kurulun tasvibine sunuldu ve kabul edildi.³²²

Tasarı üzerinde Cumhuriyet Senatosu değişiklikler yaptı. Bunlar, 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşimde ele alındı. Senato tarafından yapılan değişikliklerin büyük bir kısmı başlık, matlap kısmında cereyan etmişti. Bu değişiklikler maddelere başlıklar koyma şeklindeydi. Değişikliklerin Genel Kurul tarafından da benimsenmesiyle tasarı kanunlaşmış oldu.³²³

Kanun, 15 Mart 1973 tarih ve 14477 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

³²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 136 (22 Eylül 1972), s. 37-66.

³²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 143 (9 Ekim 1972), s. 183-193.

³²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 145 (13 Ekim 1972), s. 336-347.

³²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 611-616.

KANUN NO 1697: Anayasa Mahkemesine Yasama Meclislerinden seçilecek asil ve yedek üyelükler için adaylığa başvurma, seçim esas ve usulü hakkında kanun

Anayasa Mahkemesine Yasama Meclislerinden seçilecek asil ve yedek üyelükler için adaylığa başvurma, seçim esas ve usulü hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve Anayasa komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 14 Nisan 1972 Cuma günü toplanan 72 nci birleşiminde Adalet Komisyonu Sözcüsü Tevfik Koraltan tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından maddelere geçilmesi kabul edildi.

Tasarının 1 nci maddesi, Anayasa Mahkemesine Yasama Meclislerince seçilecek asil ve yedek üyelerin kırk yaşını doldurmuş ve altmış beş yaşını doldurmamış bulunmaları ve Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay veya Sayıştay'da Başkanlık, üyelük, başsavcılık, başkanunsözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya on beş yıl avukatlık yapmış ve halen bu görevleri yapma niteliklerini kaybetmemiş bulunmaları ve hâkimlik mesleğine alınmamayı gerektiren bir suçtan dolayı mahkûm veya bu gibi suçlardan ceza takibi altında bulunmamaları ve halen Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmamaları gereğini hükme bağladı.

2 nci madde, Anayasa Mahkemesine, Yasama Meclislerinden seçilen asil ve yedek üyelüklerde herhangi bir suretle boşalma olduğu halde, Anayasa Mahkemesi Başkanlığının durumu bir hafta içinde, ilgisine göre, Cumhuriyet Senatosu veya Millet Meclisi Başkanlığına yazılı olarak bildirmesine; Yasama Meclisleri Başkanlıklarının durumu Resmî Gazetede ve Türkiye radyolarında ilân ettirerek, birinci maddede belirtilen niteliklere haiz adayların on beş gün içinde hal tercümelerini ve bu hal tercümelerindeki durumlarını ispata yarar belgeleri ekleyerek veya bu belgelerin temin edileceği yerleri beyan ederek başkanlıklarına başvurmalarını istemelerine ilişkindi.

Bu maddelerin kabul edilmesinden sonra adayların Millet Meclisi Anayasa veya Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonuna verilecek olan belgeleri üzerinde yapılacak imceleme hakkındaki 3 ncü maddesi üzerinde Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale) söz aldı. Anayasal bir hak olarak 1 nci ve 2 nci maddede bahsi geçen şahısların, nitelikleri itibariyle adaylık için müracaatta bulunmaya hakları olduğu halde Anayasa Komisyonunda yapılan bir seçimle anayasal bir hak olan bu hakkın ellerinden alınmasının Anayasaya aykırı olacağını belirten Bağcıoğlu, Anayasa Komisyonunda yapılan müzakerelerde kendisinin ve bazı milletvekillerinin bu hususa muhalif kaldıklarını ve raporda da muhalefet şerhi koyduklarını ifade etti. Cevdet Akçalı (Adana) Bağcıoğlu'nun iddiasının Anayasa Komisyonunda etraflı şekilde tartışıldığını ve aday olmanın bir hak olmaması ve Anayasa'nın üye seçilecek kimselerde aranacak asgarî şartları belirtmesi nedeniyle bu maddenin Anayasaya aykırı olmadığını belirtti. İsmail Hakkı Birler (Tokat), Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), Gıyasettin Karaca (Erzurum), Demokratik Parti grubu adına Kubilay İmer

(Konya), Adalet Komisyonu adına Hilmi Biçer (Sinop), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Adalet Partisi grubu adına Seyfi Öztürk (Eskişehir), Millî Güven Partisi grubu adına Salih Yıldız (Van), Ahmet Durakoğlu (Sivas), Hasan Ali Gülcan (Antalya) madde hakkındaki görüşlerini dile getirdiler. Ferhat Nuri Yıldırım (Ankara) tarafından verilen yeterli önergesinin kabulünden sonra Ahmet Durakoğlu (Sivas), Hakkı Gökçe (Malatya) ve İsmail Hakkı Birler (Tokat) tarafından müştereken; Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Ali Rıza Güllüoğlu (Adana), Yusuf Ziya Yağcı (Ankara) tarafından verilen değişiklik önermeleri müzakere edildi. 3 ncü madde Komisyondan geldiği gibi kabul edildi.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkında 22. 4. 1962 tarih ve 44 sayılı kanunun bu kanuna aykırı hükümlerinin bu seçimler sırasında uygulanmayacağını hükme bağlayan 4 ncü madde ile halen Anayasa Mahkemesinde boş olan iki asıl ve bir yedek üyelik için bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlıklarınca yeniden ilân yapılacağına ilişkin geçici madde kabul edildi. Tasarının tümü oya sunulurken Meclis tarafından kabul edildi.³²⁴

Tasarı, 15 Haziran 1972 tarihinde toplanan 106 ncü birleşimde Cumhuriyet Senatosu'nda yapılan değişikliklerle geri geldi.³²⁵

6 Şubat 1973 Salı günü toplanan 51 ncü birleşimde tasarı üzerinde Senato tarafından yapılan değişiklikler görüşüldü.

Komisyonun birinci raporunda, Cumhuriyet Senatosunca yapılan tadile ilişkin 3 ncü madde benimsenmemiş, 6 ncü maddenin tadili ise benimsenmişti. Yeniden kurulmuş bulunan Adalet Komisyonu ise 3 ncü ve 6 ncü maddeler üzerinde Cumhuriyet Senatosunun yapmış olduğu 2 tadili de benimsemişti. 3 ncü maddede, adayların kısa hal tercümelerinin ve ilişik belgelerinin ilgilerine göre Millet Meclisi Anayasa veya Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonuna verileceğine; birinci maddedeki nitelikleri haiz olanların ad ve soyadları ile kısa hal tercümelerini bir liste halinde tanzim ederek Genel Kurula arz edeceğine ve gizli oyla seçimin Genel Kurul tarafından yapılacağına ilişkin Senato değişikliği Millet Meclisi genel Kurulu tarafından benimsenmedi. Bu madde bir karma komisyona havale edildi.

Yürütme maddesi olan 6 ncü maddede Senato, kanunun Bakanlar Kurulu tarafından değil, Yasama Meclisleri Başkanlıkları tarafından yürütüleceğine dair değişiklik yapmıştı. Genel Kurulca benimsenmeyen bu madde de karma komisyona verildi. 3 ve 6 ncü maddelerin 8 milletvekili ve 8 senatörden kurulacak bir Karma Komisyonda görüşülmesi hususu oya sunulurken kabul edildi.³²⁶

³²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 718-738.

³²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 106 (15 Haziran 1972), s. 386.

³²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 51 (6 Şubat 1973), s. 120-121.

Karma Komisyon raporu, 7 Mart 1973 tarihinde toplanan 73 ncü birleşimde ele alındı. Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu değişikliği ve Karma Komisyon metinleri, Karma Komisyonun metninden başlayarak okundu ve oylandı. 3 ncü maddede Karma Komisyonun hazırladığı metin kabul edildi. 6 ncı maddede ise Cumhuriyet Senatosunun yapmış olduğu değişiklik, Komisyon tarafından aynen benimsendiğinden benimseme Genel Kurul'un oyuna sunulurken kabul edildi. Böylece tasarı kanunlaşmış oldu.³²⁷

Kanun, 16 Mart 1973 tarih ve 14478 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1711: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesi Ekrem Özden ve dokuz milletvekilinin ve Ankara milletvekili Suna Tural ile Sinop milletvekili Hilmi İlgüzar'ın, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifleri ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 24 Ocak 1973 tarihinde toplanan 42 nci birleşiminde müzakere edildi.

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Başbakan Ferid Melen tarafından arz edilen kanun tasarısının gerekçesi, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun İsviçre'den alındığı 1927 yılından bu yana uygulandığını, zaman zaman bazı değişikliklere uğramış olmasına rağmen, günün ihtiyaçlarını karşılamadığı düşüncesinin yaygınlaşması üzerine kısmî değiştirme çalışmalarının yapıldığını belirtiyordu. 1948 yılından itibaren kanunun tüm olarak değiştirilmesi yolunda çalışmalar yapılmıştı ve hazırlanan 606 maddelik "Hukuk Yargılama Usulü kanunu tasarısı" Millet Meclisi'ne sunulmuştu. Ancak, sözü edilen tasarının hacimli olması ve günün acil ihtiyaçlarına cevap verecek bazı hükümlerin değiştirilmesi yolunda kısa zamanda tedbir alınması gereğiyle, iktisadî ve sosyal şartlara ayak uydurmak amacıyla 1086 sayılı kanunda değişikliği öngören bu tasarı hazırlanmıştı. Tasarı, kanunun 11 maddesini değiştirme, 1 madde ekleme, 6570 sayılı Kanunun 1 maddesini kaldırma amacını taşıyordu. Ayrıca değiştirilen maddelerde kullanılan yeni terimleri belirten 1 madde ve 1 geçici madde ile yürürlük maddelerinden oluşuyordu.

Tasarının 1 nci maddesi, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 8, 9, 176, 288, 289, 290, 409, 427, 438, 440 ve 507 nci maddelerinin değiştirilmesini amaçlıyordu.

³²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 73 (7 Mart 1973), s. 12-14.

Sulh mahkemesinin görevine giren dâva ve işleri sayan 8 nci maddede getirilen değişiklik, 1 000 lira olan değer sınırının 5 000 liraya çıkarılmış olması, asliye mahkemesinin görevi içinde olan ve basit usulle ve çabuk sonuçlandırılması gereken aile birliğinin korunması ile ilgili tedbirler, evlât edinmeye izin ve mirasçılık belgesi verilmesi, kira tespiti ve tazminatla birlikte de olsa bütün tahliye dâvaları gibi dâva ve işlerin sulh mahkemesine verilmiş bulunması, sulh ve asliye mahkemesi işleri arasındaki dengenin sağlanmasıydı.

9 ncu maddenin ilk iki fıkrası esas bakımından mevcut hükümden farklı olmamakla beraber, yeni üçüncü fıkrada yer alan hükümlerle, Medeni Kanuna göre aile birliği çözüldüğünde kadının boşanma davasını kocasının ikametgâhı mahkemesinde açmak zorunda olması meselesi çözümleniyor ve Medeni Kanunda gösterilen davacının ikametgâhı mahkemesi esas muhafaza edilmekle beraber, fıkranın ikinci cümlesinde eşlerin dâvadan evvel son olarak en az altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesinin de boşanma ve ayrılık dâvalarına bakmaya yetkili olduğu kabul ediliyordu.

176 ncı maddede yapılan değişiklik, genel nitelikteydi, çeşitli tereddütlere sebebiyet veren mevcut 176 ncı madde hükmünü uygulamayı kolaylaştıracak şekilde, dâva ve işleri ayrı ayrı saymak suretiyle belirtiyor ve adlî ara verme ile ilgili hükümlerin tamamını bir araya toplama, adlî ara vermede mahkemelerin ne şekilde çalışacağını düzenleme ve uygulamada en çok tereddüt uyandıran dâva açılıp açıklayacağı konusu da çözümlenme amacını güdüyordu.

288 ncı madde ile esas yönünden getirilen değişiklik, senetle ispat konusundaki 5 000 kuruşluk sınırın 500 liraya çıkarılmış olmasıydı. Ayrıca mevcut 289 ncu madde hükmü ilgisi sebebiyle bu maddeye ikinci fıkra olarak alınmış, 289 ncu madde ise yeni ve değişik şekilde düzenlenmişti. 289 ncu maddede yer alan ve Yargıtay içtihadı ile de uygulama alanında yerleşen karşı tarafın açık muvafakati halinde senetle ispat zorunluğunu ortadan kaldıran hüküm konuyor, yazılı olarak sözleşme varsa veya duruşma tutanağında yer almış ve imzalanmış bulunan açık bir muvafakatin varlığı bulunuyorsa hukukî işlemlerin tanıkla ispatı da mümkün hale getiriliyordu.

290 ncı maddedeki değişiklik, miktarın 288 ncı maddeye uygun hale getirilmesinden ibaretti.

409 ncu madde, dâvanın yürütülmesi hususunda gıyap bölümünün en etkili maddelerinden biriydi. Uygulamadan elde edilen sonuçlara göre, madde ihtiyaca cevap verebilecek halde düzenlenmeye çalışılmıştı. Dâvaların takipsiz kalması, işin sürüncemede bırakılması amacı ile sık sık başvuru yollarından biriydi. Bir çeşit kötü niyete dayanan halleri önlemek amacı ile birtakım yenilikler getirilmiş ve bazı kısıtlayıcı hükümlere yer verilmişti. İşlemden kaldırılmış olan dosyanın, altı ay içinde yenileme dilekçesi verilip gün tespit ettirilmediği veya özellikle Yargıtay'dan hükmü bozularak gelen dosyalarda son işlem tarihinden başlayarak bir ay içinde aynı maddeye göre gün tespit ettirilmediği için işlemden kaldırılmasından sonra altı ay içinde yenilenmedikleri takdirde dâvanın açılmamış sayılması, harçsız yenileme süresinin altı aydan üç aya indirilmesi, ilk yenilemeden sonra iki defadan fazla takipsiz

bırakılmaması, gaibin de dâvayı yenileyebilmesi gibi, dâvaların çabuklaştırılmasını sağlamak hususunda tarafların dâvalarını sevk, idare ve takip bakımından oldukça sıkı hükümlere tabi tutulmaları amacı güdüüyordu. Maddenin dördüncü fıkrasında, yeniden harç verilerek davanın yenilenmesi, uygulamada bunun yeni bir dâva olarak kabulü ile süreleri ona göre hesaplamak ve maddî hukuk bakımından buna bağlı sonuçlar çıkarmak isteyenler bulunabileceği düşüncesini önlemek amacı ile işlem den kaldırma tarihinden başlayarak üç ay içinde yeniden harç verilmek suretiyle yenilenen davanın, yeni bir dâva sayılmayacağı hususu belirtiliyordu.

427 nci maddede yapılan değişiklikle; kesin olarak hüküm verilebilecek dâvaların değer veya miktar sınırı 50 liradan 2; 000 liraya çıkarılarak Yargıtay'ın işinin biraz hafifletilmesi ve bu çeşit dâvaların daha kısa yoldan kesinleşmesi öngörüüyordu.

438 nci madde tüzel kişiliğin feshi, Genel Kurul kararlarının iptali, boşanma veya ayrılık ve evlenmenin butlanı veya feshi dâvaları ile velayet, nesep ve kısıtlamaya ilişkin dâvaların Yargıtay'da duruşmalı olarak yapılabileceğini hükme bağlamak amacını taşıyordu. Miktar veya değer bakımından kıstası yirmi bin liraya çıkaran değişiklik, yirmi bin lirayı aşan alacak veya ayın dâvaları ile ilgili temyiz incelemesinde tarafların duruşma isteğinde bulunabilmeleri, duruşma günü kararı verilemeyen işlerin karara bağlanma süresinin yirmi gün olması bu hükümde belirtiliyordu.

440 ncı maddede karar düzeltilmesi isteğinin süresi de belirtildikten sonra düzeltme sebepleri sıralanıyordu. Maddenin ikinci fıkrasında, Yargıtay'ın temyiz veya tamamlayıcı temyiz dilekçelerinde öne sürülen sebep ve itirazları hükmün bozulması veya onanması sırasında cevapsız bırakması durumunda karar düzeltilmesi üzerine bu sebep ve itirazları yanıtlaması gerektiği düzenleniyordu. Üçüncü fıkrada karar düzeltilmesi yoluna gidilemeyecek haller dört bent halinde düzenlenmişti. Mevcut hükme göre mümkün olan bazı hallerde karar düzeltilmesi yolunun önlenmesi ve Yargıtay'ın yükünün hafifletilmesini amaçlayan bu fıkrada belirtilen düzeltme istenemeyecek haller, sekizinci maddede sayılan davalara ait hükümlere dair Yargıtay kararları, miktar veya değeri on bin liradan az olan dâvalar hakkındaki Yargıtay kararları, tahkimle ilgili mahkeme hükümleri hakkındaki Yargıtay kararları olarak belirlenmişti.

507 nci maddede yapılan değişiklikle de basit yargılama usulünün uygulama alanı genişletilerek birinci bendi ile atıf yapılan 176 ncı maddenin 3 - 9 ncu bentlerinde sayılan dâvalarla sulh mahkemesinin görevine giren bütün dâva ve işleri ifade eden 10 ncu bendi de sayılmak suretiyle bunların tamamı basit usule tabi tutuluyor; maddenin ikinci bendi hükmü de hangi hallerde basit usul uygulanacağını ilâve olarak açıklıyordu.

Tasarının 2 ncı maddesi, 1086 sayılı Kânunun ihtiyati tedbirler faslının son maddesi olan 113 ncü maddesinden sonra (113/A) maddesinin eklendiğini ifade ediyordu. Eklenen bu madde tedbire aykırı davranışın müeyyidesini düzenleme amacı güdüüyordu.

Tasarının 3 ncü maddesi değiştirilen maddelerde kullanılan yeni terim ve deyimleri belirtiyor, kanunun değişmeyen hükümlerinde bulunan bu terim ve deyimlerin yeni karşılıkları ile kullanılacağına işaret ediyordu.

Tasarının 4 ncü maddesi, 1086 sayılı Kanunun 8 nci maddesinde tahliye dâvalarının sulh mahkemesi görevleri arasında sayılmış bulunduğundan, bu hükümle çelişen 6570 sayılı Gayrimenkul Kiraları Hakkındaki Kanunun 10 ncu maddesinin kaldırılması amacını taşıyordu.

Geçici madde, bu kanunla getirilmiş bulunan değişiklik hükümlerinin evvelce açılmış dâvalara etki derecesi ve şartlarını düzenliyordu. Tanıkla ispat, kesin olarak hüküm verilecek dâvalar, Yargıtay'a duruşmaya neden olacak miktar veya değerlerde yapılan değişiklikler, 409 ve 440 ncı maddelerdeki değişiklikler, kazanılmış hakları kısmen de olsa ortadan kaldıracabilecek nitelik taşıdıklarından, sadece kanunun yürürlüğünden sonra açılacak dâvalarda uygulanması öngörülmüştü. Ancak 113/A maddesi müeyyideyle ilgili bulunduğundan eylemin işlendiği tarihte yürürlükte bulunan kanuna tabi olması zorunlu görülmüş; 176, 289 ve 507 nci madde değişiklikleri ise sadece usulî hükümler taşıdığı ve kazanılmış haklara dokunması söz konusu olamayacağı ve dâva ve işlerin çabuk sonuçlanmasında da etkili olacağı için bu madde hükümlerinin önceden açılmış dâvalar hakkında da uygulanacağı belirtilmişti. Dâva dışı işlemler için ise, işlemin yapıldığı zamanda mevcut kanun hükümlerinin uygulanacağına tabî olduğu belirtiliyordu.

Tasarının 5 nci maddesi yürürlük maddesiydi. Değişik hükümlerin uygulama alanına intikalinin sağlanabilmesi için en az 30 günlük bir süreye ihtiyaç bulunduğu düşünülerek madde böyle tanzim edilmişti.³²⁸

24 Ocak 1973 tarihinde toplanan 42 nci birleşimde Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan'ın verdiği ivedilik ve öncelik önergesi kabule edilerek tasarının görüşülmesine başlandı. Kanunun tümü üzerinde C.H.P. grubu adına söz isteyen Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), grubunun 1948 yılından beri hazırlanmakta olan yeni bir kanunu tercih etmekle birlikte şikâyetleri azaltması bakımından bu tasarımı da memnuniyetle karşıladıklarını ifade etti. Mevlüt Ocakçoğlu (Niğde) tasarıdaki yeniliklerin tarafların kötü niyetlerine mesnet olan hükümleri kaldırdığını ve duruşmaların süratini sağlayacak nitelikte olduğunu ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına Nebil Oktay (Siirt), tümü itibariyle bir değişiklik olmasa bile bu değişikliklerin çok önem arz ettiğini, bu yüzden Meclise intikal ettirmeleri sebebiyle Bakana ve Adalet Bakanlığı mensuplarına teşekkürlerini sunduğunu belirtti. Nuri Eroğan (İstanbul), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Hakkı Gökçe (Malatya) ve Memduh Ekşi (Ordu) şahısları adına söz alarak görüşlerini ifade ettiler. Adalet Bakanı Fehmi

³²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 42 (24 Ocak 1973), s. 411 vd.; 781 Sıra Sayılı Basma Yazı: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden ve 9 arkadaşının ve Ankara Milletvekili Suna Tural ile Sinop Milletvekili Hilmi İşgüzar'ın, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifleri ve Adalet Komisyonu raporu.

Alpaslan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi) mârûzâtta bulunan milletvekillerinin tasarımı lüzumu kadar tatmin edici bulmadıklarını, kendilerinin bu düşüncelerinde haklı olduklarını, yine de bu tasarının iyileştirici taraflarının vatandaşın gelen ıstırapları ve hukukçulardan gelen haklı şikâyetleri giderecek bir imkân vereceğini belirtti.³²⁹

Millet Meclisi'nin 26 Ocak 1973 tarihinde toplanan 44 ncü birleşiminde tasarının maddelerine geçilmesi hususu oya sunulmuş kabul edildi. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 8, 9, 176, 288, 289, 290, 409, 427, 438, 440 ve 507 nci maddelerini değiştiren çerçeve 1 nci maddesi müzakere edildi. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Cengizhan Yorulmaz (Ankara), M.G.P. grubu adına Nebil Oktay (Siirt), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Kemal Kaya (Kars), Adalet Komisyonu sözcüsü Hilmi Biçer (Sinop), Hükümet adına Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi), Burhanettin Asutay (İzmir), İsmail Hakkı Alaca (Kars), Hakkı Gökçe (Malatya), Turgut Artaç (Kars), Kemal Şensoy (Ordu), Turgut Artaç (Kars), Salih Aygün (Amasya) maddeler üzerinde görüş ve düşüncelerini sundular. Değişiklik önergeleriyle Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), M. Nebil Oktay (Siirt), Yaşar Akal (Samsun), Memduh Ekşi (Ordu), Kemal Kaya (Kars), Cengizhan Yorulmaz (Ankara), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Hakkı Gökçe (Malatya) maddelerin oluşumuna katkıda bulundular.³³⁰

Tasarının, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa 113/A maddesini ekleyen 2 nci maddesi üzerinde Yaşar Akal (Samsun) ve Şinasi Özdenoğlu (Ankara) görüşlerini ve önergelerini sundular. Gayrimenkul Kiraları hakkındaki kanunun 10 ncü maddesini yürürlükten kaldırılmasını hükme bağlayan 3 ncü maddesi ile geçici madde de kabul edildikten sonra tasarının maddeleri üzerindeki müzakereler tamamlandı. Tasarının tümü oya sunulmuş kabul edildi.³³¹

Millet Meclisi tarafından Cumhuriyet Senatosuna gönderilen metinde Cumhuriyet Senatosu 1 nci çerçeve maddenin düzenlediği 440 ncü madde üzerinde tadilat yaparak kabul etti ve tasarımı meclis Başkanlığı'na gönderdi. Senato tarafından yapılan değişiklik Millet Meclisi'nin 30 Nisan 1973 tarihinde toplanan 101 nci birleşiminde Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu tarafından verilen bir öncelik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı. Madde üzerinde C.H.P. grubu adına Mehmet Seydibeyoğlu

³²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 42 (24 Ocak 1973), s. 324-333.

³³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 44 (26 Ocak 1973), s. 426-466.

³³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 44 (26 Ocak 1973), s. 466-471.

(Kastamonu), maddenin Senatonun kabul ettiği ve Komisyonun da uyduğu şekilde kabul edilmesini teklif ettiklerini belirtti. Komisyonun benimseme kararı Meclis'in oyuna sunularak kabul edildi. Böylece tasarı kanunlaşmış oldu.³³²

Kanun, 8 Mayıs 1973 tarih ve 14529 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1712: 13.7.1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunda değişiklik yapılmasına hakkında kanun

13. 7. 1965 tarihli ve 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve Adalet komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 24 Ocak 1973 tarihinde toplanan 42 nci birleşiminde müzakere edildi.

14 Ocak 1972 tarihinde zamanın Başbakanı Nihat Erim tarafından Meclis Başkanlığı'na sunulan kanun tasarısının gerekçesinde, cezalandırma anlayışında ibret olma, toplumun intikam duygularını tatmin gibi esasları dikkate alan eski anlayış yerine; suçlunun kişiliğine ruh ve karakter yapısına istidat ve yeteneklerine uygun düşebilecek terbiye, eğitim veya çalıştırma yollarıyla bir daha suç işlemesini önleyecek şekilde ıslahı ve topluma yararlı bir unsur olarak iadesinin sağlanması için infazın tedricî bir şekilde yumuşatılması ilkelerinin benimsemesi göz önünde tutularak cezaların infazı kanunun aşağıdaki amaçları gerçekleştirmesinin beklendiği belirtiliyordu:

- a) Cezaların şahsileştirilmesi prensibine paralel şekilde infazın da şahsileştirilmesi,
- b) Çeşitli mahzurları müşahade edilmiş bulunan hücre sisteminin kaldırılması,
- c) Hakkında uygulanması gereken ıslah rejimini tayin için hükümlünün davranış ve ahlâkî eğilimlerinin tespitine imkân verecek bir müşahade devresinin tesisi,
- d) Kapalı infaz kurumları yanında yarı açık ve açık infaz kurumları sayılarının artırılması,
- e) Süratle çoğalmakta olan hükümlü adedi yanında, malî kaynakların daha verimli kullanılması, infaz kurumlarındaki insan gücünün değerlendirilmesi ve çalışmanın bütün kötülükleri önleyecek bir ıslah vasıtası olduğu esasından hareketle, hükümlülerin tamamına şâmil bir çalışma sisteminin ihdası,
- f) Bâzı hallerde hükümlülere izin verilmesi,
- g) Suçlunun bir oto kontrol içinde ıslahına imkân verilmesi ve ceza infaz kurumlarının durumu ve ıslah olanakları bakımından kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların mahzurlarını gidermek için gereğinde bu cezalar yerine para cezası veya bâzı tedbirlerin uygulanması,
- h) Cezaların ertelenmesi imkânlarının çoğaltılması amacıyla cezanın nevine ve miktarına göre erteleme hadlerinin artırılması,
- ı) Adlî sicildeki hükümlülük kayıtlarının belli süreler sonunda ve belli şartlar altında silinebilmesi imkânının sağlanması,

³³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 101 (30 Nisan 1973), s. 16-17.

i) İnfaz kurumlarında ıslah ilkesine uygun ve yetenekli personel istihdamı ve bu kurumlarda özel servisler kurulması,

k) Her hükümlünün hükümlülük süresi ne olursa olsun şartla salıverilme hükümlerinden yararlandırılması.

Ancak infaz hukukuna yeni bir düzen veren cezaların infazı hakkındaki kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren uygulamasında genellikle olumlu sonuçlar vermiş olmasına rağmen bâzı hükümlerinin müeyyideden yoksun olması ve toplumun kanunda öngörülen bazı tedbirlerin gereğince uygulanmasına imkân verecek şekilde henüz örgütlenmemiş bulunması gibi nedenlerle uygulanmadığı; bilhassa para cezasının tahsili usulü hakkında getirilmiş bulunan yeni esasların bu cezaların tahsilini güçleştirdiği, para cezasını ödemeye malî gücü uygun olmayanlar bakımından bu tür cezaların tamamıyla etkisiz kaldığı malî gücü müsait olanların da cezayı kendiliklerinden ödemeye yanaşmamaları ve bu konuda kanunda öngörülen tedbirin de kifayetsiz bulunması sebebiyle para cezası hükümlüleri aleyhine yine bu kanuna göre açılan binlerce dâvanın özellikle büyük merkezlerde Asliye Ceza Mahkemelerini son derece zor duruma soktuğu, tahsil güçlüğüünün binlerce infaz evrakının Cumhuriyet Savcılıklarında birikmesine yol açtığı; diğer taraftan para cezalarının hapse tahvil edilememesi ilkesi kısa süreli hürriyeti bağlayıcı ceza ile külliyetli miktarda para cezalarını gerektiren suçların artmasına sebebiyet verdiği; diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümlerinin uygulanamayacağına dair kanunun geçici 4 ncü maddesi hükmünün meydana getirdiği sonuçların askerî yargı alanındaki uygulaması askerlik hizmeti icaplarına uygun düşmediği ve askerî disiplin işlemlerini olumsuz şekilde etkilediği gibi para cezasının sureti tahsili hakkında özel kanunlarda mevcut bâzı hükümleri de kaldırmış olması çeşitli sakıncalar doğurmuş bulunduğu cihetle, sözü geçen kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek maddeler eklenmesi hakkındaki bu kanun tasarısı hazırlanmıştı.³³³

24 Ocak 1973 tarihinde toplanan 42 nci birleşimde tasarının öncelik ve ivedilikle görüşülmesi için önerge Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) tarafından verildi. Önergedeki ivedilik ve öncelik teklifleri oya sunularak kabul edildi.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçildi. Tasarının 1 nci maddesi 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunun 2, 4, 5, 6, 9, 14, 18 ve 19 ncu maddeleri değiştiren çerçeve maddeydi. Ölüm cezası ve yerine getirilmesine ilişkin 2 nci madde, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirlere ilişkin 4 ncü madde, para cezalarının tarifi, tespiti ve yerine getirilmesine dair 5 nci madde, cezaların ertelenmesine dair 6 ncü madde, müşahedeye tabi tutulmaya ilişkin 9 ncü madde, hürriyeti bağlayıcı cezalarda izinleri

³³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 42 (24 Ocak 1973), s. 411 vd.; 701 Sıra Sayılı Basma Yazı: 13. 7. 1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve Sinop Milletvekili Hilmi Biçer ile Kars Milletvekili İ. Hakkı Alaca'nın, 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunun 4 ncü maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Adalet Komisyonu raporu.

düzenleyen 14 ncü madde, yabancılar hakkında Türk mahkemelerince hükümlenen hürriyeti bağlayıcı cezalar hakkında 18 nci madde ve şartla salıverilmeyi düzenleyen 19 ncu madde kabul edildi. Çerçeve 1 nci maddenin değiştirdiği maddelerin oluşturulmasına, konuşma, önerge, açıklama ve sorularıyla Burhanettin Asutay (İzmir), Adalet Komisyonu sözcüsü Hilmi Biçer (Sinop), Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan (Cumhuriyet Senatosu Artvin üyesi), Nuri Eroğan (İstanbul), Yaşar Akal (Samsun), Millî Güven Partisi grubu adına Nebil Oktay (Siirt), Mehmet Kazova (Tokat), Kemal Kaya (Kars), Kubilay İmer (Konya), Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) ve Turgut Artaç (Kars) katkıda bulundular. Böylece çerçeve 1 nci maddenin ihtiva ettiği maddelerin müzakeresi ve oylaması sona erdi.

Tasarının, 647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanuna, sırf askerî suçlar ile askerî disiplin suçları ayrık olmak üzere askere alınmadan önce veya askerlikleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı er ve erbaşlar ile yedek subaylar hakkında kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine hükmedilen, bu kanunun 4 ncü maddesinin 3 ve 4 numaralı bentlerinde yazılı tedbirler ile 5 nci maddesinde yazılı para cezalarının yerine getirilmesinin askerlik hizmetlerinin sonuna bırakılacağına ilişkin ek madde getiren 2 nci maddesi üzerinde söz isteyen ve değişiklik önergesi veren bulunmadığından madde kabul edildi.

647 sayılı kanunun geçici 4 ncü maddesine “ancak; mahkemelerce hükümlenen tazmini nitelikteki para cezalarının tahsil usûl ve şeklini gösteren özel kanun hükümleri saklıdır” fıkrasını ekleyen 3 ncü madde, Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen önergenin müzakeresinin ardından kabul edildi. Tasarının, 647 sayılı kanuna ek geçici 8 nci maddeyi ekleyen 4 ncü maddesi kabul edildi.

Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından erteleme hususunda verdiği bir önerge ile geçici bir 9 ncu madde eklenmesi önergesi hakkında Mehmet Atagün (Kırklareli) söz aldı. Bu önerge kabul edilip geçici 9 ncu madde eklenmesinden sonra tasarının tümü üzerinde Yaşar Akal (Samsun) görüşlerini ifade ettikten sonra 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunun 4 ncü maddesinin değiştirilmesine dair olan kanun teklifi oya sunularak kabul edildi. Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan teşekkür mahiyetinde söz aldı.³³⁴

Tasarıda Cumhuriyet Senatosu tarafından görüşülmesi sırasında yapılan değişiklikler, Millet Meclisi'nin 3 Mayıs 1973 tarihinde toplanan 103 ncü birleşiminde görüşüldü. Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu, verdiği bir önerge ile kanun tasarısının takdimen görüşülmesini talep etti ve bu talep kabul edildi. Cumhuriyet Senatosunun kabul etmiş olduğu 1 nci maddenin düzenlediği kanunun 4 ncü maddesi ve tasarının 3 ncü maddesi okunarak Cumhuriyet Senatosunca yapılan ve Adalet Komisyonu tarafından benimsenen tadiller benimsendi. Böylece tasarı kanunlaşmış oldu.³³⁵

Kanun, 11 Mayıs 1973 tarih ve 14532 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

³³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 42 (24 Ocak 1973), s. 303-324.

³³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 103 (3 Mayıs 1973), s. 153-157.

KANUN NO 1730: Yargıtay Kanunu

Yargıtay kanunu tasarısı ve Adalet ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 30 Nisan 1973 tarihinde toplanan 101 nci birleşiminde görüşülmeye başlandı. Nihat Erim'in başbakanlığı sırasında hazırlanan kanun tasarısının gerekçesi, 1488 sayılı kanunla 1961 Anayasasının geçirdiği değişiklikler nedeniyle bu kanun tasarısının hazırlandığını, bunun Yargıtay'ı yeniden kurmak veya yeniden teşkilâtlandırmak amacını taşımadığı, ancak kurumu Anayasa değişikliklerine uygun hale getirilmek ve çalışmalarında artan iş hacmini karşılayacak tedbirleri almak gayesiyle hareket edildiğini belirtiyordu.

Oysa tasarıya sadece kuruluş ve teşkilâtle ilgili hükümlerin alınması ile yetinilmemiş, Anayasanın 139 ncu maddesinin son fıkrasında kuruluş ve işleyişten başka, başkan ve üyelerin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve 2 nci başkanların seçim usullerinin de kanunla düzenleneceğine işaret edilmiş olması göz önüne alınarak, tasarı Yargıtay Kanunu adı altında bütün ihtiyaçları karşılayacak bir metin haline getirilmişti.

11 bölümden ibaret bulunan kanun tasarısının birinci bölümü, Yargıtay'ın kuruluşu, kuruluşa dâhil organları ve bu organların görevlerini düzenleyen 25 maddeden oluşuyordu. 2 nci madde, Yargıtay'ın bünyesinde birinci başkanlık divanı ile yönetim kurulu olmak üzere iki yeni organa yer veriyordu. Birinci başkanlık divanı Yargıtay'ın gerek işleyişi ve gerekse mensupları yönünden önemli kararları alacak ve aksaklıkları giderecek yeni bir organ olarak düşünülmüştü. Yargıtay'ın daire sayısı da artırılarak dokuz hukuk dairesi ve ticaret ve icra iflâs dairelerinin kapsayan hukuk dairelerinin sayısının dokuzdan on beşe; yedi ceza dairesinin sayısının dokuza çıkarılması öngörülmüyordu. Daire sayısının artırılması, Yargıtay'a intikal eden iş sayısının gün geçtikçe artması ve çıkarılmış bulunan yeni kanunların getirdiği sistemin sonucunda gerçekleştirilmişti. Özellikle iş sayısının gün geçtikçe artması, aynı dairelere gelen işlerin bir daire tarafından çıkarılmasını güçleştirmiş ve bu dairelerin işlerini hem geç çıkarmalarına ve hem de yılsonlarında devir vermelerine yol açmıştı. Bu itibarla yeni kurulan dairelerden faydalanarak bir dairenin görevine giren işlerin eşit bir şekilde ikiye bölünmesi ve ayrı iki daire tarafından incelenmesi suretiyle dairelerin yüklerinin hafifletilmesi amaçlanıyordu. Dairelere yeniden üye verilmesi ve yeni daireler için kalem teşkilâtı kurulup kadro tahsis edilmesi tedbirleri de tasarıyla alınmıştı. 1488 sayılı kanunla Anayasaya eklenen geçici 15 nci maddenin Yargıtay'da Cumhuriyet ikinci Başsavcılarını ile Yargıtay savcılarının unvanlarının Yargıtay üyesi olarak değiştirmiş olması ve bunlara ait kadroların Yargıtay üye kadrolarına intikaline ait hüküm getirilmiş bulunması, üye kadrosu almadan Yargıtay dairelerini çoğaltmağı mümkün kılmıştı. Sayıları 40 civarında bulunan bu kadrolarda çalışanlardan yararlanılarak yeni kurulan daireler için yeniden üye kadrosu talep edilmesine gerek kalmayacaktı.

Bu bölümde Yargıtay'ın çalışmaları sırasında ihtiyaç duyulan organlardan hukuk ve ceza genel kurullarının ve Yargıtay Büyük Genel Kurulunun bünyeleri değiştiriliyor ve bunlara Anayasanın yüklediği yeni görevler veriliyordu. Özellikle hukuk ve ceza genel kurullarının yeni şekillerinin süratli iş çıkmasını sağlayacak ve vatandaşın işlerinin senelerce Yargıtay'da bekletmesine engel olacağı düşünülüyordu.

Yargıtay mensuplarının disiplin işleri ile ilgili konularda da Yüksek Hâkimler Kurulunun Anayasa hükümleri gereğince görevli olacağı bu bölümde getirilen hükümlerle tespit edilmişti.

Tasarının ikinci bölümü görevlerin yapılması ve yetkilerin kullanılmasına ait hükümleri taşıyordu. Kurulların toplanmaları, nisapları karar yeter sayıları bu bölümde gösterilmişti.

Tasarının üçüncü bölümü, Yargıtay hâkimlerinin niteliklerine ait esasları, dördüncü bölümü seçimlere ait hükümleri düzenliyordu. Anayasanın, Yargıtay Birinci Başkanı ile Cumhuriyet Başsavcısının ve Daire başkanlarının görevlerinin süreli olması esasını kaldırmış ve bunun yerine devri bir sistemi ve değişebilen başkanlar esasını getirmiş olması nedeniyle Yargıtay'ın bünyesinde yapılacak seçimlerle bu devriliğin sağlanması için hüküm getirilmişti. Yüksek Hâkimler Kuruluna, Anayasa Mahkemesine Yargıtay'dan üye seçilmesi ve Yargıtay'ın bünyesinde kurulan organlara geleceklerin de seçim suretiyle tespit edilmesi zorunluğu Yargıtay Kanunu içerisinde seçimlere ait esasları tespit eden müstakil hükümlere yer verilmesini gerektirdiğinden bu hükümler de bu bölümde yer alıyordu.

Tasarının 5 nci bölümünde Yargıtay dairelerinde ve kurullarında yardımcı olarak çalışacak olan tetkik hâkimlerine ve raportörlere ait hükümler, 6 ncı bölümde Cumhuriyet Başsavcılığı teşkilâtı, görevleri ve mensupları ile ilgili hükümler, 7 nci bölümde Yargıtay hâkimlerinin kişisel ve görevleri ile ilgili suçlarından dolayı haklarında yapılacak inceleme, soruşturma ve kovuşturma ile ilgili hükümleri tespit ediliyordu.

Yargıtay kararlarının ve içtihatlarının ilgililere duyurulması işlerinin bir düzen altına alınması gayesiyle tasarının 8 nci bölümünde Yargıtay yayın işleri ile ilgili hükümler yer alıyordu. 9 ncu bölümde çeşitli hükümlere, 10 ncu bölümde geçici hükümlere ve 11 nci bölümde de son hükümlere yer veriliyordu.³³⁶

30 Nisan 1973 tarihinde toplanan 101 nci birleşimde Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu'nun (Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ üyesi) verdiği öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle Yargıtay Kanunu tasarısı ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde Hüsamettin Başer (Nevşehir) söz aldı ve getirilmiş olan Yargıtay kanun tasarısının büyük boşlukları dolduracağı gibi değişen şartlara da uyduğunu ifade etti. Cumhuriyetçi Güven Partisi grubu adına Hasan Tosyalı (Kastamonu) Yargıtay kanunu tasarısının getirdiği yeniliklerle adaleti, hakkaniyete

³³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 101 (30 Nisan 1973), s. 66 vd.; 774 Sıra Sayılı Basma Yazı: Yargıtay kanunu tasarısı ve Adalet ve Plân komisyonları raporları.

en uygun şekilde ve süratle yerine getireceğine inandıkları için C.G.P grubunun tasarının kanunlaşmasına yardımcı olacağını arz etti. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Gıyasettin Karaca (Erzurum), Yargıtay'da işleri ve iş yükünü hafifletecek olan bu tasarının adaletin süratli gerçekleştirilmesinde yararlı olacağını vurguladı. Reşit Ülker (İstanbul) sürekli dava dairelerinin artırılmasının çözüm olmadığını, bunun yerine Yargıtay'ın iş tanımının yapılarak istinaf mahkemelerinin kurulmasının düşünülmesi gerektiğini belirtti. Kenan Aral (Tunceli), tasarının adaletin çabuk tecellisi için olumlu değişiklikler getirdiğini ifade etti. Tümü üzerinde başkaca görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından maddelere geçilmesi hususu oya sunulurak kabul edildi. Böylece bu birleşim sona erdi.³³⁷

Tasarının maddeleri 2 Mayıs 1973 tarihinde toplanan 102 birleşimde müzakere edilmeye başlandı. Birleşimde görüşülen 1-23 ncü maddeler üzerinde Turhan Özgüner (İçel), Kenan Aral (Tunceli), Turgut Artaç (Kars), Reşit Ülker (İstanbul), Plan Komisyonu sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara), C.H.P. adına Gıyasettin Karaca (Erzurum), Mehmet Atağün (Kırklareli), Hilmi Okçu (Manisa), Sadi Binay (Bilecik), Burhanettin Asutay (İzmir), Naci Gacıroğlu (Erzurum) ve İsmail Hakkı Alaca (Kars) görüş ve önerileri ile verdikleri değişiklik önerileriyle kanunun yapımına katkıda bulundular. Birleşimin sonunda Reşit Ülker (İstanbul), Gıyasettin Karaca (Erzurum), Mustafa Aksoy (Kırşehir), Kemal Önder (İzmir) ve Turhan Özgüner (İçel) ayağa kalkarak yoklama isteminde bulundular. Genel Kurulda yeterli çoğunluk bulunmadığı için yoklama yapmaya gerek görülmedi ve birleşim sona erdi.³³⁸

Maddelerin müzakeresi 3 Mayıs 1973 tarihinde toplanan 103 ncü birleşimde tamamlandı.³³⁹ Yargıtay kanunu tasarısı 9 Mayıs 1973 tarihinde toplanan 106 ncı birleşimde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 226 milletvekilinden 220 kabul, 3 ret ve 3 çekinse oyla kabul edildi.³⁴⁰

16 Mayıs 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 26 Mayıs 1973 tarih ve 14546 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

³³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 101 (30 Nisan 1973), s. 35-43.

³³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 102 (2 Mayıs 1973), s. 70-111.

³³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 103 (3 Mayıs 1973), s. 120-148.

³⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 106 (9 Mayıs 1973), s. 220.

KANUN NO 1735: Mehmetoğlu 1933 doğumlu Abd÷lkadir Şener hakkında özel Af Kanunu

Mehmetoğlu Elif'ten doğma, 1933 doğumlu Boğazlıyan Kazası Deveci Pınarı K÷y÷ n÷fusuna kayıtlı Abd÷lkadir Şener hakkında Özel Af kanunu tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 7 Mart 1973 tarihinde toplanan 73 nc÷ birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine İsmail Hakkı Alaca (Kars) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesi üzerine müzakere edildi.

Rapor üzerinde Ahmet Güner (Zonguldak) söz alarak özel af hakkında olumsuz düşüncelerini dile getirdi ve genel af çıkarmak için hep birlikte bir girişim yapılması gerektiğini belirtti. M. Kubilay İmer (Konya) memleketin irfan hayatında faydalı olacak bir kimseye af imkânı tanımanın yararlı olacağını belirtti.

Tasarının 1 nci maddesi, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 17. 5. 1971 tarihli ve 970/1-340 Esas, 174 Karar sayılı ilâmı ile onanan, Ankara 2 nci Ağır Ceza Mahkemesinin 30. 12. 1968 tarihli ve 968/3 Esas, 968/344 karar sayılı hükmü ile lâikliğe aykırı olarak devletin hukukî, sosyal ve iktisadî temel nizamlarını dinî inançlara uydurmak amacıyla neŐir yoluyla propaganda yapmak suçundan 1 sene 1 ay on gün ve 6 ay süre ile Balıkesir ilinde ikamette Genel Güvenlik gözetimi altında bulundurulmasına karar verilen, Mehmetoğlu, 1933 doğumlu, Yozgat ili, Boğazlıyan kazası, Devecipınar köyü, Cilt II, Sayfa 168, hane 100'de n÷fusa kayıtlı Abd÷lkadir Şener'in, cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedilmesini hükme bağladı.³⁴¹

30 Mayıs 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun 7 Haziran 1973 tarih ve 14 557 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1736: İsmailoğlu, 1931 doğumlu İhsan Cumhur Türker hakkında özel af Kanunu

İsmailoğlu 1931 doğumlu İlhan Cumhur Türker'in Özel Affına dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 7 Mart 1973 tarihinde toplanan 73 nc÷ birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine İsmail Hakkı Alaca (Kars) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesi üzerine müzakere edildi.

Rapor üzerinde söz isteyen bulunmadığından maddelere geçildi. Tasarının 1 nci maddesi, üste fiilen taarruz suçundan Erzurum 9 nc÷ Kolordu Komutanlığı Askerî Mahkemesinin 20. 4. 1970 gün, 1970/505 esas ve 1970/381 karar sayılı kesinleşmiş ilâmı ile iki ay 15 gün süre ile hapse mahkûm edilen ve bu mahkûmiyeti 647 sayılı Kanuna göre 1 500 lira para cezasına çevrilmiş, bulunan İsmailoğlu, 1931 doğumlu, Zonguldak ili, Bartın ilçesi, Cilt 111, sayfa 57'de n÷fusa kayıtlı, İlhan Cumhur Türker'in cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedildiğini hükme bağladı.

³⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 73 (7 Mart 1973), s. 24-25.

Madde üzerinde söz isteyen hasan Tosyalı (Kastamonu) etrafı olanların birer mektupla özel af için başvurduklarını, TSK'nın bir bütün olduğunu, bir astın üstüne fiilen tecavüz etmesi durumunda askerî mahkeme cezalandırmasını Meclis'in affetmesinin uygun olmadığını ifade etti. Adalet Komisyonu adına İsmail Hakkı Alaca (Kars) özel af müessesesinin Anayasada ve Ceza Kanununda yerini bulmuş bir hukukî müessese olduğunu açıkladı. Burhanettin Asutay (İzmir) yapılan görüşmenin Meclise niyabeten vazife gören komisyonların incelenmesi sonucu gelen önergeler olduğunu, dost, ahbap, partili ilişkilerinin sonucu alınmış olan kararlar olmadığını belirtti. Cengizhan Yorulmaz (Ankara) genel af müessesesine doğru gitme olanağını bulunması ve özel aflar yolunun tıkanması gerektiğini ifade etti. Hasan Tosyalı da (Kastamonu) bu afla birlikte bu gibi olayların tümünün affı gerektiğinin altını çizdi. Görüşmelerin sona ermesiyle oya sunulan 1 nci maddenin kabul edildi.³⁴²

30 Mayıs 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun 7 Haziran 1973 tarih ve 14 557 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1740: Danıştay Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bazı maddeler ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun

1961 Anayasası'nda 20. 9. 1971 tarihinde yapılan değişiklikler ile 334 sayılı T. C. Anayasası'nın yargı yolu ve Danıştay başlıklı 114 ve 140 ncı maddeleri ile Danıştay'ın görev ve yetkilerine ilişkin 137 ve 144 ncü maddeleri değiştirilmiş ve Anayasaya eklenen geçici 14 ncü maddenin ikinci fıkrasında da Anayasanın 114 ve 140 ncı maddelerinde yapılan değişiklik gereğince 521 sayılı Danıştay Kanununun değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirileceği hükmüne yer verilmişti. Ayrıca, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile bu kanunda değişiklik yapılmasına dair olan 1327 sayılı Kanun, Danıştay meslek mensuplarının hükümlerine kısmen veya tamamen tabi oldukları 788, 1108 ve 3656 sayılı kanunları yürürlükten kaldırmış ve ek geçici 7 nci maddesinde Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenen konularda özel kanun çıkarılmasını ve Danıştay meslek mensuplarının aylık ve diğer özlük işlerine ilişkin hususların Danıştay Kanununda yer almasını öngörmüştü. Yasalarda yapılan bu değişikliklerin yanında 31.12.1964 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 521 sayılı Danıştay Kanununun uygulamalarının kuruluş ve yargılama usullerine ilişkin hükümlerde bazı değişiklikler ve düzeltmeler yapılmasını da bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmıştı. Bu nedenlerle Danıştay Kanununun değiştirilmesine ilişkin tasarı hazırlandı. Millet Meclisi'nin 3 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 118 nci Birleşiminde "Danıştay Kanununun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bâzı Maddeler ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı" ve tasarının gerekçesi, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesinin 71-313/1276 sayılı yazısı ve Başbakan Nihat Erim'in imzasıyla Millet Meclis Başkanlığı'na sunuldu.

Tasarının ayrıntılı gerekçesine göre değişiklikler üç bölümde incelenebiliyordu:

I - Anayasa değişikliğinin zorunlu kıldığı değişiklikler

³⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 73 (7 Mart 1973), s. 26-29.

II - Devlet Memurları Kanununun zorunlu kıldığı değişiklikler

III - Danıştay Kanununun 7 yıllık uygulamasının ortaya çıkardığı ihtiyaçlar dolayısıyla yapılan değişiklikler

I - Anayasanın 114 ncü maddesinde yapılan değişiklik ile 140 ncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan Danıştay Birinci Başkanı, Daire başkanları ve Başkanun Sözcüsünün seçimlerine ilişkin hüküm, aynı maddenin son fıkrasında yer alan asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetiminin Askerî Yüksek İdare Mahkemesince yapılacağı hükmü ve Yüksek Savcılar Kurulu ve Yüksek Hâkimler Kurulu kararları aleyhine başka mercilere başvurulamayacağı yolundaki 137 ve 144 ncü maddeleri hükümleri, 521 sayılı Danıştay Kanununun seçimlere ilişkin hükümleri ile dâva daireleri ve Dâva Daireleri Kurulunun görevlerinde değişiklikler yapılmasını ve bir madde eklenmesini gerekli kılmıştı.

II - 521 sayılı Danıştay Kanununda, meslek mensuplarının özlük haklarına ilişkin bazı hükümler yer almış bulunmaktaydı. 657 ve 1327 sayılı kanunların personel mevzuatına getirilmiş bulunduğu yeni sistemler dolayısıyla bu hükümlerde değişiklik yapılması zorunlu hale gelmiş; ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, Danıştay meslek mensuplarının bu kanunların yürürlüğe girmesinden önce tamamen veya kısmen tabi oldukları eski mevzuatın da yürürlükten kalkmış olması dolayısıyla Devlet Memurları Kanununda yer almış hükümlerden bâzıları, bünyelerinin özelliklerinin gerektirdiği değişikliklerle ek maddeler halinde ilâve edilmiş, böyle bir zorunluluğun olmadığı hallerde de Devlet Memurları Kanununun hükümlerine atıfta bulunulmakla yetinilmişti.

III - 521 sayılı Danıştay Kanunu, 31.12.1964 tarihinde yürürlüğe girmiş ve yedi yılı aşan bir süreden beri uygulamadaydı. Bu uygulama, gerek kuruluşta, gerek yargılama usüllerinde yenilemelerin ve düzeltmelerin yapılmasını zorunlu kılmıştı. Örneğin, yeni vergi alanlarının ortaya çıkması ve vergi mükellef sayısının artması Danıştay'a intikal eden vergi uyuşmazlıklarının sayısını arttırmış ve bu uyuşmazlıkların geç sonuca bağlanmasının vergi ve ve mükellef yönünden meydana getireceği sakıncalar göz önüne alınarak vergi dâvalarını çözümlmek üzere Onüçüncü Dairenin kurulması öngörülmüş; ayrıca ihtiyaç duyulması halinde mevcut üyelerle mürettep dâva daireleri kurulabilmesi hususundaki hükme tasarıda yer verilmişti.

Ayrıca, yargılama usüllerine ilişkin hükümlerde uygulamalar sonunda eksik bulunan veya tereddüde yer verdiği tesbit olunan hususlar ile vatandaşların usulî hükümleri yeterince bilmemeleri dolayısıyla hak kaybına uğramalarını önleyecek ve dâvaların daha süratli sonuca bağlanmasını sağlayacak esaslara da tasarıda yer verilmişti. Tasarı, bu konuları da madde gerekçelerinde anlatıyor ve tasarı ile getirilen değişikliklerin bütçeye kadro ve diğer yönlerden hiçbir malî külfet yüklemeyeceğini belirtiyordu.

Tasarının gerekçesi, 1 nci maddede Danıştay Kanunu'nda değiştirilen madde gerekçelerini aşağıdaki gibi sunuyordu:

Madde 3. 521 sayılı Danıştay Kanununda meslek mensupları üç grupta sınıflandırılmıştı. Anayasanın 137 nci maddesinde yapılan değişiklik, kanun sözcülerini, Anayasanın 140 ncı maddesinin beşinci fıkrasında yer alan diğer meslek mensupları gibi ele alıyordu. Bu nedenle 3 ncü maddede yapılan değişiklikle, meslek mensupları, seçimle gelen ve yüksek hâkimlik sıfatını haiz olanlarla atamayla gelen ve hâkim teminatını haiz olanlar olmak üzere iki grup halinde sınıflandırılıyordu.

Madde 6. Beliren ihtiyaçlar bir genel kâtip yardımcısının işlemlerin iyi yürütülmesine yetmediğini gösterdiğinden, yüksek dereceli iki meslek mensubunun bu işle görevlendirilmesi olanağını sağlamak ve iş durumu ve ihtiyaca göre diğer meslek mensuplarından da yararlanabilmek için maddede değişiklik isteniyordu.

Madde 7. Duyulan gereksinim ve genişleyen hizmetler bir kısım şeffiklerin müdürlük olarak düzenlenmesini gerektirmişti.

Madde 8. Danıştaya üye olabilme niteliğini gösteren bu maddede, mevzuattaki değişikliklerin devlet kuruluşlarında ve görevlerinde meydana getirdiği yenilikler göz önüne alınarak, İktisadi ve Ticari Bilimler Fakülteleri profesörlerinin, Sayıştay Başkanları, daire başkanları ve üyeleri ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim olan başkanları, daire başkanları ve üyeleri ile başsavcılarının, Yargıtay üyeliğine seçilebilmek niteliğini kazanmış olmak şartıyla Cumhuriyet savcılarının Danıştaya üye olabilecekleri belirtiliyordu. Danıştay üyesi seçilebilmek için kazanılmış hak olarak alınan aylık derecesinin, bu göreve seçileceklerin dahatecrübeli ve yetenekli olmalarını sağlamak amacıyla, dördüncü derece yerine ikinci derece olarak tesbiti zorunlu görülüyordu.

Madde 9-13. Seçimle ilgili olan bu maddeler, aşağıda belirtilen nedenlerle yeniden düzenliyordu:

Danıştay Birinci Başkanı, daire başkanları ve Başkanun sözcüsünün görev süreleri ve seçilememeleri halinde Danıştay üyeliği-görevine devam edecekleri Anayasaya uygun olarak belirtiliyor, daire başkanlarının seçimlerinin de Birinci Başkan ve Başkanunsözcüsü için Anayasada öngörülen usul ile yapılması uygun görülerek 9 ncu madde yeniden düzenleniyordu.

Danıştay üye seçimi için Anayasada öngörülen esas, 10 ncu maddeye birinci fıkra olarak alınmış, izleyen fıkralarda da seçim işlemlerine ilişkin süreler, 521 sayılı Kanunda olduğu şekilde ve daha açık bir ifade ile yeniden belirtilmişti.

Danıştay Kanununun 8 nci maddesinin (H) bendine göre, genel nitelikleri haiz bulunan Danıştay başyardımcıları ile bu derecedeki kanun sözcüleri, seçilme niteliğine sahiptirler. Ancak 521 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Danıştay üyelikleri için yapılan seçim sonuçları, seçimlere katılan Danıştay meslek mensuplarının arzu edilen miktar ve oranda üyeliklere seçilemediklerini göstermekteydi. 1961 Anayasası ve kanunlarla Danıştaya yargı ve danışma alanında verilen geniş yetki ve görevlerin tam olarak yerine getirilebilmesi için Danıştay meslek mensupluğunun bir kariyer haline sokulması ve bu meslek mensuplarının her yönden değer taşıyan kimselerden oluşması zorunlu görülmekteydi. Bu nedenle 521 sayılı kanunun 3, 15, 16 ve 119 ncu maddeleri ile Danıştay meslek mensupluğu

kariyer haline getirilmiş; ancak, bunun sonucu olarak Danıştay Kanununda belirtildiği gibi seçimlerde kontenjan ayrılması yasalaşamamıştı. Sayıştayda bu kontenjan üçte iki oranında olarak tesbit edilmişti. Bu itibarla 8 nci maddenin (H) bendinde gösterilen Danıştay meslek mensuplarına, üye adaylığı için belli bir oranda kontenjan tanınması hususu öngörülerek Danıştay Genel Kurulunun üye adaylarını içerden seçmesi esası 11 nci maddeye konulmuştu.

Adaylık için başvurma ve Genel Kurulun üye adayı seçimi için yapacağı toplantı ve seçim hükümleri, 12 ve 13 ncü maddelerde düzenleniyordu.

Madde 14. Danıştay yardımcılığına atanabilmek için aranacak genel ve özel şartlar, Devlet Memurları Kanununun değişik 48 nci maddesindeki esaslara uygun olarak yeniden düzenleniyordu.

Madde 15. 15 nci maddede yer alan sınıf terimi, Devlet Memurları Kanununda bu terime yeni bir anlam verilmiş olması nedeniyle metinden çıkarılmış, adayların bir yıl daha denenmeleri uygun görülmüş ve adayların bu dönemde alacakları aylık derecesi ile yardımcılığa atandıktan sonraki aylık dereceleri tesbit edilmişti.

Madde 16. Başyardımcılığa atanabilmenin şartlarında 119 ncü maddede yapılan değişiklikle personel mevzuatında derece yükselmesi ve kademe ilerlemesi esaslarının getirilmiş olması nedeniyle madde metni yeniden düzenlenmişti.

Madde 18. Devlet Memurları Kanunu ile hizmetli kategorisinin ve 788 sayılı kanunun kaldırılmış olması dolayısıyla bu madde yeniden düzenlenmişti.

Madde 21. Danıştay Genel Kurulunun kuruluşuna ilişkin olan bu maddede, idari dâvaya konu olabilecek işlemin görüşülmesine ve karara bağlanmasına, bu işlere bakmakla görevli dâva dairelerinin başkan ve üyelerinin katılamayacakları hükmü yer alıyordu. Ancak bu madde, 21 kişilik bir kuruluş olan ve 23 ncü madde hükmü gereğince her yıl değişen Dâva Daireleri Kurulunun başkan ve üyelerinin 44 ncü maddenin (D) bendi hükmü dolayısıyla Genel Kurula katılamamaları sonucunu doğuruyor, bu da sakınca yaratıyordu. Dolayısıyla değişiklik bu hükmü metinden çıkaracaktı.

Madde 24. İçtihatları Birleştirme Kuruluna ilişkin olan bu maddede, onüçüncü dairenin kurulması nedeniyle değişiklik yapılmıştı. Ayrıca, başkanın sözcüsünün içtihatların birleştirilmesini isteme yetkisi olduğu ve görüşünü yazılı olarak bildirmesi kanunen zorunlu bulunduğu göz önünde tutularak oylamaya iştirak etmemek şartıyla, düşüncesini sözlü olarak açıklayabilmesi için kurula katılması öngörülyordu.

Madde 28. Birinci başkana vekâlet usulü, daire başkanları seçiminde, Anayasa ile getirilen yeni esasa uygun şekilde düzenlenmiş, ayrıca başkanın sözcüsüne, vekilin de asilin şartlarma sahip olması gerektiği ilkesinden hareketle, başkanın sözcüsü gibi yüksek hâkim niteliğinde olan bir üyenin vekâlet etmesi esası getirilmişti.

Madde 34, 41. Anayasanın 140 ncü maddesinde yapılan değişiklikle asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetiminin Danıştaydan alınarak Askerî Yüksek İdare Mahkemesine verilmiş olması, Anayasanın 137 ve 144 ncü maddelerinde yapılan değişiklik ile Yüksek Savcılar Kurulu ve Yüksek Hâkimler

Kurulu kararları aleyhine başka mercilere başvurulamayacağı hükümleri sonucunda bu işlemlere karşı idari yargı denetimi yolunun kapatılmış bulunması, daireler arasındaki iş durumunun oransızlığı ve işlerin birbirleriyle olan ilişkileri, mevzuat değişiklikleri ve özellikle yeni vergi kanunları göz önüne alınarak, dâva dairelerinin görevlerini belirten bu maddeler dengeli bir şekilde yeniden düzenlenmişti.

Ayrıca, Anayasanın 116 ve 122 nci maddelerinde sözü edilen mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri ve esnaf derneklerinin feshi işlemlerinin ancak yargı yoluyla olabileceği yolundaki hükümler dolayısıyla bu işler idari daire olan Üçüncü Dairenin görevlerinden çıkarılıyor ve özel bir yargılama usulü ile ilgili dâva dairelerine görev olarak veriliyordu.

Madde 43. Dâva daireleri işlerinde oransızlık görülmesi halinde bu işlerin ancak belirli konulara ilişkin olması şartı ile diğer dâva dairelerine verilebilmesi, uygulamada zorluklar çıkardığından bu koşul madde metninden çıkarılmıştı.

Madde 44. Anayasada ve Devlet Memurları Kanununda yapılmış olan değişiklikler dolayısıyla Yüksek Hâkimler Kurulu, Genel Kurulu kararları ve Danıştay İkinci Dairesince birinci derecede verilen disiplin cezaları aleyhine açılan dâvaların çözümü dâva daireleri kurulunun görevleri arasından çıkarıldığından ve birden fazla dâva dairesinin görev alanına giren dâvaların çözüm usulü de tasarının ek 5 nci maddesi ile yeniden düzenlendiğinden maddenin (E) bendinin metninden çıkarılması gerekiyordu. Bakanlar Kurulu kararlarının iptali için açılan dâvalarda husumetin Başbakanlığa yönetileceği hakkındaki (B) bendi hükmünün, uygulamada güçlükler doğurması ve bu kararnemelerin uygulanmasının ilgili bakanlıklarca yapılması sebebiyle Başbakanlığın a.ılan dâvalara gerekli şekilde ve zamanında savunmada bulunmaması göz önünde tutularak (B) bendindeki “Başbakanlık aleyhine” ibaresinin madde metninden çıkarılması öneriliyordu.

Madde 49. İl idaresi Kanununda Danıştay’a idari görev veren bir hükmün bulunmaması, birinci derecede disiplin cezası verilmesi görevinin, Devlet Memurları Kanunu ile kurumlarına bırakılmış olması nedeniyle madde metninde değişiklik yapılması gerekiyordu.

Madde 53. Bakanlıkların, görüş ve tekliflerine uygun karar verilmiş olduğu hallerde bile işin bir defa da Genel Kurulda görüşülmesini istemeleri yüzünden Genel Kurul işlerinin artması nedeniyle madde metninde sözü edilen hükme, amacına uygun şekilde açıklık getirilmesi ve Danıştay’ın işleyişinin gerektirdiği bir hükmün son fıkra olarak maddeye eklenmesi isteniyordu.

Madde 71. Yürürlükteki madde hükmüne göre, ilgililerin haklarını da ihlâl eden bir idari işlem dolayısıyla, ilk önce iptal dâvası açılması halinde bu işlemin hakkında ayrıca tam yargı dâvası açılabilmesi, uygulamada, maddenin yazılış şekli sebebiyle, işlemin iptali şartına bağlı olduğu şeklinde yorumlanmaktaydı. Halbuki idare hukuku kurallarna göre, idare tarafından tesis edilmiş olan bir işlem, mevzuata uygun olmakla beraber, her hangi bir şahsm hakkını da ihlâl ediyor ise, bu halde, işlem iptal edilmeden de tam yargı dâvasının açılabilmesi gerekmektedir. Metindeki, işlemin iptal şartı çıkarılmadığı veya yeniden düzenleme yapılmadığı takdirde, bu tip işlemler

sebebiyle hakları ihlâl edilerek zarara uğramış olan şahısların zararlarının tazmini için tam yargı dâvası açmaları mümkün bulunmadığından, madde metnindeki bu aksaklığın düzeltilmesi öngörülüyor ve ve açılacak tam yargı dâvalarının şekline göre dâva açma süreleri açıkça tâyin ve tesbit ediliyordu. Ayrıca, karar düzeltilmesi yoluna başvurulduğu takdirde tam yargı dâvasının hangi süre içinde açılması gerekliliği de metinde kararın düzeltilmesi istemi üzerine verilen kararın, tebliği tarihinden itibaren doksan gün içinde tam yargı dâvasının açılabilceği belirtilerek madde açıklığa kavuşturuluyordu.

Madde 104. Bir kısım dâvaların çözümlenebilmesi, bâzı hallerde keşif, bilirkişi incelemesi veya delillerin tesbiti için Ankara dışına gidilmesini zorunlu kılmaktaydı. Bu tür harcamalar aslında devlet bütçesinden değil, bu tür isteklerde bulunan şahıslardan alınmaktaydı, ancak gerçek giderlerin çok altında kalmaktaydı. Bu nedenle madde, aylık esas alınmak suretiyle, beher gün için ilgilinin net maaşının otuzda biri oranında yevmiye verilmesi ve gerçek yol giderlerinin ödenmesini mümkün kılacak şekilde yeniden düzenleniyordu.

Madde 110. Yürürlükteki maddede çalışma düzeninin korunması ve iş veriminin artırılması için gereken önlemlerin alınması Başkanunsözcüsüne tanınmış bir yetkiyken, 2 ve 105 nci maddeleri hükümleri uyarınca Birinci Başkana da bu konuda yetki verilmesi talep ediliyor, kanunsözcülerinin gerekli görüldüğü hallerde düşüncelerini sözlü olarak açıklamaları olanağı getiriliyordu.

Madde 114. Aylıkları 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa ve 1327 sayılı Kanunla eklenen ek geçici 8 nci madde hükmüyle belirlenen Danıştay Birinci Başkanı, daire başkanları ve üyeleriyle Başkanunsözcüsünün maaşlarının Danıştay'ın özel kanunu ile belirlenmesi gerektiğinden bu maddede Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanunsözcüsünün aylıkları gösterilmekteydi.

Madde 115. 114 ncü maddenin gerekçesinde belirtildiği gibi, kanunsözcüleri, başıyardımcı ve yardımcılarının, Devlet Memurları Kanununa 1327 sayılı kanunla eklenen ek geçici 8 nci maddeye göre almakta oldukları aylıklarının aynı kanunun ek geçici 7 nci maddesi hükmü uyarında bu kanun içinde değerlendirilmesi isteniyordu.

Madde 116. Danıştay meslek mensuplarının işe başlayacakları ve yükselebilecekleri dereceler, Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde, emsalleri için kabul edilmiş esaslara uygun şekilde ve 1327 sayılı kanunna ek geçici 7 nci madde hükmü gereğince bu maddede belirtiliyordu.

Madde 119. Devlet Memurları Kanunundaki ilkeler ve mesleğin nitelikleri göz önüne alınarak altıncı ve ikinci derecelere atanabilecek meslek mensupları arasında bir seçmeye olanak sağlamak üzere bu iki derecede sınav esasının kabulü öneriliyordu. Ancak, ikinci dereceye atanabilmek için yapılacak yükselme klâsik bir sınav yerine, tez veya benzeri bir yöntemle yapılacağından bu sınavlara ilişkin esasların Danıştay Sınav Yönetmeliği'nde gösterilmesi uygun bulunmaktaydı.

Madde 120. İhtiyaca ve hizmetin niteliklerine göre kanunsözcüleri, başıyardımcı ve yardımcılarının kadroları üzerlerinde kalmak üzere, bu görevlerde çalıştırılabilmesi uygun olacağı düşünüldüğünden 120 nci madde buna göre düzenlenmişti.

Madde 121. Bu maddede kanun sözcüsü, başyardımcı ve yardımcılarının yükselme esasları, Devlet Memurları Kanununda kabul olunan ilkeler gereğince, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi şeklinde düzeltiliyor ve bunların koşulları belirtiliyordu.

Madde 122. Kanun sözcüsü, başyardımcı ve yardımcıların sicillerine ilişkin esaslar, Devlet Memurları Kanununda kabul edilen ilkeler, Danıştay'ın arz ettiği özellikler ve kanunun bugüne kadar devam edegelen uygulamasından çıkan sonuçlar göz önünde tutularak yeniden düzenleniyordu.

Madde 124. Disiplin cezalarının ilerleme ve yükselmelere etkisi kanunda gösterilmemiş olduğundan, Hâkimler Kanunundaki esaslar da göz önüne alınarak madde bu konuları hükme bağlıyordu.

Madde 125. Kanun sözcüsü, başyardımcı ve yardımlara, her yıl aldıkları sicilin bildirilmesi; ilgililerin çalışma ve davranışlarını buna göre ayarlayabilmeleri bakımından uygun görülerek madde bu şekilde düzenlenmişti.

Madde 126. Bu madde yeni sicil esaslarına göre düzenleniyordu.

Madde 128. Daha önce tüzükle düzenlemesi öngörölmüş olan hususların, bir yönetmelikle gösterilmesi uygun göröldüğünden ve ve diğer memurların sicillerine ait konular Devlet Memurlar Kanunu gereğince düzenleneceğinden bunlarla ilgili kısım metinden çıkarılıyordu.

Madde 130. Danıştay memurları için diğer memurlar hakkındaki kanunlara yapılan atıf, Devlet Memurları Kanununa ve kuruluşun bünyesindeki özelliklere göre bu maddede yeniden düzenleniyordu.

Madde 163. Yürürlükte olan metinde, dâva açma sürelerinin çalışmaya ara verme zamanına rastlaması halinde, 6 Eylül'den itibaren 7 gün uzatılacağı hükmü yer aldığı halde, karar düzeltilmesi süresi bu hüküm dışında kalmış olduğundan, madde bu hususu da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek, maddeye dâva açma süresinin son gününün tatile rastlaması üzerine, bu sürenin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve mülga 4904 sayılı kanundaki ilkeye de uygun olarak tatil gününü izleyen çalışma gününün akşamına kadar uzayacağını belirten bir hüküm eklenmesi isteniyordu.

Madde 164. Dava açma sürelerinin hangi tarihten itibaren işlemeye başlayacağı 521 sayılı kanunda belirtilmemiş olduğundan, uygulamadaki tereddütleri gidermek üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki ilke de göz önünde tutularak dava açma süresinin tebliğ, yayın veya ilân gününü izleyen günden itibaren işlemeye başlayacağı hükmü maddeye getiriliyordu.

Madde 166. Danıştay kuruluşunda yapılması düşünülen değişikliğe paralel olarak Tasnif ve Yayın Bürosu hizmetleri kitaplık ve yayın, tasnif ve arşiv olmak üzere iki üniteye ayrılarak bu üniteler birer müdürlük haline getirildiğinden madde metninde buna uygun değişiklik isteniyor, ayrıca büronun görevlerinin uygulanma şeklinin bir yönetmelikle düzenlenmesi öngörölüyordu.

Madde 167. Danıştay arşivinin yeniden ve bilimsel metotlarla düzenlenmesini ve gereksiz evrakın yok edilmesini sağlamak üzere dâva dosyaları ile diğer evrakın Danıştay’da saklanma süreleri ile yok edilme usullerinin bir yönetmelikle gösterilmesi öngörülyordu.

Madde 172. Danıştay meslek mensuplarının Devlet Memurları Kanunu ile ilişkisi, bu kanunun ek geçici 7 nci maddesinde belirtildiği üzere Danıştay’a ait özel kanun yürürlüğe girinceye kadar devam edebileceği düşünülerek söz konusu kanunun birinci maddesi gereğince Devlet Memurları Kanununa tabi olmayan Danıştay meslek mensuplarına ait kadroların Danıştay Başkanlığınca hazırlanması ve bütçe kanunlarında gösterilmesi hususu düzenleniyordu.

Tasarının çerçeve birincimaddesinin yukarıdaki değişiklikleri öngörmesinin ardından, tasarının diğer maddeleri de aşağıda belirtilen değişikliklerin yapılması amacındaydı:

Madde 2. Tasarının, Danıştay’da bir dava dairesi daha kurulmasını önermesi nedeniyle 19 ncu maddenin birinci fıkrasında gerekli değişiklik yapılyordu.

Madde 3. Bir dava dairesinin daha kurulması nedeniyle Dâva Daireleri Kurulunun kuruluşundan bahseden 23 ncu maddenin ilk fıkrasında gerekli değişiklik önerilmekteydi.

Madde 4. Kurulması istenen onüçüncü daire ve mürettep daireler dolayısıyla bu kuruluşların yargı yetkisini haiz olabilmeleri bakımından 32 nci maddenin birinci fıkrasında zorunlu hale gelen değişiklikleri kapsıyordu.

Madde 5. Kanunen ilânı gereken düzenleyici ve genel tasarruflara karşı, bunların uygulanması üzerine açılacak davaların işlemin iptaline ilişkin olabileceği ve düzenleyici tasarrufun iptalinin istenemeyeceği veya düzenleyici tasarrufun ancak işlemlerle birlikte iptalinin talep edilebileceği yolundaki yorumları ve tereddütlere mahal bırakmamak üzere 67 nci maddenin üçüncü fıkrasında tedvindeki amacı belli eden değişiklik belirtiliyordu.

Madde 6. Kanunun 74 ncu maddesinde yazılı sebeplerden biri ile azınlıkta kalanların, işin esası hakkında oy kullanmak zorunda olduklarını açık olarak belirtmek ve eski metnin yarattığı tereddütleri gidermek üzere maddede gerekli değişiklik önerilyordu.

Madde 7. Kanunsözcüleri ve yardımcılarının kurulla birlikte reddedilmesi halinde, ret sebebinin var olup olmadığı hususunun, reddedilen dairece incelenmesi mümkün olmadığından, bunun ve daire hakkındaki ret isteğinin Dâva Daireleri Kurulunda karara bağlanması için maddede gerekli değişikliğin yapılması önerilyordu.

Madde 8. Açılan dâvaların, Danıştay Kanununun 30 ncu maddesinde yazılı, idari dâva türlerinden hangisine girdiğinin belirtilmesi ve dilekçelere eklenen fotokopilerin, bunlarda tahrifat yapmanın kolaylığı dolayısıyla avukat veya noterlikçe tasdikli olması koşullarının maddeye eklenmesi isteniyordu.

Madde 9. Danıştay Kanununun 66 ncı maddesine göre dâva dilekçelerinin ancak harç ve posta ücretleri tam olarak alındıktan sonra kayıtlarının derhal yapılacağı ve dâvanın bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılacağı cihetle, halen yürürlükte olan hükümler karşısında harç ve posta pulu alınmadan dilekçe kaydının yapılmaması ve ayrıca Harçlar Kanununa göre harcın hiç verilmemiş veya noksan verilmiş olması halinde de müteakıp işlemlerin yapılmaması gerektiğinden vatandaşın mağduriyetinin önlenmesi için gereken değişikliklerin yapılması öneriliyordu.

Madde 10. Dilekçenin veya davanın reddini gerektiren kanuni sebeplerin ilk incelemeden sonra tesbiti halinde, dâvanın her safhasında, yani esas hakkında karar verinceye kadar 75 nci madde hükmünün uygulanacağı yolunda açıklık kazandırmak ve uygulamadaki tereddütleri gidermek üzere maddede gerekli değişiklik isteniyordu.

Madde 11. Getirildiği idarede de dâvacılar için gizli olan sicil ve tahkikat dosyası gibi evrakın ve reddi hâkim istemi üzerine sadece istemi incelemeye yetkili olan kurulu ilgilendiren cevabın, dâvacılara gösterilemeyeceği yolundaki hükmün, uygulamada beliren gereksinim nedeniyle 82 nci maddeye eklenmesi öneriliyordu.

Madde 12. 75 nci maddeye göre verilen kararların düzeltilmesi isteminden sonra eğer işin esası hakkında karar verilmiş ise bu kararın da düzeltilmesinin istenebileceği yolundaki hükmün, 98 nci maddede böyle bir hükmün bulunmaması ve tarafların haklarının korunmasını sağlamak amacıyla maddeye eklenmesi isteniyordu.

Madde 13. Danıştay'da disiplinin korunmasını amaçlayan bir hükmün, Devlet Memurları Kanunu ile getirilen ilkelere uygun biçimde 144 ncü maddeye bir fıkra olarak eklenmesi isteniyordu.

Madde 14. Anayasa teminatı altında yargı görevi yapmakta olan Danıştay Başkan ve üyeleri ile başkanunsözcüsünün, her ne sebeple olursa olsun, Yüce Divan dışında haklarında 1402 sayılı kanuna göre takibat yapılması sakıncalı görüldüğünden tasarıya böyle bir fıkranın eklenmesi öneriliyor, ikinci bir fıkra olarak 1402 sayılı kanunun 21 nci maddesinde zikredilen kanunsözcüsü, başyardımcı ve yardımcıları hakkında kovuşturma iznini verecek makamın eklenmesi isteniyordu.

Madde 17. İdarî yargıda, idarî bir işlem ve eylemden çıkarı veya hakkı ihlâl edilmiş olan kimsenin hasmı isabetli tâyin edememiş olmasından dolayı aynı dilekçeyi dâvalı yerine başka bir idareye yazmak suretiyle yeniden verdirmek yoluna gitmek gereksiz ve vatandaşları zora sokan bir işlem olduğu düşüncesiyle maddede değişiklik yapılması amaçlanıyordu. Bundan başka eksikliklerini verilen ve tebliğ edilen karara rağmen düzeltmemekte ısrar eden dâvacılar için maddenin kötüye kullanılmamasını, sükûtu hak müddetinin uzamamasını ve idarî işlemlerin uzun zaman iptal tehdidi altında bırakılmasını önlemek için dilekçe reddine ilişkin kararın bir kereye mahsus olmak üzere verilebileceği yolunda 75 nci maddeye açıklık getirilmek isteniyor, dilekçenin ancak bir kere reddedilebileceği hükme bağlanıyordu.

Ek Madde 1. Anayasanın 114 ncü maddesinde yapılan değişiklikle getirilen yeni hüküm, Danıştay Kanununun 30 ve 31 nci maddelerinde sayılan idarî dâva türlerinin çözümlenmesinde göz önünde tutulması gereken genel bir esas olduğundan bu hükmün ek 1 nci madde olarak kanuna aynen alınması teklif ediliyordu.

Ek Madde 2. Gelir ve Kurumlar Vergilerine ilişkin dâvaların çözümlenmesi ile görevli Dördüncü Daireye gelen dâva adedinin beş yıllık ortalaması 10 000 civarında olması ve açılan dâva adedinin yıldan yıla büyük bir artış göstermekte olduğundan (bu sayı 1971 yılında 17 000'e yaklaşmıştı) bu dâvaların tek bir daire tarafından çözümlenmesinin güçlüğü göz önüne alınarak evcut kadrolarla ve ek bir malî yükümlülük getirmeden aynı görevi görececek ikinci bir daire olan onüçüncü dairenin kurulması öngörülüyordu.

Ek Madde 3. Yeni kanunların çıkarılması durumunda, Devlet Memurları Kanununun intibak hükümlerinin uygulanmasından dolayı iş yükü çok artacağından yeni kadro istenmesi gibi malî külfet doğurmayacak şekilde mürettep daireler kurulması olanağını veren ek 3 ncü maddenin kanuna eklenmesi isteniyordu.

Ek Madde 4. Dördüncü ve onüçüncü daireler arasındaki görev ayrımını düzenlemeyi amaçlayan ek maddeydi.

Ek Madde 5. İki dâva dairesini ilgilendiren işlerin 21 üyeden meydana gelen Dâva Daireleri Kurulunun zaten fazla olan işlerini arttırması hususu göz önüne alınarak söz konusu işlerin iki dairenin birlikte yapacakları toplantıda karara bağlanmasını sağlayan hükmü içeriyordu.

Ek Madde 6. Vergi uyuşmazlıklarını çözümlenmekle görevli dâva dairelerinin görevleri yürürlükte bulunan mevzuata göre tâyin ve tesbit edilmiş olduğundan, vergi kanunlarında, değişiklik oldukça dairelerin görevlerini yeniden tesbit etmek zorunluluğunun doğmaması için uyuşmazlıkların aynı dâva dairelerinde çözümlenmesinin hükme bağlanmasını öneren maddeydi.

Ek Madde 7. Kanunun 8 nci maddesi ile faal idarede çalışanların bir yüksek idare mahkemesi olan Danıştay'da üye olmalarını düzenlediğinden, ek madde 7 Danıştay meslek mensuplarının faal idarede çalışabilmelerini sağlamak amacındaydı.

Ek Madde 8 - 18. Devlet Memurları Kanununun, basına bilgi ve demeç verme başlıklı 15, isnat ve iftiralara karşı korunma başlıklı 25, gizli bilgileri açıklama yasağı başlıklı 31, kademe ve derece aylığı başlıklı 149 ve 150, derecelerin ilk ve en yüksek kademe aylıkları başlıklı 151, çalışma saatleri başlıklı 99 ve günlük çalışma saatlerinin tesbiti başlıklı 100, seferde veya talim ve manevra için hazarda silâh altına alınanların askerlik sürelerinin kademe ve derece intibakları başlıklı 85, muvazzaf askerliğe ayrılan memurların terhislerinde kademe ve derece intibakları başlıklı 83, muvazzaf askerliği yaptıktan sonra Devlet memurluğuna girenlerin kademe intibakları başlıklı 84 ncü maddeleri, Danıştay'ın bünyesinin gerektirdiği değişikliklerin Ek 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16 ve 17 nci maddeleri olarak alınması, gösterge tablosuna âtîf olmak üzere ek 11 nci maddenin düzenlenmesi ve sözü geçen kanunun meslek mensupları hakkında aynen uygulanacak diğer hükümlerinin Ek 18 nci maddede düzenlenmesi öngörülüyordu.

Ek Madde 19. Danıştay'da gerekli hizmet içi eğitimin esasları bu maddede gösteriliyordu.

Ek Geçici Madde 1. Finansman Kanununun değişmesi nedeniyle eski vergilerle ilgili devam eden uyuşmazlıkların yeni vergilerden doğan uyuşmazlıklara bakmakla görevli olan dâva dairelerince çözümlenmesi bu maddede düzenleniyordu.

Ek Geçici Madde 2. Bu tasarı ile görevleri değişen dairelerde mevcut dosyaların görevli dairelere devri öngörülüyordu.

Ek Geçici Madde 3. Daire başkanlıkları için yapılacak ilk seçimin süresinin Anayasanın Ek geçici 14 ncü maddesine uygun olarak düzenlenmesi öngörülüyordu.

Ek Geçici Madde 4. Derece yükselmesi ve kademe ilerlemesi esasları sicillerin derecelerine göre düzenlenmiş olduğundan bu kanun gereğince çıkarılacak sicil yönetmeliğinin yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan mevzuata göre verilmiş sicillerin ilerleme ve yükselme bakımından etkilerini belirtmek zorunlu bulunarak ek geçici 4 ncü maddede düzenleniyordu.

Ek Geçici Madde 5. Bu geçici maddede derece yükselmesi sınavları ilgili sınav yönetmeliğinin süresi ve sınav zamamını gösteriliyordu.

Ek Geçici Madde 6. Bu madde ile Devlet Memurları Kanununun Ek geçici 8 nci maddesi gereğince ikinci dereceye intibak ettirilip birinci derece kademelerinin aylıklarının almakta olanların haklarının korunması amaçlanıyordu.

Ek Geçici Madde 7. 521 sayılı kanuna göre, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte buldukları derecede iki yılını doldurmuş olanların terfileri sonucu, bu meslek mensuplarıyla iki yılını doldurmamış olanlarla aralarında yaratılan eşitsizliğin giderilmesi amaçlanıyordu.

Madde 19-20. Yürürlük ve yürütme maddeleriydi.³⁴³

Danıştay Kanununda oldukça kapsamlı değişiklikler öneren yasa tasarısının görüşülmesine 3 Temmuz 1972 Pazartesi günü 118 nci birleşimde başlandı. Devlet Bakanı İsmail Arar'ın, söz konusu yasa değişikliğinin Anayasa'nın 14 ncü maddesine göre altı ay içinde çıkarılması gereken kanunlardan biri olduğu gerekçesiyle ivedilikle görüşülmesini isteyen önergesi kabul edildi ve tasarının müzakereleri Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Reşit Ülker'in (İstanbul) konuşmasıyla başladı. Ülker, 1961 Anayasası'nın 114, 137, 140, 144 ncü maddelerinin değiştirilmesi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda değişiklik yapan 1327 sayılı kanunun kabul edilmesi sonucu Danıştay meslek mensuplarıyla ilgili 788, 1108 ve 3656 sayılı kanunların yürürlükten kalkmış olması ve Anayasa'nı ek geçici 7 nci maddesinde Danıştay meslek mensuplarının aylık ve özlük işlerine ilişkin hususların Danıştay Kanununda yer almasını öngörmesi nedenleriyle 521 sayılı Danıştay Kanununun Meclis'e getirildiğini belirtti. 521 sayılı kanunun 14 ncü maddesinde komisyon

³⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 240 vd.; 583 Sıra sayılı Basma Yazı: Danıştay Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet, İçişleri ve Plân Komisyonlarından seçilen 5'er üyeden kurulu 71 numaralı Geçici Komisyon raporu.

tarafından yapılan değişikliğin Danıştay Başkanı, daire başkanları ve üyeleri ile Başkanunsözcülerinin şahsî suçlarından ötürü Anayasa teminatı altında olan Yargıtay Genel Kurulunda, sıkıyönetimle ilgili şahsî suçlarından ötürü tam Anayasa teminatı altında olmayan sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanacak olmalarının hukuk hiyararşisine ve hizmetin gereklerine uymadığını belirten Ülker, hükümetin teklifinde yer alan “1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 15 ve 21 nci maddeleri kanunda yazılı kovuşturma ve usul hükümleri Danıştay Birinci Başkanı, daire başkanları ve üyeleri ile başkanunsözcüsü hakkında uygulanmaz. Kanun sözcüleri, başyardımcı ve yardımcıları hakkında bu hükümlerin uygulanması, Danıştay Başkanlar Kurulunun iznine bağlıdır” şeklindeki hükmün yerinde olduğunu ve komisyonun değiştirdiği metnin değil, hükümet teklifinde bulunan 14 ncü maddenin kabul edilmesini önerdi.³⁴⁴

Hüsamettin Başer (Nevşehir), tasarının 1964’den beri yürürlükte olan Danıştay Kanununun uygulamasından doğan aksaklıkları gidermek amacıyla getirildiğini ve Anayasa değişikliği çerçevesinde getirilen bu yasada Personel Kanununun zorunlu kıldığı değişikliklerin yapıldığını, Danıştay’ın siyasilerekmekten kurtarılması gerektiğini, seçimler yerine meslekten yetişen üyelerin yer almasının gerektiğini, asker kişilerin idari işlemlerinin kurulan Askerî Danıştay’a verildiğini, ancak Danıştay’da kalan emeklilik işlemlerinin de Askerî Danıştay’a devredilmesi gerektiğini belirtti.³⁴⁵

Tasarının tümü üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), vergi kanunlarının çokluğu nedeniyle tasarıyla yeni bir dairenin kurulmasını isabetli bulunduğunu, Danıştay’ın vatandaşı ve memuru devlet ve hükümet nezdinde teminat altına alan bir kurum olmakla birlikte yurttaşların bu olanağı yeterince kullanamadığından aslında Danıştay’a gerek olmadığını ve vatandaşın haklarını bağımsız yargı organlarında aramaları gerektiğini belirtti. Tasarının getirdiği yeniliklerden birinin Danıştay’ın yargı yetkisini, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanamayacak olması, idarî eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verememesi olduğunu vurgulayan İşgüzar, ek 14 ncü maddede getirilen haftalık çalışma saatlerinin Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmesi hükmünün metinden çıkarılması ve başkanlara, başkanun sözcülerine ve daire başkanlarına tanınan imtiyazların yardımcılarına diğer sözcülerine de verilmesi gerektiğini ifade etti.³⁴⁶

Kemal Kaya (Kars), hem bidayet mahkemesi hem de yüksek mahkeme görevini gören Danıştay’ın iş yükünün azaltılabilmesi için bidayet mahkemelerinin kurulması gerektiğini, tasarının Danıştay üyelerinin artık dışarıdan değil içeriden yetişen

³⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 212-215.

³⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 215-217.

³⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 217-218.

başkanunsözcülerinden, başarımcılardan seçilecek olmasının olumlu olduğunu, ancak Danıştay meslek mensuplarını bilirkişi, keşif gibi görevlerde yollukları ile harcırahlarının bu yasayla değil, devlet memurları arasında eşitliği bozmamak amacıyla Harcırah Kanununa göre belirlenmesi gerektiğini söyledi. 14 ncü maddenin Reşit Ülker'in ifade ettiğinin aksine hâkimlerin bağımsızlığı ile ilgisi bulunmadığını, bu maddenin yargılanma için izin verecek merci tayinini amaçladığını söyleyen Kaya, 14 ncü maddenin Anayasaya aykırı olmadığını vurgulayarak konuşmasını tamamladı.³⁴⁷

Tasarının maddelerine geçildiğinde beşinci dairenin görevlerini düzenleyen 34 ncü madde üzerine değişiklik önergesi veren Hüsamettin Başer (Nevşehir) ve M. Zeki Adıyaman'ın (Adıyaman), dairenin şûrada işe alma, nakil ve işten çıkarılma ile ilgili tasarrufların önlenmesine dair karar veremeyeceğine dair istemleri kabul görmedi. 39 ncü maddenin düzenlediği onuncu dairenin görev ve yetkilerine ilişkin olarak Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer'in, maddenin (a) fıkrasının düzenlediği hükmün "Sivil kişilerin emeklilikten doğan tahsis işlerine" şeklinde değiştirilmesi ve öğrenci işlerini düzenleyen (c) fıkrasının metinden çıkarılmasını öngören takrirleri kabul edilmedi. Dava Daireleri Kurulunun görevlerini düzenleyen 44 ncü madde üzerine Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından verilen önergede, kurulun "memurların nakil ve tayinleri hariç olmak üzere" Bakanlar Kurulu kararlarına karşı açılan davalara bakabilmesi isteniyordu. Önerge, komisyonun ve hükümeti temsil eden Devlet Bakanı İsmail Arar'ın katılmamasıyla Millet Meclisi tarafından reddedildi. Danıştay Genel Kurulunun görevlerine ilişkin 53 ncü maddenin (b) fıkrasında belirtilen hükmün geçici komisyon başkanı Kevni Nedimoğlu'nun (Zonguldak) uyarısı üzerine "Başkanın isteği üzerine Danıştay Genel Kurulunda görüşülür" değil "Bakanın isteği üzerine..." şeklinde düzeltilmesiyle madde kabul edildi.³⁴⁸

İptal ve tam yargı davalarını düzenleyen 71 nci madde üzerine söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), bu maddenin açıklığa kavuşturulması gerektiğini, ilgililerin, haklarını ihlâl eden herhangi bir idarî işlem dolayısıyla Danıştay'a hem iptal davası, hem de bunun sonucunda tam yargı davası açabileceklerini, ancak tam yargı davasının ne zaman açılabileceği konusunda maddenin açık olmadığını belirtti ve karar veya işlemden haberdar olmayan vatandaşlar için 90 günlük sürenin ne zaman işlemeye başlayacağına açıklık kazandırmak için verdiği önergede maddenin son cümlesinde "icra tarihinden veya icraya ıttıladan itibaren 90 gün içerisinde tam yargı davası açabilirler" şeklinde bir değişiklik önergesi sunduğunu ifade etti. Bu önerge de reddedildi. 104 ncü maddede düzenlenen yol masrafları ve yevmiyeleri konusunda söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), meslek mensuplarının keşif, bilirkişi, incelemesi veya delillerin tespiti için görev aldıklarında yol giderleri dışında net aylıklarının

³⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 218-219.

³⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 222-232.

1/30'u kadar yevmiye verilmesinin Danıştay mensuplarına ayrıcalık getirdiğini, yevmiyelerin maaşlarla birlikte artacağından eşitsizliğin daha da artacağını, bu durumun düzeltilmesi gerektiğini söyledi. Aynı madde üzerine söz alan Kemal Kaya (Kars), devlet memurlarının Harcırah Kararnamesine göre yevmiye almalarına karşın Danıştay Teşkilât Kanununda otuzda bir şeklinde yevmiye getirilmesinin kanunların objektiflik ve umumilik ilkesine de aykırı olduğunu belirtti ve bu konuda verdiği değişiklik önermesine itibar edilmesini istedi. Bu konuşmaların ardından 104 ncü maddenin metinden çıkarılması için Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer ve keşif, bilirkişi incelemesi veya delillerin tespiti için görevlendirilenlerin giderlerinin Harcırah Kanunu ile belirlenmesi için Kars milletvekili Kemal Kaya tarafından verilen önergeler birleştirildi ve maddenin metinden çıkarılması kabul edildi.³⁴⁹

Kanun sözcülerinin ödevleriyle ilgili 110 ncu madde üzerine söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Adliye mahkemelerinde Cumhuriyet Savcılarının muadili konumunda olan Danıştay kanun sözcülerinin yalnızca bir dava dairesinde düşünce verdiğini, ancak o düşünce hilâfına bir karar çıktığı takdirde kanun sözcülerinin bu kararı değiştirme yetkilerinin olmadığını, böylece kanun sözcülüğü kurumunun işlevsiz kaldığını belirtti. Özdenoğlu, kanunsözcülerinin düşünce verdikleri dairelere ve dosyalara münhasır kalmak üzere gerekli gördükleri takdirde kararın düzeltilmesi için doğrudan doğruya talepte bulunmak haklarına sahip olmaları gerektiğini ve maddenin buna göre düzeltilmesi için bir önerge verdiğini ifade etti. Aynı madde üzerinde söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), maddede geçen kanun sözcülerinin en geç bir ayda görüş bildirmelerini, Danıştay'da işleri hızlandırmak için “en geç 15 gün içinde” şeklinde değiştirilmesini teklif etti. Söz konusu önergeler Meclis tarafından kabul edilmedi.³⁵⁰

T.B.M.M., 4 Temmuz 1972 Salı günü toplanan 119 ncu birleşimde Danıştay Kanununda yapılan değişiklikleri görüşmeyi sürdürdü. Kanunsözcüleri, başyardımcılar ve yardımcıların aylıklarını düzenleyen 115 nci madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), Türk milleti adına iş gören mahkemelerdeki görevlilerin geçim kaygılarından uzak bir şekilde adalet dağıtım göreviyle meşgul olabilmeleri için düzenlenen bu maddenin yerinde olduğunu ifade etti. Meslek mensuplarının yükselebilecekleri derecelere ilgili 116 ncı madde üzerinde de söz alan İşgüzar, bu maddenin de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunuyla kabul edilen esaslara göre düzenlendiğini, devlet memurlarının 4, 3, 2, ve 1 nci derecelere terfi edebilmeleri Bakanlar Kurulunun kararına bağlı bırakılmışken, Danıştay Kanununda üyelerin sicil esaslarına göre terfilerinde 4, 3, 2 ve 1 nci dereceye yükselmeleri için böyle bir kayıt konmamasının yerinde olduğunu, mahkemelerde görev alanların derece yükselmelerini kadro meselesi dışında düşünerek ilmî kariyerlerine, bilgilerine, sınav ve sicil durumlarına göre terfilerinin yapılmasının uygun olduğunu söyledi.

³⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 232-236.

³⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 118 (3 Temmuz 1972), s. 236-240.

Atanmaların içeriden yapılmasını öngören 119 ncu madde üzerine kürsüye gelen Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Danıştay Kanununa göre meslek memurluğuna girişteki sınav, 6 ncı derecede kanun sözcüleri ve yardımcıları için yapılan bir sınav ve Danıştay üyesi olabilmek için yükselmesi gereken 2 nci derece için de 3 ncü bir sınav olmak üzere maddenin içeriden atamalarda bir sınav daha getirdiğini, bunların gerekli olduğunu ancak 6 ncı derece sınavının amacının anlaşılmadığını belirtti. Kendi önergesinin yalnızca 2 nci dereceye yükselmeye sınav esasını getirdiğini ve sınavın yazılı ve sözlü olarak yapılması zorunluğunun maddede yer alması gerektiğini açıkladı. Aynı madde üzerinde Hüsamettin Başer (Nevşehir), kanun sözcüleri ve yardımcılarının mesleğe girişte sınava tabi olduklarını, sonradan 6 ncı ve 2 nci derece sınavlarına gerek olmadığını, bu kişilerin yükselmelerinin sicillerine göre yapılması gerektiğini ve önergesinde sınavı öngören son fıkra ile 1 nci fıkradaki 2 nci cümlelerin çıkarılmasını metinden çıkarılmasını istediğini ifade etti. Geçici Komisyon başkanı Kevni Nedimoğlu (Zonguldak) sınavların, tasarının gerekçesinde Devlet Memurları Kanunundaki ilkeler ve mesleğin özelliği gözönüne alınarak 6 ncı ve 2 nci derecelere atanabilecek meslek mensupları arasında bir seçmeye olanak tanımak amacıyla getirildiğini ve 2956 sayılı Hâkimler Kanununda da sınav yönteminin bulunduğunu açıkladı. Kanunsözcüleri, başyardımcı ve yardımcılarının derece yükselmesi ve kademe ilerlemesini düzenleyen 121 nci madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), bütün yargı organlarında görev alan hakimlerin iki senede bir derece yükselmeleri ve bir senede bir kademe ilerlemesi esasına dayanan maddenin sınav, sicil esas ve kadro bulunmaması gibi nedenlerle sakıncalar doğurabileceğini, boş kadro bulunmazsa kanun sözcülerinin, başyardımcı ve yardımcılarının yıllarca aynı kadroda kademe ilerlemesinde kalma durumunun doğacağını, bu görevlerde çalışanların sınavda başarı göstermeleri durumunda ilgili derecelere yerleştirilmeleri gerektiğini vurguladı. Maddenin kabulünün ardından kanun sözcüleri, başyardımcı ve yardımcılarının sicilleriyle ilgili 122 nci madde üzerine Burhanettin Asutay (İzmir), verdiği değişiklik önergesiyle, (e) fıkrasının “çıkardıkları dosya sayısı ve niteliği” şeklinde değiştirilmesini istedi ve madde bu yeni haliyle kabul edildi. Sicil amirleri ile ilgili 123 ncü madde hakkında söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Türkiye’de sicil vermenin son derece duygusal kriterlere dayandığını belirterek nesnel bir değerlendirme için maddenin (a) fıkrasının kanun sözcüleri hakkında sicil verecek makamın birinci başkan ile kanun sözcülerinin bir yıl içinde en çok düşünce verdikleri dava dairesi başkanı ve başkanın sözcüsü olmaları gerektiğini söyledi ve bu doğrultuda verdiği önergenin kabul edilmesini istedi. Yetersiz sicillerin sonuçlarını açıklığa kavuşturan 126 ncı madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), üst üste üç yetersiz sicil alanlar hakkında Yönetim ve Disiplin Kurulunun teklifi ile emekliliğini istemeleri ve istifa etmelerini bildirmeleri keyfiyetinin hukukla bağdaşmayacağını, kimsenin kimseyi istifaya zorlamaya hakkı bulunmadığını, yetersiz sicil alanların sınava tabi olabileceklerini, sınavda başarı gösteremeyenlerin Danıştay’ın idarî memurluklarında görevlendirilebileceklerini ya da isterlerse istifaen ayrılacaklarını belirtti ve bu amaçla Suna Tural (Ankara) ile verdikleri önergenin kabul görmesini temenni etti. Geçici Komisyon Başkanı

Kevni Nedimoğlu (Zonguldak), bu hükmün yürürlükteki Danıştay Kanununun 128 nci maddesindeki hüküm olduğunu, yapılan değişikliğin yalnızca bir terim değişikliğinden ibaret bulunduğunu, önergede sunulduğu gibi yalnızca sınavla işe bağlılık, disipline uyma, ahlâk durumu, genel bilgi, mevzuata vukuf derecesi gibi unsurların ölçülemeyeceğini, istifaya davet etme yönteminin de Personel Kanununun 120 nci maddesinde ve Hâkimler Kanununda uygulandığını açıklarak Komisyonun önergeye katılmadığını ifade etti. Önergenin reddi ve maddenin aynen kabulünden sonra 119 ncu birleşim müzakereleri sona erdi.³⁵¹

Danıştay Kanununun müzakeresi, 5 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 120 nci birleşimde devam etti. Bu birleşimde ele alınan 128 nci madde, Kanunsözcüleri ile başyardımcı ve yardımcıların sicillerine ilişkin hükümlerin uygulanma şeklinin, Danıştay Başkanlığınca yönetmelikte belirtileceğine ilişkindi. Maddenin kabul edilmesinden sonra idare memurlarının ödevleri, hakları, yükselmelerini düzenleyen 130 ncu madde, sürelerin bitmesine ilişkin 163 ncü madde, sürelerin başlangıcına ilişkin 164 ncü madde, tasnif ve yayın bürosunu düzenleyen 166 ncı madde, dosyaların ve diğer evrakın saklanmasına ilişkin 167 nci madde, meslek mensuplarının kadrolarının hazırlanması ve tespitini düzenleyen 172 nci madde kabul edildi. Bu maddelerden sonra çerçeve madde 1 tekrar okundu ve kabul edildi.³⁵²

Birleşim, Danıştay Kanununun 2 nci maddesinden itibaren maddelerin müzakeresiyle devam etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir) Danıştay kanun tasarısının 66 nci maddesini tadil eden 9 ncu maddede otuz günün 15 gün olarak değiştirilmesi için önerge sundu, ancak bu önergeye iltifat edilmedi. 521 sayılı Kanunun 155 nci maddesine, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 21 nci maddesinde sözü edilen yetkili merciinin Danıştay Genel Kurulu ve Danıştay Başkanlar Kurulu olduğunu belirten hükmü ekleyen 14 ncü madde hakkında Reşit Ülker (İstanbul) Cumhuriyet Halk Partisi grubunun görüşlerini ifade etti. Madde üzerinde Hilmi İşgüzar da (Sinop) söz aldı. Kanun tasarısının maddeleri birleşimin sonuna kadar görüşüldü ve kabul edildi.³⁵³

Tasarının tümü üzerinde ve lehte söz alan şinasi Özdenoğlu (Ankara) bu tasarıyla 1964'te yürürlüğe girmiş olan 521 sayılı kanunun büyük ölçüde değiştiğini, bu değişikliğin aynı zamanda Anayasa ile emredilen adalet reformunun önemli bir bölümünün gerçekleştirilmesi anlamını taşıdığını ve böylece Anayasa hükmünün de yerine getirilmiş olduğunu belirtti. Özdenoğlu'nun konuşmasından sonra tasarının tümü oya sunuldu ve kabul edildi.³⁵⁴

³⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 119 (4 Temmuz 1972), s. 279-292.

³⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 120 (5 Temmuz 1972), s. 324-325.

³⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 120 (5 Temmuz 1972), s. 325-346.

³⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 120 (5 Temmuz 1972), s. 346-348.

Danıştay Kanunu tasarısı hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi 71 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 7 Mart 1973 tarihinde toplanan 73 ncü birleşiminde, 71 No. lu Geçici Komisyon Başkanı yerine Mesut Hulki Önür (Çanakkale) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

Cumhuriyet Senatosunun, tasarımın çerçeve 1 nci maddesinin düzenlediği, 11, 12 ve 104 ncü maddelerde, madde 17'nin eklediği ek madde 1'de yaptığı ve Komisyon tarafından benimsenen değişiklikler Millet Meclisi tarafından da uygun bulundu. Ancak çerçeve 1 nci maddenin düzenlediği 110 ncu madde, tasarımın 14 ncü maddesi ve madde 18'in eklediği ek geçici madde 7'de Senato tarafından yapılan değişiklikler Meclis tarafından benimsenmedi. Bu maddeler karma komisyona gideceği için Millet Meclisinden ve Cumhuriyet Senatosundan 8'er üyeden oluşacak Karma Komisyon kurulması hususu Meclis tarafından kabul edildi.³⁵⁵

Danıştay Kanunu tasarımının Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmeyen maddelerine dair Karma Komisyon Raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metinleri, Millet Meclisi'nin 18 Haziran 1973 tarihinde toplanan 128 nci birleşiminde ele alındı.

Çerçeve 1 nci maddenin, kanunsözcülerinin ödevlerine ilişkin 110 ncu madde hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara), C.H.P. grubu adına Cengizhan Yorulmaz (Ankara), hükümet adına Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul), Hasan Tosyalı (Kastamonu) tarafından yapılan konuşmalardan sonra karma Komisyonun hazırladığı metin oya sunuldu ve kabul edildi. Tasarımın 14 ncü maddesive ek geçici madde 7 de Karma Komisyon metni olarak kabul edildi. Böylece tasarı kanunlaşmış oldu.³⁵⁶

Danıştay Kanunu 30 Haziran 1973 tarih ve 14580 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1751: Üste fiilen taarruzdan hükümlü, 1944 doğumlu Mehmetoğlu, Ayşe'den doğma, Ali Mutlu hakkında Özel Af Kanunu

Nevşehir Milletvekili Hüsamettin Başer ve 14 arkadaşının, Jandarma Assubay Üstçavuş Ali Mutlu'nun özel affına dair kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 7 Mart 1973 tarihinde toplanan 73 ncü birleşiminde Adalet Komisyonu Başkanı yerine İsmail Hakkı Alaca (Kars) tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

Teklifin 1 nci maddesi, Askerî Yargıtay Birinci Dairenin 1. 2. 1971 tarih ve 1971/16-18 sayılı ilâmı ile kesinleşen, K. K. K. 7 nci Kolordu Kumandanlığı Askerî Mahkemesinin 24. 9. 1970 günlü 1970/562 esas ve 1970/481 karar sayılı hükmü ile

³⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 73 (7 Mart 1973), s. 14-18.

³⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 128 (18 Haziran 1973), s. 96-101.

Askerî Ceza Kanununun 91/1 maddesi uyarınca 3 sene hapis cezası ile mahkûmiyetine ve Askerî Ceza Kanununun 35/A - 1 maddesi gereğince rütbesinin geri alınmasına mahkûm olan nüfus sicilinde Nevşehir ilinin Ürgüp ilçesi Aksular kasabası hane 184'te kayıtlı Mehmetoğlu Ayşe'den doğma 1944 doğumlu Ali Mutlu'nun; mahkûm olduğu cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affına ilişki.

Madde üzerinde söz alan Turgut Artaç (Kars), üç yıl hapis cezası alabilecek derecede orduda disiplinsizlik yaratan bir kişinin ordudan ihraç edilmesine karşın Meclisin bu tür suçları affetmesinin orduda disiplini kuracak olan kurulların ve mahkemelerin etkinliğini yok edeceğini, bu kişi 3-5 ay gibi bir hapis cezasıyla tecziye edilmiş olsa idi aleyhinde konuşmanın mümkün olmayacağını, ancak memlekette asayişin teminle mükellef bir jandarma subayının âmirine karşı üç sene hapis alacak ve ordudan ihraç edilecek kadar itaatsizlik göstermesinin affedilmesinin hukuk kurallarını zorlama olacağını ifade etti.

Başka söz isteyen olmadığından 1 nci madde oya sunuldu ve reddedildi. Kanun teklifinin tümü oya sunularak kabul edilmedi.³⁵⁷

Ali Mutlu'nun özel affi hakkında kanun teklifine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklik hakkında Millet Meclisi Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 21 Haziran 1973 günü toplanan 131 nci birleşiminde müzakere edildi. Maddelere geçildi ve teklifin 1 nci maddesi üzerinde, Ali Mutlu'nun mahkûm olduğu cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedilmesini hükme bağlayacak şekilde Cumhuriyet Senatosu değişikliği kabul edilerek teklif kanunlaştı.³⁵⁸

Kanun 1 Temmuz 1973 tarih ve 14581 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1752: Farukoğlu 1950 doğumlu, Mete Yatmaz'ın özel affi hakkında kanun

Farukoğlu 1950 doğumlu Mete Yatmaz'ın affi hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 3 Mayıs 1973 tarihinde toplanan 103 nci birleşiminde Adalet Komisyonu Sözcüsü İsmail Hakkı Alaca tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

Dilekçe Karma Komisyonunun ve Adalet Komisyonunun raporları okunduktan sonra maddelere geçilmesi hususu oya sunuldu, ancak maddelere geçilmesi kabul edilmediğinden af teklifi reddedilmiş oldu.³⁵⁹

Mete Yatmaz'ın affi hakkında kanun tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklik hakkında Millet Meclisi Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 21 Haziran 1973 günü toplanan

³⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 73 (7 Mart 1973), s. 29-31.

³⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 131 (21 Haziran 1973), 475-476.

³⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 37, Birleşim 103 (3 Mayıs 1973), s. 157.

131 nci birleşiminde müzakere edildi. Maddelere geçildi ve Mete Yatmaz'ın Askerî Yargıtay Birinci Dairesinin 27 Aralık 1971 tarihli ve esas 971/495; karar 971/4911 sayılı ilâmı ile kesinleşen, Erzincan 3 ncü Ordu Komutanlığı Askerî Mahkemesinin 13 Ekim 1971 tarihli ve 971/21318 - 124 sayılı ilâmı ile üste hakaret ve fiilen taaruz suçlarından Askerî Ceza Kanununun 85/1 ve 911/1 nci maddeleri gereğince beş ay beş gün hapis cezasının bütün hukukî neticeleriyle birlikte affedilmesini hükme bağlayacak şekilde Cumhuriyet Senatosu tarafından teklifin 1 nci maddesi üzerinde yaptığı değişiklik kabul edilerek teklif kanunlaştı.³⁶⁰

Kanun 1 Temmuz 1973 tarih ve 14581 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1773: Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hakkında kanun

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri hakkında kanun tasarısı ve Anayasa, Millî Savunma ve Adalet komisyonlarından 4'er üye alınmak suretiyle kurulan 114 No. lu Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 13 Haziran 1973 tarihinde toplanan 126 ncı birleşiminde ele alındı.

Naim Talû'nun başbakanlığı sırasında Adalet Bakanlığınca hazırlanan tasarının amacı, 20 Mart 1973 tarih ve 14482 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve yayımı tarihinde yürürlüğe giren 15. 3. 1973 tarih ve 1699 sayılı Anayasa değişikliği ile kurulan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşu, görev ve yetkileri ile işleyiş ve yargılama usullerini belirlemektir. Anayasa'nın 136 ncı maddesine fıkralar eklenerek yapılan değişiklikte "devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması ve bu mahkemelerin işleyişinin kanunla düzenleneceği öngörülmüştü.

Anayasa değişikliği sırasında Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunun gerekçesi, son yıllarda yeni suç ve suçluluk kavramlarının ortaya çıkması ve suçluların takip ve muhakemelerinde yeni usuller aranmasının ve bulunmasının zorunlu hale gelmesi olarak ifade edilmişti. Bu itibarla Anayasanın 11 nci maddesi doğrultusunda ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçların kovuşturma ve yargılanmasında ceza etkisini artırmak için süratli yargılamayı sağlamak ve özellik arz eden bu suçların, ihtisaslaşmış mahkemelerde görülmesini mümkün kılmak için bu mahkemelerin kurulması gerektiği ifade edilmişti.

Böylece, Anayasanın 136 ncı maddesi hükmü ile hâkim ve savcılarının nitelikleri, atama usulleri ve kararlarının temyiz mercii konusunda genel ilkeleri belli edilen ve kuruluş ve işleyişi ile görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile

³⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 131 (21 Haziran 1973), 476.

ilgili diğer hükümlerinin, kanunda gösterileceği öngörülen Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunu sağlamak ve kanunla saptanacağı ifade olunan diğer konuları gerçekleştirmek amacı ile bu tasarı hazırlanmıştı.

Anayasanın 136 ncı maddesinin son fıkrasının öngördüğü gibi, tasarı dört bölümden oluşuyordu. I nci bölüm, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve işleyişini, II nci bölüm görev ve yetkilerini, III ncü bölüm yargılama usullerini düzenliyor, IV ncü bölümde ise çeşitli hükümler yer alıyordu.

Tasarının 1 nci maddesi, devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş maddesiydi. Maddenin ikinci fıkrası, sıkıyönetim ve savaş halleri ilişkin olmak üzere Askerî mahkemelerin görev ve yargılanma usulleriyle ilgili hükümleri mahfuz tutuyordu.

2 nci madde, devlet güvenlik mahkemelerinin hangi illerde, ne miktar kurulacağına, Adalet Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verileceğini ifade ediyordu. Devlet güvenlik mahkemelerinin ilk kuruluşlarında yargı çevrelerinin kararname ile belli edileceği, iş durumu ve ihtiyaçların gerekli kılması halinde, yeni devlet güvenlik mahkemelerinin kurulması veya kurulmuş bulunan mahkemelerden bir veya birkaçının kaldırılması, yargı çevrelerinin yeniden düzenlenmesini zorunlu kıldığından ve bir mahkemenin kaldırılış ve yargı çevresinin değiştirilmesi Yüksek Hâkimler Kurulunun uygun görüşünün bulunmasını gerektirdiğinden bu husus maddenin ikinci fıkrasında düzenleniyordu. Maddenin son fıkrası, aynı yargı çevresinde birden fazla devlet güvenlik mahkemesi kurulduğu takdirde, bunların uygulamadaki diğer mahkeme daireleri gibi numaralandırılacağını belirtiyordu.

Tasarının 3 ncü maddesi, devlet güvenlik mahkemesinin bir başkan ve dört üyeden oluşacağını, üyelerden ikisinin hâkim ve ikisinin de askerî hâkim olarak görevlendirileceğini, ayrıca, her devlet güvenlik mahkemesinde biri hâkim, diğeri askerî hâkim iki yedek üye bulundurulacağını tespit ediyordu.

Tasarının 4 ncü maddesi, her devlet güvenlik mahkemesi nezdinde bir savcılık teşkilâtı bulunacağını ve bu teşkilâta bir Cumhuriyet Savcısı ile yeteri kadar yardımcısı bulunacağını öngörüyordu. İkinci fıkra, aynı yerde birden fazla mahkeme kurulması durumunda bu mahkemelere şâmil olmak üzere bir savcılık teşkilâtı ile yetinilebileceğini ve gerektiğinde iş durumu itibarıyla sayısının çoğaltılabileceğini; üçüncü fıkra, devlet güvenlik mahkemesi nezdindeki savcı yardımcılarının miktarları hakkında Anayasada bir hüküm bulunmadığından, iş durumuna ve ihtiyaca göre bunların sayılarının ve ne Cumhuriyet savcılarından ne kadarının askerî hâkimlerden olacağını, Adalet ve Millî Savunma bakanlarınca müştereken tayin ve tespit edileceğini düzenliyordu.

5 nci madde, devlet güvenlik mahkemesi başkanı, üyeleri ve Cumhuriyet savcıları ile yardımcılarının niteliklerini belirtiyordu. Buna göre, bir başkan ve dört üyeden teşekkül edecek mahkemelerin, başkan ve iki asıl ve bir yedek üyesinin birinci sınıfa ayrılmış hâkim, iki asıl ve bir yedek üyesinin birinci sınıfa ayrılmış askerî hâkim albay ve Cumhuriyet savcısının, birinci sınıfa ayrılmış Cumhuriyet savcısı

ve yardımcılarının da Cumhuriyet savcısı veya askerî hâkim olacağını, atamaların, bu nitelikteki hâkim, askerî hâkim ve savcılar arasından yapılması gerektiğini düzenleniyordu.

6 ncı madde, devlet güvenlik mahkemesine yapılacak atamalarda, her boş yer için Bakanlar Kurulunun bir misli aday göstereceği, atamaların bu adaylar arasından, başkan, iki asil ve bir yedek üyenin Hâkimler Kurulunca; Cumhuriyet savcısı ve yardımcılarının Yüksek Savcılar Kurulunca; askerî hâkim ve askerî savcı yardımcılarının da özel kanunlarında gösterilen mercilerce yapılacağı belirtiliyordu.

7 nci madde, devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanının kanunî sebeplerle görevi başında bulunmaması halinde, Başkanlık görevinin en kıdemli asil üye hâkim tarafından yerine getirileceğini, asıl üyelerin kanunî sebeplerle bulunmaması hallerinde de, asıl üyenin niteliğine uygun yedek üyenin, asıl üyeye vekâlet edeceğini belirtiyordu.

8 nci madde, işlerin aksamaması bakımından, tasarının bu maddesi geçici görevlendirmeyi ve buna yetkili kurul ve mercii belirliyordu Askerî hâkim üye ve savcı yardımcılarının da geçici görevlendirilmelerinin, aynı kurullarca, yani hâkimler için Yüksek Hâkimler Kurulunca ve savcı yardımcılarını için de Yüksek Savcılar Kurulunca yapılacağı maddede yer alıyordu.

9 ncu madde, devlet güvenlik mahkemesinin görevine giren suçları tadat ediyor ve mahkemelerin yetkilerini düzenliyordu. Maddenin birinci fıkra A bendi, Türk Ceza Kanununda yazılı mahiyetleri itibariyle ve kanunun birinci maddesi istikametinde doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçları kapsıyordu. Fıkranın B bendine intikal ettirilen fiiller ise niteliklerine göre, Anayasanın 136 ncı maddesinde öngörülen ilke dışında da işlenebileceğinden, bunların devlet güvenlik mahkemelerinin görevine girebilmesi, ancak B bendinde öngörülen hallere inhisar ettirilmiş bulunuyordu. Maddenin birinci fıkra, B bendinde sayılan ve Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı bulunan suçların, ancak devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlendikleri ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendirdikleri takdirde, soruşturma ve kovuşturmaları bu kanuna tabi olacağı, başka bir ifade ile o takdirde, bu suçların devlet güvenlik mahkemelerinin görevine gireceği, ancak bu maksada matuf işlenmedikleri ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendirmedikleri takdirde bu suçların soruşturma ve kovuşturmalarının yürürlükteki genel hükümlere göre yapılacağı ifade ediliyordu. Maddenin (C) bendi, işlenen ve (A) ve (B) bentlerinde yazılı olmayan diğer bir suçun, hangi hallerde devlet güvenlik mahkemesinin görevine gireceğini tayin ediyordu. Bu fıkrada, özel bir irtibat durumunu öngören ve bir ölçüde T.C.K. nın 78 nci maddesi ile Askerî Yargıtay'ın içtihatlarından esinlenerek tanzim edilen bu fıkra, hırsızlık, devrim kanunlarına muhalefet, kaçakçılık, Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanuna muhalefet gibi, devlet güvenlik mahkemesinin görevine dahil edilmemiş bulunan bir suçun, mahkemenin görevine giren, örneğin T.C.K. nın 125 veya 141 yahut 156 ncı maddelerine aykırı olarak işlenmiş bulunan bir suçla umumî veya müşterek bir gaye

içerisinde işlenmesi veya bu suçlardan bir veya bir kaçını işlemek, yahut gizlemek veyahut bu suçlar vesilesiyle işlenmesi takdirinde, bu kabîl suçları işleyenlerin de devlet güvenlik mahkemelerinde yargılanacakları düşünülüyordu. Türkiye’de meydana gelen anarşi olayları dikkate alınarak düzenlenen bu fıkra, paravan suçlar yanında, esasında aynı müşterek maksada yönelmiş veya birimin işlenmesi diğerrinin gayesinin gereği bulunan, ayrıca birisinin hâsıl ettiği sonuçlar, diğerrinin yararına olan suçlar özel bir iştirak ve irtibat hükmü ile devlet güvenlik mahkemesinin görevine ithal ediliyor, böylece aynı ihtisas mahkemelerinde birlikte intaç edilmeleri sağlanıyordu. Maddenin son fıkrası, Anayasanın 147 nci maddesinin ikinci fıkrası ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 20 nci maddesinin üçüncü bendinde zikredilen kişilerin, devlet güvenlik mahkemesinin görevine giren bir suç, görevleri ile ilgili olarak işlemeleri halinde Yüce Divan sıfatı ile Anayasa Mahkemesinde yargılanmaları gerektiğinden, bu hususu belli etmek, mevcut hükümler arasında bir çelişkiye meydan vermemek için hazırlanmıştı.

19 ncu madde, askerî yargı ile ilgili olarak, devlet güvenlik mahkemesinin görevine giren ve girmeyen suçları belirliyordu. Maddenin ilk fıkrası mucip sebeplere ve özellikle savaş ve sıkıyönetim halinde işin mahiyeti icabı yargılama mercii ve usullerin tamamen değişik olması gereğine dayanıyordu. Maddenin A, B, C bentleri ile belli edilen ve nitelikleri dolayısıyla doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçların asker ve asker olmayan kişiler tarafından müştereken işlenmesi halinde, sanıkların tamamının devlet güvenlik mahkemesinde yargılanacaklarını hükme bağlıyordu.

Tasarının 11 nci maddesi, doğrudan doğruya, öngördüğü bükümler dışında soruşturma ve kovuşturmalarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun hükümlerinin uygulanacağını derpiş ediyordu.

12 nci madde, devlet güvenlik mahkemelerinin ağır ceza mahkemeleri derecesinde olduğunu ve en yakın mahkemenin tayininde tatbikata uygun hükümleri kapsıyordu.

13 ncü madde, devlet güvenlik mahkemelerinin derecesi ve bu mahkemelerde görülen işlerin mahiyeti, bu mahkemelerin görevle ilgili kararlarına ilk derece adalet mahkemelerinin uymaları gereğini belirtiyordu. Maddenin, diğerr yandan görev itirazları ile ilgili usul hükümlerinin kötüye kullanılmasına engel olacağı düşünülüyordu. Konunun nihai olarak çözümlenmesinin Yargıtay’ını görevli dairesine ait bulunduğu, devlet güvenlik mahkemelerinin verdiği görevsizlik kararına karşı, ancak suçun bu mahkeme görevinde olduğu kanaatinde bulunan devlet güvenlik mahkemesi savcısına, acele itiraz yoluna başvurabilmesi için hak tanındığı da maddenin son fıkrasını oluşturuyordu.

14 ncü madde, devlet güvenlik mahkemeleri arasında çıkabilecek ihtilâfların, özellikle yetki ihtilâflarının, ilgili Yargıtay Ceza Dairesi tarafından kesin olarak çözümlenmesini hükme bağlıyordu.

Tasarının 15 nci maddesi soruşturma usulünü belirliyordu.

16 ncı madde, mahallî Cumhuriyet savcılarının suça el koymaları halinde yapılacak müteakip işlemleri ayrıntılı bir şekilde tanzim ediyordu.

Tasarının 17 nci maddesi, devlet güvenlik mahkemeleri savcılarının yetkilerini ve soruşturma sırasında münhasıran hâkim tarafından verilmesi gerekli kararların, yetkili sulh ve asliye hâkiminden, devlet güvenlik mahkemesi savcısı veya yardımcılarının doğruca isteyebileceğini hükme bağlıyordu. Maddenin fıkraları, zabitanın görevlerini, zor kullanma yetkisini, devlet güvenlik mahkemesi ile başkanının ve savcı ile yardımcılarının emirlerinin yerine getirilmemesi müeyyidesini düzenliyor, soruşturma ve kovuşturmalarda bilgi istenmesini, bilginin verilmesi süresini ve müeyyideyi, CMUK'un ek 4 ncü maddesi hükmüne atfen öngörüyordu.

18 ncı madde, soruşturma gerekli kıldığı takdirde, devlet güvenlik mahkemesi savcısı veya yardımcısının devlete ait kurum ve organlara, mahallî idare, iktisadî veya sair kamu kuruluşlarına ait bina, araç, gereç ve personelden geçici olarak faydalanmalarını sağlıyordu.

Tasarının 19 ncu maddesi hazırlık soruşturmasında tanıklara yemin verdirileceğini düzenliyordu.

20 nci madde, savcılığın takipsizlik kararlarına itiraz merciini belirliyordu.

21 ncı madde, son Anayasa tadiline uygun olarak yakalama ve tutuklamayı düzenliyordu.

22 nci madde, tasarıda belirtilen suçlardan dolayı bazı kişiler hakkında soruşturma yapılabilmesini, sıkıyönetim kanununda olduğu gibi yetkili kurul mercilerin iznine bağlı tutuyor, meşhuden işlenen suçlarda bir tedbir olan tutuklamanın uygulanacağını, ancak bu hal dışında, tutuklamanın soruşturma izni verilmesine bağlı olduğunu tespit ediyordu.

23 ncü madde, devlet güvenlik mahkemesinin görevine giren suçlarda ilk soruşturma yapılmayarak davanın doğrudan doğruya açılacağını ifade ediyordu.

24 ncü madde, tatbikatta davaların sürüncemede bırakılması ve hâkimlerin yıpratılarak, bezdirilmesi amacıyla kötüye kullanılan hak suiistimallerimi kesin bir şekilde bertaraf etmek için düzenlenmişti. Özellikle çok sanıklı dâvalarda, her celse bir veya birkaç sanık veya müdafii tarafından değişik şekillerde ve tasarlanan bir plân dairesinde tevali eden maksatlı reddi hâkim taleplerinin, dava dosyalarının mahkemeler arasında defalarca gönderilme ve iadelerine yol açtığı ve büyük ölçüde dâvaların sonuçlandırılmasını güç hale getirdiği dikkate alınarak, bu hükümle genel olarak kanunun himaye ettiği bir hakkın ziyana da engel olmak isteniyordu. Reddi hâkim taleplerinin, kurulda değişiklik yapılmadan aynı mahkemece inceleneceği belirtiliyordu.

25 ncı madde, CMUK'ta zaten mevcut olan 224 ncü maddenin son fıkrası istikametinde ve bu hükmü tamamlamak maksadı ile hazırlanmıştı. Uygulamanın anılan fıkra ve bu madde gereğince yapılacağı belirtiliyordu.

26 ncı madde, askerî mahkemeler kuruluş ve yargılama usulü hakkında Kanunun 143 ncü maddesi doğrultusunda tasarıya ithal edilmişti. Madde duruşmanın inzibatını ve cezaları öngörüyordu.

27 nci madde, askerî mahkemeler kuruluşu ve yargılama usulü hakkında kanunun 177 nci maddesine mütenazır olarak tasarıya dahil edilmişti.

28 nci madde, uygulamada usul hükümlerinin kötüye kullanılmasını önlemek maksadına matuftu.

29 ncu madde, Anayasa hükümlerine uygun olarak temyiz merciini gösteriyordu.

30 ncu madde, işlerin niteliğini ve devlet güvenlik mahkemesinin görevine giren suçlara ilişkin davalara adlî tatilde de bakılacağını ifade ediyordu.

31 nci madde diğer görevlileri, 32 nci madde bina, araç ve gereç ihtiyaçlarının karşılanmasını, 33 ncü madde özlük işlerini, denetimi ve hâkim ve savcılarının izinlerini, 34 ncü madde askerî hâkimlikten devlet güvenlik mahkemesi savcı yardımcılıklarına atanana, uygulamada beraberliği teminen bu mahkeme nezdindeki Cumhuriyet Savcısı tarafından kanaat notu verileceğini belirliyordu.

35 nci madde uygulamaya açıklık kazandırmak için, görev yerinin değiştirilmesini hükme bağlıyordu.

36-27 nci maddeler, başlıklarına uygun düzenlemeleri içeriyordu.

Geçici madde 1, Anayasanın 32 nci maddesi doğrultusunda ve tatbikatta bir tereddüde yer vermemek ve az da olsa bazı mahkemelerce yanlış uygulama yapılmasına mahal bırakılmamak amacını taşıyordu. Devlet güvenlik mahkemelerinin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren işlenen ve görevine giren suçlara bakacağı ve bu suçlar hakkında bu kanunda öngörülen hükümler uygulanacağı bu madde ile sağlanmak istenmişti.

38 ve 39 ncu maddeler yürürlük ve yürütme maddeleriydi.³⁶¹

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve İşleyişi, Görev ve yetkileri ve yargılama usulleri hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de katılımıyla, 13 Haziran 1973 tarihinde Başkanvekili Fikret Turhangil başkanlığında toplanan 126 ncı birleşiminde, Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu ve 114 Numaralı Geçici Komisyon Başkanı Sabri Keskin (Kastamonu) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergelerinin kabul edilmesiyle müzakere edildi.

Tasarı hakkında söz alan Demokratik Parti grubu sözcüsü Cevat Önder (Erzurum), Demokratik Partinin milliyetçi, cumhuriyetçi, demokratik sağı temsil eden ve medeniyetçi bir siyasî teşekkül olarak komünizmin, maskeli sosyalizmin, her türlü tedhişçiliğin, terörizmin ve anarşizmin karşısında olduğunu, devleti yıkmaya, milleti

³⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 38, Birleşim 126 (13 Haziran 1973), s. 821 vd.; 897 Sıra Sayılı Basma Yazı: Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri hakkında kanun tasarısı ve Anayasa, Millî Savunma ve Adalet komisyonlarından 4'er üye alınmak suretiyle kurulan 114 No. lu Geçici Komisyon raporu.

bölmeye, demokratik rejimi ortadan kaldırmaya matuf fiillerle mücadele için devlet güvenlik mahkemelerinin birer ihtisas mahkemesi olarak kurulması gerektiğini ifade etti.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Fuat Avcı (Denizli), devlet güvenlik mahkemelerinin kurulmasını zarurî kılan sebep ve saikler üzerinde durdu ve mahkemelerin İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve Anayasaya tam bir sadakatle ve büyük bir hassasiyet ve titizlikle hazırlandığına kani olduklarını belirtti.

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Hüdai Oral (Denizli), Adalet Partisi sözcüsünün, tüm partilerin devlet güvenlik mahkemesinin kuruluşuna karşı olmadığı yolundaki sözlerinin doğruyu yansıtmadığını, Cumhuriyet Halk Partisinin Anayasanın 136 ncı maddesine fıkralar eklenerek devlet güvenlik mahkemelerinin kurulmasını öngören değişikliğe kırmızı oy verdiğini açıkladı. Bu kanun tasarısı ile hükümetin bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurmakla rejimi demokrasi deyimi ile adlandırmanın mümkün olamayacağı bir ortama sürüklediğini belirten Oral, tasarımı şiddetle eleştirdiği sırada A.P sıralarından kendisine laf atmalarla başlayan münakaşa, giderek gürültülü tartışmalara, A.P. ve C.H.P. sıralarından karşılıklı ve anlaşılmayan müdahaleler, yer yer ayağa kalkmalar, bağışmalar ve milletvekillerinin yumrukleşmalarına dönüştü. Hüdai Oral, tartışma ve müdahaleler arasında konuşmasını, C.H.P.'nin devlet güvenlik mahkemelerinin kuruluş ve işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri hakkındaki hükümet tasarısına, insan hak ve ana hürriyetlerine, Anayasaya, genel hukuk kurallarına aykırı olması nedeniyle kırmızı oy vereceğini açıkladı.

Cumhuriyetçi Güven Partisi grubu adına söz alan Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman), bu mahkemelerin anayasal bir hükme dayandığını, değişiklik gören 136 nci maddenin ruhuna uygun olarak kurulmak istendiğini, Anayasanın 11 nci maddesi esaslarına uygun, 8 nci maddede belirtilen şartlara ve ilkelere tıpatıp uygun bir mahkeme kurulmak istendiğini, Cumhuriyet Halk Partisinin üç ay sonra yapılacak seçimlerde iktidara geldikleri takdirde bu kanunun beğenmedikleri taraflarını rahatlıkla değiştirebileceklerini veya kökten ortadan kaldıracabileceklerini, ancak C.G.P.'nin tasarıya olumlu oy vereceğini belirtti.

Geçici Komisyon sözcüsü Mehmet Atagün (Kırklareli) Anayasa'nın DGM'lerin kuruluşu ile ilgili 136 ncı maddesini okuyarak devlet güvenliği aleyhine işlenen suçlar için kurulduğunu, maddeler üzerinde partiler arasında bazı ayrılıklar olduğunu, ancak bu mahkemelerin olağanüstü mahkeme olmadığını ifade etti.

C.H.P. grubu adına söz alan Orhan Birgit (Ankara), olayların mahkeme kurarak önlenemeyeceğini, sosyal ve ekonomik nedenlerine inmeden olayların anlaşılamayacağını söyledi ve devlet güvenlik mahkemelerinin kurulmasına diğer partiler tarafından gerekçe yapılan 12 Mart öncesi olaylardan örnekler verdi. Konuşması sık sık müdahalelerle ve tartışmalarla kesilen Birgit, sorunların sosyal ve ekonomik tedavi çareleriyle önlenebileceğini ifade ederek sözlerini tamamladı.

Adalet Partisi grubu adına Hüsametdin Atabeyli (Erzincan) devlet güvenlik mahkemelerinden Cumhuriyet düşmanları, anarşistlerin dostları ve onları himaye edenlerin tedirgin olduğunu, A.P.'nin iştirakçisi olduğu hükümetin getirdiği bu tasarının devletin himayesi, müdafaası, bekası ve devlete musallat olan şer kuvvetlerin tecziyesi için zaruri olduğunu beyan etti.

C.H.P. grubu adına söz alan Reşit Ülker (İstanbul), bu kanun tasarısı çıkmadan, eldeki mevcut kanunlarla, en ağır tedhiş olaylarının önlenmiş olması, güvenlik mahkemelerine ihtiyaç olmadan güçlü bir iktidarın bu işi önleyebileceğini ortaya koyan bir gerçek olduğunu, bu konudaki Anayasa değişikliği Komisyondan geçerken verdikleri muhalefet şerhinde de normal mahkemelere, tabî hâkimlere itimat gerektiğini, Anayasa varken özgürlüklerin temelinin “emniyet ve güvenlik getireceğiz” diye emniyet ve devlet güvenliği ile ilgili olmayan her şeyin aynı kalıbın içine sokulup memleketin önüne getirmemesi gerektiğini belirtti ve Cumhuriyet Halk Partisinin bu kanuna kırmızı oy kullanacağını açıkladı.

C.G.P. grubu adına söz alan Turhan Feyzioğlu (Kayseri), 12 Mart öncesi olayları aktararak C.H.P.'nin solu desteklediğini ve kendilerinin 12 Mart'tan önce de DGM'lerin kurulmasını savunduklarını iddia etti.

Ahmet Çakmak (Bolu) ve Mehmet Özbey (Burdur) tarafından verilen yeterli önergelerin aleyhinde İsmet Kapısız (Yozgat) söz aldı. Yeterliğin kabul edilmesinden sonra maddelere geçilmesi kabul edildi. Fuat Avcı (Denizli) ve Sezai Orkunt (İstanbul) tarafından verilen bir önerge ile maddeler üzerindeki konuşmaların gruplar için 10, şahıslar için 5 dakika ile sınırlandırılması teklif edildi. Önergenin aleyhinde Orhan Birgit (Ankara) ve lehinde Turhan Feyzioğlu (Kayseri) söz aldıktan sonra önerge kabul edildi.

Tasarının tümü üzerinde beş saati aşan tartışmalı birinci oturum, maddelerin görüşülmesiyle devam etti. Maddelerin müzakeresine başlanmadan bile Meclis Başkanlığına 78 değişiklik önergesi verilmişti. Kanun tasarısının görüşülmesi tamamlanana değin görüşmelerin uzatılması hakkındaki bir önerge kabul edildiğinden ikinci oturum 21.50'de başladı. Gece geç saatlere kadar yapılan görüşmelerde madde müzakereleri tamamlandı ve maddeler C.H.P. milletvekillerinin muhalefetine rağmen kabul edildi.

Tasarının tümü üzerinde A.P. başkanı Süleyman Demirel (Isparta) söz aldı ve devlet güvenlik mahkemesi kanun tasarısı ile devletin yeni bir müessese kazandığını, bu müessesenin bir ihtiyaçtan doğduğunu, Türkiye'de meydana gelen terörizm hareketinin bir komünist hareketi olduğunu ve tasarıyla devletin güvenliğini sağlamadan başvurulacak yollardan sadece birini meydana getirdiklerini, devletin kendi gücü ile kendisini ayakta tutabilmesi için meşru vasıtalara başvurarak, meşru zeminlerde kalarak ve meşru yollardan giderek alınacak daha birçok tedbirlerin var olduğunu, bu tedbirlere ilâveten toplumun açık toplum gücünü kazanması gerektiğini ifade etti. DGM'lerin komünizmle mücadele ihtiyacından doğduğunu söyleyen Demirel, mahkemelerin özel görevinin olması, hâkimler tarafından, her türlü savunma hakkının tanınarak işlem yapılması, her türlü temyiz hakkının açık

bulunması ve temyiz Yargıtay tarafından yapılacak olmasının hukuku ihlâl eden durumları tümüyle ortadan kaldırdığını, mahkemelerin bir hürriyet kısıtlaması olmadığını, aksine bu çareye hür kalmak için başvurulduğunu ifade etti.

Bu konuşmanın ardından, Meclis Başkanvekili Fikret Turhangil, sabaha karşı saat 02.30'da tasarının tümünü oya sundu ve tasarı kabul edildi.³⁶²

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

³⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 38, Birleşim 126 (13 Haziran 1973), s. 701-821.

MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI

KANUN NO 1191: Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 172. maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 172 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından 4 er üye seçilerek kurulan Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 5 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 87 nci birleşiminde ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 172 nci maddesini, 18. 5. 1929 tarih ve 1453 sayılı Kanunun 7 nci maddesince verilmekte olan makam tazminatı, hizmetleri tazminatı, tayin bedeli, mahrumiyet yeri ödeneği, general-amiral tazminatı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli subay ve astsubaylara 17. . 1963 tarihli ve 144, 18. 4. 1963 tarih ve 223 sayılı kanunlarla verilmekte olan tazminattan başka her hangi bir adla tazminat, ödenek veya ihtisas ücreti alanlara kıta tazminatı verilmeyeceği; bunlardan kıta tazminatı verilmesi gereken bir göreve tâyin edilenlerin, fazla olan tazminatı tercih edebilecekleri; ancak, kıta tazminatını tercih ettiklerinde bu tazminatın, göreve katılış tarihini takip eden aybaşından itibaren ödenmeye başlanacağı ve almaktan sarfinazar ettikleri tazminatın da aynı zamanda kesileceği; bir göreve bir ay ve daha fazla süre ile vekâlet edenlerin o görevde kendi rütbesinin gerektirdiği kıta tazminatını alacakları ve yalnız bir görev için kıta tazminatı ödeneceği; bu bölümde gösterilen hükümlerin uygulanmasına ait hususların bir yönetmelikle düzenleneceği şeklinde değiştirdi. Kanun tasarısı tümü itibariyle bu birleşimde işari oyla kabul edildi.³⁶³

18 Kasım 1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 27 Kasım 1969 tarih ve 13362 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1195: Tahsis edildikleri gayelerde kullanılmalarına imkân veya lüzum kalmıyan harb sefinelerinin satılmasına yetki verilmesi hakkındaki 11 Temmuz 1963 tarihli ve 269 sayılı Kanuna bir madde eklenmesine dair Kanun

Tahsis edildikleri gayelerle kullanılmalarına imkân veya lüzum kalmıyan harp sefinelerinin satılmasına yetki verilmesi hakkındaki 11 Temmuz 1963 tarihli ve 269 sayılı kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Maliye, Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 13 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 92 nci birleşiminde görüşüldü.

Tasarının 1 nci maddesi, tahsis edildikleri gayelerde kullanılmalarına imkân veya lüzum kalmıyan harb sefinelerinin satılmasına yetki verilmesi hakkındaki 11 Temmuz 1963 tarihli ve 269 sayılı kanuna; “bu gemilerden biri veya bir kısmının, tahmin edilen bedeli karşılığında; Maliye ve Millî Savunma bakanlıklarınca teşkil edilecek bir kurul tarafından pazarlık ve değer takdiri yapılmak sureiyle yabancı memleketlerden tedarik edilecek bir gemi ile değiştirilebileceğini; bu değiştirme

³⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 87 (5 Mayıs 1969), s. 159-162.

için üste para vermek gerektiğinde, 3 ncü maddeye göre, Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinde açılan özel bölümden, yetmediği takdirde ilgili diğer tertipten tediye yapılabileceğini” hükme bağladı.³⁶⁴

2 Aralık 1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 9 Aralık 1969 tarih ve 13372 sayılı Resmî Gazetede yer aldı.

KANUN NO 1256 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun

Millet Meclisi, 23 Mart 1970 tarihinde toplanan 59 ncu Birleşimde 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısını ve İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulu Geçici Komisyon Raporunun görülmesine karar verdi.³⁶⁵ Tasarı hakkında 30 Mart 1970 tarihindeki 62 nci Birleşimde G.P. adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), Hava Kuvvetleri pilotların ve uçuş ekibi personelinin Uçuş Kanunu ile almakta oldukları tazminatın çok az olduğunu ve sivil havacılık pilotlarının aldıkları tazminatın üçte biri veya dörtte biri oranında olduğunu belirterek tasarının kabulü temennilerini ilettiler. Şemsettin Sönmez (Eskişehir) de tasarının Hava Kuvvetleri pilotlarının yaşam düzeylerinin yükseltilmesi amacını taşıdığını söyledi. Tasarı hakkında söz alan Hüsnü Özkan (Hatay), Hakkı Gökçe (Malatya), İlyas Kılıç (Samsun), İbrahim Cüceoğlu (Ankara), Turhan Özgüner (İçel) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) tasarının bir ihtiyaçtan doğduğunu, Hava Kuvvetleri pilotlarının maddî durumlarını düzeltilmesi için getirildiğini ve desteklenmesi belirttiler.³⁶⁶ Müzakereler maddelerin okunmasıyla devam etti:

17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun

Madde 1. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun 1 nci maddesinin (a) ve (e) fıkraları aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir.

a) Pilot ve pilot adayı : Türk Silâhlı Kuvvetleri uçuş eğitimi teşkillerinden veya yabancı bir devlet uçuş okul veya kurslarından pilotluk diploması alan ve diploması usulüne göre onaylanan kimseye pilot; ve pilot olmak için sayılan yerlerde fiilen uçuşa başlayan askerî personele (Askerî lise öğrenciler hariç) de pilot adayı denir.

c) Albay maaşı : Üç senesini bitirmiş ve bir üst derece maaşı alan albayın kesintisiz aylık tutarıdır. Bu aylık tutarına yapılacak her türlü zamlar tazminatın hesabında dikkate alınır.

³⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 92 (13 Mayıs 1969), s. 367-368.

³⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 59 (23 Mart 1970), s. 641.

³⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 62 (23 Mart 1970), s. 45-52.

Maddenin görüşülmesi sırasında tasarı hakkında söz alan Yusuf Ziya Yağcı'nın (Ankara) verdiği "Uçuş ekibi personeli; filen uçuşa katılan pilot ve yardımcileriyle uçak içinde bulunmayan ve fakat uçuşun emniyetle sonuçlanması için çalışan askerî teknik personeldir" fıkrasının maddeye eklenmesini istedi, fakat tavrı kabul görmedi. Madde üzerine söz alan Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), tasarinın uçuş personeline tazminat getirdiğini ve diğer alanlarda tazminat için hükümetin çalıştığını söyledi. İkinci madde aşağıdaki gibi okundu:

Madde 2. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun 2 nci maddesinin (a) ve (c), (f), (g) fıkraları aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir.

a) Türk Silâhlı Kuvvetleri pilotlarına; bu kanunla değiştirilen ek cetvelin birinci sütununa göre aylık uçuş tazminatı ödenir.

c) Uçuş ekibi personeline bu kanunla değiştirilen ilişik cetvelin ikinci sütununa göre uçuş tazminatı ödenir. Bu tazminat uçuş ekibi personelinin uçuşa başladığı tarihi takibeden aybaşından itibaren cetvelin birinci uçuş kıdem yılına tekabül öden miktarı üzerinden ödenmeye başlanır. Ve uçuş hizmet süresince devam eder.

f) Uçuş ekibine dâhil olmayıp da muvakkat vazife ile uçuş esnasında tayyare içinde vazife alanlara, her uçuş saati başına albay maaşının yüzde biri verilir. Ancak, bu suretle bir ay zarfında verilecek para albay maaşının yüzde onunu geçemeyeceği gibi; istihkak sahibinin kıta tazminatına müstehak personel olması, bu tazminatın ödenmesine engel teşkil etmez,

g) Paraşüt ve komanda birliklerinde veya kurslarında bulunan ve uçan hava vasıtalarından bil fiil paraşütle atlayış yapan subay ve astsubaylara beher atlayış başına albay maaşının yüzde 8 i, erbaş ve erlere albay maaşının yüzde 6 sı atlayış tazminatı olarak ödenir.

Paraşüt atlayışlarına ait eğitimler senenin her ayında uçuş ve atlayış şartları nazarı itibara alınarak yapılır. Bu suretle yapılan eğitimlerde Senede 40 atlayıştan fazlası tazminat yönünden nazara alınmaz.

Bu tazminat atlayışının yapıldığı ayın sonunda ödenir.

Tasarı hakkında konuşan Şevket Azbuzoğlu'nun (Eskişehir) konuşmasına cevaben kürsüye gelen Geçici Komisyon sözcüsü Hasan Tosyalı (Kastamonu), bu kanun tasarisının Silâhlı Kuvvetler uçuş tazminat kanunu olduğunu ve uçan kara, hava ve deniz sınıfının pilotlarının bu kanundan faydalanacaklarını, bunun sadece pilotlarla sınırlı kalmayıp, tasarıda uçan ve paraşütle atlayan paraşütçülerin, uçuş ekibine dâhil pilot ve makinist, uçan şahıs olarak yer alabileceklerini söyledi. Bu konuşmadan sonra 3 ncü ve diğer maddelar aşağıdaki gibi kabul edildi.³⁶⁷

MADDE 3. — 17 Ocak 1963 tariih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun 6 nci maddesi aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir.

Madde 6. — Uçuş yıpranma hizmetlinin hesabı :

³⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 62 (23 Mart 1970), s. 52-58.

Disiplinsizlikten gayri sebeplerle uçuştan gayri hizmetlere nakledilen uçuş personeline yıpranma tazminatı ödenir. Ve bu tazminatın hesabında aşağıdaki esaslar göz önünde tutulur.

Uçuş hizmet sürelerinin hesabında başlangıç tarihi; okul veya kurslarda, ilk uçuşa başlanılan tarihtir. Uçuştan ayrılma tarihi ise, durumlarına göre :

- a) Uçuş kıymetlendirme kurulu kararlarının tasdik tarihi,
- b) Hava sıhhi heyet raporunun tasdik tarihi,
- c) Arzulan ile ayrılanların dilekçe tarihidir.

Başlangıç ve uçuştan ayrılma tarihi arasındaki süre, uçuş-hizmet süresidir. Altı ay ve yukan müddetler tam yıla iblâğ edilir. Noksanı nazara alınmaz. Sekiz yıllık uçuş hizmetini tamamlayan ve disiplinsizlikten gayri bir (sebeple uçuştan ayrılan pilotlara albay (maaşının yüzde yirmilidördü aylık yıpranma tazminatı olarak verilir. Ve her fazla uçuş yılı için albay maaşının yüzde ikisi ilâve olunur.

Onbeş yıllık uçuş hizmetini tamamlayan uçuş ekibine (harita uçuş ekibi için bu süre oniki yıldır) albay maaşının yüzde yirmilbiri (oniki yılhk harita uçuş ekibi için yüzde onsekiz) aylık yıpranma tazminatı olarak ödenir. Ve her fazla uçuş yılı için albay maaşının yüzde biri ilâve olunur.

Ancak, bu suretle ödenecek tazminatta yirmiüç yıldan sonraki hizmetler nazarı itibara alınmaz.

MADDE 4. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun 7 nci maddesinin (b) fıkrası (aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir :

b) Beş uçuş yılı içinde uçuş hizmetine aiit vazifeler esnasındaki kazalarda veya diğer sıhhi sebeplerle, hava sıhhi heyet raporuna müsteniden daimî olarak yer hizmetine nakledilen pilotlara albay (maaşının yüzde yirmidördü ve uçuş ekibi personeline albay maaşının yüzde onaltısı aylık yıpranma tazminatı olarak ödenir. Beş uçuş yılını mütüaakıyp yıllarda pilotlara her uçuş hizmet yılı için albay maaşının yüzde ikisi, uçuş ekibi için yüzde biri ilâve edilir.

MADDE 5. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun 8 nci maddesi aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir :

Madde 8. — Sakatlık ve şehitlik tazminatı :

Pilot ve uçuş ekibi personeli ile hangi meslek ve sınıftan olursa olsun vazifeli olarak uçuş hizmet faaliyetlerinden veya paraşüt atlayışlarından mütevellit sakat kalanlara ve bu sebepten görevlerinden ayrılma mecburiyetindekilere albay maaşının on katı hizmetten daimî olarak ayrılanlara onbeş katı ve şehidolanların maaşa müstahak dul ve yetimlerine, yoksa kanuni mirasçılarına otuz katı bir defaya mahsus olmak üzere maddi ve mânevi tazminat olarak verilir.

MADDE 6. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun geçici 2 nci maddesi aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir:

Geçici madde 2. — Bu kanunun yürürlüğe giriş tarihinde mülga 5950 sayılı Kanunun geçici

1 nci ve 2 nci, 6725 sayılı Kanunun 3 ncü ve 4 ncü maddesinin (b) fıkrasına, 7345 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi ve bu maddedenin (a) ve (b) fıkralarına ve muvakkat 4 ncü maddelerine göre tazminat alanların tazminatları adı geçenlerin bu kanuna göre uçuş hizmet süreleri nazarı itibara alınarak tesbit edilir. Uçuculuk yılı üzerinden 3 ncü maddede esaslarına göre ödenir.

Uçuculuk hizmet süresi itibarıyla 3 ncü maddedeki şartları taşıyan personelin almakta oldukları tazminatların ödenmesine devam olunur.

MADDE 7. — Bu kanun, yayımını takibeden aybaşından itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 8. — Bu kanunun hükümlerini Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanları yürütür.

Tasarı 28 Nisan 1970 tarihinde kabul edildi ve Resmî Gazete'nin 30 Nisan 1970 tarihli 13 484 sayısında yayımlandı.

KANUN NO 1258: Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf veteriner hekimlere de tazminat verilmesi hakkında Kanun

İsmet Angı (Eskişehir) ve 9 milletvekili ile Reşit Ülker'in (İstanbul) Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf veteriner hekimlere de tazminat verilmesi hakkında kanun teklifleri ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları 11 Şubat 1970 tarihinde yapılan 45 nci Birleşimde Meclis'e ulaştı.³⁶⁸ Aslında 645 sayılı Kanun Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, diş tabibi ve eczacılara, hayatî kimya mütehassısları ile bakteriyologlara tazminat verilmesini öngörüyordu. Ancak her nasılsa askerî muvazzaf veteriner hekimler bu tazminat kanununun dışında kalmışlardı. Verilen kanun teklifi Anayasanın eşitlik prensibine dayanarak veteriner hekimleri de tazminat kapsamına almayı amaçlıyordu. Tasarı 6 Nisan 1970 tarihinde toplanan 65 nci Birleşimde görüşüldü ve tasarının tümü üzerine C.H.P. grubu adına söz alan Süleyman Mutlu, kanun teklifini veren milletvekillerine teşekkür ederek başladığı konuşmasında veteriner hekimliğin de mesleki ihtisas gerektiren bir tıp kolu olduğunu, 645 sayılı Kanunda bakteriyologların ve hayatî kimya mütehassıslarının askerî veteriner hekim olduklarını ve tazminat aldıklarını, aynı şekilde yetişmiş, ama ayrı ayrı dalda ihtisas yapmış, hatta aynı kurumlarda çalışan veteriner hekimlerin tazminat alamadıklarını ve bu eşitsizliğin giderilmesi gerektiğini söyledi.³⁶⁹ Aynı şekilde Ferda Güley (Ordu) ve Mustafa Tayyar (Bursa) bu tasarının 645 sayılı kanunun boşluklarını dolduracağını ve desteklenmesi gerektiğini belirttiler, Hakkı Gökçe (Malatya) ise yakında bütün memurları kapsayan bir Personel Kanunu çıkacağından yeni bir müktesep hak yaratmamak gerekçesiyle Komisyonun tasarımı geri çekmesini istedi.³⁷⁰ Hilmi İşgüzar (Sinop) Askeri Personel Kanununun tümünden ele alınması gerektiğini, G.P. grubu adına söz alan Vefa Tanır (Konya) ile şahsî adına

³⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 45 (11 Şubat 1970), s. 73

³⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 65 (6 Nisan 1970), s. 130.

³⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 65 (6 Nisan 1970), s. 131-132.

söz alan Reşit Ülker (İstanbul) eşitliğin sağlanması için tasarımı destekleyeceklerini ifade ettiler. Maliye Bakanı Mesut Erez (Kütahya) söz alarak meselenin veteriner hekimlerin tazminatların dışında kalmış olması ya da veteriner hekimlerin tazminatı hak edip etmemeleri olmadığını, sorunun askeri veterinerler ile tazminat alan sivil veterinerler arasındaki ayrım olduğunu, dolayısıyla bunun Devlet Memurları Kanunu ile toptan halli gerektiğini ifade etti. Plan Komisyonu adına söz alan İsmet Anı (Eskişehir), veteriner adedi ile ilgili soruya 184 veteriner hekim olduğunu, bunlara verilecek tazminatın iki milyon TL kadar tuttuğunu belirterek tasarımı müspet oy talep etti.³⁷¹ İlyas Kılıç (Samsun) da söz alarak tasarımı desteklediğini beyan etti. Müzakerelerin ardından maddeler okundu ve oylandı:

MADDE 1. — 645 sayılı Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki Kanunun 1 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 1. — Üstegmen ve daha üst rütbelerde bulunan muvazzaf tabip, veteriner hekim, dış tabibi ve eczacılara albay maaşının yüzdesi itibarıyla bu kanundaki esaslara göre tazminat verilir.

İnsan sağlığı ile görevlendirilmiş çeşitli menşelerden gelen hayati kimya mütehassısları ile aynı görevlerde bulunan bakteriyologlar ve Silâhla Kuvvetlerde maaşlı olarak hizmet gören sivil tabip, veteriner hekim, dış tabibi ve eczacılara da 1 nci fıkra gereğince tazminat verilir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihini takibeden ay başında yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanları yürütür.

Askerî veteriner hekimlere de böylece tazminat alma hakkı tanıyan kanun 7 Mayıs 1970 tarihinde kabul edildi ve 15 Mayıs 1970 tarih ve 13 495 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1301: 27.7.1967 tarihli 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna üç geçici madde eklenmesine dair Kanun

12 Ocak 1970 tarihinde toplanan 24 ncü Birleşimde Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarına havale edilen 27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine ve üç geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı ile Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından 3 er üyeden kurulu 13 numaralı Geçici Komisyon raporunun 24 Nisan 1970 tarihinde toplanan 73 ncü Birleşimde ele alınmasına karar verildi.³⁷²

³⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 65 (6 Nisan 1970), s. 135-136.

³⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 73 (24 Nisan 1970), s. 478.

926 sayılı Türk (Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu yeni bir terfi sistemi ile bu sistemle irtibatlı ve paralel olarak bir malî sistem getirmektedir ve her iki sistemin birlikte uygulanması zorunlu bulunmaktaydı. Kanuna göre subay ve astsubayların belirli şartlar ve esaslar dâhilinde her yıl kademe terfileri ile rütbe terfi edemeyenlerden şartları haiz olanların üst derece maaşa sirayet edecek şekilde kademe terfileri (ufki terfileri) yapılması gerekmektedir. Malî hükümler içinde olan rütbe ve kademeleri muhtevi gösterge tablolarına göre aylıklar tahakkuk etmedikçe bu mümkün olamıyordu. Ayrıca, astsubayların terfilerine ait hükümler Kanunun 70 nci maddesinde zikredilen yeni rütbe ve bekleme süreleri esaslarına göre düzenlenmişti. Geçici 16 ncı maddede ise; astsubayların rütbe intibaklarının bu kanunun malî hükümlerinin yürürlüğe girdiği tarihte yapılacağı belirtilmişti. Bu hale göre malî hükümler yürürlüğe girmeden astsubaylar hakkında terfiye ait hükümlerin uygulanması mümkün olmuyordu. Aynı zamanda, sosyal hak ve yardımlar için, terfi veya terfi suretiyle erişilen kademeler esas alındığından terfiye ait hükümler ile malî hükümler yakın ilişkili bulunmaktaydı.

926 sayılı Kanun 10 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe girdiği halde terfiye ait hükümlerin yürürlüğü 30 Ağustos 1970 tarihine ertelenmiş ve bu tarihe kadar malî hükümlerin yürürlüğe gireceği düşünülmüştü. Ancak, 25 Şubat 1969 tarihinde kabul edilen 1127 sayılı Kanunla 657 sayılı Devlet Memurları Personel Kanununun malî hükümleri Ocak 1971 tarihinde Meclise sevk edilecek şekilde ertelendi. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun malî hükümlerinin de Kanunun 209/b maddesi ile Devlet Memurları Personel Kanunu malî hükümleri ile birlikte yürürlüğe girmesi öngörüldüğünden TSK Personel Kanunu malî hükümleri de ertelenmiş oluyordu.

Ancak, general ve amirallerle, general ve amiralliğe terfi edecek albayların terfilerinde, bu rütbelerde tavan kademede bulduklarından kademe terfileri gibi malî hükümlerle bağlantılı olmadığından 49 ncu maddenin ertelenmesi gerekmiyordu. Bu tasarı ile Türk Silâhlı Kuvvetleri için iki önemli konuya da hal çaresi düşünülmekteydi. Bunlardan birincisi; 926 sayılı Kanunun 49 ncu madde (f) fıkrası ile yaş haddinden önce sırf kadrosuzluk sebebiyle idarenin emekliye ayırmakta olduğu general ve amirallerle albaylara verilmekte olan tazminatın gayrikabili tatbik halinden kurtarılması ve mâkul bir duruma getirilmesi öngörülmüştü. İkinci olarak ise, yıllardan beri T. S. K.'nin üst makamlarını meşgul, ast rütbelerini ise huzursuzluğa sevk eden üst rütbelerdeki, özellikle albay rütbelerindeki kadro sıkışıklığıydı. Tasarıyla mâkul seviyedeki bir tazminat ile hallinin hem personelin mağduriyetini önleyeceği, hem de idareyi önemli bir problemden kurtaracağı düşünülmüştü.

Kanun tasarısı hakkında 27 Nisan 1970 tarihli 74 ncü Birleşimde Milli Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu tarafından ivedilik önergesi verildi. Tasarı 4 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 76 ncü Birleşimde görüşülmeye başlandı.

Komisyon raporu üzerinde söz isteyen Ahmet Şener (Trabzon), tasarının getireceği sistemden devletin başka kadrolarının da etkileneceği ve birçok memurun ve sınıfın bu sistemden yararlanacağını belirterek söze başladı. Sistemin emeklilik sisteminin ve personel rejiminin yeni bir aşaması olduğunu ve esas meselenin

ileride gelecek olan hükümetlerin ve devletin gücünün yetip yetmemesi olduğunu belirten Şener, üç senelik kıdemli albayın brüt maaşı kıstas alınarak yüzde 70'inin orgenerallere ve oramirallere, yüzde 60'ınının korgeneral, koramirallere, yüzde 40'ınının tümgeneral ve tümamirallere, yüzde 36'sınının tuğgeneral ve tuğamirallere ve yüzde 25'inin ise albaylara tazminat olarak verileceğini, bunun da Anayasanın eşitlik prensibini bozacağını ifade etti.

İlk konuşmacıdan sonra hemen söz alan Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), Personel Kanununun malî hükümlerinin uygulanmasındaki gecikmeler nedeniyle bu tasarının, 926 sayılı Kanunun 1970 Ağustosundan itibaren tatbik edilecek sicil sistemi uygulanamayacağı için Ağustos ayındaki terfileri yapabilmek ve sicil sistemini eski 4273 sayılı Kanun hükümlerine göre yürütmek üzere Meclisten bir izin almak amacıyla getirildiğini söyledi. Tasarının bir diğer amacının da kadro yetersizliği sebebiyle emeklilik halinde general ve albaylara verilecek tazminat olduğunu ifade eden Bakan Topaloğlu, 926 sayılı Kanunla reform uygulayan Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin erken emekliliğinin karşılığını vermek durumunda olduğunu, meselenin bir sosyal adalet gereği olarak düşünülmesi gerektiğini ve erken emekli edilen personelin maddî olarak zarara sokmamanın amaçlandığını belirtti.³⁷³

Tasarı üzerinde söz alan Hasan Tosalı (Kastamonu), bu kanun ile Silâhlı Kuvvetlerin üst kademesini teşkil eden emir - komuta sisteminde ahenk ve huzur sağlanacağını, terfi hak kazanıp kadrosuzluk yüzünden terfi edememekten doğan huzursuzlukların ve meslek çatışmalarının önleneceğini, böylece tasarının bir haksızlığı telâfi edecek bir düzenleme olduğunu savundu.

Ömer Buyrukçu (Antalya), bu tasarının öngördüğü tazminat ile orduda çalışan yüksek rütbeli subaylar ile emekliye sevk edilenlerin aynı duruma getirilmiş olacaklarını, subayların hizmet etmeden emekli edilecekleri yaşa kadar ödeme alacaklarını, bu maddenin çok büyük bir adaletsizlik getirdiğini ve Anayasaya aykırı olduğunu belirtti. İlyas Kılıç (Samsun) teklifin doğru, haklı ve yerinde bir teklif olduğunu, ancak bunun geçici bir çözüm teşkil ettiğini ve bu düzenlemenin 926 sayılı Kanunun son tadilinin olması temennisinde bulunduğunu belirtti. Turhan Özgüner (İçel), kadrosuzluk sebebiyle terfi edemeyen subaylara tazminatı haklı görmekle beraber 657 sayılı Devlet Personel Kanununun malî hükümlerinin 1127 sayılı Kanunla en geç Ocak 1971 tarihinde Meclise geleceği düşüncesiyle tasarının 209 sayılı maddesinin (b) bendinin gereksizliğine işaret etti. Tasarı hakkında son sözü Hüsamettin Başer (Nevşehir) aldı ve terfi edememiş albaylara ve generallere tazminat verilmesi yerine rütbeler arasında var olan altı senelik bekleme süresinin sekiz seneye çıkarılmasının rütbelerdeki tıkanıklığı önleyebileceğini önerdi.

Müzakerelerin ardından maddelerin oylanmasına geçildi:

Madde 1. — 27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 209 ncu maddesinin (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

³⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 76 (4 Mayıs 1970), s. 567-569.

b) Kademe terfi, aylıklar, harçlıklar, mahrumiyet yeri ödeneği, öğrenim yurtları ve burslar, aile yardım ödeneği, doğum yardımı ödeneği, ölüm yardım ödeneği, temsil giderleri, emeklilik ikramiyesi (49 ncu madde uyarınca verilecek tazminatlar hariç) ve yakacak yardımına ait hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun malî hükümleri ile birlikte; bu Kanunun, 28, 37 - 48, 50 - 57, 59 - 63, 76 - 78, 80, 84 -99, 101 - 105 ve 111 nci maddeleri ile 47 nci maddesinin (c) bendi ve 65 nci maddesinin (f) ve (g) bendleri 14. 7. 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun malî hükümlerinin uygulandığı yılı takibeden yılın 31 Ağustos tarihinde,

Madde 2. — 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 2, 4 ve 9 ncu maddeleri aşağıda gösterildiği şekilde değiştirilmiştir:

Geçici madde 2. — Bu kanunun 209 ncu maddesinin (b) bendi son fıkrasında belirtilen süre içinde 4273 sayılı Kanunun 5, 9 ve 18 nci maddeleri ile bu maddelerin ek ve değişiklikleri bu maddeler dışındaki diğer maddeler ile bunların ek ve değişiklikleri ve geçici maddeleri hariç) ve o kanuna göre çıkarılmış Subay Sicil Yönetmeliğinin terfi; kıdem sırası, emeklilik ve ayırma ile ilgili hükümleri uygulanır.

Ancak, her sınıf ve rütbedeki general ve amirallerin terfi ve emeklilik işleri ile albayların terfi işlemlerinde Yüksek Askerî Şûranın mütalâası alınmak suretiyle, 49 ncu maddenin (değerlendirmeye ait hükümleri hariç) (a), (b), (c), (el), (e) ve (f) bencilerinde belirtilen kadro, kontenjan, nisbet ve miktarlarla diğer hükümleri uygulanır.

Geçici madde 4. — Bu kanununun 209 ncu maddesinin (b) bendi son fıkrasında belirtilen süre içinde yarbay olanlar için yarbaylık bekleme süresi üç yıl, albaylık bekleme süresi altı yıl ve albay olanlar için albaylık bekleme süresi altı yıldır.

5802 sayılı Kanunun uygulanması

Geçici madde 9. — Bu kanunun 209 ncu maddesinin (b) bendi son fıkrasında belirtilen süre içinde, astsubay ve astsubaylıktan subay olacaklar hakkında 5802 sayılı Astsubay Kanununun 8, 10 ncu maddenin ilk fıkrasının 1 nci ve 2 nci cümleleri, 13 26, 27. 28 nci maddeleri ve o kanuna göre çıkarılmış olan Astsubay Sicil Yönetmeliğinin terfi, kıdem sırası, emeklilik, ayırma ve astsubaylıktan subay olma ile ilgili hükümleri uygulanır.

Madde 3. — 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 12 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Ek fıkra: Şu kadar ki 25 fiilî hizmet yılını dolduruncaya kadar yaş haddi sebebiyle emekliye sevk edilemezler,

Madde 4. — 27 . 7 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49 ncu madde (f) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

f) Bekleme süreleri sonunda terfi ettiremeyen general ve amiraller emekliye sevk edilir.

Bunlardan;

I - Bekleme süresi sonunda emekliye sevk edilen orgeneral ve oramirallere,

II - Bekleme süresi sonunda kadrosuzluk sebebiyle terfi ettirilmeyerek emekliye sevk edilen general ve amirallere,

III - (c) fıkrası gereğince kontenjanın artırılan grupun normal kontenjanlarına indirilmesi için emekliye sevk edilen general ve amirallere,

Emekliye sevk edildikleri tarihi takibeden ay başından itibaren, 3 yılını bitirmiş albayın maaşının tuğgeneral - tuğamirale % 35, tümgeneral - tümamirale % 40, korgeneral – koramirale % 60, ve orgeneral - ormamirale % 70 oranında kadrosuzluk tazminatı, rütbelerinin yaş haddine kadar olan sürece emeldi aylığı ile birlikte Emekli Sandığına ödenir. Ancak bu suretle verilecek emekli aylığı ve kadrosuzluk tazminatının toplamı Silâhlı Kuvvetlerde görevli aynı rütbedeki bütün emsallerinden en az istihkak, tazminat ve aylık alanın eline geçenden fazla olamaz.

Emekli Sandığı üç aylık devreler halinde bu meblâğı faturası karşılığında Hazineden tahsil eder.

Kadrosuzluk sebebiyle yaş haddinden önce emekliye sevk edilen albaylara da yukarıda tarif edilen albay maaşının % 25 i kadrosuzluk tazminatı olarak verilir ve ödenmesinde yukarıki fıkralarda belirtilen esas ve usuller uygulanır.

Bu tazminatlar vergiye tabi değildir ve yaş haddinden önce ölenlerin vârislerine intikal etmez.

7. 2. 1969 tarih ve 1101 sayılı Kanunun ek 5 nci maddesi şümulüne girenler bu tazminattan faydalanamazlar.

Madde 5. — 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir:

Albay rütbesinde fazla bekleyenler

GEÇİCİ MADDE 26. — Bu kanunun 209 ncu maddesi (b) bendi son fıkrasında belirtilen süre içinde; normal bekleme süresi sonunda iki yıl ve daha fazla terfi etmiyerek beklemiş olan albaylardan, albaylığa nasıpları en eski olanlardan ve aynı nasıplılar arasında Yüksek Askerî Şûra tarafından yapılan ehliyet sıralamasının en sonradan başlamak üzere sınıflardaki kadro ve ihtiyaç da göz önünde bulundurularak yeteri kadar emekliye sevk edilebilir.

Yapılan ehliyet sıralamasında uygulanacak kıstaslar Subay Sicil Yönetmeliğinde gösterilecektir.

Bu şekilde emekli edilen albaylara 49 ncu madde (f) bendi hükümleri uygulanır.

Emekli olan general ve amiraller

Geçici Madde 27. — 10 Ağustos 1967 tarihinden sonra 49 ncu madde hükümlerine göre kadrosuzluk sebebiyle emekli edilmiş olan general ve amirallere de bu kanunla değiştirilen

49 ncu madde (f) bendi hükümleri uygulanır.

Şu kadar ki; bu hükümlerden yararlanmak isteğinde bulunan general ve amirallerin daha önce bu bend hükümlerine göre almış oldukları tazminat, bu kanuna göre ödenecek miktardan düşülür.

Subay ve Astsubay Sicil yönetmeliklerinin uygulanması

Geçici Madde 28. — 1 Eylül 1969 tarihinde başlayan 1970 sicil yılında, 4273 ve 5802 sayılı kanunlar gereğince çıkarılmış Subay ve Astsubay Sicil yönetmelikleri hükümleri (geçici 2 ve geçici 9 ncu maddeler esasları dâhilinde) uygulanır ve terfi edecek subay ve astsubaylara hangi görevlerde olurlarsa olsunlar çift hükümlü sicil tanzim edilerek 1970 yılı terfileri buna göre yapılır.

Madde 6. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 7. — Bu kanunun hükümlerini Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanları yürütür.³⁷⁴

Tasarı kabul olunduktan sonra Geçici Komisyon ve Cumhuriyet Senatosu tasarının 27 nci maddesinde bir küçük değişiklik yaptı. 27 nci maddede emekli olan general ve amirallerin kadrosuzluk sebebiyle emekli edilmeleri konusu Meclis'te 10 Ağustos 1967 tarihinden “önce”, şeklinde idi, Geçici Komisyon ve Cumhuriyet Senatosu bunu “sonra” şeklinde değiştirdi.³⁷⁵ Tasarı, 11 Haziran 1970 tarihinde kabul edildi ve Resmî Gazete'nin 22 Haziran 1970 tarih ve 13526 sayılı nüshasında yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1315: 21.6.1927 tarih ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı geçici maddeler eklenmesi hakkında Kanun

21. 6.1927 tarih ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı 17 Nisan 1970 tarihli 71 nci Birleşimde Millî Savunma Komisyonuna havale edildi.³⁷⁶ Tasarıya, Cumhuriyet Senatosu Tunceli üyesi Arslan Bora, 1111 sayılı Askerlik Kanununun 4173 sayılı Kanunla değiştirilen 5 nci maddesini değiştiren 5673 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde zikredilen askerî hizmet müddetlerinin tenziline, Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı da 1111 sayılı Askerlik Kanununda muvazzaf askerlik hizmetinin iki yıldan bir buçuk yıla indirilmesine ve Cumhuriyet Senatosu Trabzon üyesi A. Şakir Ağanoğlu ile dört milletvekili 1111 sayılı Askerlik Kanununun 104 ve 105 nci maddelerinin değiştirilmesi ve kanuna ek bir madde eklenmesine dair kanun teklifleri eklendi ve Anayasa Komisyonu mütalâası ile Millî Savunma Komisyonu raporuyla birlikte gündeme alınmasına karar verildi.³⁷⁷

Millî Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 14 Nisan 1970 tarihinde Meclis Başkanlığı'na sunulan yasa tasarısının amacı askerlik hizmet süresinin kısaltılması, gerekçesi ise teknik olanakların ve askerî modernizasyonun sonucu askerlik hizmet

³⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 76 (4 Mayıs 1970), s. 567-587.

³⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 101 (11 Haziran 1970), s. 257-258.

³⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 71 (17 Nisan 1970), s. 310.

³⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 122 (8 Temmuz 1970), s. 80-81.

süresinin yeniden düzenlenmesi gereğinin ortaya çıkmasıydı. Kanun tasarısının 1 nci maddesi ile değiştirilen 1111 sayılı kanunun 5 nci maddesiyle muvazzaflık hizmet süresi 20 ay olarak tesbit ediliyordu. 10 ncu maddede, askerlik hizmetine tabi tutulma esasları, özellikle yeniden düzenlenen kur'a sistemi ele alınmakta, ayrıca fiilen askerlik hizmetinden muaf tutulma koşulları belirtilmekteydi. Kur'a sonucunda askerlik hizmetine tabi tutulmayanların yurt savunmasına ne şekilde katkıda bulunacakları konusunun ayrı bir kanunla düzenleneceğini belirten bu madde, askere alma durumunun objektif esaslar içinde yapılmasının sağlanması amacına yönelikti.

Tasarının yine 1 nci maddesi ile değiştirilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun 17 nci maddesi ile askerlik çağına girenlerin ilk yoklamaları ile ihtiyata ayrılmış bulunanların yoklamalarının nasıl yapılacağını gösteriyor ve bu konuda ilgili yönetmeliğe atıfta bulunuyordu. Yasanın 28 nci maddesinde yapılan değişiklikler askerlik yükümlülerinin askerliğe elverişli olanlar ve askerliğe elverişli olmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmalarını öngörüyor, bu maddeye dayalı olarak Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti Yönetmeliğinde değişiklikler yapılmasını gerektiriyordu. Yasanın 31 nci maddesinde yapılan değişiklik son yoklamaya katılmayan yükümlülerin kur'a numaralarının nüfusa kayıtlı buldukları yer askerlik şubesi tarafından yapılacağını hükme bağlıyordu. 36 ncı madde değişikliği, bir sonraki yıla kalanların erteleme süreleri dolmadan kendi istekleri ile ya da bir sonraki yıla bırakma nedenlerinin ortadan kalkması halinde askere sevk edilebilme olanağını getiriyor, 41 nci maddede yapılan değişiklik ise askerliğe elverişli olmadığı hakkında rapor almış bulunanların gerekli görüldüğü takdirde yeniden sağlık muayenesine tabi tutulmaları konusunu düzenliyordu.

Geçici 1 nci madde söz konusu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce malülen ayrılmış bulunanların durumlarını, geçici 2 nci madde son yoklama sırasında ârizalı sağlam olarak ayrılanların askerliğe elverişli olup olmadıklarını, geçici 3 ncü madde değiştirilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun 10 ncu maddesinin uygulanması için gerekli intikal süresini, geçici 4 ncü madde kur'a sonucunda askere alınmayanlar hakkında çıkacak kanun yürürlüğe girene kadar bu durumdaki yükümlülerin iş ve okul durumlarını, geçici 5 nci madde kanunun kabul edildiği sırada askerlik hizmetinde bulunan er ve erbaşlarla Millî Eğitim Bakanlığı emrinde ve Silâhlı Kuvvetlerde okuma-yazma okullarında öğretmenlik yapan yükümlülerin terhis durumlarını, geçici 6 ncı madde ilköğretmen okulu mezunu olup Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarında öğretmen olarak çalışanların Silâhlı Kuvvetler okuma-yazma okullarında öğretmen olarak görevlendirilmelerini ve geçici 7 nci madde söz konusu yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce yoklama kaçağı, bakaya ve saklı durumunda olanların askerlik şubelerine 4 ay içinde başvurarak kur'adan yararlanma olanaklarını düzenliyordu.

Tasarının 3 ncü maddesi yürürlükten kaldırılan hükümleri, 4 ve 6 ncı maddeleri ise yürürlük ve yürütme hükümlerini ilgilendiriyordu.

Aynı birleşimde Cumhuriyet Senatosu Tunceli üyesi Arslan Bora'nın 1111 sayılı Askerlik Kanununun 4173 sayılı kanunla değiştirilen 5 nci maddesini değiştiren 5673 sayılı Kanunun 1 nci maddesinde zikredilen askerî hizmet sürelerinin kısaltılması hakkında sunduğu yasa teklifi de görüşüldü. Arslan Bora, yasa teklifinin gerekçesinde, Türk ordusunun modern silah ve teçhizatla donatıldığını, orduda modern eğitim yöntemleriyle talim ve terbiye işlerinin daha kısa bir zaman içinde yapılabildiğini, ülkede yükselen eğitim düzeyi nedeniyle talim ve terbiyeye tabi tutulan eratin öğretilenleri süratle kavrayabildiklerini, böylece askerlik süresinin kısaltılmasının bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını belirtti. Bora, yasa önerisinde 1111 sayılı Askerlik Kanunda zikredilen askerî hizmet sürelerinin bütün sınıflarda altışar ay indirilmesi ve on sekiz ay olarak tesbit edilmesini teklif etti.

Güven Partisi Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı'nın sunduğu, 1111 sayılı Askerlik Kanununda belirtilen muvazzaf askerlik hizmetinin iki yıldan birbuçuk yıla, 1076 sayılı kanunda belirtilen yedek subaylık hizmet süresinin iki yıldan birbuçuk yıla indirilmesine ilişkin yasa teklifi diğer tekliflerle birleştirildi. Hasan Tosyalı'nın yasa tekliflerinin ortak gerekçesi konuyu ayrıntılarıyla incelemektedir:

1. Tüketici durumdaki Türkiye asker mevcudu takriben dörte bir azaltılmış, buna uygun olarak yiyecek, giyecek, erat maaşı, iskân, ısıtma, aydınlatma, talim terbiye gibi millî savunma giderlerinden yılda yaklaşık bir milyar lira tasarruf edilmiş olacaktır.

2. Askerlik hizmetinin azaltılması sayesinde tasarruf edilecek tüketici durumdaki insan gücü, para ve diğer olanaklar, millî kalkınma alanında üretici ve yapıcı duruma geçirilerek iktisadî, ticarî, ziraî, kültürel ve sosyal kalkınmada daha fazla genişleme imkânı, gücü ve hızı sağlanmış olacaktır.

3. Askerlik hizmeti süresinin azaltılması ile daha fazla hızlanma, genişleme ve kalkınma olanağı bulacak olan millî ekonomi ve millî harp sanayiinin desteğine kavuşacak olan silâhlı kuvvetlerin dış yardıma ihtiyacı ve bağılılığı azalacaktır. Böylece Silâhlı Kuvvetler özlemine çektiği destek ve kuvvetini kendi millî ekonomisinden alan daha kuvvetli ve bağımsız bir millî savunma gücü haline getirilmiş olacaktır.

4. Askerlik hizmet süresinin azaltılması sayesinde, uzun olan askerlik süresi nedeniyle sorunlu durumda olan eğitim, iş, meslek, evlenme ve yuva kurma, ailesini geçindirme, millî ekonomide üretici değil tüketici olma gibi sakıncalardan kaçınılmış olacaktır.

5. Askerlik süresinin iki yıldan birbuçuk yıla indirilmesi sayesinde, yılda takriben % 20 oranında artan asker mevcudu, nüfus artışı ile uygun biçimde iskân, iaşe, teçhiz ve eğitim imkânlarıyla uygun belirli bir düzeyde tutulmuş olacaktır. Böylece Silâhlı Kuvvetlerin temel desteği olan iktisadi, sınai, zirai, millî eğitim, nüfus ve insan gücü kalkınmasını da kapsayan millî kalkınma ve millî gelirin artmasına olanak sağlanacaktır.

6. Silahlı Kuvvetlerin organizasyonu ve savaş gücü, sayısal çoğunluğa göre değil, yeter miktarda insan gücü, amaç, moral, eğitim ve savaş silâh ve araçlarını içine alan niteliğine göre organize edilebilecektir.

7. Silâhlı Kuvvetlerin savaş gücünü artırmak için normalin üstünde asker mevcudunu artırmak yerine Silâhlı Kuvvetlerin moral ve sosyal bünyesini etkileyen Millî Savunma bütçesinden kişi başına düşen yıllık ödeneğin artırılması gerekmektedir. Komşu ve NATO devletlerinde kişi başına düşen yıllık ödenek Türk Silâhlı Kuvvetlerindeki 2 - 10 mislidir.

8. Millî Savunma gücü ve bütçesinin doğru kullanılması için bu bütçenin büyük kısmının iskân, giyim, yiyecek, tefriş ve maaş gibi cari harcamalar yerine savaş silâh ve araçlarının araştırma ve üretimine, harekât ve eğitim yatırımlarına harcanması gerekmektedir. Bu da askerlik süresinin ve asker mevcudunun azaltılması ile mümkün olur.

9. Millî Savunma bütçesinden cari masraflara ve Millî Savunma yatırımlarına ayrılan kısımlar modern silâhlı kuvvetlere sahip diğer devletlerle karşılaştırıldığında şu tablo elde edilmektedir:

Devletler	Millî Savunma Bütçesinden cari masraflara ayrılan pay	Eğitim, harekât ve harp sanayii gibi savaş gücü kazanma yatırımları
Birleşik Amerika	% 33	% 67
Batı Almanya	% 18	% 82
Fransa	% 35	% 65
Rusya	% 33	% 67
Türkiye	% 90	% 10

Bu tablo, Topsyala'ya göre, Türkiye Millî Savunma bütçesinin çoğunun silâhlı kuvvetlerin asıl savaş gücünü yükselten eğitim, harekât ve savaş sanayii yatırımlarına değil, askerlik süresinin ve asker mevcudunun çokluğundan dolayı yiyecek, giyecek, iskân, tefriş ve maaş gibi cari harcamalarına ayrılmış olduğunu göstermekteydi. Topsyala, bu durumun askerlik süresinin ve asker sayısının azaltılmasıyla önlenileceğini düşünüyor ve gerekçelerine devam ediyordu:

10. Askerlik süresinin ve asker sayısının çokluğu yüksek rütbeli subay, general ve âmiral sayısının da fazla olmasını, bu da lüzumsuz kadroların varlığını gerektirmektedir. Böylece cari masraflar artar ve cari masraflar savaş gücü ve yatırımlarını azaltır.

11. Türkiye'nin durumu müttefiki olduğu NATO devletleriyle karşılaştırıldığında:

• Türkiye'nin nüfusuna göre asker mevcudu NATO devletlerinin 3 - 10 misli fazladır. Yani Türkiye'de her 55 kişiye bir asker düşerken NATO devletlerinde her 150 - 500 kişiye bir asker isabet etmektedir.

• Türkiye NATO devletleri arasında kişi başına millî gelir bakımından 2 - 12 misli daha yoksul olduğu halde mevcut asker sayısı onların 3-10 katı fazladır.

• Türkiye'nin Millî Savunma bütçesi, millî gelirin yaklaşık % 5'idir. Oysa millî geliri Türkiye'den 2 - 12 kat daha fazla olanların millî savunma bütçesi millî gelirlerinin % 1,4 -% 1,6'sı kadardır. (Birleşik Amerika'nın % 10).

• Türkiye NATO'ya girdiğinden beri (1952) Millî Savunma bütçesi 725 milyon liradan 1967 de 5,4 milyar liraya çıkarak 7 kat arttığı halde, zenginliği ve millî geliri Türkiye'den 2 - 12 defa daha fazla olan NATO müttefiklerinin millî savunma bütçesi aynı süre içinde sadece, 1-3 kat artmıştır. Bunun sebepleri, ülkemizde askerlik süresinin uzun, asker sayısının fazla olması, buna bağlı olarak cari harcamaların artması, Türkiye'nin NATO'daki stratejik konumunun karşılığı olarak yeterli dış yardım alamayıdır.

• Diğer NATO devletleri gibi Türkiye de savaş gücünü, Sovyet Rusya ve NATO müttefiklerinin atomik ve klâsik saldırı ve savunma stratejisine göre daha ziyade eğitim ve harekât yeteneğine, savaş, silâh, araç ve teçhizatının niteliğine önem vermeli, aldattıcı ve tüketici aşırı masraflı, iktisadi, sınai, zirai, millî eğitim, sosyal ve insan gücü kalkınmasına engel olan asker sayısının çokluğuna önem vermekten vazgeçmelidir.

Böylece Hasan Tosyalı, 1111 sayılı kanunda değişiklik yapılarak askerlik süresinin iki yıldan birbuçuk yıla indirilmesini ve 1076 sayılı Yedek Subay Kanununda değişiklik yapılarak yedek subaylık süresinin de iki yıldan birbuçuk yıla düşürülmesini teklif ediyordu³⁷⁸.

127 birleşimde Cumhuriyet Senatosu Trabzon üyesi Ali Şâkir Ağanoğlu ve 4 arkadaşının 1111 sayılı Askerlik Kanununun 104 ve 105 nci maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna ek bir madde eklenmesi hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanvekili Mehmet Ünalı'nın Millet Meclisi Başkanlığı'na 14 Mayıs 1970 tarihinde sunmuş olduğu kanun teklifi de gündeme alındı. Ağanoğlu ve diğer Senato üyeleri Askerlik Kanununa nakdi bedel usulünün getirilmesini ve 10.000 (on bin) TL nakdi bedel ödeyen kimselerin askerlik sürelerinin altı ay olarak belirlenmesini öngörüyorlardı.

14 Temmuz 1970 günü toplanan 127 nci Birleşimde Meclis Başkanvekili Nurettin Ok, Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun öncelik ve ivedilik önermesini oya sundu ve önerge kabul edildi. Tasarının tümü üzerine C.H.P. grubu adına söz alan Sezai Orkunt (İstanbul), bu tasarının, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin üç ana gereksiniminden kaynaklandığını, bu gereksinimlerin daha modern bir hale gelen silâh, araç ve gereçleri kullanacak yetenekli personele sahip olma ihtiyacı, 1970 yılından itibaren askerlik çağına gelen personelin sayısının ordu ihtiyacından fazla olması ve süre indirimine gitme gereğinin doğması olduğunu belirterek başladığı konuşmasında eğitimin önemini ve ordunun askerlik çağına gelmiş gençlerin eğitim süreçlerinin tamamlanmasında önemli bir görev taşıdığını vurguladı. Askerlik süreleri konusunda NATO ve Varşova Paktı ülkelerinin askerlik

³⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 492.

sürelerini karşılaştıran Orkunt, bu sürenin genellikle 24 ila 36 ay arasında olduğunu, 24 aydan kısa bir süre askerlik hizmetinin belirlenmesi durumunda bundan en çok zarar görecektir sınıfın Deniz Kuvvetleri olacağını söyledi. 1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun askere alma yöntemlerinden karma bir usulü benimsediğini, 10 ncu maddesinde kur'a ve gönüllü askerlik yöntemlerini, 104-107 nci maddelerinin de nakdi bedel usulünü kabul ettiğini belirten Orkunt, hükümetin getirmiş olduğu tasarı ile geçmişte denenmiş ya da yürütülmekte olan bu askere alma sistemlerine bir açıklık getirmekte olduğunu, tasarının sözü edilen yöntemleri ıslah etme amacını taşıdığını ve günün koşullarına göre daha işlevsel bir hale getirmeye çalıştığını ifade etti. Anayasanın 60 nci maddesinin “Yurt savunmasına katılma her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu ödev ve askerlik yükümü kanunla düzenlenir” dediğini, Kurucu Meclis'in de askerlik yükümünün zorunlu askerlik olarak kabul etmiş olduğunu belirten Orkunt, Millî Savunma Bakanlığı'nın yine de bir yorum yaparak yurt savunmasına katılmanın yalnızca askerlik yapmakla mümkün olamayacağını belirttiğini, Millî Savunma Komisyonu'nun da Anayasa Komisyonunun fikrine katılarak Anayasanın 42 nci maddesinde belirtilen “memleket ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda vatandaşlık ödevi niteliği alan beden ve fikir çalışmalarının şekil ve şartları demokratik esaslara uygun olarak kanunla düzenlenir” hükmüne dayanarak yapılan düzenlemelerin anayasaya aykırılık iddialarının ortadan kaldırdığını, C.H.P.'nin de hükümetin getirmiş olduğu tasarımı bu açıdan uygun bulduğunu ifade etti. Ancak nakdî bedel yönteminin Anayasanın “hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” diyen 12 maddesine aykırı olduğunu belirten Orkunt, 1111 sayılı kanunun 104 ncü maddesi ile, 105, 108 ve 107 nci maddelerinin nakdî bedel yöntemi ile ilgili hükümlerinin mevcut yasadan da çıkarılması gerektiğini ifade etti. Kur'a sisteminin belirli bir ölçüde şans ögesi taşıdığını, oysa ordunun nitelikli personele ancak seçme yöntemiyle kavuşabileceğini söyleyen Orkunt, yine de Millî Savunma Bakanlığının bu değişikliği zorunluluk nedeniyle getirdiğini ve seçme yönteminin gerektirdiği kurumları kurmanın zorluklarını göz önünde tutarak C.H.P.'nin kur'a yöntemini destekleyeceğini belirtti.

Güven Partisi grubu adına söz isteyen İhsan Kabadayı (Konya), harp araç ve gereçlerinin tekâmülü ile silâhların modernize edilmesi gerçeğinin orduda insan gücünün azaltılması zorunluluğunu doğurduğunu ve sayı yerine moral, eğitim, öğretim yönüne daha çok kıymet verilmesinin gerekli olduğunu söyledi. Türkiye'nin savunma bütçesinin % 90'ını cari harcamalara, ancak % 10 unu ordunun eğitim, harekât, harp sanayi ve harp gücü mevzuundaki yatırımlara yatırabildiğini belirten Kabadayı, Millî Savunma Bütçesinin 1952 yılında 725 milyondan 1967 yılında 5 milyar 400 milyona yükseldiğini ve kanunun çıkmasıyla yurt savunmasında daha güçlü, daha mekanik ve üstün silâhlara sahip olma imkânının doğacağını vurguladı. Kabadayı, Türkiye'nin nüfusunun 31 milyon olduğunu, bu gerçeğin karşısında ordunun insan gücünü azaltmaya, moral, eğitim, öğretim yönüne daha çok değer vermeye, değişen dünya koşulları altında makinalaşmaya önem vermeye, savaş silâh ve araçlarını geliştirmeye gerek olduğunu belirterek konuşmasına başladı. Zorunlu askerlik nedeniyle kaynaktan akan asker miktarının askerî kadroların

gereksinimlerinden 1/4 oranında fazla olduğunu vurgulayan Kabadayı, bu fazlalık nedeniyle iskân, iaşe, ibate ve talim terbiye gibi millî savunma masraflarının her yıl 400 milyon TL'nin üzerinde bir artış gösterdiğini, bu harcamaların askere almada uygulanacak yeni yöntemlerle tasarruf edilebileceğini ifade etti. Millî Savunmaya ayrılmış olan kişi başına carî ödemelerin fazlalığının savaş sanayiinin gelişmemiş kalmasına ve savaş silâh ve araçlarının modernize edilmesine olanak tanımamasına yol açtığını söyleyen Kabadayı, bu gelişmeyi sağlayabilmek için ordunun kadrolarında ciddi daraltma yapmaya, makinalaşmaya, savaş araç ve gereçlerinin ve modern silâhların geliştirilmesine ve tasarruf edilen harcamaların yurt kalkınmasına ayrılmasına gerek olduğunu vurguladı. Kur'a sisteminin çok iyi işlemeyeceğine inandıklarını belirten Kabadayı, daha özgün bir seçme yönteminin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu söyledi ve nakdî bedel yönteminin ülkede eşitliği zedeleyici bir sistem olduğunu belirterek konuşmasını tamamladı.

Şahsı adına söz alarak kürsüye gelen A.P. milletvekili Salih Aygün (Amasya), uygulanmakta olan askere alma sisteminin hizmet süresinin uzunluğu, insan gücünü en faal döneminde tüketici durumda tutması, üretime katılma olanaklarından alıkoyması, kolektif üretim gücünü zedelemesi ve millî müdafaa masraflarını artırması açılarından sakıncalı olduğunu belirtti ve ordunun modernleştirilmesi ve uzmanlaşmanın gelişmesi ve celp sistemiyle boş kadroların doldurulma olanağının bulunması nedenleriyle de askerlik süresinin mutlak surette kısaltılması gerektiğini ifade etti. Aygün, komisyonun önerdiği 20 aylık askerlik süresi yerine sürenin 18 aya indirilmesi, ilkokul mezunu olanlar için 16 ayın, ortaokul mezunu olanlar için 14 ayın, yüksek okuldan mezunu olanlar içinse 12 ayın yeterli olacağını söyledi. Kur'a sisteminin uygun bir askere alma yöntemi olmadığını, askerlik hizmetinin zorunlu olması nedeniyle her yurttaşın mutlaka askerlik hizmeti yapması gerektiğini, dolayısıyla kur'a ile ilgili maddenin Komisyonda yeniden görüşülmesi gerektiğini açıklayan Aygün, nakdî bedel yönteminin ise Anayasaya aykırı olmadığı düşüncesinde olduğunu söyledi. Aygün, bedel sisteminin uygulamaya konulmasıyla Millî Savunma Bakanlığı bütçesinde ayrı bir fonda toplanacak paraların millî savunma için gerekli savaş sanayiine ve askerî eğitim ve öğretim ile ilgili masraflara tahsis edilebileceğini söyledi.

Reşit Ülker (İstanbul), tasarıda en önemli noktayı 10 ncu maddedeki, tesbit edilen miktardan fazla olduğu takdirde, Silâhlı Kuvvetlerde ihtiyaç duyulan miktar kadar yükümlünün kur'a çekilmek suretiyle asker edilmesi hükmü olduğunu söyledi ve bunun vatandaşlar arasında ayrımcılık olduğunu vurguladı. Anayasa Komisyonundan mütalâa istendiğinde Anayasa Komisyonunun askerliğin bir hak ve ödev olduğu hükmüne dayanarak her Türk vatandaşı belli bir süre askerlik görevini yapmadan bir kura usulünün Anayasaya aykırı olacağını belirttiğini söyleyen Ülker, 10 ncu maddenin (b) fıkrasının yurt savunmasına ve kalkınmasına katkıda bulunmanın kanunla düzenleneceğinin söylendiğini ama bu kanun ortada olmadığını, yine aynı maddede sözü edilen kur'a usulünü düzenleyecek yönetmeliğin bulunmadığını ifade etti.

Tasarı üzerine kişisel görüşlerini açıklamak üzere söz isteyen Hasan Tosyalı (Kastamonu), Silahlı Kuvvetlerin askerlik süresini ve asker mevcudunu ayarlayan 1111 ve 1076 sayılı kanunlarda değişiklik yapmak üzere hazırlamış olduğu kanun teklifi ile hükümetin benzer kanun tasarısının çakışmış olmasını memnuniyetle karşıladığını belirtti. Silahlı Kuvvetlerin güçlü olması, insan gücü ve modern silâhlarla donatılması, eğitimin ve millî savaş silâh ve araçlarının gelişmesi için ulusal bütçenin, Silahlı Kuvvetler ve diğer bakanlıklar arasında dengeli bir şekilde bölünmesi gerektiğini açıklayan Tosyalı, Silahlı Kuvvetlere ayrılan u çok değerli payın carî harcamalara değil ulusal bir savaş sanayiinin gelişmesine ayrılması gereğine değindi. Silahlı Kuvvetlerin carî harcamalarının azaltılmasının yolunun askerlik süresinin kısaltılması, silâh altında bulunan insan gücünün azaltılması ve artan insan gücünün millî savunma yanında ülke kalkınmasında kullanılması olduğunu belirten Tosyalı, getirilmek istenen değişiklikle kur'a sisteminin uygun olmadığını, bu yöntemin uygulanmasıyla askere gidemeyeceklerin fikir ve bedel ile yurt savunmasına katılımlarının sağlanması gerektiğini, dolayısıyla kendisinin bedel yöntemine olumlu yaklaştığını açıkladı.

Kişisel görüşlerini açıklamak üzere kürsüye gelen İlyas Kılıç (Samsun), kur'a sisteminin basit bir ad çekme yöntemi olmadığını ve günün koşullarına uygun ayrıntılı bir yöntem olduğuna inandığını söyledi ve askere alınmayanların durumları ile ilgili yasanın bir an önce çıkarılması gerektiğini belirtti. İlyas Kılıç'tan sonra Hükümet adına söz isteyen Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu, (Adana), askerlik hizmetlerini, asker alma, yoklama, sevk durumlarını düzenleyen 1111 sayılı yasanın 1927'den beri uygulandığını ve artık çok eskimiş ve günün ihtiyaçlarını karşılayamayacak bir duruma gelmiş olduğunu ifade etti. Getirilen bu değişikliklerin kanunun yalnızca 5, 10, 17, 28, 31, 36 ve 47 nci maddelerinde değişiklik yaptığını ve yedi geçici madde eklediğini belirten Topaloğlu, tasarının askerlik hizmetlerinin bütününe yeni baştan düzenlemesi olmadığını, yalnızca askerlik süresinin kısaltılması amacını taşıdığını söyledi. Türk vatandaşlarının toplumsal yetişme düzeyleri göz önünde tutularak testle seçme yöntemlerinin uygulanamayacağını açıklayan Topaloğlu, bu nedenle kur'a sisteminin tercih edildiğini, yine de 10 ncu maddenin bir fıkrasında Genelkurmay Başkanlığının tesbit ettiği ihtiyaca göre belirli uygun sınıflar arasından bir seçmenin yapılabileceğinin de Millî Savunma Komisyonu tarafından madde kapsamında değerlendirildiğini ifade etti. Askerlik hizmetinin 20 aya indirilmesinin gerekçesinin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullandığı modern silâhlara uyum için ancak 20 aylık bir sürenin yeterli olması gerçeği olduğunu belirten Millî Savunma Bakanı askere alınmayacakların yurt savunmasında yer almalarının Anayasaya aykırı olmayacağını söyledi. 1970 yılı için yedek subay kaynağında 5.330 fazlalık olduğunu, 1975 yılında bu sayının 15.150 olacağını, 1970'de kur'aya girecek asker sayısının 290.000 olduğunu, bunun da 1970 sonunda 328.000'e çıkacağını belirten Topaloğlu, carî harcamalardan tasarruf edilecek miktarın eğitime ve gelişmeye harcanabileceğini söyleyerek tasarıya destek istedi.

Tasarı hakkında son olarak söz alan Suna Tural (Ankara), 1111 sayılı Askerlik Kanununda yapılacak değişikliklerle askerî hizmet mükelleflerinin kur'a yöntemi ile hizmet dışı bırakılmalarının, Anayasanın, yurt savunmasına katılma her Türk'ün hakkı ve ödevidir diyen 60 ncı maddesi ve herkesin kanun önünde eşit olduğu, hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmayacağı hükmünü düzenleyen 12 nci maddesine aykırı olduğunu belirterek konuşmasına başladı. Türkiye'de nüfus artışı dolayısıyla askerlik çağına gelen personelin Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyaçlarından fazla ise bu gençlerin bir süre askerî eğitime tabi tutuktan sonra belirli bir sistem ve program çerçevesinde yurt kaynaklarının geliştirilmesi ve özellikle çeşitli kültür, sanat ve meslek dallarında yetiştirilmesi yollarının aranması gerektiğini vurgulayan Suna Tural, Silahlı Kuvvetlerin eğitimden yoksun gençler için bir eğitim ve kültür merkezi ve ulusal güven unsuru olduğunu, halkın Siahlı Kuvvetlere duyduğu güvenin kur'a ve bedel yöntemleri uygulanarak sarsılmaması gerektiğini belirtti.

Başka ülkelerde askerî eğitim programlarının sivil hayata geçişte de uygulanmasının zorunlu olduğunu açıklayan Tural, bu programların amacının, insanların eğitim ve kültür düzeylerini yükseltmek, sivil hayatta bir meslek sahibi olmalarını ve sivil hayata uyumlarını sağlamak, üretici haline gelmelerini kolaylaştırmak, süratle iş bulmalarına yardımcı olmak ve mesleklerini ilerletmek olduğunu belirtti. Türkiye'de de benzer şekilde bir askerî eğitim sürecinin benimsenmesinin gereğine değinen Tural askerlik süresinin kısaltılmasının bu tür bir eğitim için yararlı olmayacağını belirterek konuşmasını tamamladı.³⁷⁹

Tasarının tümü hakkındaki görüşmeler için yeterlik önergesinin kabul edilmesinden sonra birleşime ara veren Başkanvekili Nurettin Ok, öğleden sonraki oturumda tasarının maddeleri üzerindeki görüşmeleri başlattı. Tasarının 1 nci maddesi askerlik hizmet süresinin kısaltılmasını öngörüyordu:

21. 6. 1927 tarih ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı

Madde 1. — 1111 sayılı Askerlik Kanununun 5, 10, 17, 28, 31, 36 ve 41 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 5. — Er ve erbaşlar için muvazaflık hizmeti; Kara Deniz, Hava, Kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanlığında yirmi aydır.

Bu hizmet Askerlik şubesinden sevk tarihinden başlar. Yirmi aydan ziyade askerlik yapanların fazla hizmetleri askerlik çağının sonundan iki kat olarak düşürülür.

Bu kanunun tesbit ettiği esaslar dışında veya muvazaflık hizmetini yapmadıkça hiçbir fert askerlik çağından çıkarılamaz.

Madde 10. — Askerlik yükümlülüğüne tabi tutulma esasları aşağıda gösterilmiştir:

a) Her celp yılından evvel o yıl silâh altında bulundurulacak er ve erbaş miktarı Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Millî Savunma Bakanlığınca tesbit edilir.

³⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 383-410.

O yıl askere alınacaklar Millî Savunma Bakanlığınca tesbit edilen miktardan fazla geldiği takdirde, Silâhlı Kuvvetlerde ihtiyaç duyulan miktar kadar yükümlü kur'a çekilmek suretiyle asker edilir. Ancak Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacına göre lüzumlu meslek ve tahsil grupları mensuplarının kur'a nisbeti her yıl Genelkurmay Başkanlığınca tesbit edilir. İhtiyaç halinde bunlar kur'a çektirilmeden askerlik hizmetine tabi tutulabilirler.

Kur'a usulü asker edileceklerin tesbiti ile bunların sınıflandırılması yönetmelikle düzenlenir.

Askerlik hizmetini yapmaya istekli olanlarla 1111 sayılı Askerlik Kanununun 84, 85 ve 86 ncı maddelerinde tabi olanlar kur'a usulüne tabi tutulmaksızın asker edilirler.

b) Barışta (a) bendi esaslarına göre kur'a ile tesbit edilecek ihtiyaçtan fazla olanların askerlik yükümlülüğü:

Yurt savunması ve kalkınması ile ilgili konularda yetiştirilme veya görevlendirilme veya yurt savunması ve kalkınmasına katkıda bulunma ödevlerinden biri veya birkaçı olarak ayrı kanunla düzenlenir.

Bu bend hükmüne tabi olanların savaşta görevlendirilme esasları da aynı kanunda belirtilir.

c) Durumu aşağıdaki hallere uyanlar askere alınmazlar:

1. Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti yönetmeliğine göre bedenî kabiliyeti askerliğe elverişli olmıyanlar askerlik hizmetinden muaf tutulurlar.

2. Bir baba veya dul ananın oğullarından birisi barışta veya savaşta hizmet esnasında ölmüş veya malûl olmuş veyahut savaşta akıbeti meçhul kalmış ve gaiplik kararı alınmışsa, ondan sonra gelen ilk oğlu istekli olmadıkça silâh altına alınmaz. Bu şekilde silâh altına almıyanların askerlik yükümlülüğü (b) bendi esaslarına göre çıkarılacak kanunda gösterilir.

3. Türkiye'ye geldikleri tarihte yirmi iki yaşını doldurmuş veya geldikleri memlekette askerlik yapmış oldukları anlaşılan, Türkiye Cumhuriyeti uyruğuna girmiş göçmenler, asker edilmezler. Bunların askerlik yükümlülüğü (b) bendi esaslarına göre çıkarılacak kanunda gösterilir.

4. Barışta, seferberlik veya seferberlik ilânını henüz icabettirmiyen olağanüstü hallerde veya savaşta, askerliğini henüz yapmadan gönüllü olarak gerektirdiği sahalarda Genelkurmay Başkanının göstereceği lüzum üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile özel olarak görevlendirilenler,

Bakanlar Kurulu kararında belirtilen şartlara uydukları takdirde askerlik hizmetinden muaf tutulurlar.

5. Mülteciler ve T. C. uyruğunda olmıyanlar asker edilemezler.

d) Kur'a neticesi askere alınmıyanlar bu maddenin (b) bendine göre çıkarılacak kanun hükümlerine aykırı düşmedikçe resmî ve özel her türlü iş ile okul fakülte ve yüksek okula girebilir ve yurt dışına çıkmak için pasaport alabilirler.

Madde 17. — Her yıl askerlik çağına giren yükümlülerin nüfus kayıtlarına göre tesbit edilen künyeleri Askerlik Şubelerince, yükümlülerin nüfusa kayıtlı olduğu yer askerlik şubeleri ile köy muhtarlıklarında 1 Nisandan 30 Nisana kadar askıya asılmak suretiyle ilân edilir. Bu ilân hükümlülere tebliğ mahiyetindedir. O yıl askerlik çağına girdiği halde her ne sebeple olursa olsun köy ve mahalle muhtarlıklarında asılan listelerde ismi olmayan veya sehven yazılan vatandaşlar 15 Mayıs'a kadar nüfus idarelerine müracaat ederek gerekli düzeltmeyi yaptırmaya mecburdurlar. Süresi içinde müracaat etmeyenler, ilk yoklama kaçağı addedilerek 83 ncü maddeye tabi tutulurlar.

Askerlik çağına girenlerin ilk yoklamaları ile ihtiyatların yoklamalarının nasıl yapılacağı ve bu yoklamalarla ilgili diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Madde 28. — Son yoklamaları yapılan kimseler Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti Yönetmeliğine göre ikiye ayrılırlar.

1. Askerliğe elverişli olanlar.

2. Askerliğe elverişli olmıyanlar.

Askerliğe elverişli olmıyanlar asker edilmezler.

Askerliğe elverişli olup olmadıklarının tesbiti için yoklama kurullarınca bir hastane sağlık kurulu muayenesine gönderilmelerinde zaruret görülenlerin yöneltmelikte tesbit edilecek esaslara göre yol ve iaşe masrafları Devletçe ödenir.

Madde 31. — Şubeleri dışındaki il ve ilçelerde dış ülkelerde son yoklamasını yaptıranların her ne sebeple olursa olsun tâyin edilen günde son yoklamaya gelmeyenlerin kur'a numaraları nüfusa kayıtlı buldukları yer askerlik meclislerince çekilir. Askerliğe elverişli olanların kur'a çekimine esas olacak sıra numaraları asker alma teşkilâtınca yönetmelik esaslarına göre verilir. Madde 36. — Ertesi seneye bırakılanlar, erteleme süreleri dolmadan kendi istekleri veya ertesi seneye bırakılma sebeplerinin ortadan kalkması halinde o yıl askere sevk edilebilirler.

Ancak son yoklama sırasında lise veya muadili okulu bitirerek memleket içinde veya dışında daha yüksek bir okula aynı yıl içerisinde her hangi bir sebepten giremediklerinden askerliklerine karar alınanların askere celp ve şevkleri bir yıl geri bırakılır. Bu gibilerden mütakıp senenin Aralık ayının son gününe kadar bir yüksek öğrenim kurumuna girdiklerine dair belge getirenlerin askerlikleri hakkında alınan karar askerlik meclisi toplu değilse idare kurullarınca ertesi seneye değiştirilir. Bu bir senelik imkândan yararlanmak istemiyenler, dilekçe ile müracaatları halinde emsali doğumlularla celbe ve şevke tabi tutulurlar.

Ertesi seneye bırakılma sebepleri ortadan kalkan öğrencilerin bu durumları, fakülte, yüksek okul ve okullar tarafından 2 ay içinde kayıtlı buldukları askerlik şubelerine bildirilir.

Madde 41. — Askere elverişli olmıyanlardan idarece lüzumlu görülenler, askerî hastaneye sevk edilirler. Askerî hastane sağlık kurullarınca yeniden yapılan muayeneleri sonunda askerliğe elverişli oldukları anlaşılanlar asker edilirler.

1 nci madde üzerinde söz alan Reşit Ülker (İstanbul) kur'a usulüyle asker edileceklerin tesbiti ile bunların sınıflandırılmasının yönetmelikle değil, tüzükle düzenlenmesi gerektiğini ve bu konuda bir önerge sunduğunu söyledi. Baha Müderrisoğlu (Konya), askerlik müddetinin 20 ay olmasının, TSK Beden Kaabiliyeti Yönetmeliğine göre asker edilemeyeceklerin asker edilmemesinin ön plâna alınmasının, kaynak fazlalığının kur'a usulüyle bertaraf edilmesinin, askerlik çağında bulunan bir kısım insanın memleket savunmasında ve kalkınmasında kullanılmasının en iyi şekilde tanzim edildiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), kur'a ile tespit edilecek ihtiyaç fazlasının askerlik yükümlülüğünün yurt savunması ve kalkınmasıyla ilgili konularda yetiştirilmesinin Anayasa'nın 60 ncı maddesine aykırı olduğunu ve kur'a usulünün eşitlik ilkesini zedelediğini belirtti. Hüsamettin Başer (Nevşehir), TSK'nın bir okul olduğunu, yetiştirmiş olduğu erleri, çavuşları, onbaşıları ve subayları ile yedek depo haline geldiğini, kur'a usulünün bu yedek depoyu zayıflatacağını ve TSK'yı zaafa uğratmamak için herkes için askerliğin 16 aya indirilmesi hakkında bir önerge verdiğini söyledi. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), kur'a usulünün istek üzerine olmaması, kur'a isteğinin talebi aşacağından tamamen kur'a usulünün uygulanması gerektiğini vurguladı.

Konuşmaların ardından madde üzerine verilen önergelere geçildi ve Hüsamettin Başer'in askerlik süresinin 16 aya indirilmesi konusunda verdiği önerge, Reşit Ülker'in düzenlemelerin tüzükle yapılması gerektiği konusunda verdiği önerge, Ahmet Buldanlı'nın (Muğla) mültecilerden Türk uyruğuna kabul edilenlerin de kur'aya tabi tutulmaları konusunda verdiği önerge, Hüsamettin Başer'in kur'a yönteminin maddeden çıkarılması için verdiği önerge reddedildi.³⁸⁰

Tasarının 1 nci maddesi kapsamındaki maddelerin birer birer oylanıp kabul edilmesinden sonra 1 nci madde kapsamında yazılı olan 5 nci madde, 10 ncu madde, 17 nci madde, 28 nci madde, 31 nci madde, 36 ncı madde ve 41 nci maddelerle birlikte 1 nci madde tümünden Millet Meclisi'nin oyuna sunuldu ve kabul edildi.

Tasarının, geçici maddeleri kapsayan 2 nci maddesi okunarak görüşmelere geçildi:

Madde 2. — 1111 sayılı Askerlik Kanununa aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir:

Geçici madde 1. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel sakata ayrılmış olanlar askere alınmazlar ve askerde olanlar terhis edilirler.

Geçici madde 2. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel son yoklama sırasında arızalı sağlam olarak ayrılanlardan henüz askere sevk edilmeyenler ile halen muvazzaflık hizmetini yapmakta olanlar yeniden muayeneye tabi tutulurlar.

Şunlardan Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti Yönetmeliği gereğince askerliğe elverişli olmadıkları anlaşılan muvazzaf erat terhis edilir ve halen askere sevk edilmeyenler askere alınmazlar.

³⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 411-420.

Geçici madde 3. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel askerlik yoklaması yapıp askerliğine karar alınanlar 1111 sayılı Askerlik Kanununun bu kanunla değişen eski 10 ncu madde hükümlerine tabidirler.

Geçici madde 4. — Kur'a neticesi askere alınmıyanlar bu kanunun 10 ncu maddesi (b) fıkrasında belirtilen kanun yürürlüğe girinceye kadar resmî ve özel her türlü iş ile okul fakülte ve yüksek okula girebilir ve yurt dışına çıkmak için pasaport alabilirler.

Geçici madde 5. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, silâh altına alman er, erbaş ve 1111 sayılı Askerlik Kanununa iki geçici madde eklenmesine dair 18 Temmuz 1963 tarih ve 291 sayılı Kanun gereğince Millî Eğitim Bakanlığı emrinde öğretmen olarak görevlendirilenler ile Silâhlı Kuvvetler okuma - yazma okullarında öğretmenlik yapmak üzere görevlendirilenler, 1 Kasım 1970 tarihinden itibaren 20 aylık muvazzaflık hizmetlerini ikmal ettikçe terhis edilirler.

Geçici madde 6. — 1875 yılının sonuna kadar son yoklamalarda askerliklerine karar verilenlerden ilk öğretmen okulu mezunu olup Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarında ilkokul öğretmeni olarak çalışanlar Millî Eğitim Bakanlığı emrine verilirler. Ancak, bunlardan lüzumu kadarı Silâhlı Kuvvetler okuma - yazma okullarında öğretmenlik yapmak üzere görevlendirilir.

Bunların askerlik şubelerince sevklerinden itibaren gerek köy ilkokullarında ve gerekse Silâhlı

Kuvvetler okuma - yazma okullarında öğretmen olarak çalışacakları süre içinde memuriyetleri ile ilişkileri kesilmez. Maaş ve özlük haklarını kendi statüleri içinde Millî Eğitim Bakanlığı bütçesinden almaya devam ederler. Millî Eğitim Bakanlığında maaşlarını almaya devam ettikleri bu sürece resmî elbise giyemezler ve işe edilmezler. Bu öğretmenler askerlik hizmetleri süresince Millî Eğitim Bakanlığınca gösterilen köy ilkokullarında veya Millî Savunma Bakanlığınca gösterilen Silâhlı Kuvvetler okuma - yazma okullarında öğretmenlik yapmaya mecburdurlar. Öğretmenlik yapmak istemiyenler ile öğretmen hizmetleri sırasında usulüne göre öğretmenlik mesleki ile ilişkileri kesilenler geri kalan hizmetlerini er olarak tamamlamak üzere kıtalara sevk edilirler. Bunların maaşları kesilir. Millî Eğitim Bakanlığı emrine verilenler ve Silâhlı Kuvvetler okuma - yazma okullarında vazife gören öğretmenler firar ve izin tecavüzü bakımından Askerî Ceza ve Askerî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine tabi olmaya devam ederler. Silâhlı Kuvvetler okuma - yazma okullarında vazife gören öğretmenler hakkında Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunundaki Silâhlı Kuvvetlerde çalışan sivil personele ait hükümler uygulanır.

Geçici madde 7. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel 1111 sayılı Askerlik Kanununun 84, 85, 86, 89 ve 98 nci maddelerine tabi olanlar kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde askerlik şubelerine müracaat ederek işlemlerini ikmal ettirdikleri takdirde kur'a usulüne tabi tutularak asker edilirler. Bu

kanunun yürürlüğe girdiği tarihte; bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlardan bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde resmî mercilere teslim olanların bu suçları hakkında takibat yapılmaz.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar; bakaya, yoklama kaçağı ve saklı suçlarından mahkûm olanların cezaları ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şâmil olmak üzere affedilirler.

Geçici madde 8. — Bu kanunun 1 nci maddesi ile değiştirilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun 10 ncu maddesinin (b) bendi gereğince çıkarılması gereken kanunla ilgili çalışmalara derhal başlanarak bu konudaki kanun tasarısı Bakanlar Kurulunca en geç 1 sene içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilir.

Geçici madde 9. — Bu kanunun neşri tarihinde askerlik yapmadan çağ dışına çıkmış olanlar silâh altına alınmazlar.

Bunlar hakkında 10 ncu madde (b) bendi uygulanır.

Madde üzerinde söz alan Hüsamettin Başer öğretmenlerin 3 aylık bir eğitimden sonra Millî Eğitimi Bakanlığı emrine verilmesinin Anayasaya aykırı olduğunu beyan etti. Madde üzerinde değişiklik önergesi veren Hilmi İşgüzar (Sinop), bir ek geçici madde ile bu kanunun 1 nci maddesi ile değiştirilen 1111 sayılı Askerlik Kanununun 10 ncu maddesinden (b) bendi gereğince çıkarılması gereken kanunla ilgili çalışmaların başlaması hükmünün konulmasını talep etti. Bu önerge kabul edilerek tasarıya eklendi.

Madde 3. — 1111 sayılı Askerlik Kanununun 6, 15, 16, 18, 19, 33 ve 34 ncü maddeleri ile aynı kanunun 2 nci maddesinin 4 ncü fıkrası ve 11 nci fıkrasının son cümlesi ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile ek ve değişikliklerinin bu kanuna aykırı diğer hükümleri, 25 Nisan 1938 tarih ve 3370 sayılı Kanun, 18 Temmuz 1963 tarih ve 291 sayılı Kanun ile 9 Mayıs 1967 tarih ve 865 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

1111 sayılı Askerlik Kanununun muhtelif maddelerinde yer alan artık erat ruhsatı erat ibareleri bu ibareleri ihtiva eden maddelerden çıkarılmıştır.

3 ncü madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Sezai Orkunt, 1111 sayılı kanunun 104, 105, 106 ve 107 nci maddelerinin nakdî bedel usulü ile ilgili esasları belirttiğini ve Anayasa Komisyonu ile Millî Savunma Komisyonlarında nakdî bedel yönteminin Anayasanın 12 nci maddesindeki imtiyaz hususuna aykırı görüldüğünü söyleyerek kanundan bu maddelerin de çıkarılması gerektiğini ve bu konuda bir önerge sunduğunu ifade etti. Reşit Ülker (İstanbul) de söz alarak Sezai Orkunt'un düşüncelerine katıldığını ve tasarıda bedel usulünün işletilebilmesi olasılığını gösteren maddelerin tasarıdan çıkarılması gerektiğini belirtti. Bu konuşmalar üzerine söz alan Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), anayasaya aykırılık iddiaları konusunda açıklamalarda bulunmak üzere kürsüye geldiğinde, yapılmak istenen değişikliğin yalnızca askerlik süresi ve asker alma yöntemlerinde değişiklikleri kapsayan 5 madde düzenlemesi olduğunu, 1111 sayılı yasanın tümü üzerinde çalışmaların sürdüğünü, bu çalışmalar tamamlandığında Millet Meclisi'ne sunulacağını belirtti. Getirilen yeni hükümlerin sadece asker alma

yöntemleri ile ilgili olduğunu söyleyen Topaloğlu, hükümetin amacının bedelli askerlik olmadığını ve yasa değişikliğine bedelli askerliği yerleştirmek olmadığını açıkladı. Bu açıklamaların ardından Sezai Orkunt'un değişiklik önergesi de reddedildi. Tasarının yürürlük ve yürütme maddeleri oylanarak kabul edildi.³⁸¹

Tasarı, 27 Temmuz 1970 tarihinde kabul edildi ve 1 Ağustos 1970 tarih ve 13566 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1316: 6.6.1927 tarih ve 1076 sayılı ve Yedek Askeri Memurlar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı geçici maddeler eklenmesi hakkında Kanun

6. 6. 1927 tarih ve 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askerî Memurlar Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı 17 Nisan 1970 tarihli 71 nci Birleşime ulaştı ve Millî Savunma Komisyonuna gönderildi.³⁸² Komisyonunda görüşülmesi sırasında kanun tasarısına Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı tarafından muvazzaf yedek subaylık hizmetinin iki yıldan bir buçuk yıla indirilmesine dair kanun teklifi eklendi ve tasarı ile Anayasa Komisyonu mütalâası ve Millî Savunma Komisyonu raporu 7 Temmuz 1970 tarihinde milletvekillerine dağıtılarak gündeme alınmasına karar verildi.³⁸³ Tasarı, 1111 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle getirilmek istenen kur'a usulü doğrultusunda yedek subaylık hakkını kazananların ihtiyaçtan fazla olması durumunda bazı ölçülerin getirilmesini amaçlıyordu. Bu tasarıyla da Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacı kadar yedek subay adayının çekilecek kur'a ile tesbit edilmesi öngörülmüştü. Kur'a neticesinde askerlik hizmetine tabi tutulmayanların yurt savunmasına katkıda bulunması öngörülüyor, maddede yapılan diğer bir değişiklikle yedek subaylık hizmet süresi on sekiz ay olarak belirleniyordu. Ancak, olağanüstü hallerde Bakanlar Kurulu bu süreyi uzatabilecekti.³⁸⁴ 14 Temmuz 1970 tarihli 127 nci Birleşim Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun verdiği öncelik ve ivedilik teklifinin kabulüyle başladı:

Rapor üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz istemiş bulunan Sezai Orkunt (İstanbul), 1076 sayılı Kanunun 1111 sayılı Kanuna paralel olarak hazırlanmış bir kanun olduğunu ve yedek subay kaynağında ihtiyaç fazlası olduğundan "değerlendirme" ve "test" usulleriyle seçme koşulları getirildiğini, yedek subaylık

³⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 423-425.

³⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 71 (17 Nisan 1970), s. 310.

³⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 122 (8 Temmuz 1970), s. 80.

³⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 443 ve devamı; 225 Sıra Sayılı Basma Yazı: 6, 6. 1927 tarih ve 1076 sayılı yedek subaylar ve yedek askerî memurlar Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalının, 1076 sayılı Yedek Subay Kanununda muvazzaf yedek subaylık hizmetinin iki yıldan bir buçuk yıla indirilmesine dair kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu mütalâası ile Millî Savunma Komisyonu raporu.

süresinin 18 aya indirildiğini, bu sürenin de uzunluğu göz önüne alınarak ilmî araştırmalarda vazife alanlara istisnai bir hükmün tanınmasını teklif edeceklerini belirtti. Orkunt, bu tasarıyla ilişkisi olmamakla birlikte Silâhlı Kuvvetlerin en üst kademelerine gelip o kademelerden ayrılan general ve amirallere yedekte bir üst rütbeye terfi haklarının sağlanması hususunda önerge vereceklerini söyledi ve teklife iltifat edilmesini talep etti. Güven Partisi grubu adına İhsan Kabadayı (Konya), Türkiye nüfusunun 34 milyon olduğu göz önüne alınarak yüksek öğrenim gören bütün gençlerin yedek subay olarak hizmet etmelerine imkân olmadığını, adayların değerlendirmeye alınarak başarılı olanların yedeksubay, ihtiyaç fazlasının ise er olarak askerlik yapmalarını öngören tasarının olumlu olduğunu söyledi. Hüsamettin Başer (Nevşehir), yedek subaylık süresiyle ilgili olan 3ncü madde (f) fıkrasında “6 ay okulda ve 12 ay subay olarak atandıkları kıta ve kurumlarda” geçecek hizmet süresinin “6 ay okul, 6 ay kıta” olmak üzere değiştirilmesini teklif ettiğini belirtti. Hasan Tosyalı (Kastamonu), kendisinin de kanunu teklif edenlerden biri olarak hükümetin bu kanun tasarısını getirmiş olmasını memnuniyetle karşıladığını ve yedek subaylık hizmetinin 18 aya indirilmesinin yerinde olduğunu vurguladı. Baha Müderrisoğlu (Konya), Millî Savunma Komisyonunun bir üyesi olarak, tasarının en iyi bir şekilde getirildiğini savundu. Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), 1970 yılında yedek subay kaynağının 11 360, TSK’nın yıllık ihtiyacının ise 6 000 olduğunu, ihtiyaç fazlasının her yıl artarak 1974 yılında 13 320’ye ulaşacağını, ihtiyaç fazlasının Millî Savunma Bakanlığı bütçesine ağır yük getirdiğini belirtti ve yedek subaylık müddetinin 12 aya indirilmesi konusunun bu kanun içinde mümkün olduğunu ve Bakanlar Kurulu kararı ile ihtiyaç halinde 18 aylık sürenin 12 aya indirilebileceğini açıkladı. Son sözü alan Hilmi İşgüzar (Sinop), kanunun uygun olduğunu, ancak üniversite mezunu sayısı arttığından 6 aylık eğitim ve 6 ay hizmetin kabulünün hakkaniyete ve gerçeklere uygun olacağı kanaatinde olduklarını söyledi.³⁸⁵ Müzakerelere yeterli önergesinin kabul edilmesinden sonra maddelere geçildi:

Madde 1. — 1076 sayılı Yedeksubaylar ve Yedek Askerî Memurlar Kanununun 3, 8 ve 23 ncü maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 3. — a) Her celb yılından evvel mütaakıp yıl Silâhlı Kuvvetlerin subay sınıflarına göre yedeksubay ihtiyacı Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Millî Savunma Bakanlığınca tesbit edilir.

b) Fakülte, akademi ve yüksek okullar ile Millî Eğitim Bakanlığınca bunların dengi olduğu kabul edilen yurt içi ve yurt dışı öğrenim müesseseleri mezunlarından Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti Yönetmeliğine göre askerliğe elverişli oldukları anlaşılanlardan Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacı kadar yedeksubay adayı değerlendirmeye tabi tutularak seçilir.

Değerlendirmede dikkate alınacak hususlar ile yedeksubay adaylarının sınıflandırılmalarına ait esaslar yönetmelikte gösterilir.

³⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 426-434.

c) Tabip, diş tabibi, eczacı, yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, mimar, jeolog, kimyager ve Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacı olan diğer meslek ve vakıfları haiz olanların mevcudu Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacından arz olduğu takdirde değerlendirilmeye tabi tutulmadan yedeksubay adayı olarak ayrılırlar.

d) Değerlendirme sonunda yedeksubay adayı seğilmiyenlerle, makbul bir özürü olmaksızın değerlendirmeye katılmıyanlar; er ve erbaş olarak askerlik hizmetine tabi tutulurlar.

Bunların hizmet süreleri emsali yedeksubayların hizmet süreleri kadardır.

e) Değerlendirme sonunda yedeksubay adayı seğilmedikleri için, 1076 sayılı Kanunun bu kanımla değiştirilen 3 ncü maddesinin (d) bendi hükümlerine göre er ve erbaş olarak askerlik hizmetine tabi tutulanlar, temel eğitimlerini tamamladıktan sonra Genelkurmay Başkanlığı tarafından tesbit edilen miktar kadarı mütebaki hizmet süreleri için, Bakanlar Kurulu kararı ile yurt savunması ve kalkınması ile ilgili hizmetlerde görevlendirilmek üzere diğer bakanlıklar emrine verilebilirler.

Bunların istihdam şekilleri ve haklarında uygulanacak diğer hükümler 1111 sayılı Askerlik Kanununun değişik 10 ncu maddesinin (b) bendi gereğince çıkarılacak kanunda gösterilir.

f) Yedeksubayların hizmet süreleri 18 aydır.

Bu sürenin 6 ayı yedeksubay yetiştirilmekle 12 ayı da subay olarak atandıkları kıt'a ve kurumlarda geçer. Yedeksubay yetiştirme süresi Genelkurmay Başkanlığının göstereceği lüzum üzerine Bakanlar Kurulunca uzatılabilir ve kısaltılabilir.

Yedeksubayların hizmet süreleri olağanüstü hallerde Genelkurmay Başkanının göstereceği lüzum üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile lüzumu kadar uzatılabilir. Bu uzatılan süreler yaş haddinin sonundan iki kat düşülür.

Yedeksubayların hizmet süreleri barışta Genelkurmay Başkanının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile oniki aya kadar indirilebilir.

g) Muvazzaflık hizmetini yapmadıkça bu kanunun tesbit ettiği esaslar dışında hiçbir yüksek öğrenim mezunu, askerlik çağından çıkarılmaz.

h) Yedeksubaylardan hastalananlar, muvazzaf subay emsalleri gibi izin süresine tabi tutulurlar. Sıhhi izin süresini tamamlıyanlar terhis edilirler. Ancak, sıhhi izin süresini tamamlamadan (faal hizmet yapabilir) raporu alanlar altı ay hizmet müddetini doldurmadıkça terhis edilmezler.

i) Yüksek öğrenim mezunlarından yedeksubay adayı seçilenler ile er olanlar yönetmelikte belirtilen esaslara g"öre celbe tabi tutulurlar.

a) 1. Türk Silâhlı Kuvvetlerinde subaylıktan çıkarmayı gerektiren bir .suçtan mahkûm olanlar.

2. Kamu hizmetlerinden müebbeden yasaklı olanlar.

3. Hileli müflis olduğu ilân edilenler.

4. Gayriahlâki vasıfları ve disiplinsizlikleri sebebiyle yedeksubaylığa yaramıyacakları, yedeksubay yetiştirme yerlerindeki disiplin kurullarınca tesbit edilenler;

Er olurlar.

b) Yoklama kaçağı veya bakaya suçundan hüküm giyenlerle, yedeksubay öğreniminde başarı gösteremiyenler; erbaş olarak.

Madde 23. — Yedeksubay ve yedek askerî memurluktan çıkarılmayı ve yaşlarına göre haklarında Askerlik Kanununun uygulanmasını gerektiren sebepler şunlardır:

a) Türk Silâhlı Kuvvetlerinde subaylıktan çıkarmayı gerektiren bir suçtan mahkûm olanlar.

b) Kamu hizmetinden müebbeden yasaklı olanlar.

c) Hileli müflis olduğu ilân edilenler.

Madde üzerinde yedek subaylık süresinin 12 aya indirilmesi için Nevşehir milletvekili Hüsametdin Başer ve Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar tarafından verilen teklifler kabul edilmedi.

Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı da yüksek tahsilleri esnasında kanunsuz olarak boykot, işgal ve siyasi tahrik ve eylemlere girişenlerin yedek subay olamayacaklarına dair hüküm eklenmesi talebi Meclis tarafından uygun görüldü, ancak Komisyonun filhal katılmaması üzerine maddede değişiklik yapılmadı.³⁸⁶

Madde 2. — 1076 sayılı yedeksubaylar ve yedek asken memurlar Kanununa aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir:

Geçici Madde 1. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel 1076 sayılı Kanun hükümlerine göre yedeksubay adayı seçilenlerden henüz askere sevk edilmeyenlerle halen yedeksubay adayı veya yedeksubay olarak muvazzaflık hizmetini yapmakta olanlardan askerliğe elverişli olmadıklarını iddia edenler yeniden sıhhi muayeneye tabi tutulurlar. Bunlardan Türk Silâhlı Kuvvetleri Beden Kabiliyeti Yönetmeliği gereğince askerliğe elverişli olmadıkları anlaşılanlar terhis edilirler ve henüz askere sevk edilmeyenler askere alınmazlar.

Geçici Madde 2. — Bu kanunun yürürlüğe girdiğinden önce silâh altına alınmış yedeksubaylar (yedeksubay adayları dâhil) 1 Ekim 1970 tarihinden itibaren onsekiz aylarını doldurduka terhis edilirler.

Geçici Madde 3. — 11 . 10 . 1960 tarih ve 97 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi şumulüne girip de bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte henüz askerlik şubelerinden, sevk edilmemiş bulunanlar değerlendirme dışı kalmış kabul edilirler. Bunların yurt savunmasına katkıda bulunması ve savaşta kullanılmaları 1111 sayılı Kanunun değişik 10 ncu maddesi gereğince düzenlenecek kanunla tanzim edilir.

³⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 434-438.

97 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi gereğince halen öğretmenlik yapmakta olanlar askerî eğitime tabi tutulmazlar. Bunlardan 18 ayını ikmal edenler yedek teğmen olarak terhis edilirler.

Geçici Madde 4. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten evvel 1111 sayılı Askerlik Kanununa göre son yoklama kaçağı veya bakaya durumunda olanlar, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde askerlik şubelerine müracaat ederek yoklamalarını veya askere şevklerini yaptırdıkları takdirde, değerlendirmeye tabi tutulmak suretiyle yedeksubay olma haklarından istifade ederler.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte; bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlardan bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde resmî mercilere teslim olanların bu suçları hakkında, takibat yapılmaz.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar; bakaya, yoklama kaçağı ve saklı suçlarından mahkûm olanların cezaları; ceza mahkûmiyetlerinin neticeleri ile birlikte affedilmiştir.

Geçici Madde 5. — Bu kanunun hükümleri yürürlüğe girdikten sonra yapılacak ilk yedeksubay adayı celbinde; Silâhlı Kuvvetlerin subay sınıflarına göre kadro ihtiyacı kadar yedeksubay adayı, kanunun yayınlandığı tarihten iki ay önce yoklamasını yaptıranlar arasından çekilecek kur'a ile tesbit edilir. İhtiyacın tespitinde; tabip, diş tabibi, eczacı, yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, mimar, jeolog, kimyager ve Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyacı olan diğer meslek ve vasıfları haiz eleman ihtiyacı da dikkate alınarak kur'alar buna göre tanzim olunur.

Kur'a dışı kalanlar mütaakıp celbe bırakılarak haklarında 1076 sayılı Kanunun, bu kanunla değiştirilen 3 ncü maddesi hükümleri uygulanır.

Geçici 5 nci madde hakkında Bursa milletvekili Mustafa Tayyar'ın değişiklik önergesi kabul olundu ve maddede italikle gösterilen değişiklik gerçekleştirildi. Kanunun 2nci maddesine 6ncı geçici madde eklenmesi hakkında önerge veren Hüsamettin Başer (Nevşehir), “üniversite, akademi ve yüksek okullarda okuyan öğrencilerin her sınıfta 30 günlük askerî kampa tabi olmalarını, bu müddetin erlik veya yedeksubaylık okulundaki müddetten düşmesini”;

Sezai Orkunt (İstanbul), “926 sayılı Kanunla muvazzaf görevden kadrosuzluk veya sağlık nedenlerinden biriyle emekliye ayrılan general ve amirallerin bir üst rütbeye terfi ettirilmelerini” talep ettiler. Ancak bu önergeler kabul edilmedi.³⁸⁷ Sezai Orkunt önergesini geri aldı.

Madde 3. — 1076 sayılı Yedek subay ve yedek askerî memurlar Kanunu ile 1111 sayılı Askerlik Kanununun bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 4. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 5. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarı, 27 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilerek yasalaştı. Kanun, 1 Ağustos 1970 tarih ve 13566 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

³⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 127 (14 Temmuz 1970), s. 440-441.

KANUN NO 1323: 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun

6 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 120 nci Birleşime sunulan ve Plân Komisyonuna havale edilen 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun tasarısı 16 Temmuz 1970 tarihindeki 129 ncu Birleşimin 2 nci oturumunda, Başkanvekili Nurettin Ok'un başkanlığında görüşülmeye başlandı. Tasarının, Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun teklifi üzerine bütün konulara takdimen ivedilik ve öncelikle görüşülmesi kabul edildi.

Millî Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı ve gerekçesi, Bakanlar Kurulu adına Başbakan Süleyman Demirel tarafından 4 Temmuz 1970 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunuldu. Tasarının gerekçesi, 1967 tarihinde kabul edilen ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun malî hükümleri ile birlikte yürürlüğe girmesi öngörülen 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun malî hükümlerinin yürürlüğe girememesiydi. 657 sayılı kanunun malî hükümlerinin uygulanamaması, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun da yürürlüğe girmesini engellemiştir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı Parlamento'ya sunulunca ücret sistemlerinde paralellik sağlamak ve ücret denkliği getirmek gibi gerekçelerle 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun da değiştirilmesi gerekmiş ve söz konusu değişiklikler Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanmıştı. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun hükümleri, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa paralel olan hükümleri ile Silahlı Kuvvetlere özgü ve hizmetin niteliğine uygun olan hükümleri olmak üzere iki kısımdan oluşuyordu. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun hükümlerinin bir kısmında değişiklik yapılırken bu hükümlere paralel olarak 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda yer alan hükümlerde de değişiklik yapılması gerekli bulunmuştu. Bakanlar Kurulu, verdiği değişiklik önergesinde, bu değişiklik yapılırken 926 sayılı Kanunun Silâhlı Kuvvetlerin ve Silâhlı Kuvvetlerdeki hizmetin özelliğine uygun hükümler getirildiği ve Silahlı Kuvvetlerin ve hizmetin niteliğine uygun hükümlerin aynen korunduğu düşüncesinde olduğunu belirtiyordu.

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa benzer hükümler getirmekle birlikte Silâhlı Kuvvetlerin ve Silâhlı Kuvvetlerdeki hizmetlerin farklı nitelikleri nedeniyle kimi değişik hükümleri de getirmekteydi. Bakanlar Kurulu, sunduğu tasarıda Silâhlı Kuvvetlerin bu farklı özelliklerini ve 926 sayılı yasada yapılması planlanan değişikliklerin gerekçelerini aşağıda belirtilen şekilde özetlemekteydi:

Tasarının genel gerekçesi, Silâhlı Kuvvetler personelinin çalışma saatleri bakımından 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 33 nci maddesinin b fıkrası hükmüne tabi bulduklarını, bu hükmün, kıta, karargâh ve askerî kurumlarda günlük çalışma saatleri, günlük mesai, nöbet hizmetleri ve subay ve astsubayların taktik ve teknik eğitim, tatbikat ve manevraları ile gece eğitimlerini düzenlediğini, fakat bu mesailerin karşılıklarının ödenmediğini belirtiyordu. Silâhlı Kuvvetlerde görevlerin vekâlet suretiyle yerine getirildiğini, ancak bir hattâ birkaç göreve vekâlet eden personel için vekâlet ettiği görevlerin karşılığı olarak ek bir ödemenin verilmediğini belirten genel gerekçe, subay ve astsubayların kıta ve karargâhlarda değişimli olarak hizmet ettiklerini ve Silâhlı Kuvvetlerde kadro görevlerinin rütbe esasına göre değerlendirildiğini vurguluyordu. Tasarının gerekçesi, subay ve astsubayların Beden Kabiliyeti Yönetmeliği hükümlerine göre Silâhlı Kuvvetlerde görev yapabilmek için belirli sağlık şartlarını taşımaları gerektiğini ve hizmetin ağırlığı nedeniyle kimi zaman sağlık sebepleri ile yaş hadlerinden önce Silâhlı Kuvvetlerden ilişiklerinin kesildiğini ya da yükselme durumunda olan personele kadro açılmasını sağlamak amacıyla subay ve astsubayların yaş hadlerinden önce emekliye sevk edildiklerini açıklıyordu. Son olarak tasarının gerekçesi, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun hazırlanmasında, subay ve astsubayların terfi, yer değiştirme, yaş hadleri, kıta ve karargâh hizmetleri ile aylık ve diğer özlük hakları ile ilgili hükümlerinin düzenlendiğini ve kanunun 137 nci maddesinde Silâhlı Kuvvetlerdeki subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarma çavuşlarının aylıklarının rütbe ve rütbedeki kıdem esasına göre tesbit edileceği en düşük gösterge rakamının 100 ve en yüksek olanının 1000 olduğu ve üç yılını bitirmiş albaya 1000 gösterge rakamının uygulanacağını belirtmekteydi.³⁸⁸

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 14 nci maddesinin 2 nci fıkrasını değiştiren kanun tasarısının birinci maddesi, üniversitelerden mezun olduktan sonra muvazzaf subaylığa geçen astsubayların terfi ve aylıklarında eşitsizlik olduğunu, bu eşitsizliğin Ordu Yardımlaşma ve Emekli Sandığı keseneklerini de etkilediği, yapılan değişikliğin anılan personelin mağduriyetlerini önleyeceği belirtiliyordu. Bu madde subaylığa nasbedilecek astsubayların rütbelerinin eşiti rütbedeki subayların aylıklarını aynı düzeye getirmeyi amaçlıyordu.

926 sayılı kanunun astsubayların yetiştirilmesi ile ilgili 68 nci maddesinin a bendinde astsubay okullarından birini 18 yaşından küçük bir yaşta bitirenlerin astsubay olamadıkları hükme bağlandığı için bu hükümden mağduriyet doğduğu, oysa Türk Medeni Kanununun 12 nci maddesine göre 15 yaşında olanların kazaî rüşt kararı ile devlet memurluğuna alındıkları, tasarıda getirilen değişiklikle astsubay okullarını 18 yaşını tamamlamadan bitirenlerin kazaî rüşt kararıyla muvazzaf astsubay olmalarının sağlanmasının amaçlandığı belirtilmekteydi.

³⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 515 vd: 229 Sıra Sayılı Ek: 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı raporu ve ekli cetveller, s. 1-3.

Tasarının üçüncü maddesi, 926 sayılı Kanunun tarifelerle ilgili 136 ncı maddesinin a bendinin açıklığa kavuşturuyor ve aynı maddeye, Devlet Memurları Kanununun 147 nci maddesinin “g” bendi hükümlerine uygun olarak bir “e” bendi ekleyerek işgüçlüğü ve riski zammının tarifini yapıyordu.

Tasarının 4 ncü maddesi, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun gösterge tablolarını 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerini değiştiren tasarının 43 ncü maddesinin getirdiği hükümlere uygun olarak değiştiriyor, general ve amirallere, rütbelere göre 1 000 + 50, 1 000+100, 1 000 + 150 ve 1 000 + 200 göstergelerin uygulanmasını öngörüyordu. Tasarının beşinci maddesi, 926 sayılı kanunun gösterge tabloları ile ilgili 139 ncu maddesinde gerekli değişiklikleri yapıyordu.

926 sayılı kanunda değişiklik yapan tasarının 6 ncı maddesi, kanunda yer alan kıdemlilik unvanlarının, 926 sayılı kanunun 140 ncı maddesine 2 nci bir fıkra olarak eklenmesini öngörüyordu. Tasarının 7 nci maddesi, 926 sayılı kanunun 141 nci maddesine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerini değiştiren tasarının getirdiği ilkelere göre bir fıkra eklenmesini öneriyordu. Fıkraya göre, Harp Akademisi öğrenimini bitirenlere, tıpta uzmanlık belgesi alanlara ve diğer öğrenim dallarında doktora yapanlara iki kademe ilerlemesinin uygulanacağı ve bu kişilerin albaylık rütbesi hariç olmak üzere yükseldikleri derecenin aylığına intikal edecekleri, Harp Akademileri ihtisas ve doktora kıdemi almış bulunanlara maddenin uygulanmayacağı hükme bağlanıyordu.

Tasarının 8 nci maddesi 926 sayılı kanunun ödenecek brüt aylıklarla ilgili 142 ncı maddesini değiştirerek yeni katsayıları belirliyor, 9 ncu madde ise öğrenci harçları ile ilgili 143 ncü maddeyi öğrenim süreleri ve ihtiyaçlara göre yeniden düzenliyordu. Tasarının 10 ncu maddesi 926 sayılı kanunun 148 ncı maddesine “rütbe kıdemliliği” ibaresinin eklenmesini amaçlayan bir değişiklikti. Tasarı, 11 nci madde ile yasanın ders saatleriyle ilgili 150 ncı maddesini değiştirerek ders görevi verilecek memur, subay ve astsubaylara ders saati başına ücretin her yıl Bütçe Kanunları ile tesbit edileceğini hükme bağlamayı amaçlıyordu. 12 nci madde ile getirilen değişiklik, 926 sayılı yasanın uzman çavuş ve uzman jandarmaların kademe terfileri hakkında 926 sayılı Kanunun 207 ncı maddesine bir fıkra ekleyerek aylıkları yönünden 926 sayılı Kanuna tabi olan bu personelin kademe terfi koşullarını belirliyordu.

926 sayılı TSK Personel Kanunu’nda genel olarak asker personelin özlük haklarıyla ilgili değişiklikler yapmayı amaçlayan tasarı ek maddeler de içermektedir. Tasarının 13 ncü maddesi olarak sunulan birinci ek madde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda yapılan değişikliklere paralel olarak 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun subay kaynakları ile ilgili maddesini değiştirerek bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce muvazzaf subaylığa nakledilen ve bu şartlara haiz olmayan personelin gösterge tablosunun birinci derecesine yükselebilmek için yüksek öğrenim görmüş olma koşulunu getiriyordu. İkinci ek madde ile 657 sayılı

Devlet Memurları Kanunu'nda sivil memurlar için getirilen değişikliğe uygun olarak Silâhlı Kuvvetlerde de haftalık mesainin 40 saatten az olmamak üzere düzenleneceği ve Cumartesi ve Pazar günlerinin tatil olacağı belirtilmekteydi. Ek üçüncü madde, iş güclüğü ve riski zammının subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmalara uygulanmasını amaçlamakta, ek dördüncü madde harp okulları, sınıf okulları ve harp akademilerinde çalışan öğretim üyeleri ile ders görevi verilen diğer kişilerin ders saat ücretlerini, ek beşinci ve altıncı maddeler ise görev riski taşıyan uçuş, denizaltı ve dalgıç tazminatlarını belirlemekteydi. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununca tesbit edilen öğrenci harçlıkları ile yedek subay okulu öğrencilerinin harçlıkları arasında bir denge kurmak için ek yedinci madde, askerî lise öğrencilerinin harçlıkları için ek sekizinci madde, 657 sayılı Devlet memurları Kanunu değişikliklerine paralel olarak 926 sayılı Kanunun ilgili hükümlerinin bu kanuna ek olarak yapılacak kanunlarda yer alacağını belirtmek üzere ek dokuzuncu madde hazırlanmıştı.

Geçici 14 ncü madde Silahlı Kuvvetlerde görevli subay ve astsubayların kademe intibaklarını belirlemek, geçici 15 nci madde ise bu intibaklar yapılırken kazanılmış hakların korunması ve intibakların nasıl yapılacağını düzenlemek amacıyla önerilmekteydi. Geçici 16 ncı madde astsubayların yeni rütbe unvanlarına geçişleri, geçici 17 nci madde ertelenmiş kademe terfilerinin nasıl yapılacağını göstermek amacıyla güdüyordu. Bu maddeye ek olarak önerilen geçici ikinci madde ile OYAK üyelerinin aylıklarına oranla OYAK aidatlarını düzenlemek, ek geçici üçüncü madde ile Millî Eğitimle askerî okullar arasındaki ders ücretleri dengesizliği gidermek amaçlanıyordu. Ek geçici dördüncü madde Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun terfiler hakkındaki hükümleri yürürlüğe girinceye kadar albay olacaklar için aynı kanunun ek 1 nci maddesinde gerekli olan Harp Okulu, fakülte ve yüksek okul şartı aranmaması ve bu şartları taşımayanlardan halen albay olanlarla, bu geçici maddenin 1 nci fıkrasında belirtilen süre içinde albay olacakların albaylık rütbeleri ve bu rütbelerine ait özlük haklarını saklı tutmak amacıyla getiriliyordu. Kanun, astsubayların rütbe intibaklarını ek geçici beşinci maddede, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 14 ncü maddesi hükümlerine göre subaylığa nasbedilen üniversite mezunu astsubayların bu kanunla değiştirilen 14 ncü madde hükümlerinden yararlanmaları durumunu ek geçici altıncı maddede, Harp akademilerini bitirenler, tıpta ihtisas yapanlar ve diğer alanlarda doktora yapanların kademe ilerlemelerini ek yedinci maddede ve tazminat kanunlarının uygulanmasına esas alınması gereken albay maaşının belirlenmesi durumunu ek geçici sekizinci maddede düzenliyordu.

Tasarının 18 nci maddesi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun kapsamına giren personelin aylıklarının 1 Mart 1970 tarihinden geçerli olmak üzere kanunun tesbit ettiği esaslar dâhilinde ödeneceğini belirttiğinden 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun malî hükümlerinin yürürlüğe girmesi konusunda 657 sayılı kanuna atıf yapıyordu. Ayrıca bu madde, malî hükümlerin fiilen uygulandığı

tarihe kadar yürürlükten kaldırılan kanunların uygulanmasına devam edileceğini belirtmek için açıklık getiriyordu. Tasarının 19 ncu maddesi 926 sayılı kanunun tesbit ettiği esaslar dâhilinde bu kanunun kapsamına giren konuları düzenleyen eski kanunların ya da belirli hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığını göstermek amacıyla düzenlenmişti. Tasarının 20 ve 21 nci maddeleri ise yürürlük tarihi ve yürütme maddeleriydi.³⁸⁹

27 Temmuz 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı hakkında Bütçe ve Plan Komisyonunun raporunun okunmasının ardından C.H.P.'nin görüşleri Trabzon milletvekili Ahmet Şener tarafından açıklandı. Şener, 926 sayılı Personel Kanununun 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun malî hükümleri esas alınarak hazırlandığını belirttiği konuşmasında, kanun tasarısının teknik personelin durumunda bazı eksiklikler bırakmakla birlikte Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hizmet özelliğine uygun olarak düzenlendiğini vurguladı.³⁹⁰ Tasarı hakkında söz alan Enver Akova (Sivas), Türk Silâhlı Kuvvetleri personelinin kadro derece ve kademelerini düzenleyen kanunun iyi yönleri olmakla birlikte bâzı personelin özlük haklarında eksiklikler tesbit ettiklerini ve bu konularda önergeler sunacaklarını ifade etti. Örnek olarak astsubayların gösterge rakamını düzenleyen 137 nci maddede yapılan değişikliğin yeterli olmadığını söyleyen Akova, beşinci ek maddede denizaltı, dalgıç ve kurbağa adam gibi personele verilen tazminat tabiplerin, dış hekimlerinin ve veteriner hekimlerin mahrum bırakıldıklarını ve yedinci ek maddede yedeksubay okulu öğrencilerinin harçlıklarının yeniden düzenlenmesi gereğine temas etti. Güven Partisi grubu adına söz alan Hamdi Hamamcıoğlu (Afyon Karahisar), Enver Akova'nın belirttiği konulara benzer şekilde askerî tabiplerin, veterinerler ve askerî dışçilerin mesleklerinin özelliği itibariyle bir avantaj elde edemediklerini, bu personelin mağdur edilmemesi gerektiğini belirtti. Tasarının bütünü hakkında şaısları adına söz alan Ahmet Güner (Zonguldak) ve İlyas Kılıç (Samsun) ile G. P. grubu adına ikinci kez söz alan İhsan Kabadayı (Konya) bazı hükümleri 657 sayılı kanunun malî hükümleriyle birlikte yürürlüğe gireceği öngörülen, fakat malî hükümleri uygulamaya konulamayan 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda yapılan değişikliklerin gerekli ve uygun olduğunu, astsubayların ve hekimlerin tazminatında olduğu gibi bazı eksikliklerin tesbit edildiğini ve bunların düzeltilmesi gerektiğini ifade ettiler.³⁹¹

³⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 515 vd: 229 Sıra Sayılı Ek: 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı raporu ve ekli cetveller, s. 3-10.

³⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 473-475.

³⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 475-486.

Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), görüşülen 926 sayılı Askeri Personel Kanunu'nun 10 Ağustos 1967 de yürürlüğe girdiğini, ancak malî hükümlerinin Devlet Personel Kanunu ile birlikte yürürlüğe konulacağı hükmüne rağmen 657 sayılı Kanunun malî hükümlerinin uygulanmasındaki gecikmeler nedeniyle uygulanmadığını ve aslında 657 sayılı Kanundan aynen alınmış maddeler olduğunu, dolayısıyla müzakere edilen hükümlerin tamamının Millet Meclisi tarafından Devlet Personel Kanunu görüşülürken müzakere ve kabul edilmiş hükümler olduğunu belirtti. Türk Silâhlı Kuvvetleri personel ve barem kanununun hazırlanışında Devlet personeli arasında olması gereken uyumun kurulmasına gayret edildiğini belirten Millî Savunma Bakanı, Askeri Personel Kanunu'nun bir tazminat kanunu olmayıp bir reform kanunu olduğunu, Devlet Personel Kanunu'nun hâkimlere sağladığı tazminatın dışında nasıl hiçbir sınıfa tazminat vermiyorsa Askeri Personel Kanunu'nun da hiçbir sınıfa tazminat getirmediğini, doktor, mühendis ve öğretmen gibi teknik hizmetlere tazminat sağlamayı düşünmediğini açıkladı. Bakan Topaloğlu, bir reform kanunu olan TSK Personel Kanununun Türk Silâhlı Kuvvetleri için yararlı olacağını ve Meclis'in tasarımı değişiklik yapmadan geçirmesi temennisini sunarak konuşmasını tamamladı.³⁹²

Tasarının tümü üzerinde söz alan milletvekillerinin genellikle askerî doktor ve askerî mühendislerin durumu ile uzman jandarma çavuşlarının derece ve kademeleri hakkında eleştiriler yöneltmesi üzerine Plan Komisyonu adına kürsüye gelen Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara), bu tasarıda da 657 sayılı Kanunu tadil eden tasarıda olduğu gibi yan ödemelerin tamamen kaldırılmasının, fakat işgüçlüğü, iş riski, fazla mesai gibi durumlarda, çalışan personelin çalışma şartlarına göre yeni ödeme sistemlerinin getirilmesinin söz konusu olduğunu ifade etti. Tasarının mahrumiyet zammı içerdiğini de belirten Yılmaz, özellikle teknik sınıflarda doktor, mühendis gibi çalışanlara verilen yan ödemelerin ve öğretmenlere sağlanan ek ders ücretlerinin büyük imkânlar getirdiğini vurguladı. Tasarının, 1301 sayılı Kanuna göre emekli olacak askerî personelin haklarını da gözettiğini vurgulayan Yılmaz, Askerî Personel Kanununda en önemli hususun, yapılan değişikliklerin her hangi bir kademe, derece veya rütbe üzerinde uyumsuzluk oluşturmaması olduğunu belirterek sözlerini tamamladı.³⁹³

Plan Komisyonu sözcüsünün soruları yanıtlamasının ardından C. H. P. grubu adına söz alan Hayrettin Hanağası (Elâzığ), Türk Silâhlı Kuvvetleri personelinin mesleklerini yerine getirirken üstlendikleri sorumluluk ve külfet karşısında ücretleri ve yükselmeleri açısından mağdur edilmemeleri, 657 sayılı kanuna tabi diğer çalışanlarla aralarındaki dengenin sağlanması ve işgüçlüğü, iş riski gibi konularda ek ödemelerin yapılması gerektiği için bu tasarının görüşüldüğünü ve tasarının

³⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 486-488.

³⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 488-491.

kimi eksik kalan yönlerinin maddeler görüşülürken tamamlanacağını umduğunu belirtti. Tasarının tümü hakkındaki görüşmeler verilen bir yeterlik önergesinin kabul edilmesiyle kesildi ve Millet Meclisi maddelerin müzakerelerine geçti.

27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısının birinci maddesi yasanın 14 ncü maddesinde değişiklik yapılmasını gerektiriyordu:

Madde 1. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 14 ncü maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Üniversitelerin çeşitli fakültelerini veya yüksek okulları bitirerek muvazzaf subay olmak için başvuran astsubaylar da 30 yaşından büyük olmamak ve diğer nitelikleri de haiz bulunmak şartı ile ihtiyaç da varsa; öğrenimlerinin ilgilendirdiği sınıflarda teğmen rütbesi ile muvazzaf subaylığa nakledilebilirler. Bunlardan nasbedildikleri teğmen rütbesinin aylığından fazla derece ve kademe aylığı alanlar daha önce emsal oldukları astsubayların derece kademe ve yükselecekleri yeni derece ve kademe aylıklarına göre aylık almaya devam ederler. Ancak yükselecekleri subaylık rütbe ve rütbe kıdemliliğindeki aylık derece ve kademeleri emsalleri astsubayların aylık derece ve kademelerine eşit hale gelince emsali subaylar hakkındaki aylık derece ve kademelerine tabi tutulurlar.

Birinci madde üzerinde söz isteyen milletvekili olmadığından madde oylandı ve kabul edildi. Tasarının ikinci maddesi astsubay okulunu bitirenlerin on sekiz yaşından küçük olmaları halinde kazaî rüşd durumlarıyla ilgiliydi:

Madde 2. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 68 nci maddesinin (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

a) Muvazzaf astsubay olabilmek için en az ortaokul veya eşidi bir okulu bitirdikten sonra öğrenim süresi en az üç yıl olan astsubay okullarından birini bitirmek ve onsekiz yaşını tamamlamış olmak şarttır. Ancak, astsubay okullarından birini bitirdikleri tarihte onsekiz yaşını tamamlamamış olanlar Türk Medenî Kanununun 12 nci maddesine göre kazaî rüşd kararı almak şartıyla muvazzaf astsubay olabilirler.

Madde hakkında Elâzığ milletvekili Hayrettin Hanağası'nın “teknik bir sanat okulu” ifadesinin de fıkraya eklenmesi konusunda verdiği değişiklik önergesi, maddenin kapsamının bütün ortaokulları içerdiği göz önüne alınarak reddedildi. Madde okunduğu haliyle oya sunuldu ve kabul edildi.³⁹⁴

Üzerinde söz isteyen üye bulunmayan üçüncü madde Komisyondan geldiği haliyle oya sunuldu ve kabul edildi:

Madde 3. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 136 ncü maddesinin (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu maddeye (d) bendinden sonra aşağıdaki (e) bendi eklenmiştir.

³⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 496-497.

a) Aylık; Silâhlı Kuvvetlere mensup subay ve astsubayların fiilî kadrolarına, rütbe, kıdem ve kademe yıllarına göre kendilerine ay itibarıyla ödenen parayı,

e) İşgüçlüğü ve riski zammı; hayat ve sağlık için tehlike veya çalışma şartları bakımından güçlük arz eden veya normalin üstünde gayret sarfını gerektiren görevler için yönetmelik hükümlerine göre ödenen parayı,

Tasarının gösterge tablolarıyla ilgili dördüncü maddesi en tartışmalı konulardan birini oluşturuyordu. Subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmaların gösterge rakamlarının adaletsizlik yarattığı konusunda milletvekilleri söz istediler:

Madde 4. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 137 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

III - Gösterge tabloları

Madde 137. — Silâhlı Kuvvetlerdeki subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarma çavuşlarının aylıkları, rütbe, rütbedeki kıdem ve kademe esasına göre tesbit edilir.

En düşük gösterge rakamı 100 ve en yükseği 1000 dir.

Üç yılını bitirmiş albaya ve general-amirallere 1000 gösterge rakamı uygulanır. Ancak, tuğgeneral-tuğamirallere 1000 + 50, tümgeneral-tümamirallere 1000 + 100, korgeneral-koramirallere 1000 + 150, orgeneral-oramirallere 1000 + 200 lük göstergeler tahsis olunur.

Rütbe, rütbe kıdemliliği ve kademelere göre;

- a) Subaylar hakkındaki gösterge tablosu Ek - 6 sayılı cetvelde,
- b) Astsubaylıktan subay olanların gösterge tabloları Ek - 7 sayılı cetvelde,
- c) Astsubaylar hakkındaki gösterge tablosu Ek - 8 sayılı cetvelde,
- d) Uzman jandarma çavuşu ve uzman çavuşlar hakkındaki gösterge tablosu Ek - 9 sayılı cetvelde gösterilmiştir.

Dördüncü madde üzerinde söz isteyen Enver Akova (Sivas), tasarıdan önce binbaşılardan derece ve kademeleri arasında yer alan ve Hava ve Deniz Kuvvetleri için bir yıl daha fazla eğitim gören astsubayların kademesinin dondurulduğunu, hem astsubayların haklarının korunması hem de Devlet Memurları Kanunu ile eşitliğin sağlanması açısından astsubay kademesinin yükseltilmesi gereğine işaret etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir) ise getirilmek istenen değişiklikle yüksek gösterge ve katsayı uygulanması durumunda subay maaşlarının artacağını, bunun da yasanın bir reform kanunu olma özelliğini zedeleyeceğini ve bir zam kanunu olarak algılanma olasılığı olduğunu belirtti. Astsubayların gösterge rakamının artırılması için İhsan Kabadayı (Konya) tarafından verilen iki değişiklik önergesi ile Mustafa Maden (Ankara), Osman Tan (Balıkesir), Halil Akgöl (Hatay), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Baha Müderrisoğlu (Konya), Enver Akova (Sivas), Şevket Doğan (Kayseri) ve Ali

Yılmaz (Hatay) tarafından verilen bir değişiklik önergesi okundu ve Millet Meclisi tarafından kabul edilmedi. Böylece tasarının 4 ncü maddesi aynen kabul edildi. Meclis, kademe aylığıyla ilgili beşinci maddeyi de aynen kabul etti.³⁹⁵

Madde 5. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 139 ncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

V - Kademe aylığı

Madde 139. — Subay ve astsubayların rütbe ve rütbe kademelerine ait gösterge tablolarındaki aylık derecelerinden, bu dereceye ait hizmet yılları, bu kanunun ilgili bölümündeki esaslara göre tesbit edilmiş kademelerden her biri için tesbit edilen gösterge rakamına tekabül eden aylıktır.

Kıdem tanımları ve rütbe aylığıyla ilgili 140 ncı maddede değişiklik yapan altıncı madde, Plan Komisyonu sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz'ın (Ankara), maddenin son fıkrasında geçen madde numarasını 33 olarak değiştirmesinden sonra aynen kabul edildi:

Madde 6. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 140 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

VI - Rütbe aylığı

Madde 140. — Subay ve astsubayların gösterge tablosundaki rütbe ve rütbe kıdemliliklerinin her biri için tesbit edilen aylıktır.

Nasbindan itibaren üç yılını tamamlayan ve gösterge tablosunun bir üst derecesine yükselmek için liyakatları üstleri tarafından onanan üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı ve albaylara; kıdemli üsteğmen, kıdemli yüzbaşı, kıdemli binbaşı, ve kıdemli albay denir. Kıdemlilik onanması bu kanunun 333 ncü maddesinde gösterilen zamanda yapılır.

Yasanın rütbe ve rütbe kıdemliliklerinin ilk ve en yüksek kademe aylıklarıyla ilgili 141 nci maddesinde yapılan değişiklik de Millet Meclisi'nde Reşit Ülker (İstanbul), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Nuri Eroğan (İstanbul) ve Ali Rıza Uzuner (Trabzon) tarafından yapılan konuşmalar sonucunda kabul edildi:

Madde 7. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 141 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

VII - Rütbe ve rütbe kıdemliliklerinin ilk ve en yüksek kademe aylıkları

Madde 141. — Kanunda gösterilen gösterge tablolarında yer alan rütbe ve rütbe kıdemliliklerinden her birindeki birinci aylık göstergesine tekabül eden miktar, o rütbe ve rütbe kıdemliliğinin ilk kademe aylığını, son aylık göstergesine tekabül eden miktar en yüksek kademe aylığını gösterir.

³⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 497-499.

Subaylardan; Harb Akademisi öğretimini bitirenler, tıpta uzmanlık belgesi alanlar ve diğer öğrenim dallarında doktora yapanlara iki kademe ilerlemesi uygulanır. Bu kademe ilerlemesi yükselecekleri rütbe veya rütbe kıdemliliğinin kademelerine de intikal ettirilir. Ancak, albaylığa yükselenler albaylığın birinci kademesine yükselmiş sayılırlar.

Madde üzerinde söz alan Reşit Ülker (İstanbul), maddenin ikinci fıkrasında, “tıpta uzmanlık belgesi alanlar” deyiminin veteriner tababette uzmanlık belgesine sahip olanları kapsayıp kapsamadığını öğrenmek istediğini, kapsamıyorsa bu iki mesleğin eşit olarak ele alınması gerektiğini belirtti. Hasan Tosyalı (Kastamonu), 657 sayılı Kanunda 4 yıllık yüksek eğitimden geçen memurlara eğitimin her yılı için bir kademe ilerlemesi verilmesine rağmen bu tasarıda iki kademe ilerlemesi sağlandığını belirterek bu adaletsizliğin düzeltilmesi gereğine işaret etti. Nuri Eroğan (İstanbul) ise bu yasayla kurmay subaylara ve uzmanlık yapmış doktorlara tanınan hakların yüksek mühenislere de tanınması gerektiğini belirtti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), Meclis’in Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu tasarısıyla 657 sayılı Kanunu tadil eden tasarı arasında bir paralellik sağlama amacı olmasına rağmen 141 nci madde değişikliğinin teknik hizmetler sınıfı ile sağlık hizmetleri sınıfını ihmal ettiğini, kamu personelinin ilgilendiren yasalar arasında paralelliği sağlamak bakımından 657 numaralı kanundaki hükümlerin görüşülmekte olan 7 nci maddede yer alması gerektiğini ifade etti. Yasa tasarısında meslekler arasında eşitsizliğe temas eden İlyas Kılıç (Samsun) ve Baha Müderrisoğlu’ndan (Konya) sonra söz alan Plan Komisyonu sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) genellikle üzerinde durulan sağlık ve teknik personele tanınması gereken olanakların bu kanunla getirilmek istendiğini, yasanın teknik yönünün incelenmesiyle tasarının iki kademe ilerlemesi getirdiğinin görüleceğini, söz konusu bazı soruların ise başka yasaları ilgilendirip bu tasarıyı ilgilendirmediğini açıkladı. Elâzığ milletvekili Hayrettin Hanağası, Trabzon milletvekili Mehmet Arslantürk, Giresun milletvekili Mustafa Kemal Çilesiz ve Samsun milletvekili İlyas Kılıç ve Nevşehir milletvekili Hüsametın Başer tarafından verilen değişiklik önermeleri reddedildi. İstanbul milletvekili Reşit Ülker ve Trabzon milletvekili Ahmet Şener’in maddeye “tıpta ve veterinerlikte” deyiminin eklenmesi konusundaki önermeleri ise yasaya açıklık getirmesi nedeniyle Komisyon tarafından benimsendi ve Meclis tarafından kabul edildi. Benzer bir önerge sunan Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu’nun önergesinin kabulüyle madde yeniden redakte edilmek üzere Komisyona gönderildi.³⁹⁶

Silahlı Kuvvetler personeline ödenecek aylık tutarlarıyla ilgili 142 nci maddede değişiklik yapan sekizinci madde, harçlıklarla ilgili 14 ncü maddede değişiklik yapan dokuzuncu madde, aylığa hak kazanma süresiyle ilgili 148 nci maddede değişiklik yapan onuncu madde, ekders ücretleriyle ilgili 150 nci maddede değişiklik yapan

³⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 500-509.

on birinci madde, uzman jandarma ve uzman çavuşların durumlarıyla ilgili 207 nci maddede değışiklik yapan on ikinci madde Meclis tarafından benimsenerek kabul edildi:

Madde 8. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 142 nci maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir:

VIII - Ödenecek brüt aylık tutarı

Madde 142. — Kanunda yer alan her rütbe ve rütbe kıdemliliğine ait gösterge tablolarındaki rakamların katsayı ile çarpılmasından elde edilecek miktar ödenecek brüt aylık tutarını gösterir.

Madde 9. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 143 nci maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir :

IX - Harçlıklar

Madde 143. — a) Harb okullarında, üniversite ve yüksek okullarda öğrenimde bulunan askerî öğrencilere teğmen rütbesinin birinci kademe brüt aylığının:

Birinci sınıfta % 6 sı, ikinci sınıfta % 7 si, üçüncü sınıfta % 8 i, dördüncü sınıfta % 9 u, beşinci sınıfta % 10 u, altıncı sınıfta % 11 i,

(b) Astsubay okulu öğrencilerine astsubay çavuş rütbesinin birinci kademe brüt aylığının: Birinci sınıfta % 5 i, ikinci sınıfta % 6 sı, üçüncü sınıfta % 7 si harçlık olarak verilir.

Bu harçlıklar hiçbir kesintiye ve vergiye tabi olmadığı gibi, borç için de haczedilemez.

Madde 10. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 148 nci maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir:

XIV - Rütbe terfiinde ve kıdemlilikte aylığa hak kazanma

Madde 148. — Rütbe terfi eden veya rütbe kıdemliliği onanan subay ve astsubaylar kararname, karar veya onay metninde yazılı yükselme tarihini takibeden aybaşından itibaren yeni rütbe veya kıdemliliğin birinci kademe aylığına hak kazanırlar.

Madde 11. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 150 nci maddesi şu şekilde değıştirilmiştir:

XVI - Ek ders ücreti

Madde 150. — Her derecedeki askerî okullarda ve meslek programları yönetmeliği gereğince açılan kurslarda hizmetin gerektirdiği kadrolarda öğretmen atanamaması halinde 5044 sayılı Kanunun esaslarına göre öğretmenler ile subay ve astsubaylara ders görevi verilir. 1 nci fıkra gereğince kendilerine ders görevi verilenlere ders saati başına ödenecek ücret her yıl bütçe kanunlarında gösterilir.

Madde 12. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 207 nci maddesi aşağıdaki şekilde değıştirilmiştir:

III – Uzman Jandarmalarla uzman çavuşlar hakkında uygulanacak hükümler

Madde 207. — 3 Mart 1954 gün ve 6320 sayılı Çavuş ve Uzman Çavuş Kanununa tabi uzman çavuşlarla 24 Haziran 1965 gün ve 635 sayılı Uzman Jandarma Kanununa tabi uzman jandarmaların aylıkları, mahrumiyet yeri ödeneği, aile yardım ödeneği, ölüm yardımı ödeneği, doğum yardımı ödeneği bu kanunda yazılı esaslara göre ödenir.

Uzman çavuş ve uzman jandarmalar aşağıda yazılı esaslara göre her yıl kademe terfi ettirilirlir.

1. Kademe terfi şartları şunlardır:

- a) Bulunduğu kademede en az bir yıl çalışmış olmak,
- b) O yıl içinde olumlu sicil almış bulunmak,
- c) Bulunduğu rütbede ilerleyebileceği bir kademe bulunmak,

2. Özel kanunların hükümlerine göre rütbe terfi eden uzman jandarmalar yeni rütbelerinin birinci kademesinde de terfi etmiş sayılırlar.

Tasarının 13 ncü maddesi 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa ek maddeler getirmekteydi:

Madde 13. — 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa aşağıdaki maddeler eklenmiştir.

Albaylığa ve daha üst rütbelere yükselebilmek

Ek madde 1. — General - Amiral ve albay rütbelerine yükselebilmek için Harb Okulu, fakülte ve yüksek okul mezunu olmak

Çalışma saatleri

Ek madde 2. — Subay, astsubay, uzman çavuş uzman jandarmaların haftalık çalışma süresi 39 saatten az olmamak ve esas itibariyle Pazar günleri tatil olmak üzere düzenlenir.

Ancak, 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun bu konudaki hükümleri saklıdır.

İş güclüğü ve riski zammı

Ek madde 3. — Hayat ve sağlık için tehlike veya çalışma şartları bakımından güçlük arz eden veya normain üstünde gayret sarfını gerektiren görevler için subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmalara iş güclüğü ve riski zammı ödenir.

Hangi görevler için ne miktarda iş güclüğü ve riski zammı ödeneceği her yıl bütçe kanunlarında gösterilir. Uygulama Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Harb okulları ve Harb akademilerinde ders görevi verilenlerin ücreti

Ek madde 4. — Harb okulları, sınıf okulları ve Harb akademilerinde ders görevi verilen üniversite öğretim üyeleri, öğretim görevlileri veya profesör, doçent unvanını kazanmış asker ve sivil kişiler ile öğretim görevliliği niteliği üniversite senatosunca kabul edilen asker ve sivil kişilere ders saati başına ödenecek ücret her yıl bütçe kanunlarında gösterilir.

144 ve 223 sayılı kanunlarca ve 926 sayılı Kanunun 49 ncu maddesinin uygulanmasına esas olacak albay maaşı

Ek madde 5. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun ve bunu değiştiren 1256 sayılı Kanun ile 18 Nisan 1963 tarih ve 223 sayılı Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağaadam Tazminat Kanunu ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun değişik 49 ve geçici 26 ve 27 nci maddelerindeki tazminat nisbetlerinin tesbitinde esas olan albay maaşı, üç yılını bitirmiş albaya bu kanunla verilen aylığın kesintisiz tutarının yüzde kırkıdır.

Denizaltı, dalgıç ve kurbağaadam personelinin tazminat yüzdeleri

Ek madde 6. —223 sayılı Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağaadam Tazminat Kanununun uygulanmasında dikkate alınacak hususlar aşağıda gösterilmiştir.

a) 223 sayılı Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağaadam Tazminat Kanununun 2 nci maddesinin ek cetvelinin I nci, II nci, III ncü ve IV ncü sütunlarında gösterilen albay maaşına göre yüzde tazminat nisbetlerinin her yıla ait rakamları 26 şar artırılmıştır.

b) Aynı kanunun 7 nci maddesinde; albay maaşının 5, 7 ve 12 katı olarak gösterilen tazminat miktarları sırası ile 10, 15 ve 30 katı olarak değiştirilmiştir.

223 sayılı Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağaadam Tazminat Kanununun tazminat yüzdelerine ait cetvelin ve 7 nci maddesinin uygulanmasında bu artış dikkate alınarak ek 5 nci madde ile tarif edilen albay maaşının yüzdeleri olarak hesab edilir.

Yedek subay okulu öğrencilerinin harçlıkları

Ek madde 7. — Yedek subay okulu öğrencilerine teğmen rütbesi birinci kademe brüt aylığının % 6 sı harçlık olarak verilir. Bu harçlık hiçbir kesintiye ve vergiye tabi olmadığı gibi, borç için de hacz edilemez.

Askerî lise öğrencilerinin harçlıkları

Ek madde 8. — Askerî lise öğrencilerine teğmen rütbesi birinci kademe brüt aylığının:

Birinci sınıfta % 4 ü,

İkinci sınıfta % 6 sı,

Üçüncü sınıfta % 6 sı harçlık olarak verilir. Bu harçlık hiçbir kesintiye ve vergiye tabi olmadığı gibi borç için de hacz edilemez.

Askerî Yargıtay Başkan ve üyeleri ile askerî hâkim ve askerî savcılarının aylık ödemeleri

Ek Madde 9. — Askerî Yargıtay Başkan ve üyeleri ile, Askerî Yargıtay Başsavcısının aylık ödemeleri rütbe ve kıdemlerine göre intibak ettirildikleri gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas alınarak yapılır.

Askerî hâkim ve askerî savcılar ile 26 Ekim 1963 gün ve 357 sayılı Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar Kanununun 39 ncu maddesinde gösterilen kadrolarda görev yapan askerî hâkimlerin aylık ödemeleri; gösterge tablosunda rütbeleri karşılığında gösterilen 10, 9, 8 ve 7 nci derecelerin kademelerinde bulunanlara

o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 100; 6, 5 ve 4 ncü derecelerin kademelerinde bulunanlara o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 150; 3, 2 ve 1 nci derecelerin kademelerinde bulunanlara o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas tutularak yapılır.

Bu madde kapsamına giren general ve âmirallere 1 000 gösterge rakamı uygulanır ve aylık ödemeleri bu gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas alınarak yapılır.

Yukardaki fıkralar kapsamına girenlerin emekliliklerine esas olacak aylıklarının tesbitinde, bu kanunun 137 nci maddesi ve ek 6 sayılı cetveldeki göstergeler dikkate alınır.

Yabancı bir memleket veya kurumda görev alma

Ek Madde 10. — Yabancı bir memlekette veya uluslararası kuruluşlarda Genelkurmay Başkanlığının muvafakati ile görev alacak subay veya astsubaylara Millî Savunma Bakanlığının Jandarma subay veya astsubayları için İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile 5 yıla kadar maaşsız izin verilebilir.

Bu şekilde yabancı memleket veya uluslararası kuruluşlarda görevde geçen süreler hizmetten sayılır ve emeklilik hakları ile 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanununca sağlanan hakları, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun 31 nci maddesi ve 205 sayılı Kanun hükümlerine uyulmak kaydı ile saklıdır.

Ek Madde 11. — Bu kanunun konusu ile ilgili hükümler buna ek olarak yapılacak kanunlarda yer alır.

Madde üzerinde söz alan Ali Rıza Uzuner (Trabzon) 13 ncü maddeye eklenen ek ikinci madde olan çalışma saatleriyle ilgili, Hilmi İşgüzar (Sinop) Türk Silahlı Kuvvetleri sağlık personelinin, muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacıların tazminatlarıyla ilgili ve Baha Müderrisoğlu (Konya) iş güçlüğü ve riski zammının hangi görevlerde ödeneceği ve Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nde ders verenlerin ders ücretlerine dahil edilmesiyle ilgili söz aldılar.³⁹⁷

17 Temmuz 1970 Cuma günü sabahı saat 10,00'da toplanan Millet Meclisi Hüsamettin Başer'in (Nevşehir) önceki günden devam eden Askerî Personel Kanununun görüşmelerinde söz almasıyla başladı. Ek 2 nci maddede Plan Komisyonu tarafından haftada 39 saat çalışma ve Pazar günleri tatil olarak kabul edilen çalışma saatlerinin uygun olduğunu belirten Başer, yabancı bir ülke veya kurumda görev alma süresinin kısaltılması gerektiğini, İsmail Hakkı Alaca (Kars) Askerî Yargıtay Başkan ve üyeleriyle Askerî Yargıtay Başsavcısının aylık ve ödemelerinin yargı bağımsızlığını sağlaması açısından olumlu bulduğunu, Ahmet Şener (Trabzon) askerî sağlık personeline tazminat sağlanmasının zorunlu olduğunu, Salih Aygün (Amasya)

³⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 509-515.

askerî lise öğrencilerine sağlanan harçlıkların eşitlenmesi gerektiğini ve üst rütbelere sağlanan ek göstergeler ile hâkimlere sağlanan olanaklar arasındaki dengesizliğin haksızlık yaratabileceği riskini, Mehmet Yardımcı (İstanbul) askerî sağlık görevlilerine maddî olanaklar sağlanması gerektiğini belirttiler. Plan Komisyonu adına kürsüye gelen Rıfık Danışman'ın (Erzurum) açıklamalarının ardından söz alan Enver Akova (Sivas) askerî personele tanınan tazminatların tabiplere, dış tabiplerine, veteriner hekimlere, yüksek mühendis ve mühendis subaylara da verilmesi gerektiği konusunda, Oğuz Aygün (Ankara) askerî hekimlerin haklarının âdilâne teslim edilmesi gerektiği konusunda ve İlyas Kılıç (Samsun) 657 sayılı Kanunda bulunan yan ödemelerin askerî öğretmenlere, askerî doktorlara ve ve teknik elemanlarına tanınması gerektiği hususunda söz aldılar.³⁹⁸

Yeterlik önergesinin verilmesi üzerine Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa getirilen ek 13 ncü madde hakkında verilen değişiklik önermeleri görüşüldü ve komisyonun isteği üzerine Hayrettin Hanağası, Hasan Tosalı, Ahmet Şener ile Reşit Ülker ve İhsan Kabadayı'nın gösterge rakamlarıyla ilgili önermeleri ile Mustafa Kemal Çilesiz, İlyas Kılıç ve Oğuz Aygün'ün sağlık personelinin özel muayenehane açmaları durumunu ilgilendiren önermeleri yeniden görüşülmek üzere Plan Komisyonuna sunuldu.³⁹⁹

Görüşmeler subay ve astsubayların kademe terfi intibaklarını düzenleyen geçici 14 ncü maddenin kabulüyle devam etti:

Madde 14. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 14 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Subay ve astsubayların kademe terfi intibakları

Geçici Madde 14. — Halen aynı rütbe ve rütbe kıdemliliğinde bulunan ve kıdem süreleri farklı olan subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarma çavuşların buldukları rütbe ve rütbe kıdemliliğinin gösterge tablolarında gösterilen kademelerine intibaklarında;

Rütbelerine nasip tarihinden itibaren rütbe yükselmesine esas kabul edilen sürenin her yılı bir kademe yılı olarak sayılıp, bu esas dâhilinde rütbe ve rütbe kıdemliliklerinin kademelerine intibakları yapılır.

Tasarının, verilen önermelerle birlikte komisyona gönderilen 7 nci maddesi üzerine komisyonun teklifi 141 nci maddeyi değiştiriyordu. Madde, komisyonun düzenlemeleri ışığında yeniden oylandı ve kabul edildi:

³⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 130 (17 Temmuz 1970), s. 518-531.

³⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 130 (17 Temmuz 1970), s. 531-543.

“Subaylardan; Harb Akademisi öğrenimini bitirenler, tıpta ve veterinerlikte uzmanlık belgesi alanlar ve diğer öğrenim dallarında doktora yapanlara, iki kademe ilerlemesi uygulanır. Bu kademe ilerlemesi, yükselecekleri rütbe veya rütbe kıdemliliğinin kademelerine de intikal ettirilir. Ancak, albaylığa yükselenler, albaylığın birinci kademe rütbesine yükselmiş sayılırlar.”

Tasarının, askerî personelin aylık intibaklarıyla ilgili olan ve verilen takrirlerle değişmesi zorunlu görülen 15 nci maddesinin de komisyona geri verilmesinin ardından Meclis, astsubayların rütbe intibaklarıyla ilgili 16 ncı madde ile geçici hükümleri kapsayan çerçeve 17 nci maddeyi görüşmeye başladı:

Madde 16. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 16 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Astsubayların rütbe intibakları

Geçici Madde 16. — Halen Silâhlı Kuvvetlerde görevli astsubayların rütbe intibakları, kanunun malî hükümlerinin yürürlüğe girdiği yılı takibeden yılın 31 Ağustos tarihinden itibaren aşağıdaki esaslara göre yapılır.

Ancak, astsubaylar haiz oldukları rütbe unvanlarına göre yapılacak intibakta, daha ast bir rütbenin ünvanını alacak duruma düşerlerse, bunlar, haiz oldukları eski rütbe unvanlarını muhafaza ederler.

Süresi yıl

Eski rütbeler

3. Astsubay Çavuş

3. Astsubay Üstçavuş

3. Astsubay Başçavuş

3. Astsubay Kıdemli Başçavuş

6. Astsubay 1 ve 2 Kademeli Kıdemli Başçavuş

6. Astsubay 3 ve 4 Kademeli Kıdemli Başçavuş

Yeni rütbeler

Astsubay Çavuş

Astsubay Kıdemli Çv.

Astsubay Üstçavuş

Astsubay Kıdemli Üstçavuş

Astsubay Başçavuş

Astsubay Kıdemli Başçavuş

Madde 17. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa aşağıdaki geçici ek maddeler eklenmiştir.

Kademe terfileri hakkında geçici hükümler

Ek Geçici Madde 1. — 27 . 7 . 1967 gün ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun kademe terfi hakkındaki hükümleri yürürlüğe girinceye kadar subay ve astsubayların kademe terfileri aşağıdaki esaslara göre yapılır.

1. Kademe terfi şartları şunlardır:

a) Bulunduğu kademe bir terfi yılını doldurmuş olmak,

b) Bulunduğu rütbe veya rütbe kıdemliliğinde terfi edebileceği bir kademe bulunmak,

c) Sicil notu müsait olmak.

2. Bir üst derece aylığına yükselen subay ve astsubaylar yeni derecelerinin 1 nci kademesine de yükselmiş sayılırlar.

3. Bir üst dereceye yükselemiyenler ile rütbe terfi imkânı kalmıyanlar ek gösterge tablolarındaki kademeler dâhilinde kademe terfi ettirilebilirler.

Ordu Yardımlaşma Kurumu aidatlarının kesilmesi

Ek Geçici Madde 2. — 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu gereğince daimî ve geçici üyelerden alınmakta olan aidatlar 1.3. 1970 tarihinden geçerli olmak üzere 18 nci maddenin (A) fıkrası esaslarına göre ödenecek yeni aylıkları üzerinden kesilir. 1.3. 1970 tarihi ile yeni aylıklar filen ödenmeye başlandığı süre arasındaki aidat farkları, aylık farklarının ödendikleri tarihlerde 205 sayılı Kanunun 31 nci maddesi hükümlerine göre kesilir.

Ders ücretleri tesbit edilinceye kadar uygulanacak hükümler

Ek Geçici Madde 3. — Bu kanunun 150 nci maddesi hükümleri uygulanıncaya kadar orta ve eşidi dereceli askerî okullarda ek ders saat için 10, yüksek dereceli okullarda ek ders saat için 25 lira ödenir.

Ek görevle okutulan derslerin her saati için birinci fıkradaki ders ücretleri aynen uygulanır. Ancak, bu miktar orta dereceli okullarda ayda 250, yüksek dereceli okullar için 500 lirayı geçemez.

Sivil okullarda millî güvenlik dersini okutanlara özel kanunları çıkıncaya kadar her ders saati için 10 lira ücret ödenir.

Ek 1 nci maddedeki şartları haiz olmyan albayların özlük hakları

Ek Geçici Madde 4. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun rütbe terfi hakkındaki hükümleri yürürlüğe girinceye kadar, albaylığa yükselebilmek için bu kanunun ek 1 nci maddesindeki şartlar aranmaz.

Ek 1 nci maddedeki şartları haiz olmyanlardan albay olanlarla 1 nci fıkrada belirtilen. süre içinde albay olacakların rütbeleri ve rütbelerine ait özlük hakları saklıdır.

Astsubaylar hakkmda uygulanacak geçici gösterge tablosu

Ek Geçici Madde 5. — Astsubayların, 5802 sayılı Kanunla tesbit edilmiş rütbe ve kademelerine göre gösterge tablosu ek geçici cetvelde gösterilmiştir.

926 sayılı Kanunun geçici 16 nci maddesi esaslarına göre rütbe intibakları yapılıncaya kadar haklarında bu gösterge tablosu uygulanır.

926 sayılı Kanunun 14 ncü maddesi gereğince subaylığa nakledilen astsubaylar hakkında uygulanacak hükümler

Ek Geçici Madde 6. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 14 ncü maddesi 2 nci fıkrası gereğince, bu kanunun yayımı tarihine kadar muvazzaf subaylığa nakledilen astsubaylardan durumları 14 ncü maddenin 2 nci fıkrasına uyanlar hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır.

Kademe ilerlemesinden faydalanacak subaylar

Ek Geçici Madde 7. — 4273 sayılı Kanun ve 926 sayılı Kanunun geçici 8 nci maddesi hükümlerine göre kendilerine tahsil, ihtisas, başasistanlık kıdemleri verilenler haric olmak üzere halen Silahlı Kuvvetlerde görevli subaylardan durumları bu kanunun 141 nci maddesinin 2 nci fıkrası hükümlerine uyanlar aynı madde esaslarına göre kademe ilerlemesinden faydalandırılırlar.

İhtisas kıdemi alıp da başasistanlık kıdemi verilmeyenlere, 141 nci maddenin 2 nci fıkrası esaslarına göre bir kademe ilerlemesi uygulanır.

144 ve 223 sayılı kanunların uygulanmasında geçici hüküm

Ek Geçici Madde 8. — 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre çıkarılacak genel kadro kanununun yürürlüğe girdiği tarihi takibeden ay başına kadar 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu ve ek ve değişiklikleri ile 223 sayılı Denizaltı, Dalgıç ve Kurbağaadam Tazminat Kanununun uygulanmasına esas olacak albay maaşı 2 700 liradır.

Açıkta, tutuklu, firar veya izin tecavüzünde bulunanlar

Ek Geçici Madde 9. — Açıkta, tutuklu, firar veya izin tecavüzünde bulunan subay veya astsubayların rütbe terfileri, rütbe kıdemlilikleri ve kademe terfi işlemleri yargılama sonucuna kadar yapılmaz.

Bunlardan haklarında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilenler ile beraet edenler, gerekli şartları haiz iseler, emsallerinin tarihinden geçerli olmak üzere rütbe terfi, rütbe kıdemliliği ve kademe terfi işlemine tabi tutulurlar.

Bu madde üzerinde söz alan Ali Rıza Uzuner (Trabzon) bu değişiklikle albaylığa terfi ettirilmiş bulunan subayların kazanılmış haklarının geri alınmak istendiğini, böylece subaylar arasında bu yönden bir eşitsizlik yaratıldığını vurguladı. İlyas Kılıç (Samsun) orduya yedek subaylıktan tezkere bırakmak suretiyle intikal etmiş olan subaylardan yarbaylığa kadar yükselmiş olanların albaylığa terfi etmeleri hakkının kaldırıldığını, kazanılmış hak olan bu hakkın geri alınmasının hukuka aykırı olduğunu ifade etti. Salih Aygün (Amasya) askerî okullarda verilecek ders ücretlerinin sivil okullarda verilenlerle eşgüdümünün sağlanması gereğine işaret etti. Hilmi İşgüzar (Sinop) da ders ücretlerinin yükseltilmesi gereğini vurguladığı konuşmasında yalnızca askerî okullardan albaylığa terfi olanağı getiren bu değişikliğin kazanılmış hakları zedelediğini ifade etti. Plan Komisyonu sözcüsü Rıfık Danışman (Erzurum) kürsüye gelerek tasarının ders ücretlerini her yıl bütçe kanunlarıyla belirleneceğini, dolayısıyla bu konuda bir hak kaybının olmayacağını, albaylığa terfi konusunda ise 31 Ağustos 1971 tarihine kadar halen yedeksubay olarak orduya intikal etmiş ve subay olarak görev yapmakta bulunan kişilerin yarbaylıktan albaylığa terfi haklarının olduğunu, bu tarihten sonraki devrelerde kalanların ise eskiden olduğu gibi en son rütbe olarak yarbaylık rütbesinde kalacaklarını belirtti. Ders ücretleri ve albaylığa terfi konularındaki değişiklik önergelerinin reddedilmesinin ardından maddeler oylandı ve kabul edildi.⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 130 (17 Temmuz 1970), s. 547-556.

Bütçe ve Plan Komisyonu adına sözcü M. Kemal Yılmaz'ın görüşülmekte olan tasarıya ek geçici maddeler eklenmesi konusunda sunduğu önerge emeklilik, dul, yetim ve malullük aylıklarıyla ilgiliydi:

Ek geçici madde 10. — 1.3. 1970 tarihi ile 28 . 2 . 1971 tarihi arasında bağlanacak emekli, mâlûllük, dul ve yetim aylıkları 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ek geçici 33 ncü maddesi uyarınca, bu kanunun yürürlüğünden önceki aylık tutarlarına göre hesab edilir.

11 . 6 . 1970 tarih ve 1301 sayılı Kanun hükümlerine göre emekli olanlara, emekli aylığına hak kazandıkları tarihten geçerli olmak üzere, bu kanunla gösterilmiş aylıklarına göre hesab edilecek emekli aylıkları itibariyle belirecek farklar ile emekli ikramiyelerinin hesaplanmasında bu kanunda gösterilmiş olan aylıklar dikkate alınarak hesaplanacak farklar 1.3. 1971 tarihinden sonra kendilerine ödenir. Ancak, bunlara yeni aylık tutarları üzerinden ödenecek emekli aylıkları, emekli aylıklarında genel bir artış yapıncaya kadar, muvazzaf emsallerinin aylıklarından her türlü kanuni kesinti sonucunda eline geçenden fazla olamaz.

11 . 6 . 1970 tarih ve 1301 sayılı Kanunla değiştirilen 926 sayılı Kanunun 49 ncü maddesi (f) bendi ve aynı kanunla eklenen geçici 26 ncı madde hükümleri saklıdır.

Komisyonun getirmiş olduğu bu teklif ek geçici madde 10 olarak Meclis'in oyuna sunuldu ve kabul edildi. Başkanvekili aynı önerge ile gelen ek geçici madde 11'i okuttu:

Ek geçici madde 11. — Bu kanunun malî hükümlerinin yürürlüğe girdiği tarihle 28.2.1971 tarihi arasında; bu kanun kapsamındaki T. C. Emekli Sandığına tabi iştirakçilerden alınacak kesenek, (giriş aidatı ve artış farkları dahil) karşılık ve % 1 nisbetindeki ek karşılıklar yeni tutarlar üzerinden tesbit edilmekle beraber, bunlardan eski aylık tutarlarına veya emekli keseneğine esas aylıklara isabet eden miktarlar T. C. Emekli Sandığına gönderilir. Sandığa ödenmeyecek miktarlar hakkında 1970 yılı Bütçe Kanununun 21 nci maddesi hükmü uygulanır.

Ek geçici 8 nci madde Komisyon tarafından geri alındığı için bir çerçeve madde olan 17 nci madde daha sonra Meclis oyuna sunulmak üzere tasarının 18 nci ve 19 ncü maddeleri kabul edildi:

Madde 18. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun malî hükümlerinin yürürlüğe girmesi;

a) 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun aylık ödemeleri ile ilgili hükümleri 14. 11. 1965 gün ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair Kanunun 95 nci maddesinin (b) fıkrası hükümlerine göre uygulanır.

b) Mahrumiyet yeri ödeneği, öğrenim yurtları ve bursları, aile yardım ödeneği, doğum yardımı ödeneği, ölüm yardımı ödeneği, temsil giderleri ve yakacak yardımına ait hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bu konuları düzenleyen hükümleri ile birlikte uygulanır.

c) Öğrenci harçlıkları ile ilgili hükümleri bu maddenin (a) fıkrası esaslarına göre uygulanır.

d) 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 153, 158, 176 ve 181 nci maddeleri 1970 malî yılında uygulanamaz. 2005 sayılı Kanunun pansiyon ücret indirimi hakkındaki 2 nci maddesi hükmü ile çocuk zammı ödenmesine ilişkin 5049 ve doğum yardımı ödenmesine ilişkin 5504 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına 1970 malî yılında da devam olunur.

e) Bu kanunun ders ücretleri ile ilgili hükümleri yayımı tarihinde Ek 2, Ek 5 ve Ek 6 ncı maddelerinin hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre çıkarılacak Genel Kadro Kanununun yürürlüğe girdiği tarihi takibeden aybaşından itibaren uygulanır.

f) Bu maddenin (a) ve (c) fıkrası hükümleri uygulanıncaya kadar bu konuları düzenliyen eski kanunların uygulanmasına devam olunur.

Yürürlükten kaldırılan kanunları ilgilendiren 19 ncu madde, üzerinde verilen önergelerle birlikte Komisyon tarafından geri alındı.⁴⁰¹ 20 Temmuz 1970 Pazartesi günü toplanan Millet Meclisi müzakeresi yarım kalmış bulunan Askerî Personel Kanununun 13 ncü maddesi hakkında verilen tavrilleri görüşmeye devam etti. Sağlık personelinin durumlarının düzeltilmesi ve malûlen emeklilik işlemleri hakkında verilen önergelerin Plan Komisyonu ve hükümet adına konuşan Millî Savunma Bakanı tarafından kabul edilmemesi üzerine 13 ncü madde ek maddelerle birlikte oya sunuldu ve kabul edildi. 14 ncü madde müzakereleri daha önce yapıldığından Meclis 15 nci ve diğer maddeleri görüştü⁴⁰²:

Madde 15. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Aylık intibaklarında müktesep haklar

Geçici madde 15. — Subayların, astsubayların, uzman çavuş ve uzman jandarmaların rütbe, rütbe kıdemlilikleri ve kademelerine göre bu kanuna ekli gösterge tablolarına intibakları bu kanunun 137 nci maddesi esasları da dikkate alınarak yapılır.

Yapılan intibak sonunda verilecek aylık tutarları;

a) Subay ve astsubayların; 24 . 2 . 1961 tarih ve 262 sayılı Kanun ve bu kanunun ek ve değişiklikleri ile tesbit edilen aylık tutarlarına aynı kanunla verilen tazminat, 24.2.1961 gün ve 263 sayılı Kanunla yapılan zam, 819 sayılı Kanunla verilen avans, 926 sayılı Kanunla verilen kıta tazminatı ve yürürlükten kaldırılan özel kanunları gereğince almakta oldukları tazminat (20 . 5 . 1933 gün ve 2183 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinde yazılı müsaadeden faydalanarak çalışacak olan tabip ve diş tabiplerinin,

⁴⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 130 (17 Temmuz 1970), s. 556-560.

⁴⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), s. 572-579.

7.7. 1965 gün ve 645 sayılı Kanunla aldıkları tazminat hariç) ve ödeneklerin de eklenmesiyle elde edilen aylık tutarlarından az olduğu takdirde aradaki fark kademe ve derece yükselmesi suretiyle giderilinceye kadar ödenmekte devam olunur.

b) Uzman jandarmaların kendi özel kanunları, uzman çavuşların kendi özel kanunları ve 7244 sayılı Kanunla tesbit edilen aylık tutarlarına 24 . 2 . 1961 gün ve 263 sayılı Kanunla yapılan zam 819 sayılı Kanunla verilen avans ve 926 sayılı Kanunla verilen kıta tazminatının da eklenmesi suretiyle elde edilen miktardan az olduğu takdirde aradaki fark kademe veya rütbe terfi suretiyle giderilinceye kadar ödenmekte devam olunur.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görevli yüksek okul ve fakülte mezunu muvazzaf öğretmen subaylara albay maaşının % 20'sinin tazminat olarak ödenmesi konusunda Ankara milletvekili Suna Tural, Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar ve Samsun milletvekili İlyas Kılıç tarafından verilen önerge kabul edilmedi. 15 nci madde üzerinde söz alan Suna Tural, askerî öğretmenlerin oruda görev yapmakla birlikte ne subay, ne üniversite mezunu, ne de öğretmen olarak emsalleriyle tam bir hak eşitliğine getirilmemiş olduklarını, bu sınıfa dahil kimselerin mağduriyetlerinin önlenmesi için tavrilerinin kabulünü istedi. Tural'ın konuşmasının ardından önerge reddedildi ve 15 nci madde oylanarak aynen kabul edildi. 17 nci maddenin ek geçici 8 nci maddesi müzakere edilmemiş olduğundan Meclis Başkanvekili maddeyi okutarak görüşmeleri başlattı⁴⁰³:

144 ve 223 sayılı kanunların uygulanmasında geçici hüküm

Ek geçici madde 8. — 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre çıkarılacak genel kadro Kanununun yürürlüğe girdiği tarihi takibeden ay başına kadar 144 sayılı Uçuş hizmetleri tazminat Kanunu ve ek ve değişiklikleri ile 223 sayılı Denizaltı, dalgıç ve kurbağaadam tazminat Kanununun uygulanmasına esas olacak albay maaşı 2 700 liradır.

Bu maddeye, Plan Komisyonu Başkanvekili Erol Yılmaz Akçal tarafından verilen önergeye göre aşağıdaki ek geçici madde eklendi ve oylanarak kabul edildi:

Ek Geçici Madde 12 - 1076 sayılı Yedeksubay Kanununun 29 ncu maddesine göre Türk Silâhlı Kuvvetlerinde halen görevli bulunan mukaveleli yedeksubaylardan istekli olanlar, sınıf temeli kurslarında başarı gösterdikleri ve sicilleri de müsbet olduğu takdirde muvazzaf subaylığa geçirilirler.

Bunların rütbe terfileri, rütbe kıdemlilikleri ve kademe terfi işlemleri buldukları rütbeye nasip tarihleri esas alınarak 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun hükümlerine göre yapılır.

19 ncu madde, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda yapılan değişiklikler ile yürürlükten kaldırılan kanunlara ilişkindi ve önceki oturumda Komisyon tarafından geri alınmıştı. İşlevlerini yitirmiş olan bu kanunlar aşağıdaki gibi kabul edildi:

⁴⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), s. 579-581.

a) 16. 5. 1933 gün ve 2180 sayılı Riyaseti Cumhur Dairesi Teşkilat Kanunu ile ek ve değişikliklerine göre subay ve astsubaylara hangi isim olursa olsun ödenen tahsisat ve tazminat hükümleri,

b) 23. 12 . 1942 gün ve 4335 sayılı Subay yüksek mühendis, askerî yüksek mühendis ve askerî mühendisler için verilecek ihtisas ücreti hakkındaki kanun ile ek ve değişiklikleri,

c) 20. 12. 1944 gün ve 4688 sayılı Askerî fabrikalarla askeri atelye ve tamir müesseselerinde çalışan mütehaasis subaylara verilecek ihtisas yevmiyesi hakkındaki kanun ile ek ve değişiklikleri,

d) 7. 5. 1947 gün ve 5044 sayılı Askerî okullar öğretmenleri hakkındaki kanunun ders ücretleri ile ilgili olup bu kanuna aykırı düşen hükümleri,

e) 9. 1. 1950 gün ve 5009 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurları Teşkilâtı hakkındaki kanun ile ek ve değişikliklerinin Meclis Muhafız Birliği subay ve astsubaylarına tazminat verilmesi ile ilgili hükümleri,

f) 3. 3. 1954 gün ve 6320 sayılı Çavuş ve uzman çavuş kanununun aylık ücret miktarları ile ilgili hükümleri,

g) 13. 12. 1960 gün ve 160 sayılı Devlet Personel Dairesi kurulması hakkındaki kanunun 9 ncü maddesine göre Devlet Personel Heyetinin asker üyelerine verilecek ödenek ile ilgili hükmü,

h) 24. 2. 1961 gün ve 262 sayılı Subay ve askeri memurların maaşatına dair olan 1453 sayılı kanuna ek 3661 sayılı kanunun muaddel 3 ncü maddesi ile 5802 sayılı Astsubay Kanununun 8 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun ile ek ve değişiklikleri,

i) 24. 6. 1965 gün ve 635 sayılı Uzman Jandarma Kanununun aylık tutarları ile ilgili hükümleri,

j) 6. 7. 1965 gün ve 644 sayılı Millî İstihbarat Teşkilât Kanununun askeri hizmetlilere ödenecek tazminat ile ilgili hükümleri,

k) 7. 7. 1965 gün ve 645 sayılı Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eezacılar için tazminat verilmesi hakkındaki kanun ile 7 . 5 . 1970 gün ve 1258 sayılı Silahlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf veteriner hekimlere de tazminat verilmesi hakkındaki kanun,

l) 27. 7. 1967 gün ve 906 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun onikinci kısım ikinci bölümündeki Silahlı Kuvvetler terfi tazminatı, onüçüncü kısım birinci bölümündeki emeklilik hakları ve aynı kanunun ek 1, 2, 3 ve 5 sayılı cetvellerinin kademeler ve göstergeler ile ilgili hükümleri,

m) 25. 2. 1969 gün ve 1128 sayılı Silahlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf yüksek mühendis ve mühendis subaylara tazminat verilmesi hakkındaki kanun,

n) 15 Kasım 1960 tarih ve 128 sayılı Askerî öğrencilerin harçlıkları hakkındaki kanunun harçlık miktarları ile ilgili hükümleri.

19 ncu maddenin (b) ve (c) fıkralarının yürürlükten kaldırılması hakkında Hasan Tosyalı (Kastamonu) tarafından verilen önerge, maddenin (e) fıkrasının maddeden çıkarılması hakkında Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından verilen önerge, (k) bendinin maddeden çıkarılması hakkında İlyas Kılıç (Giresun) ve Süleyman Mutlu (Afyon Karahisar) tarafından verilen önerge ve (m) fıkrasının tasarıdan çıkarılması hakkında Yaşar Bir (Sakarya), Ahmet Karaaslan (Malatya) ve Şükrü Kıyıkıoğlu (Bolu) tarafından verilen önerge kabul edilmedi.⁴⁰⁴

Meclis Başkanvekili son olarak yürürlük maddelerini oylattı ve bu maddeler de kabul edildi:

Madde 20. — Bu kanun hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 21. — Bu kanunu Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanları yürütür.

Kanun tasarısı için 127 üyenin katılımıyla yapılan açık oylama sonucunda 120 kabul, 3 red, 4 çekinse oy çıkmasına rağmen salt çoğunluk sağlanamadığından oylama bir sonraki birleşime bırakıldı. 22 Temmuz 1970 günü toplanan 132 nci birleşimde de 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısının açık oylamasına 163 milletvekili katıldı ve 154, kabul, 8 red, 1 çekinse oyu ile salt çoğunluğun sağlanamadığı anlaşıldı.

Tasarı 24 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 133 ncü birleşimde kabul edilerek kanunlaştı. 31 Temmuz 1970 tarihinde yapılan 137 nci birleşimde ise tasarı hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı'nın tasarı hakkında Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler görüşüldü ve Plan Komisyonu'nun tasarıda yer alan ek madde 5 ile ek madde 9'un aslında yasanın 13 ncü maddesi içinde yer aldığı şeklindeki önerisi Meclis tarafından benimsenerek kabul edildi. Geçici Ek 5 ve 9 ncu maddeleri kapsayan 13 ncü madde ile kanunun yürürlüğünü ilgilendiren 18 nci maddedeki küçük değişikliklerle tasarinin sözü edilen maddeleri aşağıdaki gibi değiştirdi⁴⁰⁵:

27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında Kanun:

144 ve 223 sayılı kanunların ve 926 sayılı Kanunun 49 ncu maddesinin uygulanmasına esas olacak albay maaşı

Ek madde 5. — 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Kanun ve bunu değiştiren 1256 sayılı Kanun, 18 Nisan 1963 tarih ve 223 sayılı Kanun ve 926 sayılı Kanunun değişik 49 ve geçici 26 ve 27 nci maddelerindeki tazminat nisbetlerinin tesbitinde esas olan albay maaşı; üç yılını bitirmiş albaya bu kanunla verilen aylığın kesintisiz tutarının yüzde kırkıdır.

⁴⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 131 (20 Temmuz 1970), s. 581-585.

⁴⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 868-869.

Askerî Yargıtay Başkanı ve üyeleri ile askerî hâkim ve askerî savcılarının aylık ödemeleri

Ek madde 9. — Askerî Yargıtay Başkan ve üyeleri ile, askerî Yargıtay Başsavcısının ay-ık ödemeleri rütbe ve kademelerine göre intibak ettirildikleri gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas alınarak yapılır.

Askerî hâkim ve askerî savcılar ile 26 Ekim 1963 gün ve 357 sayılı Askerî hâkimler ve askerî savcılar Kanununun 39 ncu maddesinde gösterilen kadrolarda görev yapan askerî hâkimlerin aylık ödemeleri; gösterge tablosunda rütbeleri karşılığında gösterilen 10, 9, 8, ve 7 nci derecelerin kademelerinde bulunanlara o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 100; 6, 5 ve 4 ncu derecelerin kademelerinde bulunanlara o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 150; 3, 2 ve 1 nci derecelerin kademelerinde bulunanlara o kademenin gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas tutularak yapılır.

Bu madde kapsama giren general ve amirallere (Askerî Yargıtaydakiler dâhil) 1 000 gösterge rakamı uygulanır ve aylık ödemeleri bu gösterge rakamına ilâve edilecek 200 rakamından sonra bulunacak sayının belli katsayı ile çarpılması sonunda elde edilecek miktar esas alınarak yapılır.

Yukardaki fıkralar kapsamına girenlerin emekliliklerine esas olacak aylıklarının tesbitinde, ek 6 sayılı cetveldeki göstergeler dikkate alınır.

Madde 18. — 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun malî hükümlerinin yürürlüğe girmesi:

a) 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun aylık ödemeleri ile ilgili hükümleri “14.7.1965 gün ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair Kanun”un aylık ödemelerinin yürürlüğü ile ilgili hükümleri ile birlikte ve aynı usul ve esaslara göre uygulanır.

b) Mahrumiyet yeri ödeneği, öğrenim yurtları ve bursları, aile yardım ödeneği, doğum yardımı ödeneği, ölüm yardımı ödeneği, temsil giderleri ve yakacak yardımına ait hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bu konular düzenliyen hükümleri ile birlikte uygulanır.

c) Öğrenci harçlıkları ile ilgili hükümleri bu maddenin (a) fıkrası esaslarına göre uygulanır.

d) 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 153, 158, 176 ve 181 nci maddeleri 1970 malî yılında uygulanamaz. 2005 sayılı Kanunun pansiyon ücret indirimi hakkındaki 2 nci maddesi hükmü ile çocuk zammı ödenmesine ilişkin 5049 ve doğum yardımı ödemesine ilişkin 5504 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına 1970 malî yılında da devam olunur.

e) Bu kanunun ders ücretleri ile ilgili hükümleri yayımı tarihinde Ek 2, Ek 5 ve Ek 6 ncı maddelerinin hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre çıkarılacak Genel Kadro Kanununun yürürlüğe girdiği tarihi takibeden aybaşından itibaren uygulanır.

f) Bu maddenin (a) ve (c) fıkrası hükümleri uygulanıncaya kadar bu konuları düzenleyen eski kanunların uygulanmasına devam olunur.

Cumhuriyet senatosu tarafından 31 Temmuz 1970 tarihinde kabul edilen ve TSK Personel Kanunu'nda büyük değişiklikler içeren değişiklik yasası, 14 Ağustos 1970 tarih ve 13579 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1324: Genelkurmay Bakanının görev ve yetkilerine ait Kanun

T.B.M.M., 16 Haziran 1970 Salı günü 104 ncü birleşimde Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ilişkin yasa tasarısının görüşü. Tasarı Millî Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve Bakanlar Kurulu tasarının 8 Ocak 1970 tarihinde Meclis'e sunulmasını kararlaştırmıştı. Tasarı, Meclis'te Anayasa, Millî Savunma ve Plan komisyonlarından üçer üyenin katılımıyla oluşmuş geçici komisyon tarafından incelenmiş ve 17 Ocak 1970 tarih ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi 71-958/431 sayısıyla Başbakan Süleyman Demirel tarafından Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulmuştu. Tasarının gerekçesi, 1920-1960 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı'nın görev ve yetkilerinde gerçekleştirilen değişiklikleri tarihsel gelişim başlığı altında kapsıyordu⁴⁰⁶:

Buna göre, Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkileri sorunu 1920 – 1960 yılları arasında önemli aşamalardan geçmişti. Tasarının gerekçesi, bu aşamaları başlıca üç ana bölüm altında inceliyordu:

1. Büyük Millet Meclisi Hükümeti dönemi:

Millî Müdafaa Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti, 2 Mayıs 1336 (1920) tarihli Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin sureti intihabına dair 3 sayılı yasayla ayrı birer bakanlık halinde kurulmuşlardı. Bu bakanlıklardan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti, Silâhlı Kuvvetlerin harekât, eğitim ve istihbarat hizmetlerinden, Millî Müdafaa Vekâleti ise Türk ordularının personel, seferberlik, ikmal ve yönetim hizmetlerinden sorumluydu. Bu dönemde bu iki bakanlık arasındaki eşgüdümü Başkomutanlık kurumu sağlamaktaydı.

2. 1924 Anayasası dönemi:

1924 Anayasası'nın 40 ncı maddesi, Başkomutanlığın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin mânevi varlığında içkin olduğunu ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil edildiğini; Silâhlı Kuvvetlerin emir ve komutasının barış dönemlerinde özel kanuna göre Genelkurmay Başkanına, savaş dönemlerinde de Bakanlar Kurulunun inhası üzerine Cumhurbaşkanı'nca atanacak kişiye verileceğini belirtmekteydi. Millî

⁴⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 486 vd. 132 Sıra Sayılı Rapor, 1/181: Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ait kanun tasarısı ve Anayasa, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından 3 er üyeden kurulu 20 numaralı Geçici Komisyon raporu.

savunma hizmetleri ilkelerini çok genel bir biçimde düzenleyen bu madde, gerek Genelkurmay Başkanlığının bağlı olduğu kurum, gerekse Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı arasındaki ilişkiler konusunda her hangi bir hüküm getirmemişti. Dolayısıyla tasarının gerekçesi, bu iki kurum arasındaki ilişkileri, 1924 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemde çeşitli aşamalar geçirdiğini ve değişik biçimler aldığı belirtiliyor, bu dönemi üç alt başlık altında incelemeyi öneriyordu:

a) 1924 - 1944 Dönemi :

Bu dönemde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti, 3 Mart 1340 (1924) tarih ve 429 sayılı kanunla kaldırılmış ve Cumhurbaşkanı adına ordunun barışta emir ve komutasına memur en yüksek askerî makam olmak ve görevlerinde bağımsız bulunmak üzere, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti kurulmuştu. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, Başbakanın önerisi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanmakta ve görevine ilişkin konularda her Bakanlıkla iletişim kurabiliyordu. Aynı yasa, Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde askerî bütçenin sorumluluğunu da Millî Savunma Bakanına bırakmıştı. Bu dönemde Genelkurmay Başkanlığı, genellikle bir plânlama organı rolü oynamış, harekât, eğitim ve istihbarat konularında Silâhlı Kuvvetlere emir ve komuta etmiş; Millî Savunma Bakanlığı ise personel, ikmal ve idare hizmetlerini yürütmüştü.

b) 1944 - 1949 Dönemi :

5 Haziran 1944 tarih ve 4580 sayılı Genelkurmay Başkanlığının Vazife ve Salâhiyetleri Hakkında Kanun, Genelkurmay Başkanlığının 429 sayılı kanuna göre sahip bulunduğu bağımsız statüyü değiştirmiş ve bu makamı Başbakanlığa bağlamıştı. 4580 sayılı kanuna göre, Genelkurmay Başkanlığı barış dönemlerinde Başbakana bağlı ve emir-komuta ve Genelkurmay işlerinde Başbakana karşı sorumluydu. Buna paralel olarak Başbakan da, barış döneminde Genelkurmay işlerinden ve barış ve savaşta harp kuvvetlerinin emir ve komutası işlerinden Büyük Millet Meclisine karşı sorumluydu. Bu dönemde Genelkurmay Başkanının atanma yönetiminde de değişiklik yapılmış ve yasanın 2 nci maddesine göre Genelkurmay başkanının, Başbakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanacağı belirtilmişti. Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerinde değişiklik öneren yasa tasarısının gerekçesi, 1944-1949 döneminde 4580 sayılı yasanın çıkarılmasında, Genelkurmay Başkanlığının bağımsız durumunun uygulamada doğurduğu sakıncaların rolü olduğunu söylüyor, söz konusu yasanın Genelkurmay Başkanlığının çok geniş kapsamlı çalışmalarda yapılması gerekli işlerdeki aksamalardan dolayı Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan yetkili bir kuruma bağlanmasının zorunlu olduğunu belirtiyordu. Genelkurmay Başkanlığının Başbakanlığa bağlanışında ise Genelkurmayın ülkenin topyekûn savaşa hazırlanması bakımından bütün devlet örgütünün faaliyetleriyle ilgili teknik bir ihtisas heyeti ve makamı olması ve diğer Bakanlıklarla ortak çalışıp ortaya koyacağı birçok işlerinin bulunması gibi nedenlerin

göz önünde bulundurulduğu belirtiliyordu.⁴⁰⁷ Bu dönemde de Millî Savunma Bakanlığı'nın, personel, ikmal ve yönetim hizmetlerini yürütmeyi sürdürdüğünün de belirtilmesi gerekmektedir.

c) 1949 - 1961 Dönemi:

4580 sayılı yasanın getirdiği bu düzenleme uzun ömürlü olmamış ve 30 Mayıs 1949 tarih ve 5398 sayılı “Millî Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerinc dair kanun” ile tekrar değiştirilmişti. 5398 sayılı yasanın getirdiği en önemli değişiklik, Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına bağlanmasıydı. Bu kanunun hükümlerine göre, Cumhuriyet ordusunun hazırlanması ve yönetimi ile görevlendirilmiş ve bu işlerden barışta ve seferde sorumlu olan Millî Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ile Bakanlık müsteşarının yönetimi altındaki daireleri kapsıyordu. Millî Savunma Bakanlığı, Cumhuriyet ordusunun personel, haber alma, harekât, eğitim, seferberlik ve ikmal işlerini Genelkurmay Başkanlığı aracılığıyla, bunların dışındaki hizmetlerini de müsteşarlık vasıtasıyla yürütüyordu. 5398 sayını yasanın 3 ncü maddesine göre Genelkurmay Başkanının atanması ve değiştirilmesi, Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla yapılıyordu.

II - 1961 Anayasası'na göre Genelkurmay Başkanlığı:

1. 1961 Anayasası'nın 110 ncu maddesi, millî güvenliğin sağlanmasından ve Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulunu sorumlu kılıyor ve Genelkurmay Başkanının Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanı olduğunu belirtiyordu. Aynı madde Genelkurmay Başkanının Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanacağını, görev ve yetkilerinin yasayla düzenleneceğini ve Genelkurmay Başkanının bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumlu olduğunu ifade ediyordu. 1961 Anayasasının bu hükmünde zikredilen ve Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerini düzenleyen kanun 1970 yılı itibariyle henüz çıkarılmamıştı. Aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığını Millî Savunma Bakanlığına bağlayan 30 Mayıs 1949 tarih ve 5398 sayılı kanunun ilk üç maddesi de Anayasa Mahkemesinin 14 Nisan 1966 tarihli kararıyla iptal edilmiş olduğundan Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerini Anayasaya uygun şekilde düzenleyen yeni bir yasanın çıkarılması zorunlu görülüyordu.

2. Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerini düzenleme amacındaki yasa tasarısının gerekçesi, millî savunma faaliyetlerini, kuramsal olarak, emir-komuta ve yönetim hizmetleri olarak sırlamaktaydı. Bu yasa tasarısının temel ilkesinin, demokratik düzenin gereği ve çeşitli kanun hükümlerinin uygulanabilmesi ihtiyacı karşısında, Genelkurmay Başkanının emir ve komuta konusunda Anayasanın vazettiği esas korunması koşuluyla, Millî Savunma Bakanlığının görev, yetki ve teşkilât kanunu tasarısında gösterilen görevlerin Bakanlığa verilmesi olduğu belirtiliyordu.

⁴⁰⁷ Genelkurmay Başkanlığının vazife ve salâhiyetleri hakkındaki kanun lâiyhası üzerinde Millî Müdafaa Encümeni mazbatası, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre VII. İçtima 1, c. 10, S. sayısı 128.

3. 1961 Anayasası'nın 110 ncu maddesine göre Genelkurmay Başkanı görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanına karşı sorumluydu. Bu hüküm, Genelkurmay Başkanlığının yürüttüğü hizmetler bakımından tamamen Başbakanına bağlı bir kurum olduğu anlamına gelmiyor, Genelkurmay Başkanlığının bizzat veya ilgili devlet kuruluşları ile iletişim halinde yaptığı görevler için Genelkurmay Başkanının bir sorumluluğu şeklinde anlaşılıyordu. Bununla birlikte Anayasanın Kurucu Mecliste kabulüne ait müzakere zabitleri Genelkurmay Başkanlığının bağlı olduğu kurum konusunda farklı görüşlerin olduğunu gösteriyordu. Tasarı, bu çerçevede bazı görevlerin, Millî Savunma Bakanlığına verilmesinin uygun, mümkün ve hattâ faydalı olacağını ifade ediyordu.

4. 1924 Anayasası'nın 40 ncı maddesinde belirtildiği üzere, Genelkurmay Başkanı barışta Silâhlı Kuvvetlerin emir ve komutası ile görevlendirmiş durumdaydı, ancak seferde bu görev, Bakanlar Kurulunun teklifi ile Cumhurbaşkanı tarafından atanacak bir kişiye verilecekti. 1961 Anayasası ise, barış ve sefer ayrımı yapmaksızın Genelkurmay Başkanını Silâhlı Kuvvetlerin komutanı olduğunu hükme bağlamıştı. Böylece 1961 Anayasası savaşın başlangıcında olası bir komutan değişikliğini ve bunun yaratabileceği sakıncaları ortadan kaldırmak istemekteydi.⁴⁰⁸

16 Haziran 1970 günü T.B.M.M.'nde görüşülecek olan Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ilişkin yasa tasarısı, 1961 Anayasasının hükümlerine açıklık getirmek amacını güdüyordu. Genelkurmay Başkanlığının ve Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkilerinin tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra yasada değişiklik yapan tasarının maddelerinin gerekçeleri açıklanıyordu:

Madde 1. — Bu hüküm, Genelkurmay Başkanının komutanı olduğu Silâhlı Kuvvetler teşkilâtını belirtmek amacıyla yazılmıştı. Buna göre Genelkurmay Başkanlığı Teşkilâtının, bir bütün teşkil eden Silâhlı Kuvvetler kapsamı içine girdiği ve askerliğin gereği olarak Silâhlı Kuvvetlerden ayrılmayacağı belirtiliyor, Silâhlı Kuvvetlerin teşkilâtına ait kuruluş ve kadroların sabit olmayıp, çağın gereksinimlerine ve mevcut olanaklara göre yeniden düzenlenebileceği ya da değiştirilebileceği hükme bağlanıyordu.

Maddenin ikinci fıkrası, Genelkurmay Başkanının Silâhlı Kuvvetlerin komutanı olduğu yolundaki Anayasa hükmünü tekrarlamaktaydı. 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'ndan farklı olarak, barış ve savaş durumları arasında bir ayrım gözetmiyor, Genelkurmay Başkanı'nın hem barışta hem savaşta Silâhlı Kuvvetlerin komutanlığını taşıdığını belirtiyordu.

Madde 2. — Bu madde, Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerini göstermek amacıyla kaleme alınmıştı. Gerekçe, bu görev ve yetkiler, Genelkurmay Başkanının Silâhlı Kuvvetler komutanlığı sıfatından doğan görevler olduğundan, tasarıda bunların mümkün olduğu kadar açık bir biçimde belirtilmesi yoluna gidildiğini belirtiyordu. Buna göre, Genelkurmay Başkanı Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında; personel, istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve

⁴⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 486 vd. 132 Sıra Sayılı Geçici Komisyon Raporu, 1/181, s. 1-3.

lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile Silâhlı Kuvvetlerin bütçesine ait ana programları tespit edecekti. Bu görevlerden komutanlık görevinden hiçbir surette ayrılmayacak olan istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve tedarik dışındaki lojistik hizmetleri Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri komutanlıkları ve Genelkurmay Başkanlığına bağlı teşkiller ile birlikte yürütmesi hükme bağlanmak isteniyordu. Personel ve lojistik tedarik hizmetleri hakkında tespit edeceği ilke, öncelik ve ana programları da Millî Savunma Bakanlığına bildirecek olması Genelkurmay Başkanının görevleri arasında sayılıyordu.

Madde 3. — Geçmişte görülen aksaklıkların tekrarlanmasını önlemek açısından, yabancı devletlerle veya uluslararası kuruluşlarla yapılacak her türlü anlaşmaların askerî yönlerinin tâyinine ve uygulama esaslarının tespitine Genelkurmay Başkanının veya yetkili temsilcilerinin katılması ya da yazılı mütalâasını bildirmek suretiyle iştirak etmesi konusu 3 ncü maddede düzenleniyordu.

Madde 4. — Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında koordinasyonu kolaylaştırmak ve işlerin gecikmesiz olarak yürütülmesine olanak sağlamak amacıyla Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ilişkin konularda, ilgili bakanlıklar, daireler ve kurumlarla doğrudan doğruya yazışma yapabilmesi ve temaslarda bulunabilmesi 4 ncü maddenin hükmü altına alınıyordu.

Madde 5. — Genelkurmay Başkanına özel kanunlarla verilen görev ve yetkiler 5 nci madde hükmüyle saklı tutulmaktaydı.

Madde 6. — Millî Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığının görev alanları birbirlerinden ayrılmakla birlikte, bu iki kuruluş arasında zorunlu görülen yakın işbirliği kanuni bir zorunluluk olarak 6 ncı maddede ifade ediliyordu.

Madde 7. — Madde, Anayasanın 110 ncu maddesinin dördüncü fıkrasındaki ifadeyi aynen tekrarlayarak, Genelkurmay Başkanının, görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumlu olacağını belirtmekteydi.

Madde 8. — Bu madde ile Genelkurmay Başkanının atanma yöntemi gösteriliyordu. Madde, aynen Anayasadan alınmıştı. Ancak, gerekçe, kimlerin Genelkurmay Başkanı olabileceği hususunda tereddüde düşülmemesi ve bir anlaşmazlığa sebebiyet verilmemesi için, bu makamın önemi ve askerliğin gereği olarak, kıdem, rütbe ve tecrübe bakımından zorunlu görülen niteliklerin bu maddede ayrıca belirtildiğini ifade ediyordu. Gerekçe, genel hukuk esaslarına göre değiştirilme veya emekliye ayrılmada uygulanacak yöntemin, atanmadaki yöntemin aynı olması gerektiğini, Silâhlı Kuvvetlerin normal bir düzen içinde görev görmesi bakımından büyük önem taşıyan Genelkurmay Başkanlığının her hangi bir sebeple uzun süre boş bırakılmasının sakıncalı olacağını ve bu sakıncaların önlenme amacıyla, Genelkurmay Başkanlığının boşalması halinde en geç 45 gün içinde atanma yapılacağını da belirtiyordu.

Madde 9, 10 ve 11. — Bu maddeler, yürürlükten kaldırılan diğer kanun hükümlerini, yürürlüğe girme ve yürütme hususlarını kapsamaktaydı.

29 Nisan 1970 tarihine Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulan 1/181 esas numaralı Geçici Komisyon raporunda, Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı görev ve yetkileri yasa tasarılarının Meclise aynı gerekçelerle sevk edilmiş olduğundan tümü üzerinde birlikte görüşülmesi, daha sonra maddelere geçildiğinde ayrı ayrı müzakere edilmesinin kararlaştırıldığı açıklanıyor.

Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ait kanun tasarısı Millet Meclisi gündemine geldiğinde Geçici Komisyonun önerileriyle şu biçimi almıştı:

Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine ait kanun tasarısı:

I - Kuruluş ve komutanlık:

MADDE 1. — Silâhlı Kuvvetlerin teşkilâtı, kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir.

Genelkurmay Başkanı, barışta ve savaşta Silâhlı Kuvvetlerin Komutanıdır.

Görev, yetki ve sorumluluk :

MADDE 2. — Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında; personel, istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile anaprogramlarını tesbit eder.

Bunlardan;

a) İstihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve tedarik dışındaki lojistik hizmetlerin;

Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri komutanlıkları ve Genelkurmay Başkanlığına bağlı kuruluşlar ile uygulanmasını sağlar.

b) Personel hizmetleri, özel kanunlarına göre yürütülür.

c) Lojistik tedarik hizmetleri için, tesbit etmiş olduğu ilke, öncelik ve anaprogramları, bu hizmetleri yürütecek olan, Millî Savunma Bakanlığına bildirir.

MADDE 3. — Uluslararası yapılacak anlaşma ve andlaşmaların askerî yönlerinin tâyininde ve uygulama esaslarının tesbitinde Genelkurmay Başkanının mütalâası alınır. Gerektiğinde toplantılara katılır veya temsilci gönderir.

MADDE 4. — Genelkurmay Başkanı şahsen veya yetkili kılacağı kişi ve kuruluşlarla, görev ve yetkilerine ait konularda, ilgili bakanlıklar, daireler ve kurumlar ile doğrudan yazışma yapabilir ve temaslarda bulunabilir.

MADDE 5. — Genelkurmay Başkanına özel kanunlar ile verilen görev ve yetkiler saklıdır.

MADDE 6. — Genelkurmay Başkanı, hizmetlerin yürütülmesinde Millî Savunma Bakanlığı ile işbirliği yapar.

MADDE 7. — Genelkurmay Başkanı görev yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

III - Atanma :

MADDE 8. — Genelkurmay Başkanı; Kara, Deniz veya Hava Kuvvetleri Komutanlığını yapmış general ve amiraller arasından, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca atanır.

Genelkurmay Başkanının başka bir göreve atanması veya emekliye ayrılması, atanmasındaki usule göre yapılır.

Genelkurmay Başkanlığının boşalması halinde, en geç 45 gün içinde atanma yapılır.

IV - Çeşitli hükümler :

MADDE 9. — Diğer kanunların bu kanuna aykırı olan hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

V - Yürürlük ve yürütme :

MADDE 10. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 11. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.⁴⁰⁹

104 ncü Birleşimde tasarı üzerinde C.H.P. grubu adına söz alan Hayrettin Hanağası (Elâzığ), tasarının 1 nci maddesi 2 nci fıkrasında Genelkurmay Başkanının barışta ve savaşta Silâhlı Kuvvetlerin komutanı olduğunu belirten ifadenin, bütün yasaların uymak zorunda kaldığı Anayasanın 110 ncu maddesinde hükme bağlanan “Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilir” ilkesiyle çeliştiğini, dolayısıyla tasarının “gerek barışta, gerek savaşta” ifadesiyle başkomutanlık yetki, görev ve sorumluluklarını boşlukta bıraktığını söyledi. Anayasanın 110 ncu maddesinin anlamına, ifade tarzına ve ruhuna uygun olması bakımından kanun tasarısının 1 nci maddesi 2 nci fıkrasındaki “Genelkurmay Başkanı, barışta ve savaşta Silâhlı Kuvvetlerin Komutanıdır” ifadesinin Anayasanın 110 ncu maddesi 3 ncü fıkrasındaki metinde ifade edildiği ibi “Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin Komutanıdır” şeklinde düzeltilmesi için bir önerge verdiklerini belirten Hanağası, geçmişte kötü uygulamalar, politik çeşitli çıkarlar ve yorumlar nedeniyle Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığından ayrıldığını, bu kuruluşlar arasında organizasyon ve koordinasyon bakımından çelişki, sürtüşme ve uygulama farklılıkları yaratılmaması için Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığı ile bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini vurguladı. Bu iki kurum arasında bağlantının sağlanabilmesi için Millî Savunma Bakanlığı kanun tasarısının 6 ncı maddesindeki amaca uygun olarak Genelkurmay Başkanının, görev ve yetkilerine ait kanun tasarısının 4 ncü maddesinin sonuna “yaptıkları bu yazışma ve temaslardan önemli ve ilgili olanlar hakkında Millî Savunma Bakanlığına bilgi verilir” şeklinde bir fıkranın eklenmesi, iki kurum arasındaki ilişkilere açıklık getirmek için de tasarının 6 ncı maddesinin sonuna “anlaşmazlık halinde koordinasyonu Başbakan sağlar” biçiminde iki fıkranın eklenmesi gerektiğini ve bu konuda hazırladıkları önergeyi

⁴⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 486 vd. 132 Sıra Sayılı Geçici Komisyon Raporu, 1/181, s. 3-8.

sunduklarını söyledi. Genelkurmay Başkanının atanmasıyla ilgili 8 nci maddenin son fıkrasındaki “kırkbeş” günlük sürenin çok uzun olduğunu ifade eden Hanağası, bu sürenin, Anayasanın, Bakanların atanmasıyla ilgili 106 ncı maddesine uygun bir şekilde, “onbeş” güne indirilmesi için de önerge verdiklerini açıkladı.⁴¹⁰

G. P. grubu adına kürsüye gelen Hasan Tosyalı (Kastamonu), 1961 Anayasası’nın 110 ncu maddesi hükmüne göre hazırlanan tasarıda millî güvenliğin sağlanmasından ve Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulunun sorumlu olduğunu, Genelkurmay Başkanının Silâhlı Kuvvetlerin komutanı olduğunu belirtildiğini, Genelkurmay Başkanının Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığınca atanacağını, görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceğini ve Genelkurmay Başkanlığının bu görev ve yetkilerinden dolayı, Başbakana karşı sorumlu olacağını Anayasada olduğu gibi, bu kanunda da kabul edildiğini belirtti. Tosyalı, kanun tasarısının yasaya duyulan gereksinimi karşıladığını ve G. P. Grubunun tasarıya olumlu oy verme kararında olduğunu ifade etti.⁴¹¹

Şahsı adına söz alan Suna Tural (Ankara), Genelkurmay Başkanının durumunun Anayasanın koyduğu esaslar dışında düşünülmemesi gerektiğini, tasarının Genelkurmay Başkanının komutanlığına getirmek istediği Millî Savunma Bakanlığı ortaklığının Anayasaya aykırı olduğunu, Anayasaya göre Türk Silahlı Kuvvetler Komutanının görev ve yetkilerinden ötürü Başbakana karşı sorumlu olduğunu, bağlı olmadığını, böylece Millî Savunma Bakanının bu komutanlığın görevlerini veya bir kısmını üzerine alarak bu sorumluluğa ortak olmasının ve Silâhlı Kuvvetler komutanının sorumluluğunu Başbakana karşı duymasının da Anayasaya aykırı olduğunu belirtti. Emir, komuta ve idarenin bölünemezliği ilkesine göre Silâhlı Kuvvetler komutanının personelden harekâta, istihbarat hizmetlerinden bütçe dahil bütün lojistik hizmetlere kadar her işin aksaksız yürütülmesinden Başbakana karşı sorumlu olduğunu da vurgulayan Tural, tasarının Millî Savunma Bakanını dışarıdan komuta yetkisine ve idareye katılmak isteyen bir makam olarak getirdiğini, Anayasaya dayalı bir yetkisi olmadan Bakana sorumsuzlukları ve sorumlulukları kanunsuz olarak bölmek hakkının tanındığını da ekledi. Modern savaşların gerektirdiği hazırlıklar ve genel plânlamanın bu işlerin sorumlusu Genelkurmay Başkanınca düzenleneceğini, bu planlamaya göre desteği yapacak modern kanunlardan sağlık, ulaştırma, tarım, sanayi, dış temaslar, iç bünye, kültür ve bütün diğer hizmetlere kadar her şeyden Silahlı Kuvvetler komutanının sorumlu olacağı, bu sorumlulukta yetki sahibi olmayan Millî Savunma Bakanlığının yeri olmaması gerektiğini söyleyen Tural, Türkiye’nin NATO ve CENTO paktlarının üyesi ve bu paktların rakiplerinin de tehdidine mâruz olduğu için sorumlulukların kurumlar arasında dağılmasıyla dış ilişkilerin gerektireceği hassasiyetin de zayıflayacağını ifade etti. Silahlı Kuvvetlerin

⁴¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 445-448.

⁴¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 448-449.

politikaya itilmemesi gerektiğini de söyleyen Tural, Anayasa'nın da Millî Savunma Bakanına bu konularda bir yer bırakmadığını, Genelkurmay Başkanını bir siyaset adamı olan Millî Savunma Bakanına bağlamanın sakıncaları olacağını belirtti. Son olarak Millî Savunma Bakanlığı yetkileri kanunu diye bir kanuna gerek olmadığını vurgulayan Tural, bütün askerî yetkilerin Genelkurmay Başkanına ait olduğunu, Anayasanın 110 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasına göre “görev ve yetkileri kanunla düzenlenen” Genelkurmay Başkanının, yönettiği kuruluş içindeki kademelerin daimî komutanı ve denetçisi olarak emir ve komuta yetkisini kullanacağını, Anayasaya göre de kendinden üst kademe olarak Başbakanı karşı sorumlu olması gerektiğini ifade etti. Tasarının bu haliyle Meclis'ten geçmesi durumunda daha önce bu durumdaki yasaları iptal etmiş olan Anayasa Mahkemesi'nin bu yasayı da iptal edeceğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁴¹²

Hilmi İlgüzar (Sinop), Anayasanın 110 ncu maddesinin Genelkurmay Başkanlığının bütün yetkilerini Millî Savunma Bakanlığına aktarılmasını önlediğini Bakanlığın sorumluluk taşıyan bir makam olmadığını söyleyerek konuşmasına başladı. Anayasa hükmünün Genelkurmay Başkanını doğrudan doğruya Başbakanı karşı sorumlu kıldığını söyleyen İlgüzar, Başbakanla Genelkurmay Başkanlığı arasında ikinci bir bakanlığa gerek olmadığını, Millî Savunma Bakanlığına yeni yetkiler veren kanunların kabul edilmesi durumunda kuvvet komutanlarının Bakana bağlanması sorunuyla karşılaşılacağını, bunun da orduyu siyasallaştıracağını belirtti. Hazırlanmış olan Millî Savunma Bakanlığı görev ve yetkileri kanunu tasarısının Genelkurmay Başkanının yetkilerini kısıtladığını, Genelkurmay Başkanının Millî Savunma Bakanına bağlanamayacağını söyleyen İlgüzar, Anayasa Mahkemesi'nin Millî Savunma Bakanının kendi karargâhındaki subayların tâyinleriyle ilgili kararını Anayasaya aykırı olduğu iddiası ile 1966 yılında iptal ettiğini, bu kanun tasarısının da aynen kabul edilmesi durumunda iptal edileceğini ifade etti. Yüksek Askerî Şura'ya başkanlık etmenin Genelkurmay Başkanlığının görev ve yetkisi içinde olması gerektiğini, yasa tasarısının bunu eksik bıraktığını, ayrıca Genelkurmay Başkanlığı'nın istifa, ölüm, emeklilik gibi ayrılmalar halinde doldurulması gereken sürenin 45 gün olmasının çok uzun olduğunu belirten İlgüzar, bu konularda değişiklik önerdiklerini söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁴¹³

Tasarının tümü üzerinde ahsı adına söz alan Turhan Özgüner (İçel), Anayasa Mahkemesi'nin, Genelkurmay Başkanlığını Millî Savunma Bakanlığına bağlayan 5398 sayılı kanunun ilk 3 maddesini iptal etmiş olduğunu ve böylece Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığının bir dairesi olamayacağı yönünde karar vermiş bulunduğunu anımsatarak yeni bir tasarı oluştururken Anayasa Mahkemesi'nin Genelkurmay Başkanlığını ayrı bir kuruluş ve Millî Savunma Bakanlığını ayrı bir siyasal kuruluş olarak düşündüğünü bilerek Mahkemenin bu

⁴¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 449-454.

⁴¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 454-458.

kararını zedeleyen bir tasarı oluşturulmaması gerektiğini vurguladı. Özgüner, Genelkurmay Başkanlığının Anayasadan aldığı güç ve yetkilerini, Anayasanın 110 ncu maddesinde adı anılmayan Millî Savunma Bakanlığına vermeyi öngören bu tasarinin Anayasaya aykırı olduğunu savundu.⁴¹⁴

Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana), açıklamalar yapmak üzere kürsüye gelerek Anayasanın 110 ncu maddesinin 3 ncü fıkrası ile Genelkurmay Başkanlığının görev ve yetkilerinin bir yasa ile düzenleneceği belirtilmesine rağmen bunun yapılamadığını, Genelkurmay Başkanı ve Millî Savunma Bakanının görev ve yetkilerinin Yüksek Askerî Şûra'da görüşüldüğünü, “Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkileri, Teşkilâtı” ve “Millî Savunma Bakanlığının Görev ve Yetkileri Kanunu”nun 11 generali de kapsayan Yüksek Askerî Şûra'dan geçtikten sonra Hükümetin hiçbir değişiklik yapmadan Meclis'e sevk ettiğini söyledi. 110 ncu maddenin Kurucu Meclisteki müzakerelerine bakıldığında sorulan bir soru üzerine, Genelkurmay Başkanlığının ordunun harekât, eğitim ve harbe hazırlanması ile uğraştığı, Millî Savunma Bakanlığının ise ordunun ikmâl ve personel işleri ile ilgilendiği hususunun zabıtlara geçtiğini söyleyen Topaloğlu, Anayasanın 110 ncu maddesinin Bakanlar Kurulunu, ülke savunmasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı sorumlu kıldığını, Başbakanın Bakanlar Kurulunun sayısını ve teşkilâtını belirlediği 4951 sayılı kanuna göre de bu işlerden Millî Savunma Bakanının, Bakanlar Kurulunun Meclise karşı müstemil sorumluluğu içerisinde siyasal olarak sorumlu bir makam olduğunu açıkladı. Meclise karşı sorumlu olan siyasal makamlar ve bakanlar olduğunu ifade eden Bakan Topaloğlu, Silâhlı Kuvvetlerin hizmetlerini, komuta hizmetleri ve yönetsel hizmetler olarak ikiye ayırdıklarını, komuta hizmetlerini Genelkurmay Başkanlığı görev ve yetkileri yasasında sayıldığı gibi personel, istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile bütçe ana programlarının tespiti gibi bir komutanın yapması gereken görevler olduğunu, bunun dışında kalan yönetsel hizmetlerin Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı kanununda malî siyasî, hukukî sorumluluklar olarak Millî Savunma Bakanlığının uhdesine bırakıldığını açıkladı. Bakan Topaloğlu, Genelkurmay Başkanının komutan olarak hizada ve seferde tefriki gösterilmeden Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanı olarak düşünüldüğünü, Anayasa Mahkemesi'nin 5398 sayılı kanunu iptal etmesiyle bu tasarıda Genelkurmay Başkanını hizada ve seferde Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanı olarak belirtildiğini; Genelkurmay Başkanlığının boşalması halinde en geç 45 gün içerisinde atanmasının nedeninin, kuvvet komutanlığı yapmamış her hangi bir ordu komutanının önce kuvvet komutanlığına, ardından Genelkurmay Başkanlığına atanabilmesi için esnekliğe sahip olunması gerekliliği olduğunu ifade etti.⁴¹⁵

⁴¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 458-460.

⁴¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 460-463.

Muğla milletvekili Ahmet Buldanlı, tasarının 6 ncı maddesinin Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığı ile işbirliği içinde bulunmasını öngörmekte olduğunu, bunun bir tür emir-komuta ilişkisi anlamına gelmediğini, Millî Savunma Bakanlığının ordunun ihtiyaç duyduğu idarî hizmetleri görmekle görevli olduğunu belirtti. Yasa tasarısının Anayasa'nın öngördüğü Genelkurmay Başkanının Başbakana karşı sorumlu olduğu ilkesine karşı bir hüküm taşımadığını belirten Buldanlı, tasarı için oylarının olumlu olacağını bildirerek konuşmasını bitirdi. Salih Aygün (Amasya), Millî Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığının ayrı kurumlar olduğuna, bu iki kurumun hiç bir biçimde birbirinin görevlerine müdahale edemeyeceğine ve politik nedenlerle birbiri üzerinde hâkimiyet kuramayacaklarına inandıklarını belirterek başladığı konuşmasında Anayasa Mahkemesinin görüşlerine katılmadığını, tasarıda geçen hükmün Genelkurmay Başkanının Silâhlı Kuvvetlerin komutanı olması gerektiğini, 3 ncü maddenin tasarıdan çıkarılması gerektiğini, Genelkurmay Başkanına diğer bakanlıklarla veya dairelerle yazışma yetkisi veren 4 ncü maddenin tamamen yersiz olduğunu, yazışma yapılacaksa mutlak surette Millî Savunma Bakanlığına haber verilmesi gerektiğini ve bu tasarıyla Genelkurmay Başkanlığının yetkilerinin genişletildiği kanısında olduğunu söyledi. Hüsamettin Başer (Nevşehir), Anayasanın 110 ncu maddesinde “Genelkurmay Başkanı Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komutanıdır, Genelkurmay Başkanının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir” dediği için gerekli yetki kanunlarının çıkarılmasının Meclis'in görevi olduğunu, kurumlar arasında uyumlu çalışmanın koşullarını Meclis'in hazırlayacağı yasalar olacağını, bu açıdan gelmiş olan bu kanun tasarısını Anayasaya aykırı görmediğini, fakat bazı maddelerde değişiklik teklifleri vereceğini söyledi.⁴¹⁶

Değişiklik tekliflerinin ilki C.H.P. grubu adına Elâzığ milletvekili Hayrettin Hanağası tarafından verildi. Önerge, maddenin “Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin Komutanıdır” şeklinde değiştirilmesini teklif ediyordu. Hayrettin Hanağası (Elazığ) takririni açıklamak üzere kürsüye geldiğinde parti grubunun üzerinde ısrarla durduğu tek noktanın yasa koyucunun arzusuna uygun biçimde Anayasadaki metnin aynen korunması olduğunu, Anayasa'nın 110 ncu maddesinde geçen ifadenin bu tasarıda da aynen kullanılmasını istediklerini ifade etti. Bu konuşmaya yanıt vermek üzere kürsüye gelen hükümet temsilcisi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sabit Osman Avcı (Artvin), Anayasa'da belirtildiği gibi Başkomutanlığın T. B. M. M.'nin manevi varlığından ayrılamayacağını, Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunduğunu ve Silâhlı Kuvvetlerin Komutanının Genelkurmay Başkanı olduğunu söyledi ve Anayasa Mahkemesi'nin, Millî Savunma Bakanlığı Kuruluş Kanununun iptaline dair gerekçesinde “...ordunun barışta ve savaşta hazırlanması ve idaresiyle idare kademesinde Genelkurmay Başkanı...” diyerek konuya açıklık getirdiğini açıklayarak önergeye katılmadıklarını belirtti.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 463-465.

⁴¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 465-466.

Tasarının 2 nci maddesi üzerine söz alan Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), maddenin (e) fıkrasında “Lojistik tedarik hizmetleri için tespit etmiş olduğu ilke, öncelik ve ana programları, bu hizmetleri yürütecek olan Millî Savunma Bakanlığımıza bildirir” denildiği için Genelkurmay Başkanının Millî Savunma Bakanı ile çok sıkı bir işbirliği içinde bulunması gerektiğinin düşünüldüğünü, bu işbirliğinin gerçekleştirilmesi için de söz konusu fıkranın “Lojistik tedarik hizmetleri için Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacak savunma politikası çerçevesinde tesbit etmiş olduğu ilke, öncelik ve ana programları, bu hizmetleri yürütecek olan Millî Savunma Bakanlığımıza bildirir” şeklinde değiştirilmesi gerektiğini teklif etti. İlyas Kılıç (Samsun), kanunun 1 nci maddesinde “Genelkurmay Başkanı, barışta ve savaşta Silâhlı Kuvvetlerin komutanıdır” denildiğinden 2 nci maddenin (a) fıkrasında yeniden Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri demenin gereksiz olduğunu, (c) fıkrasının ise “Lojistik tedarik hizmetlerinden Millî Savunma Bakanlığınca sağlanacak olanları, teferruatlı programlar halinde bakanlığa bildirir” biçiminde değiştirilmesi gerektiğini ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop) 2 maddenin ilk biçiminde Genelkurmay Başkanının görev, yetki ve sorumlulukları belirtilirken “Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında personel, istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile bütçe ana programlarını tespit eder” kaydı varken, geçici komisyonun bütçeyi tamamen çıkardığını, Amerikan yardımları da göz önünde tutularak bütçe konusunu en iyi Genelkurmay Başkanlığının bileceğini, ordunun güçlenmesi bakımında bu maddeye bütçenin de eklenmesi gerektiğini söyledi. Tasarının 2 maddesinin (b) fıkrasında “personel hizmetleri özel kanunlarına göre yürütülür” denildiği ve bu konuları inceleyen üst kurumun Yüksek Askerî Şûra olması nedeniyle Genelkurmay Başkanının Yüksek Askerî Şûra’ya başkanlık etmesini önerdiklerini ifade etti.⁴¹⁸

Geçici Komisyon sözcüsü Mustafa Tayyar (Bursa), Millî Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasındaki koordinasyonun nasıl sağlanacağı konusunda çıkan tereddütleri yanıtlamak üzere söz aldı ve Genelkurmay Başkanlığının kendisine verilmiş bulunan Hükümetin direktif ve politikası içinde öncelik, ilke ve ana programlarını belirleyeceğini ve bunları doğrudan doğruya Millî Savunma Bakanlığımıza vereceğini, Millî Savunma Bakanlığının da bu öncelik, ilke ve ana programa göre yapılması gereken hazırlıkları yapacağını söyledi. Bu konuşmanın ardından Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar’ın Genelkurmay Başkanının Yüksek Askerî Şûra’ya başkanlık etmesi ve görev ve yetkileri arasına bütçenin de eklenmesi konusunda verdiği önerge, Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu’nun Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine sağlık ve veterinerlik hizmetlerinin eklenmesi konusundaki teklifi, Uşak milletvekili Fahri Uğrasızoğlu’nun “lojistik tedarik hizmetleri için Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacak savunma politikası çerçevesinde tesbit etmiş olduğu ilke, öncelik ve ana programları...” ibaresinin eklenmesi için verdiği önerge, Samsun milletvekili İlyas Kılıç’ın (a) fıkrasının “...istihbarat, harekât,

⁴¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 467-470.

teşkilât, eğitim, öğretim ve tedarik dışındaki lojistik hizmetlerini Silâhlı Kuvvetler teşkilâtı ile sağlar” ve (c) fıkrasının “Lojistik tedarik hizmetlerinden Millî Savunma Bakanlığınca sağlanacak olanlarını teferruatlı programlar halinde Bakanlığa bildirir” şeklinde değiştirilmesi için verdiği önerge reddedildi. Madde Meclis’in açık oyuna sunularak aynen kabul edildi.⁴¹⁹

3 ncü madde görüşmelerine geçildiğinde söz alan Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), maddenin açık yazılmadığını, Genelkurmay Başkanının gerektiğinde toplantılara katılır denildiğinde sanki bunun Bakanlar Kurulu toplantısı gibi anlaşılabileceğini, maddenin “Uluslararası yapılacak anlaşma ve andlaşmaların askerî yönlerinin tâyininde ve uygulama esaslarının tespitinde Genelkurmay Başkanının mütalâası alınır, gerektiğinde yalnız veya ilgili bakanlarla birlikte uluslararası toplantılara katılır veya temsilci gönderir” şeklinde değiştirilmesini teklif etti. Ahmet Güner (Zonguldak), maddenin Dışişleri Bakanına göre Genelkurmay Başkanının yetkilerini arttırdığını, dolayısıyla “gerektiğinde toplantılarına katılır veya temsilci gönderir” sözünün çıkartılmasını önerdi. İlyas Kılıç (Samsun) maddenin açık olduğunu, siyasî iktidarlar arasında yapılan uluslararası anlaşmalara Genelkurmay Başkanının katılmadığını, dolayısıyla maddede endişeyi gerektiren hiçbir husus olmadığını söyledi. Hilmi İşgüzar (Sinop) ise maddenin “Genelkurmay Başkanı, uluslararası yapılacak her türlü anlaşma ve andlaşmaların askerî yönlerinin tâyininde ve uygulama esaslarının tespitinde, tetkikinde ve gerektiğinde her türlü askerî konuların konuşulması yapılacak toplantılara katılır veya temsilci gönderir, ya da yazılı mütalâasını bildirir. Yazılı mütalâa esastır” şeklinde değiştirilmesi için önerge verdiğini söyledi. Naci Gacıroğlu da (Erzurum), Hilmi İşgüzar gibi maddenin geçici komisyonda değiştirilmiş haliyle değil, hükümetin teklifinde olduğu gibi oylanmasını istedi. Geçici Komisyon adına söz alan Mustafa Tayyar’ın (Bursa) uluslararası anlaşma ve andlaşmalarda hükümetin tesbit ettiği şekilde, o toplantılarda askerî yönler mevcut ise ve bu askerî yönlerin önem derecesi gerektiriyorsa Genelkurmay Başkanı’nın toplantıya bizzat kendisi gidebileceğini, vereceği talimat gereğince yetkili bir kişiyi gönderebileceğini veya metin halinde bir not vermek suretiyle gönderebileceğini açıklamasından sonra verilen önergeler okundu ve Kayseri milletvekili Şevket Doğan’ın maddenin son cümlesine “bu” sözcüğünün eklenmesi ve maddenin “Gerektiğinde bu toplantılara katılır veya temsilci gönderir” şeklinde değiştirilmesi için verdiği önerge kabul edildi. Madde son haliyle Meclis’in açık oyuna sunularak kabul edildi.⁴²⁰

4 ncü madde üzerine söz alan Salih Aygün (Amasya), Genelkurmay Başkanının ilgili bakanlıklarla yazışmaları hakkında Millî Savunma Bakanlığına bilgi vermesi gerektiğini, “daire ve kurumlar” deyiminin maddeden çıkarılması gerektiğini söyledi. Ahmet Güner (Zonguldak) ve Fahri Uğrasızoğlu da (Uşak), Genelkurmay

⁴¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 470-473.

⁴²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 473-477.

Başkanlığının bakanlıklar dışındaki daire ve kuruluşlarla doğrudan yazışmalarda ve temaslarda bulunmasının sakıncalar doğurabileceğini, bu hususun mutlak surette metinden çıkarılması gerektiğini belirttiler. Hilmi İşgüzar (Sinop) ise maddenin yerinde olduğu kanısıyla söz aldığını ifade ederek konuşmasına başladı. İşgüzar, Genelkurmay Başkanının hiçbir bakanlığa bağlı olmadığını, Başbakana karşı sorumlu olduğunu, Anayasaya göre bakanlık düzeyinde düşünülen Genelkurmay Başkanlığının “görev ve yetkilerine ait konularda” millî emniyet ve millî güvenlik yönünden gerekli gördüğünde, gerekirse gizli olarak her türlü kuruluşla temas edebileceğini ve bilgi alabileceğini söyledi. Hasan Tosyalı (Kastamonu) da söz alarak yasa metninin 4 ncü maddesinin Anayasanın 110 ncü maddesine de uygun olduğunu ve Genelkurmay Başkanının görev ve yetkileriyle ilgili konularda ilgili bakanlık, daire ve kurumlara yazı yazmasından endişe etmeye gerek olmadığını savundu. Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana) söz alarak maddenin Genelkurmay Başkanının Teşkilât ve Görev Kanunu ile kendisine verilmiş görevleriyle, görevleriyle ilgili hususları bakanlıklar ve bağımsız daire ve kuruluşlar ile iletişimini kapsadığını, maddenin bakanlıklara bağlı kuruluşları, daireleri ve kurumları içermediğini açıkladı.⁴²¹

4 ncü maddeyle ilgili olarak C.H.P. grubu adına Elâzığ milletvekili Hayrettin Hanağası tarafından verilen ve “yaptıkları bu yazışma ve temaslardan önemli ve ilgili olanlar hakkında Millî Savunma Bakanlığına bilgi verir” ifadesinin maddeye eklenmesini öneren teklif, Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu tarafından verilen ve Genelkurmay Başkanının ilgili bakanlıklar, daireler ve kurumlarla, Millî Savunma Bakanlığı aracılığıyla temaslarda bulunabileceğini öneren takrir, Nevşehir milletvekili Hüsamettin Başer’in vermiş olduğu aynı içerikte önerge, Uşak milletvekili Fahir Uğrasızoğlu tarafından verilen ve yazışma ve temaslardan Millî Savunma Bakanlığına bilgi verilmesini öneren teklif kabul edilmedi. Madde açık oyla aynen benimsendi.⁴²²

Genelkurmay Başkanına özel kanunlar ile verilen görev ve yetkilerin saklı olduğunu belirten 5 nci madde üzerinde söz isteyen milletvekili olmadığından maddenin oya sunulup kabulünden sonra Genelkurmay Başkanının hizmetlerin yürütülmesinde Millî Savunma Bakanlığı ile işbirliği yapmasını düzenleyen 6 ncı madde üzerinde Hilmi İşgüzar (Sinop) ve Suna Tural (Ankara) maddenin tümünün tasarıdan çıkarılması ve Hayrettin Hanağası (Elazığ) “anlaşmazlık halinde koordinasyon Başbakan tarafından sağlanır” ifadesinin maddeye eklenmesi konusunda önerge verdiler. Takririni açıklamak üzere kürsüye gelen Hilmi İşgüzar (Sinop), Genelkurmay Başkanının görev ve yetkileriyle ilgili olarak bakanlık ve

⁴²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 477-480.

⁴²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 480-482.

diğer kuruluşlarla temas edebildiğine göre bu maddede ifade edilen Millî Savunma Bakanlığı ile işbirliği yapar kaydına gerek olmadığını söyledi. Önergelerin reddi üzerine 6 ncı madde yazılı olduğu şekilde oya sunularak kabul edildi.⁴²³

Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumlu olduğunu belirten 7 nci maddedeki tertip hatası düzeltildikten sonra madde üzerinde söz isteyen olmadığından aynen kabul edildi. Genelkurmay Başkanının atanması ile ilgili 8 nci madde için verilmiş üç değişiklik önergesi bulunuyordu. C.H.P. grubu adına Elâzığ milletvekili Hayrettin Hanağası ile Ankara milletvekili Şinasi Özdenoğlu'nun 45 günlük sürenin 15 güne indirilmesine ilişkin önergeleri ile Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar'ın bu sürenin 30 gün olarak belirlenmesine ilişkin önergesi reddedildikten sonra madde açık oyla aynen kabul edildi. Tasarının çeşitli hükümlerle ilgili 9 ncu maddesi ile yürürlük ve yürütme maddeleri de aynen benimsenerek kabul edildi.⁴²⁴

Yasa tasarısının tümü üzerinde görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından yasanın tümü oylandı ve Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine ait Kanun Tasarısı T.B.M.M. tarafından kabul edildi. 07 Ağustos 1970 tarih ve 13572 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1325: Millî Savunma Bakanlığı ve teşkilâtı hakkında Kanun

Millî Savunma Bakanlığı görev, yetki ve teşkilâtı hakkında kanun tasarısı ve Anayasa, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 20 numaralı Geçici Komisyon raporu 11 Mayıs 1970 tarihinde Meclis'te dağıtımına girdi ve gündeme alınmasına karar verildi.⁴²⁵ Tasarı Millî Savunma Bakanlığı görev ve yetkilerini düzenlerken Genelkurmay Başkanlığı'nın da komuta ve idarî hizmetlerden oluştuğu düşüncesiyle Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı ve idarî işlerde Bakanlık aracılığıyla Millet Meclisi'ne karşı sorumlu duruma getirmek amacını güdüyordu.

Bakanlar Kurulu tarafından 8 Ocak 1970 tarihinde kararlaştırılan Millî Savunma Bakanlığı görev, yetki ve teşkilâtı hakkında kanun tasarısı gerekçesinde Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının görev ve yetkilerinin 1920-1960 yılları arasındaki tarihsel gelişimi üç ana bölümde anlatılıyordu. Gerekçede, ilk dönem olan Büyük Millet Meclisi Hükümeti devresinde 2 Mayıs 1336 tarihli Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin sureti intihabına dair kanunla Millî Müdafaa Vekâletinin Türk ordularının personel, seferberlik, ikmal ve idare hizmetlerini, Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin ise Silâhlı Kuvvetlerin harekât, eğitim ve istihbarat hizmetlerini yürüttüğü, iki organ arasındaki koordinasyonun Başkumandanlık tarafından sağlandığı belirtiliyordu. İkinci dönem olan 1921 Anayasası devresinde,

⁴²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 482-483.

⁴²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 104, (16 Haziran 1970), s. 483-486.

⁴²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 79 (11 Mayıs 1970), s. 667.

Anayasanın Başkomutanlığın Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığına içkin olduğunu ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunacağını, Silâhlı Kuvvetlerin emir ve komutasının barışta özel kanuna göre Genelkurmay Başkanına, savaşta ise Bakanlar Kurulunun inhası üzerine Cumhurbaşkanıca atanacak zata tevdi edileceğini belirtmekteydi. Millî savunma hizmetinin ilkelerini çok genel şekilde düzenleyen 40ncı maddeye göre Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı arasındaki ilişkiler konusunda her hangi bir hüküm getirmemişti. 1924 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemi Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı ilişkileri açısından üç farklı aşamaya bölen gerekçe, 1924-1944 devresinde Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin kaldırıldığını ve Cumhurbaşkanı adına ordunun barışta emir ve komutasına memur en yüksek askerî makam olmak ve görevlerinde bağımsız bulunmak üzere Erkanı Harbiye-i Umumiye l Riyaseti kurulduğunu belirliyordu. Bu dönemde Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi, Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı onayıyla atanır ve görevine ilişkin konularda her bakanlıkla muhabere edebilirken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde askerî bütçenin sorumluluğu Millî Savunma Bakanına ait olarak belirlenmişti. Bu dönemde Genelkurmay Başkanlığı, genellikle bir plânlama organı rolü oynamış; harekât, eğitim ve istihbarat konularında Silâhlı Kuvvetlere emir ve kumanda etmiş, Millî Savunma Bakanlığı ise personel, ikmal ve idare hizmetlerini yürütmüştü. Aynı dönemde Bahriye Vekâletinin kurulduğu ve daha sonra ilga edildiği, Millî Savunma Bakanlığında Kara, Deniz ve Hava müsteşarlıkları ile Millî Savunma Bakanlığı Başmüsteşarlığının kurulduğu gerekçede anlatılıyordu. Gerekçe, 5 Haziran 1944 tarih ve 4580 sayılı “Genelkurmay Başkanlığının vazife ve salâhiyetleri hakkında Kanun” ile yeni bir dönemin, 1944 - 1949 devresinin başladığını; bu dönemde Genelkurmay Başkanlığının 429 sayılı Kanuna göre sahip bulunduğu bağımsız statüyü değiştirilerek bu makamın Başbakanlığa bağlandığını belirtiyordu. 4580 sayılı Kanuna göre barışta Genelkurmay Başkanlığı Başbakana bağlıydı ve emir ve komutadan ve Genelkurmay işlerinden ona karşı sorumluydu. Buna paralel olarak Başbakan da, barışta, Genelkurmay işlerinden ve barış ve savaşta harp kuvvetlerinin emir ve komutası işlerinden Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu durumdaydı. Bu dönemde Genelkurmay Başkanının atanma usulünde de değişiklik yapılmıştı. Genelkurmay Başkanı, Başbakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanacaktı. Gerekçe, 4580 sayılı Kanunun çıkarılmasında Genelkurmay Başkanlığının bağımsız durumunun uygulamada doğurduğu mahzurlar rol oynadığını ve bu makamın “çok şümüllü olan uzun hazar yıllarındaki çalışmalarda, icabeden işlerdeki aksamalardan dolayı” Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan yetkili bir mercie bağlanmasının zaruri olduğu sonucuna varıldığını açıklıyordu. Genelkurmay Başkanlığının Başbakanlığa bağlanışında ise, Genelkurmayın memleketin, topyekûn savaşa hazırlanması bakımından bütün Devlet, teşkilâtının faaliyetiyle ilgili teknik bir ihtisas heyeti ve makamı olması ve diğer bakanlıklarla, müştereken çalışıp ortaya koyacağı birçok işlerinin bulunması gibi sebepler göz önünde bulundurulmuştu. Millî Savunma Bakanlığı bu devrede de personel, ikmal ve idare hizmetlerini yürütmeye devam etmişti.

Gerekçe, 4580 sayılı Kanunun getirdiği bu sistemin uzun ömürlü olmadığını ve 1949 yılında çıkarılan “Millî Savunma Bakanlığının kuruluş ve görevlerine dair Kanun” ile yeni dönemin başladığını açıklıyordu. Bu kanunun getirdiği en önemli değişiklik, Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına bağlanmasıydı. Bu kanun, Millî Savunma Bakanlığını, Cumhuriyet ordusunun hazırlanması ve idaresiyle ödevli kılıyor ve Genelkurmay Başkanlığı ile Bakanlık Müsteşarının idaresi altındaki dairelerinden oluşacağını söylüyordu. İhtiva eder. Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde yer alan Genelkurmay Başkanlığı ordunun personel, haber alma, harekât, eğitim, seferberlik ve ikmal işlerini yaparken, Müsteşarlık ise bunların dışındaki hizmetleri görüyordu. Genelkurmay Başkanının atanması ve değiştirilmesi de Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla yapılıyordu.

Tasarının gerekçesi, Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı arasındaki ilişkilerin üçüncü ana dönemi 1961 Anayasası'nın getirdiği sistem olarak tanımlıyordu. 1961 Anayasası, Başkumandanlık konusunda 1924 Anayasasının 40 ncı madde hükmünü aynen tekrarlamış ve Başkumandanlığın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığından ayrılmayacağını ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunacağını belirlemiştir. Buna karşılık Anayasanın 110ncu maddesinin diğer fıkralarında 1924 Anayasasındaki ilkelerden farklı hükümler yer almıştı. Millî Güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı Bakanlar Kurulu sorumlu kılınmış, Genelkurmay Başkanının, Silahlı Kuvvetlerin komutanı olduğu belirtilmiş; kendisinin bu sıfatla sahip olacağı görev ve yetkilerin kanunla düzenlenmesi öngörülmüş ve Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerden dolayı Başbakanı karşı sorumlu tutulmuştu. Genelkurmay Başkanını Başbakanı karşı sorumlu kılan bu hükmün anlamı, gerek Kurucu Meclis görüşmelerinde, gerek Anayasa Mahkemesi kararlarında tartışma konusu olmuştu. Anayasa Mahkemesi, 14. 4. 1966 tarih ve E. : 1903/67 ve K. : ‘1906/19 sayılı Kararında, sözü geçen hükmü, Genelkurmay Başkanlığının Başbakanlığa bağlı olması gerektiği şeklinde yorumlamış ve bu gerekçe ile Genelkurmay Başkanlığını Millî Savunma Bakanlığına bağlayan 5398 sayılı Kanunun ilk üç maddesini iptal etmişti. Anayasa Mahkemesi, daha sonraki bir kararında da (10. 10. 1968 tarih ve E. : 19’67/3’9 ve K. :1968/41 sayılı) aynı anlayışı devam ettirerek 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 34 ncü maddesiyle, 121 nci maddesinin (e) bendini iptal etmişti. Anayasa Mahkemesi, bu kararında da Genelkurmay Başkanlığının, Millî Savunma Bakanlığının bir dairesi olamayacağını tekrarlamış, subaylığa nasıp ve terfilerde ve Millî Savunma Bakanlığı karargâhında görevlendirilecek subay ve astsubayların atanmalarında Millî Savunma Bakanlığını yetkili kılan bu hükümleri Anayasaya aykırı bulmuştu.

Demirel hükümeti, Genelkurmay Başkanlığının bağımsız olduğu ve Başbakanlığa bağlı olduğu devrelerde dahi personel hizmetleri Millî Savunma Bakanlığınca görüldüğünü savunuyor ve Anayasa'nın millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından Bakanlar Kurulunu sorumlu tuttuğunu belirtiyordu. Anayasa'nın Bakanlar Kurulunun bütün üyelerini Millî Savunma göreviyle meşgul olmaları gerektiğini kastetmediği ve hükümetin genel siyasetinin

yürütülmesinden Bakanlar Kurulunun birlikte sorumlu olması gerektiği iddiasındaki hükümet, Millî Savunma hizmetlerinin Bakanlar Kurulunda belli bir Bakanlığa ait olması zorunluluğu düşüncesindeydi. Hükümet, Türk idari sisteminde, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Devlet Personel Dairesi, Devlet İstatistik Enstitüsü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Reisliği gibi bazı birimlerin Başbakanlığa bağlı olmakla birlikte Başbakanın bu hizmetleri, Devlet bakanlıkları aracılığıyla yürüttüğünü ve bu birimlerin ilgili bakanların münferit siyasi sorumluluğu altında olduğunu, oysa Anayasa'nın, Genelkurmay Başkanının, Başbakanlığa değil, "Başbakan"a karşı sorumlu olduğunu ifade ettiğini belirtiyordu.

Genelkurmay Başkanının Başbakanı, Başbakanın da Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı olan sorumluluğunun, kanunların günlük uygulama işlemlerini kapsamadığının ve bu işlerin bağımsız şekilde Genelkurmay Başkanlığı tarafından yürütüleceğinin kabul edilmesi durumunda da Bakanlar Kurulu Genelkurmay Başkanlığına Anayasa dışı bir özerlik tanınmış olacağı inancındaydı. Silâhlı Kuvvetlerin özerk bir kuruluş olmaması ve genel idareden ayrı bir kamu tüzel kişiliği bulunmaması nedeniyle özerkliğe sahip olmadığını belirten Bakanlar Kurulu esasen devlet kudretinin yürütme aracı olan Silâhlı Kuvvetlerin Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan bir birime, ancak Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olabileceğini gerekçede öne sürüyordu.

Millî Savunma görevlerinin komuta ve idare şeklinde ikiye bölündüğünü ve komutanın Millî Savunma ile ilgili kuruluşların savaş teknik ve taktiği bakımından yönetimi, idarenin ise bu yönetimin personel, malî işler ve lojistik gibi konularda desteklenmesi olduğunu belirten Bakanlar Kurulu gerekçesi, Genelkurmay Başkanının komuta işleriyle ve komuta dışında kalan Millî Savunma hizmetlerinin Millî Savunma Bakanlığına ait olabileceğini iddia ediyordu.

Bu düşüncelerle tasarıyı hazırlayan Bakanlar Kurulu, Millî Savunma hizmetinin komuta yönüyle genel yönetim yönünü ayırarak bunlardan ilkinin "Genelkurmay Başkanını görev ve yetkilerine ait kanun tasarısı" ile Genelkurmay Başkanına bırakma, ikincisini ise Millî Savunma Bakanlığı'na verme amacını güdüyordu. Buna göre komuta görevi, istihbarat, harekât, teşkilât ve eğitim işlerini kapsarken yönetim görevi de personel ve lojistik işleriyle diğer çeşitli idarî hizmetleri içeriyordu. Bununla birlikte tasarı, Genelkurmay Başkanının komutanlık icabı olan yetkilerinin tam olabilmesi için, yürütülmesi Millî Savunma Bakanlığına bırakılmış olan personel ve lojistik hizmetlerinin de ilke, öncelik ve ana programlarının Genelkurmay Başkanınca tespit edilmesini öngörüyordu.

Tasarının maddelerine ilişkin gerekçeler ise aşağıdaki belirtildiği biçimde anlatılmaktaydı:

Madde 1. Bu madde, Millî Savunma Bakanlığının teşkilâtını gösteriyordu. Maddenin ikinci fıkrasında bu teşkilâtın Bakanlık tarafından Genelkurmay Başkanlığı ile koordineli bir şekilde düzenleneceği belirtiliyordu. Bu hüküm yukarıda anlatılan genel gerekçede söylendiği gibi Bakanlıkla Genelkurmay Başkanlığının sıkı bir

işbirliği içinde çalışmalarını gereğinin sonucu olarak düşünülmüştü. Silahlı Kuvvetler kadrolarının bir bütün olması nedeniyle Millî Savunma Bakanlığı teşkilâtının Silahlı Kuvvetler kuruluş ve kadrolarında gösterileceği maddede belirtiliyordu.

Madde 2. Madde Millî Savunma Bakanlığının görevlerini gösteriyordu. Bu görevlerin Millî Savunma hizmetinin komuta işleri dışında kalan yönlerini kapsadığı belirtiliyor, Bakanın maddenin (b) bendinde yazılı olan görevleri “Genelkurmay Başkanlığınca tesbit olunacak ilke, öncelik ve ana programlara göre” yürüteceği bildiriliyordu.

Madde 3. Bu maddeye göre, Silâhlı Kuvvetlerin personel hizmetlerinin, özel kanunları uyarınca yürütüleceği belirtiliyordu. Genel gerekçede ifade edildiği gibi personel hizmetlerinin Genelkurmay Başkanlığının bağımsız olduğu ve Başbakanlığa bağlı bulunduğu dönemlerde de Bakanlık tarafından yürütüldüğü, yürütme görevinin en önemlilerinden biri olan personel hizmetlerinin devlet tüzel kişiliğinin bir organı niteliği taşıyan ve Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu bulunan Millî Savunma Bakanlığı tarafından yürütülmesinin zorunlu olduğu açıklanıyordu.

Madde 4. Madde, Millî Savunma Bakanının kanunla kendisine verilen görevleri, Müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer kurumlarla Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları aracılığıyla yerine getirileceğini belirtiyordu. Millî Savunma Bakanlığında 1119 sayılı yasayla Kara, Deniz ve Hava Müsteşarlıkları kurulmuş ve bunların 5398 sayılı kanunla lağvedilmesine kadar Bakanlık ikmal ve idare işleriyle ilgili konuları Silâhlı Kuvvetlerle bu müsteşarlıklar eliyle yürütmüştü. Anayasa Mahkemesinin 5398 sayılı yasanın ilk üç maddesini iptal etmesinden sonra personel, ikmal ve idare işlerinde Kuvvet Komutanlıkları, komutanlık işlerine ek olarak Millî Savunma Bakanının yürütme görevlerine yardımcı oluyorlardı.

Madde 5. Bu madde, diğer kanunlarla Millî Savunma Bakanlığına verilen görev ve yetkileri saklı tutma amacını güdüyordu. Askerî yargı organları hakkındaki özel kanun hükümleri de askerî yargı hizmetinin özel niteliği dolayısıyla saklı tutuluyordu.

Madde 6. Ulusal savunma hizmetlerinin uyumlu yürütülebilmesi için Millî Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasındaki zorunlu ve yakın işbirliğini vurgulayan bir hüküm olarak düzenlenmişti.

Madde 7. Madde, 5398 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesince iptal edilmeyen hükümleriyle diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümlerini yürürlükten kaldırıyordu.

Madde 8. Kanunun yürürlük tarihini tespit ediyordu.

Madde 9. Maddeye göre, Kanun Bakanlar Kurulu tarafından yürütülecekti.⁴²⁶

⁴²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 106 (18 Haziran 1970), s. 544 ve devamı: 131 Sıra Sayılı Basma yazı: Millî Savunma Bakanlığı görev, yetki ve teşkilâtı hakkında kanun tasarısı ve Anayasa, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 20 numaralı Geçici Komisyon raporu (1/182).

Millî Savunma Bakanlığı görev, yetki ve teşkilâtı hakkında kanun tasarısı, 18 Haziran 1970 tarihinde toplanan 106 ncı Birleşimde Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun öncelik ve ivedilikle görüşülmesi hakkında verdiği önerenin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlandı.

Tasarının tümü üzerinde Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu); komuta işlerinin en yüksek askerî şahıs olan ve günlük siyasi etkilerin dışında kalması icap eden Genelkurmay Başkanına; millî savunma hizmetinin genel yönetimiyle ilgili siyasi, hukukî, sosyal, malî işlemlerle bütçe hizmetlerinin Meclis'e karşı siyasi bakımdan sorumlu olan Millî Savunma Bakanı ve teşkilâtına bırakan tasarının isabetli olduğunu savundu. İstihbarat, harekât, teşkilât ve eğitim konularının Genelkurmay Başkanlığınca yürütülmesi, siyasi, malî, askere alma hizmetlerinin, lojistik ihtiyaç maddelerinin tedariki işinin, harp sanayii hizmetlerinin, sağlık ve veteriner hizmetlerinin, emlak ve inşaat enfastrüktür hizmetlerinin, hesap ve teftiş hizmetlerinin Millî Savunma Bakanlığınca yürütülmesinin yerinde olduğunu söyleyen Tosyalı, Personel işlerinin de özel kanunlarına göre yürütülecek olmasını desteklediklerini belirtti. Silâhlı Kuvvetler hizmetlerini bütünlük ve beraberlik içinde yürütülmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının sıkı bir işbirliği içinde çalışacaklarını vurgulayan Tosyalı, G. P. Grubunun Millî Savunma Bakanlığı görev, yetki ve teşkilât Kanununu genel olarak ihtiyaca uygun bulduklarını beyan etti.

C. H. P. grubu adına söz alan İlyas Kılıç (Samsun), komuta icra edecek bir komutanın hem harekât, hem de idarî işlerin sevk ve idaresiyle görevli olması nedeniyle Geçici Komisyon raporunda bu konuda yapılan tarif ve açıklamalara katılmanın mümkün olmadığını, Genelkurmay Başkanının komutanlık görevini yerine getirebilmesi için idarî, personel ve lojistik destek görevlerini bilmeden yapmasının olası olamayacağını belirtti. Genelkurmay Başkanının kendisine verilen vazife ve sorumlulukları ancak tüm teşkilâtıyla yerine getirebileceğini, oysa tasarıda Genelkurmay Başkanı ve karargâhıyla Kuvvet komutanlarının aynı makamlar gibi ele alındığını, bunun da modern orduların gelişimine ters düştüğünü belirten Kılıç, Silâhlı Kuvvetlerin tüm hizmetlerinin tek bir makamdan görülmesi, bu makamın da Genelkurmay Başkanlığı olmasının zorunlu olduğunu ifade etti. Genelkurmay Başkanının Anayasanın kendisine verdiği Komutanlık görev ve sorumluluğu yerine getirebilmek için Silâhlı Kuvvetleri hem harekât ve ham de idarî bütün sorumluluklarında karar yetkisini taşımak zorunda olduğunu söyleyen Tosyalı, Silâhlı Kuvvetlerin her türlü imkân ve kabiliyetlerini hiçbir kanun veya mevzuatla kısıtlamadan serbestçe kullanması gerektiğini ve hizmetin cins, miktar ve niteliğini tâyin etmenin Genelkurmay Başkanının yetki ve sorumluluğunda olduğunu, Millî Savunma Bakanlığının ancak istenen hizmeti sağlayan makam olması gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), Anayasa'ya göre, Genelkurmay Başkanlığının ne bakanlığa ne de Başbakanlığa bağlı olmadan Başbakana karşı sorumlu olduğunu, bu yönüyle Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkilerinin bu kanunun maddelerinde tedvin edilmesi gerektiğini söyledi. Bunun 1961 Anayasası'nın emrettiği genel ilkelere olduğunu belirten İşgüzar, Millî Savunma Bakanlığının personel

atamalarının Anayasanın 110 ncu maddesine aykırı olduğunu, personel işleri, emir, komuta zinciri yönünden işlerin yürütülmesinin Genelkurmay Başkanlığına ait olduğunu belirtti. Bu kanun tasarısının Genelkurmay Başkanlığının kendi görev ve yetkileriyle ilgili konularda bile serbest hareket etmesini kısıtlayan hükümler getirdiğini belirten Tosyalı, Genelkurmay Başkanının kendi görev ve yetkileriyle ilgili konularda bile kuvvet kumandanlarıyla yazışmalardan Millî Savunma Bakanlığına bilgi vermek mecburiyetiyle baş başa kaldığını, bunun da Anayasaya aykırı olduğunu açıkladı. Tosyalı, tasarının Genelkurmay Başkanlığının görevlerinin büyük bir kısmını Millî Savunma Bakanlığına aktardığını ve tasarının, 4 ncü maddesi ve 6 ncı maddesi itibarıyla Anayasaya uygun olmadığını söyleyerek konuşmasını tamamladı. Suna Tural (Ankara), tasarının Anayasaya aykırılığı bir yana ülke çıkarlarına da aykırı olduğunu söyleyerek başladığı konuşmasında kanun tasarısının kabul edilmesi durumunda Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerine müdahale edilmiş olacağını, komuta yetki, görev ve teşkilâtı içinde, lojistik, personel ve bütçe unsurlarının olmadığı bir komutanlık yaratılacağını ve Genelkurmay Başkanının Millî Savunma Bakanının bir teknik müşaviri haline getirileceğini belirtti. İhsan Kabadayı (Konya), kanunun ülke ve millet yararına ve Silâhlı Kuvvetlerin faydasına geliştirileceğine inandığını söyledi. Ahmet Buldanlı (Muğla), tasarıda Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığının hizmet bakımından işbirliğinin öngörüldüğünü, kanunun Genelkurmay Başkanlığının komuta yetkilerine müdahale ettiği iddialarının tamamen yanlış olduğunu ve personel tâyinlerinin Genelkurmay Başkanlığından alınıp Millî Savunma Bakanına verilmesinin Anayasaya aykırılığı iddiasının yersiz olduğunu vurguladı.⁴²⁷

Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana) söz alarak Millî Savunma Bakanlığı Teşkilât Kanununun 5398 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin Genelkurmay Başkanlığını ve Millî Savunma Bakanlığını Genelkurmay Başkanlığı ve Bakanlık Müsteşarlığından müteşekkil bir karargâh olarak gösterdiğini ve Genelkurmay Başkanlığını Millî Savunma Bakanlığına bağlı bir daire olarak tespit ettiğini söyledi. Genelkurmay Başkanlığının icranın bir parçası, dolayısıyla siyasi idarenin, iktidarın ve Hükümetin emrinde olduğunu belirten Bakan, kanun tasarısı ile Türk Silâhlı Kuvvetlerinin komuta hizmetlerine en ufak bir müdahalede bulunulmadığını söyledi.

Son söz olarak İlyas Kılıç (Samsun), Anayasa'nın 110 ncu maddesini okuyarak Silâhlı Kuvvetlerin Millî Savunma Bakanlığı ile alâkası olmadığını ve teknik, teçhizat ve personel açısından TSK'nın ihtiyaçlarını Millî Savunma Bakanlığı'nın bilemeyeceğini, bunların Genelkurmay tarafından hazırlanması gerektiğini belirtti.⁴²⁸ Müzakerelere verilen yeterli önergesinin ardından maddelerin tartışmasına geçildi:

⁴²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 106 (18 Haziran 1970), s. 504-516.

⁴²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 106 (18 Haziran 1970), s. 516-519.

Kuruluş :

Madde 1. — Millî Savunma Bakanlığı; Bakanlık müsteşarı, yeteri kadar müsteşar yardımcısı ile Başkanlık, daire başkanlıkları ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşları ihtiva eder. Bakanlıkça, Genel Kurmay Başkanlığı ile koordineli olarak düzenlenecek bu teşkilât Silâhlı Kuvvetler kuruluş ve kadrolarında gösterilir.

Görev ve yetki :

Madde 2. — Millî Savunma Bakanının görevleri:

a) Millî Savunma görevlerinin siyasi, hukukî, sosyal, malî ve bütçe hizmetlerini,
b) Silâhlı Kuvvetlerin; Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacak savunma politikası çerçevesinde, Genel Kurmay Başkanlığı tarafından tesbit olunacak ilke, öncelik ve anaprogramlarına göre:

- (1) Barışta ve savaşta asker alma hizmetlerini,
 - (2) Silâh, araç, gereç ve her çeşit lojistik ihtiyaç maddelerinin tedarik hizmetlerini,
 - (3) Harb sanayii hizmetlerini,
 - (4) Sağlık ve veteriner hizmetlerini,
 - (5) Emlâk ve inşaat enfastrüktür hizmetlerini,
- c) Malî ve mal hesap teftiş hizmetlerini,
yürütmektir.

Madde üzerinde söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Millî Savunmanın partilerüstü tutulması gereken harb sanayiinde etkisinin olamaması ve ülke savaş sanayinin siyasi iktidarın etkisi altında kalmaması için Millî Savunma Bakanlığı'na değil, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanması gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), harp sanayinin millî sanayi içerisinde mütalâa edilen bir kol olduğu ve bütçesinin Millî Savunma Bakanlığına ait olduğu için savaş sanayinin Millî Savunma Bakanlığının görevleri arasında mütalâa etmeye gerek olmadığını söyledi ve Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki kanun tasarısının 2 nci maddesinin (b) fıkrasının ikinci bendinde yer alan harp sanayii hizmetlerinin bu maddeden çıkarılmasını teklif etti. Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu (Adana) söz aldı ve kanun tasarısında harp sanayinin Millî Savunma Bakanlığı tarafından görüşüleceğini, ama bunun öncelik ve programlarının Genelkurmay tarafından hazırlanacağını söyledi. Söz sırası Salih Aygün' e (Amasya) verildi ve Aygün, bu tasarıyla sivil ve askerî kurumların organize halde çalışmasının sağlandığını ve siyasi iktidarlar gelip geçici olduğu için plan ve programların müsteşarlar, umum müdürler veya bu kurumları sevk ve idare edenler tarafından yapılacağını belirtti. Nuri Çelik Yazıcıoğlu (Çankırı) da tasarının 2 nci maddesinin (B) bendinin 3 ncü fıkrasının çıkarılmasını talep etti. Madde hakkında verilen önergelerden Komisyon Sözcüsü Mustafa Tayyar'ın verdiği ve maddenin 5 nci bendini "inşaat, emlâk, iskân ve enfastrüktür hizmetlerini" şeklinde düzelten önerge dışındakiler kabul görmedi.⁴²⁹

⁴²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 106 (18 Haziran 1970), s. 519-524.

Personel işlemleri:

Madde 3. — Silâhlı Kuvvetler Personel hizmetleri özel kanunlarına göre yürütülür.

Görevlerin yürütülmesi:

Madde 4. — Millî Savunma Bakanı; bu görevleri müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar ile Kara, Deniz , Hava Kuvvetleri komutanlıkları vasıtasıyla yerine getirir.

4 ncü madde üzerinde söz isteyen Hilmi İşgüzar (Sinop), maddede Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı arasında, esasında asli görevleri itibariyle Genelkurmay Başkanlığının emir ve komutasında bulunan Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri yolu ile icra organının eline verilmiş olması keyfiyetini belirtti. Bu itibarla maddenin “Millî Savunma Bakanı bu görevlerini müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar vasıtasıyla yerine getirir” şeklinde değiştirilmesi için önermesini verdi, fakat önergesi kabul görmedi.⁴³⁰

Çeşitli hükümler:

Madde 5. — Diğer kanunlarla Millî Savunma Bakanlığına verilen görev ve yetkiler ile askerî yargı organları hakkındaki özel kanun hükümleri saklıdır.

İşbirliği:

Madde 6. — Silâhlı Kuvvetler hizmetlerinin tam bir bütünlük ve beraberlik içinde yürütülmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ile sıkı bir işbirliği ve beraberliği içinde çalışır.

Her iki makam, görev ve yetkileri icabı Kuvvet komutanlıkları, diğer makamlar ve kurumlarla yaptıkları önemli ve ilgili-yazışmalardan karşılıklı olarak birbirlerine bilgi verirler.

6 ncü madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop) maddenin ikinci fıkrasında yer alan hükmün Genelkurmay Başkanlığının görev ve yetkilerinin taşıdığı anlam ile tezat oluşturduğunu, kurumların karşılıklı olarak birbirine bilgi vermeleri hususunun sansür koyan bir hüküm olduğunu, dolayısıyla bu antidemokratik 2 nci fıkranın maddeden çıkarılmasını talep etti, ancak Meclis bu talebi uygun görmedi.

Madde 7. — 5398 sayılı Kanun ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük ve yürütme:

Madde 8. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 9. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarının tümü üzerinde ve lehte söz alan Hüsamettin Başer (Nevşehir), Millî Savunma Bakanlığı görev ve yetkileri tasarısının 1961 Anayasası'nın öngördüğü hususları yerine getirmek için getirilen bir hükümet tasarısı olduğunu ve Millî

⁴³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 106 (18 Haziran 1970), s. 525.

Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetlerinin bir ve bir bütün olduğu için kurumlar arasında çelişki olmayacağını ifade etti.

Millî Savunma Bakanlığı ve teşkilâtı hakkında kanun tasarısı, 31 Temmuz 1970 tarihinde kabul edildi ve 7 Ağustos 1970 tarih ve 13572 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

Bu kanun, Anayasa Mahkemesi’nin iptali üzerine 30 Nisan 1971 Cuma günü yapılan 93 ncü birleşimde yeniden görüşülecekti. Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki 31 Temmuz 1970 tarihli ve 1325 sayılı kanunun 4 ve 6 ncı maddelerinin iptali hakkında açılan dâva nedeniyle Anayasa Mahkemesi Meclis Başkanlığı’na tezkeresini sundu. Anayasa Mahkemesi 27 Nisan 1971 günü ve 1970/52 - 1971/46 karar sayısı ile 1325 sayılı kanunun 4 ncü maddesindeki “...ile Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanlıkları...” deyimini ile aynı kanunun 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasındaki “Kuvvet Komutanlıkları” deyiminin Anayasanın 110 ncü maddesine aykırı olduğuna ve iptaline karar verdi.⁴³¹

KANUN NO 1415: 6996 sayılı Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında Kanun

Millet Meclisi’nin 17 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 101 ncü birleşiminde Meclis Başkanlığı’na ulaşan 6996 sayılı Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporlarının gündeme alınmasına karar verildi.⁴³² Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arz edilen tasarı, gösterilen Gülhane Askerî Tıp Akademisinin kliniklerinde direktör olarak çalışan ve tuğgeneralliğe yükseltilemeyen tabip albayların atanmaları için Genelkurmay Başkanlığını yetkili kılma amacını taşıyordu. Gerekçe, Gülhane Askerî Tıp Akademisinin ruh hastalıkları, sinir hastalıkları, çocuk sağlığı ve hastalıkları, ikinci hariciye, deri hastalıkları, birinci iç hastalıkları klinikleri ile farmakodinami direktörlüğünde 1968 ve 1969 yıllarında kadro yetersizliği nedeniyle liyakatlarına rağmen generalliğe yükselmeleri gecikmiş bulunanların mağduriyetlerinin telâfi edileceğini ve Danıştayca generalliklerine karar verilmiş olup kadro yetersizliği nedeniyle rütbe yükseltilmesi işlemi gecikmiş bulunanların hak ettikleri rütbeyle erişmelerinin sağlanacağını belirtiyordu.⁴³³

Tasarı, 4 Haziran 1971 günü toplanan 108 ncü birleşimde Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlandı. Kanunun tümü üzerinde söz alan İhsan Kabadayı (Konya), 1968 ve 1969 yılları terfilerinde hastanenin direktörlük

⁴³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 93 (30 Nisan 1971), ss. 37-38.

⁴³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 101 (17 Mayıs 1971), s. 474.

⁴³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 78 vd.319 Sıra Sayılı Ek: 6996 sayılı Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları.

kadrolarında görevli bulunan tabip albayların terfi edemediklerini, esasen bunlara kadro tahsisi yetkisinin Genelkurmay Başkanlığına verildiğini, keza tabiilerin Devlet Şurasına giderek terfi hak kazanmışlarsa da kadro kifayetsizliği nedeniyle terfi edemediklerini belirterek Millî Güven Partisi'nin bu hakkın sahiplerine verilmesini desteklediğini ifade etti.⁴³⁴

Suna Tural (Ankara) Yüksek Askerî Şûra'da haklarının verilmesi uygun görülmüş olan ve 4273 sayılı Kanuna göre terfi etmeleri gerekli olduğuna dair 1969 senesinde Danıştay'dan karar almış bulunan Gülhane Askerî Tıp Akademisi profesör albaylarının generallik rütbesine terfiinin kadro sınırlamaları nedeniyle yapılamamasının kendilerini mağdur ettiğini, tasarı kanunlaştığı takdirde, kadro yetersizliği sebebiyle profesör albayların mağduriyetlerinin telâfi edilmiş olacağını, Danıştayca generalliklerine karar verildiği halde terfi işlemi iki sene gecikmiş olan profesör albayların hakları olan rütbeye erişmelerinin temin edileceğini ve Danıştayın bu konudaki kararlarının da uygulanmış olacağını söyledi.⁴³⁵

Adalet Partisi grubu adına söz alan Mehmet Yardımcı da (İstanbul) tasarı hakkında olumlu konuştu. C.H.P. grubu adına kürsüye gelen Hayrettin Hanağası (Elâzığ) tasarının mağduriyetleri gidermesi nedeniyle C.H.P. grubunun da uygun ve yerinde bulunduğunu ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop) Personel Kanunu bir reform kanunu olarak sunulduğu, reform kanunlarında esasın sicil, liyakat, tahsil, başarı olduğu halde kişilerin sicili ne kadar iyi olursa olsun kadro olmadığı takdirdeterfi edememelerinin kanunun eksikliğini gösterdiğini ifade etti. Böylece 6996 sayılı Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanununa bir geçici madde eklenerek görevli profesörlerden generalliğe yükselmeleri için haklarında kesinleşmiş kazai kararı bulunanlara, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49 ncu maddesinde yazılı kadro, miktar, oran ve kontenjanlar dışında tuğgenerallik kadroları tahsis etmeye Genelkurmay Başkanının yetkili olduğuna; ancak, bu kadrolara terfi ettirilenlerin görevlerinden ilişkilerinin kesilmesi halinde kendilerine bu kanuna dayanılarak verilmiş bulunan kadroların başkalarına tahsis edilemeyeceğine ve kendiliğinden ortadan kalkacağına dair hüküm kabul edildi. 22 Haziran 1971 tarihinde kanunlaşan hüküm, 25 Haziran 1971 tarih ve 13876 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1417: Deniz Kuvvetlerine yabancı memleketlerden harp gemileri harp gemisi cihaz ve silâhları ve harp gemisi inşa malzemesi satın alınmasına dair Kanun

Deniz Kuvvetlerine yabancı memleketlerden dört muhrip satın alınması için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 3 Aralık 1969 tarihli 13 ncu birleşiminde Meclis Başkanlığı'na verildi.⁴³⁶ Millî Savunma ve Plân komisyonlarına gönderilen tasarı, komisyon

⁴³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 53-54.

⁴³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 54-55.

⁴³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 13 (3 Aralık 1969), s. 398.

raporlarıyla birlikte Meclis'in 17 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 101nci birleşimde gündeme konuldu.⁴³⁷ Tasarı, ülkenin denizlerinin savunulmasıyla görevli Deniz Kuvvetlerinin durumunun düzeltilmesi amacıyla alınacak dört muhribin NATO ve dışı yardımlarla temin edilememesi nedeniyle gemilerin bedelinin millî bütçeden karşılanması amacını güdüyordu. Bu dört muhribin bedelinin, tanesi 50-60 milyon liradan yaklaşık 250 milyon lira olacağı tahmin ediliyordu. Deniz Kuvvetlerinin ihtiyacının karşılanması için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesine yetki veren tasarı, muhriplerin tedariki ve ödeme hususlarının halli için beş yıl süreyle her yıl bütçeye elli milyon lira konulmasını gerektiriyordu.⁴³⁸

Tasarı, 4 Haziran 1971 tarihinde toplanan 108 nci birleşimde Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edildi. Kanunun tümü üzerinde görüşmek isteyen Suna Tural (Ankara), Deniz Kuvvetlerinin güçlendirilmesi için 1965 yılından beri Meclislere sunulmuş söz konusu hayati teklifin altı yıldır sürüncemede kalmasının düşündürücü olduğunu, teklifin dayandığı temelin, Türkiye savunma politikasının deniz politikasına dayalı olması gerektiğini, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinin güçlenmesi için dirayet gösterildiğini, ancak Türkiye'nin, genel endüstri ve mamul madde gücü itibarıyla dışa bağılıktan kurtulamadığını, Türkiye'nin korunması için Hava Kuvvetlerinin en önemli unsur olduğunu ve meseleye bu yönden başlanması zorunluluğu olduğunu belirtti. Karadeniz'de çok ağır Sovyet hava ve deniz baskısı, Ege ve Akdeniz'de NATO donanmalarına da meydan okuyan Sovyet daimî filosu ve aynı denizlerde büyük güçleri işe karıştırma riski bulunan Yunan veya Kıbrıs sorunu nedeniyle bu dört muhribin kullanılma olanakları kısıtlı olduğundan Deniz Kuvvetlerinin güçlenmesi için hücumbotları ve denizaltı gemisi gibi hızlı gemilere ihtiyaç bulunduğunu belirten Tural, Türkiye'nin denizaltıları en az yarı yarıya olmak üzere kendisinin yapabileceğini, gemiler için bütçe dışı 500 milyonluk bir ayrı ödenek konulurken 200 - 300 milyon daha koyarak ikinci hava kuvvetini kurma çabalarına girmenin ve bütün kuvvetleri en az 10 yıllık bir plân ve programla modernize ederek millî bir bünyeye gitmenin gerekliliğini savundu.⁴³⁹

C.H.P grubu adına söz alan Hayrettin Hanağası (Elâzığ), kanun tasarısının, Türk Donanmasına günün şartlarına uygun modern ve mücehhez yeni dört deniz vasıtasını sağlama imkânını vereceğinden çok önemli olduğunu ve parti grubunun destekleyeceğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), Türkiye'nin savunma güçlerini tüm olarak ele almak, onların güçlenmesine, gelişmesine, yurt savunma ihtiyaçlarına cevap verecek bir seviyeye getirilmesine çalışmak ve ülkeye gelebilecek taaruzların

⁴³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 101 (17 Mayıs 1971), s. 474.

⁴³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 78 vd.; 320 Sayılı Basmayazı: Deniz Kuvvetlerine yabancı memleketlerden dört muhrip satın alınması için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları.

⁴³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 64-65.

önlenebilmesi için harp sanayiine kavuşması ve dışarıdan hiçbir şey satın almadan millî harp sanayini oluşturması gerektiğini belirtti. Yunanistan'ın Ege ve Güney Akdeniz'in kesimine hâkim olmak için Lozan Anlaşmalarına göre hiçbir şekilde hava üsleri kurulması mümkün olmayan Oniki Adaya hava üsleri kurmuş ve hava hâkimiyetini temin için sanayilerini geliştirme yoluna gitmiş bulunduğunu, Yunanlıların İzmir'de, Antalya'da balıkçıları, motorcuları kaçırmalarının günlük hâdiseler arasında olduğunu belirten İşgüzar, harp sanayiini ve Hava Kuvvetlerini geliştirmenin bu tür olayları engelleyeceği gibi Türk ekonomik hayatına da canlılık getireceğini ifade etti. Ahmet Buldanlı (Muğla) ordunun donanmayı muhriplerle teçhiz etmeye karar vermiş olmasının önemli olduğunu, muhriplerin nerede kullanılacağıının veya savunmanın nasıl kurulacağıının kararının erkânıharbiyeye ait olduğunu söyleyerek kanun tasarısına müspet rey vermek durumunda olduğunu bildirdi.⁴⁴⁰

Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) söz alarak getirilen tasarının hükümet tarafından dört muhrip satın alınması için yapıldığını, ancak aradan geçen zamanda kuvvetler dengesi için ihtiyaç duyulan dört muhribin başka imkânlarla ve yardımlardan sağlandığını, hattâ başka muhriplerin de tezgâha konulduğunu söyledi ve hükümetin komisyonla hemfikir olarak bu tasarının başlığını ve maddesindeki metnini değiştirerek Deniz Kuvvetlerine yabancı memleketlerden harp gemileri, harb gemisi cihazı, silâhları ve harp gemisi inşa malzemesi satın alınmasına dair kanun tasarısı şekline soktuğunu belirtti. Hükümet programının bir maddesinin savaş sanayiine ve millî sanayie büyük önem verileceği olduğunu söyleyen Melen, hükümetin millî savunmanın silâh ve mühimmat ihtiyaçlarını memleket içerisinde temin etme çabasında olacağını, Deniz Kuvvetlerini güçlendirmeye imkân verecek bir yetki kanunu olan bu tasarıyla da ihtiyaca göre hücumbotlar, güdümlü mermiler, tesir sahası geniş olan silâhların alınacağını açıkladı.⁴⁴¹

Naci Gacıroğlu (Erzurum) modern ve millî harp sanayiinin düşünülerek Meclisin 500 milyon yerine, geleceğe yönelik olmak üzere, teşvik edici mahiyette, beş yıllık, on yıllık plânlar içerisinde daha fazla bir katkıda bulunmasını lüzumlu gördüğünü, Türk Milletinin örneğin tasarruf bonolarının faizini bu gibi tesislere yatırabileceğini, kendisinin de birinci madde ile ilgili olarak miktarın 500 milyon yerine 1 milyar 400 milyona çıkarılması ve her sene bütçeden 200 milyon liranın savaş gemileri sanayiine ayrılması hususunda bir takrir verdiğini söyledi.⁴⁴²

Kanunun tümü üzerinde başkaca görüşecek milletvekili olmadığından maddeler geçildi ve Deniz Kuvvetlerine yabancı memleketlerden harb gemileri, harb gemisi cihaz ve silâhları ve harb gemisi inşa malzemesi satın alınmasına dair

⁴⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 65-68.

⁴⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 68-69.

⁴⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 69.

kanunun 1 nci maddesiyle Deniz Kuvvetlerinin ihtiyacı olan harp gemilerinin veya harp gemisi yapımında gerekli olup dâhilden temin edilmeyen malzemelerin veya savaş güçlerini artırmak amacı ile harp gemilerine monte edilecek teçhizat silâh ve sistemlerinin yabancı memleketlerden satın alınması için yıllık ödeme miktarı yüz milyon lirayı geçmemek üzere beşyüz milyon liraya kadar gelecek yıllara sâri yüklenmelere girişmeye Millî Savunma Bakanının yetkili olduğu kabul edildi. Erzurum milletvekili Naci Gacıroğlu'nun bu miktarın arttırılması için verdiği önerge kabul görmedi. Tasarının, kullanılacak lüzumlu ödeneğin her yıl Millî Savunma Bakanlığı Bütçesine konulacağına dair 2 nci maddesi de kabul edildi. İstanbul milletvekili İlhami Sancar tarafından verilen bir takrir ile tasarıya 3 ncü madde olarak satın alınacak malzeme, teçhizat, silâh ve sistemlerin her türlü vergi, resim, harç ve ardiye ücretlerinden muaf olacağı hükmü de eklendi.⁴⁴³

7 Haziran 1971 tarihinde toplanan 109 ncu birleşimde oylamaya katılan 229 milletvekilinden 224 kabul 3 ret ve 2 çekinse oy alan tasarı kanunlaştı. 23 Haziran 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosunca da kabul edilen kanun, 30 Haziran 1971 tarih ve 13881 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1423: Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12.2.1963 tarihli 172 sayılı Kanunla değişik 69. maddesinin (b) bendinin 3. fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun

Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12 . 2 . 1963 tarihli ve 172 sayılı Kanunla değişik 69 ncu maddesinin (b) bendinin 3 ncü fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi Başkanlığı'na 12 Mart 1970 tarihinde gönderildi ve Millî Savunma Komisyonuna verildi.⁴⁴⁴ Tasarı ve ve Millî Savunma Komisyonu raporu Meclis Başkanlığı'na 31 Mayıs 1971 tarihinde ulaştı ve gündeme konuldu.⁴⁴⁵

Tasarı, TSK mensuplarının çalışamaz durumdaki erkek çocuklarına da sağlık hizmetleri sağlanması amacıyla hazırlanmıştı. Türk Silâhlı Kuvvetler İç Hizmet Kanununun 69 ncu maddesi, subay, askerî memur, astsubayların ve bunların emeklilerinin ailelerinin kanunun 59, 63, 67 nci maddeleri ile 66 ne maddesinin (a) ve (b) fıkraları ile subay, askerî memur ve astsubaylara tanınmış bulunan sağlıklı ilgili kanuni imkânlardan faydalanmalarını öngörüyordu. Bu kanuni imkânlardan istifade edecek olan aile tâbiri içine, eş, usul, fûruğ erkek ve kız kardeşler 172 sayılı kanunla tarif edilmişti. Fûruğ tâbirine yaşları ne olursa olsun yardım etmedikçe zarurete düşecek çalışamaz ve evlenmemiş kız çocukları dâhil olduğu halde, aynı şekilde yardım etmedikçe zarurete düşecek çalışamaz durumda olan erkek çocukları metne dâhil edilemediğinden bunlar sağlık yönünden tanınan kanuni imkânlardan yararlanamıyorlardı. Dolayısıyla tasarı, malûl ve çalışamaz durumda olan, ömürleri

⁴⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 69-70.

⁴⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 54 (12 Mart 1970), s. 479.

⁴⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

boyunca ebeveyninin bakım, ve ihtimamına ve tedaviye ihtiyaç duyan erkek çocukların, 18 yaşından büyük de olsalar, çalışamaz durumdaki kız çocuklarına tanınan hakların aynısından yararlanmalarını amaçlıyordu.⁴⁴⁶

Kanun tasarısı, 25 Haziran 1971 tarihinde toplanan 120 nci birleşimde Millî Savunma Komisyonu Başkanı yerine Sözcü Mustafa Tayyar tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifiyle ele alındı. Kanunun tümü üzerinde söz isteyen olmadığından, 4 Ocak 1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12.2 .1963 tarihli ve 172 sayılı Kanunla değişik 69 ncu maddesinin (b) bendinin 3 ncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilerek erkek çocuklar eklendi:

“Füru : Subay, askerî memur ve astsubayların ve bunların emekli olmaları halinde, Silâhlı Kuvvetler emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin yüksek öğrenim yapmakta olan 25, orta öğrenim yapmakta olan 20 ve bunlar haricinde 18 yaşını doldurmamış olan erkek ve kız çocukları ile yardım etmedikçe zarurete düşecek çalışamaz durumda bulunan erkek çocukları ve aynı durumda olup evlenmemiş kız çocukları, Subay, askerî memur ve astsubayların ve bunların emekli olmaları halinde Silâhlı Kuvvetler emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin ölümleri halinde ise bu kişilerden kendilerine yetim aylığı bağlanabilen erkek ve kız çocukları.”

Madde üzerinde söz isteyen milletvekili olmadığından madde olduğu gibi kabul edildi. 6 Temmuz 1971 tarihinde kanunlaşan tasarı, 14 Temmuz 1971 tarih ve 13895 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1424: 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun

27. 7. 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi’ne 7 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 96 ncı birleşimde verildi ve Millî Savunma, İçişleri ve Plân komisyonlarına gönderildi.⁴⁴⁷ Tasarı, Cumhuriyet Senatosu Malatya üyesi Hamdi Özer, Konya milletvekili İhsan Kabadayı ve Kastamonu milletvekili Hasan Tosyalı, Cumhuriyet Senatosu Bursa üyesi Saffet Ural, Samsun milletvekili İlyas Kılıç ve Sakarya milletvekili Yaşar Bir’in kanun teklifleri eklenerek, Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 46 No’lu Geçici Komisyon raporu ile birlikte Meclis Başkanlığı’na 17 Haziran 1971 tarihinde gönderildi.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 120 (25 Haziran 1971), s. 668 vd.; 329 Sıra Sayılı Basmayazı: Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12 . 2 . 1963 tarihli 172 Sayılı Kanunla değişik 69 ncu maddesinin (b) bendinin 3 ncü fıkrasının değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu.

⁴⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 189.

⁴⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 358.

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Başbakan Nihat Erim tarafından sunulan tasarı, 926 sayılı kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen maddelerini ve uygulamada aksaklıkları görülen bazı maddelerin düzenlenmesini amaçlıyordu. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu tasarısı, uzun süren bir Parlâmento devresi ile bâzı değişikliklerden ve Cumhurbaşkanı'nın 1966 yılındaki vetosundan sonra kanunlaşmış, terfi, malî ve buna bağlı bâzı hükümlerinin dışındaki hükümleriyle 10 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe girmişti. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu; Silâhlı Kuvvetlerde mevcut subay ve astsubayların çeşitli kanun, yönetmelik ve hattâ yönergelerle yapılagelmekte olan bütün işlemlerini bir araya toplayan bir kod kanun niteliği ile 15 kısmı kapsıyordu. Büyük yenilikler getiren bir reform kanunu niteliği taşımakla birlikte Silâhlı Kuvvetlerde görev yapan sivil personel ve erat bu kanun kapsamı içersine alınmamış, kendi özel kanunlarına tabi tutulmuşlardı. Ancak, askerî öğrencilerle uzman çavuşların harçlık ve maaşları hakkında hükümler bulunan yasa, yürürlüğe girdiği 1967 yılından itibaren yapılan uygulama sonucunda, birbirleriyle çelişen, dergime yanlışlığı nedeni ile uygulama olanağı bulunmayan ve kanunda bağımsız maddeler halinde düzenlenmiş bulunan bâzı kaynakların asıl kaynak maddesine alınmaması nedeniyle eksik bulunuyordu. Ayrıca, tasarının gerekçesinde, henüz uygulama alanına girmemiş bulunmasına rağmen, ileriye matuf çalışmalardan ve kanun hükümlerinin genel eleştirisinden terfi esaslarının rasyonellikten uzak bulunduğu, personeli mağdur edeceği ve Silâhlı Kuvvetlerin gereklerine ters düştüğü söyleniyordu.

Kanunda, 43 ve 91 nci maddeler kadro açığı nisbetinde terfileri öngördüğü ve 44 ve 92 nci maddeler kadrosuzluktan terfi edemeyenleri normal bekleme süresi sonunda terfi sırasına girenlerle birlikte değerlendirmeye tâbi tuttuğu halde; 38/e, 85/e maddeleri terfi için gerekli yeterlik grubuna giremeyenlerin mütaakıp değerlendirme hakları içinde olumlu sicil almaları halinde kadro açığına bakılmaksızın terfilere imkân verdiğinden bu maddelerin çeliştiği gözlenmiş; 50 ve 94 ncü maddeler dergime yanlışlığı nedeni ile “rütbe terfi için gerekli yeterlik grubuna giremeyenler” başlığı altında yazılarak, yetersizler, disiplinsizlik ve ahlâki durumları sebebi ile Silâhlı Kuvvetlerden ayırma işlemi yapılamamıştı. 38/f maddesi ile yeterlik grubu teşekkül edemeyen az mevcutlu sınıflarda gruplamanın kendi kuvveti içindeki bir emsale göre yapılacağını öngördüğü ve az mevcutlu sınıflar Hava ve Deniz Kuvvetlerinde bulunduğu için emsal alınması mümkün olamamıştı. 45 ve 93 ncü maddeler kademe terfi için sicil notu ortalamasını esas aldığı halde tahsil, kurs, hava değişimi alanlar hakkında tatbikat yapılamayacaktı. Nihayet, 54/d maddesi general ve amiralleri yeterlik derecelerine göre sıraladığından, Hava ve Deniz Kuvvetlerinde muharip sınıfta yeterlik derecesi düşük pilot ve güverte generalleri emekliye sevk edilirken istihkâm ve muhabere gibi sınıfların terfilerinin yapılabilmesi de çelişen maddelerdendi.

Subaylığa nasp ve terfi onayı başlığını taşıyan 34 ncü maddesi ile atanmalarla ilgili 121 nci maddenin (e) bendi Anayasaya aykırı görülerek, Askerî Yargıtay Başkan ve üyelerinin yükselme, atanma, sicil v.s. işlemleri yönünden 46/f ve 49/f maddeleri sadece Askerî Yargıtay Başkan ve üyelerine ait olmak üzere Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

926 sayılı Kanun, Türk Silâhlı Kuvvetlerine yenilik olarak kanuni ve matematik bir oran içinde terfi usulünü getirmişti. Teğmen ve üsteğmenler için, 926 sayılı Kanunun 50, 94 ncü maddeleri gereğince, yetersizlik ve disiplinsizlik dışında emeklilikle ilgili bir hüküm getirilmemişti. Ancak, yüzbaşı, rütbesinden itibaren durum değişiyor, yüzbaşı, binbaşı ve yarbay rütbelerinde, hizmet gereklerine göre hazırlanmış kadro ihtiyacı ne olursa olsun her sınıftaki, mevcut subay miktarının % 5 i mutlaka emekli ve % 20 si de rütbesi dondurularak terfi hakkını kaybediyordu. Bu da her yıl ordu içerisinde büyük bir gayrimemnun ve küskünler zümresi doğmasına sebep oluyordu. Erken emeklilik ve rütbe dondurmanın memnuniyetsizlik yarattığının vurgulandığı gerekçede, ordudan ayrılan bir subayın, sivil kesimde her hangi bir görevde kullanılmasının 1969 senesinde çıkarılan 1101 sayılı kanunla olanaksız olmasının ve çok genç yaşta ve emsali sivil memurlardan 26 yıl önce küçük bir aylıkla emekli edilmesinin bu erken emeklileri mağdur edeceği de belirtiliyordu. Harp Okulundan mezun her 100 subayın ancak 31'inin albaylığa terfi edeceği ve 39 yaşında bir yüzbaşının 25 hizmet yılını doldurarak kötü koşullarda emekliye sevk edilmesinin Harp Okuluna istekli öğrenci sayısını da düşüreceği öngörülüyordu. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 44 ncü maddesinde, TSK dışındaki bütün devlet memurlarının 45 yaşından önce emekli edilemeyeceği ve 65 yaşından sonra çalıştırılmayacağı hükmüyle 926 sayılı kanunun emeklilik hükümlerinin çeliştiği gerekçede önemle üstünde durulan bir konuydu.

Kanunun 30 ncu maddesinde general ve amirallerin üç yıllık bekleme süresinin de uygulamada, özellikle kıta hizmeti zorunluğunun bulunması nedeniyle aksaklıklar ve personelde tedirginlikler yarattığı, generallerin üç yıllık bekleme süresinin iki yılını kıt'ada, kalan bir yılında da geri hizmette yüksek karargâh görevlerinde tamamladığında, bu general ve amirallerin henüz görevine intibak etmiş iken derhal atanma işlemine tabi tutulmasının personeli huzursuz ettiği ve verimi azalttığı da gerekçede belirtiliyordu. Tasarı, muvazzaf subay mevcudunun '% 1,5'una yaklaşan general-amiral mevcudunu da hizmetin gereği olan orana indirmeyi amaçlıyordu. Tasarı, bu sakıncaları ortadan kaldırmak ve Silâhlı Kuvvetlerdeki personel problemlerini çözmek, mağduriyetleri sona erdirmek amacıyla hazırlanmıştı.⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 624 vd.; 364 Sıra Sayılı Ek: 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ve Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı'nın, Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Saffet Ural'ın, Samsun Milletvekili İlyas Kılıç'ın ve Sakarya Milletvekili Yaşar Bir'in 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerine fıkralar eklenmesi hakkında kanun teklifleri ve Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 46 No. lu Geçici Komisyon raporu.

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerini değiştirecek olan tasarı, 24 Haziran 1971 günü toplanan 119 ncu birleşimde, Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesine dair önerenin kabulüyle müzakere edilmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde söz alan Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel rejiminin, 926 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar 4273 sayılı Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanunu ve tadilleri ile düzenlenmiş bulunduğunu, 10 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe giren 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun Silâhlı Kuvvetler Personel rejimi için yeni ve modern esaslar getirdiğini, ancak, bir çok hükümlerinin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun mali hükümleri ile bağlantılı bulunması nedeniyle yeni terfi sisteminin uygulama alanına konulamadığını söyledi. 1301 sayılı kanun ile eskiden uygulanmakta olan 4273 ve 5802 sayılı Subay ve Assubay Terfi kanunlarının uygulanma süresinin 31 Ağustos 1971 tarihinde sona ereceğini ve 1323 ve 1327 sayılı Kanunların yürürlüğe girmesiyle yeni terfi esaslarının 1972 yılının 30 Ağustos'u'nda uygulanacağını belirten Bakan Melen, yükselme esasları açısından 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bir kere daha gözden geçirilmesi zorluğunun ortaya çıktığını söyledi. Erken yaşta ordudan ayrılma zorunda bırakılan genç emeklilerin mağdur edildiğini ve yasanın üç yıllık uygulaması sonunda 926 sayılı Kanunda çelişkili hükümlerin mevcut olduğunu ifade eden Bakan tasarının getirdiği başlıca yenilikleri, sicil notu ve kadro açığı barajına dayanan yeni bir terfi sistemi, albay birikimini önlemek için Genelkurmay Başkanlığınca belirlenecek kadroların tespit edilmesi ve albay kadrosunun muvazzaf subay mevcudunun yüzde 8 inden fazla olmaması esası, general ve amirallerin bekleme sürelerinin üç yıldan dört yıla çıkartılması, subay ve astsubayların yükümlülük sürelerinin 10 yıldan 15 yıla çıkartılması, Anayasa Mahkemesince iptal edilen 34 ncü maddesi ile, 129 ncu maddenin (e) bendi yerine, iptal gerekçelerine uygun olarak, subayların nasp ve terfi işlemleri ile ana işlemlerine ait maddelerin ikame edilmesi, astsubay okullarından yetişen ve liseden sonra astsubay olanların eğitim sürelerinin eşitlenmesi, özel kanuna göre sözleşmeli subay temini hususunda yeni bir hükmün konması ve mevcut general ve amiral miktarı ile albayların tasarıda öngörülen seviyeye indirilmesi için general ve amirallerin en çok 8 yılda, albayların en çok 10 yılda yeni oran düzeyine indirilmesi olarak açıkladı.⁴⁵⁰

Millî Güven Partisi grubu adına tasarının tümü üzerinde söz alan Nebil Oktay (Siirt), 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi iptali ve bir defasında Cumhurbaşkanının vetosu ardından malî hükümleri ve terfi ile ilgili hükümleri hariç olmak üzere 10 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe girdiğini,

⁴⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 582-584.

bâzı boşluklarının, çelişkilerinin ve eşitlik ilkelerine aykırı durumlarının düzeltilmesi için bu tasarının getirildiğini ve yapılan değişikliklerin M.G.P. görüşüne uygun olduğundan kanuna olumlu oy vereceklerinin söyledi.

Kişisel görüşlerini ifade etmek üzere kürsüye gelen Mehmet Arslantürk (Trabzon), tasarı ile, general ve amiraller aleyhine olan bir durum düzeltilirken albay kütlesinin güç duruma düşeceğini, bu nedenle general, amirallik bekleme süresinin 12 yıldan 16 yıla çıkarılmasında hizmet yönünden isabet gördüğünü, general ve amiraller için yaş haddine kadar hizmet çareleri düşünüldüğü halde, tüm Silâhlı Kuvvetler personeli için bu imkânların göz önünde tutulmadığını, kadrosuzluk nedeni ile emekliliğe sevk edilecek albay ve generallerin yedek hizmette bir üst rütbe verilmek suretiyle emekli edilmeleri durumunda eski rütbelerinin kadrosuzluk tazminatını yeni rütbelerinin yaş haddine kadar alabileceklerini, böylece sakıncaların daha olumlu şekilde giderilebileceğini, Amerika'dan örnek alınan sözleşmeli subay teminini düzenleyen özel kanunun üzerinde dikkatle ve titizlikle durulması gerektiğini belirtti. Suna Tural (Ankara), getirilen ve zararları giderilmek istenen tekliflerin maksadı temin etmekten uzak olduğunu, zira 926 sayılı Kanunun temelden Silâhlı Kuvvetleri bir yıpratma vasıtası halinde meydana çıktığını söyledi. Tasarının tadillerle değil, yeniden ele alınarak tümü değişmiş ve Silâhlı Kuvvetleri feraha kavuşturmuş bir yeni kanun halinde gelmesi gerektiğini belirten Tural, astsubaylardan itibaren Silâhlı Kuvvetleri öğüten albaya kadar olan subayları, yüzbaşılıktan itibaren tasfiye eden kanunun, general seviyesine gelen personele her generallik kademesinde birer sene daha bekleme müddeti hakkı tanınmasının daha da fena bir örnek verdiğinin görüldüğünü ifade etti. Kanunun erken emeklilik, eşitlik ve güven sorunlarına yanıt olmaktan uzak bulunduğunu belirten Tural, hükümetin kanun teklifini yeniden ele almak üzere geri istemesi ve sivil personel ile asker personel arasındaki hüküm farklarını ortadan kaldırarak âdil bir düşüncenin ürünü olan yeni konularla getirmesi gerektiğini vurguladı. Ömer Buyrukçu (Antalya), tasarının askerî personelde 10 yıl olan mecburi hizmet süresini 15 yıla çıkardığını, ancak askeri tabiilerin durumunda ihtisasta geçirmiş oldukları 4 ilâ 6 yıllarının mecburi hizmetten sayılmadığını, böylece tabiilerin 19 ilâ 21 sene sonunda mecburi hizmetlerini tamamlamış olduklarını, Emekli Kanununa göre 16 ncı senenin sonunda emeklilik haklarını kazandıkları halde, bu zamandan ancak 3 ilâ 5 sene sonra mecburi hizmetleri tamamlamış sayıldıklarını belirterek bunun haksızlık yaratacağını ifade etti. İlyas Kılıç (Samsun), bir önceki Ağustos'ta 500'ün üstünde subayın emekli olduğunu, bunların arasında general ve albayların çoğunlukta bulduklarını, büyük bir kısmının 40-50 yaşları arasında olduğunu ve her yıl farklı uygulanan emeklilik sisteminin huzursuzluk yarattığını söyledi.⁴⁵¹

Adalet Partisi grubu adına söz alan Selçuk Gümüşpala (Manisa), tasarının getirdiği yenilikleri, terfi sırasında bulunan subay ve astsubayların aynı sınıf ve rütbede almış oldukları sicil notları ortalamalarının kendi alanında değerlendirilmesi;

⁴⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 584-592.

üniversitenin çeşitli fakültelerini veya yüksek okullarını bitiren şahısların temel askerlik eğitimine tabi tutulması ve subay nasbedilen, temel askerlik eğitimine tabi tutulan bu şahısların bu eğitimde muvaffak olamamaları halinde subay nasbedilecekleri, fakat nasıp tarihlerinin bir yıl uzatılması; ihtiyaç fazlası duyulan subayların diğer kuvvetlere, o kuvvet komutanının muvafakati alınarak, Genelkurmay Başkanlığınca atanabilmesi; generallerin üç yıl olan bekleme sürelerinin dört yıla çıkarılması; general ve amiral oranlarının % 1'e düşürülmesi; yarıbaylık bekleme süresinin dört yıldan üç yıla indirilmesi; Anayasa Mahkemesinin iptali ile 34 ncü madde yeniden düzenlenerek, subaylığa nasıp ve terfilerin, kuvvet komutanlarının, teklifi ve Genelkurmay Başkanının lüzum görmesi üzerine Millî Savunma Bakanı ile Başbakanın imzalıyacağı ve Cumhurbaşkanının onaylıyacağı bir kararname ile yapılması; para cezasına çevirilen dâhil, kısa hapis veya tecil edilen cezalar hariç olmak üzere, subayların mahkûm edildikleri, şahsi hürriyetlerini bağlayan cezaları ile firar ve izin tecavüzünde buldukları askeri mahkeme karar ile sabit olunan firar ve izin tecavüzünde geçen sürelerin kıdemlerinden düşürülmesi; teğmenden yarıbaya kadar (yarbay dâhil) terfi edecek subayların sicil notu ortalamalarının asgari % 60 olması ve en çok puan alandan aşağıya doğru sıralanması, üst rütbe kadrosunda bulunan açık miktarında en yüksek sicil notu ortalaması alandan başlamak üzere bir üst rütbe yükseltilmesi; albaylar için; binbaşı, yarıbay ve albaylıktan en az sicil not ortalamasının % 60 olması; sicil not ortalamasının en az % 70 olanlarının terfileri için Yüksek Askerî Şûra değerlendirmesine tabi tutulacaklarının kabul edilmesi; Türk Silâhlı Kuvvetleri kadrosunda gösterilen albay miktarının, muvazzaf subay mevcudunun % 8'ine getirilmesi; nasıp düzeltmelerinin yeniden düzenlenmesi ve muvazzaf subay ve astsubayların yükümlülüklerini düzenleyen 112 nci maddesinin 1 nci fıkrasında 10 yıllık hizmet yükümlülüğünün 15 yıla çıkarılması olarak özetledi. Ahmet Buldanlı (Muğla), 926 sayılı Silâhlı Kuvvetler Personel Kanununun, iddia edildiği gibi aslında orduyu eritmek ve zaafa uğratmak gibi bir düşünce ile getirilmediğini, Silâhlı Kuvvetlere ait her türlü kanun ve teklifin bizzat ordunun kendisinden geldiğini söyleyerek tasarıda en mühim hususun, ordu piramidinin her rütbede kadroya göre oranı ve bu oranın terfi maksadıyla tanıdığı % 1 miktar ile emekliye sevk hükmünün tanınması olduğunu ifade etti. Salih Aygün (Amasya) tarafından verilen yeterli önergesinin kabulüyle maddelere geçildi.⁴⁵²

Tasarının 1 nci maddesi, 926 sayılı TSK Personel Kanununun 3 ncü maddesinin yeterli derecesi ile ilgili (k) bendini “sicil notu ortalamalarına göre aynı sınıf ve rütbede terfi sırasında olan subayların ve astsubayların kendi aralarındaki derecelenmeleridir”; yıllık kontenjan ile ilgili (1) bendini “her rütbedeki general ve amiral sayısının bekleme sürelerine bölümü sonucu çıkan miktardır” ve değerlendirme notu ile ilgili (o) bendini “Yüksek Askerî Şûra üyelerinin verdikleri notların ortalamasıdır” şeklinde değiştirdi.

⁴⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 592-595.

Tasarının 2 nci maddesi, 926 sayılı Kanununun 15 nci maddesini “a) Askerî Eğitim: Silâhlı Kuvvetler veya kendi hesabına üniversitenin çeşitli fakültelerini veya yüksek okulları bitirenler muvazzaf subay nasbedilmeden evvel askerî bir eğitime tabi tutulurlar. Başarı gösteremiyenler mütaakıp dönem eğitime katılırlar. Bunlardan ikinci dönem eğitiminde de başı gösteremiyenler 35 nci madde (c) bendindeki başarı şartı aranmaksızın subay nasbedilirler. Ancak, nasbedildikleri rütbe bekleme süresi bir yıl uzatılır” şeklinde dđiřtirdi.

Tasarının 3 ncü maddesiyle, 926 sayılı kanununun 24 ncü maddesine “(g) Kuvvet Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığınca her yıl Subay Sınıflandırma Yönetmeliğinde belirtilen zamanlarda hizmet fazlası veya ihtiyaç duyulan personelin miktarı Genelkurmay Başkanlığına bildirilir. Genelkurmay Başkanlığınca, ilgili Kuvvet Komutanlıklarının veya Jandarma Genel Komutanlığının da görüşleri alındıktan sonra bu personelin Kuvvetleri değiştirilebilir. Bu personel, yeni kuvvetinde sınıfı görevinde istihdam edilebileceği gibi ihtiyaç duyulan sınıflarda istihdam edilmek üzere, yeniden sınıflandırmaya tabi tutulabilir” şeklinde bir (g) fıkrası eklendi.

Tasarının 4 ncü maddesi, 926 sayılı Kanununun 30 ncü maddesini aşağıdaki şekilde değiştirdi:

a) Bariş zamanına ait normal bekleme süreleri:

Madde 30. — Subayların normal bekleme süreleri aşağıda gösterilmiştir.

<u>Rütbeler</u>	<u>Normal Bekleme süreleri</u>
Asteğmen	1 yıl
Teğmen	3 yıl
Üsteğmen	6 yıl
Yüzbaşı	6 yıl
Binbaşı	6 yıl
Yarbay	3 yıl
Albay	4 yıl
Tuğgeneral - Tuğamiral	4 yıl
Tümgeneral - Tümamiral	4 yıl
Korgeneral - Koramiral	4 yıl
Orgeneral - Oramiral	4 yıl

Madde üzerinde söz isteyen Suna Tural (Ankara), kanunlar hakkında menfi mütalâalarda bulunduğundan bâzı tarizlere mâruz kaldığını, oysa Meclis kürsüsünden eleştirilerinin normal olduğunu, Millî Savunma Bakanlığı Salâhiyetleri Kanunu aleyhinde konuştuğunda bunun Anayasa Mahkemesi tarafından bozulacağını söylediğini ve haklı çıktığını söyleyerek başladığı konuşmasında, tasarının 4 ncü maddesinin, yarbayları 3 senede albay yaparak daha genç olarak albay rütbesine kavuşturduğunu, bunun 926 sayılı kanununun TSK’da gençleştirme prensibine uyduğunu, ancak generallerde bekleme müddetlerinin 1’er yıl artırılmasının, ilk

4 yıl için arkadan gelen albayların önüne bir baraj getirdiğini belirtti. Bir taraftan albaya kadar gençleştirmeye sadakat gösterilirken, generalliğe varan albaylara “dur” denmesinin Kanunun gençleştirme genel espirisine aykırılık arz ettiğini vurgulayan Tural, rütbelerde bekleme sürelerinin sıklıkla değişime tabi tutulmasının, emeklilikte ve emekli olacakların hakları üzerinde adaletsizlikler meydana getireceğini, özellikle en önemli kademe olan generallik kademelerine bir kayırma gölgesi düşüren bu değişikliğin kabul edilmemesinin Silâhlı Kuvvetlerin menfaati icabı olduğunu söyledi ve metnin eski halinde kalmasını istedi. Hilmi İşgüzar (Sinop), 926 sayılı TSK Personel Kanunu daha önce görüşülürken, kendisinin general sayılarının çokluğundan bahisle “mevcut subay sayısının % 1’ini geçemez” şeklinde bir önerge verdiğini ve maddenin % 1,5 olarak kabul edilmiş olduğunu söyledi ve bu değişikliğini memnuniyet verici olduğunu ifade etti. Ancak, generallerin bekleme süresinin 4 yıla çıkarılmış olmasını yerinde görmediğini belirten İşgüzar, bunun, kanun tasarısının ordunun gençleştirilmesi ve aşağıdan gelen teğmen, yüzbaşı, binbaşı ve albayların sicil notlarına, kıymetlendirilme notları ortalamasına göre elit olanların yukarıya doğru bir an önce gelmesini sağlamak amacına aykırı olduğunu söyleyerek kanunun felsefesine ve espirisine uygun olarak generallik süresinin eskisi gibi 3 seneyi muhafaza etmesi gerektiğini bildirdi. Hüsamettin Başer (Nevşehir), TSK’da küçük rütbeli subay sıkıntısı çekildiğini, bütün subayların üst rütbede olduğunu, bunların kadrolarının ise yarbaylık ve albaylıkta dondurulduğu için genç yaşta emekli olduklarını söyleyerek yapılan kanun değişikliğiyle ihtiyaç duyulan küçük rütbeli subaylardan ordunun mahrum edilmemesi gerektiğini belirtti. Bu hususta bir önerge vererek rütbelerde bekleme sürelerinin birer yıl arttırılmasını talep ettiğini söyleyen Başer, genç subay bulunmazsa sözleşmeli subaya gidildiğini, bunun da sakıncalı olduğunu sözlerine ekledi. Ahmet Buldanlı (Muğla), orduda en ağır hizmeti gören üsteğmenlerin en mümtaz rütbe olan yüzbaşılığa altı yılda değil beş yılda yükselmelerini, orgeneral ve oramiralin de dört yıldan beş yıla çıkarılmasını talep etti.

Madde hakkında Hüsamettin Başer’in (Nevşehir) bekleme sürelerinin değiştirilmesi, Ahmet Buldanlı’nın (Muğla), üsteğmenlerin beş yıl, orgeneral ve oramirallerin rütbelerinde beşer yıl görev yapması, Suna Tural (Ankara) ile Hilmi İşgüzar’ın (Sinop) müştereken bekleme sürelerinin değiştirilmesi için verdikleri önergeler kabul edilmedi.⁴⁵³

Tasarının subaylığa nasıp ve terfi onayı ile ilgili 5 nci maddesi, Silâhlı Kuvvetler hesabına fakülte ve yüksek okulları bitirenlerin subaylığa nasbı ile ilgili 35 nci maddeyi değiştiren 6 ncı maddesi, kazai ve idari kararlar neticesinde nasıp düzeltilmesini düzenleyen 36 ncı madde ile ilgili 7 nci maddesi, aynı rütbe ve aynı nasıplı subaylar arasında kıdem sırasına ilişkin 37 nci maddeyi değiştiren 8 ncı madde, terfi esaslarına ilişkin 9 ncu madde, 926 sayılı kanunda çıkarılan 39 ve 40 ncı maddelere ilişkin 10 ncu madde ve kadroların tesbiti ve muvazzaf subay kadro

⁴⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 595-599.

oranlarıyla ilgili 11 nci madde kabul edildi. Maddelerde Geçici Komisyon Başkanı İzmir milletvekili Ali Naili Erdem'in verdiği önergeler ile gramer, cümle ve anlam düzeltmeleri yapıldı.⁴⁵⁴

Tasarının, rütbe terfi şartlarını düzenleyen 11 nci maddesi ile değiştirilen 43 ncü madde hakkında söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), “rütbeye mahsus bekleme süresinin yarbaya kadar - yarbay dâhil - için 2/3 si, albaylar için yarısı oranında yıllık sicili bulunmak” şeklinde kaleme alınan hususun “... albaya kadar - albay hariç - olanlar için 2/3 si, albaylar için de yarısı oranında yıllık sicili bulunmak” şeklinde değiştirilmesi ve olağanüstü hallerde kıt'a hizmetini yapmamış olan subayların da terfi ettirilmesi gerektiğini ve bu konuda önerge verdiğini belirtti. İlyas Kılıç (Samsun), sicil verme usulünün rütbelere göre standardize edilmesi zorunluluğundan söz etti. Geçici Komisyon Sözcüsü Hidayet İpek (Giresun), sicil kâğıtları hususundaki endişe üzerine söz alarak yeni hazırlanan sicil yönetmeliğinde subayların alacakları sicile göre sicil kâğıtlarının da yeniden tanzim edileceğini açıkladı. Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) tarafından verilen önergeler kabul edilmedi. Geçici Komisyon Başkanı Ali Naili Erdem (İzmir) tarafından verilen bir düzeltme önergesi ile 13 ncü maddeye “Albaylar için ayrıca binbaşılıktan itibaren almış oldukları sicil notlarının ortalaması sicil tam notunun % 70 ve daha yukarısı olmak” cümlesi ilâve edildi. Sonraki yıllarda terfiyi düzenleyen 14 ncü madde, kademe ilerlemesi şartlarını düzenleyen 15 nci madde ile general ve amiral terfilerine ilişkin 16 ncı maddenin kabulünden sonra 926 sayılı kanunun kadrolarla ilgili 49 ncu maddesinin bazı fıkralarını değiştiren ve bazı fıkralar ekleyen 17 nci madde aşağıdaki şekilde oluştu:

Madde 17. — 27 . 7 . 1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 11 . 6 . 1970 tarih ve 1301 sayılı Kanunla değişik 49 ncu maddesinin (a), (b), (c) bendleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir; maddeye aşağıdaki (g) ve (h) bendleri eklenmiştir.

a) Silâhlı Kuvvetlerde (J. Gn. K. lığı dâhil) general ve amiral kadroları, Silâhlı Kuvvetlerin hizmet ihtiyacına göre Genelkurmay Başkanlığınca tesbit olunur. Ancak kadro ile tesbit edilecek general ve amiral toplama sınıf mevcudu esas alınmaksızın barışta muvazzaf subay mevcudunun % 1 ini geçemez.

Yüzde bir oranına göre tesbit edilecek general-amiral miktarı tesbit tarihinden itibaren her kuvvetin muvazzaf subay mevcudunda % 6 dan fazla bir artma veya eksiltme olmadıkça değiştirilemez. % 6 dan fazla bir artma ve eksilme olduğu takdirde bu miktar % 6 kabul edilerek gerekli değişiklik yapılır.

⁴⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 599-603.

Kadrolarda gösterilen sınıf, rütbe ve miktarlar aşılamaz. Her hangi bir sebeple boşalan general-amiral kadroları mütaakıp 30 Ağustosun önce doldurulamaz. Kuvvet komutanlıklarınca ve Jandarma Genel Komutanlığınca ancak teşkilât değişikliği ve hizmet zaruretleri dolayısıyla bu kadrolarda değişiklik teklif olunabilir.

Bu teklifler, Yüksek Askerî Şûranın mütalâası alınmak suretiyle Genelkurmay Başkanlığınca sonuçlandırılır.

b) (a) bendine göre tesbit edilen general ve amiral mevcutlarının muhtelif rütbelere dağılıp oranları 3 kuvvet (Jandarma dâhil) için aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir. Kadrolar, bu oranları aşmayacak şekilde tesbit edilir.

Rütbeler	<u>K. K. K. (J. Dâhil)</u>	<u>Dz.K.K.</u>	<u>Hv.K.K.</u>
	%	%	%
Orgeneral	5	7	4
Oramiral			
Korgeneral	12,5	13	16
Koramiral			
Tümgeneral	25	27	24
Tümamiral			
Tuğgeneral	57,5	53	56
Tuğamiral			

c) Her yıl terfi sırasına girenlere, terfi edecekleri rütbenin birinci yılına ait kontenjanlar verilmek suretiyle, bir üst rütbeye terfileri sağlanır. Bu şekilde yapılan terfilerde o rütbeye ait kontenjanın tamamlanamadığı hallerde, birinci yılı kontenjanı artırılabilir. Ancak, kontenjanı artırılan grup en geç 3 ncü yılın sonunda kendi mevcuduna indirilir. Bu indirme işlemi Yüksek Askerî Şûraca, üç sene içinde alınan sicil ve değerlendirme notlarına göre yeterli derecesi en düşük olanların emekliye sevk edilmeleri suretiyle yapılır.

g) Kazai kararlarla bir üst rütbeye yükselen albay ve general-amirallerden kadrosuzluk nedeni ile bekleme süresini doldurmadan emekliye sevk edilenlere de, eski rütbesi üzerinden, (f) bendindeki esas ve usullere göre kadrosuzluk tazminatı verilir.

h) Genelkurmay Başkanı her üç kuvvetten de olabilir ve (b) bendinde gösterilen kadro oranları dışında tutulur.

Madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), eklenen (G) ve (H) bendleriyle getirilen yeniliğin uygun olduğunu ve bunun yıllardır uygulansaydı üst kademelerde sayıların artmasının mümkün olmayacağını belirtti. Bu konularda yönetmeliklerle düzenleme yapılabilceğini, ancak kanunun da sarıh olması gerektiğini belirten İşgüzar, Yüksek Askerî Şûranın mütalâası alınarak Genelkurmay Başkanlığınca sonuçlandırılacak olan teşkilât değişikliği ve hizmet zaruretleri dolayısıyla kadro değişiklik teklif edilebilmesinin yeterince açık olmadığını, bu fıkrada “fevkalâde

hallerde yapılan teklifler” ibaresinin bulunması gerektiğini söyledi. Kara Kuvvetleri ile Hava Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri arasında kontenjan yönünden yüzde itibariyle uyum olmadığını ve Genelkurmay Başkanının her üç kuvvetten değil mutlaka kıdem esasına göre, Kara Kuvvetlerinden gelmesi gerektiğini belirten İşgüzar, bu konularda önergesini sunduğunu da sözlerine ekledi. Şükrü Akkan (İzmir), boşalan general - amiral kadrolarının izleyen 30 Ağustostan önce doldurulamamasına ilişkin hüküm ile yargı kararlarıyla üst rütbeye yükselen albay ve general – amirallerden kadrosuzluk nedeni ile bekleme süresinidoldurmadan emekliye sevk edilenlere kadrosuzluk tazminatı verilmesine ait hükmün Anayasaya aykırı olduğunu belirtti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon), kuvvetler ve rütbeler arasındaki oranlarda mevcut farklılıkları eleştirdi. Reşit Ülker (İstanbul), rütbe ve terfinin yargı kararı ile olmaması gerektiğini, dolayısıyla kadrosuzluk nedeniyle tazminat öngörülmesinin doğru olmadığını, tasarıdaki hükmün Anayasanın 114 ncü maddesinde belirtilen “idarenin hiçbir eylem ve işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamayacağı” hükmüne aykırı olduğunu ifade etti.⁴⁵⁵

Madde üzerinde açıklamalar yapmak üzere söz alan Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), Komisyonun tesbit ettiği oranlar ve sınıflarla, Hükümetin tesbit ettiği oran ve sınıflar arasında farklar hakkında general sayısı için Komisyonun yüzde 1 oran önerisine göre ayarlamalar yapıldığını, Genelkurmay Başkanının her kuvvetten olabileceği hakkında mevcut bulunan 1325 sayılı Genelkurmay Teşkilât ve Vazifeleri hakkındaki Kanunda bunun belirtildiğini ve yeni bir hüküm olmadığını, bekleme süresi sonunda kadrosuzluk sebebiyle terfi ettirilmeyerek emekliye sevk edilen general ve amirallere verilecek tazminat konusunun da Personel Kanunu ile düzenlendiğini ve yargı kararları sonunda emekli edilmenin Anayasaya aykırı olmayacağını ifade etti. Suna Tural (Ankara) ile Hilmi İşgüzar’ın (Sinop) Şûra mütalâası alınmadan Genelkurmay Başkanlığınca yapılan tekliflerin karara bağlanacağı, Şükrü Akkan’ın (İzmir) her hangi bir sebeple boşalan general-amiral kadrolarının 30 Ağustostan önce doldurulamayacağına dair hükmün çıkarılması, Reşit Ülker’in (İstanbul) 49 ncu maddenin (g) fıkrasının Anayasanın 114 ve 132 nci maddelerine aykırı olması sebebiyle metinden çıkarılması, Şükrü Akkan’ın (İzmir) (g) bendinin değiştirilmesi, Hilmi İşgüzar (Sinop) ile Suna Tural’ın (Ankara) (h) bendinin değiştirilmesi yönünde taleplerini içeren önergeler Meclisce kabul görmedi.

Kanun tasarısı, 18 nci maddesi ile 926 sayılı kanunun kadrosuzluk, sicil notuna göre yetersizlik, disiplinsizlik veya ahlâki durum nedeni ile Silâhlı Kuvvetlerden ayrılacak subaylar hakkında yapılacak işlemlere dair 50 nci maddesini değiştirdi. Ayrıca, 20 nci madde, Yüksek Askerî Şûra’nın albay, general ve amirallerin sicil belgelerini inceledikten sonra yapacağı değerlendirme ile yükseltmelerini düzenledi.

⁴⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 603-612.

Madde hakkında söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), generallerin atanması sırasında Genelkurmay Başkanlığına tanınan yetkinin eşitlik ilkesine uygun düşmeyeceğini ifade etti.⁴⁵⁶

Tasarının görüşülmesine, 25 Haziran 1971 tarihinde toplanan 120 nci birleşimde de devam edildi. Birinci oturumda, Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemlerine ait çalışma usulleri ve kararlarını nasıl alacağına dair hususların Subay Sicil Yönetmeliğinde gösterileceği, fakülte veya yüksek okullardan mezun olanların subaylığa nasıpları ve kademe ve üst rütbeye yükselmeleri, astsubay okulları ve muvazzaf astsubay olmak için gereken eğitim şartları, astsubay sınıf okullarındaki meslekî öğrenim ve eğitimi tamamlayanların astsubaylığa nasıpları, rütbe terfi şartları, kadroların Genelkurmay Başkanlığınca belirtilmesi, rütbe terfi edemiyen astsubayların sonraki yıllarda yeni rütbelerine terfi durumları, kademe terfi esas ve şartları, astsubayların yetersizlik, disiplinsizlik veya ahlâki durumları nedeni ile Silâhlı Kuvvetlerden ayrılma işlemleri, başçavuşluğa terfiinde sicil notları düzenlemeleri, muvazzaf subay ve astsubayların subay ve astsubay nasbedildikleri tarihten itibaren fiilen 15 yıl hizmet etmedikçe istifa edemeyecekleri, askerî öğrencilerin istifa edememeleri, öğrenim izni gibi hususlar görüşüldü ve kabul edildi.⁴⁵⁷

Tasarının, Silâhlı Kuvvetlerde ihtiyaç duyulan sınıflar için, özel kanununda gösterilen usul ve esaslara göre sözleşmeli subay alınabileceğine dair 12 nci ek maddesi uzun müzakerelere neden oldu. Madde üzerinde söz isteyen Hilmi İşgüzar (Sinop), bu maddenin tasarının ruhuyla çeliştiğini, 1967 yılında kabul edilen 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel kanununun ve görüşülmekte olan tadil tasarısının ordudaki subay fazlalığını, bütün sınıflarda; generallerde birbuçuktan bire, albaylarda % 20 ye yakın olanı % 8 e düşürerek denge sağlama amacı güttüğünü, bu tasarının 14 ncü maddesinde yüzbaşların ve binbaşların bile yeterli sicil notlarını alamamaları halinde emekliye sevk edilmesi öngörüldüğü halde subay ihtiyacı için sözleşmeli subay çalıştırılmasının anlamsız olduğunu; ordu içerisinde subaya ihtiyaç varsa, esasında ordunun bünyesinde yetişmiş, yetiştirilmiş çok kıymetli subaylar arasından temin edilerek ihtiyaçların giderilmesi mümkünken, bunlar bir tarafa itilerek teğmen ve albay arasındaki muayyen kademelerde sözleşmeli subayların orduya alınmasını öngören bu maddenin kabul edilmesinin mümkün olmadığını ifade etti. Turhan Özgüner (İçel) ise 12 nci ek maddenin getirdiği esprinin Türk ordusu için yeni olmadığını, 1950 yılından önce uygulandığını, ancak sonradan lüzumlu görülmediği için kaldırıldığını belirterek yeniden getirildiğini, fakat maddede açıklık olmadığını söyledi. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), maddenin hakikaten müphem olduğunu, subay kaynağını belirtmediği gibi hangi rütbede istihdam edileceğinin de belirsiz olduğunu ifade etti. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), sözleşmeli subay istihdamına duyulan ihtiyacın,

⁴⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 119 (24 Haziran 1971), s. 616-618.

⁴⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 120 (25 Haziran 1971), s. 632-639.

tasarının gerekçesinde, “Silâhlı Kuvvetlerin binbaşı ve daha üst rütbedeki subay ihtiyacı bugüne kadar hiçbir zaman tam olarak karşılanmamıştır” cümlesinde yattığını, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı ve binbaşı rütbelerinde subay ihtiyacı bulunduğunu, ancak bu subayların harb okullarından sağlanmasında yarar olmadığını, fazla subay alındığı takdirde alt kademelerde tıkanma meydana getireceğini ve tıkanmayı önlemek için genç yaşta emeklilik sorununun doğacağını ifade etti. Üniversite öğrencileri arasında yapılan ankette, Silâhlı Kuvvetlerde görev yapmaya istekli oranının yüzde 13 olduğunu belirten Bakan, sözleşmeli subay almakla, hem teğmen-binbaşı rütbelerinde duyulan muvazzaf subay ihtiyacının giderileceğini, hem de mahrutun normal oluşunun sağlanmış olacağını ve üst rütbelerde görülen aşırı birikmelerin önleneceğini söyledi. Özellikle doktor, eczacı, dişçi gibi sınıflara mukaveleli subay almanın mümkün olduğunu belirten Bakan, düzenlemelerin yeni bir kanun yapılacağını da sözlerine ekledi.⁴⁵⁸

Madde hakkında Suna Tural (Ankara) ile Hilmi İşgüzar (Sinop) tarafından müştereken verilen ve 43 ncü maddenin tasarıdan çıkarılmasını teklif eden önerge ile Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen ve 43 ncü maddenin komisyonca geri alınmasını talep eden önergeler kabul edilmedi ve madde Meclis’ten geçti. Kanununun 44 ncü maddesine eklenen geçici 4 ncü madde ile 1971 yılından önce albaylığa yükselmiş olanlar için albaylık bekleme süresi 6 yıl; 1971 ve 1972 yıllarında albaylığa yükselcek olanlar için albaylık bekleme süresi 5 yıl olarak belirlendi. Ek geçici 14 ncü madde ile TSK’da mevcut general ve amiral miktarının, 30 Ağustos 1971 tarihinden 30 Ağustos 1974 tarihine kadar % 1,2 oranına, sonraki 4 yılda 49 ncü maddede belirtilen % 1 oranına indirilmesi; ek geçici 15 nci madde ile üst rütbeyi yapamaz sicili almış bulunan albaylardan, albaylıkta 6 yılını tamamlamış bulunanların emekliye sevk edileceği; ek geçici 16 ncı madde ile kazai kararlarla bir üst rütbeye yükselmiş albaylarla general – amirallerden kadrosuzluk nedeni ile emekliye sevk edilmiş bulunanlara ödenecek tazminat miktarı; ek geçici 17 nci madde ile bekleme süresini tamamlayan general ve amiraller ile subay ve astsubayların sicillerinin nota çevrilmesinde uygulanacak yönetmelik yöntemi; ek geçici 18nci madde ile intibakları yapıldıktan sonra muhtelif sebeplerle nasıp tarihleri lehlerine düzeltilen subay ve astsubayların yeni nasıp tarihlerine göre maaş kademelerine intibaklarının yapılması hükümleri kabul edildi.

Ek geçici 19 ncü madde ile getirilen subay ve astsubayların mecburi hizmetlerini 10 seneden 15 seneye çıkarılması ve kadın subayların hizmet süresi ne olursa olsun kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren istedikleri anda ordudan ayrılacakları; 31 Ağustos 1971 tarihinde 10 senesini doldurmuş subayların 10 senelik yükümlülükle ayrılacakları hükmü hakkında söz alan Hüsnü Özkan (Hatay), TSK için fakültelerde okuyup doktor, eczacı, kimyager, mühendis gibi subayların yaz ve güz dönemlerinde mezun olmalarına göre hak kaybına uğrayabileceklerini, bunu düzeltmek için önerge verdiğini söyledi. Nafiz Yıldırım (Diyarbakır), harp okullarının mezuniyet tarihinin 31 Ağustos olduğunu, fakülte ve yüksek okullardan

⁴⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 120 (25 Haziran 1971), s. 639-643.

ise yaz ve göz olmak üzere iki dönemde mezun olunduğunu, geçici 19 ncu madde hükmü ile Haziran mezunlarının 10 sene, Ekim mezunlarının ise 15 sene mecburi hizmet yükümlülüğüne tabi tutulacaklarını, bu haksızlığın düzeltilmesi için bir ek fıkranın kabulü gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop) 10 yıllık hizmet süresince orduda vazife almış subayların kanunla kabul edilen müktesep haklarını ortadan kaldırmanın hukuka aykırı olduğunu ve kabul etmenin mümkün olmadığını, bunun için önerge verdiklerini ifade etti. Bu nergelerden Hüsnü zkan (Hatay) tarafından verilen ve “bu kanunun yürürlüğe girdiği takvim yılının sonuna kadar 10 yıllık yükümlülük süresini tamamlamış bulunan subay ve astsubaylar hakkında 112 nci maddedeki 15 yıllık yükümlülük süresi uygulanmaz” fıkrasının eklenmesini talep eden önerge kabul edildi.⁴⁵⁹

Ek geçici 20 nci madde ile getirilen 10 Ağustos 1967 tarihinde Silâhlı Kuvvetlerde görevli subayların ve diğer kaynaklardan gelen emsali subayların nasıplarının bir evvelki 30 Ağustosa gtrleceğine ilişkin hüküm hakkında Mehmet Nebil Oktay (Siirt) 1134 sayılı Kanunun 1951 yılında Harbokulundan mezun olmuş ve 1951 yılından evvel Harbokulundan mezun olmuş subaylara bir yıllık terfi vererek nasıplarını birer yıl evvele aldığı için ortaya çıkan kıdem farkını gidermek üzere ek geçici maddenin düzenlendiğini, fakat Kara Kuvvetleri pilotları arasındaki bu düzensizliği ortadan kaldırmadığını söyleyerek bunun eşitliğe aykırı olduğunu ifade etti. İlyas Kılıç (Samsun), topçu pilotların da bu haktan yararlanmaları gereğine işaret etti. Her iki milletvekilinin verdikleri önergeler kabul edilmedi. Ek geçici 21 nci madde “kademe terfi” deyimini “kademe ilerlemesi”, “yeterlik grupları” deyimini “yeterlik derecesi” ve “Layn” sınıfını “Deniz” sınıfı şeklinde değiştirdi. Ayrıca, Muzaffer Akdoğanlı (Kastamonu) ile Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar’ın (Sinop) yeni geçici maddeler eklenmesine dair takrirleri de kabul görmedi.

Kanunun tümü üzerinde lehte konuşan Hasan Tosyalı (Kastamonu), Silâhlı Kuvvetlerin Personel Kanununun yeniden düzenlenmesini, terfi, malî ve idari işlerinin yeni baştan ayarlanmasını ve çağın gereklerine uygun bir mevzuata kavuşturulmasını hedef alan bu tasarının hayırlı olmasını diledi ve harb sanayiini geliştirmek için gerekli önlemlerin alınmasını temenni etti. Tasarının aleyhinde söz alan Suna Tural (Ankara), 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel kanunu tasarısının orduda yapılması öngörülen gençleştirme hedefi ve reformları ile bağdaştırılamayacağını, general bekleme süresinin dört yıla çıkarıldığını, yarbay ve binbaşlılara yer açmak için yaş haddinden evvel albayların emekli edilebileceğini, aynı emeklilik durumunun yüzbaşı ve binbaşlılarda da söz konusu olabileceğini, korgenerallerden orgeneralliğe yükselecek generaller hakkında Yüksek Askerî şûra üyelerinin üçte iki olumlu oylarına rağmen Genelkurmay Başkanına “uygunluk” şartı sağlandığını, tasarının bazı müktesep hakları kaldırdığını, en çok ihtiyaç duyulan subaylar emekli edilirken sözleşmeli subay istihdamı getirildiğini ve tasarının, Silâhlı Kuvvetlere adalet getirecek yerde, sivil personelle farklılıklar meydana

⁴⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 120 (25 Haziran 1971), s. 649-652.

çıkardığını ve adaletsizlik yarattığını söyledi. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), tasarının, Askerî Personel Kanununda uygulamada görülen eksiklikleri tamamlayan, kanunda önemli düzeltmeler ve ıslahlar yapan bir tasarı olduğunu ifade ederek Meclise Hükümetin şükranlarını sundu.⁴⁶⁰

Tasarı, Millet meclisi tarafından 28 Haziran 1971 tarihinde toplanan 121 nci birleşimde oylamaya katılan 240 üyeden 231 kabul, 7 ret ve 2 çekinse oy olarak kabul edildi. 7 Temmuz 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen tasarı, 14 Temmuz 1971 tarih ve 13895 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1450: 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine ilişkin Kanun

17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 28 Nisan 1970 tarih ve 1256 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesinin son fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı Millet Meclisi’nin 9 Aralık 1970 günü toplanan 19 ncu birleşiminde Millî Savunma ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁴⁶¹ Kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları, 17 Mayıs 1971 tarihli 101 nci birleşimde gündeme konulmak üzere Meclis Başkanlığı’na verildi.⁴⁶²

Kanun tasarısı, 1963 yılında kabul edilen 144 sayılı kanunun 2 nci maddesinde yer alan “uçuculuk hizmet süresi itibarıyla 3 ncü maddedeki şartları taşımayan personelin almakta oldukları tazminatların” ifadesi, matbaada bir tertip hatası nedeniyle yanlış yazılmış ve fıkradaki “taşımayan” ibaresi “taşıyan” yazılarak Millet Meclisi Genel Kurulu ile Senato’ya gitmiş ve kanunlaşmıştı. Bunun sonucu olarak, kanunun 3 ncü maddesi, yıpranma tazminatında taban uçuş süresini 8 sene olarak tesbit ettiğinden 144 sayılı kanundan önce, 8 seneden az uçuş hizmeti bulunup da sağlık sebeplerinden yer hizmetine ayrılanların müktesep hakları olan yıpranma tazminatlarının ödenmesi mümkün olamamaktaydı. Oysa kanun, 1256 sayılı kanunun geçici 2 nci maddesi ile getirdiği intibak hükmünde, uçuculukta bir taban uçuculuk hizmet süresini öngörüyor ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Kanundan önce muhtelif uçuş kanunlarına göre sağlık veya kendi arzuları, disiplinsizlikten gayri sebeplerle yer hizmetine ayrılmış ve yıpranma tazminatı bağlanmış personele aynı uçuş süresi için aynı miktar uçuş yıpranma tazminatı ödenmesini hükme bağlıyordu. Kanun tasarısı ortaya çıkan durumu düzeltmek amacıyla hazırlanmıştı.⁴⁶³

⁴⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 120 (25 Haziran 1971), s. 658-660.

⁴⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 166.

⁴⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 101 (17 Mayıs 1971), s. 474.

⁴⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 78 vd.; 321 Sıra Sayılı Basmayazı: 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş hizmetleri tazminat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 28 Nisan 1970 tarih ve 1256 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesinin son fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları

Tasarı, 4 Haziran 1971 tarihinde toplanan 108 nci birleşimde Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle müzakere edilmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz isteyen Hayrettin Hanağası (Elâzığ) 1256 sayılı kanunun basımı sırasında meydana gelen bir maddi hata ile “taşımayan” kelimesinin tamamen ters anlamda “taşayan” şeklinde geçmiş olmasıyla kişilerin müktesep hakları olan yıpranma tazminatlarının ödenmesinin imkânsız hale geldiğini ve maddenin uygulamasında aksaklık ve haksızlıklar ortaya çıktığını söyledi ve tasarının Bütçe ve Plân Komisyonunun değiştirdiği şekilde kabul edilerek bu maddi hatanın giderilmesini talep etti. Tümü üzerinde başkaca görüşmek isteyen milletvekili olmadığından maddelere geçildi ve 1256 sayılı kanunun geçici 2 nci maddesinin son fıkrasında yer alan yanlışlık düzeltildi.⁴⁶⁴

Maraş milletvekili M. Zekeriya Kürşad, kanun tasarısının yürürlük maddesi hakkında bir önerge vererek kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe girmesinin, sıhhi sebebe müstenit tazminat alan subay ve astsubayların mağduriyetine sebebiyet vereceğini, ilgili madde gereğince ödenmiş olan bir yıllık tazminatın (her şahıstan toplam 4 000 - 5 000 lira) geri alınması durumu ortaya çıkacağını, bunun engellenmesi için yürürlük tarihinin, 1256 sayılı kanunun asıl kabul edildiği 28 Nisan 1970 tarihine uyması gerektiğini belirtti. Tekliffe Plân Komisyonu katılmamakla birlikte ve hükümet katıldığını ifade etti ve yürürlük maddesi, verilen takrirdede olduğu gibi, 1 Mayıs 1970 tarihinden itibaren yürürlüğe girer şeklinde değiştirildi.

Kanun tasarısının başlığı Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirildi ve ilgili tezkere Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tarafından 26 Temmuz 1971 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına geri gönderildi. Millet Meclisi, 28 Temmuz 1971 günü toplanan 138 nci birleşimde konuyu tekrar ele aldı. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Van) ivedilik önergesi verdi. Millet Meclisi, Senato tarafından “17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Kanunun 28 Nisan 1970 tarih ve 1256 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle değiştirilen geçici 2 nci maddesinin son fıkrasının değiştirilmesi hakkında” şeklinde değiştirilen ve Bütçe ve Plân Komisyonunca da benimsenen başlığı kabul etti.⁴⁶⁵ Böylece kanunlaşan tasarı, 5 Ağustos 1971 tarih ve 13917 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1462: Harb Okulları Kanunu

Millî Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından 8 Ocak 1970’te TBMM’ye arzı uygun bulunan Harb okulları kanun tasarısı, Meclis Başkanlığı tarafından 12 Ocak 1970 tarihinde Millî Savunma ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁴⁶⁶ Harb okulları kanunu tasarısı ile İlhami Sancar (İstanbul) ve 15 milletvekilinin Harb okulları kanunu teklifi ve Millî Savunma, Maliye ve

⁴⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 62-63.

⁴⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 138 (28 Temmuz 1971), s. 122-123.

⁴⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 24 (12 Ocak 1970), s. 91.

Plân komisyonlarından üçer üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu 8 Nisan 1970 tarihinde toplanan 66 ncı birleşimin gündeminde yer almakla birlikte, yeniden Komisyona verildi. Tasarı ile İlhami Sancar (İstanbul) ve 15 milletvekilinin teklifi, Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından 5'er üyeden kurulu 22 numaralı, Geçici Komisyon'da görüşüldükten sonra tasarı ve rapor Meclis Başkanlığı'na sunulurak 21 Mayıs 1971 tarihli 103 ncü birleşim gündeminde yer aldı.⁴⁶⁷

Tasarı, değişen modern savaş teknolojisini takip edebilme, askerî öğrencilere geniş bir genel kültür sağlama ve müfredatın ve öğretim süresinin bu esaslara göre ayarlanmasını sağlama gerekçesiyle, Türk Silahlı Kuvvetlerine muvazzaf subay yetiştiren Harp Okullarının statüsü ve faaliyetleri hakkında ihtiyacı sağlayamayan ve bu sebeple fiilen hükümsüz hale gelmiş olan 17 Haziran 1928 tarih ve 6791 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren Muvazzaf Zabit Yetiştirmek ve Ordu Zabitlerine Yüksek İktidar ve Tahsil Vermek Talimatnamesini kaldırmayı ve yerine Harp Okulları Kanunu koyarak eğitimi kanunla düzenlemeyi amaçlıyordu. Genel gerekçede söz konusu talimatnamenin Harp Okullarının rasyonel faaliyetine engel teşkil ettiği ve Harp Okullarının üniversite ve yüksek okullarla muadeleti söz konusu olduğundan kanuna kavuşturulması gereği belirtiliyordu. Ayrıca 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda da Harp Okulları Kanununun hazırlanıp yürürlüğe konulması zorunluluğu vurgulanıyordu.⁴⁶⁸

Harb okulları kanunu tasarısı, 19 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 133 ncü birleşimde Millet Meclisi Başkanlığı'na Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından sunulan öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edildi. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Sezai Orkunt (İstanbul), Harbokulları kanun tasarısının, 17 yıldan beri uğraşılan bir tasarı olduğunu ve 1970 Haziran ayında tatbikatına geçilen üç yıllık eğitimin kanunlaştırılmasından ibaret bulunduğunu belirterek üç yıllık eğitimin yeterli olmadığını, Deniz Kuvvetlerinde 4 yıllık harp okulu eğitimi tatbikatına 17 yıl önce geçildiğini, ancak Kara ve Hava Kuvvetlerinin ancak 1970'te üç yıllık eğitimi kabul ettiklerini ifade etti. Bunun, 4 yıllık harp okulu tatbikatı ile 3 yıllık harp okulu uygulamaları arasında fark yaratacağını söyleyen Orkunt, dört yıllık harp okulu eğitimi kabul edilmesi durumunda harp okulunda arka arkaya iki yıl subay yetişmemesi durumunun ortaya çıkacağını ve Silâhlı Kuvvetlerin takım subayı kadrolarında boşluk meydana geleceğini, böyle olsa bile bunun sineye çekilerek dört yıllık eğitime geçme imkânlarının araştırılması gerektiğini vurguladı. Kanun tasarısının ikinci önemli maddesinin 7 nci madde olduğunu, bu maddeye göre harp okulları eğitiminin üniversite ayarında bir eğitim olmasının sağlandığını belirten C.H.P. sözcüsü, harp okullarının bundan böyle üniversite ve fakültelerden

⁴⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 103 (21 Mayıs 1971), s. 573.

⁴⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 604 vd.; 323 Sıra Sayılı Basmayazı: Harb Okulları kanunu tasarısı ile İstanbul Milletvekili İlhami Sancar ve 15 arkadaşının, Harb Okulları kanunu teklifi ve Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonlarından 5 er üyeden kurulu 22 numaralı Geçici Komisyon raporu.

getirtilecek olan profesörlerin eğitim vermesine imkân sağlayacağını, bunun da harp okulundan mezun olanlara üniversite düzeyinde bir mezuniyet kazandıracığını belirtti.⁴⁶⁹

A.P. grubu adına söz alan Mehmet Bilgin (Bingöl), kanun tasarısının, muvazzaf subay yetiştiren harp okullarının statü ve faaliyetlerini tedvin eden Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yegane mevzuatı olup 17 Haziran 1928 tarih ve 6791 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren, muvazzaf zabıt yetiştirmek ve ordu zabıtlarına yüksek iktidar ve tahsil vermek talimatnamesinin yerine kaim olacağını belirtti. Savaş teknolojisinin ve harp eğitiminin değiştiğini, harp okulları kanununun bu ihtiyacı karşılayacağını söyleyen Bilgin, ayrıca kanunun, harp okullarının, lise öğreniminin üzerinde üç ve hattâ icabı halinde dört yıllık bir öğretim ve eğitim yapmalarını sağlayacağını ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun da zaruri bir sonucu olan bu kanun tasarısını Adalet Partisinin destekleyeceğini beyan etti.⁴⁷⁰

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya), TSK'ya muvazzaf subay yetiştiren harp okullarının mevcut statüsü ve faaliyetleri hakkındaki mevzuatın ihtiyaca cevap vermekten uzak olduğunu ve günün şartlarına göre harp okullarında yetişmekte olan subaylara gerekli askerî kültürü vermek ve gelişen teknolojinin ihtiyaçlarını karşılamak için harp okullarının müfredatında ve öğretim süresinde bir değişiklik yapılmasının zorunlu olduğunu ifade etti ve Millî Güven Partisi grubu olarak kanuna müspet oy vereceklerini açıkladı.⁴⁷¹

Mehmet Arslantürk (Trabzon), Hakkı Gökçe (Malatya), Hilmi İşgüzar (Sinop) ve Suna Tural'ın (Ankara) benzer gerekçelerle tasarımı olumlu karşıladıklarını ifade eden konuşmalarının ardından Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) söz alarak bu tasarıyla, 1774 yılında kurulan Deniz Harb Okulu ile 1634 yılında başlatılan Kara Harb Okullarının kanuna dayanan statülerinin değişeceğini ve artık kanuna dayanır bir hale geleceklerini ifade etti. Kanunun günün değişen ihtiyaçlarına cevap vereceğini belirten Bakan Melen, eğitimin üç yıldan ibaret olmadığını, harp okullarından mezun olanların birer yıl da sınıf okullarında okuduklarını, dolayısıyla eğitimin fiilen dört yıl olduğunu, ancak eğitimin yoğunluğu nedeniyle dört yıla çıkarma ihtiyacı duyulursa, kanuna konulan bir yetki hükmüyle Genelkurmay Başkanının teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile harp okulu eğitiminin dört yıla çıkarılabileceğini açıkladı.⁴⁷²

⁴⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 556-559.

⁴⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 559-560.

⁴⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 560-561.

⁴⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 561-566.

Son sözü alan Ahmet Buldanlı (Muğla), komisyonlarda müzakere edilirken, harp okullarının üniversiter eğitim veren okullar olması gerektiğinin, tıpkı Amerikan West Point, Fransız Saint Cyrin gibi Türk Harp Okulunun da üniversite düzeyinde kurumlar haline gelmesi gerektiğinin altını çizdiklerini, maddelere gelindiğinde bu konudaki düşüncelerini bir değişiklik önergesiyle takdim edeceğini bildirdi.

Kanunun maddelerine geçilmesi kabul edildikten sonra Harb Okulları kanunu tasarısı görüşülmeye başlandı ve Genel Esasları düzenleyen 1 nci maddede, yüksek öğretim ve eğitim yapan kuruluşlar olarak tanımlanan Kara, Deniz ve Hava Harb okullarının teşkilâtının, Silâhlı Kuvvetler kuruluş ve kadrolarında gösterileceği hükme bağlandı. Madde hakkında, Hayrettin Hanağası (Elâzığ) tarafından Harb Okulları adının Harb Fakültesi şeklinde, halihazırda kurmay subay yetiştiren Harb Akademilerinin adının da Yüksek Harb Akademisi olarak değiştirilmesini talep eden önergesi kabul edilmedi. Ahmet Buldanlı (Muğla) ile Mustafa Güngör (İstanbul) tarafından müştereken verilen ve Kara, Deniz ve Hava Harb okullarının “üniversiter” tahsil veren eğitim kuruluşları şeklinde yazılmasını talep eden önergeleri ise geri alındı.⁴⁷³

Harp okullarına askerî liselerden başka ihtiyaç halinde sivil lise ve dengi okulların fen kollarından erkek öğrencilerin alınacağına ve yabancı uyruklu öğrencilerin kabullerinin Genelkurmay Başkanlığının muvafakati ve Bakanlar Kurulunun kararı ile yapılacak ikili anlaşmalarla gerçekleşeceğine ilişkin üçüncü madde hakkında söz alan Turhan Özgüner (İçel), kadın öğrencilerin alınmayacak olmasını eleştirdi ve yabancı uyruklu öğrencilere tahsil imkânı vermenin sakıncalı olacağını ifade etti. Ahmet Buldanlı (Muğla), askerî ve sivil liselerden mezun olmuş öğrencilerin bir araya gelmelerinin ve sivil liselerden harp okuluna gelenlerin askerî disipline intibaklarının zor olacağını belirtti. Hüsametdin Başer (Nevşehir), kadınların, bedeni yapı ve aynı zamanda anne olma devrelerinde geçirdikleri durum bakımından erkeğe göre zayıf olacakları ve askerlik mesleğinin erkeklerin tahammül edeceği bir meslek olduğundan yalnızca erkeklerin alınacak olmasının yerinde olduğunu, ayrıca askerî liselerden gelenlerin askerlik mesleğine daha fazla tahammül gösterdiklerini ifade etti. Zekiye Gülsen (Çanakkale), harp okullarına yalnızca erkek öğrencilerin alınacağını şiddetle eleştirerek kadınların askerî doktor, askerî mühendis olarak hizmet edebileceklerini, okullara askerî liselerden gelenlerin ve Türk öğrencilerin tercih edilmesi gerektiğini vurguladı. Baha Müderrisoğlu (Konya), maddenin iyi tedvin edilmiş olduğunu beyan etti. Nuri Çelik Yazıcıoğlu (Çankırı), yabancı uyruklu öğrencilerin Türk Ordusunda hizmet görmek amacıyla değil, Türk harb okullarında öğrenim görmek ve öğrenimlerini tamamladıktan sonra kendi memleketlerine dönmek üzere kabul edileceklerini ve uygun olduğunu, ayrıca tasarıda “liselerin fen kolu mezunları” diyerek harp okulu kapılarının köy çocuklarına kapatılmaması gerektiğini belirtti. Geçici Komisyon sözcüsü Ali Rıza Güllüoğlu (Adana), harb okullarına doğrudan doğruya yalnızca askerî liselerden öğrenci alınacağı mecburiyeti bulunduğunu,

⁴⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 567-569.

ihtiyaç halinde sivil liselerin fen kollarından öğrenci alınabileceğini, bunun da askerliğin artık bilim ve tekniğe dayanması gerekçesiyle böyle düşünüldüğünü, 926 sayılı kanunun 13 ncü maddesinin (B) fıkrasına göre kadınların doktor, hukukçu, öğretmen olarak orduya intisaplarının mümkün olduğunu, yabancı uyrukluların kabulünün bu ülkelere, Türkiye'nin askerî ve siyasi yönden önderliği bakımından çok büyük faydalar sağladığını ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya), sivil liselerden öğrenci kabulünün askerlik mesleğinin ruhuna uygun olmadığını, kapatılan Işıklar ve Maltepe Askerî Liselerinin yeniden açılarak harp okuluna kaynak vazifesine devam etmesini faydalı bulduklarını ve kadının bünye yapısı ve, yaratılış tarzının asker ocağının kendisine has zorluklarına intibakta güçlük yaratacağından maddenin bu halinin uygun olduğunu söyledi. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), kadınların, yaradılışları gereği askerliğin zor şartlarına, talim, tatbikat vs gibi eğitime ayak uyduramadıklarını, kadınların askerlikte otorite tesis edemediklerini, ancak orduya hekim, eczacı, öğretmen olarak girme imkânları bulunduğunu, yabancı öğrenci konusunda müttefik ülkeler, tarihi bağlarla bağlı olunan yahut kültürü yaymak istenilen memleketlerden öğrenci kabul edilebileceğini, Tunus'tan halen öğrenci kabul edildiği gibi, eskiden Afganistan ve İran'dan öğrenci kabul edildiğini, maddede harp okulunun esas kaynağı olarak askeri lisenin alındığını, sivil liselerden harp okuluna gelme imkânının da açık tutulmak istendiğini ve Askerî liseler kapatılmakla ve sayısı bire indirilmekle birlikte, yıllık ihtiyacın 500 Harb okulu, 100 Deniz, 120 Hava için olmak üzere 700 kadar olduğunu ve bunun da bir tek liseden sağlamanın olanaklı olduğunu ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), askerliğin şartları göz önünde tutularak Harp okullarının askerî liselerden beslenmesinin daha yerinde olacağını, bu kanunla artık kız öğrenci alınmasının ortadan kaldırılmasının uygun olduğunu, yabancı uyruklu öğrencilerin harp okullarına kabul edilmelerinin, Genel Kurmay Başkanlığının muvafakatına istinaden Bakanlar Kurulu kararı üzerine ikili anlaşmalarla olacağı hükmünün yerinde olduğunu beyan etti.⁴⁷⁴

Madde hakkında Turhan Özgüner (İçel), Zekeriya Kürşad (Maraş), Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) müştereken verilen ve metindeki erkek sözcüğünün ve ikinci fıkranın çıkarılmasını teklif eden önergeler oya sunuldu ve Kürşad ve Tural ile İşgüzar'ın önergeleriyle madde yeniden düzenlenmek üzere Komisyona geri verildi.

Harb okullarının öğretim ve eğitim süresinin üç yıl olduğu ve bilimin ve askerî eğitimi zaruri kıldığı hallerde Genelkurmay Başkanlığınca bir yıl uzatılabileceğine ilişkin 4 ncü madde üzerine söz alan Mehmet Yardımcı (İstanbul), yüksek eğitimin üç yıl gibi bir sürede tamamlanamayacağını, bunun dört yıl olması gerektiğini, Ahmet Buldanlı (Muğla), eğitim süresinin dört yıl olarak kabulünü istediğini, C.H.P. grubu adına söz alan Sezai Orkunt (İstanbul), dört yıllık eğitim sistemine Cumhuriyet Halk Partisi grubunun olumlu karşıladığını, Baha Müderrisoğlu (Konya), eğitimin üç

⁴⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 569-579.

sene değil, dört sene olması için verdiği önergeye iltifat edilmesini belirttiler. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), Harb Okulunda iki yıl olan eğitim süresinin birkaç yıl önce bir yönetmelikle üç yıla çıkarıldığını, üç yılın kâfi görülmeyebileceği düşüncesiyle maddeye dört yıla çıkabilmesi için Genelkuruma yetki veren bir fıkra eklendiğini, tanına bu üç yıllık süreye bir yıllık da meslek okulunun eklenmesiyle sürenin fiilen dört yıl olduğunu ifade etti. Hüsametdin Başer (Nevşehir), eğitimin dört sene olması gerektiğini ve süreleri artırarak küçük rütbeli subayları orduda tutma ve ortaya çıkabilecek açığı kapatmanın mümkün olduğunu belirtti. Nuri Eroğan (İstanbul), maddenin olduğu gibi oylanması gerektiğini söyledi. Millî Savunma Komisyonu sözcüsü Ali Rıza Güllüoğlu'nun (Adana) açıklamalarından sonra A.P. grubu adına Mehmet Bilgin de (Bingöl) söz aldı ve dört yıllık eğitim taleplerinin bir sistem değişikliği gerektirdiğini, bunun için hazırlıklara gerek olduğunu, tasarı metninde dört yıllık eğitime açık kapı bırakıldığını ve komisyonun metninin aynen desteklenmesi gerektiğini belirtti. Hayrettin Hanağası (Elâzığ) tarafından verilen bir önergeyle, metinde eğitim süresinin “en az üç yıl” olarak değiştirilmesi ve Hüsametdin Başer (Nevşehir) ile Baha Müderrisoğlu (Konya) tarafından müştereken verilen bir önergeyle eğitim süresinin dört yıl olmasına ilişkin önergeler kabul edilmedi ve madde metninde değişiklik yapılmadan kabul edildi.⁴⁷⁵

Okuldan çıkarılma koşullarına ilişkin 5 nci madde hakkında söz alan Baha Müderrisoğlu (Konya), çıkarılma koşullarının yönetmelikle belirleneceğine dair bu maddeye bir fıkra eklenmesinin ve 10 ncu maddenin metinden çıkarılmasının kanun tekniğine daha uygun olacağı kanaatiyle bir önerge verdiğini belirtti. Mehmet Aytuğ (Elâzığ), okullara giriş ile ilgili nitelikleri haiz olmadıkları sonradan öğrenilen öğrencilerin çıkarılmaları ile ilgili hükmün yetersiz olduğunu ve açıklık kazandırılması gerektiğini ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), son sınıfa gelmiş ama giriş niteliklerini taşımayanların çıkarılmasının mahkemeden döneceğini ve sağlık nedeniyle ayrılanların dışında çıkarılanlardan idarenin yapmış olduğu masrafların ödetilmesinin hukuka aykırı olacağını söyleyerek maddenin yetersiz olduğunu, ayrıca harp okullarından ilişkisi kesilen öğrencilerin okulda geçen sürelerinin askerlik görev sürelerine mahsup edilmesinin hakkaniyete uygun olacağını beyan etti. Madde üzerinde başka söz isteyen kalmadığından önergeler okundu. Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Hüsametdin Başer (Nevşehir) tarafından 5 nci maddeye (g) fıkrasının ilâve edilerek ilgili yönetmeliklerin yürürlük tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde düzenlenmesine dair önergeleri ile Hilmi İşgüzar (Sinop) ve Suna Tural (Ankara) tarafından ilişkisi kesilen öğrencilerin okulda geçen sürelerinin askerlik görev sürelerine mahsup edilmesine dair önergeleri kabul edilmedi.⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 581-588.

⁴⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 588-591.

Öğretim üyelerinin ücretleri hakkındaki 9 ncu madde üzerine söz alan Suna Tural (Ankara), bu maddede öngörülen hak ve ödenecek ders ücretlerinin, askerî öğretmenlere, sınıf okullarındaki askerî öğretim üyelerine ve asıl meslek olan askerliği öğretenlere de tanınması gerektiğini belirtti. Ancak, Hilmi İşgüzar (Sinop) ile birlikte bu doğrultuda verdikleri önerge reddedildi. Turhan Özgüner (İçel) tarafından verilen ve harp okullarında öğrenimde bulunan öğrencilere birinci sınıfta teğmen aylığının % 10'unun, ikinci sınıfta teğmen aylığının % 20'sinin ve üçüncü sınıfta teğmen aylığının % 30'unun harçlık olarak verilmesine dair önergesi de kabul edilmedi. Harp okullarının işleyişiyle ilgili bir yönetmelik çıkarılmasına ilişkin 10 ncu madde hakkında Nuri Eroğan (İstanbul) tarafından verilen önerge kabul edildi.⁴⁷⁷

Tasarı ile 22 Şubat 1331 tarihli Mekâtibi Bahriye talebesi ile efradı vesairenin muayyenat ve mahrukatı miktarına dair Nizamname, Mekâtibi askeriye talebesi ile ihtiyat zabıt namzetlerine verilecek maaş ve tahsisatı fevkalâdeye dair 357 sayılı Kanun ve bu kanuna müzeyyel 2140 sayılı kanun ve diğer kanunların bu kanuna aykırı olan hükümleri yürürlükten kaldırıldı. Geçici maddeyle bu kanun hükümlerinin 1969-1970 öğretim yılında harp okullarına alınan öğrencilerden başlamak üzere uygulanacağı kabul edildi. Geçici madde hakkında Turhan Özgüner tarafından bu tarihlerin 1970-1971 olarak değiştirilmesine dair verilen önerge kabul edilmedi. 1971-1972 öğretim ve eğitim yılı öğrenci kaydı için gerekli hazırlıkların yapılmış ve sınavlar ilân edilmiş olduğu için Komisyon sözcüsü Ali Rıza Güllüoğlu (Adana) tarafından verilen bir önergeyle kanunun giriş şartları ile ilgili 3 ncü maddesi birinci fıkrasının 1972-1973 ders yılından itibaren uygulanacağına dair geçici 3 ncü madde eklendi.

Kanun tasarısının görüşülmesine, 21 Temmuz 1971 günü toplanan 134 ncü birleşimde de devam edildi. Bu birleşimde verilen bir önerge üzerine Komisyon tarafından geri alınan 3 ncü madde görüşüldü. Komisyon gerekçesinde, askerî liselere kaydolun öğrencilerden bir kısmının harp okullarına giriş için gerekli bedeni gelişimi gösterememesi ve Hava Lisesi öğrencilerinden ortalama % 37'sinin uçuculuğa mahsus fiziki nitelikleri kazanamaması nedeniyle sivil lise kaynağının sürdürülmesi ve zaruri hallerde münhasır olmak kaydıyla bu kaynağın istimalinin idareye kolaylık ve maddeye esneklik getireceği düşüncesiyle 3 ncü madde, harp okullarının asıl öğrenci kaynağının askerî liseler olduğu, ancak zaruri hallerde sivil lise ve eşit okulların fen kolunu bitirenlerden sınav ile erkek öğrencilerin alınacağı, yabancı uyruklu öğrencilerin harp okullarına kabul edilmelerinin, Genelkurmay Başkanlığının muvafakati ve Bakanlar Kurulunun kararı üzerine yapılacak ikili anlaşmalarla olacağı şeklinde düzenlendi. Maddenin kabulünden sonra tasarının tümü Meclis'in oyuna sunuldu ve kabul edildi.⁴⁷⁸ 4 Ağustos 1971 tarihinde Senato tarafından da kabul edilen tasarı 15 Ağustos 1971 tarih ve 13927 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

⁴⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 133 (19 Temmuz 1971), s. 591-594.

⁴⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 134 (21 Temmuz 1971), s. 617-618.

KANUN NO 1467: Harp Akademileri Kanunu

Harb Akademileri kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 12 Ocak 1970 tarihinde toplanan 24 ncü birleşiminde Millî Savunma ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁴⁷⁹ Kanunu tasarısı ve İstanbul milletvekili İlhami Sancar ile 15 arkadaşının, Harb Akademileri kanun teklifi ve Maliye, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 22 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 31 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 105 nci birleşiminde gündeme alındı.⁴⁸⁰

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 8 Ocak 1970 tarihinde kararlaştırılan “Harb Akademileri kanunu tasarısı”, 29 Eylül 1956 tarih ve 228/10603 sayılı “Harb Akademileri Talimatı” ile yönetilen Harp Akademilerini bir kanuna kavuşturmak ve son olarak 14 Ağustos 1963 tarihinde değişiklikler yapılmış olan talimatı kaldırmaktı. Kanun, bir yüksek öğretim müessesesi olarak kabul edilen Harp Akademileri mezunlarına tanınan bâzı haklar ile öğrencilerine uygulanan bâzı yaptırımları yasal zeminde uygulanmasını sağlamak ve tatbikatçı kurum ve şahıslara kanunen bir destek vermek amacını güdüyordu.⁴⁸¹

Harb Akademileri Kanunu tasarısı ve İlhami Sancar (İstanbul) ile 15 milletvekilinin kanun teklifi ve Maliye, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 5'er üyeden kurulu 22 numaralı Geçici Komisyon raporu, 26 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 137 nci birleşimde görüşüldü. Müzakereler, Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle başladı. Tasarı üzerinde Millî Güven Partisi grubu adına söz isteyen Hasan Tosyalı (Kastamonu), 1848 yılında kurulan Harp akademilerinin 1956'dan itibaren değişik talimatnamelerle idare edilegeldiğini, Silâhlı Kuvvetlere kurmay subay ve kumandan yetiştiren bu müessesenin, kuruluş, yönetim, öğrenci, öğretmen ve komutan bakımından bir kanuna ihtiyacı olduğunu belirterek M.G.P. grubunun bu kanunun bütün maddeleriyle mutabakat halinde olduklarını beyan etti. Tosyalı, Harp Akademisinden mezun olanlara Hükümet tasarısında iki sene kıdem verilmesinin öngörülmesine karşın Geçici Komisyonunda bu iki sene kıdem esasının kaldırılmasının mahzurlu olacağını da sözlerine ekledi.⁴⁸²

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman), Türk ordusunun 20 nci yüzyılın icaplarına ve teknik niteliklerine kavuşması için komuta kademesinin akademik kariyer sahibi olarak dünyadaki gelişmelere hakim

⁴⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 24 (12 Ocak 1970), s. 91.

⁴⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

⁴⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 107 vd.; 328 Sıra Sayılı Basmayazı: Harb Akademileri Kanunu tasarısı ve İstanbul Milletvekili İlhami Sancar ile 15 arkadaşının, Harb Akademileri Kanun teklifi ve Maliye, Millî Savunma ve Plân Komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 22 numaralı geçici Komisyon raporu.

⁴⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 65-66.

olmaları gerektiğini söyleyerek tasarıda değiştirilmesi gereken tek maddenin disiplin maddesi olduğunu, bunun değişmesi için bir önerge vereceklerini ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Hidayet İpek (Giresun), ordunun ihtiyacı olan yüksek sevk ve idare elemanını yetiştirmek ve asrın gösterdiği teknik gelişmeye paralel olarak Silâhlı Kuvvetlerin gelişmesini, ilerlemesini sağlamak için akademik öğretim, eğitim ve araştırma yapan ve yüksek bir öğretim müessesesi olarak kurulan Harb Akademilerinin sık sık değiştirilen talimatlardan oluşan mağduriyetlerinin ortadan kaldırılarak kanuna kavuşturulmasının elzem olduğunu ifade etti.⁴⁸³

Suna Tural (Ankara), tasarıda, Harp Akademileri içinde kuvvet akademilerinin bağımsızlaşmaya gider gibi görüldüğü bâzı maddelerin olduğunu, ancak askerî müesseselerde emir kumandayı tek bir başta toplamak prensibine dayanarak, inisiyatifi Akademiler Komutanının eline bırakmanın askerî hiyerarşiye hürmet olacağını, İlyas Kılıç (Samsun), kanunu olumlu bulduğunu ve uygulamada kurmay subayların diğer sınıf arkadaşlarından daha evvel emekli olmalarını doğurması nedeniyle kıdımın kalkması gerektiğini ve Mehmet Arslantürk (Trabzon), TSK'nın en yüksek öğrenim kurumu olan Harp Akademilerinin yönetmeliklerle yönetilmesi döneminin kapatılıp, kanunla saptanmış, istikrarlı bir yönetime kavuşturulmasının zorunluluk olduğunu belirttiler.⁴⁸⁴

Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Veysi Kadioğlu (Maraş) tarafından verilen kifayeti müzakere takrirleri kabul edildi ve maddelere geçildi. Kanunun, Harb Akademilerinin kuruluş ve görevlerini ilgilendiren 1 nci maddesi, Harp Akademilerini, Genelkurmay Başkanlığına bağlı, Silâhlı Kuvvetlere topyekûn savaş esaslarına uygun yüksek sevk ve idare elemanı yetiştirmek üzere akademik öğretim, eğitim ve araştırmalar yapan, Genelkurmay Başkanlığının yüksek seviyede inceleme organı olan bir bilim ve ihtisas kuruluşu olarak tanımlıyordu. 2 nci madde, akademilerin organlarını, Harp Akademileri Komutanlığı, Kuvvet Harp Akademileri, Akademiler Kurulu, Akademiler İnceleme ve Araştırma Kurulu ve ihtiyaca göre akademik seviyede teşkil edilen ve edilecek olan diğer kuruluşlar olarak belirledi. Harb Akademileri organlarının kuruluş ve görevleri, 3 ncü maddede, Harp Akademileri Komutanlığının görevi emrindeki komutanlık ve kuruluşların Genelkurmay Başkanlığının direktif ve prensiplerine, yürürlükteki kanunlar, tüzük ve yönetmeliğe göre eğitim, yönetim ve bilimsel araştırma işlerini yürütmek; Kuvvet Harp Akademilerinin görevleri, Genelkurmay Başkanlığınca tespit edilen esaslara ve prensiplere göre Silâhlı Kuvvetlere kurmay subay yetiştirmek; Akademiler Kurulunun görevi, öğretim ve eğitim ile ilgili konularda prensip kararları almak, Kuvvet Akademilerince karara bağlanamayan konularda kesin karara varmak ve Akademilerin bilimsel gelişmesini sağlamak; Akademiler İnceleme ve Araştırma Kurulunun görevi, Genelkurmay Başkanlığının lüzum göstereceği konular ile millî güvenlik ve savaş prensipleri

⁴⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 66-68.

⁴⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 68-72.

üzerinde araştırma ve incelemeler yapmak olarak belirlendi. 3 ncü madde, Hayrettin Hanağası (Elâzığ) ve Suna Tural (Ankara) ile Hilmi İşgüzar (Sinop) tarafından verilen değişiklik önermeleri sonucunda Komisyona geri verildi.⁴⁸⁵

Harb Akademilerine giriş şartları ile ilgili 4 ncü maddede belirtilen taksirli suçlar hariç olmak üzere, hapis cezasına hüküm giyenler ile disiplin mahkemelerince toplam olarak 21 gün veya daha fazla oda veya göz hapsi cezası alanların Akademilere giremeyeceklerine ilişkin b fıkrası hakkında söz alan Gıyasettin Karaca (Erzurum), istenmeyerek, kasıt olmadan işlenen taksirli suçlar nedeniyle ceza almış subaylara bu hakkın tanınmasının Meclisin şanına, şerefine ve onuruna uygun düşeceği inancında olduğunu ifade etti. Geçici Komisyon sözcüsü Ahmet Buldanlı (Muğla), fıkra hükmünün yerinde olduğunu, İç Hizmet Kanunu 2 nci maddesinde ve Askerî Ceza Kanununun 119 ncu maddesinde üstün astlarını tenkid ve muahezesinin suç sayılmayacağını belirterek Karaca'yı cevaplandırdı. Hilmi İşgüzar (Sinop), subayların en yüksek rütbelere terfilerinde bile, teğmenlikten albaylığa kadar almış olduğu sicil önemli olduğunu, ceza almış olanların Akademiye girmemesinin, askerliğin ve askerî disiplinin gereği olduğunu belirtti. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), askerlik mesleğine özenen herkesin idealinin kurmay subaylık olduğunu, her subayın başına istenmedik ve elinde olmayan bir cezanın gelebileceğini, Meclis'in harp okulundan mezun subayların kurmay olması için bütün yolları açık tutması gerektiğini ve Komisyonun maddeyi geri alarak beliren temayül ve fikirlere göre yeni bir şekil vermesi gerektiğini beyan etti. Baha Müderrisoğlu (Konya), bu fıkrada taksirli suçların bir hadde kadar sınırlandırılmasının ve "üç ay, beş ay taksirli suçlardan mahkûm olanlar hariç, diğerleri alınabilir" şeklinde bir fıkra yazılmasının mümkün olduğunu ifade etti. Komisyon üyesi olma sebebiyle söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), orduda disiplinin önemli olduğunu belirterek maddenin Komisyondan geldiği gibi kabul edilmesini önerdi. Hüseyin Abbas (Tokat), genç, yetenekli elemanların kurmay sınıfa katılmasına imkân vermek gerektiğini, genç yaşında, tecrübesiz anında, bilerek veya bilmeyerek işlemiş olduğu bir kusurdan dolayı, ilerde bulunduğu sınıfa ve ülkeye büyük hizmetler bahşedecek bir insanı bu hizmetten mahrum etmeye haklarının bulunmadığını ifade etti. Zekeriya Kürşad (Maraş) tarafından verilen kifayeti müzakere takririnden sonra söz alan Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), ordunun, hatta ulusun kaderinin teslim edileceği insanların seçilip alınması ve bunlarda aranan şartların çok sıkı ve sert olması gerektiğini, sağlık, bilgi, zekâ, dikkat ve ahlâk bakımından üzerine her hangi bir gölge düşmemiş ve disiplin anlayışının da yerinde olması gerektiğini belirterek Hükümetin teklif ettiği şekilde maddenin kabul edilmesini talep etti. Takrir aleyhinde söz alan Hayrettin Hanağası (Elâzığ), orduda disiplinli subay isterken haysiyetli, faziletli ve şerefli insanların da istendiğini, kurmay subay olmak için pasif kalan pısrık insanların kurmay subay olmasını istemediklerini belirtti. Kifayeti müzakere takriri oya sunuldu ve kabul edildi. Madde hakkında

⁴⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 72-74.

Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Baha Müderrisoğlu (Konya) ve Hüsamettin Başer (Nevşehir) müştereken ile Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) müştereken ve Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman) tarafından verilen değişiklik önermeleri reddedildi. Zekeriya Kürşad (Maraş) tarafından verilen ve 4 ncü maddenin b fıkrasının “taksirli suçlar hariç olmak üzere hapis cezasına hüküm giyenler ile disiplin mahkemelerince veya disiplin amirlerince toplam olarak 21 gün veya daha fazla oda veya göz hapsi cezası alanlar akademilere giremezler” şeklinde hükümet tasarısında olduğu şekliyle kabul edilmesini teklif eden önergesi kabul edildi.⁴⁸⁶

Yalnızca Kuvvet Harp Akademilerine Genelkurmay Başkanlığının muvafakati ve Bakanlar Kurulunun kararı üzerine yapılacak ikili anlaşmalar ile yabancı uyruklu subaylar alınabileceğine ilişkin 5 nci maddeden sonra Kuvvet Harb Akademilerinin öğretim ve eğitim süresinin en az iki yıl olduğuna ve bu sürenin Genelkurmay Başkanlığınca artırılabilmesine ilişkin 6 ncı madde üzerinde Hilmi İşgüzar (Sinop) söz aldı ve maddenin uygun olduğunu, ancak “uzatılabilir” ifadesi müphem olduğundan “Genelkurmay Başkanlığınca en çok bir yıl daha uzatılabilir” kaydının konulması içim önerge verdiğini belirtti. Hayrettin Hanağası (Elâzığ), değişen dünya koşullarında sürenin dört yıldan iki yıla inmesinin uygun olmadığını, sürenin üç yıl Harp Akademisi, bir yıl da Yüksek Komuta Akademisi şeklinde muhafaza edilmesi yönünde önerge sunduğunu ifade etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir), iki senelik müddetin az olduğunu, kendisinin bir önerge ile, sürenin asgari üç seneye çıkarılması talebinde bulunduğunu açıkladı. Hasan Tosyalı (Kastamonu), Komisyonda üyeyken muhalefet şerhi koymamakla birlikte iki senelik müddetin aleyhinde bulunduğunu ve imza etmediğini, iki senenin yeterli olmadığını söyledi. M. Kemal Yılmaz (Aydın), Meclis’ten sürenin hiç olmazsa üç yıl olmasının kabul edilmesini talep etti. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), Akademide öğretim süresinin iki yıl evveline kadar üç yıl olduğunu, harp okullarıyla beraber mütalâa edildiği için bu eğitimin birbirinin devamı ve tamamlayıcısı oldukları için, harp okullarında eğitim süresi üç seneye çıkarıldıktan sonra Akademilerin iki seneye indirildiğini, bu nedenle hükümet olarak iki yılı yeterli bulduklarını, ayrıca maddenin Genelkurmay’a iki yılı üç yıla veya dört yıla çıkarma yetkisi tanıdığını açıkladı. Verilen değişiklik önermeleri kabul görmedi ve madde Komisyondan geldiği şekilde kabul edildi.⁴⁸⁷

Müzakeresi yapılan ve Komisyona iade edilen 3 ncü madde hakkında Suna Tural (Ankara) ve Hilmi İşgüzar (Sinop) tarafından verilen önerge kabul edilmedi. Madde üzerinde Hayrettin Hanağası (Elâzığ) tarafından redaksiyon amacıyla verilen taksir ise kabul edildi. Öğretim ve eğitimin geri bırakılması veya sürenin kısaltılması ile ilgili 7 ncı madde, savaş veya olağanüstü hallerde Genelkurmay Başkanlığınca Akademilerin öğretim ve eğitimine ara verilebileceğini veya öğretim süresinin

⁴⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 74-83.

⁴⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 83-88.

kısaltılabileceğini hükme bağlıyordu. Madde üzerinde söz alan Suna Tural (Ankara), olağanüstü hallerde birliklerindeki kurmay görevlerine veya komutanlıklara verilmiş olan öğrencilerin için en çok 6 aylık veya 1 senelik bir bütünleme tahsiliyle bir hak tanınmasının uygun olacağını ifade etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), Harp Akademilerinde bir yıl öğrencilik yaptıktan sonra harbe iştirak etmiş subaylara yeniden eğitime devam etmek yerine altı ay ile bir yıllık süreli bir tahsil mecburiyetinin kanunda yer almasının yerinde olacağını belirtti. Ancak bu milletvekillerinin verdikleri önerge kabul edilmedi.⁴⁸⁸

Akademiye başarı ile bitirenlere o Akademinin diplomasının verileceğine ve Genelkurmay Başkanlığınca kurmaylıklarının onaylanacağına dair 8 nci madde üzerinde söz alan Suna Tural (Ankara), yalnızca diploma vermekle yetinilmemesi, fakat bu subaylara kıdem hakkının tanınmasının yerinde olacağı görüşünü dile getirdi. Hilmi İşgüzar (Sinop), kurmay subaylara iki yıl kıdem tanınması gerektiğini belirtti. Sezai Orkunt (İstanbul), kıdem müessesesinin, 926 sayılı kanun ile tamamen kaldırıldığını, kanunun, harp akademilerinden mezun olan subaylara kıdem değil, iki kademe ilerlemeyi getirdiğini söyleyerek maddenin Komisyondan getirildiği gibi kabul edilmesini önerdi. Reşit Ülker (İstanbul), harp okulları eğitiminin üniversite eğitimi kabul edilmesi durumunda harp akademileri eğitiminin ise üniversite üstünde bir eğitimin karşılığı olacağından iki yıl ayrı bir öğrenim görmelerinin ve bu eğitimi görenlere kıdem verilmesinin uygun olacağını beyan etti. Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Akademiye bitirenlere zaten kazanılan bir hak olarak diploma verileceğinden bunun maddeden çıkarılmasında fayda olduğunu ve olağanüstü bir eğitimden geçirilen kurmay subaylara kıdem verilmesinin gerekli olduğunu ifade etti. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), maddenin, birinci fıkrasının haşiv maddesi olmadığını, üç akademi bulunduğunu, subayların hangi akademiye bitirmişse onun diplomasının verileceğini belirttiğini, ayrıca kıdem konusunda Harp Akademisinden mezun olanlara kıdem verilince, örneğin doktora yapanlara, başka şekilde tahsil yapanlara da kıdem verilmesi gerektiğini, dolayısıyla da bunun ordu hiyerarşisi içerisinde yeni bir huzursuzluk doğurabileceğini söyledi. Madde hakkında verilen dört taksir de kabul görmedi.⁴⁸⁹

Tasarının akademilerden çıkarılmaya ilişkin 9 ncu maddesi, taksirli suçlar hariç olmak üzere, mahkeme kararı ile hapis cezasına hüküm giyenlerin, disiplin mahkemelerince veya disiplin amirlerince toplam olarak 21 gün veya daha fazla oda veya göz hapsi alanların, öğretimi yapan Kuvvet Akademileri Öğretmenler Kurulunun 2/3 çoğunluğu ile kurmay subay olma niteliğini haiz olmadıklarına karar verilenlerin, girişle ilgili nitelikleri haiz olmadıkları öğretim sırasında anlatılanlar ile bu kanun hükümlerine göre çıkarılacak yönetmelikte belirtilen sınıf geçme notundan aşağı not alanların akademilerdeki öğrenimlerine son verileceğini hükme bağladı.

⁴⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 88-92.

⁴⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 92-99.

Madde üzerinde görüşmek isteyen Hilmi İşgüzar (Sinop), maddenin, 4 ncü maddenin (b) fıkrası ile çelişik olduğunu bildirdi, ancak bir önerge takdim etmedi. Harp Akademilerinde öğrenimde bulunan öğrencilerin öğretim ve eğitimde kullanacakları araç ve gereçlerin devlet tarafından karşılanacağına ilişkin hükmün kabulünden sonra Türk veya yabancı uyruklu siviller ile yabancı uyruklu general, amiral ve subayların akademilerde öğretim üyesi ve konferansçı olarak görevlendirilebileceklerine dair madde hakkında söz alan Suna Tural (Ankara), sivil ve ecnebi personelin öğretim üyesi olarak kullanılmasının uygun olduğunu, ancak, Türk ve özellikle yabancı personelin ancak “uzman” vasıflarıyla akademilerde kullanılması ve bunların yanında bulundurulacak kurmay subayların dersin esas sorumlusu olması gerektiğini söyledi. Sezai Orkunt (İstanbul), maddeye Türk veya yabancı uyruklu siviller ile yabancı uyruklu general ve amirallerin ders verebileceği hükmünün konmasındaki amacın, savaşlarda edinilmiş olan tecrübelerin harp akademilerinde okutulması olduğunu, deneyimlerin aktarılması için gerekli ulunduğunu belirtti. Harp okulları kanununun uygulanmasıyla ilgili hususların, kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle düzenleneceği ve yürürlük ve yürütme maddelerinin kabulüyle kanunun tümü oya sunuldu ve Millet Meclisi tarafından kabul edildi.⁴⁹⁰

5 Ağustos 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen tasarı, 15 Ağustos 1971 tarih ve 13927 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1468: Türk Silâhlı Kuvvetlerinde astsubay nasbedilenlere giyecek ve teçhizat verilmesi hakkında Kanun

Türk Silâhlı Kuvvetlerinde astsubay nasp edilenlere giyecek ve teçhizat verilmesi hakkında kanun tasarısı, 27 Mart 1970 tarihinde toplanan 61 nci birleşimde İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁴⁹¹ Kanun tasarısı ile Ahmet Şener (Trabzon) ve üç milletvekilinin, muvazzaf astsubaylara verilecek elbise ve teçhizat hakkında kanun teklifi ve İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları, 17 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 101 nci birleşimde Meclis gündemine alındı.⁴⁹²

Tasarı, Silâhlı Kuvvetlerde önemli görevler yapan astsubayların, görevlerini yaptıkları sırada muhtelif kanun, tüzük, yönetmelik ve kararnameler gereğince belirli giyim ve teçhizata sahip bulunmakla mükellef tutuldukları gerekçesiyle okullarını bitirdikten hemen sonra, kıyafet kararnamesi gereğince belirli bir kıyafet ile görevlerine başlamak zorunda bulunan astsubaylara, çeşitli sıkıntı ve güçlükler nedeniyle sahip olmadıkları giyim eşyası ve teçhizatın verilmesi amacıyla hazırlanmıştı. Esasen, okullarını bitirip subay nasbedilen Harp Okulu öğrencilerine veya fakülte veya yüksek okul askerî öğrencilerine 10 Temmuz 1944 tarih ve 4608

⁴⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 100-103.

⁴⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 61 (27 Mart 1970), s. 4.

⁴⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 101 (17 Mayıs 1971), s. 474.

sayılı kanun ile bir defaya mahsus olmak üzere giyim eşyası ve teçhizat veriliyordu. Tasarının kanunlaşmasıyla astsubayların da böyle bir olanağa kavuşmaları sağlanmış olacaktı.⁴⁹³

Tasarı, 26 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 137 nci birleşimde Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilik taktirinin kabulü üzerine müzakere edildi. Tasarının tümü üzerinde söz alan üye bulunmadığından maddelere geçildi ve 1 nci madde ile, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde (Jandarma dâhil) astsubay nasbedilenlere, okullarından çıkışlarında bir defaya mahsus olmak üzere giyecek ve teçhizat verileceği, giyecek ve teçhizatın neleri ihtiva edeceğinin, verilme şekli ve sair hususların Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanlığının müştereken hazırlayacakları bir yönetmelikte gösterileceği hükme bağlandı.⁴⁹⁴

12 Ağustos 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 20 Ağustos 1971 tarih ve 13932 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1473: Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve Millî Hava sanayiimizin kurulması amacıyla katılma payı ihdası ve Millî Piyango hasılatının bu gayeye sarfı hakkında Kanun

Afyon Karahisar milletvekili Rıza Çerçel ile Hatay milletvekili Hüsnü Özkan’ın Millî Hava Sanayiinin kurulması amacıyla Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesine katılma payı hakkında kanun teklifi, 25 Ocak 1971 tarihinde toplanan 41 nci birleşimde Millî Savunma, İçişleri, Maliye ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁴⁹⁵ Meclis başkanlığı, kanun teklifi ile söz konusu komisyonlardan seçilen 4’er üyeden kurulu 45 No. lu Geçici Komisyon raporunu 17 Haziran 1971 tarihindeki 115 nci birleşimde gündeme aldı.⁴⁹⁶

Kanun teklifinin gerekçesi, Türk Hava Kuvvetlerini güçlendirmek için devlet bütçesinden ayrılan ödeneğin, son derecede gerekli bir hizmete harcanmakta olduğu ve artırılmasına imkân bulunamadığından, fakat millî bir hava sanayiinin kurulması çok gerekli görüldüğünden milletçe bir destekleme kampanyası açılması zorunluluğunun ortaya çıktığını belirtiyordu. Böylece, Hava Kuvvetleriyle sıkı bir işbirliği içinde Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kurularak millî havacılık sanayiinin oluşturulmasını hedefleyen çalışmalara geçildiğinin söylendiği gerekçede, bu

⁴⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 107 vd.; 318 Sıra Sayılı Basmayazı: Türk Silâhlı Kuvvetlerinde astsubay nasbedilenlere giyecek ve teçhizat verilmesi hakkında kanun tasarısı ile Trabzon Milletvekili Ahmet Şener ve 3 arkadaşının, muvazzaf astsubaylara verilecek elbise ve teçhizat hakkında kanun teklifi ve İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonları raporları.

⁴⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 102-103.

⁴⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10 , Birleşim 41 (25 Ocak 1971), s. 233.

⁴⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 358.

teşebbüsü plâna ve programa bağlamak suretiyle çalışmaları hızlandırmak ve realize etmek için muayyen ve muhammen bir kaynağa ihtiyaç olacağı öngörüldüğünden, 5 yıl gibi geçici bir dönem için mevzuat bir yön verilebileceği görüşünün doğduğu ve bu görüşün bu kanunun teklifinde âmil olduğu ifade ediliyordu. Kanun teklifi, katılma paylarını küçük ölçüde tutarak daha büyük ölçülerde yardımda bulunmak isteyen hamiyetli vatandaşların, doğrudan doğruya teberra müracaatlarını da açık ve serbest bırakmıştı. Payların hesabı ve bu payların yatırılması ve devri hususunda tasarruf ve kolaylık prensiplerinden hareketle 5 yılda gerekli tesislerin havacılık sanayiine bir yön verebilecek seviyeye ulaşabileceği düşünülmüştü. Geçici kanun teklifinin 1 nci maddesinde katılma payları ve ölçüleri, 2 nci maddesinde katılma paylarının ne suretle toplanacağı, 3 ncü maddesinde devir zamanı, 4 neü maddesinde vergi, resim ve harç muafiyeti ve 5 nci maddesinde de süre belirtilmişti. Bilet ve kuponların üzerinde bedelden ayrı olarak gösterilecek olan payların, bilet ve kuponların adedine göre satanlar tarafından toplanacak ve müteakip ay vakfa devredilecekti. Bu paylar, bilet değerlerine bakılmaksızın sinema biletlerinde onar kuruş, at yarışı müşterek bahis biletlerinde onar kuruş, millî piyango biletlerinde yirmibeşer kuruş, Spor Totoda yirmibeş kuruş şeklinde toplanacaktı.⁴⁹⁷

Teklif, 26 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 137 nci birleşimde, 45 No. lu Geçici Komisyon Başkanı H. Turgut Toker (Ankara) tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edildi. Kanun teklifinin tümü üzerinde söz isteyen milletvekili bulunmadığından maddelere geçildi. Teklifin 1 nci maddesi, millî hava sanayinin kurulması için Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesi amacıyla belediye hudutları içindeki her türlü spor müsabaka ve gösterileri ile sinema, tiyatro, konser, sirk ve at yarışlarına giriş biletleri ve at yarışı müşterek bahis biletlerinin Türk Hava Kuvvetlerini güçlendirmesine katılma payına tabi olduğuna dairdi. 2 nci madde, Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesine katılma payının mükellefinin biletleri satın alanlar olarak, sorumluları ise bilet satanlar olarak belirliyordu. 3 ncü madde, Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesine katılma payının, nispi veya maktu olarak alınabileceğini, katılma payının at yarışı müşterek bahis biletlerinde bilet bedelinin % 10'u olduğunu, maktu payın giriş biletleri için 25 kuruş olduğunu ve katılma payı miktarının biletler üzerinde, bedelden ayrı bir kalem halinde gösterileceğini hükme bağladı. Bu madde hakkında Geçici Komisyon Başkanı tarafından verilen bir önerge ile maktu pay, at yarışlarında kapı hasılatının yüzde 50'si olarak değiştirildi. Teklifin 4 nci maddesi, sorumluların, tahsil ettikleri katılma payını eğlence resmi ile birlikte ilgili mercilere tevdi edeceklerini, bu mercilerin bir ay içinde tahsil ettikleri katılma payı tutarını, izleyen ayın sonuna kadar, T.C. Merkez Bankasında Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı adına açılacak hesaba ödemek zorunda olduklarını hükme bağladı. Teklifin, 5 Temmuz 1939 tarih ve 4255sayılı Millî

⁴⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 107 vd.; 354 Sıra Sayılı Basmayazı: Afyon Milletvekili Rıza Çerçel ve Hatay Milletvekili Hüsnü Özkan'ın, Millî Hava Sanayimizin kurulması maksadiyle Türk Hava Kuvvetlerinin güçlendirilmesine katılma payı hakkında kanun teklifi ve Millî Savunma, İçişleri, Maliye ve Plân komisyonlarından seçilen 4 er üyeden kurulu 45 No. lu Geçici Komisyon raporu.

Piyango teşkiline dair kanunun 11 nci maddesini değiştiren 5 nci maddesi, Hazineye tevdi edilecek olan piyango safi hasılatının, bir taraftan bütçeye irat, diğer taraftan Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinde açılacak Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına yardım bölümüne ödenek kaydedileceğine ilişkindi. Katılma payının tahsil, muhasebe ve ödemesine ilişkin hususların, Millî Savunma, Maliye ve İçişleri bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikte gösterileceği hususu 6 ncı maddede düzenlenmişti. Geçici Komisyon Başkanı H. Turgut Toker (Ankara) tarafından verilen bir önerge ile, yürürlük maddesi, kanunun yayımını takip eden aybaşından itibaren yürürlüğe gireceğini hükme bağladı. Kanunun tümü üzerinde söz isteyen Sezai Orkunt (İstanbul), Meclisin, Silâhlı Kuvvetleri iane ile geliştirme eğiliminden vazgeçmesi gerektiğini, TSK'nın devlet eliyle geliştirilmesinin zorunlu olduğunu ifade etti. Geçici Komisyon Başkanı H. Turgut Toker (Ankara), müzakere mevzuu olan kanun teklifinin, bir iane kanun teklifi olmayıp tahsisi varidat yoluyla vatandaşlardan temin edilecek vergi ve resim suretiyle elde edilecek meblâğın Türk Hava Kuvvetlerine değil, Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına tahsisine mütedair bir kanun teklifi olduğunu açıkladı. Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına yapılan ve ayrıca astsubaylara teçhizat verilmesine dair olan kanun tasarısına destekleri için Meclis'e şükranlarını sundu. Burhanettin Asutay da (İzmir) teklifin lehinde söz aldı.⁴⁹⁸

Kanun teklifi hakkında Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişiklikler, 25 Ağustos 1971 tarihinde yapılan 154 ncü birleşimde görüşüldü ve benimsenerek kanunlaştı.⁴⁹⁹ Kanun, 28 Ağustos 1971 gün ve 13940 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1582: 4. 1. 1961 tarih ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 87 ve 88. maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun

4. 1. 1961 tarih ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 87 ve 88. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 6 Nisan 1972 tarihinde toplanan 67 nci birleşiminde müzakere edilmeye başlandı.⁵⁰⁰

Tasarının gerekçesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 211 sayılı İç Hizmet Kanununun 86 ncı maddesi uyarınca toplumun güvenliğini, aynı kanunun 76 ve izleyen maddeleri uyarınca da hizmet güvenliğini sağlamakla yükümlü bulunduğunu, ancak bu görevleri yapan askerlerin hizmetin gerektirdiği ahvalde silâhını kullanacağı hizmetin doğal bir karakteri olmakla beraber bu maksat için tedvin edilen meri mevzuatın yetersiz olduğunu belirtiyordu. 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 87

⁴⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 137 (26 Temmuz 1971), s. 103-107.

⁴⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 154 (25 Ağustos 1971), s. 160-165.

⁵⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 482-494.

nci maddesi ise askerlerin emniyet hizmetlerinde görev aldıkları sırada hizmetin gerektirdiği hallerde silâhlarını kullanabileceklerini kabul etmesine rağmen silâhın kullanılmasında öngörülen esaslar hakkında bir hüküm içermediği gibi silâhın kullanıma dereceleri üzerinde de her hangi bir görüş kaydetmemiştir. Ayrıca 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 nci maddesi, 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 86 ncı maddesi askerlerin genel güvenlik ve asayiş hizmetlerinde görev alacaklarını kabul etmişti, fakat görevin ifasında silâh kullanıma olanağını bir hükme bağlamamıştı. Özellikle 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun genel güvenlikle ilgili hükümlerini uygulamakla yükümlü kılınan askerlerin aynı Kanunun 16 ncı maddesindeki durumlarda silah kullanmalarını kabul etmenin hizmetin doğal bir gereği olduğunu belirten gerekçe, asayiş hizmetlerinde görev alan askerlerin, hangi hallerde ve derecelerde silâh kullanacaklarına açıklık kazandırmak ve uygulamada görülen aksaklık ve tereddütleri gidermek zorunluluğunun ortaya çıktığını belirtiyordu. Bu nedenlerle, 211 sayılı Kanunun 87 nci maddesinde asayiş temini gibi çok önemli ve bu hizmetlerde silâh kullanılması gibi çok hassas bir konuya açıklık getirmek için değişiklik öngörülüyor; 211 sayılı İç Hizmet Kanununun 88 nci maddesinde yapılacak değişiklik ile silâh kullanma yetkisi bulunan askerlerin bu müsaadeleri yerinde ve zamanında kullanmadığı ve görevin karakterine uygun olarak silâhından yararlanmadığı ve silahlı kişiden beklenenini yerine getirmediği takdirde hizmetin aksayacağı ve hatta kaçınılması zor neticeler yaratacağından görevli kişinin sorumluluğunu kabul etmesi için silah kullanma ceza tehdidi altında bulundurmaya amaçlanıyordu.

Böylece, 87 nci madde muhteva olarak aynen bırakılmıştı, ancak askerlerin asayiş hizmetlerinde görev almaları halinde silâh kullanıma şekil ve şartları maddeye ilâve olunarak aynı kanunun 86 ncı maddesindeki asayiş görevi ve örfi idare hallerinde askerlerin silâh kullanabileceği konusu açıklığa kavuşturulmak istenmişti. Maddenin 2 nci fıkrasında ise silâhın kullanılma halleri, dereceleri ateş emri ve ateş vermeye yetkili mercilerle ilgili hususlar açıklığa kavuşturulmuş ve konular bentlerde izah edilerek maddenin özüne dokunulmadan uygulamaya kolaylık kazandırılmak amaçlanmıştı. 88 nci maddede silah kullanma yetkisini haiz askerlerin bu müsaadeyi zamanında ve yerinde kullanmadıkları takdirde fiilin mahiyetine göre cezai sorumluluk taşıyacaklarına maddede yer verilmişti.⁵⁰¹

Tasarı, 6 Nisan 1972 tarihli 67 nci birleşimde, Millî Savunma Bakanı Ferid Melen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle görüşülmeye başlandı. Rapor üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçilmesi oylandı ve kabul edildi.

⁵⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 555 vd.; 473 Sıra Sayılı Basma Yazı: 4. 1. 1961 tarih ve 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 87 ve 88 nci maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu

Tasarının 1 nci maddesi 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 87 nci maddesinde askerlerin, karakol, karakol nöbetçisi, devriye, nakliyat muhafazası hizmetlerinde veya asayişini temin için görevlendirildiklerinde silâh kullanmaya yetkili olduklarını belirttikten sonra silah kullanmayı gerektiren halleri, silah kullanma derecesini, silah kullanma tarzını, ateş emri ve kendiliğinden ateş durumlarını, ateş emri vermeye yetkili makamları ve sorumluluk şartlarını sıralıyordu. Madde, 88 nci maddede yaptığı değişiklik ile silah kullanma yetkisini haiz bulunan her askerinin veya silâh kullanma emrini vermeye yetkili her komutanın kanunun tayin etmiş olduğu müsaadeleri yerinde ve zamanında kullanmaz veya silâhlarından tamamıyla istifade etmezse fiilin mahiyetine göre cezalandırılacağını hükme bağlıyordu.

Madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), maddede detaylara kadar inildiğini, talimatname, bu itibarla talimatname hüviyetini taşıdığını ve maddenin kanun tekniğine uygun olmadığına komisyonun dikkatini çekerek bu maddeyi geri alıp, yeniden tedvini hususunu istedi. Hasan Tosyalı (Kastamonu), bu değişikliğin Silahlı Kuvvetler bünyesinde disiplini ve Silahlı Kuvvetler vasıtasıyla memleketin iç huzurunu, güvenliğini sağlamak için birbiri peşine getirilmesinin çok lüzumlu ve aslında gecikmiş bir değişiklik olduğunu, örfî idare zamanında ve örfî idarenin kalkmasından sonra dahi örfî idarenin yapmakta olduğu hizmetleri yapmaya imkân verecek olan bu metnin değiştirilmemesi ve çok güzel tertip edilmiş olan bu maddenin aynen kabulünü arz etti.⁵⁰²

Cengizhan Yorulmaz (Ankara), Komisyondan 1 nci maddenin a bendinin, uygulamada karakolda bir hâdise zuhur eder ve bir şahıs daha evvel mukavemet edip direnirse, bu şahsın vurulup vurulmayacağını öğrenmek istedi. Hasan Tosyalı (Kastamonu), yerinden “dipçik, dipçik” diye seslenince Başkanvekili Nurettin Ok kendisini uyardı. Millî Savunma Komisyonu Başkanı Mustafa Tayyar (Bursa), metindeki karakol kelimesinin, askerlerin tatbik etmiş buldukları askerî karakol olduğunu, 87 nci maddenin teferruatının, eylemlerdeki hadiseleri karşılamak, onlara kısa yoldan çare bulmak, kesinlikle yekdiğerinden ayırıp mesulü, mesul olmayanı serbest bırakacak mahiyette düzenlendiğini, kanunun iyi tedvin edildiğini söyledi ve aynen kabulünü rica etti. Kadri Eroğan (Sivas) Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Kanununun çıktığından bahsederek maddede geçen tehdide vurgu yaparak tehdit edilenin adam öldürmesine yol açacak bir kanunun çıkarılmasının doğru olmadığını söyleyerek Komisyondan tasarıyı geri almalarını rica etti. Ferda Güley (Ordu), bu kanun tasarısı Millî Savunma Komisyonunda görüşülürken kendisinin tasarının bu şekilde çıkmasına muhalefet ettiğini, hükümetin yumuşatılmış bir şekilde tasarıyı düzenlediğini, ancak komisyon üyelerinin ısrarlarıyla yumuşatılmış olanın geri alındığını ve tasarının olduğu gibi kabul edildiğini belirtti. Tasarının fıkralarının endişe doğurucu şekilde komisyonda kabul edildiğini söyleyen Güley,

⁵⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 482-485.

komisyonun ve hükümetin bu endişeleri giderecek biçimde Meclisi ikna edebilecek güçte hukuksal unsurlar öne süremeyeceklerse tasarının bu yolda değiştirilmesi için maddenin Komisyonca geri alınmasını talep etti.

Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) söz alarak açıklamalarda bulundu. Melen, silâh kullanma yetkisine ait hükmün yeni getirilmiş bir hüküm olmadığını, İç Hizmet Kanununda esasen var olduğunu, uygulamada son derece kısa olan bu hükmün büyük boşluklar gösterdiğinin anlaşıldığını, yeni hükmün ise bütün endişeler göz önünde bulundurularak bir hukuk devletine yaraşır şekilde bu işi tanzim etmeyi sağlamak için getirildiğini ifade etti. Maddenin silâh kullanmayı gerektiren halleri (a), (b), (c), (d), (e) gibi fıkralarda çeşitli ihtimalleri dikkate alarak düzenlediğini, her tehlike anında silâh kullanılmayacağını, kanunun etraflı, hududuyla tespit ettiğini belirten Melen, maddenin silâh kullanma derecesini, silâh kullanma tarzını, hangi hallerde ateş etme emri verileceğini belirlediğini sözlerine ekledi.⁵⁰³

Hasan Tosyalı (Kastamonu), Silahlı Kuvvetlerin aslî vazifesinin, hudutları beklemek, hudutlarda vazife gören karakol bekçisinin vatanın müdafaası için o bölgeye giden askerî nakliyatın emniyetçisi olan askerin, astsubay ve subayların lüzumu halinde vazife icabı bu madde uyarınca silâh kullanacağını, silâh kullanmanın içerisinde ihtar, ikaz, dipçik, kabza, dürtme, kesme olacağını ve nihayet bunlarla başa çıkamadığı takdirde hayatını kurtarma için vatan müdafaasına memur edilen kimsenin ya hayatını veya memleketi kurtarmak için ateş etmek sırası geldiğini iddia etti. Bunun, Silahlı Kuvvet iç hizmet talimatı olduğunu, düşman karşısında hizmet görenlerin talimatı olduğunu ileri süren Tosyalı, memleketi içten yıkmak, vatan ve millet bütünlüğünü içten parçalamak isteyenlerin hudut ötesindeki düşmandan daha büyük düşman, daha büyük hain olduklarından onları bertaraf etmek için örfî idare zamanında içte tatbik edilecek bir talimat olduğunu ileri sürerek “üç, beş anarşisti, vatan hainini müdafa ediyorum” diye, vatanın, milletin selâmeti için getirilen madde olduğunu ve vatan ve milletin selâmeti için göğsünü gere gere bu milletin Silahlı Kuvveti olarak vazife görmesini temin için getirilen bir maddeyi küçüksemek, gölgelemek, bozmak veya geri aldirmek hevesine kapılmanın vatanperverlik olmadığını söylediğinde milletvekillerinden şiddetli itirazlar ve müdahaleler Tosyalı sözlerini tavrız etmek durumunda kaldı.

İlhami Sancar (İstanbul), Millî Savunma Komisyonunda üye bulunduğunu, Komisyon Başkanının mazbatanın altına kendisini bertaraf etmiş olduğunu, raporun altında yedi müspet imza ve dört, beş tane de söz hakkım mahfuzdur kaydının bulunduğunu, bunun 25 kişilik bir komisyondan, yedi kişinin müspet oyu ile gelmiş bir kanun tasarısı ile karşı karşıya bulunulduğu anlamına geldiğini ifade etti. Sancar, bir hukuk devletinde bugün değilse yarın, 10 sene değilse 15 sene sonra mutlaka hukuk facialarına yol açacak bu hükmün yüz ağartıcı olmayacağını ve geri alınması kanısında olduğunu bildirdi.

⁵⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 488-490.

Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), yeni dağıtılan bu tasarıya bir göz atma sonucunda tasarının ihtiva ettiği fecaatleri öğrendiğini, tasarının silâh kullanma mecburiyetini sadece bir tehdide bağladığını, tasarımı özellikle yaşama hakkı yönünden Anayasaya da aykırı bulduğunu ve tasarımı Anayasa Komisyonuna tevdi etmek üzere bir de önerge verdiğini ifade etti.⁵⁰⁴

Tasarının görüşülmesine 7 Nisan 1972 tarihinde toplanan 68 nci birleşimde de devam edildi. Tasarı üzerinde bir önceki birleşimde söz alanlardan Kadri Eroğan (Sivas), tasarının eksik olarak hazırlandığını, komisyonlardan iyice incelenmeden geçtiğini belirtti. Sivil bir kanun olan il idaresi kanununda devletin emniyeti ve asayişinin Dâhiliye Vekiline, ona izafeten valilere bırakıldığını, bunun ordunun vazifesi olmadığını, ancak jandarma ve polis in yeterli olmadığı durumlarda en yakın askerî birliğe keyfiyetin bildirilmesi üzerine kuvvet istenebileceğini söyleyen Eroğan, burada bir eksiklik olduğunu vali ile gelen komutan arasında yetki belirsizliğinin olduğunu vurguladı. Sorumluluk fıkrasının ise aslında sorumsuzluk fıkrası olduğunu söyleyen Eroğan, eksik olarak yapılmış bulunan bu tasarının, ilerde telâfisi gayri kabil neticeler doğurmaması için geri alınıp, yeni baştan ıslah edilmesi gerektiğini sözlerine ekledi.⁵⁰⁵

Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi), getirdikleri tasarının yeni bir müessese içermediğini, var olan müessesedeki boşlukları, eksiklikleri, tereddüt noktalarını ortadan kaldırmak üzere bir tasarı getirdiklerini, mevcut kanundaki hükümleri şiddetlendirmenin ve yetkileri artırmanın söz konusu olmadığını, bu yetkililerin, hangi hallerde, hangi şartlar içerisinde, ne şekilde kullanılacağını teferruatıyla hükme bağlandığını ifade etti. Gerek kendi iç güvenliği için, gerekse toplum güvenliğinde vazifelenen askerlerin gerektiği hallerde silâh kullanmalarının doğal olduğunu belirten Melen, yeni kanunla şekle göre asayiş vazifesiyle görevlendirme hallerinde görevlendirilen Silahlı Kuvvetlerin silâh kullanabileceklerinin ve silâh kullanma yetkisinin vazifenin çeşidine göre ayrı ayrı hükümlere dayanmasının getirildiğini vurguladı. İç Hizmet Kanununun ilgili maddelerini özetleyen ve getirilen değişikliğin bu maddeleri açıklığa kavuşturduğunu belirterek tasarının kabulünü isteyen Melen kürsüden soruları da yanıtladı.⁵⁰⁶

Millî Savunma Komisyonu adına kürsüye gelen Mustafa Tayyar (Bursa), 211 sayılı kanunun 1961 senesinde değişikliğe uğradığını, söz konusu maddelerin değiştirilmesini gerektiren hadiselerin 15 - 16 Haziran İstanbul-Kocaeli olayları, Orta Doğu Üniversitesinde bir jandarma üsteğmeninin vurulması ve erin şehit edilmesi, Hacettepe Üniversitesi olayları, Ünye'den yabancıların kaçırılması olarak özetledi. Kanunun bütün usul ve kaideler kullanıldıktan sonra kademe ile havaya,

⁵⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 490-494.

⁵⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 68 (7 Nisan 1972), s. 563-568.

⁵⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 68 (7 Nisan 1972), s. 568-572.

ayağına veya öldürmeyecek yerine ateş etmek suretiyle ikaz edilmesine rağmen anarşik eylemcinin durdurulamaması durumunda devletimizin yüksek menfaatleri, Cumhuriyetin korunması, Anayasanın korunması için Meclisten verilecek salâhiyetle bir askerin silahını ancak bu yolda kullanabilme imkânına sahip olacağını belirten Tayyar, kanun tasarısında üç önemli nokta bulunduğunu, bunların, Anayasanın ve Türkiye Cumhuriyetinin korunması, anarşistleri yola getirmek, ikaz etmek anlara ihtarda bulunmak suretiyle derleyip toparlamak, yolunu şaşırılmış olanlara da istikâmet vermek ve nefsinin korumakla mükellef bulunan şahsın görev mahallinde görevini yapabilme salâhiyetini haiz olması olduğunu ifade etti.⁵⁰⁷

Tasarının müzakeresi 10 Nisan 1972 tarihinde toplanan 69 ncu birleşimde de devam etti. Adalet Partisi grubu adına söz isteyen İhsan Ataöv (Antalya), Adalet Partisi grubunun kanunun karşısında olmadığını, ancak polisin Polis Vazife Salâhiyet Kanununa göre, jandarmanın Jandarma Yönetmeliğine ve askerin de bu kanuna atıfla asayiş görevi yapacağı, dolayısıyla farklı yetkilendirmeler ortaya çıkacağı, 86 ncı madde tatminkâr değilse bu maddeye açıklık getirmesi ve 86 ncı maddede asayişle görevli bulunan bütün güçlerin aynı yetkiyle teçhiz edilmesi hususunda komisyona ve hükümete bilgi vermek istediklerini ifade etti.⁵⁰⁸

Hasan Türkay (İstanbul) ve Mehmet Türkmenoğlu (Kayseri) tarafından verilen kifayeti müzakere takrirlerinin kabul edilmesinden sonra maddenin tadili üzerinde verilmiş bulunan önergeler oya sunuldu. Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), Ferda Güley (Ordu), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Şinasi Özdenoğlu (Ankara) ve Mehmet Ali Aybar (İstanbul) tarafından verilen, maddede kapsamlı değişiklikler öneren veya madde metninden bazı cümleler ve ibarelerin çıkarılmasını talep eden önergeler kabul edilmedi. Hayrettin Nakiboğlu'nun (Kayseri), 1 nci maddenin dördüncü bendine "bu madde hükümlerine göre" ibaresinin ilâve edilmesini talep eden önergesi kabul edildi.⁵⁰⁹

87 nci maddenin kabulünün ardından 88 nci madde okundu ve madde üzerinde söz alan Hasan Akçalıoğlu (Antalya), 25 sene bilfiil Silahlı Kuvvetlerde subaylık yapmış bir üye olarak, tecrübesine, görgülerine ve müşahedelerine dayanarak işin teknik yönünü ve tatbikattaki güçlüklerini arz etmek istediğini belirterek yetkisi mevcut olduğu halde yersiz olarak silâhını kullanan bir tek kimseye rastlamadığını, aksine silâh kullanmak icap ettiği halde ya çekingenliğinden, ya korkusundan veyahut merhametinden silâhını kullanmayan ve bu suretle vazifesini ifa etmeyen birçok kişiye rastladığını beyan etti. 88 nci maddenin bu noksanlığı gidermek, eskiden tedvin edilen maddeyi açıklığa kavuşturmak üzere getirildiğini söyleyen

⁵⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 68 (7 Nisan 1972), s. 572-574.

⁵⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 69 (10 Nisan 1972), s. 633-634.

⁵⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 69 (10 Nisan 1972), s. 634-647.

Akçalıoğlu, maddenin yerinde olduğunu belirterek konuşmasını tamamladı. Madde üzerinde başkaca görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından madde oya sunuldu ve kabul edildi. Kanunun tümü oya sunularak tasarı kabul edildi.

Tasarı 25 Nisan 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edildi. 5 Mayıs 1972 tarih ve 14178 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1583: Milli Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki Kanunun 4 ve 6. maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun

Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki kanunun 4 ve 6 ncı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 13 Nisan 1972 tarihinde toplanan 71 nci birleşiminde ele alındı.⁵¹⁰

Tasarının gerekçesi, 1961 Anayasasının 22 Eylül 1971 tarih ve 1488 Nolu Kanunla yapılan değişmeden önce 110 ncu maddede öngördüğü millî savunmayı yürütmek üzere 1324 ve 1325 Nolu kanunların çıkarıldığını, bu kanunların aslında var olan uygulamaları 1961 Anayasasının öngördüğü şekilde yeniden tespit etmek ve mevcut durumu kamuna hale getirmek amacına matuf bulunduğunu belirtiyordu. Ancak, millî güvenliğin sağlanmasından, Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan Bakanlar Kurulunun bu sorumluluğu Bakanlar Kurulu adına yerine getiren 1325 sayılı Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki kanunun 4 ve 6 ncı maddelerinin bir kısmı Anayasayla aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinin 27. 4. 1971 tarih ve Esas: 970/52, Karar: 971/46 sayılı kararı ile ekseriyetle iptal edilmişti. Gerekçe, Anayasanın 110 ncu maddesiyle millî savunmadan asıl sorumlu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi bu sorumluluğun nasıl yerine getirileceğini yukarıda zikredilen iki kanunla açıklamış ve kanunların çıkarıldığı 1970 Temmuzundan itibaren yapılan uygulama kanunlardaki ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki ihtiyacı açıkça ortaya koyduğunu belirtiyor ve 1325 sayılı kanunla Millî Savunma Bakanlığının kuvvetlerle işbirliği yapmasına imkân veren hükümlerinin Anayasa Mahkemesince iptali üzerine mevcut ilişkileri yeniden düzenlemenin mümkün olmadığını ifade ediyordu. İptalden önceki uygulamanın idari tedbirlerle yürütüldüğü belirtilen gerekçede, yürürlükte olan şekle Anayasal dayanak arandığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen 22 Eylül 1971 tarih ve 1488 Nolu Kanunla 110 ncu maddeye yapılan ilâve ile Millî Savunma Bakanlığının Genelkurmay ve Kuvvetlerle ilişkiler kurması ve bu ilişkilerin kanunla tespitinin öngörüldüğü yazılıydı. Böylece, 1325 Nolu kanunda yapılması teklif edilen değişikliklerden, yürürlükte olan ilişkilerin kanun sınırları içine alınması ve Anayasanın yeni 110 ncu maddesinin bir hükmünün öngördüğü ilişkilerin düzenlenmesi bekleniyordu.

⁵¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 71 (13 Nisan 1972), s. 686-691.

4 ncü maddede istenen değişiklikle, Millî Savunma Bakanının, kanunla kendisine verilen görevleri, Müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer teşekküllerle (Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlıkları) aracılığıyla yerine getirmesi amaçlanıyordu. 1119 sayılı Kanunla Millî Savunma Bakanlığında kurulan Kara, Deniz ve Hava Müsteşarlıkları 5398 sayılı kanunla lağvedildiğinden Bakanlığın ikmal ve idare konularında Silahlı Kuvvetlerle olan irtibatı kuvvet komutanlıkları tarafından sağlanıyor, kuvvet komutanlıkları, komutanlık görevlerine ilâveten, bir yandan Genelkurmay işlerinde Genelkurmay Başkanının müşaviri, bir yandan da personel ikmal ve idare işleminde Millî Savunma Bakanının yürütme görevine yardımcı durumdaydılar. 6 ncı madde ile de Millî Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasında bulunması gereken yakın işbirliğini kanuni bir zorunluluk haline getiriyordu.⁵¹¹

Kanun tasarısı, 13 Nisan 1972 tarihli 71 nci birleşimde Devlet Bakanı Doğan Kitaplı tarafından verilmiş bir öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı. Tasarının tümü üzerinde C.H.P. grubu adına söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), 1971 Anayasa değişikliklerinden önce Millî Savunma Bakanlığı ile ilgili 1324 ve 1325 sayılı kanunların çıkarıldığını, ancak Anayasa Mahkemesinin 1325 sayılı kanunun 4 ve 6 ncı maddelerini 1971 Nisanında iptal etmesi nedeniyle bu tasarının getirildiğini belirterek sözlerine başladı. Anayasanın 110 ncu maddesinin Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkileri ile Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıklarıyla ilişkilerinin kanunla düzenleneceğini hükme bağlamış olduğunu ifade eden Özdenoğlu, bu iki madde ile getirilen değişikliklerin, Millî Savunma Bakanlığı ile Silahlı Kuvvetler bağlantısını kurmak üzere müsteşarlık teşkilâtı ve bakanlığa bağlı diğer kuruluşların kurulabilmesi ve Silahlı Kuvvetlerdeki hizmet bütünlüğünü sağlamak amacı “Millî Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ile sıkı bir işbirliği içindedir” ifadesinin konulması olduğunu söyledi. Suna Tural (Ankara), kanunun bir maddesinde Millî Savunma Bakanının görevlerini müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar ile Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanlıkları vasıtasıyla yerine getirir demesinin üç kuvvet komutanlığını Millî Savunma Bakanlığı emrine alması anlamına geldiğini, böylece, kuvvet komutanlıklarının, personel, istihbarat, harekât, teşkilât, eğitim-öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikler ile bütçe ana programlarının tespitinde Genelkurmay Başkanına ve Genelkurmay Başkanının, bu programları Millî Savunma Bakanına bildirmesi halinde ise Millî Savunma Bakanına bağlı olacaklarını, bunun ise iki başlı kumanda çıkaracağını ifade etti. Bu iki başlılığın askerî hizmetlerde istenilen ve beklenen sürat, selâmet ve isabetin ortadan kalkmasına sebep olacağını söyleyen Tural, 1924’ten beri dört defa değişmiş bu görev ve yetkiler meselesinin, esaslı ve bozulmayacak kararlara bağlanması ve kanunların yazboz tahtası olmaktan kurtulması gerektiğini belirtti. Diğer maddenin öngördüğü, Millî Savunma Bakanının Genelkurmay Başkanlığı ile sıkı bir işbirliği ve beraberliği içinde çalışması keyfiyeti

⁵¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 71 (13 Nisan 1972), s. 713 vd.; 496 Sıra Sayılı Basmayazı: Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki Kanunun 4 ve 6 ncı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve M. Savunma Komisyonu raporu.

varken kuvvet komutanlıklarının çeşitli yönleriyle bağlı oldukları Genelkurmay Başkanlığını aşarak bir ikinci bağlılık kurmaya ve kumanda mevkilerini iki başlı hale getirmeye gerek olmadığını söyleyen Tural, Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki kanun tasarısıyla orduyu siyasetin içine çekmenin sakıncalı olacağını, Silahlı Kuvvetlerin yetkilerinin Millî Savunma Bakanlığı gibi bir makama devredilmesinin hatalı olacağını ve hükümetin, yeterli bir incelemeye dayanmayan bu teklifini geri almasında büyük bir isabet kaydedeceğini beyan etti.⁵¹²

Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun) söz alarak Suna Tural'ın, daha çok yakın bir zaman önce değiştirilen Anayasa maddelerini bu kanunu vesile ederek tenkit etmek için söz aldığını düşündüğünü belirtti. Bu kanun sadece siyasî bir tercihle gelmediğini, Askerî Şûra kararının siyasî tercihe intikalinden sonra getirildiğini ve siyasî bir tasarruf olmadığını söyleyen Bakan, 1325 sayılı kanundaki değişikliğin Anayasa Mahkemesinin iptal nedenleri ışığı altında Anayasa maddesinin değiştirildiğini ve bu Anayasa maddesinin değişikliği istikametinde bu kanun hazırlandığını ifade etti. Genelkurmay Başkanlığının yetkililerinin bölünmesinin söz konusu olmadığını söyleyen Kitaplı, esas meselenin, siyasî tasarruflarla, komuta tasarruflarını, askerî tasarrufları birbirinden ayırmak olduğunu, ordunun aslî vazifesinin yanında kalan idari ve siyasi ilişkilerini yürütecek bir makamın gerekli olduğunu vurguladı.⁵¹³

Tasarının tümü üzerinde başkaca görüşecek üye olmadığından maddelere geçilmesi ve ivedilik önergesi kabul edilerek maddeler okundu. Tasarının 1 ncı maddesi, 1325 sayılı Millî Savunma Bakanlığı görev ve teşkilâtı hakkındaki kanunun 4 ncü maddesini “Millî Savunma Bakanı bu görevleri; müsteşarlık teşkilâtı ve Bakanlığa bağlı diğer kuruluşlar ile Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri komutanlıkları vasıtasıyla yerine getirir” şeklinde değiştirdi. Madde üzerinde söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), bu değişikliklerle, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarının Genelkurmay Başkanına mı yoksa Millî Savunma Bakanına mı bağlı oldukları konusunda bir soru çıktığını, Millî Savunma Bakanının Genelkurmay Başkanlığı ile münasebetlerinin belirtilen kuruluşlar “vasıtasıyla” yapılacak olmasının Bakana yetki devri anlamına gelmeyeceğini belirtti. 4 ncü maddenin oya arz edilip kabulünden sonra Silahlı Kuvvetler hizmetlerinin tam bir bütünlük ve beraberlik içinde yürütülmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ile sıkı bir işbirliği ve beraberliği içinde çalışacağını ve her iki makamın, görev ve yetkileri icabı kuvvet komutanlıkları, diğer makamlar ve kurumlarla yaptıkları önemli ve ilgili yazışmalardan karşılıklı olarak birbirlerine bilgi vereceklerini hükme bağlayan 6 ncı madde kabul edildi. Tasarının tümü de oya sunulmuş kabul edildi.

⁵¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 71 (13 Nisan 1972), s. 686-689.

⁵¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 71 (13 Nisan 1972), s. 689-690.

Tasarı 25 Nisan 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edildi. 5 Mayıs 1972 tarih ve 14178 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1590: 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında Kanun

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesinin 8 Ocak 1972 tarih ve 71-1362/175 sayılı yazısıyla T.B.M.M. Başkanlığı’na ilettiği tezkerede, Başbakan Nihat Erim Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan 22 Mayıs 1930 tarihli ve 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısının gerekçesini sundu. Tasarının genel gerekçesi, Askerî Ceza Kanununda yapılmak istenen değişikliğin, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun yeniden düzenlenmiş ve öntasarının Yüksek Askerî Şûranın onayından geçmiş olmasına karşın, kod kanunu niteliğindeki öntasarının yasalaşmasının uzun zaman alacağı ve ortaya çıkan acil gereksinimlere yanıt bulunması amacıyla gündeme alındığını belirtiyordu. 4 maddelik tasarı, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 95 nci maddesinin aşağıdaki gibi değiştirilmesini öngörüyordu:

Madde 1. — 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 95 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 95. — 1. Hakkı ve görevi olmadığı halde askerî muamelât, teşkilât, harekât, tesisat veya tertibata mütaallik işler hakkında:

- a) Müzakere veya istişare için asker kişileri toplıyan,
 - b) Birlikte beyanat veya şikâyetle bulunmak üzere imza toplıyan,
 - c) Birlikte beyanat veya şikâyetle bulunan,
 - d) Her ne suretle olursa olsun gösteri veya tezahüratta bulunan,
- kim olursa olsun altı aydan üç seneye kadar hapsolunur.

2. (a) fıkrasında yazılı toplantıya bilerek katılanlar ile (b) fıkrasında yazılı beyanat ve şikâyetlere imza koyanlar altı aya kadar hapsolunur.

3. Kendisine özel bir mezuniyet verilmediği halde, görevi ve sıfatı icabı muttali olduğu askerî muamelât, teşkilât, harekât, tesisat veya tertibata mütaallik işler hakkında beyanat veren, yazı yazan veya sair surette açıklamada bulunanlar her kim olursa olsun, fiilî daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde altı aydan üç seneye kadar hapsolunur.

4. Astlık - üstlük münasebetlerini zedelemeye, amir veya komutanlara karşı güven hissini yok etmeye matuf olarak alenen tahkir veya tezyif edici fiil ve harekette bulunanlar altı aydan üç seneye kadar haspolunur.

5. Bu maddede yazılı suçların basın yoluyla işlenmesi halinde ceza artırılarak verilir.

6. Bu maddenin 3 ve 4 ncü fıkralarında yazılı suçlar hakkındaki soruşturma icrası Millî Savunma Bakanının iznine tabidir.

Madde 2. — 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununa aşağıdaki maddeler eklenmiştir:

Ek Madde 1. — Birinci askerî yasak bölgeler içinde veya nöbet yerlerinde, karakollarda, kıtalarda, karargâhlarda askerî kurumlarda, yerleşime veya konaklama amacıyla kullanılan bina veya mahaller içinde; askerlere fiilen taarruzda bulunanlar, sövenler, hareket edenler veya askerlik görevlerine ilişkin işleri yapmaya veya yapmamaya zorlamak için şiddet veya tehdide başvuranlar Türk Ceza Kanununun bu fiillere ilişkin 188, 190, 191, 254, 155, 156, 157, 258, 266, 267, 268, 269, 271, 272 ve 273 ncü maddeleri uyarınca cezalandırılırlar.

Nöbetçi, devriye, karatkol, inzibat, askerî trafik, kolluk veya kurtarma ve yardım görevi yapan askerlere karşı bu görevleri yaptıkları sırada yukardaki fıkrada yazılı suçları işleyenler aynı kanun maddeleri ile cezalandırılırlar.

Umumi emniyet ve asayiş korumaya ilişkin önleyici ve adlî zabıta görevlerini ifa ettikleri sırada jandarma subay, astsubay, erbaş ve erlerine karşı işlenen suçlarda yukardaki fıkralar hükümleri uygulanmaz.

Ek madde 2. — Devletin Askerî Kuvvetlerini alenen tahkir ve tezyif edenler. T. C. K. nun 159 ncu maddesi gereğince cezalandırılırlar.

Bu maddedeki suçun basın yoluyla işlenmesi halinde ceza artırılarak verilir.

Madde 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarı, toplumsal ve siyasal gelişmeler nedeniyle, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yerine getirdiği hizmet ve faaliyetleri sırasında Silahlı Kuvvetleri etkileyebilecek bazı cezaî davranışların yaptırımı bağlanması amacını güdüyordu. Bu itibarla, maddenin birinci fıkrasında yazılı fiilleri işleyen sivil kişilerin de askerî mahkemelerde yargılanabilmeleri, birinci maddede belirtilen toplantılara bilerek katılanların, yazılı beyanat veren ve şikâyete imza koyanların ayrıca cezalandırılabilmesi, askerî konular hakkında bilgi verenlerin askerî mahkemelerde yargılanabilmeleri, asker kişilere karşı duyulan güven duygusunu yok etmeye yönelik ve tahkir ve tezyif edici fiil ve harekette bulunanların askerî mahkemelerde yargılanabilmeleri, bu suçların basın aracılığıyla işlenmesi halinde cezaların artırılabilmesi isteniyordu. Tasarı, Anayasa'nın 138 nci maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişikliğin Askerî Ceza Kanununun bu maddesinde değişiklik gerektirdiğini, ayrıca Anayasa Mahkemesinin Askerî mahkemelerin kuruluş ve yargılama usulü kanununun 11 nci maddesinin (b) bendini iptal etmesiyle bu değişikliğe ihtiyaç duyulduğunu belirtiyordu.⁵¹⁴

Tasarı Adalet ve Millî Savunma Komisyonlarında görüşüldükten ve gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra Anayasa'nın 17 nci maddesi gereğince 6 ay içinde çıkarılması gerekli yasalardan olması nedeniyle Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in ivedilik talebi ile Meclis gündemine alındı.

⁵¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 441 vd.; 515 Sıra Sayılı Basma yazı: 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun bir maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Milli Savunma ve Adalet komisyonları raporları.

5 Mayıs 1972 Cuma günü toplanan 84 ncü birleşimde tasarının tümü üzerinde D. P. grubu adına söz alan Mustafa Kubilay İmer (Konya), 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun bir maddesinin değiştirilmesine ilişkin tasarının içinde bulunulan siyasal ortam nedeniyle çok önemli olduğunu, 12 Mart'tan önce varolan ve 12 Mart'tan sonra su yüzüne çıkan birtakım siyasal faaliyetlerin orduyu etkisi altına alma çabası içinde bulduklarını, bu yasanın ise bu faaliyetleri önleyici ve cezalandırıcı hükümleri getirdiğini belirtti. Yasama fonksiyonunu icra eden Meclislerin, yargı işlevini yerine getiren askerî ve sivil yargının, yürütme ve idare işlevini üstlenen sivil ve askerî idarenin bir arada ve devletin sürekliliği bakımından Anayasa çizgisi içerisinde ortak hareket etmeleri gereğine değinen İmer, devletin bekasını tehdit eden ya da devlet kurumlarını yıpratran yeni suçların ortaya çıkması veya bu suçların cezasız kalması durumunda yasama organına düşen görevin bu hükümleri ortaya koymak olduğunu ifade etti. 1 nci ek maddenin 2 nci fıkrasında geçen "... askerî trafik, kolluk veya kurtarma ve yardım görevi yapan asker kişilere karşı bu görevleri yaptıkları sırada yukarıdaki firkada yazılı suçları işleyenler aynı kanun maddeleri ile cezalandırılırlar..." hükmünün sakıncalı olabileceğini, asker kişilere karşı işlenen suçlarda askerî yargının görevli olması gerektiğini, ancak trafik, kolluk, kurtarma işlerinde sivil yargının görevli olmasının zorunluluğunu belirten İmer, pek çok davanın da sıkıyönetime veya askerî mahkemelere intikal ettirmenin de bu mahkemelerin ağır olan iş yüklerini daha da ağırlaştıracağını vurguladı. Bu konuların yanında tasarının gerekli olduğunu savunan İmer, parti grubunun bu tasarımı destekleyeceğini ifade etti.

Tasarının maddeleri müzakere edilirken 1 nci madde üzerinde söz isteyen Burhanettin Asutay (İzmir), maddede geçen tezahüratın lehte mi alehte mi olduğunu sordu ve bu soru Adalet Komisyonu sözcüsü Tefik Koraltan (Sivas) tarafından tezahürat sözcüğünün "disiplini bozan her türlü tezahürat" anlamında kullanıldığı şeklinde yanıtlandı. Asutay, fıkraya "her türlü disiplini bozar mahiyette" ifadesinin eklenmesi için önerge verdi. Tasarının 1 nci maddesinin dördüncü fıkrası hakkında şahsı adına söz alan Ahmet Buldanlı (Muğla), ordunun iç meselelerinin görülmesi ve yüklendiği savunma sorumluluğunu yerine getirmesinde disiplinin çok önemli olduğunu, fıkrada ordunun moral gücünü bozmak, disiplini bozmak amacıyla yapılan saldırılara karşı hükmün etkinliğini arttırmak için daha yüksek ceza verilmesi gerektiğini, bu hususta verdiği önergeye itibar edilmesini temenni ettiğini belirtti.

Turhan Özgüner (İçel), aynı maddenin 2 nci bendinde de cezanın alt sınırının gösterilmesi gerektiğini, hapis cezaları bir haftadan başladığından burada "7 günden altı aya kadar" ibaresinin kullanılması gerektiğini söyledi. Ayrıca fiil ile ceza arasında denge sağlanması gerektiğini belirten Özgüner, 4 ncü bentte geçen hükmün ağırlığma uygun bir yaptırım getirilmesi gerektiğini, cezanın suça oranla hafif kaldığını belirtti. Bu konuşmaların ardından Muğla milletvekili Ahmet Buldanlı'nın 4 ncü fıkraya "bir yıldan az olmamak üzere üç yıla kadar hapsolunurlar" ibaresinin eklenmesi için verdiği önerge ve "disiplini bozacak" ibaresinin eklenmesi için verdiği önerge, İzmir milletvekili Burhanettin Asutay'ın 5 nci bentteki hükmün "bu maddede yazılı suçların basın yolu ile işlenmesi halinde 50 nci madde dışında ceza 1/3 nispetinde artırılarak

verilir” şeklinde değiştirilmesi için verdiği önerge ile İçel milletvekili Turhan Özgüner’in 5 nci fıkranın metinden çıkarılması için verdiği önerge kabul edilmedi. 2 nci madde üzerinde verilen değişiklik önergelerinde ise Konya milletvekili Mustafa Kubilay İmer ek 1 nci maddenin 2 nci fıkrasının “Nöbetçi devriye, karakol ve inzibat görevi yapan askerlere karşı, bu görevleri yaptıkları sırada yukarıdaki fıkra yazılı suçları işleyenler aynı kanun maddeleri ile cezalandırılırlar” şeklinde değiştirilmesi için verdiği önerge kabul edilmedi. Bununla birlikte Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan’ın ek 1 nci maddenin 1 nci fıkrasındaki “sövenler” sözcüğünden sonra “veya” ve “hakaret edenler” sözcüklerinden sonra “veyahut” sözcüklerinin gelmesi için verdiği önerge Millet Meclisi tarafından kabul gördü. Diğer maddeler üzerinde söz isteyen milletvekili olmadığından maddeler aynen kabul edildi. Kanunun tümü üzerinde lehte ya da aleyhte de kimse söz almadı ve tasarının tümü oya sunulurken kabul edildi.⁵¹⁵

Tasarı Cumhuriyet Senatosu tarafından 25 Mayıs 1972 tarihinde kabul edildi. 4 Haziran 1972 tarih ve 14205 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1601: Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Milli Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkında Kanun

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilatlanması Silah araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plan komisyonları raporları, Millet Meclisi’nin 9 Haziran 1972 günü toplanan 102 nci birleşimde görüşüldü.

Tasarının gerekçesi, dünya dengesindeki değişimler, Türkiye’nin jeopolitik durumu, yurdun her tarafından maruz kaldığı tehditlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin durumu ve savaş konseptindeki büyük gelişmelerin savunma gücünü artırma zorunda bıraktığını, bu yeni stratejik uygulama karşısında nükleer silahlar yerine geleceğin savaşlarının daha ziyade konvansiyonel silahlarla başlayacağını, bu nedenlerle Silahlı Kuvvetlerin yeniden teşkilatlanması ve silah, araç ve gereçlerinin çağdaş teknolojiye uygun olarak yenileştirilmesinin gerekli ve zorunlu olduğunu belirtiyordu. Bu amaçla Genel Kurmay Başkanlığınca Yüksek Askerî Şûranın tasvibi alınarak yeni bir plan hazırlandığı ve bu planın Türkiye’nin öz kaynaklarından karşılanacak birinci kısmının 16 milyar TL olarak hesaplandığının belirtildiği gerekçede, hazırlanan plan ve programın geri kalan kısmının da, sağlanabilecek dış yardım imkânlarıyla gerçekleştirilmesi öngörülmüştü. 16 milyar TL’lık bu planın yıllara isabet miktarına Savunma Bütçesine ilâveten özel bir kanunla tahsisi gerekiyordu. Bu kanunun 16 milyar TL olan mali portresinin her yıl 1,6 milyar lira tahsis edilmek suretiyle en çok 10 yılda Silahlı Kuvvetlerin yeniden teşkilatlandırılma ve yenileştirme ihtiyaçlarının, kadro malzemesinin tamamlanması öngörülmüştü. Yürürlükteki kanunlar ancak bir

⁵¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 389-398.

malî yıla geçerli taahhüde girişme yetkisi verdiğinden Millî Savunma Bakanlığına 16 milyar liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girme yetkisi verilmesi ve bunun yıllara isabet eden miktarının bütçelere konulması amacıyla bu tasarı hazırlanmıştı. Yürürlükteki 1060 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun hizmetleri sınırlandırması ve geciktirme hükümleri taşınması nedeniyle önemli ve süratle gerçekleştirilmesi zorunlu olan hizmetler için Muhasebe Umumiye Kanununa tabi olunmaması da öneriliyor, askerî yardım programı dışında yurt dışından sağlanacak malzemenin fiyatlarının gümrük resim ve vergilerinden hariç tutulması talep ediliyordu.⁵¹⁶

Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkındaki tasarının görüşülmesine Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle başlandı. Tasarının tümü üzerinde görüşmek isteyen C.H.P. grubu sözcüsü Sezai Orkunt (İstanbul), bu tasarıyla uygulanmakta olan 1972 bütçesinin % 20'si kadar bir ilâvenin doğrudan doğruya Silahlı Kuvvetlerin takviyesine tahsis olunacağını, ordunun yurt savunmasıyla ilgili olarak bunun gereği olan modern silah, araç ve gereçlere sahip olmak mecburiyetinde olduğunu, kanun tasarısının, İkinci Dünya Savaşından beri geçen zaman zarfına teessüs eden bir dış yardım anlayışını sınırladığını ve Türkiye'yi dış silah ticaret piyasasına pay süren bir devlet haline getirdiğini, Silahlı Kuvvetlerin yeniden teşkilâtlandırılması ve silah, araç ve gereçlerinin yenilenmesi amacıyla hükümetçe sunulan kanun tasarısına grubunun müspet oy vereceğini arz etti. Suna Tural (Ankara), bu tasarının gerekçesinin dünya dengesindeki değişimler olduğunu ve ordunun yenilenmesini gerektiren nedenlerden sayıldığı için hükümetin bunu esaslı bir açıklığa kavuşturması ve Meclisi bu müzakereler sırasında açık, ya da gizli bir oturumla aydınlatmasının kesin bir zaruret olduğunu, eğer bu denge değişikliği ikili ve hatta NATO, CENTO gibi çok taraflı ittifakları da kapsıyorsa daha şümüllü olarak meselenin aydınlığa çıkarılması gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), Atatürk'ün on beş yıllık dönem içerisinde şimdi yenilenmesi istenen bazı yönleriyle gemi yapmak, uçak satın almak için kurulmuş olan vakıfların ana hedeflerini çizmiş olduğunu, Kayseri Uçak Fabrikası, Eskişehir Uçak Fabrikası, Kırıkkale Top Fabrikasının temellerinin bu hedef için atılmış olduğunu, ancak daima dışarıya dayalı, yardımlara dayalı, millî ordunun elindeki silahların, araç ve gereçleri bazen yardım yoluyla, iane yoluyla, bazen de kısır imkânlardan istifade ederek alındığı için son 20 nci asır içindeki sosyal ve siyasî oluşumların gerçekleri çıplak olarak ortaya sermiş bulunduğunu, bu bakımdan geç kalınmış olsa bile, böyle bir gerçeğin görülmüş olması nedeniyle kanun tasarısının hazırlanması ve getirilmesini yerinde gördüğünü açıkladı. Hilmi İşgüzar da dünya dengesinin neden ve ne yönde bozulduğu konusunda Millî Savunma Bakanından açıklama yapılmasının faydalı

⁵¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 102 (9 Haziran 1972), s. 265 vd.; 682 Sıra Sayılı Basmaya Yazı: Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeniden Teşkilâtlanması, Silah, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporu.

olduğu kanaatini taşıdığını belirtti. Ahmet Buldanlı (Muğla), Türkiye'nin dünya jeopolitiği bakımından fevkalâde nazik bir mevkide bulunduğunu, bu sebeple Türk ordusunun, çepeçevre düşman güçler ve ideolojik kamplarla ihata edilen bir düşman dünya içinde her ne pahasına olursa olsun kendi millî imkânları ile silah, malzeme, teçhizat ve sair harp materyaliyle teçhiz edilmesinin bir mecburiyet haline geldiğini, istenen yetkinin bir silah satın alma muamelesinden ziyade, her türlü hafif piyade silahları ile tank ve tanksavar silahlarının Türkiye'de imaline gidilmesi mecburiyeti olduğunu, tahsisi istenen ve Meclislerce kabulü lüzumlu olan 16 milyar liralık değil, 50 milyarlık bir meblâğın dahi Türkiye'de bir harp sanayii kurulmasına yetmeyeceğini ifade etti. Hüseyin Abbas (Tokat), silah araç ve gereçlerin temini bir yana millî harp sanayiinin biran önce kurulmasında her bakımdan büyük millî menfaatler olduğunu, ordunun maddî gücü yanında moral gücünün de takviyesi için gerekli tedbirlerin zorunlu olduğunu belirtti. Süleyman Mutlu (Afyon Karahisar), harp sanayiinin kurulabilmesi için ya doğrudan doğruya harp sanayiine girilmesi, serbest piyasada bunların geliştirilmesi, devletin ordusunun silahını kendi piyasasına sipariş etmesi veya ağır tarım araç ve gereçlerinin sanayisinin kurulması gerektiğini ifade etti. Milli Savunma Bakanı Mehmet İzmen (Cumhurbaşkanınca Senato üyesi) müzakere edilmekte olan kanunun Silahlı Kuvvetleri teslihi edilmesi, yeniden teşkilatlanması konusunda bir yetki kanunu olduğunu, kanunun sebebinin Meclise karşı savunma hizmetlerinden de sorumlu bulunan hükümetin bu sorumluluğunu yerine getirmek için çerçevelediği savunma politikasının bir parçası olduğunu, arzu edilenin savunma sanayii kurarak bir taraftan mevcut imkânları genişletmek, bir taraftan da bu imkânlar kâfi değilse yeni imkânlar yaratmak ve yeni tesisler yapmak suretiyle silahları yurt içi sanayiden sağlamak olduğunu ifade etti.⁵¹⁷

Kanun tasarısının tümü üzerindeki müzakereler tamamlandıktan sonra maddelere geçildi. Tasarının, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilatlanması, silah, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi için Millî Savunma Bakanlığına 16 milyar liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesine ve bu yetkinin meydana çıkacak lüzum ve şartlara göre Bakanlar Kurulu kararı ile % 15 nispetinde artırılabilmesine ilişkin 1 nci maddesi ile yapılacak yüklenmelere karşılık Millî Savunma Bakanlığı bütçesinde “Silahlı Kuvvetlerin yeniden teşkilatlanması, silah, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesine ait her türlü alım ve giderler” adı altında açılacak özel bir bölüme 1973 yılından itibaren her malî yıl için 10 yıl süre ile 1,6 milyar liralık ödenek konulacağına ilişkin 2 nci maddesi, hizmetin devamlılığını sağlamak amacıyla yılı içinde harcanmayan ödenekleri gelecek yıllar bütçelerine devren ödenek kaydetmeye Maliye Bakanının yetkili olduğuna ilişkin 3 ncü maddesi, alım, yapım ve hizmetlerin 1050 sayılı Muhasebe Umumiye ve 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme ve İhale kanunları hükümlerine tabi olmadığına ilişkin 4 ncü maddesi, yurt içinden temin edilemeyen ihtiyaçların yurt dışından peşin veya kredi usulü ile sağlanacağına ilişkin 5 nci

⁵¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 102 (9 Haziran 1972), s. 217-233.

maddesi, yurt dışından sağlanacak her çeşit silah, araç, gereç ve malzeme için normal ithal kotası dışında öncelikle döviz tahsisi verileceğine ve bu silah, araç ve gereçler gümrük ve her türlü vergi, resim, harç ve ardiye ücretlerinden muaf olduğuna dair 6 ncı maddesi kabul edildi.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 14 Haziran 1972 tarihinde toplanan 105 nci birleşiminde yapılan oylamada kabul edildi. Tasarı, oylamaya katılan 233 milletvekilinden 232 kabul ve 1 çekinse oy aldı.⁵¹⁸ 27 Haziran 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilerek kanunlaşan yetki yasası 8 Temmuz 1972 tarih ve 14239 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1759: 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49. maddesinin (f) bendinin değiştirilmesi ve bu maddeye yeni bir bent eklenmesi hakkında kanun

926 sayılı T.S.K. Personel Kanununun 49 ncu maddesinin (f) bendinin değiştirilmesi ve bu maddeye yeni bir bent eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Millî Savunma, İçişleri ve Plân komisyonlarından 5'er üyeden kurulu 107 Nolu Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 14 Haziran 1973 tarihinde toplanan 127 nci birleşiminde ele alındı. Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin lehinde söz alan Ahmet Sakıp Hiçerimez (Ankara), gündemin birinci sırasında başka bir kanun tasarısı olduğunu, bunu düzeltmek için söz aldığını, ancak bu önergenin de lehinde oy kullanacağını ifade etti. Nahit Menteşe (Aydın) bu tasarının çok kısa zamanda görüşülme imkânı olduğundan ele alındığını belirtti.

Maddelere geçilmesi kabul edildikten sonra kanun tasarısının 1 nci maddesi, 926 sayılı T.S.K. Personel Kanununun 11. 6. 1970 tarih ve 1301 sayılı kanunla değişik 49 ncu maddesinin (f) bendinin birinci alt bendini, “bekleme veya görev süresi sonunda emekliye sevk edilen veya bu süreler içerisinde kendi isteği üzerine emekliye ayrılan orgeneral ve oramirallere” şeklinde değiştirdi. Tasarının 2 nci maddesi, aynı kanunun 49 ncu maddesine, “rütbe bekleme süresinin son iki yılı içerisinde Kuvvet Komutanlığına atanan orgeneral ve oramirallerin, rütbe bekleme süresi sona erse dahi, bu görevde kalış süresi iki yıldır. Bu süre yaş haddini geçmemek üzere, Genelkurmay Başkanının teklifi, Millî Savunma Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı kararname ile bir yıl daha uzatılabilir. Ancak, bu süreler içerisinde gerektiğinde atanma usulüne uygun bir işlemle Kuvvet Komutanlığı görevinden alınabilir. Bu şekilde bekleme süresi uzatılan orgeneral ve oramiraller rütbe kadro oranı dışına çıkarılırlar. Aynı şahsın Genelkurmay Başkanı olması halinde her iki makamdaki görev süreleri uzatımı toplam olarak üç yılı geçemez” şeklinde bir (i) fıkrasının eklenmesini hükme bağladı.

Kanunun tümü üzerinde lehte veya aleyhte söz isteyen olmadığından tümü oya sunuldu ve kabul edildi.⁵¹⁹

⁵¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 105 (14 Haziran 1972), s. 364.

⁵¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 127 (14 Haziran 1973), s. 62-65.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUNNO 1777: 27.11.1935 tarih ve 2852 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun

27. 11. 1935 tarih ve 2852 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılmasına dair kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Savunum ve Plân Komisyonlarından 5'er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçildi. Tasarının 1 nci maddesi, 27 Kasım 1935 tarih ve 2852 sayılı kanunun 1, 3, 9, 14 ve 18 nci maddelerini değiştiriyordu: Çerçeve maddenin düzenlediği 1 nci madde, Türk Silahlı Kuvvetleri kuruluşunda bulunan gemilerde görevli subay ve astsubaylara ekli cetvelde gösterilen aylık yemek bedelinin, görevin yapıldığı tarihi izleyen aybaşında maaş ile birlikte ödeneceğini, malî yılın 12 nci ayına ait ödemelerin bu ayın sonunda yapılacağını hükme bağladı. 3 ncü madde, gemilerin fabrika ve havuz onarımlarında buldukları süreler içerisinde yemek bedeli ödenmeyeceğini; 9 ncu madde, gemilerin, yabancı ülke limanlarında buldukları süreler içerisinde yemek bedelinin iki kat ödeneceğini; 14 ncü madde, yemek bedelinin her türlü vergiden muaf olduğu gibi hiçbir nam altında kesinti yapılamayacağını hükme bağladı.

Tasarının 2 nci maddesi, 27 Kasım 1935 tarih ve 2852 sayılı kanunun 4, 5, 6, 7, 10 ncu maddeleriyle 12 nci maddenin 2 nci fıkrası ve 15 nci maddesinin yürürlükten kaldırıldığını belirtiyordu. Maddeler kabul edildi.⁵²⁰

Tasarı, Millet Meclisi'nin 20 Haziran 1973 tarihinde toplanan 130 ncu birleşimde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 264 milletvekilinden 260 kabul, 2 ret ve 2 çekinse oyla kabul edildi.⁵²¹

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

⁵²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 174-175.

⁵²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 130 (20 Haziran 1973), s. 308.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

KANUN NO 1219: Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair Kanun

Çanakkale Milletvekili Kemal Bağcıoğlu ve üç milletvekilinin, Siyasi Partiler Kanununun 74 ncü maddesinin yeniden düzenlenmesine ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve İçişleri, Adalet, Anayasa ve Plân komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu 22 Ocak 1970 tarihinde toplanan 29 ncu birleşimde gündeme geldi.

Tasarının tümü üzerine söz alan Güven Partisi Grubu adına Hamdi Hamamcıoğlu, tasarının Anayasa Mahkemesinin iptal sebepleri ışığı altında muhtemel her türlü mahzurları bertaraf etmek maksadı ile objektif esasları kanuna koyduğunu ve yapılacak yardımın münhasıran siyasi partilerin kamu hizmetlerinde kullanılmasını da aynı kanuna vaz'etmiş bulunduğunu, dolayısıyla kanunun yeni bir kanun mahiyetinde olmayıp bir mahkeme ilâmını Yargıtay'ın esastan onayı usul bakımından bozması gibi bir durum gösterdiğini söyledi. Demokratik rejimin Anayasanın âmir hükmüne göre Türkiye'de siyasi partiler var oldukça bunların zaruri ihtiyaçlarına cevap vermek ve meşru vekanuni yollardan yardım etmek görevi ile karşı karşıya bulunduğunu belirten Hamamcıoğlu, G. P. grubu olarak kanuna müspet oy vereceklerini belirtti.⁵²²

Teklifin tümü üzerinde başka söz isteyen olmadığından maddelerin oylamasına geçildi:

Madde 1. — 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 74 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Devletçe yardım

Madde 74. — Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınp bu hakkı kullanan ve Türkiye itibarıyla toplam olarak en az yüzde beş geçerli oy almış bulunan siyasi partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere altı milyon beş yüz bin lira ödenek malî yıl bütçelerine konulur.

Bu ödenek; yukarıdaki fıkra gereğince Devletçe yardım yapılacak olan siyasi partiler arasında, o siyasi partinin son milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibarıyla almış olduğu geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylara oranına göre bölüştürülerek Hazinece her yıl ödenir.

Bu ödemelerin, malî yıl başlangıcını takibeden bir hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Devletçe yapılan bu yardım o siyasi parti tarafından sadece parti ihraçlarında ve parti çalışmalarında kullanılır.

MADDE 2. — 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununa aşağıdaki hüküm geçici olarak eklenmiştir.

⁵²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 29 (22 Ocak 1970) s. 318-319.

Geçici Madde 6. — 1969 malî yılı bütçesine siyasi partilere yardım için konmuş olan ödenek 1965 veya 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye itibariyle geçerli oyların toplam olarak en az yüzde beş oranında oy alan siyasi partiler arasında 74 ncü madde esasları dâhilinde bölüştürülür.

Şu kadar ki; hem 1965 hem 1969 milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da her ikisinde de en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasi partiler için 1969 milletvekili genel seçimleri sonuçlan, bu seçimlerden yalnız birisine veya her ikisine katılmış olup da yalnız birisine en az yüzde beş oranında geçerli oy almış olan siyasi partiler için, en az yüzde beş oranında geçerli oy aldıkları seçim sonuçları dikkate alınır.

Bu ödemelerin, kanunun yürürlüğe girmesini takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Madde 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Yapılan açık oylamaya katılan 108 milletvekilinin 105'i kabul, 2'si ret ve 1'i çekinse oy kullandığı için çoğunluk sağlanamadı.⁵²³ Tasarı 23 Ocak 1970 tarihinde yapılan 30. Birleşimde oylamaya katılan 360 üyenin 335 kabul, 21 ret ve 4 çekinse oyuyla kabul edildi.⁵²⁴ Yasa 16 Şubat 1970 tarih ve 13 427 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1245: Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin İçişleri Bakanlığı merkez ve iller memurları kısmında değişiklik yapılması hakkında Kanun

Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin İçişleri Bakanlığı merkez ve iller memurları kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ile İçişleri ve Plân komisyonları raporları 25 Şubat 1970 tarihindeki 48 nci Birleşimde ele alındı.⁵²⁵ Tasarı, 2 Mart 1970'te toplanan 50 nci Birleşimde ele alındı. Plân Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya) tarafından verilen öncelik ve ivedilik takririnin kabulünden sonra tasarının tümü üzerine söz alan Hayrettin Uysal (Sakarya) kanun tasarısının konusunun İçişleri Bakanlığına ihtiyacı olan ve sıkıntısı çekilen elemanlar için yeni kadrolar verilmesi ve örgütün yeni kadrolarla geliştirilmesi olduğunu, ancak ihtiyaç duyulan ve illerin geniş iş hacmi karşısında sıkıntısı çekilen tahrirat kâtibi, evrak memuru, vilâyet idare kurulu kâtibi gibi kadroların kapsam dışında tutulduğunu ve kendisinin bu maddeye bir değişiklik önergesi vereceğini ifade etti.⁵²⁶ Bu konuşmadan sonra maddelere geçildi. Birinci madde İçişleri ve Plan komisyonlarından geldiği şekilde okundu:

⁵²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 29 (22 Ocak 1970), s. 320.

⁵²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 30 (23 Ocak 1970), s.331.

⁵²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 48 (25 Şubat 1970), s. 201.

⁵²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 50 (25 Şubat 1970), s. 295-296.

Madde 1. — 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin İçişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilâtı kısmından, ilişik (1) sayılı cetvelde, derece, unvan, aded ve aylık tutarları gösterilen memuriyetlere ait kadrolar çıkarılmış ve yerine (2) sayılı cetvelde derece, unvan, aded ve aylık tutarları gösterilen memuriyetlere ait kadrolar konulmuştur.

Sakarya milletvekili Hayrettin Uysal, iş yükü nedeniyle tali kadrolara ihtiyaç bulunduğu ve bu ikincil kadroların malî yükünün çok büyük olmaması gerekçesiyle verdiği değişiklik önergesinde (1) sayılı cetvelde yer alan kadroların tadilini istedi, fakat kanunun aciliyetine binaen önergesini geri aldı. Tasarının diğer maddeleri ve ilgili cetvel kabul edildi.⁵²⁷

GEÇİCİ MADDE — Bu kanunla kadroları kaldırılanlardan kanunun yürürlüğe girdiği tarihte geçici görev, izin ve hastalık gibi kanuni sebeplerle görevi başında bulunmayanların (2) sayılı cetvelde yazılı aylıklı bir göreve atandıkları takdirde işe başlama kaydı aranmaksızın aylıklarının verilmesine devam olunur.

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte memur bulunanlardan derece, aded ve aylık tutarları değiştirilip memuriyet unvanları değiştirilmemiş olanların yeniden tâyini ve işe başlama kaydı aranmaksızın almakta oldukları aylıkları ödenir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihini takibeden ay başından itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarıyla, İçişleri Bakanlığı Merkez Teşkilatına Müsteşar, Müsteşar Muavini, Vali Muavini; Özel Kalem Müdürlüğüne Basın Müşaviri, Şef, Tetkik Kurulu Başkanlığına Tetkik Kurulu Üyesi, tetkik Kurulu memuru, mümeyyiz; Teftiş Kurulu Başkanlığına Müşavir Müfettiş, Baş Müfettiş, I inci Sınıf Müfettiş, II nci Sınıf Müfettiş, Şef, Tetkik Memuru, Mümeyyiz, Hukuk Müşavirliğine Hukuk Müşaviri, Müşavir Yardımcısı, Şef, Tetkik Memuru, Mümeyyiz, Mahallî İdareler Genel Müdürlüğüne Genel Müdürlük Müşaviri, Müşavir Muavini, Daire Reisi, Şube Müdürü Şube Müdür Muavini, Şef, Tetkik Memuru, Mümeyyiz; Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne Genel Müdürlük Müşaviri, Şube Müdürü, Müdür Muavini, Şef, Tetkik Memuru; İller İdaresi Genel Müdürlüğüne Genel Müdürlük Müşaviri, Müdür Muavini, Şube Müdürü, Müdür Muavini, Şef, Tetkik Memuru, Mümeyyiz; Özlük İşleri Genel Müdürlüğüne Genel Müdürlük Müşaviri, Müdür Muavini, Eğitim Uzmanı, Şube Müdürü, Şube Müdür Muavini, Şef, Tetkik Memuru, Mümeyyiz; İller Memurları olarak Vali Muavini, Kaymakam ve Hukuk İşleri Müdürü, Nüfus Başkâtibi ve Nüfus Katibi kadroları eklendi.⁵²⁸

Yasa, 24 Mart 1970 tarihinde kabul edilerek 31 Mart 1970 tarih ve 13 459 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

⁵²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 50 (25 Şubat 1970), s. 295-298.

⁵²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 50 (25 Şubat 1970), s. 295-298. Kadrolar, dereceleri ve aylıkları için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 190-192.

KANUN NO 1247: Milli Emniyet hizmetleri teşkilâtında yararlı hizmetleri geçen dört kişiye vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında Kanun

Millî Emniyet hizmetleri teşkilâtında yararlı hizmetleri geçen dört kişiye vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun tasarısı 15 Aralık 1969 tarihli 15 nci Birleşimde gündeme alındı ve Maliye ve Plân komisyonlarına yönlendirildi.⁵²⁹ Tasarı, Devlet bakanı Turhan Bilgili tarafından verilen önergeye göre ivedilikle görüşüldü.⁵³⁰

MADDE 1. — Millî Emniyet hizmetleri emrinde yararlı hizmetleri geçen ilişik listede kimlikleri yazılı dört kişiye, hayatta buldukları sürece vatani hizmet tertibinden (500) beşyüzer lira aylık bağlanmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımını takibeden ay başından itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Maliye Bakanı yürütür.

LİSTE

<u>Adı ve soyadı</u>	<u>Baba adı</u>	<u>Doğum yeri</u>	<u>Doğum tarihi</u>
İsmail Özkul	Bekir	Trabzon	1312
Hacer Karasu	Süleyman	Petriç (Yunanistan)	1318
Seniha Yediç	Aslanbey Erkök	Şam	1339
Ayvaz Ulutaş	İbrahim	Ahıska (Kafkasya)	1308

Kanunun tümü üzerinde söz isteyen Ahmet Şener (Trabzon), ülkeye hizmeti dokunmuş kişilerin bulunup çıkarılmasının ve tümüne birden maaş bağlanmasının hükümetin görevi olduğunu anımsattı. Şinasi Özdenoğlu da (Ankara), hükümetten maaşa bağlanacak kişilere hangi ölçülere hangi sıraya göre tahsislerin yapıldığını sordu. Bu konuda açıklama yapmak üzere söz alan Devlet Bakanı Turhan Bilgin vatana hizmet tertibinden maaş bağlanması tekliflerinin Millî İstihbarat Teşkilatıyla ilgili olduğunu söyledi ve bu dört kişi gibi bundan önceki devrede Millî Emniyet Teşkilâtının bünyesinde uzun yıllar yararlı hizmetler görmüş bulunan yirmiüç vatandaşa ve daha önce üç kişiye vatanî hizmet tertibinden maaş bağlanmış olduğunu belirtti. Söz konusu dört kişi hakkında da bilgi vererek İsmail Özkul'un Millî Emniyet hizmetlerinde 1938 yılından itibaren yurt dışında gizli faaliyetlerde aktif olarak çalışmış ve bu hizmetlerinden dolayı emekliliğe esas olacak görevinden ayrılmış bulunan ve 72 yaşında yardıma muhtaç durumda olduğunu; Kırklareli Vize ilçesine bağlı Küçükayla köyünden Hacer Karasu'nun kocası İsmail Karasu'nun, verilen bir görevin ifası sırasında vurulmuş, aldığı yaraların tesiriyle görev ifa ettiği

⁵²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 15 (15 Aralık 1969), s. 461.

⁵³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 43 (9 Şubat 1970), s. 991-993.

memleketin hapishanesinde vefat etmiş olması dolayısıyla eşi Hacer Karasu'nun 66 yaşında olup bir geliri bulunmadığını ve yardıma muhtaç durumda olduğunu; Seniha Yediç'in Suriye'de Millî Emniyet hizmetleriyle ilgili bir görevde çalışırken 9 Mayıs 1961 tarihinde Şam'da yakalanarak on yıl ağır hapse mahkûm edilmiş, bir yıldan fazla süren tutukluluk süresinden sonra Suriyeli bir siyasi mahkûmla mübadele edilerek 1962'de yurda getirildiğini, maddi ve mânevi büyük çöküntü içinde muhtaç durumda bulunduğunu ve Ahıska-1308 doğumlu Ayvaz Ulutaş'ın 1935-1946 yılları arasında Millî Emniyet hizmetlerinde büyük ölçüde yararlı hizmetler ifa ettiğini, artık çok yaşlı, muhtaç ve sağlık durumunun müsait olmadığını anlattı.⁵³¹ Tasarı 24 Mart 1970 günü kabul edildi ve 31 Mart 1979 tarih ve 13 459 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1249: 25.6.1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendinin yürürlükten kaldırılması hakkında Kanun

İzmir milletvekili Şükrü Akkan, Cumhuriyet Senatosu İzmir üyesi Belig Beler ve Konya milletvekili Özer Ölçmen'in, 25. 5. 1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9 ncu maddesinin 9 ncu fıkrasının yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifi 30 Ocak 1970 tarihli 37 nci birleşimde Meclis'e ulaştı.⁵³² Şükrü Akkan (İzmir) 6 Mart 1970 tarihinde toplanan 52 nci Birleşimde kaldırılmak istenen Milletvekili Seçimi Kanununun 9. Maddesinin ilgili fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle ivedilikle görüşülmesi teklifini verdi.⁵³³

20 Mart 1970 tarihinde toplanan 58 nci Birleşimde tasarı görüşüldü. Tasarı hakkında söz alan Şükrü Akkan (İzmir), 6. 11. 1969 gün ve 1188 sayılı Kanunla Anayasanın milletvekili seçimi yeterliğini düzenleyen 68 nci maddesinden "Affa uğramış olsalar da milletvekili seçilemezler" cümlesinden "affa uğramış olsalar da" ibaresinin çıkarılmış olduğunu, böylece 780 sayılı Genel Af Kanunu ile affa uğrayan bütün siyasi suçluların yeniden seçmek ve seçilmek hakkına kavuştuklarını, bu durumda seçim kanununda bulunan "affedilseler de seçilemezler" ibaresinin Anayasa'ya aykırı duruma geldiğini ve çıkarılması zorunluluğu doğduğunu söyledi. Meclisin Anayasa Komisyonunda tasarının çok tartışıldığını, 1188 sayılı Anayasa değişikliğini temin eden kanunun müzakeresi esnasında hırsızlık, irtikâp, rüşvet, irtişa, dolanlı iflâs gibi suçları işleyenlerin genel affa mazhar olmadıkları için bu hükümden istifade edemeyeceklerinin ve seçmek ve seçilmek haklarına sahip olamayacaklarının karara bağlandığını belirtti.⁵³⁴ Turhan Özgüner (İçel), 1961 Anayasası'nın Yassıada Yüce Divanı siyasi mahkûmlarının siyasi hayata dönüşlerine engel olduğunu, fakat 1188 sayılı Kanunla Anayasanın 68 nci maddesindeki bir ibarenin kaldırılarak Yassıada mahkûmlarının siyasi haklarının iade edildiğini vurguladı. Ancak 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 9 ncu maddesinin Yassıada hükümlülerinin milletvekili seçilmelerine engel olduğunu belirten Özgüner, maddede değişiklik

⁵³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 43 (9 Şubat 1970), s. 993.

⁵³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 37 (30 Ocak 1970), s. 546.

⁵³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 52 (6 Mart 1970), s. 340.

⁵³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 58 (20 Mart 1970), s. 624.

yapan bu tasarının Yassıada siyasi mahkumları önündeki bu engeli kaldırmak amacını taşıdığını söyledi. Kendisinin ve C.H.P.'nin Yassıada hükümlülerinin yalnızca siyasi faaliyetlere değil, Meclis'e dönecek şekilde genişletilmesi taraftarı olduklarını söyleyen Özgüner, maddedeki değişikliğin aynı maddenin 5, 6 ve 7 nci fıkralarda bahsedilen ağır hapis, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis ve yüz kızartıcı suçları kapsamamasını istediklerini söyledi. Dolayısıyla, 306 sayılı Kanunun 9 ncu maddesinin 9 ncu fıkrasının "Bu maddenin 5, 6, 7 nci fıkralarında belirtilenler, (Yassıada Yüce Divanınca mahkûm olmuş bulunanlar hariç) affedilmiş olsalar da milletvekili seçilemezler" şeklinde düzenlenmesi gereğine işaret etti.⁵³⁵ Tasarı hakkında İbrahim Öztürk (Maraş), Salih Aygün (Amasya), Cengiz Yorulmaz (Ankara), İhsan Kabadayı (Konya) ve Talat Köseoğlu (Hatay) söz alarak benzer görüşleri dile getirdiler. Yeterlik önergesi üzerine maddelerin müzakeresine geçildi:

MADDE 1. — 25. 5. 1961 gün 306 sayılı Milletvekilli Seçimi Kanununun 9 ncu maddesinin 9 ncu fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde üzerinde değişiklik önergesi veren İçel Milletvekili Turhan Özgüner maddenin, "Bu maddenin 5, 6, 7 nci fıkralarında belirtilenler (Yassıada Yüce Divanınca mahkûm olmuş bulunanlar hariç) affedilmiş olsalar da milletvekili seçilemezler" şeklinde değiştirilmesini, Cengizhan Yorulmaz (Ankara) ise "yüz kızartıcı suçtan mahkûm olanların affın şümülü haricinde tutulmasını" istedi. Ömer Buyrukçu (Antalya) ve Cengiz Ekinci (Ordu) de değişiklik önergelerini sundular. Ekinci'nin verdiği "fıkra" yerine "bend" sözcüğünün kullanılması önergesi Kabul gördü. Anayasa Komisyonu Başkanı Mehmet Atagün (Kırklareli) şahsı adına verdiği değişiklik önergesinde maddeye, Cumhuriyet Senatosu Üyeleri seçiminde de uygulanan 9 ncu maddesinin 9 numaralı bendinin de yürürlükten kaldırılması hükmünün eklenmesini istedi. Müzakerelerin ardından kanun aşağıdaki şekilde oluştu:

MADDE 1. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun; 17 Nisan 1964 tarihli ve 447 sayılı Kanunun 1 nci maddesi nin 1 nci bendi ile değiştirilmiş olan 24 Mayıs 1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi Kanununun 1 nci maddesi gereğince, Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçiminde de uygulanan 9 ncu maddesinin 9 numaralı bendi, yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarı, 14 Nisan 1970 tarihinde kabul edildi ve Resmî Gazete'nin 22 Nisan 1970 tarih ve 13 478 sayılı nüshasında yayımlandı.

⁵³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 58 (20 Mart 1970), s. 625.

KANUN NO 1251: Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (I) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı bölümüne yeni kadrolar eklenmesine dair Kanun

Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (I) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı bölümüne yeni kadrolar eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet ve Plân komisyonları raporları 23 Mart 1970 tarihinde toplanan 59 ncu Birleşime geldi. Tasarı, Adalet Bakanı Ziya Önder'in belirttiğine göre, alınacak kadroların, terfi edemeyen Hâkim ve savcıların terfilerini sağlamak ve işlerinin artması sebebiyle yeni mahkemeler kurulması veya kadrolarının takviye edilmesi gereken kaza çevrelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla getirilmişti. Tasarı, buldukları derecelerde terfi sürelerini doldurup, terfiye hak kazandıkları tesbit edilmiş bulunan Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının mağdur olmaları amacını güdüyordu.⁵³⁶ Dolayısıyla Adalet Bakanı, tasarının diğer işlere takdimen öncelikle görüşülmesi teklifini verdi. Tasarının tümü üzerinde söz alan Enver Turgut (Kayseri), iş dâvalarının bir hayli arttığını, bu kadro kanunu dolayısıyla İstanbul, Ankara, Adana, Diyarbakır, Erzurum, Kayseri, Samsun, İzmir, Bursa gibi büyük vilâyetlerde iş mahkemelerinin ihdasının gerekli olduğunu söyledi. Salih Aygün (Amasya), zabıt kâtibi, hâkim, savcı, zabıt kâtibi ve mübaşir kadrolarına ihtiyaç olduğunu belirtti. Mehmet Atagün (Kırklareli), tasarının hâkimlere terfi imkânı sağlanmakla beraber terfi edemeyen adliyecilere terfi imkânı sağladığını, Gıyasettin Karaca (Erzurum) ise hakimlere terfi olanağı sağlayan bu kanunun başmüfettiş ve müfettişlere de aynı imkanı sağlaması dileğini ilettili. Tasarı hakkında Ali Rıza Güllü (Adana), Hüsametdin Başer (Nevşehir) ve İhsan Kabadayı (Konya) düşüncelerini diler getirdiler.⁵³⁷ İş mahkemeleri kurulması taleplerine cevap vermek üzere söz alan Adalet Bakanı Yusuf Ziya Önder (Sivas), Ankara'da üç, Zonguldak'ta iki, İstanbul'da dört, İzmir'de bir ve Bursa'da bir iş mahkemesi bulunduğunu, Ankara ve Zonguldak'ta birer iş mahkemesinin 1969 yılı içinde açılmış olduğunu söyledi. Bu tasarının bütçe meselesiyle ve kadrolarla ilgili olduğunu söyleyen Adalet Bakanı, bu kanunla 400 kadar hâkim ve savcının kadro ile terfi imkânlarına kavuşacağını açıkladı. Müfettiş kadroları hakkında da Adalet Bakanlığında 33 müfettiş kadrosu olduğunu belirten Önder, halen komisyonda bulunan 45 sayılı Kanundaki Denetleme Kurulunda müfettişler için 17 kadro istendiğini ve müfettişlerin de terfi imkânını bulacaklarını söyledi. Ahmet Şener'in savcı sayısı sorusuna da değinen Bakan, 1970 yılı itibariyle Türkiye'de savcı toplamının 4 359 olduğunu, mahkemelerde ise 76 mürettep ağır cezada, 600 müstakil ağır cezada, 15 asliye ceza, 45 asliye hukuk, 35 sulh ceza, 8 sulh hukuk, 15 kazalarda sulh hukuk, 18 sulh ceza ve 75 tek hakimli olan yerlerin çift hâkime çıkarılması olmak üzere 332 hâkime ihtiyaç olduğunu, sıra bekleyen hâkim adayının 799 olduğunu açıkladı.⁵³⁸

⁵³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 59 (23 Mart 1970), s. 662.

⁵³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 59 (23 Mart 1970), s. 662-666.

⁵³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 59 (23 Mart 1970), s. 669.

Kanun tasarısı terfi edemeyen hâkimler ve savcılarının yükselmesi, yeni kadrolar açılması ve bu kadro olanaklarından yararlanarak iş yükü fazla olanlardan başlamak üzere yeni mahkemeler kurmaktı. Ancak mahkemelerin iş yükü düşünülürken kısa zamanda yeni kadrolara ve yeni yasalara ihtiyaç duyulacağı açıktı. Bu amaçla Şinasi Özdenoğlu (Ankara) yeni kadro kanunu gereksinimi çıkacağından ihtiyaçların tamamını kapsayan yeni bir kadro kanunu tasarısının en kısa zamanda hazırlanarak Meclise sevk olunmak üzere hazırlanmasını ve görüşülmekte bulunan tasarının Komisyonca geri alınmasını teklif etti. Bu teklif kabul edilmedi ve maddelerin okunmasına geçildi.⁵³⁹

MADDE 1. — Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3056 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Adalet Bakanlığı bölümüne ilişik (1) sayılı cetvelde unvan, derece ve sayılan yazılı kadrolar eklenmiş ve 2 sayılı cetvelde yazılı kadrolar çıkarılmıştır.

GEÇİCİ MADDE — Bu kanunun 1 nci maddesine bağlı 2 sayılı cetvelde gösterilen ve kaldırılmış bulunan adalet müfettişliği kadrolarında bulunanlardan üst kadrolara atanacaklar, atanma işlemleri tamamlanıncaya kadar eski görevlerine devam ederler.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarı 14 Nisan 1970 tarihinde kabul edildi.⁵⁴⁰ Kanun, 22 Nisan tarih ve 13 478 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1308: 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bir ek ve bir geçici madde eklenmesine dair Kanun

Ateşli silâhlar ve bıçaklar hakkındaki Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ile Giresun Milletvekili Abdullah İzmen’in, 6136 sayılı Kanuna geçici 6 ncı ve 7 ncü maddelerin eklenmesi, İstanbul milletvekili İsmail Hakkı Tekinel’in, 6136 sayılı Kanuna bir madde eklenmesi ve Mardin milletvekili Esat Kemal Aybar’ın, 6136 sayılı Ateşli silâhlar ve bıçaklar hakkındaki Kanunun 4 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasının değiştirilmesi ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifleri ve İçişleri ve Adalet komisyonları raporları 8 Haziran 1970 tarihinde toplanan 98 nci Birleşimde gündeme geldi.⁵⁴¹

1960’lı yılların sonlarına gelindiğinde Türkiye’de adam öldürme, yaralama ve 6136 sayılı Kanuna muhalefet ve silâh kaçaklığı suçlarında artış görülmeye başlanmıştı. Suç istatistiklerine göre, polis bölgelerinde adam öldürme suçu adedi 1957 yılında 206 iken, 1967 de 534’e, yaralama suçu adedi 1957 yılında 5 280 iken

⁵³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 3, Birleşim 59 (23 Mart 1970), s. 672-674.

⁵⁴⁰ Tasarıya ilişik cetveller için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 207-208.

⁵⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 98 (8 Haziran 1970), s. 162.

1967 de 7 532'e ve 6136 sayılı Kanuna muhalefet suçu adedi 1957 yılında 3 363 iken 1967 de 9 345 e yükselmişti. Jandarma bölgesinde de adam öldürme suçu adedi 1957 yılında 1 737 iken 1967 de 2 577, yaralama suçu adedi 1957 yılında 8 117 iken 1967 de 8 832 ve 6136 sayılı Kanuna muhalefet suçu adedi 1957 de 2 041 iken 1967 de 3 989 olmuştu. Adam öldürme suçlarına tesir eden faktörler arasında, nüfus artışı, şehirleşme, sosyal intibaksızlık, kan dâvası, sınır ihtilâfları gibi sebepler başta gelmekle beraber, 6136 sayılı Kanunun ihtiva ettiği müeyyidelerin etkisini kaybetmiş olmasının da bu suçların artışında önemli rol oynadığı tespit edilmişti. Özellikle sözü geçen kanunun tatbikatında altı ay süreli hapis cezalarının paraya tahvil edilerek infazı, müeyyidelerin müessiriyetini tamamen ortadan kaldırmaktaydı.

Bu nedenle 6136 sayılı Kanunun ihtiva ettiği cezaların asgari ve âzami hadlerinin yükseltilerek Ceza yaptırımlarının etkili hale getirilmesi zorunluluğu doğmuştu. 6136 sayılı Kanunun, tasarı ile değiştirilen 10 ncu maddesinde, adlî mercilerce müsaderesine karar verilen veya zabıtaca her hangi bir şekilde ele geçirilen ateşli silâhlarla mermiler ve bıçakların Millî Savunma Bakanlığı yerine ayniyat makbuzu karşılığında İçişleri Bakanlığı emrine verilmesi öngörülmekteydi. Ayrıca, Gümrük muhafaza teşkilâtı mensuplarının gereken hallerde silâh kullanarak kaçak takibinde buldukları göz önüne alınarak mermilerden bir kısmının Gümrük ve Tekel Bakanlığı emrine tahsis olunması da öngörülmüştü. 6136 sayılı Kanunun halen yürürlükte olan 12 nci maddesi, bu kanunlar kapsamına giren ateşli silâhlarla bunlara ait mermilerin memlekete sokulmasını, sokmaya teşebbüs edilmesini, sokulmaya tavassut olunmasını, imalini ve naklini yasaklamakta ve aykırı hareket halinde uygulanacak müeyyideyi tespit etmekteydi. Tasarının bir maddesi de kaçakçılık suçunun iki ya da daha fazla kişi tarafından işlenmesi halinde fiilin 6136 sayılı Kanun kapsamına alınarak cezalandırılmasını ve bu hallerde 1918 sayılı Kanunun uygulanmamasını öngörüyordu. Tasarının diğer maddelerinde yapılan değişiklikler cezaların asgarî ve azamî hadlerinin yükseltilmesinden ibaretti.⁵⁴²

Tasarı, 8 Haziran 1970 günü yapılan 98 nci Birleşimde hakkında Adalet Komisyonu sözcüsü Mazhar Arıkan tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesi kabul edildi ve müzakereler başladı. Tasarı hakkında ilk sözü alan Ahmet Buldanlı (Muğla), özellikle gençler arasında silâh teşhiri, silah taşıma ve silâh kullanmanın yaygınlaştığını, fakat Türk Ceza Kanununun fişek yatağı dâhil namlusu on santimi aşan tabancaları izne bağladığını ve bunların da ancak meskûn mahallerin dışında taşınabileceğini; meskûn mahallerde, şehir ve kasabalarda belgesi de olsa bu silâhların taşınmasının yasak olduğunu belirtti. Fakat silah taşımanın yaptırımı sadece para cezası olduğu için silahlanmanın arttığını, dolayısıyla bu faaliyetin kanunla sınırlandırılması ve silâh taşıyanları şiddetle cezalandırarak engel olunmasının gerekli olduğunu söyledi. Tasarının bir diğer cephesinin de Türkiye'nin bir silâh pazarı haline gelmesi ve sınırlardan kolaylıkla geçirilen silahların alınıp satılması

⁵⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 98 (8 Haziran 1970), s. 196 ve devamı: 178 Sıra Sayılı Basmayazı.

olduğunu söyleyen Buldanlı, kanunun çıkmasıyla üniversitelerde de silah taşımının engelleneceğini ve kama, tabanca, bıçak, yatağan, şişli baston, muşta gibi aletlerin de ortadan kalkacağını belirtti.

Tasarı üzerinde söz isteyen Reşit Ülker (İstanbul), tasarıda kapsamın genişletildiğini, elde edilen silahların Millî Savunma Vekâleti emrine verileceğini, ardından Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının ihtiyaçlarını bu silâh ve mermilerden öncelikle karşılayacağını getirildiğini, hapis ve para cezalarının ağırlaştırıldığını, yivli av tüfeklerinin belgeye bağlanacağını ve üniversite, resmî ve özel yüksek okul, akademi ve her türlü eğitim ve öğretim müesseselerinde öğrencilerin toplu olarak ikamet ettikleri yurt ve benzeri yerlerde; siyasi partilerin her dereceli kongrelerinde, ibadethanelerde, demeklerde bulundurulmaları halinde cezanın iki misli olacağını söyledi. Tasarının aleyhinde söz alan Hasan Ali Gülcan (Antalya), tasarının ceza bakımından çok ağır hükümleri bulunduğunu, sınırlamaların suçun tekevvününde ayrı ayrı hükümler hainde getirilmesi ve ayrı ayrı olarak mütalâa edilmesinin gerekli olduğunu ve ruhsatlı silâhların üniversitelerde, yurtlarda, toplu olarak oturlan yerlerde, spor sahalarında yakalanması halinde sanki ruhsat yokmuş gibi muameleye tabi tutulacağını anlaşıldığını söyledi. Tasarının lehinde söz alan Enver Akova (Sivas), üniversitelerin, özellikle Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin silah deposu haline geldiğini söyleyerek silâh aramalarının sıklaştırılmasının ve suç işleyenlerin cezalandırılmasının gerekli olduğunu savundu.⁵⁴³

C.H.P. grubu adına tasarının aleyhinde söz alan Mehmet Aytuğ (Elâzığ), suçla karşı mücadelenin cezaların asgari ve âzami hadlerinin yükseltilmesi olmadığını, en belirgin ve kesin sonucu veren yolun önleyici tedbirlerin arttırılması olduğunu söyledi. Aytuğ, Anayasa, Ceza Kanunu, 6136 sayılı Kanun, Grev ve Lokavt Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Cemiyetler Kanunu, Siyasal Partiler Kanunu ve Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki Kanun gibi birçok kanunun tüm asayişsizlik fiillerini cezalandıracak ağır hükümler taşıdığını; yeni ve ağır hükümler aramanın anlamsız olduğunu, buna karşın suçların engellenmesinin olayların derinine inmekle ve sosyal ve ekonomik bunalımlara çare bulmakla gerçekleşebileceğini ifade etti.

İbrahim Öztürk (Maraş), parti çıkarlarını devlete tercih eden tatbikatçılar yüzünden kanunların işlemediğini, vatandaşların farklı muameleye tabi tutulmaları nedeniyle devlete ve kuvvetlilerine karşı güvenin sarsıldığını, dolayısıyla silahlanmanın ve suçların arttığını söyledi. Kanunî yaptırımlarla silâhlanma akımını önlenmesinin mümkün olmadığını ifade eden Öztürk, silahlanmanın artışını öğrenci olayları, kaçakçılık ya da atölye üretimi gibi gayri kanunî yollara bağlamak yerine meselenin temelindeki kültürel, sosyal ve ekonomik nedenlerin incelenmesi gerektiğini belirtti.

⁵⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 98 (8 Haziran 1970), s. 176-180.

Adalet Komisyonu Sözcüsü Mazhar Arıkan (İçel) tasarısı ile getirilmiş bulunan yeniliklere değinen Arıkan, sporda ve avda kullanılan yivli av tüfeklerinin kapsam içine alındığını, suç teşkil eden ve müsadere edilen silâhların Millî Savunma Bakanlığı'na teslim edileceğini ve ateşli silâhların yurda sokulması filinin ağır müeyyide altına konulduğunu, ayrıca cezaların ağırlaştırıldığını vurguladı.

İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu (Cumhuriyet Senatosu Muğla Üyesi), nüfus artışıyla birlikte şehirleşmenin geliştiğini, şehirleşmenin ise sosyal intibaksızlık, kan dâvaları, mülkî taksimattaki sınır ihtilâfları ve sosyal bünyede bir silâhlanma arzusunun doğduğunu belirterek başladığı konuşmasında etkisini yitirmiş kanunlarda yaptırımların artırılarak silahlanmanın önüne geçileceğini, kaçakçılıkla mücadele edileceğini ve öğrenci olaylarının engelleneceğini söyledi. Adalet Partisi grubu adına söz alan Fuat Azmioğlu (Kütahya), sosyal huzursuzlukların engellenmesi açısından kanunun Türk toplumuna huzur getireceğine inandıklarını ve kanunun lehinde oy kullanacaklarını açıkladı. İbrahim Etem Kılıçoğlu (Konya) tasarının lehinde söz aldığını belirterek kanunun aleyhinde olmadığını, kanunun tedvin felsefesinin aleyhinde olduğunu, verilen kifayet takririnin kabul edilmemesini ve müzakerelerin devamını, mümkün ise İçişleri Bakanlığı'nın kanunu geri almasını istedi. Yeterlik önergesi ivedilikle görüşülme teklifi Meclis tarafından kabul edildi ve birleşim 9 Haziran 1970 Salı günü 99 ncü Birleşimde tasarının maddelerini görüşmek üzere kapandı.⁵⁴⁴

99 ncü Birleşim tasarısının maddelerinin okunması ve müzakereleriyle başladı:

Madde 1. — 6136 sayılı Kanununun 4 ncü maddesinin 3 ncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 4. — Memleket içinde kama, hançer, saldırma, şişli baston, sustalı çakı ve benzerleriyle sivri uçlu ve oluklu bıçakların imali memnudur. Bunlardan, bir sanat veya meslekin icrası için kullanılması zaruri bulunanların imaline zabıtaca müsaade edilir ve bunlar zabıtaca damgalanmadıkça satışa çıkarılmaz.

Münhasıran sporda kullanılan ateşli silâhlar ve mermileri ile yivsiz av tüfekleri ve mermileri, ev levazımatından olan veya tababet ve sanayide yahut tarımda kullanılan bıçaklarla benzerleri bu kanun hükümlerine tabi değildir.

Birinci madde üzerinde söz istemiş bulunan Hilmi İşgüzar (Sinop), işlenen suçların önlenmesi için cezaları artırmanın çözüm olmadığını ve sosyal, ekonomik ve kültürel tedbirler alınarak yapıda değişiklik yapılması gerektiğini söyledi. Yivli av tüfeklerinin de yasaya dahil edilmesinin Kara Avcılığı Kanunu ile çeliştiğini belirten İşgüzar bu maddenin değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Mevlüt Ocaçoğlu (Niğde) söz alarak yivli av tüfeklerinin gerek avcılıkta ve gerekse ziraate zarar veren domuz gibi vahşi hayvanların avlanmasında kullanıldığını, tasarıda "yivsiz" kelimesinin çıkarılması gerektiği savundu. Salih Aygün (Amasya), silahlanmanın arttığını ve zaafın, kinin, kan ve kan dâvasının takibi için kullanılan silâhlar için öngörülen

⁵⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 98 (8 Haziran 1970), s. 180-196.

cezaların hafif olduğunu ve daha ağırlaştırılmasının zorunlu olduğunu söyledi. Kasım Küfrevi (Ağrı), yivli silâhların bu maddede düzenlendiği gibi değil, fakat İçişleri Bakanlığının izniyle kullanılması yoluna gidilmesini ve İçişleri Bakanlığının yivli silâhların kullanılması ile ilgili bir yönetmeliği çıkarması gerektiğini belirtti. İstanbul milletvekili Reşit Ülker, “yivsiz” ibaresinin metinden çıkarılmasına dair bir önerge verdiğini, konunun avcılara bu tür silahları taşımak üzere verilecek ruhsatla çözümlenmesi gerektiğini söyledi. Adalet Komisyonu Başkanı Mazhar Arıkan, maddenin yeniden düzenlenme taleplerini dikkate aldıklarını ve önergelerin komisyona verilmesini talep etti.⁵⁴⁵ Böylece maddelerin okunmasına devam edildi:

Madde 2. — 6136 sayılı Kanununun 10 ncu maddesi, aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 10. — Adlî mercilerce müsaderesine karar verilen veya zabıtaca her hangi bir suretle ele geçirilen ateşli silâhlarla mermiler ve bıçaklar ayniyat makbuzu mukabilinde Millî Savunma Vekâleti emrine verilir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Kumandanlığının ihtiyacı bu silâh ve mermilerden öncelikle karşılanır.

Madde üzerinde söz alan Bahri Karakeçili (Urfa), müsadere edilen ateşli silâhlarla mermilerin İçişleri Bakanlığının uhdesine bırakılmasının gerekli olduğunu; Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), Millî Savunma Bakanlığı'nda bırakılmasının uygun olduğunu; İlyas Kılıç (Samsun), maddenin aynen kabul edilmesini; Enver Akova (Sivas), ele geçirilen silâhların İçişleri Bakanlığına tesliminin doğru olacağını; Adalet Komisyonu Sözcüsü Mazhar Arıkan (İçel), Millî Savunmaya verilecek bakanlıklar arası yapılacak bir protokolle diğer kurumlara verileceğini ifade ettiler.⁵⁴⁶

Madde 3. — Aynı Kanununun 12 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 12. — Her kim, bu kanunun şümulüne giren ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri memlekete sokar, sokmaya teşebbüs eder veya bunların memlekete sokulmasına tavassut eder veya bunları 3763 ve 5591 sayılı kanunların hükümleri dışında memlekette imal eder veya bu suretle memlekete sokulmuş veya memlekette imal edilmiş olan ateşli silâhları veya mermileri bir yerden diğer bir yere nakleder veya yollar veya nakletmeye bilerek tavassut ederce iki yıldan dört yıla kadar haps olunur. Ve 1 000 liradan 10 000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Birinci fıkradaki fiilleri ika etmek maksadı ile teşekkül vücuda getirenlerle idare edenler veya teşekküle mensubolanlar tarafından sözü geçen fıkrada yazılı suçlar işlenirse failer hakkında yedi yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis cezası hükmolünür.

İkinci fıkradaki hal dışında iki veya daha fazla kimselerin toplu olarak birinci fıkrada yazılı suçları işlemleri halinde beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası hükmolünür.

⁵⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 199-207.

⁵⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 207-210.

Bu madde tatbikatında 1918 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz.

Madde üzerinde söz alan Turhan Özgüner (İçel), 6136 sayılı kanuna aykırı olarak işlenen suçların artması karşısında, cezayı artırmak yerine Türkiye'nin içtimai durumunun ve koşullarının incelenmesinin gerekli olduğunu, cezaları artırmanın yeterli ve geçerli bir tedbir olamayacağını; Şinasi Özdenoğlu (Ankara), en mükemmel kanunun yapılması durumunda dahi kanunları uygulayacak görevlilerin gerekliliğini ve cezaların daha da artırılmasını; İlyas Kılıç (Samsun), suçların artışının sebeplerinin iktisadi durumdan kaynaklandığını ve asıl nedenin işsizlik olduğunu; Hilmi İşgüzar (Sinop), kanun tasarısının getirmiş olduğu cezaî müeyyidelerin, özellikle birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında gösterilen 7 seneden 15 seneye kadar, 5 seneden 10 seneye kadar olan kısımlarının tamamen aleyhinde olduğunu; Adalet Komisyonu Sözcüsü Mazhar Arıkan (İçel), maddenin silâh kaçakçılığını önleme amacı güttüğünü, tasarının toplu kaçakçılıkta olduğu gibi ağır cezayı öngördüğünü söylediler.⁵⁴⁷ Müzakerelere Ahmet Durakoğlu (Sivas), Cengizhan Yorulmaz (Ankara), Kemal Kaya (Kars) ve Esat Kemal Aybar (Mardin) tartışmalarıyla katıldılar, verilen değişiklik önerileri ise kabul edilmedi.

Madde 4. — Aynı kanunun 13 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13. — Bu kanun hükümlerine muhalif olarak ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri satanlar, satmaya tavassut edenler, satınalanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında bir yıldan iki yıla kadar hapis ve 500 liradan 2 000 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Mehmet Aytuğ (Elâzığ), maddenin ağır ceza öngördüğünü, metnin eski halinde kalmasında topluma büyük faydası olduğunu; Reşit Ülker (İstanbul), cezanın ağırlaştırılmasının faydalı olmadığını ve ağır ceza yerine maddeye cezalar tecil edilemeyeceği ve hapis cezası para ve diğer cezalara çevrilemeyeceği hükmünün konulması gerektiğini; Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu), cezaların artırılmasının doğru olmadığını; Vahit Bozatlı (Sivas), cezaların artırılmasında ısrar etmenin isabetli olmadığını ve Kemal Kaya (Kars), sorunun yasayla değil ruhsatla çözümlenmesi gerektiğini belirttiler.⁵⁴⁸ Muğla milletvekili Ahmet Buldanlı, Sivas milletvekili Vahit Bozatlı, İstanbul milletvekili Reşit Ülker, Kastamonu milletvekili Sabri Keskin, İstanbul milletvekili Reşit Ülker, Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu ve İzmir milletvekili Coşkun Karagözoğlu'nun vermiş oldukları değişiklik önerileri kabul edilmedi.

MADDE 5. — 8136 sayılı Kanununun 14 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

⁵⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 210-216.

⁵⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 217-225.

Madde 14. — Her kim, bu kanun hükümlerine muhalif olarak 4 ncü maddede yazılı olan bıçak ve benzerini memlekete sokar, sokmaya teşebbüs eder veya bunların memlekete sokulmasına tavassut eder veya bunları memlekette imal eder veya bir yerden diğer bir yere nakleder veya yollar veya nakletmeye bilerek tavassut ederse bir yıldan iki yıla kadar hapis ve 1 000 liradan 10 000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

MADDE 6. — 6136 sayılı Kanunun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 15. — Bu kanun hükümlerine muhalif olarak 4 ncü maddede yazılı olan bıçak ve benzerlerini satanlar, satmaya tavassut edenler, satınalanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve 250 liradan 1 000 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

Zabıtaca imaline müsaade edilen bıçak ve benzerlerini kullanma maksadı dışında satanlar, satmaya tavassut edenler, satınalanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında da aynı ceza hükmolunur.

MADDE 7. — 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar hakkındaki Kanuna aşağıdaki madde eklenmiştir:

EK MADDE — Üniversite; resmi ve özel yüksel okul, akademi ve her türlü eğitim ve öğretim müesseselerinde; öğrencilerin toplu olarak ikâmet ettikleri yurt ve benzeri yerlerde; delmeklerle bunlara bağlı yerlerde ve bunların toplam⁵⁴⁹ ve kongrelerimde; her türlü spor müsabakalarının yapıldığı yerlerde; kanuna uygun veya kanma aykırı olarak grev veya lokavt yapılmakta olan işyerlerinde ve yukarda yazılı olan yerlerin müştemilâtında:

1. Bu kanuna aykırı olarak ateşli silâhları, bunlara ait mermileri, 4 ncü maddede yazılı olan bıçak ve benzerlerini T. Ceza Kanununun 264 ncü maddesinde yazılı olanları taşıyan veya bulunduranlar hakkında, kanunda belli edilen cezaların iki katı hükmolunur.

2. Bu maddede gösterilen yerlerde, 6136 sayılı Kanunun 13 ve 15 nci maddelerinde ve T. Ceza Kanununun 264 ncü maddesinde yazılı olanları, 6136 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin 1 nci ve 2 nci bendlerinde gösterilen görevliler ile ordu, emniyet ve jandarma mensupları dışında, ruhsatlı olsalar dahi, taşıyan veya bulunduranlar hakkında, kanunda daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

7. madde üzerinde Naci Gacıroğlu (Erzurum), Reşit Ülker (İstanbul), Memduh Ekşi (Ordu), Salih Aygün (Amasya), Cengizhan Yorulmaz (Ankara) ve Fahri Uğrasızoğlu (Uşak) söz aldılar, verilen değişiklik önermeleri ise kabul edilmedi.⁵⁴⁹

MADDE 8. — 6136 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici 6 nci madde eklenmiştir:

⁵⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 225-239.

GEÇİCİ MADDE 6. — Bu kanunun 1 nci maddesiyle 6136 sayılı Kanun hükümleri kapsamına alınan yivli av tüfeklerini ellerinde bulunduranlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde mahallin en büyük mülkiye âmirine teslim mecburdurlar.

6136 sayılı Kanunun 7 ve 11 nci maddeleri hükümlerine göre taşıma veya bulundurma için, izin alanlar yivli av tüfekleri taşıma veya bulundurma belgesine bağlanarak sahibine iade olunur.

Diğerleri, gerçek karşılıkları ödenerek Devletçe satın alınır.

MADDE 9. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 10. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.⁵⁵⁰

Maddeler üzerinde uzun tartışmalar ve müzakereler sonucunda kabul edilen tasarı, 30 Haziran 1970 tarihinde Meclis'te kabul edildi. Kanun 8 Temmuz 1970 tarihinde 13542 sayıyla yayınlanan Resmî Gazete'de yer aldı.

KANUN NO 1322: Genel Kadro Kanunu

30 Haziran 1970 tarihli 116 ncı Birleşime gelen Genel Kadro Kanun tasarısı Plan Komisyonunu raporu ile birlikte 15 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 128 nci Birleşimde Meclis'e ulaştı ve gündeme alınmasına karar verildi.⁵⁵¹ Bu tasarı gündeme geldiğinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununu değiştiren Hükümet tasarısı Bütçe ve Plân Komisyonu tarafından kabul edilmiş ve Meclis onayına sunulmuştu. Bu tasarı ile getirilen hükümlere göre kadrosuz devlet memuru çalıştırılmıyacak, genel ve katma bütçeli kuruluşlarla bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kefalet sandıkları ve Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde devlet memuru deyimine giren kişilerin kadroları her yıl Bütçe kanunlarında gösterilecekti. Hâkimler, üniversite öğretim üyeleri gibi 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi olmamakla beraber Anayasanın 117. maddesi ve söz konusu kanunun 4 ncü maddesinde yazılı devlet memuru tanımı kapsamına giren kimselere ait kadroların da Bütçe kanunlarında gösterilmesi gerekmektedir. Ancak Millî Güvenliğe ilişkin kadrolardan gizli kalması gerekenler bu gereğin dışında tutulmuştu. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda kuruluşların asli ve sürekli görevlerinin memurlar eliyle gördürüleceği ve kadrosuz memur istihdam edilemeyeceği öngörülmüş olduğundan halen memur, hizmetli, sözleşmeli ve yevmiyeli olarak çalıştırılmakta olan personel için kadroların yaratılması zorunlu bulunmaktaydı. Tasarı, personel reformunun bir parçası olarak Meclis'e getirilmişti.

Bu personelin yeni rejime intibakı için gerekli kadrolar bu kanuna ekli cetvellerde gösterilmiş ancak 1971 Bütçe yılı başına kadar yapılması plânlanan unvan standardizasyonu ve organizasyon analizlerini güçleştirmemek için cetvellerde unvan gösterilmemişti. İntibakları yapılanlar yeni derecelerinde eski görev unvanlarını

⁵⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 6, Birleşim 99 (9 Haziran 1970), s. 239-249.

⁵⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 128 (15 Temmuz 1970), s. 446.

kullanmaya devam edeceklerdi. İntibaklarda kullanılacak olan kadroları gösteren (1) sayılı cetveldен başka, gerekli hallerde kullanılmak üzere Bakanlar Kurulu emrine torba kadrolar tahsis edilmiş ve bu kadrolar (2) sayılı cetvelde gösterilmişti. Her iki cetvelle alınacak kadrolardan, intibaklar sonunda boş kalan kadrolara yeniden tâyin yapılması 657 sayılı Kanunun getirdiği reform çalışmalarını güçleştirecek ve asıl amaçtan saptıracak nitelikte görüldüğünden bu yola gidilmemesi için de hüküm getirilmişti. İntibaklar sonunda kuruluşların boş kadroları tesbit edilerek, tamamı Maliye Bakanlığına bildirilecek ve ancak Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Dairesinin görüşü alınmak suretiyle Bakanlar Kurulunca atama yapılması mümkün olacaktı. Böylece kuruluşların bozuk olan kadro pramitlerinin daha fazla bozulmasının önlenmesi mümkün olabilecekti.⁵⁵²

Tasarı 16 Temmuz 1970 günü toplanan 129 ncu Birleşimde ele alındı. Tasarı için hazırlanan Plan Komiyonu raporu üzerine söz isteyen Ali Rıza Uzuner (Trabzon), 657 sayılı Kanunun tadilini öngören kanun tasarısının uygulanmasını sağlamak açısından getirilen bu Kadro Kanunu'nun teknik bir çalışmayı gerektirdiğini, bunun gereğince yerine getirildiğini, ancak kendisinin temas ettiği bâzı kuruluşların fiilî kadro durumlarının bu tasarıda yer almadığı endişesini taşıdığını belirtti. Tasarıda iki türlü kadro bulunduğunu, iki sayılı cetvelde bulunan "torba kadro"ların nasıl intibak ettirileceğinin belli olmadığını ve buradaki kadroların intibaklarla uyumunun nasıl olacağını belirsiz olduğunu söyleyen Uzuner, prensip olarak atama yapılmayacağını ve zorunlu hallerde atamaların yapılmasının çok uzun bir formaliteye bağlandığını, bunun ancak Bakanlar Kurulu kararı ile mümkün olacağını ve doğabilecek acil ihtiyaçlar için daha kolay bir yol bulunması gerektiğini ifade etti. Ahmet Şener (Trabzon), fiilen Bakanlar Kurulu emrine verilen 42 950 kadronun dışında bu tasarıyla onaylanacak olan kadroların miktarını, bakanlıklarda oluşturulan genel müdürlüklerin sayısını, intibak yapılırken memurların hukuki durumlarını ve kazanılmış haklarının durumunu ve 10195 sayılı kararnameyle istihdam edilen yevmiyeli personel ile genel gider bütçesinden istihdam edilen yevmiyeli personelin kadrolarının ne olacağını sordu.⁵⁵³

G.P. grubu adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya), Türkiye'nin, dünyadaki devletler arasında memur kadrosu çokluğu bakımından eşi bulunamayacak bir istisna teşkil ettiğini, 800 000'in üzerinde memur bulunduğunu ve kırk kişiye bir memur düştüğünü belirterek bunun fazlalığını dile getirdi. Ülkede idari reform yapılamadığından kadro şişkinliklerinin olduğunu söyleyen Kabadayı, idari reform yapılmadığı sürece kadro çokluğunun israf ve harcamaları arttıracığını ifade etti. Hamdi Hamamcıoğlu (Afyon Karahisar), A.P. iktidarının idari reform

⁵⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), 228 Sıra Sayılı Ek: Genel Kadro Kanun Tasarısı ve Plan Komisyonu Raporu. Halen çalışmakta olan kamu görevlilerinin intibakına esas teşkil etmek ve hiç bir memurun kadrosuz kalmamasını sağlamak amacıyla hazırlanan kadro cetvelleri tasarıya ve gerekçeye eklidir.

⁵⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 451-453.

ve ıslahatın yapılacağını her yıl yıllık programlarında vaatmesine rağmen, örneğin MEHTAP Projesi denilen merkezî hükümet teşkilâtı araştırması projesinin gerçekleştirilemediğini, devlet çarkının dönmesinde israfın ve lüzumsuz masrafların hâkim olduğunu, buna karşın köylü, küçük esnaf ve dar gelirli memurların sıkıntı içinde olduğunu belirtti. Ahmet Güner (Zonguldak), Kadro Kanunu'nun millî güvenlik dışında Bakanlar Kurulu emrine 42 950 kişilik bir "torba kadro" vermiş olduğunu, bunun da hükümetin kendi yaptığı Personel Kanunu reformundan emin olmadığını gösterdiğini ifade etti. Bütçeye 2,5 milyar lira konmuş olmasına rağmen hükümet sözcülerinin Personel Kanunu'nun 4 – 5 milyarlık bir gider getirdiğini söyleyen Güner, hükümetin her şeyden evvel çok cesur kararlar alması ve emek verilen Personel Kanununu, Kadro Kanununu ve diğer geliri temin edecek kanunları cesaretle uygulaması gerektiğini söyledi. Salih Aygün (Amasya), Personel Kanunu'nun uygulanması gerektiğini ve hükümetin şişkin kadrolar için önlemler alması gerektiğini bildirdi. Enver Akova (Sivas), hükümetin personel reformu tasarısını Meclise getirip çıkarmasının bir cesaret meselesi olduğunu, reform tasarısını esas gerçekleştirecek olanın Genel Kadro kanunu tasarısı olduğunu ve torba kadroların getirilişinin intibaklarda vukubulacak aksaklıkları gidermek için hükümet tarafından getirilen bir tedbir olarak düşünülmesi gerektiğini vurguladı.⁵⁵⁴

Plân Komisyonu adına söz alan Rıfki Danışman (Erzurum), görüşülen Kadro Kanunu'nun Personel Kanunuyla oluşturulan rejime dâhil müesseselerdeki, yani genel ve katma bütçeli idarelerde bulunan personelin halihazır durumunu bu rejim içerisine almak ve kanunun esasları çerçevesinde intibaklarını yapmak için getirilmiş bir kanun ve buna ekli cetveller olduğunu açıkladı. Bu kanuna bağlı cetvellerde genel ve katma bütçeli idarelere mensup personel için 487 150 kadro talep edildiğini, bunun dışında Bakanlar Kurulu emrinde 42 950 kadro istendiğini, 487 150 kadronun halen 80 000 civarında olanının münhal bulunduğunu belirten Danışman, toplam 120 000 münhal kadronun yevmiyeli teknik personel ile halen yevmiyeli çalıştırılmakta bulunan memur niteliğindeki personeli kadrolara geçirmek için kullanılacağını ifade etti. Dolayısıyla Bakanlar Kurulu emrindeki torba kadroların hükümete bir yetki vermek ve bu yetkiyi siyasi istikâmette kullanmak için ihdas edilmiş olmadığını ve bu yetkinin 1971 mali yılı başına kadar devam edeceğini söyleyen Danışman, intibakların tamamen Personel Kanunu çerçevesinde yapılmasından ve 1971 yılı Bütçesiyle kadrolar alındıktan sonra bu torba kadroların da tamamen tasfiye edilmiş olacağını açıkladı. Kanunun tümü üzerinde son sözü alan Mehmet Türkmenoğlu (Kayseri), devlet memurlarında israfın önlenerek bu paranın ülke kalkınmasına harcanması gerektiğini belirten kısa bir konuşma yaptı.⁵⁵⁵ Müzakerenin kifayetine teklif eden Kemal Erdem'in (Balıkesir) önergesinin kabulü üzerine maddelerin görüşülmesine geçildi.

⁵⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 453-458.

⁵⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 458-460.

Tasarının maddeleri de hayli tartışmaya neden oldu. Kadroları gösteren cetvellerle ilgili birinci madde üzerinde söz alan Nuri Çelik Yazıcıoğlu (Çankırı) tasarının aceleye getirildiğini, bakanlıklar ve kamu kuruluşlarının ihtiyaçları ve yasalara göre gerekli kadroların bilimsel ölçülerle saptanmasına yetecek zaman bulunmadığını anlaşıldığını ve Personel Kanununda olduğu gibi bu tasarıda da Maliye Bakanlığına çok büyük yetkiler tanınmış olduğunu, bunun da merkezîyetçi bir tutumla hükümetin memurlar üzerinde zorlama yarattığını ifade etti. Hasan Tosyalı (Kastamonu) tasarının köyün ve köylünün kalkınması için gerekli olan din, sağlık, yol ve su hizmetleri gibi alanlarda yetersiz kadrolar getirdiğini belirtti.⁵⁵⁶

Hükümetin kullanımına sunulan torba kadroları ilgilendiren 2 numaralı cetvele ilişkin ikinci madde üzerinde söz alan M. Nuri Kodamanoğlu (Niğde), “fiilen genel idare sınıfında vazife görenler içindir” şeklinde düzenlenen 2 nci maddenin 2 nci fıkrasının öğretmenlik, hekimlik gibi genel idare sınıfı dışında vazife görenleri kapsamadığını, genel idare sınıfında hizmet görenlerden kadroları öğretmenlikte olanların öğretmen olarak kadro intibaklarının yapılacağını ancak görev yerleriyle ilgili sıfatlarının iktisabının 1 Mart 1971’e kadar geciktirileceğini belirterek tasarının memur intibaklarında sorunlar çıkaracağını ifade etti.

Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürü Necdet Taner hükümet adına söz alarak kanun yürürlüğe girdiğinde, işgal ettikleri kadrolarla fiilen yaptıkları görevler arasında fark olan devlet memurlarının, 657 sayılı Kanunun kabul ettiği esasa göre, fiilen yaptıkları göreve göre sınıflarına intibak ettirileceklerini söyleyerek intibaklarda sorun doğmayacağını açıkladı.⁵⁵⁷

Burhanettin Asutay (İzmir), fiilen işçi olarak çalışan ve hizmet ve yardımcı hizmet sınıflarında bulunanların da bu kanun kapsamına alınarak sözleşmelerinden doğan haklarını yitirme tehlikesi altında bulduklarını, Hüsamettin Başer (Nevşehir) kanunun 2 nci maddesinin geçici madde niteliğinde olduğunu, fiilî kullanılan kadroları düzenlemek için hazırlanmış bulunduğunu ifade ettiler. Plân Komisyonu adına söz alan Rıfki Danışman (Erzurum), söz alan milletvekillerinin endişelerinin kadro kanununa ekli cetvellerde 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yaptığı tanıma uygun personele ait kadroların gösterilmiş olmasından ileri geldiğini, 274 ve 275 sayılı kanunlar kapsamına giren görevlerde çalışanların 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamı dışında mütalâa edildiğini ve 657 sayılı Kanunu kapsamındaki personele ait kadroların 1971 yılı Bütçesiyle beraber tasarrufa alınacağını ifade etti. Kadro kanununun halen kadrolu bulunan ve görev başında olan kişilere ait bütün kadroları ihtiva ettiğini söyleyen Danışman, 274 sayılı Kanun kapsamında olan hizmetli, işçi ve yardımcı hizmetli statülerinde olanların bu Kadro Kanunu kapsamında değerlendirilmeyeceğini açıkladı. Rıfki Danışman, ayrıca Şevket Yılmaz (Ankara) ve Sabri Yahşi’nin (Kocaeli) konuyla ilgili sorularını yanıtladı.

⁵⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 460-462.

⁵⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 462-464.

Madde üzerinde ikinci kez söz alan Burhanettin Asutay (İzmir), işçi statüsünde olup devlet memurluğuna geçirilecek kişilerin kıdem tazminatı, toplu sözleşmelerden doğan hakları, ihbar tazminatı mükellefiyeti gibi haklardan yararlanamayacağını ve işçi statüsünde olanlar için büyük bir kütleyi mağdur etmemek amacıyla bu kişilerin yerine memur imtihanı açılmaması gerektiğini söyleyerek hükümetin yeni bir düzenleme yapması gerektiğini vurguladı. Sabri Yahşi (Kocaeli) de Komisyon sözcüsünün cevabından tatmin olmadığını belirterek okul müdürlerinin genel idare sınıfındaki bir memur gibi mütalâa edildikleri takdirde okullarda idareci öğretmenler bulmanın mümkün olmayacağını ifade etti. Plân Komisyonu adına yeniden söz alan Rıfkı Danışman (Erzurum), 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamı dışında kalan, halihazırda kadrolu görevlilerin işçi statüsüne girmeleri gerekliliği hususu tesbit edildikten sonra bunların tamamıyla işçi statüsünde değerlendirileceğini yineledi. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürü Necdet Taner de okul müdürlerinin bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra öğretmenlik sınıfında değil genel idare sınıfında mütalâa edileceklerini ve okul müdürlerinin 657 sayılı Kanunun öngördüğü hükümler içinde idari görevinden ayrı olarak ders verdiği takdirde ders ücreti alacaklarını açıkladı. Necdet Taner, Baha Müderrisoğlu'nun (Konya) hastane şefliği yapan baştabiplerin kadrolarına ilişkin sorduğu soruyu baştabiplerin de idari görev yaptıkları ve bu kanunda genel idare sınıfında mütalâa edilecekleri şeklinde yanıtladı. Burhanettin Asutay'ın (İzmir) sorusu ise Plân Komisyonu sözcüsü tarafından cevaplandı.⁵⁵⁸ Burhanettin Asutay'ın işçilerin statülerine ilişkin endişelerini dile getirdiği konuşmasının ardından Amasya milletvekili Salih Aygün tarafından verilen yeterlik önergesi kabul edildi tasarının maddeleri oylandı tasarının tümü, kanun 1 Kasım 1970 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere kabul edildi. Cumhuriyet Senatosu tarafından tasarının 3 üncü, 10 uncu, 11 nci ve 12 nci maddelerinde ve ilgili cetvellerde kanunun ruhunu değiştirmeyen değişiklikler 31 Temmuz günü görüşüldü ve kabul edildi.⁵⁵⁹ Genel Kadro Kanunu 15 Ağustos 1970 tarih ve 13580 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1327: 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair Kanun

20 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 83 ncü Birleşimde Plân Komisyonuna havale edilen tasarı, 25 Haziran 1970 tarihli 111 nci Birleşimde Meclis'e geldi ve gündeme alınmasına karar verildi. 14 Temmuz 1965 gün ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nu reforme etmeyi amaçlayan tasarı Ankara milletvekili A. Sakıp Hiçerimez ve 57 milletvekilinin imzasıyla verildi. Kanun teklifinin gerekçesi ve Bütçe Plân Komisyonu raporu, tasarıyla birlikte sunuldu.

⁵⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 129 (16 Temmuz 1970), s. 464-470.

⁵⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 866-867.

29 Haziran 1970'de toplanan 115 nci Birleşimde görüşülmeye başlanan tasarının müzakereleri 13 Temmuz 1970 tarihine kadar sürdü. 14 Temmuz 1965 tarihinde kabul edilen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 23 Temmuz 1965 tarihinde yayınlanarak bâzı hükümleri yürürlüğe girmiş olmakla birlikte malî hükümlerinin uygulanması Anayasa Mahkemesi iptali nedeniyle 1970 tarihine kadar mümkün olmamıştı. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun kabulünden sonra Ankara Üniversitesi, bu kanunun malî /hükümlerinin üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılara da uygulanacağını öngören 1 nci maddesinin 3 ncü fıkrasının Anayasaya aykırı bulunduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurmuş ve Anayasa Mahkemesinin 4 Şubat 1966'da aldığı karar ile bu madde hükmü, Anayasanın genel ilkelerine ve 120 nci maddesine aykırı bulunarak iptal edilmişti. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi söz konusu kararında 657 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin 3 ncü fıkrasını iptalle yetinmeyerek kararın gerekçesinde kanun koyucunun Anayasa ile tahsisen verilmiş olan düzenleme görevini yürütme organına devretmesinin, hem görevi veren Anayasa hükmüne, hem de Anayasanın 5 nci maddesindeki yasama yetkisinin devrolunamayacağına ilişkin kuralına aykırı düşeceği görüşünü de savunmuştu. Bu durum memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri ile ilgili hükümlerinin sınıf tüzüklerinde yer almasının, bu hususların kanunla düzenlenmesini emreden Anayasanın 117 nci maddesine aykırı olacağı görüşünü ortaya koymuştu.

Bu itibarla hükümet 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun kabulünden 1970 yılına kadar ortaya çıkan yeni durumlar değerlendirilmek suretiyle gerekli görülen değişiklikleri yapmak, personel reformu kavramını günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre yeniden ele almak ve gerek 657 sayılı Kanun kapsamı içindeki gerekse kapsamı dışında kalan kamu personelinin ücret sistemleri arasında paralellik sağlamak ve en önemlisi ücret denkliliğini kurmak amacıyla bu değişiklik tasarısını hazırlanmıştı. Bu tasarıyla hükümet Türk kamu yönetiminde yeniden düzenlenmeyi öngören bir köklü reform çabasına girişmeyi, bu arada malî sistemde günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun değişiklikleri en kısa zamanda gerçekleştirerek idareyi daha modern çalışma usulleri içinde daha etken bir şekilde işler hale getirmeyi amaçlıyordu. Bu genel çerçeve içinde personel reformunun, kamu yönetiminde yeniden düzenlemeler ve iyileştirmeler dizisinin temeli olacağına inanılıyordu. Amacının kamu kesiminde iş ile insan arasındaki ilişkiyi yeniden düzenlemek ve kamu yönetiminin etkinliğini ve verimliliğini artıracak personel rejimini kurmak olduğu açıklanan personel reformunda memurlar için yeni sınıflandırma eylemlerine elverişli, kamu kesiminde yatay hareketliliği kısıtlamayan dinamik bir sınıflandırmaya gidilmesi hedeflenmiş ve sistem içinde yeni hizmet grup ve sınıflarının yaratılmasına elverişli bir düzen yaratılması istenmişti. Tasarı, kamu görevlilerini, a) genel kamu hizmetlerini yürüten hizmetliler, b) ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde doğrudan ilişkileri bulunan hizmetliler ve c) halk sağlığı, toplumun eğitim ve öğretimi, moral yapısı ve toplum düzeninin korunması ile ilişkili hizmetleri yapanlar şeklinde üç ana sınıf altında tasnif ediyor, böylece aşağıdaki sekiz ana hizmet sınıfını oluşturuyordu:

1. Genel idare hizmetleri
2. Teknik hizmetler
3. Sağlık hizmetleri
4. Öğretim hizmetleri
5. Din hizmetleri
6. Emniyet hizmetleri
7. Yardımcı hizmetler
8. Avukatlık hizmetleri.

Bu ana sınıflara verilecek aylıklar arasında ekonomik zorunluluklar, eleman bulma güçlükleri, halk sağlığı ve güvenliği gibi nedenlerle taban ve tavan göstergeleri farklılıkları bulunması öngörülmüyor ve bu 8 ana sınıf içinde kurumların ve mesleklerin özellikleri, çeşitli hizmet gruplarının nitelikleri, kadro sınıflandırmaları, meslek gruplandırmaları, öğrenim dereceleri gibi farklılıklar gözetilerek tâli sınıfların kurulması düşünülüyordu. Devlet memurlarının tasnifine özel bir önem verilen tasarıda ayrıca bir yönetici grup kavramına da yer veriliyor ve üst yönetici kadronun diğer sınıflardan ayrılarak genel idare hizmetleri sınıfında toplanması öngörülmüyordu.

Tasarının sınıflandırma dışında getirdiği ana ilkeler ve yeniliklerden biri de devlet memurlarının hukukî ve malî statülerinin birleştirilmesinin ve tek istihdam şekline bağlanmasının amaçlanmasıydı. Tasarı, yürürlükteki sistemde bulunan ve devlet memurlarının hukukî statülerinin farklı kanunlarla düzenlendiği dağımlıklık gösteren uygulamayı kaldırmayı ve kamu görevlilerini statüleri ile haklarını DMK içinde düzenlemeyi öngörüyordu. Yürürlükteki mevzuata göre kamu hizmetleri aşağıdaki statülerde çalışan memur ve hizmetlilerce yürütülmekteydi:

- a) 3656, 3659 ve 2847 sayılı kanunlara tabi olarak aylıklı barem içi kadrolarda çalışan memurlar,
- b) 3656 sayılı Kanunun 19; 3659 sayılı Kanunun 10 ve 4620 sayılı Kanunun 7 nci maddelerine tabi barem dışı hizmetliler,
- c) Çeşitli kanunlarla yaratılan ve yukarıdaki (a) fıkrası çerçevesine girmeyen ücretli memur statüsünde çalışanlar (Tekel Genel Müdürlüğü memurları),
- d) Bütçelerin (E) cetvelleri tertiplerinden alınan geçici kadrolarda çalışanlar,
- e) Bütçelere bağlı (S) cetveline göre alınan kadrolarda çalıştırılan din hizmetlileri,
- f) Bütçelere bağlı (N) cetvellerinde gösterilen tertiplerden ücret alan okul pansiyonları hizmetlileri,
- g) 4/10195 sayılı Yevmiyeli Teknik Personel Kararnamesi hükümleri uyarınca çalıştırılan teknik personel,
- h) Kuruluş kanunlarında gösterilen yetkiye dayanılarak sözleşme ile çalıştırılanlar,
- ı) Dış teknik yardım fonlarından ücret alıp Devlet memuru sayılmıyacağı halde Devlet hizmeti gördürülenler.

Tasarı bu dağınık istihdam türlerini daha genel bir tanımla yapılmış devlet memuru statüsü içinde toplamak, devlet memuru sayılmayan fakat özel şartlarla devlet hizmeti gördürülen sözleşmeli personelin ve yevmiyeli personelin tanımlarını yapmak ve kamu görevlilerini ilgilendiren malî hükümleri, memur aylık, ödenek, ücret, yolluk ve tazminatları düzenlemek amacını taşıyordu.

Tasarı, kamu hizmetlerinin tek bir ücretle ödüllendirilmesi ve hizmet karşılığı asıl ödüllendirmenin bu ücret içinde düşünülmesini, tespit edilen ücretin çeşitli meslek grupları arasında kıyaslamaya imkân verecek şekilde şeffaf ve açık olmasını ve özel kesim ile kamu kesimleri arasında ücret denkliğinin sağlanmasını da amaçlıyordu. Tasarının gerekçesi, çeşitli statülerde çalışan memur veya hizmetlilere sağlanan yan ödemelerin asıl ücretten fazla olduğunu, yan ödemelerin ücretin aleniliği ilkesini zedelediğini ve kamu yönetiminde iyi bir ücret politikasının yürütülmesinin gerekliliğini vurguluyordu. Buna göre tasarıda memurların çalışma saatlerinin tamamının bir tek ücret karşılığı olarak kadro görevine hasredilmesi ve görülen hizmet karşılığında tek bir ücret ödenmesi benimseniyor, ek görev ücreti tamamen kaldırılarak vekâlet ücreti, fazla çalışma ücreti ve benzeri ek ödemeler kısıtlanıyordu.

Tasarıda belirtildiği gibi hükümet, değişen katsayı sistemini getirerek ücretlerle fiyat ve millî gelir hareketleri arasında ilişki sağlamayı da hedefliyor, böylece devlet memurlarının artan fiyatlar karşısında gerçek gelirlerini koruyabilmelerini ve artan millî gelirden daha fazla pay alabilmelerinin önünü açmayı planlıyordu. Ayrıca tasarı personel istihdamında yatay ve dikey hareketliliğin, başka bir deyişle kamu kesimindeki çeşitli kuruluşlar arasında, kamu kesimi ile özel kesim arasında, kamu kuruluşlarının çeşitli birimleri arasında, sınıflar ve kadrolar arasında ve nihayet sınıf veya kariyer içinde dikey işgücü hareketliliğinin sağlanmasını öngörüyordu.

Tasarı, 3656 sayılı Kanuna ekli cetvellerle tesbit edilmiş bulunan ve zaman içinde çeşitli kuruluş ve kadro kanunları değişikliklere uğramış olan kadroların ve kadro sisteminin değiştirilmesini ve kanunun tasarı ile değiştirilen 33; 34 ve 85 nci maddelerine göre hizmetin gerektirdiği görevler için gerekli kadroların her yıl Bütçe kanunlarında gösterilmesini, dolayısıyla bunun plânlanmakta olan “program bütçe” sistmine uydurmayı amaçlıyordu. Son olarak tasarı, Memur Yardımlaşma Kurumunun kurulmasını sağlayarak kamu görevlilerinin sosyal sigorta ve emekliliklerinde sahip olacakları hakları ile maddî güvenlik gereksinimlerinin karşılanmasını hedefliyordu.

Tasarı, Kanunun kapsamının genişletilerek tüm kamu personelini içine almasını ve kamu iktisadi kuruluşları görevlilerini de kapsıyacak tek bir ücret ve istihdam politikası uygulanmasını öngörüyordu. Ancak, Anayasa Mahkemesi kararına göre Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları yanında kendilerine özgü kanunların yapılacağı genel ve katma bütçeli kuruluşlar ile kamu iktisadi kuruluşları ve mahallî idareler tasarının kapsamı dışında kalacaktı. Aynı zamanda özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar belediyeler ve il özel idareleri memurları, hâkimler, hâkim yardımcısı, savcılar, savcı yardımcısı, Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları,

kamu iktisadi teşebbüsleri personeli, Devlet Tiyatro, Opera ve Balesi sanatkârları ile orkestra teknik personeli, belediye opera ve tiyatroları mensupları, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyeleri tasarının kapsamı dışında bırakılıyorlardı.⁵⁶⁰

115 nci Birleşim, Meclis Başkanvekili Nurettin Ok'un, uzun zamandan beri Meclis'te görüşülmesi beklenen 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin öncelik ve ivedilikle müzakeresini oylatmasıyla başladı.

Tasarının tümü üzerinde C.H.P. grubu adına söz alan Sakıp Hıçerimez (Ankara), 1965 yılında hazırlanan 657 sayılı DMK'nun uygulanamayan hükümleri için Devlet Personel Dairesi tarafından hazırlanan ve 1968 yılında Demirel hükümetine sunulan değişiklik önerilerinin hükümet tarafından itibar görmediğini, dolayısıyla kendisinin ve 57 C.H.P. milletvekilinin 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nu yürürlüğe koyacak ve reforme edecek kanun teklifini Meclis Başkanlığı'na sunduklarını belirterek sözlerine başladı. Buna karşılık Demirel hükümetinin 1968 tarihinde sunulan ve Devlet Personel Dairesi tarafından hazırlanan kanun teklifini, Maliye Bakanlığına havale ederek malî yönden inceleme yapmak yerine, köklü değişikliklere uğratarak reform yönünden bir hayli zedelediğini, hattâ tasarının Anayasa ile çelişir hale getirildiğini söyleyen Hıçerimez, böylece tasarının yaklaşık iki yüz bine yakın kamu personelini mağdur edecek hale getirildiğini vurguladı. Sakıp Hıçerimez, reform yapması beklenen bir personel kanununda aşağıdaki niteliklerin bulunması gerektiğini, ancak müzakerelerine başlanan tasarının bu özelliklerin hiç birinin bulunmadığını belirtti:

1. Reformist bir Personel Kanunu Kamu personelini, mutlak bir ekonomik bağımsızlığa kavuşturacak, ücret rejimini de içine alan, sosyal adalet ilkesine bağlı, bir teminatlar manzumesi olmalıdır.

2. işe alınmalarda ve yükselmelerde hizmet-ücret ilişkisini de önplâna alan tahsil, kariyer, liyâkat ve tecrübeye dayalı fırsat eşitliği yaratacak hükümler taşınmalıdır.

3. Kamu personelini, bugünkü gibi değişik değil, aksine tek bir istihdam şekline bağlayan esaslar taşınmalıdır.

4. Günün ve çağın koşullarına uygun olarak sosyal hakları genişleten ve bu hakların dağıtımında eşitliği sağlayan hükümler taşınmalıdır.

5. Yürüyen merdiven veya oynak merdiven dediğimiz Eşhel-Mobil sistemi ile aylık ve ücretlerin hayat pahalılığı ile orantılı olarak düzenlenmesini, politik görüşlere yer vermeyecek şekilde sağlayacak hükümler taşınmalıdır.

⁵⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 395 vd.; Sıra sayı 200: 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı ve Ankara Milletvekili A. Sakıp Hıçerimez ve 57 arkadaşının 14 . 7 . 1965 gün ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı hükümler eklenmesi ve bir kısım hükümlerinin kaldırılması hakkında kanun teklifi ve Bütçe Plân Komisyonu raporu.

6. Aynı tahsil, aynı kıdemi taşıyan ve aynı zamanda aynı işi gören kamu görevlileri arasında ücret eşitliğini sağlamalıdır.

7. Kamu görevlilerinin içinde buldukları sosyal ve ekonomik şartlara uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış düzeyine kavuşmalarını sağlayacak, asgari ücret tabanını ihtiva etmelidir.

8. Kamu görevlilerinin, siyasi güçlerin emrinde değil, kanunların emrinde ve mutlak surette halkın hizmetinde olabilmelerini sağlayabilecek hükümler taşınmalıdır.

9. Tüm kamu görevlilerinin iş, yer, görev ve ücret güvenliklerini teminat altına alan ve emeklilikleri için huzur vâdeden hükümler taşınmalıdır.

10. Yetersiz, hisleri ile hareket eden bir kısım yöneticilerin elinde oyuncak haline gelebilen kamu personelini koruyan, aynı zamanda iyi yetişmelerini sağlayan hizmet içi eğitim ve açık sicil sistemini getirmelidir.

11. Kamu hizmetlerinde görev almış veya görev alacak kamu personelinin hangi iş için yetişmiş ise o işte istihdamını sağlayacak tek ücret sistemini ihtiva etmelidir.

12. Bir memleketin geleceğini elinde bulunduracak gençlerinin, bunalımlara sürüklenmelerini önliyecek, personel kaynakları ile hizmet alanlarının planlanmasını sağlayacak hükümler taşınmalıdır.

13. Kamu personelinin hizmet - ücret ilişkilerini objektif kıstaslara bağlayan piramitler içinde hizmet içi eğitim unsurunu da ihtiva eden bir sitem ile hiyerarşik yükselmeleri sağlayan hükümler taşınmalıdır.

14. İş ölçmesi, iş analizi ve iş değerlendirmesi prensiplerinden hareket eden tahsil, liyâkat ve tecrübeye önem veren ciddi bir sınıflandırmayı ihtiva etmelidir.

15. Tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi taban ücretleri ile tavan ücretleri arasında yedi basamağı aşmayan bir ücret yelpazesini öngören hükümler taşınmalıdır.

16. Yukarıda saydığımız önemli unsurları ihtiva ederken halen görev başında bulunan kamu personelini mağdur etmeyen, haksızlıklarla karşı karşıya getirmiyen ve mazide kendi kusuru olmaksızın mâruz bırakıldığı haksızlıkları da ortadan kaldıran intibak hükümleri ile bezemiş olmalıdır.⁵⁶¹

Tasarının, liyâkat, kariyer ve tecrübe yerine eğitimi personel rejiminin başlıca dayanağı haline getirdiğini, kayırma müessesesini ortadan kaldıracağı yerde bunu daha da genişlettiğini, kapsam dışında bıraktığı belediye, özel idare ve İktisadi Devlet Teşekkülleri personelini mağdur ettiğini, tek istihdam politikasını ortadan kaldırdığını ve gösterge tablosunda görüldüğü gibi ücret yelpazesindeki geniş açıklığın büyük bir haksızlık olduğunu söyleyen Hiçerimez, tasarının ücret ve memurluk statüleri açısından büyük oranda düzeltmeye ihtiyaç gösterdiğini belirtti. Güven Partisi grubu adına söz alan Nebil Oktay (Siirt), personel rejiminin yeniden düzenlenebilmesi için zorunlu olan bu tasarının uzun yıllardır gecikmiş olmakla birlikte tasarının aksayan yönleri bulunduğunu, en başta kamu görevlilerinin sekiz

⁵⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 321.

sınıfa ayrılarak yapılan tasnifin sorunlu olduğunu söyledi. Tasarının tek ücret ilkesine göre bir takım yan ödemeleri ortadan kaldırmasının özellikle İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışanları mağdur edeceğini belirten Oktay, memur tâyinlerinde sınav usulünün getirilmesiyle suiistimallerin önlenmesinin amaçlandığını, ancak bu uygulamaların engellenebilmesi için Devlet Personel Dairesine âzami yetkilerin tanınması gerektiğini bildirdi. A.P. grubu adına söz alan Orhan Dengiz (Uşak), tasarı ile yapılan değişiklikle 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun genel ve katma bütçeli idareler personelini, genel ve katma bütçeli kuruluşlara bağlı döner sermayeler personelini, kefalet sandıkları personelini, ve beden terbiyesi bölge müdürlükleri personelini kapsadığını belirtti. Bunların dışında kalan ve özel kanunları uygulanana kadar geçici hükümler getirilerek devlet memurlarına uygulanan malî hükümlere paralel hükümlere tabi olacakların belediyeler ve il özel idare memurları, hâkimler, hâkim yardımcıları, savcılar, savcı yardımcıları, Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları, Kamu İktisadi Teşebbüsleri personeli, Devlet Tiyatro-Opera, Bale sanatkârları ile orkestra teknik personeli, belediye opera ve tiyatroları mensupları ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyeleri olduğunu söyleyen Dengiz, devlet memurları maaşlarına paralel olarak bu personelin de aylıklarında da bir artış sağlanacağını ve kamu kesiminde çalışan personelin tek bir ücret sistemine ve disiplinine tabi olması imkânının getirileceğini ifade etti.⁵⁶²

İkinci defa C.H.P. grubu adına söz alan Kemal Demir (Bolu), memurların başlıca sorunlarının, kamu görevlilerinin işe alınmada fırsat eşitliğine sahip olmamaları, yükselmelerde liyakatin esas alınmaması, görevin ve kadronun teminatı bulunmaması, yan ödemeler nedeniyle ücret farklılıklarının bulunması, emeklilik emniyetinin olmaması ve ücret sisteminin yeterli olmaması şeklinde özetleyerek ülkenin personel reformu kanununa ihtiyaç duyduğunu söyledi. Eşit işe eşit ücret ilkesi, yükselmelerde eşitlik, intibaklar gibi bir çok hususta eksiklik taşıyan, hatta Anayasa ile çelişen bu tasarı hakkında C.H.P. grubu olarak 40 küsur önerge verdiklerini belirten Demir, tasarının Mecliste ve Senatoda noksanlarının düzeltilerek ve eksiklikleri giderilerek Türk personel kesimine reform nitelikleri tam bir tasarı halinde sunulması gerektiğini vurguladı.⁵⁶³

Tasarı hakkında şahısları adına söz alanlardan Ahmet Güner (Zonguldak), tasarının bir yamalı bohça gibi bir çok eksiklikleri olduğunu, ama en önemlisinin iktisadi devlet teşekküllerinde çalışan ikiyüz bine yakın memurun müktesep haklarını kaybetmeleri olduğunu belirtti. Ali Rıza Uzuner (Trabzon) tasarıda yer alan derecelendirme ve gösterge tablosunun Türkiye'nin gerçeklerine uymadığını, teknik sınıfın haklarının tasarıda yer almadığını ve bu sınıfın ücret açısından kayıplarının bulunduğunu söyledi. Şinasi Özdenoğlu (Ankara) tasarının bu haliyle sakat doğmuş bir çocuk gibi olduğunu, bu tasarının devletin en önemli ilkelerinden olan bir kanunun hizmet

⁵⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 321-333.

⁵⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 333-336.

açısından önemi ilkesini zedelediğini, yetki ve sorumluluk esasına uymadığını, eşit hizmete eşit ücret prensibini dikkate almadığını ve ek ödenek ve tazminatlardan, iş gücünün risklerinden kimlerin hangi ölçüler içinde faydalandırılacağını açıkça belli olmadığını, tasarının tek istihdam prensibini ihlal ettiğini, kalifiye memur yetiştirme ilkelerine ve hedeflerine aykırı hükümlerle dolu olduğunu, intibak kriterlerinin açık olmadığını ve tasarının sosyal adaletle aykırı olduğunu ifade etti.⁵⁶⁴

Güven Partisi grubu adına ikinci kez söz alan İhsan Kabadayı (Konya) tasarının eksiklik ve hataları olmakla beraber yenilikler de getirdiğini ve Meclis'e sundukları değişiklik önerilerinin kabulüyle hatalarının düzeltilmesinden sonra eski personel rejiminin yerine daha iyisini kuracağını söyledi. Amasya milletvekili Salih Aygün'ün verdiği ve grup ve şahıslar adına konuşmaların 10'ar dakika ile kayıtlanmasını öneren teklifin kabulünün ardından söz alan İbrahim Öztürk (Maraş) Devlet Memurları Kanununa temel teşkil eden prensiplerin Sınıflandırma ve liyakat olmak üzere iki ana çizgide toplandığını ve tasarının personel alanında yeni esaslar getirdiğini söyledi. Fahri Uğrasızoğlu (Uşak) ne hükümetin ne de komisyonun Devlet Personel Kanununun istenilen mükemmeliyette olduğu iddiasında olmadığını, ancak tasarının bozulmuş olan personel rejimini yeniden düzenlemek ve yeni ve verimli bir kamu idaresi getirmek amacıyla olduğunu belirtti. Ahmet Şener (Trabzon) görüşülmekte olan tasarıyla kamu hizmet ve yönetiminde yeniden düzenlemeler, iyileştirmeler, sınıflandırmalar, liyakat ve sınıflar ortaya çıkmış olacağını söyleyerek eşit iş, eşit ücret ilkesinin sağlanacağını belirtti.⁵⁶⁵

Tasarıya yöneltilen eleştirilere cevap vermek üzere söz alan Maliye Bakanı Mesut Erez (Kütahya), tasarının bir bütünlüğü olduğunu ve bölüm pörçük öneriler kabul ederek bu kanunu yamalı bohça haline getirmemekte büyük kamu yararı bulunduğunu ifade etti. Tasarının, idareyi, devlet memurları kütlesini geçim endişesinden uzak, istikbalinden emin, vazifesine bağlı ve işsahipleriyle olan münasebetlerinde gülyüzlü hale getirebildiği nisbette başarılı olmuş bir kanun olacağını söyleyen Bakan Erez, iş ölçme ve değerlemeyi sınıflandırmada esas alan, personel reformunun devamlı bir geliştirme mevzuu olduğunu dikkate alan, işgücü istihdamında yeterli hareketliliği sağlayacak hükümler getiren ve bölgesel şartları dikkate alan esnek bir ücret sistemine yer veren bu tasarının önemli olduğunu belirtti. Tasarıda bulunan gösterge tablosunda 1'den 16 ncı dereceye kadar derecelerin olduğu ve hâlihazırdaki memurların maaş derecelerine göre intibak yapılacağını söyleyen 3656 sayılı Kanunda 14 derece olduğundan, tasarıda yer alan 15 ve 16 ncı derecelere kimsenin, intibak ettirilmeyeceğini açıkladı. Halen 14 ncü dereceyi işgal eden aylıklı devlet memurunun brüt aylık tutarının 450 lira, eline geçeninin ise 411 lira olduğunu söyleyen Bakan, yeni sistemde aynı memurun intibak sonucu brüt aylık tutarının 875 lira, eline geçeninin 744 lira olacağını ifade etti. (D) cetvelindeki memurların 15 nci dereceye

⁵⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 337-350.

⁵⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 350-360.

intibak edeceklerini, en az maaş alan memurun 15 nci dereceye intibak edeceğini ve brüt maaşı 700 lira olacağını söyleyen Bakan Erez, en küçük kademedeki memurların maaşlarında bile büyük oranda artış olacağını ifade etti. Buna göre, memuriyete yeni girişlerde ortaokul mezununun eskiden ilkokul mezunlarında olduğu gibi brüt 450 lira, net 411 lira iken, yeni sistemde giriş aylığı brüt 700 lira, net 616 lira olacak; lise mezunları için eski sistemde giriş brüt 517 lira, net 478 lira iken, yeni sistemde brüt 1 050 lira, net 866 lira olacak; yüksek okul mezunu için eski sistemde giriş brüt 600 lira, net 547 lira iken yeni sistemde brüt 1 575 lira, net 1 227 lira olacaktı. Erez, aynı artışların eğitim, emniyet ve din hizmetleri sınıflarında da genel olarak % 50 ilâ % 100 e yakın nispetlerde artış olacağını açıkladı. Halihazırdaki memur statüsüne sahip sözleşmeli personel veya yevmiyeli personel tarafından görülen asli ve sürekli Anayasanın 117 nci maddesinde belirtilen “devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler memur eliyle görülür” ifadesine aykırı düştüğünden bu tasarının bunları da düzeltmeye çalışan bir tasarı olduğunu vurgulayan Bakan Erez, bu tasarı kanunlaştıktan sonra genel kadro kanun tasarısının da kanunlaşması durumunda intibak sırasında hangi memuriyetlerin, hangi derecelere gireceğinin geniş anlamı belli olacağını ve bunun da idare tarafından tesbit edileceğini belirtti. Tasarının teknik personele ilk memuriyete intisapta bir üst derece ile işe başlama ve serbest meslek faaliyetinde geçmiş olan hizmetlerinin memuriyete sayılması imkânını getirdiğini de belirten Bakan Erez, teknik personel için mahrumiyet zammı, işgüçlüğü ve riski zammı, tedarik zammı, fazla çalışma ücreti gibi ek olanaklar sunduğunu söyledi. Memurların yan ödemelerin kaybı nedeniyle maaşlarında azalma söz konusu olacaksa tasarının “memurun bugünkü maaşını almaya devam eder” hükmü gereğince bu azalmanın da önleneceğini beliren Erez, barem dışı ücret alanların da intibakları yapıldıktan sonra buldukları kadronun ücretini alacaklarını ifade etti. Personel reformunun devamlılığı olması gerektiğini, kamu idaresi ve bütçe sistemiyle personel rejimi arasındaki organik bir ilişkinin varlığının farkında olmayı ve dinamik bir personel rejiminin yaratılması gerektiğini vurgulayan Mesut Erez, bu tasarıyla kamu idaresinin ilkelerinin ortaya konulduğunu ve bu tasarı ile bazı aksaklıkların doğması durumunda ıslah edilmeye çalışılacağını ve gerekli tamamlayıcı kanunların süratle Meclislere sevk edileceğini ifade etti.⁵⁶⁶ Bakan, Hayrettin Hanağası (Elâzığ) ile Sakıp Hiçerimez’in (Ankara) konuyla ilgili sorularını yanıtladı.

A.P. grubu adına söz alan Salih Aygün (Amasya), tasarının, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı hükümlerinin iptali ve malî hükümlerinin uygulanamamasının yarattığı huzursuzlukları ve ortaya çıkan yeni ekonomik ve sosyal şartları da dikkate alarak bütün personelin ücret sistemleri arasında bir denge kurmaya çalıştığını belirterek konuşmasına başladı. Tasarının gerekçesinde iş ile insan arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesi, verimliliğin artırılması ve

⁵⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 360-370.

teşkilât kanunlarında reformu getirecek ortamın hazırlanmasının açıkça belirtildiğini söyleyen Aygün, personel reformunun şikâyetleri giderici bir şekilde uygulanması için mutlak surette teşkilât kanunlarının çıkarılmasıyla mümkün olacağını söyledi.

Nevşehir milletvekili Esat Kıratlıoğlu'nun konunun aydınlanmış olduğuna ve yeterliğin oylanmasına dair kifayet önergesi kabul edildi ve maddelere geçilmesi kararlaştırıldı. Tasarı 94 maddelik bir metin olmasına karşılık tasarı hakkında 322 değişiklik önergesi verildi. Hakkında 19 değişiklik önergesi verilen 1 nci madde okundu:

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesine ve bu kanunun kapsamı dışında kalan kamu personelinin aylık ve ücretlerine dair kanun tasarısı

Madde 1. — 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Kapsam :

Madde 1. — Bu kanun, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerde çalışan genel ve katma bütçelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan, kefalet sandıklarından, veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlükleri bütçelerinden aylık alanlara uygulanır.

Anayasa Mahkemesi, Başkan, üye ve yedek üyeleri ile raportörleri, hâkimlik ve savcılık mesleklerinde bulunanlarla bu mesleklerden sayılan görevlerde olanlar, Danıştay ve Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcıları, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları, İktisadi ve Ticari ilimler akademileri öğretim üyeleri ve yardımcıları, subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmalar bu kanun hükümlerine tabi değildirlir.

1 nci maddenin değiştirilmesi amacıyla verilen önergeler arasında Trabzon milletvekili Ali Rıza Uzuner'in önergesi ile Ordu milletvekili Ata Topaloğlu'nun önergesi “yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, jeolog, kimyager, teknik öğretmen okullarından mezun olup da öğretmenlik mesleki dışında teknik hizmetlerde çalışanlar, 3437 ve 1152 sayılı kanunlara göre tütün eksperleri sayılanlar, fen memuru, tekniker, teknisyen ve emsali teknik unvanlara sahip olup en az orta derecede mesleki tahsil görmüş bulunan teknik sınıfın”, Kırklareli milletvekili Beyti Arda ile Erzincan milletvekili Hasan Çetinkaya'nın önergesi “Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri öğretim üyeleri ve yardımcıları 4/10195 sayılı kararname ile istihdam edilenler; subay, assubay, uzman çavuş ve uzman jandarmaların”, İçel milletvekili Turhan Özgüner'in önergesi “Kamu İktisadi Teşekkülleri, belediyeler ve özel idareler bütçelerinden aylık alanların” kanun kapsamına alınmasını, Maraş milletvekili İbrahim Öztürk'ün önerisi “bucak müdürü, kaymakam ve valilerin” kanunun kapsamı dışına çıkartılmasını teklif ediyordu. Yüksek mühendis, mühendis, yüksek mimar, mimar, jeolog, kimyager, fen memuru, teknikerler, teknisyen ve emsali teknik unvanlara sahip olup en az orta derecede meslekî tahsil görmüş bulunan teknik

hizmetler sınıfının kanun kapsamı dışında bırakılması için ortak önermelerini sunan Hüseyin Balan (Ankara) İrfan Baran (Konya), Ahmet Şener (Trabzon), İlyas Kılıç (Samsun), Hüseyin Baytürk (Zonguldak), M. Kemal Yılmaz (Aydın), Ferda Güley (Ordu), Kemal Güven (Kars), Kâmil Kırıkoğlu (Adıyaman) ve Osman Yeltekin'in (Kars) tekliflerinin gerekçesi teknik personelin memur sayılmasının Anayasanın 117 nci maddesine aykırı olması, teknik personelin özelliklerinin, kanunun personele verdiği vasıflara uymaması, teknik elemanların sahip oldukları ücret şartlarının altına düşürülmesi, yeni durumun 13 bin olan teknik eleman açığını daha da artırma riskinin bulunması, 30 milyar TL'lık ülke bütçesinin 1/3 ünden fazla olan 11 milyar TL'lık kamu yatırımları kısmının 20 bin teknik eleman tarafından yürütülmesi ve bunlar için ayrı bir kanun ihtiyacının bulunması ve teknik elemanlar için ayrı istihdam statüleri gerekmesiydi. C.H.P. Bolu milletvekili Kemal Demir, Ankara milletvekili Sakıp Hiçerimez, Trabzon milletvekili Ahmet Şener ve Niğde milletvekili Nuri Kodamanoğlu "Devlet Güzel Sanatlar akademileri, Devlet Mühendislik ve Mimarlık akademileri öğretim üyeleri ve yardımcıları ile Türkiye ve Orta - Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü" çalışanlarının kanun kapsamı dışına alınması için teklif verdiler. C.H.P. Bolu milletvekili Kemal Demir, Ankara milletvekili Sakıp Hiçerimez, Trabzon milletvekili Ahmet Şener, Niğde milletvekili Nuri Kodamanoğlu, Ankara milletvekili Cengizhan Yorulmaz ve İstanbul milletvekili Bahir Ersoy'un değişiklik teklifleri kanunun "Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlerde çalışan genel ve katma bütçelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan, kefalet sandıklarından, il özel idareleri, belediyeler, Kamu iktisadi Teşebbüslerinden veya Beden Terbiyesi Bölge müdürlükleri bütçelerinden aylık alanlara" uygulanması önerisini içeriyordu. Bu tür talepler Coşkun Karagözoğlu (İzmir), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Abdurrahman Güler (Çorum), Muza Kâzım Coşkun (Ankara), Şerafettin Yıldırım (Ankara), Ali Rıza Uzuner (Trabzon), Burhanettin Asutay (İzmir), Kemal Önder (İzmir) ve Tufan Doğan Aşşargil (Kayseri) tarafından verilen önergelerle de talep edildi. Önergelerde yer alan "Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nin kapsam dışına çıkartılması" Komisyon tarafından kabul edildi.⁵⁶⁷

30 Haziran 1970 Salı günü toplanan 116 ncı Birleşimde Başkanvekili Fikret Turhangil'in başkanlığında 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısının görüşülmesine devam edildi. Madde üzerinde söz alan Coşkun Karagözoğlu (İzmir) tasarıda 200 000'e yaklaşan il özel idareleri, belediyeler ve İktisadi Devlet Teşekkülleri personelinin kanun kapsamı dışında bırakılmasının ve idarenin sadece merkezî teşkilâtında görev almış personele reform imkânları getirilmesinin Anayasa'nın 117 nci maddesine aykırı olduğunu belirtti.⁵⁶⁸ Oturum, milletvekillerinin bir önceki birleşimde verdikleri

⁵⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 115 (29 Haziran 1970), s. 370-390.

⁵⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 116 (30 Haziran 1970), s. 397-398.

takrirlerin görüşülmesiyle devam etti. Görüşmeler sonunda madde kapsamından Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri öğretim üyeleri ve yardımcıları, Devlet Güzel Sanatlar Akademileri öğretim üyeleri ve yardımcıları, Türkiye ve Orta-Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü öğretim üyeleri ve yardımcıları da çıkarıldı. 1 nci maddenin tadilinden sonra 3 ncü madde devlet memuru, sözleşmeli personel ve işçileri tarif ediyordu:

Madde 3 — 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 4. — Bu kanunda geçen:

Devlet memuru

A) “Devlet memuru” deyimini, Devlet kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevlere devamlı vazife görmek üzere atanan genel ve katma bütçelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan, kefalet sandıklarından, Beden Terbiyesi bölge müdürlükleri bütçelerinden aylık alan kişileri,

Sözleşmeli personel:

B) “Sözleşmeli personel” deyimini, özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde ve zaruri hallere münhasır olmak üzere, kanunlarla verilen yetkiye ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Personel Dairesinin görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca sözleşmeli olarak çalıştırılmalarına karar verilen kimseleri,

İşçiler :

C) iş kanunları ile 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve Sosyal Sigortalar kanunlarına göre işçi sayılan ve bu kanun hükümlerine tabi olmıyan kişileri,

ifade eder.

3 ncü madde üzerinde Hasan Çetinkaya (Erzincan), Sakıp Hiçerimez (Ankara), Ahmet Şener (Trabzon), Nuri Kodamanoğlu (Niğde) ve Coşkun Karagözoğlu (İzmir) söz alarak personel tanımları hakkında çeşitli endişelerini dile getirdiler. Fahri Uğrasızoğlu (Uşak) ise maddede sözleşmeli personelin iyi tanımlandığını ifade etti. Plân Komisyonu Başkanı Nuri Bayar (Sakarya) personelin statüsünün kanunla belirlendiğini belirterek eleştirilere cevap verdi. Madde hakkında İçel milletvekili Turhan Özgüner ile Ankara milletvekili Sakıp Hiçerimez değişiklik önergesi verdi, ancak önergeler reddedilerek madde aynen kabul edildi.⁵⁶⁹

Devlet memurlarının konumlarını, statülerini, kadro ve derecelerini, maaşlarını, sınıflandırılmalarını ve intibaklarını düzenleyen tasarının maddeleri üzerindeki görüşmeler 30 Haziran 1970 tarihinde toplanan 116 ncü Birleşimden 11 Temmuz

⁵⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 116 (30 Haziran 1970), s. 418-420.

1970 tarihinde toplanan 125 nci Birleşime kadar sürdü.⁵⁷⁰ Tasarı hakkında verilen yüzlerce değişiklik önergesi ve maddeler hakkında uzun müzakerelerden sonra Cumartesi günü toplanan 125 nci Birleşimde tasarı son şeklini aldı.⁵⁷¹ Bu Birleşimde kanunun tümü üzerinde ve lehinde A.P. grubu adına söz alan Yavuz Acar (Amasya) tasarının amacının, ekonomik ve sosyal yapıdaki gelişme ve değişiklikler ve kalkınma hamlesinin icabı plânlı bir devreye girişe karşın ücret dengesindeki düzensizlikleri, işgücü değerlendirilmesi aksaklıkları, statik kadrolara sıkıştırmanın verdiği zorlukları, kapasite israflarını, değerlendirmedeki düzensizlikleri aşmak ve dolayısıyla kamu sektöründen özel sektöre işgücü akımını durdurmak, özel sektörden kamu sektörüne değerli personel teminini sağlamak, yıllar boyu konjonktürün ve işalanlarının zorlaması ile meydana gelen çok çeşitli personel rejimi, memur nitlikleri, atanmalardaki düzensiz tutum, ödev ve yetkiler ve bunların istimali, diğer özlük işleri, emeklilik haklarındaki olumsuzluk gibi huzursuz ve verim bozucu nedenleri cevaplandırmak, âtıl kapasitelere dinamizm teminini sağlamak, böylece köklü bir reformu temin ederek devlet personelini günün ihtiyaçlarına göre realize etmek olarak açıkladı. Kamu hizmetlerini eski barem sisteminden daha geniş sınıflamaya tabi tutan değişik hizmet gruplarının malî statülerini belirleyen, personel rejiminde aleniyet ve eşitliği sağlayan, çeşitli yan ödemeleri mümkün olduğu kadar kısıtlayan ve ek görev ve vekâlet ücreti, fazla mesai gibi hususları kurallara bağlayan bu kanunun A.P. iktidarının Türk memuruna gerek ekonomik, gerek sosyal yeni birtakım haklar bahşeden bir reform hüviyeti ile sağlandığını belirtti. C.H.P. grubu adına ve aleyhte söz alan Kemal Demir (Bolu) tasarı hakkında yapılan uzun müzakereler sonucunda bir kısım olumlu değişmelerin sağlandığını, ancak tasarının tam bir reform tasarısı olmaktan biraz öteye, İktisadi Devlet Teşekkülleri, Belediyeler, il özel idareleri gibi bir kısım kurumlar ve kuruluşta kapsam dışı bıraktığını, sınıflandırmayı tam olarak yapmayıp, gruplandırma şeklinde işe başlamada eşitlik ve eşit işe, eşit ücret genel prensibini zedelediğini, intibaklarda adaleti tam ölçüde sağlayamadığını, taban ücretlerinin düşüklüğü nedeniyle ücret adaletsizliğinin oluştuğunu, tasarının 7 nci maddesi ile 4 ncü derecenin üzerindeki sorumluluğu büyük kamu görevlilerinin durumlarının Bakanlar Kurulunun takdirine

⁵⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 116 (30 Haziran 1970), s. 397-475; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 117 (1 Temmuz 1970), s. 479-529; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 118 (2 Temmuz 1970), s. 534-606; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 119 (3 Temmuz 1970), s. 610-655; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 7, Birleşim 120 (6 Temmuz 1970), s. 659-725; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 121 (7 Temmuz 1970), s. 3-70; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 122 (8 Temmuz 1970), s. 81-116; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 123 (9 Temmuz 1970), s. 119-189; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 124 (10 Temmuz 1970), s. 201-274; Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 125 (11 Temmuz 1970), s. 276-344;

⁵⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 125 (11 Temmuz 1970), s. 276-344. Kanunun metni ve Gösterge Tablosunu içeren 1 no'lu cetvel için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 529-562.

bırakılmış olmasının Anayasa ile çeliştiğini, kısaca kanunun bir reform kanunu hüviyeti taşımadığını ve aslında 657 sayılı Kanunun reformist hüviyetini de zedelediğini vurguladı. Veli Bakırlı (Manisa), içtüzüğün 137 nci maddesine göre kullanacağı oyun rengini belli etmek üzere söz istedi ve tasarının fırsat eşitliğine uymadığı, kamu personeline mutlak bir ekonomik bağımsızlık getirmediği, ücret dağılımında adaleti sağlayamayacağı, taban ile tavandaki memur arasında mevcut tüm köprüleri yıktığı, ayrılıklar, küskünlükler yaratacak hükümlerle dolu olduğu, sosyal adalet ilkelerine de uyulmadan hazırlandığı için kırmızı, yani olumsuz oy vereceğini açıkladı. Tasarının lehinde söz alan Hasan Türkay (İstanbul) Adalet Partisi grubu sözcüsünün söylediği gibi bütün A.P. milletvekillerinin beyaz oy kullanacağını belirtti. Tasarının tümü hakkında son bir konuşma yapmak için söz isteyen Maliye Bakanı Mesut Erez (Kütahya), kanunun, lehinde veya aleyhinde birçok sözler söylenebilecek olan, lehte ve aleyhte birçok mütalâalar serdine sebebiyet verebilecek olan bir kanun olduğunu, kanunun ancak tatbikinden sonra gelecek yıllar içerisinde tam bir değerlendirilmesinin yapılabileceğini ve kanunun geçim sıkıntısı duymayan, vatandaşlarla olan münasebetlerinde anlayışlı ve güler yüzlü, endişei ferdadan uzak ve demokratik rejimde bir istikrar unsuru olacak bir idare tesis edebildiği oranda başarılı bir kanun olacağını söyledi.⁵⁷² Aynı oturumda yapılan açık oylamaya 145 üye katıldı, sonuçta 119 kabul, 24 ret ve 2 çekinse oy çıktı. Gerekli çoğunluk sağlanamadığından açık oylama işlemi Ferruh Bozbeyle'nin başkanlığında 13 Temmuz 1970 günü 327 üyenin katılımıyla toplanan 126 ncı Birleşimde tekrarlandı ve 271 kabul, 49 ret ve 7 çekinse oyla kabul edildi.

Tasarı, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 29 Temmuz 1970 tarihli 104 ncü Birleşiminde Maliye Bakanının da katıldığı toplantıda tekrar incelendi ve Cumhuriyet Senatosu, kanun üzerinde değişiklikler yaptı. Bunlardan 9 ncu madde dışında kalan maddeler ile 1 no'lu cetvel benimsendi, 9 ncu maddede mevcut teknik hizmetler sınıfına tanınan hakların sağlık hizmetlerine sağlanmadığı, dolayısıyla sınıflar arasındaki dengeyi bozduğu gerekçesiyle 9 ncu madde benimsenmedi. Tasarının Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirilen maddeleri Millet Meclisi'nin 31 Temmuz 1970 tarihli 137 nci Birleşiminde ele alındı. 9 ncu maddenin her iki Meclisin ilgili komisyonundan seçilecek 6'şar üyeden kurulacak bir Karma Komisyonunda görüşülmesi kabul olundu. Millet Meclisi, aynı Birleşimin ikinci oturumunda 12 üyeli Karma Komisyonun memur sınıflarını ilgilendiren 9 ncu maddeye ilişkin hazırladığı metni kabul ederek tasarıyı kanunlaştırdı. Kanun 14 Ağustos 1970 günü yayınlanan 13579 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1402: Sıkıyönetim Kanunu

12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinin en önemli kanunlarından biri olan 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, Nihat Erim hükümeti tarafından Millet Meclisi'nin 26 Nisan 1971 tarihinde toplanan 91 nci birleşiminde Meclis Başkanlığına sunuldu ve tasarı

⁵⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 125 (11 Temmuz 1970), s. 336-342.

Anayasa, Adalet, İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarına gönderildi.⁵⁷³ Tasarı ile sözü edilen komisyonlardan üçer üyeden kurulu 43 numaralı Geçici Komisyon raporunun 5 Mayıs 1971’de toplanan 95 nci birleşimde gündeme alınmasına karar verildi.⁵⁷⁴

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 21 Nisan 1971 tarihinde kararlaştırılan Sıkıyönetim kanunu tasarısının gerekçesi, yürürlükte bulunan 3832 sayılı Örfî İdare Kanununun 1940 tarihli olup kaynağını mülga 1924 tarihli Anayasa’nın 86 ncı maddesinden aldığını, 27 Mayıs 1960 devrimini mütaakip Türk toplumunun gerçekleri ve çağdaş bilim ve hukuk anlayışı dikkate alınarak düzenlenen 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın genel esas, temel hak ve ödevler ve Anayasal kuruluşlar bakımından getirdiği yenilik ve özelliklerin, hukuk mevzuatında yer alan birtakım kanunların değiştirilmesini veya yeniden düzenlenmesini zorunlu hale getirdiğini belirtiyordu. Dolayısıyla Askerî Yargı hakkında Anayasa ile öngörülen Askerî mahkemelerin teşkili ve çalışma usullerini yeni esaslara bağlayan kanunların çıkarılmış ve idare sahasında, Anayasa’nın teminat altına aldığı hak ve hürriyetleri düzenleyen ve bunların kullanım tarzını gösteren hükümlerin getirilmiş olmasına rağmen Askerî Yargı ve idari görev ve yetkileri kapsayan Sıkıyönetim Kanununda herhangi bir değişikliğin yapılmadığının belirtildiği gerekçede, yürürlükteki Örfî İdare Kanununun yeni hukukî sistem, kuruluş ve düşünüşle çelişkili duruma düştüğü açıklanarak tasarının hazırlanmasında Anayasa’ya göre olağanüstü yönetim usulü olan Sıkıyönetim rejiminin hukukilik vasfını koruma yanında bu rejimin kendisinden beklenen verebilmesini temin için günün şartlarına uygun görev ve yetkiler ile teşhizi düşüncesinin ön plânda tutulduğu ifade ediliyordu.

Hazırlanan kanun 5 bölüm ve 30 maddeden oluşuyordu. Anayasa’nın 24 ncü maddesine göre savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösteren kesin belirtiler olması gibi millî varlığı ve kamu güvenliğini tehdit eden çok ciddi sebeplerin mevcudiyeti halinde Sıkıyönetim ilân edileceği hususu idarenin olağanüstü, yürürlükteki idare sisteminden kısmen farklı bir idari rejime geçildiğini belirliyordu. Bu sebeple tasarı, sıkıyönetim bölgesinde, genel güvenlik ve kamu düzenine ilişkin zabıta görev ve yetkilerinin askerî makamlara geçmesini öngörüyor, ayrıca ülkenin içinde bulunduğu durumun ciddiyeti nedeniyle Sıkıyönetim Komutanlığına olağanüstü yetkiler tanıyordu. Tasarı, sıkıyönetim ilânı sebeplerini dikkate alarak, sıkıyönetimin kuruluşunu ve hizmetlerin yürütülüşünü barış ve savaş durumlarına göre ayrı ayrı maddeler halinde düzenlenmişti. Gerekçe, nihayet her hal ve şart Anayasa ile tanınan hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmadığını, sadece

⁵⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 91 (26 Nisan 1971), s. 4.

⁵⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 95 (5 Mayıs 1971), s. 122.

normal şartlarda işleyen hak ve hürriyetlerin, gene Anayasa 'nın, kendi koyduğu hükümlerin icabı olarak durdurulmasını ve kayıtlanmasını sağlayıcı hükümlere yer verildiğini belirtiyordu.⁵⁷⁵

7 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 96 ncı birleşimin gündeminin en önemli maddesi sıkıyönetim kanun tasarısıydı. Birleşim, Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) tarafından Millet Meclisi Başkanlığına verilen öncelik ve ivedilikle görüşme önergesinin kabulüyle başladı.

C.H.P. grubu adına tasarının tümü üzerinde söz alan Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), 1961 Anayasası'nın 124 ncü maddesinde, Bakanlar Kurulu kararı ile sıkıyönetimin ilân edilmesi koşullarının savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması ve vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması olarak düzenlendiğini belirtti ve kanun tasarısının Anayasanın 124 ncü maddesindeki şartlara göre hazırlanmış ve çıkarılması Anayasa gereği olan bir kanun olduğunu ifade etti. Bu olağanüstü rejimin kendisinden beklenen faydayı sağlayabilmesi ve istenilen sonucun alınabilmesi için birtakım olağanüstü görev ve yetkilerle teçhizi gerektiğini belirten Yağcı, yönetimin sıkıyönetim olacağını, Anayasanın getirdiği birtakım hürriyetleri kayıtlıyacak ve durduracağını, ancak bunun sıkıcı bir yönetim olmaması ve anayasal hak ve hürriyetlerin özünü ortadan kaldıracak bir yönetim olmaması gerektiğini vurguladı. C.H.P. grubunun Sıkıyönetim Kanununu uygulayan askerlerin önyargılardan kendilerini kurtaracaklarına, uygulamada âdil ve vakur davranacaklarına, rejimi haksız yere sevimsiz, korkulu bir idare haline getirmeyeceklerine olan güven ve inançlarının tam olduğunu ifade eden Yağcı, bu kanunla bâzı olağanüstü yetkilerin verilmiş bulunmasını uygun bulduklarını söyledi.⁵⁷⁶

M.G.P. grubu adına söz alan Salih Yıldız (Van), sıkıyönetimin ilânını gerektiren sebeplerden ziyade Sıkıyönetim Kanunu tasarısına gerek gösteren hukukî nedenlerden bahsetti ve yürürlükteki 3832 sayılı Örfî İdare Kanununun 1940 tarihli olduğunu, yenisine gerek duyulduğunu ve Anayasa'nın 124 ncü maddesinin son fıkrasının "Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir" dediğini söyleyerek hürriyetlerin kısıtlanması, kayıtlanması veya durdurulmasının hangi ölçüler içinde olacağını Meclis tarafından takdir edileceğini belirtti. Sıkıyönetimin Anayasanın ve kanunun tâyin ettiği ve düzenlediği bir hukukî müessese olduğunu ve hiçbir zaman keyfi bir idare olmadığını söyleyen Yıldız, sıkıyönetimin ilân gayesine uygun olarak hukuk sistemi içinde yürümesi gerektiğini ifade etti.⁵⁷⁷

⁵⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 237 vd.; 313 sıra sayılı ek: Sıkıyönetim kanun tasarısı ve Anayasa, Adalet, İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından 3 er üyeden kurulu 43 numaralı Geçici Komisyon raporu.

⁵⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 219-221.

⁵⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 221-222.

Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilây İmer (Konya) sıkıyönetim ile özgürlükleri sınırlandırırken Anayasanın 11 nci maddesinin birinci fıkrasında söz edilen temel hak ve hürriyetlerin Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabileceği temel ilkesininin göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtti. İmer, ayrıca, tasarının, Anayasanın 11 nci maddesinin ikinci fıkrası olan kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunulamayacağı ilkesine uygun bir şekilde çıkarılması ve Anayasa ile çelişmemesi gerektiğini de ifade etti.⁵⁷⁸

A.P. grubu adına kürsüye gelen Mustafa Tayyar (Bursa), ülkenin, dünyanın içinde bulunduğu sosyal, ideolojik ve politik çalkantılarıyla üniversite ve gençlik olaylarının yıkıcı tesirlerinden kendini kurtaramamış ve telâfisi güç bir buhrana itilmiş olduğunu, kökleri dışarıda olan bâzı tahrik ve teşvik kuvvetlerinin, Parlâmento dışı ihtilâlci gruplara kendi sistemlerini ve metodlarını öğreterek silâh ve cephaneye de teçhiz ve teslihi ederek maddi ve mânevi desteği iç düşmanlarla birlikte teşriki mesai içinde devleti içeriden çökertme provalarına girişmiş bulduklarını söyledi. Son zamanlarda boykotlar, işgaller, banka soygunculukları, adam kaçırma, patlamalar, sabotajlar, sindirme hareketleriyle gençliğin kamplara ayrılarak birbirlerini öldürmelerine sebep olduğunu belirten Tayyar, 1965'ten beri iktidarda bulunan A.P. ile hükümet ve yetkililerinin seçim beyannamelerinde, basın toplantılarında, bütçe konuşmalarında ve Meclis kürsülerinde ülkenin içinde bulunduğu huzursuz ve anarşik durumu ifade ettiğini, siyasi partilerden Anayasa ve kanunlardaki boşlukların giderilmesi ve birtakım yeni tedbirlerin alınması için yardımcı olmalarını talep ettiğini, hiç olmazsa asgari müştereklerde anlaşmayı önerdiğini, ancak olumlu sonuca ulaşamadığını sözlerine ekledi. A.P. sözcüsü, yeni hükümet kurulduktan sonra da yurdun her köşesine sıçratılan nizam ve devlet yıkıcı davranışların millî varlığı tehdit ettiğini, bu durum karşısında hükümetin 11 ilde bir aylık müddetle sıkıyönetim ilânına mecbur kaldığını da söyledi. 1925 tarihinden beri uygulanan 3832 sayılı Örfi İdare Kanununun, Şeyh Sait isyanında, Menemen olaylarında, 1940 - 1947 İkinci Dünya Savaşı içerisinde 7 sene müddetle ve çok partili hayatta 6 - 7 Eylül hâdiselerinde, İstanbul ve Ankara 28 - 29 Nisan olaylarında, 1963 senesinde 22 Şubat 20 - 21 Mayıs olaylarında ve 15 - 16 Haziran İstanbul ve Kocaeli illerindeki olaylarda uygulandığını, son olarak da Meclis'in almış bulunduğu kararla 24 Nisan 1971 tarihinde bir ay müddetle 11 ilde yeniden uygulamaya sokulduğunu söyleyen Tayyar, Örfi İdare Kanununun, yeni toplum suçlarına, Marksist, Leninist ve Maoist yönetimlerinin meydana getirdiği suçlara kâfi gelecek nitelikte olmadığını, 5 bölüm ve 30 maddeden oluşan ve savaş ve barışta olağanüstü olaylarda uygulanacak bir kanun olarak planlanan sıkıyönetim kanununun ihtiyaçları karşılayacağını belirtti. Tasarının, olağanüstü hal rejiminin hukukilik vasfını koruma yanında, sıkıyönetim komutanlığına önemli olağanüstü yetkiler tanıdığını, sıkıyönetimin kuruluşu ve hizmetlerinin yürütülüşünün, barış ve savaş durumuna göre ayrı ayrı maddeler

⁵⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 222-224.

halinde düzenlenmiş olduğunu belirten sözcü, tasarıda Anayasa ile tanınan hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmadığını ifade etti. Tayyar, tasarının, grev ve lokavtın ertelenmesi, sıkıyönetim komutanlığının emri altındaki personelin suçlarının da sıkıyönetim mahkemelerinde görülmesi, sıkıyönetimle polis ve zabıta kuvvetlerinin sıkıyönetim komutanlığı emrine girmeleri, zabitanın silah kullanma yetkisi, cezaların artırılması, tutuklamada göz altında bulundurma müddetinin 24 saatten 1 aya çıkartılmış bulunması, suçluları gizleyenlerin ve bilgi vermeyenlerin 1 aydan az olmamak kaydıyla hapis cezasına çarptırılması gibi yenilikler getirdiğini söyledi.⁵⁷⁹

Gruplar adına yapılan görüşmelerden sonra tasarının tümü üzerinde kişisel görüşlerini açıklamak üzere Mehmet Ali Aybar (İstanbul) söz aldı ve kanunların Anayasaya aykırı olamayacağına dair hükümlere rağmen tasarının maddelerinin Anayasanın esprisine, hattâ açık hükümlerine ters düştüğünün görüldüğünü belirtti. Sıkıyönetimin olağanüstü hallerde ilân edilen, kanunda ve Anayasada yer alan bir sınırlama ve olağanüstü metotlar uygulamasına rağmen kanuni bir idare olduğunu belirten Aybar, Meclis'in sınırlama yaparken Anayasal hak ve hürriyetlerin özünü zedelemeyecek bir kanun yapması gerektiğini ifade etti. Sıkıyönetimin yönetime ilişkin bir kurum olduğunu belirten Aybar, bu nedenle asayişin temini ve siyasal dalgalanmaların son bulması için Meclis'in sıkıyönetim komutanını Anayasaya uygun yetkilerle donatacağını, ancak bu yetkilerin asayişi sağlamakla ilgili olup adalet dağıtma yetkisinin sıkıyönetim mahkemelerine verileceğini söyledi. Bunun doğru olmadığını, sıkıyönetim yetkililerinin mahkeme kurmak yerine, sadece icra ile ilgili olarak suçluları yakalamak ve adli mercilere teslim etmekle yetinmesi gerektiğini belirten Aybar, Anayasa ile çelişkili bir kanun çıkarmamış olmak için tasarıda sıkıyönetim mahkemeleri ile ilgili maddelerin çıkarılması gerektiğini ifade etti.⁵⁸⁰

Millî Güven Partisi grubu adına ikinci defa söz alan Emin Paksüt (Ankara) sıkıyönetimin olağanüstü bir düzen olduğunu, dolayısıyla bu olağanüstü ve istisnai düzeni normal hukuk sistemi ile karşılaştırmanın ve sıkıyönetim ile sıkıyönetim mahkemelerine Meclis tarafından tanınacak yetkilerin Anayasa ile çelişmeyeceğini, çünkü Anayasadaki bütün özgürlüklerin Parlâmentonun hür iradesi ile, yani milletin iradesi ile kanunlaşarak hürriyetlerin tatil edilebileceğini belirtti. Birleşim, tasarının tümü üzerindeki görüşmelerin yeterli olduğuna ilişkin Halil İbrahim Cop (Bolu) tarafından verilen önerenin kabulüyle sona erdi.⁵⁸¹

TBMM, 10 Mayıs 1971 Pazartesi günü toplanan 97 nci birleşimde Başkanvekili Kemal Ziya Öztürk başkanlığında Sıkıyönetim Kanunu'nun maddelerini görüşmeden önce grup başkanvekilleri olan A.P. Uşak milletvekili Orhan Dengiz,

⁵⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 224-227.

⁵⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 228-233.

⁵⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 233-237.

C.H.P. Bolu milletvekili Kemal Demirci, D.P. Sakarya milletvekili Mustafa Vedat Önsal ve M.G.P. Siirt milletvekili Mehmet Nebil Oktay tarafından verilen yalnız kanunları görüşmek üzere Genel Kurulun Perşembe günleri de toplantı yapmasına dair önergeyi kabul etti.

Sıkıyönetim kanun tasarısının birinci maddesi ile sıkıyönetim ve sıkıyönetimin bölge ve süresi üzerinde yapılacak değişikliklerin Anayasanın 124 ncü maddesi gereğince İçişleri Bakanlığınca uygun görülecek araçlarla ilân olunacağı kabul edildi.⁵⁸² Tasarının ikinci maddesi sıkıyönetimin yürütülmesini düzenliyordu. Buna göre, sıkıyönetim altına alınan yerlerde genel güvenlik ve asayişe ilişkin zabıta kuvvetlerine ait görev ve yetkiler Sıkıyönetim Komutanlığına geçiyor, zabıta kuvvetleri bütün teşkilâtı ile Sıkıyönetim Komutanının emrine giriyor, sıkıyönetim bölgesindeki zabıta kuvvetlerinin sıkıyönetim hizmetlerinin yapılmasından dolayı Sıkıyönetim Komutanlığına, bu hizmetler dışında kalan hizmetlerin yürütülmesinden dolayı da adli ve idari makamlara karşı sorumlu olduğu hükme bağlanıyordu. Ayrıca, Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın Sıkıyönetim Komutanlığı ile işbirliği yapacağı, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkileri o yerin zabıta kuvvetleri ve tefrik edilecek askerî birlikler ile yürüteceği, barışta ve zorunlu hallerde Sıkıyönetim Komutanı'nın en yakın Garnizon Komutanlarından yeteri kadar birliğin emrine verilmesini isteyebileceği, Sıkıyönetim Komutanı'nın, bölgesi içinde zabıta kuvvetlerinin ve askerî personelin görev yerlerini değiştirebileceği, hizmet gereklerini dikkate alarak zabıta kuvvetlerinde askerî personel kullanılabilmesi, bu takdirde müdür seviyesindeki personelin Sıkıyönetim Komutanı emrinde müşavir olarak görevlerine devam edeceği, hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili istemlerin o bölgedeki devlet kurum ve organlarınca yerine getirileceği ve Sıkıyönetim Komutanlığı emrine atanan personelin, Sıkıyönetim süresince Sıkıyönetim Komutanının izni olmadıkça istifa veya emeklilik işlemlerinin yürütülemeyeceği ya da başka bir göreve atanması yapılamayacağı maddede yer alıyordu. Madde üzerinde C.H.P. grubu adına söz isteyen Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), C.H.P. grubunun maddenin son bendinde değişiklik yapılmasını istediğini, maddenin gerekçesinde Sıkıyönetim Komutanlığı emrine verilen personelden kasdın bütün personel değil, genel güvenlik ve asayişle görevli personel olduğunu, tasarıda bilcümle personel denilerek bütün personelin emeklilik, istifa gibi kişisel kararlarını ilgilendiren işlerin doğrudan doğruya Komutanlığın tasarrufuna verilmiş gibi algılanacağını, dolayısıyla bu değişiklik için önergelemlerini Başkanlığa sunduklarını belirtti.⁵⁸³

Şahsı adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), tasarının, 1924 Anayasası'na göre hazırlanmış Örfi İdare Kanunundan çok daha ağır şartları içerdiğini, bu tasarı kanunlaşırken 1961 Anayasası'nın sağladığı temel hakların korunarak yapılması gerektiğini; örneğin, sansür, nezaret altında tutma, konut dokunulmazlığı, hâkim

⁵⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 243.

⁵⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 243-244.

kararına verilen kıymet gibi durumlarda Anayasa'nın özüne uygun davranılması gerektiğini ve C.H.P. grubunun 2 nci maddedeki değişiklik teklifinin olumlu olduğunu beyan etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), kamu görevlilerinin ya 65 yaşını tamamlayarak ya da belirli süresini doldurdıkları için istifa ve emeklilik talep edebileceklerini, sıkıyönetim gibi bir ay, iki ay uzatılması gereken dönemlerde kişilerin tamamen özlük işlerine ait olan bu emeklilik ve istifa meselesini izne bağlı kılmanın yerinde olmayacağını belirterek 2 nci maddenin son fıkrasının maddeden çıkartılması gereğine işaret etti. Suna Tural (Ankara) yaş haddini uzatmak yetkisinin, sıkıyönetim komutanlarınca kullanılmasının kayırma ve saire gibi türlü tefsirlere yol açacağını ve sıkıyönetimin otoritesine gölge düşüreceğini söyleyerek bu fıkranın uygun olmadığını ifade etti. Hüsamettin Başer (Nevşehir) sıkıyönetim gibi olağanüstü dönemlerde kişilerin çeşitli nedenlerle istifa, yer değiştirme ve emeklilik isteyebileceklerini, ancak bunun uygun olmadığını, edinilen tecrübelerle dayanarak maddenin getirildiğini ve gayet yerinde bir fıkra olduğunu söyledi. Hasan Tosalı (Kastamonu) sıkıyönetim komutanının müsaadesi olmadan kişilerin istifa edemeyeceklerini, emekliye ayırlamayacaklarını ve izin alamayacaklarını belirterek aksi durumun sıkıyönetimi dejenere edeceğini ifade etti.⁵⁸⁴

Değişiklik önergelerinden önce Geçici Komisyon Başkanı Kevni Nedimoğlu (Zonguldak) söz aldı ve sıkıyönetim komutanlığı emrine tâyin edilen askerî personelle zabıta kuvvetlerinin dışında mahkemeler emrinde çalışan sivil personel ve zabıt kâtipleri gibi personel bulunduğunu, sonuçta bu maddenin şumulüne giren personelin, askerî personel, zabıta kuvvetleri ve sıkıyönetim karargâhında vazife alacak olan sivil personelden ibaret olduğunu belirterek maddenin uygun olduğunu, bu personelin emeklilik ve izinlerinin işleri aksamaya uğratacağını söyleyerek madde metninin aynen korunması gerektiğini belirtti. Madde hakkında İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar, Yusuf Ziya Yağcı (Ankara) ile Kemal Önder (İzmir) müştereken ve Suna Tural (Ankara) ile Hilmi İşgüzar (Sinop) müştereken verdikleri değişiklik önergeleri kabul edilmedi.

Tasarının sıkıyönetim komutanının görev ve yetkileriyle ilgili üçüncü maddesi sıkıyönetim komutanına olağanüstü yetkiler tanıyordu. Sıkıyönetim Komutanı, sıkıyönetim bölgesinde genel güvenlik ve kamu düzeninin gerektirdiği hallerde olağanüstü tedbirler almaya yetkili kılınıyordu. Buna göre, sıkıyönetim komutanı, konutları ve her türlü dernek, siyasi parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaları, işyerleri ile özerk müesseseler dâhil özel ve tüzel kişilikleri haiz müesseseler ve bunlara ait müstemilât ve her türlü kapalı ve açık yerleri, mektup, telgraf vesair mersuleleri ve kişilerin üzerlerini her hangi bir müracaat talep ve karara lüzum olmaksızın aramak ve bunlardan sübût vasıtaları olan yahut zor alıma tabi bulunan eşyayı zaptetmek; TRT yayımları dâhil olmak üzere telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve haberleşmeye sansür koymak, kayıtlamak veya durdurmak ve hizmetini gerektirdiği ahvalde bunlardan öncelikle faydalanmak;

⁵⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 244-248.

söz, yazı, resim, film ve sesle yapılan her türlü yayım, haberleşme, mektup, telgraf ve sair mersuleleri kontrol etmek; gazete, dergi, kitap ve diğer yayımların basım ve yayımını kayıtlamak ve bunlar üzerine sansür koymak veya sıkıyönetim bölgesine sokulmasını yasaklamak; sıkıyönetim komutanlığınca basılması veya neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş gibi bilcümle matbu evrakı basan matbaaları kapatmak; kamu düzeni, devlet kuvvetleri, kişi hürriyeti kamu selâmeti aleyhine işlenen cürümlerle adam öldürmek veya kişilere karşı müessir filde bulunmak suçlarından hükümlülüğü bulunanlardan veya genel emniyet gözetimi altında olanlardan yahut sıkıyönetim bölgesinde belirli bir ikametgâhı olmayanlardan veya diğer şüpheli olan kişilerden sıkıyönetim bölgesi içinde bulunmaları sakıncalı görülenleri sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarmak veya bu bölge içinde belirli yerlere girmesini veya yerleşmesini yasaklamak; her türlü silâhlar, cephaneler, bombalar, tahrip maddeleri, patlayıcı maddeler, radyo aktif maddeler veya gazların yahut benzeri maddelerin bulundurulmasını, hazırlanmasını, yapılmasını veya naklini yasaklamak ve bunlar ile bunların hazırlanmasına veya yapılmasına yarayan eşya, alet veya araçların teslimi için emirler vermek, arayıp toplamak; grev, lokavt yetkilerinin kullanılmasını süreli olarak durdurmak veya izne bağlamak; işgal, fiilî durum, boykot ve iş yavaşlatılması gibi hareketleri yasaklamak, önlemek veya önleyici tedbirleri almak; kapalı veya açık yerlerde her türlü toplantıları veya gösteri yürüyüşlerini yasaklamak her türlü dernek ve teşekküllerin çalışmalarını durdurmak veya bunları izne bağlamak, yeni dernek kuruluşlarını izne bağlamak; zaruri ihtiyaç maddelerini yapan, üreten, depolayan, nakleden ve satan ticari ve sınıai müesseseleri lüzumu halinde kontrol etmek ve ihtiyaçların gerektirdiği tedbirleri almak; gazino kahvehane, birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar, diskotek, taverna, dansink ve emsali gibi eğlence yerleri ile kulüp ve sair oyun salonlarını kontrol etmek, kapatmak veya bunları açılma ve kapanma zamanlarını tâyin etmek ve sınırlamak; kara, deniz ve hava trafik düzenine ilişkin tedbirleri almak, güvenlik amacıyla ulaştırma araçlarının bölgeye giriş ve çıkışlarını kayıtlamak veya yasaklamak; sıkıyönetim bölgesine girmek ve bu bölgeden çıkmak isteyenler hakkında kayıtlar koymak; sokağa çıkmayı kayıtlamak ve yasaklamak ve gerektiğinde sivil savunma tedbirlerinin tümünü veya bir kısmını aldırarak; lüzumu halinde sıkıyönetim bölgesindeki Hazine, özel idare ve belediyelere ait bina, araç ve personelden yararlanmak; Bakanlar Kurulunun sıkıyönetimle ilgili kararlarını yürütmekle yetkilendirildi. Bu maddede sayılan görev ve yetkilerin kullanılması sırasında milletlerarası hukukun diplomatik temsilcilikler ve mensuplarına tanıdığı ayrıcalık ve dokunulmazlıklar ile yasama dokunulmazlığına ilişkin Anayasa hükümleri saklı tutularak diplomatik temsilcilikler sıkıyönetim komutanının yetki alanından çıkarıldı.⁵⁸⁵

Madde hakkında C.H.P grubu adına söz alan Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), 3 ncü maddenin (a), (b) ve (c) fıkralarında bâzı değişiklikler yapılmasını önerleriyle talep ettiklerini, bu maddenin 1961 Anayasasının esaslarıyla uyumlu olarak

⁵⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 251-252.

“sıkıyönetimin anayasal rejim olma niteliği muhafaza olunmuştur” cümlesinin dikkate alınması gerektiğini belirtti. Yağcı, 3 ncü maddenin (a) fıkrasında, siyasi partiler ve özerk müesseselerin aranmasının açıklık ihtiva etmediğini, siyasi partiler ve özerk müesseselerin temsilcilerine haber verilmek suretiyle onların huzurlarında aranması gerektiğini, 1961 Anayasası’nın barış dönemlerinde sansür müessesesini ortadan kaldırdığı için sulh zamanında ilân edilecek bir örfi idarede bir madde olarak tekrar getirilmesine karşı olduklarını ve sıkıyönetim komutanına kapalı veya açık yerlerde her türlü toplantıları ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak yetkisi tanınırken siyasi partilerin yapacakları kongre, açık hava, kapalı hava toplantıları gibi her türlü toplantılarının kapsam dışında tutulması gerektiğini ifade etti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilay İmer (Konya), 3 ncü maddenin (c) fıkrasının son cümlesine komisyon tarafından eklenen “sıkıyönetim komutanlığınca basılması veya neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür, afiş gibi bilcümle matbu evrakı, basan matbaaları kapatmak” yetkisinin Anayasanın 25 nci maddesinde açıkça belirtilen “basımevi ve eklentileri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz” hükmüne aykırı olduğunu, aynı şekilde tasarının bu maddesinin konut dokunulmazlığı ve basım-yayın özgürlüğü konularında Anayasa hükümleriyle çeliştiğini belirtti.⁵⁸⁶

Orhan Birgıt (Ankara) Türkiye’de tahkikat komisyonunun kurulduğu ve komisyonun matbaaları kapattığı bir dönemin ardından yapılan 1961 Anayasası’nda Kurucu Meclis’in anayasal özgürlükleri korumasına karşılık, şimdi aynı Anayasa yürürlükte olmasına rağmen bâzı çevrelerce lüks sayılmaya başlandığını, Anayasayı değiştirebilmek için gidişi ele geçmiş bir fırsat saydıklarını, yasaları Anayasaya uydurmaktansa Anayasayı yasalara uydurmayı yeğ bulduklarını söyleyerek Anayasa’nın Türk vatandaşına 24 saatte yargıç önüne çıkma hakkını tanıdığını, 1961 Anayasası’nın sansürü tanımamış olmasına rağmen sıkıyönetimin kayıtlamaktan bahsettiğini ve 1961 Anayasası’nın tanıdığı özgürlüklerin kıymetinin bilinmesi gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop), kendisinin insan hakları, temel hak ve hürriyetler yanında vatan ve milletin bütünlüğünü bozan, temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak isteyen aristokrat anarşistlere karşı sıkıyönetimin getirilmiş olduğunu ve getirilmesinin yerinde olduğunu savunan ve bu fikre inanan bir kişi olduğunu, 1961 Anayasası’nın temel hak ve hürriyetleri, özgürlükleri bahane edilerek insan hürriyetlerinin ortadan kaldırıldığını gördüklerini, temel hak ve hürriyetler düşünülürken her şeyden evvel devlette hürriyet olmazsa, orada yaşayan kişilerin de temel hakları ve hürriyetleri olamayacağını, hakları temin edecek olanın devlet otoritesi olduğunu, fertlerin huzurunu bozanlarla mücadele etmenin ve siyasi, iktisadi ve sosyal yönden kişi hürriyetlerini kısıtlayıcı tutum ve davranışları ortadan kaldırmanın devletin başlıca sosyal görevleri olduğunu ifade etti. Sıkıyönetim kanun tasarısını yerinde gördüklerini beliğrten İşgüzar, milletin iradesinin devlet idaresinde temsil edilmesi gerektiğini ve bunun en güzel şekilde sıkıyönetimle

⁵⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 252-256.

tahakkuk ettiğini söyledi. Suna Tural (Ankara) sıkıyönetimin bir kısım hakların kısa sürelerle kısıtlanması demek olduğunu ve bunu Türkiye Cumhuriyetinin devamı karşılığında bir fedakârlık olarak Anayasanın kabul ettiğini belirterek bununla birlikte üçüncü maddenin (d) fıkrasında nazari bir hüküm olarak “şüphelilerin belirli yerlere sokulmamasını temin etmek” ifadesinde “belirli yerlere” kaydının silinmesinin uygulamada kolaylık sağlayacağını ifade etti. Burhanettin Asutay (İzmir) üçüncü maddenin “grev, lokavt yetkilerinin kullanılmasını süreli olarak durdurmak veya izne bağlamak” fıkrasının, “işgal, fiilî durum, boykotu önleyici tedbirler alır” fıkrasının, “teşekküllerin çalışmasını durdurmak veya bunları izine bağlamak yetkisinin örfi idareye verilmesinin” açık olmadığını ve komisyonun açıklığa kavuşturması gerektiğini söyledi. Bahattin Uzunoğlu (Samsun) örfi idareden sonra saç, sakal, giyim kuşam işlerinin düzene girdiğini, uzun saçın, kısa eteğin örf ve âdetlere uygun olmadığını, bu konuda bir de taktir vereceğini söyledi. Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale) C.H.P. grubu adına konuşan Yusuf Ziya Yağcı'nın üçüncü maddenin (b) bendine temasla “TRT yayımları dâhil olmak üzere telefon, telsiz, radyo, televizyon gibi her çeşit araçlarla yapılan yayım ve araçlara sansür koymak” hususunu ancak seferberlik ve harb haline inhisar ettirmek istemesinin, Anayasanın 124 ncü maddesinde sıkıyönetimin ilânını gerektiren “Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma” ile uyumsuz olduğunu ve sıkıyönetim kumandanlığının TRT'nin yayınlarına sansür koymasının doğru olduğunu ifade etti. C.H.P. grubu adına yeniden söz alan Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), Bağcıoğlu'nun konuşmasına itiraz ederek Anayasanın 124 ncü maddesinin sıkıyönetimin hangi hallerde ilân edileceğini dört esasa bağladığını, hürriyetlerin muvakkat bir zaman için kısıtlanmasının başka şey, ama hürriyetlerin özüne dokunulmasının, hürriyetlerin yok edilmesinin başka şey olduğunu ve Anayasanın 22 nci maddesinde açıkça “Basın hürdür; sansür edilemez”, 25 nci maddesinde ise “Basımevi ve eklentileri ve basın araçları suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulmaz” hükümlerinin sansürü engellediğini belirtti. Bu arada bir buçuk seneden beri konuşmamış bir milletvekili olduğunu söyleyerek Abdülkadir Özmen (Mardin) bir cümle ile kişisel fikirlerini ifade etmek üzere söz istedi, ancak yeterli önergesi geldiği için söz verilmedi.⁵⁸⁷

Geçici Komisyon sözcüsü Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir) söz alarak 1961 Anayasasının pek çok maddelerinde hakların özüne dokunulamayacağını, sansürün konulamayacağını, matbaaların kapatılamayacağını düzenlemiş olmasına rağmen 124 ncü maddesiyle de sıkıyönetimi kabul ettiğini, müzakeresi yapılan kanunun fevkalâde zamanlarda tatbik edilecek sıkıyönetim kanunu olduğunu, Anayasanın özgürlüklerin kanunla sınırlandırılabilceği hükmüne binaen bu kanunun getirildiğini söyledi. 3 nci madde hakkında sıkıyönetim komutanlığına sansür, matbaaları kapatma, grev önleme gibi yetkilerin sınırlandırılmasını talep eden İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar'ın önergesi, siyasi partilerin ve özerk

⁵⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 256-264.

müesseselerin aranmasında temsilcilerine haber vererek huzurlarıyla aranmasını ve TRT yayınları ile basım ve yayın faaliyetlerinin ancak seferberlik ve savaş hallerinde sansürlenebilmesini talep eden Ankara milletvekili Y. Ziya Yağcı, Elazığ milletvekili Mehmet Aytuğ ve İzmir milletvekili Kemal Önder'in müşterek önermeleri, matbaa kapatma yetkisinin tamamen çıkartılmasını talep eden Konya milletvekili Mustafa Kubilay İmer'in önergesi, 3 ncü maddenin (d) fıkrasındaki "belirli yerlere" tâbirinin fıkradan çıkarılmasını talep eden Ankara milletvekili Suna Tural ile Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar'ın müşterek önermeleri ve 3 ncü maddenin (1) fıkrasına göze batacak derecede saç uzatmak, sakal bırakmak, hipi, derviş kılığına girmek, mao'ya benzemeye yeltenecek bıyık uzatmak gibi aşırı giyinişleri de sınırlamak, yasaklamak yetkisinin sıkıyönetim kumandanlığına verilmesini talep eden Samsun milletvekili Bahattin Uzunoğlu'nun önergesi kabul edilmedi.⁵⁸⁸

Sıkıyönetim komutanlığı emrindeki personelin silâh kullanma yetkisini düzenleyen 4 ncü madde, asker ile polis ve jandarmanın, kendilerine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında, Türk Silâhlı Kuvvetleri iç Hizmet Kanun ve yönetmeliği, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilât ve Vazife nizamnamesinde silâh kullanmayı icabettiren hal ve şartlardan her hangi birinin tahakkuku halinde silâh kullanma yetkisine haiz olduğunu, silâh kullanmayı gerektiren hallerde münferit hizmet görenlerin kendi başlarına, topluca hizmet görenlerin olay yerinde başlarında bulunan âmirin emriyle silâhlarını kullanacaklarını hükme bağlıyordu. Madde üzerinde söz isteyen Ahmet Buldanlı (Muğla) maddenin hükümlerinin, esasen Jandarma Teşkilât Nizamnamesi ile Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanunu içinde olduğunu, ister normal, isterse fevkalâde durumlarda bir asayişsizlik fiiliyle karşılaşan zabıta kuvvetlerinin olaya müdahale edebileceklerini, silâhlı bir mukabeleye mâruz kalmışlarsa hiçbir makam ve merciden emir almadan silâh kullanma salâhiyetini haiz olduklarını belirterek tasarının 4 ncü madde hükmünün tekrardan ibaret olduğunu, dolayısıyla toplu olaylar karşısında toplu kumanda altında bulunan zabıta kuvvetlerinin hâdiseye münferiden müdahalesi değil, kumandanlarının vereceği emir üzerine hâdiseye müdahale etmeleri hükmünün korunarak diğerlerinin maddeden çıkartılması gerektiğini ifade etti. İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar, maddeye "silâh kullanılması emrini veren ve silâh kullanan görevliler, ayaklananların silâhlı saldırılarına hedef olup nefis koruma durumuna düşmeleri hali dışında, öldürmek kastıyla değil mütecavizleri zararsız hale getirmek kastıyla hareket ederler" hükmünün eklenmesine dair bir önerge verdi, ancak bu önerge reddedildi.

Tasarının 5 nci maddesi sıkıyönetim komutanlığının organlarına ilişkindi. Madde, sıkıyönetimin ilân edildiği bölgede, en az Kolordu veya eşidi kıta komutanlığı görevini yapmış veya yapmakta olan bir komutanın, Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Millî Savunma Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı onaylayacağı bir kararname ile sıkıyönetim komutanı olarak atanacağını, aynı

⁵⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 264-269.

usulle yeteri kadar komutan yardımcısı tayin edileceğini, sıkıyönetim komutanının, hizmet gereklerini dikkate alarak, kendine ait yetkilerin tamamını veya bir kısmını yardımcılarına devredebileceğini, çeşitli bölgelerde veya bütün yurttta sıkıyönetim ilân edilmesi halinde, sıkıyönetim komutanlıkları arasındaki işbirliği ve koordinasyonun başbakanlıkça sağlanacağını düzenliyordu. Madde üzerinde söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop) sıkıyönetim komutanının yardımcılarının da üçlü kararname ile atanmasının uygun olup olmadığını komisyondan öğrenmek istedi. Madde hakkında Yusuf Ziya Yağcı (Ankara), Mehmet Seydibeyoğlu (Kastamonu) ve Kemal Önder (İzmir) tarafından müştereken verilen bir önerge ile sıkıyönetim komutanının yetkilerinin ancak yazılı emir ile yardımcılarına devredebileceği talebinde bulunuldu, ancak bu önerge de reddedildi.

Sıkıyönetim komutanının kendisine verilen görev ve yetkilerden dolayı başbakana karşı sorumluluğunu düzenleyen 6 ncı madde, sıkıyönetim komutanının sıkıyönetim bölgesinden uzaklaşması veya hizmet edemeyecek derecede mazeretinin vukubulması halinde kendisine kimin vekâlet edeceğinin Genelkurmay Başkanlığınca tespit edileceğine ilişkin 7 nci madde, sıkıyönetimin amaçlarına uygun olarak sıkıyönetim komutanlığı karargâhı kurulacağına dair 8 nci madde, sıkıyönetim hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla lüzumu kadar askeri birliğin Genelkurmay Başkanlığınca sıkıyönetim komutanı emrine verileceğine ilişkin 9 ncu madde, sıkıyönetim komutanlığı refakatinde adlî müşavir ve yardımcılarının özel kanunlardaki görevlerinden ayrı olarak sıkıyönetim komutanlığının hukuk müşavirliği görevlerini de yapacaklarına dair 10 ncu madde ve sıkıyönetim bölgelerinde 353 sayılı kanuna göre Millî Savunma Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde yeteri kadar askerî mahkeme kurulacağına ilişkin 11 nci madde kabul edildi. Sıkıyönetim Komutanı nezdindeki askerî mahkemeler göreve başlayıncaya kadar suçun işlendiği yerlerde bulunan askerî savcılarının ve bunlar yoksa Cumhuriyet savcılarının Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi savcılarının görevlerini yapacaklarına ilişkin 12 nci madde hakkında İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar tarafından söz konusu maddenin tabii hakim ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle verilen değiştirilme önergesi reddedildi.⁵⁸⁹

Sıkıyönetim ilânını gerektiren hallere bağlı eylemlere ilişkin 13 ncü maddenin sıkıyönetim ilânına sebep olan suçları, sıkıyönetim ilânından evvel işlemiş olanlarla, Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerinin el koyduğu her hangi bir suçla irtibatı bulunan suçları işleyenlerin dâvalarına, suç sıkıyönetim bölgesi dışında işlenmiş olsa dahi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerinde bakılacağı, ancak, sıkıyönetim komutanının bu suçlardan Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerinde bakılmasına lüzum görmediklerini ilgili adlî mercilere vermeye yetkili olacakları hükmü hakkında söz alan Burhanettin Asutay (İzmir), sıkıyönetim ilânından evvel işlenmiş suçların süresinin belirsizliğini vurguladı, buna bir süre konmasını talep etti ve bu muğlaklıkla vatandaşları endişe altında bulundurmakta hakkaniyet olmadığını söyledi. Bahattin Uzunoğlu

⁵⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 269-275.

da (Samsun) maddeye sarahat verilmesi gerektiğini söyleyerek 16 Haziran 1970 tarihinde İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetime sebep olmuş suçluların dosyalarının veya dâvalarının da sıkıyönetim mahkemeleri tarafından görülmesi gerektiğini bildirdi. Hasan Tosyalı (Kastamonu) maddenin gayet güzel tedvin edildiğini belirtti. Yusuf Ziya Yağcı'nın (Ankara) sıkıyönetimin ilânından evvel işlenmiş suçlarda sürenin ne olacağına dair sorusuna Geçici Komisyon Başkanı Kevni Nedimoğlu (Zonguldak) bu suçları bir süre ile sınırlandırmanın mümkün görülmediği şeklinde cevapladı. Samsun milletvekili Bahattin Uzunoğlu'nun 16 Haziran 1970 İstanbul, Kocaeli sıkıyönetim suçlularının dâvalarına da sıkıyönetim mahkemelerince bakılması hususunun maddeye eklenmesine dair önergesi kabul edilmedi.

Sıkıyönetim personelinin suçlarında görevin sıkıyönetim askerî mahkemelerine ait olduğuna ilişkin 14 ncü madde hakkında Kubilây İmer (Konya) personelin hizmet sırasında işlediği suçların askeri mahkemelere intikalinin önlenmesi ve iş yükünün arttırılmaması için değişiklik önergesi verdi. kabul edilmedi.

Sıkıyönetim mahkemelerinin görev ve yetkileri 15 nci maddede düzenlenmişti. Madde, sıkıyönetim altına alınan yerlerde aşağıdaki suçları işleyenlerin ve bunların suçlarına iştirak edenlerin sıkıyönetim komutanı tarafından istenildiği takdirde, sıfat, meslek ve memuriyetleri ne olursa olsun sıkıyönetim komutanı nezdindeki askerî mahkemelerde yargılanacaklarını hükme bağlıyordu:

a) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının birinci, ikinci ve dördüncü fasıllarında yazılı Devletin kişiliğine karşı işlenen suçlar;

b) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının beşinci babının birinci ve ikinci faslında yazılı suç işlemeye tahrik ve cürüm ikâi için cemiyet kurmak suçları;

c) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının altıncı babının ikinci faslında yazılı Devlete ait mühür, damga ve sair alâmetlerin taklidi hakkındaki suçlar;

d) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının yedinci babında yazılı kamunun selâmeti aleyhine

işlenen suçlar;

e) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının onuncu babının ikinci faslında yazılı yağma, yol kesme, adam kaldırma suçları;

f) Türk Ceza Kanununun 179, 180, 188, 201, 234, 235, 236, 241, 242, 248, 249, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 264, 266, 268, 271 nci maddelerinde yazılı suçlar ile 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar hakkındaki Kanunda yazılı suçlar;

g) Türk Ceza Kanununun 390 ve 391 nci maddelerinde yazılı suçlar ile haberleşmeyi sağlayan Posta, Telgraf, Telefon işletmesi Genel Müdürlüğüne veya Türk Silâhlı Kuvvetlerine ait her türlü araç, gereç, tesis ve tellerine karşı işlenen hırsızlık suçları;

h) Askerî Ceza Kanununun 55, 56, 57, 58, 59 ncü maddelerinde yazılı suçlar;

i) Askerî Ceza Kanununun 75, 93, 94, 95 ve 96 nci maddeleri ile 148 nci maddesinin ikinci fıkrasında ve 160 ncü maddesinde yazılı suçlar;

j) Takibi şikâyete bağlı olmıyan veya şahsi dâva yoluyla takibi gerekli bulunmıyan basın yoluyla işlenmiş suçlar;

k) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkında Kanuna muhalefetten doğan suçlar;

1) Derneklerin, sendikaların ve meslekî kuruluşların kanunlarda mevcut kapatılmalarıyla

ilgili dâvalar;

(Anayasanın ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili hükümleri saklıdır)⁵⁹⁰

Ayrıca, yukarda yazılı suçlara el koyan yetkili mercilerin bu suçlara ait hazırlık soruşturması evrakını vakit geçirmeden sıkıyönetim komutanına göndermekle yükümlü oldukları, sıkıyönetim komutanının kendisine gönderilen evrakı ya sıkıyönetim komutanlığı nezdindeki askerî mahkemenin askerî savcılığına vereceği veya genel hükümler gereğince işlem yapılmak üzere yetkili merciye geri göndereceği, sıkıyönetim komutanının bu suçlardan sanık kişileri sıkıyönetim komutanlığı nezdindeki askerî mahkemeye sevk ve tutuklanmaları gerekip gerekmediği hakkında bir karar alınıncaya kadar gözetim altında tutabileceği, bu sürenin 15 günden fazla olamayacağı ve yasama dokunulmazlığına ilişkin Anayasa hükümleri ile Anayasanın 90 ncı maddesi hükmünün ve diplomatik dokunulmazlıkla ilgili milletlerarası hukuk kurallarının saklı olduğu da maddede hükme bağlanmıştı.

Madde hakkında C.H.P. grubu adına söz alan Kemal Önder (İzmir) tarih boyunca insanın kişiliğini koruma hakkı olarak kazandığı en önemli hakkın özgürlüğünü kısıtlamak isteyenlere karşı hâkim önünde yargılanma hakkı olduğunu belirterek bu hakkın, hukuku beşer beyannamelerinde, Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesinde, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Bildirgesinde ve 1961 Anayasası'nın muhtelif maddelerinde ihlâl, tahdit ve takyid edilemez bir hak olarak tanındığını, sıkıyönetim mercilerinin kişileri 24 saat içinde hâkim huzuruna çıkarması gerektiğini, 24 saatten fazla her hangi bir sürenin evrensel ilkelere aykırı olacağını söyledi. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilay İmer (Konya), grubunun, Anayasanın sarih maddelerine aykırı olduğunu kanunun tümü üzerindeki görüşmeler sırasında iddia ettiği maddelerden birisinin de bu madde olduğunu, Anayasa hükümlerine göre hiç kimsenin 24 saatten daha fazla bir müddet nezaret altında tutularak hürriyetinden mahrum edilemeyeceğini ve maddenin sürenin 24 saatten fazla olamayacağı şeklinde değiştirilmesini teklif ettiklerini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop) sıkıyönetimin fevkalâde hallerde başvurulmuş bir müessesese olduğu göz önüne alınarak hükümet tasarısında yer alan 30 güne kadar tutukluluk halini kabul ettiklerini, bunun için önerge verdiklerini açıkladı. Fahri Uğrasızoğlu (Uşak) sıkıyönetimin kısa bir zamanda müessir netice vermesi için ve bazı suçların karşılığında öngörülen cezaların yetersiz

⁵⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 280-281.

olması nedeniyle sıkıyönetim mahkemelerinin tasarıda yazılı suçların cezalarını bir misline kadar artırmaya yetkili kılınması hakkında taktir sunduğunu ifade etti. Bahattin Uzunoğlu (Samsun) tasarısındaki nezaret süresinin az olduğunu, hükümetin teklifi gibi en az bir ay olması gerektiğini belirtti. Naci Gacıroğlu (Erzurum) devleti güçlü kılmak gerektiği, 24 saat içinde engerek yılanlarının başının ezilmesine imkân ve ihtimali olmadığı, hürriyeti suiistimal eden, hürriyeti boğmak isteyen, hürriyet hastalarına karşı müsamahakâr olmak söz konusu olmadığı ve C.H.P. grubunun 24 saatlik süre üzerinde ısrar etmesini bir bakıma sabotajcı komünist bir ihtilâl içerisinde kaçan, bu zihniyete taviz verir mânada görmek istediği için 25 günlük bir müddet üzerinde ısrar ettiğini söyleyerek sözlerini tartışmalar arasında tamamladı. İsmail Hakkı Alaca (Kars) tasarısındaki sürenin tahkikatın ikmalî için nezarete tabi fiillerde sanığın ancak bu müddet zarfında nezaret altında bulundurulması ve âzami olarak bu müddet zarfında hâkim huzuruna çıkarılması mânasını işrap etmekte olduğundan 15 günlük sürenin uygun olduğunu beyan etti. Müzakerenin kifayetini teklif eden Amasya milletvekili Salih Aygün ile Yozgat milletvekili Turgut Nizamoğlu'nun önermeleri aleyhinde söz alan Orhan Birgit (Ankara) Meclis'te süre konusunda bir yarış olmaması gerektiğini belirterek, vatandaşa, insan hakları bakımından Batı uygarlığında dünya vatandaşları için kabul edilmiş olan normlar olduğundan ve suçsuzun suçludan ayıracak bir kıstasın bulunabilmesi için müzakerenin devam etmesini istedi. Ancak yeterlik önergesi kabul edildi.⁵⁹¹

Madde hakkında Yozgat milletvekili Turgut Nizamoğlu, Samsun milletvekili Bahattin Uzunoğlu'nun 15 nci maddenin 6 (1) fıkrasındaki sürenin 1 ay olarak değiştirilmesi, Ankara milletvekili Suna Tural ile Sinop milletvekili Hilmi İşgüzar'ın müştereken sürenin 30 günden fazla olmaması, Artvin milletvekili Mustafa Kona'nın sürenin 20 günden fazla olamaması, Konya milletvekili Mustafa Kubilây İmer ve İzmir milletvekili Kemal Önder'in sürenin 24 saatten fazla olamaması şeklinde verdikleri önergeler müzakere edildi ve sürenin hükümet teklifinde olduğu gibi 1 aya çıkartılmasını talep eden önerge kabul edildi. Erzurum milletvekili Naci Gacıroğlu, gözetim süresinin 25 güne çıkartılmasını talep eden önergesini geri aldı. Denizli milletvekili Sami Aslan tarafından 15 nci maddeye “millî örf ve âdetlere aykırı kılık ve kıyafet sahibi olanların, yapılacak ikaza rağmen fiilinde ısrarından doğacak suçlar” şeklinde bir (1) fıkrası eklenerek kılık kıyafetin de suç kapsamına alınması için verdiği önerge reddedildi. Konya milletvekili Vefa Tanır'ın fıkraya sarahat getirmek için verdiği önerge kabul edildi. Uşak milletvekili Fahri Uğrasızoğlu'nun sıkıyönetim mahkemelerinin suçlara öngörülen cezaları bir misline kadar artırmaya yetkili kılınması yönünde verdiği önerge kabul edilmedi. Amasya Milletvekili Yavuz Acar tarafından verilen ve sıkıyönetim hudutları dışında işlenen suçların

⁵⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 281-287.

vatanın bütünlüğünü bozucu ve rejimi tehlikeye düşürecek nitelikte ise, bu suçları işleyenlerin derhal en yakın sıkıyönetim mahkemelerine sevk edilmelerini talep eden önergesi de reddedildi.⁵⁹²

Tasarının suçlar ve cezaları düzenleyen 16 ncı maddesinde sıkıyönetim komutanlığı tarafından alınan tedbirlere aykırı hareket edenlere, emirleri dinlemeyenlere, kimliklerine dair kasten gerçeğe uymayan bilgi verenlere ve bilgi vermekten çekinenlere bir aydan altı aya kadar hapis cezası; kamunun telâş ve heyecanını doğuracak şekilde asılsız, mübalâğalı haber yayan veya nakledenlere altı aydan iki yıla kadar hapis ve beşyüz liradan beşbin liraya kadar ağır para cezası öngörülüyordu. Fiilin bir yabancı ile anlaşma sonucu işlenmesi durumunda bir yıldan ve bin liradan aşağı olamayacak, bu suçlar basın ve yayın organları tarafından işlenirse fail ve sorumlulara verilecek cezalar iki misli artırılacaktı. Sıkıyönetim bölgesinden çıkarılanlardan veya bölge içinde belirli bir yerde yerleşmesi yasaklananlardan sıkıyönetim bölgesine veya yerleşmesi yasaklanan mahalle izinsiz girenlere bir aydan üç aya kadar, tekerrüründe iki aydan altı aya kadar hapis cezası öngörülüyordu. Madde hakkında söz alan Demokratik Parti grubu sözcüsü Kubilay İmer (Konya) hükümet emirlerine muhalefet maddesine paralel olarak getirilen bu maddedeki bir aydan altı aya kadar ceza hükmünün fazla olduğunu, bunun “bir aya kadar” olarak değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Hilmi İşgüzar (Sinop) sıkıyönetimin icaplarını yerine getirebilmek için vatandaşların hareketlerini tespit etmek, disipline etmek ve onların emirlere riayet etmemesi halinde ceza görmelerinin tabii olduğunu söyleyerek maddeyi yerinde bulduklarını, son fıkrada belirtilen yerleşim yasağının tatbikatta mahzurlu olacağından çıkarılması gerektiğini ifade etti. Müzakerelerin ardından hatiplerin konuşmaları doğrultusunda verdikleri önergeler kabul görmedi ve madde aynen kabul edildi.⁵⁹³

Sıkıyönetim mahkemelerince verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların para cezasına çevrilememesine dair 17 nci madde hakkında söz alan Mehmet Aytuğ (Elâzığ) bu hükmün ağırlığını belirterek daha az vahim haller gibi sebepler nazara alınarak bazı cezaların paraya tahvil edilmesinin yerinde olacağını belirtti. Hasan Tosyalı (Kastamonu) sıkıyönetim müessesesinin hem âdil olması hem de sıkı olması gerektiğinden cezanın herkese eşit olarak tatbik edilmesi, paraya tahvil edilmemesi ve tecil müessesesinin işlememesi gerektiğini belirtti. Tosyalı'nın “ceza tecil edilemez” cümlesinin eklenmesine yönelik verdiği önerge reddedilerek madde olduğu gibi kabul edildi.

Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerde, Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun savaş hali hükümlerinin uygulanacağı, sıkıyönetim, savaş hali sebebiyle ilân edilmemiş ise Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun savaş halinde kanun yollarına başvurmaya

⁵⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 287-290.

⁵⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 290-293.

ve yerine getirmeye ilişkin hükümlerinin uygulanmayacağına dair 18 nci madde hakkında söz alan Salih Aygün (Amasya) maddenin sonuna duruşmaların tehir ve taliklerinin üç günden fazla olamayacağı şeklinde bir hüküm eklenmesi gerektiğini ve buna ilişkin taktir verdiğini söyledi. Ancak bu önerge kabul edilmedi.

Kanun yollarına başvurma ve tetkik merciinin, kararı veren Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine en yakın Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi; aynı bölge içinde birden fazla Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi yoksa en yakın Askerî mahkeme olduğuna dair 19 ncu madde ile sıkıyönetim komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerce verilip temyiz edilen hükümlere Askerî Yargıtay'da öncelikle bakılacağına dair 20 nci madde kabul edildi.

21 nci madde kovuşturmada izin süreçlerini düzenlemekteydi. Buna göre, sıkıyönetim komutanlığınca kovuşturma yapılabilmesi için general ve amiraller hakkında Genelkurmay Başkanının, müsteşarlar hakkında Başbakanın veya ilgili bakanların, valiler ve kaymakamlar hakkında içişleri bakanının, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu, Sayıştay Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı, Başkan sözcüsü, Askerî Yargıtay Başsavcısı, Hâkimler ve yardımcılarıyla Cumhuriyet Savcı ve yardımcıları ve bu sınıftan sayılanlar, askerî hâkim subaylar hakkında özel kanunlarına göre yetkili kurul ve makamların iznine bağlı olduğu, sayılan kişiler hakkında yetkili kurul ve makamlar tarafından sıkıyönetim komutanlığınca kovuşturma yapılmasına izin verilmediği durumda özel kanunlarına göre işlem yapılacağı hükme bağlandı. Bu kanunda yazılan ve takibi izne bağlı olan suçlarda izin şartı aranmayacağına dair 22 nci madde kabul edildi. Sıkıyönetimin sona ermesiyle sıkıyönetim komutanlığı nezdinde kurulan askerî mahkemelerin yetkilerinin sona ermeyeceğine ve askerî kurum âmirinin nezdinde faaliyetlerine devam edeceklerine dair 23 ncü madde hakkında C.H.P. grubu adına söz alan Kemal Önder'in (İzmir) sıkıyönetimin ve olağanüstü mahkemelerin görevlerinin de sınırlı olması gerektiğini ve bu doğrultuda verdikleri önergeye itibar edilmesi talebini belirtti. A.P. grubu adına söz alan Orhan Cemal Fersoy (İstanbul) ise bu durumun tabii hâkim müessesesine aykırı düşmeyeceğini, örfi idareye sebebiyet veren olayların cezalandırılmasını kesin olarak sonuçlandırabilmek için bu maddenin aynen kabul edilmesinin zorunlu olduğunu ifade etti.

Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) sıkıyönetim kanununun Anayasayı ihlâl etmediğini, aksine Anayasanın 124 ncü maddesine dayandığını, sıkıyönetimin kısa sürede devam edeceğini, ancak dâvaların bir kısmının belirterek maddenin aynen kabulünün gerektiğini söyledi. Hilmi İşgüzar (Sinop) sıkıyönetimin sona ermesi halinde bile mahkemelerin ellerindeki işlemleri tamamlamaları gerektiğini, dolayısıyla maddenin uygun olduğunu, ancak maddenin bir süre getirmemesi nedeniyle kendisinin sıkıyönetim komutanlığı nezdinde kurulan

sıkıyönetim askerî mahkemelerinin ellerindeki dâvaları en geç 12 ay içinde karara bağlamaları gerektiğini ve bunun için bir önerge sunduğunu ifade etti. Kemal Önder ve Suna Tural ile Hilmi İşgüzar tarafından sunulan önergeler kabul görmedi.⁵⁹⁴

Genel olarak savaş hali ve savaş halinde bâzı bölgelerde alınacak tedbirler başlığı altında düzenlenen 24 ncü madde, savaş halinde sıkıyönetim ilân edilmemiş olsa dahi, Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca tesbit ve ilân edilen bölgedeki komutanlardan, Genelkurmay Başkanının görevlendirdiği bir komutanın kanunun üçüncü maddesinde yazılı tedbirleri almaya ve uygulamaya yetkili olduğunu ve bölge komutanlığınca verilen emir ve tedbirlere uymayanların hakkında kanunun 16 ncı maddesinin hükümlerinin uygulanacağını hükme bağlıyordu. Madde üzerinde grup adına söz isteyen Mustafa Kubilay İmer (Konya) sürmekte olan müzakerelerin, ülkede halen mevcut ve sıkıyönetimin ilânına sebep olan iç hâdiselerle ilgili olarak cereyan ettiğini, ancak savaş halinin bu kanunun çok ileriye düzenlediği bir durum olarak ortaya çıktığını, Anayasanın 124 ncü maddesine göre hükümetin kabulü, ilânı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayı ile sıkıyönetimin ilân edilebileceğini, savaş hali olmadığı ve savaş hali olsa bile yine hükümetin nasıl olsa aynı yöntemle sıkıyönetimi ilan edebileceği için maddenin gereksiz ve faydasız olduğunu belirtti. Ayrıca, Anayasa'nın savaş halinde sıkıyönetimi düzenlemiş olmasına rağmen tasarının bu maddesinde sıkıyönetimin ilân edilmemiş olması gibi bir halin düşünüldüğünü ve buna göre birtakım hükümler getirildiğini söyleyen İmer, sıkıyönetim komutanının bütün salâhiyetini haiz bir komutan atanacağını, ancak maddenin sıkıyönetim komutanı için tasarının 5 ncı maddesinde konan şartlara sahip olmadığını, maddede bunun açıkça belirtilmediğini ve hükümetten ve komisyondan maddenin geri alınması dileğini ifade etti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Turhan Feyzioğlu (Kayseri) Anayasanın 124 ncü maddesinin son fıkrasının sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağını, işlemlerin nasıl yürütüleceğinin, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağını veya durdurulacağını kanunla gösterilmesini istediğini, bu kanunun pek çok maddelerinin Anayasanın normal zamanlarda uygulanan hükümlerine aykırı olacağını ve bunun normal olduğunu, Meclis'in sıkıyönetim döneminde 124 ncü maddenin son fıkrasının verdiği açık yetkiye dayanarak takdirini kullanması gerektiğini belirtti. Kubilay İmer (Konya) yeniden söz alarak görüşlerine açıklık getirdi. Feyzioğlu, sözcünün, genel savaş halinin ve Anayasada ayrıca sıkıyönetimin dışında bir başka hal olarak derpiş edilmiş olduğunu kabul ettiğini, oysa bu maddenin savaş halinde, söz konusu bölge sıkıyönetim bölgesi olmasa bile özel hükümler uygulamak gerektiğini ifade edebilmek için getirildiğini ve kanunun en önemli maddelerinden biri olan 24 ncü maddenin olduğu gibi kalması gerektiğini söyledi.⁵⁹⁵ Konya milletvekili Kubilay İmer ve İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar 24 ncü maddenin tümünün tasarı metninden çıkarılmasını ayrı

⁵⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 287-301.

⁵⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 301-308.

önergelerle talep ettiler, ancak her iki önerge de reddedildi. Tasarının, savaş halinde askerî mahkemelerde yargılamayı düzenleyen 25 nci maddesi hakkında da M. Kubilay İmer'in (Konya) ve Mehmet Ali Aybar'ın (İstanbul/bağımsız) verdikleri ve maddenin tasarıdan tümüyle çıkarılmasını talep eden önergeler kabul edilmedi.

Sıkıyönetimin malî hükümleriyle ilgili 26 ncı maddesi, sıkıyönetim komutanının, emrine verilen subay astsubay ve sivil personelin 7043 sayılı kanun gereğince er tabelâsına dâhil edilmek suretiyle kazandan iâşe edilmelerini emredebileceğini, sıkıyönetim komutanlığı emrine atanan personelin eski görev yerleri ile ilişkilerinin kesilmeyeceğini ve 6245 sayılı kanun esaslarına göre yolluk ve yevmiyelerinin verileceğini hükme bağlıyordu. Madde hakkında söz alan Suna Tural (Ankara) maddenin ilk fıkrasında tanınan “er tabelâsından iâşe hakkı”nın “talebe istihkakından iâşe” şekline konmasını uygun gördüklerini ve bunun için Hilmi İşgüzar (Sinop) ile birlikte önergelerini sunduklarını söyledi. Ancak önerge kabul edilmedi.⁵⁹⁶

Hükümetin hazırladığı tasarıda “Yönetmelik” başlığı altında, hükümlerin nasıl uygulanacağını belirleyen bir yönetmelik hazırlanmasını gerektiren 27 nci madde komisyon görüşmeleri sırasında çıkarılmıştı. Konya milletvekili Kubilây İmer verdiği önerge ile bu maddenin yeniden metne alınmasını istedi. İmer, konuşmasında, Bakanlar Kurulunca üç ay içerisinde çıkarılacak bir yönetmeliğin kanunun uygulanması yönünden önemli olduğunu, Anayasanın 114 ncü maddesine göre idarenin kaza yönünden murakabesini temini ve hükümetin sorumluluğunu yerine getirmesi açısından bir yönetmeliğin çıkartılmasında zaruret olduğunu, kanunu tatbik edecek olanların hükümete bağlı olan askerî şahıslar olduğunu ve hükümetin yetkisi içerisinde bulunan bir yönetmelikle hükümler getirmek durumunda olduğunu ifade etti. Ancak İmer'in önergesi de kabul edilmedi.

Tasarının geçici maddesi, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununda gerekli değişiklik yapıncaya kadar bu kanunun 15 nci maddesinin (h) bendi hükmünün, sıkıyönetim “olağanüstü hal” kabul edilerek uygulanacağını hükme bağladı. Tasarının son maddelerinde ise bu kanunla 3832 sayılı Örfî İdare Kanunu ile bu kanunu değiştiren 4106 ve 4219 sayılı kanunların yürürlükten kaldırıldığı kabul edildi.

İçtüzüğün 1137 nci maddesine göre söz talep eden Şevket Yılmaz (Adana) tasarının 15 nci maddesinin son fıkrasındaki 15 günlük müddeti 30 güne çıkarmak suretiyle, bu müddet ilerisinde suçlu olmamasına rağmen nezarete alınan ve serbest bırakılan kişilerin İş Kanununa tabi işyerlerinde çalışması halinde iş teminatlarının ve iş akidlerinin askıda kalması hususunda Komisyonun bir açıklama yapması sonucunda oyunun rengini belli edeceğimi arz etti. Geçici Komisyon Başkanı Kevni Nedimoğlu (Zonguldak) mazeret hallerinde İş Kanunundaki sürenin yürümeyeceğini, önceki örfî idare uygulamalarında da nezaret altına alınanlardan suçsuz bulunanların

⁵⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 310-311.

veya haklarında her hangi bir adlî kovuşturma yapılmayanların durumlarının mazeretli hal olarak kabul edildiğini, dolayısıyla bu durumda olanların iş akitlerinin askıda kalmasının veya işlerine son verilmesinin söz konusu olmadığını açıkladı.⁵⁹⁷

Tasarı hakkında söz alan Millî Savunma Bakanı Ferid Melen (Cumhuriyet Senatosu Van üyesi) Meclis tarafından kabul edilen ve olağanüstü şartlarda uygulanacak bir yönetim düzeni olan sıkıyönetim kanununun Cumhuriyet Senatosunca da kabul edildiği takdirde, sıkıyönetimin artık bu kanun dairesinde yürütüleceğini, kanunun hükümlerinin Anayasanın 124 ncü maddesinin tâyin ve tespit ettiği çerçeveye tamamen uygun olduğunu ve kanunun belirlediği hukukî düzenin Meclisin denetimi altında uygulanacağını söyledi. Devlet hayatının, vatan bütünlüğünün, Cumhuriyetin tehlikeye girdiği veya anarşinin hüküm sürdüğü, hürriyetlerin bütünü ile yok olma tehlikesi belirlediği şartlar içinde başvurulmuş bir rejim olan sıkıyönetimin bu tehlikeleri önlemek üzere hakların ve hürriyetlerin bir süre için kısıtlanmasını gerektirdiğini belirten Melen, hürriyetleri korumak için hürriyetleri kısma gerekli hale geldiği zaman buna katlanılacağını ve vatandaşların sıkıyönetimden memnuniyet göstermelerinin bunu ispat ettiğini ifade etti.⁵⁹⁸

13 Mayıs 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 15 Mayıs 1971 tarih ve 13837 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1411: Şabanoğlu İslam Kulaç’a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında Kanun

İzmir Milletvekili Şükrü Akkan ve dokuz milletvekilinin, Şabanoğlu İslâm Kulaç’a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında verdikleri kanun teklifi, 28 Kasım 1969 tarihinde Meclis Başkanlığı tarafından Maliye ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁵⁹⁹ Kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları Millet Meclisi’nin 26 Mayıs 1970 tarihli 89 ncu birleşiminde gündeme alınabildi.⁶⁰⁰

Şabanoğlu İslâm Kulaç 1328 (1912) yılında Atatürk’ün komutası altında Derne’de yapılmış olan muharebeye gönüllü topçu eri olarak katılmış ve 3 Nisan 1328 Muharebesinde son derecede cesaret göstererek mükemmel surette vatani görevini yaparak kulaklarından sakatlanmış ve terhis edilmişti. O tarihte Derne Kuvvetleri Kumandanı olarak vazife görmekte bulunan Erkânî Harbiye Binbaşısı Mustafa Kemal (Atatürk), İslâm Kulaç’a 28 Nisan 1328 tarihinde verilmiş olan terhis belgesinde kendi el yazısı ve imzası ile “3 Nisan 1328 Muharebesinde düşmanın istihkâmlardan endahat eden toplara ve siperlerini terk edemeyen piyadeleri üzerinde

⁵⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 312-313.

⁵⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 97 (10 Mayıs 1971), s. 313.

⁵⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 11 (28 Kasım 1969), s. 313.

⁶⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 5, Birleşim 89 (26 Mayıs 1970), s. 697.

fevkalâde müessir olması sayesinde o günkü muharebeyi bize kazandıran topçumuzun temini faaliyeti için mevdi istihkar eden efradından balâda isimleri muharrer gönüllü İslâm Şaban ve Mehmet İsmail'in vazife başında sakatlandıkları bizzat tarafımdan dahi görülmüş olmakla merkumunun emri cihattaki himmet ve gayretlerine vesika olmak üzere işbu varaka yedlerine ita kılındı” şeklinde yazmıştı. İzmir Karşıyaka’da yaşayan ve 84 yaşında bulunan İslâm Kulaç yaşının imkânsızlıkları içerisinde geçim zaruret ve sıkıntısı çekmekteydi. Kanun teklifi İslâm Kulaç’a vatani hizmet tertibinden aylık tahsisi için hazırlanmıştı.⁶⁰¹

Teklif, 12 Nisan 1971’de yapılan 85 nci birleşimde görüşüldü. Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Şükrü Akkan (İzmir), artık 87 yaşında çalışamaz bir halde olan bu kahraman gaziye raporlar gereğince aylık 500 liranın bağlanmasına dair olan kanun tekliflerinin kabul edilmesini Meclis’ten istirham etti. Hilmi İşgüzar da (Sinop) teklifin lehinde söz aldı. Maddelere geçilerek 3 Nisan 1328 (1912) Derne Muharebesine gönüllü topçu eri olarak katılarak kulaklarından sakatlanan ve halen çalışarak kazanamayacak duruma gelen Şabanoglu İslâm Kulaç’a hayatta bulunduğu müddetçe vatani hizmet tertibinden 500 lira aylık bağlanmasına dair 1 nci madde okundu. Plân Komisyonu sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara), emsallerinin 400 lira aldığını söyleyerek itiraz etti ve önerge vermesi istendi. Önerge hakkında söz alan Burhanettin Asutay (İzmir) gaziler için 500 liranın az olduğunu kabul etmek gerekirken emsallerinden üstün bir ücret tesbit etmiş olmamak amacıyla 400 lira önerilmesinin doğru olmadığını, Türkiye’de asgari ücretin 18 lira, zeytinin 12 lira, kabağın 8,5 lira, pırasanın 5,5 lira olduğunu söyleyerek Komisyonun verdiği tadel önergesinin kabul edilmemesini talep etti. Komisyon tarafından önergenin geri alınması üzerine kanun teklifi kabul edildi.⁶⁰² 15 Haziran 1971’de kanunlaşan teklif, 25 Haziran 1971 tarih ve 13876 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1422: 654 sayılı Toplum Zabıtası kurulması hakkında Kanunun 1 ve 3. maddelerinin değiştirilmesine dair Kanun

654 sayılı Toplum zabıtası kurulması hakkında Kanunun 1 ve 3 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı Millet Meclisi’nin 5 Aralık 1969 tarihli 14 ncü birleşiminde Meclis Başkanlığı’na sunuldu ve İçişleri ve Plân komisyonlarına gönderildi.⁶⁰³ Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı’na

⁶⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 85 (12 Nisan 1971), s. 519 vd. 166 ve 166’ya 1 nci Sıra Sayılı ekler: İzmir Milletvekili Şükrü Akkan ve 9 arkadaşının, Şabanoglu İslâm Kulaç’a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları.

⁶⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 85 (12 Nisan 1971), s. 507-511.

⁶⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 14 (5 Aralık 1969), s. 403.

sunulan kanun tasarısının gerekçesi, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve Zonguldak illerinde 654 sayılı Kanunla teşekkül eden toplum polisinin üzerine düşen görevleri başardığını ve kanun hâkimiyetini sağladığını, ancak tatbikatta, kanunun 1 nci maddesinin yeniden doğan bâzı ihtiyaçları karşılamadığı gerekçesiyle değiştirilmesi gerektiğini belirtiyordu. Tasarı, toplum polisine, cumhuriyet kurumlarının, bunları temsil eden şahısların ve yabancı devlet büyüklerinin tehlike ve tecavüzlerden uzak bulundurulması amacıyla görev yüklüyor ve kanunun 1 nci maddesini bu yönde değiştirmeyi amaçlıyordu. Tasarının amaçları arasında, ayrıca, toplumsal olayların meydana gelmediği ve meydana gelme ihtimalinin bulunmadığı zamanlarda toplum polisten su baskını ve sel felâketlerinde ve trafik kazalarını önlemek için trafik kontrollerinde yararlanmak da bulunuyordu.⁶⁰⁴

Tasarının görüşülmesine, 16 Nisan 1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde başlandı. Müzakereler, tasarının tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz isteyen Cevat Sayın'ın (Edirne) konuşmasıyla başladı. 1965'ten itibaren uygulamada olan kanunun değişiklik tasarısının, toplum zabıtasına yeni görevler getirdiğini belirten Sayın, bu tasarıyla, İçişleri Bakanlığının lüzum göreceği bütün illerde kurulacak olan zabitanın her türlü silâhla donatılacağını ve toplum zabıtası mensupları hakkında Memurin Muhakemat Kanunu hükümlerinin uygulanacağını ifade etti. Toplum zabıtasının genel güvenlik kuvvetleri içinde düşünülmesi ve toplum olayları karşısında sosyolojik olayları bilen, psikolojik davranışlarda bulunabilecek eğilimden geçirilmiş bir kadro haline getirilmesinin zorunlu olduğunu vurgulayan Sayın, yeni hükümetten tasarıyı geri almasını ve hukukun üstünlüğünü sağlayacak şekilde yeniden getirmesi gerektiğini ifade etti. Reşit Ülker (İstanbul), Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak, kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek ve kişinin maddi ve mânevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen, ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak ve geldiğinde gerekirse zor kullanılarak etkisiz bırakmak amacıyla il emniyet teşkilâtı içinde özel bir teşekkül olarak kurulan toplum zabıtasının, geçici bir süre için de olsa, her hangi bir sebep veya suretle Emniyet Teşkilâtının diğer görev, ödev veya hizmetlerinde çalıştırılmayacağını kuruluş kanunuyla esasa bağlandığını, genel zabıta haricinde özel kanuna göre kurulup, belli görevleri yerine getiren özel zabıta kuvveti olan toplum zabıtasına yeni görevler verilmesinin kanunun getiriliş amacına aykırı olduğunu ve hükümetin bu kanunu geriye alıp yeni baştan gözden geçirilmesini teklif ettiğini ifade etti.⁶⁰⁵

⁶⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 612 vd.; 27 ve 27'ye 1 nci Sıra Sayılı Ek: 654 sayılı Toplum Zabıtası kurulması hakkında Kanunun 1 ve 3 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları.

⁶⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 566-573.

İbrahim Öztürk (Maraş), 1969 yılı verilerine göre Türkiye’de 2 200 kişiye bir polis düştüğünü, başka memleketlerle karşılaştırıldığı takdirde bu rakamın oldukça yetersiz olduğunu, genel asayiş hizmetlerini iyi bir şekilde yürütebilmek için 29 bin polis kadrosuna ihtiyaç bulunduğunu ve 1969 yılındaki 4 376 âmir ve 23 053 memur kadrosunun artan hizmet ihtiyacını tam mânasıyla karşılayamadığını belirterek 1969’da 9 260 toplum polisi bulunduğunu ve ihtiyaca binaen iyi yetişmiş toplum zabıtasını diğer görevlerle yükleyecek bu tasarının yerinde olduğunu savundu. Mevlüt Ocakçioğlu (Niğde), özel eğitim, yetiştirme, teçhiz ve tatmini gerekli bulunan bu teşkilâtın ikinci bir zabıta teşkilâtı gibi oluşturulmasının yanlış olduğunu, toplum zabıtasının toplumsal olayların yer aldığı yerlerde kurulduğunu, toplum zabıtasının görevlerinin genişletilerek özel eğitim gerektiren trafik görevi gibi vazifelerin verilmesinin sakıncalı olduğunu belirtti. Turhan Özgüner (İçel), toplum zabıtasının kurulduğu günden itibaren iyi bir imtihan vermediğini, toplumsal olaylarda alerji yarattığını ve gençlik olaylarında istenmeyen devlet kuvveti haline geldiğini söyleyerek toplum zabıtasının görevlerini arttıracak bu kanunun gerekli olmadığını ifade etti. Ahmet Güner (Zonguldak), toplum polisi uygulamalarının yanlış olduğunu, polisin görevini yaparken rozetlerin veya idarecilerin baskısından kurtulması ve polisin kanunun hükmüne tabi olacak hale getirilmesi gerektiğini belirterek komisyonun ve yeni bakanın bu kanunu geriye almalarının iyi olacağını ifade etti.⁶⁰⁶

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Salih Yıldız (Van), polisin yapacağı işlerden dolayı Memurin Muhakematı hakkındaki kanunun hükümlerine tabi olmasının sakıncaları bulunduğunu, bu kanun tasarısının iyi hazırlanmış bir tasarı olmadığını belirterek toplum polisinin yetkilerini genişletmek ve bunları toplum olayları karşısında daha müessir hale getirebilmek için çok daha ciddi, ülkenin gerçeklerine uygun bir tasarıya ihtiyaç bulunduğunu ifade etti. A.P. grubu adına söz alan Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), Anayasa’nın ve kanunların boşlukları sebebiyle toplum hâdiselerini anında bastırmak, önlemek, devlet otoritesini hâkim kılmak mümkün olamadığından bu sorunlu günlere ulaşıldığını, toplumun huzurunu ve asayişini temin için tedbirler alınmasının gerekli olduğunu ve bu kanunun hükümetin teminle mükellef olduğu asayiş ve huzurda fevkalâde etkin olacak ve amaca hizmet edecek bir kanun tasarısı olduğunu ifade ederek kanunun bütün maddeleriyle aynen kabulünün gerektiğini vurguladı.⁶⁰⁷

Plân Komisyonu adına söz alan Rıfkı Danışman (Erzurum), tasarının öneminin zabıta kuvvetinin topyekun bir elden ve ekonomik şekilde tam istihdam esasına dayanması olduğunu, toplum zabıtasının diğer zabıtaya bâzı hizmetlerde yardımcı olacağını, bunun için eğitim göreceğini ve boş zamanlarının değerlendirilerek ekonomik olarak kullanılmasının sağlanmış olacağını ifade etti. Ahmet Şener

⁶⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 573-579.

⁶⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 88 (16 Nisan 1971), s. 579-583.

(Trabzon), Çanakale milletvekili Kemal Bağcıoğlu tarafından verilen kifayet önergesinin aleyhinde söz aldı, ancak yeterlik önergesi kabul edildi. İstanbul milletvekili Reşit Ülker tarafından Millet Meclisi Başkanlığına verilen ve toplum zabıtası kanun tasarısının komisyona iadesini teklif eden önerge lehinde söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), toplum polislerinin Memurin Muhakematına tabi olması ile toplum polislerinin her türlü silah kullanma yetkisi verilmek istenmesinin eleştirerek görüşmelerin devamını talep etti, fakat önerge kabul edildi.

654 sayılı Toplum Zabıtası kurulması hakkında Kanununun 1 ve 3 ncü maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısının 1 nci maddesi, “Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak, kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, toplumun ve kişinin maddi ve mânevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak ve geldiğinde gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek, Anayasada yer alan demokratik Cumhuriyet müesseselerini ve bunları temsil eden şahıslar ve yabancı Devlet büyüklerini her çeşit tehlike ve tecavüzlerden korumak, umumi hayata müessir âfetlerde ve yangınlarda can ve mal emniyetine ait tedbirleri almak ve kurtarma faaliyetinde bulunmak, her türlü tören ve gösterilerde güvenlik tedbirleri almak ve muhtemel kanun dışı tahripkâr e bunun gibi büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek olayları önlemek, il trafik ve bölge trafik zabıtası teşkilâtınca ihtiyaç duyulan yerlerde İçişleri Bakanlığının izni alınmak suretiyle trafik polislerinin yetkilerini haiz olarak ve genel surette trafik zabıtasına ve icabeden hallerde yine Bakanlığın izni alınmak suretiyle önleyici zabıta hizmetlerine yardımcı olmak amacı ile İçişleri Bakanlığınca lüzum görülecek illerde özel meslekî eğitim görmüş ve gerekli her türlü silâh, malzeme ve araçlarla donatılmış toplum zabıtası teşkilâtı kurulur. Toplum zabıtası mensupları hakkında Memurin Muhakemat Kanunu hükümleri uygulanır” haline getirildi. Birinci madde üzerinde söz isteyen Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), teknik açıdan “toplumun kendisi ve kaderi üzerinde” ifadesinin yanlış olduğunu ve sakıncalar doğuracağını, bunun gibi bazı ifadelerin maddeden çıkarılması gerektiğini, Memurin Muhakematı gibi hükmünü kaybetmiş bir kanuna polisin himayesini vermenin de doğru olmayacağını söyledi. Burhanettin Asutay (İzmir), maddede yer alan “...kanunlara aykırı grev. ve lokavtlar yüzünden kısmen, ya da tamamen tahribe uğramış...” ifadesinin Anayasanın 47 nci maddesi ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu düzenlemelerine aykırı olduğunu, Anayasa’da tanımlanan grev ve lokavt yapma hakkının şu veya bu vesileyle toplum polislerinin veya diğer sahada görevli polisin eline vererek değerlendirmekte haksızlık bulunduğunu söyledi.

Tasarının müzakerelerine 19 Nisan 1971 tarihinde toplanan 89 ncü birleşimde de devam edildi. Söz alan Reşit Ülker (İstanbul), birinci maddede en önemli husus ve aslında kanunun kendisi olan konunun toplum zabıtasının Memurin Muhakematı Kanununa tabi olması hususu olduğunu söyledi ve adli vazifesini gören polisin Memurin Muhakematı Kanununun korunağı altına sokulmasının, faydalı

gibi gözükse de, genel zabitanın adlî vazifesi sırasında bir suç işlese Memurin Muhakematına tabi olmamasının, fakat toplum zabitasının adlî vazifesi sırasında böyle bir suçu işlemesi durumunda Memurin Muhakematına tabi olmasının Anayasanın prensiplerine, kaynağını yargıdan alan prensiplerine aykırı düşüğünü belirtti. Toplum polisinin adlî görevleri sırasında da yaptığı fiillerin Memurin Muhakematına tabi tutulması durumunda polisin hiçbir kurala, hiçbir kanuna tabi olmadan birtakım haksız hareketler yapacağını, bunun da adalete, polise ve devlete güveni sarsacağını belirten Ülker, insanların polise olan güveninin sağlanması için bu hükmün mutlak surette kaldırılması lâzım geldiğini açıkladı. Adalet Partisi grubu adına söz alan Ahmet Karaaslan (Malatya), maddenin, toplum zabitasının tüm tasarruflarını, görev alanlarını hukukla, kanunla sınırlandırdığını ve yeni görevler verildiğini belirterek devlet kuvvetlerini hâkim kılmak için zabıtayı daha üstün silâhlarla donatmak zarureti olduğunu, önleyici kolluk görevinden başka görevi bulunmayan toplum zabitasının, Memurin Muhakemat Kanununa tabi olmasının ve onun dışında bir yargılama usulüne tabi tutulmamasının normal olduğunu ifade etti.⁶⁰⁸

M.G.P. grubu adına kürsüye gelen Turhan Feyzioğlu (Kayseri), kanunla toplum polisinin, toplumsal olaylar bulunmadığı zamanlarda trafik ve önleyici zabıta hizmetleri ile genel zabıta hizmetlerinde veya devlet ve yabancı devlet temsilcilerini korumakta kullanılmasının iktisadi olduğunu ve itiraz edilmemesi gerektiğini, metinde geçen “gerekli silâh, araç ve malzeme ile donatılma” olgusunun zabıtayı kullanan merciler için bir takdir meselesi olduğunu belirtti ve yapılan eleştirilere karşı Türk polisinin itibarının korunması gerektiğini bildirdi. Hüsamettin Başer (Nevşehir), anarşi, terör ve komünizm tehlikelerine karşı toplum polisine Parlâmento olarak destek olmak ve kanunlarla yetki vermek mecburiyetinde olduklarını ifade etti.⁶⁰⁹

Hükümet adına söz alan İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu, toplum zabitasına farklı görevler yüklenmesi konusunda çeşitli Avrupa ülkelerinden örnekler verdikten ve ülkede asayiş ve güvenin sağlanması gerektiğini belirttikten sonra Emniyet Teşkilâtı mensuplarının görevlerini ifa ederken münferit kusurlu hâdiselerin olmuş olabileceğini ve idarenin, zabıtası ile birlikte mutlaka tarafsız hareket edeceğini söyledi. Tasarının, esasen toplum zabıtası tarafından yapılagelmekte olan görevleri bu kanun kapsamı içine almaktan başka bir mâna ve maksat gütmeyeceğini ifade eden Bakan, görevini Meclis üyelerinin belirttiği hassasiyetle yapacağını sözlerine ekledi.⁶¹⁰

⁶⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 89 (19 Nisan 1971), s. 618-626.

⁶⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 89 (19 Nisan 1971), s. 626-631.

⁶¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 89 (19 Nisan 1971), s. 631-632.

Süleyman Çağlar (Manisa), Kemal Demirer (Çorum) ve Bahri Karakeçili (Urfa) tarafından ayrı ayrı verilen yeterlik önergelerinin görüşülmesinden önce son sözü Nuri Kodamanoğlu (Niğde) aldı. Kodamanoğlu, polisin Memurin Muhakemat Kanunu yetkileriyle donatılmış olduğu için toplum polisinin de aynı kanunun imkânlarından istifade etmesinin doğal olduğunu, toplum polisinin malî zabıta görevi sırasında Memurin Muhakematı Kanununa tabi olacağını, adli zabıta görevi yaptığı sürece ise Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 3006 sayılı kanunla muaddel 154 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasına uyacağını söyleyerek bunun için bir önerge verdiğini belirtti. Yeterlik önergesi aleyhinde söz alan Hasan Türkay (İstanbul), toplum polisinin gerekli araçlarla teçhiz edilmesinin ülke güvenliği ve Cumhuriyetin savunulmasından ne kadar önemli olduğunu bazı milletvekillerinin hâlâ anlayamamış olduklarından dolayı müzakerelerin devamını istedi. Yeterlik önergesi kabul edildikten sonra 1 nci madde üzerinde verilen dokuz tadil önergesi görüşüldü. Önergeler, İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ali Aybar, İzmir milletvekili Burhanettin Asutay, İçel milletvekili Turhan Özgüner, İstanbul milletvekili Reşit Ülker (iki adet), Edirne milletvekili Cevat Sayın, Bitlis milletvekili Kenan Mümtaz Akışık, Niğde milletvekili Nuri Kodamanoğlu ve Zonguldak milletvekili Ahmet Güner tarafından verildi. Hiç bir önerge kabul görmeden madde aynen geçti.⁶¹¹

Tasarının, toplum zabıtası personelinin, yetersizlik veya başarısızlık sebebiyle bu kuruluşla olan ilişkisinin kesilmesi halleri veya 1 nci maddede zikredilen trafik zabıtası ve önleyici zabıta hizmetleri dışında, her hangi bir sebep veya suretle Emniyet Teşkilâtının diğer görev, ödev veya hizmetlerinde çalıştırılmayacağına dair ikinci maddesi ile yürürlük ve yürütme maddeleri tartışmasız olarak kabul edildi. Kanunun tümü üzerinde ve lehte olmak üzere Baha Müderrisoğlu (Konya) söz alarak tasarı hakkında bâzı endişelerin yersiz olduğunu, kanunun halen Anayasanın koyduğu temel hak ve hürriyetlere zarar vermeden uygulandığını, toplum zabıtasının, toplumsal olaylar karşısında kanun hâkimiyetini sağlamak bakımından zorunlu kalınarak oluşturulduğunu ve kanunun iyi hazırlanmış ve yürürlükte olan hükümlerinin bâzı noksanlarını tamamlamak gayesiyle getirildiğini belirtti. Kanunun aleyhinde söz alan Orhan Birgit (Ankara), bu tasarı ile Türkiye’de toplumun uzun zamandan beri aradığı ve beklediği huzur, toplum polisinin örgütlenmesi, her türlü silâhla teçhiz edilmesi ile gelecekse; bununla Türkiye’de banka soygunları sona erecek, kaçırılan çocukların failleri bulunacak ve şimdiye kadar polisin elindeki yeterli teknik imkânlarla rağmen bulunmayan suçların failleri bulunacaksa kendisinin kırmızı oyuna rağmen bu kanunun çıkmasını istediğini belirtti.

5 Temmuz 1971 günü kabul edilen tasarı, 14 Temmuz 1971 tarih ve 13895 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

⁶¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 89 (19 Nisan 1971), s. 634-641.

Kocaeli Suadiye kasabası Kadioğulları'ndan Recepoğlu, 1313 doğumlu Osman Salmankurt, İstiklâl Savaşında İzmit'in düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine emsallerine nazaran üstün hizmet ve yararlıklar göstererek Müslüman Osman Milis Müfrezesini kurmuş ve 24 ncü Tümen emrinde sayısız yararlıklar göstermişti. 12970 yılına gelindiğinde yaşı ve sıhhati dolayısıyla zaruret halinde bulunuyordu.⁶¹⁶

Tasarı, 17 Haziran 1971 tarihinde toplanan 115 nci birleşimde, Bütçe ve Plân Komisyonu sözcüsü Cavit Okyayuz (İçel) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı. Kanun, İstiklâl Savaşına milis olarak katılan, üstün hizmet ve yararlık gösteren Recepoğlu 1313 doğumlu Osman Salmankurt'a hayatta bulunduğu sürece vatani hizmet tertibinden 400 lira aylık bağlanmasını hükme bağladı.⁶¹⁷

13 Temmuz 1971 tarihinde Senato tarafından da kabul edilerek kanunlaşan tasarı, 25 Temmuz 1971 tarih ve 13906 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1449: 31 Temmuz 1970 tarih ve 1327 sayılı Kanunun 35. maddesi ile değiştirilen 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 79. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun

Rize Milletvekili Erol Yılmaz Akçal tarafından, 3 Temmuz 1970 tarih ve 1327 sayılı Kanunun 35 nci maddesi ile değiştirilen 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 79 ncu maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında verilen kanun teklifi, Millet Meclisi'nin 9 Aralık 1970 tarihinde toplanan 19 ncu birleşiminde Plân Komisyonuna havale edildi.⁶¹⁸ Kanun teklifi ve Plân Komisyonu raporu, 28 Ocak 1971 tarihinde Meclis Başkanlığı'na, ertesi gün toplanacak olan 44 ncü birleşimde gündeme alınmak üzere verildi.⁶¹⁹

Kanun teklifi, yurt dışına burslu giden devlet memurlarının maaşlarının ödenmesi amacıyla verilmişti. Meslekî veya akademik staj ve kurslara veya eğitim ve öğrenim imkânlarına bursiyer olarak iştirak ederek yurt dışına giden devlet memurları, dışarıda kaldıkları süre içinde, bağlı buldukları bakanlıklar veya diğer resmî kuruluşlardan aylıklarını almaya devam ederlerdi. Ancak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile söz konusu kanunu tâdil eden 1327 sayılı Kanunun 35 nci maddesi, burslu olarak memleket haricine çıkan devlet memurlarının aylıklarının yurt dışında buldukları sürece ödenmesi imkânını ortadan kaldırmıştı. Teklifin gerekçesi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve emsali program ve milletlerarası teşekküllerden sağlanan çok taraflı teknik yardım kaynaklarından,

⁶¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 436 vd.; 165 ve 165'e 1 Sıra Sayılı ek: Osman Salmankurt'a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun tasarısı ve Maliye ve Plân komisyonları raporları.

⁶¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 115 (17 Haziran 1971), s. 373-374.

⁶¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 168.

⁶¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 44 (29 Ocak 1971), s. 327.

Federal Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya gibi devletlerden temin edilen ikili yardımlardan yararlanarak yurt dışına memur gönderilebildiğini, bunun da uluslararası anlaşmalar ve taahhütlere uygun düştüğünü, ancak kanunun değişerek artık yurtdışına memurların gönderilmesi durumunda maaşların ödenmemesinin Türkiye'yi bu alandaki vecibelerini tek yanlı olarak değiştirmiş bir devlet durumuna soktuğunu belirtiyordu. 1327 sayılı Kanununun 35 nci maddesinin, burslu olarak gönderilen devlet memurlarının dışarıda buldukları sürece Türkiye'deki aylıklarının ödenmeyeceğini açıkça öngörmesinin en önemli sakıncalarından birinin kalkınma için gerekli insangücü eğitimini engellemesi olduğu belirtilen gerekçede, maaş ödenmemesinin bursların asgari miktarda kullanılmalarına sebep verdiği de vurgulanıyordu. Teklif, teknik yardım alma ve değerlendirme imkânlarının korunması ve milletlerarası taahhütlerle Türk mevzuatı arasında uyum sağlanması için 1327 sayılı kanununun 35 nci maddesi ile değiştirilen Devlet Memurları Kanununun 79 ncu maddesine bir fıkranın eklenmesinin faydalı ve zorunlu olduğunu belirtiyordu.⁶²⁰

Kanun teklifi, 12 Şubat 1971 günü toplanan 48 nci birleşimde Bütçe Karma Komisyonu başkanı Erol Yılmaz Akçal (Rize) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle müzakere edilmeye başlandı. Teklifin tümü üzerinde söz isteyen M. Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), 657 sayılı kanunun pek çok maddelerini değiştiren 1327 sayılı kanunun hâlâ memurlar çevresinde çok büyük yankılar uyandırdığını, kanunun intibakla ilgili işlerinin henüz bitirilemediğini, büyük bir sistemi ilgilendiren bu kanundaki eksiklerin tamamlanması için hâlâ kanun teklifleri hazırlandığını öğrendiğini belirterek gelen teklifin de bu yönde olduğunu vurguladı. Kanunda boşluklar varsa, bu eksik ve boşlukların, kanunun bünyesinde mevcut bulunan İyileştirme Komisyonu, Tetkik Komisyonu, Değerlendirme Komisyonu gibi kurumların ele almasının ve kapsamlı bir düzenleme ile tamamlanmasının uygun olacağını belirten Uğrasızoğlu, yurt dışına giden bir kısım memurun haklarının ihlâl edilmesiyle ve kendilerinin geçim zorluğuna düşmeleriyle ilgili olan bu teklifin önemli olmasına karşılık, büyük bir kanunun bir tek maddesinin, diğer maddeler camiası içinde mütalâ edilmeden kanunlaşmasına gönlünün razı gelmediğini, bunun bu tür bireysel düzenlemelere kapı açacağından ve memurlar sisteminin bozulacağından endişe ettiğini açıkladı.⁶²¹

Plân Komisyonu Başkanı Erol Yılmaz Akçal (Rize), açıklamalarda bulunmak üzere söz aldı ve kanun teklifinin sadece Personel Kanununun bir tadili olmadığını, fakat milletlerarası anlaşmaların tek taraflı olarak ihlâlini ortadan kaldırma amacını taşıdığını, Türkiye'nin, yurtdışına giden memurlara maaşlarının ödeneceğine dair, 29 Ekim 1968 tarihinde imzalanmış Fransız teknik yardımı anlaşması, Birleşmiş Milletler ile yapılan anlaşmada olduğu gibi uluslararası taahhütleri bulunduğunu,

⁶²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 632 vd.; 241 Sıra Sayılı Ek: Rize Milletvekili Erol Yılmaz Akçal'ın, 3 Temmuz 1970 tarih ve 1327 sayılı Kanununun 35 nci maddesi ile değiştirilen 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 79 ncu maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında kanun teklifi ve Plân Komisyonu raporu

⁶²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 597-599.

bu kanun teklifinin kabul edilmemesi durumunda uluslararası burslara müracaatçı çıkmayabileceğini, bundan ise yıllık olarak, takribî bir rakamla 10-15 milyon TL civarında zarar edebileceğini belirtti.⁶²²

Salih Aygün (Amasya), Sayın Akçal ile aynı şekilde düşünmediklerini, devletlerarası hukuk prensiplerinin tarafların rıza ve muvafakati ile tatbik edileceğini, Personel Kanununun bir çok aksayan tarafı dururken belirli bir kesimin huzursuzluğunu giderecek olan bu kanun teklifinin daha fazla huzursuzluk getireceğini ve bir kanun gelecekse tümü ile ıslâh edilerek gelmesi gerektiğini ifade etti. Komisyon adına yeniden söz alan Erol Y. Akçal (Rize), bu teklifin, teknik yardım anlaşmalarına istinat eden bir kanun teklifi olduğunu, bu kanun teklifi kanunlaşmadığı takdirde teknik yardım anlaşmalarının iptali ihtimalinin söz konusu olduğunu, yardım anlaşması yapan ülkelerin büyükelçilerinin Dışişleri Bakanlığına müracaat ederek Türkiye'ye teknik yardım için tahsis edilen meblâğların kullanılmayacaksa başka ülkelere nakledileceği ve iptal edileceği hususunda beyanlarda bulduklarını açıkladı.⁶²³

Kemal Demir (Bolu) söz aldı ve Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına, Personel Kanununu değiştiren kanun tasarısının müzakereleri sırasında bu madde üzerinde de ısrarla durduklarını ve bu maddedeki bâzı hükümlerin sakıncalarını belirtmeye çalıştıklarını söyleyerek sakıncaların giderilmesi için değişikliğin yapılması gerektiğini ifade etti. Demir, bu teklifle birlikte fıkraya bir ilâve ve bir de çıkarma yapılması gerektiğini söyleyerek kanun teklifinin, yalnızca anlaşmalı memleketlerle yapılmış olan mübadelelerde burslu gidenlerin yararlanabileceği, ama anlaşmalı memleketler dışına burslu gidenlerin teklifin dışında bırakıldıklarını belirtti. Bunun büyük bir haksızlığı doğuracağını söyleyen Demir, ilgili maddenin birinci fıkrasındaki (Burslu gidenler hariç) ibaresinin de çıkarılması ve bursla dışarı gidenlerin sadece maaşlarının ödenmesiyle kalınmaması, kademe ilerlemeleri, emeklilik ve diğer bütün hakları ile yükümlülüklerinin de maddenin kapsamı içine alınması gerektiğini ifade etti.⁶²⁴

Burhanettin Asutay (İzmir), muadeletin esas olduğu, hakta ve hakkaniyette ayrılık olmayacağı sebebiyle getirilen kanunun yerinde ve yeterli olduğunu ve 79 ncu maddenin 1 nci fıkrasındaki (Burslu gidenler hariç) ibaresinin 1 nci fıkradan çıkarılması gerektiğini söyledi. Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), Devlet Memurları Kanunu üzerinde yapılacak bütün değişikliklerin, sistem bozulmadan, hiçbir sınıfın diğer sınıfa karşı olan hakları ve menfaatleri daha fazla veya daha eksik olmadan, eşitlik ve adalet prensipleri içinde, Hükümet, Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Dairesi gibi kurumlar tarafından sahip çıkılarak değiştirilmesi gerektiğini bir defa daha ifade etti.

⁶²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 599.

⁶²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 600-601.

⁶²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 601-604.

İlhan Açıkalın (Denizli), bu teklifin, dış dünyada da Personel Kanununun getirdiği haksızlıkları duyuracak, anlaşmaları dahi iptal ettirecek hatalarla dolu olduğunu gösterdiğini kanunun çıkmaması durumunda burs alıp eğitim görenlerin çok müşkül bir durumda, yüz kızartıcı, millî şerefi rencide edecek derecede, imtihanlarını yarıda bırakacak duruma girmeleri sonucunun ortaya çıkacağını vurguladı. Plân Komisyonu Başkanı Erol Y. Akçal (Rize) yeniden söz alarak bursların, teknik yardım anlaşmalarına istinadeden burslar olduğunu, dış memleketlerde kalan şahısların bir müşkül duruma uğramalarının bahis mevzuu olmadığını, Türkiye’de ailelerinin zor duruma düşebileceğini ifade etti.⁶²⁵

Kanunun tümü üzerindeki görüşmeler tamamlandığından maddelere geçildi ve 1 nci madde ile 31 Temmuz 1970 tarih ve 1327 sayılı Kanunun 35 nci maddesiyle değiştirilen 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 79 ncu maddesine, 5 nci fıkra olarak aşağıdaki fıkranın eklenmesi öngörüldü:

Milletlerarası genel veya bölgesel, resmî ve hususi kuruluşlar, memleketimiz ile aralarında teknik ve bilimsel yardım ve işbirliği anlaşmaları bulunan veya bu nevi münasebetlerimizin yıllık ve sair özel tertipler aracılığı ile yürütüldüğü devletler; memleketimiz ile bir anlaşmaya bağlı olmaksızın teknik yardım faaliyetleri yıllık programlar veya özel tertipler vasıtasıyla yürütülen Devletlere mensup özel tekküllerden sağlanan burs, kurs, kısa ve uzun vadeli eğitim imkânlarından yararlananlar ile; memleketimizden, Türkiye Cumhuriyetini, mensubu bulunduğu genel veya bölgesel, resmî ve hususi kuruluşlar ile münferit devletlere veya bunlara bağlı resmî ve özel kuruluşlara uzmanlık, müşavirlik, öğretim ve eğitim hizmetleri arzı için gönderilen kamu persoleninin aylıkları, kademe ilerlemeleri, emeklilik ve diğer bütün hakları ile yükümlülükleri bu maddenin önceki fıkralarındaki hükümlerin kapsamı dışında tutulur.

Madde üzerinde Bolu milletvekili Kemal Demir tarafından verilen ve 79 ncu maddenin 1 nci fıkrasındaki “burslu gidenler hariç” ibaresinin de metinden çıkarılmasını teklif eden önergesi, Plân Komisyonu ile Dışişleri Bakanlığı temsilcisi arasında ayrılık yarattığından Erol Yılmaz Akçal maddeyi bütünüyle Komisyona geri aldı.

Maddelerin görüşülmesine 1 Mart 1971 günü toplanan 63 ncü birleşimde devam edildi. Oturum, Plân Komisyonu Başkanı Erol Y. Akçal (Rize) tarafından verilen ve görüşülmekte olan kanun teklifinde, teklifin esas alınmasını, kanun teklifinin 1 nci maddesinde yer alan (madde 79’da) “Burslu gidenler hariç” ifadesi yerine “Burslu gidenlerin bir yılı aşan müddetleri ile şahsan özel burs sağlayan ve bu burstan istifade etmesi için kurumlarınca kendilerine maaşsız izin verilmesi uygun görülenler hariç” ibaresinin konulması ve son fıkranın kaldırılmasını teklif eden önerge hakkında Hüsamettin Başer (Nevşehir), Rize milletvekili Erol Yılmaz Akçal’ın hem kanun teklifçisi, hem de Komisyon Başkanı olarak bu kanunu savunur durumda olmasının hukuk mantığı ile bağdaşmadığını ifade etti. Meclis Başkanının teklif edilen metin

⁶²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 48 (12 Şubat 1971), s. 604-607.

üzerinde müzakere açılmasının, Heyeti Umumiyece kabul edilmesi durumunda teklif üzerinde görüşme yapılacağını söylemesi üzerine Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk (Eskişehir) söz aldı ve teknik yardımların uygulanması kısmında, 1327 sayılı Kanunun 35 nci maddesinin bir boşluk bıraktığını, 35 nci maddenin bir tadile uğramaması durumunda yurt dışına burslu gidenlerin Türkiye’de belli maaş karşılıklarını almaları imkânları kalmadığını, dolayısıyla insan gücü yetiştirmek için bursların özendirilmesi amacıyla teklifin kabul edilmesini önerdi.⁶²⁶

Komisyon Başkanının teklifinin Heyetçe kabul edilmesi üzerine müzakereler teklif üzerinden başladı. 31 Temmuz 1970 tarih ve 1327 sayılı Kanunun 35 nci maddesiyle değiştirilen 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 79 ncu maddesini değiştiren 1 nci madde burslu gidenlerin aylıklarının ödenmesini hükme bağladı. Madde üzerinde söz isteyen Nuri Kodamanoğlu (Niğde) teklifi destekleyen bir konuşma yaptı. Kemal Yılmaz (Aydın) Personel Kanunu tartışılırken hükümeti uyardıklarını, şimdi görüşlerinin uygulamada doğru olduğunun anlaşılacak maddenin islahı ve tashihi cihetine gidildiğini görmekten hizmet yararına memnun olduğunu söyledi. Naime İkbâl Tokgöz (İstanbul), bursların yetersiz olduğunu belirterek bu teklifi olumlu karşıladığını ifade etti. Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk (Eskişehir), burslu yurtdışına gidecek personelin vasıflarının DPT tarafından tâyin edildiğini, kişilerin lisan ve kalifikasyon bakımından ilgili memleketin Türkiye’deki kültür heyeti tarafından sınavla belirlendiğini, Dışişleri, Millî Eğitim Bakanlığı ve ilgili bakanlıkların bunların diğer formasyon durumlarını değerlendirdiğini belirterek seçilen kişilerin bursun ve eğitimin gereklerini yerine getirecek kişiler olmalarına dikkat ettiklerini ve yakında Personel Dairesi tarafından hazırlanan bir yönetmelikle bu işlerin daha da düzenli ve objektif ölçüler içerisinde yapılacağını ifade etti. Sakıp Hiçerimez (Ankara), ilâvesi istenen maddenin aynı zamanda 78 nci maddeyle de ilişkisi olduğunu, 78 inci maddede yurt dışına çıkacaklar belirtilirken kurumlarca açılacak sınavlarda başarı gösterenlere dış burslara dayanılarak gönderilenlere işaret edildiğini, bunlar hakkında, 79 ncu maddeye göre, kadrolarında yalnızca kademe ilerlemelerinin yapılacağı, derece yükselmelerinin olmayacağı ve kendileri yurt dışındayken görevlerinin kendisinin bir alt derecesindeki veya eşit derecedeki başka bir memur tarafından vekâleten görüleceği gibi sakıncalar bulunduğunu vurguladı.⁶²⁷

Kemal Demir (Bolu) tarafından verilen ve 79 ncu maddeden “burslu gidenler hariç” ibaresinin metinden çıkarılmasını teklif eden önerge geri alındı. Plân Komisyonu Başkanı Erol Yılmaz Akçal’ın (Rize) önergesi tekrar okundu ve kabul edildi. Kanunun tümü oylandı ve Millet Meclisi tarafından kabul edildi.

Kanun teklifi, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı’ndan Meclis Başkanlığı’na geri gönderildi. Senato’nun yaptığı değişiklik metinde olmayıp sadece kanunun başlığında bir ilaveye ilişkindi. Bu değişiklikte tasarı, 26 Nisan 1971 tarihli 91 nci birleşimde Plân Komisyonuna havale edildi.⁶²⁸ Kanun teklifi ile Cumhuriyet

⁶²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 63 (1 Mart 1971), s. 6-8.

⁶²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 63 (1 Mart 1971), s. 8-14.

⁶²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 91 (26 Nisan 1971), s. 4.

Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Plân Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 7 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 96 ncı birleşiminin gündeminde yer aldı.⁶²⁹

10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşimde kanunun öncelikle görüşülmesine dair Plân Komisyonu Başkanı yerine Mustafa Kemal Yılmaz tarafından verilen önerge kabul edildi ve Plân Komisyonu raporu okundu. Rapor, Millet Meclisi tarafından kabul edilen tasarıda Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişikliğin Komisyon tarafından benimsenmediğine ilişkindi. TBMM'nin, Komisyonun benimsememe kararını kabul etmesinin ardından Meclis, tasarımı, Anayasa gereğince 7'si Cumhuriyet Senatosundan, 7'si Meclis'ten olmak üzere 14 kişiden oluşan bir Karma Komisyona havale etti.⁶³⁰

Tasarı ve Karma Komisyon raporu 28 Temmuz 1971 günü toplanan 138 ncı birleşimde yeniden ele alındı. Karma Komisyon Başkanı Burdur milletvekili Nadir Yavuzkan tarafından verilen önerge ile kanun teklifinin görüşülmesine öncelik verildi. Karma Komisyonun, Cumhuriyet Senatosu tarafından önerilen başlıkla ilgili "tarih" ve "tarihli" kelimelerini tashih eden metni Meclis tarafından da kabul edildi ve teklif kanunlaştı.⁶³¹ Kanun, 5 Ağustos 1971 tarih ve 13917 sayılı resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1471: 10 Ekim 1971 tarihinde yapılması gereken seçimlerle ilgili Kanun

Antalya Senatörü Akif Tekin ve 6 arkadaşının, Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimleri önseçimi ile ilgili kanun teklifi, Millet Meclisi'nin 16 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 149 ncu birleşiminde İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarına havale edildi.⁶³²

Hazırlanan kanun teklifi, Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimleri için yapılması gerekli önseçimlerin ertelenmesi amacını güdüyordu. Siyasî Partiler Kanunu, Milletvekilleri Seçimi Kanunu ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçim kanunları siyasi partilerin adaylarının belirlenmesi için önseçimi zorunlu kılıyordu. 10 Ekim 1971 tarihinde yapılması gereken Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimlerinin, önseçim için aday oy kâğıtları basılması gibi hazırlıkları Yüksek Seçim Kurulu tarafından yürütülmekteydi. Diğer taraftan Anayasada yapılacak değişiklikler arasında Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimlerinin ertelenmesinin de yer alması planlanıyordu. Ancak Anayasa değişiklikleri henüz gerçekleşmemişti, bu olsa bile, İttüçükler gereğince görüşülme süreleri de uzun zaman alacaktı. Oysa,

⁶²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 96 (7 Mayıs 1971), s. 189.

⁶³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 172.

⁶³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 138 (28 Temmuz 1971), s. 122.

⁶³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 149 (16 Ağustos 1971), s. 663.

seçim kanunları ile Siyasi Partiler Kanununa göre 29 Ağustos'ta önseçimin yapılması gerekliydi. Bütün bunların önlenmesi ve Anayasa değişikliği de uygun zaman gerektirdiğinden, önseçimlerin bir müddet geri bırakılması bir zorunluluk haline gelmişti. Bu durumu sağlamak üzere ekli kanun teklifi hazırlanmıştı.⁶³³

Kanun teklifi ve İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 52 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 19 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 151 nci birleşiminde ele alındı. Geçici Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel'in, kanunun müddetli oluşu ve çok acele kanuniyet iktisap etmesi gerektiği gerekçesiyle verdiği öncelik ve ivedilik önergesi kabul edildi ve tümü üzerinde söz isteyen olmadığından maddelere geçildi.⁶³⁴

10 Ekim 1971 tarihinde yapılması gereken seçimlerle ilgili kanun teklifinin 1 nci maddesi, 24. 5. 1961 günlü ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanununun 29. 5. 1963 günlü ve 238 sayılı kanunla değişik 4 ncü maddesi uyarınca bu kanunun 3 ncü maddesinde bahis konusu edilen 2 no'lu listenin C grubunda yer alan illerde Cumhuriyet Senatosu üyelerinin yenilenmesi, boş bulunan Eskişehir ve Sivas illerinde birer Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin doldurulması, Bursa, Diyarbakır, Elâzığ, Edirne, Malatya, Nevşehir ve Hatay illerinde açık bulunan birer milletvekilliği için 10 Ekim 1971 Pazar günü yapılacak seçimlere mahsus olmak üzere 29 Ağustos 1971 Pazar günü yapılması gereken önseçimlerin 26 Eylül 1971 Pazar günü yapılacağını hükme bağladı. Teklifin 2 nci maddesi, aday listelerinin 1 Ekim 1971 Cuma günü saat 17,00'ye kadar Yüksek Seçim Kuruluna teslimi, adayların radyoda ilânı, itirazların 5 Ekim 1971'e kadar yapılması, YSK'nun 8 Ekim 1971'de kesin aday listelerini radyolardan ilânını, Siyasi Partilerin radyolarda yapacakları propaganda konuşmalarının 3-9 Ekim 1971 tarihleri arasında yapılacağını hükme bağladı. 3 ncü madde, kanunun uygulanması sebebiyle değiştirilen tarihlere göre hâsıl olacak boşlukları ve süreleri Yüksek Seçim Kurulunun alacağı ilke kararları ile düzenleneceğine ilişkindi. 4 ncü madde, seçimlerle ilgili kanunların bu kanuna aykırı hükümlerinin birinci maddede bahis konusu seçimlerde uygulanmayacağını hükme bağladı.⁶³⁵

Teklifin tümü üzerinde ve aleyhinde söz isteyen Fahri Uğrasızoğlu (Uşak), hükümet tarafından içinde bulunulan siyasi ortam ve seçime dâhil bulunan bâzı vilâyetlerdeki sıkıyönetim hali gerekçe gösterilerek Cumhuriyet Senatosu üyelerinin 1/3'nü yenilemek ve bâzı illerdeki açık milletvekilliklerini doldurmak üzere Ağustos ayında yapılması icap eden önseçimlerin, bu kanunla Eylül ayına ertelendiğini,

⁶³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 151 (19 Ağustos 1971), s. 71 vd.; 415 Sıra Sayılı Basmayazı: Cumhuriyet Senatosu Antalya Üyesi Akif Tekin ve 6 arkadaşının, Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimleri önseçimi ile ilgili kanun teklifi ve İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından 5 er üye seçilerek kurulan 52 numaralı Geçici Komisyon raporu.

⁶³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 151 (19 Ağustos 1971), s. 17.

⁶³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 151 (19 Ağustos 1971), s. 17-18.

böylece, bu arada Anayasa değişikliği gerçekleşirse Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimlerinin de 1973 yılına ertelenmiş olacağını söyledi ve seçimlerin yapılacağı tarihte sıkıyönetim de kaldırılmış olacağından seçimlerin yapılmaması için ortada hiçbir sebebin kalmayacağını ifade etti. Seçim masraflarından kurtulmak ve halkın seçimlere karşı olan ilgisini azaltmamak için, hükümetin, seçimleri dört senede bir ve Senato ile Millet Meclisi seçimlerinin müştereken yapılması için çalışmalarına başlaması gerektiğini belirten Uğrasızoğlu, belediye seçimleriyle mahallî idareler seçimlerinin de aynı günde ve aynı saatte yapılmasının büyük faydalar sağlayacağını, seçimlerde bütün aday listelerinin bir tek zarfa konmasının sağlanması ve önseçim sisteminin ıslah edilmesi gerektiğini vurguladı.⁶³⁶

Kanun teklifinin tümü oya sunularak kabul edildi. 20 Ağustos 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif, 23 Ağustos 1971 tarih ve 13935 mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1481: Asayişe müessir bazı fiillerin önlenmesi hakkında Kanun

Asayişe müessir bâzı fiillerin önlenmesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi’nin 5 Aralık 1969 tarihinde toplanan 14 ncü birleşimde Adalet ve İçişleri komisyonlarına havale edildi.⁶³⁷ Kanun tasarısı ve Adalet ve İçişleri komisyonları raporları, 24 Nisan 1970 tarihinde toplanacak olan 73 ncü birleşimin gündemine konulmak üzere Meclis Başkanlığı’na sunuldu.⁶³⁸

Demirel Hükümeti sırasında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 29 Kasım 1969 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunulan asayişe müessir bâzı fiillerin önlenmesi hakkında kanun tasarısı, belirli süre içinde teslim olmayan vatandaşa karşı zabıtaya silâh kullanma yetkisi verme amacıyla düzenlenmişti. Tasarının gerekçesi, tasarının, kişi ve toplum güvenliği aleyhinde bâzı fiillerin önlenmesiyle can ve mal emniyetini tesis etmek amacıyla hazırlandığını belirtiyordu. İçişleri Bakanlığı, hazırladığı gerekçede, kanun tasarısının birinci maddesinin, zabitanın hangi hallerde silâh kullanabileceklerini düzenlediğini, buna göre, maddenin a bendinde, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun zabitanın silâh kullanma yetkisini tesbit eden 16 ncı maddesine atıf yapıldığını, maddenin b bendinde ise, idam ve ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olan, bu suçlardan dolayı haklarında tevkif veya yakalama müzekkeresi çıkarılan ve silâhlı dolaşarak emniyet ve asayişe tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlâl ettikleri anlaşılanlardan, teslim olmaları için İçişleri Bakanlığınca tespit edilen tarihte başlamak üzere 10 günden az ve 30 günden çok olmamak şartıyla verilecek süre sonuna kadar adlî makamlara, zabıtaya veya her hangi bir resmî mercie teslim olmamaları hallerinde, zabitanın silâh kullanmaya yetkili olduğu kabul edilmekteydi. Bu süre, ad, san ve eylemleri belirtilerek zanlı veya suçlunun dolaştığı bölgelerde mûtat vasıtalarla ve uygun görülen yayın organlarıyla ilân edilecekti. Tasarının ikinci maddesi, birinci

⁶³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 17, Birleşim 151 (19 Ağustos 1971), s. 18-19.

⁶³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 14 (5 Aralık 1969), s. 403.

⁶³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 73 (24 Nisan 1970), s. 477.

maddede sayılan hallerde zabitanın silâh kullanabilmesinin “ihtar” şartına bağlı olduğunu, zabitanın, silâh kullanmadan önce sanık veya suçlunun teslim olması için ihtarda bulunacağını, ancak, zabıta görevlilerine karşı silâh kullanmaya filhal teşebbüs etmeleri halinde ihtarla lüzum olmaksızın silâh kullanılabileceği öngörülmekteydi. Bu hüküm, müsademe sırasında sanık veya suçluya bilfiil yardım edenlerle, kaçmasına yardımcı olanlara da uygulanacaktı. Ayrıca, tasarı, zabitanın silâh kullanma yetkisini kanuna göre kullanıp kullanmadığının, Cumhuriyet Savcısı veya yardımcılarını tarafından bizzat yapılacak hazırlık soruşturması ile tesbit edileceğini ve soruşturma sonucunda bu kanun hükümleri dairesinde silâh kullandıkları tespit edilen polis ve jandarma hakkında kovuşturma yapılamayacağını hükme bağlayacaktı. Tasarı hakkında komisyonda da farklı görüşler ortaya çıktı. İ. Hakkı Akdoğan, tasarının 2 nci maddesi hakkındaki görüşlerinin mahfuz kalmasını talep etti. Turgut Artaç (Kars) ile İbrahim Öztürk (Maras), Kanunun, 20 nci asır Türkiye’sinin cemiyet hayatına ve hukuk zihniyetine muhalif, teokratik bir zihniyetin ürünü olduğu, hâkimin hükmü olmadan sadece İçişleri Bakanının arzu ve iradesi yönünden adam öldürmek yetkisi vermek amacını güttüğü, Anayasanın demokratik hukuk devleti ilkesine uygun olmadığı, hukuka ve Anayasaya aykırı olduğu ve uygulamada birçok keyfiliklere yol açabileceği için muhalefet şerhi koymuşlardı.⁶³⁹

Kanun tasarısı Millet Meclisi’nin 8 Temmuz 1971 günü toplanan 127 nci birleşiminde ele alındı. İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesi üzerine müzakereler başladı. Tasarının tümü üzerinde söz alan Mevlüt Ocakçioğlu (Niğde), Türk Polisi ve Jandarmasının, görevini icradaki verimsizliğinin, genellikle bu meslek erbabının görev sırasında bâzı kanuni tahditler ve bağımlılıklarla karşılaşmalarından doğduğunu söyleyerek konuşmasına başladı. Meslek erbabının takipte nasıl hareket edeceğinin ve hangi ahvalde silâh kullanacağını 2559 sayılı Polis Vazife Kanunu ile sınırlı ve bağımlı olduğunu söyleyen Ocakçioğlu, bu kanun tasarısının, meslek erbabının suçluları takipte silâh kullanma ve buna benzer tedbirlerde yetkisini artırdığını belirtti. Verilen yetkiyi bir başarı unsuru olarak kabul ettiğini ve tehlikeli duruma girmiş bulunan tevkifli ve ihzarlı kişilerin İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan ilân veya gösterilen müddet içerisinde teslim olmamaları ve kamuya zararlı, tehlikeli hallerine devam etmeleri durumunda görevlilerin silâh kullanarak bertaraf edebileceklerini söyleyen Ocakçioğlu, getirilen hükmün âmme yararına olduğunu ve hiçbir surette de hukukun umumi esaslarına aykırı bulmadığını ifade etti.⁶⁴⁰

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), tasarının hukukun genel esasları bakımından savunulması imkân dışı, hukukî imkânlar dışı bâzı esaslar getirdiğini, tasarının geri alınarak bir daha gözden

⁶³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 315 vd.; 123 ve 123’e 1 Sıra Sayılı Ekler: Asayişe müessir bâzı fiillerin önlenmesi hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve İçişleri komisyonları raporları.

⁶⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 294-295.

geçirilmesinin çok isabetli olacağını belirtti. Kanunun, yeni esaslar getiren bir kanun olmaktan ziyade bir yetki kanunu olduğunu ve şekli evsafıta özellik taşıyan bir kanun mahiyetini taşıdığını söyleyen Akışık, bu tasarı ile bir çok masum kişinin dahi öldürülmesi sonuçlarını verebilecek bir neticeye gidilebilmesinin Anayasaya, geleneksel esaslara, ceza hukuku anlayışına ve uygulamalara tamamen aykırı olduğunu ifade etti. Tasarının kütle halinde ölüm, kütle halinde adam öldürme imkânlarını getiren bir düzenleme olduğunu belirten Akışık, ikinci maddede belirtilen, sanığın, kaçarken veya müsademe ederken yardımcı olanların da sanığın göreceği cezayı görmesi ve bir jandarma onbaşı veya erinin takdiriyle vurulacak olmasının temel hukuk prensiplerinin yok edilmesi ve savunma imkânının vatandaşın elinden alınması anlamına geldiğini beyan etti. Tasarının, hükümetçe ele alındığı zaman Anayasaya, ceza kanunlarına aykırı olan hususları göz önünde tutularak hazırlanmadığını ve Anayasaya aykırılık hususuyla tetkik edilmek üzere geri alınması lâzım gelen bir tasarı özelliğinde olduğunu söyleyen C.H.P. sözcüsü, teklifin mevcut haliyle kanunlaştırılması için ısrar gösterilmesi durumunda ret oyu kullanmakta mazur görülmeleri gerektiğini açıkladı.⁶⁴¹

Turhan Özgüner (İçel), ismi ne olursa olsun, mahkeme kararı olmaksızın zabıtaya öldürme yetkisi veren bir kanun olan bu tasarının silâh kullanma ile getirdiği istisnanın korkunç olduğunu, otuz günlük müddeti geçiren sanıkların cezasının idam olarak belirlenmesini getirdiğini, tasarının ne hukuk anlayışına, ne vicdan ölçülerine sığmayacağını açıkladı. 2 nci maddenin 1 nci fıkrasında, ihtardan sonra, polis veya jandarmaya karşı silâh kullanmaya filhal teşebbüs etmeleri halinde ihtara lüzum olmaksızın silâh kullanılır hükmünün zaten açıklamaya ihtiyaç göstermediğini, ancak bu madde ile belirtilmesine gerek olmadığını, bu fıkranın tedvin gerekçesini anlamaya imkân olmadığını belirten Özgüner, diğer fıkrada da yardımın derecesi bilinmeden ve tayin edilmeden müsademe esnasında yardım edenlerin de öldürülmesinin hukuka, insan hayatına saygıya aykırı olduğunu beyan etti. Bu kanunu anlamamanın mümkün olmadığını ve Meclisten geçen kanunlar içinde bu derece ciddiyetten uzak bir kanun tasarısı geçmediğini söyleyen Özgüner, Meclisin hukuk anlayışının bu tasarıya şiddetle karşı olmayı gerektirdiğini ve hiçbir iktidar veya hiçbir dönemde hukuk anlayışını çiğnemek, hukuka saygı ölçüsünden uzaklaşmanın milletvekillerinden beklenmeyeceğini vurgulayarak konuşmasını bitirdi.⁶⁴²

İçişleri Komisyonu adına söz alan Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir), kanun tasarısının tarihinin yeni olmadığını, üzerinde yazıldığı gibi 1969 senesinde Başbakan Süleyman Demirel'in imzası ile getirilmiş bulunmadığını, dağlarda Hekimo gibi eşkiyanın kol gezdiği bir dönemde hissedilen ihtiyaç sonucunda 1967 senesinde komisyonlarda uzun uzadıya müzakeresi yapıldığını ve o zaman kendisinin de tasarının kanunlaşmasında müsbet oy kullandığını belirtti. Tasarının, hiçbir zabıta memuruna yeni bir suçtan

⁶⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 295-301.

⁶⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 301-303.

dolayı veya yeni bir suç icat ederek silâh kullanma yetkisini vermediğini, gerek Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununda, gerek Türk Ceza Kanununda, gerekse Jandarma Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki Nizamnamede nerelerde, ne zaman, hangi hallerde silâh kullanılacağına tâyin edildiğini, bu tasarının suçluya, kaçan insana, dağa çıkan insana, silâhlı olduğu, hakkında tevkif müzekkeresi bulunduğu veya idam cezası giymiş veya ağır cezalı olduğu ve bulunduğu muhiti de asayiş yönünden hakikaten tehdit ve ihlâl ettiği sabit olan kişilere karşı bir tedbir getirdiğini belirten Komisyon sözcüsü, tasarının asıl getirmek istediği yeniliklerden birisinin birini yaralamış veya öldürmüş olan polis veya jandarmanın vekâlet emrine alınması veya işten el çektirilmesi sonucunda âmirlerin göreve çıkacak adam bulamamaları durumunu ortadan kaldırmak olduğunu, bir diğer yeniliğin ise suçluya muayyen mehiller vermek suretiyle daha çabuk teslim olmasını sağlaması olarak değerlendirdi.⁶⁴³

Adalet Partisi grubu adına söz alan Kemal Kaya (Kars), kanun tasarısının, polise ve jandarmaya keyfi adam vurma yetkisi vermediğini, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununu daha da etkili bir şekilde sokarak polisin her hangi bir hâdisede silâh kullandığı zaman adam yaralaması veya vurması halinde savcılıkça yapılan takibatların kesin formülünü verdiğini, dağda, şehirde veya başka yerde, firar edip arananların 30-40 kişi olduğunu, her halde 36 milyonun huzur ve sükûnu için 30-40 kişiyi burada çıkıp himaye etmenin ne kanunla, ne hukuk ile bağdaşamayacağını ve memleketin huzur ve sükûnu için getirilen bu kanunu bütün kalpleriyle desteklediklerini söyledi.⁶⁴⁴

Millî Güven Partisi grubu adına kürsüye gelen Mehmet Nebil Oktay (Siirt), bu kanunun tedvininden maksadın polis ve jandarmaya gereken cesareti vermek olduğunu söyleyerek konuşmasına başladı. Maddenin mutlaka açıklığa kavuşturulması gerektiğini belirten Oktay, bölgenin asayişini tehdit eden şahısların kimler olduğunu, gerçekten tehdit oluşturup oluşturmadıklarının belirlenmesi gerektiğini ve başka bir çok şahsın mağdur edilmesinin önlenmesi gerektiğini bildirdi. Maddeye, tahkikat safahatında bu kanun hükümleri dışına çıktığı anlaşılan polis ve jandarmanın işten el çektirilebileceğine dair bir fıkra eklenmesi ve verilen bir yetkinin sorumluluğunun da olması gerektiğini söyleyen Oktay, yetki sahiplerinin bu mesuliyetlerini istismar etmelerinin önlenmesi, yataklık yapanlara verilen cezanın asgari haddinin artırılması gerektiğini belirtti ve memleketin asayişini bozmak, vatandaşın huzurunu bozmak için elini silâha götüren ve bu silâhı tutmada inatla ısrar eden şahıslara karşı önlem almakta zorunluluk olduğunu, fakat bunu yaparken suçsuz vatandaşı kötü âkıbetlere duçar bırakacak vuzuhtan uzak maddelere açıklık getirmenin de zorunlu olduğuna işaret etti.⁶⁴⁵

⁶⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 303-307.

⁶⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 308-310.

⁶⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 310-311.

C.H.P. grubu adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), tasarıyla, bir yetki kanunu şeklinde İçişleri Bakanına bâzı tasarruf imkânları sağlanmaya çalışıldığını, çok tehlikeli olan noktanın, insanların yaşama hakkını hiçbir ölçüye tâbi tutmadan büyük güçlükler altına sokma olduğunu, eğer bu tasarının, geri alınması, yeniden tetkikten geçirilmesi mümkün olmaz ise çıkarılan ve çıkarılacak kanunlar içinde bir kanun çıkarma özelliğini taşımayan bir vasfı olacağını ifade etti.⁶⁴⁶

Tasarının görüşülmesine 29 Temmuz 1971 Perşembe günü toplanan 139 ncu birleşimde devam edildi. Tasarı hakkında söz isteyen İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu, tasarının bakana adam öldürme yetkisi vermediğini, bilhassa ağır hapis veya adam öldürmekten sanık olan kişilerin tekrar suç işlemelerine, hattâ adam öldürmelerine mâni olmak için hazırlandığını söyledi. 1 nci maddenin jandarmaya veya güvenlik kuvvetlerine, sanık veya hükümlüye rasladığı yerde ateş etmek ve onu öldürmek şeklinde bir yetki vermediğini, sanık veya hükümlüye teslim olması için bir mühlet verileceğini, bunun ilân edileceğini, bir müsademe halinde sanığa bir ihtar yapılacağını, ihtara rağmen teslim olmadığı takdirde ancak zabıta kuvvetleri silâhını kullanmak yetkisine sahip olacağını belirten Bakan Ömeroğlu, 2 nci maddenin son fıkrasının da sanık veya hükümlüye yardım edenler hakkında müsademe anında uygulanacağını hükme bağladığını, bu maddede de ihtar keyfiyeti bulunduğunu, tasarının ülkenin huzur ve asayişini ihlâl eden eşkiyalar karşısında jandarmanın daha rahatlıkla insanların malını, canını, şeref ve haysiyetini korumak hususunda güven verici olduğunu ifade etti.⁶⁴⁷

Demokratik Parti grubu adına söz alan Kadri Eroğan (Sivas), tasarının lüzumsuz olduğunu düşünmediklerini, çıkarılmasında devlet emniyet ve asayiş ve millet huzur ve sükûnu bakımından pek çok fayda olduğunu, ancak, ilânda mûtat vasıta ve uygun görülen yayın organlarına ismen radyo ve televizyon ibaresinin konması, 2 nci maddede “filhal silâh kullanmak, yani müsademeyi kabul etmek” ibaresinin getirilmesi, usûl, fûru ile karı-kocanın kabul edilmesi; silâhlı müsademede teslim olması istenilen insana, fiilen silâhla yardım etmiş olmanın esas unsur olarak ele alınması gibi eksikliklerinin tamamlanması gerektiğini belirtti. Adıyaman milletvekili Zeki Adıyaman tarafından verilen yeterlik önergesi aleyhinde söz alan Reşit Ülker (İstanbul), kanunun, vatandaşın Tanrı tarafından verilmiş yaşama hakkını elinden alacak nitelikte bir kanun olduğunu, bu kadar önemli bir kanun hakkında özünün kavranması, Anayasaya aykırı olup olmadığının anlaşılması ve bütün diğer hususların tespit edilebilmesi için tartışılmasına devam edilmesini istedi. Ancak, kifayeti müzakere taktirri kabul edildi. Maddelere geçmeden evvel, kanun tasarısının

⁶⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 127 (8 Temmuz 1971), s. 311-315.

⁶⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 139 (29 Temmuz 1971), s. 199-200.

Anayasaya aykırı olup olmadığının tesbiti bakımından Anayasa Komisyonuna gönderilmesini öneren Reşit Ülker'in (İstanbul) ve kanunun komisyona iadesini öneren Kenan Mümtaz Akışık'ın (Bitlis) önermeleri kabul edilmedi.⁶⁴⁸

Asayişe müessir bâzı fillerin önlenmesi hakkında kanun tasarısının maddelerine geçilerek polis ve jandarmanın, diğer kanun ve tüzüklerde yazılı yetkileri saklı kalmak üzere, aşağıda yazılı hallerde de silâh kullanmaya yetkili kılındığı 1 nci maddede açıklandı. Buna göre, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 16 ncı maddesinde yazılı hallerde, idam ve ağır hapis cezasını gerektiren suçlardan bir veya birkaçını işlemekten sanık veya hükümlü olup da haklarında tevkif veya yakalama müzekkeresi çıkarılan ve silâhlı dolaşarak emniyet ve asayişe tek başına veya toplu olarak fiilen tehdit ve ihlâl ettikleri anlaşılanlardan, teslim olmaları için İçişleri Bakanlığınca tesbit edilen tarihte başlamak üzere 10 günden az ve 30 günden çok olmamak şartıyla verilecek mûhlet ile ad, san ve eylemleri de belirtilerek sanık, zanlı veya hükümlünün dolaştığı bölgelerde mûtat vasıtalarla ve uygun görülen yayın organlarıyla ilân edilenlerin belirtilen süre sonuna kadar adlî makamlara, zabıtaya veya her hangi bir resmî mercie teslim olmamaları hallerinde polis ve jandarma silah kullanmaya yetkili kılındı.

Madde hakkında M.G.P. grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), Millî Güven Partisi'nin, memleketin huzur ve saadeti, millet bütünlüğü, vatan bütünlüğü hakkında getirilmiş olan kanun tasarısına olumlu rey vereceğini belirtti. A.P. grubu adına söz alan Ahmet Karaaslan (Malatya), kanunun birinci maddesinin hukuk ilkelerine ve anlayışına aykırı olmadığını, tasarının şehir ve köylerin şaki ve sergendelerden temizlenmesi, vatandaşların mal, can ve ırz emniyetinin sağlanması ihtiyacından doğduğunu, tasarıda zabitanın silâh kullanabilmesinin koşullara bağlandığını söyleyerek tasarının 1 nci maddesinin yerinde olduğunu belirtti ve uzun konuşmasını sonlandırdı.⁶⁴⁹

Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), ilk plânda, evvela tasarının adının uygun olmadığını, kanunun, aslında, asayişe bozan kimselerin takibi için bâzı yetkiler verilmesi hakkında kanun tasarısı amacını ifade eden bir başlık olması gerektiğini ve tasarının maddeleri hakkında değişiklik önermeleri sunacaklarını belirtti. Salih Aygün (Amasya) tarafından konuşmalarda süre kısıtlaması talebiyle verilen önerenin aleyhinde söz alan Mehmet Aytuğ (Elâzığ), kanunun, polis ve jandarmaya silâh kullanmaktan başka bir çare bulunmadığı haller dışında dahi öldürme yetkisi getirdiğini belirterek önerenin reddini talep etti. Önerenin kabul edilmesiyle gruplar adına konuşmalar 10'ar, şahıslar adına konuşmalar 5'er dakika ile sınırlandırıldı.⁶⁵⁰

⁶⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 139 (29 Temmuz 1971), s. 200-203.

⁶⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 139 (29 Temmuz 1971), s. 203-209.

⁶⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 139 (29 Temmuz 1971), s. 209-218.

Tasarının görüşülmesine 30 Temmuz 1971 günü toplanan 140 ncü birleşimde devam edildi. Şahsı adına konuşmak üzere kürsüye gelen Hilmi İşgüzar (Sinop), cemiyetin huzurunu kaçıran, emniyet ve asayiş ihlâl eden çeşitli zümreler doğduğu için bu kanunun birinci maddesini yerinde gördüğünü belirtti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kadri Eroğan (Sivas) maddeyi uygun bulduklarını, M.G.P. grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) maddede kişi hürriyetini zedeleyen, yaralayan hiçbir husus bulunmadığını ifade ettiler. İçişleri Komisyonu Sözcüsü Fuat Azmioğlu (Kütahya) söz aldı ve tasarının şerirler, katiller, vatan ve devlet düşmanları karşısında devletin bir salâhiyetle güçlendirmek amacını taşıdığını söyleyerek tasarıyı savundu. Madde hakkında söz alan Yusuf Ziya Yılmaz'ın (Adıyaman), bu yasayla cemiyeteki firariler yerine başka masumların öldürülmesi durumunda hesabını kimin vereceğine dair sorusunu İçişleri Komisyonu Başkanvekili Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir), kanunun önce ihtar gerektirdiğini, tek bir olay olsa dahi bu tür hâdiselerin tahkikinin Cumhuriyet Savcılığınca yapılacağını söyleyerek yanıtladı.⁶⁵¹

Yaşar Bir (Sakarya) tarafından verilen müzakerenin kifayeti önergesi aleyhinde söz alan Vahit Bozatlı (Sivas), Polis Vazife ve Salâhiyetleri Kanununun yeterli olmadığını, bilhassa Doğu Anadolu'da, bazan Batı Anadolu'da kanunda bahsedilen suçlardan zanlıların bulunduğunu ve bunlara engel olacak bu kanunun getirilmesi gerektiğini söyleyerek müzakerelere devam edilmesini talep etti. Ancak kifayeti müzakere tavrı kabul edildi. Komisyondan sonra söz alan Reşit Ülker (İstanbul), kanunun, Anayasanın 14 ncü maddesinde sözü edilen yaşama hakkını ihlal ettiğini ve açıkça Anayasaya aykırı olduğunu ifade etti ve Millet Meclisi Başkanlığına verdiği bir önerge ile tasarının Anayasa Komisyonuna havalesini önerdi. C.H.P. Grubu adına Kenan Mümtaz Akışık (İstanbul), kanun tasarısının adının, "asayiş bozan kimselerin takibi için bâzı yetkiler verilmesi hakkında kanun tasarısı" olarak değiştirilmesi için bir tavrı sundu. Turhan Özgüner (İçel), tasarının 1 ncü maddesindeki cümlenin "zabıtaya veya herhangi bir resmî mercie teslim olmayıp silâhlı müsademeye kalkışması" şeklinde değiştirilmesi ve "zanlı" sözcüğünün maddeden çıkarılması için iki önerge verdi. Sivas milletvekili Kadri Eroğan, C.H.P. grubu adına Kenan Mümtaz Akışık, Muğla milletvekili Ahmet Buldanlı, İçişleri Komisyonu Başkanvekili Eskişehir milletvekili Şevket Asbuzoğlu, ve İstanbul milletvekili Reşit Ülker kapsamlı değişiklik önergelerini Başkanlığa sundular ve önergeler okundu. Komisyon tarafından verilen ve tasarının 1 ncü ve 2 ncü maddelerinin birleştirilmesini teklif eden önerge, Kenan M. Akışık tarafından verilen önerge ve Ahmet Buldanlı'nın (Muğla) önergesi geri alındı. Kadri Eroğan'ın (Sivas) önergesi ile Şevket Asbuzoğlu'nun (Eskişehir) önergesi kabul edildi. Diğer tavrılar kabul görmedi ve madde tadil edildiği şekliyle Meclis'ten geçti.⁶⁵²

⁶⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 294-302.

⁶⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 140 (30 Temmuz 1971), s. 302-318.

Kanun tasarısının, zanlıların yapılan ihtarından sonra güvenlik güçlerine karşı silâh kullanmaya filhal teşebbüs etmeleri halinde ihtara lüzum olmaksızın silâh kullanılacağına dair 2 nci maddesi, 4 Ağustos 1971 tarihinde toplanan 142 nci birleşimde görüşüldü. Madde hakkında ilk sözü C. H. P. grubu adına alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), maddenin hazırlanışının ve redakte edilmişinin hukuk ölçülerine uymadığını ve silâh kullanma yetkisinin üçüncü maddede tanınan hudutsuz yetki haliyle birleşmesi halinde maddenin endişe yaratıcı vasfı olduğunu belirterek değişiklik önergesi sunacaklarını ifade etti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kadri Eroğan (Sivas), zanlıların silahla mukabele etmeleri durumunda ihtara lüzum kalmadan silah kullanma yetkisinin bir çok mağduriyete yol açabileceğini belirtti. Reşit Ülker (İstanbul), 2 nci maddenin tatbik edileceği şahısların, 1 nci maddede gösterilen ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan sanık olanlar olduklarını, ancak yardımcı konumundaki kişilerin mağdur edilebileceklerini ifade etti.⁶⁵³

Mehmet Aytuğ (Elâzığ), polis ve jandarmanın silâh kullanacağı hallerin kanunda belirtildiğini ve yetkinin verildiğini, buna rağmen Türkiye'deki adlî arşivlerde polisin ve jandarmanın adam öldürdüğüne dair dosyaların gayet az denilebilecek kadar olduğunu ve bu konuda mevzuat eksikliği bulunmamasına karşın bu kanunun getirilmesinin karmaşası doğurduğunu ifade etti. A. P. grubu adına söz alan Ahmet Karaaslan (Malatya), 2 nci maddenin biraz daha vuzuha kavuşturulması yönündeki görüşlerine katıldığını ve maddenin 1 nci madde ile birlikte ele alınması gerektiğini belirtti. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), tasarının, devletin, hükümetin, kanunun ve bunları temsil eden polis ve jandarma gibi emniyet kuvvetlerinin, vatani yıkmak, milleti bölmek, rejimi tahrip etmek isteyen eşkiyaya karşı hâkimiyetini karar altına aldığını ve ikinci maddenin sı-on derece yerinde olduğunu söyledi.⁶⁵⁴

Nevşehir milletvekili Hüsametdin Başer tarafından verilen yeterlik önergesinin kabul edilmesi üzerine madde hakkında Ahmet Karaaslan (Malatya), Kadri Eroğan (Sivas), Turhan Özgüner (İçel), Reşit Ülker (İstanbul), Hasan Ali Gülcan (Antalya) ve Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis) tarafından verilen önergeler görüşüldü. Ahmet Karaaslan (Malatya) tarafından verilen önergenin dışındakiler Meclis tarafından reddedildi. Madde değişik şekliyle oya sunularak kabul edildi ve zanlıların güvenlik güçlerine karşı ihtarından sonra silah kullanmaya teşebbüs etmeleri halinde polis ve jandarmaya silah kullanma yetkisi tanındı.⁶⁵⁵

Tasarının maddelerinin görüşülmesine 5 Ağustos 1971 günü toplanan 143 nci birleşimde devam edildi. Silâh kullanan polis veya jandarma hakkında hazırlık soruşturmasının Cumhuriyet savcılarını veya yardımcılarını tarafından yapılacağına, dâva

⁶⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 142 (4 Ağustos 1971), s. 432-437.

⁶⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 142 (4 Ağustos 1971), s. 437-440.

⁶⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 142 (4 Ağustos 1971), s. 440-444.

açıldığında sanığın duruşmadan varestede tutulabileceğine ve hakkında açığa alma, işten el çektirme işlemi uygulanmayacağına ilişkin 3 ncü madde hakkında C.H.P. grubu adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), maddenin ikinci fıkrasına itiraz ederek davalının duruşmadan varestede tutulmamasının Ceza Kanununa aykırı olduğunu ifade etti. Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), kanun tasarısının üç yenilik getirdiğini, bunların İçişleri Bakanlığının ilanı keyfiyeti, savcılarının bizzat inceleme yapmaları ve yakın akrabaların yardımı ile ilgili olan müeyyideler meselesi olduğunu belirterek dava açıldığında, takipsizlik kararı verilmişse, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerinin saklı bulunduğu konmasının da gerektiğini söyledi. Reşit Ülker (İstanbul), ağır cezaya sevk edilen güvenlik güçlerinin devlet memuru olduğunu, hem ağır cezalı bir duruşmaya gitmeyecek olmasının, hem de işten el çektirilmeyecek bulunmasının hukuka ve akla aykırı olduğunu, bunun da aynı zamanda Anayasanın eşitlik kuralına da uymadığını ifade etti. M. G. P. grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), maddenin, ülkenin millî huzurunu, birliğini, vatan bütünlüğünü tahrip etmek isteyenlere karşı bu kanun hükümleri dairesinde silâh kullanan polis veya jandarma hakkında olduğunu söyledi ve maddeyi uygun bulduklarını, aynen kabulünü benimsediklerini vurguladı. Mehmet Aytuğ (Elâzığ), maddenin yanlış ve ceza bütünlüğünü bozan bir imtiyazlı hüküm taşıdığı için değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Turhan Özgüner (İçel), birinci ve ikinci maddeler geçtikten sonra üçüncü maddenin aslında anlamını yitirdiğini, ancak cezanın ana prensiplerine aykırı olan maddelerden ne kurtarılabilirse kâr olduğunu belirtti ve maddedeki cezanın eşitlik prensibine aykırı olan davalının duruşmadan varestede tutulmasının ancak mahkemenin kararı ile mümkün olabilmesinin hükme bağlanmasını talep etti.⁶⁵⁶

İçişleri Komisyonu Başkanvekili Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir) üçüncü maddenin getirdiği iki yeni hüküm üzerindeki tereddütleri gidermek amacıyla tahkikin bizzat Cumhuriyet savcısı veya yardımcıları tarafından yapılması uygun olduğunu, müdde-i umuminin vereceği karar için Ceza Usulü Muhakemeleri Kanunundaki bütün kapıların açık olduğunu, davalıların duruşmadan varestede tutulması yetkisinin ağır ceza mahkemesinin yetkisi dâhilinde kalacağını söyledi ve işten el çektirme veya açığa alma işlemlerinin bu kanun hükümleri dâhilinde cereyan ettiği takdirde yapılamayacağını vurguladı. Başkanvekilinin, bu kanun dahilinde görevini yapmış olan güvenlik güçlerine suçlu denilemeyeceği yönündeki beyanı, milletvekillerinden tepki gördü. Suna Tural (Ankara) bu madde ile zabitanın gücünü ve kuvvetini kırmak ya da zor duruma düşürmek isteyenlere karşı tedbir olarak kanunların bekçisi durumunda olan Cumhuriyet savcılarında görev verilmiş bulunduğunu belirtti. Tural'ın, Meclis'in eşkiyanın haklarını savunmak yerine güvenlik güçlerinin haklarını savunmasının doğal olduğunu söylemesi tartışmalara yol açtı.⁶⁵⁷

⁶⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 143 (5 Ağustos 1971), s. 478-486.

⁶⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 143 (5 Ağustos 1971), s. 486-491.

Madde hakkında Turhan Özgüner (İçel), Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), Reşit Ülker (İstanbul) ve Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep) tarafından verilen değişiklik önermeleri kabul edilmedi ve madde komisyondan geldiği şekliyle Meclisçe kabul edildi.

4 ncü madde sanık veya hükümlüye yardımcı olanların üç yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılacağına ilişkindi. Madde üzerinde C. H. P. grubu adına söz alan Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), yasanın çıkarılması için hükümetin kararlı tutumunu anladıklarını ve önerge vermeyeceklerini, yaşama hakkı ile ilgili böyle bir tasarı için görüşlerini zapta geçirmekle yetineceklerini belirterek TCK'nın 63 ncü ve 64 ncü maddeleri varken bu maddenin neden getirilmiş olduğunu anlamadıklarını, maddenin ikinci fıkrasında zanlıya yardımcı olan akraba ve kan hısımlarının cezalandırıldığını, maddenin Anayasaya ve bütün geleneksel ahlâka, inançlara aykırı olduğunu ifade etti. Demokratik Parti grubu adına Kadri Eroğan (Sivas) söz aldı ve maddenin geleneksel toplumun değerleri, yasalar ve Anayasa'ya aykırı olduğunu vurguladı. Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), maddenin toplumun bâzı duygularına, bâzı hassas hükümlerine, yargılarına ters olduğunu, maddenin böyle geçmemesi için bir önerge verdiğini bildirdi. Adalet Partisi grubu adına söz alan Kemal Şensoy (Ordu), bu tasarının tamamen özel bir kanun olduğunu, maddenin, usul ve fûruun, karı veya kocanın faile silâh temin etmesi veya cephaneye tedarik etmesi durumunda cezalandırmayı hükme bağladığını ve 4 ncü maddenin kanunun hakiki maksadına uygun olduğu iddiasını tekrarladı. Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Nebil Oktay (Siirt), kanun tasarısını genelde olumlu bulduklarını, ancak 4 ncü maddenin birçok sakıncaları içerdiğini belirtti. Gıyasettin Karaca (Erzurum), Ceza Kanununun 296 ncı maddesinin, ana, baba, usul ve fûruun işlemiş olduğu suçlar için beraat kabul ettiğini, bu maddenin ise ceza öngördüğünü, maddenin değiştirilmesi için önerge verdiğini ifade etti.⁶⁵⁸

Madde üzerinde açıklamalarda bulunmak üzere söz alan İçişleri Komisyonu Başkanvekili Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir), kanun tasarısında usul ve fûruu veya karı koca veya kardeşin zanlıyı saklamaktan dolayı haklarında takibat yapılmamasını kendilerinin de istediklerini, ancak silâh ve cephaneye yardımı yaptığı fiilen sabit olduğu takdirde kanunlarda yazılı cezanın yarısına kadar verilmesinin mahfuz tutulmasını uygun gördüklerini vurguladı. Bunun üzerine Mehmet Aytuğ (Elâzığ) söz alarak Ceza Kanununda umumi ve teferruatlı bir hüküm varken ayrı bir kanunla böyle bir maddenin getirilmesinin gereksiz olduğunu, bu kanunun uygulamada çelişkiler doğuracağını, dolayısıyla tasarının 4 ncü maddesinin tümü ile tasarıdan çıkarılması gerektiğini belirtti.⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 143 (5 Ağustos 1971), s. 491-499.

⁶⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 143 (5 Ağustos 1971), s. 499-500.

Ankara milletvekili Şerafettin Yıldırım'ın yeterli önergesinin kabul edilmesiyle değişiklik önermeleri görüşüldü ve Kadri Erogan'ın (Sivas), 4 ncü maddenin 2 nci bendinin maddeden çıkarılmasını teklif eden önergesi 31 e karşı 33 oyla kabul edildi. Bunun üzerine Komisyon Başkanvekili önermelerle birlikte maddeyi geri istedi ve madde komisyona verildi. Tasarının öngördüğü yazılı ilânın başlangıcına ve nasıl yapılacağına ilişkin Adalet ve İçişleri bakanlıklarınca ortak bir yönetmelik düzenleneceğine dair 5 nci madde üzerine söz alan Reşit Ülker (İstanbul), Anayasanın 14 ncü maddesinin 2 nci fıkrası, kişi dokunulmazlığı ve hürriyetinin ancak hâkim kararı ile kayıtlanabileceğini hükme bağladığından bu tasarının tatbikatını gösterecek belgenin bir yönetmelik değil, bir tüzük olması ve Danıştaydan geçmesi gerektiğini belirtti. Madde üzerinde Konya milletvekili Baha Müderrisoğlu tarafından önerilen 6 ay içinde yönetmelik çıkarılmasına dair önerge kabul edildi. İstanbul milletvekili Reşit Ülker tarafından verilen tüzük gerekliliğine ilişkin önerge ise kabul görmedi. Bu arada komisyon tarafından yeniden düzenlenen ve zanlıları saklayan yakınlarına ceza verilmeyeceğini öneren 4 ncü maddenin görüşülmesi bir sonraki birleşime bırakıldı.⁶⁶⁰

6 Ağustos 1971 günü toplanan 144 ncü birleşimde 4 ncü madde hakkında verilen Komisyon önergesi görüşüldü ve değişik madde hakkında Fuat Avcı (Denizli), Gıyasettin Karaca (Erzurum) ve Mehmet Ergün (Bilecik) tarafından müştereken, Turgut Artaç (Kars), Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), Kadri Erogan (Sivas) ve Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis) tarafından müştereken önermeler görüşüldü. Madde, Komisyonun değiştirdiği şekilde kabul edildi.⁶⁶¹

Tasarının tümü üzerinde ve aleyhte söz alan Yaşar Akal (Samsun), Anayasanın tabî hâkim düzenlemesine rağmen bu tasarının bu kanunun kanunen tabi olunan hâkim hükmünü getirerek ve güvenlik güçlerine sanığı vurmak hakkını dahi vererek sanık için teminatsız bir durum yaratacağını ifade etti. Tasarının lehinde söz alan Vahit Bozatlı (Sivas), toplumun huzurunu korumak için bir tedbir olarak ceza getiren bu tasarının Anayasaya aykırı bir şey getirmediğini ifade etti. Bu konuşmalardan sonra tasarının tümü oya sunularak kabul edildi.⁶⁶²

Cumhuriyet Senatosu tarafından da değişiklik yapılmadan kabul edilen ve sıkıyönetim düzenine özgü biçimde güvenlik kuvvetlerine silah kullanma yetkisi ve zanlı yakınlarına karşı dahi sert tedbirler getiren tasarı 8 Eylül 1971 tarihinde kabul edilmiş oldu. 15 Eylül 1971 tarih ve 13957 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

⁶⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 143 (5 Ağustos 1971), s. 500-511.

⁶⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 542-545.

⁶⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 16, Birleşim 144 (6 Ağustos 1971), s. 545-547.

KANUN NO 1543: Genel Nüfus Yazımı Kanunu

Genel nüfus yazımı kanunu tasarısı ve Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Plân Komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 30 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 6 Aralık 1971 tarihinde toplanan 11 nci birleşiminde ele alındı.⁶⁶³

Tasarı, genel nüfus yazımı yapılacağına ilişkindi. Türkiye'de genel nüfus yazımı 29 Mayıs 1318 tarihli Sicilli Nüfus Nizamnamesine göre 1320-1322 yıllarında yapılmıştı. 14 Ağustos 1330 tarihli Nüfus Kanununun 17 nci maddesine göre, her on senede bir nüfus yazımı yapılması öngörülmesine rağmen 1971'e kadar başkaca bir genel nüfus yazımı yapılmamıştı. Aradan geçen 58 yıl içinde birçok olaylar, Balkan, 1 nci, 2 nci Dünya ve İstiklâl savaşları büyük göç dalgaları doğurarak nüfus med ve cezirleri husule getirmiş ve bu yüzden birçok vatandaşın nüfusları ikametgâhları dışında kalarak nüfus kayıtları karışık ve içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Birçok yurttaşın nüfus kütükleri eskimiş, sayfaları yıpranmış ve yırtılmıştı. Eskimiş olan nüfus kütüklerinin onarım ve ciltlenmesi için, her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesine yüzbinlerce lira konularak harcandığı halde, dayanma kabiliyeti kalmayan defterler, onarmadan az bir zaman sonra tekrar bozulmaktaydı. Birçok yerlerde nüfus kütüklerinin eskimiş olan sayfalarının dağılıp ziyan olması yüzünden vatandaşlar büyük zorluklarla karşılaşmakta ve durum birçok şikâyetlere yol açmaktaydı. Eski Arap harfleriyle yazılmış olan nüfus kütüklerini yeni yetişen nüfus memur ve kâtiplerinin okuyamaması yüzünden de birçok yanlışlıklar meydana geliyordu. Dolayısıyla, gerekçede, bu kanuna ihtiyaç duyulduğu ifade ediliyordu⁶⁶⁴.

6 Aralık 1971 tarihli 11 nci birleşimde Meclis Başkanı, kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesine ilişkin İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun önermesini okuttu. Önerenin kabulü üzerine sözü Reşit Ülker (İstanbul) aldı ve nüfus yazımının gecikmiş bir iş olduğunu, bu kanunla seçmen kütüklerinin yapılmaması ve vatandaşların nüfus işlerindeki sıkıntılarının sebebini teşkil eden sorunların ortadan kaldırılacağını ifade etti. Nüfus sayımı ile nüfus yazımının aynı şey olmadığını ve bu işin çok dikkatli yapılması gerektiğini söyleyen Ülker, yazımda görevlendirileceklerin eğitilmeleri ve nitelikleri hakkında hüküm konulması, genel nüfus yazımından sonra, bir vatandaşın ancak nüfusa kayıtlı olduğu bir yerde seçmen olabileceğinin, seçmen kütüğü ile ilgilenebileceğinin, nüfus kütüğünde yerini değiştirmedikçe seçmen kütüğünde değişim yapılamayacağını tescil edilmesi gerektiğini belirtti. Başkaca söz alan olmadığından maddelere geçildi.⁶⁶⁵

⁶⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 279.

⁶⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 299 vd; 358 Sıra Sayılı Basma Yazı: Genel nüfus yazımı kanunu tasarısı ve Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Plân Komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 30 numaralı Geçici Komisyon raporu.

⁶⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 279-281.

Genel nüfus yazımı kanunu tasarısının 1 nci maddesi, Nüfus Kanununun yürürlüğe girmesinden önce Türkiye’de genel bir nüfus yazımı yapılacağını, bu yazıma ne zaman başlanacağına ve son verileceğine İçişleri Bakanlığının karar vereceği; 2 nci maddesi, yazım işleri için illerde valilerin veya yetkili kılacakları bir zatın, ilçelerde kaymakamların başkanlıkları altında askerlik şubesi başkanları veya vekilleri, jandarma komutanları, belediye başkanları, nüfus müdür veya memurlarından bir merkez yazım kurulu teşkil olunacağı; 3 ncü maddesi, merkez yazım kurulları yönetmelikle tâyin edilecek esaslar dairesinde, yazım bölgelerini tespit, bu bölgelerin yazım kurullarını tâyin, yazım işlerini düzenlemek ve işlemlerini yürütmekle ödevli olduğunu; 4 ncü maddesi, il ve ilçe merkezlerinde 4 000 nüfusu içine almak suretiyle ve mahalle esası üzerinden yazım bölgeleri kurulacağını, 4 000 nüfustan az kalan yerlerin bir bölge sayılacağını, köylerde uzaklık ve yakınlık göz önünde tutulmak üzere dörder bin nüfuslu yazım bölgelerine ayrılacağını, ancak bölge kurulması mümkün olmayan yerlerde daha az nüfuslu bölgeler kurulmasının da caiz olduğunu; 5 nci maddesi, yazım kurullarının insan oturan yerleri birer birer gezip ev halkından evde bulunanları görmeleri suretiyle yapılacağını; 6 ncı maddesi, belgelerinde, yazım yapılacağı ilân edilen günlerde o bölge halkının evlerinde oturmalarının zorunlu olduğunu; 7 nci maddesi, yazım kurullarının bir başkan ve iki üyeden kurulacağını, vali ve kaymakamların yazım kurullarını bölgeleri içindeki genel, özel ve katma bütçeli daire, kurum ve teşekküllerin, belediyelerin ve 3659 sayılı Kanuna bağlı kurumlarla bunların emrindeki teşekküllerin memur ve hizmetlilerinden teşkil edeceklerini, yazım islini sağlamak için gereken yerlerde yazım süresince öğretim kurullarının çalışmalarına ara verebileceklerini, askerlik, güvenlik, asayiş, mahkeme, sağlık, genel hizmet ve yüksek ekonomi işlerindeki görevlilerden istisnası gerekenlerin yönetmelikle belirtileceğini, yeteri kadar Devlet memuru bulunmayan yerlerde kurulun başkan ve üyeleri özel kişilerden atanacağını ve devlet memurları ile özel kişilerden atanmaların bu görevi kabul etmeye mecbur olduklarını hükme bağladı.⁶⁶⁶

7 nci madde üzerinde söz isteyen Reşit Ülker (İstanbul), yazım kurulları hakkında bir yönetmelikten bahsedildiğini, bu işin çok ciddi yapılması gerektiğini belirterek Komisyondan bilgi istedi. Geçici Komisyon Sözcüsü Şevket Asbuoğlu (Eskişehir) nüfus yazımının 1906 yılında 10 senede bir yapılacağı ve bu yazımın esaslarının bir yönetmelikle tespit edileceği hususu belirtildiği halde, 1905 senesinden bugüne kadar böyle bir yazıma gidilmediği gibi, 1908’de yazılan o kayıtların da harpler, yangınlar gibi çeşitli afetler nedeniyle kullanılamaz olduklarını söyledi. Nüfus yazımının bir günde değil, yirmi günde yapılacağını ve hangi bölgelerde, ne zaman yazılacağını ilân edileceğini söyleyen Asbuoğlu, bu yazıma memur edilen kimselerin ehil olup olmadıklarının tespiti ve bunların ehliyetli bir şekilde yetiştirilmelerini temin için, bu kanun hükümlerinin, kanunun çıkış tarihinden itibaren iki sene zarfında yerine getirileceğini açıkladı. Reşit Ülker (İstanbul), yazım kurulu başkan ve üyelerinin

⁶⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 281-282.

niteliklerine ilişkin bir yönetmeliğin çıkarılması hususunda bir önerge verdiğini belirtti. Ancak maddede bir yönetmelik yapılacağı tebarüz ettirildiğinden Komisyon bunu haşiv mahiyetinde telâkki etti ve önerge kabul edilmedi.⁶⁶⁷

29 Mayıs 1318 tarihli Sicilli Nüfus Nizamnamesi ile 14 Ağustos 1330 tarihli Nüfus Kanununun 17 nci maddesini yürürlükten kaldıran tasarının diğer maddeleri tartışmasız biçimde kabul edildi.

Tasarı, Millet Meclisi tarafından 13 Aralık 1971’de toplanan 14 ncü birleşimde 257 kabul ve 1 çekinse oyla kabul edildi.⁶⁶⁸ 24 Şubat 1972’de Cumhuriyet Senatosu kabulünden sonra kanunlaşan tasarı, 9 Mart 1972 tarih ve 14123 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1569: 13. 7. 1967 gün ve 904, 905, 906 sayılı kanunlar uyarınca 4 Haziran 1972 Pazar günü yapılacak mahalli idare seçimlerinin yeniden düzenlenmesi hakkında Kanun

İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 24. 1. 1972 tarihinde kararlaştırılan “13. 7. 1967 gün ve 904, 905, 906 sayılı kanunlarda değişiklik yapılması ve 4 Haziran 1972 Pazar günü yapılacak Belediye Meclisi Üyeleri, Köy Muhtar ve İhtiyar Meclisi Üyeleri ile Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri seçimlerinin ertelenmesi hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi’nin 28 Şubat 1972 tarihinde toplanan 52 nci birleşiminde görüşüldü.⁶⁶⁹

Tasarının gerekçesi, seçim hukukunun değişmesi nedeniyle seçim takviminin gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi gereğiyle, 1967 yılında yapılması söz konusu mahallî idare seçimlerinin, 1968 yılında Cumhuriyet Senatosu kısmî seçimleri ile birleştirilerek yapılmış olduğunu belirtiyordu. Ayrıca gerekçede, 20. 9. 1971 gün ve 1488 sayılı Kanunla Anayasada yapılan değişiklik sırasında eklenen geçici madde 12 ile Cumhuriyet Senatosu üyelerinin üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyelikler için 10 Ekim 1971 tarihinde yapılması söz konusu seçimlerin, Ekim 1973’te yapılması gereken milletvekilleri genel seçimleriyle birlikte yapılmak üzere ertelenmesine karar verildiği de ifade ediliyordu. Yürürlükteki hükümlere göre 1972’nin Haziran ayında mahallî idarelerin seçimlerinin yapılması gerekiyordu, ancak, Başbakan Nihat Erim’in Meclis Başkanlığı’na sunduğu yazıda, içinde bulunulan olağanüstü durum ve seçmenlerin sık sık sandık başına götürülmemesi düşüncesi ile mahallî seçimlerin 1973 yılında yapılması gereken milletvekilleri genel seçimleriyle birleştirilerek yapılmasının zorunlu görüldüğü ve bu amaçla yerel seçimleri ertelemeyi amaçlayan tasarının

⁶⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 282-284.

⁶⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 14 (13 Aralık 1971), s. 392.

⁶⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 689-708.

hazırladığı belirtiliyordu. Ancak, hükümetin getirdiği bu erteleme tasarısına komisyon karşı çıkıyor, şerh koyan komisyon üyeleri seçimlerin zamanında yapılması gerektiğini belirtiyordu.⁶⁷⁰

52 nci birleşimde, yerel seçimlerin ertelenmesi kanun tasarısı hakkında 69 Numaralı Geçici Komisyon Başkanı Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale) tarafından, tasarının öncelikle ve ivedilikle görüşülmesi ve raporunun yazılıp sayın üyelere dağıtılması sebebiyle aradan 48 saat geçmeden gündeme alınarak bütün diğer işlere takdimen müzakere edilmesi için verilen önerge verildi. Nuri Eroğan'ın (İstanbul) öncelik aleyhinde söz aldı ve İçtüzüğü'nün 101'nci maddesinin; "Hilâfına Heyeti Umumiyenin kararı olmadıkça hiçbir kanun lâyihası veya teklifi, bastırılıp azaya dağıtıldıktan en az 48 saat geçmeden müzakere edilemez" hükmüne işaret ederek 48 saat geçmeden bu tasarının müzakeresi için sebep olmadığını belirtti. Kemal Bağcıoğlu (Çanakkale), Geçici Komisyon Başkanı olarak önergenin lehinde söz tasarının bu birleşimde konuşulmasında millî menfaat bulunduğunu ve önergenin kabulünü talep etti. Cevat Önder (Erzurum) aleyhte söz aldı ve Komisyonda muhalefet şerhi verdiğini ifade etti.

Önergenin kabulü üzerine müzakereler başladığında, tasarının tümü üzerindeki ilk sözü, Demokratik Parti grubu adına İhsan Tombuş aldı. Tombuş, 12 Marttan beri Parlamenter rejimin mevcudiyetinin münakaşalı olduğunu, rejimin selâmeti bakımından mahallî seçimlerin öneminin bir kat daha arttığını, halk arasında demokratik rejimin devam edip etmeyeceği hususunda bariz tereddütlerin bulunduğunu, kısmî Senato seçimlerinin ertelenmesinin bu tereddüde menfi yönde tesir ettiğini belirtti ve halkı doğrudan ilgilendiren yerel seçimlerin meçhul bir tarihe ertelenmesinin bu tereddüdü daha da artıracak bir hareket olacağını ifade etti. Mahallî seçimler için memlekette ortamın müsait olmadığı bahanesinin, düpedüz Türk milletine bühtan etmek olduğunu söyleyen Tombuş, politik hayatta bazı krizler, huzursuzluklar varsa, bunları Türk milleti arasında değil, yüksek seviyedeki politikacı ve parti liderleri arasında olduğunu savundu. Seçimler neticesinde, halkın demokratik rejimin devam ettiğine inanacağını ve 1969 seçimlerinde aldıkları neticelere ve parlamentodaki üye adedine göre umumî efkârın tam temsilcisi olduğunu iddia eden partilerin, bu iddialarının doğru olup olmadığını meydana çıkacağını söyleyen G.P. sözcüsü, söz konusu tasarının Meclislerde üye adedi çok olan partiler tarafından desteklenmesinin sebebinin, son seçimlerin neticeleri olduğunu, mahallî seçimlerin bütün yurt ölçüsünde yapıldığı takdirde, Türk milletinin büyük bir kısmının temsilcisi gibi görünen bu partilerin, hakikî veçhelerinin ortaya çıkacağını ve rejim üzerinde yapılan spekülasyonlar ve menfaat pazarlıklarının sona ereceğini belirtti. Tasarı karşısındaki partilerin tutumlarının dışında hükümetin tutumunun daha da anlaşılmasız olduğunu söyleyen Tombuş, günün anormal şartlarından kurtularak

⁶⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 796 vd., 505 Sıra Sayılı basmayazı: 13. 7. 1967 gün ve 904, 905, 906 sayılı kanunlarda değişiklik yapılması ve 4 Haziran 1972 pazar günü yapılacak belediye meclisi üyeleri, belediye başkanları, il genel meclisi üyeleri - köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri ile mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinin ertelenmesi hakkında kanun tasarısı ve 69 nolu Geçici Komisyon raporu.

biran önce normal demokratik rejime dönülmesi hususunda gayret sarf ettiğini her vesile ile iddia eden hükümetin, seçimleri bilinmez bir tarihe ertelemeye matuf bu tasarının kendi iddiaları ile çeliştiğini, hattâ seçimleri ertelemek suretiyle fevkalâde şartların devamını arzuladığı intibahını uyandırdığını ifade etti. Kısmî senato seçimlerinden sonra mahallî seçimlerin de ertelenmesi nedeniyle milletvekilliği, Cumhuriyet Senatosu üyeliği, il genel meclisi üyeliği, belediye başkanlığı, belediye meclisi, muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin aynı günde yapılmaya kalkışılması takdirinde, meydana gelecek karışıklıkların millî iradenin tecellisini engelleyeceğini söyleyen Tomuş, her partinin kendisini millî irade aynasında görmeleri, milletin ne düşündüğüne kulak vermelerinin ancak bu tasarının reddi ile mümkün olacağını söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁶⁷¹

Tasarının tümü üzerinde Millî Güven Partisi grubu adına söz isteyen Mehmet Nebil Oktay (Siirt), yerel seçimleri erteleme amacındaki kanun tasarısının ülkenin içinde bulunduğu gerçekleri dikkate alarak incelemek gerektiğini, 1967 yılında da mahallî seçimlerin ertelenerek 1968 senesindeki kısmî Senato seçimleriyle birlikte yapıldığını, 1971 Anayasa değişikliğiyle seçim takviminde bir düzenleme yapıldığını ve iki yılda bir seçim yapılması esasının getirildiğini, mahallî seçimlerin 1972 yılında yapılması durumunda 1973 yılında milletvekili seçimleri yapılacağını ve her yıl seçim esasının yeniden uygulanmaya konularak ilerde seçim takviminin yeniden düzenlenmesi zorunluluğunun doğacağını söyledi. İçinde bulunulan ortamda vatandaş tedirgin etmenin, memleketin içinde bulunduğu ekonomik şartları dikkate alarak daha çok güçlüklerle sokmanın anlamı olmadığını söyleyen Oktay, ülkenin içinde bulunduğu ortamı ve gerçekleri dikkate alarak seçim tarihinin ertelenmesini getiren bu tasarının uygun olduğunu, Millî Güven Partisi'nin tasarının lehinde oy kullanacağını ifade etti.

Hükümet adına söz alan Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun), partiler arasındaki münakaşanın hükümeti ilgilendirmediğini, hükümetin memleketin umumî bir seçim havasına girmesinin mahzurlu olduğunu düşündüğü için bu tasarıyı getirdiğini ifade etti. Demokratik Parti sözcüsünün, hükümetin tutumunun genel seçimlerin de erteleneceği zehabını vermektedir eleştirisine karşı, seçimleri ertelemek veya ertelememenin Meclislerin kararı olacağını, ayrıca genel seçimleri ertelemenin bir kanun prosedürünün dışında, Anayasa değişikliği meselesi olduğunu söyleyen Bakan, hükümetin samimiyetle tespit etmiş olduğu mahzurların ışığı altında seçimlerin ertelenmesini teklif ettiğini, bunun kabulü veya reddinin Parlatmentonun salâhiyetinde olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁶⁷²

Mustafa Kubilay İmer (Konya), Bakan'a, Komisyonun gerekçesinde, hükümetin seçimleri erteleme görüşünün benimsenmediği ve kabule şayan olmadığını ileriye sürüldüğünü, hükümetin teklifine komisyon katılmadığına göre 1973 milletvekilleri

⁶⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 689-696.

⁶⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 696-699.

seçimlerinde mahallî seçimlerin yapılamayacağını, daha evvel veya daha sonraki tarihte ayrı ayrı, 1973'te hem mahallî seçimlerin, hem milletvekilleri seçiminin yapılmasını komisyonun kabul etmiş görüldüğünü, bu duruma hükümetin katılıp katılmadığını öğrenmek istedi. Doğan Kitaplı (Samsun), tasarımı sevk etmek hükümetin, tasarı üzerinde tasarruf etmek ise Yüce Meclisin salâhiyetindedir şeklinde soruyu yanıtladı ve bu yanıt tartışmalara yol açtı. Milletvekilleri, Bakan Kitaplı'nın Meclis'e yanıt vermek zorunda olduğunu ifade ettiler.

Rasim Cinisli'nin (Erzurum) Türkiye'de seçimlerin yapılmasında mahzur teşkil eden olayların neler olduğunu, yapılmış seçimlerde mahzurların ne türlü tezahür ettiğini Bakan'dan öğrenmek istedi. Hasan Korkmazcan (Denizli), Bakan'dan, Türkiye'deki olağanüstü şartların, Hükümet tarafından, geniş halk kitleleri arasında doğmuş ve doğabilecek birtakım huzursuzlukların eseri olarak mı mütalaa edildiğini, yoksa bir avuç politikacının memlekette uydurma ve kendi menfaatlerini devam ettirmek yolundaki bazı çabalarının neticesi mi olduğunu sordu. Bakan, eski cevaplarının dışında bir cevabı olmadığını beyan etti.⁶⁷³

Tasarı üzerinde söz alan Burhanettin Asutay (İzmir), D.P. sözcüsünün, C.H.P.'nin de seçimden kaçındığı sözlerine karşılık olarak C.H.P.'nin belediye seçimlerine, milletvekili seçimlerine ertesi gün bile hazır olduğunu belirtti. A.P. grubu adına söz alan Ali Naili Erdem (İzmir), Türkiye'nin olağanüstü şartların içerisinde partiler üstü bir hükümetin idaresinde birçok tasarrufi muamelenin, geleceğin normal şartlarını temin edecek bir ortama girmenin gayreti içinde olduğunu, böyle bir ortamın sağlanmasında, tek tek bütün parlamentolere ve ayrı ayrı partilere görev düştüğünü, partiler üstü bir anlayış içinde görev almış bu hükümetin bu tasarımı getirmesinin ve partiler üstü bir hükümetin varlığının, Türkiye'nin seçim şartları içinde bulunmadığının ifadesi olduğunu söyledi. Ali Naili Erdem, tartışmalarla kesintiye uğtayan konuşmasında, hükümetin ortaya koymuş olduğu, komisyonda vaki münakaşalar neticesinde yeni alınmış olan şekli itibariyle reylerini kullanacaklarını belirterek sözlerini tamamladı.⁶⁷⁴

D.P. grubu adına Hasan Korkmazcan (Denizli), hükümet ve A. P. Sözcüsünün konuşmalarına cevap mahiyetinde söz aldı ve Türkiye'de mahallî seçimlerin yapılmasına imkân verecek şartların olmadığına dair kamuoyunu inandıracak bir verinin Meclis'e getirilmediğini, Türk halkının her zaman seviyeli bir tarzda seçim yaptığını, Türkiye'deki olağanüstü şartların açık olmaktan, millet huzuruna çıkmaktan korkan bir avuç politikacının eseri olduğunu ifade etti. 12 Mart'tan beri Parlatmentonun, Anayasa çerçevesi içerisinde serbestçe çalışabildiği bir ortamın bulunduğunu belirten Korkmazcan, bazı şahsî durumlardaki eksiklikleri kapatabilmek ve şahsî güçsüzlükleri örtbilmek için bir "olağanüstü şartlar" masalı uydurulduğunu,

⁶⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 699-700.

⁶⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 700-702.

Türkiye’de 1946 yılından beri çok daha ağır şartlar altında seçimlerin yapıldığını ve olağanüstü şartlara çözüm yolu bulunabilmesi için hükümet tasarısının reddedilmesi gerektiğini ifade etti.

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan M. Salih Yıldız (Van), 12 Marta sadece Türkiye Cumhuriyetine yönelen anarşik hareketlerle gelinmediğini, birçok konularda birlik ve beraberlik içinde olmamaları ve hadiselerle zamanında isabetli teşhisler koyamamaları nedeniyle gelindiğini, hükümetin normal düzen dışında bir düzen düşünebildiğini sureti katiyede hayalinden geçiremediğini ve içinde bulunulan şartlar düşünülerek hareket edilmesi gerektiğini belirtti.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Orhan Fersoy (İstanbul), D.P.’nin, genel seçimlerin ertelenmesine gönül ve fikir birliği ile şuur ile rey verdiklerini belirtti ve tartışmalar arasında Adalet Partisi’nin ve diğer partilerin seçimden kaçır halin içinde olmadıklarını söyleyerek konuşmasını tamamladı. Bu konuşmanın ardından, D.P. grubundan 18 imza ile verilen ve mahallî idare seçimlerinin ertelenmesi hakkında kanun tasarısının tümünden maddelere geçilmesinde, bütün maddelerin oylanmasında ve bu kanunla ilgili olarak verilecek esasa ait bütün önergelerin oylanmasında ad okunmak suretiyle açık oylama yapılmasını talep eden önerge gereğince oylama yapıldı. Oylamaya 201 üye katıldı, 161 kabul, 40 ret oyu çıktı ve çoğunluğun bulunmadığı anlaşıldı. Böylece birleşim sona erdi.⁶⁷⁵

Yerel seçimlerin ertelenmesi hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesine ertesi gün, 29 Şubat 1972 tarihinde toplanan 53 ncü birleşimde devam edildi. A.P. grubu adına Ali Naili Erdem (İzmir), C.H.P. grubu adına Necdet Uğur (İstanbul) ve M.G.P. grubu adına Vefa Tanır (Konya) tarafından bütçe oylamasından sonra mahallî seçimlerin ertelenmesi hakkındaki kanun tasarısının müzakeresinin sonuna kadar oturuma devam olunmasının oya konulmasını teklif eden bir önerge verildi. Meclis’te çoğunluğun olduğu tespit edildikten sonra önerge oya sunuldu ve kabul edildi. Bir gün önceki birleşimde talep edilen açık oylama işlemi yapılarak oylamaya katılan 252 milletvekilinden 230 kabul, 22 ret oyu alınarak maddelere geçilmesi kabul edildi.⁶⁷⁶

Başkanvekili Nurettin Ok başkanlığında toplanan 2 nci oturumda okunan 1 nci madde 13. 7. 1967 gün ve 904, 905, 906 sayılı Kanunlar uyarınca 4 Haziran 1972 Pazar günü yapılması gereken belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları, il genel meclisi üyeleri, köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri ile mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinin 1973 yılına ertelendiğini hükme bağladı. Bu arada Orhan Dengiz (Uşak) ve Ali Naili Erdem (İzmir) tarafından müzakerelerin lehte, aleyhte ve üzerinde olmak üzere yapılmasını öngören bir önerge verildi ve kabul edildi. Madde üzerinde aleyhte söz isteyen Nuri Eroğan (İstanbul), 21. 6. 1967 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel imzası ile ayrı ayrı Meclise sevk edilen ve

⁶⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 52 (28 Şubat 1972), s. 702-708.

⁶⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 53 (29 Şubat 1972), s. 840-843.

biri belediye başkan ve belediye üyelerinin seçimini erteleyen, bir başkası vilâyet meclisi üyelerinin seçimini erteleyen, bir diğeri de köy, mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin seçimini erteleyen kanunları örnek gösterdi ve bu ertelemelerde her yıl seçim yapılmasının ülkenin aylarca seçim havasına sokulmasının, seçmene gına gelmesinin ve seçimlerin getirdiği malî külfetin gerekçe gösterildiğini ifade etti. Bu tasarıda hükümetin teklifi ile Geçici Komisyonca kabul edilen 1 nci madde arasında büyük fark olduğunu ve partiler üstü olduğunu iddia eden hükümetin geçerli bir gerekçe sunmadığını beyan eden Eroğan, 1 nci maddenin bu şekilde kabul edilmesi durumunda 1973 mahallî seçimlerinin milletvekili seçimlerinden daha sonraki bir tarihe kalacağını ve bunu isteyen Adalet Partisi İstanbul milletvekillerinin teşkilâtın çekecekleri olduğunu söyleyerek tartışmalar ve sataşmalar arasında sözlerini tamamladı.⁶⁷⁷

1 nci madde üzerinde söz isteyen Sami Arslan (Denizli), Meclis'in yerel seçimleri dört senede bir diyerek millete oy verdirdiğini, dört seneyi bir gün geçtiği takdirde Meclis'in yaptığı görevin Meclis Genel Kurulu duvarında yazan "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" cümlesine aykırı olacağını belirtti.

Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun) söz aldı ve bu kanunu getirmelerinin tek nedeninin, memleketin olağan şartlarda olmaması ve bu şartlarda memleketi umumî bir seçim atmosferine sokmanın hükümetçe mahzurlu görülmesi olduğunu ifade etti. Milletvekillerinin Bakan'ı olağanüstü koşulları açıklamaya zorlamalar ve partiler üstü hükümet aracılığıyla 12 Mart'ı sorgulamaları üzerine Meclis Başkanvekili, vekilleri Mecliste bir müzakere usulü, âdabı bulunduğu, o usul içerisinde konuşmaları sürdürmeye zorunlu oldukları yönünde uyardı. Bakan Kitaplı, bu tasarinin, Başbakanın çok daha açık olarak Meclis'te belirttiği olağanüstü şartlarda seçimlerin bir müddet geri bırakılmasından ibaret olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁶⁷⁸

Vedat Önsal'ın (Sakarya) maddeler üzerindeki konuşmaların 20 dakika ile tahdidi hususunda verdiği önerge üzerine D.P.'li beş milletvekili ayağa kalkarak çoğunluk olmadığı iddiasında bulundular. Meclis Başkanvekili, takdir hakkını kullanarak tahdidin üzerinde hatiplere daha uzun konuşma hakkı sağladığını belirtti ve Hilmi İşgüzar'a serbestçe, istediği kadar konuşmak üzere söz verdi. Aleyhte söz alan Hilmi İşgüzar (Sinop), seçimlerin ertelenmesinin bazı hallerde zaruretlerden doğduğunu, bu tasarıda kanun hazırlayıcıların esbabı mucibede bu zaruretleri gösterirken sadece olağanüstü hal demek suretiyle geçıştirdiklerini, oysa Türkiye'nin 11'e yakın vilâyetinde bu olağanüstü hallerin devam ettiği sırada belediye seçimlerinin yapıldığını, hadise olmadığını, dolayısıyla olağanüstü halin gerekçenin esasını teşkil ettiği kanısını taşımadığını ifade etti. Lehte söz alan Hasan Türkay (İstanbul), ülkedeki fevkalâde şartların üç ay, altı ay evveline nazaran çok daha tehlikeli

⁶⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 53 (29 Şubat 1972), s. 843-850.

⁶⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 53 (29 Şubat 1972), s. 850-855.

olduğu kanısında olduğunu, Hükümet Başkanının “Parlamentonun yaşamasını istiyorsanız, demokratik hukuk devletin devamını istiyorsanız aradaki parti içi çekişmeyi, partiler olarak birbirinize olan kinlerinizi, garezlerinizi şimdilik bir tarafa atın, bindiğiniz dalı kesmeyin, bize yardımcı olun, karanlıktan aydınlığa çıkalım” şeklinde konuştuğunu belirtti. Yakup Çağlayan (Çorum) tarafından verilen yeterli önergesi aleyhinde Orhan Birgit (Ankara) söz aldı. Yeterlik önergesi Meclisin oyuna sunulduğunda Demokratik Parti milletvekillerinden beş milletvekili ayağa kalkarak salonda ekseriyetin bulunmadığını iddia ettiler. İsim okumak suretiyle yoklama yapıldığında gerekli çoğunluğun bulunduğu anlaşıldı, yeterli önergesi oylanarak kabul edildi.⁶⁷⁹

Tasarının 1 nci maddesi üzerinde çok değişik şekilde ve çok sayıda önerge verildi. Önergeler, 53 ncü birleşiminin üçüncü oturumunda aykırılıkları itibarıyla okundu. Demokratik Parti milletvekilleri Hasan Korkmazcan (Denizli) ve İhsan Tombuş (Çorum) başlığın düzeltilmesini, Hasan Korkmazcan (Denizli), Samet Güldoğan (Elâzığ) Necati Çakıroğlu (Trabzon) İhsan Tombuş (Çorum) ve Nuri Eroğan (İstanbul) maddenin metinden çıkarılmasını, Hasan Korkmazcan (Denizli), Samet Güldoğan (Elâzığ) ve Necati Çakıroğlu (Trabzon) yerel seçimlerin 30 Nisan 1972 Pazar günü yapılmasını, Necati Çakıroğlu (Trabzon), Hasan Korkmazcan (Denizli) ve Samet Güldoğan (Elâzığ) seçimlerin 7 Mayıs 1972 Pazar günü yapılmasını talep ettiler. Demokratik Parti milletvekillerinin diğer önergeleri, seçimlerin 14 Mayıs 1972 Pazar günü, 21 Mayıs 1972 Pazar günü, 28 Mayıs 1972 Pazar günü, 11 Haziran 1972 günü, 18 Haziran 1972 günü, 25 Haziran 1972 Pazar günü, 2 Temmuz 1972 Pazar günü, 9 Temmuz 1972 Pazar günü, 16 Temmuz 1972 Pazar günü yapılmasına ve 1973 yılı Haziran ayına ertelenmesine ilişkindi. Açık oy kullanılarak yapılan oylamada ilk önerge hariç diğer önergeler reddedildi. Tasarının başlığının “Mahallî İdare Seçimlerinin Erteleme hakkında kanun tasarısı” şeklinde değil, “Mahallî İdare Seçimlerinin Yeniden Düzenlenmesi hakkında kanun tasarısı” şeklinde değiştirilmesini talep eden önerge kabul edildi.

1 nci maddenin açık oya sunulması sırasında Demokratik Parti sıralarından beş milletvekili, Vedat Önsal, Hasan Değer, Necati Çakıroğlu, Samet Güldoğan, Mehmet Ersoy ayağa kalkarak çoğunluğun olmadığını ifade ettiler. A.P. ve C.H.P. sıralarından itirazlar ve gürültüler yükseldi. Vedat Önsal (Sakarya) açık oy önergelerini geri aldıklarını Meclis Başkanlığına bildirdi. Ancak ekseriyetin olmadığını iddia ettiklerinden yoklama taleplerini yineledi. Gürültüler ve A.P. sıralarıyla D.P. sıraları arasında karşılıklı şiddetli bağırmlar, birbirine karşı yürümler ve Başkanın tokmak sesleri arasında Meclis Başkanvekili açık oylamayı sürdürdü. 1 nci maddenin oylanmasında ve arzu edilen yoklamanın karşılığında gerekli çoğunluğun bulunmadığı anlaşıldı. Tasarının 1 nci maddesine 212 kabul, 5 ret, 1 çekinse, 2 boş oy çıktı.⁶⁸⁰

⁶⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 53 (29 Şubat 1972), s. 855-860.

⁶⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 22, Birleşim 53 (29 Şubat 1972), s. 860-873.

1 nci madde, 1 Mart 1972 tarihinde toplanan 54 ncü birleşimde yapılan oylamada kabul edildi. Seçimlerin başlangıç tarihi, oy verme günleri ve oy verme işlemlerinin kanunla düzenleneceğine dair 2 nci madde üzerinde Hilmi İşgüzar (Sinop), Orhan Birgit (Ankara), Turhan Özgüner (İçel), cengiz Ekinci (Ordu), Mehmet Yardımcı (İstanbul) ve D.P. grubu adına İhsan Tombuş (Çorum) söz aldılar. Ad okunarak yapılan açık oylamada madde kabul edildi. 1968 seçimlerinde seçilmiş yerel yöneticilerin görev sürelerinin 1973 yılında yapılacak seçimlerin oy verme gününün ertesi gününde sona ereceğini düzenleyen geçici madde ile yürürlük ve yürütme maddeleri de bu birleşimde kabul edildi. D.P. grubu adına Hasan Korkmazcan'ın (Denizli) tasarının tümü üzerinde aleyhte konuşmasından sonra ad okunmak suretiyle yapılan açık oylamada, tasarı oylamaya katılan 279 milletvekilinden 244 kabul ve 35 ret oyu alarak Millet Meclisi tarafından kabul edildi.⁶⁸¹

2 Mart 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nca da kabul edilen kanun, 9 Mart 1972 tarih ve 14123 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1580: Şehit Komando Eri Mevlüt Meriç'in annesine, eşine ve çocuğuna vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması hakkında Kanun

5 Mart 1971 tarihinde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğrencilerle güvenlik kuvvetleri arasında meydana gelen silahlı çatışmada başından ağır yaralanan ve daha sonra şehit olan Nevşehir Komando Taburu 3 ncü Bölük erlerinden Mevlüt Meriç ailesine vatani hizmet tertibinden maaş bağlanması için hazırlanan kanun teklifi, Mevlüt Meriç'in annesine 500, eşine ve çocuğuna 1 000'er aylık bağlanmasını öngörüyordu.

Cumhuriyet Senatosu Ankara üyesi Yiğit Köker ile Ankara milletvekili M. Kemal Yılmaz'ın hazırladığı kanun teklifi, Millet Meclisi'nin 30 Eylül 1971 tarihinde toplanan 170 nci birleşimde, Devlet Bakanı Doğan Kitaplı tarafından sunulan öncelik ve ivedilik önergesinin önceliğe taallük eden kısmının kabulüyle müzakere edildi.

Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Burhanettin Asutay (İzmir), şehit olan erin annesi, bir çocuğu ve genç bir eşi olduğunu, bu ailenin başka geliri olmadığını, ancak kendilerine bağlanılacak aylık miktarının çok az olduğunu belirterek Meclis'in bu yetimlere el uzatmasını ve müspet oy kullanmasını temenni etti. İhsan Ataöv (Antalya), Orta Doğu Teknik Üniversitesinin Türkiye'de anarşi hareketlerinin kaynağı olduğunu ve bütün şakiler, şehir gerillaları, soyguncular ve katillerin bu üniversitede yatakladıklarını ve yuvalandıklarını iddia ederek üniversitede saklananları yakalamak ve muhtar üniversite adı altındaki bu müesseseyi millî üniversite yapmak için yapılmış olan çalışmalar sırasında, bir jandarma erinin kolluk kuvvetlerine ateşle öldüğünü öne sürdü. Ataöv, ODTÜ'yü suçlayan ve 12 Mart'ın temel sebeplerinden biri olarak gösteren konuşmasını teklifin desteklenmesini isteyerek tamamladı. Gıyasettin Karaca (Erzurum), Mevlüt Meriç'in kendisinin de nüfusta kayıtlı bulunduğu Hınıs ilçesinin Yelbis köyünde çok fakir bir ailenin çocuğu olduğunu, ailesinin köyde işsiz ve güçsüz bulunduğunu, 18-19 Ağustos 1966 Hınıs

⁶⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 54 (1 Mart 1972), s. 2-13.

ve Varto depreminde sahibi buldukları kulübenin yıkılması neticesinde barakamsı bir yerde idamei hayat sürdürdüklerini, vatan görevi sırasında şehit düşen Meriç'in annesine 500, karısına ve kızına ise takdir edilen 1 000 lira aylığın esasında bir mâna ifade etmeyeceğini, fakat şerefli bir anlamı olduğunu ifade etti.⁶⁸²

Bu konuşmalardan sonra maddelere geçildi ve Mevlüt Meriç'in annesine 500, eşine ve çocuğuna 1 000'er lira vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına ilişkin Inci madde okundu. Madde üzerinde söz alan Gıyasettin Karaca (Erzurum), maddenin yazılışında hata olduğunu, şehidin anne, eş ve kızının isimlerinin belirtilmesi gerektiğini ve maddenin son kısmının "...annesi Seher Meriç'e ... 500, eşi Fatma Meriç ve kızı Meryem Meriç'e ... 1 000'er lira vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmıştır" şeklinde düzeltilmesi için bir önerge verdiğini belirtti. Mehmet Yardımcı (İstanbul), maddenin açıklığa kavuşturulması, çocuğun büyümesi, eşin evlenmesi gibi durumlarda ne yapılacağını yazılması gerektiğini beyan etti. Naci Gacıroğlu (Erzurum), oğlunu kaybeden annenin acısı büyük olduğundan ve 70 yaşında olması nedeniyle çok az müddet yaşayacak olan annenin maaşının da 1 000 liraya çıkartmasını Meclisin takdirlerine arz etti. Rıfkı Danışman (Erzurum), şehidin ailesine bağlanan aylık bir özel kanunla yapıldığı için eşin medeni durumunda bir değişme olması halinde maaşın kesilmeyeceğini ifade etti.

Hasan Tosyalı'nın (Kastamonu) maaş ödenmesine yaş ve miktar sınırı getiren, Naci Gacıroğlu'nun (Erzurum) annenin de maaşını arttırmayı öneren, Gıyasettin Karaca'nın (Erzurum) madde metninde isimlerin de yer almasını talep eden önergeleri okundu. Hasan Tosyalı sunduğu önerge hakkında konuştu, Burhanettin Asutay (İzmir) ise önergenin aleyhinde söz istedi. Karaca'nın önergesi kabul edildi. Hüsamettin Başer'in (Nevşehir) aylığın 5. 3. 1971 tarihinden itibaren ödenmesini talep eden önergesi kabul edilmedi. Burhanettin Asutay (İzmir), kanunun 1. 6. 1971 tarihinde yürürlüğe girmesi için verdiği önerge üzerinde söz aldı. Turhan Özgüner (İçel), yürürlükle ilgili maddenin Komisyona geri alınmasını önerdi. Hasan Tosyalı (Kastamonu), mağduriyetin başladığı anın 5 Mart 1971 olduğunu, yürürlük maddesinin bu tarih olarak alınmasını Meclisin tasvibine sunduğunu belirtti. Nihayet, 2 nci madde hakkında verilen önergeler üzerine kanunun yürürlüğünün 5 Mart 1971 olması Meclis tarafından kabul edildi.⁶⁸³

Cumhuriyet Senatosu'ndan düzeltme istemiyle gelen teklif, Millet Meclisi'nin 13 Nisan 1972 tarihinde toplanan 71 nci birleşiminde görüşüldü ve Senatonun yaptığı değişiklik benimsenerek teklif yasalaştı. Kanun, 26 Nisan 1972 tarih ve 14170 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

⁶⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 170 (30 Eylül 1971), s. 206-210.

⁶⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 18, Birleşim 170 (30 Eylül 1971), s. 210-216.

KANUN NO 1587: Nüfus Kanunu

Nüfus kanunu tasarısı ve Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Plân Komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 30 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 6 Aralık 1971 tarihinde toplanan 11 nci birleşiminde ele alındı.⁶⁸⁴

Osmanlı devrinden kalma Nüfus Sicili Kanununun Medeni Kanunun kabulünden sonra yeniden ele alınması ve Medeni Kanunun 35 nci maddesinin öngördüğü Ahvali Şahsiye Nizamnamesiyle nüfus işlerinin düzenlenmesi gerekirken bu yapılamamıştı. Mevcut nüfus mevzuatı kanunla belirlenmiş ve başka kanunlarda da nüfusla ilgili hükümler geçmiş bulunduğu Birinci Dünya Savaşından beri ihmale uğramış olan nüfus olaylarının yazım işi ve nüfus işleri bir tüzük ile düzenlenmemişti. Bu itibarla gerekçede, nüfus olaylarını günü gününe yazdıran bir gelenek, bir sosyal disiplin meydana gelinceye kadar kuvvetli müeyyidelere dayanan ve kuvvetli kovalamalar isteyen kanun hükümlerine şiddetle ihtiyaç bulunduğu, soy ve miras, askerlik, vergi, doğum ve ölüm gibi konular hakkında bilgi verecek nüfus işlerini kayıt altına alacak kanunun açık ve etraflı hükümler taşımasının gerekli olduğu belirtilmişti. Mevcut sistemde onaylı belgelerin yalnız ilmühaberler olduğunun belirtildiği gerekçede, bu ilmühaberlerin yetişkin olmayan muhtarlar tarafından hazırlandığından sıhhatlerine tam bir inan göstermenin mümkün olmadığı ve bu belgelerin dairelerde düzgün, güven verici şekilde ve birisi başka yerde olmak üzere iki nüsha olarak saklanmadığı da belirtilmişti.

Türkiye nüfusu 1320-1322 yıllarında genel ve bundan sonra zaruret olan yerlerde yapılan mevzii yazımlarda yazım kurulları tarafından yalnız aile defteri halinde zincirleme yazılmıştı. Yazılan nüfuslar tasdikli tutanak halinde tutulmamış ve birer nüshaları da arşivlerde saklanmamış bulunduğu beklenen güveni sağlayamamışlardı. Defterler üzerinde yapılan bir kazıntı veya silinti veya her hangi bir yolsuzluk dayandığı ilmühaberde ortadan kaldırılınca ispatı güçleşmekte ve ancak uzun tahkikler ve muhakemelerle ve yalnızca fert ifadelerine dayanılarak tespit edilebilmekteydi. Fert ifadelerine dayanan bu defterlere tam bir güven duyulamıyordu. Gerekçe, nüfus kayıtlarının daha sağlam bir temele dayanması zorunluluğundan bahsederek Avrupa'da ve diğer medeni memleketlerde ileri milletler nüfus kayıtlarının tutanak (zabıt) usulüne dayandığını, nüfus olayları veya nüfus olay haberlerinin sivil memurlar tarafından noterler gibi belli formüller içinde bir tutanağa yazıldığını ve iki nüsha olarak tutulan bu tutanakların olayı gören iki şahitle ihbar eden kimse ve tutanağı yapan memur tarafından imzalandığını, tutanaklardan birinin dairede, diğerinin ise nüfus arşivinde saklandığını, böylece bu tutanakların bütün nüfus kayıtlarına temel teşkil ettiğini ifade ediyordu. Bu kanunla aynı sistemin Türkiye'de de uygulanacağını kaydedildiği gerekçede, nüfus memurları tarafından tutulan tutanıklara geçen olayların aile kütüklerine işleneceği, aile kütükleri için köyün, şehir ve kasabalarda ise mahallenin esas tutulduğu, kütüklerde ilçe esasının kabul edildiği belirtiliyordu.

⁶⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 288.

İllerde nüfus müdürlerinin merkez ilçesinin nüfus memuru sayılarak ilçe nüfus memuru gibi merkez ilçesi nüfus işleri ile meşgul edildiğini, merkezdeki il nüfus kâtiplerinin de ilçe nüfus kâtipleri gibi çalıştıklarını, dolayısıyla merkez ilçesi nüfus işleriyle il nüfus müdürlüğü işlerinin birbirine tamamen karıştığını belirten gerekçe, bunu önlemek ve nüfus olaylarını yerinde tespit ederek vaktinde tescili sağlamak amacıyla nüfus teşkilâtında ilçenin tek ünite olarak alındığını ve bölgesel olarak uygulamaya başlanmak üzere gezici nüfus memurlukları ihdasının daha faydalı görüldüğünü belirtiyordu. Böylece köylü vatandaşın nüfus dairesine gitmek yüzünden nüfus olaylarını zamanında tescil ettirmemek ihmal ve itiyadının ortadan kaldırılması, aynı zamanda evlenme muamelelerini de on beş günde bir uğrayacağı her köyde nüfus memuruna yaptırmak suretiyle şahsi haller sicillerinin güvenilir hukuk belgesi haline getirilmesi amaçlanıyordu. Gerekçede, nüfus belgelerinin sıhhatini korumak için nüfus arşivine kesin lüzum ve ihtiyaç olduğu da belirtiliyordu.

Bu tasarının getirdiği yenilikler özetle şunlardı:

1. Nüfus olaylarının tescilinde ilmühaber sistemi yerine, tutanak usulünün getirilerek olay sahibi ile nüfus dairesi arasından muhtarları kısmen çıkarmak,
2. — Tapu daireleri gibi merkezde bir arşiv kurarak her türlü suiistimalleri önlemek ve merkez kütüğü yoluyla yangın ve su baskını gibi sebeplerle yok olan mahallî nüfus sicillerini yeni bir yersel yazım ihtiyacı duyulmadan tesis etmek,
3. — Nüfus dairelerinden yedi çeşit vukuat defterini kaldırıp sadece olay tutanaklarını 1 yılın sonunda ciltlemek suretiyle kütük dayanaklarını saklamak,
4. — Hukuk nosyonunu gerektiren nüfus müdürlerini hukuk, siyasal bilgiler fakültelerinden mezun diğer memurları lise veya ortaokullardan çıkmış kalifiye elemanla kuvvetlendirmek,
5. — Bucak nüfus teşkilâtını kaldırarak gezici memurlar çalıştırılması suretiyle köylerden nüfus olaylarını zamanında ve eksiksiz almak, bu memurlara evlendirme memurluğu yetkisi vermek suretiyle Batı ülkelerinde olduğu gibi kendilerini tam bir şahsi haller memuru haline getirmek,
6. — Nüfus memurlarının yapacakları işleri yalnız bu kanunda toplayıp tedahülleri önlemek, 7. — Nüfus kütüklerine sıhhat ve itibar kazandırmak,
8. — Aile kütüğü sistemiyle Türk ailelerinin bir şeceresini tesise hizmet etmek,
9. — Nüfus kütükleri ve nüfus hüviyet cüzdanlarından ırk, mezhep kayıtlarını kaldırarak yeni Türk Anayasasının ruhuna uygun vatandaş eşitliği sağlamak,
10. — Nüfus hüviyet cüzdanlarını, içine her şey yazılır cep defteri halinden kurtarmak.⁶⁸⁵

⁶⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 299 vd.; 363 Sıra Sayılı Basma Yazı: Genel nüfus yazımı kanunu tasarısı ve Adalet, İçişleri, Dışişleri ve Plân Komisyonlarından seçilen 3 er üyeden kurulu 30 numaralı Geçici Komisyon raporu.

Bu amaçları taşıyan üç kısım, on beş bölüm ve 67 maddelik bu tasarı, 6 Aralık 1971 günü toplanan 11 nci birleşimde, İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle müzakere edilmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde söz alan Hüsamettin Başer (Nevşehir), gerekçeyi özetleyip nüfus kayıtlarının eksikliğine vurgu yaptı ve gelmiş olan tasarının mevcut mevzuattaki boşlukları doldurmak için yenilikler getirdiğini, çıkmasında büyük fayda olduğunu düşündüğünü belirtti. Hasan Basri Albayrak (Rize), nüfus kayıtlarının düzenli tutulmasının, nüfus teşkilâtının oluşturulmasının, köylerde nüfus yazımı problemlerinin ortadan kaldırılmasının, kütüklerin işlenmesinin ve nüfusa kayıt işlemlerinin ciddi şekilde yapılmasının çok önemli olduğunu söyleyerek parti olarak bu tasarımı benimsediklerini ifade etti. Rapor üzerinde başka söz isteyen olmadı ve maddelere geçilmesi kabul edildi.⁶⁸⁶

Tasarının 1 nci kısmında İçişleri Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük olarak Nüfus Teşkilâtını düzenleyen 1 nci madde, nüfus şubesi, vatandaşlık şubesi, arşiv şubesi, personel ve gereç şubesi, evrak ve dosya şubesinin oluşturulmasını hükme bağlıyordu. Madde üzerinde Âdil Yaşa (Siirt) tarafından verilen bir değişiklik önergesi nüfus dairelerinin ödenek sıkıntısı içinde olmaları nedeniyle maddede Nüfus İşleri'nin ayrı bütçeli bir genel müdürlük olduğunun ve iki umum müdür muavini ve bir müşavirin bulunduğu belirtilmesini talep etti. Bu önerge kabul edildi.

Birleşimde, tasarının il nüfus müdürlüklerini, kütüğe geçirme işlemlerini, nüfus cüzdanı zorunluluğunu, nüfus olaylarının nüfus memurluğuna bildirilmesi zorunluluğunu, nüfus kütüklerinin ilçe esaslı olarak tutulacağını, nüfus değişikliklerinin tutanağa geçirilmesini ve arşivlenmesini, kayıt tashihlerinin düzenlenmesini, Türkiye dışındaki Türk vatandaşlarının nüfus olaylarının konsolosluka bildirilmesini, tutanak ve belgelerin imzalanmasını, nüfus kütük kayıtlarının ancak mahkeme kararıyla düzeltilebileceğini, yabancı ülke vatandaşlarının nüfus hareketlerini, aile kütükleriyle dayanaklarını, nüfus kütüklerinin gizliliğini, evlendirme memurluğu yetkisini, doğum tutanaklarını, altı yaşından büyüklerin nüfusa tescilini, doğum evlerinde, hastanelerde, ceza ve tevkif evlerinde, vapur, tren, uçak gibi genel yolcu taşıtlarında doğumların tescilini, bir doğumda birden ziyade doğan çocuklar doğuş sırasına göre tescilini, evliliğin kalkmasından sonra doğan çocukların tescilini, yeni doğmuş çocuk bulunması durumunda yapılacak işlemleri, vatandaşlığa alınma ve çıkarılma durumlarını, evlenme kayıtlarını ve yer değiştirmelerde yapılacak işlemleri düzenleyen 28 madde kabul edildi. Maddeler üzerinde söz alan olmadı. Yalnızca doğan çocukların tescili ile ilgili hükümde çocuğa çirkin ad konmayacağı hükmünün değiştirilmesi ve bu deyim in adaba mugayyir olarak değiştirilmesi için Kemal Kaya (Kars) tarafından bir takrir verildi ve madde Komisyon tarafından düzeltilmek üzere geri alındı.⁶⁸⁷

⁶⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 289-290.

⁶⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 19, Birleşim 11 (6 Aralık 1971), s. 290-297.

Maddelerin geri kalanı, 10 Ocak 1972 Pazartesi günü toplanan 26 ncı birleşimde görüşüldü. Bu birleşimde görüşülen ikamet yerinin değiştirilmesi hakkındaki 28 nci maddeye Musa Doğan (Kars) ve Geçici Komisyon Sözcüsü Şevket Asbuoğlu (Eskişehir) değişiklik önermeleriyle katkıda bulundular. Birleşimde evlât edinme ve tanımayla ilgili 5 nci bölüm, boşanmalarla ilgili 6 ncı bölüm, ölümlerle ilgili 7 nci bölüm, aile kütükleriyle ilgili 8 nci bölüm, kayıt düzeltmeleri ile ilgili 9 ncu bölüm maddeleriyle, nüfus idaresinin yükümlülük, teftiş ve denetleme, ceza hükümleri ve türlü hükümlerini düzenleyen düzenleyen 3 ncü kısım maddeleri kabul edildi. Maddeler hakkında konuşmalarıyla ve değişiklik önermeleriyle Burhanettin Asutay (İzmir), Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Geçici Komisyon sözcüsü Şevket Asbuoğlu (Eskişehir), Hilmi Okçu (Manisa) Hüsametdin Başer (Nevşehir), Hasan Tosyalı (Kastamonu), Adil Yaşa (Siirt) ve Musa Doğan (Kars) yasanın yapımına katkı sağladılar.⁶⁸⁸

Nüfus kanunu tasarısı, 14 Ocak 1972 tarihinde toplanan 28 nci birleşimde oya sunuldu. Oylamaya katılan 244 milletvekilinden 237 kabul, 2 ret ve 5 çekinse oy alan tasarı Millet Meclisi tarafından kabul edildi.⁶⁸⁹ Cumhuriyet Senatosu tarafından müzakere edildikten sonra Millet Meclisi'ne gönderilen tasarı üzerinde Senatonun yaptığı değişiklikler, 5 Mayıs 1972 tarihinde toplanan 84 ncü birleşimde görüşüldü. Senatonun yaptığı ve Komisyonun benimsemiş olduğu değişikliklerin Meclis tarafından da benimsenmesi üzerine tasarı yasalâşmış oldu.⁶⁹⁰

16 Mayıs 1972 tarih ve 14189 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1589: Devlet Memurları Kanunu ile ilgili Yetki Kanunu

Başbakan Nihat Erim tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığına sunulan kanun tasarısı, Devlet Memurları Kanununun uygulamalarından doğan sıkıntıları aşmak için hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin verilmesine ilişkindi. Tasarının gerekçesi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun, 1327 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerden sonra 30 Kasım 1970 tarihinden itibaren bütünüyle yürürlüğe girdiğini, ancak uygulamanın kanunun hem temel hükümlerine hem de intibak hükümlerine yönelen pek çok eleştiri ve şikâyetlere yol açtığını belirterek eleştirileri aşağıdaki gibi özetliyordu:

1. Anayasanın 117 nci maddesinin geniş şekilde yorumlanması sonucu olarak memur tarifinin çok kapsamlı yapılması ve böylece istihdam şekillerinin üçe indirilmesi uygulamada geçici ve arızî işlere daimî kadro aramak, dolayısıyla kamu harcamalarını sebepsiz yere artırmak gibi ters bir sonuç vermiştir.

⁶⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 26 (10 Ocak 1972), s. 122-149.

⁶⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 28 (14 Ocak 1972), s. 300.

⁶⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 84 (5 Mayıs 1972), s. 398-401.

2. Mevcut özel istihdam şekillerinden sözleşmeli personel tarifi çok kısıtlayıcı olduğundan pratikte beklenen fayda elde edilememiş, aksine pek çok hizmet yürütülemez hale gelmiş veya kanun zorlanarak yürütülmeye başlanmış, bir kısım hizmetin de maliyeti yükselmiştir.

3. Kanunla getirilen sınıf ve sınıflandırma kavramı meseleyi yanlış bir yöne sürüklemiş, sınıf kavramının çok geniş tutulması, mevcut tariflerin çok yetersiz olması, aynı sınıf içinde farklı ağırlıklarda, ikinci derecede ve hattâ başlı başına birer sınıf olması gereken hizmetlerin bir araya toplanması sınıf ve ücret arasındaki ilişkiyi zedelemiş, sınıflandırmadan beklenen fayda sağlanamamıştır.

4. Hizmette fırsat eşitliği yaratmak gibi faydalı bir görüşten mühlhem olmakla beraber, açıktan memur tayinine ilişkin hükümler memleket gerçeklerine uygun düşmemiş, kamu hizmetlerinin aksaması tehlikesi belirmiş, ayrıca bu görüşün devlete bağlayacağı fayda ile bağdaşmayacak ölçüde pahalıya mal olacağı anlaşılmıştır.

5. Kanunda öngörülen, tek ücret, ücretin aleniliği ve ücrette denklik prensiplerinden ikincisi büyük ölçüde gerçekleştirilmiş ise de diğer ikisi için aynı başarının sağlandığı söylenemez.

Nitekim yeterli ön hazırlıklar ve gerçek bir sınıflandırma yapılamaması nedeniyle tek ücret sistemi bizzat kanunun kendisi tarafından zedelenmiş, ücrette denklik ilkesi sağlanamamıştır. Bunun dışında söz konusu hedeflere ulaşmak için getirilen hükümler eski yılların kötü uygulamalarına karşı bir tepki anlayışı içinde düzenlendiklerinden hedeflerini aşmış, kamu hizmetlerinin aksaması, hiç olmazsa maliyetinin yükselmesine sebebiyet vermiştir.

6. Sınıf ve sınıflandırma tarifine tutulan yolun personel istihdamında her yönde hareketlilik sağlayacağı 1327 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ifade edilmiş olmakla beraber getirilen hükümler bilâkis hareket imkânlarını zedelemiş, sınıf, kurum, görev ve yer değiştirmelerde kadrolarla kurduğu yakın ilişki idareyi hareket serbestisinden yoksun bırakmıştır.

7. Kanunda yer alan kadro anlayışı memleket gerçeklerine, hizmetlerin yürütülmesi bakımından mevcut kuruluşların işleyiş durumlarına uygun düşmemiş, bir yandan çeşitli tepkilere yol açmış diğer taraftan devlete pahalıya mal olma temayülü göstermiştir.

8. Getirilen intibak hükümleri mevcut personel ile ilk defa Devlet hizmetine girecek olanları aynı rejim içinde birleştirmek istemiş ise de eski ve yeni personel rejimleri arasındaki farklılıkları yeterince uyuşturamamış ve kıdemli personelin tepkisine yol açan ters sonuçlar yaratmıştır.

9. Uygulama intibak hükümlerinde boşluk ve tutarsızlıklar olduğunu, bâzı hükümlerin yeterince açık yazılmadıklarını ortaya koymuş, bu aksaklıkların Başbakanlık tebliği ile giderilmeye çalışılması hem usulsüz ve hem de uygulamayı büsbütün karıştırıcı olmuştur.

10. Bâzı ana hükümlerin de intibak hükümlerimde olduğu gibi uygulamada tereddütlere sebebiyet verdiği veya çeşitli güçlükler yarattığı tespit olunmuştur.

11. Bir kısım intibak maddelerinde mevcut hükümler ve 1214 sayılı Kanun devletle istihdam ettiği personel arasında âdeta bir hesaplaşma işlemine yol açmış, ancak bu hükümlerin gerek ifade, gerekse muhteva bakımından müphem ve yetersiz olmaları personel arasındaki kıdem ve yetki dengesini bozmuş, devlette ikinci derece görevlerde bulunan personelin hiyerarşik âmirlerinden daha yüksek derecelere intibaklarına sebebiyet vermiş, kurulması öngörülen eşit işe eşit ücret prensibi bütünü ile zedelenmiştir.

Kanunun yarattığı bu olumsuzluklar nedeniyle, gerekçede, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda ve bu kanuna ek maddeler getiren, 1327 sayılı Kanun ile bâzı hükümleri 1376 sayılı 1971 yılı Bütçe kanunu ile yürürlükte tutulan 1322 sayılı Genel Kadro Kanununda değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğu, ancak bu değişikliklerin pek çok maddeyi kapsayacağı ve çok uzun zaman alacağı için personel rejiminin ve kamu düzeninin böyle bir zaman kaybına tahammülü bulunmadığından acele yeni tedbirler alınması gerektiği düşüncesiyle söz konusu kanunlardaki değişikliklerin Meclis'ten çıkarılacak bir yetki kanunu çerçevesinde yapılmasında fayda görüldüğü belirtiliyor ve bu yetki kanunu ile intibaksız kalanların durumlarının âdil şekilde çözümleneceği ve devlet memurlarının huzura kavuşturulmalarının sağlanacağı belirtiliyordu.⁶⁹¹

Yetki kanunu tasarısı, Millet Meclisi'nin 14 Nisan 1972 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde ele alındı. Yetki kanunu olması nedeniyle, Anayasanın 64 ncü maddesinin öngördüğü öncelik ve ivedilik bu kanunda hüküm taşıdığından buna ilişkin bir önerge sunulmadı. Tasarının tümü üzerinde C.H.P. grubu adına söz alan Nuri Kodamanoğlu (Niğde), 657 sayılı kanunun 1327 sayılı kanunla değiştirilerek günün ihtiyaçlarına uydurulmaya çalışıldığını, ancak kısa bir uygulama süresi sonunda büyük haksızlıklar, adaletsizlikler, yanlışlıkların ortaya çıkmasıyla Devlet Personel Kanununun malî hükümlerinin uygulanmasının devlete büyük malî külfet yüklemiş olmasına rağmen, hiçbir memur kesimini memnun edemediğini söyledi. Türkiye'de bürokrasinin personel rejimini ciddî bir tanzime kavuşturma konusunda gerekli ehliyeti gösteremediğini, gelecekte de göstereceğinden şüphe ettiklerini belirten Kodamanoğlu, kanunun uygulamasının yarattığı arızaları, memuriyete ilk girecek zevatın, başlangıç maaş derecelerinin tespiti, 1327 sayılı Kanunun ek geçici ikinci maddesinin uygulanmasından doğan memurların kadrolarına intibak durumu ile çıkarılacak kararnamenin yürürlük tarihine kadar memurlara, maaşlarına denk kadro tahsisi yapılamaması nedeniyle memurların memuriyet hayatından beş yıl kaybı, ek 36 ncü maddenin tatbikatından doğan ve eğitime devam eden memurlara

⁶⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 758 vd.; 518 Sıra Sayılı Basmayazı: 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve bu kanunda değişiklikler yapan, maddeler ekliyen 3 1 . 7 . 1970 tarihli ve 1327 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili Yetki kanunu tasarısı ve Anayasa ve Plân komisyonları raporları.

tanınan haklar, ücretlilerin intibakından doğan adaletsizlik olduğunu belirtti. Kodamanoğlu hükümete yetki veren kanunu destekleyeceklerini, ancak bu yetkinin ehliyetle uygulanıp yüz akı ile çıkmak gerektiğini söyledi.⁶⁹²

Demokratik Parti grubu adına söz alan Cevat Önder (Erzurum), hükümete tanınacak yeni yetki kanunu ile aradan henüz bir yıl geçmeden 1327 sayılı kanunla uygulamaya konulan Devlet Memurları Kanununun 100 küsur maddesinin tekrar tadilâta uğrayacağını, Demokratik Parti grubunun bu tasarının çıkması hususunda olumlu rey kullanacaklarını, ancak bazı kuşku ve kaygıları olduğunu ifade etti. Önder, 657 ve 1327 sayılı kanunlardaki aksaklıkları; Anayasanın 117 nci ve 118 nci maddelerinin ters bir şekilde 657 ve 1327 sayılı kanunlarla ele alınması, sözleşmeli personelin mağdur edilmesi ve hizmetlerin aksaması, sınıf ve sınıflandırma kavramının yanlış uygulanmasıyla sınıf ve ücret arasında bağlantının kurulamaması, hizmette fırsat eşitliği ilkesinin bozulması, tek ücret, ücretin aleniliği, ücrette denklik prensiplerinin tahakkuk ettirilememesi, idareye hareket serbestliği getirmesi istenen kanunun bazı ters kaidelerle idarenin elini kolunu bağlamış olması, kadro anlayışının devlete pahalıya mal olması, ucuz devlet hizmeti yerine pahalı devlet hizmeti prensibine devam edilmesi, eski ve yeni personel rejimleri arasındaki farklılıklar doğması, kanunda boşluk ve tutarsızlıkların ortaya çıkması, eşit işe eşit ücret prensibinin ihlal edilmesi, devlet memurunun müktesep haklarının bazı bakımlardan zedelenmesi olarak özetledi. Bütün bu aksaklıkların giderilmesi için hükümetin, Meclisten kanun hükmünde kararname yetkisi istediğini, Anayasanın 64 ncü maddenin esprisine uygun olarak hazırlanan tasarıda, yetki kanunun amaç, kapsam, ilkeler, yetki süresi gibi hususlarıyla 657 sayılı Kanun ile 1327 sayılı Kanunun hangi hükümlerin değiştirileceğinin sayıldığını belirten Cevat Önder, bir kuşku olduğunu, kanunun iyi taranıp taranmadığı meselesi olduğunu ifade etti. Yetki kanunu çerçevesinde yasanın aksayan ve dikkat edilmesi gereken yönleri hususunda hükümetin dikkatini çeken Önder, yetki tasarısının iki yıl süreli olduğunu, bu iki yıl süre içerisinde peyderpey kararnamelerin çıkarılacağını, D.P.'nin şimdi olumlu oy vereceğini, ancak bu kararnamelerle müktesep haklar ihlâl edilirse kanun hükmündeki kararnameleri Anayasanın muaddel 64 ncü maddesine dayanarak Anayasa Mahkemesine götürmek kararında olduklarını ifade etti.⁶⁹³

M.G.P. grubu adına söz alan Hamdi Hamamcıoğlu (Afyon Karahisar), 657 ve 1327 sayılı kanunlar çıkarılırken, asgarî ve özet olarak iki esasın göz önünde bulundurulduğunu, bunların devlet sektöründe çalışan memura, hayat pahalılığına mukavemet eder bir hale getirmek için devletin imkânları nispetinde ona bir zamlı ücret veya maaş ödenmesi ve 1327 sayılı Kanunun getirdiği hükümlerle memuru yarımından emin bir hale getirilmesi olduğunu belirerek sözlerine başladı. Hamamcıoğlu, M.G.P. grubunun da tasarıya olumlu oy vereceğini, ancak Maliye

⁶⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 738-741.

⁶⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 741-746.

Vekilinin Senatoda söylediği, bu konuda henüz bir çözüm yolu bulunmuş olmadığı, dikkatli incelemelere ihtiyaç bulunduğu şeklindeki beyanını çerçevesinde, Personel Kanunundaki aksaklıkları tespit ederek bunlara karşı getirecekleri hüküm tespit edilmeden, bu mevzuda kanun kuvvetinde kararname yetkisi verilmesinden bir fayda gelip gelmeyeceği endişesini taşıdıklarını ifade etti. DMK uygulamalarından doğan aksaklıklardan örnekler veren M.G.P. sözcüsü, 1327 ve 657 sayılı kanun anarşisini doğurmayacak bir kararnamenin, uzun vadeli de olsa çok ciddi tetkikler sonucunda çıkarılarak, memurların tevali eden mağduriyetlerinin biran evvel önlenmesinin en büyük temennileri olduğunu belirterek konuşmasını sonlandırdı.⁶⁹⁴

Adalet Partisi grubu adına söz alan Nuri Bayar (Sakarya), Adalet Partisi siyasî iktidarının 1970 yılında gerçekleştirdiği birçok vergi ve reform faaliyetleri kapsamında çıkardığı personel rejimi hakkında, 1327 sayılı kanunun bir talihsiz ortamda, bir talihsiz kadere, bir talihsiz gelişmeye maalesef mâruz kaldığının söylendiğini, işin esasının bırakılarak teferruat ile meşgul olunmak suretiyle yeni personel rejiminin aksadığı, haksızlıkları artırdığı, adaletsizlikleri genişlettiği tarzında bir yaygın kanaatin yerleştirilmesi gayretleri sürdüğünü belirterek böylesine geniş bir kitleyi ilgilendiren bir kanunun yapılmasıyla hiç hata yapılmamasını istemenin mümkün olmadığını söyledi. Yeni Personel Kanunuyla tek ücret sistemine gidildiğini, iktisadî konjonktürü takip edecek bir ücret sisteminin yaratıldığını, memuriyete girişte objektif kriterlerin uygulandığını, hizmet içinde rekabet yolunun açıldığını, sektörler-arası olduğu kadar, sektör içi personel hareketliliğini temin edecek bütün mekanizmanın yerleştirildiğini, memurlara munzam sosyal güvenlik kurumunun ihdas edildiğini söyledi ve birtakım haksızlıklara veya hatalara dikkati çekerek bu personel rejiminin sayılan araçlarını yok farz etmenin doğru olmadığını belirtti. Adalet Partisi grubu olarak, bu kanun kuvvetinde kararname istemi karşısında önemli endişelere sahip olduklarını söyleyen Bayar, bu endişelerinin, yapılan sistemin dışında sorumlu hükümet erkânının bu model yerine hangi modeli ikame edeceklerinin belirsizliği konusunda olduğunu ifade etti. Kanun çıktığından teknik personel alanında, özellikle sağlık personeli alanında bir büyük sıkıntı varsa, bu kanunda mevcut araçlarla iş güclüğü, risk zamları, mahrumiyet bölgesi zamları, tedarikteki güçlük gibi araçlarla bu mesele halledememişse, bunun kanunun kusurundan değil, hükümetin kusurundan olduğunu söyleyen Bayar, Bakanlar Kurulu kararı ile halledilebilecek bir problemi hükümet halledememiş ise, bu yetki kanunu ile neyi halledeceğini sordu ve başka bir şeye ihtiyaç duymaksızın, personel rejimindeki araçlarla özel hükümlerle teknik personel meselesini halletmenin mümkün olduğunu ifade etti. Bayar, 12 Mart rejimi ile kurulan yeni hükümetin 1327 sayılı kanuna önyargılarla baktığını ve aslında belki ilerdeki başarısızlıklarının son derecede mükemmel bir maskesi olabileceğini önceden sezdiğini, olabilecek hayat pahalılığına Personel Kanunu ile Türk memuruna yapılan ücret zamlarının nedeni olduğunun zihinlerden atılmadığını, ancak bunun mübalağa edilmiş bir iddia olduğunu belirtti. A.P. sözcüsü, bu kanunun barem

⁶⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 746-749.

özlemlerine kurban edilmemesi gerektiğini, Türk toplumunun bir önemli kesiminde yeni bir dalgalanmaya müncer olacak, ücret veya statü haksızlıkları bakımından yeni hadiselerin yaratılmamasına itina gösterilmesi kaydıyla olumlu oy kullanacaklarını belirterek sözlerini tamamladı.⁶⁹⁵

Gruplar adına konuşmalardan sonra şahıslar adına konuşmak için söz isteyenlerden Sakıp Hıçerimez (Ankara), kendisinin 1327 sayılı kanunun görüşülmesi sırasında bu kanunun Anayasanın 117 nci ve 5 nci maddelerine aykırı hükümler taşıdığını, kanunun yeni eşitsizlikler yaratırken kazanılmış bazı hakları ortadan kaldırdığını, emeklilik, terfi ve terfi gibi unsurları dikkate almadığını ve hizmet, ücret ilişkisini kurmadığını konularında eleştirilerini yaptığını söyledi. 1963 yılında karar sayısı 6/1701 olan bir kararname ile siyasî partilerin liderlerinin ittifaka vardıklarını ve taban ücretleri, ücretlerin tespiti, kadro sınıflandırması, kamu personelinin görev ve yer güvenliği, personel yetiştirilmesi, yan ödemeler, üst derecelere atama, sosyal haklar, seçme ve yarışma sınavları gibi konularda temel esasları belirlediklerini belirtti ve hükümetin çıkartacağı kararnamelerde çok dikkatli, müteyakkız ve kararnameler istikametinde hazırladığı kanunları da süratle Parlamenteoya sevk etmesini temenni etti.⁶⁹⁶

Yetki kanunu tasarısı müzakereleri 17 Nisan 1972 günü toplanan 73 ncü birleşimde devam etti. Şahısları adına söz alan üyelerden söz sırası gelen Enver Akova (Sivas), 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun amacının devlet dairelerinde çalışan personeli eşit işe eşit ücret almak suretiyle tek bir sisteme yöneltmek olduğunu, Anayasanın 64 ncü maddesinde belirtildiği gibi bu kanunların belirli amaç, hedefler ve süre için yetki talebinin yapıldığını, kanunun aksaklıklarından örneklerle kanunun tatbikatında bazı kusurlar görüldüğünü söyledi.⁶⁹⁷

Plan Komisyonu adına söz isteyen Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara), tasarının Anayasanın 64 ncü maddesinin kapsamını 5 madde halinde tamamen kapsadığını, bu kanunla hükümetin her hangi bir kararname çıkarttığı zaman, hangi maddeyi kastediyor ise, kararname Resmî Gazetede yürürlüğe girdiği an o maddenin yürürlükten kalkacağını, bu kararnamenin Meclislerde reddedilmesi durumunda ise bu maddenin olduğu gibi yürürlükte kalacağını ifade etti. Hükümetin bu tasarıyı getirmekteki amacının Personel Kanununda şikâyetçi olunan bazı aksaklıkları gidermek olduğunu söyleyen Yılmaz, tasarının bilhassa intibaklarda bir yetki imkânı tanıdığını, Orman İdaresinde, Karayollarında, Devlet İstatistik Enstitüsünde olduğu gibi birçok dairede, bazı mevsimlik işlerde muvakkat istihdama ihtiyaç olduğunu, vekâletle istihdam imkânı sağlanacağını, tamamen bir çerçeve kanunu halinde olan

⁶⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 749-753.

⁶⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 72 (14 Nisan 1972), s. 753-758.

⁶⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 73 (17 Nisan 1972), s. 5-9.

bu kanunla hükümetin tatbikatta görülen aksaklıkları, ait olduğu maddeleri tashih etmek, düzeltmek ve kararname şeklinde neşretmek suretiyle gidereceğini ifade etti.⁶⁹⁸

Ahmet Şener (Trabzon) kanunun değişmeye tabi tutulacak maddeleri hakkındaki kararnameler Meclis'e geldiği zaman, o kararnamedeki değişiklikler üzerinde fikirlerini geniş bir şekilde beyan edeceklerini, ancak kararnamedeki o maddeler gelinceye kadar veya hükümet tarafından getirilirken, yine aksak ve yanlış getirilmemesi konusunda, mutlaka görülen aksaklıkları belirtmek zorunluğunda olduklarını, Personel Kanununda yapılacak değişiklikler için hükümete 100 küsur madde üzerinde değil, tümü üzerinde yetki verilmesinin daha iyi olacağını, zira hükümetin getireceği maddelerin sayısının 169 olacağını tahmin ettiğini söyleyerek personel rejiminin tatbikatındaki aksaklıklardan ve eşitsizliklerden örnekler verdi. İlhan Ersoy (Kütahya), yetki kanununda asıl olanın verilen yetkinin en iyi derecede kullanılması ve değerlendirilmesi olduğunu, ancak akla hükümetin bu yetkiyi layığı ile kullanmaya hazır olup olmadığı sorusunun geldiğini, bir saat önce hükümetin istifasının ilân olunduğunu, yeni hükümet için de aynı sualleri sormanın imkân dâhilinde olduğunu söyledi ve aksaklıkların hemen giderilmesi için gerekenin yapılmasını temenni etti. Enver Turgut da (Kayseri), personel kanunu uygulamaları hakkındaki eleştirilerini dile getirdi.

Tasarı üzerinde söz alan Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun), Devlet memurları Kanununun dayandığı üç temel ilkeyi bütün kurumlarda devlet memurluğuna giriş şartlarını belli esaslara bağlamak, eşit işe eşit ücret prensibini gerçekleştirmek için sınıflandırma esasını getirmek ve aylıkları konjonktüre göre ayarlayacak mekanizmayı yani echelle – mobil sistemini getirmek olarak özetledikten sonra uygulamadan doğan sıkıntıların büyük kısmının intibaklardan, çok az kısmının ise ana kanundan doğduğunu belirtti. Kanunun tatbikatında tespit edilebilen sakınca ve adaletsizliklerin, idarî yönden çıkan arızalar ve memurlar yönünden haksızlıklar olmak üzere iki grupta toplanabileceğini belirten Bakan, yetki kanunun yeni bir uygulama olmakla birlikte Anayasaya girmiş bir hüküm olduğunu ve bu hükmün ilk kanununun şimdi münakaşa edildiğini, alışılmış, gelenek haline gelmiş bir husus terk edilirken bunun endişelerinin olmasının doğal olduğunu söyledi. Bakan Kitaplı, bu kanunda ana esprinin hükümete itimat olduğunu ve kararnamenin çıkar çıkmaz sevk edileceği ilk yerin Meclisler olmasının bu yetki kanununun teminatı olduğunu söyledi ve personel kanununun doğurduğu arızaları 2 yıl içinde tashih etme imkânını Meclis'ten talep etti.⁶⁹⁹

Tasarı hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara), uygulamalardaki aksaklıklardan örnekler verdikten sonra bu kanunun dört başı mamur, hiçbir adaletsizliği ortada bırakmayacak derecede kesin, sarîh hükümleri kapsaması gerektiğini, tasarının

⁶⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 73 (17 Nisan 1972), s. 9-11.

⁶⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 73 (17 Nisan 1972), s. 17-20.

gecikmiş olduğunu, hükümete verilmiş olan iki yıllık yetkinin bile fazla olduğunu, devletin iki yıl daha bu hatalı prensipleri tatbika bırakmamaları gerektiğini ve bu konuda bir önerge verdiğini ifade etti. Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen yeterli önergesi oya sunuldu ve kabul edildi. Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana) metinde bir düzeltme yapılması önergesi sundu.⁷⁰⁰

Tasarının maddelerine geçilmesi kabul edilerek Devlet Memurları Kanunu ile ilgili yetki kanunu tasarısının, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamına giren konularda ve belirtilen çerçevede Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi tanıyan 1 nci maddesi kabul edildi. Kanunun kapsamını düzenleyen 2 nci maddesi, devlet memurlarının istihdam esas ve usullerine, disipline, aylıklarına, sosyal haklarına ilişkin esaslar ile intibak hükümlerinin yarattığı farklılıkları, haksızlıkları mevcut maddelerin yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan farklı uygulamaları giderecek hükümleri kapsayan kararnameleri hükme bağlıyordu. Madde üzerinde Mehmet Aytuğ (Elazığ) disiplin kelimesinin çıkarılmasına ilişkin değişiklik önergesi verdi. Ancak önerge kabul edilmedi. Tasarının 3 ncü maddesi, Bakanlar Kurulunun uyması gereken ilkeleri, a) kanunun kapsamını, istihdam şekillerini, sözleşmeli ve muvakkat istihdam şekillerini, sınıflandırma esaslarını yeniden düzenleyerek hizmetlerinin aksamadan yürütülmesini sağlamak, b) disiplin hükümlerini düzenlemek, c) eski ve yeni personel rejimlerinden doğan farklılıkları gidermek, kıdem ve yetki dengesini tesis etmek, d) kanundaki boşluk ve tutarsızlıkları gidermek, e) eşit hizmete eşit ücret gereğini ücretin aleniliğini, hizmette fırsat eşitliğini tahakkuk ettirmek, f) kamu personelinin değerlendirilmesi öngörülen hizmetlerine ait esaslara açıklık getirmek, g) devlet hizmetlerinde kadro piramidini sağlayacak esasları getirmek şeklinde hükme bağlıyordu. Madde üzerinde C.H.P. grubu adına söz isteyen Nuri Kodamanoğlu (Niğde), intibaklarda ortaya çıkan eşitsizliklerden söz ederek bu işin hükümetin veya bürokrasinin takdirine bırakılmayacağını, hükümeti, arızalardan doğma birikmiş hakların verilmesine ve bu arızaların hukuk planında hiç olmazsa kararname tarihinden itibaren halletmeye mecbur bırakmak için çeşitli partilerden milletvekilleri ile birlikte bir önerge sunduklarını ifade etti. Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun), milletvekillerinin esasında bütün sıkıntılarda anlaşmış durumda olduklarını, 2 nci maddenin (b) fıkrasında kapsamın, intibak hükümlerinin yarattığı farklılıkları, haksızlıkları mevcut maddelerin yetersizliği sebebiyle ortaya çıkan farklı uygulamaları giderecek hükümler olduğunun belirtildiğini, ancak bu sıkıntıları giderecek yetki kanununa neler konup neler konmaması lâzım geldiği hususunda anlayamadığını, hassaslığın nedeninin bu tasarının ilk çerçeve kanunu, ilk yetki kanunu olduğunu ve başlangıçta bir yetki kanununun sınırlarının iyi tespit edilmesi gereğinden bahsetti. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kadri Eroğan (Sivas), istifa etmiş olan bir hükümetin bakanının iki seneye uzayacak tasarruflarını bu tasarı ile nasıl yapacaklarını izah ettiğini, bu tasarıyı yeni hükümetin tasarrufuna bırakarak kendi bakış açısıyla düzenlemesine izin vermek için bu tasarıdan tâliken

⁷⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 73 (17 Nisan 1972), s. 20-24.

sarfinazar etmede ve daha müstacel olan kanunları görüşmede fayda olduğunu ifade etti. Plan Komisyonu sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara), Anayasa gereğince bunun mümkün olmadığını, tasarı gündeme girdiği için Meclisin malı olduğunu, Genel Kurulun malıdır. Genel Kurul'un tasarıyı görüştüktan sonra isterse yeni hükümetin kurulmasına kadar tehir edebileceğini açıkladı. Şinasi Özdenoğlu (Ankara) Meclis'in devamlı olduğunu, kanunun görüşülmesi gerektiğini belirtti. Adil Turan (Uşak), öğretmenlerin eşitsizliklerinden söz ettikten sonra bakanlık görevinin devam etmesini ve yeni hükümetin bu konu üzerine özellikle eğilmesini talep etti. Hilmi İşgüzar (Sinop), bazı milletvekillerinin öne sürdüğü hükümet yeniden kuruluncaya kadar tasarının çekilmesi görüşüne katılmadığını, Meclis'in görevini yapması gerektiğini, Personel Kanununun tatbikatından doğan aksaklıklardan sorumlu durumda olan Maliye Bakanlığının tutum ve davranışı nedeniyle de bir genel görüşme istediklerini ve bu kanun tasarısıyla birçok sıkıntının ortadan kaldırılacağı için tasarının lehinde olduğunu beyan etti. Madde üzerinde Şinasi Özdenoğlu (Ankara) tarafından verilen önerge reddedilirken Nuri Kodamanoğlu (Niğde), Sabri Yahşi (Kocaeli), M. Kemal Güneş (Kırşehir) ve M. Emin Durul (Denizli) tarafından müştereken verilen önerge geri alındı.

Bakanlar Kuruluna verilen yetkinin bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2 yıl geçerli olduğuna ilişkin 4 ncü madde hakkında Şinasi Özdenoğlu (Ankara) ve M. Nejat Çuhadar'ın (Maraş) verdikleri önerge geri alındı. Tasarının 5 nci maddesi, kanunun yürürlük hükümlerini, başka bir deyişle, 657 ve 1327 sayılı kanunların, 1567 sayılı 1972 yılı Bütçe Kanununun hangi maddelerinin çıkarılacak kararnamelere aykırı bulunan hususlar kararnamelerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yürürlükten kalkacağını belirtiyordu. Madde kabul edildikten sonra kanunun tümü açık oya sunuldu.

Tasarı, 20 Nisan 1972 tarihinde toplanan 75 nci birleşimde kabul edildi. Tasarı, oylamaya katılan 268 milletvekilinden 263 kabul, 2 ret ve 3 çekinsey oy alarak kabul edildi.⁷⁰¹ 23 Mayıs 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen tasarı, 31 Mayıs 1972 tarih ve 14205 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1629: 151 sayılı Kanunun ek ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun

Bursa Milletvekili Kasım Önadım'ın 151 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve Adalet ve İçişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 17 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 128 nci birleşiminde ele alındı. Uygulamada aykırılıklar doğurmasına sebep olan 151 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesinin yürürlükten kaldırılmasını gerektiren tasarı hakkında İçişleri Komisyonu Başkanı Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir) öncelik ve ivedilik önergesi sundu ve kabul edildi.

⁷⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 24, Birleşim 75 (20 Nisan 1972), s. 134.

Tasarının tümü üzerinde söz alan Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) 151 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesinin Anayasaya aykırı olduğunu, çünkü, ek 2 nci maddesinde doğrudan doğruya belediye reisleri, belediye reis muavinleri, şube müdürleri ve şube müdürü muavinlerine esnafın dükkânlarını kapatma salâhiyeti verildiğini, bu kapatma kararına karşı da esnafın idarî ve iadli mercilere müracaat hakkı bulunmadığını belirterek maddenin kaldırılmasına taraftar olduğunu belirtti.

Barbaros Turgut Boztepe (Sakarya) 151 sayılı kanuna göre mahkemeye başvurma hakkı olmadığından Anayasa'ya aykırılık olabileceğini, ancak kurallara uymayan esnaf için tatbikatta çok faydalı bir kanun olduğunu ifade etti.

151 sayılı Kanunun ek ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifinin 1 nci maddesi, 5 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 151 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesinin 2 nci fıkrası olan verilen cezaların katî olduğu ve aleyhine adlî ve kaza mercilerine başvurulamayacağı hükmünün yürürlükten kaldırılmasını hükme bağladı.⁷⁰²

21 Ekim 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından kabul edilen kanun, 29 Ekim 1972 tarih ve 14376 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1630: Dernekler Kanunu

Başbakan Nihat Erim tarafından 2 Şubat 1972 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulan Dernekler kanunu tasarısının gerekçesi, 28 Haziran 1938 tarihinde yürürlüğe giren 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 33 yılı aşkın uygulama süresinde karşılaşılan bazı zorluklar ve ihtiyaçlar sebebiyle 1946, 1952 ve 1964 yıllarında değişikliğe uğraması, ancak yapılan değişikliklere rağmen ülkenin siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişiklikleri karşısında toplum ve hukuk düzeninin gerektirdiği şartlara cevap veremez hale gelmesiydi.

Anayasanın 10 ncu maddesinin devlete "...kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırmak görevini vermesine ve 29 ncu maddesinin, "herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir, ancak bu hakkın kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir" hükmüne atf yapılan gerekçede, dernek kurma hakkının, Türk toplumunun düzenini ve yine Türk toplumunun inanç ve saygı duyduğu ahlâk kurallarını hiçe sayan veya bunları zedeleyen bir biçimde kullanılamayacağı; devletin dernek kurma hakkını, kamu düzenini korumak için sınırlandıracağı, onu toplum vicdanını incitmeyecek ölçüler içinde tutacağı belirtiliyordu.

Cemiyetler Kanununun 33 yıl önce çıkarılmış bir kanun olduğuna göre, bunun bir taraftan Anayasanın getirdiği temel hak ve hürriyetler yönünden yeniden tedvin edilmesi, diğer taraftan hak ve hürriyetlerin özüne dokunmayacak bazı kayıtlar

⁷⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 128 (17 Temmuz 1972), s. 671-673.

getirmesinin siyasi ve sosyal bir zorunluk olduğunun belirtildiği gerekçede, kişilerin serbest olarak dernek kurabilecekleri ve amaçlarına uygun şekilde faaliyette bulunacakları belirtilirken, derneklerin amaç ve faaliyet alan ve şekillerinin hiçbir zaman, ülke ve millet bütünlüğüne, millî güvenliğe, kamu düzeni ve genel ahlâka aykırı olmayacağı vurgulanıyordu.

Gerekçe, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun uygulanmasıyla ortaya çıkan boşluk ve aksaklıkları şöyle özetliyordu:

“1. 1961 Anayasasının getirdiği geniş hürriyet ortamı içinde çok sayıda ve çeşitli dernek kurulmuştur. 1938 yılında 205 dernek mevcut iken, bu sayı 1971 yılında 41 000’i geçmiş bulunmaktadır.

Her yıl kurulan dernek sayısının gittikçe artması, yukarıdaki rakamı, bu gidişle, toplum hayatı için çok denecek bir ölçüyle çıkarmak istidadını göstermektedir. Dernek sayısının bu derece artması, tabiatıyla, derneklerin faaliyet alanlarını, gelir kaynaklarını ve üye sayılarını daraltmakta ve toplumdaki beklenen fonksiyonunu kaybettirmektedir.

2. Esasen 3512 sayılı Kanun, Devletin dernekleri etkin bir şekilde kontrol etmesi imkân ve yetkilerini vermemektedir. Dernek sayısının çokluğu, yer ve adreslerinin zamanla belirsiz hale gelmesi kongrelerinin düzenli bir şekilde yapılıp yapılmadığının izlenememesi, dernekler üzerindeki devlet kontrolünün zayıf olmasının diğer bir sebebidir. Kaldı ki, derneklerin düzenli bir şekilde tutulmuş kayıtları da maalesef yoktur. Yıllarca önce kurulmuş derneklere ait kayıtlar ve tüzükleri, Devlet arşiv veya evrak depolarında kalmakta ve ihtiyaç halinde, müracaat imkânı olmamaktadır.

3. Bugünkü mevzuat ile dernek üyelerinin her çeşit işleyiş ve faaliyetlerde etkili olması mümkün değildir. Kanunun boşluklarından faydalanmak suretiyle yeni yeni seçimler yaparak, seçim sonuçlarını hükümsüz kılmak, bazan da seçim yapılmış gibi göstermek, aslında bir dernek bünyesi içinde gayrimeşru organlar meydana getirmek sonucunu doğurmakta, genel kurullarda alınan kararlar, çok defa, oldubittiye getirilmektedir.

4. Derneklere alınacak üyeler için aranacak şartlar, kanunda açıklıkla belirtilmediği için, gelişigüzel üye alınmakta ve dernekler amaç ve faaliyetlerine aykırı davranışlar içine sokulmakta, örneğin, öğrenci olmayanlar veya bu niteliklerini kaybedenler uzun süre derneklerde kalabilmektedirler.

5. Özellikle 1961 Anayasasının getirdiği geniş hürriyet havası içinde, dernekler asıl amaçlarını gizlemek suretiyle, kurulmaktadır. Bunun sonucu, bâzı dernekler, kendilerine tanınan hak ve hürriyetleri suiistimal etmek ve Cemiyetler Kanununun etkisiz kalmasından istifade etmek suretiyle, memlekette, süratli olarak eylemlere geçmekte, toplantı ve yürüyüşler yapmakta ve kolaylıkla anarşik bir ortam yaratmaktadırlar, özellikle öğrenci dernekleri son yılların uygulamasında görüldüğü üzere, memleketin eğitim ve öğretim faaliyetini aksatmak ve hattâ tamamen durdurmak yoluna gitmekte ve birçok öğrencilerin öğrenim hürriyetlerini ortadan kaldırmaktadırlar.

6. Devletin idari ve malî kontrolü, bugünkü Cemiyetler Kanunu muvacehesinde çok etkisizdir. Şurası açıktır ki, birçok dernekler, halkın temiz duygularından yararlanarak gelir sağladıkları gibi devlet ve mahallî idareler bütçelerinden önemli miktarlarda yardım almaktadır. Halkın hamiyet duygularının istismarını ve Devlet paralarının kötü kullanılmalarını önlemek, devletin başlıca görevidir. Ancak bu görevin gerek kanuni ve gerekse fiilî olarak yerine getirilmesini sağlayıcı her hangi bir hüküm yoktur. Böylece derneklerce alınan paraların akıbeti, yerli yerine sarf edilip edilmediği tespit edilememektedir.

7. Bugün dernekler, vergi vermemek veya ruhsat almamak için vasıta veya paravan olarak kullanılmaktadır. Gerçekten aslında eğlence yeri, bar ve pavyon olarak açılması gereken müesseseler, ruhsat, vergi ve resim yüklerinden kurtulmak amacı ile, kulüp, lokal diskotek adları ile dernek şeklinde kurulmaktadır. Bu gibi yerlere her derecede öğrenciler ve gençler serbestçe devam etmekte, gayri-ahlâkî yollara itilmekte, gençler ve aileleri, telâfisi mümkün olmayan felâketlere sürüklenmektedir.

8. 3512 sayılı Kanunda derneklere kamu yararına çalışma nitelik ve hakkın hangi durum ve şartlarda verileceği açıkça gösterilmemiştir. Bu sebeple, uygulamada, çok çeşitli derneklerin bu konuda gelişigüzel müracaatta bulunduğu, bazılarının bu hakkı aldığı ve sayılarının gittikçe, arttığı bir vakıdır. Kanunlarımızın, birtakım haklar ayrıcalıklar ve vergi, resim ve hare muafiyeti tanıdığı bu kabîl derneklerin çoğalması, Hazinesinin zararına olduğu gibi çeşitli suiistimallere yol açtığı da bir gerçektir. Bu bakımdan, kanundaki boşlukların doldurulması açık bir zorunluluk olmaktadır.

9. Cemiyetler Kanununa göre dernek kurmak, bugünkü durumuyla, çok basit, noksanlarla malûl ve devlet idaresini son derece uğraştırıcı bir niteliktedir. Dernek kurmanın tüzüklerin de bu isteklerini açığa vurmaları ile mümkün olması, tüzel kişi olmanın diğer şartlarından azade olmak gibi bir intiba yaratmaktadır. Böylece, uygulamada, çok noksan, yetersiz ve hatalı tüzükler yetkili makamlara verilmek suretiyle dernek kurulmaktadır. Bundan sonra idare, tüzüklerin tamamlattırılması için devamlı inceleme yaparak da, kurucuları izlemekte ve bir kere kurulmuş olan ve tüzel kişilik kazanan derneğin, bütün noksanlık ve sakıncalarına rağmen, ortadan kaldırılması mümkün olmamaktadır. Böylece 3 - 5 maddelik bir tüzükle, dernek kurma isteğini açıklayanların arkasından mülki idare âmirleri ve emniyet teşkilâtı koşmakta tüzel kişileri kanun yoluna ve meşru nizama sokmak çabası göstermektedirler. Halbuki bir dernek tüzüğünün baştan itibaren, bütün kanuni unsurlara uygun olmasını ve yeni doğan bir kişiliğin kemali ile hukuk hayatına girmesini sağlamak, zorunlu ve faydalı bir tercih kabul edilmelidir.

10. 3512 sayılı Kanunun yukarıda gösterilen boşluk ve yetersizliklerinden başka, dernek ve üyelik çeşitleri, dernek organları, bunların işleyişi, derneklerin merkez dışındaki teşkilâtı gözetim ve denetim, fesih, infisah ve kapatma halleri ve tasfiyesi ve nihayet müeyyideler hakkında da noksanlıkları vardır.”

Dolayısıyla Türkiye'nin geçirmekte olduğu yeni siyasal ve sosyal şartlar ve uygulamada görülen aksaklık ve boşluklar sebebiyle 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun yerine geçmek üzere bu tasarı hazırlanmıştı. Dernekler kanunu tasarısının hazırlanmasında, Anayasanın 29 ncu maddesinin “Bu hakkın kullanılmasında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir” şeklindeki hükmüne uyulduğu, dernek kurmada uyulacak şekil ve usule ilişkin hususların bir sistem içinde ve en sade bir vatandaşın da anlayacağı bir biçimde ayrıntılı olarak düzenlenmesine dikkat edildiği de belirtiliyordu.⁷⁰³

Tasarı, Millet Meclisi'nin 2 Haziran 1972 tarihinde toplanan 97 nci birleşiminde Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın verdiği öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edilmeye başlandı. Zeki Adıyaman (Adıyaman) ve Hüsamettin Başer (Nevşehir) tarafından dernekler kanunu tasarısı üzerindeki görüşmelerin gruplar adına 20, şahıslar adına 10'ar dakika ile sınırlandırılmasına dair bir önerge de kabul edildi.

Tasarının tümü üzerinde A.P. grubu adına söz alan Münir Daldal (İzmir) yakın geçmişte ideolojik maksatlı veya hukuki dayanağı olmayan dernekler kurulduğunu, bu tasarının hukuki yapısının Anayasanın 11 nci ve 29 ncu maddesinde yer alan esriye göre değerlendirilmesi gerektiğini, hürriyetlerin kötüye kullanılmasına karşı devletin önlemler alması gerektiğini, bu tasarının toplumun gerçek ihtiyaçlarına cevap verecek ve büyük bir boşluğu dolduran tasarı olarak getirildiğini ifade etti.

M.G.P. grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu) çeşitli derneklerle Türkiye'nin içten yıkılmak istendiğini, bu kanunun iyi niyetle kuruluyormuş gibi kendini gösterip maksadının dışına taşarak memlekete çok zararlı işler ika etmekte olanların bu fasit oyunlarını önleyecek bir kanun olduğunu, memleketin iç güvenliğini, emniyetini, asayişini korumakla mükellef kılınan İçişleri Bakanlığının, Jandarma Genel Komutanlığının, Emniyet Genel Müdürlüğünün, gece bekçisi teşkilâtının bu memleketin temiz, faydalı evlâtları olarak vazifelerini kolaylıkla yapmalarına, bu memleketin güvenliğini sağlamalarına imkân verecek bir kanun olduğunu belirtti.

C.H.P. grubu adına Reşit Ülker (İstanbul), dernek kurma hakkının düşünce ve fikir hürriyetinin olağan bir neticesi olduğunu, bu hakkın fikir hürriyetinin bir uzantısı olduğunu, Türkiye'de, gerekçede de belirtildiği gibi, 200 küsur olan dernek sayısının 40 binin üzerinde bir rakama ulaşmasının, sevinç duyulacak, Türkiye'nin kalkınması bakımından övünçle karşılanacak bir gelişme olduğunu belirterek kendisinden evvel konuşan sayın hatiplerin konuşmalarından sanki ceza kanununu görüşüyormuş hissine kapıldığını, sanki bu kanunla toplumu cezalarla düzene koymak amacı güdüldüğü izlenimini edindiğini, ancak bu kanunun dernekleri düzene koyacak, dernekle ilgili fiilleri düzenleyecek bir dernekler kanunu olduğunu ifade etti.

⁷⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 97 (2 Haziran 1972), s. 72 vd.; 561 Sıra sayılı basmayazı: Dernekler kanunu tasarısı ve Anayasa, İçişleri ve Adalet komisyonlarından seçilen 5 er üyeden kurulu 70 numaralı Geçici Komisyon raporu.

Kişisel görüşlerini açıklamak üzere Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde) Münir Daldal'ın verdiği ideolojik amaçlı örneklerin yanında ülkü ocakları, ilim yayma cemiyeti gibi örneklerin de bulunduğunu, özellikle bir partinin yan örgütü olan ülkü ocaklarının içinde barındırdığı ve komando adını taktıkları milis kuvvetleriyle asker talimleri niteliğindeki eğitimleriyle eylemci olduklarını ifade etti. Cavit Okyayuz (İçel) ve Sakıp Hiçerimez (Ankara) de görüşlerini açıkladılar.

Hasan Tosyalı (Kastamonu) tarafından verilen yeterli önergesi ve oya sunulan maddelere geçilmesi hususu kabul edilerek birleşim sona erdi.⁷⁰⁴

5 Haziran 1972 tarihinde toplanan 93 ncü birleşimde maddelere geçilerek tasarı müzakere edildi. Bu birleşimde tasarinın 1 ilâ 10 ncu maddeleri görüşüldü. Reşit Ülker (İstanbul), Hilmi İşgüzar (Sinop), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis), Geçici Komisyon Sözcüsü Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri), Geçici Komisyon Başkanı Orhan Cemal Fersoy (İstanbul), Mevlüt Ocakçıoğlu (Niğde) ve Burhanettin Asutay (İzmir) görüş ve düşünceleri, soru ve değişiklik önermeleri, açıklamalarıyla kanunun yapımına katkı sağladılar.⁷⁰⁵

6 Haziran 1972 günü toplanan 99 ncu birleşimde 10 ncu madde hakkında Kenan Mümtaz Akışık (Bitlis) ve 70 Numaralı Geçici Komisyon Başkanı Orhan Cemal Fersoy (İstanbul) değişiklik önermeleri sundular. Bu birleşimde 10 ilâ 39 ncu maddeler müzakere edildi.

Seyfi Öztürk (Eskişehir), Turhan Özgüner (İçel), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Ahmet Sakıp Hiçerimez (Ankara), Rasim Cinisli (Erzurum), Kazım Özeke (İstanbul), İsmail Hakkı Birler (Tokat), Yusuf Ziya Yılmaz (Adıyaman) Hasan Türkay (İstanbul), Reşit Ülker (İstanbul), Seyfi Öztürk (Eskişehir), Ali Naili Erdem (İzmir), Geçici Komisyon sözcüsü Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) görüş ve önermeleriyle kanunun yapımına katkı sağladılar.⁷⁰⁶

7 Haziran 1972 günü toplanan 100 ncü birleşimde dört fıkradan oluşan 39 ncu madde görüşüldü. Hüsamettin Başer (Nevşehir), Ahmet Buldanlı (Muğla), Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep), Ahmet Sakıp Hiçerimez (Ankara), Turhan Özgüner (İçel), Geçici Komisyon sözcüsü Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri), Yaşar Akal (Samsun), Reşit Ülker (İstanbul), Şevket Yılmaz (Adana) müzakerelere konuşma ve önermeleriyle katıldılar. Sakıp Hiçerimez, Yaşar Akal, Reşit Ülker, Turhan Özgüner ve Osman Soğukpınar Genel Kurulda çoğunluğun bulunmadığını ifade ettiler. İsim okumak suretiyle yoklama yapıldı yoklama sonucunda çoğunluğun bulunmadığı anlaşıldığından oturum sona erdi.⁷⁰⁷

⁷⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 97 (2 Haziran 1972), s. 33-47.

⁷⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 98 (5 Haziran 1972), s. 86-112.

⁷⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 99 (6 Haziran 1972), s. 121-170.

⁷⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 100 (7 Haziran 1972), s. 186-206.

9 Haziran 1972 tarihinde toplanan 102 nci birleşimde Geçici Komisyon Başkanı Orhan Cemal Fersoy (İstanbul) 39 ncu maddenin mevcut önergelerle birlikte geri verilmesi talep etti ve bu talep kabul edildi. Bu birleşimde 7 nci bölümü oluşturan derneklerin denetimlerine ilişkin 40-42 nci; 8 nci bölümü oluşturan dernek tüzel kişiliğinin sona ermesine ilişkin 43-45 nci maddeler müzakere edildi.⁷⁰⁸

12 Haziran 1972 tarihinde toplanan 103 ncü birleşimde dernekler kanunu tasarısı müzakerelerine devam edildi. 45 nci madde hakkında Mevlüt Ocakçioğlu (Niğde), Şevket Yılmaz (Adana), Sakıp Hiçerimez (Ankara), Mehmet Atagün (Kırklareli), Hüsamettin Başer (Nevşehir), Geçici Komisyon Başkanı Orhan Cemal Fersoy (İstanbul), Reşit Ülker (İstanbul), Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Şinasi Çolakoğlu (Gaziantep) madde üzerinde görüştüler ve değişiklik önermeleri verdiler. Derneklerin tasfiyesine ilişkin 46 ncı madde, öğrenci dernekleri organlarında görev alma yasağına ilişkin 47 nci madde ve çeşitli hükümleri içeren 9 ncu bölümün kamu yararına çalışma niteliğine ilişkin 48 nci madde, kamu yararına çalışma kararının verilmesi ve gerektiğinde geri alınma usullerine ilişkin 49 ncu madde, dernek gelirlerini düzenleyen 50 nci madde, defter ve kayıtlara ilişkin 51 nci madde, taşınmaz mal edinmeyi düzenleyen 52 nci madde, izne tabi dernek adlarını düzenleyen 53 ncü madde, dernek faaliyetlerine yasak olan yerlere ilişkin 54 ncü madde, hükümet komiserinin tayinini düzenleyen 55 nci madde, hükümet komiserinin görev ve yetkilerini düzenleyen 56 ncı madde, kanuna veya tüzüğe aykırı hallerin yargı mercilerine intikaline ilişkin 57 nci madde, hükümet komiserine verilecek ücreti düzenleyen 58 nci madde, özel durumlara ilişkin 59 ncu madde bu birleşimde müzakere edildi.⁷⁰⁹

14 Haziran 1972 günü toplanan 105 nci birleşimde Türk vatandaşlarının yurt dışında kurdukları derneklere ilişkin 60 ncı madde, dernekler bürosunu düzenleyen 61 nci madde, muhakeme usulüne ilişkin 62 nci madde ve ceza hükümlerini kapsayan 10 bölüm maddeleri ile son hükümleri içeren 11 nci bölüm maddeleri müzakere edildi ve tasarının görüşmeleri tamamlandı.⁷¹⁰

Tasarı, 21 Haziran 1972 tarihinde toplanan 110 ncu birleşimde yapılan oylamada, oylamaya katılan 236 milletvekilinden 206 kabul, 24 ret ve 6 çekinsey oy olarak kabul edildi.⁷¹¹

Dernekler kanun tasarısı üzerinde Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişiklikler 22 Kasım 1972 tarihinde toplanan 8 nci birleşimde ele alındı. Dernek kurma hakkında ilişkin 2 nci madde, kurulması yasak dernekleri düzenleyen 4 ncü

⁷⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 102 (9 Haziran 1972), s. 235-258.

⁷⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 103 (12 Haziran 1972), s. 275-318.

⁷¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 105 (14 Haziran 1972), s. 346-369.

⁷¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 110 (21 Haziran 1972), s. 606.

madde, bazı adları ve işaretleri kullanma yasağını düzenleyen 5 nci madde, genel kurulun görev ve yetkilerine ilişkin 24 ncü madde, şubelerin kuruluşunu düzenleyen 29 ncu madde, kuruluşla ilgili 32 nci madde, tüzükle ilgili 33 ncü madde, yasak faaliyetleri düzenleyen 35 nci madde, silah bulundurma yasağına ilişkin 37 nci madde, kamu yararına çalışma kararının verilmesi ve geri alınmasına ilişkin 49 ncu madde, izne tabi dernek adlarını düzenleyen 53 ncü madde, dernek faaliyetlerine yasakları düzenleyen 54 ncü madde, çeşitli hükümler düzenleyen 65, 70 ve 71 nci maddeler, ceza hükümlerini düzenleyen 63 ncü madde üzerinde Cumhuriyet Senatosu'nun yapmış olduğu değişiklikler benimsenerek kabul edildi.

Cumhuriyet Senatosu, üniversitelerde kurulu olan dernek, öğrenci birlikleri ve federasyonların bu kanunun yayınlanmasıyla münfesi olmalarına dair bir geçici 3 ncü madde de tedvin etmiş bulunuyordu. Bu madde uzun müzakerelere ve itirazlara neden oldu. Bu maddenin de benimsenmesiyle tasarı kanunlaştı.⁷¹²

22 Kasım 1972 tarihinde kabul edilen kanun 2 Aralık 1972 tarih ve 14379 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUNNO 1632: Jandarma Genel Komutanlığının yeniden teşkilâtlanması, modern silâh, araç ve gereçlerle donatılması amacıyla İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkında kanun

Jandarma Genel Komutanlığının yeniden teşkilâtlanması, modern silâh, araç ve gereçlerle donatılması amacıyla İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma, İçişleri ve Plan komisyonlarından 5'er üyeden kurulu 87. No. lu Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 18 Temmuz 1972 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, 87 No'lu Geçici Komisyon Başkanı Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde söz alan Millî Güven Partisi grubu sözcüsü İhsan Kabadayı (Konya), jandarma sınıfını modernize etmek, en güç şartlar altında en verimli ve ciddi vazifeyi görebilmek için, jandarmaya muhtaç olduğu teknik silâhı, aracı gereci sağlamak gayesine matuf bu kanun teklifinin 10 yıllık kademeli bir sirayetle her yıl bütçesine 210'ar milyon konmasını, % 10 fırlayış karşılığı konmak kaydıyla bu ihtiyacın sağlanacağını belirterek Millî Güven Partisi grubunun bu teklifi olumlu bulduğunu ifade etti.

Hasan Tosyalı (Kastamonu) gelecek 10 yıl içerisinde 2 150 000 000 liralık ve her yıl 210'ar milyon lira bütçeye para koymak suretiyle jandarma teşkilâtının araç, gereç ve silâhlarını günün şartlarına uydurmak maksadıyla getirilen teklifin yerinde olduğunu ifade etti.

⁷¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 29, Birleşim 8 (22 Kasım 1972), s. 140-155.

Devlet Bakanı Doğan Kitaplı (Samsun) Tosyalı'nın belirttiği hususu yanıtlayarak 6 ilde seyyar jandarma ekipleri kurulduğunu veya jandarmanın organize edildiğini, fakat sabit karakolların kaldırılmış olmadığını, ancak er kıfayetsizliğinden bazı karakolların faaliyetini durdurduğunu açıkladı.

Başkaca söz isteyen olmadığından tasarının 1 nci maddesi okundu: “Jandarma Genel Komutanlığının yeniden teşkilatlanması, silâh, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi için İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına 2,1 milyar, liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmiştir. Bu yetki, meydana çıkacak lüzum ve şartlara göre Bakanlar Kurulu kararı ile % 15 oranında artırılabilir.” Bu maddenin kabulünden sonra, Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesine 1973 yılından itibaren her malî yıl için 10 yıl süre ile 210 milyon liralık ödenek konulmasına ilişkin 2 nci madde; hizmetin devamlılığını sağlamak amacıyla yılı içinde harcanmayan ödenekleri gelecek yıllar bütçelerine devren ödenek kaydetmeye Maliye Bakanının yetkili olduğuna dair 3 ncü madde; ödeneklerle yapılacak alım, yapım ve hizmetlerin 1050 sayılı Muhasebe Umumiye ve 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve ihale kanunları hükümlerine tabi olmadığına, yapılacak alım, yapım, onarım ve hizmetlere ait alım usullerinin Bakanlar Kurulunca tespit edileceğine ilişkin 4 ncü madde; yurt içinden temin edilemeyen ihtiyaçların yurt dışından peşin veya kredi usulüyle sağlanacağına ve kredi ile yapılacak alımlar ve yaptırılacak hizmetler için ayrı bir ödenek ve 10 yıllık süreyle bağlı kalmamak kaydıyla ayrı bir ödeme planı yapılabileceğine dair 5 nci madde ile her çeşit silâh, araç, gereç ve malzemenin Gümrük ve her türlü vergi, resim, harç ve ardiye ücretlerinden muaf olduğuna dair 6 ncı madde kabul edildi.⁷¹³

Tasarı, Millet Meclisi'nin 9 Ekim 1972 tarihinde toplanan 143 ncü birleşiminde, açık oylamaya katılan 246 milletvekilinden 243 kabul ve 3 ret oyu alarak kabul edildi.⁷¹⁴

23 Kasım 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif kanunlaştı. Kanun, 2 Aralık 1972 tarih ve 14379 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1649: 3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun

Kayseri Milletvekili Hayrettin Nakiboğlu ve 5 arkadaşının, 3201 sayılı Emniyet Teşkilât Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 1 Aralık 1972 tarihinde toplanan 12 ncü birleşiminde, Bütçe Komisyonu Başkanı Kevni Nedimoğlu tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

⁷¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 129 (18 Temmuz 1972), s. 729-734.

⁷¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 143 (9 Ekim 1972), s. 206.

3201 sayılı Emniyet Teşkilât Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifinin 1 nci maddesi, silâhlı icra ve inzibat kuvveti olup üniformalı ve sivil olmak üzere iki kısım olarak tasniflenen polisin, fiilî polis hizmetleri dışında kalan yazı, hesap, levazım, telli veya telsiz haberleşme, kriminal lâboratuvar, trafik fennî muayene, kayıt, tescil ve benzeri hizmetlerin emniyet hizmetleri sınıfı mensupları tarafından ifa olunacağını, her hizmet bölümü için gerekli görev ve çalışma şartları ile bir hizmet bölümünden diğerine aktarılmada göz önünde bulundurulacak esaslar ve sağlık şartlarının İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte belirtileceğini hükme bağladı. Yönetmelikle tespit edilecek sağlık şartlarına uygun bulunmakla ilgili 2 nci maddeden sonra 3201 sayılı Emniyet Teşkilât Kanununa eklenen ek madde ile Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı öğretim kurumlarında görev alacak üniversite öğretim üyeleri ve görevlilere okutacakları beher ders saati için, profesörlere, doçentlere ve öğretim, görevlilerine bütçe kanunlarında tespit edilecek ders ücreti ödeneceğini; 4 ncü madde ise 14 ncü maddenin yürürlükten kaldırılmasını hükme bağladı. Geçici maddeler ekleyen 5 nci madde hakkında Münir Daldal (İzmir) değişiklik önergesi sundu. Maddelerin kabulünün ardından Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) tasarının tümü üzerinde ve lehte söz aldı.⁷¹⁵

28 Aralık 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 6 Ocak 1973 tarih ve 14413 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1654: 15. 5. 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26. maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun

15. 5. 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 nci maddesine bir fıkra ve bu kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Plân Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 18 Aralık 1972 tarihinde toplanan 22 nci birleşiminde, Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının 1 nci maddesi, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 ncı maddesine bir (c) fıkrası ekleyerek, kanunun 26 ncı maddesinin (b) bendindeki personelden aynı belediye hudutları içinden atanan veya görevlendirilenlere, 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine istinaden bütçe kanunları ile tespit edilen yevmiye miktarı kadar sıkıyönetim hizmet zammı ödeneceğini; bu zammın 6245 sayılı Harcırah Kanunu ve bu kanunun ek, 13. 1. 1972 gün ve 1511 sayılı Kanun gereğince ödenmekte olan harcırah yevmiyelerinin ödenmesine ilişkin hüküm ve esaslara göre ödeneceğine ve harcırah yevmiyeleri gibi sadece damga resmine tabi olup başkaca bir vergiye tabi olmadığını hükme bağladı.⁷¹⁶

Tasarıya İlyas Kılıç (Samsun) ve Mehmet Bilgin (Bingöl) değişiklik önerleriyle katkıda bulundular.

⁷¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 29, Birleşim 12 (1 Aralık 1972), s. 374-379.

⁷¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 30, Birleşim 22 (18 Aralık 1972), s. 386-388.

Tasarı 20 Aralık 1972 tarihinde toplanan 24 ncü birleşimde açık oylamaya katılan 238 milletvekilinden 232 kabul, 3 ret ve 3 çekinse oyla kabul edildi.⁷¹⁷

Cumhuriyet Senatosu tarafından geri gönderilen tasarı, 6 Şubat 1973 tarihinde toplanan 51 nci birleşimde görüşüldü. Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişikliklerin benimsenmesiyle tasarı kanunlaşmış oldu.⁷¹⁸

Kanun 11 Şubat 1973 tarih ve 14445 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1657: Maraş ili adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesi hakkında kanun

Maraş Milletvekili M. Zekeriya Kürşad’ın ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk’ün, Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve İçişleri Komisyonu raporu, Millet Meclisi’nin 10 Ocak 1973 tarihinde toplanan 26 ncı birleşiminde Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Maraş ili adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesi hakkında kanunun 1 nci maddesi üzerinde görüşmek isteyen üye bulunmadığından kabul edildi.

Kanunun tümü üzerinde söz alan Zekeriya Kürşad (Kahraman Maraş), Maraş’ın İstiklâl Savaşı’nda Fransız işgaline karşı koyduklarını, yenilen Fransızların arzu ettikleri istikametlerde ilerlemelerine engel olduklarını, bu haliyle Maraş’ın Anadolu’nun kurtarılmasında ilk sancak, ilk kilit taşı olduğunu ifade etti ve İstiklâl Harbinde düşmana karşı koyan ilk şehir olması yönünden kahramanlığının elli iki yıl önce kabul edilmesi gereken bir husus olduğunu belirtti. Burhanettin Asutay bütün Türkiye’nin kahramanca mücadele ettiğini ve kahramanlığın, köyünden kasabasından ve bütün şehirlerine kadar bir bütün olduğunu belirtti.⁷¹⁹

Ancak Cumhuriyet Senatosu tasarıyı reddetti ve Meclis’e geri gönderdi. Millet Meclisi’nin 6 Şubat 1973 tarihinde toplanan 51 nci birleşiminde ele alınan tasarı yeniden ele alındı ve İçişleri Komisyonunun Senato reddini benimsemeyen kararı Meclis tarafından kabul edildi.⁷²⁰

7 Şubat 1973 tarihinde yapılan oylamada, tasarı, açık oylamaya katılan 253 milletvekilinden 226 kabul, 22 ret ve 5 çekinse oy aldı ve kanunlaştı.⁷²¹

Kanun, 12 Şubat 1973 tarih ve 14446 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

⁷¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 30, Birleşim 24 (20 Aralık 1972), s. 517.

⁷¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 51 (6 Şubat 1973), s. 118-119..

⁷¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 26 (10 Ocak 1972), s. 151-153.

⁷²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 51 (6 Şubat 1973), s. 121-122.

⁷²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 33, Birleşim 52 (7 Şubat 1973), s. 259.

KANUN NO 1700: Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında 26.4.1961 tarih ve 298 sayılı Kanunun bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun

Millet Meclisi'nin on üyesinin, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında 26. 4. 1961 tarih ve 298 sayılı Kanunun bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ve İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonlarından 5'er üye seçilerek kurulan 104 Nolu Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 21 Mart 1973 tarihinde toplanan 79 ncu birleşiminde, 104 No. lu Geçici Komisyon Başkanı Sabahattin Araş (Erzurum) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Teklifin tümü üzerinde görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından maddelere geçildi. Kanun teklifinin 1 nci maddesi, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında kanunun 28, 20, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 46, 48, 110 ve 140 nci maddeleri ile bu kanuna 13. 2. 1965 tarih ve 533 sayılı seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki kanunun 10 ncu maddesiyle eklenen ek birinci maddesini değiştiren çerçeve bir maddeydi.

Çerçeve 1 nci maddenin değiştirdiği 28 nci madde, seçmenlerin eksiksiz olarak yer aldıkları daimî seçmen kütüklerini ve bu kütüklere dayanılarak sandık seçmen listelerini hazırlamak, seçmen kartlarını düzenleyip, dağıtmak ve kanunla verilen sair görevleri yapmak üzere her ilçede, daimî seçmen kütükleri bürosunun kurulmasına; 29 ncu madde, görevlilerin özlük işlemleri ve geçici görevlendirmeye; 32 nci madde, kroki ve cetvellerin partilere verilmesine; 33 ncü madde, kütüklerin, düzenlenmesinde ve denetlenmesinde görevlendirilecek kişilere; 34 ncü madde, daimî seçmen kütüklerinin düzenlenmesine ilişkin.

34 ncü madde üzerinde söz alan Ahmet Buldanlı (Muğla) kroki ve binalar cetvelini kimin hazırlayacağını sorarak bunun maddelerde belirsiz olduğunu ifade etti. Burhanettin Asutay (İzmir) sayım ve yazım günü, o bölgede bulunmasına rağmen başka bir seçim bölgesinde ikamet eden seçmenlerin, ayrı bir cetvele kaydedileceğinin belirtildiğini, ancak bu seçmen vatandaşların listesinin nereye gönderileceği hususunda kanunda bir hüküm bulunmadığını söyledi. Geçici Komisyon Başkanı Sabahattin Araş (Erzurum) soruları yanıtlamak üzere söz aldı.

Daimî seçmen kütüklerinin denetlenmesi ve kütükler üzerinde yapılacak işlemler hakkındaki 35 nci madde üzerinde Ahmet Buldanlı (Muğla), Reşit Ülker (İstanbul), Burhanettin Asutay (İzmir), Kenan Aral (Tunceli) görüş ve önermelerini sundular.

Siyasî partilerin müşahit bulundurmasına ilişkin 36 nci madde, günlük çalışmaların tespitini düzenleyen 37 nci madde, cetvellerin teslimi, birleştirilmesi, daktilo edilmesi, kontrol ve onaylama işlemlerine ilişkin 38 nci madde, daimî seçmen kütüğünün sandık seçmen listelerine bölünmesi üzerindeki 39 ncu madde, sandık seçmen listelerinin asılması hakkında 41 nci madde, seçmen kartlarının dağıtılması hakkında 45 nci madde, kimlerin itiraz edebileceğini düzenleyen 110 ncu madde, seçmen kütükleri hazırlıklarına ilişkin suçlarla ilgili 140 nci madde ve Yüksek Seçim Kurulunca yapılacak işlemleri düzenleyen ek madde kabul edildi.

Çerçeve 1 nci maddenin kabul edilmesi üzerine tasarının, 1961 tarih ve 298 sayılı

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmesini düzenleyen 2 nci maddesi ve yürürlük ve yürütme maddeleri kabul edildi. Tasarının tümü bu birleşimde oya sunuldu ve kabul gördü.⁷²²

Cumhuriyet Senatosu tarafından 24 Mart 1973 tarihinde kabul edilen kanun 30 Mart 1973 tarih ve 14492 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1728: 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine dair kanun

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Cumhuriyet Senatosu Malatya üyesi Hamdi Özer'in, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 nci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun teklifi ve Anayasa, Adalet, İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 3'er üyeden kurulu 105 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 3 Nisan 1973 tarihinde toplanan 88 nci irleşiminde görüşüldü.

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Meclis Başkanlığı'na Başbakan Ferid Melen tarafından sunulan madde gerekçeleri, Sıkıyönetim Kanununun 15 maddesinde değişiklik yapılmasını öngörüyordu. Anayasa Mahkemesinin 1402 sayılı kanunun 15 ve 23 ncü maddelerini iptal etmesinden yararlanan Melen hükümeti, Sıkıyönetim kanununda geniş değişiklikler öneriyor ve sıkıyönetim komutanlıklarının yetkilerini genişletme amacını güdüyordu.

Kanunun ekinde neden bu geniş değişikliklere ihtiyaç duyulduğuna dair genel bir gerekçe yoktu. Sadece madde gerekçeleri belirtiliyordu. 2 nci maddeye ait gerekçede, maddenin 6 nci fıkradaki hükmüne açıklık getirilmesi bakımından yeni bir kapsam verildiği, yeni 7 nci fıkra eklendiği, 8 nci fıkra olarak beliren son fıkraya da bir bent ilâve edildiği belirtiliyor, maddenin başlığı sıkıyönetim hizmetlerinin yürütülmesi olarak değiştiriliyor, zabıta kuvvetleri deyiminin kolluk kuvvetleri olarak değiştirilmesi isteniyordu.

MİT ile ilgili 3 ncü fıkra aynen korunurken 4 ncü fıkraya ekler yapılmak isteniyordu. Maddede yer alan 6 ncı fıkranın kâfi derecede açık olmadığı gerekçesiyle değiştirilmesi, yeni iki fıkra eklenmesi ve 8 nci fıkrada küçük olduğu söylenen bir değişiklik öneriliyordu. Bu fıkrayla sıkıyönetim komutanlıklarına kır bekçileri ve Gümrük Muhafaza Teşkilâtı ile belediye zabıtasına da görev verme olanağı sağlanmak isteniyordu. Bu fıkranın ilâvesi ile kanunun 3/h maddesinde zarurî ihtiyaç maddeleriyle ilgili olarak sıkıyönetim komutanlarına verilen kontrol yetkisinin, belediye zabıtasına da hizmet tevcih edebilme ile mümkün olacağı ve yürütülebileceği; kır bekçileri ve gümrük muhafaza teşkilâtına dair fıkranın ilâvesiyle de, kolluk kuvvetlerine koşut olarak, zabıta görevi ifa eden bu organlara da belli görevler verilebilme olanağı yaratılması sağlanmak isteniyordu. Maddenin son fıkrasına ilâve olunan "atanma" deyimini, geçmiş bir uygulamanın ortaya çıkardığı

⁷²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 79 (21 Mart 1973), s. 265-283.

mahzurun tekrarını önlemek gayesiyle ilâve edilmişti. Sıkıyönetim komutanlığı emrinde görevli personelin atamasının ilgilinin dairesi tarafından yapılması mümkünken, sıkıyönetimdeki görevinden ayrılmasının sıkıyönetim komutanının hizmet gereklerini göz önüne alarak vereceği izne bağlı olması düşünülerek fıkra böylece düzenlenmişti.

3 ncü maddenin gerekçesi, ilk fıkranın yeniden tanzim edildiğini, a-g bentlerinde yürürlükteki metinde değişiklik yapılmadığını, h ve i bendine bazı ilâveler öngörüldüğünü, m bendinin çıkarılarak 2 nci maddeye alındığını, yerine bir başka muhteva getirildiğini, yeni bir “o” bendinin eklendiğini belirtiyordu. Maddenin h bendinde, sıkıyönetim bölgeleri içinde, sıkıyönetim komutanlıklarının, ihtiyaç maddeleri ile ilgili ticarî ve sınaî müesseseleri kontrol yetkisini kuvvetlendirmek isteniyor; gerektiğinde müessesenin kapatılması veya kusuru görülenleri bölge dışına çıkarma yetkilerinin de sıkıyönetime tanınması öneriliyordu. Maddenin i bendine, eksik bulunduğu belirtilen otel, motel, kamping ve bunlara benzer yerleri ilâvesi yapılarak, bu bentte sayılan sıkıyönetim yetkilerinin bu eklenen otel, motel gibi yerlerde de uygulanması öngörülmüştü. Sıkıyönetim komutanına tanınan yetkilerle ve yürütme ile ilgili olduğu görülen maddenin m bendinin daha genişletilerek 2 nci maddeye alınması, ancak yerine tasarıdaki bent konularak devlet kurum ve organlarıyla Hazine, mahallî idare, iktisadî ve sair kamu kuruluşlarına gerekli gördüğü tedbirleri aldırabilmek yetkisi sıkıyönetim komutanına tanınmak isteniyordu. Gerekçe, bir sabotaj ihtimali, büyük çapta bir hırsızlık ihbarı karşısında sıkıyönetim komutanının, kurumun haricî emniyetini kolluk kuvvetleriyle sağlamakla beraber kurum içinde dahilî emniyet tedbirlerini kuruma aldırabilme olanağını elde etmiş olacağı iddia ediliyordu. Maddeye eklenen e bendi ile maddede sayılan yetkilerin herhangi bir belli olayda yetmemesi ihtimaline karşı genel bir yetkinin komutana tanınacağını ifade ediyordu.

4 ncü maddenin gerekçesi, 1402 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra mevzuatta yapılan değişiklikleri ihtiva etmek ve 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi hakkında Kanun ile T.S.K. İç Hizmet Kanununun değişik 87 nci maddesinin sağladığı munzam hakların, silâh kullanan sivil ve asker kişilere de uygulanmasını mümkün kılmak ve suçları doğmadan önlemek amacıyla maddeye yeni bir şekil verilmesinin amaçlandığını belirtiyordu. Böylece bu kanunlarla tanınan hak ve yetkiler, sıkıyönetim hizmetleri sırasında silâh kullanmak zorunda kalan sivil ve asker kişilere de tanınacaktı.

6 nci maddede düzenlenen sıkıyönetim komutan yardımcılarının sıkıyönetim komutanlığı karargâhında komutana yardımcı olarak atanan veya bölgenin genişliği dikkate alınarak atanan yardımcı komutanlarla ilgili hükümler yeniden düzenlenmek ve çevre komutanlığı deyimi ile sıkıyönetim ilân edilen bölgenin belli bir kesiminde, sıkıyönetim komutanına yardımcı olarak görev yapacak komutanlıklar yaratılmak isteniyordu. Maddenin 4 ncü fıkrasında, sıkıyönetim komutanlıklarının farklı uygulamalarından dolayı duyulan şikâyet konularını bir dereceye kadar azaltabilmek, sıkıyönetim komutanları arasında işbölümü ve işbirliği ile koordinasyonu ve gerektiğinde müşterek yönetimi sağlamak için adlî, idarî ve teknik konularda

Başbakanlık adına Genelkurmay Başkanlığınca sağlanacak müşterek yönetim ve koordinasyonun oluşturuluyor; bundan, sıkıyönetim meselelerinde benzer uygulamaları mümkün kılacağı, zaman tasarrufu sağlayacağı, davalarda ayniyet arz edilenlerin bir elde toplanmasını temin edeceği umuluyordu. Sıkıyönetim komutanlarının bu ahvalde de Başbakana karşı sorumlu olmaları prensibi aynen korunmuştu.

7 nci maddede yapılmak istenen değişiklik, sıkıyönetim komutanlarına vekâletin 16 günden 30 güne çıkarılmasını temin amacına yönelikti.

8 nci madde ile sıkıyönetim komutanlığı karargâhlarında, askerî mahkeme ve savcılıklarında ihtiyaç duyulmuş olan daktilo, steno, diğer sivil memurlara ait kadroların önceden hazırlanarak Başbakanın onayına sunulup kesinleşmesi, sıkıyönetim ilânı ile beraber bu kadrolara süratle atanmalar yapılarak işlere bir an önce ve karma, ehliyetli bir ekiple başlanabilmesi amaçlanıyor; bu şekilde atanacak personelin asli görev yerleri ile ilgilerinin kesilmemesi özlük hakları bakımından zorunlu görülüyordu.

12 nci madde ile 1402 sayılı Kanunun tedvininden sonra 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda yapılan değişikliklerin bu maddeye de aksettirilmesi sağlanmak isteniyordu.

13 ncü maddede büyük bir değişikliğe gidilmemekle birlikte, metne bir ilâve yapılarak Askerî Yargıtay Daireleri Kurulunun sıkıyönetim ilânını gerektiren suçları işleyenlerin umumî ve müşterek gayeleri olduğuna yönelik kararı üzerine metne umumî ve müşterek gaye içerisinde ibaresinin eklenmesi öngörülüyordu.

14 ncü maddenin son fıkrasındaki “Askerî Yargıtay’a” deyiminin, bir maddî hatayı ifade etmesi nedeniyle “Askerî Yargı’ya” şeklinde düzeltilmesi öneriliyordu. Ayrıca sıkıyönetim komutanlarına, emirlerine verilen personel üzerinde hizmete sevk edebilme, gerektiğinde belirli cezaları uygulayabilme imkânı eklenen bir fıkra ile sağlanmak isteniyordu.

Anayasa Mahkemesinin 15/16 Şubat 1972 gün ve 1971/31 Esas, 1971/5 sayılı kararıyla iptal edilen maddelerden biri olan 15 nci maddede yapılan değişiklikler, maddenin 1 nci fıkrasında yer alan ve sıkıyönetim komutanına görev yerini saptama yetkisi tanıyan sıkıyönetim komutanı tarafından istenildiği takdirde ibaresinin metinden çıkarılmasıydı. Böylece maddede yazılı suçların tamamının sıkıyönetim askerî mahkemelerinin görevine dahil edilmesi gerçekleştiriliyor, ancak 1 nci fıkraya, “sıkıyönetim ilânına ve faaliyetlerine ilişkin olanları işleyenler” ibaresi eklenerek sıkıyönetim ilânına ilişkin saiklerle işlenmeyen suçların sıkıyönetim askerî mahkemelerinde bakılmasının önüne geçilmesi, buna karşın genel güvenlik ve kamu düzenine ilişkin sıkıyönetim faaliyetlerine taallük eden suçların da sıkıyönetim askerî mahkemelerine gönderilebilmesi amaçlanıyordu.

18 nci maddede yapılan değişiklik, uygulanacak usul kanunu ile savaş hükümlerini tamamen belirtebilmek amacını taşıyordu.

357 sayılı Kanunda yapılan değişikliğin, 20 nci maddeye yansıtılmasıyla bu madde yeniden düzenlenmişti.

21 nci madde metninde değişiklik yapılmamakla beraber, 15 nci maddenin son fıkrasına, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı çerçevesinde Anayasanın 147 nci maddesi de eklenerek, bu fıkra 21 nci madde altına alınmıştı. Böylece bu değişiklikle kanunda yer alan soruşturmada izin hükümleri bir araya getirilmek isteniyordu.

23 ncü madde, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği ve iptal kararının Resmî Gazetede yayınlandığı 14. 10. 1972 gününden itibaren yürürlükten kalkmış olan bir diğer maddeydi.

Yüksek Mahkemenin iptal kararına paralel olarak, sıkıyönetimin sona ermesiyle sıkıyönetim askerî mahkemeleri ve askerî savcılarının yetkilerinin sona ereceği hükmü yeniden hazırlanan metne konmuştu. Ancak, genel adliye mahkemelerinin iş hacminin kabarık olması gerekçesiyle, bitirilememiş soruşturma ve dava dosyalarının, sıkıyönetimin kalkması halinde en yakın bölgedeki sıkıyönetim komutanlığı askerî mahkemesine, sıkıyönetimin bütün bölgelerde kalkması halinde; Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruluncaya kadar bitirilememiş davaların ve soruşturmaların dosyalarının bölgedeki askerî mahkemeye, bölgede askerî mahkeme yoksa en yakın askerî mahkemeye, bölgede birden ziyade askerî mahkeme varsa garnizon komutanlığı nezdindeki askerî mahkemelere gönderilerek sonuçlandırılması öngörülüyordu.

26 ncı maddeye eklenen bir fıkrayla, sıkıyönetim hizmetlerinin yürütülebilmesinin peyderpey sağlanan ödeneklerle değil, belirli bir ödenek ile sağlanması amacıyla Başbakanlık bütçesine yeterli ödeneğin konması amaçlanıyordu.⁷²³

3 Nisan 1973 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde hakkında Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen tarafından öncelik ve ivedilik kararı talep edilen 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarı görüşülmeye başlandı. Demokratik Parti grubu adına söz alan Kubilay İmer D.P.'nin son yapılan değişiklikleri ve kanunların Anayasaya uygunluğu yönünden getirilmiş bulunan değişikliği uygun ve yerinde gördüklerini belirtti. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına Yılmaz Alpaslan (Tekirdağ), tasarının Anayasanın koyduğu bir temel ilkeye uyulmadan hazırlandığını, tasarının genel gerekçesinin bulunmadığını, Melen Hükümetinin hangi gerekçelere dayanarak bu tasarıyı Parlâmentoya sunduğunu genel gerekçeden mahrum olduğu için anlamanın mümkün olmadığını ifade etti. Tasarının kişi dokunulmazlığını ve özgürlüğünü kayıtlama yetkisini sıkıyönetim komutanına verme amacını güden değişikliğinin, Anayasanın 14 ncü maddesinin 2 nci fıkrasına aykırı olduğunu ve açıkça bu Anayasa maddesini ihlâl ettiğini belirten Alpaslan tasarının diğer maddelerini de eleştirdi ve Anayasaya aykırı olan bu tasarıya Cumhuriyet Halk Partisi grubu olarak ret oyu vereceklerini belirtti. Mehmet

⁷²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 88 (3 Nisan 1973), s. 475 vd.; 856 Sıra Sayılı Basma Yazı: 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 ncı maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun teklifi ve Anayasa, Adalet, İçişleri, Millî Savunma ve Plân komisyonlarından seçilen 3'er üyeden kurulu 105 numaralı Geçici Komisyon raporu ve Anayasa Komisyonu mütalâası.

Ali Aybar (İstanbul), bu tasarının getirdiği ve sıkıyönetimin yetkilerini artıran ve genişleten kuralların uygulandığı rejimlerin adının demokrasi değil, faşizm ve totaliter rejim olduğunu söyledi. Turhan Özgüner (İçel), tasarının getiriliş sebebinin üzerinde durmanın gerekli olduğunu, Anayasa Mahkemesi bu kanunun 15 ve 23 ncü maddelerini iptal ettiğinden hükümetin iki maddede değişiklik yapması gerekirken, el değmişken 26 maddelik bir kanunun 15 maddesini birden değiştirivermeyi gerekli görmüş olabileceğini, ancak maddelerin bir kısmının Anayasa Mahkemesinin bozmasına rağmen yeni Anayasaya aykırılıkları getirdiğini vurguladı. Sıkıyönetim idaresinin kır beğçisine kadar uzanmasının bu yönetimin güçsüzlüğünü göstereceğini belirten Özgüner, bu maddenin ne espri ile getirildiğini anlayabilmenin mümkün olmadığını vurguladı. Hüsamettin Başer (Nevşehir), sıkıyönetimin, Anayasanın kabul ettiği Anayasal bir müessese olduğunu, Cumhuriyete musallat olmuş anarşik ve komünizan hareketleri bertaraf etmek için, sıkıyönetimin ilân edildiğini, sıkıyönetim kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesinden alınmamak gerektiğini ve tasarının yerinde tedbirler getirdiğini söyledi. Ahmet Buldanlı (Muğla), örfî idarede normal zamanlardaki hukuk düzeninin yürümeyeceği, devletin iktisadî, siyasî, içtimaî nizamını tehdit edici tehlikeleri bertaraf edici, ortadan kaldırıcı sıkı tedbirler gerektiğini, bu sıkı tedbirlerin alınmasını Örfî İdare Kanununun temin edeceğini belirtti.⁷²⁴

Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen söz aldı ve hükümetin, Anayasa Mahkemesinin Anayasaya aykırı bulduğu 15 nci ve 23 ncü maddelerini, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı istikametinde ve geçenlerde tadil gören Anayasanın muaddel hükümlerine paralel ve aynı hükümlerdeki prensiplere göre yeniden tedvin etmeye karar verdiğini, tedvini lüzumlu görerek kanunun bu maddelerle ilgili bazı hükümlerini yine değiştirmeyi gerekli gördüğünü, ayrıca 15 Mayıs 1971 den itibaren uygulanmakta bulunan Sıkıyönetim Kanununun uygulamada meydana çıkan aksaklıklarını gidermek amacıyla bu kanun tasarısını hazırladığını ifade etti. Hükümetin tasarısında 15 maddenin değişiyor gibi görüldüğünü iddia eden Bakan İzmen, aslında hacim itibariyle böyle görünmekle birlikte, tasarının maddelere küçük açıklamalar getirmek, bazı fıkralar ilâve edilmekten ibaret olduğunu söyledi.

Mehmet Zeki Adıyaman (Adıyaman) tarafından verilen yeterlik önergesi okunduktan sonra Yılmaz Alpaslan (Tekirdağ) söz aldı. Bakan İzmen'in tasarının genel gerekçeden yoksun oluşu eleştirisine karşı kürsüden bir gerekçe okuyarak cevap verdiğini, Türk Parlâmentosunda bu kadar ciddiyetten uzak bir tasarı görüşülmediğini ve Anayasaya aykırılığı açık ve seçik olarak ortada bulunan 3 ncü maddenin, 5 nci maddenin, 13 ncü maddenin ve 15 nci maddenin üzerinde enine boyuna tartışılabilmesi için ya hükümetin bu tasarıyı geri alması ve Anayasaya aykırılıkları düzelterek getirmeleri veya Genel Kurul'un Anayasaya aykırılığı açıkça gözükün bu tasarıyı reddetmesi gerektiğini vurguladı.

⁷²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 88 (3 Nisan 1973), s. 444-465.

Geçici Komisyon başkanı Mehmet İsmet Angı (Eskişehir) tasarının Anayasaya mugayir olduğu yolundaki iddialara komisyon olarak katılmadıklarını, buna Genel Kurul'un karar vereceğini ifade etti. Yeterlik önergesi aleyhinde söz alan Cengiz Ekinci (Ordu) tasarının Anayasa mantığı ve hukuk mantığı açısından zarif bir görüntü vermediğini, genel gerekçeden mahrum olma keyfiyetinin Geçici Komisyon Başkanının ifade ettiği kadar basit bir şekilde geçiştirilemeyeceğini, usule taallük eden ve tasarının oylanamayacağına dair bir önerge sunduğunu ifade etti.

Bu tartışmalar üzerine Komisyon tasarımı geri almak talebini Başkanlık Divanına ilettiler. Tasarımın Komisyona iadesi hususu oya sunularak, tasarı, gündemden çıkarılmak suretiyle Komisyona iade edildi.⁷²⁵

1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı, Komisyonun yeniden rapor düzenlemesi ve gerekli işlemlerin yapılmasından sonra 9 Nisan 1973 günü toplanan 92 nci birleşimde müzakere edildi. Tasarımın tümü üzerinde görüşmek isteyen milletvekili bulunmadığından maddelere geçildi. Birleşimde çerçeve 1 nci maddenin düzenlediği 2, 3, 4 ve 5 nci maddeler görüşüldü. Birleşimin sonlarına doğru A.P. sıralarından Salih Aygün (Amasya), Naim İkbâl Tokgöz (İstanbul), İlhan Ersoy (Kütahya), Cengiz Ekinci (Ordu) ve C.H.P. sıralarından Yılmaz Alpaslan (Tekirdağ) ayağa kalkarak çoğunluğun olmadığını ifade ettiler. Genel Kurulda gerekli çoğunluğun olmadığı anlaşıldığından birleşim sona erdi.⁷²⁶

11 Nisan 1973 tarihinde toplanan 94 ncü birleşimde Millet Meclisi tasarının müzakerelerine devam etti. Bu birleşimde maddelerin görüşülmesi tamamlandı. Tasarı açık oya sunularak kabul edildi.⁷²⁷

15 Mayıs 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 20 Mayıs 1973 tarih ve 14540 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1742: 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Hürriyeti hakkındaki Kanununda değişiklik yapılması hakkında kanun

171 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve İçişleri ve Adalet Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 4 Ocak 1973 tarihinde toplanan 33 ncü birleşiminde ele alındı. Nihat Erim'in başbakanlığı sırasında İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmış bulunan tasarının gerekçesi, 1961 Anayasasının 28 nci maddesinde düzenlenmiş bulunan ve herkesin, önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahip olduğunu, bu hakkın ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabileceğini ifade ettiğini ve bu hakkın 10 Şubat 1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti Hakkında Kanun ile

⁷²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 88 (3 Nisan 1973), s. 465-474.

⁷²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 92 (9 Nisan 1973), s. 528-568.

⁷²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 94 (11 Nisan 1973), s. 586-625.

düzenlendiğini belirterek bu kanunun uygulanmasında boşluk görülen hususların giderilmesi veya aksaklık doğuran bazı hükümlerinin değiştirilmesi zorunluluğu nedeniyle bu tasarının hazırlandığını ifade ediyordu.

Gerekçede, Anayasanın 28 nci maddesinde belirtilen kamu düzeni deyimini ile 11 nci maddesinde söz konusu edilen temel hak ve hürriyetlerin özü deyiminden ne kastedildiği Anayasa Mahkemesi kararlarından ve 11 nci maddenin Temsilciler Meclisindeki müzakerelerden aktarılmaktaydı. Kamu düzeninin bozulmaması için kişi hürriyetlerinde gerekli sınırlamanın yapılması ve hürriyetlerin var olabilmeleri ve kişi yönünden pratik bir değer ifade edebilmeleri için onların sınırlarının belirtilmesi, kullanılma yollarının gösterilmesi ve birtakım kayıtlarla çerçevesi gerektiğini belirten gerekçe, bireylerin sahip olduğu hak ve hürriyetlerin kullanılması sırasında kamu düzeni ile çatışmaya en müsait olanının, toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti olduğunu, 1961 Anayasasının temel hak ve hürriyetlere çeşitli maddelerinde yer vermiş ve bunların kanunla sınırlanabileceğini belirttiğini, kanun koyucuya hak ve hürriyetlerin düzenlenmesinde, kamu düzeni, millî güvenlik, kamu yararı, genel ahlak gibi bazı kıstaslar gösterdiğini, ancak bu gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz hükmünü getirdiğini belirtiyordu. Bununla beraber, Anayasa Mahkemesinin, Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkındaki 5. 8. 1962 gün ve 38 sayılı Kanunun 1 /B maddesinin Anayasaya aykırılığı iddiasının görüşülmesi sırasında, “hak ve hürriyetin özüne dokunulma” hususunu, “bir hak ve hürriyetin gayesine uygun şekilde kullanılmasını son derece zorlaştıran veya onu kullanılmaz duruma düşüren kayıtlara tabi tutulması halinde, o hak ve hürriyetin özüne dokunulmuş olmasının söz konusu edilebileceğini” belirttiğini belirten tasarı hazırlayıcıları, Anayasa Mahkemesince aynı kararda, kanunlarla konulan ve toplum hayatının zarardan korunmasını ve güvenliğin sağlanmasını hedef tutan kayıtlamaların, hak ve hürriyetin özüne dokunacak nitelikte sınırlamalar olarak sayılmaması gerektiğinin söylendiğini de belirtiyorlardı. Böylece, toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetini sınırlandıran bu kanun tasarısına gerekçe oluşturma amacını güdüyorlardı.

Yürürlük ve yürütme maddeleriyle birlikte 11 maddeden oluşan tasarı şu değişiklikleri öngörüyordu:

Tasarının 1 nci maddesiyle amaçlanan değişiklik, 171 sayılı Kanunun 7 nci maddesine, toplantı düzenleme kurulu, toplantıdan önce kendi arasından veya dışarıdan en az üç kişilik olarak seçeceği yönetim kurulunun kimliklerinin toplantıdan önce idareye bildirilmesi ve görevi kabul eden kişilerin imzalarının bu belgede yer alması hususunun bir fıkra ile eklenmesiydi.

2 nci madde, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluklarının toplantı sona erinceye kadar devam edeceği için 8 nci madde başlığını “Yönetim Kurulunun görevleri ve sorumluluğu” olarak değiştirilmesini; maddenin ilk cümlesini çıkararak, ilk cümleden sonraki “bu kurul” ibaresini, “yönetim kurulu” haline değiştirilmesini; maddeye toplantının dağıtılmasının kurul üyelerinden yalnız biri tarafından dahi istenebileceğini belirten bir fıkra eklenmesini; kanun, yönetim kuruluna önemli

görev, yetki ve sorumluluk tanıdığından toplantı yapılabilmesi için fıkradaki düzenleme kurulu üyelerinin toplantıda bulunmaları zorunluluğunun çıkarılmasını amaçlıyordu.

3 ncü madde, toplantılarda hükümet komiserine toplantıyı teknik ses alma, cihazlar, fotoğraf ve film makinaları gibi araçlarla tespit etme yetkisini vererek toplantıyı ve yürüyüşü kayıt altına alma imkanı sunuyordu.

4 ncü madde, İçişleri Bakanına, toplantının kamu düzenini bozucu sonuçlar doğurabileceğinin anlaşılması halinde valiliğin gerekçeli teklifi ile 30 güne kadar toplantı veya gösteri yürüyüşünün ertelenmesi yetkisini tanıma amacını güdüyor ve bunun kullanılış usulünü düzenliyordu. Madde, erteleme kararının tebliğinin doğuracağı çeşitli sakıncalar olabileceği düşüncesiyle bu kararın toplantının yapılacağı saatten en az 12 saat önce düzenleme kuruluna yazı ile bildirilmesi gerektiğini de belirtiyordu.

5 nci madde, toplantı ve yürüyüşün güzergahı hakkındaydı. Bu yolların 4, 7 ve 10 ncu maddeler hükümlerine tabi olduğunun belirtilmesi ve kanunun 4 ncü maddesinin de şehir ve kasabalardaki yürüyüşlerin yapılabileceği yerleri göstermesi itibariyle duruma açıklık vermek amacıyla şehir ve kasaba dışında yapılacak yürüyüşlerin tabi olduğu esaslar ayrı bir fıkra halinde düzenlenmişti.

6 ncı madde, 4 ncü madde ile şehir ve kasaba dışındaki genel yollar üzerinde yapılacak yürüyüşlerin tabi olacağı esasları belirten bir fıkranın eklenmesi nedeniyle, bu maddede belirtilen yerler dışında yapılacak toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlerden olduğunu belirtmek için 171 sayılı Kanunun 13 ncü maddesinin ç bendini değiştiriyordu.

7 nci madde, 171 sayılı kanunun dağıtma başlığını taşıyan 14 ncü maddesinin, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlere dair 13 ncü maddede yazılı hallerden her hangi birinin vukuunda, dağıtma yetkisinin en büyük mülkiye amiri veya onun tarafından görevlendirilmiş en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri tarafından kullanılacağını belirten birinci fıkrasında değişiklik yapılmasını öngörüyor ve kanuna aykırı bir toplantı veya yürüyüşün en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerine, mülkiye amirince görevlendirilmesinin sağlanması için geçecek zamanın sakıncaları dolayısıyla kendi takdiri dahilinde dağıtma yetkisini kullanabilmesi yetkisini tanıyordu.

8 nci madde, toplantı yönetim kuruluna kanunda istenilen niteliği taşımayan kişi veya kişilerin bulundurulmasından tertip heyetini sorumlu kılıyordu. 18 ncı maddeye bu tasarı ile ilâve edilen ilk fıkra ile yönetim kurulu üyelerinin kanunî şartları haiz bulunmadıklarının toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılmasından sonra tespit edilmiş olması halinde, düzenleme kurulu üyelerine üç aya kadar hapis ve beş yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezası verilmesi hükmü bu madde ile getiriliyordu. Yönetim kurulu, bu tasarıyla daha önemli görevler üstleneceğinden toplantının amaca uygun olmaması halinde dağıtılmasını hükümet komiserinden isteme yetkisi varken bu görevin yapılmaması veya yetkilerin kullanılmaması olması halinde, tasarı, yönetim kurulu üyelerinin cezai sorumluluğu esasını kabul

ederek maddedeki görevleri yerine getirmeyen üyeler hakkında fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde altı aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan üç bin liraya kadar ağır para cezası hükmü getiriyordu. 18 nci maddeye eklenen üçüncü bir fıkra da toplantı veya gösteri yürüyüşünü teknik araç ve gereçlerle tespiti için görevlendirilenlere, çeşitli yollarla mani olanlar hakkında fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası hükmü belirliyordu.

9 ncu madde, 171 sayılı Kanunda ceza hükümlerini ihtiva eden maddelerdeki hapis ve para cezalarının daha etkin olmasını sağlamak amacıyla hapis cezalarının iki misline, para cezalarının ise üç misline çıkarılmasını öngörüyordu.⁷²⁸

Tasarı, 3 Ocak 1973 günü toplanan 33 ncü birleşimde İçişleri Bakanı Ferit Kubat tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle müzakere edildi. Tasarının tümü üzerinde Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) söz aldı ve toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyetinin çok defa suiistimal edilerek kullanıldığını, getirilen tasarıda kamu düzenini koruma gerekçesiyle bazı sınırlamalar getirildiğini, tasarının kanundaki boşlukları doldurması öngörüldüğünden tümü üzerinde müspet kanaatte bulduklarını ifade etti.

Cumhuriyet Halk Partisi adına söz alan İbrahim Öztürk (Kahraman Maraş), 1961 Anayasasının kutsal bir hukuk ve özgürlük mücadelesinin sonucu olduğunu, ulusal bir ürün Mahiyetinde bulunduğunu, onun getirdiği uygar hükümleri bir bir değiştirmenin Türk ulusunun liyakat gösterdiği ve alıştığı hak ve özgürlükleri elinden almak anlamına geldiğini, 12 Mart öncesi olayların suçlusu ve sorumlusunun ne 1961 Anayasası ve ne de 171 sayılı kanun olduğunu, dolayısıyla toplantı ve yürüyüş hakkını kamu düzeni gerekçesi altında geniş ölçüde kısıtlayan ve Anayasanın 11 ve 28 nci maddelerinin ruhuna aykırı bulunan bu kanun tasarısının karşısında olduklarını ifade etti.⁷²⁹

5 Ocak 1973 tarihinde toplanan 34 ncü birleşimde tasarının tümü üzerinde Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), toplantı ve yürüyüş hakkının doğru dürüst kullanılmasını, bu hakkın diğer hürriyetlerin tahribi, vatan ve millet bütünlüğünü içten yıkmak ve kurulu düzeni, demokratik hür düzeni yıkmak için bir vasıta olarak kullanılmamasını istediklerini ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) getirilen tadilâtın, 1963 yılından beri uygulanan 171 sayılı kanunun tatbikatta görülen bâzı boşluk ve aksaklıklarını gidereceğini, 12 Mart'tan önce fazlasıyla suiistimal edilen toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyetine Anayasanın hüküm ve esprisine uygun olarak bazı sınırlamalar getireceğini ve bu kanuna olumlu rey kullanacağını tekrarladı. Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Ahmet Durakoğlu (Sivas) Anayasanın 28 nci maddesiyle herkesin önceden

⁷²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 31, Birleşim 33 (4 Ocak 1973), s. 497 vd.; 694 Sıra Sayılı Basma Yazı: 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki Kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı ve İçişleri ve Adalet komisyonları raporları.

⁷²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 31, Birleşim 33 (4 Ocak 1973), s. 460-463.

izlin almaksızın, silâhsız ve saldırsız toplanma veya gösteri yapma hakkı olduğunu, bu hakkın ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabileceği hükmünü getirdiğini, ancak 12 Mart sonrası ortaya çıkan bir anlayışın, suçlu arama ve suçlu mutlakada kanunlarda, Anayasada arama gibi sakat bir anlayış olduğunu, C.H.P.'nin kamu düzeni için hakkın sınırlanmasını kısıtlama haline getiren hükümlere hayır dediklerini ifade etti. Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas), bu tasarının hiç bir maddesinde temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunulacak nitelikte bir kısıtlama bulunmadığını ve Anayasaya aykırılık teşkil edecek tek bir cümlenin var olmadığını söyledi. Adalet Partisi grubu adına Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri) yeniden söz aldı ve tasarının bir hürriyetin kullanılmasını men etmediği, ancak erteleme şeklinde bir sınırlama getirdiği hususundaki görüşlerini yineledi.

Mustafa Orhan Daut (Manisa) tarafından verilen yeterli önergesi aleyhinde Rasim Cinisli (Erzurum) söz aldı. Yeterlik önergesi oylandı ve kabul edilerek maddelere geçildi.

1 nci madde üzerinde Demokratik Parti grubu adına Rasim Cinisli (Erzurum), Burhanettin Asutay (İzmir), Ahmet Sakıp Hiçerimez (Ankara), Reşit Ülker (İstanbul), A.P. grubu adına Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri), Gıyasettin Karaca (Erzurum), Adalet Komisyonu sözcüsü Tevfik Koraltan (Sivas) söz aldılar. Hilmi Biçer (Sinop) tarafından verilen yeterli önergesi aleyhinde Ferda Güley (Ordu) söz aldı ve görüşlerini ifade etti. Kifayeti müzakere takriri Genel Kurula arz edildi ve kabul gördü. Madde üzerinde Reşit Ülker (İstanbul), Musa Doğan (Kars) ve Hüsametdin Başer (Nevşehir) müştereken, Sakıp Hiçerimez (Ankara), Mustafa Kaptan (Sinop) ve Hasan Tosyalı (Kastamonu) değişiklik önergeleri sundular. Birleşimde tasarının 4 ncü maddesine kadar görüşmeler gerçekleştirildi.⁷³⁰

Tasarının maddeleri 8 Ocak 1973 Pazartesi günü toplanan 35 nci birleşimde devam etti. BU birleşimde 4 ncü madde müzakereleri tamamlandı. Komisyon Başkanı İsmail Hakkı Tekinel tasarının kabul edilmeyen 5 nci ve müteakip maddelerinin Komisyonunda tekrar görüşülmek üzere iadesini istedi ve bu talep kabul edildi.⁷³¹

Millet Meclisi 10 Ocak 1973 tarihinde toplanan 37 nci birleşiminde 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısının müzakeresine devam etti. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul) Genel Kurulda müzakereleri henüz ikmal edilmemiş maddelerini verilen takrirlerle birlikte inceleyen komisyonun görüşlerini içeren rapor ve önergelerle birlikte Komisyonca karara bağlanan tasarı ve teklifleri Meclis Başkanlığına sundu. Müzakereler Komisyonun raporunda izah ettiği değişik şekliyle gelmiş olan ve Komisyonun kabul ettiği 5 nci maddeye ait metin üzerinden devam etti ve madde müzakereleri sonuçlandırıldı. On altı milletvekilinin imzaladığı bir önergeyle tasarının tümünün açık oylamaya sunulması kabul edildi. Kupalar

⁷³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 31, Birleşim 34 (5 Ocak 1973), s. 510-569.

⁷³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 31, Birleşim 35 (8 Ocak 1973), s. 574-615.

gezdirilerek yapılan açık oylamada, 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki kanun tasarısının tadiline dair kanun tasarısının oylamasına 81 üyenin katıldığı, 55 kabul, 25 ret, 1 çekinse oy kullanıldığı anlaşıldı. Çoğunluk sağlanamadığından oylama yeniden yapılmak üzere birleşim sona erdi.⁷³²

11 Ocak 1973 tarihinde toplanan 38 nci birleşimde tasarının tümünün açık oya sunulması yeniden teklif edildi. İşari oya tabi bulunan kanunun tümünü oya sunuldu ve tasarının tümü reddedildi.⁷³³

Reddedilen tasarı Anayasanın 92 nci maddesi gereğince Cumhuriyet Senatosuna gönderildikten sonra Senato tasarı üzerinde değişiklikler yaptı ve tasarımı kabul etti. Yine Anayasanın 92 nci maddesine göre Millet Meclisinde reddedilen metnin Cumhuriyet Senatosunda değiştirilerek kabul edilmesi durumunda Mecliste yeniden görüşülmesi gerektiğinden Adalet Komisyonu değişik bir 1 nci madde metni getirmişti. Komisyon metni ve Cumhuriyet Senatosu değişiklikleri 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşimde görüşüldü. Millet Meclisi, Meclis Adalet Komisyonunun (Senato metnini değiştirerek) getirdiği metni oyladı ve bu metin kabul edilmedi. Meclis Başkanı, Cumhuriyet Senatosu metnini bir kere daha okutup zapta geçirdikten sonra oya sundu. Bu metnin kabul edilmesiyle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti hakkındaki Kanunun 7 nci maddesindeki değişiklik kanunlaşmış oldu. Tasarının 2 nci, 3 ncü, 4 ncü, 5 nci ve 7 nci maddeleri aynı şekilde, Senato değişikliği ile birlikte kabul edildi. 6 ncı ve 8 nci maddelerde yapılan Senato değişiklikleri Komisyonca da zaten benimsenmişti ve Meclis tarafından kabul edildi. Yürürlük ve yürütme maddelerinin de kabul edilmesinden sonra evvelce Millet Meclisince tümü reddedilmiş olan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyetleri hakkındaki Kanunun Cumhuriyet Senatosunca değişen metinleri ve Millet Meclisi Adalet Komisyonunun değişik metinleri üzerinde Anayasanın 92 nci maddesi gereğince gerekli bütün işlemler yapılmış oldu ve sonuçta oylanarak tasarının tümü kabul edildi ve kanunlaştı.⁷³⁴

Kanun 30 Haziran 1973 tarih ve 14580 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1758: Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 25. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun

Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 25 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve İçişleri Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde İçişleri Komisyonu Başkanı yerine Şevket Asbuzoğlu (Eskişehir) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

⁷³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 37 (10 Ocak 1973), s. 7-73.

⁷³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 32, Birleşim 38 (11 Ocak 1973), s. 82-83.

⁷³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 175-209.

Tümü üzerinde söz isteyen üye bulunmadığından maddelere geçildi. Tasarının 1 nci maddesi, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 25 nci maddesini, polis teşkilâtı bulunmayan yerlerde il, ilçe ve bucak jandarma komutanları ile jandarma karakol komutanlarının bu kanunda yazılı vazifeleri yapacağını ve yetkileri kullanacağını hükme bağladı.

Yürürlük ve yürütme maddelerinin de kabul edilmesinin ardından tasarının tümü üzerinde aleyhte söz isteyen Hasan Tosyalı (Kastamonu), bazı bölgelerde jandarma karakollarını kaldırılmasını eleştirdi. Lehte söz alan Ahmet Buldanlı (Muğla), maddenin, jandarmanın zaten ifa etmekte olduğu bu hizmeti kanunî bir metin haline getirdiğini belirtti. Kanunun tümü oya sunuldu ve kabul edildi.⁷³⁵

Kanun 25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edildi. 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan kanun yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1774: Kimlik Bildirme Kanunu

Kimlik bildirme kanunu tasarısı ve Adalet ve İçişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde ele alındı. İçişleri Komisyonu Başkanı yerine Mustafa Karaman (Gümüşhane) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin aleyhinde Nuri Eroğan (İstanbul) söz aldı. Son zamanlarda çok hızla kanunların geldiğini ve bunlara hazırlanmak için zaman kalmadığını belirtti. Önerge oya sunulurken kabul edildi ve maddelere geçildi.

Kimlik Bildirme Kanunu tasarısının 1 nci maddesi, bu kanunda sayılan, özel veya resmî, her türlü konaklama, dinlenme, bakım ve tedavi tesisleri ve işyerleri ile konutlarda geçici veya sürekli olarak kalanlar, oturanlar, çalışanlar ve ayrılanların kimliklerinin tespiti ve bildirilmesi bu kanunun hükümlerine göre yapılacağına; askerî konaklama, dinlenme ve kamp tesisleri ile ordu evlerinin bu kanunun kapsamı dışında olduğuna ilişkindi.

Madde üzerinde söz isteyen Turhan Özgüner (İçel), iyi niyetle getirilen bu tasarının sakıncaları olacağını, Türkiye'ye dışardan gelen turistleri büyük ölçüde tedirgin edeceğini belirtti ve tasarının turizm için baltalayıcı bir üsluptan çıkarılarak, daha açıklık getirecek bir madde şeklinde tedvin edilmesini talep etti. Hasan Tosyalı (Kastamonu) üç-beş turist gelecek diye memleketteki anarşi akımını serbest bırakacaklardan olmadıklarını, gelen adamın anarşist mi, memleketi, rejimi içten yıkıcı mı, yoksa normal, masum bir turist mi olduğunu mutlaka bilmeleri gerektiğini ifade etti. Reşit Ülker (İstanbul) Komisyondan hem tatbikatı sağlayabilecek ve devletin güvenlik hizmetlerini aksatmayacak hem de insanları tedirgin etmeyecek uygulamanın nasıl olacağını izah etmelerini istedi. Turhan Özgüner (İçel) tasarının anarşi ile alakası olmadığını, Ahmet Buldanlı (Muğla) maddenin yerinde olduğunu, ancak turistleri füzuli suallerle uğraştırmanın doğru olmadığını beyan ettiler. Burhanettin Asutay (İzmir) tasarının bütün boyutlarıyla görüşülmesini talep etti. İçişleri Komisyonu

⁷³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 153-155.

Başkanı Hayrettin Nakiboğlu'nun (Kayseri) tasarıda turistleri sıkacak veya turist akınına önleyecek bir maksat ve formalite olmadığı açıklaması olmadığını söylemesinden sonra madde üzerinde Reşit Ülker (İstanbul) verilen bir değişiklik önergesiyle talep edilen yönetmelik çıkarılması hususu görüşüldü ve önerge kabul edilmedi. 1 nci maddede belirtilen yerlerin işleticilerinin kayıt tutma ve genel kolluk örgütlerinin incelemelerine hazır bulundurma, DİE'ye talep halinde verme zorunluluğunu düzenleyen 2 nci madde de kabul edildi. Sorumlu işleticilerinin kimliklerinin kimlik bilgilerinin ve işleticilerin değişmesi halinde kimliklerin 24 saat içinde kolluk kuvvetlerine bildirme zorunluluğunu düzenleyen 3 ncü madde ile bu tesislerde çalışanların kimliklerinin bildirilme gereğini düzenleyen 4 ncü madde kabul edildi.

5 nci madde, binalarda kapıcı, kaloriferci, telefoncu gibi çalışanlarla konutlarda oturan sahip ve kiracıların, yönetici ve yönetim kurulunun kimlik bilgilerinin verilmesini düzenliyordu. 6 ncı madde şehir, kasaba ve köy sınırları içinde çalışan hizmetçi, aşçı, mürebbiye, bekçilerin, her çeşit ticaret ve sanat amacı güden işyerlerinde çalışanların öğrenci yurtları ve benzeri yerlerde çalışanlar, öğrenciler ve işletmecilerin resmî binalarda yatılı kalanların kimliklerinin üç gün içinde genel kolluk örgütüne verilmesini düzenliyordu ve kabul edildi.

Geçici yer değiştirmelerde; konutlarda 30 günden fazla kalacak misafir için aile reisinin, yaylak ve kışlak gibi yerlere mevsimlik olarak göçenler için de aile reisinin örneğine uygun bildirimini üç gün içinde kolluk örgütüne verme zorunluluğuna ilişkin 7 nci madde hakkında Turhan Özgüner (İçel) itirazlarını belirtti ve maddenin sakıncalı olduğundan söz etti. Komisyon Başkanı Nakiboğlu'nun sakınca olmadığını açıklamasından ve soruları cevaplamasından sonra madde kabul edildi.

Kat mülkiyetine tabi taşınmaz mallarda, aile reislerinin bu kanuna göre dolduracakları her çeşit bildirimlerin birer örneğinin sorumlu yöneticiye verileceğine ilişkin 8 nci madde; kimliğini nüfus hüviyet cüzdanı ve diğer resmî geçerli belgelerle ispat edemeyen kimselerin çalıştırılmayacaklarına ilişkin 9 ncu madde; kahvehane, oyun salonu, kulüp, lokal ve benzeri yerlerde ve kanunun kapsamına giren diğer yatsız işyerlerinde ancak sahiplerinin ve çalıştırdıkları kimselerin yatabileceğine ilişkin 10 ncu madde kabul edildi. İskele, istasyon, hava meydanı, terminal, garaj, benzin istasyonu ve benzeri kara, deniz ve hava ulaşım merkezleri ile fuar, panayır, sergi ve pazar kurulması gibi zorunluluk olan yerlerde, sabahçı kahvesi ve benzeri diğer tesislere, bağlı olduğu kolluk örgütünün ve ilgili mahallî idarenin görüşü alınarak mahallî en büyük mülkiye âmiri tarafından geçici veya sürekli olarak izin verilebileceğine ilişkin 11 nci madde kabul gördü.

Her türlü kalma, ziyaret ve yer değiştirmeyi kayıt altına alma amacını güden tasarısı, kanun hükümlerine aykırı hareket edenleri de, hangi maddeye aykırı hareket ettiyse 100 liradan 600 liraya, 500 liradan 2 000 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırmayı da hükme bağlıyordu. Yirmi bir maddeden oluşan tasarının tümü oylanarak Meclis tarafından kabul edildi.⁷³⁶

⁷³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 156-168.

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1780: 15. 5. 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26. maddesine bir fıkra ve bu Kanuna geçici bir madde eklenmesine dair kanun

İzmir milletvekili Burhanettin Asutay'ın, 15. 5. 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 nci maddesine 1 fıkra eklenmesine dair kanun teklifi ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde Bütçe Plân Komisyonu Başkanvekili Naci Çerezci (Niğde) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen Burhanettin Asutay (İzmir) 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 ncı maddesine bir fıkra eklenmesine dair tasarı müzakere edilirken sıkıyönetim hizmet zammı cetveline emniyet mensuplarının eklenmediğini, bu teklifin kabulüyle adaletin sağlanacağını belirtti. Konuşmanın ardında maddelere geçilmesi kabul edildi.

Kanun teklifinin 1 nci maddesi, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 26 ncı maddesine bir (d) fıkrası ve geçici madde ekleyerek Sıkıyönetim Komutanlığı emrine atanan veya sıkıyönetim komutanlığı emrinde görevlendirilen emniyet hizmetleri sınıfı mensupları ile sıkıyönetim emrine giren görevli emniyet teşkilâtı mensuplarına ve çarşı, mahalle bekçileri ile uzman jandarma çavuşlarına cetvelde gösterilen yevmiye miktarı kadar sıkıyönetim hizmet zammı ödeneceğini; jandarma subay ve astsubaylarına 1654 sayılı kanunda gösterilen cetvel üzerinden sıkıyönetim zammı ödeneceğini; ödemenin, damga resmi dışında herhangi bir vergiye tabi olmadığını hükme bağladı. Geçici madde, kanunun 1 nci maddesine göre 1971 malî yılı içinde ödenmesi gereken sıkıyönetim hizmet zamlarının, 1972 malî yılı hizmet zamları ile beraber 1973 malî yılı bütçesinin ilgili bakanlıkların devlet memurları aylıkları tertibinden defaten ödeneceğine ilişkindi. Bu madde de kabul edildi.⁷³⁷

Tasarı, Millet Meclisi'nin 20 Haziran 1973 tarihinde toplanan 130 birleşiminde açık oya sunuldu. Tasarı, oylamaya katılan 262 milletvekilinden 253 kabul, 6 ret ve 3 çekinse oyla kabul edildi.⁷³⁸

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

⁷³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 169-174.

⁷³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 130 (20 Haziran 1973), s. 308.

KANUN NO 1781: 2 Mart 1972 gün ve 1569 sayılı Kanunla 1973 yılına ertelenmiş bulunan mahalli idare seçimlerinin yeniden düzenlenmesi hakkında kanun

2 Mart 1972 gün ve 1569 sayılı Kanunla 1973 yılına ertelenmiş bulunan mahallî idare seçimlerin yeniden düzenlenmesi hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 21 Haziran 1973 tarihinde toplanan 131 nci birleşiminde Anayasa Komisyonu Başkanı Cevat Akçalı (Adana) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen C.H.P grubu adına Turgut Artaç (Kars), mahallî idare seçimlerinin 20 Kasım tarihinden sonra yapıldığı takdirde birçok mahzurlar doğacağını, bu yüzden Meclisin mahallî idare seçimlerinin yapılması tarihini Aralık ayından daha önceki bir tarihe almasında zaruret gördüklerini ifade etti. Adalet Partisi grubu adına söz alan Cengiz Ekinci (Ordu) Aralık ayında Türkiye'nin üçie ikisinin ulaşılmaz olmadığını ve tasarının yerinde olduğunu açıkladı. Cumhuriyetçi Güven Partisi grubu adına söz alan Hüsnü Özkan (Hatay) mahallî seçimlerin 14 Ekim seçiminden tahminen elli gün sonra olacağını, 1973 yılında genel, mahalli ve kısmî senato seçimlerinin hepsinin birden yürütülmesinin uygun olduğunu belirtti.

Maddelere geçildi ve tasarının 1 nci maddesi, 2. 3. 1972 tarih ve 1569 sayılı kanunla 1973 yılına ertelenmiş bulunan belediye meclisi üyeleri ve belediye başkanları, il genel meclisi üyeleri, köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleriyle mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimlerinin 2 Aralık 1973 Pazar günü yapılacağını hükme bağladı. Madde üzerinde Turhan Özgüner (İçel), Nuri Eroğan (İstanbul) ve Cengiz Ekinci (Ordu) söz aldı. 2 nci madde, birinci maddede sözü geçen seçimlerin başlangıç tarihinin 30 Eylül 1973 günü olduğunu belirledi. Başlangıç tarihinin 30 Eylül yerine 1 Kasım 1973 olarak değiştirilmesini teklif eden Cihat Bilgehan (Balıkesir), Hasan Dinçer (Afyon Karahisar), Cengiz Ekinci (Ordu), Salih Yıldız (Van) ve Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen önerge kabul edildi.

Seçimlere münhasır olmak üzere 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu ile 25. 5. 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu, 19 7. 1963 tarih ve 307 sayılı ve 298 sayılı kanunların sürelerle ilgili hükümlerine ilişkin 3 ncü madde kabul edildi. Siyasî partilerin seçimlerle ilgili olarak yapacakları aday yoklamalarının 4. 11. 1973 günü yapılacağına ilişkin 4 ncü madde ve Anayasa Komisyonu Başkanı Cevdet Akçalı (Adana) tarafından yeni önerilen 5 ve 6 ncü maddeler ile tasarının diğer maddeleri ve üç geçici madde kabul gördü. Tasarının tümü oya sunulurken kabul edildi.⁷³⁹

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 11 Temmuz 1973 tarih ve 14591 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

⁷³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 131 (21 Haziran 1973), s. 408-428.

KANUN NO 1783: Siyasi Partiler Kanunu ile seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi, bazı hükümlerin kaldırılması ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun

Aydın Milletvekili Nahit Mentеше ve 13 arkadaşının, Siyasî Partiler Kanunu ile Seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun teklifi ve İçişleri, Adalet, Anayasa ve Plân komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulu 118 numaralı Geçici Komisyon raporu, Millet Meclisi'nin 20 Haziran 1973 tarihinde toplanan 130 ncu birleşiminde ele alındı.

Teklifi hazırlayan milletvekillerinin gerekçesi, siyasî partilerin aday tespitleriyle seçim sistem ve usulleri üzerinde yapılan tartışmaların önemli bir bölümünde Türkiye Büyük Millet Meclisinin varlığını zedeleme, sarsma ve hatta yok etme maksat ve gayesinin gizli olduğunu, meseleyi kasıtlı olarak ele alanların, Anayasanın tespit ettiği ilkeleri ve temsilî demokratik cumhuriyetin esaslarını dikkatle bertaraf ettikten sonra, yıkıcı görüşlerini ortaya attıklarını ve teklifte temsilî demokratik cumhuriyet esaslarının Anayasa ilkelerine sadık kalınarak bir değerlendirmeye ve hükme bağlanmaya tabi tutulduğunu belirterek 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununda aday belirleme ile ilgili hükümlerde değişiklik önerildiğini belirtiyordu. Teklif, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununda parti adaylarının tespiti ile ilgili hükmüne ilke olarak, siyasî partilerin gösterecekleri adayların her partinin kendi tüzük ve yönetmeliklerinde belli edecekleri esaslara göre belirlenmesini ve yanlış anlamalara sebebiyet veren “önseçim” deyiminin kaldırılarak “aday yoklaması” deyiminin kullanılmasını öneriyordu. Teklif, siyasî partilerin adaylarını tespit için yapılacak yoklamada oy verecek partili seçmenlerini kendi tüzük ve yönetmelikleriyle tespit etmelerini önerirken, aday yoklaması için yapılacak oy verme işlemine ilişkin hükümlerin aynen muhafaza edilmesini talep ediyordu.

Ayrıca, 15. 3. 1973 günü 1699 sayılı Kanunla Anayasanın 57 nci maddesinin 2 ve 3 ncü fıkralarında yapılan değişikliğe uygun bir şekilde olmak üzere siyasî partilerin Anayasa Mahkemesine hangi hallerde ve ne suretle hesap vereceklerine ilişkin hükümler de teklif metnine alınmıştı.

304 ve 306 sayılı kanunlarda yapılan değişiklik teklifiyle, tercihli oy sistemi getirilmek isteniyor, birleşik oy pusulası düzeni içinde seçmen tercihine yer verilmesinin, parti iradesi ile seçmen iradesinin telifini sağlayacak bir yol olduğu belirtiliyordu. Böylece seçmenlerin öncelikle siyasî tercihini yapacağı ve tercih ettiği siyasî partinin listesinde sıra değişikliği yapma imkânına sahip olacağı düşünülüyor, tercih oyunun herhangi surette istismarını önlemek ve âdilâne dengeyi temin gayesiyle seçim çevrelerine göre tercih sayısı ile tercih oyu sayısı için belli oran ve kat sayıların tespit edildiği belirtiliyordu. Oyların sayım ve dökümünde karışık bir aritmetiğe başvurulmasından dikkatle kaçınıldığının belirtildiği gerekçede, seçimin sonucunun gecikmemesi için ilk sayımı yapacak sandık kurullarında kolaylığı sağlamak gayesiyle sandık seçmen sayısı 300 den 200'e indirilmesi öneriliyordu.

Seçim propagandasına ilişkin hükümlerden sadece radyo ile propaganda süresinin oy verme gününden itibaren 7 günlük bir zamana indirilmesi de teklif metni içinde yer alıyordu. Teklif, değişikliğin doğuracağı intibak hükümlerini de içeriyordu.⁷⁴⁰

130 ncu birleşimde bu kanun teklifi için öncelik ve ivedilik önergesi 118 Nolu Geçici Komisyon Başkanı yerine Seyfi Öztürk (Eskişehir) tarafından verildi. Önergenin aleyhinde söz alan Nuri Eroğan (İstanbul), Türk kamuoyunu ciddiyetle ilgilendiren ve Siyasî Partiler Kanununda ve Seçim Kanununda tadilâtı öneren bir kanun teklifinin çok aceleyle getirildiğini, milletvekillerinin hazırlanamadan ve içeriğini tam bilmeden kanunun geçmesinin söz konusu olduğundan aleyhinde olduğunu ifade etti. Önergenin kabulünden sonra Geçici Komisyon raporu okundu, Emin Paksüt (Ankara) tarafından yazılan muhalefet şerhi de belirtildi.

Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) ve Sezai Orkunt (İstanbul) tarafından verilen ve kanun teklifinin müzakerelerinde, tümü üzerindeki konuşmaların, gruplar adına l'er saat, şahıslar adına 20 dakika; maddeler üzerinde konuşmaların gruplar adına 10 dakika, şahıslar adına 5'er dakika olarak sınırlandırılmasını talep eden önerge de kabul gördü.

Teklifin tümü üzerinde D.P. grubu adına söz isteyen Nuri Eroğan (İstanbul), teklifin yazımında hatalar, maddelerinin sıralamasında tertip yanlışları, teklifte karışıklık olduğunu; aslında böyle bir teklifin yurt dışındaki vatandaşların oy kullanma meselesini, seçmen yaşı meselesini halletmesi gerektiğini belirtti. Teklifte aday yoklamasını kaybetmiş olanın müstakil olarak seçime girmemesinin öngörülmesini de eleştiren Eroğan, tercihli oy pusulasının muteber olabilmesini ikiye ayıran teklifte adayların adları hizasındaki yeterli tercih işaretlerinin toplamının, o seçim çevresindeki geçerli oyların, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölümü sonunda bulunacak sayının üzerine ulaşması gereğini, Millet Meclisi üyeleri arasından ismen örnek vererek aldıkları ve seçilebilmeleri gerekli oy sayılarını açıklayarak tenkit etti.

C.H.P. grubu adına söz alan Reşit Ülker (İstanbul), Siyasî Partiler Kanunu ile seçim kanunları üzerinde çalışma yapmak üzere Parlâmentoda grubu bulunan bütün partilerin katılımıyla partiler arası bir komisyon kurulmasına ve bu komisyonun çalışmalarını sürdürmesine rağmen Adalet Partisinin herhangi bir temas aramadan, tutulan yoldan, usulden ve gelenekten ayrılarak, komisyonda konuşulan ve temelinde mutabakat hâsil olan, yurt dışındaki vatandaşlara oy hakkı tanınması, televizyonda seçim propagandası gibi konuları dışarda bırakarak komisyonda konuşulmayan, radyoda propaganda süresinin kısaltılması, siyasî partilere bağış miktarının 5 bin liradan 25 bin liraya çıkarılması konularını kapsayan Nahit Mentеше ve 13 arkadaşının teklifini yapıtığını belirterek A.P.'nin tutumunu eleştirdi.

⁷⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 130 (20 Haziran 1973), s. 393 vd.; 920 Sıra Sayılı Basma Yazı: Aydın Milletvekili Nahit Mentеше ve 13 arkadaşının, Siyasî Partiler Kanunu ile Seçimlerle ilgili kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesi ve bu kanunlara bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun teklifi ve İçişleri, Adalet, Anayasa ve Plân komisyonlarından seçilen üçer üyeden kurulu 118 numaralı Geçici Komisyon raporu.

Cumhuriyetçi Güven Partisi grubu adına söz alan Salih Yıldız (Van), müzakere edilen kanun teklifinin ilhamını ve esasını partiler arası komisyonun çalışmalarından aldığını ifade etti.

Adalet Partisi grubu adına söz alan Necmettin Cevheri (Urfa), Talû Hükümetinin kuruluşunda bir partiler arası protokol ile koalisyon oluşturulduğunu ve bu protokolda dört reform kanunundan başka, bir de Seçim Kanununda yapılacak birtakım tadilâtın iki parti arasında ve kendilerine karşı geçerli olmak üzere bir protokol tahtında anlaşmaya bağlandığını belirtti. Teklifin bir seçim reformu olmadığını söyleyen Cevheri, hükümet protokolünde tespit edilen, Seçim Kanununun bir tadilâtı, seçimlere girildiği sırada pratik birtakım sorunların giderilmesi ve Meclis'ten veya dışından bu müesseseye müteveccih birtakım tenkitlerin karşılanması olduğunu ifade etti. Cevheri, yurt dışı seçmen, 18 yaş, partilere bağlı konularına da sadece değinerek bir Meclis döneminin kapanmak üzere olduğu günlere rastlayan bu seçim kanunu değişikliği teklifini hararetle savundu.

Geçici Komisyon Başkanı Orhan Cemal Fersoy (İstanbul) söz istedi ve partiler arası komisyondaki müzakeratın safahatının Komisyonu bağlamadığını, Geçici Komisyonunda sadece kendisine intikal etmiş bulunan teklif üzerinde müzakere cereyan ettiğini ve ona göre de hükmünü verdiğini belirtti. Teklifin, Anayasanın metnine ve ruhuna uygun bir şekilde sunulduğunu ve partiler demokrasisini teminat altında ve partiler iradesini tam aksettiren bir nitelikte, Siyasî Partiler Kanununda değişikliği ve ilke hükümlerini getirdiğini söyleyen Fersoy, bir seçim sistemi değişikliğinin, Anayasanın öngördüğü hükümler ve Anayasa Mahkemesinin verdiği hüküm muvacehesinde mümkün olmadığını, sistem değişikliği yapılmadığı takdirde nihayet sistemin nispî temsil olarak, D' Hont Sistemi olarak yürütüleceğini, ancak Anayasa değiştiği takdirde başka sistemlerin düşünülebileceğini ifade etti.

Demokratik Parti grubu adına söz alan İlhan Egemen Darendelioğlu (İstanbul), seçimlerin ancak demokratik ülkelerde olacağı, parlamento dışı muhalefet, komünizm gibi ilgisiz konulara temas ettikten sonra milletin parlâmentoyu kendi seçtiği temsilcilerden kurulduğunu söyleyecek bir seçim sistemine ihtiyaç olduğunu, tekliflerinin önseçimi kaldırmak ve böyle bir seçim kanununa taraftar olduklarından bu teklife kırmızı oy vereceklerini belirtti.

Adalet Partisi grubu adına ikinci defa İhsan Ataöv (Antalya) söz aldıktan sonra Mustafa Fevzi Güngör (İstanbul) tarafından verilen yeterli önergesi oya sunuldu ve kabul edildi.

Maddelere geçilmesi hususu da kabul edilerek kanun teklifinin 13. 7. 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 122 ve 125 nci maddelerini değiştiren 1 nci maddesi müzakere edildi. Siyasî Partiler Kanunu ile seçimlerle ilgili kanun teklifleri üzerimdeki görüşmeler gece 23.55'te sona erdi.⁷⁴¹

⁷⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 130 (20 Haziran 1973), s. 280-349.

Teklif, Millet Meclisi'nin 21 Haziran 1973 tarihinde toplanan 131 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 275 milletvekilinden 236 kabul, 37 ret ve 2 çekinse oy alarak kabul edildi.⁷⁴²

26 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 8 Temmuz 1973 tarih ve 14588 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

⁷⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 131 (21 Haziran 1973), s. 450.

DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI

KANUN NO 1194: Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında iki memleketin topraklarından akan nehirlerin sularından faydalanmada işbirliği yapılması konusundaki anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında iki memleketin topraklarından akan nehirlerin sularından faydalanmada işbirliği yapılması konusundaki Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu, Millet Meclisi'nin 13 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 92 nci birleşiminde görüşüldü.

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında 23 Ekim 1968 tarihinde İstanbul'da akdedilmiş bulunan iki memleket topraklarından akan nehirlerin sularından faydalanmada işbirliği yapılması konusundaki anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasını hükme bağladı.⁷⁴³

25 Kasım 1969 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 6 Aralık 1969 tarih ve 13370 sayılı Resmî Gazetede yer aldı.

KANUN NO 1208: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında 6 Nisan 1967 tarihinde imzalanmış bulunan 'Kültürel İşbirliği Anlaşması'nın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında 6 Nisan 1967 tarihinde imzalanmış bulunan Kültürel İşbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 13 Mayıs 1969 tarihinde toplanan 92 nci birleşiminde görüşüldü.⁷⁴⁴

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında, 6 Nisan 1967 tarihinde imzalanmış bulunan, Kültürel işbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

7 Ocak 1970 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 16 Ocak 1970 tarih ve 13401 sayılı Resmî Gazetede yer aldı.

⁷⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 92 (13 Mayıs 1969), s. 375-376.

⁷⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 92 (13 Mayıs 1969), s. 374-375.

KANUN NO 1263: 26 Şubat 1959 tarihli ve 7245 sayılı Kanunun 1. maddesiyle 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Hariciye Vekâleti Teşkilâtı Kanununa eklenen maddenin değiştirilmesine, mezkûr 3312 sayılı Kanunun 4. maddesine bir fıkra eklenmesine, 30 Haziran 1939 tarihli ve 3656 sayılı Kanununa bağlı (1) sayılı cetvelin Dışişleri Bakanlığı kısmına bazı kadrolar eklenmesine ve 5 Mayıs 1969 tarihli ve 1173 sayılı Kanuna ek (3) sayılı cetvelin değiştirilmesine dair Kanun

Ankara milletvekili Kemal Yılmaz ve iki arkadaşının, 28 Şubat 1959 tarihli ve 7245 sayılı Kanunun 1 nci maddesiyle 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Hariciye Vekâleti teşkilâtı Kanununa eklenen maddenin değiştirilmesine, mezkûr 3312 sayılı Kanunun 4 ncü maddesine bir fıkra eklenmesine ve 30 Haziran 1959 tarihli ve 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Dışişleri Bakanlığı kısmına bâzı kadrolar eklenmesine dair kanun teklifi 5 Aralık 1969 tarihindeki 14 ncü Birleşimde verildi ve Dışişleri ve Plân komisyonlarına gönderildi.⁷⁴⁵ Kanun teklifi ve Dışişleri ve Plân komisyonları raporları 23 Mart 1970 tarihinde Meclis üyelerine dağıtıldı.⁷⁴⁶ Orta Doğu ile gelişen ilişkiler Dışişleri Bakanlığının merkez teşkilâtında ve dış teşkilâtında, esas itibariyle Orta Doğu işleri üzerinde ihtisaslaşmış unsurların istihdamını zorunlu kılmıştı. Diğer taraftan 5 Mayıs 1969 tarihli ve 1173 sayılı Kanun da milletlerarası iktisadi konularda Dışişleri Bakanlığının temas, müzakere ve akid yetkilerini tanımaktaydı. Ekonomik alanda Dışişleri Bakanlığı uzman personele ihtiyaç duyuyordu. Örneğin, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklığın gerektirdiği gümrük birliği hedefiyle yapılan müzakereler ve Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Sözleşmesi Konferansı içerisinde yapılan müzakereler mütehasıs unsurların Dışişleri Bakanlığının dış teşkilâtında da istihdam edilmesi zaruretini yaratmıştı. Bu gerekçelerle, söz konusu tasarıyla 28 Şubat 1959 tarihli ve 7245 sayılı Kanunun 1 nci maddesiyle Hariciye Vekâleti Teşkilâtı Kanununa eklenen maddede gerekli değişikliğin yapılması amaçlandı. Aynı zamanda tasarı Dışişleri meslek memurluğunda bazı idari ve meslek derecelerinin yeniden düzenlenmesini öngörüyordu.

Dışişleri Bakanlığına ait kadro ve masrafları ilgilendiren tasarı 27 Mart 1970 tarihli 61 nci Birleşimde Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanı yerine Başkanvekili Erol Yılmaz Akçal'ın bu kanun teklifinin öncelik ve ivedilikle görüşülmesi talebi kabul edilerek görüşülmeye başlandı.

MADDE 1. — A) 28 Şubat 1959 tarihli ve 7245 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Kanuna eklenen maddenin ilk cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Dışişleri Bakanlığı merkez ve dış teşkilâtında bu bakanlığa mevdu iktisadi işlerde ve Orta-Doğu işlerinde istihdam edilmek üzere, uzman müşavirlikler ihdas edilmiştir.”

B) 28 Şubat 1959 tarihi ve 7245 sayılı Kanunun 1 nci maddesiyle 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Kanuna eklenen maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

⁷⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 14 (5 Aralık 1969), s. 405.

⁷⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 61 (27 Mart 1970), s. 15.

“Yukardaki fıkrada yazılı uzman müşavirlerden iktisadi işlerde istihdam edilecek olanların Hukuk, İktisat, Siyasal Bilgiler fakültelerinden birinden veya İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinden yahut muadili yüksek eğitim kurumlarının birimden mezun olması; milletlerarası iktisat konularında bir yüksek eğitim kurumundan ihtisas sertifikası almış bulunması veyahut aynı konularla doğrudan doğruya ilgili olmak kaydiyle kamu hizmetlerinde veya Ticaret, Sanayi, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları veya bu oda ve borsalara ait birlikte vazife görmüş olması gereklidir. Bu görevlere atanacak olanlar, Fransızca veya İngilizceye vâkıf olduklarını Dışişleri Bakanlığının yeterli göreceği şekilde tevsik etmek zorundadırlar.

Yukardaki fıkrada yazılı uzman müşavirlik kadrolarına yapılacak atamalarda ve bu kadrolara atananlar hakkında, 30 Haziran 1939 tarihli ve 3656 sayılı Kanununun 13 ncü maddesinin 2 nci fıkrası ve 3 Ocak 1941 tarihli ve 3968 sayılı Kanununun 2 nci maddesi hükümleri uygulanmaz.

Bu fıkrada söz konusu uzman müşavirlerden ikinci derecedekilere, belirli bir dış görevin özellikleri gerektiyorsa, Dışişleri Bakanının teklifi üzerine ortak kararnameyle birinci sınıf ortaөлçi ve üçüncü derecedekilere de aynı şekilde ortaөлçi payesi, bu dış görev süresince verilebilir.

1 nci fıkrada yazılı Orta-Doğu işlerinde istihdam edilecek uzman müşavirliklere atanacak olanların yüksek öğrenim mezunu olması; Dışişleri Bakanlığının yeterli göreceği şekilde, Fransızca, İngilizce, Farsça, Arapça, Urdu veya Hindu dillerinden, birini bildiğinin ve yine Dışişleri Bakanlığının yeterli göreceği şekilde Orta-Doğu işlerindeki ihtisasının tesbit edilmiş olması gereklidir.”

C) 28 Şubat 1959 tarihli ve 7245 sayılı Kanununun 1 nci maddesiyle 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Kanuna eklenen maddeye ek (1) sayılı cetveldeki ikinci derece, “iktisat müşaviri (İhtisas yeri)” kadrolarının görev unvanı “Uzman müşavir (ihtisas yeri)” olarak değiştirilmiş ve bu kadroların sayısı “2” den “4” e çıkarılmıştır. Aynı cetveldeki üçüncü derece, “iktisat müşaviri (ihtisas yeri)” kadrolarının görev unvanı da, “Uzman müşavir (ihtisas yeri)” olarak değiştirilmiştir. Aynı cetveldeki üçüncü derece, “Orta-Doğu işleri Müşaviri (ihtisas yeri)” kadrolarının görev unvanları, “Uzman müşavir (İhtisas yeri)” olarak ve beşinci derece, “Orta-Doğu işleri Müşavir Yardımcısı (ihtisas yeri)” kadrolarının görev unvanı da “Uzman müşavir (İhtisas yeri)” olarak değiştirilmiştir.

D) 5 Mayıs 1969 tarihli ve 1173 sayılı Kanuna ek (3) sayılı cetveldeki 1 100 lira aylıklı 6 aded beşinci derece teknik müşavir kadrolarının sayısı 10’a çıkarılmış ve 800 lira aylıklı 6 aded yedinci derece teknik ataşe kadrolarının sayısı 4’e indirilmiştir.

MADDE 2. — 14 Ocak 1938 tarihli ve 3312 sayılı Kanununun 4 ncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

“30 Haziran 1939 tarihli ve 3656 sayılı Kanununun 30 Mayıs 1963 tarihli ve 242 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan 8 nci maddesine göre üst derece aylığı verilmesi, kendisine bu şekilde üst derece aylığı verilen memura, yukardaki fıkrada yazılı

kadro derecelerinin ve bu kadro derecelerine tekabül eden unvanların ve makam unvanlarının ihrazında, bilâhara terfi etmeleri uygun görülen memurlara nazaran her hangi bir suretle rüçhan hakkı ve bu memurlarla birlikte terfi talebetme hakkı kazandırmaz.”

MADDE 3. — Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu kanunu, Dışişleri ve Maliye bakanları yürütür.

Tasarının tümü üzerinde aleyhte söz isteyen Turhan Özgüner (İçel), tasarının Dışişleri Bakanlığına sadece yeni kadrolar eklenmesini öngördüğünü, bu kadroları bütçeye getireceği yükün gerekçede tartışılmadığını söyledi. Plan Komisyonu Başkanvekili Erol Yılmaz Akçal (Rize) ise tasarının yalnızca iki yeni kadro getirdiğini, tasarının aslında iktisat müşavirliklerinde bulunan kadrolarda idari memur olarak çalışan bazı kişilerin iktisat kadrolarına naklini getirdiğini belirtti.⁷⁴⁷ Bu konuşmalardan sonra tasarı kabul edildi.

Ancak, Dışişleri Bakanlığı Teşkilât Kanunu Cumhuriyet Senatosu tarafından değişiklik yapılarak Meclise geri geldi. Senato birinci maddede söz konusu olan kadrolarda değişiklik yaparak bir kadro sayısı iki iken üçe, bir kadro sayısı üç iken dörde çıkardı.⁷⁴⁸ Kanun Cumhuriyet Senatosunun yaptığı değişiklikle birlikte kabul edildi ve 29 Mayıs 1970 tarih ve 13 505 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1265: 19.2.1949 tarihli ve Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katılmak için Hükümete yetki verilmesine dair 5016 sayılı Kanuna ek Milletlerarası Para Fonu Ana sözleşmesinde değişiklik yapılmasına dair Anlaşmanın uygun görülmesi ve Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katılmak için Hükümete yetki verilmesine dair Kanunun 798 sayılı Kanunla değişik 2. maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun

19. 12. 1947 tarih ve 5016 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak katılmış olduğumuz Milletlerarası Para Fonu Anasözleşmesinde değişiklik yapılmasına dair Anlaşmanın uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri, Maliye ve Plân komisyonlarından 3 er üyeden kurulu 24 No. lu Geçici Komisyon raporu 6 Nisan 1970 tarihinde toplanan 65 nci Birleşimde Maliye Bakanı Mesut Erez’in (Kütahya) vermiş olduğu ivedilik önergesi üzerine görüşülmeye başlandı⁷⁴⁹

Türkiye, 5016 sayılı Kanunun verdiği yetkiye istinaden 21 Şubat 1947 tarihinden itibaren Milletlerarası Para Fonuna ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına üyeydi. Milletlerarası Para Fonunun kuruluş amaçları arasında üyelerin geçici ödeme güçlüklerine yardım etmek ve dünya ticaret hacminin genişletilmesi yer almaktaydı.

⁷⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 61 (27 Mart 1970), s. 16-17.

⁷⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 86 (23 Mayıs 1970), s. 378-380.

⁷⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 64 (2 Nisan 1970), s. 90.

1951 - 1964 yılları arasında Sosyalist ülkeler ve Kıta Çini hariç olmak üzere dünya ticaret hacmi ortalama % 6 oranında artmıştı. Buna karşılık, Dünya rezervlerinin 1951 - 1965 yılları arasında gelişmesi ise aşağıdaki gibiydi:

1951 - 1965 dünya rezervleri (Milyar US \$)

Devre sonu itibariyle	1951'den 1965'e			
Rezervler	<u>artış</u>	<u>Yıllık % artış</u>	<u>1951</u>	<u>1965</u>
Altın	33.9	41.9	8.0	1.5
IMF Rezerv durumu	1.7	5.4	3.7	8.6
Konvertibl Paralar	13.7	22.9	9.2	3.7
Amerika	4.2	14.8	10.6	9.4
İngiltere	8.2	6.7	- 1.5	- 1.5
<u>Diğerleri</u>	<u>1.3</u>	<u>1.4</u>	<u>0.1</u>	<u>0.5</u>
Toplam	49.3	70.2	20.9	2.6

1951-1965 yılları arasında altın sadece 8 milyar dolar artmış ve bu artış yıllık ortalama % 1.5'dan ibaret kalmıştı. Para Fonu rezerv imkânlarındaki % 3.7 yıllık ortalama artış bir yana, en önemli ek likidite kaynağını A.B.D. dolarındaki 10.6 milyarlık yükselmeydi. Amerika Birleşik Devletlerinin uzun yıllar süren ödemeler dengesi açıkları, bu likidite artışının belli başlı kaynağıydı. Dolayısıyla IMF'in Rio de Janeiro'da Eylül 1967'de yapılan yıllık 22 nci toplantısında Umumi Heyet, (Governörler Meclisi) likiditeyi arttırmak ve cari işlemlerde değişiklikler yapmak üzere yetki veren bir kararı kabul etmişti. Governörler Kurulu 1968 yılında da uluslar arası likiditeyi arttırmak için özel çekiş hakları adı verilen bir sistemi kabul etti ve bunu genel sistemin içine yerleştirmek için Ana Sözleşmenin bazı maddelerini değiştirdi.

Söz konusu tasarı hem ana sözleşmede özel çekme hakları ile ilgili gerekli değişiklikleri yapmak ve Milletlerarası Para Fonu Anlaşmasına bağlı (B) cetvelinde bazı değişiklikler yapmak hem de tasarının kabulüyle sınırlı da olsa yeni bir dış ödeme olanağı yaratmak amacıyla getirilmişti. Tasarı 6 Nisan 1970 tarihinde toplanan 65 nci Birleşimde görüşüldü.⁷⁵⁰

MADDE 1. — 19 . 12 . 1947 tarih ve 5016 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak Milletlerarası Para Fonu Anasözleşmesinin, Türkçe ve İngilizce metinlerinin, giriş maddesi ile I, II, III, IV, V, VI, VII, XVIII, XIX, X X nci maddelerinin bazı fıkralarında yapılan değişikliklerin ve Özel Çekme Hakları ile ilgili olarak Anasözleşmeye yeniden eklenen XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII nci maddelerinin ve Anasözleşmeye

⁷⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 65 (6 Nisan 1970), s. 137- 138. Kanun metni ve Governörler Kurulunun 22-8 sayılı kararı gereğince Milletlerarası Para Fonu maddelerinde yapılan değişiklikler için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 53, s. 245-267.

ekli (B) cetvelinde yapılan değişikliklerle Özel Çekme Haklarının icabı olarak Anasözleşmeye yeniden eklenen (F), (G), (H) ve (I) cetvellerinin kabulü hususunda yapılmış olan Anlaşmanın onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — 798 sayılı Kanunun 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına yapılması gereken ödemeler, gelecek yıllar bütçelerine konulacak tahsisatlardan mahsub edilmek üzere, avans olarak icra olunabilir. Ancak bu avansların (Milletlerarası Para Fonuna 151 000 000 ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına 128 600 000 olmak üzere) yekûnu 1 Temmuz 1944 tarihinde mer'î sıklet ve safiyetteki 279 600 000 Amerika Birleşik Devletleri doları karşılığını geçemez.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Tasarının tümü üzerine söz alan Maliye Bakanı Mesut Erez (Kütahya), bu kanunla Türkiye'nin IMF'e ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına katkı payının para fonunda 108 milyondan 151 milyona çıkarıldığını ve Türkiye'nin, özel çekiliş haklarından yararlanarak bu metin kanunlaşmasıyla 18 milyon doları para fonundan, İmar Bankasından faizsiz ve 3 seneye kadar uzanabilen bir kredi alabileceğini, böylece Türkiye için yeni bir ödeme olanağı doğduğunu söyledi.⁷⁵¹ Tasarı 28 Mayıs 1970 tarihinde kabul edildi ve 6 Haziran 1970 tarih ve 13512 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1321: Türkiye'de Mukim şahısların ticari borçlarına mütaallik Anlaşma ile Türkiye'de mukim şahısların ticari borçları hakkındaki Anlaşmanın muvakkat tatbikine mütaallik Protokolün onaylanması hakkındaki 3 Eylül 1961 tarihli ve 362 sayılı kanuna bir madde eklenmesine dair Kanun

Tasarı 29 Mayıs 1970 günü toplanan 91 nci Birleşimde gündeme alındı ve Ticaret ve Dışişleri Komisyonlarına yönlendirildi.

Türkiye, 1958 yılında ödeme güçlüğüne girmesi nedeniyle, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilâtı tarafından oluşturulan Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı Konseyi'nin önerdiği istikrar tedbirlerini uygulamaya başlamıştı. Bu tedbirlere istinaden söz konusu sıkıntı ve güçlükleri gidermek üzere iktisadi yardımların artırılması ve Türkiye'de yerleşik kişilerin söz konusu Teşkilât üyesi devletler ülkelerinde yerleşik kişilere olan borçlarının tesviyesinin yeni bir hal şekline bağlanması gerektiğine dair 29 Temmuz 1958 tarihinde bir karar aldı ve Türkiye ile Federal Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç ve İsviçre arasında 11 Mayıs 1959 tarihinde Paris'te Türkiye'de yerleşik kişilerin ticari borçlarına mütaallik anlaşma imzalanmıştı. Aynı tarihte imzalanan bir protokol da sözü edilen anlaşmanın onaylanma ve yürürlüğe girme işlemleri yapılıncaya kadar geçici olarak imza tarihinden itibaren yürürlüğe girdi.

⁷⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 65 (6 Nisan 1970), s. 139.

Anlaşmanın hazırlandığı konferansa katılan Amerika Birleşik Devletleri ile de, bu ülke Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı üyesi olmadığı için 11 Mayıs 1959 ve 5 Haziran 1959 tarihlerinde teati olunan iki mektup ile bu konuda aynı esasların uygulanması sağlanmıştı. Adıgeçen anlaşmanın Âkid Tarafları ile Türkiye arasında, ayrıca, aynı anlaşmada öngörüldüğü üzere, anlaşmanın uygulama ayrıntılarına dair ikili anlaşmalar da akdolunmuştu. Bu anlaşma, protokol, mektup teatileri ve ikili anlaşmalar 3 Eylül 1961 tarihli ve 362 sayılı Kanunla ve 3 Eylül 1961 tarihli ve 363 sayılı kanunla onaylanmıştı. Ayrıca, aynı Anlaşma, Protokol, Mektup Teatileri ve İkili Anlaşmalar uyarınca belirli konularda lüzumlu görülen tedbirlerin alınması yönünde nota veya mektup teatileri yapılmış, bu nota ve mektuplarda öngörülen tedbirler, Anlaşma, Protokol, Mektup Teatileri ve İkili Anlaşmaların icabı olarak, Tarafların karşılıklı rızası ile uygulanagelmişti. Anlaşma, özetle konsolidasyonu, yani alacakların ödeme vâdelerini zaman içine yayarak alacakların ödenmesini garanti altına alma amacını güdüyordu.

Ancak akit ülkeler, Türkiye’de yerleşik kişilerin borçlarının konsolidasyonu için, Anlaşma 1959 yılında yapıldığından ve 1961 Anayasası döneminde mevzuat değişikliği nedeniyle Anlaşma ve protokollerde yer alan tedbirlerin uygulanmasını talep etmişti. Bu tedbir uygulanması talebi kişi borçlarının ertelenmesi nedeniyle faiz ve tazminat gibi çeşitli ödemeleri kapsıyordu. Türkiye, bu faiz ve tazminat şeklindeki taleplerin, yapılan anlaşmaların kanun olmadığı, ancak uluslararası nitelikte ve kanun kuvvetinde olduğu ve mevzuat değişikliğinin sadece iç hukuku ilgilendirmesi nedeniyle uygulanmalarının olanaksız ve ulusal egemenliğe aykırı olduğunu ileri sürüyordu. Ayrıca Türkiye, gerek borçlu, gerek alacaklı şahısların ülkelerinde de yerleşik buldukları devletlerin rızasıyla akdedilmiş bulunan bir uluslararası andlaşmanın alacakların ödenme vâdelerinin uzatılmasına ilişkin âmir hükümlerin, bu milletlerarası andlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce akdedilmiş borçlu ve alacaklı şahıslar arasındaki mukavele hükümlerini ortadan kaldırdığını kabul ediyor, dolayısıyla bu tür borçlar için de tazminat ödenmesinin olanaksız olduğunu belirtiyordu. Dolayısıyla bu kanun tasarısı, anlaşma ve eklerinin doğuracağı sakıncaları önlemek için sevk edilmişti. Yeni bir hüküm getirmemekte ve söz konusu Anlaşma, protokol, mektup teatileri, ikili anlaşmalar ve ekleri ile bunların uygulanmasına dair teati olunan mektup ve notalardaki kural ve önlemleri bir kez daha teyit etmekle, yani ertelenmiş borçlara fazi veya tazminat adı altında ödeme yapılamayacağını belirtmekle yetiniyordu.⁷⁵²

Tasarı, 24 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 133 ncü Birleşimde ele alındı. Dışişleri Bakanı Vekili Devlet Bakanı Turhan Bilgin tarafından verilen öncelik ve ivedilik takriri kabul edilerek yasa tasarısı görüşülmeye başlandı. Tasarının tümü üzerinde görüşmek isteyen bulunmadığından Kanun aşağıdaki şekilde geçti:

⁷⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 133 (24 Temmuz 1970), Ek: Türkiye’de mukim şahısların ticari borçlarına mütaallik Anlaşma ile Türkiye’de mukim şahısların ticari borçları hakkındaki Anlaşmanın muvakkat tatbikine mütaallik Protokolün onaylanması hakkındaki 3 Eylül 1961 tarihli ve 362 sayılı Kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Ticaret ve Dışişleri komisyonları raporları

Madde 1. — Türkiye’de mukim şahısların ticari borçlarına mütaallik Anlaşma ile Türkiye’de mukim şahısların ticari borçları hakkındaki Anlaşmanın muvakkat tatbikine mütallik Protokolün onaylanması hakkındaki 3 Eylül 1961 tarihli ve 362 sayılı Kanuna aşağıdaki madde eklenmiştir :

Ek madde — 3 Eylül 1961 tarihli ve 362 sayılı Kanunla onaylanmış bulunan Türkiye’de mukim şahısların ticari borçlarına mütaallik 11 Mayıs 1959 tarihli Anlaşma ve işbu Anlaşmanın muvakkat tatbikine mütaallik 11 Mayıs 1959 tarihli Protokol ve aynı Anlaşma uyarınca Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya, Fransa, Portekiz, Lüksemburg, Norveç, Avusturya, İsveç, İtalya, İsviçre, Danimarka, Belçika ve Hollanda ile akdedilen ikili Anlaşmalar ve Türkiye’de mukim şahısların ticari borçları hakkındaki Anlaşmanın Amerika Birleşik Devletlerindeki alacaklılara tatbikini teminen Amerika Birleşik Devletleri ile teati olunan iki mektup ve zikri geçen Anlaşma, Protokol, İkili Anlaşma ve mektupların bircümle ekleri ile aynı Anlaşma, Protokol, İkili Anlaşma ve mektuplar uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile yukarıda adı geçen Devletler Hükümetleri arasında kararlaştırılan hususlara dair teati olunan mektup ve notalar hükümleri gereğince, alacakları “ödemeleri zaman içinde yayma plânı”na bağlanmış alacaklılar tarafından, aynı Anlaşmanın 10 ncu maddesi ile öngörülen faizlerden başka, alacaklarının mezkûr “ödemeleri zaman içinde yayma plânı”na bağlanmış olmasından ötürü tazminat, faiz ve sair bir nam altında tediye talebinde bulunulamaz ve bunlara başkaca hiçbir şekilde tediye ve döviz transferi yapılamaz.

Madde 2. — Bu kanun, 11 Mayıs 1959 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.⁷⁵³

Tasarı, 27 Temmuz 1970 tarihinde, TBMM’nin 134 ncü Birleşiminde bulunan 270 milletvekilinin 241’inin kabul, 24’ünün ret ve 5’inin çekinse oylarıyla kabul edildi. Kanun 7 Ağustos 1970 tarih ve 13572 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak 1959’dan itibaren yürürlüğe girmiş oldu.

Kanun No 1331: Nafaka alacaklarının yabancı memleketlerde tahsili ile ilgili Sözleşmeye katılmamızın uygun bulunduğuna dair Kanun

Nafaka alacaklarının yabancı memleketlerde tahsili ile ilgili sözleşmeye Türkiye’nin de katılmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarı ve Adalet, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları 31 Temmuz 1970 tarihli 137 nci Birleşimde görüşüldü. Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 29 Kasım 1969 tarihinde kararlaştırılan tasarı, 1956 tarihinde New York’ta imzalanan “Nafaka Alacaklarının Yabancı Memleketlerde Tahsili ile ilgili Sözleşme”ye katılımı öngörüyordu. Türkiye 1962’den itibaren Almanya, Belçika, Hollanda ve diğer Avrupa memleketlerine çalışmak üzere pek çok vatandaşını göndermiş, ancak bu vatandaşlardan bir çoğu eşlerine, çocuklarına ve muhtaç ana babalarına para göndermedikleri Dışişleri Bakanlığına gönderilen

⁷⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 133 (24 Temmuz 1970), s. 639.

müteaddit dilekçelerden ve ilgililerin doğrudan doğruya yaptığı şifahi müracaatlardan anlaşılıyordu. Sorun, önemli bir toplumsal konuydu ve şikâyetler üzerine dış temsilcilikler vasıtasıyla ilgililere Türkiye'deki ailelerine yardımda bulunmaları hususunda telkin ve tavsiyeler yapıyordu. Ancak yetkili mahkemelerden alınmış bir nafaka ilâmı bulunmadığı, bulunsa bile işçilerin bulunduğu ülkelerle Türkiye arasında nafaka ilâmlarının tenfizini mümkün kılacak ikili anlaşmalar olmadığı için bu telkin ve tavsiyeler olumlu sonuç vermiyor ve ailelerine yardım etmeyen işçilere yaptırım uygulanamıyordu. Çözüm olarak Dışişleri Bakanlığı 20 Haziran 1956 tarihinde New York'ta akdedilen “Nafaka Alacaklarının Yabancı memleketlerde Tahsili ile ilgili Sözleşme”ye katılmayı uygun bulmuştu. İşçilerin bulunduğu ülkelerle ikili anlaşmaların yapılabileceği de düşünülmüştü. Ancak Türk işçisinin bulunduğu memleketlerden Almanya, Hollanda ve Fransa'nın anılan sözleşmeyi onayladığı, Belçikanın onaylamak üzere olduğu ve Avusturya'nın sözleşmeyi imzaladığı göz önüne alınarak sözleşmeye katılım tercih edilmişti. Sözleşme, Türk mahkemelerinden alınacak nafaka ilâmlarının akit tarafların ülkelerinde tenfizini mümkün kıldığı ve hattâ nafaka ilâmı almaya lüzum kalmadan borçlunun bulunduğu ülkenin, sözleşmeye tâyin edeceği aracı makama vekâlet vermek suretiyle borçlunun takibine ve nafakanın tahsiline olanak veriyor, böylece ailesine yardım etmeyen işçilerin yardıma zorlanması yaptırım altına alınıyordu.⁷⁵⁴

Tasarı hakkındaki görüşme Plân Komisyonu Başkanvekili Erol Yılmaz Akçal'ın tasarının öncelik ve ivedilikle ve diğer işlere takdimen görüşülmesi için verdiği önerenin kabulüyle başladı. Tasarının tümü üzerine söz alan olmadığından maddelere geçildi:

Madde 1. — 20 Haziran 1956 tarihinde New York'da akdolunan “Nafaka alacaklarının yabancı memleketlerde tahsili ile ilgili Sözleşmeye katılmamız uygun bulunmuştur.

Madde 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3. — Bu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Madde hakkında söz isteyen Mehmet Aytuğ (Elâzığ) bu kanun tasarısının bir sosyal boşluğu dolduracağını, yurt dışına çıkan işçilerin terkedilmiş, kendi kaderine bırakılmış olan, Türkiye'deki eşlerine, çocuklarına, ana babalarına yardımcı olunacağını belirtti. Hüsamettin Başer de (Nevşehir) kanunun lehine söz aldı.⁷⁵⁵ Maddeler hakkında başka söz alan olmadığı için tasarı oya sunuldu ve 227 üyenin 227 kabul oyuyla kanunlaştı.⁷⁵⁶ Kanun, 5 Şubat 1971 tarih ve 13745 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

⁷⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 933 vd: 216 Sıra Sayılı Ek: Nafaka alacaklarının yabancı memleketlerde tahsili ile ilgili Sözleşmeye katılmamızın uygun olduğuna dair Kanun tasarısı ve Adalet, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları.

⁷⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 887-889.

⁷⁵⁶ Kanun metni ve ekli Sözleşme için bkz.: Kanunlar Dergisi, Cilt 54, s. 7-12.

KANUN NO 1332: 30 Mart 1968 tarihinde Ankara’da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

5 Aralık 1969 tarihinde toplanan 14 ncü Birleşimde Adalet, Dışişleri ve Plân komisyonlarına havale edilen, 3 Temmuz 1970 tarihli 119 ncu Birleşimde gündeme alınmasına karar verilen Yugoslavya ile konsolosluk sözleşmesine ilişkin tasarı Avrupa ülkelerinde çalışan Türk yurttaşlarının transit geçişlerine olanak sağlamak üzere konsolosluklar açılmasına olanak veren sözleşmenin onaylanmasını öngörüyordu. Yugoslavya’dan transit olarak vizesiz geçme imkânını sağlayan vize anlaşması Yugoslavya ile 3 Temmuz 1967 tarihinde imzalanmış ve 15 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe girmişti. Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanan Konsolosluk Sözleşmesi iki ülke arasındaki konsolosluk ilişkilerini mevzuat çerçevesinden çıkarmakta ve bu ilişkilere ihtiyaçları karşılayacak şekilde yeni bir düzenleme getirmekteydi. Türkiye ile Yugoslavya arasında konsolosluk ilişkileri her iki ülkenin mevzuatı ve uluslararası hukuk çerçevesinde yürütülmüştü. Özellikle Almanya, Belçika, Hollanda, İsviçre ve Fransa gibi ülkelerde çalışmakta olan vatandaşların büyük bir çoğunlukla Yugoslavya’dan transit olarak geçmeleri Yugoslavya’da konsoloslukların görev ve yetkileri açısından yeni sorunlar ortaya çıkarıyordu. 52 maddelik Sözleşme konsolosluk tesisini ve konsolosluk memurlarının tâyinlerini, konsolosluklarla, konsolosluk memurlarına tanınan kolaylık muafiyet ve imtiyazları genel konsolosluk görevlerini ve özellikle mirasa ve ulaştırmaya ilişkin görevleri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmekteydi.⁷⁵⁷

Tasarı, 31 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 137 nci Birleşimde ele alındı. Komisyon başkanvekili Erol Yılmaz Akçal’ın (Rize) öncelik ve ivedilik teklifinin kabul edilmesinden sonra tasarının tümü üzerinde söz isteyen olmadığından maddelere geçildi⁷⁵⁸:

Madde 1. — 30 Mart 1968 tarihinde Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti arasında Konsolosluk Sözleşmesi”nin onaylanması uygun bulunmuştur.

Madde 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

26 Ocak 1971’de kabul edilen ve 5 Şubat 1970 tarih ve 13748 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan kanunla sözleşme yürürlüğe girmiş oldu.

⁷⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 933 vd: 217 Sıra Sayılı Ek: 30 Mart 1968 tarihinde Ankara’da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Adalet, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları.

⁷⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 8, Birleşim 137 (31 Temmuz 1970), s. 877.

KANUN NO 1406: Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasında 30 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul'da imzalanan İlim ve sanat münasebetleri Anlaşması'nın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasında 30 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul'da imzalanan (İlim ve Sanat Münasebetleri Anlaşması) nın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı 5 Aralık 1969 tarihinde toplanan 14 ncü birleşimde Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonlarına gönderildi.⁷⁵⁹ Tasarı ve Millî Eğitim ve Dışişleri Komisyonları raporları Millet Meclisi'nin 8 Mart 1971 tarihinde toplanan 67 nci birleşiminde gündeme getirildi.⁷⁶⁰

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı gerekçesinde, Türkiye ile Romanya arasındaki kültürel ilişkilerin 1961 yılında kültür mübadele programları çerçevesinde düzenlendiğini ve her yıl biraz daha gelişen ilişkilerin 1964 yılından itibaren yıllık protokollere bağlanmasının uygun görüldüğü belirtiliyordu. Bunlardan 1964 yılı protokolü 22 Temmuz 1964'te ve 1965 yılı protokolü 25 Mayıs 1965'te imzalanmıştı. Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Başbakanının ve Dışişleri Bakanının Türkiye'yi ziyaretleri sırasında Ankara'daki Romanya Büyükelçiliği tarafından bir kültür anlaşmasının imzalanması teklif edilmiş ve bu teklif Türk-Romen kültür ilişkilerinin bir anlaşma akdi için olgun bir hale gelmiş olduğu göz önünde tutularak Dışişleri Bakanlığınca da uygun karşılanmıştı. Böylece Türkiye ile Romanya arasında 30 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul'da Dışişleri Bakanı tarafından bir "İlim ve Sanat Münasebetleri Anlaşması" imzalanmıştı. On maddeden kurulu olan anlaşma ilim adamı, konferansçı, sanatçı, sporcu mübadelelerini, karşılıklı sergiler tertibini, edebiyat eserlerinin karşılıklı olarak tercüme ve yayınlanmasını, resital ve konserler düzenlenmesini öngörüyordu. Anlaşmanın, TBMM tarafından onaylanmasıyla bilim ve sanat değişiminin artması ve iki ülke arasındaki dostluk bağlarının kuvvetlenmesi bekleniyordu.⁷⁶¹

Tasarı, 9 Nisan 1971 günü Meclis'te hararetle müzakere edildi. Kanunun tümü üzerinde görüşmek isteyen Özer Ölçmen (Konya), Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasındaki 30 Temmuz 1966 tarihli İlim ve Sanat Münasebetleri Anlaşmasının altıncı maddesinin "yüksek âkid taraflarının diğer tarafa ait edebî eserlerin tercümesini ve yayınlanmasını teşvik edeceklerini ve bu eserlerin ilgili memleket tarafından seçilip teklif edileceğini" hükme bağladığını, bu maddeye göre Türkiye'nin, Romanya tarafından seçilecek ve empoze edilecek kitapları tercüme ettireceğini ve yayınlanmasını teşvik edeceğini söyledi. Romanya Sosyalist Cumhuriyetinin rejiminin komünist bir rejim olduğunu, bu rejimlerde sanat anlayışının demokratik rejimlerdeki gibi olmasına imkân bulunmadığını,

⁷⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 14 (5 Aralık 1969), s. 404.

⁷⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 67 (8 Mart 1971), s. 123.

⁷⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 84 (9 Nisan 1971), s. 496 vd.; 298 Sıra Sayılı ek: Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasında 30 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul'da imzalanan İlim ve Sanat münasebetleri anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri Komisyonları raporları.

bu ülkelerde sanatın ve edebiyatın güdümlü olduğunu, rejimin ve ideolojinin paralelinde olmayan eserlerin ve bunların yazarlarının lanetlendiğini ve eserlerin yasaklandığını, devlet sansüründen geçmeyen eserlerin yayınlanamayacağını, dolayısıyla grubu adına verdikleri önerge ile bu maddenin, hükümet tarafından Komisyona iadesini istediklerini belirtti. Rusya Kültür Anlaşmasının imzalanmış olduğunu, fakat altı seneden beri komisyonda beklediğini belirten Ölçmen hükümetin, sosyalist ülkelerle kültür anlaşmalarına önem veriyorsa, önce bunların lideri pozisyonunda olan Rusya ile olan kültür anlaşmasını Meclis'e getirmesi, sonra uydularının anlaşmalarının görüşülmesi gerektiğini ifade etti. Dışişleri Komisyonu adına söz alan Kemal Yılmaz (Aydın), 1945'ten sonra Birleşmiş Milletler ve ona bağlı çeşitli ihtisas komisyonlarının kültür alanında da milletlerin birbirini daha iyi tanınması, dayanışması ve yardımlaşması konusunda karara vardıklarını, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO'nun, Meclis'in kabul ettiği bir kanunla kabul edildiğini, UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun kurulduğunu ve sosyalist ülkeler de dâhil olmak üzere bütün dünya ülkeleriyle kültürel ilişkilerin kurulduğunu söyledi. Karşılıklı kültür anlaşmalarında temel felsefenin, ulusların birbirlerini tanımaları, önyargıların kırılması ve çatışmaların önlenmesi olduğunu belirten Yılmaz, Türkiye'de Amerikan Kültür Merkezi, İtalyan Kültür Merkezi, Irak Kültür Merkezi, İngiliz Kültür Heyeti, Alman Kültür Merkezi ve Alman Kütüphanesi, Fransız Kültür Merkezi gibi merkezlerde binlerce Türk aydınının çalıştığını ve yararlandığını, Türkiye'nin de Fransa, İngiltere, Amerika gibi ülkelerde kültür ve eğitim ataşelerinin bulunduğunu ifade etti. Romanya ile yapılacak anlaşmada edebi eserlerin çevrilmesi konusunda Romanya hükümetinin eserler listesinin Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Dış Kültür Münasebetleri Genel Müdürlüğü, Talim - Terbiye Kurulu, UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun Bilim ve Kültür Komitesi gibi kurumlarında incelenip kabul edildikten sonra yayınlanacağını belirten Yılmaz, endişelerin yersiz olduğunu söyleyerek konuşmasını tamamladı. Hüsamettin Başer (Nevşehir), dünya milletlerinin bir tarafta demokrasiyle inanmış milletler topluluğu, bunun karşısında komünist blok olarak ayrıldığını, komünistlerin savaşla yıkamadıkları demokratik ülkeleri içten yıkmanın azim ve kararlılığı içinde olduklarını söyleyerek konuşmasına başladı. Romanya'nın tamamen Rusya'nın tahakkümü altında olduğunu söyleyen Başer, Rusya'nın direkt olarak gönderemediği eserleri, kültür anlaşması altında, Romanya yolu ile Türkiye'ye göndereceğini ifade etti.⁷⁶²

Nuri Kodamanoğlu (Niğde) söz konusu onay tasarısının Demirel hükümeti zamanında akdedilmiş bir anlaşma ile ilgili olduğunu belirterek alelade propaganda araçlarına cevaz verilmeyeceği düşüncesi içinde olduğunu, ülkenin çeşitli kurumlarının ideolojik eserleri edebi eserlerden ayırt edeceğini, edebî eserden korkmaya mahal olmadığını ve anlaşmanın tasdikinde mahzur bulunmadığını ifade etti. Refet Sezgin (Çanakkale), Türkiye'de kanunen yasaklanmış bulunan kitapların

⁷⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 84 (9 Nisan 1971), s. 480-482.

dahi rahatça satıldığını, bu anlaşmanın Romanya ile yapılan protokoller gereği ve onların uzantısı olduğunu söyleyerek kanun tasarısının Meclisin tasvibine mazhar olması dileğini arz etti. Hasan Korkmazcan (Denizli), kendi gruplarının da dünya milletlerinin, sanat, kültür, turizm ve spor temasları yoluyla birbirlerini daha yakından tanımalarının gereğine inandıklarını, hatiplerin meseleyi bu açılardan ele aldıklarını, ancak 6 ncı maddede edebî eserlerin ilgili memleket tarafından seçileceği ve teklif edileceği hükmünün Türkiye şartları yönünden iki taraflı bir sol propagandasının gelişmesine yol açacağını; bir taraftan Romen hükümetinin kendi memleketinin rejimine uygun bâzı eserleri empoze etme gayretine düşeceğini, diğer taraftan Türkiye’de sanat adı altında birtakım sol propaganda metinlerini ortaya koyan kimselerin eserlerinin tercüme edilmesinin söz konusu olacağını söyledi. Hilmi İşgüzar (Sinop) Türkiye’nin hür devletler ile ilişkileri ve hürriyetin dışında güdümlü rejimlere tabi olan devletler arasındaki münasebetlerde çok dikkatli olmak mecburiyetinde olduğunu, 1946’ dan sonra Demirperde gerisi ülkeler olarak nitelenen Romanya, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Doğu Almanya’nın ancak şeklen devlet olduklarını ve bu devletlerle evvelâ sanayi alanında, ticari alanda çok iyi bir şekilde temas temin ettikten sonra, kademeli olarak konferanslar, spor alanlarında temas için bu anlaşmaların yapılmasını, ardından eserlerin tercümesi ve yayımlanmasının söz konusu olması gerektiğini belirtti.⁷⁶³

Dışişleri Bakanı Osman Olcay, evvelce bu anlaşmayı imzalamış olan hükümetin gerekli tedbirleri almış olduğunu düşündüğünü, eserlerin tercümesiyle ilgili olan 6 ncı maddede bağlayıcı bir hükmün bulunmadığını, hükümetlerin teşvik edeceğini belirttiğini, Romen hükümetinin tercüme tekliflerini ise kabul edip etmemenin Türkiye’nin elinde olduğunu ifade etti. Mustafa Üstündağ (Konya) kendisinin 1970 yılı Nisan ayında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Başkan Çavuşesku’nun davetlisi olarak beş günlüğüne gittikleri Romanya’da Türk ve İslâm kültürünün görüntülerini gözlediklerini, Türk soydaşlarla konuştuklarını, Türk camilerini, Türk mezarlıklarını, birçok Türk kültür eserlerini gezdiklerini söyleyerek Romanya’daki Türklerin, Türk kültürünün, Türk yayınlarının, Türk edebî eserlerinin hasreti içinde olduğu izlenimini edindiğini ve bu açıdan anlaşmanın yararlı olduğunu belirtti.

Tasarının maddelerine geçilmeden önce Özer Ölçmen (Konya), Necati Çakıroğlu (Trabzon) ve Hasan Basri Albayrak (Rize) tarafından müştereken verilen bir önerge ile anlaşmanın 6 ncı maddesi hakkında hükümetin dikkatinin çekilmesi için İçtüzüğü 112 nci ve 113 ncü maddeleri uyarınca tasarının ilgili komisyonlara iadesi istendi, ancak önerge kabul edilmedi. Ardından Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti arasında 30 Temmuz 1966 tarihinde İstanbul’da imzalanan “İlim ve Sanat Münasebetleri Anlaşması” Meclis tarafından onaylandı.⁷⁶⁴ 16 Nisan 1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde yapılan oylamada 247 üyeden 210 kabul,

⁷⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 84 (9 Nisan 1971), s. 483-490.

⁷⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 84 (9 Nisan 1971), s. 493-494.

34 ret ve 3 çekinse oy alan bu kültür anlaşması Meclis tarafından tasdik edilmiş oldu. 8 Haziran 1971’de kabul edilen kanun 19 Haziran 1971 tarih ve 13870 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

KANUN NO 1407: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasında Teknik ve Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasında Teknik ve Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı 15 Aralık 1969 tarihinde toplanan 15 nci birleşimde Millî Eğitim ve Dışişleri komisyonlarına havale edildi.⁷⁶⁵ Tasarı ve Komisyon raporu ancak 8 Mart 1971 tarihinde toplanan 67 nci birleşimde gündeme geldi. Başbakan Süleyman Demirel tarafından Meclis Başkanlığı’na sunulan gerekçede, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile Türkiye arasında mevcut kültürel münasebetlere ahdî mahiyet vermek üzere, Ankara’da 18 Mayıs 1966 tarihinde bir Teknik ve Kültür Anlaşmasının imzalandığı, bu anlaşmada, karşılıklı olmak üzere, bilim adamı, öğrenci ve sanatçı değişimi, kültür merkezleri ve üniversite kürsüleri kurulması, tarih ve coğrafya ders kitaplarında doğruluğun sağlanması, iki memleket vatandaşlarının yekdiğerinin eğitim müesseselerinden faydalanmaları, diplomaların muadeleti meselesinin tetkik edilmesi, üniversite ve yüksek okullar öğrencilerinin diğerk memleket öğretim müesseselerinde öğrenimlerine devam edebilmelerini veya araştırmalarda bulunabilmelerini sağlayan burslar verilmesi, tarih, edebiyat, ve ilim sahasında araştırmaların teşvik edilmesi, turizm, basın, radyo, ve televizyon sahalarında mütehassısların mübadelesi gibi hususların öngörüldüğü belirtiliyordu. Anlaşmanın uygulanmasına dair konuları görüşmek üzere Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Türk üyelerinden oluşan bir Daimî Karma Komisyon kurulacağıının da ifade edildiği gerekçede Birleşik Arap Cumhuriyeti ile kültürel temasların gelişmesine yardım edecek olan kültür anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunması Büyük Millet Meclisinin takdirine arz ediliyordu.⁷⁶⁶

Meclis, anlaşmayı 9 Nisan 1971’de toplanan 84 ncü birleşimde ele aldı. Tasarının tümü ve maddeler üzerinde görüşmek isteyen üye bulunmadığından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasında 16 Mayıs 1966 tarihinde imzalanmış olan Teknik ve Kültür Anlaşmasının onaylanması uygun bulundu. Kabul üzerine söz alan Hilmi İşğüzar (Sinop) ortak tarih, kültür ve inanca sahip olunan Arap âlemi ile Türkiye arasında istenilen bağın kurulamadığını,

⁷⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 15 (15 Aralık 1969), s. 462.

⁷⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 75 (22 Mart 1971), s. 367 vd. 297 Sıra Sayılı ek: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasında Teknik ve Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Dışişleri Komisyonu raporu.

bu anlaşmanın hükümetlerin takibedecekleri politikada birbirlerine yaklaşması yönünden, birbirlerini daha iyi tanımaları ve kültür, teknik ve siyasi yönlerden dayanışma sağlayacağı kanaatinde olduğunu söyledi.⁷⁶⁷

16 Nisan 1971 tarihinde yapılan 88 nci birleşimde 248 üyeden, 235 kabul, 9 ret, 4 çekinse oyla kabul edilen anlaşma Meclisce tasdik edilmiş oldu. 8 Haziran 1971 tarihinde kanunlaşan yasa, 19 Haziran 1971 tarih ve 13870 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1408: La Haye’de Milletlerarası Beratlar Enstitüsünün kurulmasına dair 6 Haziran 1947 tarihli Anlaşmanın değiştirilmesine dair 16 Şubat 1961 tarihli La Haye Anlaşması ve protokolünün onaylanmasının uygun bulunması hakkında Kanun

La Haye’de Milletlerarası Beratlar Enstitüsünün kurulmasına dair 6 Haziran 1947 tarihli Anlaşmanın değiştirilmesine dair 16 Şubat 1961 tarihli La Haye Anlaşması ve Protokolünün onaylanmasının uygun bulunması hakkında kanun tasarısı 27 Haziran 1971 tarihinde toplanan 113 ncü birleşimde Dışişleri Komisyonuna havale edildi. Kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu Millet Meclisi’nin 10 Mart 1971 tarihinde toplanan 68 nci birleşiminde gündeme konuldu.⁷⁶⁸

La Haye Milletlerarası Beratlar Enstitüsü, ihtiraların yenilik incelemesine tabi tutularak berat verilmesi amacıyla yenilik tetkiklerini yapacak teşkilâtı olmayan ülkeler için bir tür ortak fen heyeti şeklinde görev yapmak üzere Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Fransa tarafından 6 Haziran 1947 tarihinde kuruldu. Türkiye bu Enstitüye 6563 sayılı ve 13 Mayıs 1955 tarihli Kanunla katıldı. La Haye Berat Enstitüsü Anlaşmasının bazı hükümlerinin değişmesi için 1961 Şubat ortasında yapılan konferansa Türkiye de davet edildi ve 16 Şubat 1961 tarihinde kabul edilen yeni metin Türkiye tarafından da imzalandı. La Haye Milletlerarası Beratlar Enstitüsüne dâhil üye devletlerden Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, Fas, Monako ve İsviçre anlaşmayı onayladılar ve tasdik vesikalarını Hollanda hükümetine gönderdiler. Tasarı, ihtira beratı hukukunda da değişikliklere sebep olan bu yeni anlaşmanın TBMM tarafından onaylanması ve yürürlüğe girmesi amacıyla hazırlandı.⁷⁶⁹

Tasarı, 12 Nisan 1971 tarihinde toplanan 85 nci birleşimde görüşüldü ve La Haye’de Milletlerarası Beratlar Enstitüsünün kurulmasına dair 6 Haziran 1947 tarihli Anlaşmanın değiştirilmesine dair 16 Şubat 1961 tarihli La Haye Anlaşması ve ek protokolünün onaylanmasını uygun bulundu. Bu tasarı da ivedilik ve önceliğe tabi olduğu için ikinci görüşmeye tabi tutulmadan açık oya sunuldu. 16 Nisan

⁷⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 84 (9 Nisan 1971), s. 479.

⁷⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 68 (10 Mart 1971), s. 180.

⁷⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 85 (12 Nisan 1971), s. 519 vd.; 300 Sıra Sayılı ek: La Haye’de Milletlerarası Beratlar Enstitüsünün kurulmasına dair 6 Haziran 1947 tarihli Anlaşmanın değiştirilmesine dair 16 Şubat 1961 tarihli La Haye Anlaşması ve Protokolünün onaylanmasının uygun bulunması hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu.

1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde oy veren 245 üyeden 237 kabul, 4 ret ve 4 çekinse oy alan anlaşma Meclis tarafından tasdik edilmiş oldu. 8 Haziran 1971’de kabul edilen kanun, 19 Haziran 1971 tarih ve 13870 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1409: Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün VI ncı maddesinin A, B, C ve D fıkralarında yapılan değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün VI ncı maddesinin A, B, C ve D fıkralarında yapılan değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı Millet Meclisi’nin 11 Şubat 1971 tarihli 47 nci birleşiminde Dışişleri Komisyonuna gönderildi. Tasarı ve Dışişleri Komisyonu raporu Meclis’in 10 Mart 1971 tarihinde toplanan 68 nci birleşiminde gündeme konuldu.⁷⁷⁰

14 Haziran 1957 tarihli ve 7015 sayılı Kanun ile onaylanarak yürürlüğe giren Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün VI ncı maddesinin A, B, C, ve D paragrafları MAEA Genel Kurulunun 28 Eylül 1970 tarihli toplantısında, statünün XVIII nci maddesi gereğince, oylamaya katılan üyelerin üçte ikisinin çoğunluğu ile kabul edilmişti. MAEA, değişen dünya koşulları çerçevesinde, Afrika, Orta Doğu, Lâtin Amerika gibi Avrupa dışı bölgelere daha fazla temsil imkânı sağlamak, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Gubernurler Meclisinde daha âdil olacağı düşünülen coğrafi temsili gerçekleştirmek ve Meclisin daha elverişli şartlar altında çalışmasını temin etmek amacıyla üyeliklerde statü değişikliği yaptı.

Statünün VI ncı maddesindeki değişiklik Ajans üyesi ülkelerin sahip olacakları üyelikleri değiştirdi, İdareciler Meclisince atanacak üyeler ile Genel Kurulca seçilecek üyeler sayısında artış sağladı. Bu itibarla, İtalya ve Federal Almanya İdareciler Meclisinde daimî üyeliğe getirildi. Artık aktüel olma niteliğini kaybetmiş olan “Hammadde üreticisi” ve “Teknik yardım veren devlet” üyelikleri kaldırıldı, buna karşılık Genel Kurulca seçilecek Batı Avrupa devletlerinin sayısı 4’e çıkarıldı. Böylece Batı Avrupa bölgesi 6 üyelikten 8 üyeliğe, Lâtin Amerika bölgesi 3 üyelikten 5 üyeliğe, Doğu Avrupa bölgesi 1 üyelikten 3’e çıkarıldı. Tadil edilen metinde bağımsızlığını kazanarak Ajansa üye olan Afrika’daki yeni devletler göz önüne alınarak Afrika bölgesi Orta Doğu’dan ayrıldı ve Ajans’ta 4 üyelikle temsil edildi. Orta Doğu bölgesi ise Güney Asya bölgesi ile birleştirildi ve 2 üyelik verilerek Ajans’ta 4 üye ile temsil edilmeleri sağlandı. Böylece, tadil edilen VI ncı madde sayesinde, İdareciler Meclisinin üye sayısı 25’ten 34’e yükseldi.

Türkiye, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansında Batı Avrupa bölgesinden sayılıyordu. Bu bölgede İspanya, Yunanistan, İsviçre ve Avusturya ile birlikte “değişen üyelik yeri” (Floating Seat) diye adlandırılan üyeliğe rotasyon ile gelmekteydi. “Floating Seat” üyeleri sekiz yıl geçtikten sonra iki yıl müddetle İdareciler Meclisine üye seçildiklerinden diğer Batı Avrupa ülkelerine nazaran farklı bir durumda bulunuyorlardı. VI ncı maddenin tadili ile “Floating Seat” üyeliği kaldırıldı ve ve

⁷⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 68 (10 Mart 1971), s. 180.

Türkiye 4 üyeliğe sahip Batı Avrupa bölgesine girdi. Yeni duruma göre Türkiye'nin seçilme sırası her dört yılda bir, iki yıl için gelecekti. Türkiye, ilk defa 1957-1959 ve ikinci defa 1967-1969 yılları arasında olmak üzere iki kez İdareciler Meclisi üyeliğine seçilmişti. Tasarı, MAEA'nın gerçekleştirdiği bu değişikliklerin onayının uygun bulunması ile ilgiliydi.⁷⁷¹

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Nisan 1971 tarihli 85 nci birleşiminde ele alındı. Tümü üzerinde söz isteyen Suna Tural (Ankara), bu tadil tasarısının Türkiye için büyük bir avantaj olmamakla beraber, Güvernörler Meclisine atanacak üyelerin 5'den 9'a çıkarıldığını, bu suretle Federal Almanya, İtalya, Japonya ve Hindistan'ın da üyelik hakkını kazandığını, Türkiye'nin 4 üyeliğe sahip Batı Avrupa grubunda yer alarak Genel Kurulca seçilecek üyeliklerden birine sahip olma imkânına kavuştuğunu söyledi. Türkiye'de atom enerjisi ile ilgili çalışmaların Silâhlı Kuvvetlerin yol gösterici gayretleriyle 1956 yılında çıkarılan 6821 sayılı Kanunla bir teşkilâta bağlandığını ve ertesi yıl Başbakanlığa bağlı bir Atom Enerjisi Genel Sekreterliği kurulduğunu, ilk nükleer enerji merkezinin Küçükçekmece'de 1961 Devlet Başkanı Gürsel tarafından hizmete açıldığını belirten Tural aradan on yıl geçtiği halde, bu 1 megavatlık eğitim reaktörüyle ilgili bir faaliyet yapılmadığını, bu teşkilâta son on yılda verilen 250 milyon liranın % 75'inin personel ve diğer cari masraflara harcandığını ve Erim hükümetinden konuyu hassasiyetle ele alarak yıllardan beri atıl kalan Atom Enerjisi Genel Sekreterliği Teşkilâtını kanuni mevzuata kavuşturmasını beklediğini ifade etti.⁷⁷²

Suna Tural'ın konuşmasının ardından 26 Ekim 1956 tarihinde New York'ta imzalanarak, 14 Haziran 1957 tarihli ve 7015 sayılı kanunla onaylanan, ardından 25 Şubat 1964 tarihli ve 422 sayılı kanunla VI ncı maddesinin (A) fıkrasının 3 ncü bendinin ilk cümlesinde yapılan değişikliğin onaylanması uygun bulunan Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün VI ncı maddesinin A, B, C ve D fıkralarında yapılan değişikliğin TBMM tarafından onaylanması uygun bulundu. Tasarı öncelik ve ivedilik kararına tabi olduğundan ikinci görüşmesi yapılmadan oya sunuldu. 16 Nisan 1971 tarihinde toplanan 88 nci birleşimde oylan anlaşıma 247 üyeden 238 kabul, 4 ret ve 5 çekinir oy olarak tasdik edildi. 8 Haziran 1971 tarihinde kanunlaşan tasarı, 19 Haziran 1971 tarih ve 13870 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

⁷⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 85 (12 Nisan 1971), s. 519 vd.; 299 Sıra Sayılı ek: Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün VI ncı maddesinin (A), (B), (C) ve (D) fıkralarında yapılan değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu.

⁷⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 85 (12 Nisan 1971), s. 504-505.

KANUN NO 1414: 13.5.1961 tarihinde 299 sayılı Kanunla yürürlüğe giren “Nükleer Enerji alanında hukuki mesuliyete dair Sözleşme” de yer almadığı anlaşılan 11. maddenin tasdiki Kanun

13.5.1961 tarihinde 299 sayılı Kanunla yürürlüğe giren “Nükleer Enerji Alanında Hukukî Mesuliyete dair Sözleşme”de yer almadığı anlaşılan 11 nci maddenin tasdiki hakkında kanun tasarısı 15 Aralık 1969 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunuldu ve Dışişleri, Maliye ve Plân komisyonlarına gönderildi.⁷⁷³ Tasarı ve komisyon raporunun 26 Mayıs 1970 tarihinde toplanan 89 ncu birleşimde gündeme alınmasına karar verildi. Tasarının gerekçesi, Nükleer Enerji Alanında Hukukî Mesuliyete dair Sözleşme’nin Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı tarafından kabul edildiğini, 28 Ekim 1960 tarihinde Türkiye tarafından imzalandığını ve 13 Mayıs 1961 tarihinde 299 sayılı kanunla yürürlüğe girdiğini belirterek bu sözleşmenin 11 nci maddesinin Türkçe tercümede sehven yer almadığını, tasarının bunun onaylanmasıyla ilgili olduğunu ifade ediyordu. Sözleşme, nükleer enerji üretiminin barışçı amaçlarla gerçekleşmesi, nükleer kaza ve hasarlar yüzünden gelişmesinin geri kalmaması için zarar görenlere uygun bir tazminatın ödenmesini öngörüyordu. Sözleşmenin 11 nci maddesi, tazminatın cinsi, şekli, sahası ve âdil şekilde taksimi ile ilgiliydi.⁷⁷⁴

Tasarı, Millet Meclisinin 21 Mart 1971 tarihinde toplanan 75 nci birleşimde Devlet Bakanı Hasan Dinçer tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle öncelikle ele alındı. Tasarının, 299 sayılı Kanuna ekli sözleşmeye ilave edilen 11 nci madde ile tazminatın cinsi, şekli, şumulü ve tazminatın âdil şekilde taksiminin, sözleşme ile öngörülen şuurlar içinde milli hukukla tanzim edileceğine dair hükmü okundu. Madde üzerinde söz alan Burhanettin Asutay (İzmir), bu sözleşme ile tanınan ödemelerin 657 sayılı Devlet Memurları Kanununu tadil eden 1327 sayılı kanunla belirlenen her türlü yan ödemelerin yasaklanması hükmüyle çelişip çelişmediğini sordu. Dışişleri Komisyonu adına Ahmet İhsan Kıvrımlı (Balıkesir) böyle bir çelişmenin mevzubahis olmadığını belirtti. Yürürlük hükmü ile kanunun 299 sayılı kanunun yayımlandığı 13 Mayıs 1961 tarihinde yürürlüğe girmiş sayılacağı da kabul edildikten sonra kanunun tümü kabul edildi.⁷⁷⁵ Millet Meclisi’nin 2 Nisan 1971 tarihinde toplanan 80 nci birleşiminde oya sunularak kabul edilen tasarı, 17 Haziran 1971 tarihinde kanunlaştı ve 25 Haziran 1971 tarih ve 13876 sayılı Resmî Gazete’de yayınlandı.

⁷⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 15 (15 Aralık 1969), s. 461.

⁷⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 75 (22 Mart 1971), s. 367 vd.; 170 ve 170’e 1 nci ek Sıra Sayılı yazılar: 13. 5. 1961 tarihinde 299 sayılı Kanunla yürürlüğe giren “Nükleer Enerji alanında hukukî mesuliyete dair Sözleşme”de yer almadığı anlaşılan 11 nci maddenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri, Maliye ve Plân komisyonları raporları.

⁷⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 12, Birleşim 75 (22 Mart 1971), s. 364-366.

KANUN NO 1448: “Türkiye ile Avrupa Ekonomik topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma” ya ekli “Geçici Protokol” ün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihine Brüksel’de imzalanmış olan Katma Protokol ve ekleri ile mali protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ve son Senet’in onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmaya ekli Geçici Protokolün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel’de imzalanmış olan katma protokol ve ekleri ile mali protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ve son senetin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı, 21 Aralık 1970 tarihinde toplanan 24 ncü birleşimde Meclis Başkanlığı’na sunuldu ve Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁷⁷⁶ Kanun tasarısı ve Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonlarından 6’şar üyeden kurulu 2 No. lu Geçici Komisyon raporu 9 Haziran 1971 tarihinde toplanan 110 ncu birleşimde Meclis Başkanlığına sunuldu ve gündeme konuldu.⁷⁷⁷

Tasarı ile Meclislerin onayına sunulan anlaşmalar, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 4 Şubat 1964 tarih ve 397 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ve bu çerçevede 20 Aralık 1964 tarih ve 6/3930 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmanın ikinci dönemine geçişi sağlamaya ilişkindi. Türkiye ile AET arasında imzalanan Ankara Anlaşması Türkiye’nin uzun vâdede Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olarak katılması yolunu açık tutmaktaydı. Anlaşma, bu amaca ulaşmak için, başlangıç kısmında da belirtildiği gibi, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma düzeyinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşviki ve bu yolla Türkiye ekonomisi ile topluluk üyesi devletlerin ekonomileri arasındaki arayı azaltmayı hedef olarak kabul etmişti.

Ankara Anlaşması, yapısı itibariyle, bu geniş amaçların tedricen gerçekleştirilmesine yönelik programı tespit elden bir kadro anlaşmasıydı. Bu program çerçevesinde, Ankara Anlaşmasının 2/3 maddesine göre, Türkiye’nin topluluğa tam üye olarak katılması yolunda üç aşama öngörülmüştü:

a) Türkiye’nin geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek vebeleri üstlenebilmesi için topluluğun da yardımı ile ekonomisini güçlendireceği hazırlık dönemi. (Madde 3/1),

b) Taraflar arasında bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi ve bunun için gerekli ekonomik politika yakınlaştırmalarının yapılacağı geçiş dönemi. (Madde 4),

⁷⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 24 (21 Aralık 1970), s. 326.

⁷⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 110 (9 Haziran 1971), s. 127.

c) Gümrük birliğine dayanan ve tarafların ekonomik politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirileceği son dönem. (Madde 5).

Nihayet, bu gelişen düzen içerisinde Anlaşmanın işleyişi topluluğu kuran Andlaşmadan doğan mükellefiyetlerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde Türkiye'nin topluluğa tam üye olarak katılması olanağı incelenecekti.

Ankara Anlaşması, 3/2 maddesine göre, hazırlık döneminin normal süresini beş yıl olarak tesbit etmişti. Ancak, bu dönemden geçiş dönemine intikal otomatik değildi. Anlaşmanın yürürlüğe girişinden dört yıl sonra Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak, ikinci dönemin Ankara Anlaşmasında esasları tesbit edilmiş muhtevasının uygulama şartlarını bir katma protokol ile yürürlüğe koyma imkânlarını inceleyecekti. (Geçici protokol Madde 1/1). Bu inceleme sonucunda taraflar anlaşmaya varırlarsa, Katma Protokol, imzalanmasını müteakip, tarafların her birince uyulması gereken Anayasa usullerine göre tasdik edilerek yürürlüğe girecek ve böylece geçiş dönemi hukuken ve fiilen başlamış olacaktı (Geçici protokol madde 1/1). Katma Protokol müzakerelerinde bir mutabakat hâsıl olmazsa, geçici protokolün birinci maddesinin 2 ve 3 ncü fıkraları çerçevesinde hazırlık döneminin süresini uzatmak yoluna gidilecekti.

Anlaşma 1 Aralık 1964 te yürürlüğe girdiğine göre yukarıda belirtilen izleni çerçevesinde ortaklığın ikinci dönemine geçiş konusundaki müzakerelerin 1 Aralık 1968 tarihinden itibaren başlaması gerekiyordu. Ancak, geçiş dönemine intikal konusunun önemini ve bu dönemin kapsamı ile ilgili sorunların teknik karakteri göz önünde bulundurularak, Türkiye ve Ortaklık Konseyi, 1 Aralık 1964 tarihinden bir yıl kadar önce, müzakerelerde ele alınacak başlıca meseleler üzerinde hazırlık çalışmaları yapmayı kararlaştırdılar. Bu çalışmaların yürütülmesi ile geçiş dönemine intikal konusunda Ankara Anlaşmasında öngörülen süreler içerisinde müzakerelere başlanması, ortaklığın teşriî denetleme organı olan Karma Parlâmento Komisyonu ile icra organı olan Ortaklık Konseyi arasında, başlangıçtan itibaren doğrudan temas ve görüş birliğiyle gerçekleştirilmişti. Nitekim, Karma Parlâmento Komisyonu, hazırlık çalışmalarının süratle intacı ve müzakerelerin, ikinci döneme geçiş perspektifi içerisinde, zamanında başlatılması yolunda Nisan ve Eylül 1968'de Venedik ve İstanbul toplantılarında tavsiye kararları kabul etmişti.

Geçiş dönemi müzakerelerinin iki önemli özelliği bulunuyordu: Bunlardan birincisi, müzakerelerin başlangıçta verilmiş bir kararı - ikinci döneme geçiş kararını - uygulama alanına koymak şeklinde bir nitelik taşımaması, aksine, geçiş kararının, müzakereler sonunda her iki tarafın da tatminkâr bulacağı bir katma protokol modeli üzerinde anlaşmaya varılması halinde alınacak olmasıydı. Bu anlayış içinde müzakerelerin açılması yolunda verilen karar, ancak Türkiye ve topluluğun her iki taraf için tatminkâr bir katma protokol modeli çerçevesinde ikinci döneme zamanında geçmek arzularının bir ifadesiydi. İkinci özellik, müzakerelerin kapsamı ile ilgiliydi. Katma protokol müzakerelerinin amacı bu dönemin kapsamını tesbit etmek değil, Ankara Anlaşmasında geçiş döneminin esasları ile ilgili olarak yer alan temel müesseselerin uygulanış şekil, şart ve sürelerini tesbit etmektir. Anlaşmaya göre, geçiş

döneminin bu temel müesseseleri, Türkiye ile topluluk arasında kurulacak gümrük birliği ve ortaklığın iyi işlemlerini sağlamak için Türkiye'nin ekonomik politikalarını topluluğunkilere yaklaştırmak üzere yapılacak ortak eylemlerdi. (Ortaklık Anlaşması Madde 4). Anlaşmada, ayrıca, bu iki müessesenin başlıca unsurları da açıklıkla sayılmıştı. Buna göre, taraflar arasındaki mal alışverişlerinin tümünü kapsayacak olan gümrük birliği, Topluluk üyesi devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta gümrük vergileri ve eşit etkili resimlerin ve miktar kısıtlamalarının, millî üretime, Anlaşmanın hedeflerine aykırı bir korunma sağlamayı gözetken eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını; Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, topluluğun Ortak Gümrük Tarifesinin kabulünü ve toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuatta yaklaşmayı hedef tutmaktaydı (Ortaklık Anlaşması Madde 10).

Bunun yanında ortaklık rejimi, gümrük birliği çerçevesinde, yalnız sanayi maddeleri mübadelelerinde geçerli olmayacak, ayrıca, topluluğun ortak tarım politikası göz önünde bulundurulacak, tarıma ve tarım ürünleri mübadelelerine de teşmil edilecekti. (Ortaklık Anlaşması Madde 11).

Türkiye ile Topluluk arasındaki ekonomik entegrasyonun diğer unsurları olan ekonomik politikaların yakınlaştırılması konusundaki ortak eylemler ise Anlaşmanın üçüncü bölümünde sayılıyordu. Bu eylemler, gerçek ve tüzel kişiler (madde 13-14) ve sermaye (madde 19 ve 20) hareketlerinin serbestleştirilmesi; koordine ve giderek ortak bir ulaştırma (madde 15), ekonomi konjonktür, maliye ve para (madde 17), kambiyo (madde 18) ve dış ticaret (madde 21) politikası uygulanması; rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması alanlarında; Ortak Pazar içerisinde öngörülen esasların ortaklık ilişkileri çerçevesinde de tedricen yürürlüğe konmasına ilişkin idi.

Dolayısıyla Katma Protokol yeni bir model getirmekten ziyade bir uygulama protokolü niteliği taşıyor ve Türkiye ile Topluluğun, Ortaklık Anlaşmasını imzalamakla yüklenikleri vebeleri fiilen yürürlüğe koymayı amaçlıyordu.

Tasarının gerekçesi, hükümetin geçiş dönemi müzakerelerine başlarken sorunu ekonomik gelişme ve hazırlık dönemi uygulamasından alınan sonuçlar bazında değerlendirdiğini, bununla birlikte siyasi açıdan da açıklama yapılması gereğine inanıldığını belirterek, Türkiye'nin Batı Avrupa ülkelerinin yürüttükleri bütünleşme hareketine katılmayı politik ve ekonomik çıkarlarına uygun bulduğunu ve bu katılmanın Türkiye'nin kalkınma ihtiyaçlarına da cevap vereceği inancıyla Ortaklık Anlaşmasını imzaladığını ifade ediyordu. Hükümet, bu anlayış içinde hazırlık dönemini izleyen ikinci döneme geçişi, Türkiye yönünden en uygun şartlar içerisinde sağlamak amacını güttüğünü belirtmişti.

Ortaklık için hazırlık döneminin beş yıllık normal uygulama süresi, birinci Beş Yıllık Plân döneminin son üç yılı ile ikinci Beş Yıllık Plân devresinin ilk iki uygulama yılını kapsıyordu. Türkiye'nin 1964-1969 döneminde ekonomik durumunda ve ekonominin genel yapısında büyük ölçüde değişimler meydana gelmemişti. Bununla beraber, gerekçede, kalkınma plânında öngörülen kalkınma hızının gerçekleştirilmiş olduğu, 1964 yılı 100 olarak alınırsa, 1969 yılındaki GSMH artışının 139'a tekabül

ettiği belirtiliyordu. Hükümet, bu sonucun kötü hava şartları yüzünden tarım alanında öngörülen düzeye erişilmemiş olmasına rağmen gerçekleştirilmiş olmasının önemli olduğu iddiasındaydı. Gerçekten 1964-1969 yılları arasında tarımsal üretim yalnızca yüzde 12 artış göstermişti ve bu oran Plânda öngörülen tarımsal üretim artış hızının hayli altındaydı. Buna karşılık sanayi endeksi 1964'te 100 olarak alınırsa, 1969 da 166'ya yükselmiş, hizmetler sektöründeki gelişme ise, aynı dönem zarfında 100'den 149'a çıkmıştı. Sonuç olarak, bu gelişmeler millî gelirden tarım sektörünün payı 1964'te % 39,4'den 1969'da % 32,1'e düşmüş, buna karşılık sanayi payı, % 17,5'ten % 21,1'e, hizmetler sektörünün payı ise, % 43,1'den % 47,8'e yükselmişti. Gerekçede, bu gelişme, ekonominin yapısında sanayileşme yönünde bir ilerleme olarak nitelendiriliyordu.

Söz konusu beş yıllık dönem içinde dış ticaretin genel yapısında da büyük değişiklik olmamakla beraber, 1964 yılında 410 milyon dolar olan ihracat 1969 yılında 536 milyon dolara, 1964'te 537 milyon dolar ithalat 1969'da 801 milyon dolara yükselmişti. Hükümet, gerekçede, bu verilerin AET ile ortaklığın ve Kalkınma Plânının uzun vadeli hedefleri ile uyumlu olduğunu ve Türk ekonomisine, Anlaşmada öngörülen program içerisinde yeni bir döneme geçmeye imkân verecek ölçüde bir güç kazandırıldığını iddia ediyordu.

AET'yi oluşturan altı ülkeye Türk ihracatının % 30 ilâ 35'ini geleneksel dört tarım ürünü olan tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık oluşturuyordu. Bu ürünler için Türk ticaretine indirimli tarife kontenjanları sağlanmıştı. Ancak aynı ürünlerde, AET ile ticarete, Türkiye Atina Anlaşması çerçevesinde elde ettiği avantajlardan yararlanan Yunanistan'la rekabet içindeydi. Hazırlık döneminde geleneksel ürünlerde Türkiye AET pazarına yapılan ihracatı arttırmış, Topluluk dışındaki ülkelere ihracat ize azalmıştı. Gerekçe, ihracat kolaylıklarının Geçici Protokolün 6 ncı maddesinde sağlanan imkanlardan ve belirli kontenjanlar dâhilinde veya sınırlandırmalara tabi olmadan, Gümrük Vergisi indirimi şeklinde uygulanan tercihlerden dolayı gerçekleştiğini öne sürüyordu. Ayrıca, deniz ürünleri, taze üzüm ve narenciye, kaliteli şaraplar ve bâzı dokuma çeşitlerinde de 1963 yılından itibaren sürüm kolaylıkları uygulanıyordu, ancak bu ürünlerde ihracat henüz gelişme dönemindeydi.

Hazırlık döneminde Toplulukla ilişkilerin ikinci cephesini, Ortaklık Anlaşmasına ekli Malî Protokol ile sağlanan toplam 175 milyon dolarlık dış kaynağın kullanılması oluşturuyordu. Devlet sektörüne veya özel sektöre ait altyapı ve sanayi projelerinde kullanılan bu krediler, Topluluğu finansman organı olan Avrupa Yatırım Bankası kamnıyla temin edilmişti. 1964-1969 döneminde bu kredilerin 106 milyon doları devlet sektörünün gerçekleştirmekte olduğu Keban, Gökçekaya barajları, Gediz sulama projesi gibi altyapı projelerine, tahsis edilmiş, sanayi alanında kredilerin % 56,7'si -39,2 milyon dolar- kamu sektörüne ve % 43,3'ü -29,9 milyon dolar- özel sektöre ayrılmıştı. 1970'e gelindiğinde kredilerin kullanılan bölümü 120 milyon dolara ulaşmıştı. Sonuç olarak, Ortaklık Anlaşmasında öngörülen malî yardımla beş yıllık dönemde Kalkınma Plânında yer alan 45 yatırım projesinin dış finansman ihtiyaçları tamamen veya kısmen karşılanmıştı.

Ortaklık ilişkilerinin oluşturduğu politik ortamın, Türkiye'nin dış ilişkilerine de etki ettiğinin belirlendiği gerekçede, Topluluğun 1967 yılından itibaren başlayan genişleme eğilimlerinin Türkiye'nin dış ekonomik ilişkiler alanında yürütmekte olduğu politikayı da belirlediği açıklanıyordu. 1967 yılından itibaren Avrupa ve dünya kamuoyunu Ortak Pazar'ın İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç'in katılımlarıyla genişlemesi konusu meşgul ediyordu. 1971 yılında bu konu, taraflar arasında resmî müzakerelerin başlamasıyla gerçekleşme yoluna girmişti. Ortak Pazar'ın siyasal genişlemesi, Türk ekonomisinin de genişlemesi anlamına gelebilirdi, çünkü hükümet, AET'nin genişlemesiyle Ortak Pazar'ın Türk dış ticaretindeki yerinin % 50'ye çıkacağını umut ediyordu. Ayrıca altı ülkeden oluşan pazarının bir Onlar pazarı halinde genişlemesinin Türk tarımına da yeni olanaklar yaratacağı düşünülüyordu.

Ortaklık Anlaşmasının yürürlüğe girişinden bu yana Avrupa Ekonomik Topluluğunun Türkiye'den önce bir ortaklık anlaşması imzalamış olan Yunanistan'ın dışında, Tunus, Fas, Yugoslavya, İspanya ve İsrail ile kurduğu ilişkilerin de Türkiye açısından çok önemli olduğunun belirtildiği gerekçede, bu ülkelerin genellikle tarıma bağlı, dış ticaret bilançoları açık veren, ihracatları büyük ölçüde tarımsal ürünlere dayanan ve istihdam alanında kalifiye olmayan elemeği fazlası bulunan ülkeler olmasının, Ortak Pazara ihraç edilen ürünler açısından Türkiye'nin artan bir rekabetle karşılaşacağı öngörülüyordu.

Hükümet, Türkiye'nin Toplulukla ekonomik birlik yolunda geçiş dönemine başlamak üzere, 9 Aralık 1968 tarihli Ortaklık Konseyinde geçiş dönemi müzakerelerine başlama kararı aldı. Bu görüşmeler, AET ile bir ikinci dönem modeli üzerinde mutabakata varmak amacıyla yapılacaktı. Genel ifadesiyle "Katma Protokolün Türkiye'nin kalkınma ve dolayısıyla sanayileşme gayretlerini engellemeyecek ve aksine buna katkıda bulunacak bir kapsamda tesbiti" olarak özetlenebilecek olan ilkeler üzerinde henüz müzakereler başlamadan Ortaklık Konseyinde AET üyeleri tarafından da kabul edildi ve geçiş dönemi kapsamının Türk ekonomisinin Ortak Pazar ülkelerinin gelişmiş ekonomileriyle âni bir temas durumunda bırakılmaması üzerinde uzlaşıldı. Müzakereler, 9 Aralık 1968 tarihinden 22 Temmuz 1970 tarihine kadar bir buçuk yıldan uzun bir süre devam etti ve müzakereler sonunda 9 Aralık 1969 tarihinde Ortak Pazar global bir anlaşma modeli teklif etti. Türk Hükümetinin bu modele iyileştirmeler getirilmesini talep etmesi üzerine 22 Temmuz 1970 tarihinde geçiş dönemine ilişkin bir çerçeve içinde Türkiye'nin intikali konusunda mutabakat bildirildi ve metinler üzerindeki teknik çalışmaların tamamlanmasıyla 23 Kasım 1970 tarihinde, Katma Protokol, ikinci Malî Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ve bu anlaşmaların tümüne ilişkin son senet Brüksel'de imzalandı.

Müzakerelerde, Ortaklığın icra organı olan Konsey ile demokratik denetleme organı olan Karma Parlâmento Komisyonu Türkiye'nin geçiş dönemiyle ilgili sorunlarla ilgilendi. Konsey ve Karma Parlâmento Komisyonu müzakereler sırasında toplantılar yaparak müzakerelerin gelişmesi ile ilgili görüş ve temennilerini ve tavsiye kararlarını tarafların parlâmentolarına, icra organlarına ve kamu oylarına

açıkladı. Karma Parlamento Komisyonu, Türkiye ekonomisinin icaplarına uygun bir model içerisinde geçiş dönemine zamanında geçişin sağlanması ilkesi yönünde tavsiyelerde bulundu ve müzakerelerin 22 Temmuzda sonuçlanmasını takiben Eylül 1970'te yaptığı toplantıda onayladığı kararda Katma Protokolün üzerinde mutabakata varılan muhtevasının öteden beri savunduğu bu temel ilkeye uygun olduğu görüşünü belirterek, Türkiye ve Altılar parlâmentolarına ikinci döneme geçiş anlaşmalarını en kısa sürede tasdik etmeleri için çağrıda bulundu.

Katma Protokol, sanayi alanında, ortaklık rejiminin, Ankara Anlaşmasında tesbit edildiği şekilde, Türkiye ile topluluk arasında kurulacak bir gümrük birliği çerçevesinde gelişmesini öngörüyordu. Ankara Anlaşması, gümrük birliği esaslarının, kömür ve demir çelik endüstrisi ürünleri dışında, taraflar arasındaki imal mübadelelerinin tümüne uygulanacağını belirliyordu. Gümrük birliği, ülkeler arasındaki ticari alışverişlerden alınan gümrük vergileri ve benzeri vergi veya resimlerle bu alışverişlerin tabi olduğu kota gibi miktar kısıtlamalarının tamamen kaldırılmasını ve üyelerinin birlik dışındaki ülkelere ortak bir tarife tatbik etmelerini zorunlu kılacağından, Katma Protokol ile Türkiye ve topluluk üyesi ülkeler arasında kurulacak gümrük birliği de bu amaca yönelecekti. Ancak, tedricî bir şekilde tamamlanması gereken bu gümrük birliğinin Türkiye ve topluluk bakımından gerçekleştirilme şekil ve süreleri, Katma Protokolde, tarafların ekonomik güçleriyle orantılı olarak tespit edilmişti. Buna göre, sanayi alanında, Topluluk, geçiş döneminin ilk gününden itibaren Türkiye çıkışlı ithalâtına uyguladığı bütün miktar kısıtlamalarını kaldıracak ve aynı tarihte bu ithalâtından aldığı gümrük vergisi ile benzeri diğer bütün vergi ve resimleri sıfıra indirecekti. Bunun tek istisnası, gümrük tarifelerinde 35 pozisyona bölünmüş olan tekstil sektörüne giren üç pozisyonda - pamuk ipliği, sair pamuklu mensucat ve makina halıları- ortaya çıkmaktaydı. Topluluk, bu pozisyonlarda da yine yürürlüğe giristen itibaren başlayan, ancak daha uzun süreli bir program çerçevesinde gümrük vergilerini ilga edecekti. Öngörülen bu program uyarınca, Topluluk, Türkiye'ye, pamuk ipliğinde 300 ve pamuklu mensucatta da 1 000 tonluk kontenjan dâhilinde % 75, kontenjan miktarlarını aşan Türk ihracatı için de % 25 indirim başlangıçtan itibaren uygulayacak; indirim oranı dördüncü yılın sonunda % 50 ve sekizinci yılın sonunda % 75'e ulaşacak ve böylece kontenjanlar bu yılda fiilen kalkmış olacaktı. Kalan vergilerin sıfıra indirilmesi ise geçiş döneminin 12 nci yılında gerçekleştirilecekti. Makina halılarında da, aynı program, ayrıca bir kontenjan açılmaksızın uygulanacaktı. Buna karşılık, Türkiye, Topluluk çıkışlı ithalâtından aldığı gümrük vergilerini, her defasında % 5-10 oranında indirimler yapmak suretiyle, 12 ve 22 yıllık süreler içerisinde kaldıracaktı. 12 yıl, Ankara Anlaşmasında geçiş döneminin normal süresi olarak öngörülmüştü. Ancak, müzakerelerde varılan mutabakata göre, ilk 12 yılda gümrük vergileri sıfıra inecek malların toplam ithalât değeri, 1967 yılında topluluktan vâki imalâtın % 55'ini aşamayacaktı. Katma Protokolün 3 sayılı ekinde yer alan ve Türkiye'de sanayii mevcut veya kurulması kararlaştırılmış bir grup madde için gümrük vergilerini 22 yıllık istisnai bir uzatılmış dönemde sıfıra indirmesi kabul edildi. Bu gruba giren maddelerin toplam değeri,

1967 yılında Topluluk çıkışlı ithalâtın % 45'ini oluşturuyordu. Gümrük tarifeleri bakımından Türkiye'nin bir diğer vecibesi, Altılar dışında kalan ülkelere uyguladığı gümrük vergisi hadlerini de 12 ve 22 yılda Topluluğun ortak gümrük tarifesi hadlerine uydurmaktı. Topluluğun genel gümrük tarifesine doğru yapılacak bu uyumların ilki geçiş döneminin başlangıcından üç yıl sonra yapılacaktı.

Katma Protokol, gümrük birliğinin ikinci uygulama alanını teşkil eden miktar kısıtlamalarının kaldırılması konusunda Türkiye'nin yükümlülükleri bakımından daha esnek bir sistem getiriyordu. Buna göre, Türkiye, dış ticaretinde, halen % 41 oranında uyguladığı liberasyonu Ortak Pazara geçiş dönemi başında % 35 olarak konsolide etmeyi üstlenmişti. Türkiye bu oranı geçiş döneminin üçüncü yılında % 40, sekizinci yılında % 45 ve on üçüncü yılında % 60'a ulaştıracaktı. Ancak, Türkiye bu son tarihi tek taraflı olarak on beşinci yıla kadar iki yıl daha uzatmak % 45 liberasyon oranını devam ettirmek hakkına sahipti. Katma Protokolda miktar kısıtlamalarıyla ilgili olarak öngörülen bir diğer hüküm Türkiye'nin Topluluğa kota listelerine dâhil mallarda uygulayacağı özel rejimdir. Kota listelerinde yer alan her madde için Türkiye, Topluluğa, Katma Protokolün yürürlüğe girişinden bir yıl sonra, özel kotalar açacaktı. Bu kotaların değeri, istatistik veri bulunan son üç yıl zarfında söz konusu maddeden yapılan Topluluk çıkışlı ithalâtın ortalamasına eşit olacaktı. Açılacak bu temel kontenjanlar, geçiş döneminin üçüncü yılından itibaren her iki yılda bir % 10 artırılabilecekti.

Katma Protokol, Türk sanayileşmesine gerekli korumanın sağlanması için de özel tedbirler öngörüyordu. Bu alanda alınmış ilk tedbir, halen kurulmuş ve orta, hattâ uzun vâdede kurulması kararlaştırılmış sanayilere ait maddelerin gümrük indirimlerinin, geçiş döneminin normal süresi olan 12 yılın sonunda sadece % 20 oranına ulaşacak olmasıydı. Az oranda gümrük indirimlerinin, uygulamada koruma düzeyinin en az 12 yıl daha muhafaza edilebileceği anlamına geliyordu. Ayrıca, Protokol, Türkiye'ye bâzı maddeleri bu listeden çıkarmak ve yerine himaye edilmek istenen yeni maddeyi ithal edebilmek ve himayesine ihtiyaç duyduğu maddeye uygulanan vergiyi % 25 oranına kadar yükseltme hakkını tanıyordu. Türkiye, geçiş dönemi içerisinde, gerek Gümrük Birliği gerekse Katma Protokolün kapsamına giren bir başka alanda, ekonomisinin bir faaliyet dalında veya bir bölgesinin gelişmesinde güçlüklerle karşılaştığı veya ödemeler dengesinde bir güçlük tehlikesi belirdiği takdirde, re'sen ve uygun göreceği her türlü korunma tedbirini alabilecekti. Tedbirler, daha sıkı bir kambiyo kontrolü koymak, bâzı maddelerin ithalâtını kısıtlamak veya durdurmak ya da Gümrük Vergisini yükseltmek şeklinde olabilecekti.

Katma Protokol, tarım alanında geçiş döneminin başından itibaren tarım alışverişlerine uygulanacak tercihli rejim sağlanmasını, iki temel tarım ürünü olan tütün ve kuru üzümün miktar tahdidiyle sınırlandırılmadan ve hiç bir gümrük vergisine tabi olmadan Topluluğa ihraç edileceğini ve zeytinyağı, çavdar, sert buğday ve kuşyemi ürünlerinde devlet bütçesi için gelir yaratan bir usul çerçevesinde avantaj tanınacağını hükme bağlıyordu. Topluluğun tarım alanında üstlendiği bu tavizlere karşılık, Türkiye'nin Topluluk menşeli belirli tarım ürünlerine indirim veya benzeri tercih uygulamak gibi bir mükellefiyeti geçiş aşamasında söz konusu değildi. Ayrıca

Katma Protokol, Türkiye ve Toplumun ekonomik birleşmesini öngördüğünden tarım politikalarının yakınlaştırılmasını amaçlıyordu. Nihai safhaya 22 yıllık dönemin sonunda varılmasını öngören Katma Protokol, bu tarihe kadar, Toplumun kendi tarım politikasını tesbit ederken veya değiştirirken, Türkiye'nin menfaatlerinin de göz önünde bulundurulmasını; bu amaçla, bu yöndeki her kararından, henüz tasarı safhasında iken Türkiye'ye bilgi verilmesini, gerekirse bu tasarılar üzerinde Ortaklık Konseyinde görüşme yapılmasını, Türkiye'nin de tek tarafı olarak aldığı yakınlaştırma tedbirlerinden Toplumun haberdar etmesini hükme bağlamıştı.

Topluluk ülkelerinde çalışan ve son istatistiklere göre sayıları 350 000'e ulaşan Türk işçileri dolayısıyla, Türkiye ve AET bakımından özel bir önem kazanan işgücü alanında, Katma Protokol, tedricen gelişen bir kolaylık rejimi uygulanmasını, bu rejimin ilk aşamasının Katma Protokolün yürürlüğe girmesiyle birlikte başlamasını ve bu tarihten itibaren Ortak Pazar ülkelerinin, Türk işçilerine, Topluluk uyruklu işçilerle eşit muamele yapma mükellefiyetinin yüklenmesini öngörüyordu. Bu eşit muamele ilkesi, çalışma şartları ve ücretler bakımından, Katma Protokolde mevcut sarıh hükümlerle tescil edilmişti. Sosyal güvenlik tedbirleri bakımından aynı duruma ilk yürürlük yılı içerisinde ulaşılacak ve Taraflar, Ortaklık Konseyinde Türk işçilerinin sosyal tazminatlarında esas alınacak çalışma süreleri, yaşlılık, ölüm ve sakatlık gelir ve aylıkları yönünden Topluluk işçileriyle eş imkânlardan yararlanmasını sağlayacak mevzuatı kararlaştıracaklardı. Ortaklık Konseyi, bu ilk aşamada Türk işçilerinin altı Topluluk ülkesinde yeni bir işe geçme amacıyla çalıştığı işyerini veya ikamet ettiği memleketi serbestçe değiştirmesine ve bunu teminen otomatik oturma ve çalışma izni alabilmesine imkân verecek tedbirleri belirleme yükümlülüğü altına girmişti. Protokol, 1976 yılından itibaren başlayacak ikinci aşamada, Türkiye'den Topluluğa serbest geliş ve iş arama imkânlarını da kapsayan daha geniş bir programın Ortaklık Konseyi'nde tespit edilerek yürürlüğe konmasını ve 1986 yılında Türkiye ile Topluluk arasında işçi hareketlerinin tamamen serbestleştirilmesini öngörüyordu. İşgücü alanında geçiş döneminin ilk safhasında, Türkiye bir yükümlülük altına girmiyordu.

Katma Protokolün son bölümü, iktisadi birliğin yürütülmesi için zorunlu olan ekonomik politikaların yakınlaştırılması konusunu düzenlemekteydi. Kapsam itibariyle daha uzun vadeli çalışmaları gerektiren ve kısmen son dönemde ele alınacak olan bu alanla ilgili olarak Katma Protokolde öngörülen hükümler, Ankara Anlaşmasında aynı alanlarda tespit edilen ilkelerin bir tekrarından öteye geçmemekte ve tarafların uygulamalarını muhafaza etmelerine imkân vererek ilerdeki gelişmelere göre uygun kararlar alma yetkisini Ortaklık Konseyine bırakmaktaydı.

Katma Protokol ile birlikte Meclislerin onayına sunulan belgelerden ikincisi yeni Malî Protokoldü. Bu Anlaşma ile -Ankara Anlaşmasında bu husus derpiş olunmadığı halde- Toplumun Türkiye'ye yaptığı proje kredileri şeklindeki malî yardımın geçiş döneminde de devamı sağlanmıştı. İmza tarihinden itibaren 5,5 yıl, dolayısıyla yürürlüğe giriş tarihinden itibaren 4-4,5 yıl içerisinde Türkiye'ye tahsis edileceği tahmin edilen yeni malî yardımın tutarı, birinci Protokole göre % 26 bir artışla 220 milyon dolara ulaşmaktaydı. Ayrıca, kredi şartlarında ilk Protokolün

şartlarının ötesinde iyileştirmeler temin edilmişti. Buna göre, vâdesi 30 yıl olan kredilerin altyapı yatırımlarına tahsis edilenlerinde ödemesiz dönem 7 yıldan 8 yıla çıkarılmakta ve % 3 olan faiz haddi % 2,5 e indirilmekteydi. Sanayi projelerinde ise faiz haddi, önceki gibi % 4,5 oranından hesaplanacaktı.

Yaklaşık olarak Üçüncü Beş Yıllık Plân döneminde yürürlükte kalacak olan İkinci Malî Protokolün son yılında, Türkiye'nin dış kaynak ihtiyacına göre, gerekirse yeni bir malî yardım sağlamak için Ortak Pazar ülkeleriyle mutabık kalındığı da gerekçede belirtiliyordu.

Kömür Çelik ile ilgili anlaşma da Katma Protokol ve Malî Protokol ile birlikte imzalanmıştı. Bu Anlaşma, Gümrük Birliği dışında tutulan kömür ve demir çelik endüstrisi ürünlerinin, uygun görüldüğünde ve ilerde taraflarca tespit edilecek usullere göre, Ortaklık rejimine dahil edilmelerine olanak sağlıyordu. Böylece, bu konuda ilerde bir karar alındığı zaman, bütün Anlaşmaların yeniden tadiline gitmek gibi uzun bir prosedüre başvurma zorunluluğu ortadan kaldırılmış oluyordu.

İmzalanan bütün metinlerin tadadedildiği ve Tarafların imzalanan anlaşmalarla ilgili niyet ve yorum beyanlarının yer aldığı hukukî belge de Son Senet idi.⁷⁷⁸

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmaya ekli Geçici Protokolün birinci maddesi uyarınca Brüksel'de imzalanmış olan katma protokol ve ekleri ile malî protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ve son senetin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun tasarısı ve Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonlarından 6'şar üyeden kurulu 2 No. lu Geçici Komisyon raporu, 1 Temmuz 1971 günü toplanan 123 ncü birleşimde ele alındı. Kanun tasarısının müzakeresi için Cumhuriyet Halk Partisi grubu adına söz alan Kemal Demir (Bolu), İkinci Cihan Harbinin, bölünmüş, parçalanmış, ekonomisi sarsılmış bir Avrupa Bırakması nedeniyle Avrupa ülkelerinin ekonomide ve siyasal alanda güçlü hale gelebilmek için Demir-Çelik ve Kömür Birliği, Avrupa Konseyi, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı, Avrupa Ekonomik Konseyini yarattığını, ardından 25 Mart 1957'de Roma'da imza edilen ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren AET'nin Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg arasında ortak ekonomiyi kurmayı amaçladığını söyledi. Türkiye'nin AET'ye katılma arzusunun Temmuz 1959 yılında belirttiğini ve 1960 yılına kadar toplulukla iki görüşme yaptığını belirten Demir, sonunda 12 Eylül 1963 tarihinde Türkiye'nin AET'ye ortak üye olarak katılmasını sağlayan Ankara Anlaşmasının imza edildiğini ifade etti. Görüşülen katma protokolün Ankara Anlaşması gereğince Türkiye'nin geçiş dönemine girişi için ekonomik

⁷⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 123 (1 Temmuz 1971), s. 151 vd.; 331 Sıra Sayılı Basmayazı: Türkiye ile Avrupa Ekonomik topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşmaya ekli Geçici Protokolün birinci maddesi uyarınca 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan katma protokol ve ekleri ile malî protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili anlaşma ve son senetin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun tasarısı ve Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonlarından 6 şar üyeden kurulu 2 No. lu Geçici Komisyon raporu.

koşulları karşılıklı olarak tespit eden bir anlaşma olduğunu, Katma Protokolün Türkiye'yi ekonomik gelişmesinde uzun yıllar etkisi altında tutacağını ve ekonominin kaderini ileride değiştirilmesi zorlaşacak koşullar içine sokabileceğini belirten Demir, Katma Protokol ile ilgili görüşleri, Ankara Anlaşması ve dolayısıyla AET na ortak üye olmak konusu ile karıştırmamak ve ikisini birbirinden dikkatle ayırmak zorunluluğu olduğunu vurguladı. Türkiye'nin, ekonomisinin gelişme halinde olan bir ülke olduğunu ve çeşitli ekonomik sorunların varlığını belirten Demir, CHP'nin AET'ye ortaklığın, siyasal, sosyal ve ekonomik yararlar sağlayacağına ve Ankara Anlaşmasını desteklediğini ve Anlaşma hükümlerinin ekonomik gelişmeye olumlu katkıda bulunacağına inandığını ifade etti. Ancak, görüşülen katma protokolün, Ankara Anlaşmasında belirtilen ortak amacı gerçekleştirebilecek yapıda olmadığını ve gelişme halindeki Türk ekonomisini kısa sürede dar boğazlara sokacak ve ortak ülkelerle Türkiye arasındaki ekonomik arayı çoğaltacak niteliklere sahip bir anlaşma olduğunu söyleyen Demir, hazırlık döneminde tarımda gerekli reformlarla yapısal değişikliğin sağlanmadığını, sanayinin gelişmediğini, hazırlık döneminde alınması gerekli ve mümkün olan tedbirlerin hükümet, kamu sektörü ve özel sektör tarafından yeterince alınmadığını, bunun sonucu olarak da Türk ekonomisinin geçiş dönemindeki yükümlerini taşımayacağını ifade etti. Katma Protokolün getirdiği karşılıklı yükümlülükleri önemli yönleriyle özetleyen Demir, gümrük indirimleri, miktar kısıtlamaları, AET özel kotası ve Türkiye'de imal edildiği için ithali yasaklanan mallar konularında Türkiye'nin önemli tavizler verdiğini, buna karşılık Yunanistan için tanınmış tavizleri dahi sağlamada yetersiz kaldığını, protokolün uygulanmasıyla Türk ekonomisinin zamanla giderilmesi mümkün olmayacak güçlüklerle karşı karşıya kalacağını ve Katma Protokol Türk ekonomisinin bünyesi bakımından büyük bir dengesizlik getirdiğini belirtti. C.H.P.'nin hazırlık dönemi yıllarının iyi kullanılmadığı, geçiş dönemine girilmekte acele edildiği ve Türk ekonomisini gelecekte giderilmesi mümkün olamayacak koşullar içine sokacak bir protokol hazırlandığı kanısında olduğunu belirten kemal Demir, Türk ekonomisinin geleceği, bağımsız ve güçlü bir sanayi toplumunun kurulması bakımından, katma protokolün onaylanması kararının sorumluluğuna katılmayı C.H.P.'nin sakıncalı bulduğunu vurgulayarak sözlerini tamamladı.⁷⁷⁹

Demokratik Parti grubu adına söz alan Vedat Önsal (Sakarya), Avrupa Ekonomik Topluluğunu kalkınmayı kolaylaştıracak yeni bir teşebbüs olarak gördüklerini, hızla değişen dünyanın gidişine ayak uydurmak için yeni bir uygulama olarak kabul ettiklerini söyleyerek verilecek olan kararın Türkiye'nin Ortak Pazara girmesi veya girmemesi konusunda olmadığını, söz konusu kararın Türkiye'nin hazırlık döneminden, katma Protokolün tasdiki suretiyle geçiş dönemine intikâli kararı olduğunu vurguladı. dır. Katma protokol reddedilmesi durumunda geçici protokolün yürürlükte kalacağını ve hazırlık döneminin 1 Aralık 1975 tarihine kadar devam etmesinin mümkün olacağını belirten DP sözcüsü, Katma Protokolün ekonomik,

⁷⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 123 (1 Temmuz 1971), s. 114-119.

ticari, sınai ve hukukî bakımdan dengesizlik getirdiğini, Türk ekonomisinin selâmeti ve Türk devletinin geleceği bakımından Katma Protokolün Ankara Anlaşmasının amaç maddesinde belirtilen dengeli hale getirilmesinin şart olduğunu, büyük mahzurları bulunan ve Ankara Anlaşmasında belirtilen dengeyi temin edememiş bulunan Katma Protokolü Demokratik Parti grubu olarak onaylamadıklarını ve kırmızı oy vereceklerini ifade etti.⁷⁸⁰

Millî Güven Partisi grubu adına söz alan Nebil Oktay (Siirt), Ankara Anlaşmasının, Türkiye'nin gelişme derecesini dikkatle hesaba katan çok başarılı ve dengeli bir anlaşma olduğunu, bu anlaşma ile Türkiye'nin hızla gelişen hür Avrupa'nın imkânlarından yararlanması, fakat kurulacak ilişkilerin sanayileşmeye engel olmayacak dikkatli ve ihtiyatlı tedbirlerle yürütülmesinin öngörüldüğünü, Türkiye'nin, hazırlık döneminde karşılığında ciddî bir taviz vermeden Ortak Pazar ülkelerinden tek taraflı ihracat kolaylıkları ve kalkınma kredisi elde etmiş olduğunu, ancak hazırlık döneminin yeteri kadar iyi değerlendirilmediğini belirtti. Ancak, hazırlık döneminde hiçbir şeyin yapılmadığını ve dönemin Türkiye'ye hiçbir fayda sağlamadığını iddia etmenin de haksızlık olacağını bildiren MGP sözcüsü, Türkiye'nin AET ülkelerine yaptığı ihracatın hızlı bir artış gösterdiğini, alınan 175 milyon doların önemli kalkınma projelerinin gerçekleşmesine ve dış ödeme dengesine katkıda bulunduğunu söyledi. Oktay, çok iyi değerlendiremeyen ilk beş yıllık hazırlık döneminde noksan kalan hususların tamamlanması, sanayiinin ve tarımın daha sıhhatli bir bünyeye kavuşturulması, dış ticaretle ilgili tedbirlerin tamamlanması, ihracatı teşvik edici çeşitli ıslahat tedbirlerinin yürürlüğe konması için bu anlaşmanın reddedilip hazırlık döneminin uzatılmasının mümkün olmadığını, zaten AET üyelerinin parlamentolarında anlaşmayı onaylamalarının uzayacağını, AET'nin genişleme eğilimleriyle şartların değiştiğini, dolayısıyla MGP grubunun Katma Protokol ve diğer belgelerin onaylarının uygun olduğunu ve kanun tasarısına müspet oy verme kararına vardığını açıkladı.⁷⁸¹

Adalet Partisi grubunun görüşlerini dile getirmek üzere kürsüye gelen Orhan Oğuz (Eskişehir), Ankara Anlaşmasının hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç safha öngördüğünü, Ankara Anlaşmasına göre 1 Aralık 1964'ten beri beş yıllık hazırlık döneminin geçmiş olduğunu, Katma protokolün İsmet İnönü başkanlığındaki hükümet zamanında imzalanan anlaşma ile çelişmediğini, Türk ekonomisinin kalkınmasını hızlandırmak, gelişmesini sağlamak amacı ile AET'nin, üye ülkelerinin ve kurumlarının rasyonel bir şekilde kullanılabileceğini, AET'ye mümkün olduğu kadar az zararla intikal edebilmek ve kısa sürede Türk ekonomisinin yapısal değişmesini sağlamak için öncelikle siyasi ve iktisadi istikrarın sağlanması gerektiğini belirtti. Hazırlık döneminin yeterince değerlendirilemediği hakkındaki görüşlerin gerçeği yansıtmadığını ve Türk ekonomisinin ticari, tarımsal

⁷⁸⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 123 (1 Temmuz 1971), s. 119-128.

⁷⁸¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 123 (1 Temmuz 1971), s. 129-133.

ve hizmetler alanında geliştiğini öne süren Oğuz, hazırlık döneminin Türkiye'ye yükümlülük getirmediği için uzatılması gerektiği düşüncesi hakkında da, halihazırda müzakerelerin hazırlık dönemi içinde yapılmış olması gerektiğini, bu yapılmadığı için hazırlık döneminin müzakereler nedeniyle uzadığını ve onay sürecinde geçiş dönemine intikaldeki bu gecikmenin 8 yılı bulacağını, geciktirilen 2 yıl içinde Türk ekonomisinin yine yeterince gelişme imkânı bulamayacağını, fakat AET'nin yerinde durmayarak Avrupa serbest mübadele bölgesini teşkil eden Yediler, EFTA'yı temsil eden ülke olarak İngiltere'nin AET üyeliğine başvurduğunu, bugün 6 üye ile müzakereleri ayrı ayrı yürüten Hükümetin, yarın karşısında 10 ayrı devletin temsilcisiyle yürütmek zorunda kalacağını ifade etti. AET'nin Akdeniz ülkeleriyle de ticari bâzı ilişkiler kurmakta olduğunu, Fas, Tunus, İsrail ve Yunanistan ile ilişkiler sürdürdüğünü ve 2 sene daha gecikilirse ülkenin kaybının büyük olabileceğini belirten AP sözcüsü Oğuz, ortaklığı temin eden Anlaşma ile geçiş dönemine intikalde gecikilirse, AET'ye katılacak olan İngiltere ile müştereken yapılacak müzakerelerin çok daha güç şartlarda cereyan edeceğine inandıklarını, dolayısıyla mümkün olduğu kadar süratle AET'ye katılmakta ve bunun bedelini ödemeye hazırlanmakta fayda olduğunu vurguladı. Katma Protokolün Türk ekonomisine getireceği katkıları özetleyen ve geçiş döneminin ilk safhasında Türkiye'nin bir vecibe yüklenmesinin söz konusu olmadığını belirten Oğuz, Katma Protokolü yürütecek olan uzmanların, yöneticilerin ve politisyenlerin dikkatle ve titizlikle hareket ederek bâzı aksamaları ıslah edeceklerinden, iyileştirme hareketlerine daha fazla ağırlık vereceklerinden emin olduklarını ve Adalet Partisi olarak bu kanun tasarısının olumlu karşıladıklarını açıkladı.⁷⁸²

Gruplar adına görüşmeler bittiğinde şahısları adına konuşmaların 15 dakika ile kısıtlandırılmasına yönelik Mehmet Kazova (Tokat) tarafından verilen önerge hakkında Kemal Önder (İzmir) söz aldı ve Katma Protokol üzerindeki müzakerelerin tamamlanması hakkında Başkanlık Divanında prensip anlaşması kabul edildiği için süre kısıtlaması bulunmaması gerektiğini belirtti. Müzakere şekli önceden tespit edilmiş olduğu için önerge geri alındı. Meclisin çalışma süresinin dolmuş bulunması sebebiyle birleşim sona erdi.

Kanun tasarısının görüşülmesine 2 Temmuz 1971 tarihinde toplanan 124 ncü birleşimde devam edildi. Tasarı hakkında şahsı adına söz alan İzmir milletvekili Kemal Önder, Roma Anlaşmasınının 237 nci maddesi uyarınca Türkiye'nin Ortak Pazara katılması için Katma Protokolün 22 yıllık bir geçiş dönemi öngördüğünü, Katma Protokol'ün ekonomik yönden Türkiye'nin çıkarlarına uygun olup olmadığını araştırılması gerektiğini, Türkiye'nin yüklenebileceği tavizler itibariyle, Protokolün Türk ekonomisi aleyhine bir dengesizlik ortaya koyduğunu ve Katma Protokolün yeniden Ortaklıkla bir müzakere konusu yapılması gerektiğini belirtti. Hüsamettin Akmumcu (Isparta), toplumsal, iktisadi ve siyasi açıdan Türkiye'nin geleceği için çok önemli olan Protokolün esaslarının, daha önce Meclislerde müzakere, tesbit

⁷⁸² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 123 (1 Temmuz 1971), s. 133-146.

ve kabul edilmeden, DPT'nin görüş ve itirazlarına yer ve kıymet verilmeden küçük bir azınlığın ısrarlı gayretlerinin neticesi olarak, Meclisin huzuruna tasdik için bir emrivaki halinde getirilmesinin büyük ve affolunmaz bir hata olduğunu ve Anayasa ve milletlerarası hukuk kurallarına ve Türkiye'yi tek taraflı olarak mükellefiyetler altına ittiği için ulusal çıkarlara aykırı olan Protokolün müzakere sonunda Komisyona iade edilmesi ve yeniden tanzimi için değişikliklerin yapılması gerektiğini söyledi. Geçici Komisyon Başkanı Aydın Yalçın (Ankara) söz aldı ve eleştirilerin, hazırlık döneminde iyi hazırlanılmadığı, tavizlerin yeterli olmadığı, kotalar ve gümrük indirimlerinin Türk sanayiini zor bir durumda bırakacağı, rekabet karşısında endüstrinin ve genel olarak iktisadi durumun zayıflıyacağı ve özellikle kotalar ve yasaklar kısmında katma protokolün öngördüğü imkânların, Türk ekonomisine girmesi durumunda ödemeler dengesinin zayıflıyacağı ve genel olarak Türkiye'nin endüstrileşmesini ve iktisadi kalkınmasını yavaşlatmak zorunda kalacağı noktalarında yoğunlaştığını ifade etti. Geçici Komisyonun, 28 Şubat tarihinden 17 Mayıs tarihine kadar yapılan 12 toplantıda, 25 çeşitli müessesenin, dairenin, kurumun, çeşitli bakanlıkların, ticaret ve sanayi odaları, vakıflar, üniversiteler ve meslek kuruluşlarının görüşlerini dinleyerek ayrı ayrı muhtıralar ve raporlar aldığı söyleyen Yalçın, hazırlık döneminin gayet başarılı ve verimli bir şekilde kullanıldığını, bu dönemin esasen 1964'ten 1971'e 7 yıla uzadığını belirtti. Tavizlerin hepsinin alınması diye birşeyin söz konusu olmadığını ve alınan tavizlere karşılık Türkiye'nin başarılı olduğu endüstri alanlarında 12-22 senede gümrüklerini indireceği taahhüdünde bulunduğunu söyleyen Yalçın, Katma Protokolün sağladığı imkânların Türk ekonomisini geliştireceğini söyleyerek konuşmasını tamamladı.⁷⁸³

Dışişleri Bakanı Osman Olcay, Topluluğun, hiçbir karşılık beklemeden tamamen tek taraflı olarak Türkiye'ye ticari ve malî olanaklar sağladığı hazırlık döneminin ardından karşılıklı tavizlere dayanacak olan geçiş döneminin koşullarını saptayan anlaşmaların 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalandığını ve bu anlaşmaların gümrük birliği, tarım, ekonomik politikaların yaklaştırılması ve malî ilişkileri düzenlediğini söyleyerek başladığı konuşmasında, geçiş döneminde Topluluğun, genellikle sanayi mallarını kapsayacak gümrük birliği çerçevesinde Türkiye yararına gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını derhal kaldıracağını, tarım alanında Türkiye'nin topluluğa karşı hiçbir yükümlülüğü olmadığını, işçilerin serbest dolaşımının 12 ile 22 nci yıllar arasında gerçekleşeceğini, Topluluk içinde yer değiştiren Türk uyruklu işçilerin sosyal güvenlikleri için hükümler tespit edileceğini, İkinci Malî Protokol'ün 4 ya da 4,5 yıllık bir süre için 220 milyon dolar yardım yapılmasını öngördüğünü, buna karşılık Türkiye'nin gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını 12 ya da 22 yılın sonunda kaldırma, ortak gümrük tarifesine uyum, ortak tarım politikalarına uyma süre, şekil ve koşullarının saptanması gibi yükümlülüklerinin bulunduğunu ifade etti. Siyasal olarak Ortaklığın, Türkiye'nin Batıya dönük geleneksel dış politikasına her yönüyle uyan bir ilişki kurduğunu

⁷⁸³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 157-168.

da söyleyen Bakan Olcay, kendisinden önce konuşan milletvekillerinin yaptıkları eleştirilere cevap verdi. Geçiş dönemine hazırlıksız girildiği ve hazırlık dönemini uzatma olanağından yararlanılmadığı eleştirisine Katma Protokol'ün ancak 1 Ocak 1973'te yürürlüğe konulabileceğini, böylece hazırlık döneminin halihazırda 3 yıl 1 ay ertelenmiş olduğunu ve sanayi alanında Topluluktan alınan tavizlerin gerçek bir değer taşımadığı eleştirisine, Katma Protokolün gümrük indirimleri, liberasyon ve miktar kısıtlamaları alanlarında saptanan hükümler çerçevesinde, sanayi alanında Türk pazarının giderek serbestleştirilmesini öngördüğünü ve Türk sanayiinin Toplulukla rekabet edebilecek kadar geliştikçe tavizlerin öneminin ortaya çıkacağını söyledi. 12 yılda ve giderek sıfıra indirilecek olan, ilk 5 uygulama yılında toplam indirim oranının % 30 olacağı gümrük indirimlerinin Türk sanayii için rekabet yönünden yıkıcı olacağını söyleyemeyeceğini belirten Bakan Olcay, Türkiye'nin 22 yılın ötesinde dâhi % 80'i aşan bir liberasyon yükümü altına girmediğini, Türkiye'nin, 13 ya da 15 nci uygulama yılına kadar ağır bir yükümlü karşılaşmayacağını belirtti. Tekstil ihracatının kısıtlanmış olduğu iddiasına karşı ortada ihracat üzerine konulmuş bir kısıtlama bulunmadığını söyleyen Osman Olcay, gümrük tarifesindeki 35 tekstil kaleminden sadece üçünün, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve makina halıları üzerinde kısıtlama bulunduğunu, Türkiye'nin makina halısı ihracatçısı olmadığını, pamuk ipliği veya pamuklu dokuma konusunda ise ham bez yerine konfeksiyona gidildiğinde topluluğun çok daha yüksek oranlara ulaşan dış tarifesinden tam muafiyet sağlanmış olan maddelerin üretilmiş olacağını ve bunun sanayileşmeyi destekleyeceğini belirtti. Tarım alanında Katma Protokol çerçevesinde sağlanan olanakların, topluluktan bütün maddeler için istenilen tam muafiyete kıyasla yetersiz sayılmasının mümkün olduğunu, ancak hükümetin bu alanda da tavizleri arttırmak ve ihracatta gümrük indirimlerinden yararlanan maddeleri üretmek için ihracatı arttırmak amacıyla olduklarını ifade etti. Roma Andlaşmasının üye devletler arasında yerleşme serbestliği ve hizmet edimi kısıtlamalarının kaldırılmasıyla ilgili hükümleri olduğunu, yerleşme hakkı ve hizmetlerin serbest edinimdeki kısıtlamaların 22 yıldan önce kalkmayacağını ve bunun Türkiye'nin sosyal ve ekonomik durumunun göz önüne alınarak yapılacağını, dolayısıyla Katma Protokolün Ankara Anlaşması hükümleri çerçevesini hiçbir şekilde aşmadığını, aksine bunların, Türkiye'nin iradesi ile ve olanakları ölçüsünde saptanmasının öngörüldüğünü söyleyerek sözlerini tamamladı.⁷⁸⁴

İhsan Ataöv (Antalya) tarafından verilen kifayeti müzakere tavrının aleyhinde söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Türkiye'nin geleceğinde büyük etkiler yapacak olan Katma Protokol görüşülürken, tarih ve gelecek kuşaklar karşısında tam bir sorumluluk duygusu içinde hareket etmeleri gerektiğini, Dışişleri Bakanının Katma Protokolün yetersiz olduğunu söylediğini, dolayısıyla bu noksanlıkları giderebilecek nitelikte eleştirmelerinin ve fikirlerinin olduğunu belirterek önerenin kabul edilmemesini talep etti. Ancak yeterli öneresi kabul edildi. Bu sırada, AET

⁷⁸⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 168-174.

Ortaklık Katma Protokol kanun tasarısının, iktisadi ve malî hayatın tümünü kapsayan ve Türkiye'nin kaderini ve geleceğini çok derinden etkileyen bir tasarı olduğu, iki nolu Geçici Katma Komisyonunun Meclise sunulan metninde muhalefet şerhinin bulunduğu belirterek tasarının Komisyona geri verilmesini talep eden İbrahim Öktem'in (Bursa) ve katma protokolün; Anayasaya, millî haysiyete ve menfaatlara ve hükümet programına aykırı oluşu sebebiyle bazı değişiklikler yapılmak üzere Geçici Komisyona iadesini teklif eden Hüsamettin Akmumcu'nun (Isparta) önermeleri kabul edilmedi. Maddelere geçilmesi hususu oya sunuldu ve maddelere geçildi.

Kanun'un 1 nci maddesi, 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmış, 4 Şubat 1964 tarih ve 397 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş, 22 Ekim 1964 tarih ve 6/3820 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış, 20 Kasım 1964 tarih ve 6/3930 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe girmiş olan "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma"ya ekli Geçici Protokolün birinci maddesi uyarınca, söz konusu Anlaşmanın 4 ncü maddesinde gözetilen geçiş döneminin gerçekleşme şartları, usulleri, sıra ve süreleri ile ilgili hükümlerini tespit etmek üzere 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalanmış olan Katma Protokol ve Ekleri ile Malî Protokol, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu yetki alanına giren maddelerle ilgili Anlaşma ve Son Senetin onaylanmasının uygun bulunduğu ilişkindi. Madde hakkında söz alan Şinasi Özdenoğlu (Ankara), Meclis'in tarihi bir belgenin müzakeresini yaptığını, bu tasarı ile "katılma" anlamına gelen bu protokolün onaylanmasıyla ülkenin ekonomik ve siyasal anlamı, etkileri ve sonuçları itibariyle olağanüstü önemde yepyeni bir döneme geçeceğini söyledi. Realist bir biçimde değerlendirildiğinde, Avrupa'nın az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'yi kendi kader birliği içine almasının nedeninin Türkiye'nin Asya ile Avrupa'nın birleştiği noktada cazibeli imkânları olan bir ülke olmasıyla açıklanamayacağını belirten Özdenoğlu, protokolün AET'ye ekonomik yararlar sağlamakta öte, AET'nin Orta Doğuda Sovyetlerin durumuna karşı Avrupa'nın siyasal entegrasyonu hedeflediğini, dolayısıyla zaten Batı kurumlarıyla kader birliği etmiş olan Türkiye'nin Avrupa entegrasyonu içinde olacağını, ancak millî menfaatleri koruyarak katma protokolün değerlendirilmesi gerektiğini ifade etti. Katma Protokolün Türk ekonomisini zedeleyen ve avantaj sağlamayan maddeleri olduğunu, yarım yüzyıldır yoksul bir millet olarak binbir emekle kurulan millî endüstrinin korunması ve geliştirilmesi gerektiğini savunan Özdenoğlu, Katma Protokolde ulusal sanayii koruyacak teminatların görülmediğini, geçiş döneminin, himayeden rekabete geçiş anlamına geldiğini, gümrük indirimleriyle sanayinin korunamayacağını, tavizlerin Türkiye ekonomisinin lehine olmadığını, aksine tarım, sanayi ve işgücü konularında aleyhinde olduğunu ve Türkiye'nin, hükümlerlik haklarını kısıtlayacak nitelikteki belgelerin altına imza koymaması gerektiğini ifade etti. Özdenoğlu, Türkiye'nin itibarlı, güçlü bir ülke olarak yalnız birleşmiş bir Avrupa içinde değil, birleşmiş bir dünya içinde de yerini alacağını, ancak bu katma protokol ile değil, Ankara Anlaşmasının ruhuna ve esprisine uygun ve Türkiye'ye hakkı olan

tavizleri sağlayan bir protokol Avrupa ile bütünleşmesi gerektiğini ve Meclisin tarihi oturumunda bu sorumluluk ile hareket edeceğine inandığını belirterek konuşmasını tamamladı.⁷⁸⁵

Baha Müderrisoğlu'nun (Konya), maddeler üzerindeki konuşmaların 10'ar dakika ile sınırlandırılmasını teklif eden tavrının kabul edilmesinden sonra söz alan Hasan Tosyalı (Kastamonu), Türkiye'nin hür dünyada müstakil olabilmesi, yükselebilmesi için siyasi, askerî, iktisadi blokların içinde yer alması gerektiğini, NATO İttifakı içerisinde yer almanın askerî olduğunu, Avrupa Birliği'nin ise bir medeni âlem birliği kuracağını ve Katma Protokolün bu kadar eleştirilmesinin, ülkenin geleceğine yön verecek, iktisadi hayatı yükseltecek çok mühim bir anlaşmayı gölgelemek anlamına geleceğini söyledi. Mehmet Ali Aybar (İstanbul), Katma Protokolün, Türkiye'nin geri bırakılmışlıktan kurtulması ve çağdaş uygarlık düzeyine geçmesi için karşı karşıya bulunduğu son derece ağır şartları, bir kaç misli daha ağırlaştıracağını, Türkiye'nin, ileri sanayici ve her yönden kat kat üstün olan memleketlerle bir entegrasyon içine girme basiretsizliğini göstermesi durumunda sonucun hüsran olacağını ifade etti. Hüseyin Abbas (Tokat), geçiş döneminin malî ve katma protokollerinin imzalanmasının, Türkiye açısından, tarih, kültür ve medeniyetine sırt çevirme, millî ekonomisini gayrimillî unsurların menfaat çatışması alanı haline getirerek, Avrupa devletlerinin, başta ekonomik olmak üzere, sosyal, siyasi ve kültürel baskıları altında tutulan ikinci derecede, dünya devletleri arasında silik, bağlı bir peyk devlet haline gelmesi ve tarihî seyir içinde son ve kesin noktası olma anlamına geleceğini söyledi. Katma Protokolün ekonomik açıdan pek çok sakıncası olduğunu belirten Abbas, siyasi olarak Türkiye'nin AET içinde tek Müslüman federe devlet olarak azınlık muamelesi göreceğini ve Orta Doğu ve Afrika müslüman devletleriyle entegrasyon ile ekonomik bir birlik kurma, böylece dünyada üçüncü bir güç olma ve bu grubun liderliğini yapmak imkânından mahrum kalacağını, Protokolün kabulüyle ülkenin, asırlarca cephede yıkamayan Avrupa Hristiyan topluluğuna teslim edilmesi olduğunu ifade etti. İlhan Aıkalcın (Denizli), Katma Protokol içinde Türkiye için sanayiden de daha önemli olan konunun tarım olduğunu, Ortak Pazar lkelerinin Türk tarımına ve ürünlerine sanki rakip yaratmak havası içinde, Tunus, Fas, Hindistan, İnan, Kenya gibi Türkiye'yle yakın ürünleri yetiştiren ülkelere tvizler vererek sanki müstakbel Türk tarım ürünlerine rakipler yarattıklarını, İngiliz Milletler camiasının girişinin de yine Türk tarımının sürüm sahasını geniş çapta ortadan kaldıracağını ve siyasi anlamı ile Ortak Pazara giriş ve bununla ilgili müzakerelerde Türkiye'nin doğru yolu seçmekle birlikte Türk köylüsü ve sanayicisinin haklarının korunması gerektiğini ifade etti. Orhan Oğuz (Eskişehir), şinasi Özdenoğlu tarafından dile getirilen ve Türkiye'nin hükümranlık haklarından fedakârlık yaptığına dair eleştirilere cevap olarak AET'nu yaratan Roma Anlaşmasına göre kurulan organların, Konseyin, komisyonun, Yüksek Adalet Divanının, Parlâmentonun yetkilerinin tesbit edildiğini, Roma Anlaşmasında spranasyonel yetkiler olmadığını, Ankara Anlaşmasının

⁷⁸⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 176-188.

Roma Anlaşmasına uygun olarak yapıldığını, Anlaşmanın kendisinin veya hazırlık döneminin şu ya da bu hükümetle kaim olmadığını, AET ile ilişkilerin ulusal bir konu olduğunu, Avrupa Yatırım Bankasından alınan kredilerin koşulları olduğunu ve ulusal projelere harcandığını belirtti. Dışişleri Bakanı Osman Olcay da Türkiye'nin hükümlerlik hakkının zayı olduğu endişelerine cevap olarak, her anlaşmanın, örneğin BM Anlaşmasının, bir hükümlerlik kısıtlanması anlamına geldiğini, ancak Katma Protokolün Ankara Anlaşmasına her hangi bir şey ilâve etmediğini, hukukî bakımdan statüsünü değiştirmedini söyledi ve Türkiye'de hiçbir hükümetin, Türk hükümlerliğini zedeleyecek bir anlaşmaya imza koyabileceğini tahmin etmediğini ifade etti.⁷⁸⁶

Müzakerelerin sona ermesiyle yürürlük ve yürütme maddeleri de oya sunularak kabul edildi. Kanun tasarısının açık oylamasına 65 üye katıldı, 43 kabul, 20 ret, 2 çekinir oy kullanıldığından 56 ncı birleşimde yeter sayı sağlanamadı.⁷⁸⁷ Kanun tasarısı, 5 Temmuz 1971 günü toplanan 125 nci birleşimde yeniden oya sunuldu. Bu birleşimde yapılan açık oylamaya 226 üye katıldı ve tasarı 151 kabul, 68 ret ve 7 çekinir oyla Millet Meclisi tarafından kabul edildi.⁷⁸⁸ 22 Temmuz 1971 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen tasarı kanunlaştı. Kanun 3 Ağustos 1971 tarih ve 13915 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1451: Sosyal güvenliğin asgari normları hakkındaki sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Sosyal Güvenliğin Asgari Normları hakkındaki sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı, Millet Meclisi Başkanlığı tarafından 5 Ocak 1970 tarihinde, 21 nci birleşimde Dışişleri ve Çalışma komisyonlarına havale edildi.⁷⁸⁹ Kanun tasarısı ve komisyon raporları, 13 Nisan 1970 günü toplanan 68 nci birleşimde gündeme alınmak üzere Meclis Başkanlığına ulaştırıldı. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının Cenevre'de 28 Haziran 1952 tarihinde toplanan 35 nci Genel Konferansında 102 sayılı Sosyal Güvenlik (asgari normlar) Sözleşmesi kabul edilmiş ve üye devletlerin onayına sunulmuştu. Sözleşmenin amacı, sosyal güvenlik uygulamalarının asgari standartlarını tespit etmek ve üye devletleri sosyal güvenlik rejimlerini geliştirmeye teşvik etmektir. Böylece Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin sosyal yapılarının diğerleriyle uyumlu ve dengeli bir şekilde takviyesinin sağlanması amaçlanıyordu. Sözleşmenin, bütün Türk vatandaşlarına sosyal güvenlik hakkını tanıyan Anayasanın amaç ve prensiplerine de uygun bulunduğu da gerekçede belirtiliyordu.⁷⁹⁰

⁷⁸⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 188-196.

⁷⁸⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 124 (2 Temmuz 1971), s. 198.

⁷⁸⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 15, Birleşim 125 (5 Temmuz 1971), s. 231.

⁷⁸⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 2, Birleşim 21 (5 Ocak 1970), s. 4.

⁷⁹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 112 ve 112 ye 1 nci ek: Sosyal güvenliğin asgari normları hakkındaki Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Çalışma komisyonları raporları.

Kanun tasarısı, 10 Haziran 1971 günü toplanan 111 nci birleşimde ele alındı. Çalışma Komisyonu Başkanı Enver Turgut (Kayseri) tarafından verilen ivedilik önergesi kabul edildikten sonra sosyal güvenliğin asgari normları hakkında sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun kabul edildi. Kanunun 2 nci maddesi, sözleşmenin uygulanacak bölümlerinin ve faydalanılacak istisna hükümlerinin Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edileceğini hükme bağladı.⁷⁹¹

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde 319 kabul, 3 ret ve 1 çekinse oyla Millet Meclisi tarafından kabul edilen tasarı, 29 Temmuz 1971 günü kanunlaştı ve 10 Ağustos 1971 tarih ve 13922 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1452: Türkiye-İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve Nihai Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye - İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve Nihai Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı, Millet Meclisi’nin 3 Nisan 1970 tarihinde toplanan 64 ncü birleşiminde Dışişleri ve Çalışma komisyonlarına gönderildi.⁷⁹² Kanun tasarısı ve Dışişleri ve Çalışma komisyonları raporları, 4 Haziran 1971 tarihinde toplanan 108 nci birleşimin gündeminde yer aldı.⁷⁹³

1 Mayıs 1969 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsviçre Federal Konseyi arasında Ankara’da imzalanmış bulunan Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin başlıca amacı, her iki ülkenin sosyal güvenlik uygulamalarında ülkelerin yurttaşlarının hak ve yükümlülük bakımından eşit muameleye tabi tutulmaları, bir ülke mevzuatına göre her hangi bir sosyal güvenlik yardımına hak kazanılıp kazanılmadığının tâyininde, her iki ülkede geçen sigortalılık sürelerinin de nazara alınması ve hak kazanılan bir yardımın, ilgilinin diğer akit taraf ülkesinde ikamet etmesi halinde de kısıntıya tabi tutulmadan ödenmesinin sağlanmasıydı. Bu itibarla Sözleşme, İsviçre’de çalışan Türk işçilerinin ve ailelerinin sosyal güvenliği bakımından önemli bir ihtiyacını karşılayacaktı.⁷⁹⁴

Türkiye-İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve ikili nihai protokolün onaylanması için hazırlanan kanun tasarısı, 10 Haziran 1971 günü toplanan 111 nci birleşimde ele alındı. Çalışma Komisyonu Başkanı Enver Turgut (Kayseri) tarafından verilen ivedilik önergesi kabul edildikten sonra tasarının tümü üzerinde söz isteyen

⁷⁹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 170-171.

⁷⁹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 4, Birleşim 64 (3 Nisan 1970), s. 89.

⁷⁹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 108 (4 Haziran 1971), s. 39.

⁷⁹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 338 Sıra Sayılı Basmayazı: Türkiye - İsviçre Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve Nihai Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Çalışma komisyonları raporları.

milletvekili olmadığından maddelere geçildi ve sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun kabul edildi. Kanunun 2 nci maddesi, Bakanlar Kurulunu, sözleşmenin uygulanması ile ilgili anlaşmaları yapmaya yetkili kıldı.⁷⁹⁵

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde 312 kabul, 3 ret ve 1 çekinse oyla Millet Meclisi tarafından kabul edilen tasarı, 29 Temmuz 1971 günü kanunlaştı ve 10 Ağustos 1971 tarih ve 13922 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1482: Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetine uygulanacak Kanuna dair Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetine uygulanacak kanuna dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı Millet meclisi’nin 9 Aralık 1970 tarihinde toplanan 19 ncu birleşiminde Adalet ve Dışişleri komisyonlarına havale edildi.⁷⁹⁶ Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları Meclis Başkanlığı’na 31 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 105nci birleşimde ulaştı ve gündeme alınmasına karar verildi.⁷⁹⁷

Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetine uygulanacak kanuna dair sözleşme, 24 Ekim 1966 tarihinde La Haye’de kabul edilmiş ve 10 Haziran 1970 tarihinde imzalanmıştı. Sözleşme, çocuklara karşı nafaka mükellefiyetinden doğan kanun ihtilâflarına ilişkindi. Sözleşmede, evli olmayan ve 20 yaşını doldurmamış bulunan kimseler çocuk olarak tanımlanıyorlar ve nesebi sahih, gayrisahih veya evlât edinilmiş olup olmadığına bakılmaksızın nafaka talebinde bulunabileceklerini hükme bağlıyordu. Sözleşme, nafakaya uygulanacak kanunu, çocuğun meskeninin bulunduğu ülke kanunu olarak belirliyor ve millî kanuna veya ikametgâh kanununa bağlı olan devletleri tatmin etmek amacını güdüyordu. Bununla birlikte kanun mesken meselesine iki istisna getiriyor, davalının meskeninin de vatandaşlığını haiz olduğu aynı ülkede bulunması durumunda da millî kanunun uygulanabileceğini ve çocuğun meskeninin bulunduğu ülke kanunları nafaka tanımıyorsa nafaka ihtilâfına bakmakta olan hakim, bu kanun yerine kendi kanunlarını uygulayabileceğini hükme bağlıyordu.⁷⁹⁸

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması Bakanlar Kurulunca 25. 7. 1970 tarihinde kararlaştırılan kanun tasarısı, Millet Meclisi’nin 10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşiminde ele alındı.

⁷⁹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 171-172.

⁷⁹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 166.

⁷⁹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

⁷⁹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 324 Sıra Sayılı Yazı: Çocuklara karşı nafaka mükellefiyetine uygulanacak kanuna dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri Komisyonları raporları.

Dışışleri Komisyonu Başkanı Ertuğrul Akça (Manisa) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesi kabul edilerek tasarının maddeleri müzakere ve kabul edildi.⁷⁹⁹

Tasarı, 11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde açık oylamaya katılan 326 üyeden 288 kabul, 4 ret, 1 çekinse ve 1 boş oy alarak kabul edildi.⁸⁰⁰ 9 Eylül 1971'de Senato tarafından da kabul edilen kanun, 17 Eylül 1971 tarih 13959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1483: Hukuki veya ticari mevzularda adli ve mahkeme dışı evrakın yabancı memleketlerde tebliğine dair Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Hukukî veya ticari mevzularda adlî ve mahkeme dışı evrakın yabancı memleketlerde tebliğine dair Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 9 Aralık 1970 tarihinde toplanan 19 ncu birleşiminde Adalet ve Dışışleri komisyonlarına havale edildi.⁸⁰¹ Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışışleri komisyonları raporları 31 Mayıs 1971 tarihli 105 nci birleşimde gündeme alındı.⁸⁰²

Türkiye, Lâ Haye'de Milletlerarası Hususi Hukuk Konferansı tarafından 15 Kasım 1965 tarihinde hazırlanan hukukî veya ticari mevzularda adlî ve mahkeme dışı evrakın yabancı memleketlerde tebliğine dair sözleşmeyi 11 Haziran 1968 tarihinde imzalamıştı. Sözleşmenin amacı, hukukî veya ticari konularda adlî ve mahkeme dışı evrakın yabancı ülkelerdeki muhataplarına tebliğini sağlayacak uygun usuller tesis etmektir. Sözleşmenin, akit devletler arasında adlî yardımlaşmayı basitleştirerek hızlandırması ve artırması öngörülüyordu. Üç bölümden meydana gelen sözleşmede, birinci bölüm, adlî evrakın yabancı ülkelerde tebliği usullerini, ikinci bölüm, sözleşmenin belirlediği yöntemlerin mahkemeden çıkmayan diğer evraka da uygulanmasını ve üçüncü bölüm, merkezi makamların tesbitini, sözleşmenin diğer ilgili sözleşmeler ile münasebetini, sözleşmenin imza, onaylanma ve yürürlüğe girmesini düzenliyordu.⁸⁰³

⁷⁹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 166-167.

⁸⁰⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 221.

⁸⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 166.

⁸⁰² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

⁸⁰³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 327 Sıra Sayılı Basmayazı: Hukukî veya Ticari mevzularda adlî ve mahkeme dışı evrakın yabancı memleketlerde tebliğine dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışışleri Komisyonları raporları.

Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki Kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşiminde Dışişleri Komisyonu Başkanı Ertuğrul Akça (Manisa) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle görüşüldü ve söz konusu andlaşmanın onaylanması uygun bulundu⁸⁰⁴.

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde oylanın tasarısı 322 kabul, 4 ret, 1 çekinse ve 1 boş oyla kabul edildi.⁸⁰⁵ 9 Eylül 1971 tarihinde Senato'da da kabul edilen tasarısı, 17 Eylül 1971 tarih ve 13959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1484: Türkiye ile İngiltere arasındaki 28 Kasım 1931 tarihli Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Swaziland Krallığına teşmiline dair (4 Eylül 1970 ve 29 Ocak 1971) tarihli notaların teatisi ile yapılan Andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Türkiye ile İngiltere arasındaki 28 Kasım 1931 tarihli Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Swaziland Krallığına teşmiline dair (4 Eylül 1970 ve 29 Ocak 1971) tarihli notaların teatisi ile yapılan andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 11 Şubat 1971 tarihinde toplanan 47 nci birleşiminde Adalet ve Dışişleri komisyonlarına gönderildi.⁸⁰⁶ Meclis Başkanlığı'na ulaşın Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları, 31 Mayıs 1971 tarihinde toplanan 105 nci birleşimin gündeminde yer aldı.⁸⁰⁷

Kanun tasarısının gerekçesi, Swaziland Krallığı Dışişleri Bakanlığı'nın 28 Kasım 1931 tarihinde İngiltere ile Türkiye arasında aktedilip bağımsızlığın kazandığı 6 Eylül 1968 tarihine kadar Swaziland'a da tatbik edilmekte olan Hukukî ve Ticari konularda Adli Müzaheret Andlaşmasının kendilerine de uygulanmasına dair bir andlaşma aktedilmesi talebidir. Türkiye dış siyaseti, bağımsızlıklarını yeni kazanan Afrika devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesini ülke çıkarları için gerekli gördüğünden söz konusu teklif Demirel hükümeti tarafından uygun bulunup, tasarısı Meclis'e sevk edilmişti.⁸⁰⁸

⁸⁰⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 168-169.

⁸⁰⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 221.

⁸⁰⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 10, Birleşim 47 (11 Şubat 1971), s. 548.

⁸⁰⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

⁸⁰⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 326 Sıra Sayılı Basmayazı: Türkiye ile İngiltere arasındaki 28 Kasım 1931 tarihli Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Swaziland Krallığına teşmiline dair (4 Eylül 1970 ve 29 Ocak 1971) tarihli notaların teatisi ile yapılan Andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları.

Türkiye ile İngiltere arasındaki Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Swaziland Krallığına teşmil edilmesine dair andlaşmanın onaylanması için hazırlanan kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşiminde Dışişleri Komisyonu Başkanı Ertuğrul Akça (Manisa) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşüldü ve söz konusu andlaşmanın onaylanması uygun bulundu.⁸⁰⁹

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde oylanarak tasarı 322 kabul, 3 ret ve 2 çekinse oyla kabul edildi.⁸¹⁰ 9 Eylül 1971 tarihinde Senato'da kabul edilen tasarı, 17 Eylül 1971 tarih ve 13959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1485: Bazı ölümlerin tespitine ait Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair Kanun

Bazı ölümlerin tesbitine ait sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 9 Aralık 1970 tarihinde toplanan 19 ncu birleşiminde Adalet ve Dışişleri komisyonlarına havale edildi.⁸¹¹ Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları 31 Mayıs 1971 tarihli 105 nci birleşimde gündeme alındı.⁸¹²

1953 yılından beri Türkiye'nin de resmen üyesi olduğu Milletlerarası Kişi Halleri Komisyonu, kuruluşunun amacına uygun olarak seri halinde anlaşmalar yapmak suretiyle diğer üyelere Federal Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve İsviçre Konfederasyonu ile birlikte kişi halleri mevzuatında birleştirme sağlamak, kanunlarındaki boşlukları doldurmak vatandaşlarının diğer üye devletler ülkelerinde buldukları sırada kişi halleri işlemlerinde kolaylık göstermek amacıyla zaman zaman bazı sözleşmeler hazırlamıştı. İmzalanan ve TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe giren bazı sözleşmeler şunlardı:

Yabancı memleketlerde kullanılmak üzere verilecek, şahsi haller kayıt suretleri hakkındaki Sözleşme 2 Nisan 1958 tarih ve 7111 sayılı kanun,

Ad ve soyadlarının değişikliğine ilişkin Sözleşme 6 Temmuz 1962 tarih ve 62 sayılı kanun,

Kişi halleri konusunda Milletlerarası malûmat teatisi hakkındaki Sözleşme 6 Temmuz 1962 tarih ve 63 sayılı kanun,

Kişi halleri ile ilgili belge örneklerinin parasız verilmesi ve tasdikten muaf tutulması hakkındaki Sözleşme 11 Aralık 1962 tarih ve 130 sayılı kanun,

⁸⁰⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 167-168.

⁸¹⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 221.

⁸¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 9, Birleşim 19 (9 Aralık 1970), s. 166.

⁸¹² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 105 (31 Mayıs 1971), s. 629.

Evlilik dışı çocukların tanınmalarını kabule yetkili makamların yetkilerinin genişletilmesi hakkındaki Sözleşme 30 . 4 . 1964 tarih ve 461 sayılı kanun,

Sahih nesepli olmayan çocukların ana bakımından nesebinin tesisine ait Sözleşme 8.4.1965 tarih ve 578 sayılı kanun,

Yabancı memleketlerde yapılan evlenme merasiminin kolaylaştırılması hakkındaki Sözleşme 28 . 6 . 1967 tarih ve 888 sayılı kanun,

Vatandaşlığın kazanılması konusunda karşılıklı bilgi verilmesi hakkındaki Sözleşme 11 . 4 . 1968 tarih ve 1043 sayılı kanun,

9. Kişi hallerinin düzeltilmesi kararlariyle ilgili Sözleşme 8 . 12 . 1966 tarih ve 807 sayılı kanun.

Bâzı ölümlerin tesbitine ait sözleşme de 14 Eylül 1966 da Atina'da imzalanmıştı ve kanun tasarısı onaylanmasına izin verilmesi hazırlanmıştı. 10 maddeden ibaret olan bu sözleşmenin 1 nci maddesi, ölümüne muhakkak nazariyle bakılan ahval içinde kaybolmuş ve cesedi bulunamamış bir şahsın bâzı şartlarla ölümünü beyan ve ilâna yetkili adlî veya idari makamı belirtiyordu. 2 nci madde, akit devletler ülkesi dışında ölmüş bir şahsın ölüm belgesi düzenlenmemişse yetkili bir makamca tesbit ettirilmesini; 3 ncü madde, 1 ve 2 nci maddelerin öngördüğü kararın ne şekilde verileceğini ve ölüm tarihi kesin olarak belli değilse nasıl tesbit olunacağını; 4 ncü madde, kararların hüküm fıkrasının verildiği ülkenin kişi halleri siciline kaydedileceğini ve bunun akit devletler ölüm sicili yerine geçeceğini; 5 nci madde, sözleşmenin, ölüm tesbitini daha kolay sağlayan devletlerin bu hükümleri uygulamasına engel teşkil etmeyeceğini hükme bağlıyordu. Özellikle yurt dışında yaşayan Türk yurttaşları göz önünde bulundurularak bu sözleşmenin onaylanması için Meclis'e sunulması öngörülmüştü.⁸¹³

Kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşiminde Dışişleri Komisyonu Başkanı Ertuğrul Akça (Manisa) tarafından verilen ivedilik önergesinin kabulüyle görüşüldü ve söz konusu andlaşmanın onaylanması uygun bulundu⁸¹⁴.

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde oylanın tasarısı 317 kabul, 5 ret, 1 çekinse ve 1 boş oyla kabul edildi.⁸¹⁵ 9 Eylül 1971 tarihinde Senato'da da kabul edilen tasarısı, 17 Eylül 1971 tarih ve 13959 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

⁸¹³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 325 Sıra Sayılı Yazı: Bâzı ölümlerin tesbitine ait sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri Komisyonları raporları.

⁸¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 167.

⁸¹⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 221.

KANUN NO 1486: 6375 sayılı Kanunla onaylanan Kuzey Atlantik Andlaşmasına taraf devletlerarasında kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşmenin VIII. maddesinin 2. fıkrasının (F) bendine ek kararın tadiline dair Kuzey Atlantik Konseyi kararının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

6375 sayılı Kanunla onaylanan Kuzey Atlantik Andlaşma taraf devletlerarasında kuvvetlerinin statüsüne dair sözleşmenin VIII nci maddesinin 2 nci fıkrasının F bendine ek kararın tadiline dair Kuzey Atlantik Konseyi kararının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki kanun tasarısı, Millet Meclisi'nin 15 Aralık 1969 tarihinde toplanan 15 nci birleşiminde Dışışleri ve Plân komisyonlarına havale edildi.⁸¹⁶ Kanun tasarısı ve komisyon raporları, 2 Haziran 1971 tarihinde toplanan 106 ncı birleşimde gündeme alınmak üzere Meclis Başkanlığı'na sunuldu.⁸¹⁷

Söz konusu sözleşme, kabul eden devlet topraklarında görevli bulunan askeri kuvvetlerin ülke mallarına verebileceği zararların tazmini ile ilgili hükümleri içermekteydi. VIII nci maddenin 2 nci fıkrasının, tazminatın tespitine dair (f) bendi, belirli hallerin altında kalan zararlar için tarafların teminat talebinden sarfinazar etmelerini hükme bağlıyordu. Söz konusu haller, her ülke için kendi millî parası itibariyle tespit edilmişti. Bu suretle tespit edilen muafiyet halleri, o tarihteki kambiyo rayicine göre, 500 İngiliz lirasının milî paralarla muadili hesaplanarak bulunmuştu. Türkiye için de 3 900 Türk liralık muafık haddi Türkiye'nin Kuzey Atlantik Andlaşmasına katılım tarihi olan 1952 yılındaki Türk lirasının İngiliz lirasına göre kambiyo rayici hesaplanarak elde edilmişti. Aradan geçen zaman içinde Türkiye'nin kambiyo rayiclerinde önemli değişiklikler meydana gelmiş, 500 İngiliz lirası, 1971 yılında 12 600 Türk lirasına eşitlenmişti. Buna rağmen işlemler hâlâ 1952 yılının 3 900 lirası üzerinden yapılmaktaydı. Kuvvetler Statüsü Anlaşmasının VIII nci maddesinin 2 nci fıkrasının “F” bendi, kambiyo rayiclerinde büyük değişikliklerin oluşması durumunda, Âkid Tarafların gerekli ayarlamalar üzerinde mutabık kalacaklarını hükme bağlıyordu. Buna dayanarak NATO üyesi Fransa ve Yunanistan gerekli ayarlamayı yapmak üzere NATO Konseyince davet edilmişlerdi. Bu iki ülkenin durumunun Türkiye ile aynı olması nedeniyle yeni kambiyo rayicine göre yeni bir miktarı tespit etmek üzere bu kanun tasarısı hazırlanmıştı.⁸¹⁸

Kanun tasarısı ve Dışışleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 10 Haziran 1971 tarihinde toplanan 111 nci birleşiminde Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanı yerine Cavit Okyayuz tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin

⁸¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 1, Cilt 1, Birleşim 15 (15 Aralık 1969), s. 461.

⁸¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 13, Birleşim 106 (2 Haziran 1971), s. 688.

⁸¹⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 186 vd.; 336 Sıra Sayılı Basmayazı: 6375 sayılı Kanunla onaylanan Kuzey Atlantik Andlaşmasına Taraf Devletler arasında Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşmenin VIII nci maddesinin 2 nci fıkrasının “F” bendine Ek Kararın tadiline dair Kuzey Atlantik Konseyi Kararının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Dışışleri ve Plân komisyonları raporları.

kabulüyle görüşüldü ve Sözleşmenin VIII nci maddesinin 2 nci fıkrasının “F” bendine ek 20.8.1952 tarihli Ek Kararın tadiline dair Türkiye'nin tazminat talebinden feragat edeceği miktarı 12 600 TL olarak tespit eden NATO Konseyinin 30 Nisan 1963 tarihli ve PO/63/225 sayılı Ek II remizli kararının onaylanması uygun bulundu⁸¹⁹.

11 Haziran 1971 tarihinde toplanan 112 nci birleşimde oylanarak tasarı 318 kabul, 4 ret, 2 çekinse ve 1 boş oyla kabul edildi.⁸²⁰ 9 Eylül 1971 tarihinde Senato'da da kabul edilen tasarı, 17 Eylül 1971 tarih ve 13959 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1572: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında 30 Nisan 1964 tarihli Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin değiştirilmesi hakkında ek sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti arasında 30 Nisan 1964 tarihli Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri, Çalışma ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 10 Aralık 1971 tarihinde toplanan 13 ncü birleşiminde, Bütçe ve Plân Komisyonu Başkanı Cihat Bilgehan (Balıkesir) tarafından verilen ivedilik önergesi üzerine görüşüldü.⁸²¹

Kanun tasarısının 1 nci maddesi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti arasında akdolunan 30 Nisan 1964 tarihli Sözleşmenin bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Sözleşmeye bazı maddelerin eklenmesi hakkındaki 28 Mayıs 1969 tarihli Ek Sözleşmenin onaylanmasının uygun olduğuna ilişkindi. Tasarı kabul edildi.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 13 Aralık 1971 tarihinde toplanan 14 ncü birleşiminde açık oya sunuldu. Oylamaya katılan 255 milletvekilinden 252 kabul ve 3 ret oyu alan tasarı, Cumhuriyet Senatosu tarafından kabul edildikten sonra 9 Mart 1972 tarihinde yasalaştı.⁸²² Kanun 19 Mart 1972 tarih ve 14133 sayılı Resmî Gazete'de yayınlandı.

KANUN NO 1574: Hukuk Usulüne dair Sözleşmeye katılmamızın uygun bulunması hakkında Kanun

Türkiye'nin hukuk usulüne dair sözleşmeye katılmasının uygun bulunması hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 4 Şubat 1972 tarihinde toplanan 35 nci birleşiminde Dışişleri Komisyonu Başkanı Orhan Alp'in (Ankara) sunduğu ivedilik önergesinin kabulü ile görüşüldü.⁸²³

⁸¹⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 111 (10 Haziran 1971), s. 169-170.

⁸²⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 2, Cilt 14, Birleşim 112 (11 Haziran 1971), s. 221.

⁸²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 13, Birleşim 13 (10 Aralık 1971), s. 313-314.

⁸²² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 36 (7 Şubat 1972), s. 583.

⁸²³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 35 (4 Şubat 1972), s. 480.

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1 Mart 1954 tarihinde Lâhey'de akdedilen Hukuk Usulüne dair sözleşmeye katılmasının uygun bulunmasını hükme bağladı.

Tasarı, 7 Şubat 1972 tarihinde toplanan 36 ncı birleşimde kabul edildi. Tasarı oylamaya katılan 226 milletvekilinden 220 kabul, 4 ret ve 2 çekinse oyu aldı.⁸²⁴ 14 Mart 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nca da kabul edilen kanun 23 Mart 1972 tarih ve 14137 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1575: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanmış bulunan Hukukî ve Cezai İşlerde Adli Yardım Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanmış bulunan hukukî ve cezai işlerde adli yardım sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 4 Şubat 1972 tarihinde toplanan 35 ncı birleşiminde Dışişleri Komisyonu Başkanı Orhan Alp'in (Ankara) sunduğu ivedilik önergesinin kabulü ile görüşüldü.⁸²⁵

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında, 25 Kasım 1968 tarihinde, Ankara'da imzalanmış olan hukukî ve cezai işlerde adli yardım sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

Tasarı, 7 Şubat 1972 tarihinde toplanan 36 ncı birleşimde kabul edildi. Tasarı oylamaya katılan 226 milletvekilinden 216 kabul, 8 ret ve 2 çekinse oyu aldı.⁸²⁶ 14 Mart 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nca da kabul edilen kanun 23 Mart 1972 tarih ve 14137 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

KANUN NO 1585: Denizyatağı ve Okyanus tabanı ile bunların altındaki topraklara Nükleer silâhların ve diğer kitle imha silâhlarının yerleştirilmesinin yasaklanmasına dair Antlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Denizyatağı ve Okyanus dibi ile bunların altındaki topraklara nükleer silâhların ve diğer kitle imha silâhlarının yerleştirilmesinin yasaklanmasına dair antlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 3 Nisan 1972 tarihinde toplanan 65 ncı birleşiminde, Dışişleri Komisyonu Başkanı Orhan Alp tarafından teklif edilen öncelik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı. Tasarı üzerine söz alan Reşit Ülker (İstanbul), antlaşmanın 25 Şubat 1971 tarihinde Londra, Washington ve Moskova'da imzalandığını, 17 Mayıs 1971 tarihinde Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine arzına karar verildiğini, 18 Mayıs 1971 tarihinde de Meclise sevk

⁸²⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 36 (7 Şubat 1972), s. 583.

⁸²⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 35 (4 Şubat 1972), s. 480-481.

⁸²⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 20, Birleşim 36 (7 Şubat 1972), s. 583.

edildiğini söyleyerek bu antlaşma ile genel olarak karasularının 12 millik bölgesinin dışında denizyatağı ve okyanus dibi ile bunların altındaki topraklara nükleer silâh veya başka nev'i kitle imha silâhlarının, özellikle bu silâhların depolanması, denenmesi veya kullanılmasına mahsus yapılar, atış rampaları veya başka herhangi tesisler yerleştirilmemesi ve kurulmamasının taahhüt edildiğini ifade etti. Ülker, son yıllarda denizyatağı ve deniz tabanının ve genel olarak açık denizlerin, özellikle zengin gıda, petrol, madeni ihtiva ettiği ve bu itibarla büyük önem taşıdığına ortaya çıktığını, bu alanların insanlığın ortak zenginliği olarak kabul edildiğini, Avrupa Konseyi'nin denizyatağı ve deniz tabanının araştırılması üzerinde 3-5 Aralık 1970 tarihinde Strazburg'da bir sempozyum tertiplendiğini belirtti. Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye bakımından bu antlaşmanın ve deniz gibi, denizyatağı ve denizin üzerinde suni yapıların büyük bir önemi bulunduğunu belirten Ülker, Türkiye'nin bu tartışmalara başından itibaren katılmakta olduğunu, çünkü bu kaynaklardan kıyıları ilgili olarak, kıyıları bu kaynaklara açılan ve buralarda egemenliği olan devletlerin istifadesinin asıl olması nedeniyle antlaşmanın Türkiye için de çok büyük önemi bulunduğunu belirtti. Ülker, millî yetki dışındaki denizyatağı ve okyanus diplerinin, nükleer ve diğer kitle silâhlarından arınması ve esas itibarıyla bu sahalardan ülkeye yöneltilebilecek tehdidi bertaraf etmesi bakımından, millî güvenlik çıkarlarına uygun olduğunu belirttiği bu antlaşmanın, aynı zamanda dünya barışının, kuvvetlendirilmesi, uluslararası gerginliğin azaltılması ve uluslararası ilişkilerde güven ve işbirliğinin yerleşmesine de hizmet edeceğini ifade etti. Başkaca söz isteyen üye olmadığından tasarının, hükümet tarafından 25 Şubat 1971 tarihinde Londra, Waşington ve Moskova'da imzalanan Denizyatağı ve Okyanus Tabanı ile Bunların Altındaki Topraklara Nükleer Silâhların ve Diğer Kitle imha Silâhlarının Yerleştirilmesinin Yasaklanmasına dair Antlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair 1 nci maddesi kabul edildi.⁸²⁷

Tasarı, Millet Meclisi'nin 6 Nisan 1972 tarihinde toplanan 67 nci birleşiminde oylamaya sunuldu ve oylamaya katılan 227 milletvekilinden 225 kabul ve 2 çekinse oy alarak kabul edildi.⁸²⁸

27 Nisan 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif, 5 Mayıs 1972 tarih ve 14178 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak kanunlaştı.

KANUNNO 1599: Yasama Meclislerinin Dış Münasebetlerinin Düzenlenmesi hakkındaki 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair Kanun

Millet Meclisi'nin 27 Haziran 1972 tarihinde toplanan 114 ncü birleşiminde, İstanbul milletvekili İsmail Arar'ın, Yasama Meclisleri dış münasebetlerinin düzenlenmesi hakkındaki 16 Ocak 1964 tarih ve 378 sayılı Kanunun 1 nci ve 5 nci maddelerine birer fıkra ilâvesi hakkında kanun teklifinin Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmeyen metni hakkında Karma Komisyon

⁸²⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 65 (3 Nisan 1972), s. 451-453.

⁸²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 23, Birleşim 67 (6 Nisan 1972), s. 520.

raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metinleri ele alındı. Birleşimde, Karma Komisyon Sözcüsü Reşit Ülker'in (İstanbul) uzun zamandır Komisyonda bekleyen bu teklifin öncelikle görüşülmesi önergesi kabul edildi.

Karma Komisyonun kabul ettiği 1 nci madde, 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı Kanuna 1 nci maddesi, "Avrupa Konseyi Danışma Meclisi ve benzeri kurullar üyelikleri" başlığı altında, 21 Ocak 1953 tarihli ve 6022 sayılı Kanunla onaylanan 22 Mayıs 1951 tarihli Anlaşma ile değiştirilmiş 12 Aralık 1949 tarihli ve 5456 sayılı Kanunla onaylanan 5 Mayıs 1949 tarihli Avrupa Konseyi Statüsünün 25 nci ve 26 nci maddeleri gereğince, Avrupa Konseyi Danışma Meclisine ve diğer milletlerarası anlaşmalar uyarınca kurulup bir milletlerarası hukuk tüzel kişininin organı niteliğini taşıyan veya taşımayan ve yasama organları üyelerinden kurulan milletlerarası kurullara katılacak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, mensup oldukları siyasî partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu tarafından aday gösterileceklerini bu adaylar Cumhuriyet Senatosu üyesi iseler, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun, milletvekili iseler Millet Meclisi Genel Kurulunun bilgisine ilgili Meclisin Başkanlığınca sunulmakla seçilmiş sayılacaklarına ilişkindi. Maddenin devamında, her bir siyasî parti grubuna ve siyasî parti grubu mensubu olmayanlara düşen sayının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı üye tamsayısı içindeki yüzde oranlarına göre, TBMM Birleşik Toplantısı Başkanlık Divanınca tespit edileceği; siyasî parti gruplarının öncelik haklarının her halde saklı olduğu; bu sayı ve oranlara, siyasî parti grupları ve siyasî parti grubu mensubu olmayanların ilânından itibaren üç gün içinde itiraz edebilecekleri; bu itirazların aynı Divan tarafından kesin olarak karara bağlanacağı; Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında siyasî parti grubu mensubu olmayan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ayrılmış olan sayının Cumhuriyet Senatosu üyeleriyle milletvekilleri arasında bölüşülmesi, Birleşik Toplantıda mevcut siyasî parti grubu mensubu olmayanlardan Cumhuriyet Senatosu üyesi olanların ve milletvekili olanların sayılarının ayrı ayrı Birleşik Toplantıdaki siyasî parti grubu mensubu olmayanların toplamına nispet edilmesiyle bulunacak yüzde oranlarının, bunlar için ayrılmış sayıya uygulanması suretiyle olacağı; siyasî parti grubu mensubu olmayanların seçiminin, mensubu oldukları Yasama Meclisinde, o Meclisin İçtüzüğüne uygun olarak yapılacağı; 1 nci fıkrada söz konusu Avrupa Konseyi Danışma Meclisi ve diğer kurulların yedek üyelikler için de, yukardaki fıkralar uyarınca seçim yapılacağı; aynı siyasî parti grubuna mensup bir asıl üyenin yerini ancak aynı gruba mensup bir yedek üye ve siyasî parti grubu mensubu olmayan bir asıl üyenin yerini de ancak aynı vasıftaki bir yedek üyenin alabileceği 6 ncı fıkra uyarınca yapılmış olan feragatlerin saklı olduğu; bir siyasî parti grubunun veya siyasî parti grubu mensubu olmayanların kendilerine düşen asıl ve veya yedek üyeliklerden bir diğer siyasî parti grubu veya siyasî parti grubu mensubu olmayan belli bir Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi lehine, seçim sonuçları kesinleşmeden önce feragat etmesinin mümkün olduğu; yukardaki fıkralar hükümlerine göre bir milletlerarası kurula seçilecek Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yüzde otuzunun Cumhuriyet Senatosu üyesi, yüzde yetmişinin milletvekili olacağı; bu fıkra

hükümünün, asıl ve yedek üyelikler için ayrı ayrı uygulanacağı; hangi siyasî partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubunun ne kadar Cumhuriyet Senatosu üyesi ve ne kadar milletvekili aday gösterme hakkına sahip olduğu, siyasî parti gruplarının görüşü alındıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Başkanlık Divanınca tespit edileceği; bu fıkranın uygulanmasında, belli bir asıl üyelik için yedek üyenin de asıl üyeyle aynı Yasama Meclisine mensup olmasının şart olmadığı, ancak, yukarıdaki fıkranın son cümlesi hükümünün saklı olduğu; aksine hüküm yoksa bu madde gereğince yapılan seçimlerin her yıl yenileneceği; boşalan yerlerin derhal doldurulacağı da yazılıydı.

Daha önce Meclisçe yukarıda okunduğu gibi kabul edilmiş bulunan 1 nci madde, Cumhuriyet Senatosuna gitmiş, Cumhuriyet Senatosunda değişikliğe uğramıştı. Değişiklik, Millet Meclisi Genel Kurulunda uygun bulunmamış ve bu sebeple konu, her iki Meclisten eşit sayıda kurulmuş olan bir Karma Komisyona intikal etmişti. Anayasanın 92 nci maddesi uyarınca meseleyi inceleyen Karma Komisyon, Millet Meclisinin 1 nci maddede kabul etmiş olduğu esası aynen kabul etmiş ve Karma Komisyonun raporuna bu madde şeklinde geçirmiş bulunuyordu. Karma Komisyonun kabul ettiği metnin, aynı zamanda Millet Meclisinin daha önceden kabul etmiş olduğu metin olması nedeniyle, Karma Komisyonun okutulan metni 1 nci madde olarak Meclisin oyuna sunuldu ve kabul edildi.

Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirilen ve Karma Komisyon tarafından kabul edilen 4 ncü madde, 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinin son fıkrasının, bir Parlamentolararası birlik için grup tüzüğü yapılması gerekiyorsa bu tüzük Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlık divanlarınca, hükümetin görüşü alındıktan sonra, aralarında anlaşarak ve - varsa - o parlamentolararası birliğin ana tüzüğüne uygun olarak yapılacağına; dostluk gruplarının tüzüklerinin kendileri tarafından yapılacağına; dostluk gruplarının yönetim kurullarında ve dış ülkelere gidecek temsilci heyetlerinde değişik siyasî eğilim sahibi üyelerin adaletli şekilde yer almasını sağlayacak hükümlerle Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin birden fazla dostluk grubu yönetim kurulunda görev almayacağı ve dış ülkelere gidecek temsilci heyetlerin dostluk gruplarının yönetim kuruluna hasredilemeyeceği hükümlerinin tüzüklerde yer alacağına ve Parlamentolararası birlik gruplarının ve dostluk gruplarının tüzüklerinde ve faaliyetlerinde uymaları gereken esasların, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanlık divanlarınca hükümetin görüşünü aldıktan sonra aralarında anlaşma suretiyle tespit edileceğine ilişkindi. Karma Komisyonun kabul ettiği bu metin oya sunuldu ve kabul edildi.

Tasarı metninde, Cumhuriyet Senatosunca kanun teklifi metnine bir 8 nci madde ilâve edilmişti, ancak 8 nci madde Millet Meclisince benimsenmemişti. Komisyon da 8 nci maddenin tasarı metninde bulunmasına lüzum olmadığı fikrine erişmişti. Dolayısıyla Karma Komisyonun 8 nci maddenin lüzum olmadığına dair mütalâa ve kararı Meclisin oyuna sunuldu ve kabul edildi. Böylece teklif metninde bulunan ve Cumhuriyet Senatosunca daha sonra eklenen 8 nci madde metinden çıkarıldı. Karma Komisyonun kabul ettiği bu metin dâhilinde kanunun başlığı da Yasama

Meclislerinin dış münasebetlerinin düzenlenmesi hakkındaki 16 Ocak 1964 tarihli ve 378 sayılı kanunun değiştirilmesine dair kanun halini aldı. Başlığın değişmesi de Meclis'in oyuna sunuldu. Böylece teklif kanunlaşmış oldu.⁸²⁹

Kanun 11 Temmuz 1972 tarih ve 14242 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1608: Avrupa Konseyi imtiyaz ve Muafiyetleri Umumi Anlaşmasına ek üçüncü protokolün onaylanmasına dair 29.8.1961 tarihli ve 358 sayılı Kanuna ek Kanun

Avrupa Konseyi İmtiyaz ve Muafiyetleri Umumî Anlaşmasına ek Üçüncü Protokolün onaylanmasına dair 29. 8. 1961 tarihli ve 358 sayılı kanuna ek kanun tasarısı ve Dışişleri ve Plan komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1972 tarihinde toplanan 108 nci birleşiminde görüşüldü. Bütçe Plan Komisyonu Başkanı yerine sözcü M. Kemal Yılmaz'ın (Ankara) ivedilikle görüşülmesi önergesinin kabulünden sonra maddelere geçildi.

Tasarının 1 nci maddesi, Avrupa Konseyi İskân Fonuna üye devletlerin katılma paylarına dair cetvelin, Avrupa Konseyi İmtiyaz ve Muafiyetleri Umumî Anlaşmasına ek Üçüncü Protokolün ekleri arasına konulmasını hükme bağlıyordu. Madde üzerinde söz isteyen veya değişiklik önergesi veren olmadı.⁸³⁰

Tasarı, 21 Haziran 1972 tarihinde toplanan 110 ncu birleşimde 237 milletvekilinden 233 kabul ve 4 çekinse oy alarak kabul edildi.⁸³¹

11 Temmuz 1972'de kanunlaşan metin, 20 Temmuz 1972 tarih ve 14251 sayılı Resmî Gazete'de yayımlandı.

KANUN NO 1620: Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınması ve tenfizine ilişkin Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun

Çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınması ve tenfizine ilişkin sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Adalet, Dışişleri ve Plan komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1972 tarihinde toplanan 106 ncu birleşiminde, Bütçe Plan Komisyonu Başkanı y. Sözcü Kemal Yılmaz tarafından verilen ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle görüşüldü.

11 Haziran 1968 tarihinde imzalanan çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü konusundaki kararların tanınması ve tenfizine ilişkin sözleşmenin onaylanması uygun bulundu.⁸³²

⁸²⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 26, Birleşim 114 (27 Haziran 1972), s. 55-58.

⁸³⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 108 (19 Haziran 1972), s. 439-440.

⁸³¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 110 (21 Haziran 1972), s. 607.

⁸³² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 108 (19 Haziran 1972), s. 438-439.

Tasarı 21 Haziran 1972 tarihinde toplanan 110 ncu birleşimde 241 kabul ve 2 çekinse oyla kabul edildi.⁸³³

14 Eylül 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen tasarı, 27 Eylül 1972 tarih ve 14 319 sayılı Resmî Gazete’de yayımlandı.

KANUN NO 1633: Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında geçici anlaşma hükümleri uyarınca, bu anlaşmanın kapsamına giren maddelerin gümrük vergilerinde, anlaşmada yer alan esas ve oranlar çerçevesinde yapılan indirimlerin onaylanması hakkında kanun

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında geçici anlaşma hükümleri uyarınca bu anlaşmanın kapsamına giren maddelerin Gümrük vergilerinde anlaşmada yer alan esas oranlar çerçevesinde yapılan indirimlerin onaylanması hakkında kanun tasarısı ve Plan Komisyonu tezkeresi, Millet Meclisi’nin 22 Eylül 1972 tarihinde toplanan 136 ncı birleşiminde, Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında Geçici Anlaşma hükümleri uyarınca bu anlaşmanın kapsamına giren maddelerin gümrük vergilerinde anlaşmada yer alan esas ve oranlar çerçevesinde yapılan indirimlerin onaylanması hakkında kanun tasarısının 1 nci maddesi, gümrük vergilerinde yapılan indirimlerin onaylanmasını hükme bağladı.⁸³⁴

Tasarı, Millet Meclisi’nin 9 Ekim 1972 tarihinde toplanan 143 ncü birleşiminde, açık oylamaya katılan 239 milletvekilinden 231 kabul, 5 ret ve 3 çekinse oy olarak kabul edildi.⁸³⁵

30 Kasım 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif kanunlaştı. Kanun, 7 Aralık 1972 tarih ve 14384 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1634: Uçakların Kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine dair 16 Aralık 1970 tarihli La Haye Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine dair 16 Aralık 1970 tarihli La Haye Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi’nin 22 Eylül 1972 tarihinde toplanan 136 ncı birleşiminde, Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

⁸³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 25, Birleşim 110 (21 Haziran 1972), s. 607.

⁸³⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 136 (22 Eylül 1972), s. 29-30.

⁸³⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 143 (9 Ekim 1972), s. 230.

Tasarının 1 nci maddesi uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine dair 16 Aralık 1970 tarihli La Haye Sözleşmesinin onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸³⁶

Tasarı, Millet Meclisi'nin 9 Ekim 1972 tarihinde toplanan 143 ncü birleşiminde, açık oylamaya katılan 249 milletvekilinden 244 kabul, 3 ret ve 2 çekinse oy olarak kabul edildi.⁸³⁷

30 Kasım 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif kanunlaştı. Kanun, 7 Aralık 1972 tarih ve 14384 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1635: Tek işçinin taşıyabileceği yükün en çok ağırlığı hakkında 127 Sayılı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesinin uygun bulunduğuna dair kanun

Tek işçinin taşıyabileceği yükün en çok ağırlığı hakkında 127 sayılı Milletlerarası

Çalışma Sözleşmesinin uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Çalışma ve Dışişleri komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 22 Eylül 1972 tarihinde toplanan 136 ncü birleşiminde, Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabulüyle ele alındı.

Tasarının 1 nci maddesi, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı 51 nci Genel Konferansı tarafından 28 Haziran 1967 tarihinde kabul edilen tek işçinin taşıyabileceği yükün en çok ağırlığına dair 127 sayılı sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸³⁸

Tasarı, Millet Meclisi'nin 9 Ekim 1972 tarihinde toplanan 143 ncü birleşiminde, açık oylamaya katılan 252 milletvekilinden 249 kabul, 1 ret ve 2 çekinse oy olarak kabul edildi.⁸³⁹

30 Kasım 1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen teklif kanunlaştı. Kanun, 7 Aralık 1972 tarih ve 14384 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1704: Türkiye Danimarka Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Türkiye-Danimarka Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1972 tarihinde toplanan 72 ncü birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

⁸³⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 136 (22 Eylül 1972), s. 31.

⁸³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 143 (9 Ekim 1972), s. 238.

⁸³⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 136 (22 Eylül 1972), s. 30-31.

⁸³⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 3, Cilt 27, Birleşim 143 (9 Ekim 1972), s. 234.

Kanun tasarısının İnci maddesi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Danimarka Hükümeti arasında 13 Kasım 1970 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye ile Danimarka arasında sosyal güvenlik hakkındaki sözleşmenin onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸⁴⁰

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde, oylamaya katılan 241 milletvekilinden 234 kabul, 2 ret ve 5 çekinser oy alarak kabul edildi.⁸⁴¹

19 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Mayıs 1973 tarih ve 14524 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1705: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanmış bulunan Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanmış bulunan Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Adalet, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1972 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Sosyalist Cumhuriyeti Hükümeti arasında, 25 Kasım 1968 tarihinde, Ankara'da imzalanmış bulunan Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸⁴²

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde, oylamaya katılan 236 milletvekilinden 227 kabul, 5 ret ve 4 çekinser oy alarak kabul edildi.⁸⁴³

19 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Mayıs 1973 tarih ve 14524 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1707: 6 Ekim 1970 tarihinde Sofya'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

6 Ekim 1970 tarihinde Sofya'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Adalet, Dışişleri ve Plân

⁸⁴⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 619.

⁸⁴¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 194.

⁸⁴² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 633-634.

⁸⁴³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 214.

komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1972 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının 1 nci maddesi, 6 Ekim 1970 tarihinde Sofya da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸⁴⁴

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde, oylamaya katılan 230 milletvekilinden 219 kabul, 6 ret ve 5 çekinsey oy alarak kabul edildi.⁸⁴⁵

19 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Mayıs 1973 tarih ve 14524 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1708: Türkiye ile Polonya arasında Ticari Belgelerin Tasdikinden Harç alınmasına mütedair Andlaşmanın onaylanmasına dair kanun

Türkiye ile Polonya arasında ticarî belgelerin tasdikinden harç alınmamasına mütedair Andlaşmanın onaylanmasına dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1972 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Tasarının 1 nci maddesi, Türkiye ile Polonya arasında Ticarî Belgelerin Tasdikinden Harç Alınmamasına mütedair Andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸⁴⁶

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde, oylamaya katılan 239 milletvekilinden 234 kabul, 1 ret ve 4 çekinsey oy alarak kabul edildi.⁸⁴⁷

19 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Mayıs 1973 tarih ve 14524 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1709: Uydular Aracılığı ile Telekomünikasyon Uluslararası Örgütüne (INTELSAT) ilişkin Anlaşma, İşletme Anlaşması ve Nihai Senedinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Uydular aracılığı ile Telekomünikasyon Uluslararası örgütüne (INTELSAT) ilişkin Anlaşma, İşletme Anlaşması ve Nihai Senedinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları

⁸⁴⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 637.

⁸⁴⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 234.

⁸⁴⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 621-622.

⁸⁴⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 190.

başkanlıkları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1972 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 20 Ağustos 1971 tarihinde Washington'da hazırlanarak imzaya sunulan ve 7. 2. 1970 tarihli ve 7/238 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla verilen yetkiye dayanılarak 10 Eylül 1971 tarihinde Washington'da imzalanan Uydular Aracılığı ile Telekomünikasyon Uluslararası örgütüne (INTELSAT) ilişkin İşletme Anlaşmasının ve 21 Mayıs 1971 tarihinde Washington'da yapılan Uydular Aracılığı ile Telekomünikasyon Uluslararası Konsorsiyumunun kesin düzenlenmesine ilişkin Tam Yetkililer Konferansının Nihâî Senedinin onaylanmasının uygun bulunmasını hükme bağladı.⁸⁴⁸

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde, oylamaya katılan 227 milletvekilinden 219 kabul, 3 ret ve 5 çekinse oy alarak kabul edildi.⁸⁴⁹

19 Nisan 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Mayıs 1973 tarih ve 14524 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1714: Sergi, fuar, toplantı veya benzeri yerlerde sergilenen veya kullanılacak eşyanın ithalindeki kolaylıklarla ilgili Gümrük Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Sergi, fuar, toplantı veya benzeri yerlerde sergilenen veya kullanılacak eşyanın ithalindeki kolaylıklarla ilgili Gümrük Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Gümrük ve Tekel ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik önergesinin kabul edilmesi üzerine müzakere edildi.

Rapor üzerinde söz isteyen milletvekili bulunmadığından tasarının maddelerine geçilerek 8 Haziran 1961 tarihinde Brüksel'de düzenlenen sergi, fuar, toplantı veya benzeri yerlerde sergilenen veya kullanılacak eşyanın ithalindeki kolaylıklarla ilgili Gümrük Sözleşmesinin (anılan Sözleşmenin 6 nci maddesinin 1 nci fıkrasının (a) bendi hükümlerinin hariç tutulması kaydıyla) onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağlayan 1 nci maddesi kabul edildi.⁸⁵⁰

⁸⁴⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 638-639.

⁸⁴⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 242.

⁸⁵⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 634.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 230 milletvekilinden 222 kabul, 3 ret ve 5 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁵¹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1715: Mesleki malzemenin geçici İthaline ilişkin Gümrük Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Meslekî malzemenin geçici ithaline ilişkin Gümrük Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri, Gümrük ve Tekel ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁵²

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 8 Haziran 1961 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Meslekî Malzemenin Geçici İthaline İlişkin Gümrük Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 232 milletvekilinden 226 kabul, 3 ret ve 3 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁵³

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1716: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmasına dair 29 Ağustos 1967 tarihli Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği arasında Hava Ulaştırmasına dair 29 Ağustos 1967 tarihli Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁵⁴

⁸⁵¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

⁸⁵² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 632-633.

⁸⁵³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

⁸⁵⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 636-637.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 29 Ağustos 1967 tarihinde Ankara'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair Anlaşmanın onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 236 milletvekilinden 227 kabul, 5 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁵⁵

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1717: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁵⁶

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 13 Kasım 1970 tarihinde Ankara'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 232 milletvekilinden 225 kabul, 3 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁵⁷

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1718: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Danimarka Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Danimarka Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart

⁸⁵⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

⁸⁵⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 634-635.

⁸⁵⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁵⁸

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 13 Kasım 1970 tarihinde Ankara'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Danimarka Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 241 milletvekilinden 234 kabul, 2 ret ve 5 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁵⁹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1719: 3 Kasım 1970 tarihinde Viyana'da imzalanan Gelir ve Servet vergilerinde çifte vergilendirmenin önlenmesine ve diğer bazı hususların düzenlenmesine ilişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

3 Kasım, 1970 tarihinde Viyana'da imzalanan gelir ve servet vergilerinde çifte vergilendirmenin önlenmesine ve diğer bazı hususların düzenlenmesine ilişkin anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁶⁰

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 3 Kasım 1970 tarihinde Türkiye ve Avusturya Hükümetleri arasında Viyana'da imzalanan gelir ve servet vergilerinde çifte vergilendirmenin önlenmesine ve diğer bazı hususların düzenlenmesine ilişkin anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 230 milletvekilinden 223 kabul, 3 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁶¹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

⁸⁵⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 622-623.

⁸⁵⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 168.

⁸⁶⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 629-631.

⁸⁶¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 168.

KANUN NO 1720: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Polonya Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair 25 Ağustos 1967 tarihli Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Polonya Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair 25 Ağustos 1967 tarihli Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁶²

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 25 Ağustos 1967 tarihinde Ankara'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Polonya Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair Anlaşmanın onaylanması uygun bulunmasını hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 233 milletvekilinden 225 kabul, 4 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁶³

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1721: Milletlerarası Nakliyatta Kullanılan Paletlerin Gümrük Rejimine dair Avrupa Sözleşmesine katılmamızın uygun bulunduğu hakkında kanun

Milletlerarası nakliyatta kullanılan paletlerin Gümrük rejimine dair Avrupa Sözleşmesine katılmamızın uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Gümrük ve Tekel, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁶⁴

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 9 Aralık 1960 tarihinde Cenevre'de akdedilen Milletlerarası Nakliyatta kullanılan Paletlerin Gümrük Rejimine dair Avrupa Sözleşmesine Türkiye'nin de katılmasının uygun olduğunu hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 240 milletvekilinden 234 kabul, 2 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁶⁵

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

⁸⁶² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 635-636.

⁸⁶³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

⁸⁶⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 619-621.

⁸⁶⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 168.

KANUN NO 1722: Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansının istisna ve muafiyetleri hakkında Anlaşmaya Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin katılmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansının ayrıcalık ve muafiyetleri hakkında anlaşmaya Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin katılmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri, Maliye ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁶⁶

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı Governörler Meclisinin 1 Temmuz 1959 tarihinde kabul ettiği Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansının İstisna ve Muafiyetleri hakkındaki anlaşmaya Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ikinci maddede yazılı ihtirazî kayıtlarla katılmasının uygun bulunduğuna ilişkindi. 2 nci madde, sözleşmenin 19 ncu bölümü ile ilgili olarak Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansında görevlendirilecek Türk vatandaşlarının millî görevleriyle ilgili ertelemelerine mer'î Türk mevzuatının uygulanacağını, Birleşmiş Milletler Teşkilâtınca Türkiye dahilinde görevlendirilecek Türk vatandaşı memurların vatandaşların tabi tutulduğu vergilere tabi tutulacağını ve bunların ücretlerini 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 4 ncü kısmının 2 nci Bölümündeki hükümlere göre, yıllık beyanname ile bildireceklerini hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 238 milletvekilinden 233 kabul, 1 ret ve 4 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁶⁷

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1723: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avusturya Federal Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair 31 Ekim 1967 tarihli Anlaşmanın uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avusturya Federal Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair 31 Ekim 1967 tarihli Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁶⁸

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 31 Ekim 1967 tarihinde Viyana'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avusturya Federal Hükümeti arasında Hava Ulaştırmasına dair Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

⁸⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 618-619.

⁸⁶⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 168.

⁸⁶⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 632.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 232 milletvekilinden 224 kabul, 3 ret ve 5 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁶⁹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1724: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Norveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Norveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Mart 1973 tarihinde toplanan 72 nci birleşiminde, Plân Komisyonu Sözcüsü Mustafa Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilikle görüşülmesi teklifinin kabul edilmesiyle ele alındı.⁸⁷⁰

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 13 Kasım 1970 tarihinde Ankara'da imza edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Norveç Krallığı Hükümeti arasında Hava Ulaştırması Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.

Tasarı, Millet Meclisi'nin 12 Mart 1973 tarihinde toplanan 75 nci birleşiminde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 230 milletvekilinden 221 kabul, 4 ret ve 5 çekinse oyla kabul edildi.⁸⁷¹

Cumhuriyet Senatosu tarafından 8 Mayıs 1973 tarihinde kabul edilen kanun, 18 Mayıs 1973 tarih ve 14539 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1729: Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında Sosyal Güvenlik konusunda Genel Sözleşme ile bu Sözleşmeye ek Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında Sosyal Güvenlik konusunda Genel Sözleşme ile bu sözleşmeye ek protokolün onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 5 Nisan 1973 tarihinde toplanan 90 nci birleşiminde Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin müzakeresiyle başladı. Bakan Uzuner önergesini açıklamak üzere kürsüye geldi ve iki devlet arasında yürütülen bu anlaşmanın Fransa Parlamentosu tarafından onaylandığını, Fransa'da bulunan 25 bin civarında Türk işçinin sosyal güvenlikleri ve bu sosyal güvenlik anlaşmasıyla rabitalı olarak yapılacak bazı anlaşmaların bu kanunun Meclisten çıkmasına bağlı olduğunu ifade etti. Öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesinden sonra tasarının tümü üzerinde Turhan Özgüner söz aldı ve protokolün Türk işçiler açısından yararlı bir sözleşme olduğunu belirtti. Burhanettin Asutay da (İzmir) olumlu görüşlerini ifade etti.

⁸⁶⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 168-169.

⁸⁷⁰ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 35, Birleşim 72 (5 Mart 1973), s. 637-638.

⁸⁷¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 75 (12 Mart 1973), s. 169.

Maddelere geçilmesi kabul edildikten sonra tasarının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında 20 Ocak 1972 tarihinde Paris'te imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti arasında sosyal güvenlik konusunda Genel Sözleşme ile bu sözleşmeye ek protokolün onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷²

Tasarının lehinde Hüsamettin Başer'in (Nevşehir) söz almasından sonra kanun, tümü itibariyle açık oya sunuldu.

Tasarı, 11 Nisan 1973 tarihinde toplanan 94 ncü birleşimde yapılan açık oylamada, oylamaya katılan 233 milletvekilinden 231 kabul, 1 ret ve 1 çekinse oy olarak kabul edildi.⁸⁷³

16 Mayıs 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 20 Mayıs 1973 tarih ve 14540 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1766: Bakteriyojik (Biyolojik) ve Zehirleyici Silâhların Geliştirilmesi, yapımı ve Stoklanmasının Yasaklanması ve bunların imhasına ilişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun bulunduğu hakkında kanun

Bakteriyojik (Biyolojik) ve zehirleyici silâhların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasının yasaklanması ve bunların imhasına ilişkin sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Muzaffer Naci Çerezci tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından 10 Nisan 1972 tarihinde Londra, Moskova ve Washington'da imzalanan Bakteriyojik (Biyolojik) ve zehirleyici silâhların geliştirilmesi, yapımı ve stoklanmasının yasaklanması ve bunların imhasına ilişkin sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷⁴

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayınlandı.

KANUN NO 1767: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hollanda Krallık Hükümeti Arasında Hava Ulaştırması Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun bulunduğu hakkında kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hollanda Krallık Hükümeti arasında Hava Ulaştırması Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran

⁸⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 90 (5 Nisan 1973), s. 500-503.

⁸⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 36, Birleşim 94 (11 Nisan 1973), s. 625.

⁸⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 151-152.

1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Muzaffer Naci Çerezci tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, 17 Eylül 1971 tarihinde Ankara'da, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile Hollanda Krallık hükümeti arasında imza edilen hava ulaştırmasına dair anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hükme bağlandı.⁸⁷⁵

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1768: Dünya Turizm Teşkilâtı Tüzüğü'nün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun

Dünya Turizm Teşkilâtı Tüzüğü'nün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı ve Turizm ve Tanıtma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanı yerine sözcü M. Kemal Yılmaz (Ankara) tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Dünya Turizm Teşkilâtı Tüzüğü'nün onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷⁶

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1769: Asgari Ücret Tespit Usulleri İhdası hakkında 26 sayılı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesinin Onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun

Asgari Ücret Tespit Usulleri İhdası hakkında 26 sayılı Milletlerarası Çalışma Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı ve Çalışma, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Muzaffer Naci Çerezci tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı 11 nci Genel Konferansı tarafından, 30 Mayıs 1928 tarihinde kabul edilen asgarî ücret tespit usulleri ihdası hakkında 26 sayılı Çalışma Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷⁷

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

⁸⁷⁵ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 149-150.

⁸⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 152-153.

⁸⁷⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 150.

KANUN NO 1770: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 4 Ağustos 1972 tarihinde imzalanmış bulunan Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kore Cumhuriyeti Hükümeti arasında 4 Ağustos 1972 tarihinde imzalanmış bulunan Kültür Anlaşmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Muzaffer Naci Çerezci tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ile Kore Cumhuriyeti hükümeti arasında 4 Ağustos 1972 tarihinde imzalanmış bulunan Kültür Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷⁸

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

KANUN NO 1771: 4 Haziran 1954 tarihli “Turizm Lehine Gümrük Kolaylıkları Sözleşmesi” ve eki “Turistik Propaganda Malzemesi ve Belgeleri Hakkındaki Protokol” ile “Özel Karayolu Araçlarının Geçici İthaline dair Gümrük Sözleşmesi”ne katılmamızın uygun bulunduğu hakkında kanun

4 Haziran 1954 tarihli Turizm Lehine Gümrük Kolaylıkları Sözleşmesi ve eki Turistik Propaganda Malzemesi ve belgeleri hakkındaki protokol ile Özel karayolu araçlarının geçici ithaline dair Gümrük Sözleşmesine Türkiye'nin katılmasının uygun bulunduğu hakkında kanun tasarısı ve Turizm ve Tanıtma, Gümrük ve Tekel, Maliye, Dışişleri ve Plân komisyonları raporları, Millet Meclisi'nin 19 Haziran 1973 tarihinde toplanan 129 ncu birleşiminde, Plân Komisyonu Başkanvekili Muzaffer Naci Çerezci tarafından verilen öncelik ve ivedilik önergesinin kabul edilmesiyle ele alındı.

Kanun tasarısının 1 nci maddesi, Turizm Lehine Gümrük Kolaylıkları Sözleşmesi ve eki turistik propaganda malzemesi ve belgeleri hakkındaki protokol ile özel karayolu araçlarının geçici ithaline dair gümrük sözleşmesine Türkiye Cumhuriyeti'nin katılmasının uygun bulunduğunu hükme bağladı.⁸⁷⁹

Kanun tasarısının tümü Meclisin oyuna sunuldu ve tasarı Meclisçe kabul edildi.

25 Haziran 1973 tarihinde Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilen kanun, 3 Temmuz 1973 tarih ve 14583 sayılı Resmî Gazetede yayımlandı.

⁸⁷⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 150-151.

⁸⁷⁹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 3, Yasama Yılı 4, Cilt 39, Birleşim 129 (19 Haziran 1973), s. 148-149.

ISBN Takım : 978-975-8805-85-3 (Tk. No.)

ISBN Cilt : 978-975-8805-86-0 (1. CİLT)

TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2017